BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXII
B
13
NAPOLI

...toria di Libri
Antonio Calabrò
... NAPOLI

XXII B 13

1

Digitized by Google

XXII B 13

AVREA

PRACTICA

IOANNIS BERBERII

I. C. PRAECLARISSIMI,

VIATORIVM IVRIS INSCRIPTA.

Acceſsit nunc primum Defenſorium Iuris Ioannis Monachi I.C. in quo Exceptiones rei conuenti continentur.

Item & alius Tractatus de Exceptionibus D. Innocentij, vna cum Tractatu de Præſcriptionibus Dyni Mugellani.

In hac editione, præter mendas innumeras, in omnibus correctas, adiecta ſunt Summaria & Index copioſus.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, ſub Monocerote, *M. D. LXXVI.*
Cum priuilegio Cæſ. Maieſt. ad decennium.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

TYPOGRAPHVS HVMANISSIMO LECTORI S.

CVM fortè vno eodemq́; tempore in manus noſtras incidiſſet humaniſsime Lector, tam præclariſsimi illius Iuriſconſulti D. Ioannis Berberij aurea Practica, Viatorium Iuris inſcripta, quàm inſignis ille Tractatus, de Exceptionibus rei conuenti, Defenſorium Iuris appellatus, Io. Monachi I.C. celeberrimi: equidem mirabar duo illa cùm vtilia, tum neceſſaria ſcripta, iam tum intra multos annos, non fuiſſe ſub incudem reuocata: Vt quæ mea opinione, meoq́; iudicio non ſolùm Theoricis quaſi viam ſternerent ad cauſas Forenſes ex ipſis Iuris fontibus tractandas, ſed & Practicis ipſisq́; cauſarum patronis, iudicij & ſoliditatis plurimum adferrent. Cuius quidem rei teſtes mihi eſſe poterunt locupletiſsimi, qui ipſa non omnino negligenter perlegerint. Quare viſum fuit hoſce libros denuo typis mandare, & ab vmbra vindicare: & inſuper propter materiarum ſimilitudinem, paremq́; vtilitatem placuit illis adijcere alium quoq; Tractatum de Exceptionibus D. Innocentij, vnà cum Tractatu ſingulari de Præſcriptionibus Dyni Mugellani. Ex quibus omnibus vt fructum caperes vberiorem, curauimus vt primùm omnia ſint diligẽter recognita, leges citatæ nõ negligenter collatæ, mendæ omnes quantũ fieri potuit ſublatæ, ſumma etiã rerum capita ſingulis Rubricis præfixa, ac deniq; indice quàm locupletiſsimo adiecto. Quã noſtram operã, quemcunq; laborẽ, candide lector, ſi tibi gratũ eſſe ſenſerimus, operã dabimus vt non minus vtilia, frequentius à nobis accipias. Vale fœlix. Ex officina noſtra Typographica. 12. Cal. Mart. an. 1576.

INDEX RERVM, SENTENTIARVMQVE INSIGNIVM, QVAE TOTO HOCCE OPERE CONTINENTVR.

Prior numerus numerum marg. alter paginam denotat.

A.

Abbas vel prior non auditur ſine literis capituli 7. 704. & 7. 803
Abigeatus crimen vnde deprehendatur. nu.1. pag.95
abigeatus pœna quatenus imponitur ciuiliter. nu.2.pa.95
abigeatus pœna quatenus aggrauetur.nu.3. 95
abigeorum receptatorum pœna.nu.4. 96
abigeatus pœna canonica nu.5. pag. 96
Abortionis pœna. nu.31. 43
abſentia voluntaria non probat excuſationem nu.154 pag. 679
abſentiarum quinque ſunt genera.nu.8 749
abſolutio ſine ſufficienti præuia cautione de obediendo eccleſiaſtico iudicio non valet.8 793
abſque Deo nihil.1. 1
Actio de dolo intra biennium proponi debet. num.2. pag. 826
actio criminalis intra biennium poſt litem conteſtatam finiri debet. nu.3. pag. 826
actio publiciana vbi & quando locum habeat. num.158 pag. 543
actio hypothecaria præſcribitur 40. annis ſi res fuerit à debitore vel eius hærede poſſeſſa.1 833
actio de Rationibus diſtrahendis quando contra tutorem & hæredes pupillo competat.169 328
actio de Rationibus diſtrahendis quando intentetur. 170 pag. 328
actio tutelæ qualiter contra hæredem detur.166 327
In tutelæ actionem quæ veniat. nu.167. 328
actio pro ſocio quibus & contra quos detur. nu.9. pag. 243
In actione pro ſocio quæ veniant.8 243
actionis redhibitoriæ quanto minoris ciuilis à prætoria diſtinctio.53 199

actio-

actionum diuiſio in vniuerſales, generales & particulares. 155 542
actiones pœnales non ſunt in vſu, & quare. nu. 96. pag. 516
actionum furti manifeſti & nō manifeſti differentiæ. nu. 98. pag. 516
actor quis ſit. 4 710
actor periurus repellitur. nu. 1. pag. 803
actor qui perpetuò renunciauit rei peritæ, repellitur. nu. 2. pag. 803
actor repellitur, ſi retro actitata non fuerint in ſcriptis redacta. 3 803
actor excommunicatus repellitur. 4 803
actor abſolutus non ab eo, à quo debet abſolui, repellitur nu. 5 803
actor, nōn proſequens appellationem infra terminū competentem, repellitur. nu. 6. pag. 803
actor, qui cum potuit contradicere, non contradixit, poſtea non auditur. 11 804
actor, qui cum potuit excipere, non excepit, poſtea non auditur. 12 804
actor minor 25. annis non poteſt agere in iudicio ſine tutoris autoritate. nu. 15 pag. 705
actor qui patrocinatus eſt ali cui ſuper re quam petit ſibi præiudicat. 9 803
actor excommunicatus non poteſt ſtare in iudicio. num. 1. pag. 704
actor citatione emiſſa nō comparens condemnatur in expenſis. nu. 24. 707
actor poteſt reum ex vrbanitate ante citationem monere ad ſatiſdationem. nu. 14. pag 495
actor quibus modis ab actu iudiciali remoueatur per poſitiones minus legitimas. n. 2. pag. 743
actor ſequitur forum rei. nu. 4. pag. 798
actor in ius vocare volēs ſe ante omnia qualificare debet, vt habeat perſonam ſtandi in iudicio. nu. 5. pag. 494
actor præmeditabitur, vt habeat iuſtam cauſam litigandi. n. 6 pag. 494
actor videat an reus habeat legitimam perſonam ſtādi in iudicio. 7 494
actor coram iudice competenti contra reum experietur. n. 8. pag. 494
actor non debet venire contra iuramentum ſuum. num. 19. pag. 805
actor reum citari faciet, neceſſario. 9 494
actoris in ius vocare volentis

ſuum debitorem, cautelæ. nu.4 494
actoris intentione probata, admittitur reus,cum ijſdem dilationibus ad probandum. nu 29 648
actori non debet reſpondere reus coram diuerſis iudicibus ſi plures habeat perſonales actiones. num. 4. pa. 704
actori volenti probare intentionem ſuam per teſtes vel inſtrumenta, quid incumbat. 23 646
actori petenti fundum, nō prius reſpondēdum eſt, quàm fundus oſtendatur, &c. num. 21 pag. 707
actore & reo comparente iudicium rectè fundatur. nu.73 pag. 510
actore nec reo comparente, nullæ ſunt partes iudicij. 74. pag. 510
actore & non reo comparente proceditur ad peremptorium edictum, & poſtea ad immiſſionem &c. num. 76. pag. 510
actus humani circa quatuor vt plurimum conſiſtunt. nu.5. pag. 3
in actibus præiudicialibus vocandi ſunt omnes, quorum intereſt. 32 387
acta quibus ex cauſis annullentur. 155 679
accuſatores ſuſpecti an ſe inſcribere teneantur. num. 140 pag. 320
accuſatore defuncto vel impedito nomen rei aboletur, & intra 30. dies repetitio conceditur. 7 816
Adminiſtratoris, emēs res quas adminiſtrat pœna. num. 38 pag. 129
adultus non habens curatorem obligatur, ſed reſtituitur. 150 pag. 322
adulter vxoris à marito intra 60. dies accuſari debet. nu. 1. pag. 819
adulterium multorum criminum cauſa. num. 6 pagin. 19
adulterium quomodo iure ciuili committatur. num. 7. pag. 19
adulterij pœna alia in viro & alia muliere. num. 9 pag. 19
adulterij pœna ex lege diuina, canonica, & ciuili. num. 1. pag. 18
adulterij accuſatio quomodo tam mulieri quàm viro concedatur. 8 19
adulterij pœna ſecundum canones. num. 21. pagina 24
adulterij accuſatio poſt quinquennium inſtitui non poteſt 3 828
adulterij pœnam non poteſt iudex

iudex remittere. num. 2. pag. 18
adulteria hodie pro fabulis reputantur.3. 18
inter adulteros pactum de lucrando dotem factum, ſeruandum eſt.10 20
aduocare ſiue poſtulare quid ſit nu.1 716
aduocare non poſſunt, ſurdus, cæcus, mutus perpetuò furioſus, minor 26. annis. Item hæreticus, Iudæus infidelis, &c.2 716
aduocare quatenus poſsint vel non poſsint clerici. num.3. pag. 717
aduocare prohibitum eſt procacibus garrulis & improbis. nu.4 717
aduocare non poteſt infamis. nu.5 717
aduocare non poteſt excommunicatus. num. 6. pag. 717
aduocare non poſſunt publicè pugnantes.7 717
aduocare non poteſt mulier. n.8 pag. 717
aduocatus ſtare debet tempore aduocationis, nec repetere ſemel dicta. nu.9. pag. 717
aduocatus poteſt errorem ſuum intra triduum corrigere. nu.1 811
aduocatus admonitus à Iudice & patrocinium denegans, repelli poteſt. num.10. pag. 717
aduocatus debet eſſe literarum peritus.11. 717
aduocati eſſe non poſſunt tabellio vel ſeruus. num. 12. pag. 717
aduocati vel procuratoris prævaricatoris pœna ciuilis. n.9 pag. 134
aduocati officium in defenſionibus reorum, quomodo cernatur.144 534
Aequitas circa nutrituram animaliũ, quomodo in foro cõſcientiæ dijudicãda ſit. 31. 256
ætas infantiæ, pubertatis & maioritatis anticipatur, cum de ipſorũ cõmodo agitur. 111. 314
Agnati & cognati negligentes petere tutores intra annum, priuãtur ſucceſsione. 95. 309
agriculturam impedientiũ pœna.12 121
Album prætoris corrumpentis pœna.1 119
in allodio alienato, non venit iuriſdictio domini, ſub qua allodium conſiſtit.59 350
Ambitus crimen quàm ſit deteſtabile. 1 65
ambitus idem crimen quod ſimonia ſacris canonibus.2. 65
ambitus quid ſit.3 65
ambitus definitio quos tangat, nu.4 65
ambitus ad temporales & ſpirituales honores extendi-

extenditur.5 66
ambitioſos ab officijs eſſe excludendos. nu.6. pagina 66
ambitus crimen quomodo cōmittatur. num.7. pagin. 67
ambitus pœna.8 68
ancilla empta vt manumittatur ſine adiectione temporis intra triennium manumittenda eſt.2 827
ancilla vendita vt manumittatur, intra duos menſes manumittenda eſt. nu.8. pag. 818
Annona quomodo defraudetur.4 74
annonam defraudantis pœna canonica. num.8. pag. 75
annonæ appellatione etiam vinum contineri. num 9. pa. 75
annonam fraudantis pœna ciuilis.7 74
annonam cariorem facientes delinquunt contra officium charitatis. num.2.pag. 73
de annona tenentur principaliter mercatores, cuſtodes portuum & paſſagiorum. nu.3. pag. 74
de annona qui principaliter tenentur.1 73
annum ſeptuageſimum egreſſus à tutelis & muneribus vacat.1 834
Appellare non poteſt condemnatus de falſa moneta.nu.28 pag. 780
appellari poteſt à denegatione copiæ commiſsionis. nu.133. pag. 624
appellari poteſt ab arcta dilationis conceſsione. nu.134. pag. 624
appellari poteſt à denegatione audientiæ.135 624
appellari non poteſt à grauamine, quod iudex reuocat, ſeu reuocare vult. num.29. pag 780
appellari non poteſt in vna cauſa tertio.31 780
appellandum eſt infra decem dies.127 674
appellari poteſt à definitiua ſine ſcriptis.128 674
appellari intra quæ tempora oporteat.1 813
appellatur ſemper ab interlocutoria in ſcriptis. num.129. pag. 674
appellans ab interlocutoria petet apoſtolos infra triginta dies.nu.130 674
appellans non comparens habetur pro contumace, &c. nu.136. 975
appellans poteſt facere citari iudicem à quo, ſi ſua putauerit intereſſe,&c.137 675
appellari tertiò nō debet in vna cauſa.n.145. p.677.& 15.758

appellari à ſenatu principis non poteſt.3 757
appellari ab excommunicatione non poteſt.18 758
appellante non comparente in termino aſsignato ad recipiendum apoſtolos, appellatio erit deſerta. 134 675
appellatio cenſetur deſerta, partibus in termino à iudice ſtatuto, non comparentibus. 135. pag. 675
appellatio à mero & mixto executore quomodo interponatur.19 758
appellatio non valet, quando appellans conſentit poſt coram iudice à quo litigare.etc.11. 757
appellatio non valet, niſi appellans infra annum appellationem fuerit perſecutus.12 757
appellatio gradatim fieri debet.13 pag. 757
appellatio infra decem dies à tempore datæ ſententiæ interponi debet.14 758
appellatio non valet, ſi perſona regularis appellet, nec corrigatur.16 758
appellatio contra ordinationem eccleſiæ facta non valet. n.17 pag. 758
appellatio à ſententia arbitri facta, non valet.5 757
appellatio contumacis non valet.6 757
appellatio à grauamine quatenus valeat.7 757
appellatio extra iudiciũ infra decem dies interponi debet.8 757
appellatio facta ab eo, qui ſub notorio crimine conuictus ad pœnam damnatur non habet.9. 757
appellatio quid ſit.1 756
appellatio à iudice principali vel à curia, non valet. 2. 757
appellatio non valet, ſi pactum inter partes fuerit factum ne appelletur. nu.25 pag. 780
appellatio ne excommunicatus abſoluatur non valet.26 780
appellatio generalis non valet.27 780
appellatio facta, ne notoriũ crimen puniatur non valet 23 759
appellatio eſt intra annum proſequenda.6 825
appellatio ſuper eo, quod quis fieri procurauit, non valet.30 780
appellatio ſine iuſta cauſa interpoſita refutanda eſt. 137 625
appellatio ab Officiali ad epiſcopum non valet. 32 pag. 780
in appellatione quæ ſint exprimenda.33. 780
appellationis tenor. nu. 145. pag. 633

ad appellationem proſequendam quale & quantum tempus detur. 138 676
appellationis proceſſus inſtituitur ſecundum ius commune. 146 677
appellatione deſerta, poteſt nihilominus attentatorū fieri reparatio. 148 677
appellatione deſerta, iudex à quo ſententiam mandat executioni. 151 677
appellatione à definitiua interpoſita iudex ilico reſpondebit de apoſtolis. 131 675
appellationū exordia quomodo formanda. 138 625
apriſia eſt ſummaria inquiſitio. 38 583
arbiter non poteſt punire contumacē niſi hoc in arbitrio expreſſum ſit. 23 702
arbiter debet ſententiam ferre in ſcriptis. 22 702
arbiter eſſe non poteſt infamis. 9 701
arbiter eſſe non poteſt ſeruus. 1. 700
arbiter eſſe non poteſt pupillus, furioſus, mutus, vel ſurdus. 2 700
arbiter eſſe non poteſt minor 25. annis. 3 700
arbiter nemo eſſe poteſt in re propria 4 700
arbitri ſententiæ ſtandum eſt, ſiue ea æqua ſit, ſiue iniqua. 5 700
arbitri qui ſint. 5 685
arbitris pluribus electis, omnes intereſſe debent arbitrio. 21. pag. 702
arbitrorum vno moriente, perit inſtantia, niſi aliud exprimatur in compromiſſo n. 3. pag. 788
arbitrium in quibus cauſis non teneat. 8 701
arbitrium ſine pœna, non valet. 12 701
arbitrium claudicans non valet. 13 701
arbitrium tertij quatenus admittendum, 14 701
arbitrium non valet, ſi dies in eo appoſita, tranſacta ſit. 15. pag 702
arbitrium die feriata & altera parte abſente prolatum, nō valet. 16 702
in arbitrium veniunt ea, de quibus actum eſt, vt veniant. 24 pag. 702
arborum diſtinctio. 1 91
arbores fructiferas cędentis pœna. 2 91
arbores non fructiferas cædentis pœna ciuilis & canonica. 3 91
archiepiſcopus quatenus ſit iudex in cauſa ſui ſuffraganei. 23 697
argumentatio de feudo ad emphyteuſin eſt bona. 53 228
armorum appellatione quid contineatur. 2 129

armorum appellatione quid veniat. 2 31
arreſtata res præſcribi non poteſt. 7 785
aſcendentes qualiter deſcendentibus ſuccedant. numer. 14. pag. 372
aſcendentes & deſcendentes alicuius quomodo cum collateralibus veniant. num. 23 pag. 376
aſſeſſor quibus ex cauſis recuſari poſsit. 799
aſſociatio ſeu donatio ſub colore matrimonij facta, an propter illatas manus violentas, vel atroces iniurias contra aſſociantem prolatas, reuocari poſsit. num 28. pag. 253
attētatorum reparatio fit, ſiue appelletur à definitiua, ſiue ab interlocutoria. nu. 149. pag. 677
attentata ante prohibitionem non reparantur contra iudicem. 150 677
atteſtationib. publicatis in materia denunciationis, an poſſint alij teſtes produci. n. 124 pag. 516
auditor quib. ex cauſis vt ſuſpectus allegari poſsit. 1. 800
auditor de conſenſu partium admiſſus quomodo recuſari poſsit. 2 800
aureus quomodo accipiatur. 2. pag. 119
autenticæ, de æqualitate dotis. §. hoc igitur intellect⁹. 2. 49
authenticę, bona damnatorum C. de bonis proſcriptorum interpretatio. 2 141
autenticorum iura innouarunt in quinqu iura. ff. & C. circa tutelam matris & auiæ. 54. pag. 299
autoris petitio. 2 683
auus & auia ſimul admittuntur ad tutelam. 67 301

B

BAnniti quatenus teſtari poſſunt 11 383
Bannimentum perpetuũ eſt hodie loco pœnæ metalli. 3 93
beneficia conceduntur ſpacio ſex menſium. 2 822
in beneficialib. quid probandũ. 57 596
in beneficialibus qui per triennium pacificè poſſedit, ſine titulo, præfertur habenti titulum. 59 596
in beneficialibus habens titulũ præfertur non habenti titulum. 58. 596
bladum quilibet vendere cogitur tempore neceſsitatis. 5. pag. 74
bladum ad exercitum principis præparatum, in alienos vſus conuertentis, pœna. 46 pag. 130

bona paterna an prçſumantur diuiſa interfratres, ſi vnus ab alio ſeorſum poſſedit, licet nulla appareant inſtrumenta. nu. 25. 272
bona per prælatum male alienata non præſcribuntnr. 8 pag. 786
bonitas rei alia eſt intrinſeca, alia extrinſeca. 31 648
bonorum poſſeſsionē ſibi competere putans proponet hoc intra centum dies. 1 820
bonorum poſſeſsio petitur in. num. 1 832
bullæ papales quibus modis falſentur. 1 736

C.

CAlumniari quid ſit. nu. 1. pag. 132
Calumniatoris pœna ciuilis. 6 133
calumniatoris pœna canonica. 11 134
calumniatus fuiſſe vt quis dicatur, duo requiruntur 5. 133
à calūnia quaſdam perſonas, ſi deficiant in accuſatione, excuſari, remiſsiuè. 7 133
canonem ſoluente vno hæredum, altero non, an in totum emphyteuſis committatur. 52 228
captum eximens per vim è manibus officiariorum videtur pro eo fideiubere. 6 101
carcer perpetuus qualis eſſe debeat. 36 45
carcer eſt pœnalis iure Canonico ſemper, iure ciuili nunquam. 14. 10
carcerē commentarienſis culpa euadens leuius punitur. 8. 101
carceris effractoris pœna canonica. 9. 101 & 3 112
carcerem effringentis, vt detentum eximat, pœna. 7 101
è carcere aperto exeūtis pœna 1. pag. 99
carceris effractoris pœna ciuilis. 2 99
carceris effractor pro confeſſo habetur. 3 100
carceris effractor quo caſu pro confeſſo non habetur & à pœna excuſatur. 4 100
carcere ſubtrahens captum qua pœna teneatur. 5 100
carnificum ſeu laniorum fraus. 7 106
caſus nolentiæ trahitur ad caſum impotentiæ, & contrà. 34 408
caſus ſeptem, quib. non obſtante iuramento licitum eſt reſilire à contractu. 7 180
caſus quib. meliorem conditionem ſuam facere quis poſsit reſoluuntur in vnum. nu. 20 pag. 192
caſtitatis effectus. 18 374
Catonianæ regulæ quando locus ſit. 5 468
cauponum fraus. 8 106
cauſæ quibus expirant curæ, non ſunt regulatæ tempore.

pore.125. 317
cauſa dicitur de præterito. n. 8. pag. 164
cauſæ ſunt duplices, plenariæ, & ſummariæ.146 633
cauſarum protelatio iuſtitiam offendit.151 541
cauſarum diuerſitas 3 164
cauſa finalis non ſecuta, non parit repetitionem. 4 164
cauſæ per modum conditionis negatiuæ appoſitæ, conditione non impleta, ceſſant. 5 164
cautio ſufficiens danda eſt ab actore, & quid de conſuetudine.14 804
cautionis formalia. 18 496
citari quę perſonæ non poſsint. 27 497
citari quomodo debeat criminoſus. 47 504
citari an poſsit perſonaliter cōparens in cauſis criminalib. 54 505
citari qui debeant.67 509
citari non poteſt dignior perſona per literas ſedis apoſtolicæ quam eſt in literis nominata.25. 690
citatus impeditus venire non cogitur. 4 801
citatus ad maius tribunal venire non cogitur.5 801
citatus ante reſtitutionem, non tenetur reſpondere.6 801
citatus veſpere non tenetur reſpondere.7 801
citatus vltra duas dietas extra prouinciam poteſt excipere. 1. 800
citatus ad locum non tutum, venire non tenetur. 2 800
citatus ad locum, vbi non eſt iuriſperitorum copia, venire non cogitur.3 800
citatus ter, vel ſemel peremptorie, & poſt terminum per iudicem contumax pronunciatus, an huiuſmodi ſententia valeat.55 506
citatus latitans pro perſonaliter citato habetur, in ciuilibus: ſecus in criminalibus.32 pag. 499
citatus ſuper maiori negotio quā in literis continetur, nō tenetur reſpondere. 26.690
citatus non comparens propter legitimum impedimentum, an teneatur ad refuſionem expenſarum, antequam audiatur.63 508
citatus ad locum non tutum, non arctatur comparere.66 pag. 509
citatum ſe non eſſe aſſerens, an ſit audiendus.52 505
citati, iudicialiter reperti cautela.22 497
citati ad diem feriatum practica.29 498
citandus an ſit reus in iudicio præſens.15 195
citandi quomodo ſint intereſſe habentes.69 509

citandi qualiter ſint vagabundi, & non habentes domicilium.70 509
citatio an ſit neceſſaria in productione inſtrumentorum, ſicut in productione teſtiũ. 60 507
citatio an ſit neceſſaria ad videndum taxari expenſas, & quid de practica curiarum. 61 508
citatio eſt ſecundus terminus iudicij 23 497
citatio eſt de ſubſtantia iudicij. 24 497
citatio abſq; iudicis iuſſu fieri non debet. 25 497
citatio per proclama cum ſono tubæ fit contra eos qui perfectè neſciuntur.34 499
citatio in perſonam procuratoris an & quando valeat. 35. pag. 499
citatio quomodo fieri debeat, principali abſente.36 500
citatio qua cautione facienda p creditorib. vt debitoris abſentis bona diſtrahãtur.37 501
citatio in actione reali contra abſentẽ qualiter fieri debeat. 38 501
citatio congruo tempore fieri debet. 28 498
citatio ad domum facta quatenus valeat.30 498
citatio ad domum vbi fieri debeat.31 498
citatio die feriata facta, non valet.1 801
citatio contra rem ruſticam nõ valet.2 801
citatio nõ habens dilationẽ 20. dierum, non valet.3 801
citatio ad duos vel tres dies facta, quomodo computanda ſit.51 505
citatio eſt de præparatorijs iudicij 13 495
citatio omiſſa quatenus annullet proceſſum.157 679
citatio per proclama publicum & ſonum tubæ quando locũ habeat.68 509
citatio prima ſi fuerit dilatoria, non tenetur citatus comparere.8 801
citatio eſt iuris naturalis.nu.10. pag. 495
citatio omiſſa reddit iudicium nullum.11 495
citationis generalis ad totã cauſam effectus.62 508
citationis abſque iudicis iuſſu practica.26 497
citationis effectus eſt comparitio.16 496
citationis formalia.17 496
clã poſsidere quid ſit. 64 598
claua quid ſit.13 38
clauſulæ citationis.ſaluis ſuis legitimis exceptionibus, effectus 64 509
clauſulę in donationibus appoſitæ interpretantur in fauorem donatarij.26 156
clauſulę Codicillaris teſtamẽto adie-

adiectæ, effectus. 41 392
clauſula codicillaris quam magni ſit effect' in ſubſtitutione. 53 416
clauſula ſaluo iure addendi &c. 163 547
clericus quibus interuenientib' in iudicem non ſuum conſentire poſsit. 13 705
clericus minor 15. annis ordinari non debet. 3 831
clericus ordinatus quomodo iuret de calumnia. 10 804
clericus cuiuſcūq; ordinis aduocare nō poteſt in foro ſeculari niſi in cauſa propria, vel pro miſerabili perſona. 2 806
clericus pro leuibus criminibus ſuſpenditur, pro grauib. deponitur, pro grauiſsimis damnatur ad perpetuum carcerem. 18 12
clericus an poſsit eſſe tutor. 71 pag. 202
clericus non tonſuratus impetrans literas nihil agit. n. 9. pag. 793
clerici luxuriantis pœna. n. 22. pag. 24
clerici ſintne verberib. vel tormentis ſubijciendi. 75 661
clericorum hęreticorum pœna canonica & ciuilis. 19 12
codicilli quomodo conficiantur. 36 391
in codicillis perſonę nominatæ debent eſſe tales, cum quib. teſtamenti factio eſt. 37 391
codicillaris clauſula in ſubſtitutionibus tenor. 129 462
codicillaris clauſulæ in teſtamento appoſitæ vis, & effectus. 136 462
collaterales qualiter deſcendentibus ſuccedant. 21 375
collaterales qualiter aſcendentibus ſuccedant. 22 375
collateralium inter ſe ſucceſſio. 19 374
collegiorum faciendorum ſunt duæ cauſę, communis & priuata. 1 106
collegia licita quæ. 2. 106
collegia illicita quæ. nume. 3. pag. 106
collegium quib. facere permiſſum. 4 106
collegia illicita facientium pœna ciuilis. 12 105
collegium illicitum & monopolium quomodo differant. 13 105
collegia de iure canonico approbata quę. 14 105
collegia illicita facientium pœna canonica. 15 105
colonus perpetuus non poteſt expelli impune 14 215
colonus qualem habeat poſſeſſionem. 5 576
colonus partiarius quis dicatur. 22 217
colonus inquilinus conductor pſcribere non poſſunt 9. 786
commiſsiones quomodo impugnentur. 5 792

comi-

communi diuidũdo iudicium, cur ſocietatis cõtractui ſubij ciatur 1 264
communi diuidundo iudicium quibus competat. 2 264
communi diuidundo iudicium quibus non competat. 3. 264
in communi diuidundo iudicium quæ veniant 4 264
communi diuidundo iudicium impeditur pacto temporali. 5 264
communi diuidundo iudicium impeditur natura rei indiuiſibilis 6 264
in communi diuidundo iudicium venit ratio ſumptuum factorum. 7 265
in communi diuidundo iudicium veniunt percepta ex re communi. 8 269
in communi diuidundo iudicium veniunt damna, quæ in re communi ſocius dedit. 9. pag. 265
communicare lucrum an teneatur alter filiorum, qui ex paterna pecunia aliquid lucratus eſt. 21 271
communitas vel collegiũ quomodo citetur. 53 505
communione inter ſocios inita, ſi alter deceptus ſit, qua actione ad rediuiſionem agere poſsit. 15 268
communione manente ſi dos inter duos fratres eſt ab altero ipſorum recepta, quid iuris 12 267
comparitio eſt tertius termin⁹ iudicij 71 510
in comparitione diſtinguendę ſunt quatuor qualitates. 72 pag. 510
compenſatio facit ceſſare commiſſum emphyteuſis. nu. 59. pag. 232
compenſatio contra fiſcum inter duos menſes proponenda eſt. 5. 818
compromitti non poteſt in laicum ſuper re eccleſiaſtica. 17 pag. 702
compromiſſum quibus modis ſoluatur. 18 702
compromiſſum ad hæredes cõpromittentes non extenditur. 20 702
compromiſſum nomine alieno factum non valet. nu. 10. pag. 701
compromiſſum per pupillum ſine tutore factum, non valet. 11 701
concuſsio quid ſit. 1 136
concuſsionis criminis cum alijs criminib. incidentibus pœna. 2 136
concuſsionis pœna ordinaria ciuilis. 3 137
concuſsionis pœna canonica. 6 138
concedens vicino de terra ſua tres pedes in latitudine, vt in illa murum faciat communem, an videatur etiam ſo-

lum

lum communicaſſe nu. 14. pag. 208
concluſio in cauſa fit tacite & non expreſſe in aliquib. curijs.107 669
conditio in teſtamento talis: faciat de bonis vt ſibi videbitur, vel ſimilis appoſita, quomodo intelligenda. 77. pag. 304
conductor poteſt rem conductã inuito domino alteri relocare.19 216
conductor, ſi in re conductitia impediatur, quid iuris ſit. 20 pag. 216
conductor quomodo per locatorem poſsit expelli. nu. 27. pag. 218
conductor pericula ſuſcipiens quatenus teneatur. num. 23. pag. 217
conductor deſerens pendente tempore domum, poteſt pro toto tempore conueniri. 29 pag. 218
conductor quibus caſibus expelli poſsit.8 213
conductoris familiæ culpa venit in hac actione. nume.15. pag. 215
conductio tranſit ad hæredes. 28 218
conductionis merces quo tempore ſoluenda ſit. nume. 7. pag. 213
confeſsio vnica rei criminis, ſi de caſu conſtet, an ſufficiat ad condemnandum nu. 134. pag. 519
confeſsio criminôſi, quatenus crimen probet. 93 667
confeſsio rationi naturali debet conuenire. 18 746
confeſsio in tormentis emittitur ſæpe contra veritatem. 95 667
conſors litis audiri non debet ſine mandato. 20 707
conſpiratores & inimici capitales in nulla cauſa ad accuſationem admittuntur. 27. pag. 708
conſpiratores & capitales inimici ad accuſationem teſtium non admittunrur. 7. 724
conſuetudo loquendi dat intellectum vocabulis. 27 406
conſuetudo praua dicenda eſt corruptela. 24 251
conſuetudinis legitimæ requiſita. 25 251
continentiam cauſæ diuidentis pœna. 18 123
continentiam cauſæ diuidere quid ſit. 9 123
contractus ex pactis dependere. 1. 145
à contractu per per vtriuſque partis conſenſum, perfecto, etiam re non tradita nec precio ſoluto, niſi vtriuſque interueniente conſenſu, diſcedi non poteſt, & cæt. n. 17. pag. 190
contractus mortuo principali iu-

iurante initus, an poſsit per hæredes inualidari. num. 41. pag. 160
contractuum quatuor requiſita. 2 146
contractuum cauſam efficientem eſſe conſenſum. num 3 pag. 148
contractuum impedimenta ex defectu perſonarum. nu. 4. pag. 146
contractuum impedimenta ratione materiæ 5 146
contractuum impedimenta ratione formæ. 6 147
contractuum impedimenta ratione cauſæ finalis. nume. 7. pag. 147
cõtractuum omnium materia in hæc quatuor, quid, quis, cui, qualiter pęne reſoluitur. 1. 149
contumacia actoris eſt maior, quam rei. 58 507
contumacia accumulat pœnã. 57. 507
conuentio & reconuentio vna ſententia terminantur. n. 16. pag. 804
conuicium quomodo fiat. 110. pag. 521
creditoris exigentis bis idem debitum pœna. 48 131
crimina quibus modis probentur. 58 655
crimina an poſsint per inſtrumenta probari. numer. 59. pag. 655
crimina qualiter per teſtes probentur. 60 655
crimina leuia & grauia q̃ ſint. 138 531
crimina per reos negatã quomodo probentur. 139 531
crimine non probato, reus relaxandus eſt. 140 531
in criminali cauſa non tenetur quis reſpondere in quadrageſima. 14 695
criminoſus detentus appellans debet mitti ad iudicem ad quem &c. 152 678
criminoſus ſine decreto iudicis capiendus non eſt, fallit &c. 125 527
criminoſus citat⁹ auditur intra annum purgando contumaciam. 48 504
criminoſus poſt annum veniens quomodo ſe purget. 49. pag. 504
criminoſorum bona reſeruantur hæredibus in duobus caſibus. 50 504
contra criminoſos abſentes, quorũ annotata ſunt bona, quomodo pcedatur. 44. 503
criminoſi prohibentur eſſe teſtes. 18 725
contra criminoſum abſentem qualis procurator interuenire poſsit. 46 503
criminoſorum fugitiuorum bona annotantur. 43 503
crines vel barbam euellẽtis pœna. 7 120

Cura

Cura quotuplex ſit.14 288
curæ deſcriptio, eiusq; explicatio.7 287
curator quibus caſibus impuberi detur 8 287
curator quibus maiorib. detur. 9 287
curator principaliter rebus datur.10 287
curator datur maioribus. inuitis.11 288
curator quomodo detur minorib.inuitis.12 288
curator ad litem datus, an teneatur conficere inuentarium. 114 315
curator ad lites datur inuitus & inuito.115 315
curator valetudinarijs & morbo impeditis datus, datur cū ſolennitate, inuitus & inuito.116 315
curatores quo ordine à iudice vel magiſtratu, furioſis valetudinarijs, &c. dari debeant. 117 315
curatorum bonorum qualis ſeruanda cautela.118 316
curator bonorum qualiter tenetur cauere & inuentarium conficere. numer. 119. pag. 316
curator bonorum releuatur à cautione tribus caſibus. 120. pag. 316
curator bonorum an detur inuitus.121 316
curator bonorum poteſt intentare actiones perituras. 122. pag. 316
curatores à lege dantur duobus caſibus.17 288
curatores qualiter dētur in ſpecie.106 313
curia quælibet in ſuo ſtylo & practica abundat.102 669

D

Damnatorum, ex crimine læſæ maieſtatis ſiue diuinę ſiue humanæ bona, iubentur confiſcari.1 141
data ſub conditione affirmata, ſi non fiat, repetuntur.nu 6. pag. 164
debitor operarum non valens eas præſtare, alio tēpore ſupplere poteſt.26 218
debitor quatenus creditori ſuo legare poſsit. 40 478
debitū petit fruſtra, qui id quod petit, non impendit. nu. 15. pag. 804
decedentium voluntates dupliciter conſiderantur.1 366
decedentium voluntates limitantur pietate & charitate.38 pag. 432
decimarū caſus eſt grauiſsimus punctus contra nos in tota theologia.6 784
decrepitus (i. qui annum 70. egreſſus eſt) non torquetur. 73 660

defuncti voluntas eſt ſemper extendenda ſecundũ eius mentem, vt magis valeat quam pereat 118 454
defunctorum poſt quinquennium ſtatus inquiri non debet. 1 828
degradatio quomodo fiat. n.15. pag. 10
delatorem corrumpentis pœna 11 121
delicto per vnum filiorum commiſſo, & viuo patre emenda promiſſa, patre mortuo an de communibus bonis præſtabitur emenda. nume. 17. pag. 269
denunciationis neceſsitati in euictione renunciari poteſt. 100 207
denũciatio euictionis in prima inſtantia omiſſa poteſt fieri in ſecunda.101 207
denunciationis generalis & ſpecialis perſequendorum criminum practica.119 523
denunciari qui poſsint.120. 523
denũciantium & nõ probantiũ pœna 121 523
denunciationis forma.122. 524
deſcendentes qualiter aſcendentibus ſuccedant.6 368
depoſiti in quatuor caſibus pœna.5 120
deportatio & relegatio quid differant eorũq; pœna.2. 111
Diaconiſſa minor 50.annis ordinari non debet. 834
dignitas non excuſat à pœna magiæ.9 51
dilatio vltramarina vltra nouẽ menſes protendi nõ poteſt. 22 696
dilatio qualis detur ei, qui reducendus eſt ad componendum res ſuas.8 816
dilationes à iure conceſſæ an poſsint abbreuiari,59 507
dilationes quæ & quales probare volenti concedantur. 25 647
dilationes longiores dantur pro teſtibus examinandis, & producendis, qui extra prouinciam vel vltra mare degunt.26 647
dilationis fruſtratoriæ cauſa ante definitiuam appellãtis, pœna.21 123
dilationum materia hodie vt plurimum eſt in arbitrio iudicis.65 509
diſputatio de decurionum origine terminatur ſpacio trium menſium. numer. 3. pag. 821
diuidua & indiuidua quæ cenſentur. eorumque exempla. 55. 229
diuinatio omnis eſt hodie prohibita.6 50
diuinandi modi ſex remiſsiuè. 5 50
diuiſio habet vim emptionis & venditionis. numer. 16. pag. 269

domi-

dominus an ad appellandum audiatur. 2 813
domino infeudante omnia filio, quæ prius pater habuit, ſi filius afferat ſe plura acquiſiuiſſe, quam à domino infeudata ſunt, filio & non domino incũbit probatio. 46 226
dominorum duorum vnius rei, an alter rem ſolam iure prælatiõis retinere poſsit. 56 230
dominium fictum tranſit in verum vſucapione completa. 15 577
dominium probatur quinque modis. 43 224
dominij probatio difficilis eſt. 38 649
dominium probandi tres ſunt modi magis vſitati, fama, præſcriptio & præſentia teſtis in traditione. 39 649
donari prohibetur re⁹ criminis. 9 151
donare non poteſt pater filio, nec maritus vxori nume. 10. pag. 151
donare an mater poſsit. nu. 11. pag. 152
donare an filiusfam. poſsit. 12. pag. 152
donare eccleſiaſtici bona eccleſiarum prohibentur. nu. 13. pag. 152
donare quis poſsit 6 150
donare non poteſt minor 25. annis. 7 151
donari quid poſsit. 2 149
donari quæ res non poſsint. 3 pag. 150
donari quib. poſsit. 15. pa. 153. & 8. 175
donare cauſa mortis quis poſſit 7 174
donans cauſa mortis filius con ſenſu patris, an poſsit totum vel partem relinquere patri conſentienti. 9 174
donans ob cauſam an poſsit pœnitere ante implementum conditionis. nume. 11. pag. 165
donator quibus actionibus ad tradendum compellatur. 22 pag. 155
donator an teneatur donatario de euictione. nume. 47. pag. 162.
donatores quali temperamento compellendi ſint. nu. 24 pag. 155
donatarius de re donata aliam donationem faciẽs quomodo teneatur. 25 156
donatarius quatenus donatorem alere teneatur. 2 178
donatarij quomodo cum ijs à minoribus datur, cauere debeant. 8 158
donata res quibus actionib. petatur. 15 176
donata res quomodo donatarij fiat. 4 150
donatorum res fiunt aliquib. caſibus meliores 5 150

donatarum rerum traditio non fit ex Trebelliano. num. 14. pag. 176
donatio ſub conditione, & donatio ſub modo differunt.10 pag. 737
donatio eccleſiæ facta octo caſibus non valet,nec reuocari poteſt.11 738
donatio facta alteri quibus caſibus reuocetur.12 738
donatio à matre facta & ad ſecundas nuptias tranſeunte, quibus caſibus reuocetur.13. pag. 738
donatio ſimplex facta extraneo, ex immenſitate beneficij non reuocatur ob ſuſceptionem nonæ prolis.númer. 8. pag. 181
donatio ſimplex ob amicitiam facta eſt reuocabilis.núm. 9. pag. 181
donatio honorabilior eſt inter omnes contractus.nu. 8. pag. 147
donatio cauſa mortis non infirmatur propter conditionem impoſsibilem.num. 21. pag. 178
donatio cauſa mortis quomodo fiat.1.173.& 5 175.
donatio cauſa mortis requirit cauſam expreſſam numer.2. pag. 173
donatio in dubio,præſumitur inter viuos. numer. 3. pag. 173
donatio inter viuos non retractatur pœnitĕtia,cauſa mortis retractatur. numero. 4. pag. 173
donatio cauſa mortis fit quinq; teſtibus præſentibus inſtar codicillorum 6 175
donatio qualiter fiat. num. 16. pag. 153
donatio requirit conſenſum.17. pag. 153
donatio quomodo ſine ſcriptura fiat.18 154
donatio cauſa mortis an ad validitatem requirat aditionē hæreditatis.13 176
donatio remunerationis cauſa facta potius compenſatio mercedis quam donatio eſt, ideoque irreuocabilis. nu.5. pag. 180
donatio ſimplex an iuramento firmetur.34 158
donatio ſimplex quæ fit reipub. ſine cauſa,non valet. num 35 pag. 158
donatio ſimplex priuatæ perſonæ facta ſine cauſa,valet. 36. pag. 158
donatio inter virum & vxorem quatenus prohibita. nume. 1. pag. 167
donatio in perſonas iuri alicuius ſubiectas,prohibita. nu. 2 pag. 167
donatio inter virum & vxorem quibus caſibus permiſſa. n.3. pag. 167

do-

donatio inter virum & vxorem quibus concurrentibus reuocetur. 4 168
donatio inter parentes & liberos in poteſtate conſtitutos regulariter non valet, & quare. 6 169
donatio inter parẽtes et liberos in quibus caſibus valeat. 7. pag. 169
donatio vxori à viro facta nullá ſecuta traditione quatenus valeat. 8 170
donatio in terminis prohibitis an poſsit iuramento firmari. 9 171
donatio ex cauſa vera valet. 9. pag. 164
donatio ſi ex cauſa vel modo facta, modum vel cauſam impleri oportet. 10 165
donatio facta eccleſiæ non reuocatur. 7 164
donatio operis vel facti eſt irrepetibilis 1 163
donatio facta ob cauſam perficitur irretractabiliter. num. 2. pag. 163
donatio abſenti quomodo fieri poſsit. 58 232
donatio de iure inualida, an iuramento firmetur. nuumer 27 156
donationum ſpecies quę. 28. 156
donationes multis caſibus retractari, nec iuramento firmari. 29 157
donatione reuocata, non reſtituuntur fructus percepti. nu. 6 180
donationes quaſdam inſinuatione egere, quaſdam non egere. 19 154
donationes quomodo reuocentur ob ſuſceptionem nouæ prolis poſt donationem. nu. 3. 179
donationes reuocantur ex caſibus, l. fin. C. de reuoc. donat. 4. 180
donationes quędam fictam traditionem deſiderant. nume. 23 155
donationes à viris eccleſiaſticis parentibus factæ, præſumuntur vicioſæ. numer. 14. pag. 152
donationes inter virum & vxorem reuocantur tacitè vel expreſſe. 5 168
donationes ſimplices quibus caſibus reuocentur. numer. 9. 178
donatione cauſa mortis reuocantur tribus modis. numer. 11. 176
donationes cauſa mortis reuocata tenetur donatarius reſtituere vſumfructum. 12. 176
donationes inter virum & vxorem, patrẽ & filium, firmantur iuramento. 11 172
donationes olim à promiſsione quomodo inceperint: hodię vero fiant per verba de præſenti. 21 155

donationes ſub modo factæ quomodo reuocētur remiſ. ſiue. 10 181
donationes cauſa mortis, & legata in quibus parificentur. 16 187
donationibus cauſa mortis nō trebellianica ſed falcidia detrahitur. 17 177
donationes cauſa mortis & legata in quibus differant. 18. pag. 177
donationis cauſa mortis à donatione inter viuos differentia. 19. 177
donationis cauſa mortis à donatione ſimplici differentia. 20 177
dos ſoluto matrimonio intra annum ſoluenda eſt. nu. 7. pag. 825
dotis & donationis propter nuptias inęqualitas incommoda 3 250
Draconib. in collo vtentes vel alteri membro allegantes, an eandem pœnam ſuſtineant. 3 49

E

ECcleſia non priuatur feudo per culpam per prælatum Eccleſiæ cōmiſ. ſam. 109 361
Eccleſiaſticæ cauſæ in locis inſignibus ventilandæ ſunt. 29. 697
Edictum circumducitur non comparitione partium. 75. pag. 510
editionis actionis cauſa. nu. 153. pag. 541
editio quomodo fiat, non refert. 154 542
electio prælatorum minus canonica, eccleſiæ Dei graue diſpendium ſæpe adfert. n. 1. pag. 781
electio viciatur in 42. articulis. 2. 781
ementis aliquid ab eccleſia, niſi in caſibus permiſsis pœna. 39 129
emphyteuta vagans, & bona relinquens inpoſſeſſa, necnon in canone ceſſans an poſsit per dominum directū priuari. 72 236
emphyteuta qui diu penſionem ſoluit quatenus domino ignoranti probare teneatur, per quem ſoluerit. nu. 48 pag. 227
emphyteuta an poſsit fundum emphyteuticum alteri in emphyteuſim dare. num. 64 pag. 234
emphyteuta ſecundo ceſſante ſoluere, an primus ius perdat. 65 234
emphyteutis ſubinfeudantibus in infinitum, primo directo domino ſemper debetur laudemium. numer. 66. pag. 235

em-

emphyteuta non poteſt aliena re rem irrequiſito domino. nu.67 235
emphyteuta & vaſallus dimittendo rem inuito domino, an excuſentur à ſeruitijs debitis ſine canone. num.68. pag. 235
emphyteuta primo debente, agi non poteſt contra ſecundum nu.36 222
emphyteuta relaxando rem emphyteuticam nō liberatur ab arrengarijs.37 233
emphyteuta & vaſallus qualem habeant poſſeſsionem. nu 8. pag. 576
emphyteuta impedito ſoluere non currit tempus,nec committit.39 223
emphyteuta ceſſans per 40.annos à ſolutione pẽſionis exceptiõe præſcriptionis ſe tueri non poteſt.41 223
emphyteuta negans ſe aliquid tenere à domino directo ſeq; indebitè ſoluiſſe affirmans, per dominum directum ad ſolutionem compelli poteſt. nu.51 228
emphyteutæ negatio non impedit dominum in poſſeſsione exigendi canonem.n.49. pag. 227
emphyteuta poteſt vendere meliorationes poſt duos menſes denunciatione facta.n.9. pag. 818
emphyteuſis an diuidi poſsit per hæredes &c.54 229
emphyteuſis cur detur. num 70 pag. 236
emphyteuſis an præſumatur ex præſtatione canonis, inſtrumentis non confectis nu.71. pag. 236
emphyteuſis celebratur in ſcriptis.33 220
emphyteuſis rerum eccleſiaſticarum, quibus ſolennitatib. olim celebrata fuerit, & cur hodie illæ ſint ſublatæ.n 34. pag. 220
emere non poſſunt officia administrantes rem, cuius ſuſtinent adminiſtrationem. nu 10 183
emptor tenetur de periculo rei immobilis emptæ ex cauſa euictionis ſequente. num 69 pag. 251
emptor tenetur de periculo, ſi vitium fuit patens 67. 201
emptor nō tenetur ad precium numerandum, ſi ſcientia rei alienæ emptæ ſuperuenerit. nu.40 196
emptor nō tenetur ad precium numerandum, ſi in limine cõtractus immineat euictio. nu.41 196
emptor tenetur de periculo re non tradita, quando eius culpa res non eſt tradita. nu.71. pag. 201
emptor prius pretium, quã venditor

ditor rem tradere cogitur. nu.33 195
emptor nolens recipere rem tenetur ad damna & intereſſe. nu.34 195
emptio & venditio quomodo inter patrem et filium teneatur 8 188
emptio & venditio quomodo inter tutorem & pupillũ teneatur.9 188
emptio & venditio quomodo fiant purè & perfectè, nu.26. & nu.30 194
emptio & venditio quomodo fiant perfectè ſed non purè. 27 194
emptio & venditio quomodo fiant purè ſed non perfectè. 28 194
emptio & venditio quomodo fiant neque purè, neque perfectè. nu.29 194
emptionis contractus abſorbẽs actionem requirit tria, conſenſum, conuentionẽ, & traditionem. nu.31 194
emptiones & venditiones quadrupliciter conſiderari poſſunt. 25 193
emptio & venditio qualiter retractentur. 43 197
emptio & venditio retractãtur deficientibus ſubſtantialibus extrinſecis. num. 44. pag. 197
emptio & venditio retractantur deficientib. ſubſtãtialib. intrinſecis. 45 197
emptio & venditio reſcinduntur, quãdo dolus dat cauſam contractui. num. 46. pag. 197
emptio & venditio reſcindunduntur deceptione vltra dimidium iuſti precij interueniente. 47 197
emptio & venditio reſcinduntur, quando datione in ſolutum, deceptio fit vltra dimidium. num. 48. pagina 198
empta res ſic, vt ſi diſpliceat ſit inempta, & ſi nihil de tempore actum eſt, intra 60. dies reſtitui debet. num. 3. pag. 819
Error facti poteſt quandocunq; reuocari ante ſententiã, probato errore. 94 667
Euictionis denunciatio qualiter & quo tempore fiat. n.99 pag. 207
de euictione præſtanda cautione interpoſita, ſeruatur quod actum eſt. 77 203
de euictione agitur regulariter re euicta. 96 206
de euictione etiam re non euicta agitur, ſi vendentis dolus interuenit. 97 206
de euictione actio ceſſat, ſi emptor, deuctus ad eius notitiã quod res vendita non erat vendentis, eam à domino emat. 102 208

de euictione actio ceſſat in venditore Vniuerſitatis vna re euicta. num. 103. pagina 208

de euictione actio ceſſat, quando ignoranter res aliena legata eſt. 104 208

de euictione ceſſat actio ex l. cum pater §. euictis. ff. de leg. 2. 105 208

de euictione ceſſat actio, in caſu quo res euincitur dolo vel culpa vel mora emptoris. nu. 106 208

de euictione non agit emptor ſcienter emens rem alienam nu. 80 203

de euictione tenetur venditor vendendo ſcienter rem alienam non obſtante generali euictionis renunciatione. n. 79 203

euictione rei ſingularis per emptorem debitè denunciata & ſententia iuſtè lata, tenetur venditor. num. 88. pagina 205

de euictione paucæ inſurgunt quæſtiones, & quare. nu. 92. pag. 266

euicta re pro parte, qualiter agēdum emptori contra venditorem. num. 93 pagina 206

euicta re, non agit emptor ad intereſſe, quando pactum eſt de re non præſtanda, ſed conſequitur precium. 78 203

euicta re ex ſentētia arbitri venditor quatenus teneatur & non teneatur. nu. 89. 205

euicta re, qualiter ſuccurratur emptori. 76 202

Exceptio non numeratæ pecuniæ admittitur intra 30. dies à creditore confeſſo ſibi ſolutum debitum. nu. 1. pag. 815

exceptio non numeratæ pecuniæ intra biennium proponi poteſt. nu. 1. 816

exceptio præſcriptionis obijcitur petenti poſt 30. annos. n. 10 705

exceptio excommunicationis oſteſt contra quoſcunque, & quandocunque opponi. nu. 2 304

exceptiones quæ ſint proponendæ. 79 511

exceptiones contra perſonam partis quæ. 80 511

exceptiones contra iudices quæ. 81 511

exceptiones contra iudices tutius quam contra perſonam ſunt proponendæ. & quare. 82 512

exceptiones contra reſcriptum. 83 512

exceptiones contra inſtrumenta. 102 606

exceptiones contra dicta teſtiū. 71 602

exceptiones contra libellum. 87 514

exce-

exceptiones nõ ſunt ſimul pro ponendæ.45 699
excipiendi terminus eſt quartus terminus iudicij.78 511
excluſam molendini &c. adæquans extraordinarium crimen committit.5 117
excluſione de cõſenſu partium per modum renunciationis facta, probationes poſtea nõ admittuntur.100 668
excommunicati teſtimonium non valet.10 724
excommunicati an teſtari poſſunt.12 382
excommunicatio minor non eſt pœnalis ſed medicinalis, ſi profertur ab homine, ſecus ſi à canone.16 11
excommunicationis abſolutio quomodo impugnetur,& n. 6.& 10 793
excõmunicationis maioris ſententia ſemper eſt pœnalis. 17 pag. 11
excuſare nõ poteſt ſimplex nuncius.1 801
excuſator non exprimens cauſam abſentiæ, non prodeſt excuſato.2 802
excuſandi à tutela & cura multi caſus.51 298
excuſandi proceſſu pendente prouidebitur pupillo de curatore ad litem 52 298
exilium ſeu bannimentum violantis pœna.1 111
expilatæ hæreditatis crimen parum degenerat à furto. nu.1. pag. 101
expilatæ hæreditatis criminis à furto differentia.2 ib.
expilatorum pœna ciuilis.nu.3. pag. 102
expilantem ignorantia nõ excuſat.4 103
expilatorum pœna canonis.n.5 pag. 102
expenſæ factæ per alterum fratrum ob aliquem honorem vnde mortuo patre ſoluēdæ. nu.18 269
expreſſum facit ceſſare tacitum nu.46 412
exprobatores tiriacæ etiam puniuntur extra ordinem.nu.6 pag. 117

F.

Factum proprium quoad teſtimonium dicendũ, quod dicatur.86 603
Falſa grammatica vitiat inſtrumentum.7 796
falſum in teſtamento ſibi adſcribendo committitur. n.12 pag. 55
falſum quomodo in falſa moneta committatur. num.13. pag. 56
falſum quomodo in falſa menſura committatur. num.14. pag. 56
falſum quomodo ſupponendo committatur.15 56
falſum quomodo vſu committatur.16 56

falſum

falſum quomodo committatur omiſsione.17. 56
falſum committentis pœna ciuilis.18 56
falſum committentis pœna canonica.19 57
falſum quid ſit.1 53
falſum ſine dolo non committitur.2 53
falſum quibus modis committatur.3 53
falſum quomodo committatur conſenſu.4 53
falſum quomodo committatur verbo quinque modis.5. pag. 54
falſum quomodo ſuggerendo committatur.6 54
falſum quomodo denunciãdo & accuſando committatur. nu.7 54
falſum quomodo facile teſtificando committatur. num.8 pag. 54
falſum quomodo committatur falsè iudicando. nu.9. pag. 55
falſum quomodo ſcriptura committatur. num.10. pagina 55
falſæ monetæ crimen quinque modis committitur. num.1. pag. 60
falſa moneta ciuiles vtentis pœnæ. 2 61
falſæ monetæ criminis ſpecialia.3 62
falſæ monetæ criminis pœna canonica.4 63
falſis literis vtentis pœna.n.22. pag. 58
falſi tabellionis pœna. num.23. pag. 58
falſarij quoad teſtimonium dicendum qui dicantur. nu.80 603
falſificantis ſigillum pœna. 20. pag. 58
falſificantis bullas apoſtolicas pœna.21 58
fama probata an ſit ſufficiens ad torquendum. num. 87. pag. 665
fama publica quatenus probet. nu.85. 664
fama probata ad quid proderit. nu.88 669
fames à furto excuſat. num. 6. pag. 74
fatalibus lapſis cenſetur appellatio deſerta.139 676
fatale ſecundum impeditus proſequi per iudicem vel partem reſtituitur.140 676
fautorum rapientium pœna. 3. pag. 27
Feudum vnde dicatur.6 335
feudum aliud eſt perpetuum, aliud tẽporale, & vnde ſic dicatur.18 337
feudum aliud eſt ſimplex, aliud conditionatum, & vnde ſic dicatur.19 337
feudum aliud datur cum ſacramento fidelitatis, aliud ſine. nu.20 337

l.u.

feudum quid ſit.1 334
feudi deſcriptio ex iure canonico.2 334
feudum quotuplex ſit.3. 334
feudi recti natura qualificatur tribus qualificationibus. n.4 pag. 335
feudum cur detur.69 236
feudum aliud eſt diuiſibile aliud indiuiſibile. num. 24. pag. 338
feuda quæ non ſint diuiſibilia. 25 338
feuda quædam ſunt realia, quędam perſonalia. 26 339
feudum aliud importat homagium ſimplex aliud homagium ligium. 22 338
feudum in quibus rebus conſtituatur. 31. & nu 33 340
feudum quot modis quæratur. 32 340
feudum quibus detur. num. 34. pag. 341
feudum ad fœminas regulariter non tranſit. num. 35. pag. 341
feudi inueſtitura per quas fiat? 36 342
feudi inueſtitura qualiter fiat? 37 342
feudi inueſtitura quid in effectu contineat. 38 343
feudum an & quando poſsit alienari. nu. 47. & num. 49. pag. 346
feudi alienatio cur interdicta. 48 346
feudi alienatio quibus caſib. ſit permiſſa. 50 347
feudum an poſsit domino nolente alienari. 51 348
feudi alienatio an cenſeatur in omnes perſonas interdicta. 52 348
feudi alienatio prohibetur in eccleſiaſticis perſonis et quare. 55 348
feudi alienatio in ſecularibus perſonis quatenus licita ſit. 54 349
feudorum & emphyteuſis alienationes fiunt hodie in Frãcia irrequiſitis dominis. n. 55. pag. 349
feudi dominus an priuetur proprietate feudi aliquo caſu. 107 361
feudum amiſſum ad quem deferatur? 108 & nu. 11 pag. 361. & 363
feudi domino proprietate priuato ad quem proprietas ſeu di deuoluatur. 113 364
feudum an poſsit in dotem dari. 60 350
feudi dominus an poterit alij, quam in cuius fauorem refutatio facta eſt, cõferre. 61. pag. 351
feudi dominus an irrequiſito vaſallo alienare poſsit. n. 62 pag. 351
feudum an euincatur. 63 351
feudi euictio an ſit domino per vaſallũ denuncianda. 64 352

de

de feudi euictione prouidetur hodie in contractibus. n.65 pag. 352
feudum quibus modis & cauſis amittatur. nu.66. pag. 152
feudū regulariter ſine culpa nō amittitur.67 152
feudi non purè dati ſed qualificatè per adiectiones pactorū natura 9 335
feudales contractus diuerſificāt qualitates feudorum.10. pag. 336
feudum ſeculare diuerſificatur ſecundum dignitates perſonarum.11 336
feudum honoratum ſeu nobile quod ſit.12 336
feudum non honoratum, ſeu non nobile quod ſit. nu. 13. pag. 336
feudum aliud eſt maſculinum aliud fœmininum, & vnde ſic dicatur. 14 336
feudum paternum quod ſit. n.15 pag. 336
feudum nouum quod ſit. nu.16 pag. 336
feudum honorificum ſeu Francum & liberum quod ſit. & item ignobile. nu.17 pag. 337
Fictio & veritas quando operantur idem & quando non 8. 36
fictio non plus operatur quàm veritas.17 215
filius prælegatum accipiens, & poſtea hæres inſtitutus, abſtinendo ab hæreditate, quatenus perdat legatum. nu. 25. pag. 474
filius ſine licentia patris agere quando poſsit aut non poſſit.9 705
filius agens contra parentes audiri non debet. nu. 18. pag. 707
filiabus & ancillis neceſsitatem imponentibus pœna.nu.43. pag. 130
fiſci debitor qualem dilationem in minoribus ſummis impetrare debeat. num. 4. pag. 818
Fœmina vix bene finit opus. 55. pag. 300
fœminis à natura inſita veluti fragilitatem, mutabilitatem & inconſtantiam, Imperator mutare non poteſt. nu.56 pag. 300
fœminis cur prohibitum teſtari in criminibus & vltimis voluntatibus.57 ibid.
fœminarum natura eſt cogitare mala conſilia. num.58. pag. 300
fœminarum propria.59 300
fœminis cur tutela ab Imperatoribus conceſſa. num.60. pag. 300
fœminarum tutela quàm ſit periculoſa.61 300
fœminarū amor erga ſecundū

maritum.63 301
fœminarum tutela tranſit cum cæteris erroribus huius ſeculi nu.64 301
forma articulorum poſſeſſorij. nu.50 591
forma latius articulandi. nu.69 pag. 601
forma articulãdi ad finem obtinendi recredentiam.nu.42 pag. 586
forma interlocutionis adiudicationis recredentiæ poſſeſſionis.60 596
forma ſententiæ definitiuæ nouæ querimoniæ. num.107. pag. 606
forma ſeu proceſſus ſecundi capitis legis regiæ de nouis diſſayſinis.140 628
forma querelæ de nouis diſſayſinis.112 608
forma literarum querimoniæ nouitatis.35 581
forma libelli reconuentionalis in contrarijs poſſeſſorijs. 118 pag 614
forma articulandi in ſecũdo capite legis regiæ de nouis diſſayſinis.141 630
forma articulorum replicatorialium.142 631
forma dicendi cõtra documenta & teſtes.143 632
forma literarum querelæ nouæ diſſayſinæ.36 581
forma producendi articulos in ſecundo capite pleni poſſeſſorij 61 597
forma reſpondendi appellationi.139 627
forma libellandi & articulandi in proceſſu querelę de nouis diſſayſinis 117 611
forma purgationis rei. num.143 pag. 532
formularum actionum ſublatarum cauſa.152. 541
forũ ſortitur quis ex tacita vel expreſſa confeſsione.num.3. pag. 798
Frater habens bona communia à teſtimonio repellitur.n.96 pag. 605
frater quatenus pro fratre teſtimonium ferre poſsit. nu.13. pag. 724
frater an fratri teneatur communicare donata. 23. 271
fratrum in ætate diſparum lucra quomodo cedant. nu.20 pag. 270
fratres & ſorores ſuccedũt cum aſcendentibus 5 367
fratrum ſucceſsio inter ſe. 24 pag. 376
fratri relictum, vt ex damnato coitu natis liberis illud reſtituat, an ad reſtitutionem ex pacto iſto ſecreto frater teneatur?26 474
fratrum legitimatorum & legitimorum tantum, ſpuriorũ, inceſtuoſorum & nefariorum ſucceſsio.num.25. pag. 377

fructus

fructus proprij in alieno agro intra triduum legendi ſunt. 3 811
Fur dicitur conſultus ex duobus furtis,famoſus ex tribus. 13. & nu.14 89
fur diurnus cur grauius puniatur quàm nocturnus. nu. 9. pag. 88
fures ex ſtatutis Italiæ, Galliæ & Germaniæ in furca affiguntur.2 86
furtum quomodo ſimpliciter committi poſsit.nu.4. pag. 86
furtum quomodo cum alio crimine compoſitum pœna lius puniatur. num.5. pag. 86
furtum quid ſit.6 86
furtum cur dicatur fraudulosa contrectatio. num.7. pag. 87
furtum qualificatum quomodo puniatur. num.16. pag. 89
furti ſimplicis pœna canonica. 17 90
furti frequens delictum eſt cauſa plurimorum factorum ſtatutorum vt grauius puniatur.1 85
furti duplicis nō compoſiti pœna.11 88
furti triplicis nō compoſiti pœna.12 88
furti pœna ſimplicis ciuilis. n.8 pag. 87

G.

Graduum computatio. 1. pag. 366
In graduum computatione fit aſcenſus ad perſonam per cuius medium perſonæ coniunguntur. nu. 2. pag. 366

H.

Haeres legata & fideicōmiſſa intra annum ſoluere debet.5 824
Hæres & dominus idem ſunt. 22 404
hæredem habere honor eſt. 97. pag. 441
hærede rogato reſtituere, quicquid tempore mortis ſupererit,etiam empta & permutata prædia debentur. nu.38. pag. 477
hæredes plures inſtituti vel ſubſtituti coniunctim, qualiter ſuccedere debeant. nu. 132. pag. 463
hæredem inſtituere & legatum relinquere quid differant. n. 4 468
hæreditas quomodo patri vel domino quæratur miniſterio filij vel ſerui.9 400
hæreditas aditur per ſcriptum hæredem intra annum. nu.3 pag. 824
hæreditas quæritur patri per filium et domino per ſeruum, nō vigore ſubſtitutionis,ſed iuris miniſterio.33 407

hæreditatis repudiatio expectatur neceſſario ſpacio trium menſium 1 8 20
hæreticus formaliter quis nō ſit multis caſibus. 20 12
hæretici ſuſpecti pœnitentia. 22 pag. 13
hæreticum faciunt duo, error in ratione & pertinacia in voluntate. 21 13
Homicida reputatur ambulans cum telo vt occidat. num. 6 pag. 35
homicidium quomodo veneno committatur. 26 42
homicidium quomodo lapide & telo committatur. nu. 15 pag. 38
homicidium quomodo impulſu vel præcipitatione committatur. 16 39
homicidium quomodo iudex corruptus committat. nu. 17 pag. 39
homicidium quomodo fiat ope re propinquo. 23 41
homicidium ligno quomodo fiat. 12 38
homicidiū ferro quomodo cō mittatur. 4 34
homicidium quàm ſit peccatū deteſtabile. 4 34
homicidium conceſſu quatuor modis committitur. 19 40
homicidiū quomodo conſilio committatur. 20 40
homicidiū quomodo fiat opere remoto. 22 40
homicidium quomodo mandato fiat. 21 40
Homicidium negligentia committentis pœna. 25 41
homicidium ore quomodo cō mittatur 9 37
homicidium quomodo pugno ſeu manu vacua fiat. num. 32 pag. 43
homicidium an negligentia cō mittatur. num. 24. pag. 41
homicidium dupliciter committi caſu & propoſito. 34 pag. 44
homicidij pœna canonica. 35 pag. 44
homicidij pœna quatenus quis teneatur de iure canonico & quatenus ciuili. num. 33 pag. 43
homicidij pœna mitigatur ex facti circumſtantijs. num. 14 pag. 38
homicidij reus eſt occidens ſeipſum vel alium. num. 9 pag. 144
hoſpitis bona peregrini ratione teſtamenti domi ſuæ facti ſibi appropriantis pœna. 14 122

I.

IMmunitas eccleſiarum caſibus ſeptem denegatur. 2 114
immunitatem eccleſiarum violantis pœna ciuilis & canonica. 1 114

impe-

impetratus ſi clariſsimè docer de vero titulo, impediretur reſarcimentum ferendũ. 124 pag. 618
imponentis titulos in bonis principis, pœna. num. 40. pag. 129
imponentis titulos in bonis priuatorum, pœna. num. 41. pag. 129
impoſturam faciens quomodo crimen ſtellionatus committat. 5 109
impubes non torquetur. nu. 72 pag. 660
Incendium quomodo fiat. nu. 1 pag. 92
incendium committentis pœna ciuilis. 2 92
incendium committentis pœna canonica. 4 94
inceſtus pœna. 15 22
inceſtus pœna de iure Canonico. 26 26
inceſtus & adulterij criminum comparatio. 3 141
indebitum exigentis pœna. 49 pag. 131
indicia quædam ſunt dubitata, quædam indubitata. n. 62 pag. 656
indicia indubitata an ſufficiãt ad condemnationem. nu. 63 pag. 656
indicia indubitata quæ. nu. 64 pag. 656
indicia noua quæ ſint. num. 83 pag. 663
indicia non euidentia quæ. 66 pag. 658
indicia non euidentia quomodo probentur. 67 658
indicia quando locum habeant 69 ibid.
infames qui ſint, vt teſtificari non poſsint. 4 723
infamis infamia iuris vel facti aduocatus eſſe non poteſt. 3 806
infamia quomodo fiat. nu. 111 pag. 521
infantiæ proximi qualiter dicantur. 108 314
infeudationes perpetuæ rerum eccleſiaſticarũ quomodo intelligantur eccleſijs eſſe damnoſæ. 35 221
infidelis contra fidelem non poteſt teſtificari. num. 29. pag. 726
informationes iuris quare in fine cauſæ fiant. num. 108. pag. 670
informationes iuris quãdo ſint exhibendæ. 106 669
inimici capitales à teſtimonio repelluntur. 94 605
inimicitijs inter teſtatorem & legatarium exortis, an tacitè legatum cenſeatur eſſe reuocatum. 69 486
iniuriandi animus vnde arguatur. 107 520
iniuria verbalis contrarijs verbis licitè repellitur. num. 108 pag. 520

iniuria infertur tribus modis, facto, verbis & ſcriptis. 109 pag. 521
iniuria aggrauatur per circumſtantias. 104 519
iniuriam non facit, qui aggreſſus, ſe defendit. nu. 105. pag. 520
iniuria non fit ſine animo iniuriandi. 106 520
iniuriarum actio anno præſcribitur. 2 824
iniuriarum actio contra quos competat. 112 521
iniuriarum actio ad ſolam vindictam prodita eſt. 113 521
iniuria diſsimulatione aboletur. 114 521
iniuriarum duæ practicæ, ne aboleantur. 115 ibid.
in iniuriarum actione tempus ponendum eſt, & quare. 103 pag. 518
iniuriarum actio eſt duplex. 99. pag. 517
iniuriarum ciuilis actio ex lege Cornelia, quando competat 100 517
iniuriarum, actionis vtriuſque effectus. 101 517
iniuriarum actio eſt odioſa, & ideo merito reſtringenda. 117 pag. 522
inquilinus qualem habeat poſſeſsionem. 6 576
inquiſitio habet locum in tredecim caſibus de iure ciuili. 127 528
inquiſitio habet locum in omni crimine de iure canonico. 128 528
inquiſitionis præambula requiſita. 129 528
inquiſitionis & denunciationis paritas in incarceratione. 131 pag. 528
inquiſitionis proceſſus. nu. 126. pag. 527
inſtãtia annihilatur iiſdem modis quibus reſcriptum. nu. 4. pag. 789
inſtantia iudicij quibus modis pereat, vt tamen cauſa non perdatur. 1 787
inſtitutus in teſtamento debet eſſe de perſonis teſtamenti factionem paſsiuam habentibus. 13 382
inſtituti pater an ſubſtitutũ excludat. 61 418
inſtitutio compendioſa à pagano facta per quem modum expiret? 126 461
inſtitutio prima per quæcunq; verba fieri poteſt. num. 28. pag. 406
inſtitutiones non veniunt in ſocietate vniuerſali. num. 5. pag. 243
inſtrumentum quid ſit. 1 733
inſtrumentum vnde dicatur. 2. pag. 733
inſtrumentorum ſunt duæ ſpecies. 3 733
inſtrumenti publici ſpecies quæ 4. 734

inſtru-

inſtrumenta propter raſuram, vel innouationem prioris figuræ reijciuntur.5 734
inſtrumentorum ſigillo autenticæ perſonę aut ſubſcriptione carens, reijcitur.6 734
inſtrumentorũ duos teſtes ſcriptos præter tabellionem nõ habens, reijcitur.7 734
inſtrumentum reijcitur, ſi tabellionis perſona ſuſpecta ſit. 8 734
inſtrumenti ſeu reſcripti exemplum non facit fidem.9 734
inſtrumentum non continens cauſam debiti, nõ valet. nu.10 pag. 734
inſtrumentum non viciat vetuſtas, corroſio murium vel vermium.8 796
inſtrumẽti tenor quomodo reprobari poſsit. 4 795
inſtrumentũ habens repugnantia, non meretur fidem. nu.5 pag. 795
inſtrumentũ viciatur, ſi locus celebrati contractus, vel confectionis non adijciatur.2. 795
inſtrumenta quibus modis impugnentur.1 795
inſtrumenta & depoſitiones teſtium eandem vim obtinẽt. 4 715
inſtrumentorum & documentorum ſecretorum proditio & reuelatio eſt extraordinarium crimen. num.1. pag. 116
inſtrumentorũ productio ſemper fieri poteſt.101 669
inſtrumentorum proditorum tantum pœna ciuilis. nu. 2. pag. 116
interdictum cõtra precario poſſidentem intentare volenti, quid neceſſarium. num. 67 pag. 599
interdictum poſſeſſorium competit ei, qui emit à non domino, ante completam vſucapionem.12 577
interdicta directa vero domino, vtilia quaſi domino cõpetunt.13 577
interdictorum directorũ & vtilium conuenientia & differentia.14 577
interdicta poſſeſſoria cur dentur colono, inquilino, vſufructuario &c.11 577
interrogatoria teſtium quomodo fieri debeant. nu.6. pag. 644
interrogatoria in ſcriptis redacta iudici ſunt tradenda. n.7. pag. 644
interrogatoria quę per iudicem proponenda.3 730
interrogatoriorum origo.1.729
interrogatoria quomodo formanda.2.& n.19. 729.& 732
interrogatoriorum materia, remiſsiuè.24 647
interruptio ciuilis fit 4. modis. 15 786
inuentarium intra quod tẽpus

 confi-

conficiendum ſit.5 815
inuentarium de rebus exiſtentibus alibi, fiet intra annum. 4 814
inuentarium ſpacio trium menſium perficiendum eſt. nu.2 pag. 810
inuentarium inceptum intra duos menſes terminari debet 3 817
inuentarium non conficiēs intra quod tempus hæreditati delatæ renunciare debeat. 10 pag. 818
inuentarij confectitionem prohibente marito, matri, auiæ, &c. anne per magiſtratus, ſi pupillis videatur expedire ad eam compelli poſsint. nu.78 pag. 304
Ioannes Berberij autor libri vixit ſub Ludouico rege Gallorum. 25 14
Iudex quid conſiderare debeat, vt bene iudicet. 120 617
iudex appellationis poteſt facere reuocari omnia innouata & attentata poſt appellationem, &c. & quando. 142 pag. 676
iudex debet ſe habere cautè in condemnādo reum ad mortem. 97 668
iudex delegatus, ſi monachus ſit, an procedere poſsit. nu.5 pag. 789
iudex interrogabit ſæpe partes, an velint plus probare, ante concluſionem in cauſa. 105 pag. 669
iudex bonus debet potius celare innocentiam quàm culpam. 142 532
iudex ad quaſdam qualificationes teſtium aduertere debet. 30 648
iudex prior reuocatus, de cauſa ſibi cōmiſſa cognoſcere non poteſt. 31 698
iudex non poteſt eſſe hæreticus. 32 698
iudex poteſt vt ſuſpectus recuſari, ſi cauſa in aliquo eum tangit. 33 698
iudex ſubdelegatus alij cauſam ſubdelegare non poteſt. 34 & nu.38 & 40 698
iudex delegatus quaten⁹ in cauſa criminali iudicare poſsit. 35 698
iudex appellationis mandat ſuā ſententiam executioni iudici ordinario. 144 677
iudex eſſe non poteſt infamis. 16 696
iudex eſſe non poteſt minor 18. annis. 17 696
iudex eſſe non poteſt, ſi in eadē cauſa fuit aduocatus vel procurator. 18 696
iudex eſſe non poteſt laicus in re eccleſiaſtica. num.19. pag. 696
iudicis delegati & ordinarij differentia &c. num.20. pag. 696

iudex ordinarius quatenus arbiter eſſe poſsit. nu.7. pag. 701
iudex non debet contra formam reſcripti aut iuriſdictionem aliquid agere. n.37 pag. 698
iudex delegatus quatenus alteri partium vt perſonaliter coram ſe compareat, mandare poſsit.39 698
iudex à quo poſt appellationem ritè factam, cognoſcere non poteſt.41 699
iudex lata ſententia definitiua deſinit eſſe iudex.119 671
iudex lata ſententia definitiua quid addere, diminuere vel mutare poſsit. nu. 20. pag. 671
iudex debet victum victori condemnare in expenſis. nu.121 pag. 671
iudex ſententia definitiua lata, & cognoſcens ſe malè iudicaſſe neq; fuerit appellatum, qualiter ſibi conſulere poſſit.122 671
iudex ſuperior conſultus vt ſententiam iniquè ab inferiore latã, & à quo nõ eſt appellatum, reſcindat. qua practica vtetur.123 673
iudex oriundus de terra impetrantis poteſt tanquã ſuſpectus recuſari. 14 696
iudex eſſe non poteſt ſeruus. 15 pag. 696
iudex eccleſiaſticus quis eſſe poſſit.28 197
iudex quatenus conſilio Iuriſconſ. acquieſcere debeat.110. pag. 670
iudex delegatus ſuſpectus infra 20. dies recuſari poteſt. nu.2 pag. 814
iudex poteſt præfigere terminũ reo ad proponendum exceptiones dilatorias 88 514
iudex animi motum formare debet in dubijs ex præſumptione voluntatis teſtatoris. 66 421
iudex nõ debet feſtinare ad decretandum.56 506
iudex ſi de poſſeſsione & proprietate agitur, de vtroq; cognoſcere debet.17 805
iudex ſocius aduerſarij recuſatur.7 799
iudex tormentis confeſsionem extorquens à reo indicijs nõ præcedentibus & ab eo, quo torqueri non poteſt, an idem reus ex tali confeſsione obligetur? 79 662
iudex quomodo de feudo cognoſcere debet.99 358
iudex laicus de rebus eccleſiaſticis cognoſcere non poteſt. 2 797
iudex temporalis de hæreſi non cognoſcit.145 534
iudex eſſe non poteſt ſurdus, lunaticus, perpetuò furioſus, & mutus.26 697

iudex delegatus poſt annũ ſoluere poteſt, quæ ligauit. n.24 pag. 697
iudex eſt mediator inter actorem & reum. num. 44. pa. 699
iudex admittere debet omnes probationes. 48 590
iudex faciens litem ſuã tenetur parti ad omnia damna & intereſſe. 136 624
iudex in propria cauſa repellitur. 8 803
iudex delegatus non poteſt abſoluere poſt annum, quem ligauit. 5 798
iudex recuſatur ſi eſt commenſalis alterius, vel ſit natus de terra alterius. 6 798
iudex in dubio ſequi poteſt conſilium. 111 670
iudex depoſitus debet in eadem prouincia 50. diebus commorari. 2 817
iudex iuſtus à muneribus manũ excutit. 5 137
iudex de cauſa criminali cognoſcens ciuiliter, intra duos mẽſes cauſam terminabit. 6 818
iudex eſſe nõ poteſt excommunicatus. 1 694
iudex ſuſpectus poteſt recuſari. 2 695
iudex habens cauſam conſimilem poteſt vt ſuſpectus remoueri. 3 695
iudex qui eſt aduerſario multum familiaris, poteſt vt ſuſpectus recuſari. 4. 695
iudex ſocius & cõcanonicus vt ſuſpectus remoueri poteſt. 5. pag. 695
iudex dominus impetrantis vt ſuſpectus recuſari poteſt. n. 6 pag. 695
iudex vaſallus impetrantis poteſt vt ſuſpectus recuſari. n. 7 pag. 695
iudex inimicus poteſt recuſari. 8 695
iudex exiſtens conſanguineus inimici poteſt recuſari. nu. 9 pag. 695
iudex habẽs cauſam cum altera partiũ poteſt recuſari. 10. 695
iudex qui eſt de familia poteſt recuſari. 11 695
iudex poteſt vt ſuſpectus recuſari ſi actor eſt iudex illius. 12 695
iudice maiore negotium reuocante minor cognoſcere nõ poteſt. 43 699
iudicis excluſio ſine conſenſu partium facta, non claudit viam probandi partibus. &c. 99 668
iudicis vim publicam non punientis pœna. 6 30
iudicis non viſitantis incarceratos quolibet die dominico pœna. 16 122
iudicis cauſam criminalem intra biennium, ciuilem verò intra triennium non terminantis pœna. 23 123

iudicis in cauſa ciuili corrupti pœna.24 124
iudicem ſuſpectum recuſans intra triduum arbitros eligere debet.2 811
iudicis corrupti iudicantis pœna.18 39
iudici depoſito qualis dilatio detur.3 815
iudicis officium in inquiſitione.130 528
iudicis contra incarceratos reos proceſſus forma. nume. 132. pag. 528
iudicis officium in ſententiando contra criminoſos. 149. pag. 537
iudicis non remittentis criminoſum, iudici requirenti pœna.20 123
iudices à tutorib. datis non exigentes ſatiſdationē, ſibi imputare debent.90 308
iudices noſtri temporis cur ſint clementiores lege, in homicidio puniendo.7 35
iudices ordinarij qui ſint. nu. 4. pag. 685
iudices pœnam pecuniariam remittere poſſunt.56 755
iudices delegati qui ſint.num. 6 pag. 685
iudicum poteſtas à Deo eſt. n.5. pag. 19
iudicibus pluribus exiſtentibus vnus ſine alijs citare non poteſt, nec in cauſa procedere, niſi &c.25 697
iudicibus pluribus commiſsione facta vno decedente alij procedere non poſſunt. n.30. pag. 697
iudicium ordinarium decē terminos requirit.1 494
iudicium omne regulariter requirit actorem & reum. n. 3. pag. 494
iudicati vſuræ currunt lata ſententia ſpacio 4. menſium. 1. pag. 822
iurare nolens habetur pro confeſſato.152 635
iuramentum calumniæ, abſente parte pręſtandum eſt per procuratorem habentem ad hoc mandatum ſpeciale.num 153 pag. 635
iuramentum calumniæ expreſſe remitti non poteſt. n. 154. pag. 635
iuramentum an firmet cotractū factum contra prohibitionē legis.46 161
iuramentum calumniæ poteſt remitti à parte parti.nu.149. pag. 634
iuramentum calumniæ poteſt à iudice exigi.151 634
iuramentum quatenus firmet contractus.10 171
iuramentum in quibuſdam pactis adhibitum, nihil operari. 30 157
iuramentum quam vim habeat. 37 159
iuramentum & forma fidelitatis

tatis vaſalli 39 343
in iuramento fidelitatis vaſalli excipitur Imperatoris vel alterius ſupremi principis autoritas.40 343
iuramenti calumniæ ſunt quatuor capita.150 150
iuramenti ad confirmationem contractus appoſiti diſpēſatio an ſit neceſſaria.num.45. pag. 161
iuramenti legitimi tutoris forma 83 307
iuramenti contractum validantis requiſita.38 159
iuramenti magnas eſſe vires in contractibus licitis. num. 31. pag. 157
iuramenti vnica virtus, finem imponere controuerſijs. 32. pag. 158
iuramenti liciti requiſita tria.33 pag. 158
iuramenti vires in cauſa donationis condinationalis non exquiri.12 166
iuramenti diſpenſatio an per procuratorem peti poſsit.43 pag. 161
iuramenti diſpenſatio quando peti poſsit.39 160
iuramenti diſpenſatio qualiter peti poſsit 40 160
iuramenti diſpoſitio à quo peti poſsit.41 160
iuriſdictio expirat, ſi tempus, ad quod data eſt, tranſactum eſt 21 696
iurium omnium finis eſt coertio dilectorum. numer. 8. pag. 143
ius accreſcendi habet locum in legatis.15 470

L

Laicus quatenus clericum accuſare poſsit.nu. 26. pag. 708
Laicus in cauſa criminali contra clericum teſtari non poteſt.15 731
laicus legati nomine ad pias cauſas poteſt conueniri coram iudice laico numer.65. pag. 485
læſo in æqualitate dotis vel propter nuptias donationis, quo modo ſuccurratur.nume. 27. pag. 253
latronum & aggreſſorum pœna. 10 88
laudemium ex quibus alienationibus & quantum debeatur. 73 238
laudemium quod debetur, quantum eſſe debeat. numer. 74. pag. 240
laudemium an debeatur ex venditione feudi, qui tenebatur ad partem fructuum. nu. 61. pag. 233
laudemium fundorum, qui duobus dominis ſeruiunt, ſi alienentur, cui debeatur. 62. pag. 233

Le-

Legari poteſt optio ſeruorum &c.12 470
legari poteſt licentia cædendi lapides in lapicidina,&c.nu.13. pag. 470
legari poteſt res communis. 14. pag 470
legare quis poſsit.2 468
legari cui poſsit.3 468
legari quid poſsit.6 469
legari quomodo poſsint res extranei.7 469
legari quomodo poſsit res ſua, pignori obligata. numer. 8. pag. 469
legari poteſt res, quæ non eſt in rerum natura 9 469
legatum viro intuitu vxoris factum vir inuita vxore exigit. 62 485
legatum ſi alter ex duobus ſub conditione poteſtatiua implet, alter non, implenti accreſcit pars alterius.num. 63. pag. 485
legatum alimentorum eſt legatum piæ cauſæ.64 485
legatum quatenus iure inſtitutionis intelligi debeat. nu 43 pag. 479
legatum coniunctæ perſonę relictum, an per tacitas ademptiones cenſeatur eſſe ademptum.70 486
legatum mutatum non mutata voluntate quatenus debeatu.22 473
legatum vxori relictum, donec caſtè viuat,an perdat illud, ſi nubat 53 482
legatum ad piā cauſam an poſſit cômmutari ad aliam magis licitam.59 484
legatum non ſoluentis & differentis pœna. 9 121
legata præteriti temporis non trahuntur ad ea quæ futuri temporis.41 478
legata dos arbitranda per fratrem, eo mortuo per alium arbitrabitur.42 479
legata tacitalia pro non ſcriptis habentur.27 472
legato fundo vt alienetur, an valeat tale legatum. nu. 28. pag. 475
legata rerum futurarum debentur integre, etiam ſi non proueniant integre.num.10 pag. 469
legato coniunctim duobus fundo, & alter volens reddere precium quatenus admittatur.24 474
legatis rebus diuiſionem non recipientibus quatenus æſtimatio præſtanda ſit.num.17. pag. 471
legato inſtrumento alicuius debiti,an debitum legatum eſſe videatur.19 472
legata ſpecie quatenus interitu rei liberetur.20 472
legata ſub conditione, quarem deficiente conditione debeantur.21 472

lega-

legato vſufructu omnium bonorum vxori, anneper iudicem conſtitui debeat, 54. pag 483
legato vſufructu vxori, quid iuris ſit de ſuperfluo. nume. 55. pag. 484
legato lecto, etiam cortinæ debentur. 56 484
legato fundo vel domo, an veniant debita per colonum vel inquilinum, nume. 57. pag. 484
legata domo, an cenſeatur legatum balneum vel hortus. 58. pag. 484
legato panno veſtes non continentur 51 481
legatis pluribus factis, & deinde pluribus hæredibus factis, ab omnibus reliquiſſe videtur. 52 481
legata area domuncula in ea ędificata, etiam non expreſſa cedit legato. 18 472
legata alicui impuberi alimenti nomine præſtanda, de quo impubere teſtator ſenſiſſe videatur. 66 485
legatæ rei valor à quo tempore exiſtimari debeat. nume. 60. pag. 484
legata vt debeantur, requiritur aditio hæreditatis. nume. 61. pag. 484
legatis ouibus an agni contineantur. 44 479
legatis equis án æquę contineantur. 45 479
legata lana, quę debeantur. 46. pag. 480
legatis omnibus mobilibus an veniant pecunię in capſis exiſtentes. 47 480
legata domo cum omnibus quę in ea ſunt, non veniunt merces. 48 480
legata domo quæ comburitur, quatenus extinguatur legatum. 49 480
legato argento, quid veniat. 50. pag. 480
legato fundo, teſtatore ſuperuiuente, accreſcente & deinde eodem decedente an fundus cum accremento prętari debeat. 30 476
legato omni blado quod in horreo eſt, an bladum poſtea illatum debeatur. 31 476
legatum à legatario legatum, ab hærede legatarij prętandum eſt. 32 476
legato vſufructu ad certum tempus & legatario infra illud tempus decedente, an ad hæredem legatarij pro reſiduo temporis tranſeat. nume. 33. pag. 476
legato fundo empto nondum ſoluto an hæres teneatur ſoluere precium. 34 476
legato calice eccleſiæ alicui, nec adiecto de quo pōdere valore vel metallo, debetur de meliori, quo eccleſia vtit., 35. 477

legata vinea poſt decem annos, præſtanda, an lapſis annis fructus medio tempore percepti debeantur. 36 477
legato boue ſine culpa hæredis mortuo, an corium debeatur legatario in legatis vt ſubſtitui poteſt an ſic in donatione cauſa mortis ſubſtitui poſsit. 35 477
legata quatenus debeantur teſtamento rupto. 39 477
legati titulo bona particularia decedentium transferuntur. 1. 467
legatis verbis accreſcentia viuo teſtatore, cedunt lucro legatarij, item & fructus. num. 16 pag. 471
legitima ætas intelligitur tempus 25. annorum. 2 832
l. Aquiliæ damnum ex cap. tertio intra 30. dies computatur 6. 816
legis regiæ, turbato aliquo in poſſeſsione, practica. nu. 110 pag. 608
legis Aquiliæ ex primo & tertio capite pœna. 6 120
legum interpretatio ſumitur ex generali conſuetudine & obſeruantia. 15 89
legum regiarum primum caput quod ſit, numer. 52. & 54. pag. 595
legum effectus regiarũ eſt, quod ablata per turbantem reſtituantur turbato. 123 618
legum regiarum ſecundum caput quod ſit. numer. 53. & 55. pag. 595
legum querimoniæ nouitatis & querelæ diſſayſine effectus, & vtriuſque differentia. 34. pag. 581
lex non curat modica. num. 113. pag. 314
lex Pompeia de parricidijs, quando locum habeat. nu. 1. pag. 46
lex Cornelia de Sicarijs præſupponit dolum. nume. 30. pag. 43
l. Cornelia de Sicarijs, ad quos alios caſus quam homicidia ſe extendat. 1 33
lex regia eſt ſummaria. nu. 114. pag. 610
leno publicus vt quis dicatur quę requirantur. 19 23
lenocinij pœna. 16 22
lenocinium quomodo committatur. 17. 22
lenocinium quomodo probetur ex coniecturis. 18 23
Liber hic ſcriptus ann. Do. 1475. 46 136
libellaris contractus quis ſit. 105 pag. 360
libellus eſt offerendus iudici nō ſuſpecto. 91 515
libellus petitus nõ oblatus reddit iudicium nullum. nu. 92. pag. 515
libellus obſcurus pro nullo reputatur. 1 806

libel.

libellus quid continere debeat. nu.2.807.& 4.719
libellus in actione iniuriarum. 101 518
libellus in actione furti non manifeſti. 97 516
libellus appellatorius datur in cauſis appellationum,&c.141 pag. 676
libellus in actione furti manifeſti.95 515
libellus ineptus reijcitur. nu.10. pag. 719
libellus quo reus certificari non poteſt,quid actor petat, reijcitur.11 719
libellus poſt litem conteſtatam offerendus eſt.12 720
libellus quibus caſib. non offeratur.13 720
libellus an de conſenſu partium omitti poſsit.14 720
libellus ſine cauſa non procedit 19 496
libellus in actione publicianæ. 160.& nu.162.543.& 545.
libellus antequam edatur, actor videre debet, an ſibi competant neceſſaria, & quæ illa ſint.161 544
libellus in cauſa criminali, vt valear,quæ requirantur.n.17 pag. 720
libellus in denunciatione, quæ requirat.18 720
libellus in inquiſitione qualis eſſe debeat.19 720
libellus in cauſa criminali ciuiliter intentata quid continere debeat.20 721
libellus criminalis quid continere debeat.5 719
libellus quid ſit.1 718
libellus ad quid offeratur. nu. 2. pag. 719
libellus non continens cauſam vel actionem petentis, non valet.7 719
libellus generalis reprobatur, & quare.8 719
libellus continere debet rē quæ petitur, & ius quod petitur. 156 542
libellus in vniuerſalibus & generalibus iudicijs ſufficiens eſt, ſi generaliter concludat. 157 542
libellus in actione reſciſſoria. 167 551
libellus in actione ſeruiana & quaſi ſeruiana.168 554
libellus actionis vtilis in rem quæ datur ſuperficiario. 169. pag. 556
libellus actionis redhibitoriæ. 170 557
libellus actionis quanto minoris,171 171
libellus actionis ex empto.172. pag. 558
libellus actionis ex vendito.173. pag. 558
libellus actionis locati & conducti 174 559
libellus actionis pro ſocio. 175. 559

libellus actionis communi diuidundo.176. 560
libellus actionis de permutatione.177 560
libellus actionis ex donato. 178. pag. 561
libellus actionis tutelæ. nu. 179. pag. 562
libellus actionis de compromiſſo emphyteuſeos.180 563
libellus actionis petitionis hæreditatis ex teſtamento. 181. pag. 564
libellus actionis quando petitur hæreditas in vim ſubſtitutionis.182 565
libellus de apertur feudo.nu.180 pag. 562
libellus actionis quando petitur hęreditas in vim ſubſtitutionis.182 565
libello oblato danto reo 20. dierum induciæ.3 719
in libello quæ ſint exprimenda. 9. 719
libello obſcuro nõ cogitur reus reſpondere.6 719
libello oblato dãtur reo 20.dies ad reſpondendum.1 814
libello iniuriarum ad vtrumq;, ſi ad emendam bonorum, & damni reſtitutionem, concludi poteſt.118 522
libello oblato datur terminus deliberandi.93 512
libelli criminales parum in vſu habentur,& quare.94 515
liberi legitimi quomodo ſuccedant patri. 9 369
liberi naturales quomodo ſuccedant patri 10 370
liberi naturales quomodo ſuccedant matri.11 371
liberi ex ſeruo & libera nati,quomodo ſuccedant parentibus. 12 372
liberi naturales & legitimi ſuccedunt ſecundum prioritatẽ & potioritatem gradus. n. 8. pag. 369
liberi ex coitu legibus damnato nati,quomodo ſuccedant parentib.13.372.&17.374
liberorum procreandorum varij modi.7 368
liberorum appellatione quid veniat.40 295
libertus contra patronum agere non poteſt, niſi venia impetrata.19 707
libertus quomodo cõtra patronũ poſſit teſtificari. 25 725
ligium quid ſit,& vnde dicatur. 23 338
literæ quibus laico decimæ conferuntur,non valent. nu. 11. pag. 794
literarum querimoniæ nouitatis & literarũ querelæ de nouis diſſayſinis differentię triplices.109 608
literis Papæ quæ obijci poſſint. 6. 796
literæ Papales nõ impetrantur ſine ſpeciali mandato nu 9. pag. 710

lite-

literę & ſigilla quibus modis imputentur, 1. & num. 12. 791. & 794.
literis generalibus per ſpeciales derogatur. 2 791
litigandi in ſcriptis modus eſt vtilior, quam verbis. nu. 116. pag. 611
lis vltra triennium non eſt protrahenda. 3 827
litis conteſtatio fit negatiue vel affirmatiue, & ibi de ſingulis. 148 634
litis conteſtatio ab actore intra duos menſes fieri debet. n. 1. pag. 817
litis conteſtatio an ſit exordium litis. 12 495
litis conteſtatio fiet ab actore intra duos menſes. 2 819
litis conteſtatio non requiritur in cauſis ſummarijs. nu. 147. pag. 634
locans vaſa vitioſa tenetur. 24. pag. 218
locator quatenus ad reparationem teneatur. 25 218
locator operarũ impeditus, quatenus ſalarium ſuum conſequatur. 31 219
locator propria autoritate à conductore expelli poteſt. 13. pag. 214
locatores operarum, per quos non ſtat quo minus præſtent, lucrantur ſalarium. 30. pag. 219
locatio differt à venditione: quod in vẽditione dominiũ rei transfertur, in locatione vſus. 1 212
locatio conuenit cum emptione quod vtrobique precium in pecunia numerata interueniat. 2 212
locatio fit vel ad tempus vel in perpetuum. 4 212
locatio in perpetuũ dicitur emphyteuſis. 5 212
locationis ſubſtantialia. num. 6. pag. 213
locationis & venditionis ſubſtantialia, contractus ſunt eadem. 3 212
in locatione dolus, mora & culpa veniunt. 9 213
in locatione caſus fortuitus nõ venit. 10 213
in locatione veniunt imperitia, error, negligentia, & nimia confidẽtia. 11 214
locationis tempore finito, reſtituenda eſt res, actione locati, & condictionis ex lege 12 pag. 214
locationis & conductionis ſpecialia, in renouatione contractus tacita conſiſtentia. 16. pag. 215
loci inhoneſti vel non ſecuri aſſignatio impedit reſponſionem. 12 705
loquens indiſtinctè cautio nullius eſt momenti. numero. 5. pag. 715

M

Magiæ effectus.7 51
Magiæ pœna.8 51
Magiſtratus tenentur dare tutores ſiue requiſiti fuerint, ſiue non.102 311
maieſtas duplex eſt, diuina & humana, ſeu æterna & temporalis.1 6
maieſtas cuius principis læſa dicatur.23 13
maieſtatis humanę læſæ crimen varijs modis committitur, cuiuſmodi 11. hic recenſentur.27 15
maieſtatis diuinę offenſio fit occulte 2 6
maieſtatis diuinæ cognitio ad forum humanum non pertinet.3 6
maieſtatis diuinę rei parentes capitaliter puniuntur.4 7
maieſtatis diuinæ rei filij amiſſione paternorum bonorum puniuntur.5 7
maieſtatis diuinæ læſę pœna. de generali conſuetudine eſt, vt igni tradatur.9 9
maieſtatis diuinæ lęſę altera pœna eſt omnium bonorũ publicatio.10 9
maieſtatis diuinę rei bona feudalia vel emphyteutica ad quẽ pertineant. 11.& 12. 9
maieſtatis diuinæ lęſæ pœna legalis eſt viui concrematio.6. & nu.8.7.& 8
maieſtatis diuinę lęſę pœna canonica eſt excommunicatio. num.7 8
maior 25. annis iudicio intereſſe poteſt ſine tutoris autoritate.1 832
maiores qui dicantur. num.110. pag. 314
maleficij commiſsi per alterum ſociorum, compoſitio, an ſoluetur de communi. n.44. pag. 362
mandatuum ſpeciale requiritur à procuratore, quãdo aliquid contra rigorem iuris cõmunis mandatur.44 161
mandatum in quibus perſonis non requiratur.3 792
manumitti poteſt quis à minore pro procuratore habendo. 2 831
maritandi onus cui incumbat, ſi alter fratrum filiam habeat. 19 270
maritelli faciunt fœminas analogiſtas.62 301
maritus in quibus cauſis procuratoris officio fungatur. n.18 pag. 712
maritus cõfeſſus ſe recepiſſe dotem quam in veritate nõ accepit, hoc intra 3 menſes proponere debet.4 821
maſculus 20. annorum veniam impetrare poteſt ad vendendum.1 831
matre teſtãte & aliũ quã vnum liberorum hæredem vniuerſalem inſtituente, & tutorem liberis dãte, an iſte teſtamentarius

tarius tutor legitimis præfe-retur.79 305
mater adoptare nõ poteſt, ideo que ſuccedere filijs legitimis non poteſt 16 373
mater, auia & proauia quomodo admittantur inter legitimos tutores.53 299
mater & auia an eodem modo ad curam admittantur, quo ad tutelam.69 301
mater & auia an cogantur inuitæ ſuſcipere tutelam & curam.70. 301
mater naturalis an poſsit eſſe tutrix.66 301
mater ſi detur tutrix in teſtamẽto.an dicetur teſtamentaria, an vero legitima,& eius effectus 74 302
mater negligens petere tutores, priuatur ſucceſsione. nu.94. pag. 309
mater conuolans ad ſecunda vota, & deſerẽs tutelam liberorum ſi non petat eis tutorẽ, priuatur ſucceſsione 98 310
mater tanquam indigna repulſa, nunquid veniet ſubſtitutus 87 434
matre & auo paterno exiſtẽtib. vter præferatur.68 301
Mercenarius à teſtimonio repellitur.97 605
merus executor quis ſit.nu. 20. pag. 758
à mero executore quibus caſib. appelletur.22 750
metum inferentis pœna. nu. 8. pag. 120
miles quomodo teſtetur. nu. 9. pag. 741
miles procurator conſtitui non poteſt.15 711
milites & decuriones non torquentur.74 660
milites ignominia miſsi & decuriones macula aſperſi,torquentur.78 661
milites ſpirituales à quibus ordinentur.28 125
milites terreſtres à quibus ordinentur.29 125
miles mixtus ſeu doctor à quibus ordinetur. numero. 30. pag. 125
milites ſinguli recipiunt aliqua. 31 125
milites terreſtres delinquunt dupliciter.32 125
milites terreſtres quibus modis delinquant.33 125
militum terreſtrium delinquentium pro modo delicti, pœnæ.34 126
militum per ebrietatem delinquentium,pœna.35 128
militum, terminos conſtitutos prætergredientium pœna. 36 128
militum ſpiritualium & mixtorum delicta & pœnæ remiſſiuè.37 129
militia triplex eſt, cœleſtis, terreſtris & mixta. numero. 26. pag. 124

militia doctoralis quæ ſit.n.27. pag. 124
minor & eccleſia ceſſantes in ſolutione canonis committunt ſed reſtituuntur, & quo modo. 38 232
minor abſtinendo ab hæreditate paterna non renunciat abſolutè, ſecus abſtinens ab hæreditate extranei. 60 418
minor 25. annis procurator eſſe non poteſt &c. 12 711
minor quibus caſib. agere poſſit ſine tutoris autoritate. nu. 16 705
minore inſtituto repudiante hæreditate & ſubſtituto adeunte & minore poſtea reſtituto, quid iuris quoad inſtitutum & ſubſtitutum. nume. 59 417
miſsio in poſſeſsionem contra abſentem quomodo fiat. nu. 39 502
contra quos fit miſsio in poſſeſſionem audiuntur intra annum. 40 502
mixtus executor quis ſit. nume. 21 659
Monachus vel Canonicus regularis aduocatus eſſe non poteſt. 1 806
monachus teſtis eſſe non poteſt. 22 725
monachus ſine licentia abbatis in iudicio eſſe non poteſt, nu. 6. & 8. 704 & 705
monachus vel canonicus non poteſt eſſe iudex in cauſa ſeculari. 42 699
monachus quatenus procurator eſſe poſsit. 24 713
monopolium quid ſit. 5 106
monopolia quæ prohibita. nu. 10 105
monopolia illicita facientium pœna ciuilis. numero. 11. pag. 105
mori volens audiri non debet. 133 529
mortem ſibi inferentium pœna 37 45
Mulier pro exactione dotis habet triennium. 1 827
mulier quatenus ad teſtimoniũ admittatur. 19 725
mulier quaten' iudex eſſe poſsit vel non. 27 697
mulier quatenus arbitri officio fungi poſsit 6 701
mulier in quibus caſibus procuratrix eſſe poſsit. numer. 11. pag. 711
mulier pregnans non torquetur nec punitur. 71 660
mulier rea incarcerata, relaxatur præſtita iuratoria cautione. 136 530
mulier non debet manere indotata propter malitiam viri. 18 805
mulieris teſtimonium an probet in delictis. numer. 90. pag. 666
mulieris intra tempora luctus, nubentis, aut ab alio

quam à primo marito patien tis pœna.17 122
mulierem mutuam pregnantem abſque extractione partus inhumantem, pœna. 42. pag. 129
mulieres quatenus agere poſſunt.25 708
munerum,ad quas ex fraude feſtinatur, tres ſunt exceptiones.4 137

N

Negatiua eſt triplex, facti, iuris & qualitatis. n. 4. 743
Negatiua facti duplex eſt,& quo modo probetur. 5 743
negatiua facti probatur cum habet affirmationem implicitam.6 743
negatiua iuris quomodo probetur.7 743
negatiua qualitatis quomodo probetur,5 744
negatiua pregnãs quæ ſit,& quo modo probetur.9 744
Nomen,cognomen, &c.mutantur duobus modis.1 63
nomen mutare ſeruo non licet. 6 64
nominis mutatio fit in ſacramento confirmationis. n.2. pag. 63
nominis mutatio quomodo neceſſario fiat. numero. 3. pag. 63
nominis mutatio quomodo dolo fiat.4 63
nominis falsó mutati pœna. n. 5. 64
notarij falſum cõmittentis pœna.11 155
notariorum practica in donationibus.20 154
notariorum practica in clauſuſulis euictionis. numer. 91. pag. 205
notorium quid ſit 24 780
nouem dies dantur perſonis defuncti antequã poſsit ab eis peti debitum.2 813
Nullitate proueniente circa ſententiæ prolationem, annullatur ſaltem terminus ſententiæ.178 681

O

Oblatio cenſus receptori deputato facta, recipere nolenti quatenus excuſat à commiſſo. 60 pag. 233
Obtinens in poſſeſſorio, nõ excludit aduerſarium in petitorio.45 589
occidens delinquit plus ſeipſum quam alium.7 143
occiduntur aliqui impunè. n. 5. pag. 35
Occitanę prouincię Gallię laus. 26 14
occupantis & petentis terrã vicini doloſe pœna. nume. 10. pag. 121

œconomus quis ſit. 2 709
œconomus quis & qualis conſtitui debeat. 31 713
œconomi eccleſiarū eiuſq; agnati & cognati res eccleſiæ venales emere non poſſunt. 12 188
Opere in omnī quatuor cauſæ concurrunt. 3 2
opuſculum Ioannis Monoch. cur defenſorium iuris appelletur ab auctore. 1 683
opuſculum Berberij viatorium intitulatur, & quare. 1. 380
opuſculum hoc Berberij tractat de raro ſed communiter accidentibus. 112 452
Ordinarius non debet ſe immiſcere de cauſa commiſſa à Papa pendente iudicio. 1 797
ordinarius & delegatus iudices, diuerſimode recuſantur. 90. pag. 514

P

PActum inter dominos & emphyteutas correctū, quod liceat emphyteutis alienare exceptis eccleſijs &c. an valeat. 63 234
Pactum legis commiſſoriç quomodo fiat, & quomodo ceſſet. 18 190
pactum addictionis in diem habet duas principales formumulas paciſcendi, earumq; effectus. 19 191
pacta ſine dolo facta, præſtanda ſunt. 81 203
pacta dolo inita, non tenent. 82 pag. 204
pactorum dotalium inæqualiū remedium. 26 252
parricidij crimen in quibus perſonis committatur. nu. 74. pag. 354
parricidij pœna Canonica. nu. 5. pag. 47
parricidij pœna puniuntur etiam fautores & conſcij criminis 4 47
parricidij pœna ciuilis. num. 2. pag. 46
in parricidij pœna diſpenſari poſſe. 3 47
partiariatus lucra an erunt æqualia inter duos fratres recipientes colonatum. nu. 27. pag. 272
pater legitimus habet vſumfructum in bonis filiorum legitimorum viuo filio. num. 15. pag. 373
pater poteſt eſſe teſtis pro filio in tribus caſibus 12 724
pater & filius à teſtimonio repelluntur. 95 605
patrem vel patronum ſine venia in ius vocantis pœna. 3. 119
pauper non habens 50. aureos à teſtimonio repellitur, & quare. 99 609
paupertas cogit ad turpia. nu. 30 pag. 256

paupertas qualis repellat à teſtimonio.100 605
pax non eſt in terris ob ſex cauſas.4 19
Peccatum primum, item ſecundum noſtrorum parentum. 3. 34
Peccati contra naturam & brutalitatis pœna eſt capitalis. 20 24
peculatus crimen quale ſit.nu 1. pag. 76
peculatus pœna canonica.num. 7 77
peculatus crimen quid à crimine de reſiduis differat. num. 3 76
peculatus, furtum, & ſacrilegium, differunt. numero. 4. pag. 76
peculatus pœna ciuilis. nume.5. pag. 76
pecuniæ publicæ quæ dicantur. 2 76
penſio quatenus propter ſterilitatem remittatur. num. 21. pag. 216
penſione in comparatione prędiorum exiſtente exceſsiuã iudex arbitrabitur, rem emphyteuticam.47 226
peregrinum teſtamentum facere non poſſe dicentis pœna. 15. 122
periculum ſuſtinet, cuius culpa vel mora nouiſsima interuenit, culpa vel mora hinc inde interuenientibus.72.201
periculum pertinet ad emptorem re non tradita culpa vel mora hincinde ceſſantibus. 73 201
periculum rerum quaſi traditarum ad quem pertineat. nu. 72 202
periculum in rebus alternatiuis venditis ad quem pertineat. 75 202
periculum rei venditæ ſuſcipiens, tenetur. numero. 62. pag. 200
periurus & infamis quibus caſibus agere poſsint. num. 17. pag. 707
permutari an poſsint iura expectantium autoritate apoſtolica 15 278
permutare an poſsit mulier fundum dotalem. 11 276
permutari res aliena poteſt, vt vendi.7 275
permutari an poſsint beneficia eccleſiaſtica.12 276
permutare volentes beneficia eccleſiaſtica,an poſsint inter ſe tractare licite permutando 13 277
permutari an poſsint beneficia commendata. numero. 14. pag. 277
permutatio eccleſiæ liberę cum grauata an fieri poſsit.num. 16 278
permutatio vicem emptionis & venditionis obtinet. nume. 1. 275

per-

permutatio quibus interuenientibus fiat. 2 275
permutatio nulla interueniente ſtipulatione nec rei traditione nullam producit actionē. 3 275
permutatio interueniente ſola ſtipulatione celebrata producit actionem ex ſtipulatu. n. 4 275
permutatio nulla interueniente ſtipulatione, ſubſequente autem rei traditione celebrata, qualem producat actionem. 5. 275
in permutatione, ſi ſtipulatus de tradendo interuenit, res vero à nulla vel ab altera tantum partium fuerit tradita, an contra tradere nolentem competat actio. num. 6. 275
permutationis cauſa re tradita, non habita fide de re alterius an dominium ſit translatū. 8 275
permutationis contractum implens an poſsit agere contra non implentem alternatiue, vt impleat vel reſtituat. nu. 9 276
permutationis, an emptionis & vēditionis contractū ſapiat, ſi ab vna parte detur res & pecunia, ab altera res tantū. 10 276
petitionem ineptam proponens cadit ab inſtantia iudicij. nume. 2 787
petitorij & poſſeſſorij exiſtente æqualitate quid faciendum. 129 622
Piſtorum fraus. 6 106
pignus non præſcribitur. nume. 11 786
Plagium vnde dicatur. nume. 2. pag 77
plagij crimen quibus caſibus cōmittatur. 3 77
plagij pœna ciuilis. 4 77
plagij pœna canonica. 5 78
plagiarij qui ſint. 1 77
Poculenta & eſculenta an officiarijs accipere liceat. nume. 2. 70
pœna ſeuerior iuſſu principis infligenda ad 30. dies eſt differenda. 4 815
pœna & mulcta differunt. nu. 10. 757
pœna priuans vita & bonis, vbi & quando locum habeat. n. 8 138
pœna priuans vita & non bonis vbi & quando locum habeat 9 139
pœna membri mutilationis vbi & quando locum habeat. n. 10 139
pœna fuſtigationis cum bannimento perpetuo vbi & quando locum habeat. 11 139
pœna bannimenti perpetui vbi & quando locum habeat. n. 12 140
pœna bannimēti ad tempus vbi

& quando locum habeat. 13. pag. 140
pœna poſitionis ad calumnam ſeu pilum quando locum habeat.14 140
pœna interdictionis ignis & aquæ, deportationis in metallum & ad opus metalli &c. non ſunt hodie in vſu.15. 140
pœnarum ciuilium & canonicarum hodie vſitatarum generalis concordantia. nu. 7. pag. 138
populus multus quando dicatur 10 84
poſitio negatiua probari non poteſt.3 743
poſitio non faciens ad cauſam non valet.10 744
poſitio non releuans ponētem, non eſt admittenda.11 744
poſitio pendens ab alia negata, non valet.12 744
poſitio ſuper articulo pręcedente de eadem re facta, non eſt admittenda.15 745
poſitioni obſcurę vel cauilloſæ, reus reſpondere non tenetur 14 745
poſitiones cur inuentæ ſint.n.1. pag. 743
poſitiones quouſq; in cauſa fieri poſsint.19 746
poſsidens nomine alieno non præſcribit.10 786
poſsidens ciuiliter quomodo turbetur.17 578
poſsidens ciuiliter quomodo turbetur extra perſonam habentem naturalem poſſeſsionem.18 578
poſsidens ciuiliter ſi ſuccumbat in interdicto, non pręiudicatur poſsidēti naturaliter, nec è contra.19 578
poſsidens rem alienam in abſentia domini p 20.annos, præſcribit.2 831
poſſeſsio habet plus facti quam iuris.42 650
poſſeſsio momentanea quæ ſit. 51 595
poſſeſsio nuda quæ ſit.43. 588
poſſeſsio plena quæ ſit. nu. 44. pag. 589
poſſeſsionis proprię tantum, ſeu ciuilis tantum deſcriptio. n. 16 577
poſſeſsionis improprię tantum, ſeu clandeſtinæ definitio. 26 pag. 579
pro poſſeſsione clādeſtina nullum datur regulariter interdictum.27 580
poſſeſsionis clancularia vitium quomodo purgari poſsit.28 pag. 580
poſſeſsionis non verę & improprię ſeu violentæ definitio. 29 580
pro poſſeſsione non vera & impropria nullum datur interdictum.30 580
poſſeſsionis veræ & proprię ſeu ciuilis & naturalis deſcriptio.20 578

poſſeſsionis veræ & propriæ &c. effectus.21 578
poſſeſsionis non veræ ſeu precariæ definitio.22 579
poſſeſsionem per inſtrumenta probare non ſufficit. nu.121 pag. 617
à momentanea poſſeſsione regulariter non appellatur. 132 pag. 624
poſſeſsione ſua vtens non attentat.143 677
pro omni poſſeſsione turbata datur remedium legum regiarum.33 581
euicta poſſeſsione non competit emptori actio contra venditorem, nullo pacto de euictione interpoſito, ſed actio ex empto ad rem conſequendam.83 204
poſſeſsionem vi, clam vel precario impetrantem ab impetrato habuiſſe, probatur pluribus modis. num.62 pag. 598
poſſeſsione ab vtraque parte probata quid faciendum.128 pag. 621
poſſeſsionis in genere ſumptæ deſcriptio.3 574
poſſeſsionis veræ ſeu naturalis tantum deſcriptio. num.4. pag. 575
poſſeſsionum ſchema legum regiarum.2 574
poſſeſsionum diuiſiones,ſecundum ius ſcriptum.1 573
poſſeſſor malæ fidei reſtituit omnes fructus à tempore occupationis.165 549
poſſeſſorij primi capitis requiſita.56 595
poſtulare poteſt quis anno decimoquinto.1 831
poterit,eſt dictio voluntatis, nõ neceſsitatis.42 295
Practica & proceſſus literarum querimoniæ & diſſayſinæ impetratarum. nu.37 pag. 581
practica articulantium in poſſeſſorio, per iuſtificationem petitorij.47 590
practica & proceſſus legis regiæ de nouis diſſayſinis. 108. & nu.113 607.& 609
practicabilia ſunt vtiliora quàm ſpeculatiua.32 230
prælatus depoſitus poteſt eſſe procurator.25 713
prædium recognoſcitur ab aliquo ſeu à nemine. num.28 pag. 339
prædium quod recognoſcitur cadit ſub feudo vel emphyteuſi.29 339
prædium allodiale quale ſit. 30 pag. 339
prædiorum vrbanorum & ruſticorum differentia,ratione hypothecæ.18 216
præſcriptio perpetua habet locum in feudis.1 835
præſcriptio 20. horarum habet locũ in viro detinente adul-

terum deprehenſum. num.1 pag. 811
præſcriptio decem annorum in quibus caſibus locum habeat. 829
præſcriptio quatuor annorum vbi & quãdo locum habeat. 1 824
præſcriptio duorum dierum habet locum in iumento ornato vendito.1 812
præſcriptio vnius diei habet locum in eo qui non appellauit viua voce.1 811
præſcriptio vnius diei habet locum in iudice qui eodem die non ſuppleuit, quod deeſt latæ ſententiæ. num.2 pag. 811
præſcriptio 12.annorum in quibus caſibus locum habeat. 1 pag. 830
præſcriptio eſt vnus modorum acquirendarum rerum.n.40 pag. 649
præſcriptio 40. annorum habet locum in omnibus actionibus quarum præſcriptio eſt interrupta.2 833
præſcriptio 5. dierum quo caſu locum habeat. nu.1 pag. 813
præſcriptio 40. annorum contra eccleſias neceſſaria eſt. 2 pag. 784
præſcriptio non currit in 30.caſibus.5 784
prçſcriptio per poſsidentem oportet poni debet.12 786
præſcriptio interrupta non valet.13 786
præſcriptionis interruptio duobus modis fit.14 786
præſcriptionis requiſita 5.verſibus comprehenſa.16 787
præſcriptionis ſpecies ſunt duæ. 1 784
præſcriptione cẽtum annorum gaudet eccleſia primaria, Romana.3 784
præſcriptionis & vſucapionis differentiæ.4 784
præſcriptiones ſunt pòtius exceptiones 4 832
præuaricator quis ſit. num.4 pag. 133
præuaricatorum pœna ciuilis. 8 134
prçuaricatorum pœna canonica. 12 135
prçuaricatio et prçuaricari quid ſit.2 132
precario poſsidere quid ſit. 65 pag. 599
precarij & commodati differentiæ.66 599
precario poſsidens qualem habeat poſſeſsionem. num. 9 pag. 576
precarij duæ ſpecies quæ. nu.23 pag. 579
pro precario quod fit ſine prçſumptione temporum, quod interdictum competat. n.24 pag. 579
pro precario ad tempus cõceſſo quod

quod interdictum competat 25 579
presbyteri adulterantis pœna. 23 25
principis ſolius præſentia, an ad validitatē teſtamenti ſufficiat.7 381
priuilegium alicui exiſtens damnoſum, non valet. num.21 139
priuilegium,in quo continetur, quod aliquis ab omnibus ſit immunis, non valet. nu.22 739
priuilegium non valet, niſi oſtendatur principalis conceſſio.2 736
priuilegium quomodo impugnari poſsit 3 736
priuilegium ſuppreſsione veri aut ſuggeſtione falſi impetratum, non tenet. num.4 736
priuilegium conceſſum ob cauſam quomodo ſit examinandum.15 739
priuilegium quo quis abutitur, non valet. 17 739
priuilegium contra ius, vtilitatem publicam, præſcriptionem, vel ius naturale,impetratum, non valet. num.5. 737
priuilegium habens generalem clauſulam:non obſtante aliqua lege vel canone,non valet.8 737
priuilegium datum perſonæ & datum loco,differunt.7. 737
priuilegij interpretatio vnde petenda.8 737
priuilegij ad tempus dati conſideratio.9 737
priuilegio, propter delictum ſe faciens indignum, vti nō poteſt.18 739
priuilegio contraueniens eo ſe facit indignum.19 739
priuilegio generali per ſpeciale derogatur.20 739
priuilegijs renunciās, ijs vti non poteſt. 16 739
proauia an & quatenus poſsit eſſe tutrix. num.65. pag. 301
probatio eſt anima proceſſuum 1 643
probationū requiſita, quatuordecim.2 643
probatio inſtrumenti ſuſpecti, cui incumbat.9 796
probatio ſimpliciter ad actum referri debet.86 664
probationes factas in ſummario iudicio, non prȩiudicare in plenario,quomodo ſit intelligendum.68 600
ex ſemiplena probatione defertur iuramentum in ciuilibus 89 665
probationes quȩ habētur per facti euidentiam ſunt validiſsimȩ.68 659
probationum genera duo, teſtis & inſtrumētum ſimilia ſunt 3 795

proceſ.

proceſſus in cauſa appellationis 126 674
proceſſus in ſcriptis qui appellentur.147 677
proceſſus annullatus ſi primò agatur ſuper poſſeſſorio retinendæ, & ante finitam inſtantiam offeratur libellus in petitorio. num.158. pag. 679
proceſſus annullatur, ſi intentetur alia actio quàm debet. 159 679
proceſſus annullatur, ſi agatur inter patrem & filium venia non petita.160 680
proceſſus annullatur, ſi agatur cum falſo tutore. num.161 pag. 680
proceſſus annullatur, ſi agatur cum datiuo tutore, cum legitimus debeat eſſe. nu. 162 pag. 680
proceſſus annullatur, ſi cum teſtibus pecunia corruptis procedatur.163 680
proceſſus annullatur, ſi ex falſis inſtrumentis procedatur.164 pag. 680
proceſſus annullatur, ſi habeat locum legitima tutela, & ꝓximior non fuerit datus,&c. 165 680
proceſſus annullatur, ſi aliqua perſona in cauſa ratione ꝓximitatis agat & alius præcedat eum in gradu. nu.166 pag. 680
proceſſus annullatur, ſi ordo in actionibus & exceptionibus proponendis perturbetur.167 pag. 680
proceſſus annullatur, ſi agens non habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio. 168 pag. 680
proceſſus annullatur,ſi filius agat ſine conſenſu patris pro rebus, in quibus pater habet vſumfructum. num.169pag. 680
proceſſus annullatur, ſi tutor agens non fecit inuentarium. 170 681
proceſſus annullatur coram nõ competente iudice factus. 171 681
proceſſus annullatur, ſi delegatus exequatur contra formã reſcripti.172 681
proceſſus annullatur,ſi iuramẽtum calumniæ præſtari requiſitum,prętermittatur.173 pag. 681
proceſſus annullatur , ſi teſtes producantur abſente vel nõ vocata parte. nu.174 pag. 681
proceſſus annullatur, quando ſententia fertur parte nõ pręſente vel vocata. num.175 pag. 681
proceſſus annullatur, quando fertur ſententia definitiua ſine ſcriptis. num.176. pag. 681

pro-

proceſſus annullatur, quando iudex corruptus vel concuſſus venalem profert ſententiam.177 681
proceſſu annullato, ex integro de nouo agendum eſt. n.179 pag. 682
procurator quatenus in cauſa criminali admittatur ad defendendum.153 678
procurator ſine clauſula ratihabitionis cõſtitutus, poteſt repelli.6 710
procurator non poteſt recipere ſolutionem debiti nec liberare debitorem abſque mandato ſpeciali &c. nu.7 pag. 710
procurator iuramentum deferre non poteſt, ſine ſpeciali mandato.8 710
procurator non erit, qui dicit ſe illum eſſe, de quo litera facit mentionem.1 714
procurator nõn conſtituitur, niſi domino iurante de calumnia.2 714
procurator certus conſtitui debet.6 715
procurator actoris quomodo cauere debeat.17 712
procurator ad totã cauſam conſtitutus poſtea reuocari non poteſt.23 707
procurator eſſe non poteſt criminaliter notatus, niſi &c. 11 pag. 713
procurator conſtitui non poteſt in cauſa criminali criminaliter intentata. num.14. pag. 711
procurator quatenus ſatisfacere debeat.26 713
procurator non valet, domino moriente, re integra. nu. 27 pag. 713
procurator non poteſt eſſe infamis, nec pecuniam recipere.29 713
procurator eſſe non poteſt ingratus.30 713
procurator excommunicatus repellitur.1 805
procurator Abbatis ſine capituli affectionibus non auditur. 2 805
procurator non legaliter miſſus, non auditur.3 805
procurator & ſyndicus rem eccleſiæ ſuo nomine petere nõ poſſunt.3 807
procurator à prælato ſine conſenſu capituli conſtitui non poteſt.10 710
procurator niſi poſt litem conteſtatam ſubſtituere non poteſt.16 711
procurator non habens mandatum de rato audiri non debet.6 806
procurator quatenus in criminalibus admittatur. num.45 pag. 503
procurator condemnatur quandoque, non dominus. nu.47 pag. 753

procu.

procurator quis ſit.1 709
procurator excõmunicatus aut ſub excommunicato conſtitutus, poteſt repelli. num.5 710
procurator poſteriore dato, prior cenſetur reuocatus. nu.19 712
procurator in popularib. actionibus quomodo conſtituatur.20 712
procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus, & mandatum tranſgrediens, audiri nõ debet.21 712
procuratoris fiſcalis officium contra criminoſos. num.148 536
procuratores eſſe non poſſunt ad ſacros ordines promoti. 23 712
procuratorib. duobus niſi in ſolidum datis, alter ſine altero agere non poteſt.28 713
procuratorium quid continere debeat.22.712. & 4 805
contra procuratorium quæ obiici poſsint.3 714
prohibens vicino colligere fructus, extraordinarium crimen committit eiuſque pœna.3 116
promiſsio ſine cauſa non ſubſiſtit.20 496
proprietate euicta de facto, venditor non tenetur. num.84 204
proprietate euicta de facto venditor tenetur, ſi venditor promiſit ſtare emptori de euictione facti.85 204
proteſtatio qualis coram iudice fieri debeat, exceptione propoſita.39 727
proteſtatio practicorum, quod non intendunt petitorium deducere, niſi ad cõfortationem poſſeſſorij, quid operetur.49 591
proteſtatio requiſita in libelli oblatione.21 721
proteſtationis effectus.116 521
proteſtationes in proceſſu querelæ de nouis diſſayſinis. 115 610
prouincia quælibet ſuo ſenſu abundat.42 503
Pubes an poſsit teſtificari. n.16 724
puberes qui dicantur. num.109 314
pupillus poteſt deportari, quia delinquere poteſt. num.8. 4
pupillus pubes factus teſtari poteſt.9 4
pupillus pubes factus in iudicio eſſe non poteſt per ſe, quod fallit in beneficialibus. n.10 4
pupillus cum tutore quomodo contrahere poſsit. num.154 322
pupillus maior infante obligatur efficaciter, etami ſine tutore autore, ſi fiat locuple-

cupletior. 151 322
pupillus ſi minor ſit infante,& locupletior factus, quomodo contra eum agatur, n.152 pag. 322
pupillus hæres inſtitutus, tutore eidem dato, adibit hæreditatem autoritate tutoris teſtamentarij.30 292
pupilli nihil agunt in actibus extraiudicialibus ſine tutoris autoritate. num.149.pag. 322
pupillo maiori ſeptennio tonſurato, vel etiam adulto clerico iudex eccleſiaſticus prouidebit de tutore vel curatore.38 294
pupillo remittitur pœna commiſsi, ſi intra 30. dies vectigal ſoluerit. num. 2 pag. 815
per pupillum vel adultum geſta inutiliter ſine tutore autore, nullius ſunt efficaciæ. 143 pag. 321
per pupillum vel adultum geſta vtiliter, ſine tutore autore, non retractantur. num.142 pag. 321
purgatio conceditur reo, crimine ſemiplenè probato. n. 141 pag. 532

Q.

Querela inofficioſi teſtamenti poſt quinquennium moueri nō debet. 2 828
quæſtio ſeu confeſsio die feriato facta, an valeat? nu. 80 pag. 662
quæſtiones paganicæ ſiue militarib. expediri nequeunt. 113 pag. 452
quæſtionatus an debeat interrogari de ſuis conſocijs & receptatoribus eorum.nu.84 pag. 663

R.

Rapina ſine vi non fit. 2 pag. 92
rapinę pœna.3 92
rapientis per alium pœna. nu.2 pag. 27
raptus bonorum aut cum vi aut ſine vi fit. num.1 pag. 92
raptus virginum pœna quę. n.1 27
raptoris pœna de iure Canonico.5 28
raptores etiam dici qui blanditijs ruptas impellunt. nu.4 28
Receptatores ſunt peſsimum genus hominum. num.1 pa. 97
receptatorum pœna ciuilis. n.2 97
receptatorum pœnam formalem affines & conſanguinei effugiunt. num. 3 pag. 94
receptatorum hæreticorum pœna canonica. num.4 pag. 98

receo.

recognitio per errorem facta reſcindi poteſt.50 227
recognitionis literæ concurrente præſcriptione longi temporis, probãt dominium. 44 pag. 229
recognitionis literæ generales non probant dominium. 45 pag. 225
recognitionis literæ non probant dominium directum. 42 224
reconuentio non habet locum in arbitro.19 702
redhibitoria actio ſex menſibus concluditur.1 822
regnum Franciæ tranſit ad filium primogenitum. nu.27 pag. 339
regula, prouiſio hominis facit ceſſare prouiſionem legis habet locum in tutelis. nu.48 pag. 207
regula de cognoſcenda ætate proxima.112 314
regula, tutorem habenti, tutor dari non poteſt, fallit in 6.caſibus.35 293
religionem profeſſus teſtari nõ poteſt.9 741
religioſi exeuntes ad Phyſicam &c. & non redeuntes intra clauſtrum, intra duos menſes, excommunicantur. nu.7 pag. 818
relicta ab inſtituto an cenſeantur repetita à ſubſtituto. 23 pag. 473
rempublicam adminiſtrare poteſt maior 25. annis. num.3 pag. 832
repetundarum crimen multis modis contingit. nu.1 pag. 70
repetundarum pœna ciuilis. n.3 pag. 71
repetundarum pœna criminalis.4 71
repetundarum pœna canonica. 5 71
repræſentationis ius quatenus locum habeat in fratrum filijs.20 374
res eccleſiaſticæ nõ ſacræ & immobiles prę̨ſcribũtur 40.annis.3 834
res aliena ſine titulo & mala fide poſſeſſa præſcribitur 30. annis.1 833
rei vendicationis & publicianæ differentia.159 543
rei vendicatio & publiciana eodem libello cumulari poſſunt.164 548
rei emptæ periculum ad quem pertineat.61 200
res ſacræ, religioſæ vel publicæ non præſcribuntur. num.2 pag. 833
re euicta, cauſa cognita & ſententia indebitè lata, non tenetur venditor. nu.86 pag. 204
reſciſſorium iudicium præſupponit reſcindens. num.166 pag. 550

reſci-

reſidui pœna ciuilis.6 77

reſpondere dubitanti datur tempus ad deliberandum. 156 635

reſcriptum maius negotiũ continens quam vt poſsit impetrans defendere, ad minus tenetur reſpondere,&c. n.37 690

reſcriptum per ſuppreſsionem veri, & ſuggeſtionẽ falſi impetratum, non valet num.1 687

reſcriptum contra ius diuinum impetratum non valet. nu 3 687

reſcriptum contra ius naturale vel poſitiuum impetratum, non valet, num.4 pag. 687

reſcriptum contra fiſcum vel vtilitatem publicam impetratum non valet. num.5. 687

reſcriptum Papale ſuper re quæ forum ſeculare cõtingit, impetratum non valet cum effectu, & quomodo. num.6 688

reſcriptum an poſsit exequi, ſi infra annum moriatur impetrans.86 513

reſcriptum, in quo impetrantis nomen tacetur, non valet. 19 689

reſcriptum nõ faciens mentionem proceſſus vel ſeriei negotij,non valet.20 690

reſcriptum ſuper proceſſu prius coram alio iudice facto, impetratum non vaſet.num.21 690

reſcriptum cõtra priuilegia vel perſonas priuilegiatas impetratum,no valet, niſi priuilegiorum fecerit mentionem.22 690

reſcriptum ad quoſcunque iudices vel ſuper omnibus cauſis impetratum non valet.23 690

reſcriptum à regulari vel monacho ſuper adminiſtratione perpetua impetratum, nõ valet.24 690

reſcriptũ Papæ de beneficij collatione quas conditiones requirat ſubintelligẽdas, vt valeat.34 691

reſcriptum ſine ſpeciali mandato impetratum quatenus valeat vel non valeat. nu.35 691

reſcriptum, quo quis trahitur extra diocœſim vltra vnam dietam, quatenus valeat. 36 691

reſcriptum in quo decimæ confirmanrur, non valet nu. 28 690

reſcriptum per poſſeſſorem ſuper proprietate impetratum, non valet.29 690

reſcriptum non habens clauſulam : quod ſi ita eſt, non valet.30 30

††††† reſcri

reſcriptum præcipiens aliquid fieri, altera parte non per cõtumaciam abſente, non valet.31 31 689
reſcriptũ diocœſin rei & actoris non continens, non valet 32 691
reſcriptum tacita veritate quomodo impetretur, & quibus modis eadem tacita, non valeat.38 692
reſcriptum, quo Papa mandat aliquibus iudicibus excommunicatum abſoluẽdum, de ſufficienti cautione præſtanda, non habita mentione, nõ valet.7 688
reſcriptum eliditur propter tempus datæ, & quomodo. nu.8 688
reſcriptum ſecundo impetratũ ſine mentione primi, nõ valet cum effectu, niſi &c.nu.9 688
reſcriptum in alicuius iniuriam vel prçiudicium impetratum quatenus valeat. nume. 10. 689
reſcriptum diuerſarum manuũ non valet. num.11 pagina 689
reſcriptum falſitatem continẽs, non valet.12 689
reſcriptum raſum, vel ſcripturã linearem habens, non valet. 13 689
reſcriptum generale, cui per ſpeciale derogatur, non valet. nu.14 689
reſcriptum re iudicata terminatum quatenus valeat. nu.15 689
reſcriptum à clerico non tonſurato impetratum, non valet.16 689
reſcripti abſolutionis generalis, eius qui ſuper pluribus articulis excommunicatus eſt, impetratio non valet. nu.17 689
reſcripti clauſula: quidam alij quid operetur. num.37 pag 692
reſcripta citationis non debent eſſe ſubannata. num.85 pag. 513
reſcripta Papæ mandantes diuerſos recipi, quatenus valeant.33 691
reſcripta ſibi inuicem contradicentia non valent. nu.18 689
reuocatio procuratoris poſt litẽ conteſtatam quatenus annullet acta 156 679
reus valẽs recuſare iudicem, debet comparere cum proteſtatione &c.89 514
reus criminis citandus eſt perſonaliter.33 499
reus çger non tenetur venire. 13 804
reus an poſsit ſæpe torqueri. 82 663
reus rẽconueniendo ſub actoris iudice litigare cogitur.5.704

reus incarceratus quatenus à carcere relaxandus, vel in eo detinendus.135 530
reus ſecundum credulitatem in cauſa ciuili reſpōdere debet. 16 746
reus ex certa ſcientia in criminalibus reſpondere debet.nu.17 746
reus excommunicatus repellitur à limine iudicij. nume.2 704
reus in confeſsione in tormentis facta perſeuerans, & ſi de caſu confeſſato conſtiterit, poteſt condemnari. num.96 668
reus petens abſolui ab inſtantia annullata, abſolui debet.180 681
reus vt certum debet dare reſpōſum ita actor certam facere poſitionem.13 745
reus reſpondens obſcurè litem conteſtando compellitur reſpondere purè, ac punitur ac ſi taceret.15 635
reo nil debet licere, quin liceat actori.70 601
reo condemnato, an videatur cōdemnatus fideiuſſor ad id pro quo fideiuſsit, vt in eum poſsit fieri executio. num.81 662
reo comparente & non actore, competūt reo duo remedia: abſolutio ab inſtantia iudicij: & citatio perēptoria contra actorem ad videndum iuſtificari exceptiones peremptorias.77 511
contra reos criminum abſentes quomodo procedatur.nu.41 502
Rex Galliæ habet maieſtatem. 24 13
Rex Galliæ non recognoſcit ſuperiorem.55 653
Romana ciuitas & eccleſia gaudent præſcriptione 100. annorum.1 835

S.

Sacerdotium quatenus nō ſaluat patriam poteſtatem.10 174
ſacrilegium quot modis committatur.1 78
ſacrilegij pœnæ ciuiles. num.2 79
ſacrilegium quaſſ. quibus caſibus committatur. numer.3 79
ſacrilegium quomodo de iure canonico committatur. n.4 79
ſacrilegium eſſe crimen miſtū.5 79
ſacrilegij pœna Canonica.nu.6 79
ſacrilegij crimen infamiam irrogat.7 80
ſartorum fraus.9 106
Scriptura qualiſcūq; ex archiuo publico producta facit plenā fidem, ſi habeat ſigneta conſueta.106 606

ſcriptura alia eſt publica, alia priuata. 103 606
ſcriptura publica regulariter probat. & fidem facit, niſi ſit raſa &c. num. 104. pag. 606
ſcriptura priuata regulariter non probat. num. 105 pag. 606
ſcopuli quid ſint. num. 4 pag. 116
Seditio à quibus committatur. 2 81
ſeditionis pœnæ ciuiles. nu 3 81
ſeditio qualis vel qualiter committatur. 4 82
ſeditio quomodo in aliam ſpeciem criminis tranſeat. nu. 5 82
ſeditio contra quem committatur. 6 82
ſeditio quomodo contra caſtra committatur. num. 8. 83
ſeditio quomodo ab vniuerſitate committatur eiuſq; pœna. 9 83
ſeditionis commiſſæ pœna. n. 7 82
ſeditionem quatenus committat vniuerſitas. nu. 11 pag. 84
ſeditionis reus eſt qui multitudinem congregat. num. 12 84
ſeditionis pœna canonica. nu. 13 84
in ſeditione ſunt principaliter tria attendenda. num. 1 pag. 81
Seneſcallus eſt prouinciæ præfes 111 608
ſenſus, viſus eſt elegantior inter ſenſus corporeos & alios comprehendit. num. 48 652
ſententia quid ſit. 1 749
ſententiæ concipiendæ forma. 2 749
ſententię varijs modis ſunt nullæ. 3 749
à ſententijs ipſo iure nullis non appellatur. 4 749
ſententia lata die dominico vel alio tempore feriato, eſt nulla. 5 749
ſentẽtia lata tempore meſsium vel vindemiatum eſt nulla. 6 749
ſententia lata contra abſentem non contumacem, non valet. 7 749
ſententia lata à non habente iuriſdictionem, eſt nulla. n. 1 809
ſententia contra iuris ſolennitates lata, eſt nulla. num. 2 809
ſententia à iudice excommunicato lata, eſt nulla. num. 3. 809
ſententia lata, & re in qua facienda eſt executio, exiſtente penes tertium; an iſte tertius impediet executionem? 125. pag.

pag. 673
ſententiæ executio quibus modis impediri poſsit ſine appellatione.125 674
ſententiæ tenor in ſecundo capite legis regiæ de nouis diſſayſinis.144 633
ſentẽtia lata in poſſeſſorio quãdo noceat in petitorio,& cõtra.46 589
ſententiæ tenor in criminalib. 150 539
ſententiæ forma, quando pronunciandum eſt, vti poſsidetis,ita poſsideatis. nu.130 622
ſententiæ præcipitatæ & indeliberatæ triſtem ſolent parere exitum.113 670
ſententia quæ continere debeat 114 670
ſententia debet ferri in publico. 115 670
ſententia ferri debet vtraque parte præſente. num.116 pag 671
ſententia ſecundum ordinem iuris ferenda eſt. num. 117 671
ſententia certa eſſe debet. 118 671
ſententia contra furioſum lata, eſt nulla. num. 17 pag. 751
ſententia non ſuper certa quantitate lata, eſt nulla. num.18 751
ſententia iudicis ad certam rem dati, & de alia pronunciantis,eſt nulla.19 751
ſententia per ſurreptionem lata eſt nulla.20 751
ſententia contra fiſcum,aduocato eius abſente lata,eſt nulla 21 751
ſententia contra manifeſtè abſentem cuius procurator pecunia accepta ſe vinci patitur, lata, eſt nulla. num.22. 751
ſententia iudicis delegati minoris 18.annorum, eſt nulla. 23 751
ſententia ordinarij minoris 25. annorum,eſt nulla. num.24 751
ſententia alio die, quam eſt ad ſententiandum aſsignata, lata, per appellationem retractatur.25 751
ſententia alio loco, ad ſententiandum non aſsignato lata, retractatur. nu.26 pag. 751
ſententia lata de nocte, poteſt retractari.27 751
ſententia de conditione de futuro lata, non tenet. nu.28 751
ſententia iuramento calumniæ exacto & non præſtito, lata,retractatur. nu.29 pag. 752
ſententia pro vel contra filium, ſine conſenſu patris in iudicio exiſtentem lata, retracta-

tractatur per appellationem. 30 751
ſententia à iudice non ſedente lata, eſt ipſo iure nulla. nu 31 752
ſententia non in ſcriptis lata, eſt nulla. 32 752
ſententiam quib caſibus in ſcriptis ferre neceſſe non eſt. 33 752
ſententia licet ſcripta, à iudice tamen non recitata, eſt nulla 34 752
ſententia contra minorem 25. annis ſine curatoris autoritate lata, eſt nulla. num. 35 752
ſententia à non ſuo iudice lata, eſt nulla. nume. 37 pag. 752
ſentẽtia per ſeruum lata, eſt nulla. 37 752
ſententia per mulierem lata, eſt nulla. 38 752
ſententia ab hæretico, Iudæo, vel alio fidei inimico contra Chriſtianos lata, eſt nulla. 39 753
ſententia eſt aliquando nulla ex parte iudicis. nu. 40. pag. 753
ſententia iudicis ſecularis ſuper re eccleſiaſtica, eſt nulla. 41 753
ſententia poſt aliam definitiuã per appellationem non ſuſpẽſam lata, eſt ipſo iure nulla. 42 753
ſententiæ quædam reſcinduntur ſine appellatione. nu. 43 753
ſententia quandoq; ratione loci inhoneſti, in quo eſt lata, eſt nulla. 44 753
ſententia quandoq; ratione ordinis non ſeruati, eſt nulla. 45 753
in ſententijs criminalibus condemnatur dominus, nõ procurator. 46 753
ſententia quomodo ſit nulla datis pluribus iudicibus. num. 9 750
ſententia infra certum terminum ferenda, & per iudicem eo effluxo pronunciata, eſt nulla. 10 750
ſententia contra non legitimè citatum lata, eſt nulla. nu. 11 750
ſententia, in qua mortuus condemnatur, eſt nulla. num. 12 750
ſententia continens præceptum impoſſibile, eſt nulla. num. 13 750
ſententía ab excommunicato lata eſt nulla. num. 14 pag. 750
ſententia nõ oblato libello promulgata, eſt nulla. nume. 15 750
ſententia, cum falſo procuratore lata, eſt nulla. nume. 16. 751
ſententia eſt nulla, ſi aliquid de trami-

7. tramitibus iudicij omittitur vel peruertitur. & qui ſint illi tramites. 48 753
ſententia contra ius prolata eſt nulla. 49 754
ſententia eſt nulla, niſi prius lis fuerit conteſtata. numer. 50 754
ſententia quibus caſibus valeat, lite non conteſtata. nu. 51 754
ſententia eſt nulla, ſi lite nō conteſtata teſtes fuerint recepti, niſi in caſibus, num. 52 pag. 754
ſententia per falſos teſtes vel per falſa inſtrumenta lata, retractatur per appellationem, vel per in integrum reſtitutionē. 53 754
ſententia ex falſis allegationibus lata, reſcinditur. num. 54 754
ſententia contra abſentem lata, quomodo per in integrũ reſtitutionem retractetur. 55 755
ſententiæ forma, quando originarius impetratus coimpetrat. numer. 25. pagina 619
ſententiæ forma quam impetrans non iuſtificat, vel impetratus opponit. num. 126 620
ſententiæ forma pro impetrato contra impetrantem. nu. 127 pag. 621
ſepulchri violati crimen cur hodie in diſſuetudinem abierit. 1 110
ſepulturam eligi poſſe, & vbi eligenda. 2 111
ſeruus an liber factus poſsit teſtificari, de his quæ vidit in ſeruitute. numer. 17 pagina 725
ſeruus teſtis eſſe non poteſt. 24 725
ſeruorum & vilium perſonarum vim publicam committentium pœna. num. 7 pa. 30
ſeruitus ceſſat in regno Franciæ. 30 407
Signa & ſigilla defunctorum teſtium teſtamenti ſunt verificanda. num. 19 pagina 383
Simonia quid ſit. 9 68
ſimonia tribus modis committitur. 10 68
ſimoniaci in ordine pœna. 11 68
ſimoniaci in officio pœna. 12 69
ſimoniaci in beneficio pœna. 13 69
Socius tenetur ſocio de dolo, lata culpa & leui, non de leuiſſima nec caſibus fortu[illegible] 18 246
ſocius quatenus pro ſocio teſtificari poſsit. numer. 15 pag. 724
ſocius qui impedit refectionem & con-

& conferre non vult, conuenitur nomine ſumptuum p rata poſt 4. menſes. num. 2 822
ſocius criminis teſtis eſſe non poteſt. 23 725
ſocius tradens animalia, & maiorem partem fructuum ſtipulans, quatenus peccet. 36 260
ſocius pro contractu ſocij quatenus conueniri poſsit. 39 261
ſocius recedens, an poſsit partem communium rerum repetere, vel alteri ſociorũ dare 40 261
ſocius an poſsit inuito ſocio reficere domum. num. 43 pag. 266
ſocius vnus ſine alio alienans ei non præiudicat. nume. 41. 261
ſocius inuito ſocio reparans cõmunem domum, quo remedio vti poſsit ad cõnſequendum quod expoſuit. num. 11 266
ſociorum vno habente plures liberos, an æqualiter lucrum diuidatur? nume. 22 pag. 271
ſociorum vno inuito an alius poſsit aliquid facere in re communi. 10 265
ſociorum alter, ſi aliquid emat, an erit commune? num. 45 226
ſocietas quid ſit. 1 241
ſocietas, qualiter contrahatur. 2 242
ſocietas quarum rerum ſit. nu. 3 242
ſocietas eſt rerum honeſtarum non turpium. num. 4 pag. 243
ſocietas inter quos contrahatur 6 ibid.
ſocietatis æqualis vel inæqualis diſcuſsio, relinquenda eſt arbitrio iudicis. nu. 37 pag. 260
ſocietatis pacta inita, per ſucceſſorẽ alterius ſocij, veluti emptorem, ſeruanda ſunt. nu. 38 260
ſocietas ſub quibus modis contrahatur. num. 7. pagina 243
ſocietate finita æs alienum durante ſocietate contractum, an de communibus bonis ſocietatis ſolui debeat. nu. 42 261
ſocietatem an tacitè contraxiſſe videantur duo fratres qui diu ſteterunt, bona paterna pro indiuiſo poſsidendo, & negotia faciendo. num. 24 271
ſocietas animalium, quæ traduntur ad capitum, quib. partis legitimæ contrahatur. 29 255
ſocietas fructuum inita, quanto tempore duret. 34 259

ſocietas de lacte & caſeis animalium inita, quanto tempore duret.35 259
ſocietas circa nutrituram animalium quib. pactis ineatur. 32 257
ſocietas de emolumento animalium inita, quanto tempore duret.33 258
ſocietas qualiter ſoluatur.num. 10 243
ſocietatem morte finiri, nullo pacto, vt in æternum duret, effici poſſe.11 244
in ſocietate æqualitatem eſſe ſeruandam quomodo intelligendum.12 244
in ſocietate pactum æqualitatis vel inæqualitatis quatenus admittatur.13 244
ſocietati an erit præſcriptum triginta annis, vt non liceat ab ea diſcedere.26 272
ſocietatis pacta inita, per ſucceſſorem alterius ſocij, veluti emptorem, ſeruanda ſunt. n. 13 267
ſocietate diſſoluta morte patris quatenus filia de communibus bonis dotem recuperabit.19 246
à ſocietate omnium bonorum quæ detrahantur.20 247
ſocietatis abuſus in prouincia Occitana.21 248
ſocietas omnium bonorum requiſita.14 245
in ſocietatem omnium bonorum quomodo nomina ſeu actiones veniant.15. 245
in ſocietatem omnium bonorum hæreditates, legata, donationes cauſa mortis quatenus veniant. numero. 16. pag. 245
ſocietate omnium bonorum lucrorum & fortunarũ contracta, quid veniat. numer. 17 245
ſolicitatores mulierum nuptarum adulterij quomodo puniaotur.13 21
ſollicitatorum alienarum nuptiarum pœna.6 28
ſolutione partis quomodo cõmiſſum rei emphyteuticæ euitetur.40 223
ſortilegi, malefici & mathematici tripliciter delinquunt. 1. 148
ſortilegiorum & diuinatorum pœna canonica.numero. 10. pag. 51
ſortilegium opere committẽtis pœna.2 49
ſpolians ſeu violentans quomodo vitium purgari poſsit. 32. pag. 581
ſpoliatus ſeu violentus per omnia venit reſtituendus. num. 31 580
ſpoliatis & violentatis iura prouident.39 585
ſpoliatus ante reſtitutionem nõ tenetur reſpondere. numer, 11 705

ſtatuariæ pœnæ quatenus ſeruandæ ſunt.3 86
ſtellionatus crimen vbi & quando locum habeat.1 108
ſtellionatus crimen vnde nomẽ habeat.2 108
ſtellionatus crimen quis committat.3 109
ſtellionatus criminis pœna canonica.7 110
ſtellionatus criminis pœna ciuilis.4 109
ſtipulatio per quem in deſignatione tutoris interponeretur. 107 313
ſtipulatio quid ſit.16 720
ſtipulatio non valet, niſi cauſa ſubſit.15 720
ſtuprum quomodo committatur.11 20
ſtupri pœna.12 20
ſtupri pœna de iure canonico. 25 26
ſubdelegatus non poteſt eſſe iudex in cauſis nõ pertinentib. ad iuriſdictionem delegantis.36 698
ſubſtitui an poſsit vulgariter in donationibus cauſa mortis & legatis, & qualiter.nume. 67 421
ſubſtitui an poſsit pupillariter in donationib. cauſa mortis & legatis.68 421
ſubſtituere pupillariter quis poſſit.79 421
ſubſtituẽs teſtator qui habet tres liberos ex duabus vxoribus, reciproce, & vno decedente, an frater in vtroque latere coniunctus excludat vno latere coniunctum tantum. 108 451
ſubſtitutus patruus an excludat liberos nepotis.numero . 89. pag. 436
ſubſtituta vulgariter auia paterna nepoti impuberi, an tacita pupillaris ſub illa comprehendatur.90 436
ſubſtitutus an excludat fiſcum hæreditate ab inſtituto tanquam indigno ablata. num. 53 415
ad ſubſtitutum exemplariter an omnia bona tranſeant.num. 100 445
ſubſtituti vulgaris datio an impediat tranſmiſsionem hęreditatis &c.56 416
in ſubſtitutum vulgarem tranſfertur ius tripliciter de inſtituto.57 416
ſubſtitutio vulgaris facit de ſuo voluntarium.48 413
ſubſtitutio vulgaris an impediat tranſmiſsionem hæreditatis in alium 49 413
ſubſtitutio vulgaris habet duo capita, impotentiæ & nolentiæ.50 413
ſubſtitutio pupillaris fit dupliciter tacitè vel expreſſe.73 422
ſubſtitutio pupillaris præſupponit hæredis inſtitutionem.n. 74 423

ſubſtitutio exemplaris cur ſic dicta.95 441
ſubſtitutio pupillaris an habeat locum in filio naturali legitimato, per principẽ poſt mortem patris.76 423
ſubſtitutio pupillaris expreſſa fit aliquando adiecta conditione ſi hæres erit. numer.79. pag. 425
ſubſtitutio pupillaris expreſſa ſi non valeat iure directo, an trahatur ad fideicõmiſſum. 81 429
ſubſtitutio pupillaris expreſſa excludit viam inteſtati quã diu poteſt.82 430
ſubſtitutio pupillaris an quemadmodum excludit venientes ab inteſtato, pariter excludat monaſterium, quod ingreſſus eſt pupillus. nume. 83 430
ſubſtitutio pupillaris tacita an excludat matrem puberis. n 84 431
ſubſtitutio vulgaris in codicillis facta quatenus valeat. num. 65 420
ſubſtitutio compendioſa facta pagano verbis directis impuberi, cum diſtributiuo tempo ris poſt pubertatem an valeat iure fideicommiſsi. nu. 121 455
ſubſtitutio vulgaris quomodo fiat.32 407
ſubſtitutio breuiloqua impuberibus facta, an trahatur ad fideicommiſſariam.107 451
ſubſtitutio vulgaris tacita, contenta in expreſſa pupillari an excludat matrem.88 434
ſubſtitutio vulgaris tacita quomodo fiat.35 408
ſubſtitutio vulgaris tacita cur ſic dicta 36 408
ſubſtitutio vulgaris mixta quomodo fiat.37 408
ſubſtitutio vulgaris quando expiret.38 409
ſubſtitutio vulgaris poſsitne aliquo caſu fieri ſine expreſſa inſtitutione.39 409
ſubſtitutio pupillaris tacita contenta in vulgari, an excludat fratrem.91 437
ſubſtitutio pupillaris finitur vndecim modis.93 439
ſubſtitutio compendioſa, vnde ſic dicta.111 452
ſubſtitutio vulgaris facta impuberi continet tacitam pupillarem, ſtantibus verbis generalib. ſine reſtrictione, quod tamen multis caſibus fallit. 44 410
ſubſtitutio alteri⁹ cohęredis nõ adeuntis an extinguatur aditione vnius hæredũ. 40. 409
ſubſtitutio reciproca ſeu breuiloqua quotuplex ſit.103.446.
ſubſtitutio breuiloqua directa quomodo fiat.104 447
ſubſtitutio exemplaris quando & qualiter expiret.101 445

ſub-

ſubſtitutio pupillaris quando fiat.71 422
ſubſtitutio per quæ verba fiat. 2. & nu.114.398.& 402.
ſubſtitutio quę fit per verba merè obliqua ſemper cenſetur fideicommiſſaria.115 453
ſubſtitutio per verba mere obliqua non cenſetur fideicommiſſaria in perſonis, in quibus cadit fictio iuris &c. nu. 116 453
ſubſtitutio à pagano per verba more directa, cum diſtributiuo, quandocunq;, quomodo fiat, tam ſecundum canoniſtarum quam legiſtarũ ſententiam.117 453
ſubſtitutionis pupillaris natura. 69 421
in ſubſtitutiõe pupillari ſuccedi tur directè & immediate pupillo.80 428
ſubſtitutionis pupillaris effectus quando & qualiter operentur.92 438
ſubſtitutionis exemplaris ſimilitudo vnde cauſam trahat. 96 441
ſubſtitutionis vulgaris tacitę effectum an mater impedire poſsit, quemadmodum tacitæ pupillaris effectum impedit.64 420
ſubſtitutionum materia eſt ſubtilis lata, diffuſa & profunda nu.1 398
ſubſtitutionis compendioſæ à pagano filio impuberi factæ per verba communia ſeu analoga, natura.122 458
ſubſtitutionum verba mere directa quæ.3 399
ſubſtitutiõis verba analoga quę 10 401
ſubſtitutionum verba communia quæ.17 403
ſubſtitutionis exemplaris natura.94 441
ſubſtitutionis vulgaris directæ effectus, qui.43 409
ſubſtitutionis pupillaris effect⁹. 77 424
ſubſtitutionem pupillarem continere tacitam vulgarem, & quibus caſibus fallat. numer. 78 424
ſubſtitutionis breuiloquæ effectus.105 447
ſubſtitutionis reciprocę aliquot exempla.106 450
ſubſtitutionum verba mere obliqua quæ.8 400
ſubſtitutiones omnes notariorũ ſtilo exprimuntur hodie. n. 54 416
ſubſtitutionis vulgaris trib. gradibus factis, an per aditionẽ primi expirauerũt gradus ſequentes.51 414
ſubſtitutione reciproca impuberib. facta, vno adeũte & alio non, an extinguatur vulgaris in perſonam adeuntis, vel pupillaris in perſonam impuberis.109 451

ſubſtitutionis vulgaris effectus impedientia quæ. num.58 417
ſubſtitutionis vulgaris requiſita 31 407
ſubſtitutiones præſupponũt inſtitutiones.2 380
ſubſtitutiones in teſtamentis omnibus modis fieri poſſunt. in codicillis vero non directè, ſed per fideicommiſſum fieri poſſunt. 3 380
ſubſtitutioni vulgari, quemadmodum nolentia aut impotentia locum facit, ita & abſtinentia.47 413
ex ſubſtitutione pupillari tacita, quando & quib.caſib.teſtator matrem ſuccedere voluit.86 433
ſubſtitutiones, pupillaris & exemplaris, in quibus conueniant.98 442
ſubſtitutiones, pupillaris & exemplaris, quomodo differat. 99 442
ſubſtitutionis breuiloquæ ſeu reciprocæ natura. num.102 446
ſubſtitutionum ſpecies & effectus.29 406
ſubſtitutionis pupillaris requiſita.75 423
ſuccedentium ab inteſtato bona quomodo confiſcentur.5 142
ſucceſsionis regula generalis.4 367
ſumptus in actione euictionis facti, quatenus repetatur.90 205
ſuperficiarius qualē habeat poſſeſsionem.10 577
ſupplicantis quod liceat ſibi facere contra formam ſtatutorum, pœna.44 130
ſuſpecti à quibus accuſari poſſunt.132 318
ſuſpectos curatores qui accuſare poſsint.133 318
ſuſpecti accuſatio de quib. tutorib.intelligatur.134 319
ſuſpecti coram quibus iudicibus accuſari poſſunt. nu.135 319
ſuſpecti accuſatio quanto tempore duret.136 319
ſuſpecti cognitio quomodo fiat 137 319
ſuſpecti accuſationis effectus varij.139 320
ſuſpicionis proceſſus tam de iure ciuili quàm canonico. 13 695
ſuſpicionis probatio quibus caſibus pupillo propter præſumptionem, remittatur. 131 318
ſuſpenſionem ab officio multos non curare.6 72
ſurripere & obripere reſcripta, quid differant.84 512
Syndicari non poteſt iudex ſequens conſilium. num.112 670
ſyndicus quis ſit.3 769

ſyndi-

Syndicus & Oeconomus à quibus repelli poſsint. nume. 32. pag. 713

T

TAcens verum confinem quomodo teneatur de euictione. 95 206
Tempus qualiter currat contra aliquem. 22 707
tempus certum in emptione nō appoſitum, limitatur à iure. 42 197
tempus præmeditationis ſeu conſultationis ante citationem eſt primus terminus. n. 2. 494
tempus datæ eſt in literis conſiderandum. 7 793
tergiuerſatorum pœna canonica. 13 135
tergiuerſatorum pœna ciuilis. 10 134
tergiuerſari quid ſit. numero. 3. pag. 132
terminorum mouēdorum cauſæ quatuor. 1 103
termini moti animo furtum in eo committendi pœna. nu. 2. 103
termini moti cauſa appropriandi partem agri vicini pœna. 3 103
termini euulſi in finem obturandi limites alterius pœna. 4 104
termini moti animo nocendi vicino, pœna. 5 104
termini moti nomine competit actiõ popularis. numer. 6. pag. 104
termini mandato alicuius euulſi pœna. numero. 78. pag. 104
termini moti de iure canonico pœna. numero. 19. pag. 105
terminorum euulſio poteſt cōntingere caſu fortuito. 7. 104
ſeptimus terminus proceſſus eſt tempus excluſionis ad plus probandum per teſtes, & illorum publicationes. num. 98 668
octauus terminus proceſſus eſt terminus excipiendi contra teſtes. 103 669
nonus terminus proceſſus eſt renunciatio & concluſio in cauſa, & aſsignatio ad ſententiam. 104 669
decimus terminus proceſſus eſt tempus ſententiæ ferendæ. 109 670
teſtamenti factionem paſsiuam qui non habeant. num. 14 382
teſtamenti ſolennitates formales, quæ ſint. 15 383
teſtamentum nuncupatiuum quomodo fiat & publicetur remiſsiue. 33 387
teſtamentorū coram teſtib. ſine tabellione & ſcriptura factorum forma & modus. 34. 387

teſta-

teſtamenta nūcupatiua, qualiter redigi poſſunt in ſcriptis, vt fidem faciant. 35 389
teſtamentū facere non poſſunt in aliena poteſtate conſtituti 72 422
teſtamentorum & codicillorū conuenientia. 38 391
teſtamentorum & codicillorū differentiæ. 39 391
teſtamentum vt valeat in omnē caſum & euentum, requirit appoſitam clauſulam codi cillarem. 40 392
teſtamentum an vires ſumere poſsit ab inſtitutione vulgari expreſſa. 62 419
teſtamentū ſumit vires à ſubſtitutione vulgari, quando inſtitutio fuit nulla. 52 415
teſtamenta ſunt in duplici differentia. 4 380
teſtamenta ſolemnia dupliciter conſiderantur, primo modo. 5. 380
teſtamenta ſolemnia dupliciter conſiderantur ſecundo modo 6 381
teſtamentum quid ſit. numer. 1. pag. 740
teſtamentum vt valeat, quę conſideranda. 2 740
teſtamenti ſolennis requiſita n. 3. 740
teſtamenta facere qui non poſſint. 4 740
teſtamentum raſum ſeu viciatum in loco ſuſpecto non valet. 5 741
teſtamenti ſolennia omnia fieri debent vno contextu. nu. 27 384
teſtamenti forma. 28 384
teſtamentum impugnans legato priuatur 11 742
teſtamenti ſolennis requiſita ſunt multa. 8 381
teſtator erit de perſonis teſtamenti factionem actiuā habentibus. 9 381
teſtari quib. ſit prohibitum, & quare. 10 381
teſtatore plures gradus ſubſtitutionis vulgaris faciente, an p aditionem primi expirent alij gradus. 41 409
teſtator ſubſcribere debet teſtamento ſolenni. 16 383
teſtamentum ſolenne ſeptē teſtium præſentiam requirit. 17 ibid.
teſtes an tempore teſtamenti ad eſſe ſufficiat. 18 383
teſtatoris teſtamento ſubſcribentis, vel per ſe, vel per aliū forma. 29 385
teſtium teſtamento ſubſcribenti forma 30 386
teſtatore inſtituente duos hæredes, vnum in 8. vncijs, & alterum in 4 & in eodem teſtamento ab hæredibus ſuis, legante Sempronio 12. qualiter legatum per dictos hæredes ſolui debeat. nume. 29. pag. 257

teſta-

teſtatoris ambigua voluntas quib. adminiculetur. nume. 119 454
teſtator dando tutorem filijs & filiabus, poſthumis vel nepotibus non expreſsis, etiam vis dediſſe videtur. numer. 39 294
teſtari inhibentis pœna.num. 13 pag. 122
teſtatore dicente, committo tibi vltimam voluntatem & cæt. quatenus teſtatus eſſe videatur. 13 742
teſtatore vnum inſtituente in re certa, & alios faciente vniuerſales omnibusque breuiloque ſubſtitutis an inſtitutus in re certa cenſeatur alijs ſubſtitutus, & contra. nume. 110 452
teſtatore conducente ad certum tempus fructus alicuius caſtri, deinde veniens ad mortem legante eoſdem quis reſiduum precij locationis tenebitur ſoluere. numero. 67. pag. 485
teſtatore legante manſum ſuum etiam aliæ pertinentiæ veniunt.68 486
teſtator non poteſt facere, quin leges locum habeant in ſuo teſtamento.75 303
teſtatore inſtituente filium, & inde ſubſtituente cōpendioſe: hoc modo quandocunq; filius meus deceſſerit lego tali bona mea, qualis ſit ſubſtitutio.127 461
teſtatore ſubſtituente pupillariter poſthumo, & expirante pupillari an etiam expirat tacita vulgaris.63 419
teſtatoris voluntas limitat diſpoſitionem iuris. nume. 45. pag. 410
teſtantis vltima voluntas coniecturata, quibus modis flectatur, vt rigor iuris in ea ceſſet.131 463
teſtatore dicente, filio meo impuberi ſi deceſſerit, talē ſubſtituo, an per verbum, impuberi, videatur limitata ſubſtitutio ad tempus pupillaris ætatis.128 462
teſtatore legatum poſtquam reconualuit, legatario ſoluente, poſt mortem eiuſdem legatarius legatum iterum petere nequit.11 470
teſtatore pagano ſubſtituente filio inſtituto tantum per verba: ſi ſine liberis deceſſerit, an idem ſit iuris ac ſi per verbū diſtributiuum, quādocunq; ſubſtitutio facta eſſet. num. 124 459
teſtis nemo eſt in re propria. nu. 14 724
teſti vnico in quibus caſibus creditur.21 725
teſtis domeſticus repellitur. nu. 1. 723
teſtes domeſtici qui ſint. 2. 723

teſtis infamis repellitur. num.3. pag. 723
teſtis debet reddere cauſam ſui dicti.32 726
teſtis quatenus propter paupertatem reijciatur.33 726
teſtis vltra tertiam vicem produci non debet, niſi &c. 34. pag. 726
teſtes honeſti prçferuntur inhoneſtis.35 726
teſti maſculo poti⁹ creditur quã fœminæ.36 726
teſti diuiti quam pauperi potius creditur.37 726
teſtium qualitas quam multitudo potius eſt attendenda.nu. 38 727
teſtis eſſe non poteſt, qui fuit in eadem cauſa iudex vel aduocatus.4 730
teſtis eſſe non poteſt, qui fuit in eadem cauſa procurator vel executor.5 730
teſtis habens cauſam contra quã producitur,poteſt vt ſuſpect⁹ repelli.6 730
teſtis qui in cauſa criminali ſemel teſtatus eſt, poſtea cõtra eundem teſtificari nõ poteſt. 7. 730
teſtis dictum ſuum in continẽti corrigere poteſt.8 731
teſtis titubans pro ignorante habetur.9 731
teſtis de tempore,loco, & perſona conuenire debet, numer. 10 731
teſtes contrarij non valent. nu. 11 731
teſtis cui crimen obijcitur quod tangit cauſam de qua agitur repellitur.12 731
teſtes ſigillatim recipi debent. 13 731
teſtis accuſatus pendente accuſatione teſtari nõ poteſt.14. 731
teſtis vnius dictum an ſufficiat ad torturam.61 655
teſtes varijs de cauſis repelluntur.1 807
teſtes ſuper qualitatib. intrinſecis interrogati debẽt reddere rationem ſui dicti.31 648
teſtium publicatiõe facta, iudex eorum depoſitiones examinat.12 645
teſtes quomodo examinandi in denunciatione.123 525
teſtiũ numerus vltra decem non admittitur, niſi cum diſpenſatione.119 616
teſtis falſidicus triplici pœna punitur.11 37
teſtis deponens ſuper morib. hominis, qualem debeat aſsignare rationem.46 651
teſtis precio conductus repellitur.8 808
teſtis de ſuo addens mẽdacium repellitur.9 808
teſtes ſibi inuicem contrarij repelluntur. 72 602
teſtis falſidicus tribus perſonis obnoxius eſt.10 37
teſtis deponens ſuper promiſ-

ſione quatenus probet.nu.47 652
teſtes in teſtamento qui eſſe nō poſſunt.6 741
teſtante patre inter liberos duo teſtes ſufficiunt.7 741
teſtes obſcurè vel confusè deponentes repelluntur. num.98 605
teſtes infames teſtificantur in enormi crimine.5 724
teſtis inimicus repellitur. nu.6 724
teſtis non iurati teſtimonium non valet.8 724
teſtis de certo tempore mentionem non faciens, non plenè probat.9 724
teſtes plures quàm duo in quibus caſibus recipiantur. 40 727
teſtes in teſtamento quot requirantur.41 727
teſtes in codicillis quot requirantur.42 727
teſtes in donatione cauſa mortis quot requirantur,&c. 43 727
teſtes ad probandam ſolutionē debiti in ſcriptis conceptam quot requirantur.44 727
teſtes quādo dominus dat ſeruo libertatem quot requirantur 45 727
teſtes ad probādum depoſitum quot requirantur.46 728
teſtis obſcurè loquens reijcitur. 27 726
teſtis dictum parte aduerſa non vocata non valet.28 726
teſtium reprobatio non admittitur regulariter in iudicio ſummario.13 623
teſtes qui & quales torqueantur tam in ciuilib. quàm criminalibus.76 661
teſtis deponens ſe vidiſſe aliquē poſsidere tale prædium &c. non adijciens rationem dicti an probet.41 649
teſtes in actibus poſſeſſorijs deponentes, ſi de diuerſis actib. & diuerſis temporibus factis deponant,an reputentur ſingulares, & probent ſufficienter. 43 650
teſtes ſunt producendi præſente parte aduerſa, vel ea per contumaciam abſente.3 643
teſtes iurati producendi ſunt. 4 644
teſtium ſumptus pars producēs miniſtrare debet.5 644
teſtis debet de viſu deponere. 30 726
teſtis de eo quod ſub eius præſentia factum eſt, deponere debet.31 726
teſtes de alia prouincia producti, vltra quindecim dies detinendi non ſunt.1 814
teſtes reportaturi commodū generaliter repelluntur, & qui illi ſint.101 605
teſtium examinatio quomodo per literas cōmiſſarias iudici

ſub

ſub quo degunt, committatur.27 647
teſtium examinatio committitur hodie notario cauſæ in ciuilibus, ſecus in criminalib. 28 647
teſtium effrenata multitudo eſt vltra quadrageſimum numerum.16 645
teſtes lite nõ conteſtata, non admittuntur, ex parte actoris, niſi in caſibus,&c.17 645
teſtes ſuos reus producere poteſt 18 645
teſtis cauſam ſui dicti exponere debet.19 645
teſtificatis didicitis ab altera parte, nullo modo de cætero teſtes producẽdi ſunt.206. 46
poſt didicita teſtificata,quib.caſib.liceat de nouo teſtes producere.21 646
teſtes non tenentur reddere rationem ſui dicti, niſi fuerint requiſiti & quib.caſib.fallat. 22. & num.35.646 & 649.
teſtis ex auditu deponens quatenus recipiatur.16 731
teſtis de auditu deponens quib. caſib.recipiatur.17 731
teſtes quibus caſib. lite non conteſtata recipiantur.numer.18. pag. 732
teſtes de alieno auditu deponentes repelluntur.90 604
teſtes de alieno auditu ſuper vetuſtiſsimo negotio deponentes admittuntur.91 ibid.
teſtes de proprio ſenſu deponere debent.92 604
teſtes de crudelitate deponentes, repelluntur.93 605
teſtes ſuper qualitatib. extrinſecis interrogati,non tenentur reddere rationem ſui dicti. 34 648
teſtes tenentur reddere rationẽ ſui dicti, etiam non interrogati, interrogati ſup his,quæ ſenſu non percipiuntur. nu. 36 649
teſtis ſuper dominio interrogatus, rationem ſui dicti reddere tenetur.37 649
teſtes quo caſu iterum ſint examinandi. 13 645
teſtes compelluntur per iudicem teſtificari in ciuilibus, ſecus in criminalib.14. 645.
teſtium effrenatam multitudinem iudex pati non debet. 15 645
teſtib. productis de vniuerſitate an ſtetur,quãdo agit vniuerſitas cõtra aliã vniuerſitatem vel vnum particularẽ.56.654
teſtib. productis & examinatis, ſed nõdum publicatis, an in alia cauſa deinde ſuſcitata, ijdẽ fidem faciant. 57 654
teſtes vltra tertiam productionẽ produci non debent, niſi cũ ſolennitate.8 644
teſtium productio quot dilationes requirat, de iure & conſuetudine.9 644

teſtis obſcure deponens, poteſt dictum ſuum interpretari. 10 644
teſtis errorem ſuum in continenti corrigere poteſt. nu. 11. pag. 644
teſtis dictum debet concludere. 33 648
teſtes non reddentes rationem vel cauſam dicti, repelluntur. 87 604
teſtis non interrogati de cauſa dicti valet regulariter, fallit vt ibi. 88 604
teſtes ſingulares repelluntur, & quare. 81 603
teſtes ſingulares qui dicantur. 82 603
teſtes ſingulares in quibuſdam caſibus operantur, quoad præſumptionem, remiſsiue. 83 603
teſtes non iurati repelluntur. n. 84 603
teſtes in facto proprie deponentes repelluntur. 85 603
teſtes quomodo dicantur contrarij. 73 602
teſtes varij repelluntur. numer. 74 602
teſtes contrarij, varij & vacillantes. 75 602
teſtes vacillantes repelluntur. n. 76 602
teſtes periuri repelluntur, & quare. 77 603
teſtes infames repelluntur. nu. 78 603
teſtes falſarij repelluntur. num. 79 603
teſtis ſi non valuit teſtimonium quod prius dixit, repellitur. n. 3. 808
teſtis cui crimen obijcitur, non admittitur quouſq; probauerit ſe innocentem. 4 808
teſtium quarta productio quomodo admittatur. 5 808
teſtium productioni ſi fuerit renunciatum, quomodo amplius produci poſsint 6. 808
teſtis ſi dicat ꝑ ratiõe ſui dicti, ſe fuiſſe præſentem, an ratio ſit valida. 49 652
teſtis deponẽs per verbum videtur, vel ſibi videri, an probet. 50 653
teſtibus de volũtate partium in turma examinatis, an pars contra quam fuerunt producti, poſsit per alios contrariũ probare. 51 651
teſtes familiares & domeſtici quatenus probent, & indiciũ faciant. 52 653
teſtis dicens aliquẽ fuiſſe in poſſeſsione tãto tempore, cuius initij nõ extat memoria, &c. quatenus probet. 53 653
teſtis ſubditi producentis teſtimonium an valeat. num. 54. pag. 653
teſtes teſtamenti rogati eſſe debent. 20 384
teſtes teſtamenti liberi & puberes eſſe debent. 21 384

teſtes teſtamenti maſculi, non ſurdi, vel muti &c. eſſe debẽt. 21 384
teſtes teſtamenti ſe ſubſcribere debent vno eodemq; tempore & loco. 23 384
teſtes quinq; teſtamenti vbi ſufficiant. 24 384
teſtes teſtamenti, teſtamentum conſignare debent. 25 384
teſtimonium de crudelitate, vel quia dicat ſe credere, quaten⁹ valeat. 45 651
teſtimonium ferre eſt dignitas. 91 666
teſtimonium minoris 25. annis, an admittatur in delictis. n. 92. 666
teſtimonium de auditu, quatenus valeat. 44 650
teſtimonium conducti & locati non valet. 26 726
teſtimonium eius qui non fuit præſens, & vocatus teſtificatur ſe vidiſſe, non valet. nu. 2 807
teſtimonium vnius quaten⁹ valeat. 20 725
teſtimonio publicato, valet reprobatio teſtium. 7 808
teſtimoniũ ſuper dominio quale eſſe debeat. 89 604
teſtificari non poteſt pater contra filium, & contra. numer. 11 724
Tituli, ff. & C. re requi. reis, interpretatio. 4 142
tituli C. de bonis eorũ qui mortem ſibi conſciuerunt interpretatio. 6 143
Tormenta ſintne in omni cauſa tam ciuili quam criminali adhibenda. 77 661
torqueri an quis poſsit pro omni crimine, extantib. contra eum indicijs. 137 531
torqueri qui poſsint. 70. 660
tortura ſeruorum poſt miſsionẽ repudij intra duos mẽſes fieri debet. 2 817
tranſigere volens ſuper alimentis ſine cauſa, non auditur. n. 21 497
triginta dies quáliter in appellatione computentur. 132 675
triginta dies appellationis per iudicem abbreuiari poſſunt. 133 675
Turbans aliquem in poſſeſsione, an poſsit pœnitere turba illata, &c. 122 617
tutior in dubijs via eſt tenenda. 65 658
tutela quotuplex ſit, remiſsiuè. 13 288
in tutelę iudiciũ ſiue arbitrium quæ veniant. 161 327
tutela & cura finitur, ſi tutor vel curator remouetur vt ſuſpectus. 126 317
tutricem eſſe eſt volũtarium in matre, ſed tutorem petere dari eſt neceſſarium in eadem. 97 310
tutor an tenetur reddere rationem in vinculis. 72 302

tutores legitimi qualiter dentur 80 306
tutores legitimi qualiter ſatiſ. dent 81 306
tutoris legitimi requiſita. num. 82 307
tutrices in teſtamentis maritorum deſignatæ vxores, poſtea male verſantes in perſonis & bonis, non ſunt à magiſtratibus permittendæ, & quare.76 303
tutorum legitimorum primo gradu vel ſecundo deficiente, quatenus erit locus vlteriori gradui legitimorum & quatenus datiuo. numer. 50. pag. 297
tutorum & curatorum autoritas ſeu poteſtas.141 320
tutoris inuentarij confecti res aliquas ſcienter ſupprimentis pœna.47 131
tutor teſtamēto dari poteſt puer ſub conditione, vel in diem. 37 294
tutoris vel curatoris excuſatio intra 30. dies admittitur. nu 1. 816
tutoris & curatoris ſtuprantis pupillam pœna. numer. 14. pag. 21
tutorum & curatorum officium quanto tempore duret.num. 123 316
tutela & cura expirant tempore vel cauſa.124 317
tutorum legitimorum primo gradu deficiente, an ſit locus ſecundo.91.& nume.96.309. & 310.
tutores datiui qualiter dentur. 92 309
tutelæ datio qualiter practicabitur deficientibus teſtamentarijs & legitimis tutoribus. 93 309
tutela teſtamentaria eſt priuilegiater cæteris.31 292
tutela teſtamentaria deficiente ſuccedit legitima, legitima deficiente, datiua. 32 293
tutor legitimus excludit datiuum ſatiſdando. numer. 33. pag. 293
tutore legitimo impedito, deuenitur ad datiuum. num. 34. pag. 293
tutorem pupillo pertinentia ratione originis, domicilij, vel bonorū ad diuerſos iudices, quis iudex dabit.36 294
tutoribus teſtamentarijs duobus datis, vno mortuo, ſe excuſante, vel remoto quatenus quis in locum eius ſuccedet. 41 295
tutoris autoritas debet eſſe ſpontanea.144 321
tutor præſens & tacens an probet autoritatem ſufficientē. 155 322
tutorum & curatorum officium quid ſit.156 323
tutores plures geſtiōes regionib. vel negociationibus autore præ-

prætore diuidere poſsũt.157.323
tutor vectigal prædij emphyteutici non ſoluens,& ſi ob non ſolutionem amiſſum fuerit, tenetur ad intereſſe. numer. 158 325
tutores magnatum poſſunt pauca donare, & quare. numer. 159 325
tutore non habente pecunias vt ſoluat pro pupillo, quid faciendum.160 326
tutorum gradus tribus regulis comprehenſi 49 297
turores legitimi pater & patronus honeſti non ſatiſdant. n. 84 307
tutorum teſtamẽtariorum vnus ſatiſdationem offerens, præfertur.85 308
tutores datiui quomodo ſatiſdent.86 308
tutorum ſatiſdationes quanta ſit neceſsitas. 88 308
tutor an pro cõtutore fideiubere poſsit.88 308
tutores ſine inquiſitione dati ſatiſdant.89 308
tutoris autoritas debet in ipſo actu interuenire. 145 321
tutoris autoritas debet purè interuenire 146 321
tutoris autoritas debet facere conditionem meliorem. n. 147 321
tutoris autoritas in actibus iudiciarijs in ipſo proceſſu interuenire debet.148 321
tutoris autoritas non ſolum in ciuilibus ſed etiam criminalibus interuenire debet. num. 153 322
tutores petendi,& dandi forma. 103 311
tutores compelluntur inuiti nu. 104 312
tutoris dati iuramẽtum, & promiſsio.105 312
tutor aliquo vinculo neceſsitudinis pupillo coniunctus ſuſpectus non remouetur, ſed curatore i adiungitur.138.320
tutores & curatores quales dentur,21 289
tutor debet aptus dari, non mutus, ſurdus, incompos mẽtis, 22 290
tutor qui datur, certus eſſe debet 22 290
tutores qui dari poſſunt. nume. 24 290
tutores & curatores quibus dentur. 25 290
tutores & curatores qualiter dentur.26 291
tutores dantur dupliciter ab homine. 27 291
tutelæ teſtamentariæ datio, an infirmetur, eo quód teſtamẽtum rumpatur ex cauſa præteritionis.28 291
tutelæ teſtamentariæ dies à quo tempore cedat. numero. 29. pag. 292
tutores & curatores dantur à lege vel homine.15 288

 tu-

tutores à lege dantur legitimi. 16 288
tutelæ actio competit finita tutela.162 327
tutelæ actio quibus detur. num. 163 327
tutelæ actio contra quos detur. 164 327
tutorum cautela, ne teneantur actione tutelæ. numero. 165. pag. 327
tutores ſuſpecti qui accuſari poſſint.127 317
tutores legitimi excuſationē me rentes & tutelam deferentes, ſi non petant tutores, priuantur ſucceſsione.99 310
tutores petere omnib. beneuolis educatoribus & amicis parentum conceditur. 101 310
tutorib. intra annum non petitis per matrem, agnatum aut cognatum, ad quem ſpectabit emolumētum ſucceſsionis.101 311
tutelę definitio eiuſq; interpretatio.1 286
tutor datur inuitus & inuito. n. 2 286
tutor nõ datur in poteſtate conſtituto.3 286
tutor datur impuberibus ſui iuris.4 286
tutor dicitur tuitor & defenſor. 5 286
tutor cui ætati detur. numer. 6. pag. 286
tutores & curatores ab homine quomodo dentur. 18 288
tutores & curatores quomodo hodie dentur ex conſuetudine.19 289
tutor dari poteſt à magiſtratu vel iudice originis, vel domicilij vel bonorum.20 289
tutor datiuus miniſterio teſtamētarij excludit legitimum. 44 295
tutelæ teſtamentarię, ſeu ſpecies earũ, faciũt ceſſare legitimas & datiuas.44 296
tutela teſtamentaria deficiente iura pręſupponunt, cum qui habet tutorem, legitimũ habere, &c.45 296
tutoribus teſtamentarijs omnino ceſſantibus & inde legitimis, recurritur ad datiuos. n. 46 296
tutelę datione ſunt triplices voluntates decedentium. nu. 47 296

V

Vaſallus tenetur domino ad fidelitatem.7. 335
In feudi rectè, purè & abſolutè dati ſucceſsione, non veniunt niſi maſculi.8 335
vaſallus feudo piiuatur, ſi per ſuum filium vel domeſticum dominus offendatur.75. 354
vaſallus adducendo offenſorem ad dominos, priuationis metu liberatur.76 354

vaſallus vaſalli dominum offendens quomodo priuetur feudo.77 354
vaſallus dominũ accuſans, aut contra eum teſtimonium dicens, priuatur feudo. num.78 354
vaſallus delator domini exiſtẽs priuatur feudo. nu.79. pag. 354
vaſallus dominum concluſum non liberans, cum potuit, feudo priuatur. num.80 pag. 355
vaſallus domino conſilium denegans, committit. num.92 357
vaſallus habitum religionis aſſumens, perdit feudum. nu.93 357
vaſallus effectus inhabilis ad ſeruitium, veluti mutus, claudus &c. priuatur beneficio. 94 357
vaſallus negans feudum vel feudi partem, vel conditionem feudi, priuatur. numer. 95. 357
vaſallus alienans feudum ſine permiſſu domini, perdit illud. 96 357
vaſallo alienante feudum, ſine permiſſu domini, non ſubmouetur dominus præſcriptione. 97 357
vaſallus contraueniens ſacramento fidelitatis, priuatur feudo. 98 358
vaſallus non priuatur feudo ex omni alienatione. num.110 362
vaſallus quomodo priuetur feudo propter vitium cõtractus. 112 363
vaſallus domini voluntate alienans & poſtea recuperans ab eo, in quẽ alienauit, quomodo & qualiter domino feudi teneatur. 56 349
vaſallus an irrequiſito domino poſsit permutare. nume. 57 350
in vaſalli generali alienatione, non continetur feudum, niſi nominatim dictum ſit. n.58 350
vaſalli recognitio, quomodo fieri debeat. 102 359
vaſallus cum domino in expeditione non exiſtens, perdit feudum. 103 360
vaſallus priuatur feudo vitio contractus. 104 360
vaſallus denegans domino iuſtitiam facere, feudo priuatur. 87 356
vaſallus contra domini honeſtatem aliquid faciens, feudo priuatur, & quomodo contra honeſtatem faciat. nu.88 356
vaſalli in bello dominum relinquentis pœna. 25 124
vaſallus debito tempore nõ petens inueſtituram, amittit feudum. 100 359

vaſallus requiſitus recognoſcere & fidelitatis iuramentum præſtare recuſans, priuatur feudo. numer.101 pagina 359
vaſallus priuatur feudo ex omnibus cauſis, ex quibus poteſt quis exhæredari. nume.106 360
vaſallus nō liberans dominum à morte, cum potuit, priuatur feudo 69 353
vaſallus domini perſonam aſſiliens vel caſtrum eius, priuatur feudo.70 353
vaſallus qui gladio vel veneno domino inſidiatur, priuatur feudo.71 353
vaſallus proditoriè familiares domini occidens, feudo priuatur.72 353
vaſallus occidens coniunctam perſonam domino, in qua parricidij crimen committitur, perdit feudum. nu.73 354
vaſallus ſine culpa deueſtiri ne. 5 335
vaſalli non præſtantes iuramentum habent vnum pro ſe, & vnum contra ſe. nu 21 pag. 338
vaſallus cum inimicis domini amicitias copulans, beneficio priuatur.82 355
vaſallus ſecretum domini reuelans beneficium perdit. 83 355
vaſallus præſciens domino imminere periculum, & eum non certiorans feudo priuatur.84 355
vaſallus dominum guerram facientem non adiuuans, feudo priuatur. nume.85 pag. 355
vaſallus non tenetur ad ſeruitiũ domino ſuo, ſi eſt excommunicatus vel bannitus &c. 41 343
vaſallus non perdit feudum ob non præſtitum beneficium, niſi fuerit certificatus nu.42 343
vaſalli impuberes excuſantur à ſeruitio perſonali. num.43 344
vaſalli pupilli excuſantur à iuramento fidelitatis donec puberſcant.44 344
vaſalli puberes an teneantur ſeruire per ſubſtitutum. nu.45 344
vaſallis domini ad quæ teneantur.46 345
vaſallus inueſtitus quid iuris in re habeat. num. 47 pag. 345
vaſallus inueſtitus non ſolum efficitur dominus feudi, ſed etiam incrementorum, meliorationum & fructuum.46 345
Vectigal quomodo indebitè exigant eiuſque pœna ciuilis. 1 113

vectigal indebitè exigentis pœna canonica. num. 2. pag. 113
vel diſiunctiua cuius ſit naturæ. 6 109
vendi quibus poſsit. numer. 11 183
vendens prædium ſeu rem, præſumitur liberam vendere. 54 199
vendens rem liberam, quæ tenebatur ad ſeruitutem, quomodo teneatur de euictione. 94 206
venditor tenetur de periculo rei immobilis vēditæ ex cauſa euictionis præcedente. 68 201
venditor rem non tradens, quia deſijt dolo poſsidere, quomodo puniatur. numer. 32 195
venditor tenetur de periculo re non tradita, ſi eius culpa, mora, vel calliditate res tradita non eſt. numer. 70 pagina 201
venditori licitum eſt recedere meliori conditione ſemel allata, & non contra. nu. 21 192
vendi quæ res non poſſunt. nu. 1 187
vendi quæ res barbaris non poſſunt. 2 187
vendentis barbaris pœna. nu. 3 187
vendi prohibentur eunuchi. 4 pag. 187
vendi prohibētur liberi, & quomodo. 5 187
vendi prohibetur hæreditas viuentis. 6 187
vendere qui poſſunt. numer. 7 188
an quia venditor dicit emptori prædia teneri in feudum, &c. ideo emptor tenebitur illum recognoſcere? num. 57 231
venditor ſtipulans ſe non teneri de euictione, quatenus teneatur? numer. 98 pagina 206
venditor rei non vicioſæ liberatur à periculo per traditionem. 64 201
venditor tenetur de periculo propter antecedens latens vitium. 65 201
venditor non tenetur de periculo, regulariter, ſi vitium fuit patens. numer. 66 pag. 201
venditores plures vno precio vnam rem vendentes, loco vnius habentur. numer. 23 193
venditio qualiter perficiatur. 24 193
venditionis conditionalis periculum pertinet ad venditorem pendente conditione. 63 200

vendi-

venditio quomodo fiat per verba futuri temporis. num. 16 189
venditio reſcinditur per actiones ædilitias. num. 50 pag. 198
venditio reſcinditur per actiones ciuiles. 51 198
venditio in tacendo vel exprimendo doloſè vltra probatum morem facta, quatenus reſcindatur. 52 198
venditio ad haſtam facta, deceptionem vltra dimidium admittit. 49 198
venditio triplex, perfecta, perfectior & perfectiſsima. nu. 35 195
venditio perfecta quæ ſit. nu. 36 195
venditio perfectior quæ ſit. 37 195
venditio perfectiſsima quæ ſit. 38 196
venditio eſt perfectiſsima conditione purificata. num. 39 196
venditio qualiter & ſub quibus pactis celebretur. 13. 189
venditio fit aut per verba præſentis temporis aut futuri. 14 189
venditio quomodo fiat per verba præſentis temporis. nu. 15 189
venditione reſoluta, reſtitutionem fructuum fieri debere, quomodo intelligendum. 22 pag. 193
venditio reſcinditur, quãdo minor contrahens decipitur. 55 199
venditio rerum eccleſiaſticarum reſcinditur, ratione amiſſarum ſolennitatum. num. 56 199
venditio reſcinditur ratione omiſſa ſolennitatis in prædijs minorum. 57 200
venditio reſcinditur, ſi prædia debitorum reipub. non vendantur iuſto precio. num. 58 200
venditio reſcinditur ratione pacti non ſeruati. numer. 59. 200
venditio reſcinditur ratione officij publici. 60 200
venenorum tres ſunt ſpecies. 27 42
venenum vendentis pœna. 28 42
venena quibus vendi poſſunt. 29 42
verba ſacra quæ in collo portantur omni ſuperſtitione carere debent. 4 49
vtile verbum, quomodo in feudali contractu accipiatur. 89 356
verbum, facile, quomodo in feudali contractu accipiatur. 90 357
verbum ſubſtituo, quid notet. 11 401
verbum ſubſtituo, eſt verbum dire-

directum.12 401
verba, inſtituo & ſubſtituo ad quos gradus referantur.nu.13 401
verbum, inſtituo, ad ſecundum gradum relatum, eſt analogum.14 402
verbum conſtituo quomodo in inſtitutione accipiatur.nu.15 402
verbum,inſtituo,relatum ad primum gradum quandoq; ſic̃titur ex vera voluntate teſtantis.16 403
quando verba directa communia vel analoga miſcẽtur in ſubſtitutione, quid iuris ſit. 126 460
verbum, honeſtum, in feudali contractu quomodo accipiatur.86 356
verborum ſignificatio tam directorum quàm obliquorum & communium attẽditur ex conſuetudine.26 406
verbum relinquo quid notet.18 403
verbum, perueniat, trahitur ad vtrunque ius. num.19 pag. 403
verbum, hæreditas, eſt verbum commune.20 403
verbum dominus,eſt verbum directum.21 404
verbum diſtributiuum,quandocunque adaptat & diſponit verba merè directa,num.120 455
verbum,poſsibile, quomodo in feudali contractu accipiatur. 91 357
verbum, incolume, quomodo in feudali contractu accipiatur.68 353
verbũ,atrox, tribus ex cauſis cõſideratur.14 738
verborum obliquorum in ſubſtitutionibus regulæ aliquot. 24 404
verborum communium in ſubſtitutionibus regulæ aliquot. & exempla.25 405
verbum,tutum, in feudali contractu quomodo intelligatur.81 355
verborum directorum in ſubſtitutionibus regulæ aliquot. 23 404
verbum,hæres,quid denotet. 4 399
verbum hæres, eſt verbum directum.5 399
verbum hæres,quomodo ratione adiuncti flectatur. num.6 400
verba, hæres & hæreditas,quid differant.7 400
verba communia cur ſic dicantur.123 459
veritas & falſitas qualis in reſcriptis attendatur. nume.2 687
Via præſcribitur vſu 30.dierum 3 815
violẽtia committitur quatuor modis, expellendo, compellendo,

lendo, inquietando & auferendo. 40 585
violentiarum ſpeciebus quomodo occurratur. nume. 41 585
violatorum pacis pœna ciuilis & canonica. 3 115
vis priuatæ à publica diſtinctio. 1 31
vis priuata etiam fit per terrorē armorum & quæ eius pœna ſit. 4 32
vis priuatę pœna canonica. nu. 5 32
vis priuatæ pœna. 3 31
vis publica quibus modis committatur. 1 29
vis publicæ pœna canonica. n. 8 30
vis publicæ crimen eſt publicū. 3 29
vis publicæ pœna. 4 29
vis publicæ nondum illatæ pœna. 5 30
vi eximentis quo minus quis in iudicium veniat pœna. 4 130
vi poſsidere quid ſit. 63 598
Vniuerſitates Galliæ quæ ſint. 147 435
vniuerſitate vendita veluti hæreditate cui ſingularis res euicta ineſt, venditor de euictione non tenetur, niſi nominatim id prouiſum eſſet. 87 205
Vſufructuarius qualem habeat poſſeſsionem. 7 576
Vxorem adulterantem quibus caſibus vir accuſare non poſ ſit. 24 25
vxoris & viri repudium mittentis, non probata iuſta cauſa, pœna. 22 123

FINIS.

VIATORIVM SEV DIRECTORIVM VTRIVSQVE IVRIS IOANNIS BERBERII I. C. CLARISSIMI,

PRAEFATIO.

SVMMARIVM.

1 Abſque Deo nihil.
2 Viatorium intitulatur liber.
3 In omni opere quatuor cauſæ concurrunt, vt & in hoc.
4 Operis huius methodus & ratio.
5 Humani actus circa quatuor vt plurimum conſiſtunt.
6 Ratio ordinis partium huius libri.
7 Aetatem ſupplent tria, malitia, prudentia, & doli capacitas.
8 Pupillus poteſt deportari, quia delinquere poteſt.
9 Pupillus pubes factus teſtari poteſt per ſe.
10 Pupillus pubes factus in iudicio eſſe non poteſt per ſe, quod fallit in beneficialibus.

VIAS ſuas dominus demonſtret mihi & ſemitas ſuas edoceat me pater luminum
† à quo omne donum de- 1
ſurſum. vt Ia. 2. c. ſine quo nihil quantumcunque minimum humana inchoare mediare vel finiri fragilitas poteſt. Nam ſcriptum eſt. Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere: tantum enim poſſumus quantum Deus

permittit. Luc. 17. & de conſe. diſtinct. 4. c. quaeris. Deus enim eſt qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. ad Philippen. 2. capitulo. Nam ſufficientia noſtra ex Deo eſt. 2. ad Corinth. 3. Scribitur etiam in can. quod qui ſine ſaluatore vult habere ſalutem: & ſine vera ſapientia ſe prudentem fieri poſſe exiſtimat: non ſanus ſed eger, non prudens ſed ſtultus eſt. 26. q. 2. Qui ſine ſaluatore. vtinam igitur dicere poſſem cum Pſalmiſta pſalm. 4. Cum inuocarem exaudiuit me &c.
2 vt ſi quid dignum in hoc opuſculo quod † viatorium intitulaui inueniatur ad gratiarum actiones ipſi omnipotenti Deo aſcribatur corrigendi emendandiqúe meis
3 maioribus relinquatur. Verùm quia † in omni opere quatuor ſolent concurrere ad eius perfectionem cauſæ, efficiens videlicet materialis, formalis & finalis. Qualiter hæ cauſæ huic opuſculo conueniant congruè præponendum cenſui. Efficiens quippe fuit redigendi aliqua practicabilia iuris hinc inde diſperſa in vnū paruum & portatile volumē quod viatores & ſignanter aduocati & conſiliarij curiarum qui ſæpe diſcurrere habent
4 prouincias in eo aliquid practice rememorari valeant. † Et licet gratia breuitatis in hoc opuſculo allegem duntaxat textum, goſſ. & rationes: caſus decidentes: in omnibus tamen ſemper tam veterum quàm modernorum amplexus ſum doctorum iuris vtriuſque ſententias, ſine quorum doctrina nil me quiſquā egiſſe coniectet & arbitretur. Sed quia ſi ipſorum recitaſſem opiniones & iurium adduxiſſem concordantias multaſqúe ſubtilitates, quas doctores tangunt: parum tamen in practica occurrentes deduxiſſem, nomen operis defeciſſet cum non viæ: ſed ſtudio vel camera magis cōueniſſet. Ob id ideò perfunctorie

*ctorie practicabilia inducendo tranſiui. Materialis verò
ex humanis actibus ſumit originem: nam † circa. 4. vt* 5
*plurimum humani conſiſtunt actus: quia aut circa deli-
cta, aut circa contractus, aut circa vltimas diſpoſitio-
nes aut circa iudicia ſuper quibus materiale huius ope-
ris fundaui. Formalis verò erit. 4. partes deſcribere.
Quantum prima, crimina & pœnas eorum continebit.
ſecunda contractus & in eis requiſita inſinuabit. ter-
tia verò quæ & quales ſint extremæ hominum volunta-
tes monſtrabit: quarta verò & nouiſſima qualiter actio-
nes ex præmiſſis criminibus, contractibus & vltimis vo-
luntatibus deſcendentes ad prima iudiciaria reducan-
tur edocebit, & quamquam ſine hoc opuſculo foret rei-
publicæ ſatis prouiſum: tamē quia ſecundum propoſita ac
mores hominum & varietatem temporum iura aliter &
aliter practicæ applicantur finalem huius opuſculi eſſe
ſpero cauſam quòd noui iuris & practicæ tirones in eo
legentes & proficientes Deum pro commiſſis meis indul-
gendis exorabunt futuram eſſe coniecturam quod donet
altiſſimus.*

POſſent lectores hæſitare quæ fuerit cauſa † quòd pri- 6
*mum de criminibus & eorum pœnis propoſui tracta-
tum deinde contractus. tertio vltimas voluntates. Po-
ſtremo verò iudicia ſubiunxi. Quibus, ſi naturæ ordi-
nem ſpectent, facilis patet reſponſio. Nam ordo naturæ
eſt prius delinquere quàm contrahere. Deinde prius con-
trahere poſſe per ſe vel per alium quàm teſtari. & prius
poſſe teſtari quàm per ſe in iudicio exiſtere. & iſte or-
do etiam in iure probatur. Nam videmus etiam pue-
ros grandiuſculos excedentes ætatem ſeptem anno-*

7 *rum delinquere poſſ. de conſe diſtin. 4. paruuli † Nam
triaſunt quæ ſupplent ætatem, malitia vt in c. iuuenis.
de ſponſa. prudentia c. fin. de deſponſa impube. & doli
capacitas in cap. 1. de delict pue. et C. ſi aduer. delict.
8 l. 1. & de pœnis. l. impunitas. Et quod plus eſt † poteſt de-
portari pupillus & ſic criminaliter puniri. l. ſi arrogati
in princip. ff. de tute. facit optime. l. pupillus. ff. de reg.
iur. gloſſ. in l. clarum. C. de auto. præſtan. & in c. 1. de
delictis puerorum, quæ dicunt quòd omne delictum ca-
dit in puerum præter delictum carnis. Secundo dixi
quòd prius per ſe vel per alium homo contrahit quàm te-
9 ſtari poſſit. Nam notum eſt de iure † quòd impubes non
poteſt teſtari & tamen poteſt obligari ex contractu tu-
toris. l. pupil. in princip. ff. de auto. tuto. faciunt quæ
leguntur & notantur in l. 1. & in l. ſi pupillus ff. de noua.
quòd autem prius poſſit teſtari quam eſſe in iudicio pa-
tet quia pubes factus teſtari poteſt, dumtamen talis ſit
pubes cui teſtamenti factio activa non ſit interdicta, vt
puta quia in poteſtate, furioſus, prodigus, interdictus,
ſurdus & mutus, capite minutus, & ſimiles de quibus in
gloſſ. fi. Inſtitut. qui. non eſt per. fa. teſtamen. & per to-
tum ff. eod. Nec eſt neceſſaria curatorum autoritas
per gloſſ. quæ reputatur ſingularis in l. Aurelio. ff. de li-
10 be. leg. † in iudicio autem eſſe non poſſunt per ſe. l. cum &
minores C. ſi aduerſ. rem iudi. l. in rebus C. qui leg.
perſon. Licet fallat in beneficialibus per c. ſi annum
de iudi. lib. 6. Ex quibus dictum naturæ & iuris ordinem
inſequendo partes prædictas huius operis ita ſubordina-
ui. Quarum quidam partium primum aggredior de cri-
minibus, & à maioribus contexere incipio. Inter quæ
primum locum occupat læſæ maieſtatis crimen & quia*

-duæ

duæ ſunt maieſtates: diuina videlicet & humana à diuina oxordium facio.

PARS PRIMA.

De crimine læſæ maieſtatis rubrica 1.

SVMMARIA

1 Maieſtas duplex eſt, diuina & humana, ſeu æterna & temporalis.
2 Maieſtatis diuinæ offenſio fit occultè.
3 Maieſtatis diuinæ cognitio ad forum humanum non pertinet.
4 Maieſtatis diuinæ rei parentes capitaliter puniuntur.
5 Maieſtatis diuinæ rei filij amiſsione paternorum bonorum puniuntur.
6 Maieſtatis diuinæ læſæ pœna legalis eſt viui concrematio.& nu 8.
7 Maieſtatis diuinæ læſæ pœna canonica eſt excommunicatio
9 Maieſtatis diuinæ læſæ pœna de generali conſuetudine eſt, vt igni tradatur.
10 Maieſtatis diuinæ læſæ altera pœna eſt omnium bonorum publicatio.
11 Maieſtatis diuinę rei bona feudalia vel emphyteutica ad quem pertineant.& nu 12.
13 Canones obſeruant octo modos procedendi in correptione criminoſorum,
14 Carcer eſt pœnalis iure Canonico ſemper, Iure ciuili nunquam.
15 Degradatio quomodo fiat.
16 Excommunicatio minor non eſt pœnalis ſed medicinalis. ſi profertur ab homine, ſecus à canone.

17 Excommunicationis maioris ſententia ſemper eſt pœnalis.
18 Clericus pro leuibus criminibus ſuſpendetur, pro grauibus deponitur, pro grauiſsimis damnatur ad perpetuam carcerem.
19 Clericorum hæreticorum pœna canonica & ciuilis.
20 Hæreticus formaliter quis non ſit multis caſibus.
21 Hæreticum faciunt duo error in ratione & pertinacia in voluntate.
22 Hæretici ſuſpecti pœnitentia.
23 Maieſtas cuius principis læſa dicatur.
24 Rex Galliæ habet maieſtatem.
25 Ioannes Berberij autor libri vixit ſub Ludouico rege Gallorum.
26 Occitanæ prouinciç Galliæ laus.
27 Maieſtatis humanæ læſæ crimen varijs modis committitur, cuiuſmodi 11. hic recenſentur.

1 *M*ERITO † *hac rubrica præponitur quia longe grauius eſt æternam quàm temporalẽ lædere maieſtatem. c. vergentis in ſenium de hæret. et C. eodem aut. Gazaros. & 23. q. 5. ſi apud. & qui in religionem diuinam committit in omniũ fertur iniuriã & publicum crimen cõmittit. l. Manichæos. C. eo. ti. & in aut. vt non luxuri. homi.*
2 *contra naturam. col. 6.* † *Et licet diuina ipſa maieſtas occultet & manifeſtè offendatur quia occultorũ ſolus Deus*
3 *eſt cognitor.* † *nec talium cognitio ad forum pertinet humanum. c. vt noſtrũ. § porrò vt eccleſiaſtica beneficia ſine dimi. confe. c. ſicut. de ſimo. in fi. 32. diſt. erubeſcãt. de his per quæ ipſa diuina poteſtas palã offenditur præſens eſt*

tracta-

tractatus. & licet plura dici poſſent de hoc crimine quot modis cõmittitur: quos modos ſigillatim exprimere fortè eſſet homines ſenſuales et ratiõis exercitio carẽtes ad mala peiora q̃ puocare ſatis dictũ arbitror, ſi † quòd tales ca- 4
pitaliter puniantur, innotuerit per text. in aut. prædi. vt non luxu. ho. Quæ pœna meritò infligitur: quia non debemus illius opprobrium multũ dimittere qui noſtra probra deleuit. c. in nonnullis. de Iudæis. et illa eſt pœna principalium, qua iura non contentantur, quinimò etiã patrum iniquitatẽ † in filios puniũt etiã in non infectos illo crimi- 5
ne. ſ. amiſſione & priuatione bonorũ paternorũ & portionis eiuſdẽ. c. cùm ſecũdum leges. de hær. li. 6. licet regulariter filius pro patre nec vnus p delicto alterius puniatur. Ezechie. 18. c. & 1. quæſt. 4. in ſumma. et c. nullius. Sed ſi filij eſſent ex eorum propria perſona infecti illo crimine, punirentur vti pater capitaliter per d. auten. vt non luxu. ho. In duobus tamen caſibus ſaluantur bona filijs. Primo ſi reuelent hæredes in pietatem paternam per lecta & notata. & in l. quiſquis. C. ad l. Iul. maie. & in c. vt inquiſitionis. de hæreticis lib. 6. Secundò ſi tanto tempore bona poſſederint quòd legitimè præſcripſerunt. de hæret. c. final. libr. 6. voluit allegare. c. fin. §. ſi poſt mortem hæreticorum. de præſcrip. libr. 6. dictum enim c. fi. de hæret. nihil loquitur de dicta præſcriptione. Dos tamen vxoris hæretici non confiſcatur niſi ſcienter cum hæretico cõtraxiſſet. c. decreuit. eodem titul. libr. 6. † & hæc eſt pœna 6
legalis quæ communiter exercetur per ignem: quia viui concremantur iuxta illud Euangelij Ioannis 15. Si quis non manſerit in me mittetur foras ſicut palmes & areſcet & colligent eum & in ignem mittent & ardet. de quo habetur per nota. in ca. ad abolendam.

 de

7 de hære.† Iure autem cano puniuntur hæretici: quare excommunicantur, diſpoliantur & curiæ ſeculari traduntur & bona confiſcantur & auferuntur. d. c. ad abolendam. & c. excommunicamus. de hære. & in c. cum ſecundum leges. eo. tit. lib. 6. quæ quidem autoritas Io. de qua in d. c. ad abolendam per Dd. hoc modo exponitur. Si quis non manſerit in me, ſcilicet per fidem firmam et ſimplicem & puram. c. 1. in princi. de ſum. Trin. Sed ſi ab ea exorbitauerit mittetur foras. i. extra cõmunionem eccleſiæ, ſiue ſit clericus ſiue laicus: & mittetur foras per ſententiam excommunicationis, quãquam ſint hodie excommunicati ipſo iure. eo ti. excõmunicamus. §. 1. & 2. & ca. ad abolendam ſicut palmes. i. ſicut homo infidelis & mortuus, cùm in eo ſit omnino gratia Dei extincta. de re eccl. non ali. ca. ſi quis presbyterorum. Areſcet. Si laicus ſit per iudicis eccleſ. condemnationem & curiæ ſecularis traditionem & pœnæ corporalis executionem. Si verò clericus ſit per ſimilem condemnationem & ſecutam degradationẽ. c. cum non ab ho. de iudi c. degradatio. de pœn. lib. 6 ac curiæ ſeculari traditionem &c. Et colligent ſcilicet poteſtates ſeculares, &c. Eum ſcilicet laicum per damnationem corporalis pœnæ & executionem. Clericũ verò in foro ſuo recipient vt & dicatam per eos pœnam, cõtra eum exequentur &c. Et in ignem mittent miniſtri ſecularium poteſtatum de eorum mandato: & ardebit. i. ad literam tradetur igni & comburetur. Et ex hac aut. ſic expoſita ſatis poteſt colligi id quod habetur et notatur

8 in c. nouimus de ver ſig.† Lex etiã humana in hac pœna concordat. Dicit enim tales vltimo ſupplicio puniendos. C. de hær. l. Arriani. quod vltimum ſuppliciũ lex mortem interpretatur. ff. de pœnis. l. vlti. & viui concrematio. & de

& de penis.l.capitalium. † Hanc etiam penam ſic inter- 9
pretata eſt generalis conſuetudo ſecundum quam igni traduntur. Quare non ſolum ſecundum legem euangel. ſed etiam humanam:necnon generalem conſuetudinem eſt debita hac pena. † Secunda pena omnium bonorum 10
publicatio & confiſcatio: vt in.d.c.vergentis. &.c.cum ſecundum leges. In duobus tamen caſibus reſeruantur liberis. Primus ſi liberi reuelauerint hereſim paternam.c. vt inquiſitionis. de here.lib.6. voluit alleg.c. vt officium. de hære.lib 6. Secundus ſi tanto tempore poſſederit quod præſcripſerit.c.fi.eo.tit. Sed quia bona non ſunt ſemper abſolutè condemnata audiui dubitare de ſequentibus: videlicet † an bona feudalia vel emphiteotica pertineant 11
fiſco vel domino feudi ſeu emphiteoſis. Et licet plura dici poſſent veritas eſt quod pertinent dominis feudorum & emphyteo.ar.l.1.&.l.ſi filius. C. de bo.dam.&.l.fi.§. ſi li.ff.e.tit.& li.3.§.vtrum ff.de minori.&.l.res vxori.. C.de dona.inter virum et vxorem. Dotes verò ſalua ſunt vxoribus niſi participauerint in crimine.c.decreuit.de here.li.6. † Altera verò erat dubitatio de alijs bonis feu- 12
dali. vel emphiteo.ſitis in diuerſis territorijs cui applicentur.an domino vbi condemnatur an vero domino vbi ſita ſint. Et dicendum breuiter quod ſi dominus domicilij vel rerum habeat fiſcum tunc bona quæ ſunt in loco domicilij occupabuntur per fiſcum domicilij. Et maxime quare proprius forus eſt domicilij vt qui habetur ex habitatione glo.no. in c.ſtatutum.§. cum vero ſuper verbo olim. de reſcrip lib.6.pro quo facit l.3.C. de bon. vacan. quæ tenet quod fiſcus territorij occupat bona in ſuo territorio vacantia. facit.l.tutores.§.heres.ff. de admini. tuto.&.l.ſi quando. &.l.fin.C. de bon. vacan.& hanc

ſententiam tenent communiter Dd.in.d.iuribus.& in c. Poſtulaſti.de fo.competen. Pro qua ſententia facit. l.forma.§.ſi vero ff. de cenſi. Nec diſtinguo an iuriſdictio illa tēporalis pertineat laicis vel clericis:quia eccleſia habens iuriſdictionem temporalem vendicat ſibi iura principum per lec.& no. in clemen.1. de here.& in c.quia diuerſitatem. de conceſ. praben. Notandum tamen eſt quod ſi condemnatus ſit perſona eccleſiaſtica: tunc bona non applicantur fiſco ſeculari:ſed eccleſiaſtico.vt in.d.c. excommunicamus.§.ſi vero clerici. quod ſi plures ſint eccleſiæ pro rata inter eas diuiditur per c.relatum. de teſtamen.cum ibi notatis: Et vt generalis quadam habeatur ad pœnas canonicas doctrina quæ ſingulis deſeruiet
13 titulis habemus præſupponere quod † canones obſeruant octo modos procedendi in correptione quorumcunque criminoſorum quorum primus eſt monitio:vt deſiſtant. Excommunicatio ſi non pareant. Suſpenſio beneficiorum ſi differant. Priuatio beneficij ſi perſeuerent. Suſpenſio ordinis ſi obſtinatè contendant. Intruſio in monaſterium,ſi indurati exiſtant. Perpetui carceris mancipatio ſi incorrigibiles exiſtant cap. quamuis de pœnis
14 lib.6. † qui carcer eſt pœnalis : licet ſecus iure ciuili quo nunquam carcer eſt pœnalis.ff. de pœnis.l.aut damna.§.
15 ſolent, & vltimum quod hæc eccleſia eſt † degradatio in præſentia officialium temporalium quæ pro tacita reremiſſione habetur. fit tamen cum proteſtatione quod mors non ſequatur : & hoc vltimum probatur clarè per cap.nouimus de verbor.ſignifi. Primum verò ſcilicet de monitione probatur in cap contingit de ſenten excommunic. in anti. & in cap.vni. de vita & ho. cle. libr. 6.

Secun-

*Secundum probatur in capit. cler. arma. de vi. & ho.
cle. Tertium verò per. cap. præterea. de vſu. Quar-
tum ſcilicet priuatio beneficij : probatur per cap. cum
deli. in fin. de accu. Quintum probatur per. cap. cum
non ab homine. de iu. Sextum probatur per idem.
cap. cum non ab homine. Septimum probatur per. d. c.
cum non ab homine. Octauum probatur per. d. c. nouimus
de verb. ſig. Ad hoc vide gl. in c. ad reprimendam. de off.
ord. Aduertendum tamen eſt quod prædi. ordo pœnarũ non
ſemper obſeruatur: quia crimẽ poteſt eſſe adeo graue gra
uius vel grauiſſimum: & reip. eccleſiaſti. ſcandaloſum
quod omitteretur iſta ſolennitas ordinis & ſtatim pro-
cederetur ad degradationem & curiæ ſeculari tradi-
tionem. puta ſi delinqueret primo capite læſæ maieſtatis
temporalis vel diuinæ & obſtinatè perſeueraret: de quo
ſuprà dictum eſt & infrà latius videbitur ſuo loco. & ſic
poſſemus de alijs ſimilibus ſcandaloſis & grauiſſimis
criminibus dicere & exemplificare: ſed præmiſſus ordo
ſeruatur in grauibus vel leuibus, in quibus non tantum
læditur vel ſcandalizatur reſpub. Poſſumus ergo fa-
cere vnam regulam generalem ex mente prædictorum
iurium & cap. tuæ. de pœnis. cum vtrobique notatis per
Dd. & proportionare pœnas canonicas pœnis legali-
bus vt infrà in fine huius partis dicetur. † Excom- 16
municationem verò minorem non numero in pœnis
quia medicinalis eſt. cap. cum medicinalis. de ſentent.
excommunica. libr. 6. maximè cum profertur ab ho-
mine vt in propoſito noſtro quia ſi proferretur à ca-
none pœnalis eſſet vt volunt doctores in. d. cap. me-
dicinalis. † Sententia verò excommunicationis 17
maio-*

maioris anathematizans ſemper eſt penalis vt in dictis iu
18 ribus. Reſolue igitur † quod pro leuibus criminibus clericus non deponitur nec priuatur ſed ad tempus ſuſpenditur lec. & not. in d. c. cum dilecti. de accuſa. Si vero committitur grauia tunc poteſt deponi vt in d. c. cum non ab homine. Si verò grauiſſima ex quibus de iure ciuili imponeretur mors vt ſuprà dictum eſt. Tunc poſſet damnari ad perpetuum carcerem vt in cap. penul. de here. & in cap. 1. nouimus de verb. ſigni. & in c. 1. de her. lib. 6. poſſent tamen dicta grauiſſima delicta eſſe à Deo exemplo pernicioſa & reipub. ſcandaloſa quod facta depoſitione non mancip aretur perpetuo carceri. Sed relinqueretur ſeculari curiæ per lec. & not. in d. iuribus. & in. c. at ſi cleri. de iu. Ex quibus quilibet iudex faciliter comprehendere poterit declaratis penis ciuilibus quæ pena canonica infligenda ſit in quolibet crimine ad quæ ſæpius me remittam. Quantum vero ad penam præſentis criminis & ru-
19 bricellæ materiam attinet: dicimus † quod de iure canonico clerici hæretici puniuntur quia primo degradantur ab ordinibus. Secundò beneficijs expoliantur & ſi peniteant ſeu pertinaciter in errore non perſeuerent eccleſia illa pena contentatur. Si verò pertinaces ſint vel relapſi curiæ ſeculari tradantur ſecundum quod colligitur ex mente iurium & doctorum. in. c. ad abolendam. in principio. & in c. ſicut. & c. excommunica. de hereſi. & in. c. vt commiſſi eo. tit. lib. 6. Nec eſt opus in relapſis noua audientia quia poſſunt illico curiæ ſeculari relinqui. c. ſuper eo. de hereticis lib. 6. Neq; vlterius patitur. c. vt offi. eo. ti.
20 & lib. 6. † Multi tamen ſunt caſus in quibus quis non dicitur formaliter hereticus: ſed ſuſpectus quos tædioſum eſſet enumerare. Reſoluuntur tamen in duabus conſiderationibus

tionibus. Prima quod hereſis non reſpiciat directè articulos fidei. † Secundò quod pertinaciter non aſſeueret. duo 21
enim ſunt quæ faciunt hereticum ſcilicet error in ratione & pertinacia in voluntate. clemen. 1. §. porro de ſum. trin. & † talibus ſuſpectis iniungitur pœnitentia ædi- 22
ficandi aliquem pium locum vt colligitur ex dictis ca. ad abolendam. & c. excommunicamus. §. adijcimus. & cap. accuſatus. de hereti. lib. 6. & in clemen. 1. eod. titu. & in autben. de eccle tit. § ſi quis colla. 9.

Sequitur aliud membrum diuiſionis rubricæ de cricrimine læſæ maieſtatis ſcilicet de crimine læſæ maieſtatis temporalis quod membrum eſt in parte expeditum in primo membro diuiſionis huius rubricæ in præcedenti quod inuicem ſymboliſant & per conſequens de vno ad aliud membrum fieri poteſt tranſitus aliqua tamē habet capitula ſeu ſpecies hæc maieſtas quæ quia præcedenti non poſſunt adaptari hic neceſſario tractare oportet. Et vt plenè cognoſcamus præmittendū eſt cuius principis poteſt dici læſa maieſtas & clarum eſt † quod eius 23
qui non recognoſcit ſuperiorem. Sed ſi vice imperij fungitur ex eo quod hodie ſciſſum eſt imperium. vt. d. gloſſ. ſuper rubri de ſtudi li. vr. Romæ. libro 11. iuncto. c. 1. §. 1. in li feu. quid ſi dux marchio & comes §. ſi miniſtrales. in titu. de ele. vto. pa. cum chriſtianiſſimus ac Deo deuotiſſimus, sereniſſimus, illuſtriſſimus & victoriſſimus ac ſemper Auguſtus dominus meus Ludouicus Francorum modernus rex ſuperiorem in temporalibus non recognoſcat. c. per venerabilem. §. verum. qui fi. ſint legi. † Nemo du- 24
bitabit ipſum habere maieſtatem & illam non lædit & per conſequens lædentes pœna legum multa poſſe ſignificantur in hac prouincia occitana quæ iure ſcripto ſub eius

impe-

imperio regitur & quæ ab origine tam per me quàm per
25 *genitores meos.* † *Ego Ioannes Berberij Valanienſis*
oriundus ex oppido Iſinagachij inter iurium do. mini-
mus incolui de cuius quidem prouinciæ laudibus audeo
26 *tanquam expertus probare* † *quæ ſi eſſet muris aut mon-*
tibus inſenſibilibus vallata nullo niſi diuino egeret au-
xilio. Et vt hoc verum demonſtrem ab elementis tan-
quam præcipuis humanæ naturæ exordium ſumam. Se-
cundò à fructibus. Tertiò à fœtibus. Quartò à minera-
libus demonſtrationem faciam. Et quæ laudes eius ſunt
inſinuabo. Dixi primò ab elementis. Nam primò terra
fertilis & re fertiliſſima aqua maritima & fluuiales in-
ſignes aëris amœni ſapphirei coloris congrua temperies.
Nam licet regio exitu calida exiſtat, æſtiuos tamen &
aquinos leoniſque calores Africus ſummè temperat.
Quid autem terra gignat, dico omnium granorum, legu
minum, ſeminum atque herbarum abundantiam, cun-
ctaſq; arbores liquoreas & pomiferas in omni genere po-
mi & liquoris producit. Aquæ verò maritimæ piſcibus &
ſale ſuperabundant. Fluuiales verò piſcibus æſtuant.
Fontes verò riui dulces & amœni ex terra ſcaturiunt.
Quales autem fœtus animalia parturiant deſcribere vo-
lui, iumentorum, volucrum, pecudúmque genus. Nam
de omnibus quantum velis optabiſq; poteris comperire.
De mineralibus verò non copia ſed abundantia eſt, ita vt
ex terra lota aurum purum ſecernatur. cæterorum verò
quæ vſui humano neceſſaria ſunt vti lanarum, ligno-
rum & aliorum vegetabilium etiam opimorum copia
eſt. Tincturarum verò omnium colorum maternalium
terra ibi euomit omniumq; cementorum lignorum &

alio-

aliorum domificio requiſitorum exuberantia. Ob quod ibi ſplendidæ vrbes, inſignes villæ, elegantia caſtra, vici optimi & miranda palatia constructa ſunt. Quid plura? hæc prouincia eſt fluens lac & mel & altera promiſſionis terra quæ deſcribitur. Deute.8.c.poſt plura verò laudum præconia vnum ſaltem principaliter atteſtor quod homines habitantes dictam prouinciam ſunt pauperrimi miſeri & pannoſi ita quod vix habeāt de quo educentur, aut operiantur. Si quis cupit eius habere confines quatuor traditos patet ab oriente ad Rodanum maximum inter Gallos fluuium & ab occidente pyreneos montes Galliam ab Hiſpania interſecantes ab auſtro verò mari mediterraneo agitatur, & à ſeptentrione frugiferis ex agro Lugdunen. vſque ad Albiam continuis montibus ab Aquitania ſecernitur: de qua dicere poſſum: hæc eſt terra in quam introduxit me dominus: vt per eam ad requiem veniam ſempiternam. Ad propoſitum igitur rediens hoc †læſæ maieſtatis crimen multis caſibus & multis modis committitur. Primò quando contra perſonam principis vel contra rempublicam prauè aliqui moliuntur. Secundò quando ſuorum officiariorum quos ipſe princeps partes ſui corporis reputat perſona offenditur. Tertiò incidit qui qualitercunque iuuat hoſtes armis pecunia vel conſilio. Quartò qui ſubiectos nititur facere rebelles. Quintò incidit qui facit ſeditionē in ciuitate vt ingratus occidatur vt princeps vel illi qui circa latus eius militant. Sextò qui ſumit arma vel occupat loca contrà rempublicam. Septimò qui accuſatum de hoc crimine 27

m... e de cuſtodia patitur exire. Octauò qui obſides ſine iuſſu principis occidit vel interficit. Nonò qui de prouincia non diſceſſit cum ei ſucceſſum ſit. Et iſte caſus eſt in l. 2. in princip. ff. ad l. Iu. mai. quam gl. adaptat rubricæ. C. vt omnes tam ci. quàm mi. iudices poſt adminiſtra. depo. per 50. dies in ciuit. vel locis certis permaneant occaſione ſumpta per d. glo. ex pri. l. vnicæ. eiuſdem tit. dum dicit poſtq̃ ſibi ſucceſſum fuerit audeat recedere de locis quos rexiſſe noſcitur antequam quinquaginta dierum cōſtitutus numerus finiatur. Qui text. loquitur etiam in ducibus & comitibus: vt ibidē apparet. Sed in veritate dictio negatiua in princ. d. l. 2. multum aduerſatur illi intellectui: quia. d. l vnica. C. vt omnes &c. prohibet ne intra. 50. dies. diſcedant. Et d. l. 2. punit non diſcedentes: dum dicit: qui de prouincia cū ei ſucceſſum eſſet non diſceſſerit: ꝙ declarat lib. 3. ff. ad. l. Iul. maie. in fi. ibi dum dicit qui cū ei in prouincia ſucceſſum eſſet, exercitū ſucceſſori non tradiderit. Ecce quomodo eſt impoſſibile quod conueniat ille intellectus gloſſ. Putabam igitur poſſe ſane adaptari hunc intellectum hoc modo. Princeps in locum capitanei alicuius fortalicij vel caſtri alium ſubrogauit, forte amotum habens ſuſpectum, mandandò amoto vt in ſui locum ſubrogatus ſuccedat. Ille amotus non vult obtemperare nec diſcedere ſed voluntati principis reſiſtit: quo caſu pœnam mortis incurrit per. c ſi quis de maio. & obe. Et maximè ex eo incurrere videtur læſæ maieſt. crimē q̃a ibidem remanendo contra voluntatem principis de ipſo ſuſpicantiæ animum prodendi habere videtur: & ideo in pœnam l. Iul maie. per. d. l in principio incidit. Et hic intellectus commodè poteſt adaptari, ſuper quo legentes cogitabunt. Decimò qui priuatum carcerem exercuit. C.

de

de pri.carc.l.vnica. Vndecimò qui fabricat falſam monetam.C. de fal.mo.l. penulti. Et iſtis omnibus caſibus pœna capitalis infligitur per.d.l. & text.in.l.2.3.& 4. ff ad.l.Iul. maieſta. & in.l. quiſquis.C.eod. De confiſcatione autem bonorum non eſt exquirenda alia doctrina quàm.d.l quiſquis. quæ ſatis clarè aperit pœnas corporum & bonorum tam quoad principales committentes quam etiam eorum ſucce. & fautores. Et hæc dicta ſufficiant.

De adulterijs, ſtupro, inceſtu, & lenocinio rubr. 2.

SVMMARIA.

1 Adulterij pœna ex lege diuina, canonica & ciuili.
2 Adulterij pœnam non poteſt iudex remittere.
3 Adulteria hodie pro fabulis reputantur.
4 Pax non eſt in terris ob ſex cauſas.
5 Iudicum poteſtas à Deo eſt.
6 Adulterium multorum criminum cauſa.
7 Adulterium quomodo iure ciuili committatur.
8 Adulterij accuſatio quomodo tam mulieri quàm viro concedatur.
9 Adulterij pœna alia in viro & alia in muliere.
10 Inter adulteros pactum de lucrando dotem factum, ſeruandum eſt.
11 Stuprum quomodo committatur.
12 Stupri pœna.
13 Sollicitatores mulierum nuptarum ad adulteriũ quomodo puniantur.
14 Tutoris & curatoris ſtuprantis pupillam pœna.
15 Inceſtus pœna.
16 Lenocinij pœna.

17 Lenocinium quomodo committatur.
18 Lenocinium quomodo probetur ex coniecturis.
19 Leno publicus vt quis dicatur, quæ requirantur.
20 Peccati contra naturam & brutalitatis pœna eſt capitalis & nu. 27.
21 Adulterij pœna ſecundum canones.
22 Clerici Luxuriantis pœna.
23 Presbyteri adulterantis pœna.
24 Adulterantem vxorem quib. caſib. vir accuſare non poſsit.
25 Stupri pœna de iure Canonico.
29 Inceſtus pœna de iure Canonico.

MVLTI indocti iudices eorum ſalutis immemores ac præcepta diuina canonica & ciuilia contemnentes & ad fabulas ſe conuertentes huius criminis pœnas imponere diſsimulant. Et vtinam memoriter tenerent illud Pſalm. 39. Da mihi intellectum & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo.
1 Quis eſt qui negabit † adulterari non eſſe vnum de præceptis l. diuinæ: vt in Exod. legitur. 20. cap. cuius pœna erat ex l. diuina, lapidatio. Deutero. 22. c. 33. q. 5. c. ſatis, & pariter legis canonicæ & ciui. quæ talem concupiſcentiam prohibent: vt in titu. ad. l. Iul. de adul. ff. & C. & d. titu. in anti. Quarum legum iudices huius ſeculi mi-
2 niſtri quæ ſunt ſi diſsimulent peccant: † quia nō poteſt illam iudex remittere. Nam legum pœnæ non ſunt in poteſtate iudicis ſaltem in totum. l. 1. §. 1. ff. ad Tur. l. ordine. ff. ad municip. de quo in. l. & ſi ſeuerior. C. de his quæ
3 no. infa. † hodie tamē iudices quo zelo neſcitur adulteria pro fabulis reputant quaſi videantur dictarum legum reprehenſores. Ob quod nobis accidunt diſcordiæ plurima.

rima. Nam cauſæ propter quas pax in terris non eſt, aſſignantur ſex per gloſſ. ſuper verbo pacem in. c. ad apoſtolica. de reiu. libr. 6. Inter quas prima adducitur illa qua non puniunt maleficia. Vltima verò aßignatur: quia non ſeruamus præcepta Dei. Et vtinam Deus talia delicta in iudices dißimulantes puniret & non generaliter vlciſceretur. † Conſiderent igitur iudices 5
quod eorum poteſtas à Deo eſt. Ioan. 19. non haberes poteſtatem aduerſum me vllam niſi datum eſſet tibi deſuper. Et cum à Deo poteſtatem habeant faciant igitur quæ lex diuina pariter & humana iubent. Et quia † ex 6
adulterio omnia pene crimina proficiſcuntur, violentia, iniuria, homicidium, periurium, falſa teſtimonia, & aliquoties ſimul cum eo ſtuprum & lenocinium committitur: ob quod ſub vna rubrica clauduntur: Et meritò leges propter eius enormitatem de eo tranſigere non permittunt. C. de tranſ. l. tranſigere. & in. l. de crimine. C. ad. l. Iul. de adul. Primò igitur videndum eſt qualiter iure ciuili committantur adulteria, ſtupra & lenocinia: demum quæ ſunt eorum pœnæ. Et primò videamus de adulterio † quod committitur iure ciuili, tunc prin- 7
cipaliter, quando mulier caſtitatem matrimonialem cum alio viro violat. l. inter liberas. ff. eo. Quod de iure ciuili tantum procedit † quia mulier virum de adul- 8
terio deferre non poteſt. l. 1. C. eo. licet de iure canonico vt infrà dicetur, mulier poßit accuſare de adulterio per c. maritis. & c. intelleximus verſic. quod circa. eo. titu. quod non faceret niſi à viro etiam committeretur. Sed dicendum eſt quod adulterium propriè eſt in muliere impropriè verò in viro quoad accuſationes. † Sed quo 9

ad pœnas legales vterque punitur pro intereſſe reipublicæ vt ſubticetur.pœna autem huius criminis variatur ſecundum variationem perſonarum. Nam alia viro alia vxori imponitur. viro pœna mortis infligitur. Nam ſacrilegos nuptiarum gladio puniri oportet.l.quamuis in fi. C.eo.tit.nec eſt dicta pœna correcta in viris per iura nouiſſimæ autoritatis vt vult glo.in.d.l quamuis. In muliere verò quia fragilior eſt immutatur per aut. Sed hodie,& ibi ſignata mulieres hodie verberantur & monaſterio traduntur data facultate illam marito intra biennium reconciliandi, quo lapſo viro intra biennium mortuo, adultera habitu ſuſcepto monaſtico: in monaſterio tonſa dum viuit habitet duabus partibus propriæ ſubſtantiæ liberis ſi habeat:tertia verò monaſterio applicandis. Sed ſi liberos non habeat,parentibus tertia pars applicatur bonorum,& duæ monaſterio. Non exſtantibus verò liberis neq; parentibus vel etiam exſtantibus parentibus conſciis criminis omnia bona monaſterio quæruntur.

10 †Sed ſi pactum factum fuiſſet inter virum & vxorem de lucrando dotem in totum vel in parte illa pacta ſeruanda ſunt ſiue criminaliter ſiue de crimine agatur per l.fin.C.de pact.conuen.& in l.ſanctio legum.ff.de pœnis & ſecundum Dd. in d. auten.ſed hodie. Nunc qualiter ſtuprum committatur quæritur. Et dicendum eſt
11 †quod propriè cum virgine & largè capiendo etiam cum vidua honeſtè viuente. Inſtit. de pu.iud. §.lex Iul in fin. & in l.ſtuprum.in fin.ff.ad l Iul. de adul.& in.l.inter li-
12 beras eod.titu. † Stupri verò pœna pariter variatur ſecundum varietatem perſonarum. Nam ſi cum pueris vaſe prohibito nephandum eſt, gladio vltore pœna capitis punitur.C.eo.l.cum vir. Si verò cum fœmina vaſe per-

miſſo naturaliter committitur & committens aliàs ſit boneſta perſona media parte bonorum per publicationẽ mulctatur quod ſi humilis perſona fuerit relegatur & in corpore coercetur, puta quia deportatur in inſulam.ff. de quaſt.l.ſi quis viduam.facit quod habetur Inſt.de pub. iud.§.Item lex Iul.ſed ſi per vim fieret capite punitur Inſtit.de pu.iu.§.ſin autem. † Sciendum tamen eſt 13
quod ſollicitatores mulierum nuptarum ad infringendũ matrimonium vel dantes intelligere virginibus quod volunt eas vxores vt corrumpant extraordinariè puniãtur arbitrio iudicis.l.1.in prin.ff.de extraor.cri.quod procedit ſine vi:quia ſi cum vi diſtinguendum eſſet: quia aut ipſemet qui ſollicitat aut interpellat vim facit aut per alium fieri facit.& ſi per ſe,aut peruenit ad actum & tũc indubitanter capite puniuntur,aut non peruenit ad actũ & tunc diſtinguendum eſt:vt in glo.l.ſi quis non dicã.de epi.& cle.Si quis autem non infert vim per ſe ſed per interpoſitã perſonam: & tunc ſumus in terminis in l.1.§ fi. ff.de extraor.cri.cuius tenor talis eſt. Qui puero ſtuprũ abducto ab eo,vel corrupto comite perſuaſerit, aut mulierem puellãve interpellauerit quidue impudicitiæ gratia fecerit, donũ præbuerit,preciũue quo id perſuaderet dederit,perfecto flagitio punitur capite imperfecto,in inſulam deportatur.corrupti comites ſummo ſupplicio afficiuntur. Item no.† quod quando tutor ſtuprauit eam 14
cuius fuit tutor deportatur & bona fiſco vendicantur: per l.cauſæ.C.ſi quis eam cuius tu.fue.corru. Et idem in curato.per.l.qui pupillam.ff.eo. Item mulieres quæ ſeruis proprijs ſe immiſcent capitaliter & alijs pœnis: de quibus in l.1.C. de mulie.quæ ſeruis proprijs ſe immiſcent puniuntur. Et quia parum hoc eſt in vſu vide in

 d.l.vni-

d.l.vnica. vbi clarè. Sed quia cum adulterio & ſtupro aliquando concurrit inceſtus pœna eius variatur per ſci-
15 entiam & ignorantiam: † nam qui ſcienter committit eadem pœna qua adulter punitur. Sed ſi per ignorantiam contractus matrimonij à maſculo committatur humanius punitur quàm adulterium.ff. eod.l.ſi adulterium.§.nonnunquam &.§.inceſt. Si verò committatur à fœmina per ignorantiam iuris naturalis vel gentium punitur vt maſculus. Si per ignorantiam iuris ciuilis excuſatur in totum & idem in minore.vt.ff.eo.ſi adulterium.§.1.&.§. Iidem Imperatores &.§.inceſtum. Eſt & aliud in hoc crimine ſpeciale: quia ſi antequam quis accuſetur diuertat à tali illicito matrimonio non tenetur poſtea: vt.ff.eod.l.ſi adulterium.§.idem Pollioni. Et eſt hic præſtitutum quinquennium vt & pro lenocinio:vt.ff.eo.l.mariti lenocinium.§.hoc quinquennium.
16 & † eſt eadem pœna lenocinij quæ adulterij:vt.ff.de mino.l.auxilium. Nec excuſantur à pœna inceſtus contractæ nuptiæ: quinimo ſcienter contrahentes inceſtas nuptias puniuntur confiſcatione dotis & omnium bonorum & verberati in exilium mittuntur.C. de inceſt. nup.l.qui contra.& authen.inceſtas.vt ibidem vide.
17 † Qualiter verò lenocinium committatur: attendenda eſt qualitas perſonarum. Nam vir poteſt aliquibus caſibus lenocinium committere etiam in propria vxo.puta quia ab adulteris vxoris aliquid recipit: vel quia in adulterio deprehenſam retinuit vel quia patitur vxorem ſuam delinquere vel damnatam de adulterio duxit: vel quæſtum ex adulterio vxoris facit.l.2.§.lenocinij.ff.eod.titu.&.d.l.2.C.eodem.& ibi gloſſ.Detinens vt ſuſpectam tali ſuſpitione quam poßit per honeſtam

neſtam patientiam obumbrare non committit lenocinium.l.ſine metu.C. eo. Sed ſi non poſſet eam honeſtè obumbrare committit lenocinium. l. mariti. in princi.ff. eo. Et an honeſtè vel inhoneſtè poſſit eam obumbrare: remittendum eſt arbitrio iudicantis per ea quæ tradunt doctores in.d.l.ſine metu. † Et erit arbitrium ſumendum ex coniecturis: de quibus in gloſſ. ſuper verbo in ipſis re.in.l.quod ait lex.ff.eod.titu. ſcilicet ex loco puta quia opaco vel ſacrato: qualitate perſonarum puta quia non ſunt in gradu prohibito: ex actu, vt quia ſe inuicem baſiabant & mamillas vel pudenda tangebant vel quod vehementius eſſet, vidit vxorem ad collum amplectentem virum. Et iſti ſimileſq; actus faciunt præſumi adulterium: taliter quod ſi aliquis maritellus optans cornua per ea non ſuſpicaretur non eſſet per iudicem diſſimulandus: quia non poſſet per tales actus obumbrari honeſtas. Nos tamen Gallici qui fidem habemus de honeſtate mulierum noſtrarum arbitramur ſemper in bonam partem: & quod omnia talia bene & honeſtè amicitiæ cauſa, non autem mala vel inhoneſta contingant intentione: & prædicti lenocinij pœna eſt ea.l.inſtit. videlicet.l.Iul.de adul.per.l.2.§ lenocinij.ff.eo. & per.l.crimen. C.eo.cum concor. Committitur etiam lenocinium per lenones ducentes meretrices per patriam: & eas proſtituentes in lupanarijs. Et ad hoc † quod dicatur quis leno publicus. de quibus in auten. de lenonib. col.3. opus quod concurrant ſequentia. Primò quod inuitas puellas ſumant puta via facti. vel per verba deceptoria vt vult gloſſ.in.d.auten § præconizamus. Secundò quod ad neceſſitatem peccandi inducant. Tertiò quod fornicationis eis deferant quæſtũ. Et quartò quod ipſas habeant obl.pactis, 18 19

*promiſſionibus, iuramentis, vel conuentionibus ad dictam
vtilitatem exercendam: prout vult text. in prædict. §.
præconizamus, & tales vltimo ſupplicio puniuntur vt in
d §. preco. & ibi gloſſ. Qualiter autem fautores adul.
ſtuprantium & lenoc. puniantur. ll. aperiunt. nam in a-
dul. fautores eadem pœna puniuntur l qui domum. ff.
eo. titu. & in ſtupro eadem pœna pu fautores qua ſtu-
prantes l. & ſi ami is. ff. eo. tit. & in lenocinio pariter te-
nētur fauto. pœna lenocinij. l. 2. & l. caſtitati. C. eo. & l.
is cuius 1. reſponſo. & §. ſi vir. & l. mariti. 1. reſpon. & §.
1. 2. & 3. ff. eo. Et hæ ſunt pœnæ legales in prædictis crimi-
20 nibus ſtatutæ & ordinatæ † in peccato contra naturam
quod non audeo declarare eſt pœna capitalis C. de adul.
l. cum vir. & in auten. vt non luxu. ho. contra na. col. 6.
Et idem in brutali. & ad terrorem criminis debet bru-
tum cum homine ſimul vltimo ſuppli. affici ca mulier. 16.
21 q. 1. † De iure autem can præd. crimina puniuntur. Nam
adulteri primo à thoro ſeparantur. Secundò in monaſte.
detruduntur: vt ibi lachrymis lauent peccatum. Ter-
tiò quia ſcinduntur in pannis & capill ante & retro.
Quartò excommunicantur. Quintò & vltimò quod po-
teſt facere eccleſia eſt excommunicatus maiori excom-
municatione quæ vocatur anathema: de qua in c. ſi quis
ſuadente. de pœnis. in cle. Et eadem pœna imponitur iu-
re cano. viris. vxoribus. 32. q. 6. ca. chriſtiana. Sed quia
iura cano. in ſanguine non puniunt. per. cap. ſententiam
ſanguinis. ne cleri. vel mona. cum eccleſia facit quod in
ſe eſt: & adulter vel adultera etiam de foro eccleſiæ
propter incorrigibilia remittuntur foro ſeculari ſerua-
22 ta forma. c. cū non ab homine. de iud. † Clericus aūt luxu
rioſè viuens et publicè in ſcandalū eccleſiæ adulterās vel
forni-*

fornicans poteſt ſuſpendi ab officio et inde creſcente con-
tumacia deponi.50. diſtinct. ſi quis diaconus,qui ſi in-
corrigibilis efficiatur propter notorium ſcandalum quod
cauſatur ex eius publica et notoria fornicatiõe, poteſt de
gradari vt volunt Dd in d c cùm non ab homine. facit
optime.c Maximianus 81.diſt.ca at ſi clerici.de iudi. Et
ratio eſt quia ex tali rebellione & contumacia perſeue-
rata & obſtinata cauſatur quidam contemptus clauium
eccleſiæ,qui quidem contemptus ſapit hæreſim tanto ma-
iorem quanto maius eſt delictum.c odio.86. diſti.† Vbi 23
autem presbyter adulteratur cum filia ſpirituali puni-
tur.quia deponitur ab officio.15.an.perigrinatur et demũ
monaſterio perpetuo dedicatur. 30.quaſt. 1.c. ſi quis ſa-
cerdos. Vnum tamen notandum eſt † quod ſiue de iure 24
ciuili loquamur adulterium quod ab vxore committitur
vir non poteſt accuſare in caſibus iſtis, videlicet quando
vir pariter eſt adulter.c.intelleximus.eo.ti. Item ſecundo,
ſi vxorem tradidit adulterandam:vt in c. diſcretionem,
de eo qui cognouit conſangui. Tertiò ſi violenter fuit op-
preſſa. ff.eodem titulo. l. vim paſſam. Quarto ſi igno-
ranter & fraudulenter ab alio fuerit cognita quem cre-
debat eſſe virum ſuum. ar 34.q.2.in lectum. Quinto ſi
credens virum mortuum eſſe alteri nupſerit.34.q.1. &
cum per bellicam. c. dominus ac redemptor noſter. de ſe-
cundis nupt.& melius autem hodie.C.de repudijs.Sed ſi
talis ſciens primum virum viuere nubat huic, vel vir ali-
am habens vxorem aſſerens ſe ſolutum nubat alteri, ad-
ulterium vel ſtuprum committit ſecundum qualitatem
mulieris l.eum qui ſimul duas. C.eo.tit.à quo tamen ca-
ſu releuatur mulier ſi ſit decepta per.ean.l. Sexto quãdo
poſt adulterium eam reconciliauit de iureiurando. c.

quemadmodum. Septimo, quando viro obſtat proprium iuramentum, vt in d.c.quemadmodum, de iureiurando.
25 Octauo in caſu illo vt ca.fin. eod.titul.† Stuprum de iure cano. punitur pœnis, de quibus in c.peruenit. eod. titul. ſcilicet quod ei nubat & pœna caſtigationis ſecundum quod viſum fuerit iudici imponatur: ibidem vult gloſſ. ſuper verbo caſtigatus. Si autem non velit aut non poſſit nubere corporaliter caſtigatur & excommunicatur, imò & in monaſterium intruditur, de quo facultatem egrediendi non habeat ſine licentia epiſcopi. Si autem ſtuprans ſit perſona eccleſiaſtica in ſacris cui nubere non ſit fas, tunc debet corporaliter caſtigari per. d. c. peruenit. facit etiam in ar.c.2.de calum. Et ſi talis clericus habeat bona, dotabitur ſtuprata de ſuis bonis, quia pro intereſſe mulierum illa pœna eſt ſtatuta per d. c. 1. de adul. Et clericus puniri poteſt pecunialiter, vt in c. finem. de dolo & contuma. de offi.ordi.c. dilectus de pœni. c. licet. Et poterit etiam deponi per ea quæ tradunt Dd. in d.
26 c.at ſi cleri. vt ſupr.dictum eſt. † De inceſtu verò commiſſo cum matre vel ſorore ſeu filiâ ſpirituali, qua pœna puniatur iure canonum, vide. c. ſi quis cum matre.33. quæſt.2. Et no.quod grauior pœna imponitur, quàm pro adulterio vt vult text. in c. 2. de eo qui cogno.conſang.
27 vxo.quod limita.vt in gloſſ. † Et peccatum contra naturam vel brutalitas qualiter ſimpliciter puniatur, vide in c.clerici. de exceſ.præl. Et finaliter diſtingue vt ſupr. in adulterio & aggrauando pœnam adulterij arbitrio & diſcretione perſonarum habita.

De

De raptoribus, rubrica 3.

SVMMARIA

1 Raptus virginum pœnę quæ.
2 Rapientis per alium pœna.
3 Fautorum rapientium pœna.
4 Raptores etiam dici, qui blanditijs raptas impellunt.
5 Raptoris pœna de iure canonico.
6 Sollicitatorum alienarum nuptiarum pœna.

ISTA rubrica præcedenti ſubnectitur quia quædam continuatio materiæ eſſe videtur. † Et quia pœnæ raptus virginum, viduarũ & ſanctimonialiũ ſunt capitales Et traduntur clare in l. vnica. C. de rapt. virgin. & in l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſ. & cler. & pariter in raptore nupto. ff. ad l. Iul. de vi publi. l. qui cœtu. §. qui vacantem. & §. ſin autem Inſt. de publ. iud. Ideo de eius pœna ad iudi. ad ſpeciem reſcribere ſuperfluum mihi viſum eſt. Sed ad dicta iura remitto. Breuis tamen ſententia hic eſſe poteſt quod raptus cum violentia factus punitur capite per l. raptorum: C. de rapt. virgin. & §. ſin autem. Inſtit. de pu. iudi. & c. lex. in fine 36 q. 1. & c. ſi quis non dicam ea. cauſa. q. 2. Si autem ſine vi, ſi committatur ab eo qui in dignitate conſtitutus eſt media pars bonorum confiſcatur. Si verò non ſit in dignitate, in corpore coercetur & relegatur. Inſtit. de publ. iudi. §. præterea autem. † Si autem volens rapere per ſeipſum vim non fecit ſed comitem ſeu mediatorē vim fieri fecit. Et tunc puniuntur, pœnis de quibus in §. fin. l. 1. ff. de extraor. cri. cuius tex. tenorem inſerui in præcedenti rubrica † De fautorib. autem eorum qualiter puniantur eiſdē habetur iurib. Bona aũt talium quibus in quantũ & qualiter applicentur, dictis legibus, iuncta aut. de rap. muli.

(margin: 1 … 2 … 3)

qua

quæ raptoribus nubant. col. 9. cauetur ſatis clarè. Vnum tamen eſt notandum quòd communis ſententia Dd. in
4 *dictis iuribus habet † quòd raptores etiam dicantur hi qui blandimento aut verbis deceptorijs ad hoc raptas impellunt quod non eſt mirum attenta immanitate criminis. Et licet de iure ciuili rapta raptoribus nubere non poſſit ſine pœna in d. aut de raptis mul. iure tamen canonum nubere poteſt per c. fin. de rap. ſi ad hoc voluntarius interueniat conſenſus nec ſtatur in hoc diſpoſitioni iuris ciuil. de quo in c. ad id quod de ſponſa & in c. literas de*
5 *deſpon. impu. † Raptoris autem pœna de iure canonico eſt quod raptor efficitur ſeruus raptæ niſi velit ſe redimere. vt 36. quæſt. infr. de rapto & excommunicatur cum ſuis fautoribus. 36. q. 2. c. 1. Clerici vero deponuntur vt in d. c. 1. & c. reos. c. de puellis: poſſet hic quæri*
6 *poſt præcedentes ſpecies † qua pœna teneantur ſollicitatores alienarum nuptiarum et matrimoniorum interpellatores quamuis effectu ſcelerum potiri non poſſunt. Et reſpondendum eſt quod pœna extraordinaria. l. 1. in prin. ff. de extraord. crimi. de quo in l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſc. & cler. quæ eſt canonizata. de pœn. diſtin. 1. Quæ autem vel qualis pœna imponitur in extraor. criminibus dicetur ſuo loco.*

De vi publica rubrica 4.

SVMMARIA.

1 Vis publica quibus modis committatur.
2 Armorum appellatione quid contineatur.
3 Vis publicæ crimen eſt publicum.
4 Vis publicæ pœna.
5 Vis publicæ nondum illatæ pœna.
6 Iudicis vim publicam non punientis pœna.

Seruo-

7 Seruorum & vilium perſonarum vim publicam committentium pœna.

8 Vis publicæ pœna canonica.

SCire volumus quibus modis † vis publica committatur, breuior vel clarior ſententia non poteſt haberi quam tex.12.paruarum legum. ff.ad l. Iul de vi pub. vbi modi & caſus quibus committitur vis pub.ſigillatim enumerantur & qui reſoluuntur in hos,videlicet, quod quicunque aliena per vim armatam rapit,ſiue ſint perſonæ ſiue bona.l. Iul. de vi publica tenentur & † armorum appellatione continetur omne inſtrumentum per quod homini nocumentum fieri poteſt. l. armatos. ff. ad l. Iul. de vi publ. inter quos ſingulariter notatur caſus. l. fin. ſ. de imponente nouum vectigal quod intellige quando imponens exercuit.† Et eſt hoc crimen publicum cuius delatio cuilibet de populo competit l.1. ff. de pub. iudi. & eſt adeo publicum quod etiam ſi vim paſſi precibus exorati iniuriam remittant pro intereſſe tamen publico poterit quilibet extraneus etiam poſt quinquennium deferre. l. quo cœtu.§ quo vacantem ff.eo tit † Pœna autem huius criminis vt cæterorum ex qualitate variarum perſonarum. Nam aliter ſerui,aliter ingenui puniuntur. Et quidem ſi non componatur cum alio crimine in libero capite punitur pœna deportationis & bonorum publicationis. l. 2. & l. ſi quis ad ſe fundum. C. eo. tit. ff l. 2. Inſti eo. de publ. iudi. §. item lex. in cuius locum hodie ſuccedit bannimentum perpetuum cum bonorum publicatione, ſic dicimus quod loco relegationis ſuccedit bannimentum ad tempus ſine annotatione bonorum de quo in § relegati. Inſti. quib. mod. ius pat pote. ſolui & per Dd in aut. item nulla communitas. C. de ſacroſan. eccl. Eſt tamen

1 2 3 4

notan

notandum quòd dicta pœnæ locum habent vbi vere vis il-
5 lata eſt: † ſi verò vis nondum eſt illata ſed aliquos homi-
nes armatos vti bicellarios vel liberos homines vel ſer-
uos penes ſe aggregatos ad vim publicam inferendam
habuerit vel tenuerit tunc licet non ſit vis illata in perſo-
na, tamen arbitrio iudicantis punitur: & in bonis pœna
centum librarum auri mulctatur. l. fin. C. eod. & ita li-
6 mitantur. l. 1. & 2. in prin ff. eod titul. † Iudices verò &
rectores ſi talia diſſimulauerint pœnis in dictis iuribus con
7 tentis puniri debent. † Qualiter autem ſerui vim publi-
cam committẽtes eorum motu proprio vel à dominis ex-
hortati & ipſi domini hortantes puniantur, habetur in l.
ſeruos. C. eo. tit. Notandum etiam quòd viles & infames
perſonæ & conſueti in hoc crimine delinquentes grauius
cæteris puniuntur: vt in l. ſeruos. in fin. C. eod. Sed quia
tex. gloſſ. & Dd. clare illam grauiorem pœnam non ape-
riunt arbi. iudicis reliquendus eſt quia pœna quæ non eſt
taxata à iure arbitrio iudicis relinquitur. ff. de pœnis. l.
hodie. & l. ſanctio legum. eod. titul. & in c. de cauſis. de
offici. delega. Eſt etiam notandum quod prædictæ pœnæ
locum habent vbi ex violentia commiſſa non ſequitur
aliud grauius crimen, puta homicidium, raptus & ſimi-
lia: nam pro qualitate illius criminis vim publicam com-
mittentes & illorum fautores punirentur, de quo plene
per doctores in l. quoniam multa facinora. C. eod. titul.
& in d. l. qui cœtu. §. qui vacantem. eod. titul. ff. & iſtæ
8 ſunt pœnæ ciuiles. † De iure autem canonico aliæ pœ-
næ ſtatuuntur vt in alijs criminibus publicis & infaman-
tibus: videlicet quod clerici vim publicam committen-
tes poſſunt excommunicari donec ſe emendent: & pari-
ter deponi pro offenſa publica, pro quo faciunt quæ le-

guntur

guntur & notantur in c. veritatis, de dolo & contuma. & in c. inquiſitionis & in c. qualiter & quando de accuſ. & in c. Hely. de ſimo. & quæ notantur in c. licet generali. de electio. lib. 6. & in c. at ſi clerici. & in c. cum non ab homine. de iudi. prout ſupra dictum eſt in præcedentibus criminibus.

De vi priuata, rubrica 5.

SVMMARIA.

1 Vis priuatæ à publica diſtinctio.
2 Armorum appellatione quid veniat.
3 Vis priuatæ pœna.
4 Vis priuata etiam fit per terrorem armorum, & quæ eius pœna ſit.
5 Vis priuatæ pœna canonica.

Q*Valiter hoc crimen committatur clare aperiunt leges. ff. eod. titul. quæ non poſſunt breuius ſummari: † in hoc tamen differt hic titulus à præcedenti quia* 1 *vis de qua in præcedenti titul. fit cum armis & ea de qua in hoc titulo fit ſine armis. † Armorum autem ap-* 2 *pellatione veniunt fuſtes, lapides, ferrum, & omne illud quod manu & arcu mittitur. ff. de verbor. ſignif. l. armorum. not. gloſſ. in c. ſicut dignum. de homicid. & in clem. ne in agro. de ſtatu mona. in gloſſ. ſuper verbo arma & l. 3. §. armis. & §. plane. ff. de vi & vi arma † Pœna autem huius criminis eſt relegatio & adem-* 3 *ptio tertiæ partis bonorum, vt vult gloſſ. in regula hoc iure. ff. de reg. per iura in ea allegata. facit. l. tutoris. C. eod. tit. & nota infamiæ. ff. eod. l. fin. in vlt. ver. Aduertendum tamen eſt quòd ſi ex dicto crimine alia inſurgant maiori pœna digna debent pariter puniri pœna l. de*

illo

illo crimine diſponentis vt viſum eſt in præcedenti per l.
4 *quoniam multa. C. eo tit Notandum etiam † eſt quod ſi per terrorem armorum vis fiat. licet arma non extrahantur vel mittantur nihilominus puniuntur nō ex l. Iulia de vi publica ſed per legem 3. §. arma. ff. de vi & vi arma. de quo ſuo loco dicemus. & hæc eſt pœna ciuilis. Pœna autem Canonica eſt mulctatio tertiæ partis bonorum per iura, cū in eis lectis & notatis in præcedenti rubrica allegata & deducta, facit. c. 2. de ord. cogni. gloſſ. quæ ponit hos verſus:*

Vis priuata rerum deponit ab ordine rerum.
Sed deportatur ſi vis armata probatur.

De homicidio, rubrica 6.

SVMMARIA.

1 L. Cornelia de Sicarijs, ad quos alios caſus quam homicidia ſe extendat.
2 Thlibiæ quid ſint.
3 Peccatum primum, item ſecundum noſtrorum parentum.
4 Homicidium quam ſit peccatum deteſtabile.
4 Homicidium ferro quomodo committatur
5 Occiduntur aliqui impunè.
6 Homicida reputatur ambulans cum telo vt occidat.
7 Iudices noſtri temporis cur ſint clementiores lege, in homicidio puniendo.
8 Fictio & veritas quando operentur idem & quando non.
9 Homicidium ore quomodo committatur.
10 Teſtis falſidicus tribus perſonis obnoxius eſt.
11 Teſtis falſidicus triplici pœna punitur.
12 Homicidium ligno quomodo fiat.
13 Claua quid ſit.
14 Homicidij pœna mitigatur ex facti circumſtantijs.

Homi-

15 Homicidium quomodo lapide & telo committatur.
16 Homicidium quomodo impulſu vel per præcipitationem committatur.
17 Homicidium quomodo Iudex corruptus committat.
18 Iudicis corrupti iudicantis pœna.
19 Homicidium conceſſu quatuor modis commititur.
20 Homicidium quomodo conſilio committatur.
21 Homicidium quomodo mandato fiat.
22 Homicidium quomodo fiat opere remoto.
23 Homicidium quomodo fiat opere propinquo.
24 Homicidium an negligentia committatur.
25 Homicidium negligentia committentis pœna.
26 Homicidium quomodo veneno committatur.
27 Venenorum tres ſunt ſpecies.
28 Venenum vendentis pœna.
29 Venena quibus vendi poſſunt.
30 Lex Cornelia de ſicarijs præſupponit dolum.
31 Abortionis pœna.
32 Homicidium quomodo pugno ſeu manu vacua fiat.
33 Homicidij pœna quatenus quis teneatur de iure canonico & quatenus ciuili.
34 Homicidium dupliciter committi caſu & propoſito.
35 Homicidij pœna canonica.
36 Carcer perpetuus qualis eſſe debeat.
37 Mortem ſibi inferentium pœna.

HAEC rubrica ponitur ſecundum rubricationem canonicam: † eo quod l. Cor. de ſi. ad alios caſus 1
quàm homicidia ſe extendit vti ad incendiarios ex 2. capite legis.l. 1.in prin. & l. ſi quis dolo. ff. ad l. Corn. de ſica. Similiter et ad eos quo † thlibias. i. inſtrumēta ad ca 2
ſtrandum homines faciunt. l. hi quoque. eod. titul. Et qui

caſtrandos ſeruos tradunt vel qui ſpadones faciunt. l. Cornel.in 1.§.l.diuus.& l.is qui ſeruum.eod tit. Et pariter qui ſacrificia illicita faciunt eod.tit. l.ex ſenatuſconſulto. Et ideo vt de capitibus dicta l.homicidium duntaxat reſpicientibus tractemus, & alia capita ſuis locis & tit.relinquamus, ſub deſcriptione can.prædicta de homi. duntaxat in hoc tit.tractabimus quem ſubordinare po-
2 *tueramus poſt tit.l.Iulia maieſtatis.† Nam primum peccatum quod à parentibus noſtris proceſſit fuit læſæ maieſtatis. Secundum vero homicidij nam Cain fratrem ſuum*
3 *Abel primus interemit.† Et reuera hoc crimẽ adeo eſt deteſtabile quòd angeli Dei voluntatis executores ſanguinem occiſorum de manibus homicidarum requirunt,de quo Geneſ. 4. cap. Hinc.ll. ciuiles violatores cognationis humanæ tales appellant.l.vt vim ff.de iuſt.& iu. Quantum autem iura canoni.deteſtentur,legitur & notatur in c.periculoſe.de pœniten.diſt.1.Vt ergo de caſibus communiter accentibus aliquid vtile iudicibus & practicis ſubnotemus:hæc membra quæ his tribus in rhitmis & verſibus continentur proſequimur videlicet verſus. Ferro, ore, ligno, lapide, telo. Impulſu,iudicio, conceſſu, veneno. Homicidium dico ſigno committitur atq; pugno. Capio*
4 *igitur primum membrum videlicet † quando homicidiũ ferro committitur,et iſtud membrum eſt propriè illud de quo diſponit,Corn.l.de ſica, Nam ſica. ferrum ab vtraq; parte ſcindens vel cultrum dicitur. Inſti. de publ. iudi.§. item l. Corne.verſi.ſicarij autem, & à ſicaci ſicatrix deſcendit.& hinc dicere poſſumus quod ſica poteſt capi pro omni inſtrumento cum quo cicatrices ex quibus mors naturalis ſequitur inferuntur. Et hæc interpretatio ſumi poteſt ex legibus. titul. ff. & C. de ſica. quæ loquuntur*

de

de morte contingente tam ex ferro quam ex lapide, quam etiam telo, & alio modo occidendi: hoc ergo expeditum eſt quod qui necat. quomodocunque hoc eueniat dum tamen doloſe fiat, necans tenetur. l. in leg. Cornel. dolus. ff. ad leg. Cor. de ſica. Et qualemcunque hominem occidat, videlicet an ſeruum, nobilem vel ignobilem militem, vel paganum. l. 1. §. præterea. in fi. ff. eod. tit. † Sunt 5
tamen qui impune occiduntur, de quibus in l. 3. §. fi. verſi. transfugas, quod limita & intellige ſecundum gloſſam eiuſdem. l. ſcilicet perfecto flagitio &c. ff. eo tit. Quicunque igitur alium gladio doloſe occidit pœna legis Corn. tenetur. Sed quia l. Cornel. cauetur in tertio capite de quo in l. 1. in princip. & §. diuus. ff. eod. titul. & in l. 2. C. eodem. † quod etiam puniatur ambulans cum telo vt oc- 6
cidat & qui vulnerat etiam vt occidat habeatur pro homicida, quia voluntas in hoc caſu pro facto reputatur. l. is qui cum telo. C. eod. titul. & l. diuus. ff. eod. titul. & pœna ea puniatur ac ſi verè occidiſſet: vt clarè aperit textus in l. aut facto. §. euentus. ff. de pœnis. Dubitare tamen me facit quod contrarium in communi practica obſeruatur, ita quod ſimiles apparet animo necādi quem vulneraſſe vel impuliſſe ſi mors nō ſequatur vulnerati vel impulſi, pariter non ſequitur mors vulnerantis vel impellentis. quamquam leges prædicta mortem ſequi debere clarè diſponant. & quæ quidem leges ciuiles etiam iuuantur lege diuina, de qua Exod. 21. capite. vbi textus dicit: qui percuſſerit hominem, volens occidere, morte moriatur. Vnde igitur hoc eſt † quod iudices noſtri tem- 7
poris ſint clementiores lege, non valeo aliam rationem cogitare, niſi quod in præmiſſo caſu ſcilicet, quando non ſequitur mors vulnerati vel impulſi, non tantum

ſcilicet hominem occiſum pro occiſo haberi: quia in factis vt dictum eſt veritas præpollet fictioni, & maximè in pœnalibus in quibus ſemper debemus in humaniorē partem inclinari per regulam, in pœnis, li. 6. cum ibi notatis. Dicemus ergo pœnam moderandam & leuiandam ſecundū qualitatem delictorum ar. d. l. 1. §. diuus. in fi. ff. eo. ti. ad l. Cor. de ſica. Quam ſententiam reperi humaniorem inter Dd. Et ideo non mirum ſi in iudicando, quicquid habeat rigor legum, ſeruatur dictum temperamētum, quia in talibus vbi agitur de vita & ſalute hominis cautè eſt ambulandum arg. lectorum notatorū in c. maius. de elect. lib. 6. cum concor. † Nunc de ſecūdo membro. ſ. de homicidio, quod ex ore cauſatur diſcutiendum eſt. Et iſtud ſecundum membrum fundatur ſuper capite legis dum dicitur. Quiue falſum teſtimoniū dolo malo dixerit, quo quis publico iudicio rei capitalis damnaretur. Qui modus occidendi deteſtabilior eſt, eò quod quaſi cum omnibus participat criminibus, merito ergo Iureconſultus de eo modo ſpecialem mentionem fecit. Et capio primum membrum huius membri de falſo teſtimonio. Secūdum erit de falſo & corrupto iudicio. Et pro fundamento præmitto text. in c. 1. de fal. vbi talis tex. † Falſidicus teſtis tribus perſonis eſt obnoxius, primum Deo, cuius potentiam contemnit. Deinde iudici quem mentiendo fallit. Poſtremo innocenti, quem falſo teſtimonio lædit. Et ideo merito iſtud ex prædictorum homicidium. d. l. Cor. puniri iubetur, † et quia tres lædit, triplex pœna ſibi imponi poteſt. ſ. Primo periurij. Secundo falſi, de quibus locis ſuis dicetur. Et tertio homicidij, de quo hic cauetur, facit optimè text. in d. c. periculoſe. de pœni. diſt. 1. tenetur etiam alia quacunq; pœna quæ irrogatur ex crimine de quo reum

9 · 10 · 11

12 per falſum teſtimonium lædit: vt vult gloſſ. in d. c. falſidicus, ſuper verbo, lædat. De tertio pariter videamus. ſ. † quando ſit cum ligno, quod membrum etiam ſi illud lignum non habeat aliquod ferrum puta: quia erat claua vel cucuma de quo in d. §. diuus. l. 1 ff. ad leg. Corn. de
13 ſica. † & dicitur claua ſecundum ſermonem vulgarem maſſa quæ eſt idẽ quòd vnus magnus baculus habẽs groſſitudinem in altero extremo quo viri curiales in caſtris tanquam armis vtuntur. Et merito eâ legis pœna punitur qui cum tali ligno ſine ferro occidit: qui videtur habuiſſe animum doloſum vtendi tali baculo in quo dolorem & caſum mortis ineſſe præuidere poterat. l. ſi ex plagis. §. tabernarius. ff. ad leg. Aquil. Et ideo ſi cum alio paruo baculo quem ad ſuſtentationem ſuæ perſonæ ambulando deferebat vel ad ornatum vt plures deferunt, & quod baculus de ſui natura ad mortem inferendam non poterat dici vel cogitari aptus: præſumendum erit pro verberante cum tali baculo vel ligno quod non animo occidẽdi fecerit, per ea quæ habentur in l. leg. Cor. & in l. diuus. ff. ad leg. Corn. de ſica. & in l. frater. & in l. eũ qui. C. eo.
14 tit. † Modus tamen, locus, perſona & tempus, mouere poterunt animum iudicantis ad arbitrandum in pœna imponenda puta, quia amici erant, ſi ludendo, ſine dolo de die, in platea, publice quia talia faciunt ceſſare præſumptionem doli. per ea quæ leg. & notan. per gloſſ. in l. 1. ad leg. Corn. de ſica. & in §. Diuus Hadrianus. & l. diuus, et
15 in c. 1. de præſump. Videndum nunc de homicidio † quòd lapide & telo committitur. Nam hæc duo vna appellatione continentur; & nedum hæc duo, ſed & omne aliud quod manu vel arcu mittitur ſiue ſit lapis, lignum ferratum ferro, vti ſagitta, dardilancea, pertiſana,

geue-

geuelin,genetaria & ſimilia: aut ſimplex lignum vel ſimplex ferrum vel plumbum: quod vulgus appellat plumbatas, vel vomipetre ſeu coluurina, quia illa fuit mens l. 12. tabu. in parte in qua de ſicarijs deſcribitur, vt Caius dicta legis interpres teſtatur Inſtitut. de publi. iudi. §. Item lex Cornel. Et quia ex omnibus his reſultat par & eadem ratio puniendi, debet merito eadem pœna imponi: quia vbi eadem ratio ibi idem ius ſtatuendum eſt. l. à Titio. ff. de verbo. oblig. l. illud ad l. Aqui. l. 1. C. de libe. præter. melius & moderne in cle. 1. de reſcrip. in gloſſ ſuper verbo præſidentes. verſic. & identitate rationis & ibi Fran. de Zabarelis. Nunc videndum eſt de homicidio commiſſo impulſu vel per præcipitationem puta † quia aliquis de domo, tecto, ponte, vel monte, ſeu arbore, aut ſimili alio loco aliquem doloſe præcipitauit, animo faciendi rumpi collum, vel ſubmergendi. Iſti caſus licet non ſint expreſſi in leg. Corne. per ſpeciales clauſulas, ſub generali tamen de qua in d. l. 1. in fin. princi. verſi. & qui hominem, continentur. Nam poſt particulares caſus enumeratos, addit Iuriſconſultus iſtam generalem clauſulam: Et qui hominem occiderit, punitur, non habita differentia ad inſtrumentum, vel cuius conditionis hominem interemit. Quæ clauſula generalis caſus non enumeratos eiuſdem qualitatis comprehendit. Pro pro faciunt quæ leguntur & notantur in l. qua actione. § proinde ſi quis ad alterius impulſum. ff. ad l. Aquil. † Reſtat videre quando nummis correptus Iudex quem innocentem capitaliter condemnat: de quo tamen d. l. 1. in prin. verſi. quiue, cum magiſtratus. ff. ad leg. Cor. de ſica. † Et clarum eſt quod ſi ad mortem condemnet pœna capitali legis Cornel. tenetur per d. l. ſi autem ad mortem 16 17 18

non condemnet: ſed vt alias puniatur in corpore iudican
do, in exilium damnatur, & omnia bona confiſcantur,
de quo in autent. nouo iure. C. de pœna iud. qui malè iu.
Item tenetur .l. Iul. repetun̄. ff. ad l. Iul. re. l. 3. & 4. de
cuius pœna ſubticetur. Item concuſsionis .l. 1. ff. de con-
cuſsi. Item crimine falſi. ff. ad l. Cornel. de fal. l. 1. §. qui
iudicem. & de pœnis illorum criminum, vide infra in
19 ſuis locis. Supereſt videre de alio membro videlicet †
quando conceſſu, quod membrum quatuor ſpecies con-
tinet ſequentes. videlicet conſilij, mandantis, operis remo
ti, & operis propinqui. de primo. ſ. de homicidio conſilio
commiſſo varij varia dixerunt. Quicquid tamen obtine-
20 tur inter doctores videtur communis opinio † quòd ſi ho-
micida homicidium alias facturus non fuiſſet niſi inter-
ueniſſet conſilium conſulentis tunc par idemq́ue deli-
ctum eſt facere homicidium vel conſulere perſuadendo
alias non facturo & inde facienti. pro quo c. ſicut di-
gnum. §. quia vero. de homicidio & ibi gloſſ. magna. & c.
ſi. eo. tit. li. 6. & l. qui ſeruo. ff. de furtis. & l. in furti §.
ope. eod. titul. quod habetur in regul. nullus ex conſilio. de
21 re. iur. lib. 6. † Quando autem mandato, fit per perſonas
exequentes mandatum, & aliàs non facturas, & tenetur
mandans. l. Cor. l. 3. §. 2. ver. 1. Item qui autor. ff. ad l.
Corn. de ſica. c. fin. de homici. libr. 6. l. in hoc iudi. ff. de
ſeruo corrupto. & l. quoniam multa. C. ad leg. Iul. de vi
22 pub. & C. de ſeditio. per totum. † Tertium membrum
eſt operis remoti, & tunc aut prabet opem alias non fa-
cturo, puta quia gladium furioſo dedit, vt ſe vel ali-
um occidat & tenetur. l. nihil intereſt. ff. ad leg. Cor-
nel. de ſica. vel aliud iuuamen præſtitit quo ceſſante &
mediante homicidium inde per alium fuit factum quod
alias

*aliàs factum non fuiſſet, niſi dolo & nutu illius coadiu-
uantis. de quo per Dd. in. l. § qui opem. ff. de furtis. & in
§. Item is, verſ. Ideo autem Inſtitu. de obligationib. quæ
ex quaſi delicto naſcuntur. & in. l. damni. §. ſi mandato.
ff. de damno infect. cum concor. gl. & §. illud Inſtit. man
da. † Quartum erat operis propinqui: puta quia ipſemet* 23
*commiſit cum alio & cooperatus eſt & æqualiter peccat,
quia eſt principalis in delicto illo caſu, de quo vide per gl.
magnam & auream in hac materia in. c. 1. ſuper verbo
pari pœna, quæ de quadruplici conſenſu loquitur, de offi.
delega. Extra iſtos caſus quæri ſolet † an negligens per* 24
*cuius negligentiam contingit homicidium puta quia fa-
ciliter poterat obuiare & non obuiauit teneatur pœna. l.
Cor. de ſic. & iſte caſus dubius eſt in iure. Nam regulari-
ter non tenetur quis obuiare delicto niſi perſona quæ de-
bet offendi eſſet dominus vel pater. ita videtur velle glo.
in. l. culpa caret. ff. de re. iur. pro quo facit. l. vtrũ. de par-
ricidijs. In oppoſitum facit. c. dilecto. de ſenten. excom-
munica libr. 6. & melius. l. omne. §. fin. ff. de re. mili. &
ideo pro concordia dicere poſſumus arguendo ab æquita-
te pietatis rationis, quod quemadmodum filius & ſeruus
tenentur, ſubuenire patri & dominis iniuriam patienti-
bus: ita etiam dominus vel pater & alij qui habent in of-
fendentes poteſtatem tenentur ipſos prohibere, aliàs con-
ſentire videntur. Et hoc eſt quod voluit gloſ. in. d. l. culpa
caret. in finalibus verbis ſuis. Et eſt caſus dicta l. omne. §.
finali. pro quo facit l. in omnibus. & . l. in delictis. ff. de no-
xa. Et eſt caſus magis ad literam in. l. 1. §. 1. ff. ſi fa. fur.
feci. dicatur. Vnum tamen eſt notandum † quod licet ex* 25
*delicto illo teneatur non tamen eadem pœna punitur vt
exemplo eorum quæ leguntur & notantur. 1. q. 1. quic-*

quid inuiſibilis.& 83.diſtinctio.conſentire,in ſi. Et iſtud arbitrabitur iudex ex qualitate negotiorum & caſuum per.l.ſanctio legum.ff. de pœnis. Vnum tamen mirabile videtur velle gloſſ.ſuper verbo,ſub nomine. in dicta l.1. ff.ſi fa.fur.fe.dicatur. quod non prohibens furtum fieri,nullum maleficium faciat. Et quia dictæ gloſſæ aduerſantur,ſubaudiēdum eſt dictam gloſſam intelligi debere quando dominus ſeruū furtum facientem prohibere non potuit ꝙ multis caſibus contingere poteſt:quos iudex
26 *arbitrari poterit. † Nunc de homicidio per venenū com-*
27 *miſſo videndū, Et licet reperiātur † tres ſpecies venenorū in iure. Nam quoddam eſt venenum malum. Et iſtud eſt in duplici differentia : quia quoddam eſt quod poteſt miſceri cum alio medicamento & effici bonum & tale vendi poteſt. Aliud autem quod non poteſt cum alio miſceri & de ſe ſemper malum eſt: & illud non poteſt vendi.de quo in.l.quod ſæpe.§.veneni.ff. de contrahen.empt.*
28 *& venditio. † Et ideo qui tale venenum vendit quod de ſe ſemper malum eſt, quia ad necandos homines fecerit habuerit vel vendiderit,plectitur eiuſdem.l.Corneliæ pœna.l.3.in prin.ff. ad.l.Cor.de ſic. Et multo magis qui illo vſus fuerit per.l.1.§.præterea. eod.titu. Et generaliter quomodocunq; venenū fit ex quo mors homini inferatur ex dolo facientis,habentis,dantis vel vendentis pœna dictæ legis tenetur in d.l.3.§.1.facientes autem habentes vel vendentes venenum, ex quo mixto cum alio medicamento poſſunt fieri antidota vel alia medicamenta, & illo animo facientes, habentes, dantes vel vendentes in-*
29 *ſpicere debent quales ſunt perſonæ quibus vendunt.† Nā medicis,chirurgicis, mareſcallis vendere poſſunt. Sed ſi alijs perſonis vel eis ignotis vēderent certè tenerētur pœna.l.*

na.l.Cor.prædictæ per.d.l.3.§.alio. Sed quia hoc caſu ſe-
cuto homicidio non eueniret èx dolo facientis,habentis,
dantis vel vendentis.ſed ex lata culpa,tunc leuianda eſ-
ſet pœna:vt ſuprà dictum eſt,in membro homicidii ligno
facto. † Nam ad hoc quod lex Cornelia.de ſica.locum 30
habeat: oportet quod dolo fiat vt per diſcurſum legum
dicti titu. appareret & ſignanter in.3.l.leg.Cornel.eo-
dem titu. Et pro omni reſolutione in hoc articulo multū
facit arbitrium iudicis arbitrantis ex qualitatibus perſo-
narum & actuum. Notandum tamen eſt † quod ſub iſto 31
membro poteſt eadem pœna inferri abortionis de qua in
capitu. Cicero. de pœnis.ff. & in.l.diuus.ff.de extra.cri-
mi.gloſſ in.c.ſi aliqu[illegible]de homicidio. pro quo diſtinguo:
quia aut abortus fit partu nondum formato & anima-
to. Aut formato ſeu animato. ſi formato ſiue animato
punitur pœna capitali: vt in.d.l.Cicero.in princip. Si au-
tem nondum formato & tunc aut fit hoc accepta pecu-
nia aut non: ſi cum pecunia ſubdiſtinguitur quia aut in-
fra 40. dies aut poſt. ſi intra, pœna exilij temporalis pu-
nitur per d.l.diuus. Si verò poſt.40.perpetuo exilio dam-
natur.ff.ad.l.Corn.de ſic.l.ſi mulierem ſecundum intel
lectum docto. Poſtremò videndum reſtat † de homicidio 32
quod pugno.i.quocunq; membro ſine armis committitur,
de quo in.l.qua actione.§.acciſum.ff.ad.l.Aquil. Et ideo
quia manu vacua vel pugno poteſt homicidium commit-
ti merito eadem lege & pœna puniuntur, quia lex Corne
lia motiuum & actiuum reſpicit vt per diſcurſum ti.ad
legem Corne.de ſica.colligitur.† Aduertendum tamē eſt 33
ꝙ de iure canonum ſi vulneratus, quod bene notandum,
pro remiſſione à principe obtinenda per tres dies poſt
vulnus illatum laſciuiendo viuat, non præſumitur ex illo
deceſ-

deceſſiſſe. c. ſi qua fœmina.l.di. ſaltem quoad hoc quod vulneratus teneretur de occiſo: ſed ſi ante triduum decederet teneretur. & in hoc differt ius canonicū à iure ciuili: quia ius canonicum æquiparat culpam latam dolo c.eos.& c. ſi quis voluntariè. c. ſtudeat & c. hic qui. ea. diſtin. Ius verò ciuile eam culpam dolo non æquiparat per lec.& notata in l. Corn.ff.ad leg.Corne. de ſic. cum ibi nota. Multis alijs modis committitur homicidium qui colliguntur ex titu ff. ad leg. Aquil. & ext. de homicidio. Sed quia ſunt excuſabilia à formali diſpoſitione.l. Cor. ideo relinquo, & eò remitto. Supereſt videndum
34 quæ pœna de iure canonico pro homicidio imponatur.† Et quia homicidium dupliciter committitur ſcilicet caſu &
35 propoſito. † Sed quia de illo quod caſu committitur canones nullam pœnam aſſignant maximè quando opera dabatur rei licitæ per capitulum.Ioan & capitu.fin.de homicidio. Videndum eſt quæ pœna aſſignatur quando opera dabatur rei illicitæ. Nam tunc debet perpetuò remoueri & ab officio ſacerdotali deponi c.presbyterum de homici. volunta.cum ſua gl.c. ſi quis viduam.50.diſtinct. quia poſt homicidium adminiſtrare non poteſt. c.miror. ea.diſtinctio. Vbi autem homicidium animo committitur, tunc diſtinguendum eſt an homicidium ſit ſcandaloſum reipublicæ per qualificationes. Et tunc quia eccleſia non habet maiorem pœnam in hominem quam depoſitionem & detruſionem in monaſterium vt in c.tuæ. de pœnis. pro quo non eſſet ſufficienter punitus, poterit eccleſia altero de duobus modis procedere, ſcilicet per degradationem & curiæ ſeculari traditionem de quo in c.cum nō ab homine de iu. & in præalleg.c.tuæ. Vel quod ſecūdum theoricam.c. nouimus.in fin. de verbor.ſignifica. & in.c. quam-

quamuis.de pœnis lib.6.perpetuo carceri mancipetur:&
ibidem de pane & aqua alatur. † *Dictus tamen carcer* 36
non debet eſſe tantæ auſteritatis quod veriſimiliter poſſit
eſſe ad mortem:ſed debet eſſe veriſimilis ad pœnam:pro-
pter dubium irregularitatis, de quo per Dd.in dictis ca.
nouimus &.c.quamuis, vbi me remitto ad ea quæ notan-
tur in c.cum non ab homine de indi.† *Hi verò qui ſibijpſis* 37
mortem conſciſcunt puniuntur ſecundum qualitatem a-
nimi quo mouentur. Nam ſi ob dolorem vel infirmitatis
impatientiam ſe interimant in nullo puniuntur:vt in l.1.
in fine. C.de bo.eo. qui mortem ſibi conſciue. Si verò ex
alia cauſa ſibi mortem conſciſcant tunc aut ſe interimũt
aut interimere ſatagunt,primo caſu dic quoad bona vt
infrà de bo.dam.in fin. Quo verò ad corpus, quia iam
mortuum,non poteſt pati pœnam ſed ad terrorem delin-
quentium penes nos ſuſpenduntur quod eſt tolerabile ar.
eorum quæ habentur in.c.mulier.15.q.1. & in.l.1. C.ad
l.Iul.repetun. Secundo caſu quando ſatagit, dic quod
aut erat conſcius criminis aut non:ſi primum, punitur
pœna capitali.l.ſi quis aliquid.§.miles.ff.de pœnis.l.om-
ne delictum.§.qui ſe.ff.de re.mili. Secundo caſu punitur
ac ſi alium animo occidendi vulneraſſet.l.fina.ſic.§.au-
tem hoc.ff.de bo.eor.qui mor.ſibi conſci. de quo ſupra
iſtomet titu.dixi.

De Parricidio rub. 7.

SVMMARIA.

1 L.Pompeia de parricidijs quando locum habeat.
2 Parricidij pœna ciuilis.
In parricidij pœna diſpenſari poſſe. 2

3 Parri-

3 Parricidij pœna puniuntur etiam fautores & conſcij criminis.

4 Parricidij pœna canonica.

HOC crimen quibus caſibus committatur ſatis inſinuant leges in titu. ff. ad. l. Pomp de parricidijs. 1 † Nam propriè locum habet vbi quis aliquem parentum occidit vel vbi aliquis parentum aliquem ex deſcendenti perimit. Et ſic habet locum in aſcendentibus & deſcendentibus in infinitũ. In collateralibus verò habet locum in quibuſdã gradibus vt in fratre, ſorore, patruele, matruele, patruo, auunculo, conſobrino, conſobrina, & in alijs quibuſdam affinibus vti vxore, nuru, genero, ſocru, vitrico, priuigno, priuigna. Et in legitimis parentibus vti patrono & patrona de quo in. l. 1. & l. frater. & l. ſed ſciendum. & l. compater ff. eod. titul. pro 2 quo videatur gloſſ in. d. l. 1. ſuper verbo pœna. † Pœna autem huius ſceleris eſt, quod illud committens virgis ſanguineis verberatus & inſutus culeo. i. ſacco corij: cum cane & gallo gallinaceo, vipera & ſimilia, & inter ferales beſtias comprehenſus ſerpentium contubernijs miſceatur & vt regionis qualitas tulerit vel in vicinũ mare vel in amnem. i. fluuium proijciatur vt omni elementorum vſu viuus carere incipiat & ei cœlum ſuperſtiti & terra mortuo auferatur. quod ſi nec mare nec amnis proximi ſint, beſtijs traditur. Quæ pœna colliguntur ex l. pœna. ff. eo. & l. vnica. C. eo. Et locum habet tam ex ~~verbis~~ quàm mente legis Pompe. in perſonis prænumeratis: Hodie tamen quia difficile eſſet vbique ſimiles beſtias reperire ſufficit quod pœna vltimi ſupplicij imponatur talibus cum aliquo genere pœnæ arbitrio iudicis ſecundum qualitatem regionis arbitrandæ, tali videlicet per quam

quam metus terror & pauor omnibus videntibus & ſimilia cogitantibus imponatur. Et hac eſt mens legis de qua in d.l.1.ff.eo.tit.dũ dicit tales.lege Cor.teneri & quemadmodum leg.vnica.C.eod.limitatur quoad hoc vt proijciatur in mare aquã vel amnem per.l.pœna.ff.eo.vt intelligatur videlicet ſi ſibi ſit mare vicinũ. Nam ſi non ſic fuerit beſtijs ſubijcitur per.d.l.pœna, per quã limitatur d.l.vni. Nec eſt inconueniens poſteriores leges per priores intelligi per.l.ſed & poſteriores.& per gl.in.l.non eſt nouũ.ff.de legi.† Dicere ergo poſſumus ꝙ ſi etiam tanta dif 3
ficultas qua quaſi æquiparetur impoſſibilitati poſſet iudex diſpẽſare in dicto genere pœnæ: dũ tamen æquè pœnæ terribiles adijcerẽtur arg.eorũ quæ habentur in.l.relegatũ ff.de vſufr.le.& in.l.fi.ff.de ope. pu.cũ ſimilib.† Et eadẽ 4
pœna puniantur fautores & conſcij criminis.l.vtrum.ff. eo.& ſic grauiori pœna puniuntur q̃ ſi ipſimet facerent: quia ſi ipſimet facerent ſolũ punirentur pœna.l.Cor.hoc tamen introductũ eſt propter horrorẽ criminis.† De iure 4
aũt canonico pœna taliũ committentium eſt depoſitio & curiæ ſeculari traditio. Nã pro ſimplici homicidio fit depoſitio & detruſio vt in.c. cum nõ ab homine de iud.iuncto.c.tuæ.de pœnis.&.c.ſicut dignũ.cum glo.de homici. &.c.fi.e.ti li.6. debet ꝓ iſto homicidio qualificato et enormi imponi grauior pœna:ſcilicet quia grauior nõ inuenitur de iure canonico q̃ depoſitio vt in.c.ad reprimendum per gl.de off ordi.nec habet eccleſia vltra quod faciat niſi quod eum degradet & relinquat iudicio ſeculari ar. c.præalleg. cum non ab homine procedi poterit ad degradationem vel recurretur ad theoricam. c. nouimus. de ver.ſigni.&.c.quamuis.de pœnis lib.6.ſcilicet vt in perpetuũ carcerem ponatur, pane et aqua pro vita ſua vtatur

vt ſuprà in homicidio dictum eſt. de pœnitentiali autem pœna nil dico ſed remitto me confeſſoribus qui videant et ſtudeant rubricam de his qui filios occiderunt.

De ſortilegijs, maleficijs, mathematicis & ſimilib. rubrica 8.

SVMMARIA.

1 Sortilegi, malefici & mathematici tripliciter delinquunt.
2 Sortilegium opere committentis pœna.
3 Draconib. in collo vtentes vel alteri membro allegantes, an eandem pœnam ſuſtineant.
4 Verba ſacra quæ in collo portantur omni ſuperſtitione carere debent.
5 Diuinandi modi ſex remiſsiuè.
6 Diuinatio omnis eſt hodie prohibita.
7 Magię effectus.
8 Magiæ pœna.
9 Dignitas non excuſat à pœna magiæ.
10 Sortilegorum & diuinatorum pœna canonica.

HAEC rubrica non habetur expreſſa in pandectis ſiue .ff. Sed de prima parte habetur in antiquis reliquæ verò partes tractantur. C. de maleficis & mathematicis. Pro cuius expeditione clariori facio tres partes ſequentes ſecundum quod in † his tripliciter delinquitur. Primò in Deum. Secundò in proximum & tertiò in ſeipſum. Prima pars expedita eſt ſuprà in rubrica læſæ maieſtatis diuinæ. Secunda quando in proximum delinquitur: tractatur. C. de maleficis. Tertia verò quando in ſeipſum principaliter tractatur in titu de ſortilegis in antiquis. Capio igitur ſecundum membrum videlicet quãdo

1 (margin)

in

in proximum delinquitur quod contingit duobus modis videlicet verbo vel opere.† Et equidē qui opere talia com- 2
mittunt ex quibus mors ſequitur de quibus in.l.1.C.de maleſi.lege Cornelia de ſicarijs tenentur.l 1.in princi.ff. ad.l.Corn.de ſica. Nam plus eſt hominem veneno occidere quàm gladio extinguere in.d.l.1.C. de maleſi. Et quia de dictis duobus membris ſatis ſupra tractatum eſt, videndum eſt de tertio, videlicet quando in ſeipſo principaliter delinquitur. quod membrum ſubdiuiditur in duo. Nam ſunt qui ſimpliciter in ſe & non in proximum delinquunt: alij vero in ſe & proximum, vti ſunt illi qui magicis artibus vſi, elementa turbare, vitas inſontium labefactare nō dubitant et accitis crudelibus & inhumanis manibus intentantes audent ventilare, vt quiſque ſuos conficiat malis artibus inimicos, hos, quoniam fera deteriores natura ſunt ferialis peſtis abſumat, id eſt, ea morte qua beſtiæ ſcilicet gladio moriantur.l.multi.C.de male.& mathe. vel beſtijs feris lacerandi tradantur vt vult gloſſ.in.l.nemo eod tit. Nunc de tertio membro principali quando in ſeipſum ſub quo membro cadunt ſortilegia & aliæ ſuperſtitioſitates. Et quia iſta etiam pertinent ad forum ſeculare vt in.c.accuſatus.§ ſane.de here.libr.6. videndum eſt † an vtentes draconibus in col- 3
lo vel alteri membro alligantes vt inde curentur à doloribus & anxietatibus ſuis comprehendantur ſub hoc titu. de qua quæſtione habetur in. 2. quæſtione.26. Et finaliter cauendum eſt in † verbis ſacris quæ in collo por- 4
tantur ne ſit ibi aliquid pertinens ad inuocationem dæmonum, quia hoc indubitanter eſſet ſuperſtitioſum & illicitum. Cauendum etiam eſt ne ſint ibi verba ignota,

ne ſub illis lateat aliquid, & ne fiant aliqua vana, puta characteres, & nihil penitus præter crucem. Cauendum etiam eſt ſummoperè ne habeatur ſpes in modo ſcribendi vel ligandi, nec habeatur in modo in quo ſcriptum eſt vt puta an in charta virginea vel ſit vas triangulare. Nec omnino debet poni ſpes in aliqua vanitate quæ non pertineat ad diuinam reuerentiam quia totum hoc eſſet ſuperſtitioſum & illicitum & peccatum. 36. quæſt. 4. & 26. q. 5. c. non licet. ibi ne in collectionibus herbarum &c. Et ideo quia in iſtis caſibus non eſt dolus expreſſus, licet cadere poßit ſuperſtitioſitas, leges ciuiles hoc caſu pœnam non determinant: ſed eſt iudicio conſcientioſo, & pœnitentiali eccleſiæ remittendum vt in. d. c. non
5 *licet.* † *Diuinatores autem ſub hac rubrica continentur & diuinandi modi ſunt plures. Sed ad propoſitum noſtrum enumerantur ſex modi in. l. & ſi excepta. §. ſi quis. C. de male. Et licet argumenta fieri poſſent hinc-*
6 *inde an diuinatio ſit permiſſa vel ne.* † *Concluſio tamen eſt quod non debet eſſe augurium in Iacob nec diuinatio in Iſrael: quia per tales diuinationes vſurpantur ea quæ ad Deum pertinent ſcilicet notitia futurorum. 26. q. 5. §. 1. facit. l. ſcilicet & ſi reſtituatur. ff. de iudi. & etiam in eo quod in talibus quærunt ſalutem quæ à ſolo Deo quærēda eſt. 26. q. 2. qui ſine ſalutatore. Et ideo omnis diuinatio eſt hodie prohibita. 25. q. 2. c. illud. ver. neq; aliquid & habetur expreſſum in. c. tuarum. de ſortil. facit quod habetur Deut. 18. cap. non inueniatur in te qui obſeruet auguria. Et iterum. non inueniatur in te qui obſeruet ſomnia. Et iterum ibidem. non inueniatur qui ariolos excitet neque qui diuinos conſulat: & ideo*

tales

taleſ ſunt omni iure reprobati qui cum ad limina iudicum venerint iubentur concremari. l. nullus. C. eo. Receptatores verò eorum deportantur & bona eorum publicantur, vt ibid. fautores autem capitaliter puniuntur. l. fin. C. eo. & alia lex tales gladio iubet eſſe puniendos. l. nemo. C. eo. vel beſtijs ſubijciendos vt ibi gloſſ. vt ſupra dictum eſt. † Sunt autem qui per artes illas magicas 7
perſonas plurimas lædunt conflatis imaginibus ceræ aut alio modo plures damnificant. de quo in. l. multi. eodem titu. Aliqui verò pudicos animos ad libidinem prouocant. l. eorum. C. eodem titulo. vel inimicitias inter coniuges vel alios cauſant. vt in dicta. l. multi.
† Et tales. ll. proſequuntur, ita quod ſi mors ſubſequa- 8
tur. l. Corne. tenentur: vt ſuprà dictum eſt, & breuiter omnes leges illius tit. C. de maleſi. ſeueriter tales iubent puniendos quæ procedunt in conuicto & confeſſo. vt ſentit text. in. l. & ſi excepta. §. ſi quis. eo. titu. de maleſi. Si autem conuicti teſtibus confiteri nolint per hoc tamen non euadunt punitionem licet mitius puniuntur. Nam iubentur in culeo poni & lacerari vngulis ſulcantibus & tinctis eorum ſanguine donec pœnas proprio ore dignas tali facinore proferant. d. l. et ſi excepta in fine. Vnum tamen notandum eſt quod † quæcunque digni- 9
tas non excuſat tales à tortura. d. l. et ſi excepta in principio. & hoc propter infamiam criminis quod crimini læſæ maieſtatis comparatur. † De iure autem canonico pœ- 10
na ſortilegorum & diuinatorum eſt quod tonſurantur in capite & decaluantur ad modum ſtultorum, veſteſq́ eorum ante & retro ſcinduntur. Et de hac decaluatione habemus. 32. q. 1. c. de Benedicto. Et ſic dehoneſtatus de tota parochia eijcitur. 26. q. 5. c. epiſcopi. Et efficitur

infamis.2.q.8. quiſquis, & ſi habeat officium vel beneficium poteſt illis priuari. vt vult gloſſ.fin.in.c.1.de ſortil. per.c.non oportet. &.6.q.5. cum duobus ſequenti. hodie tamen tales ſortiarij, vt dictum eſt, iure ca. dehoneſtantur.c.epiſc.ead.cauſa &.q.& mitram depictam eorum ſceleratis capitibus imponūt et in ſchola in loco publi.dum populus ad diuina cōcurrit ſtare faciunt & exinde eos cum vituperio extra dioceſim eijciunt. Quæ practica poteſt fundari ſuper dictis.c epiſcopi.&.c.de Benedicto praalle. Poſſent tamen talia fieri per dæmonum inuocationes quo caſu clerici degradantur per ca.admoneant.36.q.vlti quia tunc incidunt in hereſim: vt ſupra dictum eſt titu.de hereticis.

De falſarijs & falſis rubrica 9.

SVMMARIA.

1 Falſum quid ſit.
Falſum ſine dolo non committitur.
3 Falſum quib. modis committatur.
4 Falſum quomodo conſenſu committatur.
5 Falſum quomodo committatur verbo quinq; modis.
6 Falſum quomodo ſuggerendo committatur
7 Falſum quomodo denunciando & accuſando committatur.
8 Falſum quomodo falsè teſtificando committatur.
9 Falſum quomodo committatur falsè iudicando.
10 Falſum quomodo ſcriptura committatur.
11 Notarij falſum committentis pœna.
12 Falſum in teſtamēto ſibi adſcribendo cōmittitur.
13 Falſum quomodo in falſa moneta committatur.
14 Falſum quomodo in falſa menſura committatur.
15 Falſum quomodo ſupponendo committatur.
16 Falſum quomodo vſu committatur.

17 Fal.

17 Falſum quomodo committatur omiſsione.
18 Falſum committentis pœna ciuilis.
19 Falſum committentis pœna canonica.
20 Falſificantis ſigillum pœna.
21 Falſificantis bullas apoſtolicas pœna.
22 Falſis literis vtentis pœna.
23 Falſi tabellionis pœna.

PRIMA pars huius rubricæ habetur in antiquis decretalibus, ſecunda vero .ff. & .C. ad leg. Cornel. de fal. Et quia mitior eſt pœna legalis quā cano primo tractatu legales præmitto: & ſic de falſis præmittendo quæro quid ſit falſum† & quidem falſum, quod ad propoſitū 1 *attinet. eſt mutatio veritatis doloſè facta vt colligitur ex l. quid ſit falſum. ff. eod. & ex. c. tua nobis. de offi. vica. faciunt quæ habentur in. c ſuper literis. de reſcrip & in. §. in fraudem Inſti. quibus ex cau manu. non lic. & addidi illa verba ſcilicet doloſè facta ex l nec exinde. C. eod. & l. impuberem. ff. eod. † quia ad hoc quod hac pœna quis* 2 *teneatur oportet quod dolo falſum committatur per di. ll. Quæ quidem diffinitio ex præmiſſis iuribus illicito omni caſui conuenit ſpecificè deſcripto in tit præenarratis & quia propoſiti noſtri eſt caſus & pœnas deſcribere, † falſum committi poſſe his modis arbitramur: conſenſu, ver-* 3 *bo, opere & vſu & omiſſione. quæ membra ſi diſcreuerimus nihil vel parum horum quæ ſub hoc crimine cadere poſſunt relinquemus. De his ergo falſis quæ conſenſu committuntur præponentes quæritur † quibus modis falſum* 4 *conſenſu committitur. & quia maxima pars contractuū ex conſenſu vires ſumit, dicitur falſum committi per contrahentes, puta, quia rem duobus quis vendidit per. l. qui duobus. ff eo. tit in quo articulo faciamus quatuor membra. Primum quod præmiſſum eſt. ſ quando rem vni ven-*

 ditam

ditam alteri vendit quo caſu committitur falſum vt dictum eſt. Secūdum quando vni rem hypothecatā alteri vendidit, permutat aut in ſolutum dat: & tunc non reperitur pœna corporaliter ſpecificè à iure ſtatuta. Sed eſt arbitraria per lecta & notata in.l.ſtellionatus.§.pœna. ff.de cri.ſtel. & vltra prouidetur decepto per remedia titulorū.ff.&.C.qui potio.in pig.hab. Tertiū quando quis rem vni obligatā alteri hypothecat. Et tunc etiā eſt pœna criminis ſtellionatus.vt gl in.d.l ſtellionatus.ff.de crimine ſtelliona. Et eſt textus expreſſus in.l.ſi quis in pignore.§.ſed & ſi quis ff. de pigno.actio. Quartum quando quis aliquam rem vendidit & illam nondum traditam alteri hypothecauit per ea quæ habentur in.d.l.qui duobus tunc.l.alienatum.ff.de ver.ſig. Et in iſtis mēbris, ſolum notatur ſub hac rubri.primū quando quis duobus rē vendit. Nā iſta rubrica cætera membra ad alias ſpecies declinat vt ſuprà dictū eſt quæ ſuis locis et ordine tractabuntur. Et ideo de ſecundo membro eſt tractandū videlicet de falſo † ꝙ committitur verbo quod cōtingit quin-
5 licet de falſo † ꝙ committitur verbo quod cōtingit quinque modis principaliter videlicet ſuggerēdo, denuncian-
6 do, accuſando, teſtificando, & iudicando. † Suggerendo, puta quia impetrando reſcriptū falſum ſuadetur principi vel iudici. in l. ſi quis obrepſerit.ff.eo. & ex qua perſuaſione fit iniuſtitia parti cōtra quam perſuadetur. De quo vide.ff.eo.l ſi quis obrepſerit. & in iuribus per glo.in ea.
7 allegatis.& in.l.maiorē.& l vbi falſi.C.eo.tit. † Denunciando & accuſando etiā committitur falſum: vt in.lege Corne. cauetur.§ fina.ff.eo.pro quo faciunt quæ tra-
8 duntur per Dd.in.l.1.§ incidit.ff.ad Turpil. † Cōmittitur etiā falſum hoc caſu falsè teſtificando.l.1.in prin.&.§.1. & l.falſa pœna.ff.eo. & punitur etiā ſi teſtimonium non habue-

*habuerit effectũ.per lecta & nota. in.c.1. de crimi.falſi.
ex quo teſtimonio ſi ſequatur homicidium non ſolum te-
netur.l.Corn.de falſis.imo tenetur.l.Corne.de ſica.talis
teſtis.vt ſuprà dictũ eſt in tit.de homi.†Pariter falsè iu- 9
dicando cõmittitur falſum. l.1.ſed ſi quis.ver.& qui iu-
dicetur.eo.tit.& tenetur de homicidio ſi homicidiũ ſe-
quatur.vt ſupra dictũ eſt in titulo de homicid. †Optimè 10
aũt multis modis falſum committitur: puta ſcriptura,
falſum ſcribendo vel verũ delendo.vt in.l.1.ff.eo.nec eſt
differentia inter ſcripturã concernẽtem rempub.vel in-
tereſſe priuatum.per lecta & not. in.l.damus licentiam.
C.ad le.Cor.de falſa. & notandum eſt † ꝙ notarius ſi 11
culpa, dolo vel negligentia aliquem plus vel minus ſcri-
bendo damnificet tenetur ad omne intereſſe per tex.in.l.
fina.C.de magi.conue.& in.l.fin.ff.ſi menſor falſum
mo.di.in.l.2.C.de nume.actu.libro 12. Tenetur etiam
notarius pœna falſi falſum atteſtando in inſtrumẽto ſuo:
puta quia dixit & atteſtatus fuit in ſui præſentia pecu-
niam fuiſſe numeratam quæ nõ fuerit numerata.ita no-
ta.Dd.l.ſi ex cautione.C.de non numerata pecunia.in.
l.ſi ex in.l.1.C.de canone frumentario vero.lib.12. Item
committit falſum notarius falſo ſigno vtendo.l.lex Cor-
nelia teſtamentaria.ff.eo. Et eſt hodie pœna notarij fal-
ſum inſtrumentum ſcribentis quia perdit manum per.c.
imperialem.§.ſcriba.de prohi.alie feud.per Fede.quod
limita vt infrà in fi.dicetur. †Committitur etiã falſum 12
quando quis ſibi aſcribit in teſtamento vel codicillo ſiue
aſcribat ſibi hereditatem ſiue legatum vel ſubſtitutio-
nem.l.qui teſtamentum.cum quatuor ſequen.& l.diuus
& l.impuberẽ.ff.ad legẽ Cor.de fal.& C.de his qui ſibi
aſcri.in teſtam.quos caſus hic longũ eſſet narrare: ideo eo*

 remit-

13 remitto. † Item committitur falſum in falſa moneta: vt ſunt illi qui nummos partim raſerunt, partim tinxerunt vel cōfixerunt, qui ſi liberi ſunt beſtijs ſubijciuntur: & ſi ſerui vltimo ſupplicio damnātur & idē de eo qui falſam monetam percuſſerit l. qui falſam. ff. eo vel adulterinos nummos fecerit: puta plumbeos vel ſtanneos. d. l. qui falſum. & l. quicunq;. & l. pe. eo. tit. hac tamen pœna latius
14 declarabitur in tit. de falſa moneta. † Committitur etiā falſum in falſa menſura. vt in. l. pen. §. fin. ff. eo, cuius pœna eſt relegatio vt ibidē. & in l. annonam. §. fi. ff de extraor. cri. Sed iure canonico inducitur pœnitentia quod ieiunet 30. diebus in pane & aqua. c. 1. de emp. & ven ego tamē regularem & adaptarē pœnis ciuilibus vt in præceden.
15 dictum fuit & inf. dicetur. † Item committitur falſum ſupponendo falſum. l. qui falſam. ff. eo. tit. & l. Cor. teſta
16 mentaria. §. 1. eo tit. & l. cum ſuppoſiti. C. eo. tit. † Præterea etiā committitur falſum in vſu: puta quia vtitur quis falſo nomine l. falſi nominis. eo. tit. ff. vel falſo officio vel dignitate. l. eos. ff. eo. tit. vel falſo nomine alterius vtitur mandato. l. qui nomine. eo. tit. ff. vbi nominatur de falſo ſeruientibus. Qui ſi pecunia corrupti hoc faciant puniuntur vt falſarij. ff. eod. l. 1. §. ſed & ſi quis abrenunciandū. Sed ſi nō ſit corruptus pecunia, tenetur ad intereſſe. ff. eo. tit l. pro nomine prætorum. ꝙ nota pro executoribus falſas relationes faciētibus. † Poſtremò verò cōmittitur omiſſione: vt ſi quis teſtamentū celauerit. l. eum qui. C. eo. tit. & ff eo l. qui teſtamentū & l. inſtrumentorū. e. ti ꝑ quē probatur nō habere locum in alijs inſtrumentis ſurreptis vel celatis. Sed bene verum eſt ꝙ habet etiam locum in codicillis celatis: cum ſint pars teſtamenti. l. impuberem §.
18 qui codicillos eo. tit. † Pœna autem regulariter eſt in hoc

deli-

delicto deportatio & omnium bonorum publicatio.l.1.§. fi. ff.eod. Sed in aliquibus caſibus ſpecialibus mitius proceditur; vt ſupra dictum eſt. & eſt notandum quòd querela ſiue accuſatio huius criminis præſcribitur. 20.annis: vt in l. querela. C.eod.& ibi notatur in gloſ.quorum criminum accuſationes & quantis temporibus præſcribantur.† Nunc de pœnis videndum reſtat de quibus canones 19
diffiniunt & quidem committentes falſum, eoq; pro vero vtentes dicit text. quia tres lædit: ideo triplex pœna imponitur, ſcilicet in eo quòd lædit Deum ſeptennis pœnitentia, nec vnquam admittitur ad teſtimonium, vt 6. q. 1. quicunque, & quia iudicem deludit notatur infamia. 22.q.5. ſi quis conuictus, & verberibus caſtigatur. 5.quæſtione 5.illi qui.in prin. In eo verò in quo proximum lædit, iuxta modum læſionis punitur per nota.in q. 9. nihilominus vel dicere poſſumus quod debeat deponi vt ex lectis & nota.in c.olim. de reſcrip. & in c.cum olim. de offi. delega. Et in monaſterium detrudi ad pœnitentiam agendum.ar.c.ſi quando.50.diſt. & earum quæ habentur.in c. cum non ab homine.de iud.& in c.tua.de pœnis. & melius in c.nouimus.de verbor.ſign. & dicitur falſum per teſtem committi etiam tacendo verum c.presbyteri. 5.q.6. In delinquente autem in facto, vt in falſificante menſuras non eſt pœna certa ſtatuta de iure cano.niſi capiamus pœnam gl.3.ff.eod. vt menſuræ.de emp.& vend. quæ dicit leg.Cor.de falſis puniri quæ eſt in libero homine deportatio & bonorum publicatio: vt ſup. dictum eſt. l.1.in fi.ff.ad leg.Cor. de fal. loco cuius ſuccedit de iure canonico depoſitio, vt not.p Dd.in c.qualiter.li.2. de accuſ.& erit ſimilis pœna quæ in teſte: vt in pœnis ciuilibus: vt ſupra.eſt per l. hodie. §.ſi venditor. ff. ad leg. Corn.

20 de falſis. †falſificantes autem ſigillum de iure canonico puniuntur ſecundum diuerſitatem ſigillorum. Nam falſificantes ſigillum vel plumbum Romani Pontificis degradantur & poteſtati ſeculari traduntur:vt in c. ad falſariorum.de crimine falſi. Falſificantes autem ſigilla principum verbaliter degradantur & ſignantur ſigillo faſificato:vt ab alijs diſcernantur & à prouincia ſeu diœceſi expelluntur.c.ad audien.eo.tit. falſus autem denunciator ſuſpenditur ab officio & beneficio per c. ſi . de calum. Qui verò falſum ſcripto atteſtatur ab officio & beneficio
21 ſuſpenditur.† Qui verò literas ſeu bullas Apoſtoli falſificant modis & formis de quibus in c. ad falſariorum . de crimine falſi.puniũtur ſcilicet degradatione et curiæ ſeculari traditione. Nam ſi ſit clericus excõmunicatur,& priuatur beneficio & officio:& curiæ ſeculari traditur Si verò eſt laicus excommunicatur & curiæ ſeculari traditur:illi verò qui non falſant,ſed falſe impetrant per dolũ & malitiam, puniuntur pœnis,de quibus in c. ſuper lite-
22 ris.de reſcri.† Vtentes verò falſis literis ſi ſint clerici debent officijs priuari & beneficijs. Si verò laici ſunt ipſo iure excommunicantur: vt ſentit tex.in d.c.ad falſariorum. Falſificantes verò literas aliorum prælatorum vel inſtrumenta deponuntur & in monaſteriũ detruduntur. 50.diſt. ſi epiſcopus. Alias autẽ pœnas canonicas curioſus
23 lector ex diſcurſu dicti ti.colligere poterit:et quia† vt plurimum falſum à tabellionibus committitur: vidẽdum eſt qua pœna hodie puniantur pro quo diſtingue. Quia aut delinquunt contra eccleſiam aut contra fiſcum, vel contra priuatum. In primo caſu ſcilicet quando contra eccleſiam falſum ſcribendo tunc puniuntur pœna. l.iubemus.§. ſane. C.de ſacroſanct. eccl.ſcilicet quòd pœna irreuo-

irreuocabilis exilij damnantur. d. §. ſane. verb. his tabellionibus. in ſecundo verò caſu ſcilicet quando contra fiſcũ diſtinguitur. Quia aut deliquit ipſe notarius in non faciendo: hoc eſt in omittẽdo ea ad quæ tenebatur: & tunc punitur mutilatione ſeu abſciſione manus: vt in ſupradicto. §. ſcriba. de prohibitione feud. alie. & in autent. de man. princip. § coges. quæ pœna eſt generalis in omni caſu in quo lex iubet membrum amputari. in autent. vt nul. iud. § pe. Si verò delinquit notarius contra principem in faciendo ſubdiſtinguitur: quia aut tabellio eſt autor delicti: & tunc debet puniri pœna combuſtionis: vt in l. 1. C. de im. nemini conceden. lib. 10. Aut non eſt autor delicti ſed delicto per alios commiſſo aſſentit conficiendo inſtrumentum. Et tunc eſt pœna amiſsionis bonorum. l. 2. C. de pet. bo. ſubla. Tertio verò caſu ſcilicet quando delinquit contra priuatum diſtinguitur: quia aut delinquit in non faciendo: puta quia non vult conficere inſtrumẽtum: & tunc debet ab officio deponi per l. iubemus. in fi. C. de defenſo. ciuita. cum ibi nota. Si verò delinquit in faciendo: & hoc dupliciter. Quia conficit inſtrumentum ſuper caſu illicito aut licito illicitũ & vetitum contractum faciendo: primo caſu aut iſte contractus erat illicitus ſui natura. Et tũc debet puniri pœna capitali. l. 2. circa mediũ. iuncta gloſſ. ſuper verbo grauiſsima. C. de eunuchis. Aut contractus non eſt illicitus ſui natura, ſed legis prohibitione: & tunc debet amittere ſeu perdere manum cum qua fecit inſtrumentum. vt in d. §. ſcriba. de probi. feu. alie per Fed. Aut verò delinquit in officio ſuper contractu licito illicitum inſtrumentum faciendo, ſcribendo ſeu fabricando. Et tunc eſt pœna deportationis & omnium bonorum publicationis. vt l. 1. §. final. ff. eodem.

Cleri-

Clericus vero falſificans alias literas quàm papales priuatur officio & detruditur in monaſteriũ 50 diſt. c. ſi epiſcopus. Et hæc dicta de huiuſmodi crimine pro præſenti ſufficiant.

De falſa moneta, rubrica 10.

SVMMARIA.

1 Falſæ monetæ crimen quinque modis committitur.
2 Falſa moneta ciuiles vtentis pœnæ.
3 Falſæ monetæ criminis ſpecialia.
4 Falſæ monetæ criminis pœna canonica.

1 *FALSAE monetæ crimen† quinq; modis principaliter committi poteſt: puta quia is qui cudere monetam non poteſt cudit, ſecundo quia etſi cudere poſſit, tamen in falſa materia cudit: tertio quia in falſa forma cudit quarto quia in pondere illam fefellit: & quinto, quia falsè cuſam expendit. Et omnibus iſtis caſibus leg. Cor. de fal. moneta, tenetur. Et vt ſingula membra comprobemus: primum, quando quis monetam cudere non poteſt & cudit, tenetur leg. Corne de falſ. l. qui falſam. l. qui nomine. & l. lege Cor. teſtamentaria. ff. ad l. Cor. de falſa. tenetur etiam l. Iulia maieſt. l. ſi quis num. C. de falſ. monet. & huius ratio eſſe poteſt: quia cudere vel formare monetam ad regalia pertinet. in c. vnico. quæ ſunt regalia, in vſibus feud. cum ibi not. facit. l. 2. § deinde cum eorum. ff. de orig. iur. In ſecundo verò caſu quando in falſa materia: puta quia argenteos in ſtanno vel aureos in electro cudit, eadem pœna tenetur. l. 1. in prin C. de falſa mone. & in l. quicunque nummos. ff. ad leg. Cor. de fal. In tertio verò caſu, ſcilicet quando in falſa*

forma cuditur per habentem poteſtatem cudendi: ſed non in tali cugno, impreſſione vel ſigno talis monetæ: qui adulterino ſigno vtitur leg. Cor. de fal tenetur, per l leg. Cor. teſtamentaria. in prin. ff. de fal Quartò autem tenetur falſans pondus legitimum. vt in c. quintò de iureiu. & in l. 1. C. de vet. numiſ. poteſt. lib. 11. Quinto & vltimo tenetur, qui falſam expendit monetam. de quo per Dd. in l. le. Cor. cauetur. ff. de fal. † Pœnæ autem in ſupradictis caſibus ſunt. Nam in primò, quia maieſtas principis læditur, punitur pœna legis Iul maieſt. quæ eſt taxata in l. ſi quis. C. de fal. mo. ſ. vt flammarum exuſtionibus mancipetur, licet gloſſ. voluerit diſtinguere inter nummos aureos & argenteos: vt qui aureos, illa pœna teneatur: qui vero argenteos, pœna capitis i. deportationis, vt vult gloſſ ſi in l. ſi. C. de veteris nummiſ. poteſtate. lib. 11. per quam gloſſ. limitantur. l. 1. & 2. C. de fal. mone. Secunda verò de aurea intelligatur. Ego tamen credo indiſtinctè procedere iſtam pœnam ignis ſiue ſit moneta aurea ſiue argentea: dumtamen ſit moneta principis non recognoſcentis ſuperiorem falſata, vt ſentit gloſſ. in d. l. 2. ſuper verbo, flammarum, in ſ. ſolutione, quam facit ad argumentum. l 1. Et dicemus quòd pœna capitis, de qua in l. 1. decl aratur per l. 2. ſcilicet vt intelligatur illa pœna capitis eſſe pœna ignis vel aliud vltimum ſupplicium. Vbi autem moneta alterius quàm principis falſatur, mitius punitur. Et iſtum intellectum ſequitur gloſſ in c quanto. de iureiuran. Secundo verò caſu quando quis habet autoritatem cudendi & cudit in falſa materia punitur leg. Cor. de falſis, quia ſi liber eſt datur ad beſtias: ſi verò ſeruus vltimo ſupplicio. l. quicunque. cum ſequ. ff ad l. Cor. de fal. & cum hoc confiſcantur eius bona. vt in l ſi

quis 2

quis in prin. C. de fal. mo. In tertio verò caſu quando in falſa forma, punitur. leg. Cor. de fal. eò quòd falſum ſignum & adulterinum ſuo cugno exſculpſerit, per l. leg. Cornel. teſtamentaria. de fal. etſi in dicta moneta ſeu eius circunferentia nomen principis apponat, pariter punitur pœna falſi per l. qui nomine prætoris. et l. falſi nominis. ff. eo. tit. de fal. Quarto verò caſu, quando legitimo pondere defraudatur, tunc etiam tales fraudatores tenentur. l. Cor. de fal vt volunt Dd. in l. leg. Cor. cauetur. ff. de fal. & eſt gloſſ. 1. ſuper verbo, defraudata. in d. c. quanto. de iureiur, ſub quo membro comprehenduntur radentes, per lect. & not. in l. quicunque. ff. ad leg. Cor. de falſa. Quinto quidem caſu. ſ. quando quis falſam monetam exponit ſcienter & doloſe, falſum committit. vt not. Dd. in d. l. le. Cor. cauetur. Sed licet teneatur eadem lege qua falſans: non tamē eadem pœna, ſed punitur pœna de qua in l. ſeculari. in pr. & ibi gl. ff. de var. & extraor. cri. qua pœna eſt quòd dānetur ad opus metalli vel fuſtigetur vel relegetur. Notandū tamen eſt pro limitatione primi membri quòd falſans monetam alterius quàm principis, non punitur pœna mortis naturalis ſcilicet pœna mortis ciuilis: puta, quia bannitur ſeu deportatur et bona eius publicantur, per ordinariā pœnam falſariorū de qua in l. 3. ff. de fal. & hoc tamē caſu reſeruarem bona venientibus ab inteſtato: quia non læditur maieſtas. & credo hoc caſu
3 procedere auten. bona damnatorum. C. de bo. dam. † Et habet hoc crimen multa ſpecialia, primo quia quilibet tenetur ad accuſationem. Item quia condemnatus non appellat. Item quia punitur is in cuius domo cuditur, licet illud ignoret. Item quod eximens falſarium captum à manibus iuſtitiæ punitur capitaliter. Item quod quili-

quilibet poteſt capere propria autoritate falſarium. Item quod accuſator ſuccumbens non punitur vt calumniator. & omnia hæc probantur. C. eod. l. 1. De iure † cano. 4
non minoratur pœna, vt vult gloſſ. in c. quinto. de iureiu. & ſic poterit puniri clericus ſecundum magis vel minus, adaptando pœnas canonicas legalibus: vt in præcedentibus titulis viſum eſt. & inf. in fine huius partis dicetur.

De falſi nominis mutatione, rubrica *11*.

SVMMARIA.

1 Nomen, cognomen &c. mutatur duobus modis.
2 Nominis mutatio fit in ſacramento confirmationis.
3 Nominis mutatio quomodo neceſſario fiat.
4 Nominis mutatio quomodo doloſe fiat.
5 Nominis falſo mutati pœna.
6 Nomen mutare ſeruo non licet.

Nomen, † cognomen, vel agnomen, mutatur altero 1
de duobus modis: primò ſine fraude & dolo, † vti 2
fit in ſacramento confirmationis, in his qui habent turpia nomina ab impoſitiōe baptiſmi, quod quotidie fieri videmus. & illa mutatio licitè fit. Item etiam quando mutatur ſtatus hominis, vt in l. ad recognoſcendos. C. de inge. et eſt gl. ſuper proœ. Sexti in ver. Bonifacius. † Alia eſt mu- 3
tatio quæ fit neceſſario: vt in hærede inſtituto ſub cōditione, quod nomen teſtatoris deferat: dum tamen ſit honeſtum. per l. ſed ſciendum. & l. facta. §. ſi ſub conditione. verſic. ſi vero nominis. ff. ad Trebel. & dico iſtam mutationem neceſſariam non neceßitate neceßitante: ſed neceßitate cauſatiua. † Alia eſt mutatio doloſa vt pluries 4
vidi contingere de tēpore meo. Nam ſunt qui colludunt cum debitoribus aliquorum creditorum volentium liberare à creditoribus, qua corā aliquo notario fingunt talē

eſſe

eſſe creditorem quem nominant nomine creditoris: & ille factus creditor ſub nomine veri creditoris quittat debitorem: vel exemplificari poſſet de illo, qui colluſo cum quodam qui alicuius hæres effici optabat, falſum ſuppoſuit teſtatorem in aliqua camera opaca, per quem teſtari & ſe hæredem inſtitui, ac ſi eſſet verus teſtator, fecit. Item & illo, qui optans conſequi vnum bonum & pingue beneficium alicuius antiqui prioris, ſuppoſito in lecto & loco obſcuro aliquo ſcienter fingere verba dicti prioris ſibi beneficium reſignantis, & procuratores ad reſignandum conſtitui fecit. iſtos caſus vidi contingere quos arbitror
5 *vere cadere ſub iſta rubrica: † ita quòd teneantur pœna falſi vt deportentur & bona publicentur. per l. falſi. no. in pri. ff. ad leg. Cor. de fal. et ea quæ habentur in l. vnica.*
6 *C. eo. † Seruo autem nullo modo mutare licet. vt in l. vni. C. eod. titul. clericus verò falſe in præiudicium tertij mutans nomen punitur pœna falſi: de qua ſupra in titul. de fal. arguendo de pœnis ciuilibus ad cano. vt ſæpe dictum eſt.*

De lege Iulia ambitus rubrica 12.

SVMMARIA.

1 Ambitus crimen quam ſit deteſtabile.
2 Ambitus idem crimen quod ſimonia ſacris canonibus.
3 Ambitus quid ſit.
4 Ambitus definitio quos tangat.
5 Ambitus ad temporales & ſpirituales honores extenditur.
6 Ambitioſos ab officijs eſſe excludendos.
7 Ambitus crimen quomodo committatur.
8 Ambitus pœna.
9 Simonia quid ſit.

Simo-

10 Simonia tribus modis committitur.
11 Simoniaci in ordine pœna.
12 Simoniaci in officio pœna.
13 Simoniaci in beneficio pœna.

AMbitus licet † ex frequenti vſurpatione parui pen- datur inter humanos iudices, quod dolenter refertur, per hoc tamen apud Deum, qui eſt Iudex incommutabilis, nõ minus in vltionem venit. † Et ideo ſacrorum canonum autores tanquam deteſtabilius inter criminales tractatus propoſuerunt tit. de ſymo. qua nil aliud eſt quam ambitus. Et ne procedamus per ignota, † ſciendum quòd ambitus eſt inordinatus appetitus honorũ terreni, dignitatis, aut amplitudinis, probatur hac diffinitio ex lectis & not. in l. quiſquis. C. ſi cer. pet. & c. cum iamdudum de prob. † Quæ diffinitio illos ſolum tangit quos tangit videlicet cogitantes de ſolo præſenti: de futuro verò nihil cogitantes, & qui honores humanos falſitatẽ putãt. Qui ſi ad ea q̃ in princ. ethicorũ ca. 5. deſcribuntur aduertent, non ita curioſe iſtis humanis delectationibus inſudarent: quia ad vitam perfectam non vna dies: ſed neq; paucum tempus ſufficit: prout nec vna hirundo ver facit: nec vna pulchra dies æſtatem. & tales potius dicuntur paſſionũ ſectatores quàm virtuoſi: eo quòd finis eorũ eſt non cognitio horum quæ agunt: ſed actus, vt in prohemio ethicorum. Nec eſt poſſibile eos qui adminiſtrationẽ non iuſtitiæ, ſed lucri optant poſſe dici iuſtos. Nam vt ſcribitur in 5. ethi. c. 1. videtur illegalis iniuſtus eſſe & auarus & inæqualis. facit ad hoc quod habetur Exod. c. 8. vbi mandatur conſtitui tribunos & ſeniores homines ſapientes timentes Deum: in quibus eſt veritas: & qui oderunt auaritiam, quæ, vt vult Saluſtius in Catalinario, 1 2 3 4

E ſolum

ſolum pecuniæ ſtudium habet: quam tamen nemo ſapiens concupiuit: quia ea venenis cupiditatis imbuta animum corpuſquè virilem effœminat. pro quo facit textus. ad literam in auten. vt iu. ſine quoquo ſuffrag. §. cogitatio colum. 6. vbi probatur quòd qui cingulum iudicandi cum mercede accipiunt malum animum lucrandi habere videntur, non neceßitate: quia care emunt & vendunt. Pœna autem eorum eſt de iure ſtabilita in ea. aut. §. ſi quis autem. de qua ſubiicetur. Sed ad propoſitum redeuntes de malo ambitionis in eccleſiaſti. 8. c. admonemur, non quærere fieri iudices, niſi valeamus virtute in-
5 *terrumpere iniquitates. † Hocquè crimen non ſolum ad temporales: ſed & ſpirituales extenditur honores. per lect. & not. in c. 1. de cler. non reſi. & c. auaritia cæcitas. de elect. in 6. & in c. ſi quis epiſcopus. cum duob. ſe. 1. q. 1. 11. diſt. ante omnia. Et alibi dicitur, quicunque ambitioſus, deſiderat primatum in terra, inueniet confuſionem in cœlo. 40. diſtinct. c multi. Et ideo ſumme cauere debent principes, ne tales ambitioſos ad officia recipiant, eo quòd nummis, quos in emptionem officiorum conſumpſerunt, exuti, quaſi canes famelici hincinde circūeunt*
6 *reimburſari. † Et omnino tales excludēdi ſunt. & ab officio amouēdi: exemplo eius quod legitur de Tyberio in hiſtorijs ſuper actus Apoſtolorum: qui audita conqueſtione de quodā ſuo procuratore: quòd ſegnis & piger eſſet, illū deſtituere noluit. Sed reſpōdit quòd procuratores qui ad modicum tempus conſtituuntur emungunt populum vſq; ad ſanguinem & tantò dominantur acrius quantò breuius, & qui recentes veniunt diſsipant quicquid inuenient. Et vtinam principes noſtri temporis volentibus officia refutarent, & refutantes compellerent iuxta theoricam*

ricam.l.ſi quemquam. C.de epiſ.& cler. & l. fi. C. ad l. Iul.repet. Et idẽ dico in eccleſiaſticis ordinibus & dignitatibus,pro quo faciunt lec. & no.63.diſt. Valẽtinianus. Nullus quippe ſumendus eſt ad honorem niſi qui vocatus fuerit à domino tanquã Aaron.ad Heb.5.c. & 8.quaſt.1.in ſcripturis. quod libenter facerent ſpirituales & temporales principes,ſi ad infinita mala,quæ ex dictis ambitioſis promotionibus eueniunt,aduerterẽt,prout deberẽt miſerijs & calamitatibus ſuorum ſubditorum ſubueniendo. Nunc qualiter & in quibus hoc crimen committatur conſiderandum eſt.† Et primum committitur quan- 7 do per pecuniam facit ſe quis eligi: extra tàmen vrbem Romæ. ff. eod.l. 1. vel quando quis nouum vectigal inſtituit: vt ibidem. Sed qui nouum vectigal inſtituit etiam alia pœna.ſcilicet.l. Iul. de vi publ tenetur.l.fi. ff. ad l. Iul. de vi publ. vt ſupra. viſum eſt. Item tenetur hac lege ambitus, quando quis domum iudicis ingreditur, in l.1. ff. eodem. quod intellige quando ingreditur animo inducendi iudicem vt ei faueat in præiudicium alterius. Item habet locum quando quis accipit dignitatem in qua alias fuit. C. eod. l. vnica. Quod autem dictum eſt quòd dantes pecunias vt promoueantur ad honores vel ad officia puniantur, intelligitur quando dant his qui ſunt ad latus principis & quorum conſilio princeps regitur. quod hodie videmus practicari. Nam ſi principi darent forte in foro temporali excuſarentur per l.1. in princip. ff.eod. Sed in foro ſpirituali ſecus vt vult gloſſ. fin. in c.2.de conceſ. c.cum eſſent. de ſymo. Et quod dictum eſt de redeunte ad idem officium intelligendum eſt quando officiũ habet iuriſdictionem annexã: vt in d.l.vnica.C.eo.ti. et huius ratio eſt: quia volẽs redire

*præſumitur habere animum vendendi iuſtitiam. vt ſupr.
viſum eſt. Poſſet tamen quis ex bono iuſtoq́; rationabili
animo ambire idem officium. ſ. vt prodeſſet & forte defe-
ctus ſuos præteritos ſuppleret, quod tolerabile eſſet: per
ea quæ habentur in l. Barbarius Philippus. ff. de offi. præ-
8 ſi. & in c. qui epiſcopatum. 8. q. 1. † Pœna autem huius cri-
minis reperitur eſſe duplex. vna centum aureorum ſta-
tuta à l. 1. ff. eod. Alia eſt quadrupli. C. ad l. Iul. repe.
l. fin. quas pœnas intellige, vbi aliquis dedit pecuniam
pro adminiſtratione adipiſcenda vel recuperauda: &
quam exinde non exercuit male: ſed ſi male exerceret. ſ.
corruptiones accipiendo: tunc ſine dubio puniretur pœ-
nis, de quib. in. §. ſi quis autem præter hæc. in aut. vt iud.
ſi quoquo ſuf. colum. 6. vbi eſt talis tex. Si quis autem
præter hæc aliquid egerit & donet in adminiſtrationem
in qua eſt iudex, furti reus appareat: & probetur, aut
dans aurum, vt accipiat adminiſtrationem aut acci-
piens ex adminiſtratione, (vtrunque enim ſimiliter no-
ciuum eſt) ſciat quia & confiſcationem & exilium ſu-
ſtinebit, & in corpus verbera atque ſupplicium: Et nota
ſuper verbo, furti: quod iudices qui accepta pecunia vni
parti fauendo aliam lædunt: furtum committunt: Et
ideo non, mirum ſi legibus coerceantur vel coerceri
9 mandentur vt decet. Nunc videndum † reſtat de ſi-
monia, quæ nihil aliud eſt, quam ambitus pecuniarum,
10 vel aliorum donorum aſſecutio. † Et quæ quidem ſimo-
nia vt ſupra dictum eſt de ambitu, tribus modis commit-
ti poteſt, vno modo in ordine: alio modo & ſecundo in of-
11 ficio: & alio modo & tertio in beneficio. † Et quidem ſi-
moniacus in ordine deponendus eſt. c. tua. extr. de ſimo-
nia. c. ſi quis epiſcopus. & quinque ſequentes, & quaſi*

per

per totum.c.1.quæſt.1.etiam quantamcunque egerit pœnitentiam:vt in homicida dicimus 50.diſtin.miror.& in c.fi.de tempo.ordi.& c. ſicut dignum.de homi. Et ratio eſt:quia cum ordo ſit vitioſe receptus:nec habeat executionem,nunquam ex pœnitentia poteſt, hoc peccatū purgari. facit.c.2.& c.qui per pecuniam. & quaſi per to. 1. q.1.& quæ notãtur in c.inquiſitionis. ſuper primo reſponſo.de accu. † *Simoniacus verò in officio & non in ordine,* 12
vel etiam in beneficio deponendus eſt ab officio,vel beneficio.c.inſinuatum.& c. audiuimus.de ſimo.& c.presbyter.ſi per pecuniam.& in pluribus alijs.c.1.q.1.& q.5. quaſi per to. Nec conſuetudo excuſatur.c.ea quæ.& c. Iacobus de ſimo.& vide quæ habentur in c.dilectus.& in c.quoniam ſimoniaca.eod tit. veruntamen non imputatur promoto ſi eo prohibente & contradicente nec aliqualiter ratum habente ſimonia ab alio nomine eius committatur.de quo in c.ſicut tuis.de ſimonia.nam alias poſſet quis in odium promoti ſimoniam committere vt inde ipſum deponi faceret: quod non eſt tollerandum; vt ibi vult text. Et hoc ad propoſitum,vide gloſſam ordinariam in c.tuam.de ætate & qualitate.Vltima † *reſolutio in* 13
hac materia eſt,quòd ſimoniacus in quo delinquit ſiue ſit gradus, ordo,ſiue dignitas beneficialis,puniendus eſt depoſitione,1.q.1.c.ſi quis epiſcopus.1.q.7.can.2.& quaſi per totum.vbi vide.

De lege Iulia repetundarum, rubrica 13.

SVMMARIA.

1 Repetundarum crimen pluribus modis contingit.
2 Poculenta & eſculenta an officiarijs accipere liceat.
3 Repetundarum pœna ciuilis.
4 Repetundarum pœna criminalis.

5 Repetundarum pœna canonica.
6 Suſpenſionem ab officio multos non curare.

Congruenter hic titulus ordinatur poſt præcedentem, eò quòd hi qui per ambitioſos modos officia, quibus ius dicendi imminet, volentes quod exburſarũt in emendis, ad eas partes condemnent ſe reimburſare, etiã cum iactura pauperum, multas committunt in eorum of-
1 *ficijs ſordes, † quod pluribus modis contingit: puta quia, vt iudicent inique vel vt non iudicent æque, munera accipiunt. & ſic in primo caſu faciẽdo: in ſecũdo verò omittendo delinquunt: quod exemplificari poſſet de pluribus: vt ff. eod. l. 1. 3. & 6. Clauſula tamen generalis eſt notanda ſub qua omnes caſus ſpeciales comprehenduntur, quos dicta lex omnes comprehendit: cuius tenor hic eſt. Lege Iulia repetundarum tenetur, qui cum aliquam poteſtatem haberet, pecuniam ob iudicandum vel non iudicandum decernendumue acceperit. Et ſequitur generaliſsima clauſula: vel quo maius aut minus quid ex officio ſuo non faceret. Et eſt notanda hæc clauſula vltima generalis, quæ omnes habentes officia, in quibus ſiue in faciendo, ſiue in omittendo delinquitur, cõprehendit. Quæ quidem clauſula conſiderata, paucos crederem qui publicis officijs pſunt, à pœna huius legis excuſari. de futuris verò quid euenturum ſit, nouit qui æterno tribunali præ-*
2 *eſt. Quæri tamen ſolet, † an talibus officiarijs licitum ſit accipere poculenta et eſculenta. Et concluditur per theoricam iuris, quòd ſi eſculenta & poculenta edulia ſiue comeſtibilia ſint, hoc eſt, intra proximos dies conſumenda, recipere poſſunt, dumtamen non ſit ita frequens vſus talium donariorũ, ex quo poſſet pecunia imburſare: quia tunc de æquipollentibus idem eſſet iudicium, de quo in l.*

in l. ſolent. § penul. & fi. ff. de nfficio procon. Nec excuſantur, ſi dicant dona facta fuiſſe eorũ ſeruitoribus: dumtamen per medium ſeruitorum ad eos perueniant. l. 1. C. eodem. niſi talia donaria reciperentur à perſonis permiſſis: vti cõſobrinis et his qui ſunt in proximiori gradu, et ab vxore. l. 1. in fin. ff. eodem. † Pœna autem huius criminis 3
eſt duplex: nam quædam eſt ciuilis: quædam verò criminalis. Ciuilis eſt quadruplum eius, quod datum vel acceptum eſt. l. fin. in fin. C. eodem. & hoc quadruplum, quando turpitudo dandi prouenit, ex parte dantis, totum applicatur fiſco. ff. de iur. fiſci. l. Lucius. Si verò ex parte recipientis, tunc medietas applicatur læſo: & medietas fiſco. C. de aſſeſſo. l. 3. † Criminalis verò pœna eſt 4
ſecundum qualitatem negotij: nam ſi exitus cauſæ damnum afferat in bonis, priuatur officio. Si verò exitus cauſa damnum afferat in corpore, aut ſequitur mors aut non: & ſi non ſequatur mors, mittitur in exilium & bona confiſcantur. per §. ſi quis autem: in auten. vt litigantes iurent. col. 9. Si verò mors ſequatur, capite plectitur. l. lex Iulia. §. final. ff. eodem. † De iure autem canonico 5
pœna huius criminis eſt ſuſpenſio ab officio. c. cum æterni tribunal. de re iudica. libro 6. Et ſi ſit beneficiatus talis iudex, deponi debet à beneficio: licet gloſſa referat duas opiniones. Iſta tamen gloſſa ordina. non omnino ſequitur primam: quinimo vltimam: tamen cum diſtinctione quam ponit in Clemen. cupientes. de pœnis. Et ego credo verum, illum à beneficio poſſe ſuſpendi propter conuenientiam pœnæ. Nam pœnæ canonicæ correſpondere ſolent ciuilibus: vt notatur per Dd. in c. qualiter. de accuſatio. Et quia ius ciuile punit ꝑpetua depoſitione ab officio: vt ſupra viſum eſt, dici poſſet quòd etiam à beneficio

poſſet ſuſpendi. Et hoc eſt quòd forte ſentit tex.in.d.c.cū æterni.dum dicit. Saluis alijs conſtitutionibus quæ iudicibus malè iudicantibus pœnas inferunt & infligunt. Et hoc ſentire videtur gloſſ.ſuper verbo,infligunt,in fi. Nam alias nimis eſſet leuis coertio, ſuſpendere hominem beneficiatum ab officio duntaxat: quia per hoc non defineret perſeuerare epulari, ventrem ſaturare; & libidini forte inſeruire: & quod deterius eſſet, non ſeruiret altari propter ſuſpenſionem officij: & de altari viueret: quòd iura abhorrent c. extirpandæ. de præben. & 1. ad Corinth.
6 *9.c.† & multi ſunt tales, qui de ſuſpenſione ab officio non darent vnum obolum: cum etiam multi ſeipſos ſuſpendant, ex eo quòd exercitio diuini officij non vacant: Et quod dictum eſt de dictis pœnis, ſiue de iure ciuili ſiue canonico, intelligitur quando iudex vel officiarius pecunia corruptus facit, quæ facere non debet, vel omittit facere quæ facere tenetur: Et ſi per imperitiam malè iudicet, tunc punitur inquantum bonum & æquum fuerit viſum iudici. ff. de var. & extraord.cog.l.vlt. & Inſtit. de obl. quæ ex delict.na.in princ. de quo magis dicitur. C. de pe. iu.qui male iudi.*

De lege Iulia de annona, rubrica *14.*

SVMMARIA.

1 De annona qui principaliter tenentur.
2 Annonam cariorem facientes delinquunt contra officium charitatis.
3 De annona tenētur principaliter mercatores cuſtodes portuum & paſſagiorum.
4 Annona quomodo defraudetur.
5 Bladum quilibet vendere cogitur tempore neceſsitatis.

Fames

6 Fames à furto excuſat.
7 Annonam defraudantis pœna ciuilis.
8 Annonam defraudantis pœna canonica.
9 Annonæ appellatione etiam vinum contineri.

QVIA fraus & dolus committitur non ſolum in iuſtitia diſtributiua per miniſtros legis, ſed etiam in commutatiua per illius exercitores: ideo conuenienter poſt le. Iul. repetun. ſubiungitur titu. legis Iul. de annona, †in qua principaliter delinquunt hi, quorum miniſterio 1
per iniqua lucra carior annona venditur. Et licet iura ciuilia leuiter in punitione pertranſeant, prout infra dicetur, apud Deum tamen, qui omnia rectè iudicat, acrius puniuntur. & ratio eſt: quia quanto magis offenditur, tanto ſeuerius punit: vt iuxta menſuram delicti ſit & plagarum modus: & vt pœna correſpondeat delicto. l. ſancimus. C. de pœ. †quia in his contra officium charitatis de- 2
linquitur: quæ eſt maxima inter theologales: vt habetur 1. Corinth. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, & charitas: maior autem horum charitas: & hæc eſt ſine qua nõ poteſt aliqua virtus exerceri: vt ibidem. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. & per ipſam charitatem cæteræ virtutes coadiuuantur. Cantic. 2. introducit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Charitas enim non quærit quæ ſua ſunt. 1. Corinth. 14. & plus diligere facit proximum quàm ſeipſum: vt habetur in lib. de doctr. chriſtiana. merito igitur iura diuina crimina ipſi charitati contraria puniri iubent. Videamus ergo primò quæ perſonæ delinquunt in hoc crimine. Secundò qualiter. & tertiò qua pœna puniuntur. Et clarum eſt

3 †*quod in hanc legem principaliter incidunt mercatores*
qui fraudant annonam vel etiam qui defraudant. Si
per cupiditatem & auaritiã faciunt ꝙ carior vendatur
l.1.& .2 ff.eo. Item & domini vel deputati ad cuſtodias
portuum et paſſagiorum,qui fraudulosa ſocietate vel in-
telligentia cum mercatoribus habita, aliquibus dant fa-
cultatem introducendi granum infra prouinciam & a-
liquibus extrahendi in fraudem reipub. d.l.2.§ fi. Qua-
4 *liter aũt delinquatur videndum reſtat.† Et dicendũ eſt,*
ꝙ omni modo,qua exquiſitis fraudibus ad impinguandũ
burſas aliquorum particularium annona carius vẽditur
in detrimentum humiliũ & pauperum. Et ideo l fi.eo.ti.
prouidet, ꝙ decuriones ciuitatum prouideant in pretijs
annonarum neceſſariarum ad victum habitantium ciui-
tates & pretium iuſtum ſtatuant. Et hic quæri poteſt de
quæſtione incidenti quã mouent Dd.in l.1.§.cura carnis
5 *ff.de off præfec.vr.videlicet †an habentes horrea in ciui-*
tatibus villis vel caſtris, compellãtur per præfectũ vrbis,
velint aut nolint, ſignanter tempore neceßitatis vendere
bladum:& concluditur ꝙ ita,etiam non habita cõſide-
ratione cõmunis pretij: quia hoc caſu cõpellitur quis ven
dere minus iuſto pretio: hoc eſt, minus cõmuni. arg.l.2.§.
quæſitum.ff. ad le.Ro.de iac. Nam alias poſſet plurimo-
rum mors contingere,ꝙ tolerandum non eſt à bono præ-
6 *fecto,propter neceßitatẽ famis imminentem:†quæ etiã*
à furto excuſat.c.ſi quis,de furtis. Alia verò mẽbra,qui-
bus quæri poſſet de alijs qui vel quæ vendere cogantur,
7 *videri poſſunt in dictis iuribus.† Pœna aũt huius criminis*
eſt, 20.aureorum.l.lege Iulia.ff.e.ſed illa lex propriè lo-
quitur in impediẽte nautas annonæ. Mercatores aũt,qui
coemptas merces vel bladorũ quantitates vt carius ven
dant,

dant, ſic premunt, puniuntur ſecundum qualitatem exceſſus. Nam ſi in modico exceſſerunt interdicitur eis negotiatio. ſi in multo, relegātur. Humiliores verò ad opus publicum damnantur l. annonā ff. de extraor. cri. † *De* 8
iure aūt canonico pœna diuerſimodè ſtatuitur & ſecundum qualitatem perſonarum. Nam laici, ſi moniti non deſiſtant, excōmunicantur. Clerici verò ab officio & beneficio ſuſpenduntur. c. præterea. de vſur. qui ſi incorrigibiliter perſeuerent priuantur & deponuntur. vt in. c. 1. eo. titu. Manifeſti verò vſurarij cōmunione & ſepultura priuantur. c. 3. e. ti. de quibus videri latius poteſt in alle. c. 3. de vſur. † *& ꝙ dictum eſt de annona locum habet e-* 9
tiam in vino: quia appellatione annonæ vinū continetur per lec. & nota. in. l. 1. C. de ero. mili. anno. li. 12. & l. iubemus. eo. tit. maximè in iſtis occitanis baſſis partibus, in quibus homines non poſſunt viuere ſine vino. & ideo cum ſit eadem ratio: idem ius eſt ſtatuendum. l. 1. Titio. ff. de ver. obl. Secus tamen in locis vbi vinū non eſt tamen vſui humano neceſſarium accedente ratione. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte.

De lege Iulia peculatus & de reſiduis rubrica *15.*

SVMMARIA.

1 Peculatus crimen quale ſit.
2 Pecuniæ publicæ quæ dicantur.
3 Peculatus crimen quid à crimine de reſiduis differat.
4 Peculatus, furtum & ſacrilegium differunt.
5 Peculatus pœna ciuilis.
6 Reſidui pœna ciuilis.
7 Peculatus pœna canonica.

S*VPRA viſum eſt de pœnâ iudicum intercipiētium pecuniam priuatorum: videlicet in tit. de lege Iul. repe-*

1 repetundarum. † Verum quia conueniens erat, quod de his qui pecunias publicas interceperunt, aliquid ediceretur. Ideo lex Iulia peculatus in eo caſu prouidit contra iudices & miniſtertum præbentes pecuniam publicā ſur-
2 ripientes: † & dicuntur pecuniæ publicæ hoc caſu, vt vult glo. in. l. vnica. C. eod. ſcilicet pecuniæ ciuitatis vel fiſci ab alijs adminiſtrata & per iudicem ſubrepta. Sed ſi per ipſoſmet adminiſtratores ſubriperentur tenerentur lege
3 Iul. de reſiduis & non peculatus. † Et in hoc differt lex Iul. peculatus à lege Iul. de reſiduis. videlicet quod illa locum habet vbi iudices pecunias publicas ab alijs adminiſtratas ſubripiunt. Lex verò Iul. de reſiduis vbi per ipſoſ-
4 met adminiſtrantes ſubripiuntur. † Et nota. quod furtū, peculatus, & ſacrilegium differunt vt genus & ſpecies. Nam furtum ſe habet vt genus, & peculatus & ſacrilegium vt ſpecies. vt in. c. quid ergo. 23. q. 4. Caſus autem in quibus incidit quis in legem Iul. peculatus enumeran-
5 tur. ff. eodem. per diſcurſum titu. † Pœna autem legis Iul. pecu. capitalis eſt. C. eod. l. 1. in princip. & eſt pœna capitalis, deportatio: vt ibidem vult gloſſ. & Inſtitu. de pub. iu. §. item lex Iu. pecu. Poſſet forte tamen dici, quòd pœna varietur ſecūdum qualitates perſonarum: vt ſi iudex pecuniam publicam ſubripuerit capitali animaduerſione puniatur, in proprio ſignificatu per tex. in. d. l. vnica. C. eodem. Si verò alius quàm iudex incidat in legem Iul. pec. tunc punitur pœna deportationis. Et hoc eſt quod expreſſè voluiſſe videtur tex. in. d. §. Item lex Iul. Inſt. de pu. iu. ver. alij. Nam ecce, quod tex. in præcedentibus punit iudices capitaliter. & ſequitur: alij vero qui in hanc legem inciderint, pœnæ deportationis ſubiungentur. facit ad hoc. l. 1. ff. eo. Sed quia glo. & Dd. aliam pœnam quàm

quàm deportationis non imponunt, non auderem præſumere, maximè in pœnis, vbi benignior interpretatio eſt facienda, aliã addere: † *pœna vero legis Iul. de reſiduis eſt* 6
poſt reſtitutionem, ſimpli. vt vult glo. in. d. l. lex Iulia. §. lege. ff. eo. † *Quæ autem pœna ſit in hoc crimine de iure* 7
cano. dic quod pœna talium de iure Can. eſt, quod preſbyteri & alij viri eccleſiaſtici ſibi appropriantes vel alienantes bona eccleſiaſtica, excõmunicantur, donec reſtituerint: & ſi reſtituere non poßint, deponuntur. 12. q. 2. c. diaconi. de quo in c. ſi quis. de re. eccle. non alie. & in auten. iubemus. §. œconomus. C. de ſacroſan. eccle.

De plagiarijs rubrica 16.

SVMMARIA.

1 Plagiarij qui ſint.
2 Plagium vnde dicatur.
3 Plagij crimen quibus caſibus committatur.
4 Plagij pœna ciuilis.
5 Plagij pœna canonica.

PLagiarij † *ſunt illi qui liberos homines ſeducunt vel* 1
alienos ſeruos ſubripiunt aut vendunt: à plagâ maris dicti. C. eo. ſuper rubri. Nam qui liberos vel ſeruos homines furtim ſubreptos vendunt plagium committũt. † *Et dicitur plagium quaſi plaga: quia domino vel patri* 2
magna plaga infligitur, dum liberi vel ſerui eis ſubtrahuntur: vt ibidem. † *Caſus autem quibus committitur* 3
ſatis diffuſe terminantur ff. & C. eod. tit. vbi videri poterunt. † *Pœna autem huius criminis variatur ſecundum* 4
qualitatem perſonarum. Nam ſeruus & libertus beſtijs ſubijciuntur. Ingenui verò aut ſunt nobiles aut ignobiles: ſi ignobiles gladio feriuntur: nobiles verò in metallum

dam-

5 *damnantur.in.l.fin.ff.& .C.eo. †De iure autem canoni. non reperitur ſpecialis pœna in hoc crimine: niſi caperemus illam de qua in ca fina.de iudi. ſcilicet quod emens hominem liberum baptiſatum vel baptiſandum, ſi infra tres menſes eum non relaxauerit, perdit pretium: vel poſſemus dicere, quod quia iſtud crimen eſt de grauioribus, quod irrogetur pœna depoſitionis. de quo plenè per Dd. in generali doctrina quam ponunt in ca.at ſi clerici.& in c.cum non ab homine.de iudi.& in c.1.de furtis.*

De ſacrilegijs rub. 17.

SVMMARIA.

1 Sacrilegium quot modis committatur.
2 Sacrilegij pœnæ ciuiles.
3 Sacrilegium quaſi, quibus caſibus committatur.
4 Sacrilegium quo modo de iure canonico cõmittatur.
5 Sacrilegium eſſe crimen miſtum.
6 Sacrilegij pœna canonica.
7 Sacrilegij crimen infamiam irrogat.

1 F*VERVNT nonnulli legiſtæ † qui aſſerere voluerunt ſacrilegium tripliciter committi poſſe, ſcilicet cum ſacrũ de ſacro, ſecundò quando ſacrũ de non ſacro: tertiò quando non ſacrum de ſacro rapitur. Et duo prima membra probantur per.l ſacrilegi capite.ff.ad le. Iul. pecu. Tertiũ verò probatur per.l.diui.ſeuerus.eo.tit. Alij verò dicunt vno modo committi: ſcilicet cum ſacrũ de ſacro rapitur per dicta in.l.diui. & forte melius, vt pœnales reſtringamus ſanctiones. Secundum canones verò tribus modis prædictis committitur ſacrilegium, ac etiam quartò, quoties quis manus impias mittit in clericum prout hæc probantur in c.ſi quis ſuaden.diabolo. 17.q.4.& eſt idem text. in cle.1. de pœnis. nec eſt vis, quod*

quòd magis extenditur ſacrilegium de iure canonum: quia canones non irrogant tantam pœnam quantam leges ciuiles: vt infrà dicetur. Veritas ergo eſt, quod in dictis primis duobus caſibus verè committitur ſacrilegium. In tertio verò furtum. † Et ſecundum diuerſitatem horum caſuum diuerſificantur pœnæ. Nam in primo caſu 2
eſt pœna capitalis in proprio ſignificato. per. l. ſacrilegi capite. ff. ad. l. Iul. pecu. & ſacrile. & reſi. & l. ſi quis in hoc genus. C. de epiſ. & cleri. In ſecundo verò caſu quia non eſt propriè & abſolutè ſacrilegium de iure ciuili: eſt tamen maius delictum quàm furtum: ideo magis puniri iubetur per. d. l. ſacrilegi capite. in ſecundo reſponſo. Et erit iſta maioritas pœnæ arbitrio iudicantis imponenda per. l. lege Iulia peculatus. §. mandatis. ff. ad. l. Iul. pecu. puta: manus amputatio aut perpetuum bannimentum. In tertio verò caſu punitur pœna furti per. d. l. diui. de qua pœna habetur in auten. ſed hodie nouo iure. C. de ſer. fug. de quo dicetur infrà in ti. de furtis. † Alij 3
caſus ſunt in quibus ſacrilegium quaſi committitur qui parum ſunt in vſu de quibus me remitto ad. l. C. eo titu. & ff. ad l. Iul pecu. de ſacri. † De iure autem canonico ſacrilegium dicitur committi in omnibus caſibus prædictis: vt. 17. q. 4. ca. ſi quis contumax. c. ſi quis inuentus. & c. ſi quis ſuadente: † Et dicitur crimen miſtum: vt videtur velle gloſſ. in c. ſunt qui opes ea. cauſa & quæſtio. 5
† Pœna autẽ iure canonico imponitur, ſcilicet quod poſt trinam admonitionem excommunicãdus eſt: vt vult gl. in. c. ſi quis domum. 17. q. 4. vnde miror ꝙ iura canonica in tanto ſcelere ita mitem pœnam imponant: vt ſentit. d. glo. pro qua facit c. fraternitatis. 12. quæſt. 2. & ideo crederem dici poſſe, ꝙ ſi ſacrilegium perpetratum ſit manifeſtum,

feſtum, ex quo infamia ſequatur: vel nota publica. tunc aut commiſſum eſt à promouendo vel à promoto. Primo caſu in pœnam incidens impeditur, ne promoueatur ad ſacros ordines. argu. à contrario ſenſu. C. de fur. pro quo facit. c. fin. ſi quis presbyter. 50. diſtin. poteſt etiam puniri tanquam fur. argu c. quid ergo. 23. q. 4. & condemnari pecuniariter erga eos ad quos ſacrilegij querimonia pertinet. d. c. ſi quis contumax. 17. quaſtio. 4. Si verò à promoto: tunc crederem quod poſſet ſuſpendi. arg. eorum quæ habentur in. c. at ſi clerici. & in. c. cum non ab homi-
7 *ne de iudi. vel forte etiam priuari. † Quia iſtud crimen ſacrilegij irrogat infamiam vt in. d. c. fin. de fur. Et quia eſt inter crimina publ. numeratum. Et vt ſuprà dictum eſt, in alijs criminibus clericus poteſt deponi à beneficio, propter maleficium ab eo perpetratum, quod irrogat infamiam de iure ciuili: vti ſunt crimina publica nota. ff. &. C. de his qui notantur infami. & per ea quæ leguntur & notantur in. c. veritatis. de dolo & contumacia. & in c. inquiſitionis. &. c. qualiter & quando. de accu. &. c. licet hely. de ſymoni. cum ſimilibus. Concluditur igitur talem clericum priuandum fore beneficio vel officio argumento lectorum & nota. in. c. ſi forte. 12. quæſtione 4. Si autem non eſſet publicum poſſet epiſcopus cum pœnitente & correcto diſpenſare per lecta et notata in dicto capitu. ſi quis presbyter.*

De ſeditioſis rubrica 18.

SVMMARIA.

1 In ſeditione ſunt principaliter tria attendenda.
2 Seditio à quibus committatur.
3 Seditionis pœnæ ciuiles.
4 Seditio qualis vel qualiter committatur.

5 Sedi-

5 Seditio quomodo in aliam ſpeciem criminis tranſeat.
6 Seditio contra quem committatur.
7 Seditionis commiſſæ pœna.
8 Seditio quomodo contra caſtra committatur.
9 Seditio quomodo ab vniuerſitate committatur, eiuſq; pœna.
10 Populus multus quando dicatur.
11 Seditionem quatenus committat vniuerſitas.
12 Seditionis reus eſt, qui multitudinem congregat.
13 Seditionis pœna canonica.

TRIA ſunt principaliter† attendenda in hoc crimine, quibus attentis enodabuntur varietates quæ ſunt inter doctores de pœna huius criminis, videlicet à quibus committatur ſeditio. Secundò qualis: et tertiò contra quem. Ad primum ſubdiſtinguendum eſt, † committitur à conſulibus vel adminiſtrantibus rempublicam, corpus vniuerſitatis repræſentantibus: vel ab aliquibus particularibus per modum vniuerſitatis congregatis. Nam in primo caſu, ſcilicet quando à conſulibus vel adminiſtrantibus rempublicam ciuitatis committatur, inſpiciendum eſt an delictum commiſſum ſit in omittendo: an verò in faciendo. † Et ſi in omittendo, punit totum collegium vniuerſitatis. per.l. iubemus nullam. de ſacroſanctis eccle. Et ratio eſt: quia negligentia illorum quibus mandatur, non excuſat à negligentia mandantis: quinimò ita tenentur non omittentes: quorum intererat fieri. l. ſi procurator. §. ſi tutores verſ. ſi verò. ff. manda. Si verò in faciendo crimen commiſſum ſit: & tunc ſubdiſtinguendum eſt: quia aut quod committitur per modum vniuerſi: puta ſtatuta illicita condendo, collectas imponendo. & tunc omnes tenentur.

(Margin numbers: 1 beside line 1, 2 beside "tra quem", 3 beside "mittendo".)

per ea quæ habentur in.l. omnes populi.ff. de iuſti. & iure.& per autentic. Item nulla communitas. C. de epiſcopis & clericis. Si autem crimen ſit commiſſum in faciendo,& per particulares vniuerſitatis, licet proceſſum ſit per modum vniuerſi: vt eſt crimen violentiæ alicuius:& tunc,quia verè vniuerſitas non delinquit,ſed illi qui operam dant ſeditioni: tunc non tenentur niſi facientes.ff. de dolo.l.ſed ex dolo.§.1. Si verò à particularibus per modum particularium committitur, iuſtum eſt ꝙ pœna
4 ſequatur auctores.l.ſancimus.C.de pœnis. † In ſecundo verò caſu principali.ſcilicet, qualis ſeditio committatur,
5 attendẽda eſt qualitas.† Nam poſſet talis ſeditio cõmitti quæ tranſiret in aliã ſpeciem criminis:puta læſæ maieſtatis vel vis publicæ,in qua ſpecie ſunt hi,qui fecerũt homines armari cũ telis,lapidibus,vel in vrbe vbi ſint,qui conueniunt aduerſus remp. vt homines ad ſeditionẽ conuocentur:aut quo quis magiſtratus,qui imperiũ habet,occidatur.l.1.ff.ad.l.Iul.maie.& qui turbæ,ſeditioníue faciendæ conſiliũ inierint. l.3.ff.ad.l.Iul.de vi pub.in prin. Pariter etiã teneretur de homici.ſi homicidiũ cõtingat.
6 Et iudex prudens crimen ex actibus iudicabit:† Conſiderandum eſt etiã & tertiò contra quẽ committitur, nã ſi
7 contra principẽ lege Iul.maieſt.teneretur:† & in illo caſu non ſolũ tenentur ipſi delinquentes: ſed etiã eorum poſteritas,ſaltẽ ciuiliter, quoad pœnã confiſcationis bonorum:vt ſuprà viſum eſt in tit.ad l.Iul.maie.Sed ſi nõ fiat contra principẽ ſed contra remp. diſtinguendũ eſt: quia vel illa ſeditio cõmittitur per laſciuiam & inſolentiã populi aut ex dolo & malitia. Si primũ,aut eſt peruentum ad effectũ ſeditionis aut nõ. Si eſt peruentum,tunc capite puniũtur per.l.1.cũ gl.ſua & .l.2.C. de ſedi. accedant

lecta

lecta & notata in l. denunciamus. C. de his qui ad eccleſiam confugi. Si aũt non eſt peruentum ad actum: ſed ſolum eſt ſtatũ & remanſum in terminis inſolentiæ & proclamationis: & tunc fuſtigantur l. capitalium. §. ſolent. ff. de pœn. & hoc quando non fuerunt inhibiti ne talia facerent: quia ſi fuiſſent inhibiti tunc grauius punirentur: vt vult gloſſa in dicto §. ſolent ſuper verbo admoniti. Si autem ſeditio committatur per dolum & machinatam conſpirationem, licet peruentum non ſit ad actum, punietur pœnis legalibus prædictis de quibus in dicta. l. 1. propter verbum ibi poſitum, tentauerit, per quod probatur, quod attentantes, licet non perficientes, illa pœna puniantur, quod iudicantis arbitrio temperandum erit, in caſu præmiſſo: † Poteſt etiam committi ſeditio non ſolum contra principem & ciuitates: ſed etiam contra caſtra & alia loca vt probatur in l. 2. C. de ſedi. in princi. dum dicit: in nullis locis aut ciuitatibus: & idem ſentit glo. in l. 1. ſuper verbo plebem. eod. titu. Et diſtinguendum eſt in pœnis vt ſuprà dictum eſt. Vnum tamen notari oportet † quod vbi ſeditio committitur ab vniuerſitate per modum vniuerſitatis: quod contingit ſi delictum eſt in committendo: puta quia congregato populo vel vniuerſitate & conſilio deliberato commiſſum eſt, tunc conſiderandum eſt. ſi ſit collegium magnum, ita quod ſi corporaliter punirẽtur ſinguli de vniuerſitate, fieret magna ſtrages gentium. Et tunc corporaliter puniendi ſunt qui dederunt materiam ſeditionis. in alijs autẽ alterabitur pœna corporalis in pecuniariam vel aliam. argum l qui cædem. ff. ad l. Corne. de ſica. Et idem ſentit gloſ. in l. aut facta. ff. de pœnis. facit optimè l. ſi familia. ff ſi fa. fur. fe. dic. & eſt optimus tex. ad hoc in. c ſane. de temp. ord. Cũ

8

9

autem multitudo inducit iudicem ad diſpenſandum con-
tra iuris rigorem & ob populum multum, crimen pertran-
10 ſit inultum. 23. q. 4. non poteſt. † & dicitur multus popu-
lus, quando excedit numerum quadraginta. c. latores.
extra. de cler. excommuni. mini. vbi gloſſ. optima ſuper
verbo, multitudine. & hoc eſt propter ſcandalum eui-
tandum. Quia ſcandaloſum eſſet totum populum vnius
ciuitatis ſubijcere gladio & depopulari vrbem in detri-
mentum reipub. cuius intereſt amplam habere ſobolem
ad replendas ciuitates liberis hominibus. l. 1. ff. ſolu. ma-
11 trimo. † Si autem populus vel vniuerſitas non eſſet con-
uocata & conſilio deliberato ſeditio commiſſa: ſed ad
inſtigationem aliquorum particularium, etiam magnã
partem vniuerſitatis facientium, non per hoc diceretur
vniuerſitas delictum committere ſed illi ſingulares, per
l. ſemper. §. 2. ff. quod vi aut clam. & gloſſ. in. l. aliud. §.
refertur. de regulis iuris. ff. eod. vbi autem delinquitur
in omittendo: omnes tenentur: vt ſupra dictum eſt per. d.
12 l. iubemus nullam. † Notandum etiam eſt quod non licet
alicui congregare multitudinem hominum armatorum.
Etiam ſi dubitet adire iudicem: quod ſi quis tales con-
gregationes faciat capite punitur per. d. l. denuncia-
13 mus. C. de his qui ad eccle. confu. † De iure autem ca-
nonico ſeditioſi pro ſimplici ſeditione puniuntur in eo,
quod impediuntur promoueri ad ſacros ordines. per. c.
ſeditionarios. 46. diſtinct. & iam promoti priuantur ho-
nore quo vtebantur. c. conſpirationum. 11. quæſtione 1. Si
tamen cum ſeditione aliud crimen incidat, punietur iu-
xta naturam illius criminis incidentis. de quibus ſuis locis
dicetur.

De

De furtis rubrica 19.

SVMMARIA.

1 Furti frequens delictum eſt cauſa plurimorum facto-rum ſtatutorum vt grauius puniatur.
2 Fures ex ſtatutis Italiæ, Galliæ & Germaniæ in furca affiguntur.
3 Statutariæ pœnæ quatenus ſeruandæ ſint.
4 Furtum quomodo ſimpliciter committi poſsit.
5 Furtum quomodo cum alio crimine compoſitum pœ-nalius puniatur.
6 Furtum quid ſit.
7 Furtum cur dicatur fraudulosa contrectatio.
8 Furti pœna ſimplicis ciuilis.
9 Fur diurnus cur grauius puniatur quàm nocturnus.
10 Latronum & aggreſſorum pœna.
11 Furti duplicis non compoſiti pœna.
12 Furti triplicis non compoſiti pœna.
13 Fur dicitur conſuetus ex duobus furtis, famoſus ex tri-bus & nu. 14.
15 Legum interpretatio ſumitur ex generali conſuetu-dine & obſeruantia.
16 Furtum qualificatum quomodo puniatur.
Furti ſimplicis pœna canonica.

HAEC rubrica vbique eſt repetita: & licet iura communia ſatis dixerint: † *euenit tamen propter* 1 *frequentiam delicti, quod in ciuitatibus plurima facta ſunt ſtatuta, per quæ grauius puniuntur fures, quàm per regulas iuris communis: nec mirũ, ſi etiam ſecundum mutationem morum hominum, ſtatuta etiam mutentur. c. non debet. de conſang. & affi. & 3. diſtin. erit autem lex. Euenit etiam vt eadem ſcelera in quibuſdam prouincijs grauius plectantur, & pariter, vt aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur, quoties multis perſonis graſ-*

ſantibus,exemplo opus eſt.l. aut facta.§ fina.ff. de pœnis.
2 *Et† ideo ſtatuta Italiæ, Galliæ & Germaniæ &c. quæ in furca affigi iubent, propter nimiam frequentiam & aſſuefactionem dicti delicti, ſunt ſatis rationabilia. per dicta iura: vt qui virtutis amore à malo non retrahuntur, ſaltem pœnæ formidine coerceantur.l.1. in princip.ff. de iuſtitia & iure. & finis talium ſtatutorum bonus eſt, vt homines à malo retrahantur, & prouinciæ purgentur à*
3 *malis hominibus. † Et ideo de pœnis ſtatutarijs nihil dicam: quia ſeruandæ ſunt in locis, vbi & prout ſtatuta ſunt & ordinata ſeruari. De iure autem communi pœnæ variantur ſecundum varietatem qualitatis criminis.*
4 *† Et vt diſtinctè intelligamus qualitates: ſciendum eſt quod furtum poteſt committi ſimpliciter, & non compoſitè, id eſt, ſine aliqua alterius criminis compoſitio-*
5 *ne.† Quare quotieſcunque componitur cum alio crimine, ſi illud, cum quo componitur, ſit elegantius & notabilius crimen, tunc punitur pœnalius: quia qui rempubli. furatur, punitur pœna leg. Iul peculatus, vel quia pecuniam publi. quam adminiſtrauit, tractando retinet. tenetur. l. Iul. de reſiduis, vel, quia res ſacras intercepit contractando quas retinet, tenetur pœna ſacrilegij. de quibus ſuprà dictum eſt: vel quia furando vim commiſit publicam vel priuatã: & tenetur lege vis publicæ & priuatæ. vel quia furando occidit vel vulnerauit: & tenetur lege Cor. de ſica. vel Aquil. de vulnerato. de quibus etiã ſupr. dictũ eſt: & infrà dicetur. Et ſic dici ac diſcurri poſſet in alijs criminibus, cum quibus cõponi poſſet furtum: ꝙ tamen laborioſius q̃ ſubtile foret pernotare. Sed videamus*
6 *de furto in ſimplici ſignificato, † prout furtũ deſcribitur: videlicet ꝓut eſt fraudulоſa contractatio rei alienæ, mobilis,*

bilis,corporalis,quæ fit inuito domino,animo lucrādi.gratia rei vel poſſeſſionis vel vſus.ff.eo.l.1.in fine.† Et notanter dicitur fraudulosa: quia ſi quis bona cogitatione,puta domini credulitate erroréue ductus aliena rapiat,nō tenetur pœna furti.Inſti.vi bon.rapto.§.ita tamen.oportet etiam, quod ſit vera contractatio:quia ſola cogitatio furti,non facit furem.d.l.1.§.Inde ſola. Et dicitur contractatio à con. quod eſt ſimul. & traho,quaſi ſimul cum bonis furantis alienorū bona trahātur. Alia membra diffinitionis latè tractātur in ſummis & titulis.ff.&.C.quæ ibi videantur.† Sed q̄a de pœna huius ſimplicis furti quærimus, dicendum eſt, ꝙ pro varietate pœnæ furti ſimplicis,ꝙ non tranſit in ſpeciē alterius delicti,diſtingui ſolēt furta,iure antiquo,ſecundum qualitatem perſonarum. Nam ſi eſſet cōmiſſum à ſeruo,caſtigabitur ſeu fuſtigabitur:aut aliàs in corpore punietur:vt.ff.de pœnis.l.in ſeruorum. Si verò à libero homine:tunc erat nobilis aut in dignitate poſitus. Et tunc pecuniariter puniebatur. Sic intelligebatur.l.capitalium.§.non omnes.ff.de pœnis. aut non erat nobilis:nec aliàs in dignitate,& tunc aut erat homo bonæ vitæ, qui aliàs non conſueuerat façere mala:& tunc puniebatur in pecunia, quam ſi ſoluere non poterat conuertebatur in pœnam corporalem: Et in argumentum adducebant.l.2.ff.de pœ.&.l.quicunq;.C.de ſeruis fu. Aut erat talis perſona quæ aliàs conſueuerat facere mala,et tunc corporaliter puniebatur:vt.ff.de pœn.l.capitaliū.in fin.Hodie verò ius nouū non facit diſtinctionē perſonarum in ſimplici furto:ſed æqualiter puniri iubentur:licet cōmunis practica curiarū iura vetera obſeruet,ſecundū diſtinctionē prædictam. Fuerunt tamē qui tenere voluerunt, ꝙ pro vno furto enormi quis poſſit 7 8

 grauius

*grauius puniri quàm pro paruo: quorũ opinio iuuari poſ-
ſet per textum ad hoc notabilem in.l. Padius.§. diuus.ff.
de incendio. verũtamen quia lex non diſtinguit in furto
ſimplici magno vel paruo: nec ego diſtinguo: quia vbi lex
non diſtinguit nec nos &c.l.de precio.ff. de publiciana.
nec obſtat illa.l. Padius. quia ibi furtum erat qualifica-
9 tum pro qualitate naufragij. † Et ideo fur diurnus, qui
aliena de die ingreditur cœnacula, puta apothecas, do-
mos, vel horrea, animo furandi punitur grauius: quia
magis eſt deprauatus animo, quàm ille qui nocte. Nam
ille qui nocte ſi non timet diuinam: humanam tamen
veretur iuſtitiam. Nam qui male agit odit lucem. Sed
diurnus neq; diuinam neq; humanam formidat diſcipli-
nam. & ideo quanto deprauatior animus, tanto grauior
pœna infligitur per.l. ſaccularij.§.1.ff.de extraor. crimi.
ſcilicet ſecundum qualitatem delicti attentati ad tem-
pus in opus publicum damnari vel ad tempus relegari: vt
10 in.d.§.1.† In latronibus autem ſcilicet qui de die et cum
aggreſſura depradãtur, ac in famoſis & aggreſſatoribus
ſiue graſſatoribus furibus nihil eſt immutatum. per au-
ten. ſed nouo iure, in ver. qui autem. vſq; in fi. C. de ſeruis
fugi. ſed capitaliter puniuntur. iuxta diſtinctionem. d.l.
11 capitalium.§ graſſatores.&.§. famoſos. † In duplici e-
tiam furto non compoſito, vltra fuſtigationem, quæ pro
ſimplici imponitur, grauius punitur fur: puta quia muti-
12 latur: et † ꝑ tertio ſuſpẽditur ſecundũ conſtitutiones im-
periales: de quibus in Lombardis conſtitutionibus: quæ li-
cet locales videantur, per extenſionem tamen vſus et ſti-
li curiarum extenſæ ſunt dictæ conſtitutiones imperiales
in prouincijs, quæ iure ſcripto ad interpretationem legũ
communiũ vtũtur, et hoc ſatis tolerabile eſt, q̃a creſcẽte
contu-*

contumacia creſcere † debet & pœna.c. cum non ab ho. 13
de iu. tamen pro duobus furtis ſimplicibus nunquã morietur: quia non poteſt dici graſſator vel famoſus. licet dicatur conſuetus per. l. nemo. C. de epiſc. audien. graſſator autem vel famoſus dicitur per tria furta. argu. l. 1. &
l. final. ff. de abige. Erit ergo talis reſolutio in hac ma- 14
teria furtorum non compoſitorum, quod pro vnico furto dicitur fur. & debet fuſtigari per. d. auten. ſed nouo iure. Pro ſecundo vero dicitur cõſuetus: & ex interpretatione legis imperialis lombardia mutilatur aliquo membro: puta aure, vel altera manu minus neceſſaria. & in qua minus poteſt: vt vult gloſſa in capitulo vnico in. §. iniuria. ſuper verbo furtum. quæ ad hoc eſt magiſtra. de pace iuramento firman. in vſibus feudorum. Pro tertio vero dicitur famoſus vel graſſator, eo quod ſæpius ad vomitum rediyſſe dicitur. Et quanquam autenti. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugiti. & corpus vnde ſumitur velint, quod pro furto nemo moriatur. & ad hoc concordat lex diuina. Exodi. 22 c. In furtis tamen dicta iura nil ſtatuerunt. Et ideo furtis multiplicatis & maxime cum pluries commiſerit & correctus corrigi noluit: tunc † ex legum inter- 15
pretatione, quæ ſumitur ex generali conſuetudine & obſeruantia, ſecundum aliquos punitur furca: ſiue aliàs capitaliter per. d. §. graſſatores. & per. §. famoſus. verumtamen quia lex præſcripta. ſ. autenti. ſed nouo iure C. de ſeruis fugitiuis & . §. quia vero, vnde ſumitur, qui eſt in autenti. vt nulli iu. omnino prohibent mori pro furto. etiã decies commiſſo, ſaltem in iure communi, vbi aliter iudicatur, oportet excuſari lege municipali aut conſuetudine
locali. & hæc procedere videntur in furto ſimplici † ſed 16
quia aliquando furtum fit qualificatè, puta tempore in-

cendij, ruinæ, naufragij: tunc grauius punitur ſecundum qualitatem perſonarum & rerum. Nam ſi grauior præda ſit, diſtinguitur: an liberi vel ſerui ſint. quod ſi liberi aut altioris aut inferioris gradus. quod ſi altioris: fuſtibus caſi in triennium relegantur. Si vero inferioris in opus publicum eiuſdem temporis dantur, ſi ſerui ſint flagellis caſi in metallum damnantur. Si verò præda non ſit magna, liber fuſtibus, ſerui flagellis caſi dimittuntur. l. Pædius. §. diuus. ff. de incendio. De ſpeciebus autem pœnarum habetur in. l. ſi quis forte. §. finali. cum tribus. ll. ſequentibus. ff. de pœnis. & in. l. capitalium. eodem titulo.

17 †*De iure autem canonico diſtinguẽdum eſt in hoc crimine, ſicut in cæteris criminibus. ſcilicet an ſit clericus, nec pro furto per eum commiſſo publicè diffamatus, non imponitur pœna, niſi leuis per modum pœnitentiæ per c. fin. de furtis. Nec impeditur promotio, dum tamen quatuor concurrant. Primò quod ſpontè confiteatur. Secundò quod ſatisfaciat læſo. Tertiò quod infamia non inſurrexerit contra eum. & quartò quod egerit pœnitentiam. Si autem inſurgat infamia ex furto commiſſo vel furtis commiſſis, non ſolum impeditur promouendus: ſed deponitur iam promotus. l. di. c. de his. 81. diſt. presbyter. 17. quæſt. 4. ſi quis clericus. & detruditur in monaſterium. ad agendam pœnitentiam. per lecta & nota. in. c. tua. de pœnis. quod qualiter practicetur: videndum eſt in dictis iuribus.*

De furto arborum cæſarum rub. *20.*

SVMMARIA.

1 Arborum diſtinctio.
2 Arbores fructiferas cædentis pœna.

3 Ar-

3 Arbores non fructiferas cędentis pœna ciuilis & canonica.

QVia iſta ſpecies furti ſpecialiter notatur in iure, conueniens eſt, vt de ea ſpecialiter dicamus: & ideo inſiſtendũ eſt, eo quod magis in eo delinquitur, cum poßit tranſire in depopulationem agrorum vel reipub. præiudicium. diſtinctio tamen fienda eſt. inter arbores cæſas.†. quia aliquæ ſunt fructiferæ, quæ cæſæ non renaſcuntur: vel ſi renaſcantur non tamen ſtatim fructum afferunt. Aliæ vero non ſunt fructiferæ ex propria natura: vt ſalices & popuinæ.†. & ideo qui arbores fructiferas lucri faciendi & ſibi appropriandi cauſa ſcientes, ſupple, alienas & ad ſe non pertinere, ſcindunt, capitali pœna puniendi ſunt per. l ſciendum. cum princip. l. ſequen. &. l. facienda. §. furtim. ff. arborum furt. cæſ. & huius ratio eſt: quia duplex crimen committitur: ſcilicet fructuum & depopulatio. & tales cenſentur inimici reipu. C. quando licet vni ſine iu ſe vendi. l. 1. & ideo non mirum ſi acriter puniri iubentur.†. Vbi autem arbores non fructiferæ, ſed ſteriles præſcinduntur: is qui ſciens alienas & non ad ſe pertinere lucri faciendi cauſa cædit punitur pœna furti: de qua in præcedenti titulo dictum eſt per. d. l. facienda. §. furtim. ff. arbo. furt. cæſ. Et ſic prudens iudex ſecundum intentionem & qualitatem ſcindentis arbores pœnam accõmodabit: quia in pœnis infligẽdis maximam partem confert iudicantis arbitrium. Et ex his ſatis apparet & inferri poteſt, quæ pœna de iure canonico inferatur ſeu imponi debeat. Nam pro arbore non fructifera punitur tanquam fur. de quo ſupra viſum eſt in titulo de furtis. Si vero ſit fructifera magis puniendus eſſet. quod iudicis & arbitrio iudicum relinquo.

De

De vi bonorum raptorum rubrica 21.

SVMMARIA.

1 Raptus bonorum aut cum vi aut ſine vi fit.
2 Rapina ſine vi non fit.
3 Rapinæ pœna.

DE materia huius rubricæ quatenus criminalita-
1 *tem concernit ſupra viſum eſt ſuis locis:* † *quia raptus bonorum altero de duobus modis fit, aut cum vi: aut ſine vi. Et ſi cum vi: aut publica aut priuata: de quibus ſupra viſum eſt. Si vero ſine vi, in furto contingit: & pariter de eo. ſupra viſum eſt in titu. de furtis, Proinde vt*
2 *verbum ſonat: vi bonorũ raptorum.* † *Rapina ſine vi fieri non poteſt. l. 2. §. non ſolum. ff. de incend. Sed qualiter-*
3 *cunq; accidat. ſupra viſum eſt in ti. ad. l. Iuliam. de vi.* † *et datur actio infra annum ad quadruplum: poſt annum vero ad ſimplum. C. eodem. l. res. quandoq; in duplum tantum. ff. eodem. l. 4. & inſtit. eo. in prin. & ibi vide.*

De incendiarijs rubrica 22.

SVMMARIA.

1 Incendium quomodo fiat.
2 Incendium committentis pœna ciuilis
3 Bannimentum perpetuũ eſt hodie loco pœnæ metalli.
4 Incendium committentis pœna canonica.

VT clare liqueat quæ pœna pro hoc commiſſo ſive
1 *delicto infligenda ſit diſtinguendum eſt:* † *quia*
2 *aut incendium fit ſine dolo, ſed cum culpa. aut cum dolo. ſi primum: aut culpa eſt leuis aut lata. ſi leuis* † *tunc damnum reſarcire iubetur. ff. de incen. l. qui ædes. §. ſi vero. ſi vero culpa ſit lata tenetur emẽdare damnũ. Et ſi nõ habet in ære luet in corpore. p. §. ſi vero. ſi vero culpa ſit leuis poterit caſtigari per fuſtigationẽ. Si vero dolo contingat*

diſtin-

diſtinguendum eſt: quia aut incendium immittitur in ciuitate, caſtro, oppido, vel rure. ſi primũ, & tunc aut incendiarius eſt tenuioris vitæ & humilis & tunc aut incendium eſt magnum & debet necari in igne: vt in. l. qui ædes. in principi. ff. de incendio. vel beſtijs ſubijci: vt. l. finali. §. fi. eo. tit. Et hoc quando dicatur magnum vel paruum relinquitur iudicis arbitrio: vtroq; tamen caſu vltimum ſupplicium inducitur. ff. de pœnis. l. qui vltimo. & l. capitalium in prin & . l. reſpiciendum in fine. Si vero incendium non eſt magnum, tunc imponitur pœna metalli per. d. l. capitalium. † loco cuius eſt hodie bannimentum perpetuum. d. l. capitalium. §. nonnunquam. aut incendiarius eſt in aliquo gradu conſtitutus: & tunc ſi incendiũ eſt magnum capite punitur: ſi modicum in inſulam deportatur. d. l. finali. §. fi. Si vero incendium ſit factum in rure: tunc aut eſt humilis perſona aut in gradu conſtituta. ſi humilis. aut incendium eſt magnum, & punitur capite, vt ſic leuius puniatur quam in ciuitate, caſtro, vel oppido. dicta. l. capitalium. §. qui ob inimicitias. Si autem ſit paruum incendium, tunc erit pœna metalli ex coniunctione principij. l. capitalium. & . § qui ob inimicitias. ver. qui vero cauſam. Nam ver. ille qui vero cauſam. dicit leuius puniri: & principium. l. capitalium. dicit leuius quam morte puniri, dum quis in metallum damnatur. Si vero incendiarius eſt in aliquo gradu conſtitutus, tunc ſi incendium eſt magnum, deportabitur. Si modicum, relegabitur. cum ſit minor quam deportatio. d. l. capitalium. in prin. & hæ variationes pœnarum ex qualitate perſonarum & rer ũ probantur per. l. Padius & . l. qui ædes. & ſi ff. de incendio. & in. l. 2. ff. de termino moto. & per. l. ff. ſi ex noxa. cauſa agatur. & per. l. capitaliũ. §. fin. prealleg. 3

Vltra

Vltra tamen caſus praenarratos contigit aliquoties incendium fortuito caſu, abſque aliqua culpa: puta quia in cuſtodiendo ignem eandem diligentiam adhibuerat is qui lampadem incenderat qualem diligentiam paterfamilias adhibuiſſet. fortuito caſu vitrum lampadis ruptũ emiſit oleum & dum ignis validus accenſus, funem, quo tenebatur lampas, incendit, & ex illo fune ignis poſtes vel trabes domus combuſsit; in quo caſu nulla penitus poteſt notari culpa: certe tale incendium venia dignum eſt. vt in. l. ſi fortuito in princip. ff. de incendio. Nec tenebitur reſarcire damnum, cum nulla fuerit negligentia: quæ tamen requiritur ad hoc vt reſarcire teneatur. per. l. qui ædes. verſi. ſi vero. eo. tit. & ita intelligitur gloſ. in. d. l. ſi fortuito. Nam rẽ quæ culpa caret in damnum vocari non conuenit c. cognoſcentes. in princip. de conſtitutio. quia pœna noxam præſupponit. l. ſancimus.
4 *in prin. C. de pœnis. ar. optimum in. c. ſi in fin de iniur. & dam. dato. †. De iure autem canonico incendiarij voluntarij, reſtituto damno, per tres annos penitentiam agere iubentur, vt in. c. ſi quis domum. de iniur. et dam. da. & hæc pœna procedit in occulto incendiario: quia ſi eſſet manifeſtus & infamia notatus, tunc ſi incenderet eccleſias, tanquam ſacrilegus, Romano pontifici eſſet pro abſolutione obtinenda remittendus. c. tua nos de ſen. excom. & tales ipſo facto incurrunt ſententiam excom. Incendiarij vero alio: um loco um non ſacrorum non ſunt ipſo facto excommunicati: ſed ſunt excommunicandi & perpetuo carceri mancipandi c. peſsimam. 33. q 8. de quo in c. cum deuotiſsima. per. gl. 12. q. 2. Iniungi etiam eis debet peregrinatio hieroſolymitana vel apud ſanctũ. Iacobum. 23. quæſtio. vlti. ca. ſi quis membrorum. de quo habe-*

habetur in c ſi quis de iniur. et dam.da. Et iſtæ pænæ ſunt magis conſcientioſæ quam contentioſæ. Nam ſi coram officialibus epiſcoporum vel archiepiſcoporum, aliorum ve prælatorum fiſcali procuratore intercedente in iudicium terminarentur, tunc pro qualitate commiſſi punirentur: ita quod tantus poſſet eſſe exceſſus in incẽdio magno dolo commiſſo, quod poſſet degradari: vel ſi non eſſet magnus exceſſus ſeu magnum incendium, deponi à beneficio. vel ſi eſſet paruum ſuſpendi: & aliàs pro qualitate criminis & perſonæ puniri: per ea quę traduntur in ſæpe alleg. c. peſſimam. & c. ſi quis. & in ca. cum non ab homine. de iudicijs. & in ca. tua. de pœnis.

De abigeis rubrica 23.

SVMMARIA.

1 Abigeatus crimen vnde deprehendatur.
2 Abigeatus pæna quatenus inponitur ciuiliter
3 Abigeatus pæna quatenus aggrauetur.
4 Abigeorum receptatorum pæna.
5 Abigeatus pæna canonica.

HOc crimen abigeatus deprehenditur ex numero pecorum ablatorum, aut ex conſuetudine abigentis. †. & quod ſi quis ab vno grege ſemel duntaxat decem oues, quatuor porcos, vnum bouem vel equum abegerit. id eſt ab alio egerit: hoc eſt vi ceperit, pæna abigeatus tenetur. l. oues. in prin. ff. eod. & aggrauatur delictum ex qualitate loci ex quo abacta ſunt animalia: vt in d. l oues § eumq;. Sed ſi quis ſæpius licet ſemper vnum pecus qualibet vice abegerit abigeus eſt. l. oues. § qui ſæpius. †. Aggrauatur, etiam hoc delictum ex qualitate abigendi: quia vel abigitur cum armis aut ſine: puta cum panno rubeo in ore abactorum, ſtudioſa calliditate abigentium: & ideo merito diuerſificantur 1 2 3

pœna

pœnæ. & vt plene intelligamus quæ pœna inſligenda & pro pecudibus abactis, facienda ſunt hæc membra: quia ſi quis ouem, bouem vel equum & ſic de aliȷs animalibus oberrantibus & in paſcuis relictis, abduxerit quo voluerit, animo doloſo vt domino non reddat: non eſt proprie abigeus, ſed fur. & tanquam talis, ſcilicet fur punitur. vt in l. 1. §. cæterum ff. de abigeis. de qua pœna viſum eſt ſup. in c. de furtis. Si vero quis ſtudioſe abigat, vt ipſe vel alius arripiat, ſicut porcum, capram, veruecem vel aliud minimum animal abducat, minus punitur quam qui bouem vel equum: quia fuſtibus caſtigari poterit. per. l. leuia. ff. de accu. vel ad tempus relegari. per. l. 1. in prin. ff. de abige. qui vero gregem, puta. 10. oues. 4. porcos: vnum equum vel bouem abigit, in metallum damnari poteſt: vel hodie loco illius perpetuo banniri. l. 1. §. quamquā ff. eo. ſi tamen abigeus ſit in dignitate conſtitutus relegatur: aut ab illa dignitate deponitur. d. §. quamquam. verſi. attamen. Qui autem cum gladio. i. per vim abigunt, beſtȷs ſubȷciuntur d. §. quāquā. in ſi. †. Receptatores vero
4 abigeorū ad. 10. annos relegantur: vt in. l. ſi. in ſi. ff. eod.
5 ti. †. In iure autem canonico non reperitur ſpecificata pœna huius delicti. Attamen quia iura canonica in pœnis inſligendis ſicut ciuilia, pœnā culpæ adaptant, & quanto quis culpabilior tanto punibilior: vt. c. cum non ab homine de iudi. dicendum erit, quod cū abigeus improbior ſit fure: vt in. l. abigeatus. ff. eo. merito ſecundum canones punietur pro furto. ar. eorum quod notan. in c. ſin. de furtis. & poterit eſſe depoſitio. per ea quæ not. in. d. c. cum non ab homine. & in. c. tua. de pœnis. quod tamen peritia iudicantis remittendum eſt.

De receptatoribus rubrica 24.

SVMMARIA.

1 Receptatores ſunt peſsimum genus hominum
2 Receptatorum pœna ciuilis
3 Receptatorum pænam formalem affines & conſanguinei effugiunt.

QVia peßimum genus eſt receptatorum ſine quibus malefactores diu latere non poſſunt.l.1.in princ. ff.eo.†. ideo par ipſos & malefactores pœna exſpectat.l. 1.C.de his qui latro.vel alijs cri.reos occultant. Sed ſi quis non receptet, offerre tamen nocentem, qui moratur in prædio ſuo contradicat, vel ſuperſederit, ſi præſens ſit, cuius prædium eſt, punitur in ſubſtantia: quia priuatur fundo.l.fi.in fi.C.de his qui latro.vel alijs cri.reos occul. Et coloni vel inquilini contradicentes perpetuo exilio ſubiacent: vt in ea.l.in fi. idem in bonis.l. 1. C. de his qui latro. Et ideo vt clarius hanc materiam intelligamus faciemus hec membra: quia aut quis in domo vel agru ſuis habet nocentem, quem talem ignorat: aut quem talem ſcit. Et primo caſu non tenetur pœna receptatorum: dum tamen dominus prædij offerat iudici requirenti reum offerre, ſi in prædio ſuo ſit. Et hoc eſt quod vult text.in.l. 1.C.de his qui latro.vel alijs cri.re.in verbo offerre.et in. l.ſeq.in princip.de quo plenius in l.requirendi.C. de ſer. fugi per Dd. Si vero dominus prædij ſcit nocentē apud ſe eſſe, tunc diſtinguitur cuius criminis reus apud eum ſit. Nam ſi latro fuerit. quia tales inimici capitales ſunt naturæ, iuraque tales maxime deteſtantur, volunt iura, quod qui tales ſuſcipiunt, ſupplicio corporali puniantur: vt in.d.l.1. C.de his qui latro. & in l.1.§.in pari.ff. de recepta. Qui vero alijs criminibus, irretitos ſcienter oc-

cultant, pari pœna qua ipſi occultati, puniuntur per dictam. l. 1. C. de his qui latro. Quod procedit ſi receptator fauet delictis cõmiſsis, quia tunc tales ſunt fautores. l. 2. §. non tamẽ ff. de incendio, ruina, naufragio. Si vero receptator non fauet delictis ſed perſonis delinquentibus, tunc intelligitur quod tales punientur ead. l. ſed non eadem pœna, imo mitius. iudicis arbitrio: & ſic intelligi debet d. l. fi. ff. eodem. Et in pari cauſa habendi ſunt, qui cum apprehendere latrones poſſent pecunia vel ſurreptorum parte accepta dimittunt. d. l. 1. in fi. ff. de receptato.

3 † Excipiuntur tamen à formali pœna receptatorum affines & conſanguinei, qui affinitatis vel conſanguinitatis gratia malefactores occultant per. l. fi. ff. eodem Et intelligendum quod licet affinitatis vel conſanguinitatis affectio eos releuet, non tamen à tota pœna, ſed punientur mitius arbitrio iudicis. & hoc eſt quod vult. d. l. fin. in verſi. neque ſeuere admodum puniendos: quaſi velit dicere non puniuntur iuxta ſeueritatem legis, ſed mitius. pro quo facit. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui notan. infam. Notandum etiam, quod ſi affines vel cognati receptarent, fauendo delictis & non perſona, videlicet ad euitationem pœnarum conſanguineorum occultent, vel conſentiunt cauſa differendi punitionem affinium vel conſanguineorum, eadem ſeueritate qua receptatores punirentur, quia tunc ceſſarent rationes affectionum affinitatis & conſanguinitatis vt probatur per tex. in l. caſtitati, cum ibi notatis. C. ad. l. Iuli. de adulte. & C. de falſa moneta. l. 1. in fi.

4 † De iure autẽ canonico receptatores hæreticorum anathematizantur, et mortuis denegatur ſepultura vt in c. ſicut ait. de hæreticis. Quod intelligendũ eſt de receptatoribus fauentibus perſona

ſonæ & non delicto: quia ſi fauerent delicto, eadem pœna punirentur qua receptatores, vt in. c. 2. de hære. lib. 6. In alijs vero delictis quam hæreſis, ſerua diſtinctionem legalem, de quo ſupra adhibito canonico temperamento quo ſupra, vſi ſumus, ſcilicet. ſi receptatores ſint ex eo diffamati vel non diffamati: quia ſi publicè diffamati, puniuntur vt delinquentes, ſi receptando fauent delicto. gloſ. in c. 1. ſuper verbo, receptauerit. de homicidio lib. 6. ar. eorum quæ habentur in. c. cum non ab homine. de iudi. in ca. tuæ. de pœnis & in ca. ſi. de fur.

De effractorib. carcerum rubrica. 25.

SVMMARIA.

1 Carcere aperto exeuntis pœna.
2 Carceris effractoris pœna ciuilis.
3 Carceris effractor pro confeſſo habetur.
4 Carceris effractor quo caſu pro confeſſo non habetur, & à pœna excuſatur.
5 Carcere ſubtrahens captum qua pœna teneatur.
6 Captum eximens per vim è manibus officiariorũ, videtur pro eo fideiubere.
7 Carcerem effringentis, vt detentum eximat, pœna.
8 Carcerem commentarienſis culpa euadens leuius punitur.
9 Carceris effractoris pœna canonica.

*RVbrica iſta expediri poteſt per quæſitum, ſcilicet,
quæ pœna puniatur fugiens à carcere. † Pro cuius 1
ſolutione dic quod aut talis exiuit carcerem non fran-
gendo, quo caſu quia inuenit oſtium apertum, & ſic exi-
uit, tunc arbitrio iudicis eſt puniendus ff. eod. l. 1. 2. re-
ſponſo † Aut frangendo carcerem: & tunc diſtingue: 2
quia aut iſte in veritate crimen commiſit, pro quo erat in-
carceratus, & tunc punietur capitaliter, licet delictum*

pro quo erat incarceratus non eſſet capitale. vt in d. l. in princip. & ff. de pœnis. ff. ſi quis aliquid la. 2. §. miles, & l. milites agrum. §. eius, in fi. ff. de re mil. Et eſt ratio quare plus punitur, quia maius eſt delictum, & duplex, iſtud ſecundum, quam primum, quia fregit carcerem. Quare non miror ſi plus puniatur. ar. C. de epiſ. audi. l. 3. in fine. & ad. l. Iuliam. de vi publica. l. ſeruos, circa mediũ de delatorib. l. omnes lib. 10. et ff. de pœnis. l. capitaliũ.
3 *§. ſolent. Aut iſte crimen non commiſerat. †. & tunc quia pro confeſſo habetur, punietur ac ſi illud commiſiſſet, ſic intelligetur. l. in eos. ff. de cuſto. reo. & eius gloſ. Veruntamen quia iſta pœna imponi debet ex præſumptione probationis, temperate debet procedere iudex, & quantum poteſt tardare ad pœnam, vel multum mitigare ar. lec. et no. 2. q. 1. nomen & c. 1. quia ſatius eſt, nocentem ſimpli-*
4 *cẽm etc. l. abſentem. ff. de pœ. †. Conſiderare etiam debet iudex, quid mouerit fugientem vel effringentem. Nam ſi conſpiciebat ſibi per falſos & capitales inimicos accuſatores, & teſtes crimen capitale impoſitum, & iudicem fore ipſius inimicum, aut participem falſæ accuſationis, tunc quia per tales veriſimiliter vis & iniuſtitia ſibi fieret, tunc fugiens frangens non habetur pro confeſſo: quia ad repellendum vim & iniuriam hoc feciſſe videretur, quod permittitur. l. vt vim. ff. de iuſtitia & iure. faciunt lec. et not. in. l. ſcientiam. §. qui cum aliter ff. ad l. Aquil.*
5 *†. Propterea, quod dictũ eſt, fugientẽ pro confeſſo haberi habet locum ſi ipſemet exiuit: ſi autem alius ipſum ſubtraxit, tunc ſubtrahens tenetur ſecundum quoſdam crimine, legis Iul. maie. vt in. l. cuiuſq;. ver. item qui confeſſum. ff. ad. l. Iul. maieſta. quod eſt verũ, ſi ille qui ſubtractus eſt, erat reus maieſtatis, & confeſſus vt ibi not. Si autem*

tem erat reus alterius criminis, tunc non punitur vt reus maieſtatis. vt ibidem notatur. ſed illa pœna, qua detentus puniretur. C. de exacto tribu l. quoties lib. 10. arg. etiã. d. l. in eos ff. de cuſto. reo. & in. d. §. miles. Notandũ tamen 6
eſt quod eximens per vim à manibus officiariorũ videtur in caſum pro exempto ſideiubere. l. 1. §. ſi quis. C. de falſa moneta. †. Sed effringens carcerẽ vt aliquẽ intro exiſtẽ- 7
tem & detentũ pro crimine ſibi impoſito, licet non vero, à carcere liberet, in quinquennium relegatur ſeu banni- 8
tur per. l. 1. §. item effractores. de effract. †. ſi autem culpa cõmentarienſis euadat leuius punitur. l. ad cõmenta- 9
rienſem. C. de cuſtodi. reo. cum ibi notatis. †. De iure autẽ canonico non reperitur ſpecialiter pœna ſtatuta, ſed per generalitatem regularũ de quibus in ſupra allegatis capi at ſi clerici. &, cum non ab homine. de iudi. & per ca. tua. de penis. poterit eccleſiaſticus iudex ad inſtar regularum ciuilium, qualitatibus perſonarũ & delictorũ penſatis, punire. Nam poſſet deponere effractorem per lecta & notata in ca. ex literis, de. exceſſi. prela.

De crimine expilatæ hæreditatis rub. 26.

SVMMARIA.

1 Expilatæ hæreditatis crimẽ parum degenerat à furto.
2 Expilatæ hæreditatis criminis à furto differentia.
3 Expilatorum pæna ciuilis.
4 Expilantem ignorantia non excuſat.
5 Expilatorum pæna canonica.

HOc crimen parum degenerat à furto. nam ex 1
parte committentis nõ eſt differentia: quia vterque contractat, nec ex parte rei contracta: quia alienum contractatur: vt in. l. 1. ff. eo. per verbũ, alienam, ibi poſi- 3

2 ſitum.† Sed quia in furto, res quæ contractatur, eſt vere vnius certi vel plurium certorum: in expilata autem hereditate neſcitur, cuius hæreditas erit, vel ſi ſciatur, non-
3 dum eſt poſſeſſa vt in. l. 2. eod. tit. ff. † Quia tamẽ expilatores ſunt atrociores fures. l. 1. §. expilatores. ff. de eſfracto. atrocius puniuntur. Nam in opus publicum perpetuum ſeu perpetuo banno. ſi criminis qualitas expoſcat, dari poſſunt, vel in temporarium honeſtiores vero, hoc eſt, in dignitate conſtituti, amoueri poſſunt ad tempus ab ordine ſeu dignitate, vel banniri ad tempus arbitrio iudicis qui crimen cognoſcit. vt. d. §. expilatores. Et in effectum nõ poteſt certa regula dari, quia ſecundũ qualitatẽ perſonarum delinquentium, & delicti, iudex alterã pœnam
4 prædictarũ accõmodabit. Notandum tamen eſt. † quod ignorantia hoc caſu expilantem non excuſat per. l. fin. ff. eod. titu. puta ſi credat eſſe de bonis vnius: & ſit de bonis alterius. Sed ſi crederet eſſe ſuum & cogitatione dominij caperet, excuſaretur per. l. merito. ff. pro ſocio. Si tamen capiat aliquid, quod ad ſe non pertineat, credens quadam craſſa credulitate nulli pertinere, pariter tenetur, quia ridiculum eſt dicere vel credere quod rem alienam velut ſuam ceperit vel occupauerit, omnes autem ſcire debent, quod ſuum non eſt hoc ad alios modis omnibus pertinere. l. fi. C. vnde vi. vbi bonus tex. in iſta mate-
5 ria. † De iure autẽ canoni. quia nõ reperitur expreſſa pœna in hoc caſu, recurrendũ eſt ad pœnas cano. ſup. de fur.

De termino moto rub. 27.

SVMMARIA.

1 Terminorum mouendorum cauſæ quatuor.
2 Termini moti animo furtum in eo committendi pœna & nu. 7.

3. Ter-

3 Termini moti cauſa appropiandi partem agri vicini pœna.
4 Termini euulſi in finem obturandi limites alterius, pœna.
5 Termini moti animo nocendi vicino, pœna.
6 Termini moti nomine competit actio popularis.
8 Termini mandato alicuius euulſi, pœna.
9 Termini moti de iure canonico pœna.

GLoſſa finalis in l. fina. ff. eo. facit tria membra contingentia hanc rubricam: ſed quia illa tria membra non amplectuntur totum titulum, & maxime pœnas legis agrariæ de quibus in princi. d. l. fina. viſum mihi eſt, poſſe ſub ſex membris totum titulum comprehendi. de quibus ſeriatim dicendo huius tituli materia ſatis erit enucleata. Conſideremus igitur quæ cauſæ inducere poſſunt amouentes, ad amouendum terminos. †. Et ſi reſolute penſemus, quatuor duntaxat reperiemus.† Prima cauſa eſt vel eſſe poteſt, quia terminus lapideus eſt inſignis & vtilis ad alia ædificia, & is qui amouet, arbitratur terminum illum vtilem eſſe ædificio ſuo & ſic furatur, non animo transferendi aut propellendi, vel obſcurandi limitem: & tunc tenetur pœna furti, de qua ſupera viſum eſt in ti. de furtis. & hoc continet l. 1. ff. eo dum dicit: ſed pro conditione admittentium coertitione tranſigendũ. Et iſtum intellectum magis declarat. l. diuus. in fi. eod. ti.† Secundo caſu termini amoueri poſſunt, vt remotius figantur & complantentur, in finem appropriandi, & amouendi partem agri vicini, infra quẽ propulſi ſunt termini. Iſtum ſecundũ intellectũ tangit gloſ. vlt. in. l. fi eod. tit. qui colligitur ex prin. l. 2. eod ti. per verbũ, propulerint. Nã illud verbũ proculpellere ſonat. Et tale delictũ punictur ſecundum qualitatem perſona- 1 2 3

rum,ita quòd ſi in gradu dignitatis conſtitutus ſit cõmittens, ſubdiſtinguitur, an iuuenis ſit vel ſenex. ſi iuuenis fuerit in longinquis partibus ad tempus relegatur. Si
4 vero ſenex in propinquis.l.2.§.de pœna.ff.eo.†.Tertio caſu contingere poteſt.quando duo litigant de finibus agrorum ſuorum conuicinorum, & vnus euellit terminos in finem obturandi limites alterius. Et tunc punitur ſecundũ qualitatem & conditionẽ perſonæ et factam violentiã.l. diuus in prin.& l.fi.in fin.ff.eo. Hoc tamẽ ſcias quod vltimus gradus eſt relegatio ſeu bannimentũ temporale et
5 nõ capitalis pœna vt in dictis legibus.†.Quarto caſu contingere poteſt ſola amotio cum deprauatione, puta quia non vult contrectare terminum, nec prædium vicini ſibi lucro facere, nec queſtionẽ ſeu limitẽ obſcurare, ſed dũtaxat animo nocendi vicino, ſibi non proficiendi, fines cõmunes inter vicinũ amouet. Et tunc diſtinguitur pœna, ſecundũ diuerſitatẽ perſonarũ, ex lege agraria. Nam ſi liber ſit, pro quolibet termino amoto condemnabitur in quinquaginta aureis fiſco applicãdis. Si vero ſeruus: ca-
6 pitaliter punitur niſi pro eo multam ſoluere dominus voluerit.l.fi.in princ.ff.eodem.†. Et eſt actio popularis in
7 præmiſſis caſibus.vt in.d.l.fi.§.& eius actionẽ.†.Quinto poteſt contingere euulſio terminorũ caſu fortuito, puta, quia credens furari lapidẽ ſimplicem, furatus eſt terminũ, et tunc verberibus cedi iubetur.l.2.in fi.ff.eo.†.Sexto
8 & vltimo contingere poteſt euulſio terminorum mandato alicuius: et tunc mandatarij hoc turpe exequẽtes mãdatum per biennium ad opus publicum damnantur, vel loco illius per bienniũ relegantur ſeu banniuntur. l. 2. §. ſi vero alij.ff.eodem. Et per hos caſus credo comprehenſum eſſe totum nigrum.ff.eo. & pariter omnes caſus,
qui

qui in hac materia vltra quam expedit quotidiana, retentis ſimplicibus terminis rubrica euenire poſſunt: quia extendendo rubricam poſſet fieri digreſſio ad alios caſus, puta ſi per vim publicam vel priuatam fieret & ſimilia. † De iure canonico pariter ſit diſtinctio inter commit 9
tentes & conſilium dantes. Nam conſilium dantes duobus menſibus excommunicari iubentur vt in.c.tanta.86. diſtin. ita tamen vt ſi quid eis infra terminum dictorum duorum menſium humanitus euenerit, puta infirmitas vel mortis periculum, viaticum eis non denegetur. Principalis verò admoueatur carceribus pro pœnitentia peragenda ad tempus. arg. eorum quæ ſentit gloſſ. in. d. c. tanta, ſuper verbo, terminos, iunctis etiam quæ dicuntur in ſæpe allegatis. c. cum non ab homine. de iudi. & . c. tua de pœnis. maximè cum de facto illo, inſurgit contra committentem infamia, vt in precedentibus pœnis canonicis dictum eſt.

De collegijs illicitis & monopolijs rubrica 28.

SVMMARIA.

1 Collegiorum faciendorum ſunt duæ cauſæ, communis & priuata.
2 Collegia licita quæ.
3 Collegia illicita quæ.
4 Collegium quib. facere permiſſum.
5 Monopolium quid ſit.
6 Piſtorum fraus.
7 Carnificum ſeu Laniorum fraus.
8 Cauponum fraus.
9 Sartorum fraus.
10 Monopolia quæ prohibita.
11 Monopolia illicita facientium pœna ciuilis.
12 Collegia illicita facientium pœna ciuilis.

13 Collegiũ illicitum & monopoliũ quomodo differãt.
14 Collegia de iure canonico approbata quæ.
15 Collegia illicita facientium pœna canonica.

1 *VT certam habere poſſimus doctrinam, quæ collegia dicantur licita & quæ illicita, † duas habemus conſiderare collegiorũ faciendorum cauſas, cõmunẽ videlicet & priuatã.* 2 *Et regulariter † collegia quæ ad vtilitatem reipublicæ fiunt, ſunt de iure permiſſa. l. 1. §. item collegia. ff. quod cuiuſq; vniuerſitatis. & in. l. collegia. §. in ſumma. ff. de colle. & corpo illici.* 3 *† Cætera verò, quæ ob vtilitatem priuatam cuiuslibet, & non habita conſideratione boni publici fiunt, illicita cenſentur: vt in l. 1. C. de monopolijs et l. fi. ff. de coll. & corp. ibi, dũ dicit. dum ne quid ex publica lege corrumpant, & cætera.* 4 *† Et eſt notandum quod regulariter permittitur artificibus enumeratis in l. fi. de iure immunita. facere collegium, dum tamen bona intentione illud faciãt:* 5 *† quia ſi illud faciãt ad inuidiã, ſeu detrimentum reip. propriamq; vtilitatẽ, diceretur potius monopolium, quàm licitum collegiũ, per d. l. vnicam. C. de monopo. Quod multis modis contingere poteſt: puta quia fit inter artifices alicuius ciuitatis, quod fraus fiat in artificio: vt inter* 6 *† piſtores: qui manus & brachia lauant cum aceto vel oleo vt panis exhaletur: & appareat maior.* 7 *† Et carnifices, qui inſufflant carnibus vt groſsiores appareant petiæ carnium.* 8 *† Et caupones, qui pro vino aquaticam & pro muſcatello vinum album ſophiſticatum vẽdunt, &* 9 *† ſartores, qui in diploidibus ponunt lanã loco bombicis: & eos, qui ſtanni, cupri, aut electri vaſa conflant, & aliquas lineaturas ſub colore ornamenti faciunt, vt ciues corrumpantur, et ſic de alijs artibus in quibus aliquæ committuntur baratariæ, vel poteſt*

*teſt fieri fraus etiā in pretio: puta quia omnes eiuſdē ar-
tis conueniunt, ne vnus alio vilius vendat quàm inter eos
conuentum ſit, vel ne vnus opus per alium inceptum per-
ficiat: vt in.d.l.vnica.de monopolijs. † Et tales congre- 10
gationes, conſpirationes, & conuentiones ad æmulatio-
nem reipublicæ confectæ, ſunt reprobæ & damnatæ & pu
nibiles.† Et ideo pœna facientium talia monopolia illicita 11
diſtinguitur ex perſonis. Nam ſi ſerui ſint recepti in colle
gio illicito, pœna eſt centū aureorum, vt in.d.l.collegia.
Si vero liberi illicitum collegium contrahāt, pœna quin-
quaginta librarum mulctantur. Sed ſi cum collegio illici-
to concurrat monopolium in detrimentū reipublicæ, tunc
tale monopolium facientes confiſcatis bonis in exilium
perpetuum mittuntur, & iudices permiſſas pœnas infli-
gere diſsimulantes in.40.libras auri condemnantur, pro-
ut hæc omnia probantur in.l.vnica prædicta.C.de mono.
† Facientes vero collegium illicitum, ſcilicet contra legū 12
ſanctiones & reipu.vtilitatem, puniuntur, ſicut qui vim
publicam committūt, per.l.qui illicitum.ff.de collegi. et
corpo.illicitis, imo etiā ſi per tale collegiū læderetur prin
ceps habens maieſtatem teneretur lege Iul. maie.l.1.in
prin.ver.quóue cœtus.ff.ad.l.Iul.maieſt.† Et per præmiſ- 13
ſa potes elicere differentiam inter collegium illicitum &
monopolium.† De iure autem canonico, collegia quæ ſiūt 14
ad pia loca ſunt approbata, vti monachorum, canonico-
rum, ſcholarium & ſimilium, prout no. Dd. in.c.cum ab
eccleſiarum.de offi.ordi. & pariter religionū per Roma-
num ponti.approbatarum vt in.c.fin.de reli.domi, & .c.
vnico.eo.tit.lib.6.Pœna autem certa eodē iure nō eſt ſta- 15
tuta ſaltem pœnalis in foro contentioſo. Sed propter pro-
hibitionem canonicam puniri poſſent arbitrio iudicis.*

ar.eo-

animal dicitur, quia ex diuerſis coloribus pictum, ſicut
cælum ſtellis. † Et committit hoc crimen ille, qui animo, 3
verbo & opere varius & inconſtans eſt, puta quia eãdẽ
rem vni impignorat & alteri vẽdit, permutat, in ſolutũ
dat, vel quomodo libet alienat, vel vnã mercem pro alia
ſupponit, vti electrum pro auro, ſtannũ pro argento, pan-
num lineum pro ſerico. d. l. ſtellionatus vſq; ad. §. pœna. ff.
eo. tit. & in. l. ſacculariĳ in princi. ff. de extraordi. cri. vel
rem alienam, aſſerens eſſe ſuam, impignorat l. fi. eodem
tit. Et generaliter in omni caſu, vbi deficit criminis titu-
lus certus, vt in. d. l. ſtellionatus. ff. eo. tit. † Pœna autem 4
certa in hoc crimine exprimi non poteſt, quia ſecundum
qualitatem cõmiſſi variatur, vt in. § pœna. ea. l. quæ vult
ſtelliones puniri pœna extraor. dum tamen in plebeis pœ-
nam metalli, in honore verò conſtitutis ad certi temporis
relegationem vel ordinis admonitionem, non excedat.
Et quia omnes caſus videntur ſatis clari, ſatis deprehen-
ditur pœna cuiuslibet ex præmiſſis, excepto quod in eadẽ
l. 3. §. item ſi quis, fit mentio, quod † qui impoſturã facit, 5
crimen ſtellionatus committit, in cuius quidem verbi in-
terpretatione glo. & Dd. variarunt, ideo ad euitandum
omnia contraria, verbi impoſturam, & clauſula in qua
poſt eam eſt, vel dum dicitur, in dicto tex. Item ſi quis im
poſturam fecerit, vel colluſionem in necem alterius: ſtel-
lionatus poterit poſtulari: † in quo noto diſiunctiuam. vel, 6
cuius natura eſt iungere ſimbolizantia, ſaltem in ſignifi-
cato per. c. inter cæteras. de reſcrip. cum ibi notatis: opor-
tet præſumere, quod impoſtura & colluſio pro eodem ibi-
dem effectualiter accipiantur. Et quod fiant in necem
alterius. Capiamus ergo vnum membrum quod baptiſa-
bimus per ſtellionatum: Puta Titius odio habet Seium;

idem

idem Titius ſcit, quod Seius frequentat domum Gaÿ habentis vxorem formoſam. Et licet Titius ſciat Seium frequentare ex cauſa honeſta & nõ turpi domum Gaÿ, ſuggerit tamen Gaio quod ex cauſa turpi frequentat vt medio Gaÿ ſe de Titio vendicet. Ex cuius ſuggeſtione Gaius Seium occidit: & quia iſte caſus non eſt nominatim comprehenſus ſub lege Corne. oportuit ipſum, cum ſæpe contingat, ſub generalitate huius tituli comprehẽdi. Et iſte intellectus poteſt defendi per doctrinam duarum glo. in. c. ſicut dignum, de homici. quarum vna eſt ſuper ver. inflãmaſſe: & alia ſuper verb. prouocaſſent. Qualitatem autẽ pœna tam huius quàm cæterorum membrorum huius criminis relinquo arbitrio ius dicere debentis, qui perſonarum & facti qualitatibus penſatis, pœnã pro qualitatibus
7 *adÿciet.* † *De iure autem canonico nõ reperio expreſſam pœnam, applicari tamen poteſt per tradita in. c. nulli liceat, de re. eccle. non aliena. impignoranti vel alienanti res eccleſiæ ad ſe non pertinentes: & eſt pœna priuationis à beneficio, cuius bona alienat, tanquam ſua cum ſua nõ ſint, per gloſſ. fi. eodem titu. facit ad hoc. l. iubemus. §. œconomus. C. de ſacroſan. eccleſiis.*

De ſepulchro violato rubrica *30.*

SVMMARIA.

1 Sepulchri violati crimen cur hodie in diſſuetudinem abierit.

2 Sepulturam eligi poſſe, & vbi eligenda.

1 *QVI A* † *hodie eccleſia in copia cimeteriorũ prouidit, crimen hoc in diſſuetudinẽ abÿt. Nullus ſiquidem legitimè humandus ſepultura caret, nec magis exquiſita quã nõ exquiſita prodeſt: vt extra de ſepul. quaſi per*

per totum, et de ſtatu mona.c.cum ad monaſterium, licet permiſſum ſit eligere ſepulturam; qua eligi debet in loco magis religioſo vt in c.fraternitatem de ſepulturis. Qua autem pœna violati ſepulchri eſſe ſolet, habetur per gloſſ. ſuper verbo, crimine. C de ſepul. viola. & in.l.ſi quis ſuper verbo, violatores.eo.tit. & in.l.ſi. & l prætor ait, ſuper verbo, aureorum.ff.eo.ad qua me remitto. †De iure 2
autem canonico nulla pœna ſtatuitur, niſi quod geſta irritantur vt in d.c.fraternitatem. Et in effectu iſta rubrica parum eſt in vſu: & ideo parum commodè in ea tractari poteſt.

De violatoribus exilij vel carcerum rubrica 31.

SVMMARIA.

1 Exilium ſeu bannimentum violantis pœna.
2 Deportatio & relegatio quid differant. eorumque pœnæ.
3 Cuſtodiam ſeu carcerem violantis pœna canonica.
4 Cuſtodiam ſeu carcerem violantis pœna canonica.

POENA †violantis exilium ſeu bannimētum eſt, ſe- 1
cundum quod creſcit cōtumacia. Nam qui ad tempus relegatus eſt, ſi redeat infra tēpus in inſulā relegatur. l. capitaliū.§ in exulibus in prin.ff. de pœnis. Et erit iſta relegatio perpetua, vt ibi vult glo.per.l. relegati.eo titu. Sed illa gl. nō poteſt procedere, quia tunc ſuperflueret, quod ſequitur ibidem, videlicet, qui relegatus & iterum, qui deportatus.† Et cum deportatio ex proprio ſignificatu ſit 2
perpetua relegatio, verſi. ad tempus. l. relegatorum.§. hæc eſt differentia ff. de interdict. & rele.non oportebit intelligere illam relegationē temporalem vt primam ſed hæc erit differentia: quia per primam relegatur extra

prouin-

prouinciam. In ſecunda verò relegatur ad tempus in inſulam: & ſic non habet aliquam prouinciam liberam. Et ſi talis in inſulam relegatus recedat, in inſulam in perpetuum deportatur, qui deportatus ſi euaſerit, capite punitur, per dicta iura.
3 † Et idem in cuſtodijs vt in. d. l. capitalium. § ita & in cuſtodijs. quas cuſtodias glo. ibi exponit per interpretationem. l. cuſtodias. ff. de pub. iudi. ſed forte intelligere poſſemus illum. § ita & loqui in condemnato ad carcerem ad tempus, per l. ſeruus. C. de pœ. & hoc ſentit gloſſ. in. c. hi qui in. q. 4. & per. c. quamuis. de pœnis libr. 6. qua gloſſ. dicit procedere in omni habente iuriſdictionem. Dicemus ergo, ita & in cuſtodijs ſubaudi. i. in hominibus ad tempus carceri ſeu cuſtodiæ mancipatis. i. vt qui in tempus damnati eſſent ad carcerem ſi euaderent, duplicaretur tempus. l. aut damnum. § quiſquis. ff. de pœnis & ſi violarent illud. in perpetuum damnarentur, vt ibidem: & d. § ita, & qui in perpetuum ſi exirent, in metallum damnarentur, & qui in metallum, ſi euaſerint, ſummo ſupplicio afficerentur:
4 † Et per iſtam expoſitionem colligitur, qua pœna imponitur de iure canonico violanti carcerem, ad quem damnatus fuerat ad tempus ſcilicet quod duplicetur, ſi duplicatum iterum violet, perpetuo carceri deputatur: Adhibetur tamen temperamentum in dicta temporum duplicatione: vt ſcilicet tempus infra decennium in tantū duplicetur quantum ex tempore relinquebatur: ſi verò ad decēnium vel vltra erat incarceratus, tunc perpetuatur. vt in. d. §. quiſquis. poteſt etiam eccleſia imponere pœnā exilij. 50. diſt. c. accedens. de calum. c. 1. de cri. fal. ad audientiam & in illis caſibus procedetur: vt ſupra dictum eſt.

De

De vectigalium & aliorum tributorum indebitis exactoribus rubrica 32.

SVMMARIA.

1 Vectigal quomodo indebitè exigat, eiuſq; pœna ciuilis
2 Vectigal indebitè exigentis pœna canonica.

SVNT qui ſub colore debitæ exactionis plurimas faciunt extorſiones, maximè in exigendis padagijs: guidagijs, paſſagijs & alijs tributis: quos puniri conueniens eſt. Et quia circa hæc variè delinquitur: variæ etiã pœnæ ſtatuuntur. † Nam poteſt exigi indebitè vectigal: 1 *puta quia nullum ius vectigalis competit exigendi: & de eo dictum eſt ſupra in rub. de vi pub. Et, vt hic aliqua repetamus: amplius ſecundum theoricam Dd in. l. fi. C. no. vecti. inſti. non poſ. diſtinguamus: quia aut aliquis vtitur illicitè inducendo vectigal. Et eſt pœna. 50. librarum auri, & pœna. l. Iuliæ: de ambitu. vt. ff. ad. l. Iul. de ambi. l. vnica. & hoc ſi non exegerit: ſed ſolum inducat. Si autem poſt inductionem exigat: tunc eſt pœna legis Iuliæ vis publicæ. ſi cum armis. Si autẽ ſine armis, de vi priuata tenetur. vt. ff. ad leg. Iul. de vi priua. l fi. aut eſt rectè inductum vectigal, ſed publicanus malè exigit. Et tunc aut exigit de illis de quibus non eſt conſuetum exigi: & tunc eſt pœna capitalis, ſi ab inuito exigat. C. de vectiga. l. vniuerſi. in fi Aut abutitur, exigendo plus quã debeat de mercibus conſuetis: & tunc quantum ad fiſcum. punitur exilio. vt. l. fi C. no. vectiga. inſti. non poſ. vel extra ordinem. vt. ff. de public. vecti. & commiſ l. 1. §. dixerit. Et intelligitur ſecundum qualitatẽ criminis vt ibidem in. §. ſeq. † De iure autẽ canonico, eccleſiaſtica perſona excom* 2 *municatur, priuata interdicitur, donec emendauerit cõpetenter per cle præſenti. de cenſibus. Et iſta emenda fiet*

parti ac pro pœna: vnde ad tantundem condemnabitur: vt in c. quia pleriq́;. de immu. eccleſ.

De violatoribus immunitatum rubr. 33.

SVMMARIA.

1 Immunitatem eccleſiarum violantis pœna ciuilis & canonica.

2 Immunitas eccleſiarum caſibus ſeptem denegatur.

3 Violatorum pacis pœna ciuilis & canonica.

1 *Violantes immunitatem eccleſiarũ † iuribus ciuilibus pœna vltimi ſupplicij puniuntur. l. fi. 1. reſponſo. C. de his qui ad eccleſ. confu. vbi gl. De iure autem canonico eſt arbitraria: per ea quæ leguntur & not. in. c. nõ minus. & in. c. aduerſus. de immu. eccle. Et poteſt violator pecuniariter in nongentis ſolidis: vel aliàs iuſta mulcta puniri. c. ſi quis contumax. 17. q. 4. & violatores vt publici latrones reputari: & donec emendentur excõmunicari. c. ſicut antiquitus. ea. cauſa & q. Aduertendum tamen eſt, ꝙ ſi per vim extrahendo ab immunitate inferretur iniuria clericis: tales violatores punirentur tanquã læſæ maieſtatis rei. eadem cauſa & q. c. ſi quis. §. qui autẽ. Facit optime. c. cum deuotiſſimam. 12. q. 2.* 2 *† Caſus autẽ quos colligunt Dd. in. c. inter alia. de immu. eccle. & aliquos in. c. 1. de homi. in quibus quis non gaudet immunitate, enumerantur. 7. Primus in clerico, qui ad euitandũ diſciplinam cõfugit: quem poteſt prælatus extrahere diſciplinæ cauſa: & pœnitentiã iniungere vt animæ confugientis conſulatur. Secundus in interficiente clericum. Tertius in ſeruo fugiente inuito domino: nam cum iuramento impunitatis eccleſia tenetur reſtituere. Quartus in Iudæis & infidelibus. Quintus in publico latrone vel depopulatore agrorum. Sextus in committente homicidium*

cidium vel mutilationem in eccleſia, cimeterio, vel in loco immunitatis. Septimus, quando quis inſidijs penſatis commiſit homicidium. Iura autem ciuilia duos alios caſus adducũt ſcilicet raptores virginum & adulteros per §. quod ſi delinquentes. in auten. de man. princi. col. 3. quos duos caſus canones communiter non recipiunt niſi committeretur intra eccleſiã. † Quæro quæ ſit pœna violatorum pacis. 5 *Dic quod ſecundum leges eſt pœna capitalis, in milite violante ff. de re mili l. fin. in fin. in milite verò eccleſiæ eſt excõmunicatio. 24. quæſt. 2. cap. illi qui. etiã & priuatio. c. 1. in fi. de treug. & pa. quia cum in plus ſe habeat dolus cõmittentis quàm negligentia punientis: ſi priuatur epiſcopus non puniens, multo magis presbyter vel clericus cõmittens: veruntamẽ quia parum eſt in vſu amplius non proſequor. Poſſet quæri, an quemadmodum perſonæ gaudent immunitate, gaudeant ſimiliter bonis, diſtingue: quia aut ſunt bona debitorum fiſci principis: vt reip. tunc non gaudent ar. l. diuus. ff. ad le. Iul pecu. Aut debitorum vt priuati: & tunc gaudent: & ita intelligitur. c. ſiue antiquitus. 17. q. 4. cum concordantijs.*

De extraordinarijs criminibus rub. 34.

SVMMARIA.

1 Inſtrumentorum & documentorum ſecretorum proditio & reuelatio eſt extraordinarium crimen.

2 Inſtrumentorum proditorum tantum pœna, ciuilis.

3 Prohibens vicino colligere fructus, extraordinarium crimen committit. eiuſq; pœna.

4 Scopuli quid ſint.

5 Excluſam molendini &c. adæquans, extraordinarium crimen committit.

6 Exprobratores tiriacæ etiam puniuntur extra ordinem.

1 EXtraordinariũ crimen eſſe poteſt †proditio inſtrumentorum, vel documentorum ſecretorum partis facta parti aduerſæ inuito eo cui pertinebat, reuelatio: vt in.l.ſaccularij.§.ſunt præterea.ff.eo.tit. & in.l.ſi quis aliquid ex metallo.§.ſi quis inſtrumentum. cum ſeq.ff.de pœnis. licet fuerint qui dixerint ꝙ ſit crimen falſi, per.l. 1.§.is qui depoſitã.ff. de fal. dicta tamen.l.ſaccularij.§. ſunt præterea.ff.de extraor.crimi.inter extraord.crimi-
2 na connumerat.† Quicquid tamen ſit, pœna eſt deportationis aut in metallũ damnationis.per.d.l.ſi quis aliquid
3 §.inſtrumẽta et per totũ tex.illius.l.ff.de pœ.† Poteſt etiã cadere in extraordi.crimi.ſi quis, cum non eſſent termini certi poſiti, per potentiã ſuam volens occupare prædiũ vicini, intimat vicino, ne vltra aliquod ſignũ, quod ad libitum ſui facit, progrediatur fructus colligendo, & hoc ſub cõminatione mortis: & ille talis vicinus puſillanimis metu mortis ſibi cõminatæ ingredi nõ audet, nec fructus ſuos ſibi pertinentes colligere. certè talis exceſſus etiã capitaliter puniri ſolet.d.l.ſaccularij.§.ſunt quadã. ꝙ maximè procedit vbi talis cõminator ſcopulos poſuit ad exequendum ſuũ propoſitũ: licet gl.interlinearis ibi exponat ſcopulos.i.lapides: nõ videtur tamẽ textui poſſe adaptari: quia tex.claro verbo, lapides, vtitur: & cum verbum lapides, ſit dictio latina, nõ eſt opus etymologiſari per ver-
4 bum ſcopulos græcum: ſed dicemus † ꝙ ſcopuli ſunt ſigna per inſidiatores & ſpeculatores appoſita, per cõminantẽ miſſis ad videndũ, ſi comminatus lapides aut alia ſigna appoſita per comminantem, auferre tentauerit, vt ipſum cõminatum auferentem occidant. Et hoc ſatis aperit ille text. σκοπελίζειν enim græcè intendere vel ſpeculari latinè dicitur. & ſecundũ hac, cadit in extraord. crimina,

nam

nam ſi lapides per modum terminorum appoſiti remouerentur aut transferrentur, caderet ſub tit. de termino amoto: quod eſt crimen ordinarium: & ſuperflueret. d. §. ſunt quedã. quod non eſt dicendum. † *Poteſt etiam dici* 4 *incidere in extraordina. crimini. is qui excluſam molendini aut piſcandi, aut gratia adaquandi agros factam, propria autoritate demolitur. Nam quemadmodũ rum* 5 *pentes aggeres in Egypto vſui agrorum neceſſarios, puniebantur per edictum de Nili aggeribus non rumpendis, quæ pœna acerrima erat. in l. vnica. C. de Ni. ag. nõ rum. poſſumus à ſimilitudine, publicæ vtilitatis pœnam non leuem, ſed arbitrariam pro conditione perſonæ & commiſſi imponere ſecundum iudicantis arbitrium. d. l. ſaccularij. § fi. ff. eod.* † *Poſſunt etiam extra ordinem puniri iſti, ex-* 6 *probatores tiriacæ qui vt maior fides habeatur ab emptoribus præſentibus incutiunt timores per incirculationes ſerpentum: & puniuntur extra ordinem arbitrio iudicis: per. l. fi. ff. eo. Alios caſus poteſt quilibet curioſus in iure perquirere.*

De pluribus extrauagantibus pœnis in corpore iuris comprehenſis. rubrica generalis 35.

SVMMARIA.

1 Album prætoris corrumpentis pœna.
2 Aureus quomodo accipiatur.
3 Patrem vel patronum ſine venia in ius vocãtis, pœna.
4 Vi eximentis, quo minus quis in iudiciũ veniat, pœna
5 Depoſiti in quatuor caſibus, pœna.
6 Legis Aquiliæ ex primo & tertio capite pœna.
7 Crines vel barbam euellentis pœna.
8 Metum inferentis pœna.
9 Legatum non ſoluentis & differentis pœna.

10 Occupantis & petentis terram vicini doloſè pœna.
11 Delatorem, corrumpentis pœna.
12 Agriculturam impedientis pœna.
13 Teſtari inhibentis pœna.
14 Hoſpitis, bona peregrini ratione teſtamenti domi ſuæ facti, ſibi appropriantis pœna.
15 Peregrinum teſtamentũ facere nõ poſſe dicẽtis, pœna.
16 Iudicis nõ viſitantis incarceratos quolibet die dominice, pœna.
17 Mulieris intra tempora luctus nubẽtis, aut ab alio quã à primo marito parientis, pœna.
18 Continentiam cauſæ diuidentis, pœna.
19 Continentiam cauſæ diuidere quid ſit.
20 Iudicis non remittentis criminoſum, iudici requirenti pœna.
21 Fruſtratoriæ dilationis cauſa ante definitiuam appellantis, pœna.
22 Vxoris & viri repudium mittentis, non probata, iuſta cauſa, pœna.
23 Iudicis cauſam criminalem intra biennium, ciuilem verò intra triennium non terminantis pœna.
24 Iudicis in cauſa ciuili corrupti pœna.
25 Vaſalli in bello dominũ relinquentis pœna.
26 Militia triplex eſt, cœleſtis, terreſtris & mixta.
27 Militia doctoralis quæ ſit.
28 Milites ſpirituales à quibus ordinentur.
29 Milites terreſtres à quibus ordinentur.
30 Miles mixtus ſeu doctor à quibus ordinetur.
31 Milites ſinguli recipiunt aliqua.
32 Milites terreſtres delinquunt dupliciter.
33 Milites terreſtres quibus modis delinquant.
34 Militũ terreſtriũ delinquẽtium ꝓ modo delicti, pœnę.
35 Militum per ebrietatem delinquentium, pœna.
36 Militũ, terminos conſtitutos prætergredientiũ pœna.
37 Militũ ſpiritualiũ & mixtorũ delicta et pęnę remiſsiuè
38 Adminiſtratoris, emens res quas adminiſtrat, pœna.
39 Emẽtis aliquid ab eccleſia, niſi in caſib. ꝑmiſsis pœna.
40 Imponentis titulos in bonis principis, pœna.
41 Imponentis titulos in bonis priuatorum, pœna.

42 Mulierem mortuam prægnantem abſq; extractione partus inhumantem,pœna.
43 Filiabus & amillis neceſsitatem imponentib.pœna.
44 Supplicantis quod liceat ſibi facere contra formam ſtatutorum,pœna.
45 Bladum ad exercitum principis præparatum,in alienos vſus conuertentis,pœna.
46 Anno domini 1475.ſcripſit autor hunc librum.
47 Tutoris inuentarium confecti res aliquas ſcienter ſupprimentis pœna.
48 Creditoris exigentis bis idem debitum,pœna.
49 Indebitum exigentis pœna.

POENA iudicis ordinarij, qui ratione mulctarum
in maiori ſumma duarum vnciarum auri con-
demnat,eſt dupli.C. de modo mul.l.fi.1.reſpon. & §. q
ſiquis.Per hoc tamẽ non euitantur pœnæ,quæ pro delictis
coercẽdis ſeuerius conuenit infligi:vt in.§.ſeq.qui incipit:
nec tamen.† Pœna illius qui albũ prætoris corrumpit eſt, 1
50.aureorũ.& l.Cor.de falſis.vt notatur ad plenũ.Inſt.
de act.§.pœnales.in glo.ſuper verbo ex albo.& ibi diffi-
nitur albũ prætoris. Aureus accipitur pro ſolido & ſeptua 2
ginta duo aurei ꝑ libra,Inſt.de pœna temerè litigantium
in gl.fi.&.C.de ſuſcep.præpo.& arca.l.quotieſcunq;.lib.
10.† Pœna illorum qui in ius vocant patrẽ & patronũ eſt 3
50.aureorũ patri ſeu patrono applicandorum:vt not.glo.
Inſt.de actio.§.pœnales ſuper verſi.& in eũ.& ſi libertus
nõ poßit ſoluere, luat in corpore & fuſtigetur.ff.de in ius
voc.l.fi.Idẽ forte in filio licet noxa nõ detur vt ibidẽ di-
citur.Idẽ dic in patronã & matrẽ & alijs ſuperiorib. Et
not.modũ ꝑ quẽ debet peti venia in d.§.pœnal.& de pœ.
teme.litig.§.fi.ſup ver.impetraſſet.& loquitur de filio e-
mãcipato,q.a aliàs nõ poſſet agere nec cũ venia,nec alias
cõtra parẽtes,niſi in caſtrẽſib,vel quaſi vt vult gl.in d.§.

4 pœnales.& in.l.fin.ff.de in ius vocan. † Pœna illorum qui vi eximunt quo minus quis in iudicio veniat ſeu illorum per quem factum eſt quo minus quis &c. eſt,quod creditur iuramento damnum paſſi. & in tantū condemnabitur ille,qui exemit vel per quē factū eſt. vt no.glo. Inſti.
5 de acti.§.pœnales.ſuper verſi.item aduerſus.† Pœnalis eſt actio depoſiti in duplū, in quatuor caſibus.ſ.ſi fiat ratione tumultus,incendij,naufragij, vel ruinæ,ſi reus inficietur:vt notatur Inſtit.de actioni. §. rei perſequendæ verſ. plane ſi depoſiti. Pœna fratris qui accuſat fratrē de crimine capitali.eſt exilij.C.qui accuſa.non poſ.l. ſi magnū
6 niſi patris fuerit vitæ inſidiatus. eo.tit.l.propter inſidias. † Pœna legis Aquiliæ ex primo cap competit quādo homo vel animal, ꝗ numero pecudū habetur.i.quod cōgregatim paſcitur,& nō aliàs,occiditur,& eſt pœna cōfitentis ꝗ æſtimatur quantū valuit.ab anno retro Inſt.de.l.Aqu. §.1. Nā vbi homo occiditur, habet locū lex Corn.de qua ſupra ſuo loco dictū eſt.Secundū caput non eſt in vſu.Tertiū verò caput cōpetit,quando homo vel animal ꝗ gregatim paſcitur,vulneratur:& eſt pœna quantū valuit à 30. diebus citra,cōtra inficiantem. Inſt.de.l. Aquil.§.capite aūt tertio et de actio.§.ſed et legis, vbi dicitur,ꝗ contra inficiantē datur in duplum.§. ac ille. Inſt.eo.&.C.ad.l. Aqui.l.contra negantem.Pro homine vero vulnerato attenditur qualitas loci,temporis,& vulneris.§.iniuria.in c.1.de pace iura.fir.& arbitrio iudicis punitur,cum reſar
7 tione damni.§.in duplum.Inſt.de actio.& ibi gl. † Pœna euellentis crines vel barbam,aut dantis ictum baculi vel pugni ſine vulnere,eſt decē librarū parti &.20.fiſco perſoluendarū.§.ſi quis aliquē de pace tenen.in feu. † Pœna
8 illius qui metū intulit, eſt quadrupli,ſi pſeuerauerit vſq; ad

ad ſententiam ff. quod metus cau. l. ſi cum te. §. 1. & 4. & fina & Inſti. de acti in. §. quadrupli. & ibi dicitur quod non durat vltra annum in. d. l. ſi cum te. §. 2.† Pœna illius qui non ſoluit legatum & diſtulit fraudulose 9
& ſine cauſa ſolutionem, vel fideicommiſſum venerabilibus locis relictum, antequam vocetur ad iudicium, eſt dupli. & vocatur actio miſta. Inſti. de act. § item mixta. & ibidem notat gloſſa, quod currunt vſuræ à tempore moræ ſine alia interpretatione. In alijs autem legatis pœna eſt intereſſe, vt ibi dicitur: veruntamen ſi hæres iuſſus vel monitus à iudice non impleat intra annum voluntatem defuncti, intellige in his, in quibus non tranſit ius in legatarium vel fideicommiſſarium ſine facto hæredis, perdit ius quod habet ex teſtamento & inſtitutione, & deuoluitur ad venientes ab inteſtato, iuxta lec. & notata in auten. hoc amplius. C. de fideicommiſ. † Pœna dupli eſt illius qui occupat vel petit doloſe terram vicini, 10
quia debet amittere id quod occupat & tantundem de proprio. vt. C. finium regundorum. l. ſi conſtiterit. Pœna contra iudices, qui ſuſtinent malas conſuetudines quæ nõ poſſunt præſcribi aliquo tempore, eſt viginti librarum auri & priuationis cinguli. in auten. vt nulli iudic. §. 1. col. 9. † Pœna illius qui delatorem corrumpit eſt, quod 11
pro conuicto habetur. ff. de iure fiſci. l. eius qui: delatorem deferre inducens, tantum ærario tenetur ſoluere, quantum delator conſuetus fuiſſet ſi obtineret. ff. de iure fiſci. l. ſenatus cenſuit. §. 1. & ſi delator tercitatus noluerit cõparere, tenetur pœna calumniæ. vt in. §. diuus. in ea. l. †
Pœna illorum, qui impediunt ſeu inuadunt agricultoris 12
in cultura ſua perſonas, boues, vel inſtrumenta aratoria, eſt quod puniuntur in quadruplum, & incurrunt infa-

niam ipſo iure. C. quæ res pigno. in auten agricultores.
13 *† Pœna illius qui inhibet teſtari, eſt quod priuatur à ſucceſſione. C. ſi quis aliquem teſtari probi. l. 2. Etiam debet condemnari in duplum reſtituendo illis, qui propter hoc damnificantur. & in exilium .itti. in auten. vt nulli iudi. §. & hoc peruenit. col. 9. Et idem in iudice qui teſtamentum factum inſinuari vel nuptias celebrari vel donationem nuptijs confirmari, vel corpora mortuorum ſepeliri, vel rerum deſcriptionem vel aliquid pertinens ad*
14 *prædicta, vt ibi dicitur. fieri nõ ſinit vel permittit. † Pœna hoſpitis qui bona peregrini ratione teſtamenti in domo hoſpitis facti, ſibi appropriat eſt triplex. C. communia de ſucceſſionibus. auten. omnes peregrini. Et in fine dicitur quantum aliquis delinquit in hoc puniatur. † Pœna, illo-*
15 *rum qui dicunt peregrinum facere non poſſe teſtamentum eſt, quod efficiuntur inteſtabiles, ita quod in hoc pu-*
16 *niuntur in quo delinquunt. C. communia de ſucceſ. autenti. omnes peregrini. † Pœna contra iudices ſtatuta, eſt viginti librarum auri, qui non viſitant incarceratos*
17 *quolibet die dominico, iuxta. l. iudices. C. de epiſc. audi. † Pœna mulieris, quæ intra tempora luctus à legibus ciuilibus inſtituta i. infra annum nubit, eſt, quod infamis efficitur. Item ſecundo viro non poteſt dare in dotem vltra tertiam partem bonorum, nec in teſtamento vltra tertiam partem eidem relinquere nec donationes mortis cauſa, nec legata vel fideicommiſſa petet, & bona, ſi qua habeat à primo marito, amittit, vt notatur in. l. 1. & 2. C. de ſecundis nuptijs. idem eſt iudicium de illa, quæ parit infra annum ab alio quam à marito primo, in eo. tit. auten. eiuſdem. De iure autem canonico ſublata eſt pœna infamiæ per c. fin. de ſecundis nuptijs. quia mortuo viro*
mulier

mulier ſoluta eſt à lege viri. 1. Corinth. 8. Quæ vero ad pœnas legales in fauorem ſuccedentium appoſitas, non ſunt ſublatæ: imò remanent dictæ pœnæ legales. & iſta eſt reſolutio doctorum in dictis iuribus. † Pœna eſt imponenda illi & applicanda fiſco, qui continentiam cauſæ diuidit. † id eſt, qui agit de poſſeſſione coram iudice vno, & vult agere coram alio de proprietate. l. nulli. C. de modo mulctarum. ff. de teſtibus l quæſitum. ff. de iure deliberan. l. 1. in fine. de officio iudicis de leg. c. de cauſis. † Pœna iudicis, qui non remittit crimino ſum in atrocibus, iudici requirenti, in cuius iuriſdictione deliquit eſt quatuor librarum auri. Si vero propter pecuniam hoc facere renuat, eſt cinguli amiſsio, & exilij traditio in autentica. vt nulli iudi. §. ſi vero quis comprehenſorū col. 9. † Pœna illius, qui fruſtratoria dilationis cauſa ante diffinitiuam appellauit eſt. 50. Librarum argēti. qui ſi clericus fuerit, pauperibus applicatur. C. de epiſcopali audi. l. 2. ſi vero laicus fiſco. l. ab executore. C. quorum appellationes non recipiantur. † Pœna vxoris, quæ mittit repudium & non probat iuſtam cauſam, eſt quod amittit dotem & propterea ante nuptias donationem: & efficitur innubilis vſque ad quinquenium. C. de repudi. l. conſenſu. §. 1. & idem in viro. §. ſequenti, eadem. l. † Pœna iudicis, qui nō terminauit cauſam criminalem infra duos annos, eſt viginti librarum au. C. vt infra cert tem. criminalis actio termine. l. finali in fine. alias alibi punitur in decem libras auri. & amiſsione officij. C. de cuſtodia reorum l. final in fin. vt conuictos velox pœna ſubducat, & liberandos cuſtodia diuturna non maceret in cauſa ciuili. infra tres annos, alias iudex punitur in decem libras auri, & maiores iudices debent puniri in. 30. libras auri.

18 19 20 21 22 23

auri. C. de iudi. l. properandum. §. ſin autem vtraque
24 pars. Quod totum hodie male obſeruatur. † Pœna iudicis, qui in cauſa ciuili eſt corruptus. eſt dare triplum, & cinguli amiſsio. Sed ſi promiſit, ſolum duplum. vt. C. de pœna iudi. qui. ma. iu. auten. nouo iure. reſponſo. † Pœna
25 vaſſalli qui dimittit dominum in bello mortali, abſque eo quod ſit vulneratus, mortifere: vel ſi concubuit cũ vxore, concubina, nepte, filia, vel ſorore, ſi in hoſpitio morantur, vel maiorem partem feudi alienauerit, vel impignorauerit, eſt primo amiſsio feudi. cap. vnico. quibus modis feu. amit. de quo latius infra parte ſecunda titulo de feudis. Sed cum apud nos frequentia exurgant bella, in quibus ſæpenumero delinquitur, videndum eſt, quibus modis de-
26 linquatur, & qualiter in eis commiſſa puniantur. † Quæro igitur primo. quotuplex eſt militia: dico, quod triplex: quadã eſt militia cœleſtis. quæ circa ſpiritualia verſatur. l. ſacroſancta, cum ſua auten presbyteros. C. de epiſcopis & clericis. gloſſa in. l. miles. de re iudicata. & 95. diſtinctione. ecce. cum ibi notatis. Alia eſt militia terreſtris, vti eſt militum, qui in acie pro republica pugnant. to. tit. ff.
27 de re militari. † Tertia eſt militia mixta, ſcilicet doctoralis, quæ partim de diuinis, partim vero de humanis rebus tractat. l. aduocati, cum ibi notatis. C. de aduocatis diuerſorum iudicum. l. proximos. C. de proximis ſacrorum ſcrineorum. lib. 12. Qui quidem milites propter virtutum merita per ſcrutinium aſſumuntur prout de prima militia probatur in. ca. vni. de ſcrutinio in ordine faciendo. & in. c. eam te. de ætate & qualitate ordi. & 23. diſtinctione. hac igitur & 24. d. ca. quando. De ſecunda habetur. C. qui militare poſſunt vel non. l. 1. lib. 12. l. contra publicam. in fin. C. de re militari. eodem lib

De tertia vero habetur.8.quæſtione.1.oportet.C.de profeſſoribus & medicis.l.' grammaticos.& l.magiſtros.lib. 10.Nunc à quibus ordinetur quæritur,quod iure ſatis expeditum eſt.† Nam milites ſpirituales,hoc eſt presbyteri, 28
ab epiſcopis ordinantur: vt vult gloſſ.in. c. quanto. de conſuetudine.& in.c.1. de tempo.ordinan.lib. 6. 21. diſtinc. 3.nono. 93.diſtinc.legimus. Et conſuetudine tamen vel priuilegio poſſunt minores ordines ſcilicet prima tonſura per abbates conferri. cum cõtingat. de ætate & qualitate.† Terreſtris vero miles ordinatur à principe 29
vel à principis vices gerente.vt legitur & notatur in l. 1. C. qui militare poſſunt vel non: &. C.de re militari.l. neminem.lib.12.† Mixtus vero miles,ſcilicet doctor, ordinatur à præſidente.in collegio doctorum. l. magiſtros. 30
cum ibi notatis.C.de profeſſo.& medi.lib. 10.† Et quilibet prædictorum militum recipit aliqua. Nam miles cœ- 31
leſtis recipit tonſuram & indumenta ſacerdotalia, gl. in clement.quoniam. de vita & honeſtate clericorum. & in Exod.28.cap.Terreſtris vero recipit enſem & ſtigmata,vide gl.in.l.milites.ff.ex quibus cauſis maiores. Mixtus vero, ſcilicet doctor, recipit librum & inſignia gl. in clement.cum ſit. de magiſtris. Et in iſtis inſignijs attenduntur conſuetudines prouinciarum. Et cum noſtra pro nunc verſetur intentio circa pœnas militiæ terreſtris, videamus,quibus modis delinquunt & qualiter puniuntur milites terreſtres.† Et dic quod dupliciter delinquunt ſcilicet faciendo prohibita & non faciendo iuſſa.l. 32
deſertorem. §.in bello.ff.de re milit. In hac enim generali regula fere omnes comprehenduntur ſpecies,in quibus delinquunt. & quidem faciendo delinquunt ijs modis.† Primo exercitum deſerendo & apud hoſtes ſe 33
tranſ-

transferendo: & tales vocantur transfugæ. de quibus habetur in.l.poſtliminium.la ſecunda.§.transfugæ.ff.de captiuis.& in.l.itē ei.ff.ex quibus cauſis maio.& dicitur transfuga etiamſi non,vt ibi perpetuo.ſit,transfugiat: ſed vt aliquo tempore ibi exiſtat dicta.l.poſtliminium.§ transfuga. Secundo eundem exercitū deſerendo, & per patriam vagando, & inde proprio motu ſuo ad exercitū redeundo,quo caſu dicitur emanſor.ff.de re milita.l.3.§. emanſor. Tertio ſimiliter exercitum deſerendo, & per prolixum tempus vagando, & inde intus rediens: quo caſu dicitur deſertor.d.l.3.§.deſertor. Quarto qui in acie prior fugam facit,dicitur contumax.l. omne. §. contumacia. eodem titulo. Quinto ſecreta hoſtibus pandendo: quo caſu proditores dicuntur.vt in eadem.l.§.exploratores. Dicuntur etiam proditores, qui hoſtes muniunt, quo fortiores & validiores fiant.l. finali. & ibi Dd. C. quæ res exportari non debet. Sexto qui in præpoſitum belli ſeu capitaneum manus violentas infert, qui appellatur petulentus d. l. omne, in principio. Septimo cum ducem vel capitaneum protegere poſſit ab inimicis, nō protegit. ea.l.§.finali quo caſu dicitur deſidioſus vel ſegnis.vt ibidem. Octauo deſerit quis exercitum propter quodlibet aliud delictum,quod commiſit:quo caſu dicitur ignominia miſſus: vel ignominioſus.l. milites agrum. §. miſſionum.eo.ti. Nono deſerit exercitum captiuus ſeu priſonerius hoſtium: quo caſu dicitur refuga.vt in.d.l. militesl.§.eius.† Et hi omnes delinquunt & puniendi ſunt.
34 Sed aliter & aliter. Nam transfugæ furca damnantur ſeu alias capite puniuntur. l.3. §. is qui ad hoſtem. ff. de re milit.l. lex.12.§.finali.ff.ad.l.Iuliam maieſt. emanſores vero puniuntur ſecundum qualitatem emanſionis,

arbitrio

arbitrio præpoſiti, tribuni vel capitanei. l. qui cum vno. §. finali. ff. de re milita. qui ſecundum varietatem cauſarum emãſionis pœnas ſtatuet: vt ibidẽ not. Nam poſſet eſſe tã grauis emanſionis quod antecedens pœna capitalis. l. 3. §. is qui in exploratione. et. §. in bello. de re militari. Deſertoris vero pœna ſimiliter augetur vel diminuitur ſecundum qualitatem et euentũ deſertoris. l. non omnes. in. §. 1. & . 4. ſeq. ff. de re militari. Nam ſi pœnitentia ductus ſponte redeat, mitius punitur, quam ſi coactus reducatur, & mitius ſi aciem pacatam, quam bellantem deſerat: qui ſi bellantem deſerat, & coactus redeat, capite punitur. d. l. non omnes. §. in bello. Sed ſi voluntarius redeat, deportatur in inſulam: ſeu perpetuo bannitur. d. l. non omnes. §. deſertor. Qui vero in pace aciem deſerit, mitius punitur: vt ibidẽ nota. Cõtumax vero regulariter capite punitur, ſi tẽpore belli contumacia cõmittitur. d. l. omne. §. contumacia. Si vero contumacia cõmittatur dũ acies bella nõ gerit mitius punitur. Nã priuatur cingulo. l. qui cũ vno. §. qui poſt. eo. tit. Proditores vero capite puniuntur dicta. l. omne. §. qui in acie. & . §. exploratores. cum. l. ſeq. eo tit. facit. l. cuiuſque. ff. ad. l. Iuliam maieſt. Vbi autem dictum eſt, quod reuelans ſecreta dicatur committere proditionem. intelligitur quando reuelat inimicis: ſecus ſi amicis: vt vult gl. in hoc videtur. 22. q. 5. Et maxime quando vtilius erat reuelare quam tacere. gloſ. in c. ego. n. de iureiur. Petulentus vero quia manus in capitaneum infert, capite punitur. d. l. omne. §. qui manus. Segnis vero ſeu deſidioſus ſimiliter capite punitur, cum factori comparetur. d. l. omne. §. finali. Refuga, pro eius pœna diſtinguendum eſt: quia aut exiuit aperto carcere & ſine violentia. Aut rupto carce-

*carcere & cum violentia. Primo caſu non punitur: ſed
vendicatur ſi reperiatur. l. non omnes. §. deſerto. & . d. l.
milites. §. eius fugam. eo. ti. de re mili. Si vero rupto car-
cere & cum violentia, tunc capite punitur. d. l. milites.
§. eum tamẽ. Ignominia miſſus ſiue ignominioſus, punitur
pœnis infamia, et priuatur cingulo militia. d. l. milites.*
35 *§. miſſionum. cum ibi nota.* † *Notandum tamen eſt quod
in caſibus prædictis ſi delinquatur, per ebrietatem aut*
36 *laſciuiam, mitius punitur. d. l. omne. §. per vinum.* † *No-
tandum etiam, quod milites tempore quo bellum geritur
maxime cauere debent, ne terminos eis à duce belli con-
ſtitutos, prætergrediantur. c. ſumma laus. 23. quæſt.
alias puniuntur capite. Se ſi prætergrediantur dum
bellum non geritur: tunc mitius puniuntur. d. l. 3. §. is qui
in exploratione. cum ſeq nec excuſantur ex eo, quod at-
tentatum bene ſuc· edit. d. §. in bello. eadem. l. Item no-
tandum quod miles qui alienat. omnia arma ſua vel prin
cipalia, punitur vt deſertor. Si vero aliena non principa-
lia, mitius punitur. l qui commeatus. § arma. eo. titu. Sed
tyronibus ſeu nouis militibus communiter eis parcitur:
dum hoc primo eis contingit. d. l. qui commeatus. §. tyro-
ni. Item pariter notandum quod emanſionem excuſat
licentia ducis, tribuni, centurionis, aut capitanei belli ad
tempus conceſſa, ſi intra id redeat. l. qui commeatus. in
principio. Si vero poſt, diſtinguendum eſt: quia aut re-
dit intra modicum tempus præfinitum, aut poſt prolixum
tempus ſtatutum & effluxum. Et iterum ſubdiſtinguen-
dum: quia aut fuit impeditus in reditu: aut non. Et ſi fuit
impeditus & probet impedimentum excuſatur d. l. qui
commeatus in principio. Si vero non probet, dum tamen
alias ſit bona & honeſta perſona, ſtatur eius iuramento:*

alias

alias non. d. l. non omnes. §. à barbaris. eo. tit. Sed punitur tanquam emanſor aut deſertor.† Supereſt videre qualiter delinquant et puniantur milites ſpirituales et mixti. 37
Sed quia ſatis ſupra dictum eſt de ſpirituali in qualibet ſpecie criminis: & de mixto in titulo. de falſis et de concuſsionibus & pluribus alijs: ideo hic non repeto: ſed eò remitto.† Pœna adminiſtratoris, qui emit res quas adminiſtrat, per ſe vel per interpoſitam perſonam, eſt quadrupli, procuratori cæſaris applicanda. Et vnà cum hoc amittat rem. ff. de contrahend. emptio. l. non licet, exceptis aliquibus caſibus ibidem notatis.† Pœna illius qui 38
emit aliquid ab eccleſia, ſi in pignus recipit vel donationis ſeu permutationis cauſa, niſi in caſibus à iure permiſsis, eſt, quòd reſtituat rem illam eccleſiæ vna cum fructibus perceptis. Et tantundem de propria ſubſtantia eccleſiæ applicanda, in auten. de non alie. aut permutan. re. eccle. §. quia vero Leonis. cum. §. ſequenti. Notarius vero perpetuo exulari, & œconomus debet officio priuari: & tam ipſe quam hæredes tenentur reſtituere eccleſiæ damna & intereſſe. Et iudex qui autoritatem in hoc impartitur, cingulo dignitatis priuatur. eodem titulo, §. ſequenti.† Pœna illorum qui imponunt titulos in bonis 39
principis, quãuis ſint vacãtia, vel qui vſurpant eius iura, eſt grauiſsima. C. de bonis vacan. l. 3. et. 4. Sed in bonis priuatorum vel vacantium eſt amiſsio omnium bonorum, in auten. de manda. princ. §. titulos. vide practicam per doctores in. l. vacantia. & l. ſi vacantia. & l. finali. C. de bonis vacan. libro. 10.† Pœna illorum qui inhumant mulierem mortuam pregnantem, abſque apertione & extractione partus eſt, quod peremiſſe partum videntur. ff. de mortuo inferendo. l. negat. an au- 40. 41

tem teneãtur. l. Cornelia de ſica. vide. ſup. tit. de homicid.
43 † Pœna illorum qui neceßitatem filiabus & ancillis imponunt eſt, quod amittunt ius patriæ poteſtatis & ius dominij de ſpectaculis & ſce. & leno. l. fi. lib. 11. & pœna exilij & metalli: vt in fine. l. dicitur: & etiam lenones qui furtiue inducunt iuuenes mulieres & recipiunt lucrum de earum peccato, cum maius peccatum committant quam ſi furerentur pecunias vel aliã rem, tales lenones pœna vltimi ſupplicij puniuntur. in auten. de leno. § præ-
44 conizamus. de quo ſupra titulo. de adulterijs. † Pœna illorum, qui attentant in ſupplicatione ſua, quod liceat eis facere contra formam ſtatutorum, ſenatuſconſultorum, & imperatorum, eſt quod in. 3. parte patrimonij mulctantur & incidunt in crimen ambitus & efficiuntur
45 infames. C. de ſenatuſconſul. l. vnica. † Pœna eorum qui bladum ad exercitum principis præparatum, in alienos vſus conuertunt, vendendo vel diſtrahendo, etiam mercando, de eo, ſi honeſtiori loco poſiti ſunt, per confiſcationem bonorum puniuntur. Inferiores vero deportantur per. l. fin. C. quæ res vendi non poſſunt. Et hæc pœna eſt impoſita cuicunq;, & extra exercitum vendenti, dum tamẽ nõ ſunt hoſtes: quia ſi hoſtibus vẽderent. leg. Iulia. maie. tenerentur, eo quod principis exercitum victum detrahendo debilitant: & aduerſarios validiores reddunt vt in. l. 4. ff. ad. l. Iuliam maie. Nullus enim poteſt adinueniri modus promptior, ad deſeri faciendum exercitũ; quam ſubtractionis victualium. arg. eorum quæ legun. et. nota. in. l. finali. C. quæ res vendi nõ poſ. merito ergo tales puniendi ſunt vti contigit de pluribus proximo ſuperiore.
46 † Anno. 1474. cum chriſtianißimus dominus noſter Francorum rex miſſo copioſo armigerorum exercitu cum octi-

octingentis curribus onuſtis vomipetris ſeu bombardis, colubrinis, ſerpentinis, petris, rotundis & ferreis, globis, ac vaſis plenis pulueribus, ad debellandum Perpignianum et comitatum Roſiboni ei rebellem, edictum, ne quis occitanus bladum extra prouinciam traduceret, per ſuos officiarios feciſſet, et fieri mandaſſet, pluresq; mercatores proprijs commodis & lucris intendentes, contempto edicto extra prouinciam tranſportaſſent, grandes, & meritoſe-cutæ fuerunt punitiones propter quas obeditũ fuit edicto & copioſe prouiſum exercitui: & eo alijsq; medijs expugnata fuit dicta villa Perpigniani, poſt cuius expugnationem compertum fuit, quod præ anguſtia famis plures intro exiſtentes tempore obſidionis, diebus ſingulis fame necabantur. † Pœna tutoris, qui inuentarij confecti res aliquas ſcienter ſuppreſſit eſt dupli. argumen. C. de iure deliber. l finali. §. illo. & efficitur, infamis. l. 1. §. item. ff. de offici. præfec. vrb, & præterea iurari poteſt contra eum in litem l. 2. & per totum. C. de in litem iurando. & ſi animo contractandi facit, tenetur furti: vt ſupra de furtis. † Pœna creditoris exigentis bis idem debitum, eſt pœna ſtellionatus. ff. manda. l. ſi fideiuſſor. §. in omnibus. & de pœna ſtellionatus ſupra viſum eſt ſuo loco. † Similiter etiam ea pœna tenetur exigens indebitum: vt in dicto. §. in omnibus. Poſſet tamen furtum committi exigendo indebitum in caſibus de quibus per glo. in dicto. §. in omnibus. Creditor vero exigens propria autoritate etiam debitum perdit ius debiti et crediti. l. extat. ff. quod met. cau.

47

48

49

ſari vero in vniuerſum ab actione deſiſtere, prout hæc probantur in c. ſi quem pœnituerit. § notandum. 2. q. 3. dicitur etiam † præuaricator procurator vel aduocatus qui aduerſam partem adiuuat, prodita cauſa ſui clientuli, quod nomen à varia certatione tractum aſſeritur vt. ff. de præuarica. l. 1. & l. athletas. §. pen ff. de his qui notantur infa. etc. † Ad hoc autem, quod quis in edictũ de calumniatoribus incidiſſe poſsit dici & calumniatus fuiſſe, oportet quod concurrant duo. primo, quod accuſationem criminis ordinarij inſtituerit vt. l. 1. §. 1. ff. de cal. quia in extraordinarijs delictis non proceditur ex ſenatuſconſulto Turpilliano contra calumniantem, ſed officio iudicis, vt colligitur. ff. ad ſenatuſconſul. Turpi. l. ſi quis repetere. § ſi ſtellionatus. Nec intereſt an ſint publica vel priuata, eo modo quo iura diſtinguunt inter publica et priuata, quantum ad accuſationem: ſed ſolum ſufficit dici publica: quia publice puniri intereſt reipublicæ, per ea, quæ plenè notãtur in l. qui calũniatores C. de calumnia. pro quo gloſſ in l. 1. ſuper verbo, ob negotium. de calũ. & ita intelligitur gloſſ. in. l. 1. C. ad Turpil. Secundo requiritur quod deficiat in probatione propoſiti criminis, per quod videtur calumniatus fuiſſe. C. de aduo. diuer. iudicum. l. 1 ff. de teſtibus l. 4. §. item diuus. ff. de famo. libel. in. l. 1. in fi. & C. ad. l. Iul. de vi pub. l. ſi quis ad ſe fundum. † Et eſt in calumniatore, in criminibus ordinarijs, pœna eadẽ vel ſimilis quæ imponeretur accuſato, ſi conuictus eſſet de crimine. l. 2. C. eodẽ. & C. qui accuſa. non poſ l. 3. et de accuſa l. final. In alijs vero, ſcilicet in extra ordinarijs, tãta quãta pro illo crimine ſolet imponi. l. & in priuatis ff. ad Turpillianũ: vel ſi nõ ſit pœna taxata relinquitur arbitrio iudicis per l. fina. C. de actis. † Et notandum

4 5 6 7

tandum tamen eſt, quod aliquæ ſunt perſonæ, quæ excuſantur à calumnia, ſi deficiant in accuſatione, de quibus
8 *per text. & gloſſa in. l. 2. C. de calumnia.* † *Pœuaricatores autem ab accuſatione deſiſtentes qualiter puniãtur, diſtinguendum eſt, quia aut deſiſtitur ab accuſatione ſine abolitione. Et tunc puniuntur in quinq; libris auri. & notantur infamia, & in omnibus expenſis condemnantur per. l. 3. §. fi. cum. l. ſeq. ff. de preuarica. & per. l. qui crimen C. qui accuſa. nõ poſ. cum ibi not. Aut procedit in accuſatione ſed non terminatur. infra bienniũ. Et tunc punitur in quarta parte bonorũ, cũ infamia. C. vt intra certum tempus. l. 1. Aut incipit proſequi cauſam, ſed cõtumaciter exinde ſuperſedit, & tunc arbitrio iudicis punitur per. l. abſentem. circa medium. ff. de pœnis. Et hæc*
9 *procedunt in accuſatore.* † *Aduocatus autem vel procurator præuaricans in cauſa clientuli, punitur pœna extraor. in. l. 1. §. finali. ff. de præuarica. & efficitur infamis. l. athletas. §. penult. ff. de his qui notantur infamia.*
10 † *Tergiuerſatores autem eiſdem pœnis & legibus quibus & præuaricatores, puniuntur, vt vult gloſſ. ſuper rubrica. C. ad turpil. per iura in ea allegata. Aduertendum tamen eſt, quia ſi quis tergiuerſantur in falſa accuſatione per eum facta, per pœnam tergiuerſationis non euitat pœnam calumniæ, quæ plus in ſe habet. vt not. in præalle. iuribus. Notandum etiam, quod pœnæ, de quibus dictum eſt, locum habent ex ſenatuſconſul. Turpil. concurrentibus his. de quibus in. l. 1. C. ad Turpill. Nam cũ antea locus eſſet pœnitẽtiæ, tenetur tamen accuſans actione iniuriarum deſiſtens ante inſcriptionem per. l. item apud*
11 *Labeonem. §. ſi quis libello. ff. de iniurijs.* † *De iure autem cano. calumniatores pariter puniuntur ſimilitudine ſup-*
pli: ij

pliciȷ́, puta, quod ſi caſus pro quo recuſatus fuerat exigeret priuationem beneficiȷ́, aut depoſitionem ordinis, aut exilium, talis calumniator priuetur aut deponatur publice, vel in exilium mittatur. c. 1. de calumnia. Et ſi calũniator non poſſit ſimilitudine ſuppliciȷ́ puniri, puta quia ſubdiaconus accuſat diaconum, diaconus presbyterum, bresbyter epiſcopum, ſupplebitur pœna, puta verberibus caſtigabitur, citra tamen ſanguinis effuſionem & in exilium mittetur in. d. c. 1. in fine. Si vero clericus accuſet laicum, & ſi non poſſit deponi ab ordine, quem habet, punietur arbitrio iudicis alia pœna, per. d. c. 1. de cal. † Praeuaricator vero de iure canonico punitur pœna extraordinaria de quo in. c. ſi quem. §. preuaricator. 2. q. 3. & in l. athletas. §. prœuaricator. ff. de his qui notãtur infamia. 12

† De tergiuerſatore nullam pœnam expreſſam in iure canonico reperio. ſed ad ſimilitudinẽ pœnarum legalium dicere poſſumus, eũ qui doloſè & expreſſe deſiſtit, puniri debere pœna extraordinaria, vt preuaricatorem per. d. § preuaricator. Si vero non doloſè & expreſſe, ſed caute deſiſtat, non punitur, quia conceditur in foro eccleſiaſtico pœnitẽtia accuſanti. per c. licet. de accuſa. tenetur tamen actione iniuriarum, vt ibid. Sed eaden pœna quae imponuntur accuſanti, imponuntur etiã denuncianti per c. cum dilectus. de calumni. Excuſantur autem de iure canonico hi, qui de iure ciuili excuſantur, de quibus per. l. 1. et l. 2. C. de cal. Et vltra illos caſus addũtur aliȷ́ duo caſus, de iure cano. primus ſi accuſator vel denũciator audiuit reũ dici criminoſum à fide dignis perſonis, per. c. inquiſitioni. de ſent. excõ. Secũdus, quãdo accuſator vel denũciator fuit deceptus ꝑ falſos teſtes, qui ꝓmiſerant teſtificari & defecerunt, per gloſſam in ca. paulum. 2. q. 3. 13

De concuſsionibus rubrica 37.

SVMMARIA.

1 Concuſsio quid ſit.
2 Cōcuſsionis criminis cū alijs crimi. incidentis pœna.
3 Concuſsionis pœna ordinaria ciuilis.
4 Munerum, ad quas ex fraude feſtinatur, tres ſunt exceptiones.
5 Iudex iuſtus à muneribus manum excutit.
6 Concuſsionis pœna canonica
7 Pœnarum ciuilium & canonicarum hodie vſitatarum generalis concordantia.
8 Pœna priuans vita & bonis, vbi & quādo locū habeat
9 Pœna priuans vita & non bonis vbi & quando locum habeat.
10 Pœna membri mutilationis vbi & quando locum habeat.
11 Pœna fuſtigationis cum bannimento perpetuo. vbi & quando locum habeat.
12 Pœna bannimenti perpetui vbi & quando locum habeat.
13 Pœna bānimenti ad tēpus vbi & quādo locū habeat.
14 Pœna poſitionis ad columnam ſeu pilum quando locum habeat.
15 Pœna interdictionis ignis & aquæ, deportationis in metallum & ad opus metalli etc. non ſunt hodie in vſu.

Conuenienter ſubiungitur hac rubrica præcedenti, ex eo, quod ſæpe cōtingit accuſatores vel denunciatores à propoſitis deſiſtere, colluſione facta cum iudicibus, per ſordes & concuſsiones, ideo videndum quid 1 *ſit concuſsio. Et quæ ſit pœna concuſsionis.*† *Et concuſsio-* 2 *nihil aliud eſt quā quod nō fiat iuſtitia, vel quod fiat iniuſtitia iniqua pactione.*† *Et hæc pactio illicita in ſpecies pluriū criminū incidit, primo legis. Iuliæ rep. in qua ponitur hoc caſu pœna extraordinaria ff. ad. l. Iul. repetū. Iulia. & ſu-*

ſuprà viſum eſt ſuo loco. Secundo in crimine falſi, quod pœnam depoſitionis vel vltimi ſupplicij continet. ff. ad. l. Cor. de fal. l. 1. 1. reſpon. in fine. Tertiò, vt generaliter omnia comprehendamus, tenetur concuſſor, qui concuſſionẽ executioni demandauit, eiſdem pœnis, quibus teneretur, ſi verè crimina, de quibus iniuſtè condemnat, vel de quibus iuſtè cõdemnare omittit perpetrata eſſent per ea quæ leguntur & no. in l ſi ab eo ff. de cal. et in l. fina. ff. de concuſſi. Et poſſet iudex concuſſor in omni delicto de omni pœna teneri, ita quod ſi per concuſſionem ſuam iniuſtè ad mortem condemnaret, teneretur lege Corn. de ſica. vt in. l. 1. in princip. ver. quiue magiſtratus. ff. ad. l. Cor. de ſica. Et ita poſſet iudicari de omnibus ſecundum menſurã & qualitatem corruptelæ. † Ordinaria autem pœna eſt 3
in iudice corrupto in cauſa criminali, quod confiſcatis omnibus bonis in exilium mittitur. auten. nouo iure. C. de pœna iud. qui ma. iudi. ſumpta ex auten. vt nulli iudicum. §. ſi quid. In ſimplici autem concuſſione non habente digreſſionem ad aliud crimen, eſt pœna extraordinaria arbitrio iudi. iudicanda, de qua in. l. 1. ff. eod. † Et eſt 4
inuenire concuſſionem ex tribus, vt legitur moralium. 9. c. ante medium, vbi dicitur, quod tres ſunt acceptiones munerum, ad quas ex fraude feſtinatur: ſcilicet munus ex corde, munus ab ore, & munus ex manu. Munus namque ex corde eſt capta gratia alicuius, munus ab ore, gloria per fauorem: munus ex manu, premium per dationẽ. A quibus omnibus iuſtus iudex ſuas manus excutit. hinc pſalmiſta ait. Et qui munera ſuper innocentem non accepit. Et Eſa. 33. Qui excutit manus ſuas ab omni munere. Et Eſa. 10. inuehitur contra malos & iniquos iudices, qui corrupti malè iudicant, vel qui cuſtodiunt leges iniquas,

ſcribentes iniuſtitias &c. Et iterum pſalmo. 49. Iuſtè iudicate filij hominum. pro quo facit ca. cum æterni tribunal. de ſenten. & re iudi. libr. 6. Multa alia adduci poſſent ad exemplum punitionis reprimendæ concuſſionis. ſed quia video quod his temporibus meis arguere iudices de iniuſtitia reputatur deliramentū ſeu truffa, audentq; veſani iudices ad iniuriam reprehenſoribus retorquere, quod his temporibus magnates irreprehenſibiliter delinquant vt vult glo. in. l. ad ſplendidioris. C. de diuer. of. lib. 12. omnia relinquo diuinæ pietati, quæ diu malos tolerās, poſtremò viuere non ſinit. Et quanto tardius tanto acrius punit. lento enim gradu ad vindictam ſui diuina procedit ira, verum tarditatē ſupplicij grauitate compenſat. Valer. 1. lib. in hiſtoria de Dionyſio Syracuſano ſacrilego.

6 † De iure autem canonico iudex concuſſor punitur vt calumniator per c. militare. 23. quæſtione 1. Sed iure nouo plectuntur pœnis. de quibus in ca. cum æterni tribunal. de ſententia & re iudi. libro 6. verum quia hodie nulli puniuntur, licet plures delinquant, ideo conſcientiarijs

7 principum relinquo. † Finaliter verò pro generali concordantia pœnarum ciuilium & canonicarum, relictis his: quæ non ſunt in vſu, dicere poſſumus quod ad præſens & apud nos vſuales pœnæ ciuiles & canonicæ ſunt hæ.

8 † Prima & maior pœna ciuilis eſt, quæ priuat vita & bonis, vti eſt pœna criminis læſæ maieſtatis. de qua ſupra ſuo loco dictum eſt in tit. de hære. & in ti. de le. Iul. maieſtatis: huic proportionatur de iure canonico degradatio & curiæ ſeculari traditio, quæ tribus caſibus inducitur. Primò in falſificatione bullarum apoſtolicarum. Secundò in crimine hæreſis. Tertiò generaliter in quocūq; crimine in quo incorrigibiliter perſeueratur, de quibus ſuprà in titu.

de

de hæreti.& de fal. Et eſt gl.in.c.nouimus.de verb.ſigni. †Secunda pœna eſt quæ priuat vita ſed nõ bonis, vti ſunt 9
cætera crimina vltimum ſupplicium importãtia, de quibus ſupra viſum eſt in diuerſis titu. Et quod non priuant bonis, dicetur ſtatim infra in ſequen.titu. huic proportionatur degradatio & carceris perpetui mancipatio, de qua in.c. degradatio.& in.c.quamuis carcer.per coniunctionem dictorũ iurium.de pœnis.lib.6. †Tertia pœna eſt 10
membri mutilatio de qua ſupra viſum eſt in tit.de furtis. & in quibuſdam alijs titu. huic proportionatur degradatio tamen, ſeu perpetua officij priuatio tantum, vel detruſio perpetua in monaſterium tantum, quæ licet pro capitalibus inferantur, non tamen ita graues ſunt, quemadmodum prænumerata, de quibus habetur in.c.ſi epiſcopus.50.diſtinct.& in.c.cleri.46 diſtin. Quia pro quocunq; crimine capitali, non amittitur vita, quinimo pro capitalibus diuerſæ pœnæ imponuntur. prout ſe habent in plus vel minus.l.ſanctio legum.ff. de pœnis.& ſecundum q crimina ſunt inter ſe grauiora. de quo in l.capitalium in prin.eod.tit.ff.de pœ.†Quarta pœna eſt publica fuſti- 11
gatio cum bannimento perpetuo de qua ſupra in plu.tit. viſum eſt: huic poteſt proportionari perpetua priuatio beneficij, de qua in.c.cũ in cunctis.de elec.& in.c.ſiquis. de ordine.7.q.1.& .50.di.ſi quis viduã: vel etiam huic poteſt proportionari ad ſcalã cum libello diffamatorio poſito, qua multũ hodie vtũtur officiales epiſcoporũ. Et quæ pœna forte fuit ſubrogata in locũ fuſtigationis qua vti ſolebat eccleſia. vt in.c.1.de calũ. Et q̃ pœna ſumi poteſt ex lect.& not.in.c. de beneficio.32.q.1. Notandum tamen eſt, q eccleſia pro quibuſcunq; criminibus grauibus, de quibus quis eſt publicè diffamatus, vti conſueuit priuatio-

uatione beneficij : vt leg.& not.in c. dilecti. la.1. de re-
12 ſcrip.& in c.ex tenore.&.c.fina.de tempo.ordi. † Quin-
ta pœna eſt bannimentum perpetuum tantum, de qua ſu
pra in diuerſis tit.qua etiam vtitur eccleſia. vt le.& not.
in.d.c.1.de calum.&.50.diſt. accedens. vel ſuſpenſio ab
13 officio.de qua in.c nullus.& in.c.propter 32.diſt. † Sexta
pœna eſt bannimentum ad tempus:de qua ſupra viſum
eſt in pluribus titu. & huic proportionatur ad tempus in-
carceratio. de qua in d.c.quamuis. vel etiam ad tempus
bannimentum. quo etiam poteſt vti eccleſia. vt in pluri-
14 bus praceden.arti alle. † Septima eſt poſitio ad colum-
nam ſeu pilum, quod eſt inſtrumentum quoddam iuſti-
tiæ, ad notandum malos, qui diebus fori ponũtur in ſum-
mitate pilæ ſeu columnæ alligati,& notati:vt ibidẽ con-
ſpiciantur tanquam criminoſi.quæ pœna licet non ſit ſpe-
cialiter à iure introducta:eſt tamen apud nos in vſu,loco
ſimplicis iuriſdictionis. & poteſt fundari in iure:ex lect.
& not.in.l.magiſtratibus.ff.de iuriſdi.om.iu. & Inſtitu.
de pœ.teme.liti §.ex quibuſdam.huic adaptatur ſuſpen-
15 ſio à beneficio.82.diſt.presbyter.31.q.2.placuit. † Pœnæ
aquæ & ignis interdictionis deportatio in metallum : &
ad opus metalli.in arenam & ſimiles non ſunt hodie a-
pud nos in vſu.Sed prædictas loco illarum iuxta caſuum
qualitates adaptamus. Canones verò alias pœnas ha-
bent quibus generaliter vtuntur prædicti officiales : quas
ſpecies enumerat glo.in cle.cupientes.de pœnis.Et eò re-
mitto.

De bonis damnatorum & mortem ſibi conſciſcentium rubrica 38.

SVMMARIA.

1 Damnatorum,ex crimine læſæ maieſtatis ſiue diuinæ
ſiue

ſiue humanæ,bona,iubentur confiſcari.

2 Authenticæ,bona damnatorum C. de bonis proſcrip. interpretatio.

3 Inceſtus & adulterij criminum comparatio.

4 Tituli.ff.&.C.de requiren.reis interpretatio.

5 Succedentium ab inteſtato, bona quomodo confiſcentur.

5 Tituli C.de bonis eo. qui mor. ſibi conſci. interpretatio.

7 Delinquit plus ſeipſum occidens quàm al[illegible]m.

8 Iurium omnium finis,eſt coercitio delictorum.

9 Homicidij reus eſt occidens ſeipſum vel alium.

HAEC materia problematica eſt in textu,gloſſa & Doctorum opinionibus, propter aut.bona damnatorum.C.eod. & text. in corpore vnde ſumitur.ita quod vix elici valet certa regula.nec auderem aliquid certum diffinire. †Hoc tamen verum eſt,quod in criminibus læ- 1
ſa maieſtatis ſiue diuinæ.vt in.c.cum ſecundum leges.de here.lib.6.ſiue humanæ. vt in d.auten.bona damnatorũ in ſi.bona iubentur confiſcari &c. In alijs verò criminibus diſtinguendum eſt,hoc modo, videlicet,quod aut leges ſunt antiquæ,ſiue nouæ,ſiue etiam nouiſſimæ,quæ aliquam imponunt pœnam facinore dignam,propter bonorum confiſcationem. † Et tunc illa iura,quæ de confiſca- 2
tione loquebantur,cenſentur correcta per.d.auten.bona damnatorum.quæ eſt fundata ſuper æquitate ab inteſtato ſuccedere debẽtium,quibus iuris diſpoſitione bona debentur.Vbi vero iura non imponebant condignam pœnã, niſi publicatio interueniret bonorum.tunc leges de bonorum publicatione mentionem facientes, non intelliguntur correctæ. Verbi gratia, † inceſtus grauius crimen eſt 3
quàm adulterium,pro quo pœna capitis, vt ſupra dictum eſt,

eſt, imponitur: ideo inceſtū oportet grauius puniri. quod non fieret niſi bonorum publicatio, pœnas corporis aſſrictiuas augeret: quia ſecundum iuris diſpoſitiongm inceſtuoſæ nuptiæ nō puniuntur niſi pœna exilij et priuationis cinguli, ſi in dignitate ſit, & ſi vilis eſſet verberatiōe: vt in aut. inceſtas. C. de inceſt. nupt. & in corpore vnde ſumitur. Congruum eſt igitur profiteri, quod ad ſupplementū pœnæ inceſtus ſuccedat bonorum publicatio: vt in. d. autenti. inceſtus. Et ita dicendum eſt, in cæteris criminibus, in quibus bona publicari iubentur. Vt ſi iudex remota bonorum confiſcatione, videret crimen impunitum remanere, ſaltem condignè pœnam confiſcationis correctā, non præſumat.
4 *† Vt exemplificari poſſet de titu. ff. & C. de requi. reis. quia non eſt veriſimile, leges nouiſſimas impunitatem delictis adinueniſſe. Si verò confiſcatio bonorum veniebat iuribus antiquis vel nouis in conſequentiam delicti, ita quod etiam bonis non confiſcatis delinquenti ſufficiens pœna infligeretur, tunc procedat. d. autenti. bona damnatorum. Et hoc facile eſt ex criminum & pœnarum qualitate deprehendi, per quemlibet prudentem & æquum iudicem: quia omnia diſcutere velle, oporteret per ſingulas rubricas diſcurſum facere: eſſetq; magis laborioſum quam difficile. Nec obſtat ſupradicta æquitas;*
5 *† quia ab inteſtato ſuccedere debentes ſunt vel in linea deſcendentium vel aſcendentium aut collateralium. Et ſi deſcendentium: quia amor patrū in liberos omnes tranſcendit amores: vt l. fin. in princip. de curat. fu. C. præſumendum eſt patrem, vel auum, vel proauum pro nulla re mundi velle priuare liberos ſubſtantia. Et metus amiſſionis ſubſtantiæ ipſos malos coercebit. ar. eorū quæ le. & no. in. l. 1. C. de falſa mo. Si verò ſint*

ſint aſcendentes hi, qui ſuccedere debent, puniuntur in quo delinquunt: quia corrigere debuerunt liberos, quos quia non correxerunt, merito ſubſtantia priuantur. arg. eorũ quæ hab. in. l. vnica. C. de emend. propin. In collateralibus vero ad quos hæreditas ex diſpoſitione transfertur, alijs non extantibus, non fit iniuria: quia delinquens cum fiſco contrahit. per. l. ſi quis poſthac. C. eod. & l. poſt contractum. ff. de donati. Et ideo nihil ad ipſos collaterales: cum fiſcus iniuriam eis non irroget. Nam in facultate fuit talis delinquentis bona ſua in penitus extraneũ, dum tamen turpis perſona non exiſteret, transferre: multo magis in fiſcum, cum ſit priuilegiatior. ff. de iure fiſc. & C. de priuil. fiſci. per to. Supereſt videre de vltima parte rubricæ videlicet de his qui mortẽ ſibi conſciuerũt & licet Dd. variant circa materiam huius partis: ego credo diſtinctè procedere tex. duarum legũ. C. eod. † videlicet 6
cet ꝙ eorum, qui ſibi mortẽ conſciſcunt ob criminis publici cõſcientiam, vel metu futuræ ſententiæ, non ob doloris impatientiã bona publicantur. & hoc conueniens eſt: q̃a
† plus delinquit, qui ſeipſum metu criminis quã qui aliũ 7
occidit. Nam qui ſeipſum, corpus & animam occidit & dãnat: vt de Iuda legimus. Qui verò aliũ: corpus duntaxat interimit. Conueniẽs ergo eſt, vt à talibus deſperationibus homines retrahãtur, aliquid in conſequentiã pœnæ
adducere, † cũ omnia iura diuina, cano et humana ad cõ 8
ercitionẽ tendant delictorũ. Hi vero qui ob dolorũ impatientiam committũt, excuſantur per dictas leges. Sed videretur, quod non debeant releuari, per text. in. c. ſi non licet. 23. q. 5. vbi talis tex. Si non licet priuata poteſtate alicui hominum occidere innocentem, cuius occidendi licentiam lex nullam concedit: profectò etiam qui ſeipſum

occi-

occidit homicida eſt: & tanto nocentior fit cum ſe occiderit, quanto innocentior in ea cauſa fuit: qua ſe occidendum putauit. Nam ſi Iudæ factum merito deteſtamur, cumq́; veritas iudicat, cum laqueo ſe ſuſpendit, ſceleratè illius traditionis auxiſſe potiùs quàm expiaſſe commiſſum: quoniam de Dei miſericordia deſperando exitiabiliter pœnitens, nullum ſibi ſalubris pœnitentiæ locum reliquit: quanto magis à ſua cæde abſtinere debet qui tali ſupplicio, quod in ſe puniat, non habet. Iudas enim cum ſe occidit, ſceleratum hominem occidit: & tamen non ſolum Chriſti, verum etiam ſuæ mortis reus finiuit hanc vitam, quia licet propter ſcelus, alio tamē ſuo ſcelere mortuus eſt. Cur autem homo qui nihil mali fecit ſibi malefaciat, & ſeipſum interficiendo hominem interficiat innocentem, ne alium patiatur nocentem, atq; in ſe perpetret peccatum proprium, ne in eo perpetretur alienum? Item in ſanctis canonicisq́; libris nobis nuſquam diuinitus præceptum permiſſum verè reperiri poteſt, vt vel ipſius mortalitatis adipiſcendæ vel cauendi curandiq́; cauſa nobiſmetipſis necem inferamus. Nam & prohibitos nos eſſe intelligendum eſt: vbi lex ait. Non occides; præſertim quia non addidit: proximum tuum &c. Et ſequitur.

9 † His igitur exceptis, quos vel lex iuſta generaliter vel ipſe fons iuſtitiæ Deus, ſpiritualiter occidi iubet, quiſquis hominem vel ſeipſum vel quemlibet occiderit, homicidij crimine innectitur. Item his modis omnibus approbamus neminem ſpontaneam mortem ſibi inferre debere, velut fugiendo moleſtias temporales, ne incidat in perpetuas: neminem propter aliena peccata, ne hoc ipſo incipiat habere grauiſſimum proprium: neminem propter ſua præterita peccata, quæ magis in hac vita opus eſt vt poſſint pœniten-

nitendo ſanari: neminem velut deſiderio melioris vitæ, quæ poſt mortem ſperatur: quia reum ſua mortis melior poſt mortem vita non ſuſcipit. Veruntamen quicquid dicat eleganter iſte text. de iure ciuili ſeruantur præmiſſæ diſtinctiones per iura ſupra deducta, cum in eis notatis.

PARS SECVNDA.

De contractibus, rubrica. 1.

SVMMARIA.

1 Contractus ex pactis dependere.
2 Contractuum quatuor requiſita.
3 Contractuum cauſam efficientem eſſe conſenſum.
4 Contractuum impedimenta ex defectu perſonarum.
5 Contractuum impedimenta ratione materiæ.
6 Contractuum impedimenta ratione formæ.
7 Contractuum impedimenta ratione cauſæ finalis.
Donatio honorabilior eſt inter omnes contractus.

D E CONTRACTIBVS
dicere ſecundo loco polliciti fuimus. † Et quia in con 1
tractibus maximè promiſſa, quæ ex fide pactorũ pendent, ſeruanda ſunt, quæ ſi non ſeruarentur neq; contractus neq; contrahentes dici poſſent per lect. & not. in l. 1. ff. de pac. & in c. Antigonus eod. titu. de pac. conueniens eſt, vt pactorum lege

 ſerua-

2 *ſeruata, hanc ſecundam partem aggrediamur.† Sed antequā ad rubricellas cuiuslibet contractus, iam cœptum ſtilum inſequentes veniamus, aliqua generalia ad contractus, præmittimus, quæ ſub quatuor comprehendi poſſunt, communiter in contractibus requiſita ſcilicet conſenſu contrahentium, per quos contrahitur. Secundò materia rei, de qua contrahitur. Tertiò forma per quam contrahitur. Et quarto actu per quem contractus per-*
3 *ficitur. † Dictum eſt primò conſiderandum eſſe conſenſum, ex quo contrahitur, tanquam cauſam efficientē contractum. per d.l. 1. de pac. & .l. conſenſu. ff. de actio. & obli. l. 1. ff. manda. & .l. ſicut. C. de acti. & obli. Et poſſet ſubdiuidi iſta cauſa efficiens. Nam quædam eſt propinqua & eſt conſenſus: remota verò perſonæ conſentientes. Et impediuntur, vel impediri poſſunt per vnamquamq; iſtarum cauſarum. Defectus tamen conſenſus principali-*
4 *ter impedit contractum prout latius dicetur.† Pariter etiam cauſa remota ſcilicet defectus perſonarum poteſt attendi dupliciter. vno modo quod perſonæ ſint à iure ꝓhibitæ contrahere. Et tunc contractus non firmatur iuramento. per ea quæ le. & no. in. l. non dubium. C. de legi. Alio modo quod nō ſint à iure prohibitæ: ſed inhabiles ex iuris diſpoſitione: & tunc talium contractus iuramento firmantur. per auten. ſacramēta pub. cum tota ſua materia. C. ſi aduerſus vendi. & in corpore vnde ſumitur: & altius ſuper ſingulis tit. & rubricellis huiuſmodi materiā*
5 *diſcurrendo dicetur.† Inhabilitantur etiā contractus ex parte materiæ, quæ attendi poteſt ſcilicet vt eſt ipſa materialis ſubſtantia, ex qua cum aliquo contrahitur. ar. ff. de pign. act. l. ſi conuenerit. §. ſi quis. & de leg. 3. l. lana. in prin. & de acqui. re. do. l. adeo. §. voluntas. & iſto modo*

dici-

dicimus materiale contractus eſſe rem qua in contractum deducitur. Nam ſicut in operationibus mechanicis & artificialibus, vt operatum fiat, requiritur apta materia. d. l. adeo. §. cum quid, ſimiliter & in contractibus. pactis, & cōuentionibus iuriſgentiū: & ciuilibus, vt rectè fieri valeant, requiritur cauſa materialis ſeu diſpoſita materia. ff. de verb. obl. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. & de præſcrip. verb. l. inſula. † Tertiò impeditur contractus ratione for- 6 *mæ ſubſtantialis, quæ ſicut in rebus materialibus eſt neceſſaria adeſſe rei, eo quod dat eſſe & cōſeruat in eſſe. ff. ad exhiben. l. Iulianus. §. ſi quis rem. & l. falſi. l. ſi is qui §. quidem. ita etiam in contractibus requiritur ſolēnitas. ff. de verb. oblig. l ſciendum. & l. continuus in prin. eo. l. 1. §. ſi quis ita, cum multis concor. Et ſine iſtis non valeret contractus, vt in prædictis iuribus. † Quartò improbatur* 7 *contractus ex parte cauſa finalis. ff. de heredi. inſt. l. ſi. ff. de lega. 2. l. cum pater. §. dulciſſimis. ff. de hære. inſtit. l. ſi pater. Et qualiter hæ cauſæ per iuramentum in contractu appoſitum habilitantur, per ſingulos titulos & rubricellas videbimus, materiam diſcurrendo. † Et quia donatio* 8 *ſimplex, quæ ex mera procedit liberalitate honorabilior eſt inter omnes contractus, quod beatius eſt dare quàm accipere vt in. c. cum Marthæ. §. ſane. de celebra. miſſa. eſt etiā nobilior contractus vt in. c. 1. de dona. Quia hilarem datorem diligit Deus. 2. Corin. 9. & hoc contractu nobiſcum contrahit Deus, eò quod omne donum deſcendit à patre luminum, & Deus abundanter dat & nemini improperat. & per totū diſcurſum veteris & nouæ legis commemoratur contractus donationis: titulum ſeu rubricam de donationibus cæteris anteponimus contractibus.*

De donationibus rubrica 2.

SVMMARIA.

1 Contractuum omnium materia in hęc quatuor, quid, quis, cui, qualiter penè reſoluitur.
2 Donari quid poſsit.
3 Donari quæ res non poſsint.
4 Donata res quomodo donatarij fiat.
5 Donatorum res fiunt aliquibus caſibus meliores.
6 Donare quis poſsit.
7 Donare non poteſt minor 25. annis.
8 Donatarij quomodo cum ijs à minoribus datur, cauere debeant.
9 Donari prohibetur reis criminis.
10 Donare non poteſt pater filio, nec maritus vxori.
11 Donare an mater poſsit.
12 Donare an filiusfa. poſsit.
13 Donare eccleſiaſtici bona eccleſiarum prohibentur.
14 Donationes à viris eccleſiaſticis parentibus factæ, prę ſumuntur vicioſæ.
15 Donari quibus poſsit.
16 Donatio qualiter fiat.
17 Donatio requirit conſenſum.
18 Donatio quomodo ſine ſcriptura fiat.
19 Donationes quaſdam inſinuatione egere, quaſdã non egere.
20 Notariorum practica in donationibus.
21 Donationes olim à promiſsiõe quomodo inceperint: hodie verò fiant per verba de præſenti.
22 Donator quibus actionibus ad tradendum cõpellatur.
23 Donationes quædam fictam traditionem deſiderant.
24 Donatores quali temperamento compellendi ſint.
25 Donatarius de re donata aliam donationem faciens quomodo teneatur.
26 Clauſulæ in donationibus oppoſitæ interpretantur in fauorem donatarij.
27 Donatio de iure inualida, an iuramento firmetur.
28 Donationum ſpecies quæ.

29 Donationes multis caſibus retractari, nec iuramento firmari.
30 Iuramentum in quibuſdam pactis adhibitum, nihil operari.
31 Iuramenti magnas eſſe vires, in contractibus licitis.
32 Iuramenti vnica virtus, finem imponere cōtrouerſijs.
33 Iuramenti liciti requiſita tria.
34 Donatio ſimplex an iuramento firmetur.
35 Donatio ſimplex quæ fit reip. ſine cauſa, non valet.
36 Donatio ſimplex priuatę pſonæ facta ſine cauſa, valet
37 Iuramentum quam vim habeat.
38 Iuramenti contractum validantis requiſita.
39 Iuramenti diſpenſatio quando peti poſsit.
40 Iuramenti diſpenſatio qualiter peti poſsit.
41 Iuramenti diſpoſitio à quo peti poſsit.
42 Contractus mortuo principali iurante initus, an poſſit per hæredes inualidari.
43 Iuramenti diſpenſatio an per procuratorem peti poſſit.
44 Mandatum ſpeciale requiritur à procuratore, quando aliquid contra rigorem iuris communis mandatur.
45 Iuramenti ad confirmationem cōtractus appoſiti diſpenſatio an ſit neceſſaria.
46 Iuramentum an firmet contractum factum contra prohibitionem legis.
47 Donator an teneatur donatario de euictione.

QVID, quis, cui, qualiter. in his quatuor quæſitiuis omnium pœnæ contractuum materia reſolui poteſt. Nam per interrogatorium primum quid, quæritur quid donari poteſt, & per ſecundum quis donare, & per tertium cui donari, & per quartū qualiter donetur.† Ad primū igitur, quo quærebatur, quid poſſit donari, reſpondetur. quicquid accipientis fieri poteſt. l. in ædibus. §. fin. ff. eodem titu. vel ſi aliud æqualis valoris detur. Inſtit. quib. mod. tollitur obliga. in princip. & ſunt ea quæ ac- 1 2

 cipien-

cipientis fieri poſſunt quæ cadunt in commercio noſtro.
3 † Et ideo res ſacra vel religioſa donari non poteſt: quia non cadit in ſtipulationem Inſtit. de inuti. ſtipul. circa principium. Aliena autem res donari non poteſt ſtrictè loquendo. Inſtit. de act. §. ſi itaq;. Sed largè ſic, ita quod
4 licet res ſit aliena. † Poteſt autem donatarij fieri poſſidendo ti. pro donato. ff. ꝓ dona l. 1. Nec impediet vſucapionē mutatio voluntatis donantis. l. 2. eo. ti. pro donato. Donari etiā prohibentur regulariter res quæcunq;, etiā non ſacræ eccleſiarū. c. 2. de dona. & eo tit. de re. eccl. nō alie. in antiquis. vi. & cle. & in. c. ſine exceptione. c. ſi ꝗſ quis. 12. q. 2. & in. l. iubemus, cū ſuis auten. C. de ſacroſ. eccle. Et dictū eſt regulariter, quia vbi alienatio afferret vtilitatē eccleſiæ, teneret alienatio, vt in dictis iurib. Itē regulariter donari nō poſſunt res dotales & res minorū C. de fundo dota. per totū. & de prædijs & alijs re. mino. per totū. & ſimiliter dictū eſt regulariter: quia pariter vbi conditiones mulierū & minorum efficerentur meliores, eſſent eodem caſu alienabiles vt no. in dd. iuribus & in. l. 1. § ſed nōnullos ff. de tute. & ratio diſtra. & ff. de pac. l. iuriſgentiū. § ſi filius & in. l pactū curatorū. C. eo. Itē res pertinentes reipublicæ vt eo. tit. ff. de admi. re. ad ci. perti. ſed vbi poteſt vtilitas inſurgere, alienari poteſt et in tit. ff. de decre. ab or. faci. & notant Dd. in. l. ciuitas. ff. de re. credi. & ita poſſet exēplificari in rebus principis
5 & ſimiliū prohibitorum. c. intellecto. de iureiu. † Et intelligitur ꝓhibita donari, niſi donando ex aliqua cōſequentia fieret conditio eccleſiæ, mulierū, minorum, ciuitatis, aut principis melior, ꝙ poteſt aliquibus caſibus cōtingere licet regulariter donare ſit perdere. ff. de dona. l. filiusfa
6 milias. † Quis autē donare poſſit: hoc membrū latum eſt.

Nam

Nã aut quærimus in prophanis aut eccleſiaſticis: & quidem in prophanis † maior. 25. annis, ſui iuris, donare po- 7 teſt. Non autẽ minor regulariter. C. de in integ. reſti. minorum. l. ſi minorem. nec ex eo magis validatur, quod ſe maiorem dixit per. l. fi. C. de his qui veni. ætа. licet ſi principis reſcripto ſuppleta ſit ætas in maſculo, in. 20. & in fœmina. in 18. annis vt quoad aliqua pro maiori habeatur vt notatur in tit. C. de his qui veni. æta. l. 2. attamen aduerſus talem impetrationem veniæ ætatis, ſi lædantur, etiam reſtituuntur vt vult glo. fi. in. l. fi. eo. tit. & facit. l. minor autem magiſtratus. §. 1. & 2. ff. de minorib. † Caueant ergo donatarij, cum donationes fiunt eis per 8 minores, ꝙ vltra veniam ætatis impetratam faciant interponi decretum. vt in. d. l. 2. & etiam iurare faciãt de nõ reuocando. Nã de viribus iuramenti poſtea dicemus. Itẽ poteſt compos mentis, etiã ſenex, dumtamen non ſit prodigus, vel furioſus. ff. eo. l. Modeſtinus. § fi. & ff. de ver. obl. l. is cui bonis. & de cura. furio. l. Iulianus. & in. l. ſenectus. C. eo. titu. de dona. † Prohibetur donare reis crimi- 9 nis, quibus alienatio eſt interdicta, à iure, vti hæreticis vel læſæ maieſtatis reis, alijs autem criminoſis ante ſententiam non eſt prohibitum donare. ff. eod. poſt contractũ & l. donationes. §. vlti. & de hoc vide gloſſ. mag. quæ eſt fi in. l. res vxoris. C. de dona inter vi. & vxo. quæ in omni ſpecie donationis diſtinguit. † Item nec donat pater in 10 filium nec vir. in vxorem conſtante matrimonio, primũ probatur in. l. ſi donatione. C. de colla. vbi glo. magna. ſecundum vero probatur. in. l. ſiue res. ff. de do. inter vi. & vxo. In caſibus tamẽ iſtis donatio cõfirmatur morte, vt notatur in dictis iuribus & ff. de petitione hæreditatis. l. 3. §. fi. ꝙ limita ſi fuerit per virũ tradita poſſeſſio rei dona. gl.

 in. l.

in l. Papinianus. ff. de donato. inter vi. & vxo. Facta vero à patre in filium confirmatur morte, etiam hæreditate non adita glo. in l. filiæ. C. fami. herci. Et computantur in legitimam liberorũ, quibus facta ſunt, glo. in. l. filium
11 quem. eo. tit. † An autem mater donare prohibetur. Dic quod filio in poteſtate patris conſtituto, nõ poteſt donare: quia ſic per indirectum daret viro, cui quæritur per filiũ. l. 3. §. generaliter. ff. de dona. inter vir. & vxo. Sunt tamẽ aliqui caſus in quibus pater donat filio: quos notat gl. in. l. cum oportet. §. non autem. C. de bo. quæ lib. In caſu vero quo pater dat filio tanquã bene merito, oportet pro-
12 bari merita præceſſiſſe, glo. in. l. ſi donatio. C. de col. † Item nec filiusfa. niſi habeat caſtrenſe vel quaſi peculiũ vel niſi pater ei conſenſerit vel conſenſiſſe videatur, ratione dignitatis. puta ſenatoriæ vel ſi ratione iuſta donet, aliter non. etiam ſi liberam habeat adminiſtrationem peculij et cuiuſcunq; diſcretionis ſit ipſe filius: vt hæc colliguntur in l. filiusfa. ff. eodem. Et in. l. iuriſgentium. §. idem probat, aliàs incipit, ſi filius ff. de pac. Item is qui eſt in poteſtate alteri in eadem poteſtate exiſtenti. l. 2. §. quæ in eiuſdem. ff. de donatio. inter vi. & vxo. Item mater non poteſt donare filio in patris poteſtate exiſtenti, niſi eſſet per mo-
13 dum caſtrẽſis peculij, vt in. d. §. qui in eiuſdem. † Item viri eccleſiaſtici bona eccleſiarum ſuarum dare prohibentur capitu. 1. & . 2. & . 3. eodem titu. & in c. ſi quis. de reb. eccleſ. non alienan. Et huius ratio eſt, quia ſunt magis procuratores ſeu adminiſtratores quam domini: vt in dictis iuribus. Adminiſtratores autem donare non poſſunt, niſi quatenus concernit factum adminiſtrationis. l. nõ omni, in fi. C. de adminiſtra. tu. vide in. c. apoſtolica. & in cap. cæterum. de dona. † Et donationes quas
14
faci-

*ſaciunt viri eccleſiaſtici ſuis parentibus præſumuntur vi-
tioſa per lecta & no. in capitu. decenter.81.diſtin. & in
c.1.vt eccle.bene ſine di.conſe.† Cui autem donari poſ- 15
ſit? reſpondetur noto & ignoto.ff.eo.l.vlti.præſenti,vel
abſenti.l. nec ambigi oportet.C.eo.dum tamen per pactũ
cum autẽ per epiſtolã ſit vt ſubſequatur ratihabitio dona
tarij,& ita communiter intelligitur d.l.nec ambigi,pro
pter contrarium quod fieri poſſet, de. l.ſi quis argen-
tum.§.ſin autem hoc minime,et facit.l.ſi aliquid.C.eo.
Sunt tamen qui voluerunt tenere,quod abſenti ſine nun-
cio vel epiſtola poßit donari de æquitate canonica,per
gloſſ.in.c.conſtitutus de procu.& in.c.quamquã.de vſu.
lib.6.ſuper verbo.poßit acquirere.Item donari poteſt ex-
traneo, amico vel inimico, donari etiã poteſt doctori, vel
non doctori.ff.eo.l affectionis.C.de do.inter vi.et vxo.l.
3.& de admini.tu.l. cum plures.§. cum tutor: Item pa-
trifa.niſi donator eſſet pater donatarij, quia filio in po-
teſtate exiſtenti donari non poteſt.l.ſiue emancipatis.C.
eo. Similiter nec vir vxori donare poteſt. C. de do. inter
vi.& vxo quaſi per totum. Item non valet donatio facta
præſidi l.plebiſcito.ff.de offi.præſi.niſi donentur eſculen-
ta & proculenta, de quo dixi in præcedenti parte.ti. de.
l. Iulia repetun.† Qualiter autem detur? reſpondetur 16
ſecundum iura vetera per ſtipulationem, hodie autẽ vel
per ſtipulationem vel per ſolum pactum vt vult glo. in. l.
hactenus ſuper verbo,tenetur. ff.de conſti.pecu.& Inſti.
de do.in princi.& ideo fieri poteſt inter præſentes vel ab-
ſentes, per nuncium, vel per epiſtolam, in ſcriptis vel ſine
ſcriptis nec breuitas chartulæ nocet.ff.eo.l.abſenti.&.C.
eo.l.ſi aliquid.&.l.donatio.† Et ideo conſenſus requi- 17
ritur, quia nuda ratio non facit donationem. l. nuda.*

ff. eo. & de actionibus & obli. l. obligationum ſubſtantia. Quod autem dictum eſt donationem fieri poſſe ſine ſcri-
18 ptura † hoc eſt verum, niſi fuerit pactũ quod fieret ſcriptura. C. de fide inſtrumento. l. contractus. & de regul. iur. c. contractus. lib. 6. quia tunc quantumcunque ſit modica res quæ donatur requiritur ſcriptura ex pacto. Requiritur etiam ſcriptura, etiam ſi non fuerit actum inter partes, quando donatio ſimplex excedit ſummam quin-
19 gentorum aureorum. l. ſi quis argentum cum ſeq. C. eo. et dictum eſt ſimplex, † quia donatio ob cauſam facta, puta filio, propter merita, non eget inſinuatione per l. Attilius regulus. ff. de donationibus. vbi caſus. ſimplex vero inſinuatur. Fallit ratione dignitatis, pietatis, amicitiæ, vel charitatis, in caſibus. de quibus in l. penult. C. eod. & in auten. vt non fiant pignorationes. §. illud quoque. &, de non alienan. aut permu. §. finimus. & C. de dona. propter nupti. auten. eo decurſum. & l. Modeſtinus. ff. eod. & l. ſi quis pro redemptione. C. eod. & ibi bona gloſſ. de quo vide in l. ſancimus. C. eod. Ceſſat etiam inſinuatio quando donatio fit gratia remunerationis. per no. tit. qui feuda. dar. prohib. in feu. Idẽ ſi fiat ob cauſam, per gl. in l. Attilius. ff. de do. Et ſic paucæ donationes egẽt inſinuatio-
20 ne: maximè † quia hodie communis inoleuit practica notariorum, qui ponunt in donationibus excedentibus quingentos aureos, clauſulam illam vim inſinuationis habentem, & etiam clauſulam renunciationis iurium de inſinuatione fienda mentionem facientium, cum iuramenti interpoſitione, per quas clauſulas valet donatio etiam ſine inſinuatione quia legum auſteritas pactis litigantium mitigatur. C. de tem. appell. l. vlt. in fi. ff. de ædil. edic. l. quæritur. §. ſi venditor facere. C. de pact. ſi quis in conſcriben-

ſcribendo & ff. de pact. l. paciſci. & quod nota. ff. de do. l. fideiuſſor. [illegible] a ſeruatur in iudicijs, maximè quando iuramentum interuenit, vt dictum eſt, & de quo inf. dicetur. † Et licet antiquitus omnes donationes inciperent 21
à promiſſione, ratione ſtipulationis, quæ de ſe ſonat in futurum. ff. de verb. obl l. ſtipulationum, hodie tamen fieri poteſt per verba de præſenti, et ſi dando per verba de præſenti, fiat traditio rei. donator non obligatur ex illo contractu per caſum qui reputatur ſingularis in l. Ariſt. ff. eo. Sed ſi donatio per verba de præſenti fiat, & non fiat traditio, donator obligatur ad tradēdum. quia id agi videtur inter contrahentes, vt ad tradendum donator teneatur, vigore pacti. ff. de pactis. l. tale pactum. & l. 1. §. 1. & l. vbi autem non apparet in fi. ff. de verb. oblig. & §. alia autem. Inſt. de don. Et ita ſe habet cōmunis vſus. † Et com 22
pellitur donator ex ſtipulatu vel conditione ad tradendũ rem donatam vel æſtimationē eius. l. ſi quis argētum. §. ſi autem, C. de do. † In aliquibus tamen caſibus traditio eſſe 23
fingitur, puta cum quis dat aliquam ſummam, & tradit inſtrumentum obligationis. C. de don. l. 1. vel quando donat bladum in horreis poſitum, & tradit claues illorum horreorum. ff. de contrab. emp. l clauibus. Vel quando retinet vſumfructũ. vt l. quamuis. C. eo. alios tres caſus ponit gloſſ. ſuper verbo, animo. in l. 3. ff. de ac. poſ. † Tempe- 24
ramentum autem adhibendum eſt in compulſione donatorũ, ſcilicet ne cōueniatur niſi in qũantũ facere poteſt, ſcilicet deducto ne egeat. l. Neſennius. ff. de re iud. quod intellige vt iacet in tex. ꝙ delegatio fiat per donatarium conſentiente donatore. Et hoc ꝓbant verba, donatarij & creditoris, ibi poſita. Nam priuilegium, vt conueniatur, quod datur donatori contra donatarium eſt ex eo, quod dona-

donatarius habet titulum lucratiuum, ex mera liberalitate donantis. Et ideo non eſt rationabile quod liberalitate ſua inops fiat: ſed quando res donata delegatur creditori donatarij: tunc res donata peruenit ad creditorē donatarij ex cauſa oneroſa: quia pro ſolutione debiti. & ideo non mirum, ſi ius donatori non reſeruauit priuilegium contra creditorem donatarij, cui facta eſt delegatio: ſed ſibi imputet donator qui in tali neceſſitate ſe con-
25 *ſtituit.† Hinc ſequitur, quod ſi donatarius de re donata aliam donationē faceret, nondū ſecuta traditione. et ſic de actione ceſſionē faceret quod competeret, priuilegium donatori etiam contra illū, cui donatarius aliam donationem feciſſet, ex mente dictarum ll. & per rationem earum conuenitur etiam donator, & excutitur tota ſubſtātia ſua, quando eſt bonus artifex qui poteſt ex officio ſuo viuere per gloſſ. approbatam. l. ſi quis argentum. C. de do-*
26 *natio. Notandum eſt. † quod clauſula in donationibus appoſita, & quæ refertur ad multa ſemper interpretatur in fauorem donatarij. per. c. cum. §. dilectis. de donatio. Poſt hæc quæritur de aliquibus quæſtionibus. et primo quæritur an in præmiſſis caſibus, in quibus donatio de iure nō tenet, iuramento firmetur? & quia hæc quæſtio adaptari poterat ad omnes pœnæ contractus, aliquantulum cala-*
27 *mum laxabo. † Cum quæritur ergo an donatio inualida*
28 *per iuramentum firmetur: ſciendum eſt † quod donationes ſunt multiplices: de quibus prædiximus. quædam enim ex eo appellantur ſimplices, quod ex mera donantis procedunt liberalitate. et ideo donari videtur, quod nullo cogente imperio conceditur. l. donari. ff. de regul. iur. Alia eſt donatio ob cauſſam de qua in ſeq. titul. dicetur. Sunt pariter aliæ donationes inter virum & vxorem. & aliæ*

alia etiam quæ dicitur cauſa mortis. de quibus ſuis ordinibus. infr. dicetur † qui multis caſibus retractantur, nec 29
iuramento firmantur. vti donatio omnium bonorum præſentium & futurorum, ex eo quod teſtandi facultatem tollit. & ratio adduci poteſt: quia contra bonos mores talis donatio fit, teſtamenti factionem liberam amouendo, ſecundum communem ſententiam in locis & iuribus præalle. per c. non eſt obligatorium de reg. iur. lib. 6. † ad 30
inſtar pacti, de ſuccedendo ſeu de futura ſucceſſione, quod propter votum captandæ mortis noſcitur eſſe improbatum: vt ple. in d. l. fi. C. de pact. & in c. 2. de conceſ. præb. c. deteſtanda. c. ne captandæ. eod. titul. libr. 6. Et idem in pacto, per quod aufertur libertas matrimonij vt in contrahendo vel in diſſoluendo. c. gemma. extra. de ſpon. c. tua nos. de iureiur. & l. Titia. in prin. ff. de verb. oblig. Et idem in quacunque promiſſione turpi, quæ non firmatur iuramento: quia iuramenta continentia in ſe vitium, nõ ſunt ſeruanda. c. ſi publicis. c. eſt etiam. c. quoniam Dauid. c. in malis. c. ſed aliquid. & quaſi per totam. q. 22. q. 4. tolerabilius enim eſt iuramenta non implere, quàm quod turpe eſt facere. c. vnuſquiſque. c. incommutabilis. c. magna ſapientia. 1. c. qui ſacramento. c. non omnia. c. non eſt obſeruandum. ead. q. & cauſa pro præmiſſis & falſitatis: quia legi prohibitiue renunciari non poteſt: vt vult gloſſ. in l. 1. C. ne fideiuſſ. do. dentur. Attamen † 31
quia magna ſunt vires iuramenti, tam de iure diuino, quam etiam de ciuili & canonico, maximè quando præſtatur licitè in contractibus, de quibus nunc agitur, ſcilicet ne inde per cauillationes contrahentes defraudẽtur, et lites & oriantur. & qui rigorib. ciuilibus obligati, contrauenire contractibus ſuis non dubitant, formidine ſaltẽ

periurij,

periurÿ,quod temere cõtraueniendo promiſſis incurrunt,
32 paueant & refrenentur:† & iſta eſt vna virtus iuramen
ti ſcilicet imponere finem controuerſiis: vt inquit Apoſto-
lus ad Heb.6.cap. inquiens, Homines per maiorem ſuum
iurant: & omnis controuerſia eorum finis ad confirma-
tionem,eſt iuramentum,pro quo faciunt quæ leguntur in
canonica Iacobi.c.vltim. Hiere. 4. Iure autem canonic.
probatur in c.& ſi Chriſtus.de iureiurand. De iure au-
tem ciuili habetur ff.de iureiur.l.qui per ſalutem.& au-
tent. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſus vendi. & in
corpore vnde ſumitur, & vtinam ad vnguem hodie lici-
33 ta ſeruarentur iuramenta. † Ad hoc autem quòd iura-
mentum poſſit verè dici licitum requiruntur ſequentia,
ſcilicet quod iuretur in veritate conſciẽtiæ, in iudicio diſcre
to,& deliberato. & tertio in iuſtitia,vt ſcilicet quod iu-
ratur ſit licitũ: & iſti ſunt tres comites requiſiti in omni
iuramẽto:ſcilicet veritas,iudicium & iuſtitia. de quibus
Hier.4.ca.præalleg.& 22.q.3.c.animaduertendum.&
ea.cauſa.q.4.c.innocens.gl.in aut.quod eis.C.de nup.et
34 in d.c.et ſi Chriſtus.Cum ergo quæritur,†an donatio ſim
plex,quæ propter aliquos iuriũ rigores poſſet inualidari,
firmetur iuramento? videtur quod non:quia donatio ſim
plex ſit ſine cauſa per d. l. donari. & donatio ſine cauſa
35 non valet. l.hoc iure.in prin.ff.de donatio.† Sed dic quòd
illa lex procedit in donatione quæ fit reipubl. quæ per di-
ctam l.prohibetur fieri ſine cauſa. Et ideo ſi iuramentum
aduerſus diſpenſationẽ d.l.præſtaretur,non teneret:quia
ratio prohibitionis.d.l. eſt cauſa euitandæ turpitudinis et
mali finis, quæ per iuramentum non poſſet derogari: ſed
potius adiuuari deberet,propter tertium comitem iura-
36 menti ſcilicet iuſtitiam: † Priuata autem perſona etiam
ſine

*ſine cauſa fieri poteſt donatio: quia licet non exprimatur cauſa expreſſa: loco tamen cauſæ habetur donantis liberalitas: vt vult gloſſ. in d.l. hoc iure, pro qua facit l. Campanus. ff. de oper. liberto. Et ideo cum tales donationes ſimplices ſcienter & conſultò fiant per dantes in veritate, iudicio & iuſtitia: merito talium donationes, etiam ſi eſſent aliqui alij iuris rigores, firmantur iuramento: † 37
quia iuramentum habet vim clauſulæ confirmantis & habilitantis, ſcilicet, ſi non valet quod ago vt ago, valeat vt valere poteſt. l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. 2. ſuper quo omnes communiter ſe fundunt doctores. Quod autem dixi rigori iurium derogari poſſe per iuramentũ, mitigandum eſt. Nam quando talis rigor annullans contractum, ſiue donationis ſiue alterius, deſcendit ex defectu cauſæ formalis, tunc non firmatur iuramento ſecundum communem opini. legiſtarum in d. aut. ſacramenta puberum. quã ſequuntur aliqui canoniſtæ. Cõmunis tamen opi. canoniſtarum in c. cum contingat. & c. debitores. de iureiur. eſt in oppoſitum, & mouentur hac ratione: quia & ſi defectus fuerit in forma, remanet tamen pactum nudum, quod de iure canonico obligat per c. 1. de pact. maximè quando eſt veſtitum cohærentia iuramenti. Et ideo, ſi donatio nõ fuerit inſinuata: quæ inſinuatio requiritur ſecundũ aliquos per modum formæ, tenent Dd. quòd iuramentũ validet. In hoc tamen articulo legiſtæ et canoniſtæ fuerũt varij, propter multa † quæ ſubaudiũtur 38
in iuramento præſtito ad validitatẽ contractus. Nã primo ſubauditur conditio, ſi pacta ſeruentur. C. de non nume. pecu. l. fin. Secundo ſi contrarium non præcipiatur. l. mulieres. ff. de lege commiſſo. Tertio niſi diſpenſatio obtineatur. c. 1. de iureiur. Quarto ſi qualitas contrahentium*

tium non varietur. ff. de ſolu. l. quod ſi forte. Quinto ſi ſtatus rei contracta non mutetur. l. quod Seruius. ff. de condi. cauſa data. Quia tamen maxima eſt vis iuramenti non auderem dicere licere tali iuramento contrauenire, maxime propria autoritate: ſed obtineri poterit diſpenſatio. Quando autem, qualiter, & à quo peti poßit diſpenſatio iuramenti? Dic breuiter ad primum quaſitum.

39 *† quod diſpenſatio iuramenti peti poteſt in contractibus, in quibus quis iurauit non contrauenire contractui, ad quem annihilandum interuenit ex parte recipientis turpitudo, deceptio, vel enormis læſio: & ex parte præſtantis incapacitas, minoritas, vel ſexus fragilitas, ſecundum communem ſcholam Dd. in c. cum contingat. de iureiur. & in c. quamuis. de pact. libr. 6. Et in auten. ſacramenta puberum. præalleg. Vbi autem hæc non interuenirent, licet iuramentum eſſet præſtitum contra legem, per hoc non diſpenſaretur, ſecundum reſolutionem Dd. in dictis*

40 *cc. & d. auten. ſacramenta. † Petitur ſecundo diſpenſatio iuramenti parte vocata, maximè quando contractus validatur iuramento. & ratio eſt: quia agitur de pleno præiudicio: Quo caſu vocandi ſunt omnes quorum intereſt, per ea quæ nota. in dictis iuribus. & in c. debitores. de iureiur. & 22. q. 4. c. fi. & in c. Albericus. de teſtibus. vt*

41 *in auten. ſi quis in aliquo documento. C. eod. † Et tertio peti poteſt coram epiſcopo per gloſſ. in c. Florentium. 75. diſtinct. & ea quæ leg. & not. in c. veniens. in gloſſ. fi. de*

42 *iureiur. † Sed quæritur an, quando contractus poſſet inualidari, ſi non obſtaret iuramentum, mortuo principali iurante, an hæredes, ad quos tranſit ſucceßio, poſſent ſine diſpenſatione inualidare. & licet hincinde argui poſſet, veritas tamen eſt, quòd licet iuramentum non*

tranſeat

tranſeat ad heredes, obligatio tamen quæ ex iuramento deſcendit, tranſit ad eos per doctrinam Dd. in c. final. de ſepul. & in c. cum ſit generale de for. compe. & in d. aut. ſacramenta pub.† An autem diſpenſatio iſtius iuramen- 43
ti peti poßit per procuratorem generalem abſque ſpeciali mandato? videtur quòd ita, cùm tantum operetur generale quo ad ſuas generalitates, quantum ſpecificata numeratio ſpecierum, quo ad ſpecies per ea quæ notan. in l. ſed & ſi. §. quæſitum. ff. ſi quis cautio. Sed illa regula multas patitur fallentias: inter quas enumeratur illa,† 44
quando aliquid mandatur procuratori, quod eſt contra rigorem iuris communis. Nam tunc debet interuenire mandatum ſpeciale per l. illud. §. ſi talis. ff. de minoribus. ad idem facit. l. diuus. §. nec generale. ff. de falſis. eſt & alia fallentia ad dictam regulam: ſcilicet quando reſultat contraria æquitas: vt in d. §. quæſitum. Et cum iuramentum non debet eſſe iniquitatis vinculum: vt in c. quanto. de iureiu. merito dici poſſet, quòd vbi diſpenſatio petitur ex capite iniquitatis & non ad diſpenſandum ſuper rigore iuris, poſſet procurator generalis hoc caſu diſpenſationem petere.† Quæri poſſet etiam, an neceſſaria 45
ſit diſpenſatio iuramenti appoſiti ad confirmationem contractus, in quo ſunt duntaxat generales renuntiationes, & dicendum eſt quòd ille qui generaliter renuntiat omni iuris beneficio, non intelligitur renunciare ſingulari. argum. §. quæſitum præalleg. Reſtat alia magis vtilis quæſtio.† videlicet an iuramentũ firmet contractũ factũ 46
contra prohibitionem legis. In qua. q. doctores ſunt varij in prædictis iuribus. Concluſio tamen inter eos communis eſſe videtur, quòd aut lex prohibet aliquem contractum fieri tanquam inductiuum peccati mortalis: &

tunc ſuperueniens iuramentũ non ratificat: quia deficerẽt comites iuramenti: de quibus ſupradictum eſt. Si vero contractus talis prohibeatur, non quia ſit inductiuus peccati, ſed quia principi placuit ita prouidere. & tunc tale iuramentũ ſeruandum eſt, quia licet contra veniendo mandato principis temporalis peccet: plus tamen peccaret contraueniendo mandato Dei, quo præcipitur ſeruari iuramentum, ſi ſeruari poteſt ſine detrimento ſalutis, per dicta iura.

47 *† Quæritur an donator teneatur de euictione donatario ex natura contractus, ſi non conuenit, quæſtio eſt problematica. Concluſio tamen eſt doctorum in l. ad res donatas. ff. de adi le. & in l. Ariſto. §. final. ff. de donatio. & in l. 2. C. de euictionibus, quòd quando donatio incipit à traditione, puta quia ſimul datur & traditur, & tunc non tenetur de euictione: quia donator fecit quicquid in ſe eſt: & ſic nòn tenetur regulariter per dictam l. ad res donatas. & notata in d. l. 2. Sed quando incipit à promiſſione ſeu à ſtipulatione, quia obligatio quæritur donatario in vim ſtipulationis, oportet quòd donator efficaciter ſe liberet, ſcilicet dando & habere faciendo. d. l. ſi quis argentum. C. de donatio. & ita concordantur gloſſæ, quæ ſunt in dictis iuribus quaſi contrariæ.*

De donationib, quę ſub modo, conditione, vel cauſa fiunt rubrica. 3.

SVMMARIA.

1 Donatio operis vel facti eſt irrepetibilis.
2 Donatio facta ob cauſam perficitur irretractabiliter.
3 Cauſarum diuerſitas.

Cauſæ

4 Cauſa finalis non ſecuta, non parit repetitionem.
5 Cauſæ per modum conditionis negatiuæ appoſitæ, conditione non impleta, ceſſant.
6 Data ſub conditione affirmata, ſi non fiat, repetuntur.
7 Donatio facta eccleſiæ non reuocatur.
8 Cauſa dicitur de præterito.
9 Donatio ex cauſa vera valet.
10 Donatio ſi ex cauſa vel modo facta ſit, modum vel cauſam impleri oportet.
11 Donans ob cauſam an poſsit pęnitere ante implementum conditionis.
12 Iuramenti vires in cauſą donationis conditionalis non exquiri.

HAEC rubrica tria habet membra. de duobus primis habetur. C. de his quæ ſub vno modo vel conditione. & de tertio. ff. & C. de condic. ob cauſam da. & pro intellectu præmittenda eſt differentia inter modum, conditionem, & cauſam, de qua per gloſſ. ſuper rubrica. C. de falſa cauſa adiecta le. & ff. de cond. & dem. Quantum autem ad propoſitum attinet, videndũ eſt, de donatione ob cauſam facta, qua diſcuſſa reſultabit deciſio factarum ſub modo & conditione. Pro quo præſupponendum, quòd nos hic loquimur de donatione facta de aliqua re ob cauſam, & non † de donatione facti vel operis, quia opus vel factum irrepetibile eſt. ſed agitur ad æſtimationem operis. l. penultim. ff. de præſcriptis verbis & l. ſi non ſortem. §. libertus circa medium. ff. de condictione indebiti. † Donatio vero facta de re, ob cauſam, perficitur irretractabiliter per euentum & complementum cauſæ, vt in tit. ff. & C. eod. vel ſi culpa eius cui impleri debet non impleatur. l. dedi. §. quanquam. ff. eod. & ff. de condit. & demonſt. l. iure ciui. ſed ſi impediatur 1 2

à iure, competit repetitio, per l. ſi militem C. de condi. ob cauſam. Quæramus autem quando donatum ob cauſam,
3 cauſa non ſecuta, repetatur. pro quo diſtinguẽda † eſt diuerſitas cauſarum. Nam quædam eſt cauſa impulſiua et mouens, ſed non finalis, per modum modi appoſita.
4 † Quædam vero eſt cauſa finalis, & defectus prima. ſ. defectus cauſæ impulſiuæ vel mouentis in animo reſidens donantis, non ſecuta non parat repetitionem, puta dabam eo animo vt te amiciorem haberem. C. eod. l. ſi re-
5 petendi & ff. eo. l. dedi. §. ſubtilius. † Sunt tamen quædam cauſæ, quæ apponuntur per modum conditionis negatiuæ ſcilicet ne ad iudicem eas contra me. et tunc quãdiu non itur ceſſat condictio & pœnitentia. d. l. dedi, in principio, & ibi gloſ. nec tenetur ſatiſdare de non eundo, niſi hoc actum eſſet, vt ibidem. Similiter donatio quæ fit ſub modo per lec. & not. in. l. 1. & . 2. C. de do. quæ
6 ſub modo. glo. in. c. verum, de condi. appo. † Data vero ſub conditione affirmata. ſ. vt aliquid facias vel agas, ſi non fiat, repetuntur, & reſoluitur donatio. l. ſi vt propoſnis. C. e. l. 1. & . 2. C. de reuo. do. ff. de condi. & demon. l. qui hæredi. & . l. qui ſub conditione in qua veniunt fructus rei donatæ percepti per donatarium non im-
7 plentem. ff. eo. l. vl. & l. qui ſe. §. vl. Sed hoc fallit quãdo † donatio fit eccleſiæ cuius fauore non reuocatur, niſi hoc ſit ſpecialiter cautum, per lecta & nota. in ca. verum. & ibi glo. magna, de condi. appo. Eſt etiam donatio quæ fit ob
8 cauſam. † De præterito propriè dicitur cauſa & non conditio, puta quia donator dicit: quia iuiſti pro me Romam,
9 & ſimilia dono tibi. Tunc aut cauſa eſt vera aut falſa. † ſi vera, indubie valet donatio per titulos. ff. et C. de cond. ob cauſam ſi vero eſt falſa, dediſſe videtur, per l. qui ſe
debere

debere. primo reſpon. ff. eo. Vnum tamen ſcias, † quod ſiue 10
ſit cauſa ſiue modus, dumtamen conditionaliter apponan
tur, hoc eſt, per modum cauſæ finalis, pro aliquo agendo,
faciendo, vel non faciendo, dando vel non dando: tunc o-
portet talem modum vel cauſam impleri. l. ſi vt propo-
nis. l. ea lege. l. ſi cum exiguam. l. cum ancillam. & l. di-
ctam. C. de conditione ob cauſam datorum. † An autem 11
donans ob cauſam vel ob rem futuram, large ſumendo
cauſam, poßit pœnitere donationis, ante implementum
conditionis, & repetere res donatas. dicendum eſt, quòd
non eſt locus pœnitentiæ in eo, in quo eſt obligatio con-
tracta. præter. l. ſicut. C. de actionibus & obligationibus.
Et ideo ſi ab vtraque parte ſit implementum, non eſt lo-
cus pœnitentiæ, dicta l. ſi vt proponis. & l. ex placito. C. de
rerum permutatione. Si autem à neutra partium ſit im-
pletum: tunc licitum eſt pœnitere per ea quæ latè notan-
tur in l. ſi pecuniam. ff. eodem. Si vero ab vna parte eſt
impletum perfectè: ex alia nullo modo. & tunc aut
ſupereſt facultas impiendi & poteſt pœnitere qui imple-
uit. l. 3. §. 1. ff. eodem. dumtamen indemnitati aduerſa-
rij conſulatur. dicta. l. ſi pecuniam. §. final. Aut non ſu-
pereſt nec ſuperfuit facultas implendi de iure vel de fa-
cto. & tunc aut ab initio fuit facultas ſed poſt deſiit. pri-
mo caſu, aut ille, qui impleuit, ſciuit per alterum imple-
ri non poſſe, & non eſt locus repetitioni ſeu pœnitentiæ. d.
l. ſi militem. & l. 3. §. ſi liber homo. ff. eod. In ſecundo
vero caſu quando facultas deficit, ſi deficiat propter mo-
ram aduerſarij locus eſt pœnitentiæ. l. 2. §. penultim. ff.
eod. quod intellige ex parte illius qui impleuit. nam is qui
non impleuit, pœnitere non poteſt, quia ratione imple-
menti aduerſarij obligatus eſt, & ab illa obligatione ſine

voluntate ſui aduerſarij recedere non poteſt per d. l. ſicut. & l. ex placito. niſi aliud quod impletũ eſt, eſſet præparamentum, & non totalis impletio, quia tunc conſulendo indemnitati aduerſarij adhuc locus eſſet pœniten-
12 *tiæ. d. l. ſi pecuniam. §. item ſi quis. † Nec exquiruntur in his caſibus vires iuramenti, quia iuramentum eſt conditionatum, iuxta naturam contractus, nec obligat ante euentum conditionis cauſæ, vel rei implendæ. c. quemadmodum, de iureiuran. & in c. peruenit. eod. titul. facit. l. quæro. §. inter. ff. loca. l. finali. ff. qui ſatiſdare cogantur. l. finali. C. de non nu. pecu. in c. cum inter. de renun. neque vltra aſtringit, quàm illud, quod ſub iuramento per notat. in præallegatis iuribus. facit. l. indubitati. C. de non numerata pecunia.*

De donationib. inter virum & vxorem: parentem & liberos rubrica 4.

SVMMARIA.

1 Donatio inter virum & vxorẽ, quatenus prohibeatur.
2 Donatio inter perſonas iure alicuius ſubiectas, prohibita,
3 Donatio inter virum & vxorem quibus caſibus permiſſa.
4 Donatio inter virum & vxorem quibus, cõcurrentib. reuocetur.
5 Donationes inter virum & vxorem reuocantur tacite vel expreſſe.
6 Donatio inter parentes & liberos in poteſtate conſtitutos regulariter non valet, & quare.
7 Donatio inter parentes & liberos in quibus caſibus valeat.
8 Donatio vxori à viro facta nulla ſecuta traditione quatenus valeat.

Dona-

9 Donatio in terminis prohibitis an poſsit iuramento firmari.

10 Iuramentum quatenus firmet contractus,

11 Donationes inter virum & vxorẽ, patrem & filium, firmantur iuramento.

Tota practica huius rubricæ conſiſtere poteſt in duobus quæſitis: quia regulare eſt,† quod donatio inter 1 *virum & vxorem non valet, quando fiunt pauperiores coniuges. l. 3. in princip. ff. eod. Similiter etiam inter patres & filios non valet ratione patriæ poteſtatis. l. donationes quas. de dona. inter virum & vxorem: & ideo filio dat mater cum non habeat in poteſtate, & pater emancipato. l. ſi conſtante. C. eodem titulo. Et non ſolum prohibentur donationes fieri inter virum & vxorem,† ſed e-* 2 *tiam in perſonas quorum iuri ſubiecti ſunt. l. nec inter. & l. ſi vt proponis. C. eodem tittulo. & l. 4. §. qui in eiuſdem. & l. cum hic ſtatus. §. non ſolum. alias incipit, oratio. ff. eodem. Quæro pro expeditione in quibus caſibus donatio inter virum & vxorem, inter parentes & liberos valeat, & in quibus caſibus poteſt retractari. & quia enumeratis caſibus, quibus donari poteſt, ſatis reſultabit aliys caſibus non poſſe donari:† & quidem donari po-* 3 *teſt inter virum et vxorẽ etiam ſi donator efficiatur pauperior. Primo quando donatur ad refectionem domorum conſumptarum incendio, dumtamen non vltra donetur quàm refectio expoſcit. ff. eod. l quod ſi vir. Item ſi donetur vxori aliquid annuum, ad ſubſtentationem, vſque ad vires dotis duntaxat. ff. eod. l. ex annuo in prin. Item tertio ſi donentur vxori vſuræ, vel lucrum pecuniarum. d. l. ex annuo. §. ſi maritus, & eſt mirũ, ꝙ mulier hoc caſu lucrum & non damnum percipit, per l. quid ergo.*

 eod.

eod.tit. Item & quarto ſi donauit prædium et ex illo fructus percipit. Nam fructus facit ſuos per.l.de fructibus.eo. ti.& l.ſicut. C.eo. Itē valet donatio horū quæ vſus gratia conceduntur, vt in ædibus & veſtimentis.l.ſcilicet ſi vir. ff.eo.ti. Itē & ſexto, ſi mulieri detur pro ſuis agendis negotijs, puta quæ habet bona paraphernalia in remotis, quorum fructus habet tranſducere: ſi de volūtate mariti accedat ad inquirēda dicta bona, pro ea maritus ſoluit vectigal ſeu vecturas:& nō repetit.l.ſi quis pro vxore.ff.eo. Itē et operæ ſeruorū donari vidētur.ff.eo.l.ſi id qđ.§ ſi quas. Item ſi vir vxori debet in diē, præuenire poteſt tēpus & dare interuſuriū temporis.l.ſcilicet ſi vir ex lana.§.quod vir.ff.eo. Itē donatione cauſa mortis.l.ſi vir vxori.§.fi. ff.de do.inter vi.& vx. Item dat vxor viro licite gratia conſequendæ vel adipiſcendæ dignitatis.ff.e.l.quod adipiſcendæ.quod procedit ſi alias vir illā dignitatē cōſequi non poterat, vt ibidem:& in duabus legibus ſequētibus in in quibus alij duo caſus parum in vſu notantur. Item valet donatio inter Imperatorem & Auguſtam.l.fi. C.eod.
4 †Reuocatur autē donatio duobus concurrentibus.ſ.quando donans ſit pauperior & accipiens locupletior.ff.eo.l.ſi ſponſus.§.penult.ita quod ſi vxor comparauit prædium ex donatis, videtur etiam locupletior: inquantum verſum eſt ad eius vtilitatem.l.quod autem.§.idem iuris.ff. eodem.& l.vxor.& eodem titulo. Nam ſi vir conſumpſiſſet, non teneretur per l.ſed ſi vir.§. non videtur. &
5 l.quod autem.§.ſi maritus. eodem titulo.†Reuocantur autem donationes exceptis præmiſſis caſibus quandoque tacite, quandoque expreſſe: expreſſe per pœnitentiam puta quia reuocat.ff. eodem.l.cum hic ſtatus.§. quod ait. Item ſi ea quæ donauit, pignori dedit. C. eodem. ſi mari-

maritus. Tacitè verò fit reuocatio per diuortium. ff. eodē. l. ſed interim. §. ſi maritus. niſi illa donatio fieret diuortij cauſa, quia non valeret, vt ibidem in fine. Item fit reuocatio ſi prius decedat donatarius, quàm is, qui donauit & alios duos diſcurre in dicta. l. cum hic ſtatus. §. quod ait oratio. & ibi glo. ſuper verbo, ſecuto. vide glo. in. c. finali. de donatio. inter vir. & vxorem. ſuper verbo tacitè. Nūc reſtat videre de donatione facta inter parentes & liberos. † Et quidem regulariter non valet donatio inter parentes & liberos in poteſtate conſtitutos. l. dona. C. eodem. & ratio eſt quia inter dantem & accipientem debet eſſe diſtinctio corporalis. c. finali. de conſtitu. l. 1. ff. de aut. tuto. & cum liberi in poteſtate conſtituti, eadem perſona cum parentibus reputentur. l. finali C. de impu. & al. ſubſti. &. §. ei vero qui Inſt. de inuti. ſtipu. Et in donationis contractu duæ requiruntur perſonæ, non per modum vnius ſed per modum duorum, ſcilicet donans & donatarius. vt per to. tit. C. & ff. de donatio. Igitur cum pater & filius vicē vnius obtineant fieri inter eos non poteſt donatio. † Fallit in aliquibus caſibus, puta in dote & in donatione propter nuptias, quas neceſſario habent conſtituere parentes in liberos. l. ſi pater. §. vtranq; verſiculo neq;. C. de dotis promiſ. Item cum parentes donant liberis euntibus in caſtra, & cauſa caſtrenſis peculij, glo. in. l. 2. C. de inoff. dona. & in. l. 1. ff. quibus modis pigno. vel hypo. ſol. Item cum pater remittit vſumfructum in rebus aduentitijs, vel dat ratione alimentorum. C. de bo. quæ liber. l. cum oportet. §. ſin autem. Et in iſtis caſibus fallentiarum non eſt neceſſaria alia confirmatio: quia permittente lege fiunt. In alijs verò caſibus oportet quod interueniat expreſſa ſcilicet per vlti. diſpoſitionem, vel tacita,

6 (margin, beside "Et quidem regulariter")
7 (margin, beside "Fallit in aliquibus caſibus")

cita & per mortem donantis confirmata, vt habeant effectum: diſtingue tamen, vt in d. l. donationes. C. de donatio. inter virum & vxorem. & in l. ſi donatione. C. de colla. & reiecto vno caſu in quo non confirmatur ſcilicet quando pater donat filio in peculium profectitium: vt in d. l. ſi donatione. in alijs fac duo membra, quia aut donatio non excedit quantitatem, quæ à non prohibitis donari poſſet ſine inſinuatione, aut excedit. primo caſu ſiue confirmetur expreſsè ſiue tacitè: tunc retrotrahitur confirmatio & præſumitur ab initio fuiſſe valida donatio: ita quod filiusfam. vel vxor fructus ſuos feciſſe intelligatur. ff. de leg. 2. l. cū pater. §. 1. pater filia. Et idem quādo excedebat quantitatē: ſed fuerat inſinuatio facta. l. donationes in fi. Si verò ab initio excedebat quantitatem, & non fuerat inſinuata, tunc in eo quod excedit, non operatur ex tempore confirmationis, ſicut ex non tempore donationis. per l. donationes. Et eſt effectus huius membri, quod medio tempore filius vel vxor non faciunt fructus ſuos: ſed venient in collatione, & iudicio familiæ erciſcundæ: per ea quæ not. in l. ſi donatione. C. de
8 *colla. & ibi glo. not. Sed quæritur: † nunc donatio facta eſt de viro ad vxorem nulla ſecuta traditione, ſed ſtatum eſt in meris terminis promiſſionis, quæritur an talis donatio confirmetur morte? Et dic, quod ſtato in meris terminis donationis & nullo alio adminiculante contractu, nō confirmatur tacita confirmatione ſcilicet mortis per. l. Papinianus. ff. de donationi. inter vi. & vxo. & ea quæ habentur in. l. dona. C. eodem. Sed ſi interueniat aliud adminiculans contractum, puta conſtitutum quod loco traditionis habetur per ea quæ leg. & nota. in. l. quod meo nomine. ff. de acquirenda poſſeſſione, tunc precarium*

rium conſtitutum operatur traditionem. Quod limita, dumtamen donans tempore conſtituti eſſet poſſeſſor. per glo. in l. ſi de ſuo. C. dot. cauſa accepta. no. in. l. 1. § ſi vir vxori. ff. de acq poſſ Concurrentibus igitur vera poſſeſſione donantis & conſtituto vim traditionis habente, ex retro firmatur donatio ſiue de expreſſa ſiue tacita confirmatione loquamur: quod not. quoniam quotidianum practicabile & vtile. † Supereſt videre an præmiſſis deficientibus & ſtādo in meris terminis prohibitis, valeat ſeu poſſit talis donatio iuramento firmari. Et arguitur primò quod non firmetur: quia vbicunque inutilis eſt ſtipulatio aliqua ratione iuris, nunquam valet in vim pacti, niſi expreſſè id agatur: caſus eſt cum ſua gloſſa. & ibi Dd. in. l. 1. §. ſi quis ita. 2. reſpon. ff. de verborum obligationibus. & in. l. 1. §. cum quis inutiliter. ff. de conſtitu. pecu. illa ergo naturalis obligatio non poteſt tanquam ex pacto oriri. argu. l. quacunq; gerimus. ff. de actio. & obligatio. ibi, inanē actum noſtrum efficiunt facit ad hoc. §. ſi quis alij. Inſtitu de inutili ſtipul. † Pro hoc & ſimilibus articulis breuiter diſtingue: quia aut contractus prohibetur fauore alterius contrahentium: vt in Velleiano & Macedoniano & contractu minorum. Et his caſibus iuramentum firmat, per ea quæ leg. & nota. in cap. cum contingat. de iureiurando. & c. quamuis. de pactis. libro 6. & in autenti. ſacramenta. C. ſi aduer. vendi. Aut & ſecundò prohibetur fieri in odium alterius contrahentium: vt in pactis vſurarijs, pignoratitijs, cōmiſſorijs, vel officiariorum durante officio: & hoc caſu non firmantur contractus iuramento taliter, ꝙ ipſum contractū efficacē reddat, licet ſeruandū ſit. c. 1. & c. debitores. de iureiur. & c. ſignificāte. de pign. Et ideo petita abſolutione iuramenti

menti in talibus contractibus præſtiti, poteſt contrahens contrauenire, vel etiam ſolutum repetere, per ea quæ notantur in dictis iuribus. Et ratio eſt: quia talibus præſumitur interueniſſe dolus eius in cuius fauorem fit contractus. Et propterea attendendæ ſunt duæ conſiderationes. vna concernens fauorem publicum: alia fauorem animæ. Et ideo dicere poſſumus quod contractus prohibito odio alterius contrahentium, & fauore immediatè reipubli. vel odio alterius contrahentium & fauore animæ, ſcilicet ad cohibendum facultatem peccandi, regulariter non firmatur iuramento per theoricam doctorum in di-
11 *ctis iuribus.† Et ideo donationes factæ de viro ad vxorem vel de patre ad filium firmantur iuramento: quia nō reſpiciunt immediatè fauorem publicum. Alia ratio eſt, quæ communiter aſsignatur per Dd. in dictis iuribus: quia inter patrem & filium: virum & vxorem oritur naturalis obligatio licet ciuilis impediatur: quæ tamen per iuramentum ſuppletur.*

De donationib. cauſa mortis rubrica 5,

SVMMARIA.

1 Donatio cauſa mortis quomodo fiat.
2 Donatio cauſa mortis requirit cauſam expreſſam.
3 Donatio in dubio, præſumitur inter viuos.
4 Donatio inter viuos non retractatur pœnitentia, cauſa mortis retractatur.
5 Donatio cauſa mortis quomodo fiat.
6 Donatio cauſa mortis fit quinque teſtibus præſentib. inſtar codicillorum.
7 Donare cauſa mortis quis poſsit.
8 Donari cui poſsit.
9 Donans cauſa mortis filius conſenſu patris, an poſsit

totum

totum vel partem relinquere patri conſentienti.
10 Sacerdotium quatenus non ſoluat patriam poteſtatem.
11 Donationes cauſa mortis reuocantur tribus modis.
12 Donatione cauſa mortis reuocata tenetur donatarius reſtituere vſumfructum.
13 Donatio cauſa mortis an ad validitatem requirat aditionem hæreditatis.
14 Donatarum rerum traditio non fit ex Trebelliano.
15 Donata res quib. actionib. petatur.
16 Donationes cauſa mortis, & legata in quib. parificentur.
17 Donationib. cauſa mortis non trebellianica ſed falcidia detrahitur.
18 Donationes cauſa mortis et legata in quib. differant.
19 Donationis cauſa mortis à donatione inter viuos differentia.
20 Donationis cauſa mortis à donatione ſimplici differentia.
21 Donatio cauſa mortis non infirmatur propter conditionem impoſsibilem.

DONATIO † *cauſa mortis fit cogitatione mortis* 1
inſtantis vel futuræ.ff.eo.libr..3.& 4. vel memo-
ratione mortis. Eo tamen pacto quod ſibi non liceat repe-
tere donans magis inter viuos quàm cauſa mortis dona-
re videtur.l. vbi ita donatur.ff.eodem. † Et debet ex- 2
primi cauſa vel periculum mortis, vt appareat donatio
cauſa mortis, quia etiam moriens inter viuos donare poſ-
ſet.l.Seia.§.finali.ff.eodem. † Et in dubio præſumitur 3
etiam inter viuos, niſi probetur cauſa mortis facta.ff.eo-
dem.l penulti.in fin. & de dote præle.l. Seia. & in.d.l.
Seia.§.finali.ff.eodem. † Et talis non retractatur pœni-
tentia.l.cum maritus.§.finali.ff. de pactis dot.licet cauſa 4
mortis facta reuocari poßit vt infrà dicetur. Et eſt talis
ment

mens donantis cauſa mortis, quod ſe magis vult habere res donatas quàm eum cui donat. quod tribus caſibus contingit: vt dicetur. Et eum cui donat quàm eius hære-
5 dem. vt in l. 1. ff. eodem. † *Fit autem donatio cauſa mortis per ſtipulationem, vel pollicitationẽ nudam, ſicut donatio inter viuos gloſſ. ſingularis in. l. cum pater. §. Manio. de legat. 2. & in. l. 2. C. de iure do. vel per ſolam tra-*
6 ditionem † *quinq; teſtibus præſentibus. l. finali. C. eodem. Et in hoc. ſcilicet in numero teſtium ſymboliſat cum vltimis voluntatibus, ſcilicet cum codicillis in quibus requiruntur quinq; teſtes. not. ff. de dona. cauſa mortis. l. tam*
7 is. † *Donare poteſt qui teſtamẽtum facere poteſt: & etiã*
8 filiusf. licet teſtari nõ poßit. ff. eo. d. l. tã is. † *& dari poteſt cui legari. ff. eodem l. omnibus. Poſſet hic quæri de quadã*
9 practicabili quæſtiõe † *videlicet, an filius in donatiõe cauſa mortis quam autoritate vel conſenſu patris facit, poſſit totum vel partem relinquere patri autoriſanti vel conſentienti? Sunt qui diſtinguunt inter perſonas filiorũ: videlicet an ſint clerici vel laici. Nam primo caſu cõcedere videntur Dd. cano. in. c. quia nos. de teſta. facultatem filiofam. clerico teſtandi: & per conſequens à maiori, donandi cauſa mortis in omni peculio ſine autoritate vel conſenſu patris. Sed legiſtæ non conſentiunt, in auten. presbyteros. C. de epiſcopis & clericis. & tanta eſt doctorum vtriusq; iuris autoritas, quod nõ audeo me interponere in medium: credo tamen, ꝙ de profectitijs quoad plenitudinẽ iuris. & aduentitijs quoad vſumfructum nõ poßint filijfamil. etiam clerici ſine voluntate vel autori-*
10 tate paterna diſpenſare. Et hac ratione moueor: † *quia ſacerdotium ſeu clericatus non eximit à patria poteſtate, quoad ea, quæ pertinent ad iura paternæ poteſtatis tempo-*

temporalis: licet liberet à patria poteſtate, quoad ea quæ ſunt iuris ſpiritualis: ita concordantur iura per Dd. in c. indecorum. de ætate & qualita. & ordi. præficien. & in c. ſi annuum. de iudi lib. 6. Et cum quæſitum non ſit de ſpiritualibus, concludi poteſt, quod non eſt fienda inter clericum & laicum Sed reſpondendum eſt formaliter ad quæſitum per diſtinctionem: videlicet quod aut pater autorizat ſeu conſenſum præbet filio donare volenti ipſi patri immediatè aut mediatè. Primo caſu non valet autoritas ſeu conſenſus: nec per conſequens donatio. per glo. quam communiter ſequuntur Dd. in. l. 1. ff. de autori. tuto. ſuper verbo, rem acquirit. Secundo vero caſu ſcilicet quando non immediatè: ſed per conſequentiam: puta quia filius autoritate vel conſenſu patris dat nepoti patris ex filio donante procreato, cui ſubſtitui poteſt. §. fin autē. in l. vnica. C. de cadu. tollen. & tunc valet maximè vel in tempore quo fiebat donatio: & nullum ius èxtunc quæritur patri in proprietate vel poſſeſſione ſeu vſufructu. Vbi verò extunc aliquod ius quæreretur patri autoriſanti vel conſentienti: tunc reſpectu illius iuris, ſiue proprietatis, ſiue poſſeſſionis ſeu vſusfructus non quæreretur ius patri: quia ſibi ipſi autor eſſe videretur. Et ita bene intellecta procedit. d. l. 1. ff. de autoritate tuto. Nam in primo caſu illius. l. pupillus non efficiebatur immediatus debitor tutorum: ſed medio delationis hæreditatis. Et ideo ille caſus permittitur. Sed vbi immediatè quæritur ius patri autoriſanti vel conſentienti non valet conſenſus vel autoritas: & hoc clarè probat. d. l. 1. in ver. ſed tamen. & ver. ſed ſi autor fiat. Vbi autem nō immediatè ſed mediatè quæritur ius patri valet autoritas & cōſenſus. Nec obeſt gloſſa exemplum quod facit de ſeruo, quia

quio-

quicquid acquirit ſeruus, acquirit immediatè domino, per ea quæ leg. & not an. Inſti. per quas perſo. nobis acqui. §. item nobis & l. ſeruus vetante. ff. de verborum obligatio. In exemplo vero præmiſſo, de donatione facta nepoti per filium autoritate vel conſenſu patris, procedit principium. d. l. & l. quod dicimus illo eo. titu. nec glo. contrariatur. Et pro hac deciſione facit optimè æquitas. l. quicunq. l. quod ſcitis. C. de bo. quæ lib. quæ volunt bona re-
11 dire ad donantes. † Qualiter autem reuocentur donationes cauſa mortis. Dic quod tribus modis principaliter ſcilicet ſi præcedat donatarius donantem: id eſt ſi donatarius moriatur ante donantem. Secundò ſi pœniteat & pœnitendo reuocet. Tertiò ſi conualeſcat de periculo mortis in quo conſtitutus laborabat. l. non omnis. in prin. ff. ſi cer. pet. & Inſt. de donat. §. 1. & ff. de do. cauſa mor. l.
12 Seia. l. fina. 1. reſponſo. † Et cum reuocatur tenetur donatarius reſtituere fructus. per gloſſ. ff. de donat. cau. mor ſi mortis cauſa. ff. de condi. ob cau. l. cum quis. Secus in donatione inter vir. & vxo. per lec. & not. in. l. donatio. C.
13 de do. inter vi. & vxo. † Sed quæro an ad validitatē donationis cauſa mortis ſit neceſſaria aditio per hæredes inſtitutos, vel alios venientes ab inteſtato: pro quo facit gloſſa in. l. etiam. C. de inofficioſo teſtamento. & tex. in. l. filiusfamilias. C. fami. erciſcun. & ibi gloſſa velle videtur quod ſufficit interuenire mortem donantis ſine reuocatione expreſſa. Et procedit hoc etiam in donatione facta per filium cum conſenſu patris: vt morte filij confir-
14 metur. glo. in. l. nec fratris. C. iſto titulo. † Ex quo infertur quod non fiat traditio rerum donatarum ex Trebelliano. arg. l. mulier. §. finali ff. ad Trebellianum, ſed iure actionis, ſcilicet vtilis rei vendicationis vel etiam directa

in

in aliquibus caſibus.l.ſenatus.§.1.ff.eodem.vel iure exceptionis:vt.l. mortis cauſa donatio.ff.eodem. & eſt actio quam intentat donatarius quando non poßidet: Sed hæres vel alius certi condictio ſpecialis, ſi ſpecialis ſit res dona. Aut certi condictio generalis ſit.ff. ſi certum petatur. l certi condictio.† & in hoc parificantur legata & donationes cauſa mortis:quia quemadmodum tranſit dominium in legatarium per.l. à Titio.ff. de furtis. ita & in donatario cauſa mortis.l.ſi mortis cauſa. & l.illud.ff.de mortis cauſa donatio. & melius in l.2.ff. de publiciana. 16
† Et ideo quia iure actionis peti poßunt donationes cauſa mortis non detrahitur Trebellianica, licet Falcidia detrahatur.l. in donationibus & l.pen.§.ſancimus. C. eodem. 17
† Differt tamen à legatis in aliquibus caſibus de quibus Inſtit. de lega.in princ. in gloſſ.ſuper verbo donatio quadam. In donatione tamen cauſa mortis non poteſt directè ſubſtitui, niſi per ſtipulationem.ff. de donatio. cauſa mortis.l.ſi cui. 18
† Differt etiam à donatione inter viuos. Nam ea excedens debitam ſummam indiget inſinuatione non autem donatio cauſa mortis.l finali.C.eodem. Item ſicut confirmatur morte, ita deportatione l. ſed ſi mors.§.1.ff.de donatio.inter virũ & vxorem. 19
† Aduertendum tamen eſt ꝙ licet in donatione ſimplici per conſtitutum transferatur poſſeßio, per ea quæ notantur in.l. quamuis.C. de donatio. ſecus tamen eſt in donatione cauſa mortis, per ea quæ leguntur in.l quamuis.§.ſi conductor.ff.de acquirenda poſſeßione. Et ratio quia aliàs eſſet in donante contradictoria voluntas. Nam donando cauſa mortis magis ſe quàm donatarium vult habere & poßidere, & tamen ſi interueniret conſtitutum cum ſuo effectu, magis velle videretur donatarium ha- 20

bere quàm ſeipſum: & ideo conſtitutũ non operatur con-
21 *tra naturam contractus.* † *Notandum etiam quod dona-tio cauſa mortis non infirmatur propter conditionem im-poßibilem. l. quæ ſub conditione. §. 1. ff. de condi. inſtitu.*

De reuocandis donationibus rubrica 6.

SVMMARIA.

1 Donationes ſimplices quibus caſib. reuocentur.
2 Donatarius quatenus donatorem alere teneatur.
3 Donationes quomodo reuocentur ob ſuſceptionem nouæ prolis poſt donationem.
4 Donationes reuocãtur ex caſibus l. fi. C. de reuo. dona.
5 Donatio remunerationis cauſa facta potius compenſatio mercedis quam donatio eſt, ideoq; irreuocabilis.
6 Donatione reuocata, non reſtituunt fructus percepti.
7 Septem caſus, quibus non obſtante iuramento licitum eſt reſilire à contractu.
8 Donatio ſimplex facta extraneo ex immenſitate beneficij, nõ reuocatur ob ſuſceptionem nouę prolis.
9 Donatio ſimplex ob amicitiam facta eſt reuocabilis.
10 Donationes ſub modo factæ quomodo reuocentur remiſsiuè.

QVIA vidimus qualiter donationes fiant in ſpeciebus prædictis: nunc videndum reſtat, qualiter
1 *& quibus caſibus reuocentur.* † *Et quidẽ donationes ſimplices reuocari poſſunt pluribus ex cauſis: primò ſi donatarius atroces iniurias in donatorem effundat. Secundò ſi impias manus donatarius donatori inferat. Tertiò ſi graue damnum in bonis, vel periculum vitæ intulerit. Quartò ſi legi dictæ in donando non paruerit. vt. C.*
2 *de reuocan. dona. l. finali. gloſſ.* † *vero addit vnum alium*

caſum

caſum,ſcilicet ſi donatarius alienamenta deneget donatori, licet alia gloſſa ſuper l. in condemnatione.ff.de regulis iuris. dicat non eſſe iure cautum quod donatarij teneantur alere donatores. Attamen ex mente doct. in dictis. crederem diſtinguendum inter donationem omnium bonorum ſine retentione vſusfructus iuramento firmatam, & donationem partis bonorum. Nam primo caſu donatarius alere tenetur quantumcunque minimum ſit, quod donatur: quia recipiendo donata, cum illa tacita conditione de alendo recipere videtur. arg. tum dicta gloſſ. in.d.l. finali. quia eſt contractus limitatus ſecundum iuris diſpoſitiones. l. obligationum ſubſtantia ff. de actio.& obliga. cum ſua gloſſ. Et huius ratio eſt, quia licet ibi gloſſ. ſuper verbo, ei obligor ſentire videatur, quod donatarius obligatur donatori ad antidota, naturaliter tantum iuramentum tamen ſupplet vinculum obligationis ciuilis vt ſupra dictum eſt in viribus iuramenti.& hæc limita niſi donator eſſet bonus artifex ex quo poſſet viuere, quoniam tunc donatarius non compelleretur ad alendum donatorem per gloſſ.in l. ſi quis argentum.C.de dona. ſaltem quandiu ex arte viuere poſſet. In ſecundo vero caſu vbi donatur pars, recurrendum erit ad bona retenta ita quod ſi bona retēta ſufficiant ad alendum, cum donatarius non ſit niſi ſubſidiarius alimentator, non tenebitur alere. Et ſi retenta nō ſufficiant in totū ad alendum tunc donatarius pro rata ex portione rerum donatarum contribuet in alimentis. Et hæc ſunt de mente doctorum in dicta.l fina.C. de reuocan. dona. † Alius eſt caſus in quo reuocatur donatio ſcilicet ſuſceptio noua prolis poſt donationem.l. ſi vnquam C. de reuoc. donatio. quod qualiter & inquātum procedat 3

ibi vide. Breuiter tamē dici poteſt quod aut is qui donat aut donat venientibus ab inteſtato aut extraneis. Et ſi venientibus ab inteſtato: tunc ſiue donator haberet liberos tempore donationis ſiue non haberet, & poſt donationem procrearet, tunc reuocatur donatio, vſque ad debitum ſubſidium per. l. ſi totus. & . l. ſi liquet. C. de inoffi. dona. Si vero dedit extraneo in totum reuocatur per dictam l. ſi vnquam. An autem iuramentum de non reuocando etiā per ſuſceptionem nouæ prolis præſtitum, impediat reuocationem. dic, quod non: quia nō reuocatur fauore donantis, ſed licet fauore prolis inde ſecuta. Et regula eſt in iure in. c. cū contingat. de iureiur. ibi dum dicit: cū in alterius præiudicium eſt, quod iuramentū non valí-
4 dat cōtractus in præiudicium tertij. † Nota etiam ꝙ donatio reuocatur in caſibus de quibus in d. l. fina. C. eo. hoc
5 verū, † niſi eſſet facta remunerationis gratia per. l. ſi tempore. §. fi. ff. de do. quia tunc dicitur potius cōpenſatio mer-
6 cedis q̄ donatio. † An autē in caſibus in quibus reuocātur donationes donatarius teneatur reſtituere fructus perceptos, dic, quod non per. l. generaliter. §. quis alienum. ff. de fideicom liber. & ibi glo. ſuper verbo, ex aliqua. An autem iuramentum adeo validet donationes, & cæteros contractus, quod non liceat ab eis recedere ſatis ſuprà di-
7 ctum eſt in titu. de donatio. † Et vltra ea potes notare ſeptem caſus in quibus non obſtante iuramēto licitū eſt reſilire à contractu. Primus ſi pactū ex aduerſo non ſeruet. C. de non nu. pecu l. ſi. Secundus, ſi iudex præceperat recedi à contractu. l. mulier. ff. de leg. commiſſo. Tertius ſi iuramentum ſit comtra bonos mores. ff. de regu. iur. non videtur. de iureiuran. c. quintauallis. Quartus, ſi conditio tacita vel expreſſa non impleatur. ff. de iure do. l. ſtipulationem.

tionem. Quintus ſi non deſignata eſt qualitas perſonæ, cui & ſub qua donatur & promittitur. ff. de ſol. l. quod ſi forte. Sextus ſi rei qualitas pariter mutetur. ff. de condi. ob cau. l. quod ſi ſeruus. Septimus in promiſſione facti alieni, quæ non obligat præciſè iurantem. de ſpon. c. ex literis. † Notandum tamen quod donatio ſimplex facta 8 *extraneo, quæ non impeditur per ſuſceptionem nouæ prolis ex immenſitate beneficij, eſt irreuocabilis per. l. ſi pater. §. ſi quis. ff. eo. † Sed propter amicitiam facta poteſt* 9 *quandoq; reuocari glo. ſuper verbo, liberalitatis in. l. 1. ff. de preca. Aduertendum etiam, quod donatarius conſentiens alienationi rei donatæ per donatorem factæ rem donare videtur, per caſum qui putatur ſingularis in. l. ſi verò nō remunerādi. §. idem Papinianus ff. mand. † Donatio-* 10 *nes vero quæ ſub modo vel conditione fiunt, reuocantur modis quibus ſuprà in rubrica de dona. quæ ſub modo reuocantur ad beneplacitum. l. cum hic ſtatus. §. ait ratio. ff. de dona. inter vi. & vxorem, cum ibi plenè notatis. Donationes vero quæ fiunt in aſſociantibus ſiue affrayramentis qualiter & quando reuocentur. vide infra titulo. de ſocietate. pariter factæ inter virum & vxo. & etiam mortis cauſa donationes: vt ſuprà in ſuis congruis titulis dictum fuit.*

De emptione & venditione. rub. 7.

SVMMARIA.

1 Vendi quæ res non poſſunt.
2 Vendi quæ res barbaris non poſſunt.
3 Vendentis barbaris pœna.
4 Vendi prohibentur eunuchi.
5 Vendi prohibentur liberi, & quomodo.
6 Vendi prohibetur hæreditas viuentis.

 7 Ven-

7 Vendere qui poſſunt.
8 Emptio & venditio quomodo inter patrem & filium teneat.
9 Emptio & venditio quomodo inter tutorem & pupillum teneat.
10 Emere non poſſunt officia adminiſtrantes, rem, cuius ſuſtinent adminiſtrationem.
11 Vendi quibus poſsit.
12 Oeconomi eccleſiarum eiuſq; agnati & cognati res eccleſiæ venales emere non poſſunt.
13 Venditio qualiter & ſub quibus pactis celebretur.
14 Venditio fit aut per verba præſentis temporis aut futuri.
15 Venditio quomodo fiat per verba pręſentis temporis.
16 Venditio quomodo fiat per verba futuri temporis.
17 A contractu per vtriuſq; partis conſenſum, perfecto, etiam re non tradita nec pretio ſoluto niſi vtriuſq; interueniente conſenſu diſcedi non poteſt, &c.
18 Pactum legis commiſſoriæ quomodo fiat & quomodo ceſſet.
19 Pactū addictionis in diem habet duas principales formulas paciſcendi, earumq; effectus.
20 Caſus quibus meliorem conditionem ſuam facere qs poſsit, reſoluuntur in vnum.
21 Venditori licitum eſt recedere meliori conditione ſemel allata, & non contra.
22 Reſoluta venditione reſtitutionem fructuum fieri debere, quomodo intelligendum.
23 Venditores plures vno pretio vnam rem vendentes, loco vnius habentur.
24 Venditio qualiter perficiatur.
25 Emptiones & venditiones quadrupliciter conſiderari poſſunt.
26 Emptio & venditio quomodo fiant purè & perfectè, & nu, 30.
27 Emptio & vēditio quomodo fiāt perfectè ſed nō purè.
28 Emptio & venditio quomodo fiant purè ſed non perfectè.

Emptio

29 Emptio & venditio quomodo fiant neque purè, neq; perfectè.

31 Emptionis contractus abſorbens actionē requirit tria, conſenſum, conuentionem, & traditionem.

32 Venditor rem non tradens, quia deſijt dolo poſsidere, quomodo puniatur.

33 Emptor prius pretium, quam venditor rem tradere cogitur.

34 Emptor nolens recipere rē tenetur ad dāna et intereſſe.

335 Venditio triplex eſt: perfecta, perfectior & perfectiſsima.

36 Venditio perfecta quæ ſit.

37 Venditio perfectior quæ ſit.

38 Venditio perfectiſsima quæ ſit.

39 Venditio eſt perfectiſsima conditione purificata.

40 Emptor non tenetur ad pretium numerandum, ſi ſcientia rei alienæ emptæ ſuperuenerit.

41 Emptor non tenetur ad pretium numerandum, ſi in limine contractus immineat euictio.

42 Tempus certum in emptione non appoſitum, limitatur à iure.

43 Emptio & venditio qualiter retractentur.

44 Emptio & venditio retractantur deficiētibus ſubſtantialibus extrinſecis.

45 Emptio & venditio retractātur deficientibus ſubſtantialibus intrinſecis.

46 Emptio & venditio reſcinduntur, quando dolus dat cauſam contractui.

47 Emptio & venditio reſcinduntur deceptione vltra dimidium iuſti pretij interueniente.

48 Emptio & venditio reſcinduntur, quando datione in ſolutum, deceptio fit vltra dimidium.

49 Venditio ad haſtam facta, deceptionem vltra dimidiū admittit.

50 Venditio reſcinditur per actiones ædilitias.

51 Venditio reſcinditur per actiones ciuiles.

52 Venditio in tacendo vel exprimendo doloſè vltra ꝓbatum morem facta, quatenus reſcindatur.

53 Actionis redhibitoriæ quanto minoris ciuilis à prætoria diſtinctio.
54 Vendens prædium ſeu rem, præſumitur liberam vendere.
55 Venditio reſcinditur, quando minor contrahens decipitur.
56 Venditio rerum eccleſiaſticarum reſcinditur, ratione amiſſarum ſolennitatum.
57 Venditio reſcinditur ratione omiſſa ſolennitatis in prædijs minorum.
58 Venditio reſcinditur, ſi prædia debitorum reip. non vendantur iuſto pretio.
59 Venditio reſcinditur ratione pacti non ſeruati.
60 Venditio reſcinditur ratione officij publici.
61 Emptæ rei periculum ad quem pertineat.
62 Periculum rei venditæ ſuſcipiens, tenetur.
63 Venditionis conditionalis periculum pertinet ad venditorem pendente conditione.
64 Venditor rei non vitioſæ liberatur à periculo per traditionem.
65 Venditor tenetur de periculo propter antecedens latens vitium.
66 Venditor non tenetur de periculo, regulariter, ſi vitiũ fuit patens.
67 Emptor tenetur de periculo, ſi vitium fuit patens.
68 Venditor tenetur de periculo rei immobilis venditæ ex cauſa euictionis præcedente.
69 Emptor tenetur de periculo rei immobilis emptæ ex cauſa euictionis ſequente.
70 Venditor tenetur de periculo re nõ tradita, ſi eius culpa, mora, vel calliditate res tradita non eſt.
71 Emptor tenetur de periculo re non tradita, quando eius culpa res non eſt tradita.
72 Periculum ſuſtinet, cuius culpa vel mora nouiſsima interuenit, culpa vel mora hincinde interuenientib.
73 Periculum pertinet ad emptorem re non tradita culpa vel mora hincinde ceſſantibus.
74 Periculum rerũ quaſi traditarum ad quem pertineat.

75 Periculum in rebus alternatiuis venditis ad quem pertineat
76 Euicta re qualiter ſuccurratur emptori.
77 De euictione præſtanda cautione interpoſita, ſeruatur quòd actum eſt.
78 Euicta re, non agit emptor ad intereſſe, quando pactum eſt de re non præſtanda, ſed conſequitur pretium.
79 De euictione tenetur venditor vendendo ſcienter rem alienam non obſtante generali euictionis renunciatione.
80 De euictione non agit emptor ſcienter emens rem alienam.
81 Pacta ſine dolo facta, præſtanda ſunt.
82 Pacta dolo inita non tenent.
83 Euicta poſſeſsione non competit emptori actio contra venditorem, nullo pacto de euictione interpoſito, ſed actio ex empto ad rem conſequendam.
84 Euicta proprietate de facto, venditor non tenetur.
85 Euicta proprietate de facto venditor tenetur, ſi venditor promiſit ſtare emptori de euictione facti.
86 Euicta re, cauſa cognita & ſententia indebitè lata, nō tenetur venditor.
87 Vniuerſitate vendita veluti hæreditate, cui ſingularis res euicta ineſt, venditor de euictione non tenetur, niſi nominatim id prouiſum eſſet.
88 Euictione rei ſingularis per emptorem debitè denunciata & ſententia iuſte lata, tenetur venditor.
89 Euicta re ex ſententia arbitri venditor quatenus teneatur & non teneatur.
90 Sumptus in actione euictionis facti quatenus repetantur.
91 Notariorum practica in clauſulis euictionis.
92 De euictione paucæ inſurgunt quæſtiones, & quare.
93 Euicta re pro parte qualiter agendum emptori contra venditorem.
94 Vendens rem liberam, quæ tenebatur ad ſeruitutē quomodo teneatur de euictione.

95 Tacens verum confinem quomodo tẽneatur de euictione.
96 De euictione agitur regulariter re euicta.
97 De euictione etiam re non euicta agitur, ſi vendentis dolus interuenit.
98 Venditor ſtipulans ſe non teneri de euictione, quatenus teneatur.
99 Euictionis denunciatio qualiter & quo tempore fiat.
100 Denunciationis neceſsitati in euictione renunciari poteſt.
101 Denunciatio euictionis in prima inſtantia omiſſa poteſt fieri in ſecunda.
102 De euictione actio ceſſat, ſi emptor, deuẽto ad eius notitiam, quod res vendita non erat vendentis, eam à domino emat.
103 De euictione actio ceſſat in venditore vniuerſitatis vna re euicta.
104 De euictione actio ceſſat, quando ignoranter res aliena legata eſt.
105 De euictione ceſſat actio ex l. cum pater. §. euictis. ff. de leg. 2.
106 De euictione ceſſat actio, in caſu quo res euincitur dolo, vel culpa, vel mora emptoris.

Licet donatio nobilior & honoratior contractus ſit quàm emptionis & venditionis: emptio tamen & venditio inter humanos communior eſt. Pro cuius expeditione videndum eſt primo qua res vendi prohibeatur. Secundo qui permiſſas vendere poſſunt. Tertio quibus. Quarto qualiter & ſub quibus pactis. Quinto qualiter perficiatur venditio. Sexto qualiter retractetur. Septimo ad quem pertineat periculum rei empta & vendita. Octauo qualiter & quibus caſibus ſuccur-

ratur

ratur emptori re empta. Ad primum igitur cum quæritur quæ res vendi prohibeatur: reſpondere poſſumus, † quòd loca ſacra vel religioſa. Item publica, veluti 1
forum, baſilica. Inſtit. eod. §. fi. & liber homo l. liber homo. ff. de contrahen. empt. Item & venenum malum. l. quod ſæpe. §. veneni. ff. eo. quod qualiter intelligatur dixi ſup. ad l. Cor. de ſica. ſuper verbo, veneno. Item frumentum quod pro exercitu principis præparatũ eſt: vt in l. fi. C. quæ res vendi nõ poſſunt. quinimmo qui vendere præſumunt grauiſsime puniuntur de quo ſup. dixi in rubrica generali: de extrauagantibus pœnis: vel purpura fuſcanda tingendæ. Pariter etiam vendi prohibetur frumentũ ad vſum reipublicæ cõparatum: contra faciẽtes pœna puniuntur. l. quia. C. quæ res vendi non po. † Item pariter 2
liquores prohibentur vendi barbaris. l. 1. C. quæ res exportari. Et pariter prohibentur arma: & pariter materia ex qua fieri poſſunt. l. fin eodem titul. † Qui vero ven- 3
dit vel portat ſi honeſta perſona ſit, bona eius confiſcantur, humilis vero capite punitur per d. l. fin. in fin. † Item 4
prohibentur vendi ſpadones ſeu eunuchi violenter ſub Imperio Romano contra diſpoſitionem iuris facti. l. final. de eunuchis. † Item prohibentur vendi liberi à paren- 5
te, vt perpetuò & in perpetuam ſeruitutem redigantur. l. 1. C. de patri. qui fi. diſtra. Sed in ſeruitutem temporalem poteſt vendi per patrem propter neceſsitatem famis. l. fi. C. de patri. qui fi. diſt. Et hoc, donec redemptus aut alius ſeruus in locum eius ſubrogatus fuerit. d. l. fin. † 6
Item prohibetur vendi hæreditas viuentis. l. 1. ff. de hæreditate vel actione vendi. & hæc ſufficiant, quia alias prohibitiones rerum quilibet curioſus ex iurium diſcurſu colli-

colligere poteſt. Secundo loco quaſitum fuit qui res permiſſas vendere poſſunt & quidem
7 † illi qui alias poſſunt obligari: vt in congruis titulis. Qui autem poſſunt obli-
8 gari habetur Codice & Digeſtis de pact. † Non igitur tenet emptio & venditio inter patrem & filium niſi in
9 caſtrenſi vel quaſi caſtrenſi peculo: vt. ff. eod. et. l. 1. † Nec inter tutorem & pupillum & curatorem vt. ff. eod. l. & ſi in emptione. §. vltimo. Si vnus tutor emat à pupillo alterius cum tutoris autoritate interueniente vel niſi emat à pupillo ſeu autore ipſi palam: & bona fide preſtando auctoritatem ſuam in re ſua: vt. ff. de auto. tuto. l. 5. §. pupillus. & de adminiſtra. tuto. l. non exiſtimo. & ff. eo. l.
10 fiſtulas. §. 1. & l. cum ſpecie. C. eod. † Et hoc eſt generale in omnibus perſonis adminiſtrantibus ex officio publico vel priuato, vt dictum eſt, vt non liceat eis emere rem eius cuius ſuſtinent adminiſtrationem, aliquando non tantum rem amittunt, ſed etiam in quadruplum conueniuntur. quod forte applicatur fiſco, niſi ſpecialiter quibuſdam conceſſum ſit à lege, vt ſi paterna bona alteri vendantur: vt ff. eod. l. non licet. & l. qui officij. & de iure fiſci. l offertur. §. quod à praſide. Quibus autem vendi poſſit, re-
11 ſpondetur † quòd omnibus niſi quibus prohibitum ſit vti. ſupr. diximus de barbaris quibus prohibitum eſt liquores vendi & pariter arma & omne id de quo arma poſſunt
12 fieri: vt C. quae res vendi & C. quae res expor. † Item prohibentur œconomi eccleſiarum, agnati, & cognati eorum emere res quae diſtrahuntur quantuncunque venales, per autent. quibuſcunque modis. C. de ſacroſanct. eccleſ. & in corpore vnde ſumitur. Item tutores, & curatores et ſimiles. l ſi emptione. §. fi. ff. de contra emp. niſi palam, & bona fide emant: vt ibi in gloſſ. & C. eodem. l. cum ipſe.
Nunc

Nunc videndum qualiter & ſub quibus pactis emptio ce-
lebretur.† Et quidem in theorica venditionũ ſatis elici- 13
tur ex titulis. ff. & C. de contrahen. emptio. nam conuen
tione habita de vendendo certo pretio inter partes con-
uento, venditio altero de duobus modis celebratur. † Aut 14
per verba præſentis: aut per verba futuri temporis. Per
verba præſentis: puta quia venditor dicit, vendo. vt l. 1. &
l. emptor. ff. de ac. emp. Alio modo concipitur per verba
futuri temporis: vt quia venditor promittit vendere &
tradere. de quo per Dd. Inſt. de emp. & vendi. poſt prin.
alias eſt. §. in his. & l. 2. C. quando licet ab empt. recede-
re.† Quando venditio fit per verba de præſenti diſtinguen 15
dum eſt: quia aut eſt facta vera traditio: aut eſt quaſi fa
cta: aut nullo modo facta. in primo caſu emptor non ha-
bet actionem ad perfectionem contractus: quia perfectus
eſt. l. emptorem. §. 1. ff. de actioni. emp. & l. empto. in prin.
eod. tit. competunt tamen ei actiones euictionis, redhibi-
toriæ, vel in factum, & præſcriptis verbis: de quibus infr.
dicetur, dummodo emptor pretium numerauerit. d. l.
emp. in princi. & d. l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. emp.
Secundo vero caſu quando eſt quaſi tradita: puto quia
venditor confitetur ſe precario tenere, quia tunc ciuilis
poſſeſſio eſt tranſlata, competit emptori ad naturalem
conſequendam actio empti. vt vult gloſſ. in d. l. Iulianus.
§. poſſeſſionem. Tertio vero caſu quando nullo modo eſt
tradita, tunc ſi emptor numerauerit pretium, & fecerit
quod ex ſui parte debet fieri. iuxta. §. offerri. tunc com-
petit emptori actio ex empto ad rem tradendã ſi rem ha-
beat venditor, aut ad intereſſe ſi non habeat. l. 1. in princ.
& ibi gloſſa. magna. ff. de act. empt. † Quando vero ven- 16
ditio non celebratur per verba præſentis temporis, ſed
futuri

futuri, tunc licitũ eſt ab emptione recedere. l. 2. C. quando liceat ab emp. rece. §. in his. Inſt. eod. titul. cum tamen diſceditur hoc caſu, diſtingue: quia aut diſceditur conſenſu communi: & tunc ſine pœna, aut per alterius cõſenſum tantum: & tunc cum pœna, quia ſi emptor diſcedat perdit, quod arrharum nomine datũ eſt. ſi vero venditor diſcedit, ꝙ arrharũ nomine accepit, tantũdem reſtituit.
17 *d §. in his in. fi. Inſt. eo. † Si vero contractus fuiſſet perfectus per conſenſum, licet non res tradita nec pretium ſolutum fuerit: ſi tamen de pretio partes conuenerint: tunc non poteſt diſcedi niſi vtriuſq; interueniente conſenſu. arg. ff. de reg. iur l. nihil tam naturale. Et hoc etiã procedit, quando diſcedentes ſunt idonei ad diſcedendum, ſicuti fuerunt ad contrahendũ: & ideo pupillus vel hæres ementis vel vendentis non poteſt ſine autoritate tutorum à contractu recedere. l. ſi id quod. §. idem. ff. de reſcind. vend. Alijs modis receditur à contractu qui poterunt videri in ſumma, qui reſolui poſſunt in hos caſus, ſcilicet quando per aliũ contractum indeſequentem contractus venditio in alium tranſit contractum, vel idemmet contractus reuocatur voluntate partium. Nunc ſupereſt videre de duobus pactis ſpecialibus huic materiæ deſeruientibus, ſcilicet de pacto legis commiſſoriæ & addictionis in*
18 *diem. Et quidem † pactum legis commiſſoriæ fit, cum ita conuenit venditor cum emptore, vt ſi non fuerit ſolutum totum pretium vel pars reſtans ſoluenda tali die vel tempore, ſit res inempta. l. 1. & l. qui ea lege. C. eo. qua die vel tempore ſi non fuerit facta ſolutio, competit rei vendicatio venditori. per l. commiſſoria. C. eo. ff. de rei ven. l. ſi quis. & ff. de leg. com. l. final. ſecus ſi ita dictum ſit, ſcilicet, ſi pecunia in totum vel in parte tali die ſoluta*
non

non fuerit, tunc res vendita ad venditorem reuertatur, tunc, quia venditio eo caſu eſſet pura, licet reſolubilis ſub conditione. per l. 1. ff. de lege commiſ. non daretur rei vendicatio, quia dominium eſſet tranſlatum, licet retractabiliter, per ea quæ legun. & not. in l. 2. ff. de in diem adic. ſed competet perſonalis ſcilicet præſcriptis verbis: vel ex vendito, niſi venditor tradẽdo rem venditã penes ſe retinuiſſet precaria poſſeſſione. Quia non reuocato precario ſemper præſumitur fuiſſe vendẽtis. l. 1. ff. de precar. Et tunc competet rei vendicatio vt in dictis iuribus: tenebiturq́; etiam emptor ad fructus habitos ac habet facultatem ſuperadijci perceptos ob deteriorationem rei. ſi totum precium debeatur. l. ſi fundus. 1. reſp. ff. de lege commiſſo. Sed ſi pars pretij tantum deberetur, eſt in electione venditorum repetere fructus et reſtituere partem pretij, quam receperat, vel ſi magis retineat pretium & dimittat fructus. d. l. ſi fundus. §. ſi quod ait, niſi contrarium inter partes expreſſe actum ſit. ff. de contrahen. empt. l. ſed Celſus. §. ſi fundus. Nunc de pacto addictionis in diem videamus.† Et quidem pactum addictionis in 19 *diem parum differt à pacto commiſſorio: quæ differentiæ colligi poterunt ex infra dicendis. In quo pacto duæ ſunt principales formæ paciſcendi: quia aut hoc agitur quòd venditio perfecta reſoluatur: aut quòd imperfecta perficiatur. Exemplum primæ: celebrata venditione & conuento de pretio inter emptorem & venditorẽ, adijcit pactum, quòd caſu quo intra menſem vel quindecim dies alius meliorem conditionem vẽditori attulerit, diſcedatur ab emptione, tunc vẽditio pura eſt: ſed reſoluitur ſub conditione. l. 2. 1. reſp. ff. de in diẽ addict. Exemplũ ſecundi: puta quia habito tractatu de vendendo & emendo*

partes

partes conueniunt de precio, & ſub illo precio venditio
ſit, niſi intra menſem vel 15. dies alius meliorem condi-
tionem afferret. Nam tunc ſi melior conditio non affera-
tur, venditio quæ conditionalis exiſtebat, tranſit in pu-
ram & perficitur. d.l.2. 2.reſpon. Et eſt differentia inter
dictos contractus: quia in primo emptor eſt, effectus do-
minus ſed retractabiliter: vt l. 1. §. ſed & Marcellus. ff.
de addict in diem. Et ideo interim vſucapit & lucratur
fructus. d.l.2. in fin. l.item quod dictum. ff. de in diem ad-
dic. ſi interimatur res purificatur conditio & emptio
cenſetur pura: quia non poteſt rei interemptæ nec acceſ-
ſionum ſuarum melior conditio afferri. l.vbi autem. §.1.
eod. tit. In ſecundo vero caſu. ſ.quando imperfecta per-
fici ſperatur tunc emptor non vſucapit: nec fructus facit
ſuos nec periculum ad eum pertinet. d.l. vbi autem in pr.
Sed licet ipſe non vſucapiat, proderit tamen tempore quo
fuerit apud emptorem, venditori ad vſucapionem perfi-
20 ciendam. l. Pomponius. ff. de acquir. poſſeſſ. † Qualiter
autem & quibus caſibus quis meliorem conditionem fa-
cere poſſe videtur multi caſus colligi poſſent in d. l.vbi au
tem. § melior. cum ſequen. Sed omnes caſus in iure enu-
merati in quibus melior conditio afferri videtur: reſol-
uuntur in vnum ſcilicet quando adijcitur ad vtilitatem
venditoris quicquid ſit: qualeve ſit, et quantumcunq; ſit.
l. quicquid. ff. de in diem addict. quod intelligo, dumta-
men talis ſit vtilitas quæ omnibus calculatis commodum
ſit allatura venditori. l. ſi prædio. §. ſi fundus. ff. de in di-
21 em addic. Et eſt notandum † quòd meliori conditione ſe-
mel allata licitum eſt venditori recedere & contrahere
cum offerente: ſed econtra non licet emptori meliori
conditione allata ab emptione recedere niſi hoc nomina-
tim

tim actum eſſet per l quod autem Sabinus.eod.tit Quod autem ſupra dictum eſt,† quòd reſoluta venditione fiat 22 reſtitutio fructuum. ſubaudiendum eſt, detractis expenſis in re empta factis,medio tempore per emptorem. Nam emptor vſque ad illam ſummam retinere poterit : qui ſi non ſufficiant. competit ei actio ex empto. l. Imperator. eod.titul. Eſt etiam notandum quòd emptore per additionem in diem meliori conuento, eſt diſſentiendum. & ideo intimari ſibi debet adiectio l.neceſſe eo.tit. ff.etiam ad obuiãdum fraudulofis addictionibus, per quas venditor prouocare poſſet.de quibus in l ſi venditor. eod. tit. † 23 Notandum etiam quòd ſi plures ſint venditores. qui vno & eodem pretio et vnam rem vendiderunt,loco vnius habentur l quòd ſi vno,in prin. ff de in diem addict. Sed ſi per modum plurium:poteſt cuilibet adijci.l.quod autem. in ſi.cum.l.ſeq.eod.tit. Et quia vidēmus de pactis approbatis in emptionibus & venditionibus, videndum eſſet de pactis improbatis:de quibus dicetur infr.§.in quo tractabimus qualiter retractetur venditio. † Qualiter autem 24 perficiatur, videndum reſtat.pro quo præmittendum eſt. † quod emptiones & venditiones poſſunt quadrupliciter 25 conſiderari ſecundum quod quatuor poſſunt interuenire ad earum perfectionem. Nam quædam venditiones fiunt purè & perfectè:quædam perfectè ſed non purè:quædam vero purè ſed non perfectè : quædam vero non purè nec perfectè fiunt. Primo igitur poteſt celebrari emptio & venditio purè & perfectè ſolo conſenſu conuentione habita de pretio. ff. de contrahenda emptione. l. 1. §. vltimo. & l. 2. §.1. quod procedit in venditionibus ſine ſcriptis :quia ſi conuentum eſſet quòd fierent in ſcriptis non eſſent puræ cum haberent implicitam conditionem

ſcilicet quod pœnitere poſſent. Inſtit. eo. §. 1. l. contractus. C. de fide inſtrum. pro quo vide gloſ. nota in l. neceſſario.
27 *in prin. ff. de pericu. & commo. rei vend.† Quædam vero, vt dictum eſt, fiunt perfectè ſed non purè propter conditionem reſolubilem & de iſtis dictum eſt ſup. in pacto addictionis in diem. & de l. commiſſoria. & fiunt per verba*
28 *præſentis temporis: ſcilicet per vendo &c.† Tertio modo quædam fiunt purè ſed non perfectè: puta quia pretium fuit ſimulatum vel imaginatum: vel quia in alterius arbitrium committitur. de quo Inſt. eo. §. item precium. & l. empti. C. eod. & l. in ementis. eod. tit. C. vel quia venditor poſt decem dies vel intra ſperabat habere pretium: quia non cenſetur tunc habuiſſe fidem per gloſſ. in l. inci-*
29 *uile. C. de rei vendi.† Quarto modo quædam fiunt neque purè neq; perfectè. de quib. Inſt. eod. §. emptio. puta quia venditor dicit, ſi ſibi placuerit infra tale tempus, erit tibi emptus aureis, tot &cæt. & de perfectione huius quæſiti vide gloſſ primam. Inſtit. de emptio. Nunc ad primum*
30 *membrum redeamus & videamus† qualiter in primo membro totaliter dicatur perfecta: & tunc diſtinguitur, vno modo inquantum habet reſpectum ad perfectionem contractus ſeu obligationis: & tunc per conſenſum & fidem ſeu conuentionem de pretio vt ſupra dictum eſt: quia tunc illicò naſcitur obligatio & actio emptori ad rē ex empto & venditori ad pretiū ex vendito. §. ſed noſtra. Inſt.*
31 *eo.† Alio modo accipere poſſumus perfectionem contractus abſorbentem actionem: puta quia venditor tradidit rem & emptor pretium. de qua perfectione loquitur tex. in l. Iulianus, §. offerri. ff. de acti. empt. & ideo ſi de illa perfectione loquamur: nō dicitur eſſe perfectus cōtractus emptionis & venditionis: niſi interueniant tria, ſcilicet*

con-

conſenſus, conuentio, & traditio ſeu numeratio per iura prealleg. facit l. cum res. & ibi gloſſ. C. de proba. Quinimo ſi venditor traderet rem, quam alius poßideret, cauſa rei ſeruandæ, non diceretur impleuiſſe ex ſui parte. l. ſi in emptione. §. 1. ff. de ac. emp. quia re non tradita agit emptor ad rem conſequendam, quam incitatur tradere venditor, ſi illam habeat: aut ad intereſſe ſi illam deſierit habere, ſecundum communē ſententiam l. 1. & Dd. in l. 1. in princip. ff. de act. emp. † Et ſi pro qualitate ven- 32
ditoris res non tradatur: puta quia dolo deſiit poßidere, tranſportando & occultando, intantum quod executio in ea fieri non poteſt, tunc arbitrio iudicis condemnatur ad intereſſe emptoris. Et ita intellige. l. ſi traditio. C. de act. empt. & ita concor. opin. gloſſ. & prouidetur emptori aduerſus verſutias & procacias venditoris. † Sed 33
quis tenetur prius adimplere, ſcilicet venditor tradere rem vel emptor pretium? dic, quod emptor pretium, gloſſ. in c. intantum. de ſimonia. & de praben. c. eum qui. & c. ſe. li. 6. † Sed pone quod emptor non vult re- 34
cipere rem. Nunquid ad damna & intereſſe venditoris tenebitur? dic quod ſic. per l. venditor. §. 1. ff. de act. emp.
† Erit ergo venditio triplex ſcilicet perfecta, perfectior 35
& perfectißima. † Primo perfecta ſcilicet per conſenſum 36
mutuum rei vendendæ & emendæ & conuentionem pretij. per iura ſupra allega. † Perfectior concurrens duobus 37
premißis, & conſtituto precario, puta quia venditor interim conſtituit ſe precario nomine tenere, per gloſſ. in l. ab emptione. ff. de pact. Et nota quod venditor qui retinet precarium ſuper rem venditam donec ſatisfacto ſibi de pretio: ſi emptor nolit ſoluere quia dicit imminere euictionem, poterit reuocato precario, recuperare tanquam

ſuam iuxta.l. ea quæ.ff.de periculo.& commo. rei vendi.& poterit vendere alteri.l.qui ea. leg.& ibi gloſſ. & Dd. C. de pact.inter emp.& vendi. Sed pone quod venditor non tradit, ſed confitetur ſe precario tenere, deinde alteri vendit et tradit quis emptorum erit potior,dic. quod primus, in vim precarij per lecta & notata in l.cer-
38 tè.§.1.ff.de precario.† Perfectiſſima dicitur concurrentibus duobus primis & inde ſecuta vera traditione. dicto §.offerri.& l.2. C. de peri. & com.rei venditæ. quia per rei traditionem liberatur integraliter venditor ab actio-
39 ne ex empto per dicta iura.† In ſecundo vero membro tunc erit perfectiſſima venditio: quando conditio erit purificata, puta quia emptor pretium totum vel partem reſtantem ſoluit:& ſic purificata eſt conditio legis commiſſoriæ: vel alius meliorem conditionem non attulit & ſic purificata eſt cõditio addictionis. Et eſt perfectior venditio per purificationem, & competit actio ex empto emptori ad rem,& ex venditione venditori ad pretium ex-
40 ceptis duobus caſib.† Primo videlicet ſi ſcientia rei alienæ emptæ ſuperuenerit emptori ante ſolutionẽ. quoniã tunc emptor non tenetur ad pretium tradendum per gl. not à-
41 bi.§.nouiſſime.Inſt.de ſuſpe tuto.† Secundo caſu ſi in limine contractus immineat euictio: & tunc etiam non tenetur emptor ad pretium,niſi venditor ſatiſdet cum fideiuſſoribus l. ſi poſt perfectam. C.de euic. quod ſi hincinde detur et tradatur erit perfectiſſima.Tertio vero caſu nunquã perficitur per ea quæ traduntur in l.empti. C.plus valere quod agitur.inf.§ prox.quãdo tractabimus qualiter retractetur venditio. Quarto & finali caſu quãdo nec pure,nec perfecte,tunc ſpectandus eſt euentus implemẽti pactorum appoſitorum in contractu,per ea quæ leguntur & no.

ne in l. ab emptione. §. fi. ff. de pact. † *Vnum tamen nota,* 42
quod ſi non ſit appoſitum certum tēpus, tunc à iure limi-
tatur, quia dantur 60. dies vt vult gl. mag. in c. illo vos de
pignori facit optime. l. quod ſi nolit. §. qui mancipia. ff. de
edil. edict. † *Nunc qualiter retractetur emptio & vendi-* 43
tio videndum eſt, quod licet vnico verbo poſſumus expe-
dire, & dicere quod deficientibus his quæ ad eius perfe-
ctionem requiruntur de quibus ſupr. proxime viſum eſt.
quia tamen nimis generale eſt, expedit vt aliquos parti-
culares & ſpecificos modos ſubnotemus, quos ſub duabus
ſpeciebus reciſionis comprehendere poſſumus. † *Nam aut* 44
venditio fuit ab initio nulla vel ex poſtfacto annullanda,
in primo caſu ſubdiſtinguendum eſt. Quia aut fuit nulla
propter defectum formalium & ſubſtantialium extrin-
ſecorum contractus, de quo ſupra viſum eſt in his quæ
requiruntur ad perfectionem contractus, puta quia defi-
cit merx aut pretium: & hoc caſu quia vicia ſunt appa-
rentia, eſt eo ipſo iure nulla, per ea quæ ſupr. viſa ſunt &
quæ habentur in § pretium. inſtit. eod: & C. eod. l. fin. † 45
Secundo vero caſu, quando deficiunt ſubſtantialia intrin
ſeca, puta verus conſenſus, quia per metum adhibitum
proceſſit venditio, tunc reſcinditur per actionē quod met.
cauſa toto titu. ff. et C. quod me. cauſa. & l. ſi voluntate.
C. de reſcin. vend. † *vel ſi dolus dederit cauſam contra-* 46
ctui, quia tunc improprie dicitur reſcindi, cum nō tenue-
rit contractus. ff. de dolo. l. eleganter. Sed quia vitiū con-
tractus non eſt apparens ex tenore cōtractus, ideo opus eſt
vt intētetur actio, quod met. cau. & de dolo aut ædilitijs
actionib. agatur ad reſciſſionem. Reſcinditur etiā vendi-
tio ex alijs quā ſubſtantialib defectibus, puta quia † *de-* 47
ceptio interuenit vltra dimidium iuſti pretij: quo caſu

emptor habet ſupplere iuſtumpretiũ aut deſiſtere à venditione.l.2.& d.l.ſi voluntate.C.de reſcin. vend. Quod procedit re non interempta: quia ſi interempta eſſet ſine dolo vel culpa emptoris,non teneretur emptor niſi ad pretium conuentum,quia ſatis eſſet quod in eo emptori ſuccurreretur,ar.l. ſi res.§.ſi mulier.ff.de iure dot.
48 † Et hæc procedunt etiam in datione inſolutum, in qua deceptus eſt vltra dimidiam ſcilicet quod debet ſuppleri pretium iuſtum vel reſcindi datio inſolutum quia talis datio inſolutum vim habet venditionis. C. de euic. l. ſi pretiũ in ſi. ergo locum habet remediũ. l.2.C.de reſcin.ven.
49 † Quod autem dicũt venditionem factam minori quam dimidia iuſti pretij reſcindi. fallit in venditione facta ad haſtam ſeu in tantum ſeruatis ſolennitatibus debitis per lec.et no. in l.1.C.de prædijs curiali.
50 † Item reſcinditur vẽditio per actiones ædilitias,quæ ſunt prætoriæ.ff.& C.de ædi act.
51 † vel etiam per actiones ciuiles ex empto. vt quia res animata vendita laborabat vitijs intrinſecis,puta quia ſi ſeruus erat fugitiuus vel erro,ſiue erratiuus.C.de act.empti & vend.l. emptor. vel quia equus vel aliud animal laborabat aliquo morbo intrinſeco & latenti.ff. de act.emp.l. ex emp.§.animaliũ quoq;. Nam per has ciuiles actiones agit emptor ad intereſſe contra venditorem.l.1.in princ. & l.quæro.ff.de act.empt. Nam cum ſit contractus bonæ fidei emptio & venditio,omnia in eis veniunt,quæ contra bonam fidẽ fiunt per venditorẽ improbato more verſantem:vt d.l.1. competit etiam redhibitoria & ex eo contractu.l.ex emp.§.redhibitionẽ.ff.de actio emp.§.ſi quis virginẽ.
52 † Aduertendũ tamen eſt, quod ſi venditor in tacendo vel exprimendo doloſè vltra probatũ morem vendendo,fuerit verſatus conſiderandũ eſt ex perſona emptoris

ptoris an ſi tacita fuiſſent expreſſa: vel expreſſa fuiſſent tacita, fuiſſet empturus vel non. Nam ſi fuiſſet empturus modo ſit reſolutio contractus, ſed tenetur ad intereſſe, cũ quo liberaretur, per ea quæ notantur in d.l.1.de act.emp. & quaſi per totum tit. Si autem alias, non liberatur ſoluendo intereſſe: ſed in totũ reſcinditur venditio. l. bouẽ. §.aliquando.ff.de ædi.edic.& in l. ſi is qui.§.1.ff.de excep.rei iud.† Et per hoc habes differentiã inter actionem redhibitoriam quanto minoris ciuilem et prætoriã, quam aſsignat gloſſ.in l.Iulianus.in princ. ſuper verbo, eſſet empturus.ff.de actio.emp.& vend.& hæc erit reſolutio differentiæ, quod actio redhibitoria ciuilis non haberet reſpectum niſi ad merum rigorem iuris, ſed ſi aliquid contra bonam fidem & vltra probatum morem factum fuerit per venditorẽ, tunc talis dolus dans cauſam reſcindit in totũ, per ea quæ habẽtur in d.l.et eleganter.ff.de dolo. in pr.& in d.l.1.de act.& vend. & emp. ſed redhibitoria prætoria, quæ habet æquitatem annexam, temperat iuris ciuilis rigorem, intermedians inter iura emptoris & venditoris, præmiſſam habens diſtinctionem, ſi alias erat empturus, omnibus expreßis, quæ tacita ſunt, rata manente venditione, eius indemnitati ſuccurratur, vt quanto minus emiſſet ſi vitia aut onera ſciuiſſet, tantum & reſtituatur per d.l.ſi is qui in.& d.l.bouem.§.aliquãdo. Et hoc ſatis rationi & magis æquitati conuenit. 53

† Et nota, quod vendens prædium ſeu rem præſumitur liberam vendere per l.venditionem.ff.de act.emp.quæ ſi ſeruilis comperiatur, competit emptori actio quanto minoris. 54

† Pariter reſcinditur quando minor contraxit, & in tali contractu fuit deceptus.C.ſi aduer.vend.per totum. 55

† Item ratione ſolennitatis omiſſæ in eccleſiaſticis prædijs, vt 56

57 *auten.hoc ius porrectum C de ſacroſan. eccle.† Item etiam in omiſſa ſolennitate in prædijs minorum vel rebus*
58 *eorum.vt C. de admi.tuto.l.lex quæ tutores.† Pariterq́; in prædijs debitoris reipublicæ ſi non vendatur iuſto pre-*
59 *tio:vt C.de reſcin.vend l. ſi quis.† Item ratione pacti non ſeruati reſcinditur, ſi aliquis non erat contracturus alius, niſi ſeruata ſibi conditione. Et tunc agit actione ex venditione vel condictione ob cauſam. aut ſi erat alias contracturus agitur ad intereſſe.vt C.eodem.l.ea. & de*
60 *pact.inter emp. l. cum te.† Item reſcinditur ratione officij publici:vt ecce comites palatij vel iudices cum priuatis ſibi ſubiectis contrahere non debent; nec emere, ſcilicet aurum,veſtes, vel argentum,vt C.eodem. l. vltim.& de cõtractibus iudi.l vnica. Sunt et aliæ cauſæ reſcindẽdæ venditionis ex pacto contrahentium vti legis commiſſoriæ*
61 *& in additione in diem: de quibus. ſupr. dictum eſt.† Videndum reſtat ad quem periculum rei emptæ, vel venditæ pertineat. Et licet ſatis diffuſe tam textus quam gl. quam etiam Dd. tractauerunt : breuis tamen ſecundum mentem iurium doctrina dari poteſt. Nã aut de periculo*
62 *conuentũ eſt ad quẽ pertinere debeat.† Et ad illũ pertinebit qui in ſe periculũ rei emptæ aſſumpſit. l. ſi in venditione in prin.ff.de periculo & commo. rei ven. et l.ſi mancipia. ff.de iure dot. Aut nihil conuentum eſt & tunc ſtatur diſpoſitioni iuris communis quo caſu fiendæ ſunt tria*
63 *membra. Nam aut venditio eſt conditionalis aut pura:† ſi conditionalis periculum pertinet ad venditorẽ pendente conditione per l.neceſſario.§.quòd ſi pendente.ff.de periculo. & commo.rei venditæ.Si verò ſit pura aut purificata per euentum conditionis , tunc diſtinguendum eſt. Quia aut res vendita vere tradita eſt : aut nullo modo tradita.*

tradita. Aut eſt non verè ſed quaſi tradita. Primo caſu ſubdiſtinguendum eſt, quia aut res eſt ſine vitio, † et 64
tunc ſine dubio liberatur venditor per rei non vicioſe traditionem & iſte caſus eſt clarus in iure, per. l. 1. in prin. C. de peri & commo rei ven. aut res quæ tradita eſt, erat vitioſa, puta animal morboſum, tunc aut vitium erat latens aut patens: ſi patens non tenetur ſupra dictum eſt in §. nunc qualiter retractetur. Si autem erat latens etiam ibi viſum eſt. Et breuiter reſolue, † quod ſi vitium antecedit 65
& eſt latens tenetur vẽditor per. l. mortis. C. de periculo & commo. † Si vero vitium erat patens tunc ad 66
venditorem non pertinet regulariter, per ea quæ leguntur & notantur in. l. ea quæ. §. quædam. ff. de contrahenda emptione. † Sed ſi vitia patebant ad emptorem perti- 67
net periculum, vt in dictis iuribus. Et hoc in animalibus & rebus ſe mouentibus venditis. Sed quando res euincitur ab emptore, tunc diſtinguendum eſt, quia aut cauſa euictionis præcedebat, aut ſequebatur. † In primo caſu ad 68
venditorem periculum pertinebit: † in ſecundo ad empto- 69
rem per. d. l. 1. §. 1. & l. dolum. C. de pericu. & commo. rei venditæ. Secundo vero caſu principali quando nullo modo tradita, eſt diſtinguendum: † quia aut ſtetit per 70
venditorem & eius culpa vel mora ſeu calliditate factũ eſt quominus res traderetur, & tunc periculum pertinet ad venditorem. l ſi neq; in prin. ff. de pericu. † Aut ſtetit 71
per emptorem & tunc ad emptorem pertinet per l. lectos in fi. eo. tit. † Aut hincinde interuenit culpa vel mora, & 72
tunc ad eum pertinet periculum, cuius culpa vel mora nouiſsima traditio facta non fuit. l cum inter. C. eodem. & l. ſi per emptorem. l. ſi venditor. ff. de act. emp. & melius in. l. illud. ff. de pericu. & commo. † Culpa vero vel mora 73

hinc & inde ceſſantibus periculum pertinet ad emptorē:
74 *vt in dictis iuribus.* † *Tertio vero caſu principali quando verè non fuit tradita: ſed quaſi pura: quia per emptorem liquores guſtati, grana menſurata, metalla ponderata, animalia ſignata ſunt & ſimilia: & tunc periculum pertinet ad guſtantem, menſurantem, vel ſignantem &c. per. l. quod ſi neq̃. §. fi. & l. 1. ff. de periculo. & l. 2. C. eodem. Et hæc procedunt in rebus quæ ſub præmiſſis qualitatibus venditæ ſunt: quia ſi per modum ſpeciei incertæ venderentur: puta vinum quod eſt in talibus vaſis: oleum quod eſt in talibus amphoris: bladum quod eſt in tali horreo &c. Tunc diſtinguendum eſt an venditor commendandi gratia aliqua adiecerit: puta quia dixerit vinum vel oleum bonum & mercabile aut animalia ſana. Et tunc ſi aliquid præter naturam acciderit, tenetur venditor. l. ſi vna. ff. de pericu. & commo. quod ſi nihil dixerit: ſed per modum certæ ſpeciei vendidit periculum pertinet ad emptorem per. d. l. 1. §. 1. C. eodem. & l. quod ſæpe.*
75 *§. in his. ff. eod.* † *Et aduertendum eſt, quod duabus rebus venditis alternatiuè, puta vendo tibi illam vel illam: periculum interemptæ prioris pertinet ad venditorem: ſecundæ ad emptorem. l ſi in emptione. § ſi emptio. ff. de contrahen. empt. Vbi autem dictum eſt, quod in perfecta venditione periculum pertinet ad emptorem fallit in caſu publicationis. per. l. ſi fundus. §. 1 ff. locati. & quæ dicta ſunt de periculo rei venditæ ſunt in commodo, vt ad eum pertinet commodum ad quem pertinet periculum. per. l. Iulianus. § ſi fructibus. ff. de act. empt. Cætera huic membro pertinentia videri poſſunt in diſcurſu prædictorum*
76 *titulorum. Poſtremò videndum reſtat* † *qualiter & in quibus ſuccurratur emptori re euicta. pro quo diſtinguen-*

guendum eſt: quia vel de euictione præſtanda vel nõ præſtanda inter ementes & vendentes cautum eſt: aut nihil deinde vel pactum eſt. † Primo caſu ſeruatur quod 77 *actum eſt alias iuri communi reſeruatur, iura ſunt vulgata: & infra dicetur in alijs membris. Secundo vero caſu ſubdiſtinguendum eſt: quia vel pactum eſt de non præſtando, aut de certo modo præſtãdo, † proprio caſu re euicta nõ agit emptor ad intereſſe quia per remiſsionem euictionis intereſſe remiſiſſe videtur. per. l. emptorem. §. proinde. ff. de actionibus empt. & per gloſſam in. l. non dubitatur. C. de euictio. attamen conſequitur pretium per dicta iura niſi ſpecialiter cautum eſſet venditorem in cauſa euictionis nulla actione teneri: quia tunc non teneretur venditor. ff. de ædilitio edicto. quia ſibi imputare habet, cum ſcire poſſet remittendo actiones ſuas non habere regreſſum ad eas. † Quod limita niſi venditor vendendo rem ſciret alienam, nam cum tunc dolus venditoris præponderaret negligentiæ ſeu ſimplicitati emptoris remittentis: tunc teneretur venditor ad pretium remiſſione generali non obſtante. pro quo facit. l. tenetur. §. finali ff. de actionibus empti. & ratio aßignatur in dicto §. fina. quia in contractu emptionis & venditionis dolum ſemper abeſſe oportet. † Et pariter quemadmodum dictũ eſt, quod venditor qui vendit ſcienter rem alienam tenetur ad pretium generali renunciatione euictionis non obſtãte, pariter emptor ſcienter emens rem alienã non agit de euictione, niſi ſpecialiter de ea ſibi cautum ſit. C. de euictio. l. ſi fundo. pro quo vide glo. in vſi. feu. ti. de prohibi. feu. alie. per Federi. §. nos autẽ & in. c. hoc ius. 10. q. 2. † Secũdo vero caſu. ſ. quando conuentũ eſt de certo modo præſtando: ꝙ actũ eſt: ſeruandũ eſt. l. ſiue. C. de euic. Et in*

78 (line: *ſtando, aut de certo modo præſtãdo, † proprio caſu re eui-*)

79 (line: *re regreſſum ad eas. † Quod limita niſi venditor ven-*)

80 (line: *ſemper abeſſe oportet. † Et pariter quemadmodum dictũ*)

81 (line: *† Secũdo vero caſu. ſ. quando conuentũ eſt de certo modo*)

hoc

hoc membro non eſt multum inſiſtendum, quia pactum eſt regulatum ſecundum voluntatem contrahentium, ſaluis his quæ ſupra dicta ſunt. ſcilicet quod ſine dolo fiāt
82 *pacta.* † *Nam ſi cum dolo fierent non tenerent: quia repugnarent naturæ cōtractus qui eſt bonæ fidei. in. §. actionum. inſtit. de act. Secundo vero caſu principali: ſcilicet quando nihil pactum vel dictum eſt de euic. diſtinguendum eſt: quia aut euincitur poſſeſſio rei venditæ, aut pro-*
83 *prietas:* † *ſi poſſeſſio nō competit actio emptori contra venditorem per glo. in l. ratio poſſeſſionis. de act. emp. quæ declaratur ſcilicet quod non tenetur de euictione, eo quod pro non tradita res habetur: vt vult textus in. d. l. ratio. Et ideo quia pro non tradita habetur, competit emptori actio ex empto ad rem conſequendam per. l. 1. ff. de actionibus empti. Sed per hoc non negatur, quin etiam competat emptori actio ex empto ad intereſſe: vt vult glo. in. d. l. ratio. in prin. quia adhuc, vt ceſſet euictio, venditor tenetur facere emptorem potiorem in lite de poſſeſſione. per l. emptorem § idem Neratius. ff. de actionibus empti. Secundo vero caſu quando proprietas euincitur, diſtinguen-*
84 *dum eſt: quia aut euincitur de facto, aut de iure* † *ſi de facto venditor non tenetur. per l. 2. in prin. & ibi glo. ff.*
85 *de hæreditate vel actio. vendita:* † *fallit ſi venditor promiſit ſtare emptori de euictione facti. per lecta & nota. in. l. fina, ff. de actionibus empti. & in. l. expulſos. C. eodē. Si vero non de facto; ſed cauſa cognita euincatur: diſtinguendum eſt: quia aut ſententia indebitè fuit lata aut*
86 *debitè:* † *ſi indebitè non tenetur venditor per ea quæ leg. & nota in. l. ſi per imprudentiam. ff. de euic. & in. c. fina. de empt. & vendi. Si verò debitè diſtinguendum eſt: quia aut fuit vendita res euicta cum vniuerſitate aut ſingulariter.*

lariter. † ſi cum vniuerſitate, puta quia vendita fuit tota 87
hæreditas, in qua erat prædium euictum: & tunc niſi nominatim prouiſum eſſet de peculiari euictione, regulariter non tenetur. per. l. 1. C. de euictio. Si verò ſingulariter fuerit vendita res: & iterum ſubdiſtinguendum. Aut fuit euicta de facto: aut per imprudentiam iudicis: & nõ tenetur: vt ſupra dictum eſt. ſi vero debitè per ſentẽtiam iuſtè latam, tunc aduertendum eſt circa hac † videlicet 88
ſi debitè denunciauerit emptor euictionem, iuxta theoricam. l. ſi rem quam. §. finali. ff. de euictionibus. & l. auctor. & l. emptor. & l. empti. C. de euictionibus, per ea quæ leguntur & notantur in l. vtiq;. ff. de rei vendicatione. & in. d. c. ſi. per glo. & totum titulum. ff. & C. de euictionibus. † Quod limita in ſententia iudicis: quia in ſen- 89
tentia arbitri non tenetur: per. l. ſi dictum §. ſi compromiſero. ff. de euictionibus. quod iterum limita ſecundum glo in. d. §. ſi compromiſero. niſi emptor compromiſiſſet de voluntate venditoris: quia tunc teneretur. Ex his inferunt Dd. quod ſi emptor compromitteret in venditorẽ nec competeret emptori actio euictionis, ratione ſcientiæ & voluntatis ipſius venditoris. † Sed reſtat quid de ſum- 90
ptibus factis. & glo. in. l. 1. C. eod. facit diſtinctionem, quia aut emptor obtinuit: & ſic res non fuit euicta: & non agit ad ſumptus. per regulam, quæ victus victori tenetur. ſi verò ſuccumbat & fuerit denunciatus, & euincatur; repetit ſumptus. per. l. ſi cum quæſtio. C. de euictio. ſi autem non euincatur: tunc non tenetur venditor, quia tunc emptor cauſam ſuam egiſſe videtur. de quo plenè in gloſſa allega. l. 1. C. de euict. † hodie verò notarij ſunt ita pra- 91
ctici in clauſulis euictionis quod omnes clauſulas apponunt, per quas ſtipulatum deducunt, quod venditores teneant-

teneantur de omni iuris vel facti particulari.ſiue veluti poſſeßionis,ſeu proprietatis, facta vel non facta denunciatione,re euicta vel nō euicta euictione: quia ꝙ teneantur in prima denunciatione litē proſequi:& de omnibus dā-
92 nis intereſſe & expenſis: † & ideo paucas vidi inſurgere quaſtiones, quia inſtrumenta ſunt ita clarè cōfecta quod
93 omnes ſoluunt quaſi quaſtiones.† Sed pone ꝙ res euincitur pro parte qualiter aget emptor contra venditorem. Et dic competere actiones adilitias pro menſura damni. per lec.& not.in.l.1.circa princip.&.§.1.ff.de adili.edic. vel actionem empti iuxta qualitatem & aſtimationē rei euictæ.l.1.cum ſua gloſſ.ff.de euictio.quod puto verum de re diuiſibili:cuius pars ſeparata à toto tātam affert vtilitatem,quantam coniuncta toto: per lec.& not.in.l.ſtipulationes nō diuiduntur.§.Cato.ff.de verborum oblig. quia ſi nō eſſet diuiſibilis modo permiſſo: hoc eſt ꝙ diuiſa pars quæ remaneret apud emptorem,non afferret tantam vtilitatem quantam afferebat coniuncta toto: tunc non ſolum teneretur ad aſtimationem partis euictæ ſed etiam damni, quod pateretur emptor, in parte non euicta.arg.lec.& nota.in.§.item ſi ex pari. Inſt.de le. Aqu.
94 cum ſuis concordan.† & idē ſi vendidit rem liberā,quæ tenebatur ad ſeruitutem: per lec.in.§.1.in.l.1.ff.de actio. emp.& vendi.& idem ſi tacuit verum confinē.l.quod ſæpe.§.2.ff.de contrahenda emptio.& vendi. Agitur de e-
95 uictione regulariter † re euicta. C. de euictionibus.l.qui
96 rem.† Sed ſi dolus vendentis interuenit:poteſt agi etiā re non euicta.l.ſi hominem.ff.de ſolu. & eſt glo.in.l.ſeruus.
98 §.ſi.ff.de actio.empt. † Sed quaritur,an ſi pactum ſit factum ꝙ venditori: vt ſupra dictū eſt:an ſaltem tenebitur reſtituere pretium:pro quo diſtinguendum eſt: quia aut

vendi-

venditor ſtipulatus eſt ſe non teneri de euictione ſi ab aliquo particulari, puta Titio euincatur, aut generaliter à quocunq; euincatur in primo caſu, ſemper ceſſante dolo, vt dictum eſt, non tenetur etiam ad reſtitutionem pretij. per. l. qui libertatis in prin. ff de euic. & ibi glo. Si vero generaliter: tunc tenebitur ad pretiū per. l. emptorē. §. qui aūt. ff. de actioni. empt. Nam alias pactū extendere eſſet iniquū: contra regulā iuris locupletari. de reg. iuris. lib. 6. Quia viſum eſt venditorē de euictione teneri, quando res euincitur in iudicio, dūmodo fuerit denunciatū: † videamus qualiter & quo tēpore fiat denunciatio: & licet Dd. vario modo dicant: tamen cōmunis ſtilus curiarū approbat ſententiam, ꝙ fiat denunciatio venditori aut eius haredi. per. l. emptor. C. de euictionib. & quod requiratur, ꝙ aſſiſtat cauſæ & illam inſtruat per l. emptori §. 1. eo. ti. & ideo ꝗa requiritur de inſtruenda cauſa, oportet quod denunciatio fiat tempore quo ſalua ſint exceptiones & ꝓbationes venditoris ſcilicet ante excluſionē, renunciationē vel concluſionem. de quo in. l. ſi rem quā. § fi. ff. de euic. faciūt ea q̄ not. Dd. in l. 1. C. de peri. & hæc ꝓcedūt vbi nō fuit renunciatū neceſſitati denunciationis † cui renunciari poteſt. per. l. Herennius. ff. de euic. quia tunc etiā ſine denunciatione teneretur venditor: ꝙ intelligi niſi eſſet euictio facti aut iniurioſa: vt ſupra dictū eſt. vel culpa emptoris. per. l. emptor. in fine. C. de euict. † Quæri poſſet vtrum ſi denunciatio omiſſa fuerit in prima inſtantia fieri poſſit in ſecunda ad hoc quod teneatur vēditor de euictione & clarū eſt, ꝙ fieri poteſt in ſecunda inſtātia, ſcilicet appellationis: dūtamen integra ſint omnia vēditori: ſcilicet exceptiones & probationes: vt vult glo. in. d. l. ſi rem quā. § fina. & ideo ſi in prima inſtātia agegeretur

99 100 101

retur in curia præſidali, à qua appellatur ad prætoriũ, ſeu præfectos prætorio, vti in præſenti patria occitana in qua appellatur à domino ſeneſcallo bellicardi & nemauſi, ad parlamentum, in quo proceſſus agitati tradita à tertio e-
102 *uincitur: per. l. ſi profundo. §. fina. C. de tranſac. † Quarto ceſſat ſi emptor, deuento ad eius notitiam, quod res vendita non erat vendentis, eam à vero domino emat: tunc non competit ſibi actio euictionis, licet pretium recuperari poßit: per ea quæ leg. & nota. in l ſi rem quã in*
103 *prin. ff. de euic. † Quinto ceſſat in venditore vniuerſitatis vna re euicta. d. l. C de euic. & in. l. poſt venditionem. C. de pac. & in. l. 2. ff. de hæredi. vel act. vendi. quod verum eſt niſi ſpecialiter cautum ſit quod de particulari eui-*
104 *ctione teneatur vt quotidie ſit in d. l. 2. & ibi gloſſa. Sextò quando ignoranter res aliena legata eſt extraneo. l. ſi*
105 *domus. §. 1. ff. de legatis.. † Septimò ceſſat euictio in præal legatis. ll. cum pater. §. euictis. ff. de legatis ſecundo.*
106 *† Octauò & vltimò ceſſat generaliter in omni caſu in quo res euincitur dolo, culpa vel mora emptoris vt in alleg. l. emptor. C. de euictio. & in multis alijs iuribus. Alij caſus in quibus ceſſat, colligi poſſunt in diſcurſu titulorum ff. & C. de euictionibus. & alia pertinentia ad hanc materiam videri poſſunt in ſummis. Quia nimis extenderetur opus ſi vellem omnia recitare, ſed ſufficiat practicabilia adduxiſſe.*

De locatione & conductione rubrica 8.

SVMMARIA.

1 Locatio differt à venditione: quod in venditione dominium rei transfertur: in locatione vſus.
2 Locatio conuenit cum emptione quod vtrobique pretium

tium in pecunia numerata interueniat.
3 Locationis & venditionis ſubſtantialia cōtractus ſunt eadem
4 Locatio fit vel ad tempus vel in perpetuum.
5 Locatio in perpetuum dicitur emphyteuſis.
6 Locationis ſubſtantialia.
7 Conductionis merces quo tempore ſoluenda ſit.
8 Conductor quibus caſibus expelli poſsit.
9 Locationis dolus, mora & culpa veniunt.
10 In locatione caſus fortuitus non venit.
11 In locatione veniunt imperitia, error, negligentia, & nimia confidentia.
12 Locationis tempore finito, reſtituenda eſt res actione locati: & condictionis ex lege.
13 Locator propria autoritate à cōductore expelli poteſt.
14 Colonus perpetuus non poteſt expelli impunè.
15 Conductoris familiæ culpa venit in hac actione.
16 Locationis & conductionis ſpecialia, in reuocatione contractus tacita conſiſtentia.
17 Fictio non plus operatur quàm veritas.
18 Prædiorum vrbanorum & ruſticorum differentia, ratione hypothecæ.
19 Conductor poteſt rem conductam inuito domino alteri relocare.
20 Conductor, ſi in re conductitia impediatur, quid iuris ſit.
21 Penſio quatenus propter ſterilitatem remittatur.
22 Colonus partiarius quis dicatur.
23 Conductor pericula ſuſcipiens quatenus teneatur.
24 Locans vaſa vitioſa tenetur.
25 Locator quatenus ad reparationem teneatur.
26 Debitor operarum non valens eas præſtare, alio tempore ſupplere poteſt.
27 Conductor quomodo per locatorem poſsit expelli.
28 Conductio tranſit ad hæredes.
29 Conductor deſerens pendente tempore domum, poteſt pro toto tempore conueniri.
30 Locatores operarum, per quos non ſtat quo minus

 præſtent,

præſtent, lucrantur ſalarium.

31 Locator operarum impeditus, quatenus ſalarium ſuū conſequatur.

32 Practicabilia ſunt vtiliora quàm ſpeculatiua.

33 Emphyteuſis celebratur in ſcriptis.

34 Emphyteuſis rerum eccleſiaſticarum, quibus ſolennitatibus olim celebrata fuerit, & cur hodie illæ ſine ſublatæ.

35 Perpetuæ infeudationes rerum eccleſiaſticarum quomodo intelligantur eccleſijs eſſe damnoſæ.

36 Emphyteuta primo debente, agi non poteſt contra ſecundum.

37 Emphyteuta relaxando rem emphyteuticam non liberatur ab arreragijs.

38 Minor & eccleſia ceſſantes in ſolutione canonis committunt, ſed reſtituuntur, & quomodo.

39 Emphyteuta impedito ſoluere non currit tempus, nec committit.

40 Solutione partis quomodo commiſſum rei emphyteuticæ euitetur.

41 Emphyteuta ceſſans per 40. annos à ſolutione penſionis exceptione præſcriptionis ſe tueri non poteſt,

42 Recognitionis literæ non probant dominiū directū.

43 Dominium probatur quinq; modis,

44 Recognitionis literæ concurrente præſcriptione longi temporis, probant dominium,

45 Recognitionis literæ generales non probant dominium.

46 Domino infeudante omnia filio, quæ prius pater habuit ſi filius afferat ſe plura acquiſiuiſſe, quàm à domino infeudata ſunt, filio & non domino, incumbet probatio.

47 Penſione in comparatione prædiorum exiſtente exceſſiua, iudex arbitrabitur rem emphyteuticam.

48 Emphyteuta qui diu penſionem ſoluit quatenus domino ignoranti probare teneatur, per quem ſoluerit.

49 Em-

49 Emphyteutæ negatio non impedit dominum in poſſeſsione exigendi canonem
50 Recognitio per errorem facta reſcindi poteſt.
51 Emphyteuta negans ſe aliquid tenere à domino directo, ſeq; indebitè ſoluiſſe affirmans, per dominum directum ad ſolutionem compelli poteſt.
52 Canonem ſoluente vno hæredum, altero non, an in totum emphyteuſis committatur.
53 Argumentatio de feudo ad emphyteuſin eſt bona.
54 Emphyteuſis an diuidi poſsit per hæredes &c.
55 Diuidua & indiuidua quæ cenſentur. eorumq; exempla.
56 Duorum dominorum vnius rei, an alter rem ſolam iure prælationis retinere poſsit.
57 An quia venditor dicit emptori prædia teneri in feudum, ideo emptor tenebitur illum recognoſcere?
58 Donatio abſenti quomodo fieri poſsit.
59 Compenſatio facit ceſſare commiſſum emphyteuſis.
60 Oblatio cenſus receptori deputato facta recipere nolenti quatenus excuſet à commiſſo.
61 Laudemium an debeatur ex venditione fundi, qui tenebatur ad partem fructuum.
62 Laudemium fundorum, qui duobus dominis ſeruiũt, ſi alienentur, cui debeatur.
63 Pactum inter dominos & emphyteutas erectum, quod liceat emphyteutis alienare exceptis eccleſię &c. an valeat.
64 Emphyteuta an poſsit fundum emphyteuticum alteri in emphyteuſin dare.
65 Emphyteuta ſecundo ceſſante ſoluere, an primus ius perdet.
66 Emphyteuſis ſub infeudantibus in infinitum, primo directo domino ſemper debetur laudemium.
67 Emphyteuta non poteſt alienare rem irrequiſito domino.

68 Emphyteuta & vaſallus dimittendo rem inuito domino, an excuſentur à ſeruitijs debitis ſine canone.
69 Feudum cur detur.
70 Emphyteuſis cur detur.
71 Emphyteuſis an præſumatur ex præſtatione canonis, inſtrumentis non confectis.
72 Emphyteuta vagans, & bona relinquens inpoſſeſſa; nec non in canone ceſſans an poſsit per dominum directum priuari?
73 Laudemium ex quibus alienationibus & quãtum debeatur.
Laudemium quod debetur, quantum eſſe debeat.

QVIA locatio & conductio proxima eſt emptioni & venditioni. Inſtitu. de loca. & conduct. in
1 princip. † ea tamen eſt prima differentia, quia in venditione dominium rei transfertur, & in locatione vſus.
2 † Conueniunt tamen in eo, quod vbique pretium interuenire oportet, etiam in pecunia numerata. de emptione probatur in. §. pretium. Inſtit. de emptione. & de locatione probatur per glo. Inſtit. eo. in princip. & . ff. loca. & conduc. & l. ſi merces. §. apparet. Et vt breuiter omnia
3 concludamus, † ea quæ dicta ſunt in venditionibus, poſſunt etiã dici in locationib. & cõductionibus, ſaltem in his quæ
4 concernunt ſubſtantialia contractuum. † Et eſt ſciendum quod locatio & conductio fieri poſſunt ad tempus vel in perpetuũ. vt. ff. ſi ager vectigal. l. 1. & 2. & Inſt. §. adeo. Et in primo membro. ſ. locatione ad tẽpus nomen cõtractus re-
5 manſit. † Perpetua vero in aliud nomen tranſiit. ſ. in contractum emphyteuticariũ: vt in. d. §. adeo. quia, vt dictũ eſt, duplex eſt differentia contractus locationis & conductionis, ſcilicet temporalis, & perpetui de vtroq; dicemus: et primò de temporali locatione: vnde videndũ primò eſt, quæ

quæ veniant in locatione: quia per ea cognoſcimus, quæ
ſunt eius ſubſtantialia & accidentalia. † Et quidē primò 6
oportet interuenire ex parte locātis rem, & ex parte con
ducentis mercedē. & generaliter omnia alia quæ cōuen-
ta fuerunt inter locatorē et conductorē.l.legē.C.eo. † Ita 7
ꝙ ſi conuentū ſit, quo tēpore ſolui debeat merces illo tem
pore ſoluenda eſt: ſi conuentū non ſit, in fine tēporis ſoluen
da eſt, per.l.ſemꝑ in ſtipulationibus.ff. de regu.iur. † Et ſi 8
conductor nō ſoluat, poterit eū locator expellere. l. æde,
quā.C.eo. Poterit etiā locator expellere conductorem in
tribus caſibus, de quibus in.d.l.æde quā.ſ. ſi locator ꝓ ſuis
ꝓprijs vſibus egeat re locata, vel eā velit reficere. aut ꝗa
cōductor malè verſatur in ea, de quo latè per glo.& Dd.
in.d.l.æde quā & in.c.propter ſterilitatē.ext.eo.tit. † Itē 9
veniunt dolus, mora, & culpa locatoris, ex quibus damnū
infertur conductori. puta aliquis locauit operas ſuas ad
agros colēdos, vel vehendū arbores, aut cuſtodiendū gre
ges. ſi aliquid ſiniſtri cōtingat ex mala cultura, vectura,
vel cuſtodia, tenetur de dolo, lata culpa, & leui.l.in iu-
dicio.C.eodē.& Inſt.eo.§.fina. & in.l.ſi vt certo.§.nūc
videndum.ff. cōmoda. gloſſa tamen in.l. qui mercedem.
ff.eod.vult, ꝙ locator operarum pro cuſtodia cum mer-
cede teneatur de leuiſſima culpa, per.l. qui mercedē. &
l.ſeq.ff.eod. ꝙ limitatur, quando damnum venit propter
cuſtodiam non adhibitam à ſe, quia reſpectu ſui omnem
diligentiam adhibere tenetur. Secus ſi damnum ex cul-
pa alterius accideret: nam tunc excuſaretur per diligen-
tem cuſtodiam. Et ita concordantur iura quæ in oppoſi-
tum deduci poſſent. † Caſus autem fortuitus non venit 10
in hac actione, niſi culpa vel mora procedat.ff. eo. l. ſi
merces.§. vis maior.& l. videamus.§. ſi hoc, & in plu-

11 ribus alijs iuribus. † Item venit imperitia ff. eodem l. itē quæritur. §. ſi gemma. Item venit error: puta quia fullo veſtimenta Titij tradidit Gaio d. l. item quæritur. §. & ſi pallium. Item negligentia, vt ſi fullo veſtes per mures corrodi permiſerit, ea. l. §. ſi fullo. Item nimia confidentia, puta quia dimiſit domum in cuſtodiam, & ipſi armigeri damnum intulerunt, quod non feciſſent, ſi ipſe ibidem remanſiſſet. ea. l. §. exercitu. Alios plures caſus vi-
12 de per diſcurſum dictarum ll. † Porro finito tempore locationis, venit in iſta actione reſtitutio rei locatæ. & ſiquidem conductor non reſtituat locatori poſſeſsionem, ex culpa ſua, tenebitur locatori ad intereſſe: vt l. videamus. § qui vinum. ſin autē per contumaciam nō reſtituit, iurari poteſt cōtra eum in litē: vt. ff loc. l. ſi cui. §. 1. quia hæc actio bonæfidei eſt: vt. ff. de in litē iuran. l. in actionibus. Item agi poteſt condictione ex lege ad reſtitutionem poſſeſsionis. Et ſi quidem conductor vſque ad diffinitiuam ſententiam litem expectauerit, non ſolum rem locatam, ſed exiſtimationem pretij quam habuiſſet ex locatione, præſtare compellitur: vt. C. eodem. l. ſi quis con
13 ductionis & l. conductores. † Item locator, vel ſingularis eius ſucceſſor, vt emptor, autoritate ſua poteſt expellere conductorem, niſi aliter conuentum ſit, quia verè non poßidet conductor: ſed videtur poßidere. vt. ff. eodem. l. cum in plures. §. hæredem. & de acquirenda poſſeßione. l. qui vniuerſas. §. quod per colonum. & C. eodem l. emptorem. Si tamen conductor interuerteret poſſeßionem, non liceret domino repellere eum, niſi incontinenti. Alij vero mandato conductoris non licet eum expellere: licet alicui vendidiſſet: ſed nondum tradidiſſet locator: vt. ff. de vi & vi armata. l. colonus. & l. cum fundum

dum: † colonus autem perpetuus, vel qui conduxit ad nõ 14
modicum tempus, non poteſt impunè expelli, cum habeat ius re & naturalem poſſeſſionẽ. ff. ſi ager vect. l. 2. & de ſuperficie. l. 1. poſſet ad hoc adduci. c. licet epiſcopus. de praeben. libr. ſexto. † Item venit in hac actione dolus ſeu 15
culpa familiae conductoris. ff. eodem. l. conductor & ff. eodem. l. videmus. † Praeterea ſciendum eſt quod in 16
iſto contractu ſunt aliqua ſpecialia. Nam primò renouatur contractus in ruſticis praedijs, ad tantum tempus, cum ſuis clauſulis per tacitum conſenſum. l. Item quaeritur. §. qui impleto ff. eodem. Sed in vrbanis ad tantum, quantum lapſo tempore inquilinus inhabitauerit, vt in d. l. item quaeritur. §. fina. niſi aliud eſſet conuentum in prima locatione, puta quia in primo contractu erat expreſſè hoc actum, vel tacitè: quia primus celebratus fuerat in ſcriptis, aliàs cenſeretur reuocatus, quantum inhabitatum eſſet, vel ad tantum tempus, quantum temporis primae locationis. fallit ſi fundus vrbanus eſſet naturae ruſtici: quia quod ex illo non reciperentur fructus, niſi ſemel in anno, vt in omnibus praeparatis ad nundinas, vel lucrandum indulgentias ſemel in anno, vt ibi limitãt Dd. quia tunc cenſentur renouata ad tantum tempus ſicut in ruſticis, per regulam: vbi eadem ratio, idem ius &c. quod intellige quoad conductorem, quia fideiuſſoria obligatio nõ intelligitur renouata, niſi fideiuſſor conſentiat l. ſi cum Hermes. C. eo. & in d. §. qui impleto. faciunt quae notantur in c. praeterea, de appel. Et quod dictum eſt de renouatione tacita contractus, limitandũ eſt. ſ. perſonis ſtantibus in tali qualitate, in qua contrahere potuerunt. ff. eo l. qui ad certũ, & huius ratio eſſe poteſt quia regulariter † fictio non plus operatur in caſu 17
ficto,

ſicto, quàm veritas in caſu vero. l. ſi is qui pro emptore. ff. de vſuc. nec cadit fictio, vbi nõ cadit veritas. l. ſi pater. ff. de adopt. Et quia veritas nõ poteſt pati q furioſus mente captus aut aliàs de iure impeditus contrahere poßit: ergo nec fictio ad illũ caſum ſe extendit: pro hoc eſt gloſſa in
18 *l. ſi de ſuo. C. de dote cauta. † Et eſt etiam differentia inter prædia ruſtica et vrbana quoad hypothecã rerum inuectarũ: quia in vrbanis, ſiue ſciente ſiue ignorãte domino, res quæ fuerint inuectæ ſunt tacitæ hypothecatæ domino: in ruſticis verò nõ niſi interueniat cõſenſus domini.*
19 *l. certi iuris. C. eodẽ. † Itẽ aliud eſt ſpeciale, quia res mea in aliũ me inuito transfertur: quia conductor poteſt rem quã cõduxit alteri relocare, per. l. nemo. C. eo. ſed per hoc nõ obligatur ſecundus cõductor primo locatori l. ſi in lege*
20 *§. ſi colonus. ff. eo. † Sciendũ tamen eſt, q vbi conductor impeditur in re conductitia, diſtinguendũ eſt, à quo cauſetur impedimentum. Nam vel cenſetur à locatore: aut ab eo, quem locator prohibere potuit, vel à tertio, quem prohibere non potuit. In primo & in ſecundo caſu, tenetur locator ad intereſſe, in quo venit lucrum locatoris, non intereſſe, in quo venit lucrum conductoris. ff. eo. l. ſi fundus, quem poſt prin. ſi vero tertio, quem prohibere non potuit remittitur penſio pro rata, vt ibidẽ in ſi. d. l. Niſi conductor cauſam haberet ab habente cauſam ab illo tertio, puta quia conductor reconduxit maiori pretio & expellitur à primo locatore. quia tunc nõ ſolum fit remißio primæ penſionis: ſed etiam eius, quod in plus locauit primus conductor. l. ſi tibi alienam cum ſeq. ff. eod.*
21 *† Remittitur etiam penſio propter ſterilitatem, vbi compenſari non poteſt cum vbertate reſidui temporis. ff. eodẽ l. ex cõducto. § ſi vim. & C. eodem. l. licet & in. c. propter*
ſterili-

ſterilitatem ex eod. tit. Quia ſi fieri poſſet compenſatio, non remittitur per praalle. iura. Et hæc procedunt in locante ad pecuniam numeratam, † quia ſi pro parte fructuum, diceretur partiatus & ſocius per l. ſi merces. §. 22
vis maior in fin. ff. eod. Contingit tamen aliquãdo, † quòd 23
conductor in ſe ſuſcipit pericula, in quo aduertẽdum eſt, quia ſuſcipit pericula aliquorum caſuum particularium tantum. & tunc indubitatum eſt, quòd tenetur de enumeratis, niſi illa renunciatio eſſet contra formam iuris & inductiua: puta quia conductor pmitteret reddere pretiũ rei, ſi penes eum indiſtinctè periret. C. de pactis pigno. l. 1. ff. de vſuris. l. pecunia. & de actione emp. l. Iulianus. §. Papinianus. Aut poſt enumerationem particularium per clauſulam generalem ſuſcipit periculum omnium aliorum & quorumcũq; caſuum, & iſte caſus quo ad expreſſos eſt indubitatus: quo vero ad eos, qui comprehẽdi poſſunt in clauſula generali, Dd. ſunt varij. Poſſunt tamen eorum dicta in has duas conſiderationes reſolui: ſcilicet quòd aut caſus non expreſſi veniunt, & ſunt alias de natura contractus, aut non. Et ſi veniat clauſula generalis illos comprehendit, per ea quæ traduntur in l. quæ fortuitis. C. de pignora. actio. Sed vbi non veniunt de propria natura contractus, dum tamen eorum obſeruatio non inducat peccatum mortale, tunc poſſunt ſubaudiri comprehenſi in generali renũtiatione, per dd iura, quod intellige procedere, vbi illi caſus ſpecialiter non enumerati, poſſunt ex aliqua veriſimilitudine præſumi cogitati fuiſſe: puta, quia emptor vini ſuſcepit in ſe periculum conſumptionis, effuſionis, et generaliter omnia pericula, quia licet non expreſſerit, periculum acoris & emptoris in ſe ſuſcepiſſe videbitur, per l. ſi quis vina. §. ſi aduerſione. ff.

de periculo & commo. rei vend. Et hac maximè proce-
dunt, quando in tali expreſſione periculorum interuenit
iuramentum, quod quidem iuramentum trahitur ad ea
quæ veriſimiliter quis conſiderauit, & ad quod ſe exten-
debat mens partium. l. final. C. de non numera. pecun.
c. veniens. & ibi gloſſ. & doctores de iureiurando. faci-
unt quæ traduntur in c. cum contingat, de iureiuran-
24 do. † Item locans vaſa vitioſa tenetur, ſiue ſciret, ſiue
25 ignoraret. ff. locati. l. ſed addes. §. ſi quis dolia. † Item lo-
cator vrbanorum tenetur reparationes neceſſarias face-
re. ff. loca. l. ſi merces. §. ſi vicino. ſed locator ruſtico-
26 rum non tenetur. d. l. ſi merces. §. cōductor. † Itē notandū
eſt quòd debitor operarum, non valens illas præſtare, pro-
pter aliquod impedimētum poteſt alio tempore ſupplere:
vt vult gl. approbata in l. ſi vno. §. item cum quidam. ff.
iſto tit. Sed ſi debitor operarum duobus locauerit, primò
eum ſatisfacere oportet primo cōductori. l. in operis. ff. eo.
Sed ſi locator caſu fortuito impediatur in preſtatiōe ope-
rarum, nihilominus mercedem totā proſequitur: niſi cul-
pa vel mora ſibi potuiſſet imputari: vel niſi tempore quo
ſeruire impeditus fuit, vnus ſeruiuit alteri, ex quo ſalariū
27 conſequitur. ff. eod. t. ſed addes. §. pe. & fin. † Nota etiam
quòd conductor temporalis poteſt per locatorem expleto
tempore propria autoritate expelli: quia non poſſidet ſibi
ſed locatori: melius tamen eſt quòd autoritate iudicis fa-
ciat. arg. C. de pignori. l. conductores. Item locanti ope-
ras non tenetur conductor prouidere de inſtrumentis. gl.
28 in l. quoniam liberi. C. de teſtibus. † Item conductio tran-
ſit ad hæredes vniuerſales. l. viam. C. locati. quod facit
29 pro habentibus beneficia vel manſiones: et ſimilia. † Item
ſi cōductor deſerat pendente tempore domum, poteſt ſta-
tim

tim pro toto tempore conueniri. gloſſ. in l. ſi in lege §. co-
lonus. ff. locati. † *Sciendum tamen eſt, quòd locatores o-* 30
perarum, per quos non ſtat quominus præſtant : ſed defe-
ctu conductorum: puta quia faber nõ habet carbones: vel
quia non habet pergamenum : tunc locans ſuas operas
ſcilicet ſcriptor, à ſcribi faciente membranas, lucra-
tur ſalarium, cum per eum non ſtet per l. qui operas. ff. eo.
Et hoc ſatis rationi conuenit : ſi interim alteri non locet
operas. Nam ſi alteri locaret, ex quo ſalarium reporta-
ret, non conſequeretur : quia ſatis eſſet eius indemnitati
prouiſum per dictum §. penultim. & final. in l. ſed addes.
ff. eodem. alias binam incurreret exactionem: quod to-
lerari non debet: per regulam: bona fides. &c. Item quæ-
ri poſſet de quotidiana quæſtione de impedito præſtante
operas. An non obſtante, quòd non præſtiterit impeditus,
exiget vel retinebit ſalarium? Iſta & alia quæ circa hæc
contingere poſſunt, quæſtiones, plenè tractantur per gloſſ.
in l. ſi vno. §. item cum quidam. ff. eodem titul. & ibi vi-
de. † *Quæritur etiam: Titius locauit operas ſuas Seio ad* 31
deferendum aliquam literam miſſoriam Narbonam vel
Pariſias aut aliò: vel alia negotia faciendum : captus eſt
Titius à latronibus, & in via expoliatur : vel aliter ſe re-
demit. Quæritur an Seius, qui eum mittebat, tenebi-
tur : & diſtinguitur: quia aut Titius ſe obtulit & cau-
ſa lucri ſui principaliter opera data, iuit, & tunc ſi-
bi imputet. ff. ex quibus cauſis maior. l. qui data. & ff.
de poſſ. l. 1. §. ſæpe. & in c. bona fides. de depoſito. Aut
ſe non obtulit : ſed iuſtus vel inſtanter ſolicitatus iuit. &
tunc nihil eſt, quod ſibi imputetur. ff. de regulis iuris.
non poteſt dolo carere. & l. non videtur. §. quæ iuſſu. &
ff. de his qui notantur infamia. l. qui iuſſu. Et ideo

mittens tenebitur. Si autem non apparet an rogatus, vel rogans ſollicitatus vel ſollicitans acceſſerit, tunc quia vtilitas vtriuſq; vertitur, ad ſuum negotium mittentis explendum, & miſſi ad ſalarium conſequendum, tunc æquum eſt, vt omnes contribuant. ff. ad l. Rho. de iact. l. 2. §. ſi nauis. et ff. ne quid in loco pub. l. prætor. §. viarum. Et hæc procedunt, vbi nulla culpa poſſet Titio imputari. l. itē quæritur. §. 1. ff. loca. Si tamen aliquid inter partes de futuro periculo itineris cautum fuiſſet, illud ſeruandum eſſet. l. ſi quis domum. §. Iulianus. eod. titul. Et idem dici poſſet di miſſo ad exercitum principis, per aliquem nobilem, per ratiões prædictas. Et huius ratio eſſe poteſt: quia ille, ſcilicet Seius, ſi acceſſiſſet, fortè captus fuiſſet, & maiores ſumptus feciſſet. arg. ff. de petitione hæreditatis. l. ſed & ſi. §. quod autem. Et iſte Titius gerens negotia, ſeu qui neceſſario habuit accedere ſeu mittere, no tenetur de caſibus fortuitis. l. negotium. C. de nego. geſt. Et hoc verum vt ſupra dictum eſt, niſi aliter eſſet conuentum: per d. l. negotium, vel niſi culpa geſtorum interueniret: vt dictum eſt ſupra. Nunc de locatione perpetua quæ emphyteuſis dicitur. Inſt. locati. §. adeo. in practica occurrentia videamus: quia quærere quo iure ſit introducta
32 emphyteuſis, & vnde dicitur, & plura alia, † quæ ſunt magis ſpeculatiua quam vtilia omitto, & ad practicabilia
33 me conuerto. † Et quæro qualiter celebratur. Et dic quòd in ſcriptis: vt in l. 1. C. de iure emphyt. & eſt gloſſ. in c. Romana. de cenſi. lib. 6. & in d. §. adeo & ibi vide alia re-
34 quiſita. † Quæ autem forma ſeruanda ſit in emphyteuſi rerum eccleſiaſticarum ſecundum primæuas ſolēnitates: vide in c. in præſentia. de proba. & C. de ſacroſanct. eccl. in auten. perpetua. & auten. ſi quas ruinas. quæ ſunt incor-

incorporatæ.10.q.2. Hodie vero omnes illæ ſolennitates
non ſunt in vſu: ſed leuiori viâ vtuntur eccleſiæ & ec-
cleſiaſticæ perſonæ: ideo quia aliquoties dictæ ſolennita-
tes damnoſæ erant eccleſiis: quia plures diffugiebãt cum
eccleſia contrahere. Nec mirum ſi à dictis ſolennitatibus
in parte ſit receſſum: quia fieri potuit. C.de donà.l.ſan-
cimus. & l.permulti. & l.milites. de teſtamento militis.
Et tales ſolennitates omiſſæ, dum tamen minus ſolennes,
nihil vel parum damni eccleſiis afferant, tolerentur per
diſſimulationem & patientiam: vt in ſimili dicitur de
præb.c.cum iam dudum. quod intellige verum procedere:
dum tamen eccleſiæ non lædantur: qui ſemper reſtitue-
rentur: vt eod.titul. de in integrum reſtit. in anti. & in
6.† Qualiter autem, perpetuas infeudationes rerum ec- 35
cleſiaſticarum fore damnoſas eccleſiis, intelligantur, in-
ſpicienda eſt qualitas rei quæ datur in emphyteuſim: pu-
ta quia fundi vrbani ſunt ruinoſi: vel vt eremi nullum
vel modicum fructum afferentes: & tales dari poſſunt
in emphyteuſim faciendo diminutionem canonis vel fru-
ctus percipi conſueti vſque ad tertiam: verbigratia: ſo-
lebant percipi tria, reducentur ad duo, vt in dictis auten.
incorporatis 10.q.12. & in §. ſi vero quædam. in auten. de
alie. & emph. & in c.terrulas.12.q.2. Si vero non ſunt
ruinoſi aut eremi: tunc expectandum erit, an ſit alia le-
gitima cauſa, propter quam expediat eccleſiæ infeudare:
puta, quia nullos vel paucos habet fructus. & tunc dari
poteſt in emphyteuſim: per iura allegat. & ſi prædia ſint
eiuſdem bonitatis, ſicuti quando eccleſia prius acquiſie-
rat, tunc non debent dari in emphyteuſim: niſi cum di-
minutione ſextæ partis redituum, quos percipere conſue-
uerat eccleſia: puta, reditus valebat ſex, poteſt infeu-
dare

dare pro quinque: vt in d. auten perpetua. et eadem penſio debet conſtitui ſi res ſit facta melior, poſtquam eccleſia acquiſiuit: ne ſua diligentia ſit tibi damnoſa. C. de alluuio. l. ſi idem, etiam ſi parum deteriorata ſit: nam propter modicum damnum à iure non receditur. ff. de in integ. reſt. l. ſcio. & in c. ſi de loca. & in c. penul. de re eccl. alie. vel non alie. Et ſi tãtum tempus exierit, quòd excedat hominum memoriam: ita quòd non poteſt ſciri, cuius bonitatis erat, quando deuenit ad manus eccleſiæ, attendetur ſolum valor præſens redituum: vt no. in dictis iurib. Et hæc procedunt in prædijs ſolitis infeudari, ſi efficiantur ruinoſa aut alio caſu deteriorentur. tunc ad exonerandum nouum emphyteutam poteſt diminui penſio antiqua in tertiam partem: vt in d. aut. ſi quas ruinas. quod procedit, ſi illico ſpectata reparatione, emphyteuta ſoluere velit penſionem. Nam ſi nouus ille emphyteu. nollet ſoluere niſi facta reparatione: tunc non fieret diminutio in tertiam: ſed in mediam duntaxat: vt in d. auten. & in corpore vnde ſumitur. Et horum diuerſitatis ratio eſſe poteſt: quia in primo caſu. ſcilicet quando emphy. paratus eſt ſoluere penſionem non ſpectata reparatione: eccleſia releuatur, ex eo quòd prius penſionem recipit, quàm emphyteuta fructum. In ſecundo vero caſu eccleſia nihil percepit. & ideo non ſit tanta diminutio: vt in dictis iuribus. Hodie tamen eccleſia in contractibus emphyteuticis ſuis paucam facit differentiam cum emphyteuticarijs contractibus ſecularium: quia vix aliàs reperirent emphyteutas. Et vt ſupra dictum eſt, per Romanum Pontificem, & alios prælatos eccleſiæ tolerantur: nec mirum, quia etiam ſecundum varietatem temporum ſtatuta mutan-
36 tur. c. non debet. de conſan. et affi. † Sed quæritur ſi primus emphy-

emphyteuta reſtabat, debens aliquid de canonibus et cenſibus: an agi poterit contra ſecundum emphyteutā? & dic quòd non: quia illa eſt perſonalis actio, quæ non tranſit ad tertium poſſeſſorem. ff. ad Trebel. l. 1. §. ſi hæres. † Sed 37
quæritur an emphyteuta relaxādo rem emphyteuticā liberetur ab arreragijs: dic quòd non. ff. de aqua plu. arc. l. quanquā. §. 1. & ff. de lega. 1. l apud Iulianū. §. fi. et de pub. l Imperatores. 1. reſp. Pone emph vult relaxare domino vnum de prædijs emphyteuticarijs, et aliud retinere, an poßit? dic quod non: per lec. & no. in c. 1. an agnatus in feudis, & melius in l. cum ſi ucluarius cum ſeq. ff. de vſufru. & in l. 3. §. ſin autem duorum. C. de iure emphyt. Pone, † minor ceſſauit in ſolutione canonis an committat? 38
dic quòd ſic: ſed reſtituitur. ff. de mino. l. ſi ex cauſa. §. penult. extra de in integ. reſtit. c. conſtitutus. Et idem in eccleſia cum pariſicentur in priuilegijs reſtitutionum. c. 1. de in integrum reſtit. Et currit quadriennium reſtitutionis petendæ eccleſiæ à tempore commißionis, ſcilicet biennij vel triennij. c. 1. & 2. de in integ. reſti. lib. 6. † Notandum tamen quòd emphyteuta impedito ſoluere impedimento domini: putā, quia dominus defunctus eſt, & hæreditas eſt iacens, non currit tempus nec committit. argu. 39
ff. de vſu. l. pecuniæ, & in c. cum tu. eod. tit. † Quæritur: ſi 40
emphyteuta non ſoluerit totum cano. an per ſolutionem partis euitet commiſſum? & dic quòd ſic: dum tamen de reſiduo dominus det fidem. nam tunc dominus partem capiens videtur remittere. arg. C. de pact. interempto. & vendi. l. commiſſoriæ. & in c. ſuam. de pœnis. ſecus vbi de reſiduo dominus non haberet fidem. arg. l. in executionibus. ff. de verb. obl. C. de diſtract pig. l. quamdiu. † Item 41
quæritur: ſi emphyteuta ceſſauit per 40. annos à ſolutione

penſionis an poßit exceptione præſcriptionis ſe tueri. Hæc quæſtio fuit dubia inter doctores, concluſio tamē eſt quod non: per ea quæ legun. & no. in l. malè agitur. C. de præſcri. 30 an. & in l. cum notiſsimi. §. final. eod. tit. & in l. cum fundus. ff. de vi & vi ar. & in c. conſtitutus. de religi. domi. Et hæc procedunt in emphyteuta qui domino poßidere videtur, & ſibi cauſam poßidendi, mutare non non poteſt. C. de acquir. poſſ. l. nemo. Nam ſi emphyteuta venderet alicui tertio irrequiſito domino: tertius ille poſſederit pro ſuo & tanquā ſuum: et tunc præſcriberet. l. 2.
42 ff. pro ſuo. Et hæc hodie ſatis ſunt determinata. † Quæri ſolet in hac materia emphy. an per recognitionem, quam facit emph. per quam fatetur ſe tenere in feudum à tali, vel à tali, tale vel tale prædium, ſub tali cenſu, an per inſtrumentum illius recognitionis dominus directus probet directum dominium? in qua quæſtione variatum fuit inter doctores. Et ideo eorundem ſequēdo doctrinam, præmit-
43 to † quòd quinq; ſunt modi probandi dominium. Primus eſt ſi probet quis ſe habuiſſe à domino rem, de cuius dominio quæritur. C. de probat. l. cū res. ff. de pig. l. et quæ nōdum. §. quod dicitur. ff. de act. l. emptorem. 1. reſpon. Secundus modus eſt, ſi probet ſe illam iuſto titulo accepiſſe, ac longo tempore præſcripſiſſe: vt ff. de rei vend. l. in rem. §. fi. & ff. de acq. re. do. l. acquiritur. §. non ſolum. ff. de vſuc. l. eum qui. Tertius modus eſt ſi probet rem ſibi traditam fuiſſe ex iuſta cauſa: licet enim non præſcripſerit, habet tamen publicianā, vt ff. de pub. l. 1. & 2. Quartus eſt, ſi probet ſe vel alium pro ſe 30. annis cum titulo poſſediſſe. vt C. de præſcr. 30. an. l. ſi quis emptionis. Quintus modus eſt, licet ſit multum diſputabilis, ſi probet ex conceßionibus factis à domino, ipſam rem pro qua eſt emphyteuta

pro

pro domino longo tempore vel longiſſimo fuiſſe poſſeſſam. Et quia nullo iſtorum modorum contingit probatio per inſtrumentum recognitionis, dici poteſt, quòd per tale inſtrumentum non probatur dominiū. ff. de publ. l. eum qui. §. fin. & l. ſeq. Et quòd recognitio ſola non probet dominium optimū præſtat argumentū. l. cum res. C. de proba. Sed licet per talem recognitionem nō probetur dominiū, ſi tamen dominus, cui recognitio facta fuerit, ſit in poſſeſſione percipiēdi cenſum vel canonē, poterit intentare interdictum, vt tueatur in poſſeſſione percipiendi. c. querelā de elec. quo manutento et conſeruato, ſi poſtea inferatur quæſtio proprietatis per emphyteutam, non probabit, dominus directus directum dominium per illam recognitionem, & abſoluetur ab vlteriori præſtatione emphyteuta, quia cenſus ignorantiæ ſolui nō debet. c. peruenit, de cenſi. † Veruntamen ſi cum dicta recognitione cōcurrat præ- 44
ſcriptio longi temporis ex his duobus reſultaret probatio dominij vt dictum eſt ſup. in ſecundo modo probandi dominium per hoc facit. l. litibus. C. de agri. & cenſib. lib. 10. Sed ex his inſurgit alia quæſtio. † Ponamus quòd recognitio facta eſt generalis quia emphyteuta confeſſus eſt ſe 45
tenere à tali omnia quæcunque prædia, quæ mouentur, de feudo vel emphy ipſius domini directi, & quæ vtiliter tenet & poßidet emphyteuta in territorio villæ vel caſtri, à tali, vult exigere dominus canonē, opponit emphy. & dicit ſe nulla tenere prædia. Nec probat dicta recognitio, quia generalis eſt non faciens mentionem ſpecificam de prædijs. Et quia etiam ipſe recognoſcebat prædia quæ tenebantur à dicto domino, nec appatet, quærunt illa, ergo nulla eſt recognitio. arg. ff. de hær. inſt. l. idemq́; Sabinus. §. ſed ſi eſſe. et ff. de hær. vel act. vend. l. quòd ſi ſit hæreditas.

P Nam

Nam cum ſuper re incerta ſit promiſſio, tam ex parte reſpondentis quam ſtipulantis, nulla contrahitur obligatio. ff. de verb. obl. l. triticum. & de re iudica. c. abbate ſane. libr. 6. Et talis generalis recognitio reſtringenda eſt ad modicos minimosq́; fundos. arg. ff. de verb. oblig l. ſi ita ſtipulatus fuero decem. ff. de re iudica. l. inter partes. in fi. cum concordan. Ex æquitate tamen prætoria & iudicis arbitrio diſcutiendum eſt, in qua diſcuſſione iudex vel arbiter ſequentia habet conſiderare. Primo morē regionis, ſecundo conſuetudinem infeudantis, tertio quantitatem pretij rei infeudatæ. Et quarto canonis annui valorem. et ſecundum hac arbitrari poterit, quanta fuerit quantitas iugerum vel ſeſtayriarium terræ. Et mediam habebit eligere viam, ita quòd nō melior nec deterior ſed mediocris aſſignetur. arg ff. de teſta. l. hæredes. & ff. de annuis leg.

46 l. ſicut. † Et ex hac quæſt. poteſt alia inſurgere. dominus infeudauit filio omnia q̄ tenebat ab eo pater: filius dicit ſe plura acquiſiuiſſe bona, quæ non fuerunt paterna & non teneri illa recognoſcere? cui incūbit onus an domino probare omnia fuiſſe aliunde quæſita? & dic ꝙ filius probare habet aliunde quæſita, cum omnia præſumantur paterna, arg. C. de probationib. l. ſiue. & C. de bonis matern. l. 1. de pecu. cler. c. 1. 12. q 3. c. 1. Qui ſi non probauerit aliunde quæſita, recognoſcet tanquā paterna ſeu à patre prouenta.

47 † Sed ponamus ret ēto themate de alia magis perplexa quæſtione, emphyteuta dicit ſe duo duntaxat reperiſſe prædia, quæ mouētur de domino directo dantis: cenſus eſt exceſſiuus in comparatione prædiorum. Quæritur an dominus directus tenebitur oſtendere de alijs prædijs, vſque ad debitum concurſum cenſuum an vero præciſe illa duo modica prædia ad ſoluendum omnimodam penſionem tenebun-

nebuntur: & veritas eſt quòd iudex conſideratis more regionis, quantitate inueſtituræ ſeu acceptationis penſionis annualis, & valore fructuum rerum emphyteuticarum, arbitrabitur quæ qualis vel quanta fuerit res emphyteutica. arg. ff. de lega. 1. l. ſi ſeruus plurium. in fine. & C. de donat. l. ſi quis argentum. 1. reſpon. & ff. de ope. ſeruorum. l. fi. & de ædil. edic. l. ſi quid venditor. † *Item quæritur an emphyteuta qui diu penſionem ſoluit alicui, teneatur illi ignoranti oſtẽdere per quem ſoluerit, an vero dominus teneatur oſtendere emphyteutæ: et breuiter diſtingue, quia aut emphyteu. fatetur ſe emphyteutã aut negat. Primo caſu emphyteuta tenetur certiorare dominum per no. in §. coges. in aut. de man. prin. colla. 3. ff. ad exhi. l. 3. §. eſt aut. de cenſi. ca peruenit. Sed ſi neget ſe eſſe emphyteutam non tenetur certificare dominum ſed dominus emphyteutã ſeu vaſallum. arg. ad hoc. C. de pet. hær. l. cogi. & 2. q. 5. §. 1. Vel aliter inſpiciendum eſt, quis agat, quia ſi dominus agat petẽs cenſum ſeu canonẽ, debet ꝓbare, quã rem dederit in emphyteuſim, alioquin reus ſoluetur: et idẽ eſt in emphyteuta ſi agat cõtra dominum, quod facere poteſt. ff. ſi ager vect. vel emph. petatur. l. 1. et 2.* † *Aduertendũ tamẽ eſt ꝙ ꝑ negationẽ emphyteutæ nõ impeditur dominus in poſſeſſione exigẽdi canonem, quia quæſtiões de demonſtrãdo & certiorãdo ſunt magis petitoria q̃ poſſeſſoria q̃ nõ impediũt interim poſsidere: vt ſup. viſum eſt.* † *Quæritur etiã de alia quotidiana et practicabili quæſtiõe: nos videmus ꝙ magnates faciũt ſibi recognoſci per ruſticanos, et maximè in iſta ꝓuincia occitana vbi plurimũ nobiles per potentiã procedũt: poſtea ruſticani inueniunt quòd prædia recognita ab alijs tenentur vel ſunt allodialia, & ſic per errorem recognouerũt:*

48 49 50

 qua-

quæritur an poſſint facere reſcindi illam recognitionem erroneam, per eos ſic factam? breuis eſt cõcluſio. quòd ſic, per l. error. de iuris & facti ignorantia. ff. ad municipales. l. libertus. §. error. & de iure fiſci. l. edicto. in fin. ff. de cenſi. l. forma in fin. & in ca. vltim. de confeſ. & hoc vi-
51 *di pluries de facto practicari.* † *Vlterius quæritur ſi emphyteuta nolit dicere pro qua reſoluit, imo negat ſe aliquid tenere à domino directo, dicendo quòd ea quæ ſoluit, indebitè ſoluit an dominus poterit ipſum compellere ad ſolutionem? & ſatis viſum eſt in via poſſeſſoria ſupra, quòd ſic. ſed petitoria compellendus eſt captis pignoribus. per l. ſi quis magiſtratus. ff. de mune. & hono. qui ſi ſic dicere noluerit, arbitrabitur iudex ex cõſuetudine regionis, valore prædictorum, & quantitate cenſus arg. ff. de tranſactionibus. cum l. 2. §. modus. & de donat. in-*
52 *ter virum & vxorem l. vtrum.* † *Item quæritur, an vno hæredum ſoluente canonem pro parte, altero vero non, committatur in totum, quæſtio diſputabilis eſt, ſed concluſio communis eſſe videtur inter doctores, quòd ſi particulares ſolutiones factæ per vnum ſatisfaciant vno vel duobus annis, taliter quòd reſpectu amborum non ſit lapſum triennium vel biennium, tunc non eſt locus commiſſo. Sed ſi non attingunt, tunc aut res eſt diuiſibilis aut indiuiſibilis. ſi diuiſibilis, tunc quia non eſt rationabile, quòd pœna vnius extendatur ad alium. per c. quæſiuit. de his quæ fiunt à maio. par. ca. C. ne vxor pro marito. l. penultim. & rem quæ culpa caret, in damno vocari non conuenit. c. 2. de conſtitu. nec debet alteri per alterum iniqua conditio inferri. ff. de regul. iuris, l. nõ debet, tunc pro parte ſoluentis euitatur commiſſum, pro quo præſtat.*
53 *arg. c. 2. de vaſal. qui contra conſti lo. in feu.* † *arguendo*

de feudo ad emphyteuſim, quæ eſt bona argumentatio per lec & not. in c. 1. de feudu mar. & in tit. an agnatus & in c. ex parte. de verbor. ſign. Sed ſi res eſt indiuiſibilis tunc tota committitur aliàs tributorum præſtatio cõfunderetur quod non decet. ff. commun. diui. l. communi diuidudo iudicium. 1. reſp. † Solet etiam quæri, an hæredes 54
vel ſucceſſores emph. poſſunt diuidere fundum emph. Et videtur quòd non, quia fundus vectigalis nõ debet regionibus diuidi ne confundatur præſtatio vectigalis. ff. commu. di. l. communi diuidun. iudicium. §. 1. In oppoſitum facit quia obligatio penſionis in vnumquemq; pro hæreditaria parte tranſit. C. de pact. l. pacto ſucceſſorum. & l. 1. C. ſi certum petatur. In hoc articulo diſtingue: quia aut per diuiſionem fit præiudicium domino directo, puta quia pluris venderetur vnitum prædium quam diuiſum, & tunc non poteſt inuito domino diuidi, aut per diuiſionem non fit præiudicium domino, puta quia tantum valet in partes diuiſum, quantum coniunctum, & tunc poteſt diuidi. et hoc velle videtur. d. l. communi diuidun. in prin propter dictionem adiectiuam, magis, ibi poſitam, quaſi velit textus, quòd vbi præſtatio vectigalis nõ confunderetur, diuidi poſſet fundus. Et huic rationi præſtant arg. optimum ea, quæ dici ſolent de diuiduo & indiuiduo vt in l. eadem. §. Cato. & in l ſtipulationes non diuiduntur. in prin. & in verſ. Celſus. ff. de verbo. obliga. vbi habetur communis doctrina doctorum, † quod ea cenſetur 55
diuidua, quando partes ſeparatæ à toto tantam afferunt vtilitatem ſeparatæ, quantam coniunctæ toto, alias non ſunt diuidua ſed indiuidua. Et pro intelligentia horum, ſupponamus exempla in vrbanis & ruſticis prædijs, & in iuribus corporalib. In vrbanis videamus in ciuitatibus, ꝙ

in carreriȷs publicis domus habent ſtrictam faciem, ſuper carrerias, ita quòd ſæpe de pluribus videmus quòd non habent octo palmos faciei, quæ ſi diuiderentur efficerentur inutiles, vel quaſi, cum perderentur apothecæ ſeu operatoriȷ butique: nam quatuor palmi eſſent neceſſariȷ, tam ad medium diuidens, quam ad introitum cuiuſlibet partis, & ſic nihil reſtaret, quod afferret vtilitatem in carreria. In ruſticis vero ſunt duo, qui habent areã, quæ vix pro vno ſufficit, quæ diuiſa non eſſet capax ad bladũ flagellandum ſiue eſpicandum. i. extra ſpicam ponendum: In iuribus vero poſſunt ſumi exempla ex d. l. ſtipulationes non diuiduntur in princip. quæ de ſeruitutibus ſubiungit exempla. Et quia in his & ſimilibus exemplis notorium verteretur præiudicium dominorum, non eſt permiſſa diuiſio per d. l. commun. diuidun. iudicium. ff. communi diuidundo. Exempla vero diuiſibilitatis ſumi poſſunt ex poſitis exemplis prædictorum, puta quia domus eſt lata, area ampla, & ſeruitus omnibus aperta ſecundum vſum cuiuſque: & tunc poterit diuidi aut regionibus aut tempore: aut mercede. d. l. communi diuidundo. §. cum de vſufructu. Et hæc ſatis hodie approbat communis vſus, & obſeruantia, & ſatis conuenit rationi quæ pro lege habetur, vbi lex deficit. l. adigere. § fi. ff. de iu. patro. l. 1. §.
56 *hoc autem interdictum. ff. de fonte. † Quæritur etiam è contrario ſi duo domini directi ſint eiuſdem rei: & vnus, velit retinere iure prælationis, an poßit? & concluſio eſt quòd ita, quia l. fi. C. de iure emphy. non diſtinguit, an ab vno vel pluribus teneatur emphyteuſis, ſed indiſtinctè dat facultatem retentionis, & per conſequens ea facultate retinere poterit, per l. quæ de tota. C. de rei vendicatione. Sed ponamus, quòd aliȷ conſciȷ directi in feudo collu-*

colluſerunt cum emptore, ne retineretur iure prælationis à conſocio eorum, & finxerunt rem venditam pretio 10. quæ multo minori vendita erat, ſed hoc fiebat, vt ille directus condonens pretio retractus non vteretur iure prælationis, quo remedio vteretur iſte: & dic quòd conſtito de colluſione poterit facere æſtimari ad commune precium, & hoc eſt, quod ſentit. d. l. final. in §. ſed nec hac. verſi. diſpoſuimus, in verbis illis, quantum pretium ab alio reuera &c. & huius ratio eſt, quia pretia rerum communi æſtimatione capienda ſunt. l. pretia rerum. ff. ad. l. Falcid. alias ſemper poſſet fieri fraus. & ſi illa colluſio probari non poſſit per teſtes, recurri poteſt ad iuramentũ. arg. eorum quæ habentur per gloſſ. in l. Fulcinius. §. quid ſit latitare. ff. ex quibus cau. in poſſ. ea. & in c ſignificaſti. de homi. & in c. ſtatutum. §. nullus. de reſcrip. libr. 6. † 57

Quæritur etiam de alia quotidiana quæſtione, videmus quòd vt plurimum in venditionibus venditores vendendo dicunt prædia teneri in feudum, ſub cenſu annuo &c. à tali domino: & verum ſit quòd teneantur, an ex eo ꝙ facta eſt mentio quòd tenerentur, ab illo tenebitur emptor recognoſcere illi: & videretur prima facie quòd ita: quia venditor potuit illam lege adducere ſaltem in fauorem eccleſiæ: per ea quæ leg. & no. Inſt. de inut. ſti. § alteri. facit. ff. depoſi. l. publica. C. ad exhi. l. ſi res. In oppoſitũ facit. §. alteri. in l. ſtipulatio iſta. ff. de ver. ob. Poſt plura hinc inde altercata per doctores concluſio eſt, ꝙ ex illo contractu non quæritur ius: ſed ex ratihabitione, q̃ exinde fit per dominũ à quo teneri dicebatur: quia ratihabitio retrotrahitur & mãdato cõparatur. C. ad Mace. l. fi. C. de do. inter vi. & vx. l. donatiões. et in reg. ratihabitionẽ. de re. iu. li. 6. et habebit vẽditor cedere actiões domino: quibus

bus cenſus aget, arg. C. ſi quis alteri vel ſi.l.cum per eos. & C.per quas perſo nob.acquir.l fin. Nec replicabit emptor vel excipiet, quia eius non intereſt: cum tanto minus emerit propter expreſſionem oneris. l. in venditione. ff. de act. empt. Sed quo ad iuris ſubtilitatem, reſpectu eius, cui dicitur ſeruire, cui non ſeruiebat prima facie, non fuit ſibi quaſita ſtipulatio. per d.§.alteri. & inſpiciendum erit ad euitandum dictam iuris ſolennitatem, an neceſſe eſſet ſtipulari ad vtilitatem illius, cui ſeruire dicebat: puta quia fortè erat coniuncta perſona cui ſtipulari poterat: vt in patre & filio. Inſt. de inu. ſtip. §. & qui tuo. Aut quia ſua interſit: puta quia ſit tutor eius, cui ſtipulatur rem pupilli ſaluam fore: vel quia procurator ſtipulatur domino. vel etiam ſi quis ſtipuletur creditori: vt ff. de verb. oblig. l. ſtipulatio iſta. § ſi ſtipuler. & in pluribus alijs caſibus quos in dictis iuribus videre poteris. Et generaliter vbicunque alteri ſtipulatur cum iuramento promittentis: vt in l. ſeruus. §. 1. ff. de ope. liber. & notatur in l. nam poſtea. §. iuſiurandum. ff. de iureiur. maximè cum exinde ſtipulans cedit actiones. l. poſſeſſio quoque. § poſſeſſio. ff. de acquirend. poſſ. Idem etiam putarem, ſi venditor naturaliter eſſet obligatus ei cui ſtipulatur: puta ad antidora: & per conſequens ex compenſatione tenebatur. l. etiam. ff. de compenſatio quia ſtipulando cenſum dari ei, cui antidora erat obligatus dare videbatur: vt voluit textus. & gloſſ. in l. ſi vero. §. inde Papinianus. ff. mandati

58 *† Et donatio abſenti cum ſtipulatione notarij & iuramenti interpoſitione fieri poteſt: vt ſupr. viſum eſt in titul. de dona.*

59 *Quari ſolet † an compenſatio ceſſare faciat commiſſum: & dicitur quòd ſic: per. l. eum aliter. & l. ſi ambo. § cũ alter alteri. ff. de cõpen. facit. l. eius.*

eius.& l. ſi conſiſtat. C.eod. Et ita iudicari vidi in hac prouincia. † Quæritur an oblatio cenſus facta exactori ſeu receptori deputato ad exigendum recipere nolenti, excuſet à commiſſo? dic quod ille receptor noluit recipere: quia non offerebatur congruis loco & tempore: nec de legitimo grano, liquore, vel argento. Et tunc non excuſat: quia non compellitur quis accipere debitum, niſi in illa qualitate, ſub qua eſt debitum: per l. obligatione in fi.& l. eum à quo. C. de ſolutio. Sed ſi fieret congruis loco & tempore, debitis granis, liquoribus, vel nummis, tunc ſi receptor ſeu caſtaldio differat recipere, quia forte alijs occupatus fuerit, contentus quod emphyteuta penes ſe retineret, tunc oblatio vim habet obſignationis & depoſitionis: & releuat à commiſſo. arg. ff. de publi. l. fin. §. ſi quis. & in c. ſignificante. de pig. Sed ſi receptor non committeret cuſtodiam emphyteutæ imo aliam diem aſsignaret in qua deferre deberet, tunc ſi illa non portaret, & permitteret elabi tempus, non euitaret commiſſum, argu. eſt ad hoc in c. ab eo. de appel. lib. 6. † Quæritur, an ex venditione fundi qui tenebatur ad partem fructuum, debeatur laudemium: diſtingue: quia aut erat datus in emphyteuſin perpetuam ſub certa parte fructuum: & tunc eſt contractus emphyteuticus & laudemium. Sed ſi non eſſet datus in perpetuum ſed annuatim: vt communiter videmus fieri, quod vnus tenet anno iſto, alter altero, ad placitum dominorum: & tunc non debetur: quia cenſetur magis conductor quàm emphyteuta: per c. potuit de loca. & ea quæ habentur in l. qui agros. C. de omni agro deſerto. libr. 11. † Quæritur etiam: videmus ex aliquibus fundis quod ſeruiunt duobus dominis, ſi alienentur cui debebitur laudemium? & dic quod primo, qui infeu-

60

61

62

dauit.C. de iure emphy.l.1.§. ſi autem duorum faciunt quæ notan. in.l. lex vectigal.ff.de pigno ſed canon ſoluetur illi, qui nouiſſimè infeudauit: & ſi ille non ſoluat primo, poterit ille primus expellere tertium: per d.l. lex ve-
63 ctigal.ff.de pigno. † Poſſet etiam quæri, quia de iure communi fundi feudales vel emphyteuticarij poſſunt eccleſiis relinqui capi.1.§.fi.de immun.eccl.lib.6.vbi improbatur conſuetudo Franciæ. an valeat pactum quod quotidie fit inter dominos & emphyteutas ſeu vaſallos, quod emphyteutis ſeu vaſallis liceat alienare in quaſcunq; perſonas, exceptis eccleſiis, clericis, & militibus: & videtur prima facie quod non.C.de pactis.l.pacta quæ contra.in oppoſitum facit: quia contractus feudalis & emphy.regulantur pactionibus partium.l.1.in princi.C.de iur.emphyt. ibi dum dicit. In quo cuncta, quæ inter vtraſque contrahentium partes ſuper omnibus (vel etiam fortuitis caſibus) pactionibus ſcriptura interueniente habitis placuerint firma illibataq; perpetua ſtabilitate modis omnibus debeant cuſtodiri. & hoc iure ſeu pacto communiter vtuntur domini: nec per hoc obſtat argum.de.d.§.fin.vel quod ſit pactum contra libertatem eccleſiæ: quia clarum eſt de iure, quod legatis, fideicom. donationibus, venditionibus, permutationibus, vel ſimilibus contractibus apponi poſſunt conditiones. Et quia per alienationes, quæ fierent eccleſiis, clericis vel militibus fieret præiudicium dominis feudorum emphyte. vt eſt notorium, merito poſſunt apponere illud pactum ne in manus talium alienentur: & hoc clarè probatur in.c.1.de alie feu.§. inde. Sed cõſulitur talibus quia vendere poſſunt.12.q.2.longinquitate & in feu.de prohi.feud alie.non conſti imperialem §.ſi quis ab infeudatus.& in talibus loco rei ſuccedit

dit æſtimatio.ff. de leg. 1 l. filiusfam.§.1.ſi vero contra. †Item quæri ſolet an emphyt. poſsit fundum emphyt.al- 64
ter in emphy.dare. & diſtingue: quia aut hoc fit volente domino aut ignorante.& ſi volente dubium non eſt quin hoc fieri poſsit, per ea quæ traduntur in.d.§.adeo.Inſtit. loca.& per gloſſ.in l.2.C. de iure emphyteu. quia in hoc domino volenti non fit iniuria. & hoc caſu ſi contingat alienari per ſecundum emphyteu. tenebitur is, in quem alienatio facta eſt renouare, ſeu inueſtituram petere à primo domino, & ei laudemiorum iura ſoluere.C. de iure emphy.l.fi.§.ſin autem duorum.† Quid ſi ceſſet ille ſe- 65
cundus ſoluere: an primus perdet ius? dic ꝙ ſic: per.l.lex vectigal.ff.de pign. †Vnum generaliter dico, quod ſi do- 66
mini conſenſu vel aliàs conſuetudine emphy. ſubinfeudaret, et ille alteri quaſi in infinitũ, ſemper requirẽdus eſſet primus dominus directus, et ei ſolui laudemiũ: per.d.l.fi.in ſecundo vero caſu, quãdo ſecundo infeudatur ignorãte domino, nõ valet illa infeudatio per emphyt. facta.C. de iure emphy.l.fi.in prin.& in.c.potuit.de loca.†per quæ iu 67
ra probatur, ꝙ emphyteuta irrequiſito domino nõ poteſt alienare: alienatiõis aũt verbo cõtinetur ꝑpetua emphyt. de re.eccl.alie.vel nõ alie.c.nulli.& in aut.de nõ alie.aut permutã. rebus eccle.§. nos igitur verſ.alienationis aũt. C.de reb.alien.vel nõ alie.l.fi.Sunt tamẽ aliquæ ꝓuinciæ q̃ conſuetudine tolerãtur ꝙ emphy poſsit apponere pẽſionem annuã: etiam perpetuã: per.d.§.adeo.et gl.in.d.l.2. cui cõſuetudini ſtatur in illis ꝓuincijs, cum ſit legũ interpres & ꝓ lege ſeruatur.l.2. cũ ibi not.C.q̃ ſit lon.conſue. †Itẽ q̃ro an emph.et vaſallus dimittẽdo rẽ inuito domino 68
excuſentur à ſeruitijs debitis ſine canone? & de vaſal.videtur ꝙ ſic: ꝑ c.vnicũ.in fi.de vaſal.q̃ cõtra cõſti. Loth.et

de

*de prohi.feu.alie.per Fede.c.imperialem.de emphyteu-
ta idem videtur dicendum per.l.& ſi forte.§.etiam.ff ſi
ſerui.vendi. Contrarium tamen eſt verum:per.§.adeo.
Inſt.de loca.& per.c.iudicatum.de immunita.eccle.li-
cet glo.aliter intelligat ſcilicet in ſeruis gleba: quia iſte
contractus licet ab initio ſit voluntatis:ex poſt tamen eſt
neceſſitatis l.ſicut.C. de act.& videtur tex.de hoc in.l.
quicunq;.de fund.patri.C.lib.11.& in.l.cum ſatis.§.te-
neant.de agri.& cenſi.in ver.nulla.C.lib.11.& de omni*
69 *agro deſerto.l.quicunq;.C.lib.11.† Nec obſtat quod va-
ſallus poſſit rem dimittere inuito domino.nam ibi eſt ra-
tio, quia feudum datur propter amorem, honorem, &
vtilitatem vaſalli: vt in.c.beneficium.in quibus cau.be-
neficium. Et ideo non mirum, ſi illi vtilitati renunciari*
70 *poteſt: iuxta ar.l.pe.C.de pac.† emphyteuſis autem da-
tur propter hoc, quod res meliorentur: ergo non mirum ſi
emphyteuta non poſſit dimittere ſine conſenſu domini.*
71 *† Quæritur: cum pro expedito habeatur, quod contractus
emphyteuticus celebrari debeat in ſcriptis: an poſt longũ
tempus petitur inſtrumentum emphy. quod forte amiſit:
attamen canonem annuatim ſoluit: an per tale longum
tempus præſumetur præceſſiſſe contractus emphy.& præ-
dium datũ in emphyteuſim: & dic quod præſumitur con-
ceſſa: per.l.iubemus.C.de fun.pa.lib.11. longa enim præ-
ſtatio inducit coniecturam: vt omnia ſolenniter acta vi-*
72 *deantur.ff.de vſur.l.cum de in rem ver. † Quæro etiam
de quotidiana quæſtione emphyteuta vagatur per pa-
triam, nec ſcitur vbi ſit, & relinquit bona ſua impoſſeſſa:
dominus directus videt deteriorari, & in canone ceſſari,
an poſſit ad manum ſuam capere & abſentem priuare, ſic
quod rediens non recuperaret. pro quo diſtingue: quia
aut*

aut ille emphyteuta eſt minor, vel pro repub.abſens:& tunc durante minoritate, vel abſentia pro repub. non poteſt ſibi vendicare bona dominus directus: ſed debet deputare vel deputari facere curatorem. ar.l. in poſſeſſionem.§.cum dicitur.ff. ex qui. cau.in poſ.ea.vel forte ipſemet, vt curator legitimus bonorum emphyteutæ abſentis, ad inſtar curatorū qui dantur bonis abſentium, adminiſtrabit: per. d.l. in poſſeſſionem. & durabit illa cura vſq; ad maioritatem vel finitam cauſam abſentiæ: vt in d.§.cum dicitur. & in.§. ab hoſtibus. Inſtit. de aucto.tu. Sed ſi quis maior ſine cauſa legitima abſens fuerit, exſpectari debet per triennium, ſi feudum ſit prophanum: aut per biennium, ſi feudum ſit eccleſiaſticum: qui ſi non redierit poterit dominus rem ſuam ad manum ſuā propria autoritatē reducere: quia in hoc caſu ceſſat conſiliū. glo ſuper verbo repellere. in.l.2.C. de iure emphyteu. vbi conſulit iudicis autoritate parte vocata fieri: quia vagabundus vocari non poteſt: quia neſcitur vbi ſit. ar. eorum quæ not. in.l. 2. C. vbi de crimine. & in iſto caſu præſtat ar. c. inter quatuor. de cleri. nō reſiden. in eccle. vbi dicitur, quod clerici deſerētes beneficia ſine iuſta cauſa. & ſi congruo tēpore exſpectati, non redeant poſſunt per epiſcopum priuari. Et eſt arbitrarium tempus beneficialis, cum non ſit à iure limitatum. Sed quia in caſu noſtro eſt à iure limitatum ſcilicet biennium vel triēnium, niſi redeat infra illud, ceſſantibus cauſis legitimis, poterit dominus propria autoritate recuperare fundum ſuū. Nam aliàs poſſet eſſe tanta abſentia, quod plus aſcenderent ceſſationes canonum vel deteriorationes, quā valor fundorum emphyteuticorum. Et quod in caſu præmiſſo recuperare poſſit dominus propria autoritate præſtat.l ſi

lia

ita pater.& l.ſi filius.ff.de ritu nup. Alia pertinētia huic materia vide in ſummis & in gloßis trium ll.C. de iure emphyteutico. Vltimò, ad breuem notitiam habendam
73 *† ex quibus alienationibus & quantum debeatur laudemium. Primò recurrendum eſt ad pacta: deinde ad locorum conſuetudines, ceſſantibus verò pactis vel conſuetudinibus, recurrendum eſt ad iuris communis diſpoſitionem. Et omißis duobus primis membris,ſcilicet pactis & conſuetudinibus, cum quaritur de iure communi, ex quibus alienationibus & quantum debeatur laudemium, diſtinguendum eſt, quia aut alienatio ſit conditionaliter,aut purè. Si conditionaliter, hoc fit dupliciter, quia aut conditio impedit dominij tranſlationem,aut retractat.primo caſu non debetur laudemium,quia non eſt vera alienatio per lec.& not.in.l.ſi hominem.ff.de vſuca. & in.l.vbi autem.ff.de in diem addic.Secundo vero caſu, quando conditio retractat iam tranſlatum,debetur laudemium.ar.lec.& nota.in.l.quoties.eo.tit. de in diē addic.&.ff.de lege commiſ.quaſi per totū:&.C.de pac. inter emptorē & venditorem.l.2.&.3. de quo ſuprà dictū eſt tit.de emp.§ nunc qualiter ver.nunc ſupereſt ver. & nūc de pactis.Si vero et ſecundò principaliter alienatio ſit purè,iterū diſtinguendum eſt quia aut alienatio ſit ex mera liberalitate, aut vrgēte neceßitate.ſi primò,aut ſit ſine cauſa, vt donatio ſimplex, aut cum cauſa,vt donatio cauſata. Primo caſu non debetur.glo.in.l.ſi.C.de iure emphy.& in.c. potuit. de loca cum quibus cōmuniter tranſeunt Dd.Secundo vero caſu cū donatio eſt cauſata,debetur,per.d.l.ſi.§.& ne auaritia in illis verbis,vel æſtimationis loci. In ſecundo aūt caſu,quādo ſit ex neceſſitate,iterū diſtinguendū eſt,quia aut eſt neceßitas cauſatiua*

*ſatiua vt teſtari. l.1.C.de ſacroſa.eccleſiis. aut neceſſitas
præciſa, vt dotare vel donare propter nup.& ſimilia. Pri-
mo caſu aut inſtituitur ſuus aut extraneus: ſi ſuus nō de-
betur, quia eſt quadā continuatio domini. l. in ſuis.ff.de
ſuis & legi.hære. ſi verò extraneus, aut hoc dupliciter: q̄a
aut eſt penitus extraneus, aut quodā modo ſuus. primo ca
ſu debetur, per dictū.§.& ne auaritia. Secūdo vero caſu,
quandò eſt quodāmodo ſuus, vt ſunt oēs ſuccedentes ab
inteſtatò: vt in.l. hac cōſultiſſima.§ ſi quis aūt.C.de teſt.
& tunc nō debetur, niſi aliud haberet pactū, vel conſue-
tudo, vt ſupra dictū eſt. Secundo quidē caſu quādo neceſ
ſitas eſt præciſa; & hoc dupliciter, quia aut illa neceſſitas
ꝓuenit facto hominis, aut miniſterio legis, primo caſu, pu-
ta quia aliquis ꝓ neceſſario vſu ſuo permutat domum, vel
quodlibet aliud prædiū cum alterius domo vel prædio de-
betur. per lec. & not. in l.1.C. de rerū permu aut diuidit,
& iterū debetur ꝑ lec. & no. in.l.1.C. cōmunia vtriuſq;
iudicis, vel debitor dat creditori inſolutū & debetur. ar.
l.volūtate.ff. quib. modis pig. vel hyp. vel creditor inuito
debitore facit vendi rē hypò.& ſimiliter debetur. arg.l. ſi
pignore.ff. de pigno. act. Aut eſt ſecūdo caſu neceſſitas ꝓ-
uenit legis miniſterio, puta q̄a pater dotat filiam vel dat
donationē propter nuptias. Et iterū diſtinguendū eſt: q̄a
aut dat fundū inæſtimatū, & nō debetur arg. lec.& no.l.
3.§. emphy. in aut. de non alie. vel permut. colla.2. aut
dat æſtimatū & hoc iterum dupliciter: quia aut illa æſti-
matio non facit emptionē: aut facit. Primò caſu non de-
betur, quia non cauſat alienationē, per lecta & notata in
l.quoties. C. de iure do. & in.l.plerunq;.ff.eo. Secundo
vero caſu debetur ex eo, ꝙ talis alienatio cauſat aliena-
tionē, per lec.& no.in.l.vnic.§.licet eiuſdē.C.de rei vxo.*

acti:

acti. & in l. ſi æſtimatis. & l. æſtimata. ff. ſolu. matri. cum
74 *vtrobiq; notatis.* † *Quantum vero in caſibus in quibus laudemium debetur, ſolui debeat. reſpondetur, quod, vt ſupra dictum eſt, primò recurrendum eſt ad pacta, deinde ad conſuetudines. quantum vero de iure debetur quinquageſima pretij. vt in. d. l ſi. in fin. C. de iure emphy. hodie tamen apud nos, non ſolum eſt differentia in prouincijs, ſed etiam in villis & oppidis, propter quod non poteſt congrua aſſignari preciatio, vel quota quæ debeatur pro laudemio.*

De ſocietate rubrica 9.

SVMMARIA.

1 Societas quid ſit.
2 Societas, qualiter contrahatur.
3 Societas quarum rerum ſit.
4 Societas eſt rerum honeſtarum non turpium.
5 Inſtitutiones non veniunt in ſocietate vniuerſali.
6 Societas inter quos contrahatur.
7 Societas ſub quibus modis contrahatur.
8 In actione pro ſocio quæ veniant.
9 Actio pro ſocio quibus & contra quos detur.
10 Societas qualiter ſoluatur.
11 Societatem morte finiri, nullo pacto, vt in æternũ duret, effici poſſe,
12 In ſocietate, æqualitatem eſſe ſeruandam, quomodo intelligendum.
13 In ſocietate pactum ęqualitatis vel inæqualitatis quatenus admittatur.
14 Societatis omnium bonorum requiſita.
15 In ſocietatem omnium bonorum quomodo nomina ſeu actiones veniant.
16 In ſocietatem omnium bonorum hæreditates. Legata, donationes cauſa mortis quatenus veniãt.
17 Societate omnium bonorum lucrorum & fortunarum

rum contracta, quid veniat,
18 Socius tenetur ſocio de dolo, lata culpa & leui, non de leuiſsima nec caſibus fortuitis.
19 Societate diſſoluta morte patris quatenus filia de communibus bonis dotem recuperabit.
20 A ſocietate omnium bonorum quæ detrahantur.
21 Societatis abuſus in prouincia Occitana.
22 Autẽticæ, de æqualitate dotis § hoc igitur, intellect⁹.
23 Dotis & donationis propter nuptias inæqualitatis incommoda.
24 Conſuetudo praua dicenda eſt corruptela.
25 Conſuetudinis legitimæ requiſita.
26 Pactorum dotalium inæqualium remedium.
27 Læſo in æqualitate dotis vel propter nuptias donationis, quomodo ſuccurratur.
28 Aſſociatio ſeu donatio ſub colore matrimonij facta, an propter illatas manus violentas vel atroces iniurias contra aſſociantem probatas, reuocari poſſit?
29 Societas animalium, quæ traduntur ad capitum, quibus pactis legitimè contrahatur.
30 Paupertas cogit ad turpia.
31 Aequitas circa nutrituram animalium, quomodo in foro conſcientiæ dijudicanda ſit.
32 Societas circa nutrituram animaliũ quib. pactis ineat.
33 Societas de emolumento animalium inita, quãto tempore duret.
34 Societas fructuum inita, quanto tempore duret.
35 Societas de lacte & caſeis animaliũ inita, quanto tempore duret.
36 Socius tradens animalia, & maiorem partem fructuũ ſtipulans, quatenus peccet
37 Societatis æqualis vel inæqualis diſcuſsio, relinquẽda eſt arbitrio iudicis
38 Societatis pacta inita, per ſucceſſorem alterius ſocij, velut emptorem ſeruanda ſunt.
39 Socius pro contractu ſocij quatenus conueniri poſsit.
40 Socius recedens, an poſsit partem communium rerum

repetere, vel alteri ſociorum dare.

41 Socius vnus ſine alio alienans ei non præiudicat.

42 Societate finita æs alienum durante ſocietate contra-ctum, an de communibus bonis ſocietatis ſolui debeatur.

43 Socius an poſsit inuito ſocio reficere domum.

44 Maleficij commiſsi per alterum ſociorum, compoſitio, an ſoluetur de communi.

45 Sociorum alter, ſi aliquid emat, an erit commune?

Materia huius rubricæ perutilis eſt huic prouinciæ in qua homines eam incolentes iſto contractu maximè vtuntur, ſeu verius ex infra dicēdis abutuntur, & non ſolū in contractibus cōmunibus: ſed etiam in priuilegiatis, quemadmodum ſunt dotes, & donationes propter nuptias, quas vulgus appellat affrayramenta forte ex eo quod vult text. in l. verum, in princip ff. eo. dicens ſocietatem habere ius fraternitatis, in quibus vix aut difficulter poteſt interuenire natura huius contractus. Et quia communiter illo vtendo, communiter abutimur, dictos abuſus, materiam proſequēdo, recenſebimus. Sed primum videndum eſt quid ſit ſocietas, ſecundo qualiter contrahatur. tertio de quibus rebus. quarto inter quos, quinto ſub quibus modis vel pactis. ſexto quæ veniant in eius actione. ſeptimò quibus detur actio. & contra quos. octauo & vltimo qualiter ſoluatur. Ad primū
1 reſpondetur, † quod ſocietas eſt duorum pluriumve conuentio honeſta, contracta ob cōmodiorem vſum & vbe-
2 riorem quæſtum, Inſtit. eo. glo ſuper rubrica. † Ad ſecundum, contrahitur ſocietas ſolo conſenſu. ff. eo l. qui admittitur. & ideo ſocius ſocij mei, ſocius meus non eſt, vt ibi. lem: & l. nam ſocij. eo. tit. & ad tempus & ad vitam,
3 & ſub conditione. ff eo. l. 1. C. eod. l. penul. † Ad tertium reſpon-

reſpondetur, quod contrahitur ſocietas quandoq; vniuerſorum bonorum. quandoq; negotiationis alicuius, quãdoq; vnius rei. ff. eo. l. ſocietas contrahitur in prin. † quãdo intellige procedere in rebus honeſtis, quia turpis rei nulla eſt ſocietas. ff. eo. l. cum duobus. §. vlt. cum pluribus ſequentib. Et attende quod in ſocietate particulari non veniunt aliunde quæſita. l. cum duobus. § fi. ff. pro ſocio. † Item nec in ſocietate omnium bonorum veniũt inſtitutiones. l. duo ſocij. §. fi. ff. pro ſocio. Ad quartum contrahitur inter eas perſonas, quæ poſſunt vna alteri obligari, de quibus. ff. & C de pactis. † Ad quintum ſub quibus modis contrahatur dic quod ſub æquis vel æqualibus modis. l. 3. C. eo. ita ꝙ ſi contrahatur nummorum vel mercãtiarum, aut alterius negotiationis pares ſint nũmi mercantiæ aut negotiationis. Nã ſi vnus altero præpolleret, & æquũ eſſet lucrũ, non eſſet bona ſocietas, cũ diceretur leonina. ff. eo. l. ſi nõ fue. §. vlti. † Ad ſextum q̃ veniant in hac actione. veniunt in actione diuiſio æqualis lucri & dãni, habita tamen cõpenſatione rerũ, perſonarũ & induſtriarũ. l. oẽs & l. ſi ſocij & l. ſi nõ fuerit. ff. eo. † Ad ſeptimũ, quibus & cõtra quos detur actio? & datur directa ſocio et eius hæredibus. Inſt. de pœna teme. litig. §. ex quibuſdã. & datur cõtra ſociũ ff. eo. l. cũ duo. §. itẽ mala. aliàs eſt in l. ſi ſocius. Ad octauũ † reſpõdetur, ꝙ ſoluitur ſocietas naturali morte ff. e. l. adeo morte, in fi. niſi aliter ſit actũ, Inſt. e. §. ſoluitur. Itẽ ciuili morte. ff. e. l. actiõe. § publicatio. & Inſt. eo. § publicatiõe. Itẽ volũtate cõtraria. ff. e. l verũ. in fi. & C. e. l. tãdiu. l. ſocietatẽ. §. 1. ff eo. Itẽ quãdo ſubſtãtia vnius ſociorũ perit ff. e. l. 4. §. 1. in fi. Itẽ ſoluitur actione perẽpta vel mutata ff. eo. l. verum. §. vlti. Item ſi ſocij communi conſenſu incipiant ſeorſum vnus ab alio negotiari. l. itaq; eo. tit. Sed ſi

4 5 6 7 8 9 10

vnus ſine conſenſu alterius ſeorſum negotietur ſine cauſa legitima, tenetur ſocio actione pro ſocio. l. actione. §. Labeo. & §. item qui. eo. tit. Item ſi vnus incipit eſſe rixoſus
11 l. ſi cōuenerit in fi. ff pro ſocio. † Et eſt notandum, vbi dictum eſt, morte finiri. ꝙ pactum non poteſt apponi quod in æternū duret. l. nulla. ff eo. quia iſtud pactum eſſet con-
12 tra naturā contractus, vt ibidem. Quod aūt dictum eſt † æqualitatē eſſe omni modo ſeruandā in ſocietate, ſufficit illā æqualitatē inſurgere poſſe ex mutua ſociorū hincinde cōpenſatione, puta quia vnus ponit pecuniam, & alter tantas merces, quāta eſt pecunia, vel vnus ponit pecuniā aut merces & alter induſtriā & negotiationem, quæ poteſt eſſe ita pretioſa, ꝙ forte præpōderat. ff. eo l. ſi nō fuerit. §. ita & §. vlt. in fi. Et nō fit ſolū æquatio rei ad operam imo etiā periculi. Nā licet regulare ſit in ſocietate damnū æqualiter ad ſocios pertinere debere. d. § vlti fit tamē æquatio ſeu cōpenſatio periculi perſonæ negotiātis cū damno mercis ſocij, puta eſt Titius qui tradit Sempro: viro induſtrioſo centū petias pannorū ex portu aquarum mortuarū, ꝑ operanda naui, transferendas Damaſcum vel Bonitiū ad conducendū dictas merces cū nauta optimo, certè pactū fieri poteſt ꝙ æquè diuidatur lucrū proueniendū inter eos. Et tamen omne damnū pertineat Titio: & ratio eſt q̄a Sēpronius exponit corpus ſuū periculo ſubmerſionis, & incurſui piratarū, ꝙ eſt maius q̄ perditio bonorū, alter vero incurrit periculū perditionis bonorū, ꝙ minus eſt, vt in. d. §. ita, in fi. ibi dū dicit. Itē ſi ſolus nauiget, ſi ſolus peregrinetur, ſi pericula ſubeat ſolus:
13 † Et generaliter omne pactū æqualitatis vel inæqualitatis lucri apponi poteſt dū tamē illa inæqualitas poſſit per cōpenſationē operæ, induſtriæ vel periculi ſocij cōpenſari,

&

& ad æqualitatē reduci. d. l. ſi nō fuerit. primo reſpon. fa cit. l. ſocietas cōtrahitur & l. ſi quis ſocietatē. ff. e. ꝙ ſi nihil dictu fuerit inter ſocios de dāno, intelligūtur inter eoſ dē paribus portionibus cōueniſſe de dāmno, in quib. cōuenerunt de lucro. Inſt. eo. § illud. & hoc ex natura cōtractus. † Notandū, ꝙ in ſocietate omniū bonorū veniunt ſequentia primò oēs res corporales q̄ quoad dominiū et poſ ſeſſionē ipſo iure tranſeūt. ff. e l. 1. & 2. † Sed nomina ſeu actiones nō trāſeunt ipſo iure ſed alter alterū ꝓcuratorē in rē ſuā conſtituere tenetur. l. 3. in prin ff. eo. Et ſi durante ſocietate alter ſociorū aliquid ꝓprio nomine acquiſierit, actione ꝓ ſocio communicare cōpellitur. l ſi quis ſocietatem. ff. eo. quia actio ꝓ ſocio competit ad conferri faciendum omnia q̄ veniunt in iure ſocietatis, ſicuti etiam actio cōmuni diuidundo proponitur ad diuidi faciendum. † item in ſocietate non veniunt regulariter alia, niſi actū ſit, vt hæreditas, legatū, donatio cauſa mortis. l. duo ſocietatem. § fin. ff. pro ſocio. vbi autē dictum eſt, veniūt. l. 3. § 1. & l. ſi ſocietatem vniuerſorum. ff. eo. Si tamen dictū eſſet, ꝙ hæreditates, quæ legitimè venirent, cōmunicarentur, tunc venirēt hæreditates duntaxat, in quibus ab inteſtato erat ſucceſſurus. l. 3. §. de illo. eo. tit. Et hoc ꝓpter adiectionē illius reſtrictionis legitimè: eadē dici poſſent in alijs reſtrictionibus, vt ea non excedat cōmunio. ff. eo. l. cū duobus. §. Papinianus, aliàs eſt l. ſi fratres. & § itē Mela. aliàs eſt in l ſi ſocius. ff. eo. Itē ſtipendia & ſalaria. l. cū duobus. § idē Papinia. eo. ti. Ex maleficio tamen quæſita nō veniunt. ff. eo. l. cum duobus §. vlt. & l. ꝙ autē cum ſequen ff eo. † Et ſi ſocietas ſit contracta omnium bonorum lucrorum & fortunarum, tunc qualitercunq; & quocunque bona perueniant ad ſocium, communia ſunt. eo.

14 15 16 17

tit l. coiri cum ſeq. ſex legibus & melius.l ſi ſocietatem
18 vniuerſorũ.ff pro ſocio. † *Item notandũ* ꝙ *ſocius ſocio tenetur de dolo & lata culpa, ac etiã leui.l.cum duobus.§. venit & l.non ob eã.cum ſeq. & l. ſocius ſocio.ff.eo.leuiſſima aũt ſ. negligentiæ ſimiliter & caſus fortuiti nõ veniunt.vt in d.l cum duobus.§.damna.& in d.l.ſocius,q.a ſibi imputare debet,qui ſociũ minus diligentẽ ſibi aſſumpſit, Inſti.eo.§.ſi. nec releuatur ſocius à culpa,ex eo,* ꝙ *in alijs actibus ſocietatis bene & diligẽter ſe habuerit.ff.eo. l.nõ ob eam,cum ſeq.præal.ſed ſi culpa eſſet,hincinde fie-*
19 ret compenſatio.ff.de compen.l.ſi ambo. † *Quæritur, vnus ſociorum habet filiam quã de communibus bonis dotauit, & in matrimoniũ conſtituit: diſſoluitur ſocietas morte patris conſocij: an filia recuperabit dotem ſuper bonis cõmunibus tanquam æs alienum? Pro cuius ſolutione diſtingue: quia aut filia non eſt hæres patre defuncto: aut eſt hæres. Et ſi non eſt hæres: ſubdiſtinguendum eſt: quia aut pactum fuerat commune de dotandis filiabus ipſorũ ſociorum. vt in l.ſi ſocius pro filia §.1.ff.eo aut non. Primo caſu indiſtinctè filia exigit & detrahitur dos anteq̃ æs alienum. l.omne.eo.tit. & d.l.ſi ſocius.§.verũ. Secundo caſu principali,ſi filia fuit hæres patris, iterum ſubdiſtinguendum eſt: quia aut fuerat pactum inter ſocios de maritandis filiabus aut non. In primo caſu ſi fuerat pactum de maritandis,et durat matrimonium.conſequitur ipſa filia ex bonis communibus dotem,ac ſi alius hæres extitiſſet. d.l.ſi ſocius.§.verum. Sed ſi diuortio eſſet ſolutũ matrimonium, non exigeret, niſi per acceptilationem à marito ſublata eſſent: vt in prin.d.l ſi ſocius.iuncto fine. quia tunc ceſſaret exactio: nã etiam ceſſaret priuilegium dotis, eo* ꝙ *non eſſet indotata, cum ſuccederet in media*
parte

parte bonorum ſoluta ſocietatis. Sed ſi diuortium eſſet celebratū conſtante ſocietate, tunc exigeret filia dotem, & cum illa ſe maritaret: quia aliàs eſſet indotata. Et hoc eſt quod vult .d.l. ſi ſocius. in §. quod ſi ſalua, vir tamē cedendo actiones vxori ꝑ acceptilationem liberabitur ab ea. l. ꝓmittendo. §. fi. de iure dot. In caſu vero præmiſſo, quãdo ſoluta ſocietate filia patri ſuccedit, dote non ſoluta, confunditur actio: eo quod ipſa hæres debitrix & creditrix ſit: per l. debitori C. de pact. Secundo vero caſu quando non fuerat pactum de dotandis: non exigit, niſi duntaxat ſuper parte patris, cuius officium erat filiam dotare. l. ſi pater. C. de dot promiſ. Sed quia eſt propria hæres, confunditur actio: vt ſupra dictum eſt. Sed ponamus, filiam dotatam & dotem ſolutam fuiſſe durante ſocietate ſed vir factus eſt inops, & conſumpſit dotem. an redotabitur filia de bonis communibus, vbi pactum fuit de dotandis filiabus. Et dic quod non niſi ſpecialiter illud cautum eſſet. d. l. ſi ſocius. §. nec ſi prior. Item quæritur: defuncta filia in matrimonio ſine liberis, conſtante ſocietate, ad quem redibit. & certè ad ſocios. d. l. ſi ſocius. §. certum. & hoc ex æquitate pacti ſocietatis: vti vult tex. ibidem Et ex hoc inferri poteſt vnum generale, in iſtis dotibus procedentibus de bonis communibus vigore pactorum, quod tandiu dotes ſolui debent filiabus datis, & tandiu apud eas eſſe ſoluta, quandiu durat ſocietas reſpectu filiarum: per d. §. cæterum. per quem poſſunt multa dirimi quæſtiones in hac materia.

20 *† Refunduntur ſeu detrahuntur à bonis communibus. primò omne æs alienum: & vno conſociorum non exiſtente ſoluendo, alij tenentur. ff. eod. l. omne. & l. ſocij. §. ſi cum res. & l. ſi vnus primo reſpon. Item pericula, iniuriæ, damna, & expenſa,*

penſa, quæ vnus ſociorum exercendo communitatem ſuſtinuit l. cum duobus § quidā. & l. ſocius §. ſi quis. & §. vlt. ff eo niſi culpa paſſi, pericula, damna, vel iniuriæ eue niſſent: vt in dictis iuribus & in. l. adeo. § ſi eo tit. item et ſi quid pro re communi reficienda impenſum ſit l cum duobus §. idem reſpondit. cum ſeq. & . l. pro ſocio. § ſi ſit. ff. eo Item imputantur in partem ſocij ea, quæ ob maleficia ſocij amota ſunt. ff. eodem. l rei cōmunis. item venit damnum datum in re communi. pro quo damno competit actio legis Aquiliæ l. ſed et ſi. § ſi dāno. ff pro ſocio. cū tribus legibus ſeq. Et generaliter de omnibus his quæ dolo malo geſta ſunt, tenetur ſocius ſocio. l. verum in princi. ff. eo.

21 † Et quia ſupra in exordio huius tit. dixi, quod in hac prouincia inueniuntur certi contractus ſocietatis ſeu affrayramenti inter viros & vxores. & tam ad cauſam dotium, quàm donationum propter nuptias, in quibus cauſantur plures abuſus: maximè in præiudicium mulierum, quæ per tales ſocietates ſeu affrayramenta multoties repetitas ſeu repetita efficiuntur quaſi indotatæ. Ad cuius demonſtrationem ſubijcio exemplum. Ecce quod mulier habens ducenta in dotem, contrahit cum viro habente quinquaginta, fit aſſociatio inter eos de omnibus bonis &c. Euenit ſæpenumero quod vir decedit relictis liberis: & ſic ex pacto ſocietatis media pars dotis vendicatur per liberos, & hæredes, quæ ſunt centum: iterum et ſecundò contrahit cum alio, & cōſtituit ſibi centum quæ reſtant in dotem cum pacto aſſociationis ſeu affrayramenti prædicti decedit vir ea relicta & liberis. liberi vēdicāt 50. cōuolat ad tertia vota et cōſtituit ſibi quinquaginta cum p̄dictis pactis, prædecedit vir relictis liberis: vendicāt liberi vigintiquinq; ex pacto aſſociationis, cōuolat ad quarta,

quarta, conſtituit 25. reſtantia in dotem cum pactus prædictus, euenit vt ſup. reſtant 12. cum dimidio, quod eſt vnum nihil reſpectu primaua dotis: nec poteſt mulier ad quinta conuolare vota propter tenuitatem dotis & econuerſo. ponamus vxorem, prædecedere, non lucratur niſi 25. vbi tamen vir lucraturus erat centum. Et ſic reſtat manifeſta inæqualitas de iure improbata per tex. ad literam in auten. de æqualitate dotium. § hac igitur. col. 7. cuius tenor pro fundamento ſubdicendorum ſequitur: & eſt talis. † Hoc igitur ante alia vniuerſa corrigimus, æqualia in dotibus eſſe, & propter nuptias donationibus, & ea quæ offeruntur, & ea quæ in ſtipulationem deducuntur pacta: & tantam quidem quantitatem conſcribere virum, quantam & mulierem: & tantum quoque lucrum ſtipulari, et tanta parte ex quanta voluerut: æqualis tamen menſura: non enim aliter iuſtitiæ & æquitatis ſeruabitur ratio. ſi negotiatiue alterutros circumueniãt, & videantur quidem æquas facere ſtipulationes. pro vero autem inæqualis maneant effectus, non prius quantitate datorum eadem conſiſtente ne irrideri videatur vndique lex. Sed ſi ille quidem conſcribat duo millia aureos: mulier autem ſex milia forte in dotem offerat: & ſtipulentur alterutros partem conſcriptæ in lucro percipere. proinde illo eueniente lucro, illa quidem nihil aliud lucrabitur, niſi quingentos aureos ex quarta: Ille autem quingentos & mille ex eadem quarta &c. Ex hoc enim textu tracta eſt auten. æqualitas. C. de pact. conuen tam ſuper do &c & licet olim iure Codicis voluntarium eſſet ſeruari æqualitatem iſtam: per l. ſi conſtante. C. de dona. ante nup. hodie tamen neceſſarium eſt in d. auten. de æqualitate dotis. § primum quidem. ibi dum dicit, & 22

23 non in electione ſicut prius: ſed in neceßitate &c. † Et hoc ideo introductum eſt, quoniam ex talibus inæqualibus pactis inſurgunt maleuolentiæ inter virum & vxorem & ſpoliatio mutui amoris. ff. de dona. inter vir. & vxor. l. 1. Et efficiuntur matrimonia quaſi venalia. l. 2. eo. tit. & C. de inut. ſtip. l. 2. ſæpeq; euenit quòd ex talibus pactis melior in paupertatem incidit & deterior ditior efficitur contra. l. 1. in prin. ff. de don. inter virum & vxo. & quod deterius ac intolerabilius eſt: proq; themate aſſumptu eſt, quòd eo deuenitur, q mulieres efficiũtur indotatæ cõtra omniũ iurium diſpoſitionẽ. qua prohibetur ex talibus pactis mulieris conditionem fieri deteriorem. l. 2. l. de die. & l. licet ff. de pactis dota. Et ideo cauendum eſt ne mulierum fragilitas talibus pactis lædatur. Nec ob. quod tangit gl. in d. aut. æqualitas. quia illa aut. per conſuetudinẽ tolli poteſt, quia gloſ. ibi non figit pedem: ſed habet locum quando pacta lucrorum hincinde fluunt: quæ quando fiunt debent fieri æqualia, aut omnino nõ fieri. Et ſi inæqualia fiant viribus non ſubſiſtunt: per ea quæ leg. & no. in l. pacta quæ contra leges. C. de pact. & l. non dubium. C. de legi. Et ratio eſt: quia edicta legalia prohibentia talia pacta fieri, tendunt ad bonum publicum. ſ. ne mulieres remaneant indotatæ. Quia ſi indotatæ eſſent, non reperirent viros. Et ſic ciuitates deſtituerentur liberis hominibus contra l. 1. ff. ſol. matri. & ius publicum, priuatorum pactionibus læderetur: quod eſſe non debet. l. ius publ. ff. de pact. Item non ſolum læderetur ius publicum: imo etiã boni mores, qui ſunt iure introducti, vt æqualitas in matrimonijs: & per conſequens amor, fides & ſacramentum iugiter inter coniuges ſeruentur, & ex his liberorum procreatio ſequatur, quæ ſunt bona coniugij:

vt

vt in ca. final. de condi. ap. Nam liberorum procreatio inter coniuges inuicem maleuolos haberi non poteſt: vt ad ſenſum patet: quia amor eſt cauſa & initium generationis: in aut. qui mo nat. effi. legi. §. illud cū ibi nota col. 6 & ex his reſultat, quòd tam de iure ciui. per iura ſuperius allega. quam canonico. per c. nup. & ca. fina. de dona. inter virum & vxo. non valent pacta prædicta, quæ fiunt inter virum & vxorē de dotibus & donationib ſub colore prædictarum aſſociationum ſeu affrayramentorū: cum per eas fraus fiat legi: quia quod vna via prohibetur, omnibus etiā vijs, quibus ad hoc peruenitur, prohibitū cenſetur vt regula: cum quid. de reg iu. lib. 6. & 4. diſt deniq;. & in c. nam concupiſcentiam. de conſtit. C. de reb. alienis alie. vel non alie. l. vlt. & in l. nō dubium. C. de leg. præal. † Nec obſtant conſuetudines, quæ allegari poſſent, quare 24 *poſſet dici, quòd hæc prouincia generaliter hoc iure vtitur. Et per conſequens procedat prima opinio gloſſæ in dicta autent. æqualitas. Quia reſpondetur illam talem conſuetudinem non poſſe dici conſuetudinem: ſed potius corruptelam, † eo quòd non habent cauſam, im-* 25 *pulſiuam, materialem, formalem & finalem conſuetudinis. Nam primo impulſiuam, cum nulla ſubſit neceſsitas inducendi conſuetudinem: maximè in præiudicium reipubl. quod notorie, per ea quæ dicta ſunt, vertitur. Materialis vero cauſa conſuetudinis debet eſſe rationabilis & formalis præſcripta: finalis vero neceſſaria. Quia inductiua & finalis idem ſunt: nec differunt niſi quantum finis intentione à fine in executione. Et ſi finis intentionis ſiue executionis non ſit neceſſarius, non eſt ſufficiens ad immutandam legem: per ea quæ leg. & not. in c. cū tanto. de conſuetudine. & in c. non debet. de conſan. & affi.*

& affi. Materialis vero debet eſſe rationabilitate vallata: vt in d.c cum tanto & dicitur rationabilis quæ non eſt legibus improbata: vt in c. cum eccleſia. de cauſa poſſ. & proprieta. vt in c. abbate de verb. ſignifi. Et cum prædicta conſuetudo, dicens, quòd inæqualia pacta admittantur, ſit contra iura ciuilia & canonica: per ea quæ ſupr. dicta ſunt deficit vnum de fundamentis, ſuper quo debet fundari conſuetudo: ſcilicet rationabilitas, quæ eſt anima legis: vt notatur in l. adigere. §. quamuis. ff de iure. patro & in l cum mulier. ff ſolu. matrimo. Et ideo quia prædicta conſuetudo eſt irrationabilis, nõ poteſt dici conſuetudo neque ſeruari debet: vt in auten vt nulli iudi. §. 1. coll. 9. in verbo neque conſuetudines. & paulo poſt dicitur: in proprium lucrum iniuſtè &c. & in auten. de ſtatu contra liber. eccleſiæ fact. §. Nos Federicus. collat. 10. Nec reperietur quod ſit formaliter ſcripta: quod tamen requiretur ad hoc quod dici poßit conſuetudo: vt in d. c. fin. de conſuetu. & in c. abbate. de verbo. ſignifi. & ibi gloſſ. & ff. de legi. cum de conſuetudine. Deficiunt ergo omnes cauſæ quibus legitima poteſt fundari conſuetudo. Et per conſequens non eſt obſeruanda: vt vult gloſſ. fin. in l. fin. ff. de legi. & text. cum gloſſ in l. 2. C. quæ ſit lon-
26 ga conſuetudo. & in d. c. fin. de conſue. † Sed præſuppoſito iam pro expedito, quod forma illorum contractuum inæqualitatis pactorũ dotalium, quæ ex illo corrupto abuſu affrayramentorum ſumitur, non valeat, inquantum per eos contrauenitur rationalibus, iuſtis et æquis iuris cõmunis diſpoſitionibus de æqualitate dotium & donationum diſponentibus. quæritur quo remedio prouidebitur de hoc, an in totum vel pro parte reſcindetur contractus? Et dic quòd regulare eſt, quòd ipſo iure pacta intelliguntur

tur facta ſecundum qualitatem l.1.§. ſin autem. C. de dona ante nuptias. quatenus concurrunt vel concurrere poſſunt donationes cum dotibus quo ad pacta dotalia erit hincinde validum affrayramẽtum ſeu aſſociatio, & in eo quòd vnum aliud excedet, exceſſus ille reÿcietur & reducetur ad æqualitatem, quia vtile non debet per inutile vitiari vt in regula, vtile. de regu iuris. libro 6. C. de donatio. l. ſancimus. & ff. de iure dot. l. ſiue generalis. Et ſic aliquod reducitur ad aliquid: ſcilicet ſtipulatio exceſſiua per alterum facta, ad legitimam per alterum factam, ſicuti etiam ex iuris diſpoſitione nullum reducitur ad aliquod, per dictum. § ſin autem in d. l fin. & in aut. dos data ibi ſignata: † & poterit læſo ſuccurri ſcilicet iure exceptionis, ſi læſus poßideat, per ea quæ traduntur in dicta auten dos data, vel iure actionis, ſi lædens vel eius hæredes poßideant & ad hoc intentare condictionem ex l præinſerta de æqualitate dotis, contra quã pacta facta pro infectis habentur: vt ſupra viſum eſt: & per hæc tollitur replicatio lædentis poßidentis. † Sed adhuc reſtat magna dubitatio, poſito quòd aliquis aſſociauerit ſeu affrayrauerit etiam ſub colore matrimonium aliquem ſiue per modum dotis ſiue per modum donationis factæ alicui: puta Titiæ à nullo alio dotatæ donationem per modum aſſociationis ſeu affrayramenti ſub colore matrimony an ſi dicta Titia vel eius vir manus violentas ingeſſerit vel atroces iniurias protulerit contra aſſociantem, affrayrantem, ſeu donantem, poßit talis aſſocians affrayrans ſeu donans talem aſſociationem affrayrationem ſeu donationem reuocare? Poſſent multa argumenta hincinde fieri ſuper duobus fundamentis: primum quia donatarius tenetur honorare donantem, & non male tractare

27 28

per

per iura vulgata. Secundum, quòd matrimonia non debent fructibus ad onera ſupportanda datis fruſtrari. Pro concordia vero crederem ſic diſtinguendum: quia vel aſſociatio fit & procedit ab eo cui competit neceſſitas dotandi vel donandi propter nuptias, puta à patre, cui incumbit hæc neceſſitas in liberos l. ſi pater. C. de dotis promiſſ. l. qui liberos. ff. de ritu nuptiarum. & tunc hoc caſu non reuocatur, cum facta cenſeatur magis ad liberationem per lecta. & notata in l. donari. ff. de regulis iuris. & ratio poteſt ſumi ex l. rem legatam. ff. de adimen. lega. in qua probatur, quòd ea quæ dantur ex neceſſitate magis ſapiunt liberationem quàm donationem. Circa hoc tamen poſſet adhuc diſtingui, quia aut pater iuxta debitum dotis, quæ conſtitui debuit, iuxta facultatem bonorum patris dotantis, per lecta & nota. in autent. res quæ. C. communia de leg. aut vltra debitum, habita conſideratione facultatum patrimonij, dotauerit. Et ſi primo caſu procedunt iam dicta, ſcilicet quòd non poſſit reuocari. Nam ſi iniuriæ verbales vel facti inferantur per virum, opponere poteſt vxor quòd culpa viri ſibi non debet obeſſe per l. ob maritorum. C. ne vxor pro marito. & econtra ſi ſint illatæ per vxorem, opponere poterit maritus per lect. & not. in d. l. & ſuper rubrica. eo. tit. Et ſecundo caſu, ſi aliquid datum eſt vltra debitum, quia in illo pluri eſt mera liberalitas, cum nulla ſubeſſet neceſſitas. tunc hoc caſu per ingratitudines poteſt fieri reuocatio ar. l. & not. in d. l. ſi pater. §. fin. ad idem faciunt lect. & no. in l. fi. C. de reuo. dona. Et ratio eſt quia in illo pluri non cenſetur eſſe priuilegiũ dotis, per le. & no. in l. cum te. C. ne vxor pro marito. In ſecundo vero membro principali, ſcilicet quãdo aſſociatio aſſrayramentum

ramentum, vel donatio ſit ab extraneo, cui non incumbit neceſsitas dotandi vel donandi propter nuptias, tunc diſtinguere: quia aut iniuriæ inferuntur per virum, et tunc vxor non perdit iura ſibi obuenta, ex illo ſuperfluuio ſibi obuento medio dictarum aſſociationum ſeu donationum, per d. l. ob maritorum. Si vero iniuriæ inferantur per vxorem cuius contemplatione facta fuit aſſociatio ſiue donatio. tunc indiſtinctè vxor perdit proprietatem bonorum aſſociatorum ſeu donatorum. quia hoc caſu eſt donatiò ſimplex, quæ non redit ad donantem, niſi medio ingratitudinum, & non aliter vel alias ex eo, quod extraneus dotans nō repetit dotem, niſi pactū fuerit appoſitū. l. vnica. §. accedit. C. de rei vx. act. Fructus vero durante matrimonio non perdit maritus, ex æquitate legis pro oneribus. C. de iureiu. Nam durante matrimonio eſt quaſi dominus dotis. l. doce. C. de rei vend. cum vtrobique notatis. Et hæc dicta ſunt fauore ſimplicium mulierum ſignāter huius prouinciæ, quæ tamen anhelant ad habendum optatos viros, quòd ipſos quaſi mercantur & comparant. Et in matrimonijs earum, quæ libera & ſine pretio eſſe debent. c. cū locum de ſpon. & in ſolis animis non autem in lucris cōſiſtunt. l. 3. in pri. ff. de donat. inter virum & vxo. ea faciunt venalia cōtra diſpoſitionē. l. 2. eo. ti. & l. 2. C. de inu. ſtip. † Quæritur etiā de alia quæſtione de ſocietate animalium, q̄ traduntur ſecundum vulgare huius prouinciæ, ad captandū ſeu ad captū, qualiter & ſub quib. pactis legitime contrahatur? Pro quo conſideranda ſunt & attendenda ea, quæ concernunt perſonam tradentis & ſecundo ea, quæ concernunt perſonam eius cui traduntur. & tertio ea, quæ cōcernunt vtrumque. Dixi primo conſiderandum perſonam tradentis: quia ex qualitate perſonarum 29

præſu-

præſumitur aliquoties fraus vel dolus interueniſſe in contractu, puta quia ſimplex homo & bonæ conſcientiæ contrahit cum doloſo & malæ conſcientiæ, puta ſolito fœnerari, de quo latè per doctores in c. ad noſtram de empti. & vend. & in c. illo vos. de pigno. & in autent. ad hoc, de vſuris. C. Secundo dixi conſiderandam perſonam eius, cui traditur, ſi pauper ſit ſimplex quia pauper magis præſumeretur ſuo incommodo conſentire. quam diues, per ea quæ notantur in l. cum de indebito. ff. de probatio. & in c. cum tu. & pluribus alijs capitulis, de vſuris.

30 *† Nam paupertas cogit ad turpia l. 3. in principio. ff. de teſti. de excu. tu. l. ſpadonem. §. final. & C. de patrib. qui filios. diſtra. l. penultim. cum ſimilibus. Dixi tertiò mixtam fieri conſiderationem, ſcilicet tradentis & accipientis, vt ſi conſiderato capitali tradentis, & opera accipientis, pacta contineant æquitatem, & æqualitatem, ſeruanda erunt, per iura communia de ſocietate loquentia.*

31 *† Quæ quidem æquitas ſeu æqualitas poterit per diſcretos iudices in foro conſcientiæ dijudicari, maximè accerſitis ſibi viris nutritoribus ſeu nourigueris animalium, quorum vota in talibus exquiri poterunt, argu. eorum quæ habentur in l. ſi irruptione. § final. ff. finium regun. & in c. fraternitatis, in princip. de frigidis & maleficia. & in l. 1. in princip. ff. de ventre inſpi. Sed veniendo ad ſpeciales caſus, vt veritas magis habeatur, ſciendum eſt, quod pacta, quæ fiunt in iſtis ſocietatibus animalium, aliquando fiunt circa capitale ſeu ipſa animalia. & aliquoties circa fœtum, fructum, ſeu crementum. in primo autem caſu animalia dantur æſtimata aut inæſtimata ſi æſtimata aut æſtimatione quæ facit emptionem aut non. Et ſi dentur æſtimata æſtimatione*

qua facit emptionem, tunc eſt contractus emptionis & venditionis. l. aſtimata ff. ſoluto matrimo. & omne periculum & commodum pertinet ad emptorem, propter dominij tranſlationem, per ea qua ſupra dicta ſunt in contractu emptionis & venditionis. Quando vero dantur aſtimata aſtimatione; qua non facit emptionem, tunc eſt ſocietas in fructu, niſi conuentum eſſet, quòd communia eſſent poſt tempus. animalia & fœtus. l. ſi area, alias eſt l. ſi tibi rem. §. Iulia. ff. de praſcriptis verbis. & hoc caſu communicantur fructus, vt dictum eſt, ſaluo capitali tradenti, ſi in culpa accipientis perierit, tenetur accipiens, niſi caſu fortuito periret, quia hoc caſu periculũ capitalis eſt commune accipientis et tradentis. l. cum duob. §. damna. ff. pro ſocio. Pro cuius declaratione ſciendum eſt † quòd iſta pacta in iſtis ſocietatibus animalium aliquando fiunt circa ipſum capitale & circa ipſa animalia, aliquando circa fœtũ, fructu commoditatẽ, & aliquando circa tempus quo durare debet ſocietas. Primo caſu, quando fit pactum circa ipſa animalia, tunc aut dantur aſtimata aſtimatione qua facit emptionẽ, & non eſt praſentis ſpeculationis, aut aſtimatione qua non facit emptionẽ, ſed fit gratia clarioris actionis, in caſu recuperationis, & conuenitur de parte fœtuum fructuum, ſeu commoditatum. Et iſte contractus ſapit locationem: vt ſup. dictum eſt. poterit tamen ex deciſione ſequenti liquidari. Faciemus ergo nouum membrum ſ. quãdo dantur inaſtimata, & conuentũ eſt de capitali, fœtibus & tempore. Et iſtud eſt membrum principale quod cõmuniter practicatur, quod ſubdiſtinguemus iuxta p̃cedentẽ diſtinctionẽ in tria mẽbra. Et capiemus primũ membrũ. ſ. quando pactũ fit circa ipſa animalia inaſtimata. in quo dicemus, ꝙ ex quo ſunt data inaſtima- 12

R

æſtimata, non videtur poſſe paciſci, quòd ad accipientem pertineat periculum, & nō ad ipſum tradentē animalia; pro quo faciunt quæ traduntur per Dd. in l. ſi paciſcēda. C. de pact. & in l. 1. C. pro ſo. ſiue de ſocietate. Et hoc caſu quemadmodū dans perdit animalia, ita accipiens nutrituram ſeu operam, per dicta iura. Sed ſi accipientis interueniret dolus vel culpa, teneretur de perditione animalium. l. cum duobus. §. ſi in coeunda. & §. damna. ff. pro ſocio. Et ideo ſi hoc caſu paciſceretur dominus animaliū, quòd ſi animal quod ꝑ capitali traditur, periret, quomodocunq; ſuppleri deberet de fœtibus ipſorum animalium. & vltra hoc recipere partem fœtuum, pactum eſſet reprobum per gl. in c. pleriq;. 14. q. 3. Quia cū capitale ad ipſum dominum ſpectet, ergo et periculum capitalis, ſicuti periculum operarum & paſcuorum pertinet ad nutrientē, alias non eſſet æqua ſocietas, ex eo, quòd vnus ſociorum ſuſtineret maiorē partē damni, nec reportaret maiorem partem lucri quàm alius. vt ſup. viſum eſt in hoc tit. Secundo caſu quando pacta fiunt circa fœtū, lanā, lac, vel caſeum, vel frumentum, quod lucratur ex labore bonum, vel vel trituratione, vel equorum locatione, & generaliter ex quibuſcunq; lucris prouenientibus ex animalibus. Et dic quòd pacta conformia iuri vel iuſtæ conſuetudini ſeruanda ſunt, per ea quæ ſup. dicta ſunt in hoc tit. vbi tetigimus aliquid de conſuetudine. Quæ quidē cōſuetudo dicetur iuſta, ſi ſeruet æquitatē & æqualitatē, iuxta l. ſi nō fuerit. ff. pro ſocio, ita ꝙ ex natura contractus animaliū, periculū ad tradentem pertinet, niſi dolo vel culpa accipientis cōtingeret: operarū vero & paſcuorū ad accipientem
33 tem pertinet vt ſup. dictū eſt, et latius inf. dicetur. † Tertio vero caſu. ſ. de pactis circa durationē temporis ſocietatis, quando

quando conuentum non eſt de tempore, durat quinquennio, per quædam capitula extraordinaria feudorum in c. ſi quis dederit vaccā noli mirari de termino ſoccida: quia eſt vulgare Gallicum Gaſconum, qualis erat cōditor huius operis. Sed de iure communi, omiſsis dictis extraordinarÿs rubricis, durat ſocietas animalium vſq; ad tempus partus, ſi de parte fœtus conuenerit.† Et ſi de omnibus fructibus conuenerit vſque ad collectionem omnium. Ponamus ergo ſocietatem vaccarum & boum contractam Kalendis Martÿ, durabit vſque ad Kalendas Nouembris: quia inter vtraſq; Kalendas coluntur & ſeminantur agri. Et ponamus de vaccis contractam ſocietatem in Kalendis Iulÿ: certè durabit vſque ad Kalendas Aprilis: eo quod communiter inter vtraſque Kalendas ſolent fœtare: † & ſi de lacte & caſeis contracta ſit, durabit biennio: quia in primo anno lac neceſſarium eſt fœtui pro maiori parte, & ideo ſi ante id tempus alter ſociorum ſocietati renunciauerit tenetur actione pro ſocio. l. ſi conuenerit. in princip. ff. pro ſocio. Et idem dici poteſt de alÿs pecudibus vt ſecundum qualitatem negociationis contracta videatur: & tantum tempus quantum durat negotiatio. l. actione. §. item ſi alicuius. eodem titul. nec ſinita videtur, niſi ſeorſum ſocÿ negotiari inceperint. l. itaque. eod. titul. ff. Attamen ille qui ſeorſum vti incipit ſine cauſa legitima, non liberatur. l. actione. §. dicimus. ff. eodem. imo tenetur actione. pro ſocio. ead. l. §. Labeo. & §. item qui. ff pro ſocio. aliter autem non. Erit ergo breuis reſolutio in hac materia: quòd quando animalia dantur ad ſoccidam l. ſocialem capitaneum ſeu ad capitum inæſtimata, periculum pertinet ad tradentem. Quando vero æſtimata æſtimatione qua 34 35

non facit emptionem: vt ſupr. dictum: tunc commune eſt periculum, niſi culpa accipientis interueniret. per d. §. 36 damna. † Vnum tamen notandum eſt: quòd ſi tradens animalia, maiorem partem lucri ſtipuletur ex eo, quod arbitretur in animo ſuo mediam partem pretij ac capui mutuo dare, tunc peccaret, eo quòd ſaperet vſuram: per ea qua legun. & nota. in c. in ciuitaté. & in c. conſuluit. de vſur. Sed ſi per modum ſocietatis non habita conſide-
37 ratione mutui non peccat: per ea quæ dicta ſunt. † Et pro omni reſolutionis diſcuſſione, an æqualis vel inæqualis debeat dici ſocietas, relinquenda eſt arbitrio iudicis. l. in propoſita. ff. pro ſocio. & ibi gloſſ. quod arbitrium iudex fundabit ſuper qualitate perſonarum, valore ſeu æſtimatione rerum, & conſuetudine prouinciæ: per dicta iura. Vltra hæc quæritur de aliquibus quæſtionibus huic ma-
38 teriæ ſeruientibus. † Et primo pactum factum eſt inter duos ſocios communes vnius muri ſeu parietis, de certo modo leuando vel damnãdo: alter ſociorum vendit partem ſuam. quæritur, an tenebitur emptor ſeruare pactum venditoris? Et concluditur quòd ſic. l. quæſitum. §. quod à Titio. ff. de precario. & in l. in hoc iudicium. §. penult. ff. commun. diuid. Et idem ſi pactum ſit factum de non plantando arborem: per d. l in hoc iudicium. & per l. fluminum. §. adijcitur. ff. de dam. infect. & l. denique ff pro ſoc. Item quæritur: Titius dedit Sempronio tres pedes in latitudine fundi ſui, vicinum atque contiguum erat prædium Titij, pro ædificando conſtruxit murum Titius, & vult ædificare in ſuo & appodiare in muro Sempronij: quæritur an poſſit? quæſtio dubia eſt, nam pro parte affirmatiua. facit. l inter eos. C. de acquir. rer. dom. in oppoſitum facit. §. ſi duorum. Inſt. de re. diu. Concluſio eſt. ꝙ

ſolum

ſolum eſt commune per dicta iura. Sed parietis impenſa dantur pro media parte: per ea quæ leg.& nota.in § ex diuerſo & in § qua ratione. Inſtitu.de rerum diuiſ.
† Quæritur: an ſocius pro cõtractu ſocij cõueniri poſſit? & 39
dic quod ſic. ſi contractus ſit factus: pro communibus negocijs ſocietatis l actione. § ſi communis. ff. eod. † Sed nunquid 40
quid ſocius recedens poteſt partem communium rerum repetere vel ſaltem alteri ſociorum, dare? Reſpondetur: dare poteſt vel repetere finito vſu, ad quem empta fuerunt: vt in l actione §. ſi communis pecunia. ff. pro ſocio. prius vero non poteſt: imo ſocij agere poſſent contra eum ad intereſſe, pro eo quòd inuito priſtina renuntiet ſocietati: vt ff. pro ſocio. l. ſed & ſocius. in fi. & l. ſi cõuenerit. in fine 1. reſponſo finita vero ſocietate agere poteſt communi diui. ff. commun. diu in ſumma. Sed antea locum habet actio pro ſocio vtilis vel directa: vt ff. eodem. l. nam cum tractatus.† Sed quid ſi vnus ſine alio alienet: an ei 41
præiudicet: dic quòd non. l. 1. & 2. C de commu. re. aliena. & per gloſſ. in l. familiæ erciſ. & ratio glo. quia ſocius in quacunque parte habet partem. † Quæritur an æs alienum 42
contractum durante ſocietate ſolui debeat finita ſocietate de bonis communibus ſocietatis: pro quo diſtingue: quia aut ab omnibus contractum eſt. & tunc indubie de communi ſolui debet. l omne æs. ff. pro ſocio. & in l. ſi vnus §. final. eodem titul. Aut ab vno tantum fuit contractum, occaſione bonorum communium, & in communem vtilitatem: & iterum ſoluitur de communibus. arg. de neg. geſt. l. Pomponius. & l ſequen. §. 1. Si vero ab vno eſt contractum & non ad communem vſum vel vtilitatem. tunc habet luere ille, qui contraxit. argumen. ff. de regul. iur. l. nõ debet alteri & eorum quæ habentur in l. iure ſocietatis.

43 *cietatis. ff. pro ſocio.† Socius an poßit inuito ſocio reficere domum? dic quòd ſic. l. cum duobus. §. idem reſpon. 2. eod. titul. & recuperabit expenſas pro media parte. d. §.*
44 *idem reſpondit.† Quæritur: ſi alter ſociorum fuerit condemnatus ob maleficium à ſe commiſſum, an compoſitio ſoluetur de communi. dic quòd non; imo de parte ſocij qui maleficium commiſit. ff pro ſocio l. cum duobus. in fi. ff. de*
45 *noxa. act. ſi communis, Falcidia. & l. ſequen. † Quid ſi alter ſociorum aliquid lucretur vel emat an erit commune: diſtingue, quia aut ſunt ſocij omnium bonorum: & tunc omnia ſunt communia. l. cum duobus. §. ſed inter fratres. alias incipit Papinianus. ff. eod. Aut eſt ſocietas particularis aliquorum bonorum. & tunc communicãtur tantum ex illa communione quæſita. d. §. ſed inter fratres, & not. in l. ſi patruus. C. communia vtriuſq; iudi. et ibi optimus text.*

Communi diuidundo. rubrica 10.

SVMMARIA.

1 Communi diuidundo iudicium, cur ſocietatis contractui ſubijciatur.
2 Communi diuidundo iudicium quibus competat.
3 Communi diuidundo iudicium quibus nõ competat.
4 In communi diuidundo iudicium quæ veniant.
5 Communi diuidundo iudicium impeditur pacto temporali.
6 Communi diuidundo iudicium impeditur natura rei indiuiſibilis,
7 In communi diuidundo iudicium venit ratio ſumptuũ factorum.
8 In communi diuidundo iudicium veniunt percepta ex re communi.
9 In communi diuidundo iudicium veniunt damna, quæ in re communi ſocius dedit.

Soci-

10 Sociorum vno inuito an alius poſsit aliquid facere in re communi.
11 Socius inuito ſocio reparãs communem domum, quo remedio vti poſsit ad conſequendũ quod expoſuit.
12 Communione manente ſi dos inter duos fratres eſt ab altero ipſorum recepta, quid iuris.
13 Societatis pacta inita, per ſucceſſorem, alterius ſocij, veluti emptorem, ſeruanda ſunt.
14 Concedens vicino de terra ſua tres pedes in latitudine, vt in illa murum faciat communem, an videatur etiam ſolum communicaſſe.
15 Communione inter ſocios inita, ſi alter deceptus ſit, qua actione ad rediuiſionem, agere poſsit.
16 Diuiſio habet vim emptionis & venditionis.
17 Delicto per vnum filiorum commiſſo & viuo patre emenda promiſſa patre mortuo an de communibus bonis præſtabitur emenda.
18 Expenſæ factę per alterum fratrum ad aliquem honorem vnde mortuo patre ſoluendæ.
19 Maritandi onus cui incumbat, ſi alter fratrum filiam habeat.
20 Fratrum in ætate diſparum lucra quomodo cedant.
21 Communicare lucrum an teneatur alter filiorũ, qui ex paterna pecunia aliquid lucratus eſt.
22 Sociorum vno habente plures liberos, an æqualiter lucrum diuidetur?
23 Communicare donata an frater fratri teneatur.
24 Societatem an tacite contraxiſſe videantur duo fratres qui diu ſteterunt, bona paterna pro indiuiſo poſsidendo, & negotia faciendo.
25 Bona paterna an pſumantur diuiſa inter duos fratres, ſi vnus ab alio ſeorſum poſſedit, licet nulla appareant inſtrumenta.
26 Societati an erit præſcriptum triginta annis. vt non liceat ab ea diſcedere.
27 Partiariatus lucra an erunt æqualia inter duos fratres recipientes colonatum.

habens in latitudine vnum paſſum: qui ſi diuideretur eſſet vtrique inutilis ff. eod. l. arbor. §. de veſtibulo. & idē in ſeruitutibus indiuiduis. d. l. arbor. § fi. Si verò res diuiſibiles ſint: tunc fit diuiſio vtilis omnibus: & nō vni tantum. ff eo. l iudicem. quod ſi regionibus vel æqualibus partibus diuidi non poſſit, iudex poterit hincinde pecuniam compenſare. ff. eo. l item quamuis. §. vlt. Inſt. de off. iu. §. eadem & poterit iudex ſi expediens ſibi videatur, vni adiudicare proprietatem: alteri vero vſumfructum. l. ſi quis putans. §. officio ff. eo. vel poterit limitari & pretiū diſtribui. l. ad officium. C. eo. † *Item venit in hoc iudicium* 7
ratio ſumptuum factorum in re communi. ſi facti fuerint ſumptus iure communi, & in re communi: vt viſum eſt in præcedenti rubr. quia ſi nomine proprio feciſſet ſumptus, non recuperaret l. in hoc. & l. 4. §. ſicut ff. eo. Sed ſumptus facti ante communionem non veniunt in hac actione: niſi cauſa ſumptuum duraret tempore communionis: vt in. d. l. 4. §. fina. † *Item veniunt percepta ex re com-* 8
muni vel propter rem communem ff. eodem. l. ſi quis. §. ſiue autem. quod ſi negotiatus fuerit ſocius ſpe quod ſua fuiſſet ſolum vtilitas, non præiudicat ſocijs in lucro: quia æquum lucrum inter eos erit: ſed ſibi in damno præiudicat; quia totum damnum ipſe ſentiet. d. § ſiue autem & hoc in odiū fraudis. † *Itē veniunt & in hac actione dam-* 9
na, quæ in re communi ſocius dedit. ff. eo. tit. l. et ſi nō omnes. §. venit. ſiue etiam alius culpa ſocij damnum dederit ff. eo. l. ſi is cum quo in ſi ff loca. l. ſi merces. §. culpæ. Quia tenetur ſocius talem diligentiam præſtare qualem in rebus ſuis: vt ſupra dictum eſt de ſocietate. † *Quæritur: an* 10
vno ſociorum inuito, alius poſſit aliquid facere in re communi. & ſi factum fuerit qualiter prouideri debeat: Pro

quo diſtingue: quia aut opus ſit vel factum eſt abſente ſocio, vel præſente: & ſi abſente, in eius præiudiciũ facta tolluntur, per hoc iudicium & autoritate prætoris. l. Sabinus in fi. ff. eo. Si vero præſente ſit, vel factum ſit: tunc iterum fienda ſunt tria membra: quia aut conſenſit. aut contradixit: aut tacuit. In primo caſu, quia conſentienti nõ fit iniuria, nulla competit actio. d. l. Sabinus. §. ſin autẽ facienti. Secundo vero caſu. ſ. quando contradixit, ſubdiſtinguendum eſt, quia aut contradixit ab initio: & tunc quia melior eſt cõditio ꝓhibentis. d. l. Sabinus. in pri. caſſabitur factũ, reſarcietur damnũ: vt in ea. l. Si vero diſſenſus interuenit opere cõpleto, tunc ꝗa præſens non diſſenſit ab initio, nõ tolletur factũ: reſarcietur damnũ. d. l. Sabinus. § ſed & ſi. In tertio vero caſu. ſ. quando tacuit donec opere omnino perfecto & agere vult: poteſt agere actione communi diuidundo ſi damnũ illatum fuerit. d. §. ſed & ſi. glo. fi. quæ vult ꝙ illa taciturnitas non ꝓiudiſſet in damno ſocio: poteſt tamẽ ſocius inuito & prohibente ſocio re communi vti in certis caſibus notatis per gloſſ. in d. l. Sabinus ſuper ver. conſtat. Sed iterũ præmiſſa mẽbra reſoluuntur ſub vno: ſcilicet quia vel ſocius vtitur re ad vſum vel modũ ad quos eſt deſtinata res cõmunis: aut ad alios vſus & modos. Nam primo caſu ꝓhiberi non poteſt: nec tenetur aliqua actione. Secundo vero caſu ſic. ꝑ lec. & no. in l. cum duobus. aliàs eſt. l. ſi inter. §. Item Mela. ff. pro ſocio. & pone exemplum: puta ſi domum communem reficere velit: ſi aquam in pratum deriuare: vineam putare: in commune ſepulchrum ſepelire, & his ſimilia: per quos curioſus practicus alios poterit exquirere

11 *caſus: † Sed ponamus ꝙ eſt aliquis verſutus ſocius qui non curat reficere domum communem: ſed eſt contẽtus quod*

veniat

veniat in collapſum. alter ſocius eſt diligens & non vult quod domus patiatur ruinam, ſed illam reparat inuito ſocio: vt facere poteſt. quæritur quo remedio ſuccurritur reparanti? Et dic, quod primò actione pro ſocio ad conſequendum quod expoſuit in reparatione, quod repetit cum ſuo intereſſe, ſeu illud quod intereſt. l. cum duobus. §. fin. aliàs eſt. l. ſocius. § 1. ff. pro ſoc. vel ſi conſequi nolit vel nõ poßit expoſitum & intereſſe, infra quatuor menſes lapſis dictis quatuor menſibus poteſt ex iuris diſpoſitione rem iure dominij vendicare. d. l. ſocius. & l. ſi vt proponis. C. de ædifi priua. Durat autem hæc actio. 30. annis, à tempore quo nata eſt, numerandis. l. 1. §. ſancimus. verſ. nemo. C. de anna. excep. † Item quæritur quia ſupra diximus, quod æs 12
alienum detrahitur de ſocietate. quid ſi cõmunione manente inter duos fratres dos eſt ab altero ipſorum recepta. diſtingue, aut pater recepit dotem pro filia & tunc diuiſionis tempore debebit dos de bonis communibus extrahi. per l. ſi filia in prin. & §. 1. cum ſeq. ff. famil. erciſc. Aut vnus ex fratribus eam recepit. & tunc ſubdiſtingue, quia aut illam conuertit in communem vtilitatem, aut non primo caſu detrahitur de cumulo per iudicium communi diuidundo. Secundo vero caſu de parte ſocij accipientis. arg. ff. pro ſocio. l. actione. §. fi. & ſeq. & l. ſi is qui §. 1. ff. de iure doti. & l. 2. C. famil. erciſcun. † Quæri- 13
tur etiam, duo ſocij fecerunt pactum de aliquo muro cõmuni reficiendo, vel leuando, vel fecerunt etiam pactum de non plantando in confinio agrorum communium: alter ipſorum vendit partem ſuã: an emptor tenebitur ſtare illi pacto. & dic quod ſic, per l. quæſitum. §. quod à Titio ff. de preca. & argumen. l. in hoc iudicio. §. penulti. ff. communi diuidundo. & ff. de dam. infe. l. fluminum. §.
adij-

14 adijcitur. & l. 1. ff. pro ſocio. † Quæri poſſet etiam de alia ſatis ingenti quæſtione de illo, qui vicino conceſſit, de terra ſua tres pedes in latitudine vt in illa murum faceret communem, an videatur etiam ſolum communicaſſe, vt vtriſq; ſit commune pro indiuiſo. arguitur quod ſic per l. inter eos ff. de acqui. re. do. Et dici poteſt ſuum totum, vſq; ad dimidiam partem ex ſuo latere. eo. tit. l. peregrè. ff. communi diui. l. arbor & hic adaptatur ſignificatio verbi. ff. de verbo. ſignifi. l. lutus §. 1. In contrarium tamen: quia dicitur commune, cum voluntas interuenit. Inſt. l. de re. diui. § ſi duorum ff. de rei vendica. ſi ſi umen tum: vel ratione vicinitatis prædiorum, vt in prællega. l. arbor. Concluſio tamen eſt per iura in primo loco alle-
15 gata quod fundus eſt communis. † Dubitatur, ſi diuiſa eſt hæreditas inter fratres, vel communio inter ſocios, & alter deceptus eſt, an per actiones communi diuidun. vel fa mil. herciſcun. poſſit agere vt rediuidatur ne decipiatur. & in iſta quæſtione diſtinguendum eſt: quia aut deceptio eſt parua vel magna: ſcilicet vltra dimidiam vel intra: & ſi intra, tunc niſi dolus vel fraus ſocij vel cohæredes dederint cauſam & eſſet beneficium minoritatis vel aliud auxilium ſingulare, non admittitur ad rediuidendum, per ea quæ traduntur in: l. maioribus. C. communia vtriuſq; iudi. & l. ſi maior. C. commu. diuidun. & in. l. rem maioris. C. de reſcinden. vendi. aliàs eſſet deluſorium toties repetere diuiſiones, quoties alter querelatur, quod fieri non debet, per ea quæ traduntur in d. l. maioribus Si vero vltra dimidiam & interuenerit deceptio, aut diuiſio facta eſt in iudicio, aut extra iudicium: ſi in iudicio obſtat exceptio rei iudicatæ rediuidere petenti per. l. cũ putarem ff famil. herciſcun. ſi extra iudicium, tunc ad-
mit-

mitteretur rediuidere petens,per dicta iura.Vnum tamē eſt notandum† quod quia diuiſio vim habet emptionis et 16
venditionis l. 1. C. communia vtriuſq; iudi. in electione erit eius, contra quem intentatur remedium rediuiſionis, ſupplere in pecunia pretium deceptionis argumen.ff. ſi quis in fraudem patroni.l. 1.§.ſi quis in fraudem.& C.de reſcinden.vendi.l.2. & in.c penul. de emptione & venditione. † Quæritur etiam,quia dictum eſt ſupra,quod 17
ex delicto conſocij ſocius non tenetur, an ſi delictum eſſet commiſſum, viuente patre & promiſſa emenda per patrem, interim moritur pater, efficiuntur communes filij in bonis paternis,petitur emenda,an ſoluetur de parte ipſius fratris an de bonis communibus? & videretur quod de communibus, quia pater erat obligatus, & obligatio patris tranſit in filios æqualiter ſuccedentes per.l frater à fratre.ff.de condi.indeb. nam ſi ſoluiſſet pater,donaſſe videretur ratione ſanguinis ff.de dona.inter vir.& vxo. l.vtrum.ergo promittendo obligationem in ſe ſumpſit. Diſtingue, quia aut delictum erat capitale aut non,primo caſu,de communibus pater, redimendo filium,negotium paternum egiſſe videtur.l. liber captiis.C. de capti. & poſtli.reuer. In ſecundo vero caſu ſoluitur de parte filij per iura ſupra adducta in quæſtione, de delicto perpetrato vno conſociorum,per quē ſoluatur emenda?† Quæ 18
ritur etiam quid de expenſis factis per alterum fratrum ob aliquem honorem: puta in militia, nuptijs,doctoratu vel ſimilibus. diſtingue,quia aut viuente aut mortuo patre fecit & ſi viuente,non imputatur in partem.ff. de col la.bo l 1 § ſed an id quod dignitatis. ſi vero mortuo patre, de portione ſua detrahit.ff famil.herciſc.l.ſi vni §. idem ſcribit. &.§. Neratius. & l. ex par[illegible] filius. & l.

Lucius.

19 *Lucius.C.de ſtatuis & imaginibus.l.fina.* † *Item quæri poteſt, ſi alter fratrum habeat filiam cui incumbet onus maritandi? & dic, quod aut habet auū paternum aut nō. Si habet, ad auum pertinet: in cuius poteſtatem recedit. ff. de iure dot.l.profectitia.§.ſi filius. Si autem non viuit auus, tunc de portione fratris.l.ſi ſocius pro filia.ff.pro ſo-*
20 *cio.* † *Item quæritur, quid de lucris fratrum qui ſunt diſpares in ætate, an tantum habebunt infantes, quantum maiores? dic quod aut eſt certum: aut eſt dubium. Si certum eſt, tunc diſtinguendum eſt, ex quibus acquiſiuit: nam ſi ex profectitijs, ſi de alia patris non apparet voluntate, debet communicari, per lect. & not. in l ſi ita § fin.ff. de vſu & habi.l.per ſeruum.§.fi.ff.de acquir.re. do. Si autem non eſt certū, nec eſſe poteſt, & tunc aut dubitatur in facto aut in iure: ſi in facto, puta acquirit ex operibus ſuis: q̃a forte eſt ſcriptor, vel artifex, tūc ſibi acquirit, ne ꝙ ei ſuis laboribus proſpera fortuna acceſſit, hoc ad fratres perueniens, luctuoſum ei accidat. Inſtitu. per quas perſo.no.acqui. §. igitur liberi. Si vero dubitatur in iure, conſidera an ſit mala conuerſationis homo illius artificij, quia tunc præſumitur omnia habere de bonis communibus, aut de patrimonio patris, ſicut aliàs vxor omnia p̃ſumitur habere de bonis mariti.ff.de do.inter vi. et vx.l.Quintus et.12.q. 2.c .placuit. de pec.cle.c.1. Sed ſi q̃s fratrū patre viuēte aliquid lucratus eſt, licet acquiſierit patri ꝑut traditur.C. de bonis q̃ libe.l. cū oportet. ſi tamen pater nō apprehendit, videtur ꝙ filius tunc poſſit ſibi illud retinere, nec habere neceſſe cum fratribus cōmunicare Si autē poſt mortem patris acquiſierit, præſumitur de communi habere. & ideo communicandum. argum. in aut. de eccleſia tit.§. interdicimus. ſi autem ſit*

bona

bonæ conuerſationis:quia artifex eſt & lucratur, non eſt præſumendum habuiſſe de communi, niſi expreſſè probetur, imo præſumitur ex ſuis operibus habuiſſe. C. arbi. tute. l. ſi defunctus, auten. de hære. & fal colla. 1. In tertio caſu principali, videlicet quando eſt dubium, dicit quod in dubio præſumuntur ex communi lucrata, niſi contra probetur, per dicta iura cum notatis in eis. † Item 21
quæritur quid ſi alter filiorum ex paterna pecunia aliquid lucratus eſt, nunquid tenetur communicare lucrũ alijs? dic quod ſic, argum. ff. de procu. l. qui proprio. §. procurator. & ff. de pigno. acti. l. ſi pignore. & ff. de vſu & habi. l. ſi ita. §. fi. & ff. de acqui. re. do. l. per ſeruum. §. fin. Lucra vero aliunde prouenientia ex perſona filij ſeu illius contemplatione, ſunt aduentitia. l. cum oportet. & in princi. C. de bon. quæ libe. Et aduentitia ſunt res quæ non veniunt in ſocietatẽ. l. duo. §. ſi. ff. pro ſo. vt et ſupra viſum eſt in præceden. † Quid ſi vnus ſociorũ habet plures filios 22
quã alter, an æqualiter diuidetur lucrum. dic, ſi ſocietas cõſiſtit in operis, tunc fiet diuiſio per capita operantium per lec. & nota. in l. cũ oportet. in principio verſi. ſic etenim. C. de bo. quæ libe. † Sed nũquid frater fratri teneatur 23
cõmunicare donata? diſtingue, quia aut datum eſt fratri ob cauſam negotiationis communis, aut ob proprium meritum. In primo caſu eſt commune argum. ff. de peculio. l. hic quæritur. §. 1. ff. de iure dot. l. ſi legato & ff. de dona. l. ſi mihi donatũ. Sed ſi ob proprium meritum donatũ eſt, & de meritis apparet, tunc eſt proprium eius. C. de vſufr. l. fi. & Inſt. per quas perſo. no. acq. §. liberi. & § præterea lex. & fina. Sed ſi dubitetur ſub qua qualitate ſit donatum, dic quod communicabitur. & in communicationẽ venient, per ea quæ notantur in l. filiæ. C. de colla. † Sed 24

pona-

ponamus quod duo fratres diu ſteterunt, ſimiliter bona paterna pro indiuiſo poßidendo, negotia faciendo communibus ſumptibus viuendo, an videātur tacitè contraxiſſe ſocietatem: dic quod ſic argumen. l. coiri. & l. cum
25 *duobus. & l. plane. ff pro ſoci.* † *Sed quid econtra duo fratres vnus ab alio ſeorſum bona paterna poſſedit. an præſumentur diuiſa, licet nulla appareant inſtrumenta. hæc quæſtio formatur per Dd. in l ſi maior. C communi di. & diſtinguitur. quia aut loquimur in poſſeßione rei vniuerſalis aut particularis. Et ſi vniuerſalis aut inter fratres aut inter extraneos ſi inter fratres, præſumitur quod non ſit diuiſio: ſed quod ſic ſeparatim poſſederint gratia commodioris vſus, ſed ſi inter extraneos, præſumitur diuiſio. In ſecundo vero caſu principali quando agitur de poſſeßione rei particularis tunc requiritur vera probatio diuiſionis. alias non præſumitur per. l. nullo. C. de rei ven-*
26 *di. cum ibi notatis.* † *Sed nunquid ſi ſteterint ſimul triginta annis an erit præſcriptum ſocietati, quod non liceat ab ea diſcedere. Et videtur, quod non liceat diſcedere per glo in §. ad hoc in l. 1. C. de anna. exceptio. In oppoſitum tamen eſt veritas ſecundum Dd. in. d. §. ad hoc. & mouentur duabus potißimè rationibus. Prima, quia actus agentium non operantur vltra mentem. l. non omnes. ff. ſi certum petatur. ſed iſte non intendit præſcribere ſocietati, ergo &c. Item & ſecundo contra poßidentem non currit præſcriptio per l. malè agitur. C. de præſcrip. long. tempo. Et cum vterq; poßideat neuter præſcribit, quia quantum poſſeſſum tantum præſcriptū. c. auditis. de præſcrip & in omnibus pene iuribus de præſcrip. loquentibus.*
27 *Et hæc opinio ſeruatur in iudicijs.* † *Quæro duo fratres recipiunt aliquando colonatum ad partiariatum quod*
nos

nos appellamus ad ſatbariam vnus ipſorum habet vnum filium ætatis.22 5.annorum. & alter duos ætatis 25.& 26.& effectualiter ſunt æquales in labore.quæro an lucra partiariatiu erunt æqualia ipſis duobus fratribus aut inæqualia,propter inæqualitatem liberorum. Doctores concludunt per leg.cum opus.in princip.verſi.ſic etenim. C. de bon.quæ libe quod fiet diuiſio lucri habita conſideratione capitum niſi aliud fuerit ſpecialiter inter ipſos fratres actum. Vltimo reſoluendo omnia dic quod credita & debita contemplatione ſocietatis vel communionis ſoluuntur de communitate & exiguntur ad vtilitatem cõmunitatis ſecundum communem ſententiam doctorum in præallega.l ſi ſocius pro filia.ff.pro ſocio. & in l.certum C familiæ herciſcrn. & in l. cum duobus §.fi. cum l.ſequen.ff communi diui. Vbi vero non eſt creditum debitum fauore ſocietatis:ſed ſeorſum de particulari & non de cumulo ſoluitur,vel à particulari exigitur,etiã ſi ſint ſocij omnium bonorum : ſed agit contra illum talem priuatè contrahentem actione pro ſocio, vt in dictis iuribus & aliquid dictum eſt in titulo proximè præcedenti ad finem in quæſtione quæ incipit :quæritur an æs alienum.

De rerum permutatione rubrica *11.*

SVMMARIA.

1 Permutatio vicem emptionis & venditionis obtinet.
2 Permutatio quibus interuenientibus fiat.
3 Permutatio nulla interueniente ſtipulatione nec rei traditione nullam producit actionem.
4 Permutatio interueniente ſola ſtipulatione celebrata producit actionem ex ſtipulatu.

5 Permutatio nulla interueniente ſtipulatione, ſubſequente autem rei traditione celebrata, qualem producat actionem.

6 In permutatione, ſi ſtipulatio de tradendo interuenit, res vero à nulla vel ab altera tantum partium fuerit tradita, an contra tradere nolentem competat actio.

7 Permutari res aliena poteſt, vt vendi.

8 Permutationis cauſa re tradita, non habita fide de rè alterius, an dominium ſit translatum?

9 Permutationis contractum implens an poſsit agere contra non implentem alternatiuè, vt impleat vel reſtituat.

10 Permutationis, an emptionis & venditionis contractum ſapiat, ſi ab vna parte detur res & pecunia, ab altera res tantum.

11 Permutare an poſsit mulier fundum dotalem.

12 Permutari an poſsint beneficia eccleſiaſtica.

13 Permutare volentes beneficia eccleſiaſtica, an poſsint inter ſe tractare licitè permutando.

14 Permutari an poſsint beneficia commendata.

15 Permutari an poſsint iura expectantium autoritate apoſtolica.

16 Permutatio eccleſiæ liberæ cum grauata an fieri poſſit.

GLoſſæ & Docto. de pluribus ſubtilitatibus concernentibus naturam contractuum innominatorum, & materiam pactorum ſuper hac rubrica tractauerunt. ſed quia dictæ ſubtilitates in iudicijs parum proſunt, & practicatæ nullum vel paucum commodum afferunt: noſtra præſens eſt intentio in hac rubr. ſicuti in cæteris practicabilia ſolummodo tractare. Nam poſſet etiã tractari doctrina iuſtitiæ commutatiuæ & diſtributiuæ cuius tractatus ad theologos ſpectat. Primò igitur videndum eſſet de

de ſimilibus quæſitis de quibus ſupra viſum eſt: de illis quæſitis quæ poſſunt adaptari huic rubricæ: ideo eo multa remitto: † quia permutatio vicem emptionis & venditionis obtinet. l. 2. C. eo. & ea quæ procedunt in emptione & venditione, procedunt etiam in permutatione paucis exceptis. de quibus in l 1. & 2. ff. eo. & per glo fin. in d. l. 2. & per glo pen. in l. cum precibus eo. tit. His igitur præſuppoſitis, † præmittendum eſt, quod interdum conueniunt partes de pmutando, nulla interueniente ſtipulatione, vel rei traditione: interdum vero conueniunt interueniente ſola ſtipulatione: interdum etiã conueniunt ſine ſtipulatione, poſtea ſubſequente rei traditione ab altera parte. 1 2
3 *† In primo caſu nulla oritur actio inter partes: p l. ex placito. C. eo. & ff. de pac. l. iuriſgentiũ. § ſed & ſi in aliũ.*
4 *† In ſecundo oritur actio ex ſtipulatu: vt in d. l. ex placito in fi.*
5 *† In tertio aliqui dicũt agi ex implemento: q̃ fit rei traditione. § poſteriore. Inſt. qui. mo. teſt. infir. Sed veritas eſt, q̃ ex cõfirmato placito agitur: vt volũt gl. & Dd. in pall. l. ex placito.*
6 *† Sed q̃ritur: ſi res à nulla vel ab altera tãtũ partiũ fuerit tradita: ſed ſtipulatio interuenit de tradendo: an cõpetat actio cõtra tradere nolentẽ præcisè ad tradendũ. Et licet gl. in d. l cũ precibus velle videatur q̃ non: alia tamẽ gl. in l. cũ proponas. C. de dolo. tenet. q̃ imò præcisè cõpellitur, ſi rem habeat in poſſe tradendi: & cũ illa tranſeũt Dd. vt dictũ eſt ſupra in ſimili de emptio. & venditio.*
7 *† Quæro: an quemadmodũ res aliena poteſt vendi. l. rem alienã ff. de contrahen. empt. ita poſſit etiam permutari? & dic quod ſic: & tenet, donec res euincatur: vt vult gloſſ in l. 1. C. eod.*
8 *† Quæritur etiam: ſi cauſa permutationis rem meam tradidi tibi, non habita fide de tua: an dominium in te transfertur? & dic quod*

non ar. in ſimili: de empt & ven. pro quo glo in d. l. cum
9 precibus. † Item quid ſi vnus impleuit: an agere poſſit alternatiue contra nō implentem vt impleat vel reſtituat?
10 Et dic quod ſic: vt aperit tex. l. quoniam. C. eo. † Quaro: quod ſi ex vna parte datur res et pecunia: ex alia aut datur res tātum: vt quotidie hoc euenit: vt do librum meū pro tuo: & adijcio tibi decem Francos: an erit emptio vel venditio: an permutatio? Breuiter videndum eſt illud ꝙ principaliter verſatur: aut enim principaliter venditur pro certo pretio: hoc acto, vt detur alia res, & erit venditio: vt l. tenetur. §. 1 de act. empt. Aut hoc agitur vt permutetur res cum re: hoc acto, quod ſuperaddatur aliqua quātitas certa: & erit permutatio. ar. l. itē ſi pretio. §. 1. ff loca. Et pro hoc facit c. ad quaſtiones. extra eo. Sed ſi de hoc dubitatur dicere eſſe contractum innominatum & parere actionem præſcriptis verbis ff de aſtima. l. 1.
11 & de præſcrip. verbis. l. 1. † Quaritur an mulier poſſit permutare fundū dotalem & maximè cū viro? Et dic ꝙ ſic: dum tamen eius vtilitas in permutatione appareat ff. de iu. do. l. ſi cum nuptura. & l plerunq;. & l. ſi & ff. de tranſac. l. cum hi. § penul. C. de ſacroſ eccle. auten. ſed permutare. Dicto de permutationibus rerum ſecularium, dicen-
12 dum reſtat de permutatione rerū eccleſiaſticarum. † Pro quo præmittendum eſt pro regula, ꝙ beneficia eccleſiaſtica, quæ poſſidentur in titulum non poſſunt permutari, ex ſola autoritate poſſidētium: vt in c. quæſitum eo tit. Sed quæri poſſet: quia propria autoritate reſeruato themate permutari nō poſſunt, an ſaltem poſſint alterius interueniente autoritate? & cuius? Et dic quod epiſcoporum. ad quos pertinet collatio. Et ille poteſt interponere decretum ſeu autoritatem: vt volunt Dd. in d. c. quæſitum &

eſt

eſt glo. in cle vnica. eo. titu. per quam probatur quod inferiores epiſcopo nõ poſſunt autoriſare regulariter. Item quærit gloſſ. in d. cle. vnica. ſuper verb. conferantur: an capitulum poßit autoriſare permutationes ſede vacante & ſe reſoluit gloſſ. in hanc breuem diſtinctionem, quod in his, quorum collatio communis eſt, vel per modum autoritatis, vel conſenſus, poteſt capitulum autoriſare ſede vacante. Quæritur de quotidiana quæſtione. † An per- 13
mutare volentes beneficia poßint inter ſe tractare licitè permutando? Et forte ſanum eſſet quæſtionem inſolutam relinquere, propter generalem abuſum permutantium, qui ad inſtar rerum prophanarum & ſecularium de rebus diuinis & ſpiritualibus inuicem conuerſiones faciũt. aliqui ex ignorantia: alij ex malitia: alij temeritate. Primum ſimplicibus. et ſecundũ doloſis. tertium vero temerarijs adſcribitur. Et horum culpæ ſecundum zelos diſtinguuntur, quod eorum confeſſoribus relinquo. Sed quantum ad rigorẽ iuris attinet, textus in d. c. quæſitum reſtringere videtur, ꝙ nullo pacto licet permutare volentibus, eorũ propria autoritate de permutatione tractare, propter labes ſymoniæ, quæ euenirẽ ſolent. Adde & quæ quotidie interueniunt, quod proh dolor, refertur: et licet de rigore iuris non liceret cuiquã permutare. vel permutationis tractatum facere niſi licentia epiſcopi: quia tamen dictus rigor poſſet periculum animabus afferre: iura noua modificauerunt, ſcilicet in c. vnico & in cle. vnica. in 6. & cle eo. tit: ſcilicet, quod poſſunt habere tractatum, permutare volentes: ſed non tractatum concludere, niſi retento beneplacito dominorũ epiſcoporũ, ad quos collatio ſeu inſtitutio pertinet. Quæritur: quia ſupra viſum eſt ꝙ beneficia poßũt ꝑmutari auto. ſuperiorũ. † an beneficia 14

cōmendata permutari poſſunt. quæ quæſtio dubia eſt. Sed concludūt Dd. in c cū olim. eo. tit. ꝙ poſſunt permutari. Quia cōmendatarij habēt titulū canonicum in beneficijs
15 *commendatis, vt vult glo. in c. nemo de elec. lib. 6.† Item quæritur: quid de expectantibus autoritate apoſtolica nunquid poſſint cōmutare illa iura? Concludunt Dd. vbi ſupra quod non, quia non habent ius in re, ſed ad rem. Item quod dictū eſt autoritate interueniente ſuperioris. nunquid ſede vacante poterit capitulū autoriſare expectantes? glo. in cle. vnica eod. titu. prout ſupra diſtinguit; & aut collatio pertinet epiſcopo in ſolidum: aut vtriq; ſ. epiſcopo & capitulo. Primo caſu non poteſt. ſecundo ſic: per iura. in d gloſſ. alleg. Plures alias quæſtiones mouent glo. in c. vnico. in 6. & in cle. vnica. eo. tit. ad quas te remitto. Sed pone: vnus eſt promotus ad parochialem eccleſiam, qui habet promoueri infra annum ad ordines. c. cum in cunctis. §. inferiora. de elect. an ſi in 11. menſe ille permutet cum alio non promoto ad ordines: & ille non promouetur: ſed & ipſemet permutat cum quodam alio, & ſic deinceps: an valeant tales permutationes? Et dic quod de rigore iuris valent ſi fiant autoritate ſuperioris vt ſupra dictum eſt. ſed ad obuiandum fraudi, quæ poſſet interuenire propter multiplicationem talium permutationum, non debent ſuperiores talibus permutationibus autoritatem impartiri, per ea quæ traduntur in c. ad quæſtiones. de re. permuta. & 23. di communis 74. di quorundam. 16. q. 1. & temporum. † Quæritur: vnus permutantium habet eccleſiam grauatam oneribus & creditis. alter vero habet liberam: an poterunt paciſci, quod ille qui habet grauatam teneatur ſatisfacere creditoribus: & videretur quod non: cum ſit quædam mercatio in ſpiritua-*

ritualibus non licita, & paciſcenti oneroſa. Et ideo ad tollendum ſcrupulum dicti pacti, melius eſt, quod deducatur generaliter in pactum ſcilicet quod quiſq; permutantium habeat commoda, honores, & iura eccleſiæ quã recipit & onera ſuſtineat & ſi fuerint notificata debita, bene quidem. & ſi non, imputet ſibi qui non inquiſiuit, quia etiam de iure ad hoc tenetur: quia res tranſit cum onere ſuo per iura communia.

De tutelis & curis rubrica *12.*

SVMMARIA.

1 Tutelæ definitio eiuſq; interpretatio.
2 Tutor datur inuitus & inuito.
3 Tutor non datur in poteſtate conſtituto.
4 Tutor datur impuberibus ſui iuris.
5 Tutor dicitur quaſi tuitor & defenſor.
6 Tutor cui ætati detur.
7 Curæ deſcriptio, eiuſq; explicatio.
8 Curator quibus caſibus impuberi detur.
9 Curator quibus maioribus detur.
10 Curator principaliter rebus datur.
11 Curator datur maioribus inuitis.
12 Curator quomodo detur minoribus inuitis.
13 Tutela quotuplex ſit. remiſsiuè.
14 Cura quotuplex ſit.
15 Tutores & curatores dantur à lege vel homine.
16 Tutores à lege dantur legitimi.
17 Curatores à lege dantur duobus caſibus.
18 Tutores & curatores ab homine quomodo dentur.
19 Tutores & curatores quomodo hodie dentur ex conſuetudine.
20 Tutor dari poteſt à magiſtratu vel iudice originis, vel domicilij vel bonorum.

21 Tutores & curatores quales dentur.
22 Tutor debet aptus dari. non mutus, ſurdus, incompos mentis &c.
23 Tutor qui datur, certus eſſe debet.
24 Tutores qui dari poſſunt.
25 Tutores & curatores quibus dentur.
26 Tutores & curatores qualiter dentur.
27 Tutores dantur dupliciter ab homine.
28 Tutelæ teſtamentariæ datio an infirmetur, eo quod teſtamentum rumpatur ex cauſa præteritionis.
29 Tutelæ teſtamentariæ dies à quo tempore cedat.
30 Pupillus hæres inſtitutus, tutore eidem dato, adibit hæreditatem autoritate tutoris teſtamentarij.
31 Tutelæ teſtamentaria eſt priuilegiatior cæteris.
32 Tutela teſtamentaria deficiente ſuccedit legitima, legitima deficiente, datiua.
33 Tutor legitimus excludit datiuum, ſatiſdando.
34 Tutor legitimo impedito, deuenitur ad datiuum.
35 Regula, tutorem habenti tutor dari non poteſt, fallit in 6 caſibus.
36 Tutorem pupillo pertinente ratione originis, domicilij, vel bonorum ad diuerſos iudices, quis iudex dabit.
37 Tutor teſtamento dari poteſt pure, ſub conditione, vel in diem.
38 Pupillo maiori ſeptennio tonſurato, vel etiam adulto clerico iudex eccleſiaſticus prouidebit de tutore vel curatore.
39 Teſtator dando tutorem filijs & filiabus, poſthumis vel nepotibus non expreſsis, etiam eis dediſſe videtur.
40 Liberorum appellatione quid veniat.
41 Tutoribus teſtamentarijs duobus datis, vno mortuo, ſe excuſante, vel remoto quatenus quis in locum eius ſuccedet.
42 Poterit, eſt dictio voluntatis, non neceſsitatis.

43 Tu-

43 Tutor datiuus miniſterio teſtamentarij excludit legitimum.
44 Tutelæ teſtamentariæ, ſeu ſpecies earum, faciũt ceſſare legitimos & datiuos.
45 Tutela teſtamentaria deficiente iura præſupponunt, eum qui habet tutorem, legitimum habere, &c.
46 Tutoribus teſtamentarijs omnino ceſſantibus, & inde legitimis recurritur ad datiuos.
47 In tutelæ datione ſunt triplices voluntates decedentium.
48 Regula, prouiſio hominis facit ceſſare prouiſionem legis, habet locum in tutelis.
49 Tutorum gradus tribus regulis comprehenſi.
50 Tutorum legitimorum primo gradu vel ſecundo deficiente, quatenus erit locus vlteriori gradui legitimorum & quatenus datiuo.
51 Excuſandi à tutela & cura multi caſus.
52 Excuſandi proceſſu pendente prouidebitur pupillo de curatore ad litem.
53 Mater, auia & proauia quomodo admittantur inter legitimos tutores
54 Autenticorũ iura innouarunt in quinq; iura. ff. & C. circa tutelam matris & auiæ.
55 Fœmina vix bene finit opus.
56 Fœminis à natura inſita veluti fragilitatem, mutabilitatem & inconſtantiam, Imperator mutare non poteſt.
57 Fœminis cur prohibitum teſtari in criminibus, & vltimis voluntatibus.
58 Fœminarum natura eſt cogitare mala conſilia.
59 Fœminarum propria.
60 Fœminis cur tutela ab Imperatoribus conceſſa.
61 Fœminarum tutela quam ſit periculoſa.
62 Maritelli faciunt fœminas analogiſtas.
63 Fœminarum amor erga ſecundum maritum.
64 Fœminarũ tutela trãſit cũ cæteris errorib. hui⁹ ſeculi.
65 Proauia an & quatenus poſsit eſſe tutrix.
66 Mater naturalis an poſsit eſſe tutrix.

67 Auus & auia ſimul admittuntur ad tutelam.
68 Matre & auo paterno exiſtentib. vter præferatur.
69 Mater & auia an eodem modo ad curam admittantur, quo ad tutelam.
70 Mater & auia an cogantur inuitæ ſuſcipere tutelam & curam.
71 Clericus an poſsit eſſe tutor.
72 Tutor an teneatur reddere rationem in vinculis.
73 Tutrix mulier renuncians omni beneficio, an poſsit incarcerari.
74 Mater ſi detur tutrix in teſtamento, an dicetur teſtamentaria, an vero legitima, & eius effectus.
75 Teſtator non poteſt facere, quin leges locum habeant in ſuo teſtamento.
76 Tutrices in teſtamentis maritorum deſignatæ vxores, poſtea male verſantes in perſonis, non ſunt à magiſtratibus permittendæ, & quare.
77 Conditio in teſtamēto talis: faciat de bonis vt ſibi videbitur, vel ſimilis appoſita, quomodo intelligenda.
78 Inuentarij confectionē prohibente marito matri, auię, &c. anne per magiſtratus, ſi pupillis videatur expedire ad eam compelli poſsint.
79 Matre teſtante & aliū quam vnum liberorū hæredem vniuerſalem inſtituente, et tutorem liberis dante, an iſte teſtamentarius tutor legitimis præferetur.
80 Tutores legitimi qualiter dentur.
81 Tutores legitimi qualiter ſatiſdent.
82 Tutoris legitimi requiſita.
83 Iuramenti legitimi tutoris forma.
84 Tutores legitimi pater & patronus honeſti non ſatiſdant.
85 Tutorum teſtamentariorum vnus ſatiſdationem offerens, præfertur.
86 Tutores datiui quomodo ſatiſdent.
87 Satiſdationis tutorum quanta ſit neceſsitas.
88 Tutor an pro contutore fideiubere poſsit.
89 Tutores ſine inquiſitione dati ſatiſdant.
90 Iudices à tutoribus datis non exigentes ſatiſdationem,

ſibi

ſibi imputare debent.
91 Tutorum legitimorum primo gradu deficiente an ſit locus ſecuando, & nu. 96.
92 Tutores datiui qualiter dentur.
93 Tutelæ datio qualiter practicabitur deficientib. teſtamentarijs & legitimis tutoribus.
94 Mater negligens petere tutores, priuatur ſucceſsione.
95 Agnati & cognati negligentes petere tutores intra annum, priuantur ſucceſsione.
97 Tutricem eſſe eſt voluntarium in matre, ſed tutorem petere dari eſt neceſſarium in eadem.
98 Mater conuolans ad ſecunda vota, & deferens tutelam liberorum ſi non petat eis tutorem, priuatur ſucceſsione.
99 Tutores legitimi excuſationem merentes & tutelã deferentes, ſi non petant tutores, priuãtur ſucceſsione.
100 Tutores petere omnibus beneuolis educatorib. & amicis parentum conceditur.
101 Tutorib. intra annum non petitis per matrem, agnatum aut cognatum, ad quem ſpectabat emolumentum ſucceſsionis.
102 Magiſtratus tenentur dare tutores ſiue requiſiti fuerint, ſiue non.
103 Tutores petendi & dandi forma.
104 Tutores compelluntur inuiti.
105 Tutoris dati iuramentum, & promiſsio.
106 Curatores qualiter dentur in ſpecie.
107 Stipulatio per quem in deſignatione tutoris interponetur.
108 Infantiæ proximi qualiter dicantur.
109 Puberes qui dicantur.
110 Maiores qui dicantur.
111 Aetas infantiæ, pubertatis & maioritatis anticipatur, cum de ipſorum commodo agitur.
112 Regula de cognoſcenda ætate proxima.
113 Lex non curat modica.
114 Curator ad litẽ datus, an teneatur cõficere inuentariũ.

Curator

115 Curator ad lites datur inuitus & inuito.
116 Curator valetudinarijs & morbo impeditis datus, datur cum ſolennitate inuitus & inuito.
117 Curatores quo ordine à Iudice vel magiſtratu, furioſis, valetudinarijs &c. dari debeant.
118 Curatorum bonorum qualis ſeruanda cautela.
119 Curator bonorum qualiter tenetur cauere & inuentarium conficere.
120 Curator bonorum releuatur à cautione trib. caſibus.
121 Curator bonorum an detur inuitus.
122 Curator bonorum poteſt intẽtare actiones perituras.
123 Turorum & curatorũ officium quãto tempore duret.
124 Tutela & cura expirant tempore vel cauſa.
125 Cauſæ quibus expirant curæ, non ſunt regulatæ tempore.
126 Tutela & cura finitur, ſi tutor vel curator remouetur vt ſuſpectus.
127 Suſpecti tutores qui accuſari poſſunt.
128 Suſpectus quis dicatur.
129 Paupertas non eſt cauſa ſuſpicionis.
130 Suſpicionis cauſa à pupillo probanda eſt.
131 Suſpicionis probatio quibus caſibus pupillo propter præſumptionem remittatur.
132 Suſpecti à quibus accuſari poſſunt.
133 Suſpectos curatores qui accuſari poſsint.
134 Suſpecti accuſatio de quib. tutorib. intelligatur.
135 Suſpecti coram quib iudicib. accuſari poſſunt.
136 Suſpecti accuſatio quanto tempore duret.
137 Suſpecti cognitio quomodo fiat.
138 Tutor aliquo vinculo neceſsitudinis pupillo coniunct⁹ ſuſpectus nõ remouetur, ſed curator ei adiũgitur.
139 Suſpecti accuſationis effectus varij.
140 Suſpecti accuſatores an ſe inſcribere teneantur.
141 Tutorum & curatorum autoritas & poteſtas.
142 Per pupillum vel adultum geſta vtiliter, ſine tutore, non retractantur.
143 Per pupillum vel adultum geſta inutiliter ſine tutore autore, nullius ſunt efficaciæ.

Auto-

144 Autoritas tutoris debet eſſe ſpontanea.
145 Autoritas tutoris debet in ipſo actu interuenire.
146 Autoritas tutoris debet pure interuenire.
147 Autoritas tutoris debet facere conditionem meliorem.
148 Autoritas in actibus iudiciarijs in ipſo proceſſu interuenire debet.
149 Pupilli nihil agunt in actibus extraiudicialibus ſine tutoris autoritate.
150 Adultus non habens curatorem obligatur, ſed reſtituitur.
151 Pupillus maior infante obligatur efficaciter, etiam ſine tutore autore, ſi fiat locupletior.
152 Pupillus ſi minor ſit infante, & locupletior factus; quomodo contra eum agatur.
153 Autoritas tutoris non ſolum in ciuilib. ſed etiam criminalibus interuenire debet.
154 Pupillus cum tutore quomodo contrahere poſſit.
155 Tutor præſens & tacens an præbeat autoritatem ſufficientem.
156 Tutorum & curatorum officium quod ſit.
157 Tutores plures geſtiones regionib. vel negotiationib. autore prætore diuidere poſſunt.
158 Tutor vectigal prædij emphyteutici non ſoluens, & ſi ob non ſolutionem amiſſum fuerit, tenetur ad intereſſe.
159 Tutores magnatum poſſunt pauca donare, & quare.
160 Tutore non habente pecunias vt ſoluat pro pupillo, quid faciendum.
161 In iudicium ſiue arbitrium tutelæ quæ veniant.
162 Tutelæ actio competit finita tutela.
163 Tutelæ actio quib detur.
164 Tutelæ actio contra quos detur.
165 Tutorum cautela, ne teneantur actione tutelæ.
166 Actio tutelæ qualiter contra hæredem detur.
167 In tutelæ actionem quæ veniant.
168 Tutorum laboribus, & non pecunia minorum, res emptas eſſe præſumitur in dubio.

169 De rationibus diſtrahendis actio quando contra tutorem & hæredes pupillo competat.
170 De rationibus diſtrahendis actio quando intentetur

PER decem quæſita cum reſponſis eorum poteſt tota materia ſaltem practica explicari. Quæritur ergo primo quid eſt tutela & cura. Secūdo quotuplex Tertio quis dat Quarto quales dantur tutores et curatores. Quinto quibus dantur. Sexto qualiter dentur. Septimo quantum durat eorum officium. Octauo quæ ſint eorum poteſtates ſeu autoritates. Nono quæ ad eorum ſpectant officium. Et decimo quæ veniunt in eorum iudicium tam ex parte tutorum et curatorum, quam ex parte pupilli ſeu adulti. Ad primum breuiter ſtilum vertamus: et dicamus 1 † *quod tutela eſt vis & poteſtas in capite libero ad tuendum eum qui propter ætatem ſe defendere nequit iure ciuili data ac permiſſa. Inſt. de tu. §. 1. & ff. de tu l. 1. Et eſt ſciendum quod omnia verba in dicta diffinitione* 2 *comprehenſa de aliquo operantur.* † *Nam primo dicitur vis & poteſtas, ad denotādum, quod datur inuitus & inuito: vt no in d. §. 1. et d. l. 1. Et bene conuenit quia tutela eſt officium publ. l. ſi filius. ff. de his qui ſunt ſui vel alie.* 3 *iur. Item ideo dicitur in capite libero,* † *quia tutor non poteſt dari ſeruo, vel ei qui eſt in aliena cōſtitutus poteſtate* 4 *puta filiofamilias.* † *ſed datur impuberibus ſui iuris exiſtentibus. Inſt. de tute. in prin. Item ideo dicitur ad tuendum eum: quia principalis intentio tutorum debet verſa-* 5 *ri ad vtilitatem pupilli.* † *Et huic ſignificationi alludit vocabulum tutores id eſt tuitores ſeu defenſores. vt in d. l. 1.* 6 † *Dicitur etiam propter ætatem. quia tutor datur maſculo minori. 14. & fœminæ 12. annis. Inſti. qui mo. tu. fin. in prin. nam intra illam ætatem iura non præſumunt, quod*

poſſint

poſſint ſe tueri. Dicitur etiam iure ciuili data, ad denotandum, quod ſunt tutelæ datiuæ. Et dicitur permiſſa, ad denotandum quòd ſunt legitimæ vt apparet ex titulis. † 7
Nunc videndum quid ſit cura: & eſt iuris poteſtas in capite libero, maxime pubere, poſita, ad tuendũ negocia eius qui propter ætatẽ aut perſonæ inhabilitatem, ſe tueri neſcit. Hæc deſcriptio deſupta eſt ex rub. de cura. Inſt. ver. diſcurſum. Et dictũ eſt primo iuris poteſtas: per l. ſi curatorem habens. C. de in int. reſt. & dictum eſt in capite libero: vt ſup. in tutor. dicitur etiã, maximè pubere poſita: †*quia aliquoties datur impuberi: puta ſi tutor litẽ habet* 8
cum pupillo, quo actore nõ poteſt agere. nam tutor in rem ſuam, actor eſſe nõ poteſt. §. fi. Inſt. de auto. tu. vel ſi legitimus tutor idoneus nõ ſit, Inſt. de cura. §. interdũ: vel legitimus ſit tutor, ſed excuſetur ad tempus pendente illo tempore prouidetur de curatore. Inſt. eo. tit. §. item loco. itẽ ſi excuſetur abſentia vel infirmitate, de quo vide per gl. in l. 1. §. fi. Inſt. eo. tit. † *Dictũ eſt etiam maxime pubere, quia aliquoties datur maiori: puta furioſo, mente* 9
capto, ſurdo, muto, & his qui morbo perpetuo laborant taliter, quòd rebus & negotijs ſuis ſupereſſe non poſſunt. Inſt. eo §. furioſi. & in l. de creationib. C. de epiſ. audien. Sed quia illi ſunt caſus ſpeciales, eo quod communiter dãtur puberi: ideo dictum eſt maxime. Dictũ eſt etiam ad tuendum negotia eius, † *eo quòd principaliter curator datur* 10
rebus: vt Inſt. eod. in princ. dum dicit huius ætatis ſunt: vt negotia ſua tueri etc. Tutor vero datur principaliter perſonæ. Inſtit. qui teſta. tu. da poſ. §. certæ. Propter ætatem vel perſonæ inhabilitatem dictum eſt, ad comprehẽdendum omnes caſus & omnia tempora, ex qualitate perſonarum & negotiorum vt ſupr. dictum eſt occurrentiá:

Aduer-

11 † *Aduertendum tamẽ, quòd pupillo & maiori in caſibus*
12 *prædictis datur inuitis, vt in dictis iuribus.* † *ſed adoleſcẽti compoti nen datur inuito, niſi ad litem. Inſti. de cura. §. item inuiti. Et dictum eſt compoti. quia ſi eſſet incompos, daretur inuito, etiam ad negotia ſicuti maiori, vt in d. §. furioſi, propter verba licet maiores. &c per quæ verba ſatis monſtratur quod adultis incompotibus etiam da-*
13 *tur. Et hoc non habet dubium.* † *Secundo videndum eſt quotuplex eſt tutela & cura. Et hoc facile eſt perpendi*
14 *ex titulo Digeſt. Codic. & Inſtit. de tuto.* † *quo vero ad curas, dicere poſſumus, quod quædam ſunt neceſſariæ, quædam vero voluntariæ. Et neceſſariæ ſunt pupillorum ac etiam adultorum ac etiam maiorum incompotum vt ſupr. viſum eſt. Differentias vero ipſarum curarum, an à lege an vero à iudice dentur ſeu confirmentur, collige per gloſſ. in d. § furioſi. nam modici effectus eſt, quo ad pra-*
15 *cticam, ideo perſecutionem vlteriorem relinquo.* † *Nunc videndum quis dat tutores & curatores. Et quia tutoris ac curatoris datio à duplici pendet diſpoſitione legis videlicet & hominis clarum eſt quòd omnis tutor ſeu curator mediate vel immediate, aut à lege aut homine da-*
16 *tur.* † *A lege autem tutores legitimi dantur, de quibus in*
17 *rubricis Inſtit. de legi. agna patro paren. tutela.* † *In curatoribus vero duos reperimus caſus à lege datos, ſcilicet furioſorum & prodigorum. d § furioſi. & ibi gl. Vnum tamen generale præmitto, ꝙ curatores ab eiſdem magiſtratibus dantur, à quibus tutores, Inſt. de cura. §. 1. & §. ſed ſolẽt & in aut de defen. ciui. §. nulla. Sed quia hæc nullã vel paucam vtilitatem practicæ afferunt ad dictas rubri-*
18 *cas & ſummas me remitto.* † *Ab homine autẽ dantur Romæ à præfecto ſeu prætore. in ꝓuincijs à præſidib. vt in l. 2.*

in prin.

in princ. ff. de tutori. & curatoribus da. ab his. & Inſtit. de Attil tuto. in p in. Inde vero quia difficile viſum fuit, & diſpendioſum pupillis minoribus adire oportere præfectos, prætores, præſides voluerunt iura limitare ſecundum facultates pupillorum & adultorũ, ita quod ſi quingentos ſolidos hoc eſt aureos non excederent poſſent talibus dari tut. vel cur. per defenſores ciuitatũ, vna cũ eiuſdem ciuitatis antiſtite. d. tit. de Atti. tu. §. nos autem. Et hæc difficultas antiquitus inſurgebat, quia hi ſoli dare tutores & curatores poterant, quibus à lege permittebatur l. muto §. tutorum. ff. de tutelis, qui erant habentes merum & mixtum imperium. & quia cauſæ meri imperij ac mixti non delegabantur, minores magiſtratus non dabant. Sed quia hodie omnia cognoſcibilia ſunt vt vult gloſſ. fina. in c. fin. & ibi Dd. de officio ordina. † 19
Hodie inoleuit generalis obſeruantia quod omnes magiſtratus & iudices ciuitatum dant tutores & curatores ex generali conſuetudine, quæ ius facit. C. de emancipa. libe. l. 1. & final. Et quidem conſuetudo clare approbatur per l. ius dandi ff. de tuto. & cura. da. ab. his & ideo amplius diſputare, an poſſit vel non poſſit dare, infructuoſum eſt, cum ita generaliter ex generali conſuetudine dentur. † *Notandum tamen quod magiſtratus* 20
vel iudex originis vel domicilij vel bonorum dare poteſt tutorem l. vnica. C. vbi tuto. vel cura. pe. Et ſi in diuerſis locis habet bona, iudex cuiuſlibet loci dare poterit curatorem l. pupillus ff. de tut. & cura. da. ab his. Quarto quæſitum fuit quales dentur: † *& dic quod hi cum* 21
quibus teſtamenti factio paſsiua eſt. l. teſtamento. ff. de teſtamen. tute. minoribus exceptis ff. de teſtamen. tute. l. quaro. in fi. & Inſt. qui teſt. tuto. §. furioſus. & mulie-

 ribus

uibus.l. final.ff.de tute. exceptis illis de quibus. C. *quando mulieres tu. offi. fungi poſſ. & in auten. matri & auiæ*
22 *& de quibus dicetur in ſequenti membro.* † *Requiritur etiam quòd ſit aptus, & ideo, mutus aut ſurdus tutores dari non poſſunt. ff. de tute l. 1. §. penultim. & vlt. Item nec incompos mentis, Inſti. qui teſta. tutores, §. furioſus, quod intelligitur quandiu durat furor. nam ſi conualeſceret, tunc inciperet valere tutela. l. ſi hæreditas. §. ſi furioſus. ff. de teſtamen. tu. datur etiam liber, & non ſeruus, niſi in teſtamento, in quo caſu conſequitur libertatem. Datur priuatus & magiſtratus. l. tutor incertus. ff. de teſta. tute. pater vel filius. Inſti. qui teſta. tuto. in prin. villenſis vel extraneus: ſi alius non inueniatur. d. l. quæro. ff. de teſta. tu. & in l. 1. § ſi quando. ff. de magi. conuenien. Sed ſi inueniatur villenſis, nō datur extraneus. l. neq;.* C.
23 *qui tuto. Vnum tamen generaliter notandum eſt* † *quod tutor qui datur certus eſſe debet, per l. duo ſunt. & l. tutor incertus. ff. de tuto. Item poteſt dari libertus. Inſti. eo.*
24 *in princ. &* C. *qui dari tu. po. l. in ſeruili.* † *Supereſt videre, qui dentur. Et dic liberi, maiores, ſui iuris vel etiam in patria & domini ſui poteſtate cōſtituti. Inſt. qui teſt. tut. da po. in pr. l. quæro. §. Lucius. ff. eo. & l. quamuis. ff. de excu. tut. Et qui ſenſus corporis habent diſpoſitos. ff. de tut. l. 1. mentis compos. Inſti. qui teſta. da. po. §. furioſus. Et is cum quo teſtamenti factio eſt. l. teſtamento tu-*
25 *torum. ff. de teſtamen. tut.* † *Reſtat videndum quibus dentur. & quidem tutores impuberibus dantur. Inſt. eodem. §. permiſſum, ſiue compotes mentis exiſtant. l. 3. in prin. ff. de tutel Curator vero datur his perſonis de quibus ſup. viſum eſt, ſcilicet tam pupillis, quam adultis, quam etiam maioribus, furioſis, dementibus, aut alias morbi ſed*
vale-

valetudinis impedimento detentis, & adoleſcentibus incompotibus mentis, ac furioſis, & prodigis, vide per gloſſ. in l. de creationibus. C. de epi. audi. & Inſtitut. de cura. §. furioſi. ff. de tute. l. qui habent. §. 1. de mente captis, ſurdis, & mutis ac perpetuo morbo laborantibus, in d. tit. Inſtitut. de curat. datur etiam perſonis de quibus ff. de poſtum. l. 1. 2. 3. 4. & 5. † Qualiter autem dentur ſexto loco quaſitum fuit. & quia hic tota vis conſiſtit practicæ huius titul. ſuperfluis omiſſis de practicalibus dicam: & præſuppoſito ſupra dictum eſt, quod generaliter aut à lege aut ab homine dantur: hi qui à lege dantur legitimi vocantur. hi qui ab homine datiui ſunt, qui in duplici differentia ſunt. Nam aut dantur in teſtamento & ſunt teſtamentarij. Aut per iudicem & per inquiſitionem & vocantur datiui, vt apparet ex titulis. ff. C. & Inſti. de tutel. eodem.† Ab homine ergo dantur tutores dupliciter. ſcilicet aut à teſtatore, aut à iudice, is qui à teſtatore datur: teſtamentarius vocatur, & datur ex diſpoſitione teſtantis, liberis naturalibus & legitimis, tam natis quàm naſcituris nec in alterius poteſtatē caſuri ſint. ff. de teſtam. tu. l. 1. ſed naturalibus tantum non datur efficaciter, niſi confirmetur. l. final. de confir. tu. † Sed quæro ſi teſtamentum rumpatur ex cauſa præteritionis, an per hoc infirmabitur datio tutelæ teſtamentariæ? dic quod non, quia conſeruatur per auten. ex cauſa. C eodem. de lib. præte. & hoc ſentit gloſſ. in d. l. 1. ff. de teſtam. tu. ſuper verbo, rupturi, & quod dictum eſt de teſtamento, idem dicendum eſt de codicillo. l. teſtamento. ff. de teſtam. tu. Et licet hoc ſit indubitatum, eſt tamen quotidianum. & quod dictum eſt, in teſtamento dari tutorem, ſumis diſtinctionem: quia an datur à

26 27 28

T 2 patre

patre aut à matre: ſi à patre, non eget confirmatione tũtorũ. ſed ſi à matre, eget cõfirmatione. l. pater. ff. de teſt. tute. & C. eodem. l. 4. Et ratio diuerſitatis patris & matris ſumi poſſet fortè ex eo, quòd teſtator vult ſimilẽ quaſi poteſtatem relinquere in aliquo capite, ad tuendum liberum, ſeu eum, qui ſe tueri neſcit. Et cùm mater viua nõ habeat poteſtatem in liberos. Inſti. de adopt. §. fœminæ. non poteſt plus iuris relinquere: quia nemo plus iuris. &c. Per regulam vulgatam. Pater autem ſecùs, & hoc per totum tit. Inſtit. de patria poteſtate: & clarum eſt.
29 *† Quæritur à quo tempore cedat dies tutelæ teſtamentariæ. hoc eſt, à quo tempore tutor ſit obligatus. Et dic quod à tempore aditionis, ita quod quàm diu hæres ſcriptus deliberandum ducit, cùm hæreditas ſit iacens, nòn obligatur tutor teſtamentarius per l. ſi nemò. ff. de teſta. tut.*
30 *† Quæritur de quæſtiõe mota per doctor. in l. ſi nemo. ff. de teſt. tute. teſtator inſtituit pupillum ſuum, & dedit ei tutorem: tutor vult gerere, opponitur quod non poteſt, niſi aditá hæreditate. per dict. l. ſi nemo. & pupillus non poteſt adire ſine tutoris autoritate, per l. ſi infanti. C. de iure delibe. & in iſto perplexo poſſet perire ius infantis, quo remedio ſuccurretur. Dic ſecundum communem opinionẽ doctorum in dicta l. ſi nemo, quod exiſtentia ſui hæredis confirmat tutelam per. §. ſui autem. Inſti. de hære. quali. & diffe. & per eundem. §. poſitum de hære. quæ ab inteſta. & ſic pupillus adibit auctoritate tutoris teſtamentarij. Sed ſi teſtator de ſuo faceret voluntarium, puta ſubſtituendo vulgariter. tunc dari poſſet alius tutor expreſſus ad habendam hæreditatem per l. ſi hæreditas. eod. titu. in princ.*
31 *† Aduertendum eſt tamen, quod inter certas tutelas teſtamentaria eſt priuilegiatior, cùm præferatur omnibus*

pibus,in auten. matri & auiæ.C.quando mulier offic.tu. fungi poteſt.& in.l.ſi quis ſub conditione.ff.de teſta.tut. in princ. † Sed illa in totum, vel in parte deficiente ſucce- 32
dit legitima,in eius locum. d.l.ſi quis ſub conditione in fine. Legitima verò ceſſante ſuccedit datiua, quia hic ordo à iure datur, quod teſtamentarius excludit legitimum, & legitimus datiuum.d.l.ſi quis ſub conditione,verſicul. quod ſi tutor.& in l.non ſolùm.§.fin.ff.de excu.tuto.& l. ſi tutor Reipublicæ.§.1.ff.de tu.& ratio.diſtrahend.† Et 33
nota,quod illud, quod ſuprà dictum eſt, quod ſuperueniente legitimo,ceſſat datiuus,intelligitur,poſtquàm legitimus ſatis dederit, vt volunt doctores in l. ſi impuberi. ff. de tuto.& curat.da. ab his. † Eſt etiam ſciendum quod 34
in caſibus in quibus propter impedimenta non poteſt eſſe legitimus tutor,deueniendum eſt ad datiuum,cuius tutela ceſſabit ceſſantibus impedimentis legitimi tutoris, d.l. ſi impuberi. verſic. qui tutelam. Et ſi nunquam ceſſaret impedimentum nunquam remoueretur, nec alius daretur,quia regulariter tutorem habenti tutor dari non poteſt. Inſtit.de curato.§.interdum.† Licet fallat hac regu- 35
la in ſex caſibus in quibus tutor habenti tutorem dari poteſt.Primus ſi tutor ſit ſurdus vel mutus vel furioſus. ff. de tute l.1.Secundus ſi habet bona in duabus vel pluribus prouincijs, nam totidem poſſunt eſſe tutores.ff. de excu. tut propter litem.§.fin.Tertius ſi mater tutrix nubat,nā tunc datur alius tutor in auten.de nupt.§.ſi verò tutelā. colum.4. Quartus ſi tutor eſt ad tempus relegatus, vel excuſatus,vel remotus,nam interim alter datur.ff.in quibus cau.hab.tu.l.pen. & facit Inſti.de Att.tu. §.1.& 2. Quintus ſi tutor eſt apud hoſtes non vt ſeruus,ſed vt relegatus, vel transfuga.ff. de tute.l.ſi quis tutor. Sextus ſi

abeſt reipublicæ cauſa.ff. eod.l.quæſitum.& ff. de ſuſpe-
36 *ſtis tu.l.tutor.§ ſi quis abſuturus.† Quæro, pupillus ratio-ne originis pertinet ad vnum iudicem ſed ratione domi-cilij ad alium: & habet bona in alio loco quam originis vel domicilij. quæritur quis dabit tutorem. Et videtur quod iudex, vbi ſunt bona ſua per l.1. C. vbi tuto. vel cu-ra.doct.in.l. pupill. ff. de tutoribus & curatoribus datis ab his.variarunt. Sed concluſio eſt quæ à practica recipi-tur, de qua in. l.vnica. C.vbi petantur tutores. per gloſ-ſam, quod iudex originis vel domicilij ſeu bonorum, per lecta & notata in.l.vnica. C.vbi petantur tutores. Et ille domicilij vel originis adminiſtrabit vbique: per l. pupillo. in principio. ff. de tutoribus & curatoribus datis ab his. pro quo facit. l.propter litem.§.licet.ff. de excuſationibus tu-*
37 *torum. † Item ſciendum quod in teſtamento tutor dari poteſt purè: vel ſub conditione: vel etiam in diem. Inſtit. qui teſt.tuto.da.poſſ.§.ad certum.ff. eodem.l.tutor.§.tu*
38 *torem. † Item quæro: pupillus maior ſeptennio qui poteſt tonſurari: vt not.in c.fin.de temp.or.in 6. vel etiam adul tus eſt clericus: quis iudex prouidebit de tutore vel cura-tore: an eccleſiaſticus vel temporalis. Concluſio eſt docto rum quod iudex ſpiritualis dare debet: quia oportet pu-pillum eſſe de iuriſdictione eius qui dat tutorem: per l. ſi-ue proconſul. ff. de tuto.& curat.da.ab his. Et idem in cu-ratore adulti. In caſu tamen poteſt iudex ſecularis cle-rico dare curatorem: puta in lite quæ vertitur coram eo.*
39 *l.final.§.2.C.de adminiſtrat.tutor. † Etiam notandum, quod teſtator dando tutorem filijs, filiabus, poſthumis, non expreſſis nepotibus vel neptibus, etiam eis dediſſe vi-detur: Inſtitut.qui teſtam.tutor. dare poſſ.§.ſi quis.& §.*
caſe

cæterùm. & ratio eſt quia maſculinum concipit fœmininum in genere ſuo.l.1. & l.pronunciatio .ff. de verborum ſignificat. Item ſi dat tutorem poſthumis, non ſolùm filijs, ſed etiam nepotibus deinceps dediſſe videtur. Inſtit. 40
qui teſtam. tu. §. ſi quis filiabus. † Si verò neque liberos neque poſthumos commemorauerit: ſed liberos tantùm: tunc filiæ nepotes & neptes nati & naſcituri ſeu poſthumi continētur, d.§. ſi quis filiab. Et in iſta ſignificatione liberorū, non ſolū veniunt filij vel filiæ: ſed filij filij vel filiæ filij. l.1. C. de donationib. inſer. & quia in iſta ampliatione vocabulorum vertitur fauor liberorum: faciliter re- 41
cipitur dicta ampliatio. † Sed quæritur: dati ſunt tutores duo teſtamentarij: vnus moritur vel excuſatur: aut propter aliquod impedimentum remouetur: quis ſuccedet in locum iſtius: an legitimus, an vero datiuus? Dic primo aduertendum an facultates pupilli ſunt magnæ vel paruæ: difficilis vel facilis adminiſtrationis: quia ſi poteſt explicari adminiſtratio tutelæ per vnum, tunc non erit opus alium ſubrogare: per l. ſi quis ſub conditione. §. fin. ff. de teſtament. tutel. propter verbum, po- 42
terit, in ea poſitum, † quæ eſt dictio voluntatis & non neceſſitatis: vt in c. at ſi clerici. §. de adulterijs, de iudi. facit ad hoc l. final. C. in quibus cau. tu. habenti, &c. Si vero onus tutelæ non poſſit explicari per illum teſtamentarium & ſit locus prouidendi de alio: & tunc adhuc ſuperſunt reliquiæ tutelæ teſtamentariæ, per exiſtentiam alterius tutoris teſtamentarij, quæ exiſtentia ceſſare facit legitimam. d.l. ſi quis ſub conditione. in prin. da- 43
tur à iudice alius tutor qui præfertur legitimis. † & ſic hoc caſu datiuus miniſterio teſtamentarij excludit

legitimum: vt vult gloſſ final. in l. 1. C. de teſta. tu. Sed ſi omnes teſtamentarij deceſsiſſent, ſeu excuſati, vel remoti eſſent, tunc recurrendum eſſet ad diſtinctionem glo. in d. l. ſi quis ſub conditione, ſcilicet quòd iudex conſiderare debet, an remanerent aliquæ reliquiæ teſtamentariarum tutelarum: puta quia teſtamètarij tutores deſierant eſſe tutores: quia excuſati vel remoti: vel non remaneant aliquæ reliquiæ teſtamentariarum tutelarum: puta quia mortui ſunt tutores teſtamentarij. Et primo caſu vbi reliquiæ remanent ceſſant legitimæ: per dictam

44 regulam generalem. d. l. ſi quis ſub conditione. † quæ eſt, quòd teſtamentariæ tutelæ ſiue ſpecies earum ceſſare faciunt legitimas & datiuas. Sed vbi nullæ remanent tutelæ teſtamētariæ, vel reliquiæ teſtamentariarum tutelarū, tunc legitimæ præferuntur datiuis, taliter quòd ſi iudex præſumeret dare, & tutorem repellere legitimum, eſſet talis datio tutoris ipſo iure nulla. ff. de tut. et ratio diſtra. l. ſi tutor reipub. §. 1. Et huius ratio eſt: quia habenti tutorem tutor dari non poteſt l. cum iure. C. qui petant.

45 tut. & Inſti. de curat. §. furioſi. † Et quia iura prædicta, deficiente teſtamentario tutore, præſupponunt eum, qui habet legitimum habere tutorem ex iuris diſpoſitione, ei ergo qui legitimum tutorem habet, tutor dari non po-

46 teſt. † Ceſſantibus vero omnino teſtamentarijs & inde

47 legitimis, tertio loco & ordine recurritur ad datiuos.† Et hic ordo eſt ordo refectionis decedentium, quorum voluntates ſunt triplices: ſcilicet omnino expreſſæ, quaſi expreſſæ, & tacitæ. Expreſſæ omnino quando in teſtamento vel codicillis prouident ſpecialiter de tutoribus. Quaſi expreſſæ, quando non prouident expreſſe: quia ſubintelliguntur vocaſſe ad tutelam legitimos. Tacitæ quādo ceſ-

ſant

ſant præmiſſa. Nam tunc videtur remiſiſſe iudici qui ante dare non habet. † *Et hinc ſuccedit regula, quod prouiſio hominis facit ceſſare prouiſionem legis. l. ex facto. §. item quæro ff. de vulg. & pupil. Et notatur in c. veniens de præſcript. Ceſſante vero prouiſione hominis, aperta vel occulta, congruum eſt quod ſuccedat prouiſio legis. Ceſſat ergo prouiſio hominis in duobus caſibus præmiſſis: & ideo prouiſioni legis quæ exequitur miniſterio iudicis, locus eſt: vno tamen caſu de quo ſupra viſum eſt. fallit hæc regula ſcilicet quando ſuperſunt reliquiæ teſtamentariæ ceſſare faciunt legitimas & dant locum datiuis: de quibus per gl. & Dd. in dictis legibus, prima. C. de teſta. tu. & ſecunda, ſi quis ſub conditione. ff. eo. ti. de teſt. tut.* † *Erit ergo hæc reſolutio, quod ex præmiſſis colligemus tres regulas in hac materia. Prima regula erit quod vbicunque ceſſant tutelæ teſtamentariæ & eorum reliquiæ locus eſt legitimis tutoribus. Secunda regula, quod vbicunq; ceſſant tutelæ teſtamentariæ ſed non earum reliquiæ, locus eſt datiuis & non legitimis tutoribus. Tertia regula: deficientibus teſtamētarijs & reliquijs earum ac etiam legitimis, locus eſt datiuis, & hæ regulæ colliguntur ex præmiſſis textibus glo. & dictis doctorum in eis.* † *Sed reſtat dubium: an ſi primus & ſecundus gradus deficiat legitimorum, propter impedimentum, erit locus vlterioris gradus legitimorum: an prouidebitur de datiuo? Diſtingue: quia aut impedimentum fuit ab initio, cum eſt deferenda, aut ex poſtfacto ea iam delata: ſi ab initio, & impedimentum eſt perpetuum: vt quia eſt fœmina vel perpetuo furioſus, mutus, vel ſurdus: tunc non eſt locus datiuo: ſed legitimo ſequentis gradus: vt. ff. de legi. tu. l. 1. § interdū alibi. & §. idem in Libertinis. & §. ſi. & l. agnato.*

Margin numbers (right): 48 (line 2), 49 (line 14), 50 (line 22).

T 5 *in*

in fine. Si autem eſt temporale impedimentum: vt quia minor vel captus ab hoſtibus: tunc non eſt locus legitimo ſequentis gradus: ſed tantum datiuo: vt ff. eodem l. 1. §. ſi apud hoſtes & in prædicto §. idem in libertinis. Cæterum ſi impeditur ex poſtfacto: vt quia remouetur, vel excuſatur, locus eſt datiuo & non legitimo ſequentis gradus: vt ff. eo. l. 3. §. non tantum. & l. quo defuncto.
51 † Verum eſt quod multi ſunt caſus, quibus excuſatur quis à tutela & cura: qui ſuccinctè enumerantur. Inſtitu. de excuſa. tuto. nec poſſunt commodè breuius ſummari. Potes tamen ſic reſoluere, quod aliqui non admittuntur, etiam volentes, vti minor. §. item maior & minores & ſimiles. Inſtit. de excuſa. tuto. item mulier. l. 1. C. quando mulier. & dic regulariter, præter matrem & auiam. de quibus infra dicetur. Et excuſantur cæteri multis modis. Primò ſi excedant annū. 70. d. §. item maior Inſt. de excuſatio. tuto. Item propter onera. Primo propter onus liberorū vt pater habens Romæ tres, in Italia quatuor & quinq; in alijs prouincijs filios: vt Inſt. de excuſa. tuto in prin. & §. qui autem excuſare. Idem in nepotibus, qui in poteſtate ſunt, vel recadunt tutorum. eo. tit. in princ. §. 1. Item oneratus pro ſeruitio principis vel rei publi. puta officio ambaſiatoris & ſimili. eod. tit. §. item qui. & §. & qui poteſtatem. Item tres tutelæ nō affectatæ Inſt. eo. §. item tria. Item vrgens paupertas. eo. § ſed & propter. Item infirmitas. §. itē propter. itē propter inimicitias capitales. eo. § item ſi propter inimicitias. Item lis ſuper ſtatu, aut totaliter, vel maiori parte bonorum. eo §. item is qui. & ff. eo. l. propter litem. Alias excuſationes poteſt quilibet
52 curioſus diſcurrendo titulos adinuenire. † Quæro, an dum proceſſus excuſatoribus ſit, erit neceſſe prouideri pupillo de

de curatore ad illam litem? Dic quod ſic.§.finali. Inſtit. de auto.tuto. & ſentit gloſſ.in l.1.C.ſi ex fal.alle. aliàs ſententia eſſet nulla per l.contra pupillum.ff.de re iudic. Et quia nobis ordo datus eſt per præmiſſa, ſupereſt videre† an mater, auia ac etiã proauia dum legitimis tute- 53 *lis locus erit, admittantur inter legitimos tutores? Et diſtingue tria tempora. tempus digeſtorum, codicis, & autenticorum. Tempore digeſtorum non admittebantur: quia vile officium erat.l.1.C.quando mulier. & l.2.ff.de reg.iur. Poterat tamen mater hoc tempore digeſtorum impetrare adminiſtrationẽ tutelæ filij ſpecialiter & expreſſè.l fi.ff.de tutelis. nec opus erat aliquibus cautelis & renunciationibus iſto iure. Deinde ſuperuenit aliud nouũ ius: ſcilicet Codicis. de quo.C.quando mu offi.tut.&c. per to. quo iure fuit permiſſum mulieribus matribus, impetrare à iudice fieri tutrices liberorum ſuorũ, ceſſantibus teſtamentarijs & legitimis. & eo mediante, quòd profitebantur cũ ſacramento in actis publicis præſtito, ad alias nuptias nõ deuenire. Et eodẽ iuramento, renunciabãt ſenatuſconſulto Velleiano & omni præſidio & auxilio iuris. Et vltra, obligabant & hypotecabant omnia bona ſua pro indemnitate pupilli.l.2. & 3.C. quando mu. off.tu. Demum vero & tertio loco ſuperuenit ius autẽticorum: quo nos hodie regi oportet: de quo in autenticis: vt ſine prohibi. matres.col.7.& C.quãdo mulier offi.tut fungi pot. in auten.ibidem ſignata. † Quæ quidem iura autentico-* 54 *rum in quinq; innouauerunt iura.ff.& C. Primo in eo.quòd remiſerunt neceſſitatẽ impetrãdi à principe. Secundo quia extenſum eſt ad auiã priuilegiũ quod matri cõpetebat. Tertiò quia præferũtur legitimis. Quartò quia remiſſæ ſunt renunciationes cũ ſacramento præſtando apud acta cum non*

con-

conuolatione ad ſecunda vota. Quintò, ſcilicet ꝙ quanquam per auten. vt hi qui obligatas perhib. res ſe habere. minorum colla 6. prohibitum fuiſſet debitores vel creditores adminiſtrare non debere tutelas minorum obligatorum vel creditorum. hodie tamen. d auten ſine prohibitione permiſſum eſt, quod matres & auiæ etiam debitrices vel creditrices poſſunt eſſe tutrices, abſq; eo quod promittant ad ſecunda vota non conuolare. & præferuntur alijs legitimis quod reſpectu aliquarum vtile fuit pu
55 *pillis. Sed reſpectu plurimarū ceſſat vtilitas eo † quod fœmina vix bene finit opus. Et licet imperator iura ciuilia*
56 *immutare potuerit: † ea tamē quæ mulieribus inſunt à natura commutare non voluit: per § ſed naturalia. Inſt. de iure naturali. quia naturaliter ineſt mulieribus eſſe fragiles, mutabiles, & inconſtantes: vt in c. forus. de verbo.*
57 *ſig. & .C. de inoff teſt. l filia. & † hinc mulieres prohibita ſunt teſtificari in criminibus, & vltimis voluntatibus. in*
58 *c. tam literis. de teſtibus. Inſtit. de teſta. §. teſtes. & † eorum natura eſt cogitare mala conſilia: vt in l. ſi pater. C.*
59 *de ſponſa. † & in moral fœminas conſtat eſſe leuiores ſiue meliores, & ad quadā vitia proniores. eſt quippe mulier hominis confuſio: inſatiabilis concupiſcentia, continua ſolicitatio: indeficiens pugna. & viri incontinentis naufragium, plura alia dici poſſent, quæ ab autoribus & & quotidianis exemplis ſumi poſſent: per quæ forte vtilius eſſet reipubl. ſtetiſſe in terminis. ff. quàm aliquid noui*
60 *adijcere. † Sed q2 ſic placuit imperatori forte ab aliquibus aſtutis mulieribus blandito, ſtandum eſt cum dictis iu*
61 *ribus nouiſſimis. † Vnum tamen atteſtor, quod de tempore quo practicæ operam dabam quod conſtātiam, ſcientiam vel ignorantiam, prudentiam vel ſtultitiam, & alia ſeu*
alias

alias virtutes & vitia mulierum cognoui pro vero comperi, quod vbi vna mulierum tutelã bene & vtiliter geſſit, nouem diſſipauerunt bona pupillorum maximè de iuuenibus. quæ ad ſecunda aſpirabant vota, quæ confidentes in diſpoſitionibus † maritellorum, qui ipſas analogiſtas 62
faciunt, ducunt in bonis dies ſuos, etiam cum inimicis capitalibus maritellorum defunctorum, quia vt plurimum gaudent de morte virorum, vt in l. pater Seuerinam ff. de conditionibus & demonſtr. † tantis incenduntur ſti- 63
mulis, quod non gerunt menti aliud, niſi ſatisfacere eorum ſenſualitati, & plerunq; nouis maritis adeo quod nõ ſolum æs filiorum: ſed & vitam adducunt propter amorem, quem habent erga nouum maritum. C. de adminiſtratus. l. lex quæ tutores. §. lex enim. † Transeant igitur 64
hæc cum cæteris erroribus huius ſeculi. Sed præſuppoſitis caſibus in quibus officio tutelæ fungi poſſũt. † Quæritur an 65
proauia poſſit? Et dic quod ſic, quia appellatione auiæ etiam proauia continetur. Sed proauus eam excludit. arg. l. 1 ff. de ſenato. quia maſculinum &c. † Item an mater 66
naturalis, gloſſ. in dicta auten. matri & auiæ tenet quod ſic. & cum ea tranſeũt Dd. † Itẽ quid ſi eſt auus & auia, 67
quis eorum præfertur. dic ꝙ nullus, ſed ambo admittũtur.
† Sed ſi mater & auus paternus tunc ꝑfertur auus pater- 68
nus per gl. in d. auten. matri & auiæ. Sed d. glo. non tenetur per Dd. qui concludunt matrẽ præferri in tutela: eo quia ꝑferunt iura eam in ſucceſſione. in aut. defuncto. C. ad Turpil. relinquerem tamen arbitrio iudicis. † Quæri- 69
tur an quod dictum eſt matrem, auiam & proauiam tutelæ officio fungi poſſe, an idem ſit in cura glo. ſſ. & Dd. in d. aut. matri & auiæ tenent quod ita à paritate rationis.
† Sed an cogantur recipere inuitè. gloſſ. in d. autẽn. dicit 70
quod

71 *quod non, & illam ſequuntur Dd. † Quæro an clericus poſſit eſſe tutor. Dic quod regularis non, l. presbyteros. C. de epiſ. & cleri. Seculares vero in ſacris poſſunt ſi volunt auten. presbyteros 2. notantur. 16. q. 1. generaliter.*
72 *21 q. 3. c. Cyprianus. † Itē quæritur, an tutor tenetur reddere rationem in vinculis. l. 3. §. qui tutores ff de ſuſpecti. tu. & . C. arb. tu. l. vlti. † Et mulier nō poteſt vinciri ſeu*
73
incarcerari. C. de offi. diuer. iudi. l. 1. An ſi renūciet omni auxilio. ſ. Velleiano, & omni alij auxilio, put renunciare tenetur, per l. fi. C. quādo mulier offi tut. an poterit incarcerari? Quæſtio eſt dubitabilis inter Dd. & ſunt q tenent q poſſit. Crederem diſtinguendū, aut ſunt primæ perſonæ ſcilicet mater & filius vel auia & nepos: aut pauia et pronepos, tunc dicerē quod non, cum ſint cōiunctiſſimæ nec per cōſequens in perſona vel honore afficiendæ per l. ſi tutor. ff. de ſuſpec. tut. facit. l. rei iudicatæ. §. 1. cum l. ſeq. & ſe. ff. ſolu. matri. Sed ſi nō ſint primæ perſonæ, puta quia mortuus eſt filius nepos vel pnepos, & vigore ſubſtitutionum actio tutelæ tranſiuit ad ſubſtitutum, qui eſt extraneus vel forte collateralis in remoto gradu, matri, auiæ vel proauiæ quæ vt ſupra renūciauerunt. Et tunc crederē procedere opinionē eorum qui dicunt poſſe incarcerari p l. maritū. cum ſeq. ff. ſolu. matri. & hāc diſtinctionem reperio fuiſſe de mēte gl. fi. in l. fi. C. arbi. tut. † Quæ-
74
ro, contingit multoties q mater datur tutrix in teſtamēto, an dicetur teſtamētaria, an vero legitima. & gl. in d. aut. matri & auiæ. velle videtur, q ſit teſtamentaria, & hoc eſt magni effectus, q a ſi ſit teſtamētaria, nō tenetur ſatiſdare Inſt. de ſatiſ. tu. §. ſed hoc. Sed ſi ſit legitima teneretur, vt per totum tit. Inſt. eo. & l. legitimos in prin. ff. de legi. tu. Alij dicunt ipſam eſſe legitimam, & quod non

nō mutetur eius qualitas per diſpoſitionem teſtatoris per
l.quæ in aliena.§.quanquam.ff. de nego.geſt. Sed quic-
quid ſit, ſiue dicamus eam legitimam, ſiue teſtamenta-
riam, concluſio communis eſt inter Dd. quod per hoc non
ſunt remiſſæ ſolennitates dictæ auten. matri & auiæ quin
imo neceſſe eſt, quod tutelam agnoſcat coram iudice &
renunciet illis beneficijs de quib. ſupradictum eſt, quæ tan-
guntur in d. aut. matri & auiæ. Et huius ratio poteſt eſſe,
quia lex vult & diſponit quod mater, auia & proauia
adminiſtrantes tutelam, dent cautiones prædictas, in
dicto titu. quando mulier. C. & auten. ibi ſignatis. & in
corpore vnde ſumuntur. Vbi autem lex non diſtinguit
nec nos diſtinguere debemus. l. de pretio. ff. de pub. in rem
act. † Non poteſt ergo teſtator facere quin leges locū ha- 75
beant in teſtamēto ſuo, per l. nemo poteſt de leg. 1. ff. Sed
reſtat maius dubium. † Nos videmus de multis viris infa- 76
matis de blandimētis & de mulionibus captatorijs vxo-
rum ſuarum, quod conſtituunt eas tutrices analogiſtas,
& mortuis viris, vt plurimum de eorum mortibus latan-
tes, incipiunt malè verſari in perſonis & bonis: quæritur
an iudex vel magiſtratus loci tenebitur ſequi illud infa-
tuatum iudicium defuncti, & videntibus oculis, per-
mittere diſſipari bona pupillorum? & dic certè quod
non, quia in diſpoſitione teſtatoris inerat tacita conditio,
ſcilicet, ſi affectione, moribus, diſcretione, honeſtate, cu-
ra & diligentia maternis permanentibus, perſonam &
bona pupillorum adminiſtrauerint. & hoc probatur per
l. in conditionibus. & per. l. 1. in fine. ff. de conditioni.
& demonſtrationi. & melius per. l. in confirmando. §.
finali. ff. de confirman. tuto. ibi, dum dicit, vel morum
ante celata vel ignorata emerſerit improbitas, quæ

verba

verba volunt quod non ſolum conditiones expreſſæ. quinimo tacitæ & coniecturatæ ex mente teſtantis, regulant
77 *diſpoſitionẽ † teſtatoris, ita quod ſi teſtator dixerit, diſpoſuerit ac ordinauerit: faciat de bonis vt ſibi videbitur, ſubintelligitur rationabile, vt vult gloſſa ſuper verbo, ex rationabili in c. vt debitus. de appellationi. Et idem ſi dixerit, faciat de bonis vt ſibi videbitur expedire. quia intelligitur ceſſante calumnia, in c. 3. de iura. calumnia in 6. idem, ſi dixerit, vt ſibi viſum fuerit: quia ſubintelligitur idoneè iuſtè ac rationabiliter, vt vult glo ſuper verbo viſum fuerit in c. 2. de corpore vicia. per iura in ea allegata. Idem ſi dixerit, ad velle ſuum, ſicut voluerit: quia intelligitur honeſtè & idoneè, vt eſt gloſſa ibi. idem ſi dixerit, ad ſuum libitum voluntatis, in c. ex parte de conſuetudine & de ſequeſtra. poſſeſſio. & fructuum. c. cum dilectus. Idem ſi dicat, ad arbitrium ſuum quia intelligitur de regulato ſecundum ius, vt voluit gloſſa ſuper verbo faciendum in clemen. ſæpe. de verborum ſignificatione. Idem ſi dixerit, pro ſuo arbitrio voluntatis, in c. minus lo. primo de exceſſibus prælatorum. Idem ſi dixerit, quod de bonis diſponat ad liberam ſuam facultatem, quia intelligitur de regulata & iuſta, & quæ conuenit vtilitati pupillorũ, c. tranſmiſſa, de electio. Idem ſi dixerit, quod de bonis diſponendi habeat liberam autoritatem, vel poteſtatem: quia intelligitur de poteſtate ac de autoritate regulatis iuribus vt vult gloſſa in cap. 1. infra de offic. ordi. Idem ſi dixerit. ſecundum ſuam deliberationem: quia intelligitur de deliberatione iuſta & honeſta. de accu. c. ſicut olim. Et idem dici poſſet de ſimilibus*
78 *ſubintellectis conditionibus. † Quæro ſi maritus prohibuerit inuentarij confectionem, quod facere poteſt per*

l. fina.

l.fina.§. illo proculdubio.C. arbi.tri tute. & rationum redditionem quod etiam facere poteſt. l. Aurelio.§. Gaius.ff. de libera lega. an poterit & debebit iudex vel magiſtratus prohibitione teſtatoris non obſtante, ſi ſibi videatur hoc pupillis expedire, compellere matrem, auiam, proauiam & alios tutores ad conficiendum inuentariũ? Et volunt committere Dd in d. l fin. C. arbi. tut. per l. vtilitatem. ff. de confir. tu. vel cura. quæ ad hoc clarum præſtat argumentũ quod ſic. Pariterq; poterit compellere ad redditionem rationũ per glo. ad hanc approbatã in l. cum tale. §. 1. ff. de condi. & de. quia nunq̃ præſumitur teſtator remiſiſſe doloſam adminiſtrationem. l. in confirmando. §. fina ff. de confir. tutore vel curatore. Et horum omnium ratio eſt quia propter mutationem morum, affectionis, diſcretionis, honeſtatis, curæ, diligentiæ, præſumitur mutatio voluntatis eius, qui adminiſtrationem conceſſit per d l. in confirmando §. final. ff de confirman. tutore. vel curatore. Et propter vtilitatem pupilli receditur à voluntate defuncti vt in dictis iuribus & in l. 1. in principio. & in l. 2. in fine. ff. vbi pup. edu.† Quæro nos dicimus, quod tutor teſtamentarius præfertur legitimis & datiuis, mater teſtatur, inſtituit hæredem vniuerſalem alium quàm vnum ex liberis, & dat tutorem liberis. an iſte tutor teſtamentarius præferetur legitimis ſi ſint: aut datiuis, ceſſantibus legitimis? & dic ꝙ totum hoc pendet ex arbitrio iudicis vel magiſtratus, vt colligitur ex l. peto. §. mater. ff de legá. 2. & l. 2 ff. de cõfir. tuto. & l. ſi patronus & l. tutores. eo titu. Nam arbitratur iudex, quâ affectione vel ratione mota fuerit mater vel extraneus. Et quia mater inſtituendo extraneos nõ præſumitur bonam affectionem habuiſſe erga filios, iudex vigilanter 79

inquiuet, an expediat pupillo talem habere tutorem vel non, per ea quæ leguntur & notantur in d.l.2. Sed ſi filiũ vel liberum inſtituiſſet hæredem vniuerſalem: quia tunc præſumeretur bonam habuiſſe affectionem, tunc leuius inquiret per d § mater. Et idem de extraneo dicendum eſt. Vtrobiq; tamen caſu, ſi iudex vel alius magiſtratus repriat, per inquiſitionem, non expedire pupillo, non permittet eum adminiſtrare. puta quia teſtator ignorauit mores tutoris per d. l. in confirmando. Sed ſi teſtator nouiſſet mores, & hæres non haberet alia bona, quã ea, in quibus per matrem vel extraneum inſtitutus eſſet, nunc adminiſtraret ille tutor per d.l. ſi patronus, & eius rationem vide ibi, dum dicit: non malè dicetur iudicium eius ſequendum eſſe, qui & perſonam eius quem tutorem eſſe voluit, nouerit. Sed ſi habeat alia bona, non concedetur adminiſtratio ſine inquiſitione an expediat vel nõ expediat, vt ſupra dictum eſt. Et hæc de teſtamentarijs
80 *tutoribus dicta ſufficiant † Nunc vero qualiter legitimi dentur, quærendum reſtat. Et clarum eſt quod non dentur ab homine ſed à lege. l. legitimos, in princip. ff. de legi-*
81 *giti.tuto.† Attamen accedere habet ad iudicem vel magiſtratum non vt ab eo detur, vel confirmetur, quia ipſo iure eſt datus & cõfirmatus: ſed adire debet iudicem vel magiſtratum, cui inſinuabit ſe legitimum tutorem eſſe, & proximiorem in gradu, & quia à iure propter ſucceſſionis emolumentũ arctatur ad tutelam, declarabit animum ſuum coram prætore, iudice vel magiſtratu, quod tutelam gerere vult: & tunc iudex, prætor, ſeu magiſtratus ſummariè exquiſita qualitate perſonæ & patrimonij tutorum. ſi eum idoneũ eſſe repererit, exiget ab eo ſatiſdationem, & alia requiſita prout hæc probãtur per l.1. & l.*

legi-

legitimos, in prin. ff. de legi. tu. & ſignanter promittere et iurare debet pupillũ indefenſum nõ prætermittere, alias nõ valet tutela. l. fi. §. omnẽ in fi. C. de admi. tut. † & hu- 82 peractis faciet quæ ſequuntur. Primò res accipiet cũ decreto iudicis. Secũdò faciet inuẽtariũ. l. fi. in fi. C. arb. tut. Tertiò iurabit vt in auten. vt hi qui obli. § fi. col. 6. vt de forma iuramenti ſtatim dicetur. Quartò ſatiſdabit d. l. legitimos in prin. Quintò, q̃ expreſſè promittat defenſionẽ ꝓ pupillo ſuſcipere, alias nõ valeret tutela nec datio ipſius tutelæ: vt volunt Dd. in d. l. fi. C. de admini. tut. §. defenſionẽ. & §. omnẽ. † & erit forma iuramenti, quæ in 83 talibus obſeruatur ſ. q̃ tactis ſacroſanctis euãgelijs iurabit perſonam & bona pupilli bene & debitè gubernare & adminiſtrare ipſum pupillũ & eius bona in iudicio & extra, ꝓ viribus ſuis defendere, & indefenſa nõ relinquere: & omnia recte cũ vtilitate pupilli gerere: & neq; prætermittere, q̃ vtilia putauerit: neq; admittere quæ nõ vtilia eſſe exiſtimauerit: & omnia videlicet res & bona & iura pupilli in inuentario cũ omni diligentia & ſubtilitate publicè conſcribere, ſub obligatione & hypotheca omniũ bonorum ſuorum &c. prout colliguntur ex dicta l. fina. §. defenſionem. C. de adminiſtra. tutorum. & ex l. de creationi. C. de epiſ. audien. & in aut. vt hi qui obligatas perhibent ſe habere res minorũ. in fin. colla. 6. Iurabit etiam ſi releuatus non fuerit per teſtatorem, adminiſtrationis ſuæ rationem tempore debito reddere, & reliqua ſeu reſiduum adminiſtrationis reddere. & ſi mulier fuerit iurabit ea de quibus ſuprà dictum eſt. † Quod autem 84 dictum eſt legitimos tutores ſatiſdare debere: fallit in patre & patrono honeſtis. ff. de legi. tut. l. legitimos. §. 1. & C. in quibus cau. in integ. reſt. nõ eſt ne. l. ſi tutor. & C.

85 de tu.& cur. qui non ſatiſde.l.1. cum ibi notatis. † Item quanquam regulare ſit quod teſtamentarij non ſatiſdāt: fallit ſi vnus offerat ſatiſdare: quia niſi alius ſatiſdet, præfertur ei ſatiſdans. Et ſic ſi alter contutor velit ſatiſdare cauſatiuè compellitur alter ſatiſdare. Inſt. de ſatiſ. tu. §. ſed & ſi ex teſtamento. Item compellitur ſatiſdare ſi cœperit malè adminiſtrare. no. in l. liberto. §. largius. ff. de annuis lega. etiam captis pignoribus. l. 3. C. de ſuſpec. tu. Vnum tamen eſt notandum, quod contutor pro contutore ca-
86 uere poterit. l. Romanus. ff. de tut. & cura. da. ab his. † Itē & quod dicitur regulariter, tutores datos à iudice ex inquiſitione, non teneri ſatiſdare, ex generali obſeruantia, pro cautela iudicum et magiſtratuū introducta, ſatiſdent in forma meliori: quã quidē obſeruantia fundatur per conſtitutionem græcam, quæ recitatur Inſt. de Att. tut. §. nos autem per quam conſtitutionē omnes datiui tenentur ſatiſ-
87 dare. Et bene introductum eſt: † quia non poteſt nimia cautela obſeruari in talibus, tā ratione fauoris pupillorū & reip. cui reip. ſatiſdatio præſtatur effectualiter. l. 1. in prin. ff. de magiſtra. conue. quā etiam iudicum & magiſtratuum, qui maximo ſe exponunt periculo, in decretatione tutelarum ſi non prouident de idoneis tutoribus, &
88 cū bonis cautelis eo. tit. ff. & C. de magiſtra. conue. † Sed quæro an vnus tutor poterit pro alio fideiubere? dic quod ſic: per l. Romanus. ff. de tu. & cura. da. ab his. dum tamē
89 aliàs ſint idonei: † Et ex his ceſſat hodie quartū membrū tutelarum, quod ponit gloſſa ſuper verbo idonei. Inſti. de ſatiſdatio. tut. in prin. ſcilicet de datis ſine inquiſitione. de quibus in l. finali. C. de auto. præſtan. qui ſoli tenebantur ſatiſdare: quia omnes datiui ſatiſdant, ſiue ſint da-
90 ti ſimpliciter: ſiue per inquiſitionem. † Et ideò impu-
tetur

tetur iudicibus & magiſtratibus ſi dum dant tutores, etiam cum inquiſitione, non exigunt ſatiſdationes. † An autem deficiente primo gradu legitimorum, ſit locus ſecundo: vel poßit iudex ſeu magiſtratus in locum legitimi deficientis dare alium ex inquiſitione? de hoc viſum eſt ſupra in præcedenti membro: quo me remitto. † Supereſt videre qualiter dentur datiui & quidem datiui: vt ſupra ſæpe dictum eſt, deficientibus teſtamentarijs & legitimis vocantur & dantur. † Præſupponamus ergo inteſtatum Titium mortuum, relictis Gaio & Seio filijs ſuis impuberibus, nullis relictis agnatis vel cognatis. & ſi quos reliquerit, tales, qui non ſunt habiles ad tutelam legitimam, vel ſi eſſent habiles, competunt eis excuſationes, de quibus in iure & de facto ſe excuſant. & reſtat quod dicti pupilli non habent tutorem teſtamentarium vel legitimum. qualiter practicabitur datio iſtius tutelæ? Et dic quod altero de duobus modis ſcilicet quod mortuo Titio †mater ad quam primo ex debito pietatis pertinet, ſi nolit eſſe tutrix, petet dari: aliàs priuatur ſucceßione. l. 1. 2. & 3 ff. qui petant tutores. & l omnem. C. ad Tertul. matre vero non exiſtente in medio † agnati & cognati proximi. ad quos ſpectat ſucceßio petere habent: quod ſi non petãt intra annum denegatur eis ſucceßio. l. ſciant. C. de legitimis hære. per quam corrigitur. l. qualitercunq. ff. qui petant tuto. & aliæ antiquæ ei contrariæ: etiam ſi ex perſona ipſorum competat eis excuſatio, ne compellantur ad tutelam: quia per hoc agnati & cognati excuſati à legitima, non excuſantur, quominus petant dari tutores per iudicem vel magiſtratum: quod ſi nõ fecerint, reddunt ſe indignos ſucceßione: per ea quæ legun. & nota. in dicta l. ſciant. C. de legiti. hæredi. & l. ſecundum
91
92
93
94
95

96 *naturam ff. de regulis iuris.* † *Et excluſo primo gradu nonpetentium veniunt in ſecundo. gloſſ. in l. nepotibus. C. qui pet tu. Et cum expectent ſucceſſionis emolumentum, ſi eueniat nolunt tutores eſſe propter excuſationẽ: non tamen excuſantur cum petiti teneantur. d. l. ſecundum naturam & agere contra naturam inexcuſabile eſt. ff. ad l. Aquil. l. itaq;. & in c. ſi bos. de iniur. & dam. da. Vel etiam mater ſi ſit in medio petet dari intra an-*
97 *num l. 2. §. confeſtim. ff. ad ſenatuſcon ul Tertul.* † *Quia eſſe tutricem liberorum eſt ei voluntarium: & non neceſſarium: vt in rubrica. C. quando mulier. ſed petere dari eſt neceſſarium, auten. matri. ibi ſignata. Et ſi non petat punitur pœnis dictarum ll. vel ſi petat aliàs quàm deceat maternam pietatem: puta, quia licet ſciret aliquem inutilem pupillo, ad complacendum tamen & impinguandum dari petierit. d. l. 3. §. & non ſolum. idem eſt ſi vnus tutorum ſit remotus vt ſuſpectus & mater non petat, de alio neceſſario in illius remoti ſuſpecti locum prouidere d. l. ſi. § ſed & ſi ſuſpecto. ff. qui petant tu. Et hoc intellige ceſſãtibus legitimis impedimẽtis quãdo mater, agnati, et cognati, liberi, & ſimiles ad quos ſpectat de neceſſitate tutorum vel curatorũ petitio, excuſantur propter legitima impedimenta: de quibus per diſcurſum. l. 2.*
98 *ff. ad Tertul.* † *Quæritur, ſicut videmus, mater conuolans ad ſecunda vota deſerens tutelam liberorum ſi non petat eis prouideri de tutore priuatur ſucceſſione: per d.*
99 *l. omnem.* † *Quid dicemus de alijs tutoribus legitimis qui propter ſuperueniens impedimentum mœrentur excuſationem & deſerunt tutelam. an ſi non petant tutores puniantur? & dic quod ſic: per l. tutores qui ſe negotijs.*
100 *ff. de eo qui pro tu. & vtili actione.* † *Quæro an alijs per-*

permittatur petere tutores, quàm matri, agnatis, & cognatis: dic quod ſic: ſcilicet omnibus beneuolis educatoribus & amicis parentum. d. l. 3. in prin. ff. qui petant tuto.
† Sed quæro: pupilli extiterunt per annum abſq; eo, quod petitum fuerit eis prouideri. de tutore, per matrem, vel alios, ad quos ſpectabat ſucceſsionis emolumentũ: & ſunt in ſecundo anno, an poterit imputari magiſtratibus ſi nõ dedit? videtur quod non, niſi fuerint moniti per aliquos. l. 1. §. magiſtratibus ff. de magi. conue. In oppoſitum facit. l. 2. §. ſi mater verſi. quoniam. vbi text. dicit. quoniam & magiſtratibus municipalibus dandi neceſsitas iniungitur. Dic ergo, quod ſecundum iura antiqua magiſtratus tutorem vel curatorem dare non poterant niſi moniti vel requiſiti: vt vult glo. in §. magiſtratibus. † Sed quia hodie ſiue moniti, ſiue requiſiti, ſiue non dare tenentur. Inſt. de Attil. tuto. in fine imputatur eis, cum dare poſſent, ſi non dant & prouideãt. Quia ad eorum ſpectat officium: vt in d. §. mater. vigilare ergo habent magiſtratus ciuitatis, villarũ, & oppidorum ſuper cura pupillorũ: vt ſuprà dictũ eſt. † Conſtituti igitur in præſentia magiſtratus, vel iudicis, mater, agnati, vel cognati, beneuoli educatores, vel amici, proponent, ꝙ Titius deceſsit inteſtatus, relictis Gaio & Seio liberis impuberibus: & cum nemo ſit vel fuerit tutor teſtamentarius & ꝙ etiam hi qui legitimi fuerant, ſunt excuſati: quodq; etiã ipſa mater, ſi mater fuerit, vel auia, ſi auia, declarat ſe nolle gerere ſupplicabunt magiſtratui vel iudici, quod placeat ei de tutore datiuo prouidere: Et tunc iudex quæret ab eis, ſi de aliquo ſenſerint vel præcogitauerint idoneo. Qui reſpõdebunt, ꝙ ita vel non: & ſiue cogitauerint ſiue non, conuocabis parentes, agnatos vel cognatos pupillorum ſi ibi

101 102 103

præſentes non fuerint: qui ſi parentes vel cognatos nõ habeant, euocabit beneuolos vicinos educatores, & parentum amicos d.l.3 ff. qui pe.tut. & eos iurare faciat de veritate dicenda ſuper his, ſuper quibus interrogabuntur, & habito eorum iuramento, narrabit quomodo prouidendum eſt de tutoribus liberis Titij quondam ſcilicet Seio & Gaio impuberibus. quia non fuerunt dati teſtamentarij & nulli extant legitimi, vel ſi extant ſunt excuſati. Interrogabit igitur eos, vt de aliquo idoneo atteſtentur. qui de illo de quo eis apparebit reſpondebit: & ſi omnes vel maior pars de vno teſtentur illum vel illos cõ-
104 *pellet †quia tutela eſt onus ſiue munus neceſſariũ & publicum & compelluntur inuiti: per l.fi.in prin. C.de admi. tut. & C. de ſuſpec tu.l.3. & Inſt de ſatiſ tut. § penulti. & ff. de mune. & ho. l.ſi quis. l.tutor petitus. & l.qui autem. ff. de excu.tuto. Aduertere tamen debebit iudex, vt amiciſsimos & fideliſsimos det, quantum poſsibile ſibi erit: per l.amiciſsimos ff. de excuſ tutorũ. Et hoc acto: dicet iudex, quod quia omnium ipſorum vel maioris partis teſtimonio comperit talem vel talem aptiorem eidem*
105 *pupillo, in tutorem conſtituit & decreuit: † Et dictus tutor promittet & iurabit ibidem in præſentia iudicis vel magiſtratus, notario ſtipulante, vice, nomine, & ad opus pupillorum, facere vtilia non prætermittere indefenſos: non relinquere ipſorum res, & perſonas, ad commodum & vtilitatem eorũ bona fide cuſtodire, & ſaluare, & inuentariũ de rebus eorum facere. & adminiſtrationis ſuæ rationem tempore debito reddere, cum integra reliquorum ſeu reſiduorum præſtatione: eo ſaluo, quod vti ſemper valeat veritate: aliàs iuxta ſtilum iam ſatis vulgatum inter notarios ſtipulantes: Vnde illico iudex dicto*

actui tanquam rite & legitime geſto ſuam autoritatem interponet, pariter & curia decretum: & pro ſua cautela faciet iudex vel magiſtratus caueri ſeu ſatiſdare per tutorem. vt ſup. dictum eſt. † *Videndum reſtat de curato-* 106
ribus qualiter dentur in ſpecie: quia ſupr. in genere ſatis viſum eſt & habetur in tit. in quibus cau. tut. habenti tu. dari non poteſt. pro quo diſtinguendæ ſunt perſonæ quibus dantur. Nam aliquoties datur pupillo: aliquando adoleſcenti, aliquando dementi, aliquando prodigo vel alteri maiori, aliquando bonis, aliquando ventri, aliquando in teſtamento. Inſti. de excuſ. tut. §. qui tutelam. aliquando ſine teſtamento: vt ſequitur. & cum datur, pupillo datur, vt viſum eſt, & aliquibus caſibus: puta cum habiturus eſt pupillus litem cum tutore. Vel quia tutor non eſt idoneus, vel eſt abſens, vel excuſatus ad tempus. Et tunc aditus iudex vel magiſtratus, qui curatorem dare tenentur, ex cauſis quæ ſunt illa eadem quæ contra tutorem: et de quibus ſupra viſum eſt. & ſignificatis cauſis propter quas curatorem dari oportet: iudex ſummatim inquiret, quis fuerit idoneus ad curam: & de illo prouidebit, ſi lis oriri debeat, ad illam litem. † *Sed hic videndum, quis ſtipula-* 107
bitur ea quæ neceſſaria erunt pupillis. an pupillus, an vero curator. & dic quod quia regulare eſt, quòd infantes non habent conſenſum, in c. iuuenes. & ibi gloſſ. de ſpon. et in §. pupillus de inuti. ſtipula. Inſtit. ideo ſibi ſtipulari regulariter non poteſt pupillus, licet dictus. §. pupillus. in verſicul. ſed in proximis, innuat, quòd proximi infantiæ poſſunt ſtipulari ſaltem in eorum fauorem. Poterit ergo notarius hoc caſu, cum tendat ad vtilitatem pupilli, ſtipulari dari vel fieri pupillo, maiori infanti vel proximo infantiæ: ſed infanti ex perſona ſui ipſius notarius vice

infantis ſtipulantis, ſtipulabitur. de quo in l. quoties in pr.
108 *ff. de admini. tutorũ.* † *Qui autem dicantur proximi infantiæ, pubertati vel maioritati conſideranda eſt cauſa, propter quam proximitas exquiritur. Nam ſi ad incommodum infantium, puberum, adultorum, ſeu minorum, tunc ſtatur terminis & temporibus à iure diſpoſitis, ita quòd dicemus impuberem minorem ſeptennio completo vt Inſti. de inuti. ſtipul. §. pupillus. & in c. ſponſam, de*
109 *ſponſa.* † *Pubes vero dicitur ſi fœmina duodecim, maſculus quatuordecim annos peregerit. Inſti. qui. mo. tut. fin.*
110 *§. & ideo & in c. final. de li. pue.* † *Maiores vero dicuntur ſi 25. ætatis annum expleuerunt. Inſti. de cura. in princip.*
111 *& in c. qui generaliter c. final. de procur. lib. 6.* † *Sed vbi agitur de commodo infantium, puberum vel minorum, tunc iura prouiderunt de anticipatione ætatis: vt in l. omnes. C. de his qui ve. æta. impetra. & Inſtitut. in quibus ex cauſis manumittere licet. §. ead. & §. fi. & Inſtit. de inutil. ſtipulatione in d. §. pupillus. verſi. ſed in proximis. & in pluribus alijs iuribus, in quibus eorum fauore certa tempora iura detraxerunt, quæ appellauerunt proximas*
112 *ætates, ſcilicet infantiæ, pubertatis, & maioritatis.* † *Et vt vnicam & groſſam non tamen omnino veram regulam cognoſcas, quæ dicentur tempora proxima, diuide ætatem cuius proximitatem attingere voles, per numerum quinarium, qua diuiſione facta tempus finis quartæ partis vel circa dicitur tempus proximum. & hæc diuiſio colligitur ex dictis iuribus, licet aliqua parua ſit ſecundum iura differentia: puta de tribus vel quatuor menſibus. ſed hoc parum eſt, quia in practica non ita minutatim excutitur tempus. Et ita diuidendo, iudex errare non pote-*
113 *rit:* † *quia de modico non curat lex gloſſ. in l. ſcio. ff. de in integrum*

integrum reſtitutione. † Et ſciendum quod regulariter 114
curator ad litem datus non tenetur conficere inuentarium, quia non eſt ſibi permiſſa adminiſtratio bonorum, vt vult gloſſ. ſuper verbo, conſcripto. in l. de creationibus. C. de epiſc. aud licet text. & gloſſ. ſint in oppoſitum. in l. & ſi ad ſpecies. ff. rem pupilli ſaluam fo. Quicquid tamen ſit communiter practicatur quòd de munimentis & documentis cauſæ, ſi illa ſibi pro lite proſequenda tendantur, tenetur inuentarium facere, & hoc eſt quòd ſentit l. ad protegendam in fi. C. de in litem dando tu. & l. vlt. ff. de bonis auto iudi. poſſi. quæ ita communiter practicantur et bene. Nã poſſunt talia documẽta tradi in manib. curatorum litis, quod eſſet melius pupillo vel adulto perdere omnia ſua bona immobilia, quã priuari illis documẽtis, puta quia forte iura ſua conſiſtunt in cenſibus, redditibus, & vſaticis, quæ non poſſent exigi niſi mediantibus inſtrumentis, recognitionibus, ac documentis, vt quotidie videmus. Curatores vero dati puberibus ad litem non dantur cum tanta ſolennitate, quia dantur ad perfectionẽ adulti, & forma quæ ſeruatur ſatis eſt vulgata. † Vnum tamẽ eſt no- 115
tandum quòd huiuſmodi curator ad lites datur inuitus & inuito. l. fi. in prin. C. de admi. tu. & pariter etiã quando datur pupillo tutorẽ habẽti. de quo ſup. viſum eſt. vt in d. l. fi. † Sed qui dantur valetudinarijs & morbo impedi- 116
tis, dantur cũ ea ſolennitate, qua dantur tutores dati per inquiſitionẽ, de qua ſup. viſum eſt. cum nihil vel parũ diſtent ab infante in §. furioſus. Inſt de inu ſtip. Et pariter iſti curatores dantur inuiti & inuito per d. l. fi. & fungun tur quaſi officio tutorum, cum non ſolũ bonis: ſed & perſonæ dantur l. conſilio. in pr. ff. de cura. fu. Et ſic in iſto caſu curator datur perſonæ. † Eſt etiã notandũ ꝙ in caſibus 117
in

in quibus prouidetur furioſis, morboſis, vel valetudinarys iudex vel magiſtratus præferre debet parentes. l. fin. in princip. C. de cura. fu illis vero ceſſantibus, fratres & propinquos l. ne lucrum. eod. tit. De eo autem qui datur ad bona, in caſibus de quibus per gloſſ. ſuper rubri. ff. de cu. bo. dan. & ff. ex qui. cau. in poſ. ea. l. Fulcinius. § adeo.
118 *& l. cuius. ff de cur. fu.* † *Curatorum bonorum qualis ſeruetur cautela videndum eſt, quia quotidie in practica apud nos agitur in cauſis excuſsionum, ſeu diſcuſsionum, prioritatum, & ceſsionum bonorum, in quibus dantur curatores bonis me præſente, ſecundum theoricam l. fi. ff. de cur. bo. dando. in quo dãdo oportet interuenire cõſenſum ſaltem maioris partis creditorũ. l. 2. C de cura. bo. dando.*
119 † *Et iſte curator qui bonis datur non tenetur regulariter cauere. l. 2. ff. de cur. bo dan. 1. reſponſo, inuentarium tamen facere tenetur, quia bonorum adminiſtratio eſt ſibi conceſſa, & aliquãdo cauere tenetur vt ſup. de tutore di-*
120 *ctum eſt, ſaluo ꝙ de perſona non cauet vel ſatiſdat.* † *Releuatur tamen a ſatiſdatione in tribus caſib. Primo quando datur cum inquiſitione. vt in auten. vt liceat matri & auiæ coll. 8. & l bonorum. ff. de cur. fu. Secundo quando eſt datus à patre in teſtamento. Tertio cum eſt opulentus. ff de ven. in poſ. mit. l. 1. §. eligitur, quia quando eſt locuples remittitur ſatiſd. C. de epi. audi. l. de creationibus. ff.*
121 *de teſta tu. l. teſtamẽto. circa fi.* † *Sed quæritur an iſte curator poſsit dari inuitus. et dic ꝙ nõ, niſi ex neceſsitate, vt quia nemo volũtarius inuenitur, & bona interim diſsipantur. vt vult gl. ſuper verbo neceſsitate in §. quæritur. l 2. C.*
122 *de cu. bonis dan.* † *Et nota ꝙ iſte talis curator bonis datus poteſt intentare actiones perituras. ff. de cura. bo. dan.*
123 *l. 2. 1. reſp.* † *Quæſitum etiam ſupra fuit de tut. & cura.*
quantum

quantum duret eorum officium & dic quòd durat donec expiret,† quod duobus modis contingit .ſ. tẽpore vel cauſa. Tempore videlicet adueniente pubertate vel maioritate: & hoc eſt vulgatũ. Cauſa finita. 124
† Veruntamẽ cauſæ quibus expirãt curæ non ſunt regulatæ tempore. Sed incipiamus ab inferioritate: & ſup. viſum eſt, ꝙ pupillus poteſt habere litem cum tutore & tunc ei prouidetur de curatore: cuius officium durabit quantum & lĩ & non vltra. Inſt. de aut. tu. §. fi. Idem ſi dentur prodigo vel furioſo vel alias morbo impedito. quia tãtum durabit quantũ morbus vel mali mores. l. 1. ff. de cura. furio. vel prodigo dan. Attendendum tamen eſt, an morbi vel impedimẽta ſint perpetui, aut temporales. quia ſi perpetui, perpetuum erit officiũ. ſi aũt temporales tempore finitur. l. cum alijs. C. de cura. fu. Et ideò dixi ꝙ iſti caſus expirationis curæ non ſunt limitati tẽpore: nam poterit lis durare cũ tutore vſq; poſt pubertatẽ, vt ſi tutor eſt abſens, per 12. vel. 13. annos. vel ſi pubes furari curioſus ſit, aut alio morbo laborare, vſq; ad ſenium vel decrepitum, vel per totum tempus vitæ ſuæ. Veruntamẽ ſunt & aliæ cauſæ quibus etiã finiuntur tutelæ & curæ vltra caſus pmiſſos, 125
† ſcilicet quando remouentur vt ſuſpecti, in cuius quidẽ articuli tractatu quærimus qui poſſit accuſari. Secũdo à quib. Tertio coram quo. Quarto ex quibus cauſis. Et quinto quæ ſit pœna ſuſpecti. 126
† Et quidẽ omnes tutores ſiue teſtamẽtarij ſiue datiui ſiue legitimi cuiuſlibet generis accuſari poſſunt. Quare & legitimus tutor accuſari poterit, dumtamẽ famæ parentiũ & patronorũ parcatur. l. ſi tutor. ff de ſuſpe. tu. l. 1. § oſtendimus. ff. de ſuſpe. tu. 127
† Et dicitur ſuſpectus qui moribus talis eſt vt ſuſpectus ſit. 128
† quia paupertas non eſt ſufficiens cauſa ſuſpicionis, dumtamen fidelis & 129
diligẽs

verba volunt quod non ſolum conditiones expreſſæ quin-imo tacitæ & coniecturatæ ex mente teſtantis, regulant
77 diſpoſitionē † teſtatoris, ita quod ſi teſtator dixerit, diſpoſuerit ac ordinauerit: faciat de bonis vt ſibi videbitur, ſubintelligitur rationabilē, vt vult gloſſa ſuper verbo, ex rationabili in c. vt debitus. de appellationi Et idem ſi dixerit, faciat de bonis vt ſibi videbitur expedire. quia intelligitur ceſſante calumnia, in c. 3. de iura. calumnia in 6. idem, ſi dixerit, vt ſibi viſum fuerit: quia ſubintelligitur idoneè iuſtè ac rationabiliter, vt vult glo ſuper verbo viſum fuerit in c. 2. de corpore vicia. per iura in ea allegata Idem ſi dixerit, ad velle ſuum, ſicut voluerit: quia intelligitur honeſtè & idoneè, vt eſt gloſſa ibi. idem ſi dixerit, ad ſuum libitum voluntatis, in c. ex parte de conſuetudine & de ſequeſtra. poſſeſſio. & fructuum. c. cum dilectus. Idem ſi dicat, ad arburium ſuum quia intelligitur de regulato ſecundum ius, vt voluit gloſſa ſuper verbo faciendum in clemen. ſæpe. de verborum ſignificatione. Idem ſi dixerit, pro ſuo arbitrio voluntatis, in c. minus lo. primo de exceſſibus prælatorum. Idem ſi dixerit, quod de bonis diſponat ad liberam ſuam facultatem, quia intelligitur de regulata & iuſta, & quæ conuenit vtilitati pupillorū, c. tranſmiſſa, de electio. Idem ſi dixerit, quod de bonis diſponendi habeat liberam autoritatem, vel poteſtatem: quia intelligitur de poteſtate ac de autoritate regulatis iuribus vt vult gloſſa in cap. 1. infra de offic. ordi. Idem ſi dixerit. ſecundum ſuam deliberationem: quia intelligitur de deliberatione iuſta & honeſta. de accu. c ſicut olim. Et idem dici poſſet de ſimilibus
78 ſubintellectis conditionibus. † Quæro ſi maritus prohibuerit inuentarij confectionem, quod facere poteſt per l. fina.

l.fina.§. illo proculdubio.C. arbi.tri tute. & rationum redditionem quod etiam facere poteſt. l. Aurelio.§. Gaius.ff.de libera lega. an poterit & debebit iudex vel magiſtratus prohibitione teſtatoris non obſtante, ſi ſibi videatur hoc pupillis expedire, compellere matrem, auiam, proauiam & alios tutores ad conficiendum inuentariũ? Et volunt committere Dd in d.l fin.C. arbi. tut. per l. vtilitatem. ff. de confir.tu.vel cura. quæ ad hoc clarum præſtat argumentũ quod ſic. Pariterq; poterit compellere ad redditionem rationũ per glo. ad hanc approbatã in l. cum tale. §. 1. ff. de condi & de. quia nunq̃ præſumitur teſtator remiſiſſe doloſam adminiſtrationem. l. in confirmando. § fina ff. de confir. tutore vel curatore. Et horum omnium ratio eſt quia propter mutationem morum, affectionis, diſcretionis, honeſtatis, curæ, diligentiæ, præſumitur mutatio voluntatis eius, qui adminiſtrationem conceſſit per d l. in confirmando §. final. ff de confirman. tutore. vel curatore. Et propter vtilitatem pupilli receditur à voluntate defuncti vt in dictis iuribus & in l. 1. in principio. & in l. 2. in fine. ff. vbi pup. edu.† Quæro nos dicimus, quod tutor teſtamentarius præfertur legitimis & datiuis, mater teſtatur, inſtituit hæredem vniuerſalem alium quàm vnum ex liberis. & dat tutorem liberis. an iſte tutor teſtamentarius præferetur legitimis ſi ſint: aut datiuis, ceſſantibus legitimis? & dic q̃ totum hoc pendet ex arbitrio iudicis vel magiſtratus, vt colligitur ex l. peto. §. mater. ff de lega. 2. & l. 2 ff. de cõfir. tuto. & l. ſi patronus & l. tutores. eo titu. Nam arbitratur iudex, qua affectione vel ratione mota fuerit mater vel extraneus. Et quia mater inſtituendo extraneos nõ præſumitur bonam affectionem habuiſſe erga filios, iudex vigilanter 79

inquiret, an expediat pupillo talem habere tutorem vel
non, per ea quæ leguntur & notantur in d.l.2. Sed si filiū
vel liberum inſtituiſſet hæredem vniuerſalem: quia tunc
præſumeretur bonam habuiſſe affectionem, tunc leuius
inquiret per d.§ mater. Et idem de extraneo dicendum
eſt. Vtrobiq; tamen caſu, ſi iudex vel alius magiſtratus
repriat, per inquiſitionem, non expedire pupillo, non per-
mittet eum adminiſtrare. puta quia teſtator ignorauit
mores tutoris per d.l. in confirmando. Sed ſi teſta-
tor nouiſſet mores, & hæres non haberet alia bona, quā
ea, in quibus per matrem vel extraneum inſtitutus eſſet,
nunc adminiſtraret ille tutor per d.l. ſi patronus, & eius
rationem vide ibi, dum dicit: non male dicetur iudicium
eius ſequendum eſſe, qui & perſonam eius quem tutorem
eſſe voluit, nouerit. Sed ſi habeat alia bona, non conce-
detur adminiſtratio ſine inquiſitione an expediat vel nō
expediat, vt ſupra dictum eſt. Et hæc de teſtamentariis
80 *tutoribus dicta ſufficiant. † Nunc vero qualiter legitimi*
dentur, quærendum reſtat. Et clarum eſt quod non den-
tur ab homine, ſed à lege. l. legitimos, in princip. ff. de le-
81 *giti. tuto. † Attamen accedere habet ad iudicem vel ma-*
giſtratum non vt ab eo detur, vel confirmetur, quia ipſo
iure eſt datus & cōfirmatus: ſed adire debet iudicem vel
magiſtratum, cui inſinuabit ſe legitimum tutorem eſſe,
& proximiorem in gradu, & quia à iure propter ſucceſ-
ſionis emolumentū arctatur ad tutelam, declarabit ani-
mum ſuum coram prætore, iudice vel magiſtratu, quod tu-
telam gerere vult: & tunc iudex, prætor, ſeu magiſtratus
ſummariè exquiſita qualitate perſonæ & patrimonij tu-
torum, ſi eum idoneū eſſe repererit, exiget ab eo ſatiſda-
tionem, & alia requiſita prout hæc probātur per l. 1. & l.
legi-

legitimos,in prin.ff. de legi.tu.& ſignanter promittere et iurare debet pupillũ indefenſum nõ prætermittere, alias nõ valet tutela.l.fi.§. omnẽ in fi.C. de admi.tut.† & his 82 peractis faciet quæ ſequuntur. Primò res accipiet cũ decreto iudicis. Secũdò faciet inuẽtariũ.l.fi.in fi.C.arb.tut. Tertiò iurabit vt in auten.vt hi qui obli.§ fi.col.6. vt de forma iuramenti ſtatim dicetur. Quartò ſatiſdabit d.l. legitimos in prin. Quintò, ꝙ expreſſè promittat defenſionẽ ꝓ pupillo ſuſcipere, aliàs nõ valeret tutela nec datio ipſius tutelæ: vt volunt Dd.in d.l.fi.C. de admini. tut.§. defenſionẽ.& §.omnẽ. † & erit forma iuramenti,quæ in 83 talibus obſeruatur ſ. ꝙ tactis ſacroſanctis euãgelijs iurabit perſonam & bona pupilli bene & debitè gubernare & adminiſtrare ipſum pupillũ & eius bona in iudicio & extra, ꝓ viribus ſuis defendere, & indefenſa nõ relinquere: & omnia rectè cũ vtilitate pupilli gerere: & neq; prætermittere, q̃ vtilia putauerit: neq; admittere quæ nõ vtilia eſſe exiſtimauerit: & omnia videlicet res & bona & iura pupilli in inuentario cũ omni diligentia & ſubtilitate publicè conſcribere, ſub obligatione & hypotheca omniũ bonorum ſuorum &c. prout colliguntur ex dicta l.fina.§. defenſionem.C. de adminiſtra. tutorum.& ex l.de creationi.C.de epiſ.audien.& in aut.vt hi qui obligatas perhibent ſe habere res minorũ.in fin.colla.6. Iurabit etiam ſi releuatus non fuerit per teſtatorem, adminiſtrationis ſuæ rationem tempore debito reddere, & reliqua ſeu reſiduum adminiſtrationis reddere. & ſi mulier fuerit iurabit ea de quibus ſuprà dictum eſt. † Quod autem 84 dictum eſt legitimos tutores ſatiſdare debere: fallit in patre & patrono honeſtis. ff.de legi.tut.l.legitimos.§.1. & C.in quibus cau.in integ.reſt.nõ eſt ne.l.ſi tutor.& C.

85 de tu.& cur. qui non ſatiſde.l.1. cum ibi notatis. † Item quanquam regulare ſit quod teſtamentarij non ſatiſdāt: fallit ſi vnus offerat ſatiſdare: quia niſi alius ſatiſdet, præferetur ei ſatiſdans. Et ſic ſi alter contutor velit ſatiſdare cauſatiuè compellitur alter ſatiſdare. Inſt.de ſatiſ.tu. §.ſed & ſi ex teſtamento. Item compellitur ſatiſdare ſi cœperit malè adminiſtrare.no.in l.liberto.§.largius.ff.de annuis lega. etiam captis pignoribus.l.3.C.de ſuſpec.tu. Vnum tamen eſt notandum, ꝙ contutor pro contutore ca
86 uere poterit.l.Romanus.ff.de tut.& cura.da.ab his.† Itē & ꝙ dicitur regulariter, tutores datos à iudice ex inquiſitione, non teneri ſatiſdare, ex generali obſeruantia, pro cautela iudicum et magiſtratuū introducta, ſatiſdent in forma meliori: quæ quidē obſeruantia fundatur per conſtitutionem græcam, quæ recitatur Inſt.de Att.tut.§.nos aut.per quam conſtitutionē omnes datiui tenentur ſatiſ-
87 dare. Et bene introductum eſt: † quia non poteſt nimia cautela obſeruari in talibus, tā ratione fauoris pupillorū & reip. cui reip ſatiſdatio præſtatur effectualiter.l.1.in prin.ff.de magiſtra.conue. quā etiam iudicum & magiſtratuum, qui maximo ſe exponunt periculo, in decretatione tutelarum ſi non prouident de idoneis tutoribus, &
88 cū bonis cautelis eo.tit.ff.& C.de magiſtra.conue.† Sed quæro an vnus tutor poterit pro alio fideiubere? dic quod ſic: per l.Romanus.ff.de tu.& cura.da.ab his. dum tamē
89 aliàs ſint idonei: † Et ex his ceſſat hodie quartū membrū tutelarum, quod ponit gloſſa ſuper verbo idonei. Inſti.de ſatiſdatio.tut.in prin.ſcilicet de datis ſine inquiſitione.de quibus in l.finali.C.de auto.præſtan. qui ſoli tenebantur ſatiſdare: quia omnes datiui ſatiſdant, ſiue ſint da-
90 ti ſimpliciter: ſiue per inquiſitionem. † Et ideò impu-

teiur

ſetur iudicibus & magiſtratibus ſi dum dant tutores, etiam cum inquiſitione,non exigunt ſatiſdationes. † An 91
autem deficiente primo gradu legitimorum,ſit locus ſecundo:vel poſſit iudex ſeu magiſtratus in locum legitimi deficientis dare alium ex inquiſitione? de hoc viſum eſt ſupra in præcedenti membro : quo me remitto.† Supereſt 92
videre qualiter dentur datiui & quidem datiui: vt ſupra ſæpe dictum eſt, deficientibus teſtamentarijs & legitimis vocantur & dantur. † Præſupponamus ergo te- 93
ſtatum Titium mortuum, relictis Gaio & Seio filijs ſuis impuberibus,nullis relictis agnatis vel cognatis. & ſi quos reliquerit,tales, qui non ſunt habiles ad tutelam legitimam,vel ſi eſſent habiles,competunt eis excuſationes,de quibus in iure & de facto ſe excuſant. & reſtat quod dicti pupilli non habent tutorem teſtamentarium vel legitimum. qualiter practicabitur datio iſtius tutelæ? Et dic quod altero de duobus modis ſcilicet quod mortuo Titio
† mater ad quam primo ex debito pietatis pertinet,ſi no- 94
lit eſſe tutrix,petet dari:alias priuatur ſucceſſione.l.1.2. & 3 ff.qui petant tutores.& l omnem.C. ad Tertul.matre vero non exiſtente in medio † agnati & cognati pro- 95
ximi.ad quos ſpectat ſucceſſio petere habent: quod ſi non petāt intra annum denegatur eis ſucceſſio.l.ſciant.C. de legitimis hære. per quam corrigitur. l. qualitercunq. ff. qui petant tuto.& alia antiqua ei contraria: etiam ſi ex perſona ipſorum competat eis excuſatio, ne compellantur ad tutelam: quia per hoc agnati et cognati excuſati à legitima,non excuſantur, quominus petant dari tutores per iudicem vel magiſtratum:quod ſi nō fecerint, reddunt ſe indignos ſucceſſione : per ea quæ legun.& nota. in dicta l. ſciant. C. de legiti. hæredi. & l.ſecundum

permittatur petere tutores, quàm matri, agnatis, & cognatis: dic quod ſic: ſcilicet omnibus beneuolis educatoribus & amicis parentum. d. l. 3. in prin. ff. qui petant tuto. † Sed quæro: pupilli extiterunt per annum abſq; eo, quod petitum fuerit eis prouideri. de tutore, per matrem, vel alios, ad quos ſpectabat ſucceſsionis emolumentũ: & ſunt in ſecundo anno, an poterit imputari magiſtratibus ſi nõ dedit? videtur quod non, niſi fuerint moniti per aliquos. l. 1. §. magiſtratibus ff. de magi. conue. In oppoſitum facit. l. 2. §. ſi mater verſi. quoniam. vbi text. dicit. quoniam & magiſtratibus municipalibus dandi neceſsitas iniungitur. Dic ergo, quod ſecundum iura antiqua magiſtratus tutorem vel curatorem dare non poterant niſi moniti vel requiſiti: vt vult glo. in §. magiſtratibus. † Sed quia hodie ſiue moniti, ſiue requiſiti, ſiue non dare tenentur. Inſt. de Attil. tuto. in fine imputatur eis, cum dare poſſent, ſi non dant & prouideãt. Quia ad eorum ſpectat officium: vt in d. §. mater. vigilare ergo habent magiſtratus ciuitatis, villarũ, & oppidorum ſuper cura pupillorũ: vt ſuprà dictũ eſt. † Conſtituti igitur in præſentia magiſtratus, vel iudicis, mater, agnati, vel cognati, beneuoli educatores, vel amici, proponent, q Titius deceſsit inteſtatus, relictis Gaio & Seio liberis impuberibus: & cum nemo ſit vel fuerit tutor teſtamentarius & q etiam hi qui legitimi fuerant, ſunt excuſati: quodq; etiã ipſa mater, ſi mater fuerit, vel auia, ſi auia, declarat ſe nolle gerere ſupplicabunt magiſtratui vel iudici, quod placeat ei de tutore datiuo prouidere: Et tunc iudex quæret ab eis, ſi de aliquo ſenſerint vel præcogitauerint idoneo. Qui reſpõdebunt, q ita vel non: & ſiue cogitauerint ſiue non, conuocabit parentes, agnatos vel cognatos pupillorum ſi ibi

101 102 103

præſentes non fuerint: qui ſi parentes vel cognatos nõ habeant, euocabit beneuolos vicinos educatores, & parentum amicos d.l.3. ff. qui pe.tut. & eos iurare faciat de veritate dicenda ſuper his, ſuper quibus interrogabuntur, & habito eorum iuramento, narrabit quomodo prouidendum eſt de turoribus liberis Titij quondam ſcilicet Seio & Gaio impuberibus. quia non fuerunt dati teſtamentarij & nulli extant legitimi, vel ſi extant ſunt excuſati. Interrogabit igitur eos, vt de aliquo idoneo atteſtentur. qui de illo de quo eis apparebit reſpondebit: & ſi omnes vel maior pars de vno teſtentur illum vel illos cõ-
104 *pellet †quia tutela eſt onus ſiue munus neceſſariũ & publicum & compelluntur inuiti: per l. ſi. in prin. C. de admi. tut. & C. de ſuſpec. tu l.3. & Inſt. de ſatiſ tut. § penulti. & ff. de mune. & ho. l. ſi quis. l. tutor petitus. & l. qui autem ff. de excu. tuto. Aduertere tamen debebit iudex, vt amiciſsimos & fideliſsimos det, quantum poſsibile ſibi erit: per l. amiciſsimos ff. de excuſ. tutorũ. Et hoc acto: dicet iudex, quod quia omnium ipſorum vel maioris partis teſtimonio comperit talem vel talem aptiorem eidem*
105 *pupillo, in tutorem conſtituit & decreuit: † Et dictus tutor promittet & iurabit ibidem in præſentia iudicis vel magiſtratus, notario ſtipulante, vice, nomine, & ad opus pupillorum, facere vtilia non prætermittere indefenſos: non relinquere ipſorum res, & perſonas, ad commodum & vtilitatem eorũ bona fide cuſtodire, & ſaluare, & inuentariũ de rebus eorum facere. & adminiſtrationis ſuæ rationem tempore debito reddere, cum integra reliquorum ſeu reſiduorum præſtatione: eo ſaluo, quod vti ſemper valeat veritate: aliàs iuxta ſtilum iam ſatis vulgatum inter notarios ſtipulantes: Vnde illico iudex dicto*

actui tanquam rite & legitime geſto ſuam autoritatem interponet, pariter & curiæ decretum: & pro ſua cautela faciet iudex vel magiſtratus caueri ſeu ſatiſdare per tutorem. vt ſup. dictum eſt. † Videndum reſtat de curato- 106
ribus qualiter dentur in ſpecie: quia ſupr. in genere ſatis viſum eſt & habetur in tit. in quibus cau. tut. habenti tudari non poteſt. pro quo diſtinguendæ ſunt perſonæ quibus dantur. Nam aliquoties datur pupillo: aliquando adoleſcenti, aliquando dementi, aliquando prodigo vel alteri maiori, aliquando bonis, aliquando ventri, aliquando in teſtamento. Inſti. de excuſ. tut. §. qui tutelam. aliquando ſine teſtamento: vt ſequitur. & cum datur, pupillo datur, vt viſum eſt, & aliquibus caſibus: puta cum habiturus eſt pupillus litem cum tutore. Vel quia tutor non eſt idoneus, vel eſt abſens, vel excuſatus ad tempus. Et tunc aditus iudex vel magiſtratus, qui curatorem dare tenentur, ex cauſis quæ ſunt illæ eadem quæ contra tutorem: et de quibus ſupra viſum eſt. & ſignificatis cauſis propter quas curatorem dari oportet: iudex ſummatim inquiret, quis fuerit idoneus ad curam: & de illo prouidebit, ſi lis oriri debeat, ad illam litem. † Sed hic videndum, quis ſtipula- 107
bitur ea quæ neceſſaria erunt pupillis. an pupillus, an vero curator. & dic quod quia regulare eſt, quòd infantes non habent conſenſum, in c. iuuenes. & ibi gloſſ. de ſpon. et in §. pupillus de inuti. ſtipula. Inſtit. ideo ſibi ſtipulari regulariter non poteſt pupillus, licet dictus. §. pupillus. in verſicul. ſed in proximis, innuat, quòd proximi infantiæ poſſunt ſtipulari ſaltem in eorum fauorem. Poterit ergo notarius hoc caſu, cum tendat ad vtilitatem pupilli, ſtipulari dari vel fieri pupillo, maiori infanti vel proximo infantiæ: ſed infanti ex perſona ſui ipſius notarius vice

V 5 infan-

infantis ſtipulantis, ſtipulabitur. de quo in l. quoties in pr.
108 ff. de admini. tutorũ. † Qui autem dicantur proximi infantiæ, pubertati vel maioritati conſideranda eſt cauſa, propter quam proximitas exquiritur. Nam ſi ad incommodum infantium, puberum, adultorum, ſeu minorum, tunc ſtatur terminis & temporibus à iure diſpoſitis, ita quòd dicemus impuberem minorem ſeptennio completo vt Inſti. de inuti. ſtipul. §. pupillus. & in c. ſponſam, de
109 ſponſa. † Pubes vero dicitur ſi fœmina duodecim, maſculus quatuordecim annos peregerit. Inſti. qui. mo. tut. fin.
110 §. & ideo & in c. final. de li. pue. † Maiores vero dicuntur ſi 25. ætatis annum expleuerunt. Inſti. de cura. in princip.
111 & in c. qui generaliter. c. final. de procur. lib. 6. † Sed vbi agitur de commodo infantium, puberum vel minorum, tunc iura prouiderunt de anticipatione ætatis: vt in l. omnes. C. de his qui ve. æta. impetra. & Inſtitut. in quibus ex cauſis manumittere licet. §. ead. & §. ſi. & Inſtit. de inutil. ſtipulatione in d. § pupillus. verſi. ſed in proximis. & in pluribus alijs iuribus, in quibus eorum fauore certa tempora iura detraxerunt, quæ appellauerunt proximas
112 ætates, ſcilicet infantiæ, pubertatis, & maioritatis. † Et vt vnicam & groſſam non tamen omnino veram regulam cognoſcas, quæ dicentur tempora proxima, diuide ætatem cuius proximitatem attingere voles, per numerum quinarium, qua diuiſione facta tempus finis quartæ partis vel circa dicitur tempus proximum. & hæc diuiſio colligitur ex dictis iuribus, licet aliqua parua ſit ſecundum iura differentia: puta de tribus vel quatuor menſibus. ſed hoc parum eſt, quia in practica non ita minutatim excutitur tempus. Et ita diuidendo, iudex errare non poterit:
113 † quia de modico non curat lex gloſſ. in l. ſcio. ff. de in

integrum

integrum reſtitutione. † *Et ſciendum quod regulariter* 114 *curator ad litem datus non tenetur conficere inuentarium, quia non eſt ſibi permiſſa adminiſtratio bonorum, vt vult gloſſ. ſuper verbo, conſcripto. in l. de creationibus. C. de epiſc. aud licet text. & gloſſ. ſint in oppoſitum. in l. & ſi ad ſpecies. ff. rem pupilli ſaluam fo. Quicquid tamen ſit communiter practicatur quòd de munimentis & documentis cauſæ, ſi illa ſibi pro lite proſequenda tendantur, tenetur inuentarium facere, & hoc eſt quòd ſentit l. ad protegendam in fi. C. de in litem dando tu. & l. vlt. ff. de bonis auto iudi. poſſi. quæ ita communiter practicantur et bene. Nã poſſunt talia documẽta tradi in manib. curatorum litis, quod eſſet melius pupillo vel adulto perdere omnia ſua bona immobilia, quã priuari illis documẽtis, puta quia forte iura ſua conſiſtunt in cenſibus, redditibus, & vſaticis, quæ non poſſent exigi niſi mediantibus inſtrumentis, recognitionibus, ac documentis, vt quotidie videmus. Curatores vero dati puberibus ad litem non dantur cum tanta ſolennitate, quia dantur ad perfectionẽ adulti, & forma quæ ſeruatur ſatis eſt vulgata.* † *Vnum tamẽ eſt no* 115 *tandum quòd huiuſmodi curator ad lites datur inuitus & inuito. l. ſi. in prin. C. de admi. tu. & pariter etiã quando datur pupillo tutorẽ habẽti. de quo ſup. viſum eſt. vt in d. l. ſi.* † *Sed qui dantur valetudinarijs & morbo impeditis, dantur cũ ea ſolennitate, qua dantur tutores dati per* 116 *inquiſitionẽ, de qua ſup. viſum eſt. cum nihil vel parũ diſtent ab infante in §. furioſus. Inſt de inu. ſtip. Et pariter iſti curatores dantur inuiti & inuito per d. l. ſi. & funguntur quaſi officio tutorum, cum non ſolũ bonis: ſed & perſonæ dantur l. conſilio. in pr. ff. de cura. fu. Et ſic in iſto caſu curator datur perſonæ.* † *Eſt etiã notandũ ꝙ in caſibus* 117 *in*

in quibus prouidetur furioſis, morboſis, vel valetudinarijs iudex vel magiſtratus præferre debet parentes. l. fin. in princip. C. de cura. fu illis vero ceſſantibus, fratres & propinquos l. ne lucrum. eod. tit. De eo autem qui datur ad bona, in caſibus de quibus per gloſſ. ſuper rubri. ff. de cu. bo. dan. & ff. ex qui. cau. in poſ. ea. l. Fulcinius. §. adeo.
118 *& l. cuius. ff de cur. fu.* † *Curatorum bonorum qualis ſeruetur cautela videndum eſt, quia quotidie in practica apud nos agitur in cauſis excuſsionum, ſeu diſcuſsionum, prioritatum, & ceſsionum bonorum, in quibus dantur curatores bonis me præſente, ſecundum theoricam l fi. ff. de cur. bo. dando. in quo dãdo oportet interuenire cõſenſum ſaltem maioris partis creditorũ. l. 2. C de cura. bo. dando.*
119 † *Et iſte curator qui bonis datur non tenetur regulariter cauere. l 2. ff. de cur. bo dan. 1. reſponſo, inuentarium tamen facere tenetur, quia bonorum adminiſtratio eſt ſibi conceſſa, & aliquãdo cauere tenetur vt ſup. de tutore di-*
120 *ctum eſt, ſaluo ꝙ de perſona non cauet vel ſatiſdat.* † *Releuatur tamen a ſatiſdatione in tribus caſib. Primo quando datur cum inquiſitione. vt in auten. vt liceat matri & auiæ coll. 8. & l. bonorum. ff. de cur. fu. Secundo quando eſt datus à patre in teſtamento. Tertio cum eſt opulentus. ff de ven. in poſ. mit. l. 1. §. eligitur, quia quando eſt locuples remittitur ſatiſd. C. de epi. audi. l. de creationibus. ff.*
121 *de teſta. tu. l. teſtamẽto. circa fi.* † *Sed quæritur an iſte curator poſsit dari inuitus. et dic ꝙ nõ, niſi ex neceſsitate, vt quia nemo volũtarius inuenitur, & bona interim diſsipantur. vt vult gl. ſuper verbo neceſsitate in §. quæritur. l 2. C.*
122 *de cu. bonis dan.* † *Et nota ꝙ iſte talis curator bonis datus poteſt intentare actiones perituras. ff. de cura. bo. dan.*
123 *l. 2. 1. reſp.* † *Quæſitum etiam ſupra fuit de tut. & cura.*
quantum

quantum duret eorum officium & dic quòd durat donec
expiret,† quod duobus modis contingit .ſ. tẽpore vel cau- 124
ſa. Tempore videlicet adueniente pubertate vel maiori-
tate: & hoc eſt vulgatũ. Cauſa finita.† Veruntamẽ cau- 125
ſæ quibus expirãt curæ non ſunt regulatæ tempore. Sed in-
cipiamus ab inferioritate: & ſup. viſum eſt, ꝙ pupillus po
teſt habere litem cum tutore & tunc ei prouidetur de cu-
ratore: cuius officium durabit quantum & lis & non vl-
tra. Inſt. de aut. tu. § .ſi. Idem ſi dentur prodigo vel furio-
ſo vel alias morbo impedito. quia tãtum durabit quantũ
morbus vel mali mores. l. 1. ff. de cura. furio. vel prodigo
dan. Attendendum tamen eſt, an morbi vel impedimẽta
ſint perpetui, aut temporales. quia ſi perpetui, perpetuum
erit officiũ. ſi aũt temporales tempore finitur. l. cum alijs.
C. de cura. fu. Et ideo dixi ꝙ iſti caſus expirationis curæ
non ſunt limitati tẽpore: nam poterit lis durare cũ tuto-
re vſq; poſt pubertatẽ, vt ſi tutor eſt abſens, per 12. vel. 13.
annos. vel ſi pubes furari curioſus ſit, aut alio morbo la-
borare, vſq; ad ſenium vel decrepitum, vel per totum tem
pus vitæ ſuæ. Veruntamẽ ſunt & aliæ cauſæ quibus etiã fi-
niuntur tutelæ & curæ vltra caſus pmiſſos,† ſcilicet quan 126
do remouentur vt ſuſpecti, in cuius quidẽ articuli tracta-
tu quærimus quis poſſit accuſari. Secũdo à quib: Tertio co-
ram quo. Quarto ex quibus cauſis. Et quinto quæ ſit pœ-
na ſuſpecti.† Et quidẽ omnes tutores ſiue teſtamẽtarij ſi- 127
ue datiui ſiue legitimi cuiuſlibet generis accuſari poſſunt.
Quare & legitimus tutor accuſari poterit, dumtamẽ fa-
mæ parentũ & patronorũ parcatur. l. ſi tutor. ff de ſuſpe.
tu. l. 1. § oſtendimus. ff. de ſuſpe. tu. † Et dicitur ſuſpectus 128
qui moribus talis eſt vt ſuſpectus ſit. † quia paupertas non 129
eſt ſufficiens cauſa ſuſpicionis, dumtamen fidelis &

diligens

diligens ſit. Inſt. de ſuſp. tuto. §. ſi et ff. eo. l. ſuſpectum ſe ergo tutorem ſuſpectum non facultatum facit defectus, ſed fraudulenta vel callida cõuerſatio in rebus pupillari-
130 *bus.† debet enim fraus vel negligentia à pupillis probari. l.*
131 *pietatis. C. de ſuſpec. tut. † Releuatur tamen pupillus ab onere probãdi in caſib. ſeqq. propter præſumptionem quæ pro pupillo facit. Primo ſi alias in tutela male verſatus tutor fuerit. ff. de ſuſp. tut. l. 4. §. aut ipſe tutor. Secundo ſi tutor ſit inimicus pupilli vel parentum ſuorum. d. l. 3. § ſi tutor inimicus. Tertio ſi mendoſe aſſeruerit non poſſe decerni alimenta pupillo, & tamen de eo conuictus eſt vel fuit, d. l. 3. § tutor qui ad alimẽta. Quarto ſi nõ fecerit inuentarium. l. vlti. §. finali. C. arbi. tute. in d. l. 3. §. tutores qui repertorium, vel ſi pecunias ſuperfluas non conuertat in emptionem prædiorum vt in d. §. tutores. & in l. ita autem. in princi. ff. de admini. tuto. Quinto ſi omittat defenſionem impuberum l. impuberibus §. ſi de ſuſp. tut. Sexto ſi vocatus in ius non compareat, vel copiam ſui faciat. d. l. impuberibus. § ſi. & in l. decretationib. § ſed ſi quis. C. de adminiſtratione tuto. cum multis ſimilibus. Secundo loco quæſitum fuit à quibus poßint tutores ac-*
132 *cuſari ſuſpecti. † Et dic à parentibus, agnatis, cognatis, & etiam à mulieribus, dumtamen pietatis & non vindictæ zelo conſiderato ad hoc procedunt. vt in l. 1. §. conſequẽs. ff. de ſuſpe. tut. imo etiam ipſi tutores poſſunt ſe inuicem vnus alterum accuſare. ff. eo. l. 3. in princ. Et credo ꝙ tam mares quàm fœminæ quicunq; et vndecunq; fuerint, poſſunt ſuſpectum tutorem accuſare, quia actio quaſi popu-*
133 *laris eſt, d. §. conſequens. † Quia vidimus qui poßint accuſare tutores: nunc videamus qui poßint accuſare curatores? Et dic quòd hi qui tutores: quia ea quæ dicta ſunt de*
tuto-

tutoribus procedunt in curatoribus, ex coniunctione rubricarum, quæ ſimul de tutoribus & curatoribus loquuntur. Et vltra perſonas quæ poſſunt de ſuſpecto tutores accuſare, poſſunt adulti non curatores accuſare, quod pupilli non poſſunt de ſuis tutoribus. Inſtitut. de ſuſpectis tutoribus. §. conſequens & verſiculo impuberes. & in d. l. 3. † Et quod dictum eſt tutores poſſe accuſari, intellige de omnibus, ſiue ſint teſtamentarij, ſiue legitimi, ſiue datiui. Inſti. eod. §. oſtendimus de ſuſpect. tuto. Et procedit in tutoribus, & curatoribus minorū, furioſorum, prodigorum ventris & bonorum. d. l. 3. §. non tantum. Et notandum eſt quòd accuſatio ſuſpecti locum habet in tutoribus & curatoribus qui geſſerunt. Nam ſi non geſſerint non poſſunt vt ſuſpecti accuſari ſed remouendi ſunt. l. hæ enim. §. fi. ff. eo. & Inſti. eo. §. ſed ante. Tertio ſupra quæſitum fuerat principaliter coram quo poſſunt tutores ac curatores accuſari. † Et dic breuiter omiſſis argumētationibus quæ fieri poſſent, quòd coram illis iudicibus vel magiſtratibus à quibus dantur, de quibus ſupra viſum eſt. Quia ad eum pertinet deſtitutio ad quem pertinet inſtitutio vt in c. admonet. & in c. quod in dubijs. de renun. & in autent. de defen ciui. §. interim. col. 3 ff. de origin. iuris. l. 3. §. & cum placuiſſet. facit ad id. l. nihil tam naturale. ff. de regul. iuris. c. vnico. de rerum permutation. libro 6. † Et durat accuſatio ſuſpecti quantum tempus tutelæ. quia finito tempore tutelæ ceſſat accuſatio, ſed agendum eſt actione tutelæ, dicta. l. 3. de ſuſpect. tuto. §. quæri. & Inſtitut. eodem. §. ſed ſi ſuſpectus. & C. eodem. l. 2. Proceditur autem in accuſatione ſuſpect. tuto. vel curatoris. quia adeuntur iudices vel magiſtratus quorum cognitio eſt. §. præced. † facta dela-

134 135 136 137

delatione ac propoſitis cauſis ſuſpicionis inquiritur veritas per magiſtratum vel iudicem: qua comperta ſit remo
138 tio. † Sed ſi tutor aliquo vinculo neceſſitudinis vel affinitatis pupillo attinet, non remouetur: ſed curator ei adiungitur. ff. de ſuſpec. tuto. l. ſi tutor. & vltra hoc punitur: per l. fi. de ſuſpec. tuto. Sed quia pœna non eſt ibi taxata per tex. gloſſ. ſummiſtas, neq; Dd. ſic nec ſpecificè taxari poteſt. Sed quia multis modis poteſt malè verſari tutor, in quibus diuerſificaretur pœna: ideo relinquenda eſt arbitrio iudicis. ff. de pœnis. l. 2. faciunt qua not. in l. niſi. C.
139 de adminiſtra. tuto. & in c. de cauſis. de offi. deleg. † Effectus autem accuſationis ſuſpecti ſunt: quod remouetur: vel ſi ſit cognatus, affinis vel patronus adiungitur ei curator, vt dictum eſt. Alius effectus eſt, quia probata cauſa ſuſpicionis non ponitur, etiam oblata ſatiſdatione: per l. ſuſpectus. & ſeq. ff. de ſuſpe. tu. Et eſt tertius: quia ſi ob dolum remoueatur, efficitur infamis. Inſt. eo. §. ſuſpectus. Eſt & quartus: quia punitur arbitrio iudicis: vt ſupra dictum eſt. Eſt pariter & quintus: quia ex propria eius ſubſtantia omne detrimentum pupillis & adultis reſarcire cogitur quod per malè geſta vel indebitè omiſſa adminiſtratione ſuſtinuerunt. l. fi. in princip. C. de admi. tu. & in
140 rubro & nigro. C. ſi tutor non gefferit. † An autem accuſatores ſe ſubſcribere teneantur, inſpiciẽdum eſſet an pro leuibus vel atrocioribus cauſis: & an ſint perſonæ cõiunctæ vel remotæ ſecundum diſtinctionem gloſſ. & Dd. in c. ſuper his. de accu. de quo dicetur infrà in tit. de accu. Fuit etiam ſuprà octauo loco quæſitum, quæ ſint tutoris pote-
141 ſtates ac autoritates. † Et quidem tutorum vel curatorum poteſtas eſt præbere gerendis ad vtilitatem pupilli autoritatem. Et dicitur ad vtilitatem: quia ſi pupillus

cum autoritate tutorum lædatur, reſtituitur. l. minoribus. & l. etiam. C. ſi tutor vel curator interuenerit. Eſt ergo regulare, primo † quòd vtiliter geſta per pupillum vel 142
adultum ſine autoritate tutoris vel curatoris non retractantur. Inſt. de auto. tu. §. nam placuit. & C. de procu. l. non eo minus. † Secundo quòd inutiliter geſta per pu 143
pillos vel adultos ſine tutorũ vel curatorum autoritate nullius ſunt efficaciæ. Inſtit. quibus alie. licet vel non. §. nunc admonendi. & in l. ſi curatorm haben. C. de in integr. reſtit. mino. & in l. obligare. in principio. ff. de autorita. tuto. Sed pro limitatione harum duarum regularum, ſciendum eſt primo quòd † autoritas tutorum vel 144
curatorum debet eſſe ſpontanea & non coacta: alias non valet l. 1. in fi. de auto. tuto. ff. † Secundo requiritur, quod 145
in ipſo actu interueniat dicta autoritas, & non ex interuallo. inſtit. de auto. tuto. §. tutor. † Tertio requiri- 146
tur quòd pure interponatur non ſub conditione. ff. de aut. tu. l. & ſi conditionalis. † Quarto, quòd conditio ſua 147
fiat melior: alias non obligaretur etiam naturaliter. l. pupillus. in prin. ff. de autori. tuto. In adultis vero non habentibus curatorem dicimus, quod obligantur naturaliter & ciuiliter, ſiue fiant locupletiores ſiue non. ff. de verborum obligatio. l. puberes, cum ſua materia. † In actibus vero 148
iudiciariis requiritur autoritas tutorum vel curatorum in ipſo proceſſu. C. ſi aduerſus rem iudica. l. cum & minores & C. qui legitimam perſonam l. momentanea. Qui ſi etiam lædantur in illo iudicio reſtituuntur d. l. cum & minores. Sed ſi autoritas non interuenerit in iudicio & tunc aut fertur ſententia pro eis aut contra eos. Et ſi pro eis valet etiam ſine autoritate, per d. l. non eo minus. de procuratoribus. C. ſi vero contra eos. aut diffinitiue

aut interlocutorie. ſi diffinitiuè, ſententia eſt ipſo iure nulla: per dictam l. cum et minores. Sed ſi interlocutoriè, valet. l. ſi minor. ff. de bonis autoritate iudicis poſſidendis. ſed reſtituitur: vt in dictis iuribus. & C. ſi aduerſus
149 *venditionem pignor. † in alijs autem actibus extraiudiciarijs: puta in adeunda vel repudianda hæreditate & petenda bonorum poſſeſſione, nihil agunt ſine tutoribus & curatoribus. ff. de autoritate tutorum. l. obligari. §. hæreditatem. & l. ad pupillum. eod. tit. Inſtit.*
150 *eod. § neq. † Adultus vero non habens curationem ciuiliter & naturaliter obligatur: ſed reſtituitur. ff. de acquir. hæred. l. impuberibus & ff. de tutoribus & curatoribus datis ab his. l. 1. & in eodem differt adultus à pupillo.*
151 *Vnum generale non omitto: † quòd vbicunque pupillus maior infante ſit locupletior in contractu, etiam ſine tutoris autoritate facto, obligatur non tantum naturaliter: ſed etiam ciuiliter: & competunt actiones ciuiles contra eum etiam ex illo contractu deſcendentes. l. ſed*
152 *mihi in principio. ff. commo. † Si vero ſit minor infante: tunc non dantur actiones ciuiles ex illo contractu deſcendentes contra eum. ſed alia generales rei vendi. ad recuperandum ea, quæ penes illum exiſtunt. l. 1. §. fin. cum l. ſeq. ff. commo. facit ad hoc optime. l. ſi me & Titium.*
153 *in fi. ff. ſi cert. pet. † Et quod dictum eſt in iudicijs requiri autoritatem tutorum, non ſolum procedit in ciuilibus: ſed etiam in criminalibus: vt in l. clarum. C. de auto-*
154 *ri. præſtand. † Item nota quòd pupillus contrahere poteſt cum tutore, autoriſante alio contutore. l. pupillus. in princip. ff. de autoritat. tut. l. fin. C. de autori. præſtan.*
155 *† Quæro: ſi tutor ſit præſens in actu vel cõtractu pupilli et tacens, vtrum videatur autoriſare taliter quòd ſufficiat.*

gloſſ.

gloſſ.in l. etiam.de autor.tuto.poſt plura concludit,quòd oportet quòd loquatur: alias nō videretur autoriſare etc.
† Quæſitum pariter fuerat quæ ad eorum ſpectant offici- 156
um:& ad officium tutorum vel curatorum ſpectat, inuentarium de bonis pupilli vel adulti cōficere, niſi fuerit prohibitus:vt ſupra viſum eſt. Et illud mox quod ordinatum eſt debet conficere. l.tutores vel curat. C. de admi. tut. Et ſub præſentia publicarum perſonarum. puta notarij. C. de epiſc. & cleric.l. orphanotrophos. & coram iudice vel magiſtratu.argum.ff.de admini.tuto.l.chirographis. & C.de cur. fur. l. vltim. Item iurare tenetur tutor vel curator de bene gerendo & pariter ſatiſdare:vt ſupr. viſum eſt in 6.quæſito: nec debet gerere niſi præſtito iuramento & facto inuentario l.fi.C arbi.tute. Item debent tuto. vel cura.gerere ilico quando nouerint ſe datos legitime. quia ſi aliter eſſent dati: tunc non imputaretur, ſi non gererent. C. qui da.tu l. neq;. ꝙ ſi proponant excuſationem & in ea obtineant euitant periculum non geſtionis .ſed ſi ſuccumbant, tenentur. ff. de adminiſtrat. tuto. l. qui iuſſus. Sed ſi plures ſint tutores ex teſtamento dati: aut teſtator diſpoſuerit, quis gerere debeat aut non,& ſi non diſpoſuerit,omnes gerant. & omnes tenebũtur.Si vero de vno cauerit,ille geret.et principaliter tenebitur. Ex cuſtode vero illo & eius bonis agetur cōtra cæteros. quia licet non gerant honorarij : tamen fuerunt tutores:cum eſſent obſeruatores & cuſtodes, & imputabitur eis ſi permiſerint gerere male gerentem: & cur non exegerint ab eo rationem aſſidue,& cur non curauerunt qualiter verſatur ille. † Sed ſi plures tutores velint ge- 157
ſtiones regionibus vel negotiationibus diuidere: vel quod vnus vice omnium gerat inter ſe conuenire, prætor per-

mittet & liberabuntur quilibet pro ſua geſtione. & idem in curatoribus.ff.de admi.tu.l.ſi plures.§.1. Inſtit. de ſatiſ.tu.§ quòd ſi nemo.cum ſeqq.duobus. Pertinet etiam ad officium tutoris pupillum moribus bonis informare & inſtruere. ff. de admi. tu. l. cum plures. §. cum tutor. Item corpus pupilli & ſalutem eius debet tueri. ff. de cura. furio.le.conſil.1.reſpon. Item debet defendere impuberem ſi ab alio conueniatur.l.tutor.ff. de adminiſtratione tutorum. alioquin remouetur vt ſuſpectus: vt ſupra viſum eſt, facit l. eum qui. C. de procura. Item debet pro minore promittere ſoluere, & in iudicio contra debitorem pupilli pro recuperando debito intendere.ff.de adminiſtratione tutorum.l.ſi tutor.C.eod.l.debitoribus. Quod ſi non fecerit, tenetur ad intereſſe pupillo. per d.l. ſi tutor. quia eam diligentiam adhibere debet in rebus pupilli qualem in proprijs.ff. de admini.tu.l generaliter. Et non ſolum debet exigere debita per alios: ſed etiam per ſeipſum: alias perpetuatur actio in eius praiudicium. l.quoties.§.item ſi temporali.ff. de adminiſtra.tut. Et ſufficit quòd ipſi tutores vel curatores nomine pupillorum & adultorum, vel ipſi pupilli & adulti autoribus tutoribus & curatoribus agant vel defendant.ff. de admi.tu.l.1.§.ſufficit. Item pertinet ad eorum officium alimenta pupillis dare. ff.de ſuſpect.tut.l.3.§.tutor. Item pariter pertinet patrimonium pupilli tueri & gubernare.d.l.conſilio.ff.de cura.furio. Item reficere bona immobilia & ſecundum qualitatem operis taxabuntur expenſa.l.lex qua tutores.§.ergo. C.de admini tut. Item pecunias pupilli in emptionem prædiorum conuertere: alias puniuntur.l.niſi. C.de admi.tutorum. & l. tutor qui repertoriũ.§ ſi poſt depoſitionẽ.ff.eo. Et quãdiu pecunia inde-

indebitè detinet ſine conuertendo ad vtilitatem pupilli, tenetur ad intereſſe pupillo d.l. tutor qui repert.§.vſuræ. & l.non exiſtimo eo.ti.cum concor. Et ſicut tenet exigere debita: ita etiam ſoluere credita. † *Et ideo, ſi non ſoluerit vectigal prædij emphyteuticarij, & ob non ſolutionem prædium amiſſum fuerit, tenetur ad intereſſe pupillo.l. ſi tu.C. de admini.tut. iniquas tamen cauſas pro pupillo inſtituere nõ debet: alias tenetur ad intereſſe.l. Polla. ff. de his qui.vt indig.l.quoties.§. ſicut. ff de admi.tu & l.non eſt.C.eo. Et eſt notandum quod ſi debitor debitum ſuum proprium repetat, confitebitur ſe recepiſſe. Item ſi mutuo pro ſe de pecunijs pupilli recipiat, poterit ſe autore pro pecunia à ſe recepta erga pupillum obligare pro ſimili pecunia: per.§.non tantum in d.l.quoties. Item ad officium tutoris pertinet res minorum non alienare.eo.ti. C. de præd.mi. Item nec cum decreto, ex titulo lucratiuo poteſt transferre res minorum.l fi.§.cum aūt.C.ſi ma. fac. alien. fa. ſi.dec.ra. ha. quod ſi ita alienauerit reuocare poteſt, per l. tutor ad vtilita. ff. de admi tu. & C.de adminiſtr.tu.l.non omnium.* † *Sed tutores magnatum et potentum poſſunt aliqua pauca donare. quia liberalitas decet principes. & tutor ea quæ decent pupillum facere poteſt. & quia indecens eſſet principi pupillo remittere ambaſiatas aliorum magnatum, et principum ſine aliqua permutatione, & ſine aliquibus donis. merito permittitur tutoribus talium principum & magnatum aliqua donaria temperata facere: vt volunt Dd. in dictis iuribus. & canoniſtæ in c. ſedes. de reſcrip. faciunt quæ habentur in l. ius alimentorum. ff. vbi pupill. educ. de. & l. qui filium eod. tit. Item dotem dare poteſt ſorori pupilli ab eod. patre natæ. ff. de admi.tu. l.cum plures.§.cum tu.*

158 (margin, beside "Et ideo")

159 (margin, beside "Sed tutores")

160 † *Et quia ſupra viſæ ſunt cauſæ in quibus tutor poteſt, de pecunijs pupillaribus diſponere: ponamus quod non habet pecunias pupillares pro ſatisfaciendo creditoribus: maritanda ſorore: ſoluendis ſalarijs magiſtrorum pupilli, pro emendis ſibi libris vel equis; & ſi magno opus fuerit pro faciendo donaria ambaſiatoribus & alijs neceſſarijs. Quæritur an & quomodo prouidebit? & dic, quod ſi ſtant mobilia quæ ſeruando ſeruari non poſſunt: vti fructus, veſtes & ſimilia, illa vendere poterit etiam ſine decreto. C. de adm. tut. l. lex q̄ tutores. immobilia vero deficientibus mobilibus cum decreto alienare poteſt, ob æs alienum ſoluendum, propter dotes, vel donationes, propter nuptias. d. l. quæ tutores. & ibi glo. & in l. fi. §. fi. C. ſi ma. fac. & in l. ob æs alienum. C. de prædijs minorum. In quibus quoque caſibus permiſſæ ſunt alienationes rerum mobilium, minorum minus damnoſarum vel affectarum. d. l. quæ tutores. §. nec vero. & in l. ſi in emptionem. ff. de minori. Et ideo communiter obſeruatur, quod fit inquiſitio coram magiſtratu per modum ſummariæ informationis ſeu apriſiæ, quod prædium ſit minus damnoſum pupillo, & iudex vel magiſtratus conſtito ſibi, quod in patrimonio pupilli non ſunt pecuniæ numeratæ, pariter nec mobilia, nec ſuppetunt vſusfructus rerum immobilium. & quod neceſſarium eſt venire ad fundorum alienationem, permittit tutori vendere prædium, quod reperit minus damnoſum ex inquiſitione, ſeu ſummaria apriſia per eum facta, vt fieri & obſeruari conſueuit in alienatione rerum eccleſiaſticarum, vt in auten. hoc ius porrectum. C. de ſacroſanct. eccleſi. Et in dicta venditione ſic legitime celebrata, ad cautelam emptoris ac tutoris vendentis, interponitur decretum.*

Poſtremo

† Poſtremo reſtat videre quæ veniunt in eius iudicium. 161
Et quædam veniunt ex iudicio ſiue arbitrio directo competente tutori contra pupillum. quædam vero ex iudicio ſiue arbitrio contrario competente pupillo contra tutorem. Et de hoc ſunt rubricæ expreſſæ. C. arbitrium tutelæ & alia rubric. mixta. ff. de tute. & ra. diſtrahendis vtrumque iudicium complectens, vt ex diſcurſu eius apparet. Cauſatur quidem hæc actio ex parte tutelæ. † Sed nõ 162
competit niſi finita ipſa tutela, & hoc probat. l. ſi tutor. §. fi. in verbo competant. & l. ſeq. ff. de tutelis & rat. diſtraben. † Et datur hæc actio pupillo & hæredi eius. ſed 163
ipſi pupillo, cum priuilegio potioritatis. l. idem eſt. ff. qui po. in pig. hab. † Datur etiam & in tutorem & hæredem 164
eius. C. arbi. tute. l. penul. † Cauti tamen tutores, vt euitent 165
ne teneantur actione tute. pro his quæ adminiſtrant, & in quibus inde male ſuccedit, conuocant dum talia geruntur, parentes, agnatos, & amicos pupilli, quorum præſentia releuat eos à mala adminiſtratione per glo. ſingularem in l. Polla. C. de his quibus vt indig. † Qualiter au- 166
tem detur contra hæredem dic, quod licet hæredes tutorum non ſint tutores, tenentur tamẽ in quibuſdam quaſi tutores, puta in inchoatis contra defunctum, quod procedit in hæredes, ſi ſint maſculini & legitimæ ætatis in quibus dolus eorum poteſt admitti. Item in inchoatis & perfectis per quendam tutorem tenentur hæredes ſicut tenebantur tutores tempore motæ litis contra eum. Nam tale iudicium tranſit ad hæredem quale fuit cõtra tutorem. ff. de fideiuſ. & mandato & ſpon. & ſolu. l. fi. §. Paulus & l. cum oſtendimus. eo tit. & C. de hæredi. tuto. l. 1. & fi. Cęterũ de ꝓprio dolo & lata culpa tenẽtur hæredes vt in dictis iuribus. Reuertor ad actionem competentem

167 contra ipſum tutorem.† Et quæ veniant in ea. Et dic primo venire res minorum, Item res comparatas pecunia minorum.l.curator. C. arbi. tute. item veniunt reliqua. i. debita ex adminiſtratione. ff. de adminiſtr.tu l.tutorem.
168 & l. Lucius. † In dubio tamen præſumitur res non emptas pecunia minorum, ſed ex laboribus ipſorum tutorum. l. ſi defunctus quæ ad hoc eſt notabilis. C. ar. tute. Sed licet præſumptio facit pro tutore: admittitur tamen pupillus vel adultus per probationes tollere præſumptionem, puta per confeßionem tutorum, vel per ſcripturam inuentarij, cui ſtatur, in præiudicium tutorum. l. final. §. 1. & 2. C. arbi.tute Item veniunt acquirenda, quæ iuſte acquirere potuit tutor & non facit. l. eum. & l. quicquid. eod. tit. quod procedit ſi talis acquiſitio expediret pupillo per l. pupillorum. ff. de admi.tu. quæ in donatione loquitur, & ideo tenetur pupillo ad intereſſe. Et pariter, cum ex rebus pupilli maiores fructus vel vſuras vel quid ſimile potuerit percipere. ff. de admi.tuto.l. ſi ſine. §. Modeſtinus. & §. ſeq Item veniunt geſta durante tutela.
169 Item geſta finita eadem.† Præterea ſciendũ eſt tutorem & hæredes eius pupillo & hæredibus eius teneri actione de rationibus diſtrahendis. vt ff. de contrahen.tu. & vtili. act. l. 2. quæ locum habet cum in tutela gerenda rem ex bonis pupilli abſtulit, quod ſi furandi animo fecerit, etiam furti tenetur, & vtraque obligatur, nec altera alte-
170 rum tollit.† Et intentatur hæc actio tempore adminiſtrationis tutelæ. ff. de tu. & ratio. diſtra. l. 1. §. de rationibus. & §. conſiderandum.

De con-

De contractu feudali ſiue de feudis rubrica 13.

SVMMARIA.

1 Feudum quid ſit.
2 Feudi deſcriptio ex iure canonico.
3 Feudum quotuplex ſit.
4 Feudi recti natura qualificatur tribus qualificationibus.
5 Vaſallus ſine culpa deueſtiri nequit.
6 Feudum vnde dicatur.
7 Vaſallus tenetur domino ad fidelitatem.
8 In feudi recti purè & abſolutè dati ſucceſsione nō veniunt, niſi maſculi.
9 Feudi nō purè dati ſed qualificatè per adiectiones pactorum, natura.
10 Feudales contractus diuerſificant qualitates feudorum.
11 Feudum ſeculare diuerſificatur ſecundum dignitates perſonarum.
12 Feudum honoratum ſeu nobile quod ſit.
13 Feudum non honoratum, ſeu non nobile quod ſit.
14 Feudum aliud eſt maſculinum, aliud fœmininum, & vnde ſic dicantur.
15 Feudum paternum quod ſit.
16 Feudum nouum quod ſit.
17 Feudum honorificum ſeu Francum & liberum quod ſit. & item ignobile.
18 Feudum aliud eſt perpetuum, aliud temporale, & vnde ſic dicantur.
19 Feudum aliud eſt ſimplex, aliud conditionatū, & vnde ſic dicantur.
20 Feudum aliud datur cum ſacramento fidelitatis, aliud ſine &c.
21 Vaſalli non præſtantes iuramentum habent vnum ꝓ ſe, & vnum contra ſe.
22 Feudum aliud importat homagium ſimplex aliud ho

magium ligium.
23 Ligium quid ſit, & vnde dicatur.
24 Feudum aliud eſt diuiſibile aliud indiuiſibile.
25 Feuda quæ non ſint diuiſibilia.
26 Feuda quædam ſunt realia quædam perſonalia.
27 Regnum Franciæ tranſit ad filium primogenitum.
28 Prædium recognoſcitur ab aliquo ſeu à nemine.
29 Prædium quod recognoſcitur, cadit ſub feudo vel emphyteuſi.
30 Allodiale prædium quale ſit.
31 Feudum in quibus rebus conſtituatur. & nu. 33.
32 Feudum quot modis quæratur.
34 Feudum quibus detur.
35 Feudum ad fœminas regulariter non tranſit.
36 Inueſtitura feudi per quos fiat?
37 Inueſtitura feudi qualiter fiat?
38 Inueſtitura quid in effectu contineat.
39 Iuramentum & forma fidelitatis vaſalli.
40 In iuramento fidelitatis vaſalli excipitur Imperatoris vel alterius ſupremi principis autoritas.
41 Vaſallus non tenetur ad ſeruitium domino ſuo, ſi eſt excommunicatus vel bannitus &c.
42 Vaſallus non perdit feudum ob non præſtitum beneficium, niſi fuerit certificatus.
43 Vaſalli impuberes excuſantur à ſeruitio perſonali.
44 Vaſalli pupilli excuſantur à iuramento fidelitatis donec pubeſcant.
45 Vaſalli puberes an teneantur ſeruire per ſubſtitutum.
46 Domini ad quæ teneantur vaſallis.
47 Vaſallus inueſtitus quid iuris in re habeat.
46 Vaſallus inueſtitus non ſolum efficitur dominus feudi, ſed etiam incrementorum, meliorationum & fructuum.
47 Feudum an & quando poſsit alienari. & numero 49.
48 Feudi alienatio cur interdicta.

50 Feu-

50 Feudi alienatio quibus caſibus ſit permiſſa.
51 Feudum an poſsit domino nolente alienari.
52 Feudi alienatio an cenſeatur in omnes perſonas interdicta.
53 Feudi alienatio prohibetur in eccleſiaſticis perſonis & quare.
54 Feudi alienatio in ſecularibus perſonis quatenus licita ſit.
55 Feudorum & emphyteuſis alienationes fiunt hodie in Francia requiſitis dominis.
56 Vaſallus domini voluntate alienans & poſtea recuperans ab eo, quomodo & in quem alienauit qualiter domino feudi teneatur.
57 Vaſallus an irrequiſito domino poſsit permutare.
58 In vaſalli generali alienatione, non continetur feudũ, niſi nominatim dictum ſit.
59 In Allodij alienatione, non venit iuriſdictio domini, ſub qua allodium conſiſtit.
60 Feudum an poſsit in dotem dari.
61 Dominus feudi, an poterit alij, quàm in cuius fauorẽ reputatio facta eſt, conferre.
62 Dominus feudi an irrequiſito vaſallo alienare poſſit.
63 Feudum an euincatur.
64 Euictio feudi an ſit domino per vaſallum denuncianda.
65 De euictione prouidetur hodie in contractibus.
66 Feudum quibus modis & cauſis amittatur.
67 Feudum regulariter ſine culpa non amittitur.
68 Incolume, verbum, quomodo in feudali cõtractu accipiatur.
69 Vaſallus non liberans dominum à morte, cum potuit, priuatur feudo.
70 Vaſallus domini perſonam aſsiliens vel caſtrum eius, priuatur feudo.
71 Vaſallus qui gladio vel veneno domino inſidiatur, priuatur feudo.
2 Vaſallus proditoriè familiares domini occidens, feudo

feudo priuatur.
73 Vaſallus occidens coniunctam perſonam domino, in qua parricidij crimen committitur, perdit feudum.
74 Parricidij crimen in quibus perſonis committatur.
75 Vaſallus feudo priuatur, ſi per ſuum filium vel domeſticum dominus offendatur.
76 Vaſallus adducendo offenſorem ad dominos, priuationis metu liberatur.
77 Vaſallus vaſalli dominum offendens quomodo priuetur feudo.
78 Vaſallus dominum accuſans, aut contra eum teſtimonium dicens, priuatur feudo.
79 Vaſallus delator domini exiſtens priuatur feudo.
80 Vaſallus dominum concluſum non liberans, cum potuit, feudo priuatur.
81 Tutum, verbum, in feudali contractu quomodo intelligatur.
82 Vaſallus cum inimicis domini amicitias copulãs, beneficio priuatur
83 Vaſallus ſecretum domini reuelans beneficium perdit.
84 Vaſallus præſciens domino imminere periculum, & eum non certiorans feudo priuatur.
85 Vaſallus dominum guerram facientem nõ adiuuans, feudo priuatur.
86 Honeſtum, verbum, in feudali contractu quomodo accipiatur.
87 Vaſallus denegans domino iuſtitiã facere, feudo priuatur.
88 Vaſallus contra domini honeſtatem aliquid faciens feudo priuatur, & quomodo contra honeſtatem faciat.
89 Vtile verbum, quomodo in feudali contractu accipiatur.
90 Facile, verbum, quomodo in feudali contractu accipiatur.
91 Poſsibile, verbum, quomodo in feudali contractu accipiatur.

92 Va-

92 Vaſſallus domino conſilium denegans, committit.
93 Vaſſallus habitum religionis aſſumēs, perdit feudum.
94 Vaſallus effectus inhabilis ad ſeruitium, veluti mutus, claudus &c. priuatur beneficio.
95 Vaſallus negans feudum vel feudi partem, vel conditionem feudi, priuatur.
96 Vaſallus alienans feudum ſine permiſſu domini, perdit illud.
97 Vaſallo alienante feudum, ſine permiſſu domini, nō ſubmouetur dominus præſcriptione.
98 Vaſallus contraueniens ſacramento fidelitatis, priuatur feudo.
99 Iudex quomodo de feudo cognoſcere debet.
100 Vaſallus debito tempore non petens inueſtituram, amittit feudum.
101 Vaſallus requiſitus recognoſcere & fidelitatis iuramentum præſtare recuſans, priuatur feudo.
102 Recognitio vaſalli, quomodo fieri debeat.
103 Vaſallus cum domino in expeditione non exiſtens, perdit feudum.
104 Vaſallus priuatur feudo vitio contractus.
105 Libellaris contractus quis ſit.
106 Vaſallus priuatur feudo ex omnibus cauſis, ex quibus poteſt quis exhæredari.
107 Dominus feudi an priuetur proprietate feudi aliquo caſu.
108 Feudum amiſſum ad quem deferatur? nu. 111.
109 Eccleſia non priuatur feudo per culpam per prælatum Eccleſiæ commiſſam.
110 Vaſallus non priuatur feudo ex omni alienatione.
112 Vaſallus quomodo priuetur feudo propter vitiū contractus.
113 Domino feudi proprietate priuato ad quem proprietas feudi deuoluatur.

Conueniens eſt poſtquam ſuprà vidimus de contractu emphyteutico in titu. de loca. & condu. vt aliquid

quid de feudali ſubnotemus. Et quia diffuſa eſt materia, ea quæ communius in practica occurrunt, adducam. Pro cuius euidentia deduco 14. quæſita & reſponſiones ad ea, per quæ patebit materia ſatis euacuata. Quæro ergo primò quid ſit feudum. Secundò quotuplex. Tertiò quibus modis quæratur. Quartò in quibus rebus conſtituatur. Quintò à quibus detur. Sextò quibus detur. Septimò per quos fiat inueſtitura. Octauò qualiter fiat. Nonò de iuramento & forma fidelitatis. Decimò quid iuris habeat in re vaſallus. Vndecimò an & quando poſſit alienari. Duodecimò de feudi euictione. Tertiodecimò de feudi amiſſione. Decimoquartò ad quem deferatur amiſſum.
1 *† Ad primum reſpondetur quod ſecundum ſummam & gloſſas legales & ciuiles feudum eſt beneuola actio, gaudium tribuens capienti, cum ſeruitij retributione. Hæc diffinitio colligitur ex c. vnico. §. in primis, in quibus cauſis feudum amittatur. quia feudum amore & honore domini acquiritur & datur, non autẽ pecuniæ prætextu. de feu. da. mi. vaſal. c. vnico & melius de feu. da. vi. l. commi. c. 1.*
2 *† Sed de iure canonico dicitur feudum cõceſſio rei pro homagio facta. ita colligitur in c. ex diligenti. de ſimo. Sed quia hoc ſcire eſt modici effectus in practica. tranſeo ad 2. quo quæſitum fuit*
3 *† quotuplex eſt feudum? ad quod ex mente iurium & doctorum dicere poſſumus, quod tot ſunt feuda ſiue ſpecies feudorũ, quot ſunt qualitates perſonarum & modi dandi quos proſequor ſic. nam quoddã datur purè, liberè, & abſolutè, expreſsè vel tacitè: expreſsè, puta quia inueſtitura fit ſimpliciter & purè, vel tacitè, quia ſciente domino vaſallus poſſedit, faciendo ea, quæ pertinent ad vaſallum vt in c. vnico de conſue. recti feudi. et tunc tale feudũ cenſetur qualifica-*

lificatum qualificationibus, quæ veniunt de natura recti feudi,† quæ ſunt tres principaliter. Prima reſpectu dan- 4
tis. Secunda reſpectu recipientis. Et tertia reſpectu ſucceſsionis. Prima reſpectu dantis.† quia dans non poteſt 5
diſueſtire vaſallum niſi interueniente culpa vaſalli: vt in c. vnico de natura feudi. Secunda reſpectu accipientis.
† quia accipiens tenetur ad fidelitatē domino: quia feu- 6
dum à fidelitate dicitur ſeu à fide. c. vnic. §. nulla, ꝑ quos fiat inueſtitura. Nam fidelitas de natura feudi venit, q a
† vaſallus tenetur domino ad fidelitatem vt in c. vnico, 7
qualiter vaſal. iura. debet. domi. fide. in illis verbis: ſicut debet eſſe vaſallus domino. In qua veniunt aliqua in faciendo & aliqua in omittēdo, de quibus in c. vnico, quibus modis feu. amitta. Et in quibus cauſis feu. amittatur. & q̄ fuit prima cauſa bene amitten. Tertia erit reſpectu ſucceſſorum,† in cuius ſucceſsione de natura recti feudi purè 8
& abſolutè, vt dictū eſt, dati non veniunt niſi maſculi, vt in rubrica de ſucce. feu. cū ſuis concor. Alia plura poſſent deduci, quæ poſſunt ſub his tribus mēbris comprehendi. & de quibus per diſcurſum aliorū quæſitorum infrà apparebit. † Quoddam vero non datur purè, ſed qualificatè per 9
adiectiones pactorum quæ cedunt in omnibus mēbris prædictis. Nā primò poſſunt paciſci, ꝙ vaſallus non teneatur do. ad fidelitatē. vt in d. c. vni. §. nulla poßūt etiā paciſci vt etiā ſine culpa liceat auferre feudū puta p lapſum tēporis: vt in c. vnico, de cōtro. inueſt. §. itē ſi vaſallus. & de conten. inter do. & vaſal. §. fi. Pariter etiā pōt paciſci circa tertiū membrum, ꝙ fœminæ ſuccedant vt in d. c. vnico de ſucceſsione feud. §. filia. cum concor. Aliud vero datur ſub alijs conditionibus & qualificationibus, & à diuerſis qualificationibus qualificatis, & ſecundum qualitates perſo-

10 *perſonarum & qualificationes† contractuum feudalium*
diuerſificantur qualitates feudorum. Nam primum ſi
ab imperatore imperiale. ſi à rege, regale dicitur, vt in c.
1. de feu mar & duca. & in c. 1. quis dicatur dux Mar.
vel co. Si à perſonis eccleſiaſticis detur. eccleſiaſticum di-
citur. ſi à temporalib. ſeculare vt colligitur in titulis de
his qui feud. da. poſ. & in titu. epiſcopum vel abbatem. &
11 *in pluribus alijs titu. feu. † Et ſeculare pariter diuerſifi-*
catur ſecundum dignitates perſonarum & iterum in feu
dum datur ab alijs inferioribus imperatore, vel rege pu-
ta duce Marchione vel comite. Et tunc dicitur liberum
feudum cum dignitate vt de alie. feudi in fine & de feu.
12 *mar. † Et tale feudum apud vulgus appellatur honora-*
13 *tum ſeu nobile. † Quoddam non nobile ſeu non honora-*
tum, quod eſt quando percipitur à minoribus vaſallis ſeu
valuaſoribus: vt de his qui feu. da. po. circa princi. & de
natura feu. c. 1. Hodie tamen per quendam communem
vſum omnia ſunt in nomine quaſi æquata. Et iſtæ ſunt
ſpecies quæ perueniunt ex parte dantium in feudum.
Aſſignantur etiam aliæ ſpecies ſeu differentiæ ex parte
14 *perſonarum accipientium.† Nam quandoq; feudum da-*
tur maſculis, aliquoties fœminis, & ſic quãdo datur ma-
ſculis, dicitur maſculinum. & quando datur fœminis, di-
citur fœmininum vt de l. Conradi. c. 1. §. profecto. & de
feu. fœminæ c. 1. et in pluribus iuribus probatur paſſim præ-
15 *dictus. Et iterum maſculinum ſubdiſtinguitur. † nam*
quoddam datum eſt patri & alijs maſculis deſcendenti-
bus, & tale appellatur feudum paternum, quod trãſit ad
deſcendentes maſculos. vt in d. §. profecto, & qui feu. da-
re poſſunt. §. cum vero in pluribus alijs iuribus colla. 10.
16 *† Aliud vero datur filijs, & illud vocatur feudum nouũ,*

quia

quia de nouo datur, vt in tit. qui teſtes ſunt neceſ. ad pro ba.no. inueſt.c.1. Et iſta differentia accipiuntur ex parte capientium. Alio modo & vltimo diuerſificantur iſtæ ſpecies ſecundum diuerſos modos & formas infeudandi.
† Nam primo aliquoties datur ſine aliquo ſeruitio, & tūc 17
dicitur honorificum feu. Francum & liberum, intelligendum tamen eſt. quod non eſt adeo liberum, quin ad fidelitatem & ad capitula iuramenti fidelitatis, de quibus in c.1.de no fidelita.for.teneatur. quia vt dictum eſt de natura feudorum venit fidelitas. aliud vero quod datur cum retētione ſeruitij, quod fieri poteſt, vt in c.vnico.§. finali, de capitaneo qui curiam vendi.& tale non eſt nobile, nec per conſequens nobilitat aſſumentem vt in cap. vnico.§.cæteri, quis dicatur dux, mar.vel comes. † Da- 18
tur etiam aliquoties ad perpetuum, & aliquoties ad vitam, & tunc dicitur perpetuum vel temporale: vt de feu. mar.in prin.de alie.feu.in fine & de feu. Gar.& Caſtal. Et de temporali poſſent ſubijci exempla in materia vſufructuū & in materia ſeruitutum, de quibus poteſt quiſq; exemplificare. † Aliud datur ſine conditione. aliud da- 19
tur cum conditione, & ſi ſine conditione appellatur ſimplex, & ſi cū conditione appellatur conditionatum. quæ diſtinctio colligitur, quibus cauſis amittat. feudū in fine. & quid ſit inueſti.§. penul.& ſi.& ſi de feu. contro ſue. c.vaſallus. † Aliud vero datur cum ſacramento fidelitatis. 20
aliud vero non: vt per quos fiat inueſtitura.c. aliàs eſt.§. fin.& de capitulis Conradi. in prin.& qualiter dominus à proprietate.c.vnico in fine, quicquid tamē ſit, etiam ſi per pactū iuramentum remittatur, adhuc tenetur ex natura cōtractus vaſallus fidelitatē tenere domino, vt in c. de forma.22.quæſt.5. Et ſi committat vaſallus infideli-

21 titatem domino malefidus cenſetur: vt in d.c.nulla. † & illi tales qui non præſtant iuramentum vel ſeruitium habent vnũ pro ſe: aliud contra ſe. Primum contra ſe: quia non habẽtur pro paribus: vt de contr. feu. inter pares termi.c.1. Et aliud p ſe: quia poſſunt dimittere feudũ quando volũt: vt de vaſallo qui cõtra conſti. Lotha.c.1.gl.in c. vnico.§.fi.de capita.qui curiã ven. Vnũ tamen ſingulare eſt, q vaſallus dimittẽdo feudũ non tenetur ad ſeruitia, q̃ ſunt in omittẽdo.ſ.nõ offendere ipſum dominũ vel eius
22 familiam: vt in d.c.vnico. in fi. † Aliud vero eſt, quod importat homagium ſimplex, quod tamen homagium includit fidelitatem vt in c.indignum. de reg.iur.& in anti.& in d.cap. de forma. Aliud eſt homagium ligium in quo etiam ſi non exprimatur, intelligitur autoritas principis reſeruata.de iureiur. cap. veniens. & eſt gloſſ. no.in cle. paſtoralis ſuper verb.homoq; ligius.de ſenten.et
23 re iudi. † & dicitur ligiũ quaſi ligatum tenens iurantẽ: ita q non poteſt ſine voluntate eius, cuius ligius eſt, homagium facere. Attamen ex quodã communi vſu ſiue abuſu plures faciunt homagiũ ligium: dominus etiã ſubalternus, cũ in iſtis feudalibus magis ſtetur cõſuetudini quàm iuri: eo q collatio ex conſuetudine feudorũ detur: vt vult gl.ſuper verb.de nouo.in c.vnico. de noua forma fideli. Et iſtæ ſunt differentiæ in modo & forma dandi in feudum. Aliæ vero ſunt differentiæ quæ inſurgunt ex quali-
24 tate intrinſeca contractuum feudaliũ. † Nam quoddam eſt diuiſibile: quoddã indiuiſibile. Regulariter tamẽ omne feudũ eſt diuiſibile: vt ſi de feu.fue.cõtrouer.c.omnes
25 & de natura ſucceſ.feud. c.vnico. † Sed fallit in ducatu, marchionatu et comitatu ac baronia & ſimilib.feudis dignitatẽ habentibus, c.imperialẽ.§.præterea ducatum.

rus.de prohibi.alie.feu.per Fede. Eſt & alia natura feudorũ. † *Nam quædã ſunt realia, quædã perſonalia: & in* 26 *idem recidit iſta differentia cũ alia quã ſupra poſui de ꝑpetuo & tẽporali. Nam quemadmodũ perpetuũ trãſit ad hæredes: ſic & reale: & quemadmodũ temporale non trãſit ad hæredes nec perſonale. Quod aut reale tranſeat ad hæredes, ꝓbatur de feudi ſucceſ. in princ. & ſi de feu. fue. contro. c. oẽs. Fallit tamen in aliquibus dignitatib. de cõſuetudine.* † *vt in regno Franciæ q̃ tranſit ad filium, in* 27 *quo ſunt iura primogenituræ. Supereſſet videndum, quia multa ſunt prædia, q̃ non cõprehenduntur ſub qualitatibus p̃dictis, cuius qualitatis erunt: & dic breuiter vt omnia cõprehendas* † *q aut prædiũ recognoſcitur ab aliquo* 28 *aut nemine.* † *Si recognoſcitur cadit ſub feudo vel emphy* 29 *teuſi: et ſub aliquo membrorũ prædictorũ.* † *Si vero à ne-* 30 *mine recognoſcitur. tunc dicitur allodiale: quia à nemine recognoſcitur: & propriè dicitur allodiũ res quæ eſt libera: vt habetur. ſi de feud fuerit contro. c. 2. & infra de pace iura. fir. in fine. de quo allodio loquitur glo. in l. & ſi q. s. in § ſed interdũ. ff. de reliq. & ſump. fune. & in l. pe. C. de inge. manu. Nũc redeamus ad tertiũ quæſitum, quo quærebatur quib. modis feudũ quæritur. Pro quo præmitto ſupradictas ſpecies & differentias: ex quibus apparet per quos dari poteſt feudũ: & poteſt quis latius videre in primo in prin. qui. feu. da. poſ. & in c. item ſi epiſcopus vel abbas. § item iuris eſt. & in c. ſi dominus. quibus mo. feu. conſt. po. & in c. ſi quis inueſtitus, qui ſucceſ. tene. & c. in clerico. de cleri. qui fa. inueſti. & in c. qui à principe, quis dicatur dux. & in c. ſi quis inueſtiuerit. de feu. da. vi. le. cõmi. & in c. moribus. ſi de feu fuerit contro. & in c. inueſtitura. per quos fit inueſtit. in quibus iuribus & eorũ con*

*cordantijs poteſt colligi, per quos feudum dari poteſt.
Sed omnibus calculatis, ſecundũ tẽpora noſtra, hoc quæ-
rere modici eſt effectus ex eo, ꝙ intantũ eſt generalis feu
dalis materia, quod plures qui inter habere debentes non
ſunt enumerati multa habent feuda: quæ tenent, & dãt,
& ab alijs recipiunt: ita vt hodie ſint redacti contractus
feudales quaſi ad inſtar communium contractuum: vt
inter dantes & recipientes paucus fiat defectus. Nec a-
liud inſpicitur niſi dans habeat ad dandũ, vendendum,
permutandũ vel infeudandum. & accipiens ad ſoluen-
dum. Quibus præſuppoſitis, ad quæſitum in forma reſpon-
dendo, quo quærebatur quibus modis feudum quæritur.
31 & dicendum eſt quod multis modis. † Sed præſupponen-
dum eſt quod feudum ſiue beneficium quod idem eſt: vt
in capi. Obertus. §. ſciendum eſt. de cogni. feu. non conſti-
tuitur, niſi in rebus ſoli, veluti rebus immobilibus vel ſolo
cohærentibus, aut quæ inter immobilia computantur: vt
32 in d. c. Obertus. in fin. Quibus ſcitis dicere poſſumus † quod
feudum quæri poteſt quatuor modis. Primò pactis. Se-
cundò patientia. Tertiò ſucceſſione. Et quartò præſcri-
ptione. Primum probatur in c. ſi quis quo tempore mi-
les. & in cap. 1. quibus modis feud. conſti. & in cap. vni-
co. per quos fiat inueſti. Secundum probatur in c. 1. vbi
gloſſ. ſuper verbo illius notabilis. de conſue. rec. feu. Ter-
tium probatur in c. vnico. in fin. de cogni. feũd. & in c.
vnico. de grad. ſucceſſ. in feu. Quartum vero probatur
in c. ſi quis per triginta. ſi de feu. fue. controuer. & ibi vi-
33 de. † Ad quartum quo quærebatur, in quibus rebus con-
ſtituitur? Et reſpondetur, quod conſtituitur in rebus ſo-
li aut ſolo cohærentibus: aut in his, quæ inter immobilia
computantur: vt in c. vnico. §. ſciendum. de cognitio feu.*

de

de no.feu.c.vnico.in princip. & quæ ſunt regalia.c.vnico.vbi numerantur res ſoli & ſolo cohærentes: & aliqua quæ inter immobilia computantur. Quintò verò & ſextò quæſitis ſatis per præmiſſa reſponſum eſt, ſaltem quatenus tangit quæſitum, à quibus detur, quatenus verò tangit quæſitum, quibus detur, latius reſponderi poteſt: † & dicimus quod dari poteſt patri: vt in c.1.de ſucceſ. 34
feu.§ filia.ibi, feudo paterno. Secundò filijs. c.1.§.ſed cum hoc iure. qui feud. dare poſ. Tertiò nepotibus ex filijs: vt in d.cap.1.§.cum vero Conradus. Quartò fratribus: vt in eod.§. cum vero. verſic. frater. & de his etiam habetur in cap.vnico.de gradibus ſucceſſio in feud. & de ſucceſſ.c.vnico. Quod autem dictum eſt de filijs, intelligitur de naturalibus & legitimis: non autem de naturalibus tantum, aut legitimis tantum: non primum de naturalibus: vt in c. naturales. ſi de feudo defuncti fuerit controuerſia. Nec de legitimis tantum: vt in adoptiuis. eodem titu.c. ſimiliter. nec legitimatis: vt in d. c. naturales. Item nec ad filios de quibus pactum erat inter coniuges vt ſuccederent: vt in cap. filij nati. eodem titu. & in c. 1. de filijs natis ex matrimonio ad morga contracto. † Ad fœminas vero, filias, neptes & ſimiles feu 35
dum regulariter non tranſit. c. 1. qui feu. da poſ. §. hoc autem notandum. & in c. ſi fœmina. in c. an maritus c. vnico §. ad filias. de gradi. ſuc. in feu. licet ex pacto hoc fieri poßit: vt in cap. vnico. de beneficio fœminæ: cum ſuis concor. & in c. vnico. quemadmodum feudum ad filiam pertinet. Et iterum, quod dictum eſt de filijs, intelligitur de aptis & idoneis: vt in cap. vnico. an mutus vel aliter imperfec. reti feu. Et iterum quod dictum eſt de filiabus ſuccedentibus intelligitur, ſi ex filia extarent filij

& filiæ: tunc maſculi excludunt filias: vt in c. vnico. de eo qui ſibi vel hæredibus ſuis. An autem hoc conſuetudine regni noſtri procedat. infra videbitur. Et quod dictum eſt de fratribus & nepotibus, ex his intelligitur, quando de feudi paterni ſucceßione quæritur. Quia ad collaterales aſcendentium non pertinet: vt in c. vnico. §. is vero. de gradi. ſuc. in feud. nec etiam in fratrem accipientis, niſi hoc ſpecialiter ſit cautum in inueſtitura: vel niſi de communibus bonis fuerit emptum vtriuſq; nomine. Item ſi frater eſt inueſtitus vtriuſq; nomine domino ſciente. Item ſi frater acquiſiuit in hoſtem regis: vt in c. vnico. de bene. fra. ſed collaterales deſcendentium bene, niſi feudum eſſet nouum: vt in tit. imperator Lotharius. c. venire. quia tunc collaterales ſuccedunt vſque ad gradum perſonæ aſcendentis, in qua facta eſt infeudatio: in alijs vero collateralibus deſcendentium non eſt limitatus gradus: vt in c. vnico. §. hoc quoq;. de ſuc. feu. & in c. vnico
36 §. his vero. de ſucceſ. fra. † Quæſitum ſeptimò fuerat, per quos fiat inueſtitura? & dic, quod per omnes illos per quos feu. da. poſ. vt in cap. vnico. per quos fi. inueſtitura. & poteſt fieri per ſe vel procuratorem ſeu nuntium: vt in
37 c. vnico. de notis feud. §. item inueſtitura. † Octauum quæſitum erat, qualiter fiat inueſtitura? ſuper quo ſi velimus competenter reſpondere, oportet quod theoricam à practica quæramus, quæ habetur aut ſaltem colligitur ex c. vnico. quid ſit inueſtitu. & ex c. 1, per quos fi. inueſtit. In praxi vero ſeu practica, non poteſt colligi certus modus propter diuerſitatem ſtylorum notariorum: attamen ſubſtantialia & requiſita de natura contractus vbique obſeruantur. de quibus in c. de forma 22. q. vlti. in c. vnico. de noua forma fideli. Et in effectu hæc continere debet:

debet: † ſcilicet quod Sempronius dat Titio pro ſe & ſuis 38
filijs, nepotibus & pronepotibus omnibus in perpetuũ deſcendentibus maſculis videlicet naturalibus & legitimis &c. talem rem &c. in tali loco &c. ſic confron. &c. Et inde inferantur generalia cum conſtitutione precarij, & clauſulis ſolitis apponi, ſecundum vulgatum ſtylum notariorum, cum iuramento fidelitatis, aut alio iuramento ſecundũ qualitatem feudi. Et finaliter adijciatur inueſtitura, cũ iuramentis & clauſulis apponi ſolitis, quæ iã ſatis in ſtylo inoleuerunt, quæ colligi poſſunt in dictis iuribus. & in c. infra de noua forma fideli. & quemadmodũ feudũ ad filiũ pertinet. c. vnico. & de conceſ. feudi. §. fin. & extra de iureiuran. c. ergo. Et quia ſatis apud tabelliones hoc ſtilatũ eſt, ſuperfluũ eſſet ſubnectere exempla, ſed remittitur ſtylo & praxi notariorũ, conſuetudini prouinciarũ & pactis contrahentium. † Nonum quæſitũ erat de 39
iuramẽto & forma fidelitatis: hoc eſt, ad quæ & quanta vaſallus ſuo domino teneatur, de quo habetur in cap. vnico. de forma fideli. & in c. vnico de noua forma fideli, vt in præallega. c. de forma. Et ſciendum eſt quod in dicto iuramento debet autoritas imperatoris vel alterius ſupremi principis, vti domini noſtri Francorum regis, excipi. vt in c. vnico. §. fi. de prohi. feu. alie per Fede. † Verun- 40
tamen quãquam ex iuramento fidelitatis vaſallus tẽneatur ſeruire domino in guerra ſeu bello. hoc verũ, niſi bellũ ſit notoriè iniuſtum aut guerra manifeſtè irrationabilis. quia tunc ſi non ſeruit ei in guerra non perdit feudũ: vt in c. domino guerram. in principio. in titu. hic finitur lex. † Non tenetur etiam ad ſeruitiũ vaſallus domi- 41
no ſuo, ſi dominus eſt excommunicatus vel bannitus, donec abſolutione obtenta. † Et eſt notandum etiam, 42

 quod

quod antequam feudum propter ſeruitium non praſtitũ perdatur, oportet quod vaſallus fuerit certificatus & ſummatus per dominũ: & vbi dubium eſt, an fuerit vel non certificatus, præſumendũ eſt ꝓ vaſallo vt. d. c. domino guerram. §. ad hoc quantocunq;. & ſi hæc contra dominũ faciant, aliud eſt quod pro domino facit: videlicet quod in bello iuſto vaſallus tenetur iuuare dominum, contra quemcunq; alium non dominum vaſalli etiam contra patrem, fratrem & filium: vt in d. c. domino guerram. in fi.
43 † Pariter etiam excuſantur à ſeruitio perſonali impube-
44 res. vt in c. vnico. §. ſi quis deceſſerit. ſi de feu. defuncti. † ſimiliter & pupillus excuſatur, non ſolum à ſeruitio perſonali, imo etiam à iuramento fidelitatis donec pubeſcat
45 vt in c. vnico. § ſi minori. eo. tit. † Sed quæritur an cũ excuſetur à ſeruitio perſonali et iuramento fidelitatis ꝓ eo, quod non eſt in ætate iurandi & ſeruiendi, & ſic cenſetur ſuſpenſa ſeruitus vſq; ad tempus pubertatis. an ſaltem tenebitur pupillus ſeruire per ſubſtitutum? & videtur quod non teneatur, per §. ſi minori. præallegatũ, quod releuat eum à fidelitate, & per conſequẽs à capitulis fidelitatis, in quibus cadit ſeruitium perſonale. In oppoſitum facit. §. inde proximè ſequẽs qui incipit ſi quis deceſſerit. in vltimis verbis, vbi dũ dicit: alius tamen pro eo faciens ſeruitiũ admittetur. Pro horum concordia diſtinguerẽ, an pater impuberis deceſſerit in ſeruitio in bello, ſeu guerra, præſtito domino ſuo, in bello iuſto, videlicet, pro republica, an ſi deceſſerit infirmitate humana in domo ſua, ſine exercitio belli vel guerræ. vt in primo caſu procedat §. ſi minori. ſ. vt nec per ſe nec interpoſitam perſonam teneatur ſeruire intra pupillaritatem. Quia eius pater qui in acie deceſſit adhuc viuere per gloriam intelligitur

gitur vt præſumitur Inſti.de excuſa tuto. §.ſed ſi in bello. ff.ad legem Aquil.l.qua actione. §.ſi quis in colluctatione. Si vero non deceſſerit in acie vel expeditione.ſed morte naturali in domo, vt tunc deſeruiat per ſubſtitutum,iuxta mentem.dic. §.ſi quis deceſſerit. in fi. Et hæc ſunt quæ faciunt pro dominis contra vaſallos.† Nunc vero videndum eſt,ad quæ tenentur domini vaſallis,et clarum eſt in primis, ꝙ tenētur reddere vices mutuæ fidelitatis. vt in ca.vnico.de forma fidelitatis.§.fi.Tenetur ſecundo dominus vaſallo, facta inueſtitura inducere et mittere vaſallum in vacuam poſſeßionem. quod ſi facere recuſet,tenetur vaſallo ad intereſſe, & interim vaſallus ad fidelitatem ſeruandam non tenetur.c.vnico.§. fin. & ibi gloſſ.de noua fidelita. for. Tertio, quòd ſi dominus facta inueſtitura & recepto iuramento fidelitatis nolit in poſſeßionem mittere vaſallum, ex eo quòd dicat ſe pœnitere inueſtituræ non liberabitur præſtando intereſſe.ſed compellitur ad tradendum poſſeßionem. vt in ca.fi.ſi facta.ſi de feu. defunct.controuer.fue.Habet etiā vaſallus aliud pro ſe, quia licet vaſallus feudum alienare prohibeatur inuito domino,infeudare tamen poteſt æquali.c.ſi inter. §.ſimiliter.de legibus contradi. † Decimo quæſito reſpondēdo,dicere poſſumus quòd vaſallus in primis per inueſtituram efficitur vtilis dominus, competitq́; ſibi rei vendicatio contra occupātem,& contra ab eo vendicātem exceptio,oppoſitio,& defenſio,poteſtq́; intentare confeſſoriam & negatoriam ratione ſeruitutum rei debitarum. c.vnico.§.rei aut. de inueſt.de reb.alie.fac.† Item quòd per inueſtituram nō ſolum efficitur dominus feudi ſibi infeudati.ſed etiam incrementorū ſuperuenientiū ad feudum.cap.vnico.de controuer.in inueſtitu.§.fi.Tertio non

46 (margin, line 7) · 47 (margin, line 22) · 46 (margin, line 28)

ſolum efficitur dominus incrementorum, quinimo etiam emponemmatum ſiue meliorationum, taliter quòd ſi feudum propter non exiſtentiam liberorum vaſalli redeat ad dominum, dominus tenetur hæredibus vaſalli ad meliorationes, aut permittere tolli d.c. domino guerram. §. ſi vaſallus. in titul. hic finitur lex. Quarto, quia omnes fructus rei feudalis vaſallo poſt Kalendas Martij decedente pertinent hæredibus vaſalli vſque ad Auguſtum.
47 dicto capitul. domino guerram. §. his conſequenter. † Quærebatur vndecimo, an & quando feudum poſſit alienari? Et dic quòd regulariter feudum eſt alienabile ſiue de iure antiquo: vt in capitul. vnico. in principio qualiter olim potuerit, ſiue de iure nouo: vt in capitul. imperialis. § per multas. de prohibita feud. aliena per Federicum.
48 gloſſ. in verbo partem ſuam de ſucceſſion. feudi. † Et ratio, quare feudi alienatio fuit & eſt vtroque iure regulariter interdicta, clare aſſignatur in dictis c. imperialis. & c. imperialem, quia omnibus per alienationes exhauſtis poſſent ſeruitia ſubtrahi & vires exercituum principum attenuari. & proinde reſpublica ob nō defenſionem lædi. Et hæc eſt regula quare feudorum alienatio inter-
49 dicitur. † Plures tamen aſſignari ſolent exceptiones ſeu caſus excepti, in quibus procedit etiam de iure alienatio feudi. Quarum primæ poſſunt præmitti ex parte: aliæ vero ex toto. Et ex parte videretur tolerabiliter de iure permiſſa alienatio per §. 1. in capitulo vnico. qualiter olim feudum. vbi videbatur fuiſſe permiſſa alienatio pro parte, in oppoſitum facit noua conſtitutio Federici. allegat. in capitulo, imperialem in princip. in verbo, vel partem. Sed illa ratio antiqua nunquam fuit, nec eſt adhuc bona, quia ratio prohibitiua alienationis quæ de toto

toto vtroque iure, veteri & nouo, procedebat locum habuit & habet in parte. Quia quemadmodum per alienatienationem totius ceſſat ſeruitium vaſallaticum in totum: ita etiam per diuiſiones alienationis feudi intantum poſſet deteriorari feudum & tanta diminutio per venditiones & alienationes occurrere, quod nullus vaſallorum haberet de quo poſſet ſe veſtire, dumtaxat. Et hoc ſatis patet ad ſenſum. nam ſi permitteretur feudum centum librarum pro parte vendi, remaneret feudũ. 50. & ſi iterũ permitteretur vendi feudũ 50. remaneret feudũ 25. & ſi de 25. remaneret feudũ de 12. cũ dimidia, & ſi de 12. cũ dimidia, remanerẽt. 6. & 5. ſolidi: & ſi de 6. et 5 ſolidis remanerẽt 3. & 2. ſolidi cũ dimidio de quib. non eſſet poſſibile ſolum ſe veſtire veſtimentis quotidianis. Cũ ergo mens iuriũ de quib. ſup. in nono quæſito. ſit quod vaſallus teneatur ſeruire domino in his, q̃ veniũt de natura feudi, & forma fidelitatis, & per dictas particulares diuiſiones, vaſallus redigeretur ad impoſſibilitatẽ præſtandi, conuenientiſſimo infertur argumẽto, quemadmodũ in toto, ſic & in parte alienationẽ interdici, accedẽte ratione legis, ꝙ in iure eſt validiſſimũ argumentũ. l. adigere. §. quãuis. de iure patro. & l. cũ mulier. ff. ſol. ma. Et cum per præmiſſas alienatiões ceſſaret ratio infeudationis, quæ eſt vt vaſallus ea quæ ſunt fidelitatis præſtet, merito intelligendum eſt interdictam eſſe omnem alienationem, per quam ab effectu fidelitatis receditur de quo in c. quæ in eccleſiarum. de conſtitutioni. & hoc probatur ex d. c. imperialis. §. hortatu. & ibi gl. ſuper verbo vtilitas, de prohi. feu. alie. per Lotha. † Sed videndum eſt an ſint aliqui 50
caſus permiſſi in quibus in totum feudum alienari poſſit? & videretur quòd non. per d. c. imperialem. in princ.

in

in his verbis, ſancimus vt nulli liceat &c. de probi. alie. feud per Federicum. per quæ verba cenſetur interdictus omnis modus alienandi ex eorum tenore. Attamen per eadem verba elicitur prima exceptio à regula prædicta, quod liceat alienare ſcilicet domino conſentiente. Et hoc probant illa verba: ſine permiſſione domini ad quem feudum dignoſcitur ſpectare, per quæ verba apparet, quod volente domino vaſallus poſſit alienare. & hoc ſatis clarum eſt per §. ſed ſi clientulus, verſiculo, ſi vero, in capitulo vnico de alien. feud. quod ſi nolente domino alienatio facta fuerit, reuocatur, per capit. final. apud quem vel quos controuer. de bene. diffi. etiam præſcriptione longi temporis non obſtante capitu. vnico. § præterea de cap.
51 *contra.* † *Sed ſupereſt videre, an etiam nolente poſſit alienare? Et dic, quòd aut loquimur de alienatione prout domino eſt à ſeipſo ſcilicet vaſallo abdicata, & tūc poteſt domino refutare ſeu remittere feudum, vt in capitul. 1. in fine, de vaſallo qui contra conſtit. Lotha. & remanet quittus à ſeruitijs, quæ conſiſtunt in faciendo: ſed non ab his quæ conſiſtunt in non faciendo, vt ibidem aperit textus vt ſup. dictum eſt, poteſt etiam ſe in totum exonerare vaſallus alteri ſubinfeudando. vt in c. imperialem, de probi. feu. alie. per Fede. §. illud quoq;, & ibi gloſſ. ſuper*
52 *verbo alium.* † *Sed quæri poteſt an in omnes perſonas cenſeatur eſſe interdicta alienatio? & diſtingue in eccleſia-*
53 *ſticas & ſeculares.* † *Nam in eccleſiaſticis prohibetur: ſiue alienatio fiat in contractu. vt in capitulo vnico. §. inde poteſt. de alienationib. feudorum, & ratio ibi aſſignatur. quia tale feudum nunquam reuerſurum eſſet ad dominum, ſiue in vltima voluntate, vt in dicto ca. imperialem. de probi. feud. aliena. per Federi. in princ. in illis*

verbis

verbis pro anima iudicare. † In ſecularibus vero perſonis 54
diſtinguendum eſt, in quos fiat alienatio, ſcilicet, an in coniunctos qui ab inteſtato ſucceſſuri eſſent. & tunc in tales valet & tenet alienatio. ſecundum gloſſ. ſuper verbo facta ita intelligentem text. in d.c. vnico de alie. feu. §. & ſic clientulus. in fi. in verſic. fratri vero. & clarius probatur in c. 1. de alie. feu. pater. Si vero extraneis: quia iura præalleg. prohibentia alienationem non corriguntur in hoc per exceptionem, regula firma manet. l. nam quod liquide. §. ſi ff. de pe lega. † Hodie tamen in 55
iſta noſtra prouincia fiunt alienationes feudorum, & emphiteuſis irrequiſitis dominis, cum proteſtatione tamen in inſtrumentis ſolita apponi ſcilicet retento beneplacito & iure &c. Et maximè attento quòd infeudationes fiunt vaſallis pro ſe ſuis hæredibus & ſucceſſoribus quibuſcunque. Quo caſu quia data eſt facultas vaſallo habendi ſucceſſorem, cenſetur data facultas vendendi vel donandi vel alienandi in perſonas permiſſas, per ea quæ leg. & notan in c. vnico de feu. non habente propriam naturam feu. Et intantum hodie inoleuit iſte modus infeudandi, apud nos, quòd feuda deducunt in omnem ſpeciem contractus inter perſonas permiſſas. Cui conſuetudini & vſui ſtandum eſt per §. fin. in c. vnico. de alie. feud. † Sed 56
pone quòd vaſallus voluntate domini alienat pure & ſimpliciter vel per libellum, hoc eſt, cum intentione alicuius ſeruitij annui, accedit poſtea, quòd ipſe vaſallus recuperat feudum ab eo, in quem alienauerat. quæritur quomodo & qualiter tenebit vaſallus poſt recuperationem feudi? & dic, quòd ſi vaſallus gratuitè ſine retentione ſeruitij alienauit cum voluntate domini, inde recuperando iure proprio habebit: Sed ſi cum retentione ſeruitij

vaſal-

vaſallus alienat feudum.& de voluntate domini,& inde recuperat non retinebit iure proprio vel pro beneficio. ſed ad libellum hoc eſt ſub qualitate, ſub qua tranſtulerat, vt in c. vnico, quid iuris ſit, ſi poſt aliena. feudi. va. id recupe. & clarius in c. vnico. in fin. de inueſti. de aliena. fac. Notandum tamen quòd ſi alienatio facta fuiſſet ſine voluntate domini & poſtea vaſallus pœnitentia ductus recuperaret, per hoc non purgaretur vicium apertionis per d.c. vnicum, quid iuris ſit poſtali. in princip. Quod verum eſt ſi vaſallus ſcienter alienat, ſecus ſi ignoranter: quia tunc non aperitur per c. vnicum. de contro. inter dominum & empt. Similiter nec purgatur vicium, imo ingrauatur per ſimulationem contractus, ſi vaſallus ſub colore infeudationis vendat vel permutet, fingens precium venditionis eſſe pretium inueſtituræ. vt in §. callidis.
57 *de probi. feu. alie. per Federic. † Sed quæritur an vaſallus irrequiſito domino poſsit permutare? & dic quòd non.*
58 *per c. ſi quis: quo tempore miles. † Sed iterum quæritur, an ſi dominus alienet caſtrum vel curiam ad cauſam quorum habeat plura feuda, an ex dicta alienatione cenſeantur alienata feuda vel beneficia, ſi ſpecialiter dictum non fuerit? dic quòd non, vt in titu. ſi de feu. defunc. c. vnico.*
59 *§. in generali. & de c. qui. cu. c. 1. † Notandum etiam eſt, quòd in alienatione allodij non venit diſtrictus & iuriſdictio domini, ſub cuius diſtrictu & iuriſdictione allodium conſiſtit. c. vnico. de pa. iura. fir. §. ad hoc qui allodiū.*
60 *† Dubitatur etiam an poſsit in dotem dari? & varij varia dicunt, communis tamen opinio videtur, quòd quando vaſallus, accipit feudum pro ſe & ſuis: vt communiter fit: tunc poteſt in dotem dari: vt in c. 1. de inueſti. à Sempro. quam Titius acci. & in c. 1. de eo qui ſibi & hære. ſuis not.*

in c.

in c. qui in eccleſiarum. de conſtitu. † *Sed nunc ponamus, quòd aliquis prohibitus alienare vult refutare feudum in manu domini, ad fines quod dominus de dolo inueſtiat eum, in cuius renunciat fauorem ſeu refutat. an dominus poterit alteri quàm ei in cuius fauorem renunciatio ſeu refutatio facta eſt conferre? Et dic, quòd ſi renunciatio facta eſt in fauorem ab inteſtato ſuccedere debentium, non poteſt alteri conferre: & non nocet infeudatio alteri facta. Si vero facta ſit in fauorem non debenti ſuccedere puta extraneis & nunc in optione domini eſt retinere vel cui voluerit conferre, niſi renunciatio fuerit conditionaliter facta: quia tunc non poſſet obſtante conditione renunciationis. argum. eorum quæ habentur in c. vnico de rerum permuta. in 6.* † *Et quia diximus quòd vaſallus feudum irrequiſito domino alienare non poteſt, quæritur an econtra? & dic quod non, niſi alienet in æqualem vel in potentiorem: quia alienando in minorem fit præiudicium vaſallo: per ea quæ legunt. & notantur in capitulo ſi inter. §. ex eadem. de lege Coradi. & in capitul. beneficium: ſi de feudo defuncti. Similiter vbi dictum eſt, quod vaſallus poſſit infeudare, intelligitur dum tamen in æqualem vel maiorem. quia alienando in minorem præiudicaret domino. d. ca. ſi inter. §. ſimiliter.* † 63
Duodecimo quærebatur de feudi euictione. Et prima facie videretur iſta quæſtio ſuperflua. quia in feudo eſt quædam donatio. §. in primis in c. vnico. in quibus cau. amit. Sed ex donatione quæ incipit à traditione, donator non tenetur de euictione. l. Ariſto. §. final. de donatio. ergo idem in feudo. In oppoſitum facit principium. d. l. Ariſto. quod ex donatione cauſata donator teneatur de euictione, quia habet mixtum negotium. Et cum

hoc motiuo tranſeunt iura feudalia, diſponentia dominum teneri de euictione vaſallo. Sed eſt videndum de quali? pro quo diſtinguendum eſt: an dominus ignorans rem poſſe euinci tradiderit: & vaſallus pariter ignorans rem euincibilem acceperit. Et tunc cadit euictio ſimplex ſeu ſimplicis valoris rei feudalis. Si vero vterque ſciuerit rem poſſe euinci, tunc non tenetur de euictione niſi ſpecialiter ſit cautum. Si vero dominus ſciuerit & vaſallus ignorauerit, tenetur dominus: vt in c. vnico. princip.
64 *de inueſtit. de rebus alien. fact.* † *Sed quæritur: cum regulariter de iure emptor teneatur denuntiare venditori euictionem antequam venditor teneatur. l. ſi rem quam mihi. §. final. ff. de euictionib. an idem ſit in feudis? Et dic ſpeciale in feudis licere vaſallo agere & conueniri etiam non certificato domino. c. ſi vaſallus. ſi de feudo defunct. & c. vnico. de controuer. inter vaſallum & alium de beneficio. Sed ponamus quòd dominus fuerit vocatus ad defendendum cauſam euictionis per vaſallum, & inde ſuccubuit vaſallus: tunc dominus tenetur vaſallo ad æſtimationem rei feudalis habita conſideratione temporum rei iudicatæ: & ſi non poſſit dare feudum, tenetur dare tantas pecunias conuertendas in emptionem fundorum feudalium ſimilis valoris, prout hæc probantur in c. vnico. ſi de feudis vaſallus ab aliquo interpellatus fuerit, & dominus eum defendere noluerit. cum ibi*
65 *gloſatis:* † *hodie tamen communiter prouideretur in ipſis contractibus per ſtipulationem expreſſam, & quaſi ſuperflue relinquuntur iſtæ iuris communis ſpecialita-*
66 *tes.* † *Quæſitum decimotertio fuerat de feudi amiſſione, hoc eſt, quærere quibus modis & cauſis feudum amitti-*
67 *tur. Præmitto igitur,* † *quòd regulariter feudum ſine culpa,*

culpa non amittitur]. c. 1. in prin. de natura feud. & de
feu. ſine culpa non amit. c. 1. & quo tempore miles. c. 3.
Dictum eſt regulariter, quia aliqua feuda reuocantur
ad nutum, vt ſupr. dictum eſt. in alijs vero reſtat quaſi-
tum. Et dic, quòd tot, quot ſunt modi contraueniendi for-
ma iuramenti fidelitatis noua ſiue veteris, comprehenſa
in duobus capitulis & tit. contiguis: vno de forma fideli-
tatis: & altero de noua, forma fidelitatis, reſolutis in illo
verſiculo. in d. c. 1. poſito ſcilicet incolume, tutum, hone-
neſtum, vtile, facile, & poſſibile: qui textus ibidem expo-
nitur hoc modo: † Incolume, hoc eſt, ne ſit in damnum do- 68
mino, de corpore ſuo. Et ideo vaſallus deſerendo dominũ
in bello indefenſum, & non prouidendo eius incolumita-
ti, priuatur feudo. in ca. vnico. in princ. qui. mo. feu amit.
& in c. vnico. §. item quaſitum, quæ fuit prima cauſa be-
nefi. amit. † Item ſi potuit liberare dominum à morte, & 69
non liberauit, feudo carebit. c. ſi. de alie. feu. patr. † Item 70
ſi perſonã domini aſſiliuerit, vel caſtrum eius, vel vicinũ
etiam alienum ſciens dominum vel dominam ibi eſſe: vt
in d. c. vnico. qui. mo. feu. §. ſimiliter. & in c. vnico. §. por-
ro' quæ fuit pr. cau † vel impias manus in perſonam domini 71
vbicunq; iniecerit, vel morti eius veneno, gladio vel aliter
inſidiatus fuerit. in c. vnico. quæ fuit prima cauſa. §. por-
ro. & intellige cum effectu. ſcilicet quòd ſequatur effe-
ctus. qui per ſolas inſidias affectans, non punitur. c. ſi vo-
luerit. de capi. qui cur. vendi. † Et idem ſi proditorie occi-
dat familiares domini ſimul cum eo habitantes: vti ſi 72
fratrem domini aut nepotẽ ex filio: vt in d. c. vnico. quib.
mo. §. ſi fratrem. Et ad c. ſi quis. in tit. an ille qui interf.
fra. & cat. reſpondetur, quòd ibi frater non erat de fa-
milia. Vel. 2. non fuit occiſus proditorie, vel 3. perdit

73 *vna applicetur domino: ſed perueniat ad agnatos.† Item idem, de quacunque perſona coniuncta domino, in qua parricidij crimen occurrit. vt in d. c. vnico. quæ fuit. pri.*
74 *cau. §. ſi vero non in dominum. † Et ſunt illæ perſonæ, in quibus parricidium incurritur, in aſcendentibus & deſcendentibus in infinitum. in collateralibus vero, in fratre & ſorore, patruo, auunculo, amita, conſobrino, conſobrina: & in quibuſdam affinibus: vti vxore, nuru, genero, ſocru, vitrico, priuigno, priuigna: & in legitimis parentibus: vti patrono & patrona. de quo in l. 1. & l. frater.*
75 *& l. ſed ſi ſciendum. & l. cum pater. de parri.† Et quod dictum eſt de offenſa in perſona domini non ſolum procedit ſi ex perſonis vaſalli ingeratur iniuria facti: imo etiam ſi per filium vel alium domeſticum vaſalli dominus offendatur. c. imperalem. §. inſuper de prohib. feud. per*
76 *Federic. † Sed liberatur vaſallus adducendo offenſorem ad dominum: quia per hoc diſſonare, hoc eſt, ratum non*
77 *habere videtur. † Similiter ſi vaſallus vaſalli dominum offenderit, & vaſallus requiſitus à primo vaſallo vt domino offenſo ſatisfaciat, ſi non fecerit, priuatur feudo: ſed non reuertitur ad primum dominum, ſed ad vaſallum: quia per requiſitionem, inquantum eſt in ſe purgauit vitium: vt in d. c. imperialem §. illud quoque. Pariter amittitur, retento themate prædicto, ſi ille primus vaſallus offendit dominum, & euocatur à ſecundo vaſallo ad ipſum dominum: quia reſoluto iure datoris reſoluitur ius acceptoris. d. c. vnico. quibus mod. feu. § rur-*
78 *ſus. † Item ſi dominũ accuſauit, vel in cauſa accuſationis teſtimonium contra eum dixit, priuandus eſt feudo: vt*
79 *in c. ſciendum. §. ſimiliter. de conſue. rec. feu.† Item ſi delator domini fuerit. d. c. vnico. quæ fuit prim. cau. §.*

ſed

ſed & qui delator. in c. grauem. de exceſſ. præla. Item &
ſi pro delatore fideiuſſit, vel ſuo teſtimonio eum iuuit
ſponte: vel fuit ſpontaneus aduocatus contra dominum,
vel ſi ſententiam contra dominum tulit, quæ fuit repara-
ta in caſu appellationis. quod vide limita. vt in gloſ. mag.
in d. §. ſed & qui delator. quæ fuit prima cauſa. † Item ſi 80
potuit dominum concluſum liberare, & non liberauit: vt
in d. §. ſed et qui delator. Sequitur etiam ſuper iſto verbo
tutum, & cadunt aliæ cauſæ beneficij amittendi concer-
nentes defectus circa tuitionē perſonæ: & exponitur in c.
de forma fidel. † Illud verbū, tutū, hoc eſt: ne ſit ei in dam 81
no de ſecreto ſuo vel de munitionib. ſuis, per quas tutus eſ-
ſe poteſt. Super quo cadunt caſus ſequentes in quibus be-
neficium amittitur. † Primus ſi cum inimici ſui domini a- 82
micitias copulauerit. c. vnico. §. præterea. q̄ fuit pri. cauſ.
à contrario ſenſu: quia cum teneatur reuelare inimicos
domino: ergo faciendo pacem cum eis, tenet eos ſecretos,
contra formam fidelita. pro hoc etiam eſt glo. ordinaria
in l. 1. §. cum patronus. ſuper verb. cum inimicis. ff. de offi.
præfe. vr. Item ſub hoc membro cadit. † Si vaſallus ſecre- 83
tum domini reuelet: vt in c. vnico. de no. for. fideli. & ibi
gloſſ. ſuper verb. pandam, quæ limitat de ſecreto reuela-
to in damnū domini. † Item & ſub hoc membro cadit va- 84
ſallus ſi præſciuit contra dominū aliquem aſſaltū vel mor
tem, vel captionem, vel eius patrimonij iacturā aut dam-
num, & eū non certiorauit, quā citius potuit: vt dominus
poſſet periculū euitare. d. c. vnic. §. p̄terea. q̄ fuit pri. cau.
be. amit. † Itē ſi, cū dominus guerrā facit, eū nō adiuuet 85
vel defendat. c. domino guerrā. cū diſtinctione tamen: de
qua in tex. ſ. ſi iuſtum fuerit bellum debet eum adiuuare,
aggrediendo & defendendo. ſi vero iniuſtū debet eum

adiuuare defendendo: ſed in primo perdit: in ſecundo non, propter tacitam exceptionem. Et in bello iuſto tenetur dominum adiuuare, contra patrem, filium & fratrẽ: ſed non contra ſuperiorem dominum. d. c. domino guer.
86 in fi. † Honeſtũ, quod verbum exponitur per tex. vbi ſupr. de for. fidel. hoc eſt ne ſit domino in damno, de ſua iuſtitia, vel alijs cauſis quæ ad honeſtatem eius pertinere videntur. De quo faciamus duo membra. primum quatenus concernit iuſtitiã: ſub quo mẽbro cadunt caſus ſequẽtes,
87 ſcilicet, † quando vaſallus denegat domino ſuo iuſtitiã facere. d. c. vnico. quæ fuit pri. cau. §. itẽ qui domino. Et poſſent hic applicari alij caſus: de quib ſup. diximus. ſ. quando dominum accuſat, denũtiat, teſtificatur, vel iudicat.
88 Secundum membrum præmiſſum eſt, † quando vaſallus facit aliquid contra honorem domini & eius honeſtatẽ, continet caſus ſequentes. Primo ſi dominum cucurbitauerit. Idem ſi cum vxore domini concubuerit, vel concumbere ſe exercuerit, aut cũ ea turpiter luſerit. Item ſi cum filia domini aut nuru, aut nepte ex filio, aut cum ſorore domini habitantibus in domo domini, concubuerit, prout hæc colliguntur in d. c. vni. qui. mo. feu. amit. §. itẽ ſi fidelis. Idem ſi vxorẽ domini conatus eſt tradere adulterandam inimicis domini: vt colligitur ex gl ſuper ver. concubuerit. in d. §. item ſi fidel. Et idẽ generaliter ſi quaſcunque graues & inhoneſtas iniurias bonorũ, nominis & famæ domini denigratorias intulerit, ca. vni quæ fuit pri-
89 ma cauſa. §. porro. ver. vel alias. † Vtile, hoc verbum exponit tex. ſup. de for. fideli. vtile, hoc eſt, neſcit dominum in dãno de ſuis poſſeſſionib. Et ſub iſto articulo cõprehendun tur caſus præmiſſi de accuſatione & denunciatione quia non poſſunt fieri ſine damno bonorũ. Itẽ quando præſtat

aduoca-

aduocationem in cauſa contra dominum vt in præall.glo. in § ſed & qui delator.quæ fuit pri.cauſa.& de alijs.inf. exēpla ſubnotabimus. † Facilè,*hoc verbū etiā exponitur* 90
vbi ſup.in c.de for.fideli. vt.ſ. quod facile eſt & leuiter expleri poteſt modo reddat difficile: † *& idem de verbo* 91
poßibile quod etiā exponitur: ne id quod eſt poßibile impleri & expleri domino reddat impoßibile: de quo facile eſt exēpla ſubnotari.† *Adijciendū eſt,* ꝙ *non ſufficit quòd* 92
vaſallus abſtineat à dando conſilium, auxiliū,aut iuuamen contra dominū:quia vltra hæc, ꝙ *requiſitus de dando conſilium domino illud det. alioquin ſi dare recuſet, cōmittit:vt in d.c.vnico. de for.fideli.§.ſed quia. Item nec ſufficit,* ꝙ *vaſallus abſtineat ne dānificet dominū, in bonis quæ habet:imo opem,quòd iuuet dominum ad recuperandum iam amiſſa:& recuperata defendat: ne iterū amittantur:vt in c. vnico. de no fideli.for. qui vltimi caſus comprehēdi poſſunt ſub verbo,latū.* †*Vltra hæc perdit* 93
beneficium ſeu feudū vaſallus qui habitum religionis aſſumit, c.vni.de milite vaſallo qui arma bel. de po.quia factus miles Dei, deſinit eſſe miles ſæculi.nec pertinet beneficium ad eū qui non debet gerere officium.Itē idem ſi efficiatur clericus. vt in c. qui clericus efficitur de feu. defun.† *Item ſi efficiatur mutus,ſurdus, cæcus, claudus,vel* 94
alias inhabilis ad ſeruitium,priuatur.vt in ti.an mutus.c. mutus. † *Item cōmittitur, ſi vaſallus neget feudum vel* 95
feudi partē vel conditionē feudi. d.l.cōtra.c.2.et c.vaſallus,in vtroq;, ſi de feu defunct.† *Item perdit feudum* 96
domini. ſi vaſallus ſine permißione domini feudū alienet, vt in tit de probi.feu.alie.per Lotha.& per Fede.† *Nec* 97
ſubmouetur dominus præſcriptione 10.vel 20.annor.vt in c.vnico.§. præterea & ibi gl.ſuper verbo, præſcriptione,

de capitu Conradi. Et procedit,ſiue in totum alienet per iura prædicta,ſiue in partē,quia ꝓ parte priuatur,tit. quæ fuit prima cauſa.c.vnico.§.illud enim certum. & in c.ſi vaſallus.de va qui cōtra conſt. Lothar. †Poſtremo & generaliter vaſallus amittit feudū,ſi quomodocūq; ſacramento fidelitatis & cc.in eodē cōtentis,cōtrauenit,vt in c.vnico.de for.fid.et in c.vnic.de no for.fid.† Et ideo ſi neget feudū et cōuincatur perdit ius quod inde habebat per lec. & not.in aut.de trien.& ſemiſ.§.illud quoq; in iudicijs. col.3. Illud aūt ſciri oportet,ꝙ licet olim permiſſum eſſet vaſallis inferioribus,quando vellent auferre feudum hoc tamen hodie correctum eſt,per c.1. de natura feu.in fi & de feudis.datis mini. valua.c.ſi minores,quia feudū ſine culpa amitti non debet,vt ſupra dictum eſt. † Et ſi iudex prudens cognoſcere velit,quando & ex quibus cauſis vaſallus priuari debeat beneficio,ſeu feudo,proponere debet iſtam conſiderationem & doctrinam,quam dat text. in fine. hic finit lex,capitulo vnico.§. ad hoc quantumcuuque, qui quidem admonet iudices promptiores eſſe debere ad ſoluendum vaſallos qui impetuntur de infidelitate & apertione,quàm ad condemnandum. Secundo conſiderare magnitudines ingratitudinum ex parte vaſalli,quomodo enim vaſallus, quàm humiliter, quàm deuotè,quàm benignè, quàm fideliter erga dominum ſuum debeat ſe habere,potius ex naturali æquitate, & bonis curiarum conſuetudinibus poterit percipi,quàm aliqua lege aut ſcripto aliquo poſſit comprehendi. c. vnico.§. ſi quis enim dixerit.quibus cauſis feu.amit. & habito temperamento horum ſermentorum,cum prudentia iudicantis iuſta & æqua prodibit ſententia. Quia non ſemper oportet iudices ad textuum rigores inclinari, vbi aliqua

98 (margin, beside "nico.de for.fid.")

99 (margin, beside "culpa amitti non debet")

equi-

æquitate ſcripta vel cõſuetudine poſſunt iuuari.† Admittit etiam feudum vaſallus qui tempore debito non petit inueſtituram à domino feudi.ſ.infra annum et menſem.in ſucceſſore.c vnico. quo tempore miles &c. Aut infra annum & diem in emptore,vel alias acquirente:vt in §.prateroa.c.imperialem.de probi. feu.alie.per Fed. vel intel lige.§. præterea in non milite. ſed dictum ca.vnicum de mili.vaſal. in milite quod procedit tam in ſucceſſore accipientis quã dantis, niſi iuſta cauſa interuenerit, veluti mortis,inimicitiarũ capitaliũ:vt in c.vnico.quo tempore miles.Vel infantia vel pupillaritas.cap. ſi quis, ſi de feu. defunc.vel dominus ſit tali crimine notatus,ꝙ vaſallus ad eũ honeſtè & ſalua cõſciẽtia accedere non poſſit.d.c.1. quo tempore mil. & ibi gl. ſuper verbo,infamia,vel iuſta abſentia abſens.d.c.1.in fi. Sciendũ tamen eſt, ꝙ ſi dominus poſt elapſum tempus prædictũ recipit ſeruitiũ vaſalli, ſine proteſtatione, remittere videtur ius apertionis & commiſſi.gl.in d.c.1.quo tẽpore miles.† Priuatur etiam feudo vaſallus, qui requiſitus recognoſcere. & fidelitatis iuramentum præſtare,recuſat:vt in c.vnico,quæ fuit prima cauſa. §. eſt & alia, quæ procedit in feudis ſub fidelitatis tradite,vt ibidem. Et etiam temperamentũ recipit,dumtamen dominus recognitionẽ & fidelitatẽ recognoſci tẽporib. debitis petat.quia ſi omni anno peteretur, per hoc nõ priuaretur vaſallus.c. & ſi vaſal.ſi de feu. defun.† Nã quantocũq; tẽpore ſteterit vaſallus, dũ tamen domino petẽti recognoſcat et fidelitatẽ ac ſeruitiũ ꝑſtet, nõ priuatur.c.licet vaſallus.eo.tit. et melius in ca.domino guerrã.in ti.hic finitur lex. qui tex.remittit omnia arbitrio iudicãtu.ſ. vt ex petitiõe et reſpõſione argant,an ſit contumacia vel non. Et nota verbum diu, in dicto textu

Margin: 100 (line 1), 101 (line "commiſſi"), 102 (line "fun.")

poſitum, per quod importatur tempus decem vel viginti annorum: vt not. in l. 2. in gloſ. diu. C. de acq. poſſ. Vel remittitur arbitrio iudicātis: vt ibi gl. quam ſequitur hodie conſuetudo, & cōmunis obſeruantia dominorū habentiū emphyteuſim & feudum qui non faciunt recognoſci per emphyteutas vel vaſallos, niſi decēnio in decennium. quæ conſuetudo eſt tenenda. Nam ſi paſſim poſſent emphyteutæ vel vaſalli arctari ad recognoſcendū: & non recognoſcentes priuari, multi pauperes rudes & indocti emphyteutæ & vaſalli, credentes non malè agere, ſine culpa ſuis
103 emphyteuſib. & feudis, quod nō licet, priuarētur. † Item ſi vaſallus ætatis legitimæ, non fuerit cum domino in expeditione, vel alium pro ſe miſerit domino acceptabilē vel domino pro quātitate feudi ſtipēdia militiæ perſoluerit, requiſitus, conuictus feudum perdet. tit. de allodijs §. vt autem. Et dicitur quantitas debita ſtipendij feudi, quando vaſallus, qui nō vadit, vel mittit acceptabilem ad expeditionem & dimidiam partem redditus feudi vnius anni domino ſubminiſtrat. vt in c. imperialē. §. firmiter.
104 de prohi. feu. alie. per Federi. † Item priuatur feudo non culpa ſui: ſed vitio contractus, vt quando in fraudem do-
105 mini datur ad longū tempus, per modū † contractus libellaris: hoc eſt cum retentione certæ penſionis vel partis fru
106 ctuum: vt in § rurſus. quibus mod. feu. amit. Addes, † generaliter priuatur vaſallus feudo ex omnibus cauſis, ex quibus poteſt quis exhæredari, vel matrimonia contracta diſſolui, vel donationes reuocari, quæ ſatis ſunt in iure diffuſæ. Et quilibet curioſus lector per ſe poterit perquirere. Finaliter aduertendum eſt, quod quia vſus & obſeruantia feudorum variatur ſecundum conſuetudines & ritus prouinciarum & locorum. ita vt vix in ipſa materia

certa regula poſsit dari, vt in c. vnico. de cog. feud. ideo compilatores vſuum feudorum voluerunt, quod pro cauſis & caſibus non comprehenſis in decima colla. vſuum feudorum recurratur ad ſcripta de iure communi: vt in d. c. vnico de cogni. feud. † Vltimò quæritur, vtrum domi- 107
nus priuetur proprietate feudi aliquo caſu? & dic quod ſic: quia quemadmodum vaſallus tenetur domino fidelitatem ſeruare, ſic & dominus vicem ſuo vaſallo reddere debet, alioquin malefidus cenſetur. §. ſi. in c. vnico de forma fidelt. & dicitur committere quaſi Feloniam. vt in c. domino, ſi de feu. defunct. & ideo amittit proprietatem c. vnico qualiter dominus proprieta. priuetur. † Vltimò 108
quæſitum fuit, ad quem deferatur feudum amiſſum? & diſtingue. Quia aut quærimus de feudo amiſſo culpa vaſalli. aut de feudo amiſſo vitio contractus, quia aliter & aliter obſeruatur deuolutio feudi, quando per culpã vaſalli, vel quando per vitium contractus amittitur. prout per exempla apparebit. Et primò, ſi per culpam vaſallus priuetur feudo per eum habito, priuatur ipſe & filius eius niſi de nouo acquirant à domino, & non ſtent alij ſucceſſores: quia ſi ſtarent alij ſubmotis filijs, qui vocarẽtur ad feudum, poſtquam ſemel eſſet apertum in fauorem illorũ venientium ad ſucceſsionem, non poſſet gratificari. ſeu de nouo infeudare filijs, propter ius iam quæſitum, dictis ad ſucceſsionem venientibus, vt in c. vnico ſi vaſal. feu. priue. & in c. ſi vaſallus ſi de feu. defunct. fuerit contro. & ibi glo. quod procedit de iure feudorum. Sed ſi de iure communi filius non conſenſit Feloniæ, non priuatur ſucceſsione glo. ſi. in l. adoptiuum. ff de in ius vocan. Sed hoc non procedit in feudo eccleſiaſtico. Quia licet, vt præmiſſum eſt, in temporali pater præiudicet filio perpetuo. † ſecus eſt 109

in prælato eccleſia, quia per culpā per eum commiſſam nō priuatur eccleſia, niſi durante vita epiſcopi, abbatis vel alterius perſonæ eccleſiaſticæ feudum tenentis in fidelitate de capitulis Conradi. c. vnico. §. fi. Item ſi fuerunt duo fratres & vnus inueſtituram feudi accepit, ſi poſtea feudum cum fratre diuiſerit, & ille qui feudi partem accepit poſtea plus medietate vendidit & ſine hærede legitimo deceſſerit, feudum ad dominum reuertitur, vt in c. vnico. §. item ſi fuerit. quibus modis feudum amitti-
110 tur. † Item aduertendum. quod vaſallus non priuatur feudo ex omni alienatione, niſi ex ea, quam ſcienter facit vt in c de probi. feu. alie. per Lotha. & in c. 1. de probi feu alie. per Fede. Et qui. mod feu. amit § pe & fi. & de feu. ſine culpa non amitten. c. fi. Quia ſi ignoranter non priuatur vt in c. ſi vaſallus feudum. ſi de feu. defunc. & in c. vnico de contro inter do. & emp. & hoc caſu ſtabitur iuramento vaſalli, ſi ſciens vel ignorans vt in d. c. vnico de contro. inter do. & emp. ſed ſatisfacto intereſſe emptori recuperat, vt ibidem, & ſic dominus in iſto caſu, ſcilicet in venditione erronea, non habet ius prælationis, ſeu retinendi iure prælationis, ſed reuertitur ad vaſallum, licet ex venditione facta ſcienter competat domino ius prælationis & retentionis pro pretio, quo venditum fuit feudum. c. vnico. §. porro. qualiter olim feudum, & ibi glo. ſuper verbo retentio. Et hoc iure vtuntur in iſta prouincia. Et eſt ſciendum, quod vbi facta eſt alienatio feudi in extraneos, ſi alienans habeat filios, poterunt recuperare ab emptore ſoluendo pretium venditionis. ſed ſi non habeat liberos & agnati eius recuperare velint, recuperabūt ſine ſolutione pretij, niſi filius vel agnatus expreſſe conſenſerint alienationi vel etiam tacitè patiendo feu-

dum

dum alienatū poſſideri per emptorem per annum vt in c. Titius filios. ſi de feu. defun. † *Et pro omni reſolutione ad quem debeat deuolui feudū amiſſum per culpam diſtingue. quia aut feudū eſt antiquū: aut eſt nouum. & ſi nouum: tunc felonia cōmiſſa in perſonam domini per vaſallum, qui feudum nouū accepit. praiudicat omnibus aliàs ſuccedere debentibus c. vnico. §. deniq; in fi. in illis verbis. ſi tamen fuerit paternum. quæ fuit prima cauſa bene amitten. Si vero non deliquit in perſonā domini ſed alterius quā domini. & tunc repelluntur liberi qui beneficiū accepturi erāt ex perſona patris: quia per maleficiū paternū expelluntur. vt in c. ſi vaſallus culpā. ſi de feu. defunct. & trāſmittitur ad agnatos in gradu proximiores. vt vult gl. ſuper verbo, vocabuntur in d. c. ſi vaſallus culpam. Si vero feudum ſit antiquū iterum ſubdiſtinguitur, aut culpa ſeu felonia eſt commiſſa in perſonam domini per vaſallum, aut in perſonam alterius. & ſi in perſonam domini, tunc dic, vt in §. deniq; in c. vnico. quæ fuit prima cauſa, vſq; ad ver. Si vero nō in dominū: tunc reuertitur ad dominū & nō pximos ſeu ſuccedentes vaſallo, vt hāc ſaltē habeat dominus ſuæ iniuriæ vltionē. Aut cōmittitur in alterius perſonā quàm domini: & tunc dic vt in d. §. deniq; verſi. verò, vſq; in finem. vbi clarè tex. loquitur, q ad proximos deuoluitur.* † *In ſecundo vero membro principali quando feudum amittitur propter vitium contractus ad quem deuoluatur. dic quod aut feudum eſt antiquum & iterum diſtingue: quia aut vitium committitur circa ſubſtantiam puta quia de ſubſtantia contractus feudalis feudum eſt alienabile: vt de prohi. feu. alie per Lotha. & per Fede. Et tunc ſi vaſallus alienat feudum antiquum non reuertitur ad dominum, per ea quæ habentur in c.*

111 112

in c.1.de alie.feu.pater. Sed ſi feudum ſit nouum tunc reuertitur ad dominum vt in titu. quæ fuit prima cauſa beneſi.amitten.§.ſi.de probi.feud.alie.per Lotha.c.1.in ſi. Si vero vitium ſit commiſſum qualitate: puta quod etiam conſentiente domino vaſallus vendit: ſed tamẽ frau de participata cum emptore in precio & minoritate precij: vel quia fingit ſe dare in feudum vendit: & tunc iterum diſtinguendum eſt. Aut feudum ſit antiquum: quia tunc præferuntur ſuccedentes agnati domino in redimendo feudo c.vnico.qualiter olim feud.§.porro.vero.in probi.& ratio eſt: quia hoc vitium originatur in perſonã vaſalli vendentis: ex cuius perſona agnati non ſuccedũt: ſed ex perſona antiqua vaſalli cui fuit datum antiquitus feudum: filij tamen hoc caſu repelluntur per rationes dictas ſupra in beneficio amiſſo per culpam: & hoc ſentit.d. verſ.in prohibendo, qui nullam de liberis mentionem facit. Si autem feudum ſit nouum in cuius alienatione fraus eſt participata per vaſallum. tunc omnibus excluſis ſucceſſoribus ad dominum reuertitur: vt in §.callidis.de p-

113 *hi.feu alie.per Fed.cum ſuis concor. † Sed poſſet vltimò quæri: quia ſuprà vidimus quod dominus in aliquibus priuatur proprietate feudi: quemadmodum vaſallus iure quod habet, quæritur ad quem deuoluetur iſta proprietas feũdi? & dic, quod ad vaſallum: & eſt caſus in quo directum dominium conſolidatur cum vtili. Nec diſtinguitur an culpa commiſſa per vaſallum ſit commiſſa in perſonam domini aut alterius. pro quo vide. c.domino.ſi de feu.defunct.contro.fue.*

PARS

PARS TERTIA.

De vltimis voluntatibus & ſucceſsionibus ab inteſtato rubrica 1.

SVMMARIA.

1 Decedentium voluntates dupliciter conſiderantur.
2 In graduum computatione fit aſcenſus ad perſonam per cuius medium perſonæ coniunguntur.
3 Graduum computatio.
4 Succeſsionis regula generalis.
5 Fratres & ſorores ſuccedunt cum aſcendentibus.
6 Deſcendentes qualiter aſcendentibus ſuccedant.
7 Liberorum procreandorum varij modi.
8 Liberi naturales & legitimi ſuccedunt ſecundū prioritatem & potioritatem gradus.
9 Liberi legitimi quomodo ſuccedant patri.
10 Liberi naturales quomodo ſuccedant patri.
11 Liberi naturales quomodo ſuccedant matri.
12 Liberi ex ſeruo & libera nati, quomodo ſuccedant parentibus.
13 Liberi ex coitu legibus damnato nati, quomodo ſuccedant parentibus.
14 Aſcendentes qualiter deſcendentibus ſuccedant.
15 Pater legitimus habet vſumfructum in bonis filiorum legitimorum, viuo filio.
16 Mater adoptare non poteſt. ideoq; ſuccedere filijs legitimis non poteſt.
17 Natorum ex damnato coitu ſucceſsio.
18 Caſtitatis effectus.
19 Collateralium inter ſe ſucceſsio.
20 Repræſentationis ius quatenus locum habeat in fratrum filijs.
21 Collaterales qualiter deſcendentibus ſuccedant.
22 Collaterales qualiter aſcendentibus ſuccedant.
23 Aſcendentes & deſcendentes alicuius quomodo cum colla

collateralibus veniant.

24 Fratrum ſucceſsio inter ſe,

25 Fratrum legitimatorum & legitimorum tantum, ſpuriorum, inceſtuoſorum & nefariorum ſucceſsio.

QVAE & quales ſint ſupremæ hominum voluntates, tertiò dixi, quod inſi-
1 *nuarem. Et quia † decedentium voluntates dupliciter conſiderantur ex tacita ſcilicet vel expreſſa voluntate defunctorũ, de tacita præmittam tractatũ, quem iura coniecturantur in ſucceſſione ab inteſtato decedentium. Ad quorum ſucceſſionem iura naturæ, affectionis & charitatis ordine ſeruatis, ſuccedentes vocant. Secundo vero loco & ordine de expreſſa & ſcripta teſtatorum decedentium voluntate ſubijciemus tractatum. Quæ quidem voluntates in ſcriptus redactæ, & ſi, vt plurimum, expreſſam contineant teſtantium voluntatem: ſunt tamen plura, ad quæ propter*
2 *ſenſus ambiguitatem recurri oportet, † quod fiat aſcenſus ad perſonam per cuius medium collaterales coniungun-*
3 *tur ei, de cuius ſucceſſione tractatur. † Si nanq; quæreres quomodo inuicẽ diſtant, oportet facere trũcum de patre Gaij. Et tunc frater & ſoror patris Gaij eſſent in tertio, filij eorum in quarto: & ſic de alijs: ſi velis excedere figurã infra ſcriptã. & idẽ dic de linea ſiniſtra fœmina trãſuerſali. Nunc vero de nõ directis lineis ſed trãſuerſalibus, quæ ſunt duæ dicemus, quarum vna eſt ad dexterã aſcendendo, altera ad ſiniſtram ſimiliter aſcendẽdo, & in colla-*

lateral dextera aſcendēdo collocabimus maſculos:& in collaterali ſiniſtra aſcendendo fœminas. Et in primo loco & tertio gradu,retenta ſemper ſucceßione Gaij,ad dexterā ponuntur patruus & auunculus ad ſiniſtrā amita et matertera. Secūdo loco & 4.gradu,ſupra ad dexteram patruus magnus,auunculus magnus. Et ad ſiniſtrā amita magna & matertera magna:& hoc gradu poſſunt collocari alijs cellulis collateralibus filij patrui & auunculi et filij amitæ & materteræ. In lineis verò deſcendētibus collateraliter.retēta ſucceßione Gaij ſemper, nō poßūt alia aßignari lineæ trāſuerſales. Quia ſufficiēti diuiſione aut Gaius habet deſcendentes aut nō:& ſi habeat deſcendentes ceſſat quæſtio tranſuerſaliū,cum oēs ſint deſcendētes ex Gaio ex recta linea. Hic deeſt arbor. Quanq̄ præmiſſa figura quartum non excedat ſucceßionis gradū tamen cum iura aſcendentes & deſcendentes in infinitū. vt in aut.de hære.ab inteſt.venien.co.7. collaterales vero vſq; ad decimum vocent.§.pen.Inſt.de ſucceſ.agna.cum concor.potuiſſet figura magis protendi. Sed quia hodiernis temporibus raro reperimus excedere quartum gradū in ſucceßionibus,& vt figura clarior appareret,quartum gradum non exceßimus. Et facere poſſemus vnam regulam generalem,cum vna exceptione,per modum ſummarij figuræ per quas clara remaneret notitia contentorum in figura,qualiter ſuccedere debent. & eſſet regula talis.† Deſcendentes excludunt aſcendentes.& aſcēdentes collaterales,etiam gradu proximiores,† exceptis fratribus et ſororibus vtroq; lateri coniunctis,ac eorū earūq; filiabus & filijs, qui & quæ licet ſint patre, aut auo,vel abauo remotiores in gradu : iura tamen cum aſcendentibus proximioribus videlicet fratres & ſorores per 4 5

tapt.

capita: ſilios vero & filias per ſtirpes, ad ſucceßionem vocant. In alijs vero ſcilicet patruis, auunculis, amitis, materteris, patruelibus & conſobrinis, alijſq; collateralibus, cum aſcendentibus de ſucceßione cõtendentibus, qui prior eſt gradu, potior eſt in ſucceßione. Et hoc habet in ſumma ipſa figura. Veruntamen vt clarior notitia habeatur, poſſumus magis aliquantulum dilatare ſucceßiones ab inteſtato ex intellectu iurium & quærere primò qualiter deſcendentes ſuccedãt aſcendentibus, & qualiter econtra, videlicet aſcendentes deſcendentibus. Tertiò qualiter collaterales collateralibus: & quartò qualiter collaterales aſcendentibus vel deſcẽdentibus. & quintò, qualiter aſcendentes vel deſcendentes collateralibus. Et his quæſitis declaratis, ſatis remanebit liquida ſucceßionum ab inteſtato materia. Ad primum igitur redeamus
6 *† quo quærebatur, qualiter ſuccedant deſcendentes aſcendentibus. Pro quo præmittendum eſt quot ſint*
7 *ſpecies deſcendentium: & dic, quod tot, † quot ſunt filiorum ſeu liberorum procreandorum modi. Nam quidam procreantur ex legitimo matrimonio: & tales appellantur naturales & legitimi: quia ſecundum ordinem iuris & naturæ procreati ſunt. Quidam vero non generantur ſecundum ordinem naturæ, ſed adoptantur vel arrogantur ſecundum ordinem iuris: & tales dicuntur legitimi. Sunt & alij qui licet ſecundum ordinem naturæ generantur: non tamen ſecundum ordinem iuris: & iſti ſunt in duplici differentia: quia quidam non generantur ſecundum ordinem iuris præceptiuum, ſed permiſſum: vt ex concubinatu geniti: & tales dicuntur naturales. Quidã etiam generantur ſecundum ordinem naturæ & permiſſionem iuris: ſed cõtra vetitam qualitatis: vt eſt ex coitu*

ſerui

ſerui & liberæ:& tales dicuntur ſpurij. Quidam vero ꝓcreantur ſecundum ordinē naturæ:ſed non iuris:imo contra prohibitionem iuris:vt ſunt illi qui procreātur ex coitu legibus dānato, cuiuſmodi ſunt adulterini,inceſtuoſi & nefarij.† Primi.ſ.naturales & legitimi indubiè ſuccedunt & ad hæreditates vocantur ſecundum prioritatē & potioritatem gradus:vt in aut. de hære. ab inteſta. in prin.co.8.& in aut.in ſucceſſione, ab eadem aut.ſumpta, C.de ſuis & le.hær. Et no.quod dictū eſt copulatiuè gradu priores & potiores,quia nō ſufficeret eſſe gradu priorē ex eo,ꝙ quanquā pater ſit in primo, & filius patris in ſecundo:nō tamen per hoc filius eſt gradu potior:q̄a iuris fictione ſeu repræſentatione nepos ex filio ſuccedit in gradum patris ſui,vt in dictis iuribus,& in aut.vt fratrū filij per to.col.9.& hoc eſt de iure clarum.† Secundi vero,qui legitimi vocātur hoc eſt arrogati & adoptiui.ſuccedunt hoc modo. Primò arrogatus ſuccedit ſicut naturalis & legitimus: & ſi pater eum exhæredet iniuſtè, reſtituuntur arrogato bona ſua. Et vltra hæc aſſequitur de bonis arrogantis.4.partē eius partis,quā habiturus fuerat ab inteſtato: & ſi iniuſtè eum emancipet,reſtituit omnia habita ab arrogato,& in illa 4.nō poteſt arrogator ei ſubſtituere:niſi pupillariter l.ſi arrogator.ff.de adoptioni.& Inſti de adoptioni.§.itē & C.e.l.cum in adoptiuis. Adoptatus vero, qui adoptatus eſt ꝑ ſuum aſcendentē, & eū qui eſt ſui iuris,ei ſuccedit ad inſtar naturaliū & legitimorū. Si aūt per extraneū, in cuius nō tranſit poteſtatem. tunc diſtingue:q̄a aut pater adoptiui decedit teſtatus aut inteſtatus:ſi inteſtatus:ſuccedit vt naturales & legiti. Si vero decedat teſtatus, tantū aſſequitur quantū ei relinquitur,& ſi nihil relinquatur,nil querelæ habet ꝓut om-

nia iſta probantur Inſt. de adop. & in d.l. cum in adoptiuis. §. ſed ne articulum. C. de adopt. & quia parum ſunt
10 *apud nos in vſu, ſufficiat hac dixiſſe. † Alios dicimus naturales, & iſti qualiter ſuccedant diſtingue, quia aut ſuccedunt ex teſtamēto, aut ab inteſtato. ſi ex teſtamento, ſi pater habet filios naturales & legitimos vel parētes vel vxorē vel agnatos: tūc poteſt relinquere naturalibus vnā vnciam tantum: & in hoc concor. iura. C. & aut. l matre cū limitatione aut. ſeq. C. de nat. lib. & in aut. de trien. & ſe. §. conſideremus. col. 3. & in aut. qui. mo. na. effi. ſui. §. diſcretis. col. 7. vide etiā & no. ꝓ hac materia proprios textus in l. humanitatis intuitu, & ſingularē in aut. licet patri. C. de na. lib. nec videre paruipendas Pe. de ferra. in libello, ꝓ hæredita. ab inteſt. debi. in gl. nulliuſq; ſuperſtitibus. verſ. nunc venio ad filios naturales. ſi vero nō habuerit naturales & legitimos liberos aut alios aſcendentes, quibus neceſſitatur neceſſitate legis partē aliquam ꝓpria ſubſtātia relinquere poteſt eis ſolū relinquere: vt in d. aut. licet. C. de nat. lib. & in §. ſi vero filios in d. aut. qui. mo. na. effi. ſui. Si vero ſtent parentes: tunc poteſt naturalibus relinquere totā hæreditatem, excepta legitima, quā relinquere tenetur dictis parētibus: vt in d. aut. licet. Si aūt habeat vxorē vel cognatos, iterum poteſt relinquere eis etiā omiſſis cognatis & vxore vt in prin. d. aut. licet. Sed fallit quoad vxorem pauperē in caſu. l. 1. & aut. præterea C. vnde vir & vxor. Si vero ab inteſtato decedat pater: iterū diſtingue: quia aut habet liberos naturales & legitimos cū naturalibus, aut ſolos naturales: ſi habeat naturales & legitimos: tunc naturales in nullo ſuccedunt: vt in d. aut licet. ſed alimentantur arbitrio boni viri, iuxta ſubſtantiam paternam: vt ibi dicitur, & in corpore*

vnde

vnde ſumitur. & in §. ſi quis igitur habens. in aut. qui. mo. natura. effi. ſui. Et veniunt agnati & cognati excluſa vxore: vt in d. l. 1. C. vnde vir & vxor. Si vero non ſtent liberi naturales & legitimi, tunc ſuccedunt in duabus vncijs, vnà cum matre partiendis ſiue diuidendis, quantumcunq; fuerint naturales filij: vt in d. aut. qui. mo. na. effi. ſui. §. ſi quis autem defunctus. quod intellige. ſi omnes illi naturales liberi ex eadem ſint concubina nati: quia ſi ex pluribus concubinis eſſent procreati, tunc in odium effuſæ libidinis nihil percipiunt: vt in dicta autentica, quibus modis natural. effi. ſui. §. ſi vero effuſa. & in præalle. §. conſideremus de trien. & ſemiſ. Et quod dictum eſt procedit in ſucceſſione patris.† In ſucceſſione vero matris, 11
ſi mater habeat filios naturales & legitimos: idem dicitur quod in patre per iura prædicta. ſed ſi non habet legitimos: tunc ſuccedunt naturales ex teſtamento vel ab inteſtato matris: vt. ff. vnde cogn. l. hac parte. l. ſi ſpurius. & l. plura. C. ad Orph. & quod dictum eſt de liberis procedit in nepotibus ex filijs: vt in præall. §. diſcretus. & in l. vlti. C. de natu. li. Sed quæritur, an quemadmodum naturales & legitimi filij excludunt naturales tantum: idem ſit de legitimis tantum: puta arrogatis & adoptatis. & dico quod ſic: quia dictus. §. ſi quis igitur habens in d. auten. quib. mod. natu. effi. ſui. loquitur indiſtinctè: & facit pro hoc: quia filij legitimi tantum: vt adoptiui, æquiparantur in ſucceſſionibus naturalibus & legitimis. l. 1. §. ſi. ff. de ſuis & le. Et ideo ſeruandum eſt in eis, quod & in naturalibus ſeruatur. argum. l. illud. ff. ad l. Aquil. Sed iterum quæritur, an ſemper pater poſſit relinquere vnam vnciam naturalibus exiſtentibus legitimis? et dic quod nõ, quia fallit in caſu, ſcilicet ſi pater

minus vna vnciareliquerit filio legitimo, quia tunc non poteſt plus relinquere naturali, quàm legitimo. Vnum tamen eſt notandum, quod licet pater naturalis volens in caſibus præmiſſis, poſſit filiis naturalibus relinquere, nõ tamen neceſsitatur per d.l.ſi.C.de natu.li. Vltimò notandum eſt, quod in caſibus, in quibus naturales filij vocantur ad ſucceſſionem parentum, in eiſdem parentes filijs naturalibus ſuccedunt, vt in d.§.ſi quis igitur habens filios verſicu. in quibus vero caſibus, in d.auten. quibus mo

12 *dis natura.effi.ſui.* † *Dictum erat ſupra quod quidam generaliter iuxta ordinem naturæ & permiſſionem iuris, ſed contra vetitam qualitatis, ſiue contra vetitum qualitatis, vt quia ex ſeruo & libera. In quibus ceſſat propter conditionem ſeruilem ſucceſſio in bonis paternis. quia ſeruus bona habere non poteſt. l. paterfamilias. ff. de ver.ſign ſuccedunt tamen matri, ſi non ſit illuſtris, vel ſoli vel cum alijs legitimis. vt Inſti.ad Orphi.§.nouiſſimè*

13 *& l. Modeſtinus.ff. vnde cogna.* † *Vltimò vero dictum erat, quod quidam procreantur ſecundum ordinem naturæ, licet non ſecundum ordinem iuris, imo contra prohibitionem iuris. Et tales nullo modo ſuccedunt parentibus vt in §.vltimo in d.auten.qui.mo.na.effi.ſui. Nec poſſunt tales legitimari ad ſucceſſiones, vt vult ibi glo. ſuper verbo, participium. Pariterq; etiam eis à parentibus non ſucceditur, per d.§.ſi quis igitur habens.verſic. in quibus vero. nec arctantur parentes alere tales liberos vt in d.§. vltimo. Plura alia poſſent deduci, ſed quia diffusè tractantur per tex. & glo. in locis præallegatis. ideo eò remittitur. Et redeamus ad ſecundum principale quæſitum,*

14 *quo quærebatur* † *qualiter aſcendentes ſuccedant deſcendentibus. Et iterum præmittendũ eſt, quod tot ſunt ſpecies*

cies aſcendentium, quot ſunt deſcendentium, cum pater & filius, auus & nepos ſint correlatiua. Et præſuppoſito quod non ſint aliqui collaterales aſcendentium ſed ſolum ipſi aſcendentes in recta linea, vt pater, mater, auus, auia, proauus, proauia, & ſic de alijs. Et tunc ſuccedunt filijs ſalua gradus prærogatiua, vt de filijs diximus, vt ſi ſolus eſt pater ſolus ſuccedit. ſi ſola mater ſimiliter & ipſa ſola. Si pater & mater quilibet in dimidia. Si quidem pater & auus maternus, ſolus pater ſuccedit. Item ſi mater eſt ſola, & auus maternus ſolus. ſola mater ſuccedit: ſi non eſt mater ſed alij aſcendentes, puta auus paternus & auia: Auus maternus & auia, tantum habebit auus paternus vel auia, quantum auus maternus vel auia. Et econtra tantum habebit auus vel auia materna, quantū auus vel auia paterna. Ita dicas de omnibus aſcendentibus, vt in auten. de hæredi. ab inteſta. §. conſequens. quæ eſt ſignata. C. ad Tertulia. auten. defuncto. Et hæc procedunt in ſucceſsione naturalium & legitimorum parentum. In naturalibus vero liberis, aſcendentes eis ſuccedunt modis, formis, & qualitatibus quibus liberi naturales ſuis parentibus, in auten. quib. mo. natu. effi. ſui. in §. ſi quis igitur, habens filios, in ver. in quibus vero caſibus & hæc clara ſunt. † Pater vero legitimus viuo filio habet 15
vſumfructum in bonis filiorum legitimorum vt Inſtit. de acqui. per arrogat. §. 1. & ſuccedit tanquam legitimo & naturali, † ſecus in matre, quæ adoptare non poteſt, ſed 16
cum mater adoptare non poſsit vt Inſtit. de adopt. §. fœminæ non oportet quærere, an poſsit ſuccedere cum non poſsit mater effici adoptiua. Et quod dictum eſt de patre arrogante procedit, quando arrogatus eſt de ſuis, puta quia pater arrogauit nepotem ex filio, quia tunc concur-

runt naturalia & ciuilia iura, procedit inter eos ſucceſſio, vt in cæteris. ſed ſi adoptatus eſſet extraneus, ei non ſuccederet adoptato per ea quæ leguntur & notantur in
17 *l.cum in adoptiuis. §. ſed ne articulū. C. de adoptio.* † *De natis vero ex damnato coitu non eſt neceſſarium quærere, quia vltro citroq; ſucceſſio eſt prohibita, ad tollendum occaſionem delinquendi. l. fi. in fin. C. de natu. libe. & in §. ſi vero effuſa in fine. qui mo. nat. eff. ſui. col. 7. vbi text. Nos non damus luxuriantibus ſeu pudicis legem. & in auten. de trien. & ſemi. §. ſi autem confuſa in fi. quod honeſtè fuit introductū ad cohibēdum peccata, circa quod intentio omniū legum verſatur & diffuſè per iura cano.*
18 *probātur 4. diſtin. c. cauſam vero. c. facta. & c. erit.* † *Caſtitas enim ſola Deo cum fiducia potis eſt hominū animas præſentare in auten. de leno. §. ſancimus igitur. & glo. in*
19 *proœmio decretalium ſuper verbo, pudicos.* † *Tertius ordo ſuccedendi poſitus erat collateralium adinuicem. & dic ſemper vt in themate propoſito retento, videlicet quod ſi non ſint aſcendentes nec deſcendentes, & tunc ſi ſtant fratres defuncti aut vno tantum latere aut mixtim. Si vtroq; ſunt latere coniuncti aut ſunt ſoli, aut cum nepotibus. & ſi ſoli, non eſt dubiū quod illi vocantur. & ſi non ſunt ſoli, ſed cum nepotibus ex fratre vtroq; latere cōiuncto, vocantur nepotes ad ſucceſſionē fratrum, ſcilicet fratres in capita, & nepotes in ſtirpes per aut. vt fratrū filij col. 9. & ſi cum vtroq; latere coniuncti ſtent fratres vno latere coniuncti, excludunt fratres vno latere tantum cōiunctos, vt in aut. defuncto. C. ad Tertul. & in Cor. vnde ſumitur. Non ſtantibus vero fratribus vtrinq; coniunctis: ſuccedunt fratres vno latere cōiuncti ad fratres alio latere cōiunctos, filij defuncti cum fratribus ſuperſtitibus*

alio

alio latere coniunctū, vt in §. reliquū. & ſe. in aut. de hære. ab inteſta. & in aut. ceſſante & aut. poſt fratres. C. de legi. hæredi. Et poſt illos veniunt agnati & cognati ad ſucceſſionē defuncti, ſecundum prærogatiuā vt in § ſi vero neq; in d. aut. de hære. ab inteſt. † Quod autem dictum 20
eſt fratrū filios admitti cum fratribus per ius repræſentationis, locum habet cum tractatur de ſucceſſione aſcēdentium, non autem deſcendentium vel collateralium ſeu tranſuerſalium poſt fratres & fratrum filios: quia in iſtis ſucceſſionibus non habet locum ius repræſentationis per d. §. reliquum, in auten. de hæredi. ab inteſta. ita quod patruus Gaij in ſupradicta figura pro trunco poſiti, excluderet ſororis aut fratris Gaij nepotes, quod non faceret, ſi ius repræſentationis extenderetur ad ſororis fratriſq; nepotes. Et ſimiliter retenta ſucceſſione Gaij patruus excludit filium amitæ, & econtra amitæ filium patrui, quia ius repræſentationis in eis locum non habet, expreſſum. l. auunculo. C. communia de ſucceſſio. † Quarto loco quæ- 21
ſitum fuerat qualiter collaterales ſuccedant aſcendentibus vel deſcendentibus, & ſemper retenta ſucceſſione Gaij. Et primò de deſcē dentibus ponamus nepotem ex filio Gaij defunctū ſine liberis, non ſtante linea aſcē denti, ſed omnibus collateralibus, ad ſucceſſionem eius quis collateralium præferetur? & dic, ꝙ quia faciendo truncum de nepote prædicto Gaij de cuius ſucceſſione quæritur frater Gaij erit patruus magnus dicti nepotis ex Gaio: & quarto gradu, & ideo ſi ſtarent filij ſororis Gaij excluderentur, per regulā qua dictum eſt ius repræſentationis nō habere locum in collateralibus aſcendentibus, & hoc clarum eſt. † Si vero de ſucceſſione aſcendentium quæra- 22
mus, qualiter eis ſuccedant collaterales. Et iterum à ſuffi

ſicienti diuiſione, aut illi collaterales ſunt in recta linea tranſuerſali eius aſcendentis: de cuius ſucceſſione quaeritur. Pone quod quaeritur de ſucceſſione patris Gaij ſine aſcendentibus defuncti. tunc patruus & amita Gaij vocabuntur ad ſucceſſionem dicti patris Gaij, quia ſunt frater, ſoror. & ſi ſtent filij patrui & amitae Gaij ſuccedent cum eis. ſi ſunt filij fratrum patris Gaij. Illis vero deficientibus veniret patruus magnus Gaij qui eſſet patruus patris ipſius Gaij. Et ſic non mutatur ſucceſſio ſeu forma ſuc
23 *cedendi, licet mutentur ſtipites. † Vltimò quaeſitum erat, qualiter alij aſcendentes vel deſcendentes Gaij & collaterales veniunt? Certum eſt quod pater Gaij veniet cum filio Gaij per ius repraeſentationis: quia faciendo ſtipitem ſucceſſionis de fratre Gaij pater Gaij eſt etiam pater fratris Gaij, & filius Gaij, qui erat in recta linea deſcendentium in primo gradu, nunc mutando ſtipitem de Gaio in fratrem eius efficitur collateralis. quia filius fratris per repraeſentationem venit ad ſucceſſionem cum aſcēdentibus. Et prout ſupra diximus in mutatione ſtipitis deſcendentium ita dicere poſſumus in mutatione ſtipitis aſcendentium quod illa mutatio licet mutet gradum figura, non tamen mutat modum vel formam ſuccedendi, cum ma-*
24 *neat eodem gradu computationis. † Poſtremò quia ſuprà legimus, qualiter fratres ſuccedant, & diuerſos aſſignauimus modos, reſtat videre, praeſuppoſito ꝙ ſint tres fratres ſuccedere volētes fratri defuncto quorum vnus eſſet coniunctus defuncto ex vtroq; parente, alter vero ex parte patris tantum, & alter ex parte matris tantum, quaeritur quis illorum potior erit in ſucceſſione? Et dic, quod vtrinq; cōiunctus & eius liberi excludunt paternos tantū per auten. itaque. C. com. de ſucceſ. & in corpore vnde ſumi-*

ſumitur. Si vero non ſint vtrinq; coniuncti ſed vno latere
tantum, iterum diſtingue, quia aut ſunt omnes ex vno la-
tere. puta ex parte patris vel ex parte matris, aut ſunt a-
liqui coniuncti ex parte patris, & etiam aliqui coniuncti
ex parte matris. Primo caſu ſuccedunt æqualiter in om-
nibus bonis vndecunq; quæſitis. per auten. ceſſante. C. de
legit. hæred. In ſecundo vero caſu quando ſunt mixti ex
altero latere, ſcilicet ex parte patris aliqui, & ex parte
matris reliqui. tunc diſtinguendum eſt de bonis defuncti,
vnde fuerunt quæſita. Nam in quæſitis ex linea paterna
ſuccedit coniunctus per lineam paternam, & quæſitis ex
linea materna ſuccedit coniunctus per lineam maternam
per l. de emancipatis. prope fi. in ver. exceptis de legi. hær.
C. quæ non eſt correcta ſecundũ communem ſententiam.
gl. & Dd. in d. aut. itaq; in bonis vero aliunde quæſitis.
tam ex linea paterna, quam materna, ſublata eſt diffe-
rentia agnationis & cognationis: & ideo ſuccedũt æqua-
liter conſanguinei & vterini per dicta iura.† De fratrib. 25
vero legitimatis, & de legitimis tantum & ſpurijs qua-
liter inuicem ſuccedant, non tango, quia parum eſt apud
nos in vſu eorum ſucceſſio. Sed videatis de naturalibus le-
gitimatis, in aut. quib. modis natur. efficiuntur ſui. §. filiũ
vero. Et de naturalibus non legitimatis. vide ff. vnde li-
beri. l. 2. & in d. §. filium vero. de legitimis vero tantum
videatis in d. l. cum in adoptiuis. §. ſed ne articulum. C. de
adopt. de ſpurijs vero. in l. 2. vnde cogna. et in l. ſi ſpurijs.
et Inſt. de legi. agna. ſucceſ. §. vulgo. De inceſtuoſis vero
nepharijs, dic quòd nullo modo ſuccedunt. vt in d. §.
vlt. in d. aut. qui mod. na. eff. ſui. Et hæc ſufficiãt quo ad
ea quæ communiter in practica accidunt in parte de ſuc-
ceſſionib. ab inteſt. etc. vide in iurib. præallegatis.

De ſucceſsionibus ex teſtamento, rubrica 2.

SVMMARIA.

1 Opuſculum hoc viatorium intitulatur, & quare.
2 Subſtitutiones præſupponunt inſtitutiones.
3 Subſtitutiones in teſtamentis omnib. modis fieri poſſunt. in codicillis vero non directè, ſed per fideicommiſſum fieri poſſunt.
4 Teſtamenta ſunt in duplici differentia.
5 Teſtamenta ſolennia dupliciter conſiderantur primo modo.
6 Teſtamenta ſolennia dupliciter conſiderantur ſecundo modo
7 Principis ſolius pręſentia, an ad validitatem teſtamenti ſufficiat.
8 Teſtamenti ſolennis requiſita ſunt multa.
9 Teſtator erit de perſonis teſtamenti factionem actiuā habentibus.
10 Teſtari quib. ſit prohibitum & quare.
11 Banniti quatenus teſtari poſſunt.
12 Excommunicati an teſtari poſſunt.
13 Inſtitutus in teſtamento debet eſſe de perſonis teſtamenti factionem paſsiuam habentibus.
14 Teſtamenti factionem paſsiuam qui non habeant.
15 Teſtamenti ſolennitates formales, quæ ſint.
16 Teſtator ſubſcribere debet teſtamento ſolenni.
17 Teſtamentum ſolenne ſeptem teſtium præſentiam requirit.
18 Teſtes an tempore teſtamenti adeſſe ſufficiat.
19 Signa & ſigilla defunctorum teſtium teſtamenti ſunt verificanda.
20 Teſtes teſtamenti rogati eſſe debent.
21 Teſtes teſtamenti liberi & puberes eſſe debent.
22 Teſtes teſtamenti maſculi, non ſurdi, vel muti, &c. eſſe debent.
23 Teſtes teſtamenti ſe ſubſcribere debent vno eodemq; tempore & loco.
24 Quinq; teſtes teſtamenti vbi ſufficiant.

Teſtes

25 Teſtes teſtamenti teſtamentum conſignare debent.
26 Hæredis nomen teſtamento inſcribi debet.
27 Teſtamenti ſolennia omnia fieri debent vno contextu.
28 Teſtamenti forma.
29 Teſtatoris teſtamento ſubſcribentis, vel per ſe, vel per alium, forma.
30 Teſtium teſtamento ſubſcribentium forma.
31 Publicationis teſtamenti cautelæ quæ.
32 In actibus præiudicialib. vocandi ſunt omnes, quorum intereſt.
33 Teſtamentum nuncupatiuum quomodo fiat & publicetur, remiſsiue.
34 Teſtamentorum coram teſtib. ſine tabellione & ſcriptura factorum forma & modus.
35 Teſtamenta nuncupatiua, qualiter redigi poſſunt in ſcriptis, vt fidem faciant.
36 Codicilli quomodo conficiantur.
37 In Codicillis perſonæ nominatæ debent eſſe tales, cũ quibus teſtamenti factio eſt.
38 Teſtamentorum & codicillorum conuenientia.
39 Teſtamentorum & codicillorum differentiæ.
40 Teſtamentum vt valeat in omnem caſum & euentum, requirit appoſitam clauſulam codicillarem.
41 Clauſulæ Codicillaris teſtamento adiectæ, affectus.

CVM rem grandem intellectum meum excedentem trepidus aggredior, quod non attentaſſem, niſi fuiſſet quòd lectores mites ſpero habere cenſores, & licet hic congrue veniret plene tractanda teſtamentorum materia, in qua eſſent plura examinãda, videlicet qui poſſunt teſtari, de quib. bonis, & quot modis, qui poſſunt hæredes inſtitui, qualiter & inquantum, quib. poteſt legari, qualiter, et plures, imo quaſi infinitæ quæſtiones in materia legatorũ & in materia quartarũ moueri poſſẽt.

Qua

1 *Quæ omnia vix vnum volumen caperet:† ideo ne diffuſi operis nomen mutet opuſculi quod viatorium intitulaui, tanquam per viam & viando portabile, aliqua pauca ſummatim communiter in practica accidentia de teſtamentorum, ſubſtitutionum, & legatorum materia tractare propoſui, in quo tractabo ſubſtantialiter & ſummatim de teſtamentis, & de effectibus ſubſtitutionum, & qui per eas veniunt ad ſucceſsiones, aut expelluntur à ſucceſsionibus teſtatorum. Veruntamen ne per ignota pro-*
2 *cedamus: quia † ſubſtitutiones præſupponunt inſtitutiones, teſtamenta, ſeu alias diſpoſitiones, præmittam modos, per quos diſponitur & ſubſtituitur per modum*
3 *vltimæ voluntatis.† Pro quo ſciendum eſt, quod in teſtamentis omnibus modis ſubſtitui poteſt, dum tamen ſubſtitiones conueniant perſonis & rebus: vt in titulis. ff. & C. eod. titul. In codicillis vero directe non ſubſtituitur, ſed bona fidei committitur: vt in l. hæreditatem. C. de codicillis & in mortis cauſa donationib. l. vnica. §. cum autem in ſuperiore. in fi. C. de cadu tol. Et quia ſupr. in 2. parte huius operis vbi de contractibus actum eſt: vidimus de donationib. cau mortis: ideo hic non tractatur: ſed remittitur eò. Sed videamus de teſtamentis & codicillis, qualiter fiant, & qualiter in eis ſubſtituatur. Et poſtea*
4 *videbimus tractatum ſubſtitutionum:† & quidem teſtamenta ſunt in duplici differentia. Nam quædam fiunt ſo-*
5 *lenniter, quædam nuncupatiue.† Quæ ſolenniter: quædã fiunt coram tabellione & teſtibus, & teſtamenta redigun tur in ſcriptis per tabellionem coram teſtib. quædam vero fiunt ſine tabellione, ſed coram teſtibus, & non rediguntur in ſcriptis tunc: ſed ex poſt coram (vt prædictum eſt) præſentibus: hoc eſt qui præſentes fuerũt: et hoc ex gratia ſerua-*

ſeruata ſolennitate, de qua inf. dicetur, & rediguntur in ſcriptis Codicilli vero pariter fiunt in ſcriptis: prout infr. de quolibet ſuo loco dicemus. Ad primum, de teſtamento ſolenni, qualiter fiat, & quæ requiruntur in ea, ſatis aperit. l. hac conſultiſſima. C. de teſtamen. † Sed adhuc teſta- 6
menta ſolennia dicuntur dupliciter. vno modo: quia facta coram principe, cuius præſentia omnem ſupplet ſolennitatem. l. omnium. C. de teſtam. † Sed dubitatur, an ſo- 7
lius præſentia principis ſufficiat? Dd. in d. l. omnium. dicunt, quòd quantum ad eſſentiam et perfectionem teſtamenti, ſufficit præſentia ſolius principis, intantum, quòd eius ſola præſentia teſtamento crederetur. Et ſi pars aduerſa eſſet ita fatua, quòd confiteretur teſtamentum factum in præſentia principis, negaret tamen aliquos teſtès interueniſſe, certe ſuccumberet: quia ad validitatem & publicationem teſtamenti ſufficit præſentia ſolius Imperatoris. Sed ſi Imperator eſſet mortuus vel non recordaretur teſtamenti, & dubitaret an fuerit præſens vel non: tunc neceſſarij ſunt duo teſtes ad probandum præſentiam Imperatoris: & ita intelligitur finis. d. l. omnium. Sed quia iſte modus teſtandi non eſt in vſu vel parum: hæc dicta ſufficiant. Et venio ad aliam formam teſtamentorum ſolennium, quæ aliqualiter ſunt in vſu apud nos: † pro cu- 8
ius confectione, actione, & valore multa requiruntur: quia non ſufficeret obſeruari duntaxat expreſſa, in d. l. hac conſultiſſima: niſi ſeruarentur etiam alia. † Primum 9
ergo requiſitum eſt, quòd is qui teſtatur ſit de perſonis cum quibus teſtamenti factio actiua eſt. Inſtit qui teſta. fac. poſſ. per tot. † quoniam multi ſunt qui teſtari non poſ- 10
ſunt: puta impubes, furioſus, prodigus, interdictus bonis, mutus, ſurdus, captiuus & ſimiles: vti ſeruus. ff. qui
teſta.

teſta.fa.poſſ.l. filius religioſus, de teſta. mona quaſi per tot. aut.ingreſſi. C. de ſacroſanct. eccleſ. quia tales non habent liberum arbitrium propriæ voluntatis. Item hæreticus male credens & fautor eius.extra de hær.c.excommunicamus. la. 1. & c. vergentis. Item incertus de ſtatu ſuo.ff.qui teſta.face.poſſ.la.1. de ſtatu. Item condemnatus ad mortem ciuilem vel naturalem. ff. qui te-
11 *ſtamen.fac.poſſ.l.eius qui.† Item perpetuo banniti noſtri temporis, qui banniuntur propter crimina & maleficia, pro quibus antiquitus deportabantur. Et quemadmodum antiquitus deportati teſtari non poterant. d.l.eius qui. §. qui inſulam: ſic nec hodie perpetuo banniti. ſecus in bannitis ad tempus qui relegatorum loco habentur. d. l. eius qui. §.ſed relegati. & iterum de iſtis bannitis ad tempus intellige, ſi bona eorum non fuerint confiſcata ſeu publicata: quia tunc non poſſent teſtari, eo quòd non haberent arbitrium teſtandi de bonis ſuis. Inſtit. quibus.*
12 *mo.ius pa.pot.ſol. §.relegati.& ibi gloſſ.† De excommunicato an teſtari poſſit? vide gloſſ. ordi. in c. decreuimus de ſen. excom.lib.6.quia nolo decidere, pro eo quòd apud nos non impugnantur teſtamenta excommunicatorum: licet fortè poſſent, maxime indurantium in contemptum eccleſiæ: quia quaſi hæreſim ſapit, vnde poſſunt impugnari per d. c. excommunicamus. §. credentes. de hæreti. Item obſides. ff.de teſt.l. obſides. Item ob carmen famoſum damnatus, l.is.cui.§.fi.ff.de teſtam. De pluribus alijs perſonis poſſet hic tractari & quæri: ſed omnes qualita-*
13 *tes perſonarum ſunt reducibiles ad iſtas.† Secundo principaliter requiritur quòd is qui inſtituitur, ſit de perſo-*
14 *nis, cum quibus teſtamenti factio paſſiua eſt: quia † primo deportatus non poſſet hæres inſtitui. Item nec damnatus*

natus in metallum.ff.de his quæ pro non ſcript.habentur. l.ſi in metallum & idem poſſet in perpetuo bannito dici cum ipſe & deportatus loco mortuorum habentur. Item ſeruus de adulterio cum domina commaculatus.§.eſt tamen.Inſt.de hæred.inſti Item publicationem bonorũ paſſus.ff.pro ſocio.l.actione.§.publicatione.& fiſcus ſuccedit in eorum locum.C.de de bonis proſcrip.l.fi.Item illicitum collegium.l.collegium.C.de hære.inſt. Item inceſtuoſi & ex damnato coitu nati:vt in aut.qui mo na.effi.ſui §.fi. Item hæretici.C.de hære.l.Manichæos. Et idem in latronum receptatoribus & fautoribus: niſi infra annum ſe correxerint:vt c.excommunicamus.la.1.§.credentes.de hære.Item apoſtata.C.de apoſta.l.hi qui fidem.Item mulier infra annum luctus nubens, & cum ea contrahens. in autẽn.de nup.§.1.quod limita.vt in c.penult.& fi.de ſecundis nup.Item & generaliter quilibet indignus.ff.et C.de his qui.vt indig.per totũ.† Tertio requiruntur ſolennitates formales:de quibus in dicta l. hac conſultiſſima.et etiam aliæ de quibus inf.dicetur.† Et primo requiritur quòd ſi teſtator ſcribere ſciat manu propria,ſaltem ſe ſubſcribat.& ſi neſciat ſcribere, quòd per aliũ extranumerarium teſtem vice ſui ſcribere et ſubſcribere faciat:vt in dicta l.hac conſultiſſima.† Secundo requiritur præſentia ſeptem teſtium præter extranumerarium,qui loco teſtatoris ſcribere neſcientis,ſcribit.dicta l hac conſultiſſima, & in l. hæredes palam.in fine.de teſtamen.† Sed quæritur an ſufficiat teſtes adeſſe tempore teſtamenti:licet non ſuperſint tempore mortis teſtatoris? quæſtio eſt multum dubia inter doctores.ſed communis conſuetudo,quæ ambigua legum interpretatur habet pro expoſito ſufficere quòd tempore teſtamenti:† dumtamen

15 16 17 18 19

poſſint

poſſint verſicari ſigna & ſigilla defunctorum. arg. eorum quæ not. in l. final. C. de fideicommiſſ. & in l. fi. C. de bo. poſſ. ſecundum tabulas. & C. de teſtibus. l. teſtium. in fin.
20 *& ita in partibus iſtis obſeruatur.* † *Tertio requiritur quòd teſtes ſint rogati & non fortuito caſu venientes. d.*
21 *l. hæredes. §. in teſtamentis.* † *Quarto quòd ſint liberi & puberes. d. l hac conſultiſſima. & l. 1. eod titul. Inſtitu. de*
22 *teſt. §. ſed neque. & §. 1.* † *maſculi non muti vel ſurdi: nec bonis interdicti: nec in poteſtate teſtantis ſeu teſtatoris.*
23 *Inſtitut. de teſtamen. §. teſtes. cum ſequen.* † *Quinto requiritur quòd teſtes ſe ſubſcribant vno & eodem tempore & loco. dicta l. hac conſultiſſima. & dicto §. 1. Inſtitut. eod. nec vnus teſtis pro alio debet ſcribere: ſed quiſque proprio chirographo vti debet. l. ſingulas. ff. eodem. quod procedit vbi copia teſtium literatorum poteſt reperiri:*
24 † *quia in caſtris in quibus habitant ruſticani & non literati ſufficiunt quinque. Et etiam poſſunt duo vel tres ſcribere ſcientes, vice aliorum teſtium ſcribere neſcientium*
25 *ſubſcribere. l. final. C. eodem.* † *Sexto requiritur quòd teſtes conſignent cum ſignis ſeu anulis proprijs vel accom*
26 *modatis ſi proprios non habent d. l. ſi vnus.* † *Septimo requiritur, quòd teſtator ſcribat nomen hæredis, aut ſcribi faciat & ore proprio nominet. d. l. hæredes palam. in prin-*
27 *cip.* † *Octauo requiritur, quòd omnia fiant vno contextu & ſine diuerticulo ad alios actus, niſi interueniret aliqua humana neceſſitas: vt in l. cum antiquitas. §. 1. C. de teſtam. Et cum his requiſitis fit teſtamentum hoc modo:*
28 † *ſcilicet quòd teſtator manu propria, ſi ſcribere ſciat, aut ſi neſciat ſcribere, manu alicuius fidelis & ſecreti amici ſui, ſcribat ſeu ſcribi faciat, in charta non raſa, & ſpatioſa, in qua relinquat bonos margines, & ſignanter*

in

in parte inferiori, propter ſubſcriptiones, totam ſuam voluntatem & diſpoſitionem, ſeruatis ſuis præmiſsis ſolennitatibus. Et poſtea plicet chartam non æqualiter: ſed inæqualiter relinquendo extra plicaturam: id eſt, de margine inferiori, latitudinem ſpatij trium vel quatuor digitorum: in quo margine poſſunt teſtator & teſtes ſe ſubſcribere, & charta ſic plicata, apponantur ſeptem chordulæ circumcirca: ſcilicet in parte inferiori tres: & ad quodlibet latus duæ, & appendantur ibi, ſicuti fit in bullis indulgentiarum quas concedunt cardinales. Et hoc facto teſtator faciat venire coram ſe ſeptem teſtes omnes ſcribere ſcientes, ſi in loco inſigni teſtatur: ſi vero in loco non inſigni ruſticus teſtatur: ſint duo vel tres pro minori, qui primo pro alijs ſubſcribant: vt ſupra dictum eſt. Et ipſis applicatis, proponat coram eis, quomodo certis ex cauſis animum ſuum mouentibus voluit condere teſtamentum ſuum ſolenne, & ſecretum, quod ſcripſit vel ſcribi fecit in illo inſtrumento ſic plicato, quod eiſdem exhibet, quod vt iure teſtium valeat, & à nemine poſſit impugnari: roget eos in teſtes mandetq́ue dictum teſtamentũ ſigillari, & ſubſcribi eorũ ſigillis, & ſubſcriptionibus, & ipſimet, & primus ſe ſubſcribet, ſi ſcribere ſciat: aut loco ipſius vnus alius præterquàm de ſeptem teſtibus dictum eſt. Et his factis teſtes ponant ſigilla ſua: ſcilicet quilibet teſtis in vna chordula. Et ſi quilibet proprium non habeat ſigillum: poterunt alterutrius ipſorum ſigillo vti, prout videmus etiam in curijs generalium Franciæ, qui ſigillare conſueuerunt literas ſuas quatuor ſigillis. Et tamen vt plurimum videmus quòd illa quatuor ſigilla ſunt impreſſa eodem annulo vel ſigillo.
Et hu geſtu ſe ſubſcribet. | *Forma autem ſubſcriptionum* 29

Bb *tales*

tales eſſe poſſunt: et primo teſtatoris, ſi ſciat ſcribere. In teſtimonium, quòd hoc inſtrumentum vel hæc charta ſit teſtamentum ſolenne mei talis &c. Et quòd omnia & ſingula in eo ſeu in ea deſcripta meam continent vltimam voluntatem: & quòd teſtes ſubſignati per me rogati eorum ſigna & ſigilla appoſuerunt: hic me ſubſcripſi et ſubſignaui, anno & die &c. Si vero neſciat ſcribere, tunc ille extranumerarius notarius vel teſtis, qui pro eo ſcribet ita poterit ſubſcribere. Quod autem contenta & deſcripta in præſenti inſtrumento ſeu charta manu mea talis &c. Ad mandatum & rogamen talis &c. teſtatoris voluerit & velit dictus teſtator ſuum etiam teſtamentum ſolenne & vltimam voluntatem ipſius ad fines ſubſcribendi & ſigillum teſtibus infra ſignatis exhibitam. Ego prætus &c. mandato dicti teſtatoris literarum ignari (ſi ignarus ſit vel impotens vt ſcribere non poſſit) præſenti inſtrumento ſeu charta per me eius mandato & rogatu ſcripta me ſubſcripſi, & ſignum meum quo in meis vtor ſi ſit notarius inſtrumentis: & (ſi ſit alius) ſcripturis hic appoſui:
30 *† Teſtes vero poſſunt ſe ſic ſubſcribere. Ego talis &c. rogatus & præſens, vna cum omnibus ſupra vel infra ſcriptis teſtibus ſimul præſentibus & rogatis ad omnia & ſingula in hoc præſenti inſtrumento, ſeu charta contenta & ſcripta, pro ſolenni teſtamento talis &c. nobis exhibito ſeu exhibita dicti teſtatoris precibus & mandatu manu mea in teſtimonium ſubſcripſi & eam proprio (ſi proprium habet:) vel accommodato (ſi non habet proprium) ſigillo ſigillaui. reliqua patent ex practica & vſu prouincia.*
31 *† Quia ſupradictum eſt de publicatione, videndum reſtat, qualiter fiat publicatio & qua cauſa tale ſint obſeruanda in huiuſmodi publicatione. Et dic primo requiri*

quiri in publicatione quòd adeatur ordinarius: vt in l. teſtamenta. & l. conſulta. C. de teſtamen. Secundo debent obtineri literæ citatoriæ ad euocandum omnes quorum intereſt ipſius publicationis, puta venientes ab inteſtato nominatim, ſi ſciantur eorum nomina, aut per proclama l ſi eo tempore. C. de remiſſ. pig. aut. ſi omnes. C. ſi vt ſe ab hære. abſti. † quia in actibus præiudicialibus vocandi 32 ſunt omnes quorum intereſt. l. de vnoquoq;. ff. de re iud. l. in cauſa. §. cauſa ff. de mino. Tertio debent vocari teſtes teſtamentarij & recognoſcere ſigilla & ſigna, quibus recognitis debent interrogari, an fuerint rogati intereſſe in teſtamento. l. hac conſultiſſima. C. qui teſtamenta fa. poſ. & l. hac conſultiſſima. C. de teſtament. Quarto debent deponere dicti teſtes, teſtatorem dixiſſe illud eſſe teſtamentum ſuum, & ſe rogatos ſubſcripſiſſe, & ſigilla ſua appoſuiſſe vel ſi teſtes ſint mortui, inquiretur ab alijs de ſubſcriptionibus & ſigillis teſtium, videlicet an cognoſcant, ſi illæ tales ſubſcriptiones & ſigillorum impreſſiones fuerint proprijs manibus & ſigillis teſtium in inſtrumento nominatorum factæ? qui ſi ita dixerint, ſufficit vt diximus. ſup. in tertio requiſito. Tunc his peractis iudex publicabit illud inſtrumentum ſeu chartam continentem voluntatem talis teſtatoris, & tanquam tale teſtamentum pronunciabit & decretabit, obtinebitq; perpetui roboris firmitatem † Nunc de teſtamentis nuncupatiuis in 33 ſcriptis per tabellionem coram tamen teſtibus redactis, dicendum eſſet, ſed quia vſus & practica ipſorum teſtamentorum ſatis eſt communis & vſitatus, nec eget alia publicatione vt vult gloſſ. in l. 2 ff. quemadmodum teſtam. ape. ideo amplius dicere de illo ſuperſedeo. † Et ad 34 vltimum modum teſtandi, ſcilicet quando quis teſtatur

coram teſtibus ſine tabellione, & ſcriptura, vel cum priuata ſcriptura, quod idem eſt, me conuerto. Et quia iſte modus teſtandi multum frequentatur in iſta prouincia occitana. ex eo, quod frequentes ibidem vigent peſtes, propter influentias ex paludibus marinis inſurgentes. de hoc modo teſtandi aliquid videndum eſt. Pro quo diſtinguendum eſt, quod aut teſtantes teſtantur in infirmitate, aut extra infirmitatem, ſi extra infirmitatem & in loco inſigni, in quo copia poßit haberi teſtium, tunc requiruntur ſeptem teſtes, rogati, præſentes, & audientes, non de familia teſtantes, & tales, cum quibus teſtamenti factio ſit: vt ſupra dictum eſt, per iura præallegata. Si vero teſtamentum fiat in aliquo manſo villagio ſeu pago, in quo teſtium copia haberi non poßit, tunc ſufficiunt quinque, quia in eo caſu neceßitas excuſat per ſupradictam. l. final. C. de teſtamentis. Et ſi fiat in infirmitate, diſtinguendum eſſet, de qualitate infirmitatis. ſcilicet an ſit infirmitas contagioſa vel non: quia ſi non ſit contagioſa, tunc requiruntur ſeptem teſtes, & alia prædicta in teſtamento nuncupatiuo requiſita. Sed ſi ex morbo contagioſo, veluti peſte, quia propter contagionem non poſſunt reperiri teſtes, qui ſe velint periculo contagionis exponere, & imminet neceßitas teſtandi & difficultas teſtium, introduxerunt Dd. quòd illi tales priuilegio militari teſtari poſſunt, hoc eſt, cum duobus vel tribus teſtibus: quia illud eſt quoddam bellum cœleſte. Et arguendo de bello cœleſti ad bellum terrenum, fit extenſio priuilegij teſtandi, & difficultatis numeri teſtium quemadmodum in teſtamento in caſtris facto, vbi copia non poteſt reperiri, de qua doctores in l. vnica. de bonor. poſſeſſ. ex textu militari. & in c. relatum. & in c. cum eſſes. de

teſta-

*teſtamentis.† De his autem teſtamentis nuncupatiuis, 35
ſine ſcriptis factis, qualiter redigi poſſunt in ſcriptis, ad hoc quod perpetuo faciant fidem? & dic, quod ille qui ſcit hæredem nominatum fuiſſe per teſtatorem, poteſt adire in ciuitatibus poteſtates. & in alijs locis magiſtratus, vel ordinarios locorum. §. nulla. in autent. de defenſo. ciuitat. & coram dicto magiſtratu, vel ordinario iudice dabit requeſtam, per quam narrabit teſtamenti factionem, vel ſi fuerit per priuatam ſcripturam memoriatum, illam loco ſupplicationis exhibebit, expendens et requirens, quod placeat magiſtratui vel iudici ſibi concedere literas, ad citari faciendum teſtes, qui præſentes fuerunt, dum teſtamentum fiebat, & etiam ad citandum ſeu euocandum nominatim, ſi nomina ſciat, vel per proclama publicum, ſi ignoret illos, qui ſuccedere potuiſſent ab inteſtato. Et generaliter omnes intereſſe habere prætendentes, & cum intimatione peremptoria, quod alias ad extimationem & qualificationem procedetur. Et obtentis literis, fieri faciet adiornamenta ſeu citationes coram dicto magiſtratu, vel iudice, ad diem, locum, & horam competentes. qua die ſi non compareant, in eorum contumaciam producet teſtes ſuper memoriali, pro teſtamento per priuatum ſcriptorem retento, vel ſuper contentis in requeſta continente, voluntatem & diſpoſitionem teſtatoris. & illos iuratos & receptos examinari faciet. Qui quidem teſtes, audito tenore memoriali, ſi memoriale retentum fuerit, dicent & deponent verum eſſe, vt ſcriptum eſt, & quia ita audierunt ab ore teſtatoris per d. l. hæredes palam. Sed ſi non fuerit retentum aliquod memoriale, tunc debent teſtes deponere ſingulariter ſuper ſingulis capitulis, in requeſta diſpoſitionem*

teſtatoris continente deſcriptis, & eorum diſpoſitiones regi & ſtari per notarium publicum. vt in ſimili fit in redactione actorum. c. quoniam contra falſam.de probationibus. Et ſi nulli appareant contradictores, examinatis ipſis teſtibus eorum dicta publicabit & pronunciabit publicationem rite factam: ac tantam fidem illi ſcripturæ eſſe adhibendam, quantam adhiberi originali voluntati defuncti, ſi in ſcriptis eo mandante & iubente redacta fuiſſet. Et de omnibus his debent fieri acta. & his peractis talis ſcriptura tanquam publica vbique probabit, per ea quæ colliguntur per doctores. in l. publicati. C. de teſtamen. Si vero appareant contradictores volentes impedire publicationem, tunc ſummatim diſcutietur contradictio, an ſit ſufficiens ad impediendum publicationem vel ne. Et eſt aduertendum, quòd ſi hæres nominatus tendat ſolummodo in ſuis requiſitis ad publicationem teſtamenti, & non ad miſſionem in poſſeſſionem ex teſtamento publicando, tunc nullus eſſet legitimus contradictor, niſi appareat aliquis, qui diceret & iuſtificaret ſe eſſe hæredem ex teſtamento eiuſdem teſtatoris præcedenti, habente clauſulam derogatoriam, cuius non eſſet ſecuta reuocatoria in ſecundo, per gloſſ. in l. fin. C. de edict. diui Adri. tol. ſed ſi hæres nominatus in requeſta concluderet, non ſolum ad publicationem, ſed etiam ad miſſionem in poſſeſſionem: tunc poſſidens ex alio titulo teſtamenti, puta ex venditione, donatione vel permutatione habita à teſtatore, licet talis non poſſet impedire publicationem, impediet tamen miſſionem in poſſeſſionem donec diſcuſſo negotio portioritatis tituli ſecundum mentem gloſſ. & docto. in d. l. final. & diſcuſſis viribus tituli ſimilis vel diſſimilis magiſtratus, vel iudex

iudex mittentium in poſſeſsionem qui potiorem titulum habere apparebit. debebunt tamen tales contradictiones breuiter terminari per l. 2. eodem titul. de edict. diui Adriani.† Qualiter autem codicilli conficiantur? dic 36
quòd poſſunt fieri codicilli cum ſcriptis, vel ſine ſcriptis, vt vult gloſſ. ſuper rubri. Inſtit. de iure codi. & eodem titul. §. non tantum. & l. ab inteſta ff. eodem.† Oportet 37
tamen quòd ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato fiant, ſemper perſonæ ſint tales, cum quibus teſtamẽti factio ſit. vt in teſtamento dictum eſt. ff. de iure codi. l. diuus. §. penult. & habent aliqua conuenientia & aliqua diſconuenientia teſtamentum & codicilli.† Nam ſicut poteſt 38
quis plura teſtamenta facere: ita & plures codicillos. l. ſi quis cum. ff. de iure codicil. Item & quemadmodum teſtamentum nuncupatiuum poteſt fieri ſine ſcriptis vt ſup. viſum eſt ita & codicilli. glo. Inſt. de codicil. ſuper rub.† 39
Differunt tamen in aliꝭs, quia quanquam in teſtamento relinqui poſſit hæreditas ſeu directè inſtitui vel ſubſtitui: in codicillis, tamẽ non quinimo inſtitutio in eis directè facta trahitur ad fideicõmiſ. l. Scæuola ff. ad Treb. Itẽ differunt, quia per ſecundũ teſtamẽtum rumpitur primũ: ſed nõ per ſecundũ codicillũ rumpitur præcedẽs, niſi expreſſe caueatur. l. cum proponas. C. de codi. niſi eſſet tertiũ derogatorium primi, per contradictionẽ voluntatis, vt in d. l. cum proponas. Item quia maior numerus teſtium requiritur in teſtamentis quàm in codicillis regulariter, vt dictum eſt. Item differunt quia per agnationem poſthumi rumpitur teſtamentum : ſed per agnationem poſthumi non rumpitur codicillus eius, qui ab inteſtato codicillauit. l. ſi quis cum 1. reſpon. ff. de iure cod. Item quia in teſtamentis vt ſupra viſum eſt, non poſſunt eſſe

teſtes niſi rogati: & tamen in codicillis poſſunt eſſe fortuiti. Item quia in teſtamentis oportet teſtes eſſe maſculos: in codicillis vero fœminæ poſſunt eſſe teſtes. vt notat gloſſ. in d. l. fi. C. eo. & videtur probari in l. qui teſtamen-
40 *to. §. mulier. ff: de teſta.* † *Et not. quòd ſi quis vult perfectè valere ſuam vltimam voluntatem in omnem caſum et euentum, apponat clauſulam codicillarem ſequentem videlicet. & ſi non valet vel valebit iure teſtamenti, valeat iure codicillorum, vel cuiuſlibet alterius vltimæ*
41 *volũtatis.* † *Nã magni eſt effectus iſta clauſula, per ea quæ leguntur & notantur per Dd. ff. de teſta. mili. l. 3. in fi. & ff. de vulg. ſubſti. l. cohæredi. §. cum filiæ. & C. de codi. l. fin. §. illud quoque. & ff. de iure codici. l. conficiuntur. & ff. de ver obli. l. ſi ita ſtipulatus fuerim. §. 1. & l. ſi à colono. eo. tit. Et videtur glo. fi. hoc. declarare, Inſti. de pupil. ſubſtitu. §. maſculo. & plene per Dd. in aut. ex cauſa. C. de liberis præteri.*

De ſubſtitutionibus, rubrica 3.

SVMMARIA.

1 Subſtitutionum materia eſt ſubtilis, lata, diffuſa & profunda.
2 Subſtitutio per quæ verba fiat. & nu 114.
3 Subſtitutionum verba mere directa, quæ.
4 Verbum, hæres, quid denotet.
5 Verbum, hæres, eſt verbum directum.
6 Verbum hæres, quomodo ratione adiuncti flectatur.
7 Verba, hæres & hæreditas, quid differant.
8 Subſtitutionum verba mere obliqua, quæ.
9 Hæreditas quomodo patri vel domino quæratur miniſterio filij vel ſerui.
10 Subſtitutionis verba analoga quæ.
11 Verbum, ſubſtituo, quid notet.

Verbum

12 Verbum, ſubſtituo, eſt verbum directum.
13 Verba, inſtituo & ſubſtituo ad quos gradus referantur.
14 Verbum, inſtituo, ad ſecundum gradum relatum, eſt analogum.
15 Verbum conſtituo quomodo in inſtitutione accipiatur.
16 Verbum, inſtituo, relatum ad primum gradum quandoq; flectitur ex vera voluntate teſtantis.
17 Subſtitutionum verba communia quæ.
18 Verbum relinquo quid notet.
19 Verbum, perueniat, trahitur ad vtrunq; ius.
20 Verbum, hæreditas, eſt verbum commune.
21 Verbum dominus, eſt verbum directum.
22 Hæres & dominus idem ſunt.
23 Directorum verborum in ſubſtitutionibus regulæ aliquot.
24 Obliquorum verborum in ſubſtitutionibus regulæ aliquot.
25 Communium verborum in ſubſtitutionibus regulæ aliquot. & exempla.
26 Significatio verborum tam directorum quàm obliquorum & communium attenditur ex conſuetudine.
27 Conſuetudo loquendi dat intellectum vocabulis.
28 Prima inſtitutio per quæcunq; verba fieri poteſt.
29 Subſtitutionum ſpecies & effectus.
30 Seruitus ceſſat in regno Franciæ.
31 Vulgaris ſubſtitutionis requiſita.
32 Vulgaris ſubſtitutio quomodo fiat.
33 Hæreditas quæritur patri per filiũ & domino per ſeruum, non vigore ſubſtitutionis, ſed iuris miniſterio.
34 Caſus nolentiæ trahitur ad caſum impotentiæ. & contra.
35 Subſtitutio vulgaris tacita quomodo fiat.
36 Subſtitutio vulgaris tacita cur ſic dicta.
37 Subſtitutio vulgaris mixta quomodo fiat.

38 Subſtitutio vulgaris quando expiret.
39 Subſtitutio vulgaris poſsitne aliquo caſu fieri ſine expreſſa inſtitutione.
40 Aditione vnius hæredum an extinguatur ſubſtitutio alterius cohæredis non adeuntis.
41 Teſtatore plures gradus ſubſtitutionis vulgaris faciente, an per aditionem primi expirent alij gradus.
42 Aditione non durante, an veniat ſubſtitutus.
43 Subſtitutionis vulgaris directæ effectus, qui.
44 Subſtitutio vulgaris facta impuberi continet tacitam pupillarem, ſtantibus verbis generalibus ſine reſtrictione, quod tamen multis caſibus fallit.
45 Teſtatoris voluntas limitat diſpoſitionem iuris.
46 Expreſſum facit ceſſare tacitum.
47 Subſtitutioni vulgari, quemadmodum nolentia aut impotentia locum facit: ita & abſtinentia.
48 Subſtitutio vulgaris facit de ſuo voluntarium.
49 Subſtitutio vulgaris an impediat tranſmiſsionem hæreditatis in alium.
50 Subſtitutio vulgaris habet duo capita, impotentiæ & nolentiæ.
51 Subſtitutionis vulgaris tribus gradib. factis, an per aditionem primi expirauerunt gradus ſequentes.
52 Teſtamentũ ſumit vires à ſubſtitutione vulgari, quando inſtitutio fuit nulla.
53 Subſtitutus an excludit fiſcum hæreditate ab inſtituto tanquam indigno ablata.
54 Subſtitutiones omnes notariorum ſtilo exprimuntur hodie.
55 Clauſula codicillaris quam magni ſit effectus in ſubſtitutione.
56 Subſtituti vulgaris datio an impediat tranſmiſsionem hæreditatis.
57 In ſubſtitutum vulgarem transfertur ius tripliciter de inſtituto.
58 Subſtitutionis vulgaris effectus impedientia quæ.
59 Inſtituto minore repudiante hæreditatem, & ſubſtituto adeunte, & minore poſtea reſtituto, quid iuris

quoad

quoad inſtitutum & ſubſtitutum.

60 Minor abſtinẽdo ab hæreditate paterna nõ renunciat abſolutè, ſecus abſtinendo ab hæreditate extranei.

61 Inſtituti pater an ſubſtitutum excludat.

62 Teſtamentum an vires ſumere poſsit ab inſtitutione vulgari expreſſa.

63 Teſtatore ſubſtituente pupillariter poſthumo, & expirante pupillari, an etiam expiret tacita vulgaris.

64 Subſtitutionis vulgaris tacitæ effectum an mater impedire poſsit, quemadmodum tacitæ pupillaris effectum impedit.

65 Subſtitutio vulgaris in codicillis facta quatenus valeat.

66 Iudex animi motum formare debet in dubijs ex præſumptione voluntatis teſtatoris.

67 Subſtitui an poſsit vulgariter in donationib. cauſa mortis & legatis. & qualiter.

68 Subſtitui an poſsit pupillariter in donationibus cauſa mortis & legatis.

69 Subſtitutionis pupillaris natura.

70 Subſtituere pupillariter quis poſsit.

71 Subſtitutio pupillaris quando fiat.

72 Teſtamentum facere non poſſunt in aliena poteſtate conſtituti.

73 Subſtitutio pupillaris fit dupliciter tacitè vel expreſsè.

74 Subſtitutio pupillaris p̃ſupponit hæredis inſtitutionẽ.

75 Subſtitutionis pupillaris requiſita.

76 Subſtitutio pupillaris an habeat locũ in filio naturali legitimato, per principem poſt mortem patris.

77 Subſtitutionis pupillaris effectus.

78 Subſtitutionem pupillarem continere tacitam vulgarem, & quibus caſibus fallat.

79 Subſtitutio pupillaris expreſſa fit aliquando adiectâ conditione, ſi hæres erit.

80 Subſtitutione pupillari ſucceditur directè & immediatè pupillo.

81 Subſtitutio pupillaris expreſſa ſi non valeat iure directo, an trahatur ad fideicommiſſum.

82 Subſ

82 Subſtitutio pupillaris expreſſa, excludit viam inteſtati quamdiu poteſt.
83 Subſtitutio pupillaris an quemadmodum excludit venie̅tes ab inteſtato, pariter excludat monaſterium, quod ingreſſus e͏̃ſt pupillus.
84 Subſtitutio pupillaris tacita an excludat matrem puberis.
85 Decedentium voluntates limitantur pietate & charitate.
86 Ex ſubſtitutione pupillari tacita, quando & quibus caſibus teſtator matrem ſuccedere voluit.
87 Mater tanquam indigna repulſa, nunquid veniet ſubſtitutus.
88 Subſtitutio vulgaris tacita, contenta in expreſſa pupillari, an excludat matrem.
89 Subſtitutus patruus an excludat liberos nepotis.
90 Subſtituta vulgariter auia paterna nepoti impuberi, an tacita pupillaris ſub illa comprehendatur?
91 Subſtitutio pupillaris tacita cõtenta in vulgari, an excludat fratrem.
92 Subſtitutionis pupillaris effectus quando & qualiter operentur.
93 Subſtitutio pupillaris finitur vndecim modis.
94 Subſtitutionis exemplaris natura.
95 Subſtitutio exemplaris cur ſic dicta.
96 Subſtitutionis exemplaris ſimilitudo vnde cauſam trahat.
97 Hæredem habere honor eſt.
98 Subſtitutiones, pupillaris & exemplaris, in quibus conueniant.
99 Subſtitutiones, pupillaris & exemplaris, quomodo differant.
100 Ad ſubſtitutum exemplariter an omnia bona tranſeant.
101 Subſtitutio exemplaris quando & qualiter expiret.
102 Subſtitutione breuiloquæ ſeu reciprocæ natura.
103 Subſtitutio reciproca ſeu breuiloqua quotuplex ſit.
104 Subſtitutio breuiloqua directa quomodo fiat.

105 Sub-

105 Subſtitutionis breuiloquæ effectus.
106 Subſtitutionis reciprocæ aliquot exempla.
107 Subſtitutio breuiloqua impuberibus facta, an trahatur ad fideicommiſſariam.
108 Subſtituens teſtator, qui habet tres liberos ex duabus vxoribus, reciproce, & vno decedente, an frater in vtroque latere coniunctus excludat vno latere coniunctum tantum.
109 Subſtitutione reciproca impuberibus facta, vno adeunte & alio nō, an extinguatur vulgaris in perſonam adeuntis, vel pupillaris in perſonam impuberis.
110 Teſtatore vnum inſtituente in re certa, & alios faciente vniuerſales omnibusq́; breuiloquè ſubſtitutis an inſtitutus in re certa cenſeatur alijs ſubſtitutus, & contra.
111 Subſtitutio compendioſa, vnde ſic dicta.
112 Opuſculum hoc non tractat de raro ſed communiter accidentibus.
113 Quæſtiones paganicæ ſine militaribus expediri nequeunt.
115 Subſtitutio quæ fit per verba merè obliqua, ſemp cenſetur fideicommiſſaria.
116 Subſtitutio per verba merè obliqua non cenſetur fideicommiſſaria in perſonis, in quibus cadit fictio iuris &c.
117 Subſtitutio à pagano per verba merè directa, cum diſtributiuo, quandocunq;, quomodo fiat, tam ſecundum canoniſtarum quàm legiſtarum ſententiam.
118 Defuncti voluntas eſt ſemper extendenda ſecundum eius mentem, vt magis valeat quàm pereat.
119 Teſtatoris ambigua voluntas quibus adminiculetur.
120 Verbum diſtributiuum, quandocunque, adaptat & diſponit verba merè directa.
121 Subſtitutio compendioſa facta pagano verbis directis impuberi, cum diſtributiuo temporis poſt pubertatem, an valeat iure fideicommiſſi?
122 Subſtitutionis compendioſæ à pagano filio impuberi factæ per verba communia ſeu analoga natura.

123 Verba communia cur ſic dicantur.
124 Teſtatore pagano ſubſtituente filio inſtituto tantum per verba: ſi ſine liberis deceſſerit, an idem ſit iuris ac ſi per verbum diſtributiuum, quandocunq;, ſubſtitutio facta eſſet.
125 Quādo verba directa communia vel analoga miſcentur in ſubſtitutione, quid iuris ſit.
126 Inſtitutio compendioſa à pagano facta per quem modum expiret.
127 Teſtatore inſtituente filium, & inde ſubſtituente compendioſè: hoc modo quandocunq; filius meus deceſſerit, lego tali bona mea, qualis ſit ſubſtitutio.
128 Teſtatore dicente, filio meo impuberi ſi deceſſerit, talem ſubſtituo, an per verbum, impuberi, videatur limitata ſubſtitutio ad tempus pupillaris ætatis.
129 Codicillaris clauſulæ in ſubſtitutionibus tenor.
130 Codicillaris clauſulæ in teſtamento appoſitæ vis, & effectus.
131 Teſtantis vltima voluntas coniecturata, quibus modis flectatur, vt rigor iuris in ea ceſſet.
132 Hæredes plures inſtituti vel ſubſtituti cōiunctim, qualiter ſuccedere debeant?

Poſtquam præmiſimus aliqua, licet pauca de materia teſtamentorum, nunc videndum eſt de ſubſti-
1 *tutionibus. † Verū quia materia ſubtilis, lata, diffuſa, & ꝑfunda eſt, aliqua quotidiana & practicabilia colligam, reliqua ſolertibus iuriū inquiſitoribus relinquēdo. Primò igitur quæram, quibus verbis fit qualibet inſtitutio. Et ſecundò quot ſunt effectus cuiuslibet ſubſtitutiōis. Sed præmittenda eſt derogatiua quam iura, gl. & Dd. aſſignant inter verba merè directa, merè obliqua & cōmunia ſiue analoga, quorū cognitio ſeruiet ad oēs ſpecies ſubſtitutionū, ex eo, ꝙ ſecundū vim verborū diuerſificantur ſub-*
2 *ſtitutionū intellectus. Et ideo præmitto ꝙ quādoq; ſubſtitutio fit per verba merè directa puta hæres eſto, hæredem*

dem inſtituo, vel ſimilia. quandoq; per verbum analogũ, puta ſubſtituo. quãdoq; per verba communia, puta deuol uatur, perueniat, deueniat, pertineat, reuertatur vel redeat, & ſimilia. Aliquãdo per verba obliqua vel precaria, puta rogo, peto, volo q̃ det, vel reſtituat, vel p verba imperſonalia, vt q̃ detur, vel reſtituatur, hac eſt obliqua. Et horũ omniũ tam ex parte conditionis quàm ex parte diſpoſitionis, varius eſt effectus. † Et dic q̃ merè directa 3
ſunt illa, per qua ex propria virtute verborum quis immediatè vocatur ad ius exiſtentia hæredis illius, de cuius hæreditate agitur, ſeu in cuius hæreditate facta eſt ſubſtitutio: vel clarius: verba directa ſunt illa, p qua dirigitur hæreditas in inſtitutum, ſine alterius quàm teſtatoris miniſterio: vt cũ teſtator diſponit per hac verba, hæres eſto, vel hæredem facio, vel ordino vel inſtituo vel heredem mihi ſubſtituo, hæreditatem illi relinquo, vel volo q̃ hæreditas mea cadat in illũ, prout colligitur Inſt. eo. & C. de teſta. l. quoniã. ff. de hære. inſti. l. his verbis. † Nam hoc 4
verbum hæres proprio ſenſu verbi notat ius hæreditarium ciuile directũ, & immediatũ in ea hæreditate, in qua eſt adiectum. Nam bene ſequitur, q̃ in illis verbis eſt hæres, directè & immediatè ciuilis ſit ſucceſſor. Et notãter dicitur, in hæreditate, in qua adiectum eſt: quia ex vulgari directa immediatè fit hæres in hæreditate teſtantis, ex pupillari directa immediatè & in hæreditate pupilli ſiue impuberis, & etiam in hæreditate furioſi immediatè eſt hæres teſtantis. Et hoc ſi impubes fuit hæres inſtitutus: ſi autem eſt exhæredatus, tunc ſolius impuberis fit hæres, nõ etiam teſtatoris † Quod autem verbum hæres, 5
ſit verbum directum, verum eſt regulariter: quoniã quandocunq; flectitur ad obliquũ vel ex qualitate ſeu ex defectu

fectu ſolennitatis: vt quia in minus ſolenni voluntate ſeu teſtamento inſtitutus eſt, quod teſtator legitimum voluit haberi: vt l. codicillis §. fi. ff. de leg. 2. vel codicillis teſtamento per fideicommiſſum confirmatis. vt in l. cum quis. §. Seia. de lega. 3. vel in pupillari ſubſtitutione in codicillis facta: vt in l. Scauola. ff. ad Trebell quæ, licet aliqui contradicant, debet intelligi in ſubſtitutione verbis directis facta. Quod patet ex eo quod dicit, ex benigna interpretatione valere iure fideicõmiſſi. ſi enim eſſet facta per verbum commune, non eſſet opus benigna interpretatione. ſed ex verborum communi conſenſu iure fideicommiſſi valeret.
6 *† Item flectitur verbum, hæres, ratione adiuncti, ſi iungatur verbis precarijs alterius factum exigẽtibus: quale eſt illud verbum rogo: vel peto: vt l. filiuſfamil. §. vt ſi quis. de lega. 1. & l. pater filium. § fi. de lega. 3.*
7 *† Licet autem verbum, hæres, ſit directum, ſiue in recto ponatur, vt hæres eſto. ſiue in obliquo: vt hæredem facio vel inſtituo vel ordino: tamen verbum, hæreditas, non eſt directum: ſed potius commune: ſiue in recto ponatur ſiue in obliquo.*
8 *† Verba autem merè obliqua ſunt, quæ ſola important ius obliquum mediatum ſcilicet alterius onerati miniſterium exigentia: vt ſunt precaria, & fideicommiſſaria: vt rogo, peto, volo, mando, quod facias ad Titium pertinere, & ſimilia. ff. ad Trebel. in pluribus legibus & Inſt. de fideicommiſſa. hære. §. inprimis. ſic quod quia ad eorum effectum alterius inſtitutiones requiruntur, obliquantur, ſeu in obliquum coarctantur: vt in l. vbi purè. ff. ad Trebel. in pñn.*
9 *† Nec obſtat prædictis, quod filiofam. vel ſeruo alieno inſtituto acquiritur patri vel domino miniſterio filij vel ſerui: & tamen ius directũ quæritur patri vel domino, quia ibi nõ exigitur miniſterium onera-*

onerati: ſed ſolius inſtituti: qui ſi ſit filiusfa. eadem perſona iuru miniſterio cenſetur cum eo, qui ſit hæres: vt l. finali. C. de impub. & alijs ſubſti. Vel ſi ſit ſeruus, dominus eius capiat: vt Inſt. de noxa. §. omnes autem. Et ex perſona domini ius capiendi habet: vt l. debitor. §. ſeruo. de le. 2. & C. de hære. inſti. l. neq; per ſe. † Verba vero analoga ſunt illa, quæ propriè & per prius important ius directum. ſed poſterius & impropriè notant ius obliquum: vt eſt verbum ſubſtituo: quod aliquando dicitur eſſe commune. l. iam hoc iure. §. ſed ſi alter. ff eod. Tamen non eſt verum quod ſit ſimpliciter commune: quia verbum commune indifferenter ſe habet ad ius directum & obliquũ ex proprio ſignificatu verbi. † Sed verbum ſubſtituo eſt eiuſdem compoſitionis, quod inſtituo, ſola exiſtente differentia in ſyllaba, ſub qua nil mutatur in ſenſu verbi inſtituo, niſi quod notat poſterioritatem ſeu inferioritatẽm gradus. † Conſtat autem quod verbum ſubſtituo eſt verbum directum: & quod ſit directum probatur in l. tutores q. §. hæres. ff. de admi. tuto. & l. latinus. de leg. 2. & l recuſare. §. Titius. ff. ad Treb. Quibus apertè dicitur quod fideicõmiſſum vniuerſale non eſt ſubſtitutio. nec fideicommiſſarius ſubſtitutus. Et hoc eſt verum propriè, ſtrictè & propriè ſumpto vocabulo ſed latè & impropriè, poſterius dicitur ſubſtitutus: vt l. Titia. §. Seia. de leg. 2. vt patet quod propriè & per prius eſt directum: ſed impropriè & per poſterius eſt obliquum: vt dixi. Sed inſtabis: verbum, inſtituo, eſt merè directum: ergo verbum ſubſtituo eadem ratione non eſt directum: vt patet ex præmiſſis Reſponde: † verbũ inſtituo propriè refertur ad primum gradum. Et primus eſt ſemper directus & immediatus: aliquãdo tamen vt infrà dicetur trahitur ad ſecundum. Sic & pa-

10, 11, 12, 13 (marginal paragraph numbers)

riter verbum ſubſtituo, quod licet ſemper de ſuo proprio ſignificatu referatur ad ſecundum gradum: tamē quandoq;, vt viſum eſt, per impropriationem trahitur ad primum. Et ideo vice verſa verbum, inſtituo, relatum ad primum gradum, poteſt quandoq; impropriari, cum omnis ſubſtitutio ſit inſtitutio: vt l.1.l. in ratione § ſi filio. ad l. Fal. ff. & in l. Gallus. in prin. de libe. & poſthu. & ꝙ ibi notatur, vbi exponitur inſtitutio. 1. ſubſtitutio. Et ſic poſſet adaptari impropriè & per poſterius ad fideicommiſſum. Nam fideicommiſſarius eſt inſtitutus: vt l. qui quadraginta. ver. nam hæres. ff. ad Trebel. vnde ſi teſtator extraneo Titio hærede inſtituto diceret, ſi Titius poſt annum adita hæreditatis deceſſerit, Seium inſtituo, nō adiecto verbo, hæredem ſeu, talis inſtitutus eſto, non adiecto verbo, hæres. Certum eſt, quod his verbis eſſet fideicōmiſſum ritè relictum, perinde ac ſi dixiſſet, ſubſtituo. facit d. l. qui quadraginta & l. Gallus. in prin. nō obſtat. l. 2. & 3. §. ſi quis ita. de hære. inſti. Quia ibi ſubauditur verbum hæres: ne ſubſtitutio ſit inualida, hic aūt non ſubauditur, ne ſubſtitutio vitietur, cum in terminis ſuppoſitis nō poſſet eſſe directa, niſi in milite. l. idem, in prin. de mili. teſt.

14 † Sic etiā hoc verbum, inſtituo, relatum ad ſecundū gradum eſt analogum, quia quādoq; per poſterius impropriè eſt obliquum, ſeu indirectum. ſ. quando refertur ad ſecundum gradū obliquum, ſicut verbum ſubſtituo relatū ad

15 primum gradum. † Idem in verbo, conſtituo, ex vi paris diſpoſitionis. Nam verbum conſtituo per prius eſt directū vt l precibus. C. eodem. & per poſterius eſt obliquum: vt d. l. qui quadraginta: vnde ſi dicat teſtator Titium filiū impuberem hæredem inſtituo, & ſi in pupillaritate deceſſerit Seium ſibi conſtituo, vel ſimpliciter conſtituo abſq; verbo,

verbo,ſibi,erit directa ſubſtitutio ac ſi dixiſſet ſubſtituo. arg.d.l.precibus. † Item verbum inſtituo relatum ad pri- 16 mum gradum.quandoq; flectitur ex vera vel præſumpta volũtate teſtantis per caſum notabilẽ in præal.l.codicillis §.fina.de lega.2.Quod autem dicitur verbum ſubſtituo, non eſſe merè ſeu ſimpliciter directum, verum eſt,niſi addatur verbo merè directo, puta hæredem ſubſtituo : quia tunc propter adiectionem verbi directi coarctatur,ad ius directum.vt l.cohæredi.§.fi.ff.de vul. † Verba autem cõ- 17 munia ſunt, quæ vtroq; modo directum & obliquum ſeu alterutrum, ex vi verbi, pariter important. qualia ſunt verba,ſuccedat,perueniat,pertineat, deueniat,& huiuſmodi ſimilia. † Item & verbũ,relinquo. nam bene ſequi- 18 tur,eſto hæres,ergo ſucceſſor.vt l.nihil aliud.& l.hæredis appellatione de verb ſig.& l potuit.C.de iure delib. Itẽ ſequitur, eſt fideicommiſſarius,ergo ſucceſſor vt l.cogi.in prin.ff.ad Treb.& l.nõ ea.eo.tit. Itẽ eſt hæres,ergo ad eũ pertinet, ꝙ pertinuit hæreditati.vt l.ſciendũ.de ver.ſig. & l.ſi auia.C.de iure delib. Itẽ econtra,eſt ſucceſſor,vel ad eũ pertinet hæreditas, nõ magis infertur, ergo eſt hæres quã eſt fideicommiſſarius,nec econtra.† Item & ver- 19 bum perueniat,ad vtrunq; ius trahitur, ſeu vtriq; cõuenit.l.hæredibus.§.Titius.ff.ad Trebel. iuncta l.cum virũ. C.de fideicommiſ.& ſic de ſingulis,vt patet ex ſenſu verborum. Ex prædictis patet, ꝙ licet verbum hæres eſto,vel hæredẽ inſtituo, vel facio,ſit merè directũ: † tamẽ verbũ 20 hæreditas eſt cõmune,ſiue ponatur in recto, vt volo ꝙ hæreditas mea ſit Titij, ſiue in obliquo, vt hæreditatis meæ ſit dominus vel hæreditatem meam Titio relinquo. Hæc omnia verba poſſunt verificari ex iure directo, vt l.his verbis in princip.ff.de hæred.inſtitu. & etiam ex obliquo

21 *vt l.facta in prin.ff.ad Trebell.& ibi notatur.* † *Nec obſtat,quod verbum.dominus, videatur eſſe directum,ſicut verbum hæres.argu.l.Scæuola.ff.ad Trebel.cum eundem effectum important Inſt.de hære.quali.& diffe.§.penul. facit quod notatur in d.l. his verbis vbi glo.rationem aſ-*
22 *ſignat.*† *Quia hæres & dominus idem ſunt,quia illa gloſſ. non debet ſimpliciter intelligi:ſed quod tenetur vt genus & ſpecies. nam bene ſequitur,hæres eſt, ergo dominus vt in d.l. cum hæredes in principio. Sed non conuerteretur, eſt dominus ergo,hæres,vt ſentit gl. in l.1.ff.de bono.poſ. ex quibus concluditur, quod verbum dominus, eſt commune. Et quanquam per præmiſſa ſatis pateat doctrina diuerſitatis verborum in inſtitutionibus occurrere ſolitorum, & de eorum interpretatione: clarius tamen poteſt dictorum verborum per ſequentes regulas dari doctrina.*
23 † *Et primò in verbis directis, in quibus prima regula eſt iſta. Quod verbum directum* ꝙ *de ſe importat tale ius, ex quo poteſt recta via adiri hæreditas, de iure prætorio,eſt directum. Secunda regula datur, quod omne verbum importans,vt ſuccedatur immediatè & vniuerſaliter teſtatori eſt & dicitur directum, ita nota.in l.eam quam.* C. *de fideicom. Tertia regula datur,quod verbum directũ ſignificat ſucceſſionem deſcendere ab inſtituto deficiẽte, in ſubſtitutũ immediatè & incontinenti,ita dicit gloſ.in dicta l.eam quam. Quarta regula datur, quod omne verbum prolatum à teſtatore,quod excludit omne miniſterium alterius in ſubſtitutione vniuerſali, eſt directum, iuxta theoricam l.ſi quis, cum ibi notatis ff.de vſufructu.*
24 † *Item circa verba obliqua dantur iſtæ regulæ, quarum prima eſt. Illud eſt verbum obliquum,quod requirit factum & miniſterium alicuius ad transferendum ius hæredita-*

reditarium in alterum. Secunda regula eſt: quod omne
verbum quod importat tale ius, ex quo non poßit adiri
hæreditas, nec bo. poſſeſ peti, eſt verbum obliquum. Ter-
tia regula eſt, quod omne verbum per quod mediatè ſuc-
ceditur teſtatori, eſt obliquum. Quarta regula eſt. quod
nullum verbum eſt ita directū quod ſi poſitum ſit in alte-
rius miniſterio, quod non efficiatur obliquum, vt l. ex fa-
cto. ff. ad Trebellia. Quinta regula datur. quod capere de
manibus alterius q̃ teſtatoris, congruit ſubſtitutioni obli-
quæ ſeu fideicommiſſo vniuerſali. Sed mera reſtitutio fa-
cti rerum hæreditariarum, quæ fit habenti ius hæredita-
rium de per ſe, conuenit ſubſtitutioni directæ vt l. inter
omnes cum ibi notatis. ff. qui ſatiſda. cogun. † Item cir- 25
ca verba communia dantur iſtæ regulæ quarum prima
eſt. Omne verbum quod æquè propriè ſtat ſub ſignifica-
tione verbi directi & obliqui, adiectum ſubſtitutioni v-
niuerſali, eſt commune. Secunda regula datur, quod
omne verbum quod quandoq; reperitur in ſignificatio-
ne verbi directi, & eius effectum importat, & quandoq;
in ſignificatione verbi obliqui, & eius effectum importat,
eſt commune. eo quia eius ſignificatio conuenit pluribus
ſpeciebus ſubſtitutionum. Et vt non procedamus per igno
ta, ponamus exempla. Et primò de verbis directis, vnde
verbo inſtituo, hæres ſit, vel eſto, dominus ſit, vel eſto &c.
adijcio, adiudico, aßigno, do, cedo, concedo. accreſcat,
vnde ſi teſtator dicat ſic inſtituo filium meum hæredem.
& quandocunq; deceſſerit talem inſtituo, vel talis hæres
ſit, vel hæres eſto, vel hæreditatis meæ dominus ſit vel eſto,
vel tali bona mea adijcio, aßigno, do, concedo, adiudi-
co. Vel ſi dicat bona mea deueniant aut perueniant ad
talem ipſo facto, tunc propter iſtud adiunctum ipſo fa-

 cto, il-

cto, illa verba, perueniant ſeu deueniãt, ſunt in officio verborum directorum, licet de ſui natura ſint communia. quia illa verba eo ipſo operantur ſine miniſterio alicuius hominis: ita exponitur & notatur in c. eum qui. extra de praeben. lib. 6. & l. fina. C. de ſacroſanctis eccleſiis. per doctores. verba autem praedicta & alia ſimilia includunt diſpoſitionem & executionem diſpoſitionis quanti iuris eſt. Item exempla verborum obliquorum ſunt, detur, reſtituatur, tradatur, reddatur, det, reddat, tradat, reſtituat. Nam iſta verba miniſterium alterius includunt, ergo ſunt obliqua ſeu fideicommiſſaria, per regulas ſupra dictas. Item exempla verborum communium ſunt, perueniat, deueniat, ſuccedat, reddatur, deuoluatur haereditas mea &c. vel per alia verba ſimilia.

26 † Et ſciendum quod in ſignificatione iſtorum verborum tam directorum quàm obliquorum & communium eſt attendenda conſuetudo. ſeu modus ſignificandi per con-
27 ſuetudinem. † nam conſuetudo loquendi poteſt dare intellectum & quendam modum ſignificandi vocabulis, iuxta nota. in l. liberorum. §. quia tamen Caſſius. ff. de le-
28 ga. 3. † Vlterius eſt ſciendum, quod per quaecunque verba, ſiue per verba merè directa, ſiue obliqua, ſiue communia fiat prima inſtitutio, non refert, quia ſemper eſt directa inſtitutio. Et ille cenſetur eſſe inſtitutus iure directo. per l. quoniam. C. de teſtamentis. cum ibi notatis. Et diſtinctio praedicta verborum attenditur & conſideratur in ſecunda inſtitutione ſeu in ſubſtitutione. Vlterius eſt ſciendum vltra praedicta, quod verborum directorum quaedam ſunt directè ciuilia tantum, & quaedam directa directè, de quibus dicetur infrà in materia ſubſtitutionis
29 compendioſae. † Nunc de ſpeciebus & effectibus ſubſtitutio-

tutionum dicendum, pro quo præmittemus, in qualibet. differentias verborum teſtantium & qualitatum hæredum ac ſubſtitutorum conſtitui. & licet qualitas ſeruilis multas conſtituat differentias in materia inſtitutionum & ſubſtitutionum, de quibus ad omnes amplectendas differentias dicendum foret: & tamen omittam, ne inutiliter protendam volumen, ex eo † quod in præſenti regno Francia ceſſat ſeruitus, cum omnes ſint liberi, fruſtra igitur eſſet hic de illis tractare, cum eorum theorica non reducatur ad praxim. 30
† Videamus igitur primò de vulgari ſubſtitutione tria quæſita Primum qualiter, ſiue quibus modis, verbisve fit, ſecundò qualiter expirat, & tertiò, quales ſunt eius effectus. Ad primum quæſitũ dicendum eſt breuiter, 31
† quod vulgaris ſubſtitutio fit aliquando expreſsè, aliquãdo tacitè, aliquãdo partim expreſsè & partim tacitè. Expreſsè adhuc fit tripliciter .ſ. per ſpecialẽ verborũ expreſsionẽ: aut per ſpecialiorẽ, vel per ſpecialiſſimam. per ſpecialẽ adhuc dupliciter. quia aut verbis negatiuis, aut verbis affirmatiuis. Affirmatiuis, vt quia dicit teſtator ſubſtituo eum vulgariter, vel in primũ caſum, quod idem eſt l. Lucius. ff. de hære. inſti. & l. precibus. C. eo. vel quia dicit teſtator quiſquis mihi hæres erit, ſit hæres filio meo. vel hæredes meos inuicem ſubſtituo tales &c. Sciendum tamen eſt in iſtis vltimis exemplis ſubſtitutionis, verbis appellatiuis factæ, quod illa verba appellatiua non referuntur ad hæredes hæredum ſcriptorum: neq; referuntur niſi ad eos, qui ſcripti fuerunt hæredes, nõ autem ſi aliquis efficiatur heres per alium: 32
† vt puta pater per filiũ, dominus per ſeruũ quia tales nõ vocantur vigore ſubſtitutionis, ſed iuris miniſterio ff. de vulga. l. cum filio. l. ſi in teſtamento hæredes. cum concor. & Inſtitut. de vulga. §. ſed 33

& ſi ex diſparibus.ff. ad Trebell. l.quoties. Quandoq; fit verbis negatiuis, vt dictum eſt, ſupple importantibus conditionem, hoc modo. ſi hæres non erit, talis hæres mihi eſto l.1. in princip. de vulg. Aliquoties vero fit verbis ſpecialibus. quia dicit. ſi hæres eſſe non potuerit vel noluerit, talem ſubſtituo l. Lucius Titius qui fratrem. ff. de hæred. inſti. & l.cum proponas. C. de hæredib. inſti. Quandoq; verbis ſpecialiſſimis: puta ſi hæreditatem repudiauerit vel ſi abſtinuerit, vel ſi me viuo decedat: vel ſi poſthumus inſtitutus nõ naſcatur, vel ſi poſthumus abortiatur, prout hæc exempla probantur in l. ſi quis ita hæres inſtituitur. ff. de hæredi. inſtit. l. Gallus. in principio. ff. de liberis & poſthumis. l. cum in teſtamen. in prin. ff. de hære. inſti. l. fin. C. de inſti. & ſubſti. ſub condi. Quæ quidem exempla comprehenduntur ſub caſu nolentiæ, aut impotentiæ expreſſæ

34 ſubſtitutionis vulgaris. † Et eſt ſciendum, quod caſus nolentiæ trahatur ad caſum impotentiæ. & econtra. per l. Gallus. in §. & quid ſi tantum. ff. de libe. & poſthu. & in

35 d. l fi. de inſti. & ſubſti. ſub condi. fac. † Nunc videamus

36 qualiter fiat tacita vulgaris, † & dicitur tacita, quia nec in genere nec in ſpecie comprehenditur ex vi verborũ, ſed ex legis mente præſumpta ſeu coniecturata, quã præſumitur teſtatorem voluiſſe prouidere poſt aditam hæreditatem per pupillum, & in caſu deſiſtentiæ inuenire, ſecundò vocatos, in vim vulgaris ſubintellectæ l. iam hoc iure. ff. de vulg. & Immo. in l. fin. C. de inſti. & ſubſti. ſub condi. fac. præſumendũ enim eſt teſtatorẽ voluiſſe ꝓuidere ſuæ ſucceſſioni in vtroq; caſu, videlicet adita hæreditate per

37 pupillarẽ. & nõ adita per vulgarẽ. † Vltimò videamus de miſta. ſ. de partim tacita & partim expreſſa, et dic huiuſmodi eſt, ꝙ ſubſtitutio vulgaris facta in vnũ caſum. ſ. nolentiæ,

lentiæ, ex ſubintellecta mente teſtatoris, porrigitur ad caſum impotentiæ per ea quæ ſup. dicta ſunt.† Ad ſecun- 38
dum quæſitum, quo quærebatur qualiter expiret? reſponſio eſt ſatis clara, quod ſubſtitutio vulgaris, per quam immediate ſuccedıtur teſtatori, expirat. inſtituto adeunte hæreditatem. l. poſt aditam. C. de impu. & ali. ſubſtitu. cum ſuis concor.† Sed quæri poteſt, an ſubſtitutio vulga 39
ris poſſit aliquo caſu fieri ſine expreſſa inſtitutione? & dic quòd ſic, hoc modo, ſi legitimus hæres mihi non erit, talis hæres eſto, vt colligitur ex l. ſi quis ita. & ex l. aſſe. l. cum in teſtamento. ff. de hæred. inſti cum concor.† Sed dubi- 04
tatur, an per aditionem vnius hæredum extinguatur ſubſtitutio alterius cohæredis non adeuntis? & dic quòd ſi ſubſtitutio fuit facta copulatiue ſeu coniunctim, tunc expirat, per ea quæ leguntur & notantur. in l. teſtamento. C. de impub. l. 1 § ꝑ ſecundo. C. de cad. tol. Sed ſi diſſinitiue ſeu diſiunctim, tunc expirat, quo ad adeuntem tantum. l. penulti. ff. de iniuſto rup. & l. duobus. §. filium. l. cum filio. §. fin. l. cohæredi. §. cohæres. ff. de vulgari.† Sed 41
ponamus quòd teſtator fecerit plures gradus ſubſtitutionis vulgaris, an per aditionem primi expirent alij gradus? & dic quòd ſic, per l. cum in teſtamento, alias in teſtamentum. ff. de hæred. inſtit. facit. l. ſi mater. in §. final. ff. de vulga. † Sed pone quòd aditio non durat, puta quia mi- 42
nor adiẽs reſtituitur aduerſus aditionem, an veniat ſubſtitutus? & dic quòd ſic, quia ſufficit fuiſſe adimpletam aditionem. arg. eorum quæ leguntur & notantur. in l. ex contractu. ff. de re iudi.† Supereſt videre de principali et 43
practicabili quæſito, ſcilicet quales ſunt directæ ſubſtitutionis vulgaris effectus? & quia ſatis eſt hæc materia trita per text. gloſſ. & Dd. paucis abſoluam: & dico quòd

vulgaris reperiuntur eſſe quinque effectus principales: Primus in hærede ſui iuris, quem teſtator ſui iuris eſſe ſciebat, illa verba vulgaria: ſi hæres non erit, alium ex ſe producunt effectum, ex ſubintellecta mente teſtãtis, videlicet, vel mutata conditione alium hæredem non fecerit. l. 3. cum ibi notatis. C. de hære. inſti. & de vulga. §. fin. & in l. ſi paterfamilias Titium. ff. de hæred. inſti. Secundus effectus eſt, quia teſtamentum poteſt ſumere vires à ſubſtitutione vulgari l. 3. §. fin. ff. de libe. & poſth. quia teſtamentum à ſecundis tabulis poteſt accipere vires, per l. 1. § pro ſecundo. C. de cadu. tol. & ibi glo. & l. Thais. §. Spendoforus. ff. de fideicommiſſ. lib. Tertius effectus eſt quia expreſſa vulgaris continet tacitam pupillarem. d. l. quamuis. C. de impub. & l. final. C. de inſtit. & ſubſtit. ſub condi. fact. Quod intellige & limita ſi alia non ſint verba reſtrictiua contrariam voluntatem teſtantis indicantia, quia ſecũdum illam reſtrictionem oporteret limitare verba & mentem teſtantis, eo quòd adiectio qualitatis coarctat orationem, cui adijcitur. l. prælatus. ff. de auro. & arg. leg. l. commodiſſime. ff. de liberis & poſth. Et quòd verba qualificatiua reſtringant effectũ ſubſtitutio-
44 *nis hoc clare probat. l. ſi pater. ff. de vul. & pupi. † Stantibus tamen verbis generalib. ſine reſtrictione, tunc vulgaris facta impuberi, continet tacitam pupillarem. per d. l. iam hoc iure. Fallit tamen in multis caſibus. Primo ſi appareat de contraria voluntate defuncti. d. l. iam hoc iure*
45 *in fin. † Quia voluntas teſtatoris in his limitat diſpoſitionem iuris. per §. diſponat in auten. de nup. Secundo fallit in caſu l. fin. prædictæ. C. de inſtit. & ſubſtitu. ſub condi. fac. quando mater eſt in medio. Nam quamdiu mater eſt in medio, dicta pupillaris continetur in ipſa vulgari conditio-*

conditionaliter, videlicet, ſi viuat & ſuccedere velit: quia ſi mater ſupermoriatur, aut ſuccedere nolit, non tranſmittit priuilegium, vt ſentit d. l. fi. in fi. Et ideo viuente matre ſumus incerti an pupillaris cõtineatur in vulgari vel non, quia futurus euentus declarat. Nã ſi mater ſuperuiuat, & velit ſuccedere non ſubintelligitur ſeu concluditur pupillaris, ſaltem actualiter & effectualiter, & habitudinaliter, quæ potentia & habitudo reducuntur ad actum, hoc eſt, ad effectum pupillaris ſubintellecta, ſi mater durante pupillaritate ſui pupilli decedat, aut ſe nolle ſuccedere declaret: quia tunc eluceſcit virtus dicta pupillaris, ſecundum not. per gloſſ. & doctores in d. l. fin. & in l. precibus. C. de impu. & ali. ſubſtitut. & eſt dicta pupillaris, ſubintellecta, matre viuente, impedita producere effectum, ſicuti virtutes intellectuales animæ pupilli impediuntur in earum operatione, propter inhabilitatem organorum corporis, quemadmodum per habilitationem organorum, quæ fit adoleſcente pupillo, anima intellectiua exercet ſuas operationes, quas etiam à prima ſui creatione habitualiter habebat: ita ſublata de medio matre vel declaratione facta, quòd non vult ſuccedere, illud velamen priuilegij maternalis tollitur, quod impediebat virtutem operatiuam dictæ pupillaris ſubintellectæ, quæ exinde operatur fauore ſubſtituti. Quod limita niſi pater eſſet in medio, quia priuilegium maternum extenditur ad paternum. Nam ſi auus ſubſtituat vulgariter nepoti ex filio in pupillari ætate exiſtenti. tunc tacita pupillaris ſubintelligitur cum conditionibus prædictis, de quibus dictum eſt in matre. Nam non eſt veriſimile, auum ſiue ſoboli extraneum ſubſtitutum præferri voluiſſe vt l. generaliter. §. cũ aũt. eo. tit. C. de

de inſtit. & ſubſti. ſub condi. fa. Et breuiter in his & alijs ſubauditionibus ſemper recurrendum eſt ad mentem teſtantis, & conſiderandum quid veriſimilius voluerit, vel ſenſerit teſtator l. Lucius in fi. de har. inſt. vbi bonus caſus. & in d. §. cum autem. Tertio fallit, quando ex ſubauditione pupillaris reſultat inæqualitas: quia tunc vna ſub intelligitur in altera: per l. quamuis. C. de impub. & c. & in hoc caſu nil operatur priuilegium maternum. ſed datio inæqualis cohæredis: & ideo mater non excluditur à ſucceſſione impuberis defuncti in vim alicuius ſubintellectæ pupillaris ſubſtitutionis: quia non poteſt ſubintelligi propter inæqualitatem perſonarum, ex eo quòd illa determinatiua ſubſtitutio, non poſſet æqualiter determinare mentem teſtantis, cum puberi non poßint pupillariter ſubſtitui. Item fallit in caſu l. ſi pater filium impuberem. ff. de vulgar. ſecundum vnum intellectum intelligendo, quòd pater in caſu illius l. ſubſtituiſſet vulgariter. Sed intelligendo quòd ſubſtituiſſet pupillariter non eſſet caſus fallentiæ. Quia in vna pupillari, alia non ſubintelligitur,
46 ex eo, † quòd expreſſum ceſſare facit tacitum. l. ille aut ille. §. cum in verbis. ff. de leg. 3. Et ratio, quare in caſu illius legis, præſuppoſito, quòd vulgaris fuiſſet ſubſtitutio, non ſubintelligitur pupillaris, eſt: quia teſtator vnum caſum omiſerat per quem poſthum. reperiebatur præteritus, & ſic teſtamentum nullum, & vulgaris non fuit ſortita effectum: & ſic ex ſe non potuit producere effectum tacitæ pupillaris: quia ad eſſe pupillaris præſupponitur exiſtentia hæredis actu vel aptitudine: vel in l. moribus. ff. de vulga. Item fallit generaliter, vt plures caſus ſub iſto comprehendamus, vbicunque ex apparentibus circunſtantijs aut coniecturatis voluntatibus, aliter teſtatorem ſenſiſſe præſu-

præſumitur: puta quia pietas vel charitas ſuadet teſtatorem ſubintelligere voluiſſe pupillarem ex circunſtantijs & in fauorem eorum qui in pietate vel charitate ſibi proximiores exiſtebant ſubintelligi: & primum de charitate probatur in l cum acutiſſimi. C. de fideicom. & in l. Lucius. §. fin ff. de hære. inſtit. Secundus vero probatur ad literam in c ſi pater. de teſta. in 5. de quibus, dicetur infr. in materia fideicommiſſariæ ſubſtitutionis. Quartus effectus eſt: quia per dictam vulgarem ſubſtitutionē ſucceditur immediate teſtatori, & non ei, cui eſt facta ſubſtitutio. Inſtit. de vulga. & pupilla. in princi. Et ideo ſi inſtitutus repudiet vel abſtineat, ſubſtitutus pupillaris vigore vulgaris ſubintellectæ in pupillari ſuccedet teſtatori: per l. fin. prædictam. C de inſti. & ſubſti. ſub condi. fac. de quo dicetur in materia pupillaris.† Et eſt ſciēdum atque notandum, quòd quemadmodum nolentia aut impotentia locum facit ſubſtitutioni vulgari: ita & abſtinentia. per ea quæ leg. & not in l. Iulianus. ff. de acquir. hær. & ſic in caſibus in quibus in caſu nolentiæ aut impotentiæ locus eſt ſubſtitutioni pupillari, eiſdem eſt in caſu abſtinentia: per lec. & not. communiter per Dd. in d. l. Iulianus. 47

† Quintus & vltimus effectus eſt: quia vulgaris ſubſtitutio facit de ſuo voluntarium: vt l. ſi filius qui patri. ff. de vulga. 48

† Quæritur vltra præmiſſa an ſubſtitutio vulgaris impediat trāſmiſſionem hæreditatis in alium. 49

† Pro quo præmitte, quòd ſubſtitutio vulgaris habet duo capita, ſcilicet impotētia & nolentiæ. Et caput impotētiæ habet tria mēbra, ſcilicet impotētia naturalis, impot iuris et impotētiæ facti. Primo naturalis: puta q̄a inſtituitur poſthumus, & non naſcitur, vel natus viuo teſtatore moritur: vt l. lex Cornel. ff. eod. tit. De ſecundo ſcilicet impotentia iuris, 50

iuris. Puta quia primus gradus de iure non valuit vel tenuit: vt in l. 3. §. fina. de lib. & poſthum, vel quia conditio inſtitutionis deficit. l. quæ ſub conditione. ff. de hære. inſti. Tertio dictum eſt per impotentiam facti: de qua in l. cum quadam in princip. & l. Pantonius. ff. de acquir. hæred. videlicet, quando inſtitutus rei publ. cauſa aberat & ibi deceſſerat. Et quia rationabile non erat quod eo tempore tempora deliberatoria ei currerent, vult imperator ei ſuccurri. quia pater pro filio inſtituto facta reſtitutione adibit: vt aperit ibi gl. quod in omni occupatione pro repu. procedit, eo quod omnis interpretatio in fauorem abſentiũ & deſcendentium, pro repu fieri debet. Inſti. de excu. tu. §. ſed ſi in bello, & hæc ſatis rationi conueniunt. De ſecundo vero membro. ſ. voluntatis locus fit ſubſtituto: cum inſtitutus, clare dixit nolo eſſe hæres, vel repudio ſeu recuſo, vel aliquos actus gerit, ex quib. inducitur repudiatio. Quia per ſimplicem taciturnitatem, etiam ſi tacens moreretur, tempore deliberationis durante: non propterea fieret locus ſubſtituto. quia moriens non videtur repudiare neq; adire. l. cum antiquioribus. C. de iure delib. Et quamdiu tacet, conditio ſubſtitutionis pendet. Et ideo inſtitutus decedens infra tempus deliberandi tranſmittit ius deliberatorium ad ſuum hæredem, per ea quæ leg. & not. in l. cum proponas. C. de hæred. inſti. Secus autem, ſi decedat poſt tempus deliberandi lapſum: quia tunc ius quod eſſet extinctum, non tranſmitteretur, nec ſuccederet ſubſtitutus ex diſpoſitione aperta teſtatoris, propter peruerſionẽ ordinis: ſed ſuccederet ex ſubintellecta, videlicet ex capite caducitatis. per l. vnicam. §. pro ſecundo. C. de cadu. toll. veruntamen ex vtroque idem reſultat
51 *effectus.† Quæritur etiam. ſi teſtator tres gradus ſubſtitutionis*

tionis vulgaris fecerit: puta ſi Gaius hæres non erit, Titius ſit hæres: & ſi Titius hæres non erit ſit Seius &c. Gaius adit hæreditatem,: an per aditionem ipſius Gaij per quam expirauit vulgaris l. poſt aditam. præalleg. an ſimiliter expirauerunt ſequentes gradus? & dic quod ſic, per ea quæ leg. & not. l. cum in teſtamento ff. de hæred. inſti. & l. ſi mater. ff. de vulg. cum vtrobiq; notatis. Et non ſolum facit ceſſare gradus ſequentes: ſed etiam excludit ius accreſcendi: vt in §. ſi vero inſtitutio auten. de hær. & Fal. col. 1. Poſſent addi alij tres effectus: quanquam aliqui ex præmiſſis dependeant: † quia teſtamentum ſumit vires à 52 ſubſtitutione vulgari, quando primus gradus eſt ipſo iure nullus: puta quia nulla, iniuſta, vel vitioſa fuit iſta inſtitutio, vt in l. 3. §. §. 1. ff. de iniuſ. rup. irritoq́ue fac. te. & l. ei qui ſoluendo ff. de hæred. inſtit. Si autem ab initio primus gradus inſtitutionis valuerit: ſed poſtea deſierit valere: puta repudiatione, morte naturali vel ciuili. tunc propter deſinentiam transfertur efficacia iuris primi gradus in ſecundum. Et tunc non dicitur proprie incipere à ſecundo: ſed continuari ad ſecundum: veruntamen idẽ eſt effectus. † Sed pone ꝙ inſtitutus aliqua ex cauſa efficitur indignus & aufertur ei hæreditas: an ſubſtitutus excludet fiſcum? Dic quòd non per l. ſi ſequens. in prin. ff. ad Sylla. Septimus effectus poteſt aſsignari, quia per cauſam immediate ſuccedatur defuncto, nõ ei cui ſit ſubſtitutio. l. 2. §. ſed ſi quis ita. ff. de vul. Sed quæritur circa hunc effectum, an hoc ſit ſemper verum, quòd per vulgarem ſuccedatur teſtatori & non inſtituto: & prædictus. §. ſed ſi quis ita, hincinde præſtat argumentum, propter illam dictionem, ei, ibi poſitam. Nam ſi referamus lo. ei ad inſtitutum, tunc dicemus ꝙ per vulgarem ſuccedatur vtriq;. 53

Com-

Communis tamen ſententia tenet quòd lo. ei refertur ad teſtatorem: quia ſi vellemus referre ad teſtatorem, clare probatur ex illo text. quòd per vulgarem ſuccedi tur teſtatori. Et ſi referamus lo. ei ad inſtitutum et per tacitam ſubſtitutionem vulgarem comprehenſam in pupillari vel pupillarem cõprehenſam in vulgar. oporteret locum fuiſſe primo gradui & deſiiſſe: per l. iam hoc iure. ff. de vulgari. Et ideo per directam vulgarem non ſucceditur niſi teſtatori. ad quod accedunt lec. & not. in ſi. C. de imp.
54 *& ali. ſubſtitu. & ibi gloſſ.* † *Et ideo hodie ex communi ſtilo notariorum omnes ſubſtitutiones exprimuntur, ſcilicet ſi hæres non erit, ſeu eſſe noluerit, vel non potuerit, ſiue erit, & in pupillari ætate, ſeu alias quandocunque ſine liberis, deceſſerit, eidem ſit decedenti ſubſtitutio vul-*
55 *gariter: & per fideicommiſſum &c.* † *Et cum adiectione clauſulæ codicillaris quæ magni eſt effectus: vt infra dicetur in materia ſubſtitutionis compẽdioſæ per quam quaſi infinitæ ceſſant iurium altercationes propter expreſſiones & adiectiones clauſularum prædictarum, quas conſulo apponi & ſub verbis futuri temporis ad ſedandum dictas quæſtiones. Octauus effectus eſſe poteſt, quia per dationem ſubſtituti vulgaris ſuus hæres efficitur voluntarius. per l. ſi filius, ſecundum vnum intellectum. ff. de lib. &*
56 *poſth.* † *Sed huic accedit alia quæſtio. An datio ſubſtituti vulgaris impediat tranſmiſſionem hæreditatis an hæredis*
57 *inſtitutio.* † *Pro quo conſiderandum eſt, quod tripliciter transfertur ius de inſtituto in ſubſtitutum vulgarem. Vno modo, quantum ad ius deliberandi: & iſtud ius deliberandi non impeditur per dationem ſubſtituti, per ea quæ not in l. ſi fratres. & in l. cum antiquioribus. C. de iure deliberan. Alia eſt tranſmiſſio, quæ fit ex iuris diſpoſitio-*
ſed

ne. de qua in l. vnica. C. de his qui ante aper. tab. hoc eſt, quod hæreditas aſcendentium transfertur in deſcendentes, etiam non agnita vel adita, non obſtante datione ſubſtituti vulgaris: hoc eſt dicere, quod ſuus excludit ſubſtitutum vulgarem. Alia & tertia eſt tranſmiſſio quæ fit ad hæredem extraneum & non ſuum inſtitutum. Et in hoc articulo opiniones ſunt variæ: in c. cum antiquioribus. C. de iur. deliberan. & in l. cum proponas. C. de hæredi. inſtitu. & in d. l. vnica. C. de his qui ante aper. tab. in quibus communior ſententia videtur inclinare in illam partē, quod datio ſubſtituti vulgaris non impediat tranſmiſſionem hæreditatis ad hæredem inſtituti, etiam nō ſuum facit. l. ſi pater. ff. de hæredib. inſtituend. & l. cum proponas. C. eodem quia in ſubſtitutione ſubauditur illa clauſula. videlicet, per alium hæredem non fecerit: per iura proxime allegata: & quæ lex licet dura ſeruanda tamen eſt. † Supereſt videre, quæ impediant præmiſſos effectus ſubſtitutionis vulgaris. & dic primo, quod aditio inſtituti per allegat. l. poſt aditam. & per autenti. hoc amplius. C. de fideicommiſſis. & in perſona omnium ſubſtitutorum: per l. cum in teſtamento, alias cum in teſtamentum. ff. de hæred. inſtitu. & per l. ſi mater. §. fi. ff. de vulg. & per gloſſ. inſtit. de vulg. & pupil. in princi. ſuper verbo nouiſſimo. quod limita per text. ſuo. Sed licet dicta ſubſtitutio vulgaris per aditionem expiret ex verbis legis: non tamen ſimplex mente: quia aliquibus caſibus de quibus in autent. hoc amplius. C. de ſideicommiſſ. eius effectus tranſmittitur etiam poſt aditam. † Quæritur ſi inſtitutus minor repudiet, & ſubſtitutus adeat, & poſt hæc tempus adeundi per pupillum, labatur. pupillus vero poſtea reſtituatur ad omiſſam hæreditatem 58 59

tatem: an non obſtante reſtitutione, ſubſtitutus veniet. & dic quod ſic de iuris rigore. quia ſemel fuit ſibi aperta via. l. & ſi ſine. §. ſed quod Papinianus. ff. de mino & l. ex contractu. ff. de re iudi. Aliqui tamen dicunt, quod minor reſtitutus aduerſus omiſsionem hæreditatis paternæ, euocat à ſubſtituto propter æquitatem iuris fauentis filijs & liberis in hæreditate parentum. Et ratio aſsignari poſſet: quia hæreditas paterna cenſetur filij per l. in ſuis. ff. de liberis & poſthumis. cum ſuis concor. ita quod etiam, ſi iudicio defuncti hæreditas paterna ad eum perue-
60 *niret: quod ſecus eſt in hæreditate ab extraneo delata. † Et minor abſtinendo non renunciat abſolute: alias non poſſet recurrere ad remedium reſtitutionis: ergo nec tranſit abſolute & irretractabiliter ad ſubſtitutum. Et ſi ſubſtitutus conqueratur, dicendo quod tollitur ſibi ius iam quæſitum. Reſpondet minor quod non erat quæſitum irretractabiliter: ſecus autem hæreditate extranei repudiata per minorem: quia minor nihil perdit de iure ſuo. Et ideo dicitur hæreditas extranei repudiari, & repudiando ſeu refutando hæreditatem ab extraneo ſibi delatam, nihil perdit. quia nihil iuris habuit in actu ante actionem, & ius in potentia per repudiationem ſublatum fuit, minore inſtituto. & tranſlatum ad ſubſtitutum, cui factus eſt locus per repudiationem prædictam, & lapſum temporis adeundi, & per conſequens, ſubſtituto ius irretractabiliter quæſitum, per dicta iura, cum in eis notatis, accedunt le. & not. in l. quamdiu prior. & in l. quamdiu inſtitutus ff. de acquirend. hæred. & in l. 2. §. ergo etiam.*
61 *ff. de vulga. & pupilla. † Sed quia ſupra vidimus, quod filius inſtituti excludit ſubſtitutum, & hoc clarum eſt per l. cum acutiſsimi. C. de fideicom. & l. generaliter. §. cum*

§.cum aũt.C.de inſt.& ſubſt.ſub condi. fac.quæritur an pater inſtituti excludat ſubſtitutum: concluſio eſt gloſſ. & dicto.in l.cum non ſolum,in princip.C.de bo.qualibe. quod ſicut filius excludit ſubſtitutum: ita & pater, propter illam ſubauditionem ſupplentem diſpoſitionem vulgarem.videlicet,vel alium hæredem non fe- erit,per d.l. ſi pater.ff.de hæred.inſtit.† Quæritur etiam, ſupra viſum eſt quod teſtamentum poteſt incipere à ſecundis tabulis expreſſis,& hæc eſt ſine dubio: an idem ſit in tacitis, hoc eſt,quærere,an quemadmodum teſtamentum poteſt ſumere vires ab expreſſa vulgari,poſſit etiam ſumere à tacitè comprehenſa in expreſſa pupillari, hæc quæſtio dubia eſt inter doctores. Sed poſt plura, communis ſententia eſt,quod ita poteſt incipere à tacita vulgari. Nam clarum eſt,quòd poteſt incipere ab expreſſa vulgari.vt l. Thais.§. Spendoforus.ff. de fideicom.libertà.& per ea quæ leg.& no.in l. 1.& in l.ſi pater.ff.de vulga.ergo à tacita, cũ ita ſit tacita à iure introducta, quemadmodũ expreſſa. Et ita eam feciſſe intelligitur teſtator ſicuti expreſſam per lec.& not.in l. ita hoc iure.ff. de vulga. Ita quod quemadmodum expirante vulgari non expirat pupillaris tacita,ita nec econtra.† Sed adhuc quæritur, teſtator ſubſtituit pupillariter poſthumo, expirat pupillaris,an etiam tacita vulgaris expiret? & dic quod non, gloſſ.ſuper verbo agnat ım in l.lex Cornelia.ff.de vulg. Et ratio eſt,quia iuris diſpoſitio non arctatur ad ſimplicem nolentiam aut impotentiam, quinimo etiam ad non exiſtentiam,vt l.1.ff.de vulga. Et ſic continet quatuor caſus:tres expreſſos & vnum tacitum,ſcilicet ſi hæres non erit. aut ſi hæres eſſe noluerit: aut hæres eſſe non poterit & quartum ſubauditum,vel alium hæredem

62

63

non fecerit. perſape allegatam. l. ſi pater. ff. de hæred. inſtit. & ideo in caſu noſtro pupillaris expreſſa facta pupillo continet tacitam vulgarem in qua venit membrum prædictum non exiſtentiæ per ea quæ leg. & no in l. pen. ff. de vent. inſpi & melius in l. fin. C. de inſtit. & ſubſtit.

64 *ſub condi fact. † Sed iterum quæritur, an quemadmodum mater filij impedit effectum tacitæ pupillaris, pariter, etiam impediat effectum tacitæ vulgaris? diſtingue, quia aut quæris de ſucceſſione patris, & quia nihil ad matrem, cauſa non impedit, per nota in l. fin. C. de inſti. & ſubſtitut. ſub cond. fac. Veruntamen mater teſtatoris bene impediret, arguendo à ſimili de matre filij ad matrem teſtatoris, per æqualitatem rationis & æquitatis ac præſumptæ mentis teſtatoris. Sed quia non reperitur iure cautum, forte magis ſtaretur diſpoſitioni iuris. l. iam hoc iure. ff. de vulga. ſcilicet quod ex vi tacitæ vulgaris cōprehenſæ in expreſſa pupillari, veniat ſubſtitutus fauore teſtati, quia alias mater ſuccederet ab inteſtato, & quamdiu poteſt ſuccedi ex teſtamento, ceſſat cauſa inteſtati, per vulgatam l. quamdiu poteſt. ff. de acquirend.*

65 *hæredi. † Vlterius quæritur, an vulgaris facta in codicillis valeat. dic quòd non, iure directo, per l. hæreditatē. C. de codicillis. Sed iure fideicōmiſſi, valet, per gl. in l. Scæuola. C. ad Trebel. Et in hoc inſpicienda eſt mens teſtantis, per ea quæ leguntur & notantur in l. illud. §. tractari. ff. de iure codicillo. Et ideo diſtinguendū eſt in hac quæſtione, quæ ſæpe accidit. Aut teſtator nullū fecerat teſtamentum, ex quo codicillus poſſet ſumere vires. aut fecerat. Si primum iterum ſubdiſtinguendum eſt: quia aut teſtator declarauit ſe intendere teſtari, & non valet illa ſubſtitutio, per d. l. hæreditatem. Aut declarauit ſe vele*

fidei

fideicommittere. & valet tunc iure fideicommiſſi per l. cohæredi. §. cum filia ff. de vulg. & l. 1. ff de iure codic. Aut eſt dubium, ſi voluerit teſtari, codicillare, aut fideicommittere, & recurrendum eſt ad mentem teſtantis per d. § tractari † Et vnũ finale eſt, quòd in his multum valet, circumſpectio iudicis. qui animi ſui motum formare 66
debet in dubijs ex præſumptione voluntatis teſtatoris. † 67
Quæritur in alijs electis ſeu diſpoſitionibus quæ fiunt alio iure quam inſtitutionis: puta in donationibus cauſa mortis & legatis, poſſit vulgariter ſubſtitui. dic quòd ſic, per lect & not in l. vt hæredibus. ff. de lega. 2 & l. vna. §. in primo & § pro ſecundo. & §. ſi in medio. C. de cadu. tollen. Sed iterum quæritur qualiter poteſt fieri talis ſubſtitutio? Et text. in d. l. vt hæredibus dat formam, quòd fiat in donatione cauſa mortis. per modum ſtipulationis. Alia forma ponitur in l. Seia. in fin ff. de dote præallegata. ſcilicet quòd fideicommiſſariè, & iſte modus eſt bonus & tutus ac indubius per l. ſciendum. §. conficiuntur. in principio. & § 1. de legatis. 2. † *Sed iterum quæro an* 68
poſſit pupillariter ſubſtitui. & dic quòd ad inſtar pupillaris ſubſtitutionis poteſt ſubſtitui: puta ſi legatarius vel fideicommiſſarius in pupillaritate deceſſerit talem ſubſtituendo. l 3. §. ſi quis ita ff de adimen. lega. † *Nunc* 69
de pupillari dicendum eſt: & primo quærendum eſt, † 70
qui poteſt ſubſtituere pupillariter: & dic quod habens in poteſtate. l moribus. circa principium. ff. de vulga. & pupilla. nam licet non habentes in poteſtate poſſit inſtituere. vel ſubſtituere verbis pupillaribus, non per hoc tamen dicitur ſubſtitutio pupillaris, ſed dicitur quædam conditionalis inſtitutio, per quam ritè & immediatè hæres pupillus inſtituitur vel ſubſtituitur. Et eſt diuerſitas

effectuum pupillaris ſubſtitutionis, per regulas ſubſtitutionum. quia ex vi pupillaris ſubſtitutionis ſubſtitutus admittitur non tantum ad bona teſtatoris: ſed etiam ad bona pupilli. Sed ex vi conditionis inſtitutionis, non admittitur niſi ad bona teſtatoris, de quo in l. ſed ſi plures. §. ad ſubſtitutos, cum ibi notatis per doct. ff. de vulga. & pupill. † *Fit autem ſubſtitutio pupillaris libero in poteſtate alterius non recaſuro. d. l. 2. in princip. Et dictum eſt libero: vt contineatur nepos ex filio. l. cum ex filio. §. filio. ff. de vulga. Et ratio eſt quia recaſuri non eſſent eorum iuris tempore mortis: & tamen oportet quod is qui*

72 *teſtatus decedit tempore mortis ſit ſui iuris,* † *nam hi qui in aliena poteſtate ſunt conſtituti, teſtamenti factionem actiuam non habent. l qui in poteſtate. ff. de teſtament. &*

73 *C. eodem. l. 3.* † *Videamus nunc qualiter ſit hac pupillaris ſubſtitutio: & dic quod dupliciter, ſcilicet aut verbis expreßis ſicuti hac: ſi filius meus mihi hares erit, & in pupillari atate deceſſerit, talis ſit ei hares. Inſtitu. de pupill. ſubſtitu. 1. reſpon. Vel tacitis verbis ſit hoc modo. quiſquis mihi hares erit: ſit hares filio meo. vt Inſtitu. de pupil. ſubſtitutione. §. ſubſtituitur. Vel cum pater filio impuberi ſubſtituit in vulgarem caſum, nam etiam tunc intelligitur ſubſtituiſſe & in pupillarem. l. quamuis. C. de impub. niſi tamen obſtaret inaqualitas, puta quia vnus ex liberis eſſet pubes, alter impubes, alter in poteſtate: & alter emancipatus. ff. de vulga l. impubes. ff. de vulga. l. iam hoc iure. & l. hareditate. & l. quamuis. C. de impube. Quia tunc non praſumeretur ſubſtitutio pupillaris tacita. ne liberi ad imparia iudicarentur. Fit etiam ſubſtitutio pupillaris tacita in diſpoſitione compendioſa & reciproca ſubſtitutionum, de quibus infra ſuis locis dicetur.*

cetur.† Et notandum quòd pupillaris ſubſtitutio præſup- 74
ponit hæredis inſtitutionem pro principio & fundamento.† Item quod ſit de liberis inſtitutus. Inſtit. de pupilla. 75
ſubſtit. princip. Item quod filius ſit inſtitutus vel exhæredatus cum cauſa, alias non valeret ſubſtitutio. l. 2. ff. de vulga. Præſupponit etiam, quod filius ſit pupillus, hoc eſt, maſculus infra quartumdecimum annum, filia vero infra 12. vt in d. l. 2. in princip. Et quod ſint in poteſtate tempore mortis teſtantis, & in alterius non recaſuri, vt ſupra dictum eſt per d. l. 2. §. nepotibus. Fallit in milite, qui poteſt ſubſtituere filio ſuo emancipato, vel etiam manenti in poteſtate, aut in cuius poteſtate eſt etiam ipſe filius in bonis ipſius teſtantis. vt l. miles ita. §. exhæredato. & l. cum filius. ff. de milit. teſtamen. In bonis vero aliunde prouentis nō poteſt. d. §. exhæredato facit. l. miles etiam. eod. tit. Quod autem dictum eſt, militem filio in aliena poteſtate recaſuro ſubſtituere poſſe, intelligitur, quo ad ea, quæ ſunt iuris ipſius militis, ſed iura auita tollere non poſſunt, quæ ſunt iura poteſtatis propter recaſum, vt d. l. cum filius.† Quæro an quæ dicta ſunt de filio impube- 76
re naturali & legitimo, procedant in filio naturali tantum legitimato per principem, poſt mortem patris, iuxta theoricam autent. item ſi quis. C. de naturali. legitimatus enim nihil differt à legitimo, propter fictionem reſtitutionis ad iura naturalitatus, vt in autent. quib. mod. na. eff. ſui. §. illud iuncto. §. ſed ſi extraneū in l. 2. de vul. præalleg. arguendo de arrogatione ad legitimationem. Requiritur etiam ad validitatem ſubſtitutionis pupillaris, quod ille talis pupillus, cui ſit ſubſtitutio, non erat in poteſtate teſtantis viuo teſtatore, nam ſi viuo teſtatore expiret, vitiaretur ſubſtitutio per l. cohæredi. §.

cum filia ff. de vulg. Item requiritur quod teſtamentum paternum ſit validum. d. l. 2. §. adeo. et in d. l. cohæredi §. cum filia verſi. alioquin. et l. ex teſtamēto. C. de fideicom. per quam limita præcedentia procedere, quando aliquis de liberis eſt inſtitutus, & alter ſubſtitutus, quia tunc cenſetur diſpoſitio inter liberos, quæ multum continet fauoris, ſiue in primo gradu ſiue in ſecundo fiat l. hac conſultiſſima. § ex imperfecto C. de teſt. Et in his multum eſt attendenda voluntas teſtantis coniecturanda ex verbis. Nam poſſent eſſe talia verba, quæ facerēt valere diſpoſitionem prædictā iure fideicōmiſſi per ea quæ legū. & no. l. codicillis. § fi. de leg. 2. vbi tacitum fideicommiſſum ex coniectura ta mente teſtantis præſumptū tantum operatur, quantū expreſſum, in quo notatur maximus effectus cōiecturatæ mentis teſtantis etiā tacitæ, quæ ceſſare facit expreſſam iuris cōmunis diſpoſitionē. Requiritur etiā ꝙ hæreditas teſtātis adeatur. d. l. 2. §. adeo. et l. ſed ſi plures. §. ſi ex aſſe. ff. de vul. Idem eſt ſi non adeatur, ſed pro adita habeatur, puta per exiſtentiam ſui hæredis. l. ſi filius qui pa. eo tit. ff. de vul. & l. filius qui ſe & ſeq. ff. de acq.
77 *hær. & l. pater de priui. credi.* † *Supereſt videre quis ſit*
78 *effectus ſubſtitutionis pupillaris, & dic quod multiplex,* † *primus quia continet tacitam vulgarem. l. iam hoc iure. ff. de vulg. ſæpe alle. Fallit tamē in aliquibus caſibus. Primo ſi apparet tacite vel expreſſe de contraria voluntate teſtantis. l. iam hoc iure. verſic. ita enim. & l. quamuis. C. de impu. Item fallit ſi vulgaris ſit expreſſa: quia vbi eſt expreſſa, ceſſat tacita per no. in d. l. 1. ff. de vul. Itē fallit, vbi non capax ex bonis patris eſt pupillo ſubſtitutus. Quia tunc ne fraus fiat legi, non admittitur ſubaudıtio. d. vulgaris ſubſtitutionis, idem in pupillari facta filio, ſi filio*

filio impuberi pater ſubſtitu't alium filium ſuum exhæredatum: quia non eſt veriſimile legem velle venire ad hæreditatem teſtātis ex tacita ſubſtitutione eum, quem repellit ex expreſſa. l. ſi is qui ex bonis. ff. de vulgari † Notandum tamen, quod aliquando ſit pupillaris expreſſa, adiecta conditione, ſi hæres erit & in pupillari ætate deceſſerit, vel ſola illa ſi hæres erit. Et tunc illa eſt ſola expreſſa pupillaris in caſum expreſſum, ſi hæres erit, non in alium caſum. Et præſuppoſito quod non conſtet de contraria voluntate, continet tamen vulgarem tacitam, ſiue ſit adiecta illa conditio, ſi in pupillari ætate deceſſerit, vel non, vt d. l. iam hoc iure & l quamuis. C. eo. titu. Nec curandum hoc caſu, an fiat per verbum hæres eſto. Item non curatur, an in ea ſit appoſitum, in verbis diſpoſitiuis, verbum, mihi. vel verbum, ſibi, vel vtrunque, vel neutrum, ſed ſimpliciter, hæres eſto, vel ſubſtituo. quia ſemper propter conditionem, ſi hæres erit, coarctatur ad pupillarem in ſecundum caſum exiſtentiæ hæredis, & continet vulgarem tacitam. vt dicit l. iam hoc iure in prin & l. Lucius. ff. eo. Aliquando ſub illa conditione, ſi intra pubertatem, ſeu in pupillari ætate deceſſerit, non adiecta illa clauſula, ſi hæres erit, vt l. qui plures. & l. paterfamilias. & l. qui habebat. ff. eodem. & l paterfamil de priuile. credi. Aut per verbum, hæres eſto, aut hæredem ſubſtituo. Primo caſu. quando eſt facta per verbum, hæres eſto: aut eſt ſimpliciter & imperſonaliter facta, non adiecto verbo, mihi nec verbo ſibi. Aut adiecto alterutro aut vtroque: primo caſu quando neutrum eſt adiectum: puta, ſi filius in pupillari ætate deceſſerit, talis hæres eſto, non adiecto, ſibi, nec mihi, nec adiecta conditione, ſi hæres erit. tunc in illis verbis ineſt vulgaris expreſſa, conditionata conditione, 79

tione, ſi in pupillari ætate deceſſerit, propter generalia verba. Item ineſt pupillaris expreſſa in vtrunq; caſum, ſcilicet ſi hæres non erit ſiue hæres erit. Nam illa verba ſui generalitate comprehendunt vtrunq; caſum. Item comprehendunt prouiſionem vtriuſq;. Et ſic ineſt vulgaris in caſum non exiſtētiæ hæredis, & pupillaris in vtrunq; caſum & pupillo abſente ſeu abſtinente vel aliâs non exiſtente hærede in pupillari ætate defuncto, admittetur ſubſtitutus ex vulgari expreſſa ſub generalitate comprehenſa ad bona patris, & ex pupillari, ad bona impuberis aliunde quæſita. Eo vero non abſente ſeu abſtinente in pupillari ætate defuncto, admittetur ex pupillari ad omnia bona, & ſic hoc caſu, quando eſt verbum, mihi, nulla vulgaris tacita continetur. argumen. l. cum ex filio. §. 1. ff. eodem. Aut eſt appoſitum verbum, mihi, & tunc abſq; dubio ineſt vulgaris, vt prædixi conditionata. Item ineſt pupillaris expreſſa in caſum exiſtentiæ hæredis, ad omnia bona: quia ex hac ſubſtitutione verificatur verbum, mihi, cum hæres pupilli ſit hæres patris; cuius pupillus fuit hæres vt l. paterfamilias in fine. ff. eodem titulo. Sed his verbis non eſt pupillaris in caſum non exiſtentiæ hæredis ad bona impuberis, hoc eſt, pupillo abſente vel alias non exiſtente hærede: quia huic non congruit ſed repugnat verbum mihi, quia cum pupillus non fuerit hæres patris, admiſſus ex hac pupillari non eſt hæres patris ſed impuberis tantum. Et in hoc differt hic caſus à præcedenti, vbi non eſt appoſitum verbum mihi. Et hoc caſu non continetur aliqua tacita vulgaris argumento. d. l. cum ex filio. Aut eſt appoſitum verbum, ſibi, vel æquipollens: vt quia dixit, ſi in pupillari ætate deceſſerit, talis ſibi vel ei heres eſto. tunc hic ineſt, vt in

primo

primo caſu duplex pupillaris: hoc eſt in vtrunque caſum non exiſtentiæ & exiſtentiæ hæredis, ſed ineſt vulgaris expreſſa propter verbum ſibi, vel ſi non congruit vulgaris per quam non pupillo ſucceditur: ſed teſtanti, veruntamen, hoc caſu ex pupillari expreſſè vulgaris tacita comprehenditur, vt d. l iam hoc iure. aut eſt appoſitum vtrunque vt quia dixi, ſi in pupillari ætate deceſſerit, talis mihi & ſibi hæres eſto. tunc inſunt omnes prædictæ tres conditiones, alias ſubſtitutiones expreſſæ, propter expreſſionem verborum. Si vero ſit facta per verbum ſubſtituo, tunc ſi neutrum iſtorum mihi vel ſibi vel æquipollens eſt, appoſitum, vel ſi ſit appoſitum verbum mihi, vel vtrunq; idem eſt per omnia quæ ſupra dixi, quando eſt facta per verbum hæres eſto eadem ratione. Si vero ſit appoſitum ſolum verbum, ſibi, tunc in iſtis verbis ineſt vulgaris, & duplex pupillaris, ſicut quando neutrum vel vtrunque eſt appoſitum, & ſic in hoc caſu eſt aliud, quàm quando eſt facta per verbum, hæres eſto, quia verbum, ſibi, ſubſtituo, non repugnat: ſed congruit vulgari, cum ſit verum dicere, ad admiſſum ex vulgari eſſe ſubſtitutum pupillo. ſed non eſt verum dicere eum eſſe eius hæredem. ideo ſecus in verbo, hæres eſto, vt modo dixi. Et hoc verum, niſi in iſta facta per verbum ſubſtituo eſſet adiectum verbum pupillariter, vel verbum in ſecundum caſum, quod idem importat vt l. Lucius. ff. eo. vel aliud verbũ quod haberet vim & effectũ verbi directi & pciſe coarctaret eã pupillarẽ. Quia tunc nõ eſſet vulgaris expreſſa, ſed vt tacita contineretur l. iã hoc iure. Si vero ſit appoſitũ vtrunq;, q̃a dicit, ſubſtituo heredẽ, & ſemper intellige factã ſub conditione ſi in pupillari ætate deceſſerit, nõ adiecta iſta, ſi hæres nõ erit. vt ſupra q̃a tunc ſi nõ

eſt

eſt appoſitum verbum ſibi vel æquipollens, idem eſt, quod ſupra, ſcilicet quod inſunt tres expreſſæ. Si autem ſit appoſitum verbum ſibi, vel æquipollens, & dicit, hæredem ei inſtituo vel hæres ei ſubſtitutus eſto. & iterum continetur vulgaris, propter pleniorem fauorem, qui debet interpretationi vltimarum voluntatum. ar l in teſtamentis. ff. de reg. iu. Aliquando vero fit pupillaris ſubſtitutio neutra illarum duarum conditionum adiecta: ſed ſimpliciter per verbum, hæres eſto. puta quia impubere inſtituto dicit teſtator: Sempronij filio hæres eſto, & tunc continet pupillarem in vtrunq; caſum non exiſtentiæ & exiſtentiæ hæredis. Quicquid tamen ſit iſta demonſtratiua mihi, ei, vel ſibi, & ſimilia poſſunt vnum pro alio caſum, ſecundũ quod mens teſtantis indicat. Nam ſi comprehendat teſtatorem ſubſtitutum ſibi teſtatori ſuccedere voluiſſe, licet ſubſtituat per demonſtratiuum, & illud demonſtratiuum referetur ad teſtatorem & non ad ſubſtitutum, iuxta lecta & notata in l. finali quæ ad hoc eſt nota C. de hæredi. inſti. quæ lex interpretatur demonſtratiua ei, & ſibi, referri etiã ad teſtantem interpretãdo dicta demonſtratiua ei, & ſibi per verba hoc eſt in eius locum hæ-
30 *res eſto. † Secundus effectus ſubſtitutionis pupillaris eſt quod per eam principaliter, directè & immediatè ſuccedit ur pupillo vt l. cum filio. & l. ſed ſi plures. §. quos poſſunt, & tribus. §§. ſequen. cum multis ſimi. ff. de vulga. Quandoq; etiam per eandem ſubſtitutionem ſucceditur teſtanti mediο impubere per. §. filio in d. l ſed ſi plures. et l. paterfamilias. in ſi. eod. titu. Et admittitur ſubſtitutus ad omnia bona pupilli. per d. l. ſed ſi plures §. ad ſubſtitutos. niſi teſtator miles fuerit, & aliter ſenſerit, vt ibidem. Aliud etiam in filio arrogato: quia tunc non admittitur*

titur niſi ad quartam per l ſi arrogator.ff. de adoptioni. & per d l.ſed ſi plures.§.in arrogato † Quæro an ſi pupillaris expreſſa non valeat iure directo propter conditionẽ perſonæ quæ eam facit. vel cui ſit, an ſaltem trahitur ad fideicommiſſum glo fina.in l.verbis ciuilibus.ff.de vulga. tenet quod trahitur ad fideicommiſſum per l.Scæuola.& per l.ex facto.in princ.ff.ad Trebellia. Sed contrarium tenet glo.Inſt.eo.§.extraneo.in fine.quæ forte de iuris rigore procederet, quia verba merè directa non trahuntur ad fideicommiſſum per d l.verbis & l.in pupillari.ff de vulga in quibus probatur quod ſubſti. pupillaris quæ non poteſt valere iure directo non trahitur ad fideicommiſſum ſed expirat vel finitur, vt verbis d.l.in pupillari vtamur. Ego autem diſtinguerem pro concordia dictarum gloſſ.& iurium in eis allegatorum: videlicet an appareat aliquo modo ex verbis teſtamenti, ſiue generalibus ſiue ſpecialibus, teſtatorem omni modo ſubſtitutum capere voluiſſe deficiente inſtituto: puta quia in dicto teſtamento ſuo appoſuit clauſulam codicillarem, cuius vis non tam magna quàm etiam maxima eſt per ea quæ volunt Dd. in l.1.ff de iure codicil.& in l fi.C de codicil.de cuius virtute latius infrà in materia compendioſa dicam. Nam tunc procedet.d.glo fin.in l.verbis ciuilibus & iura in ea allegata. Aut & ſecundò non apparet ex verbis generalibus vel ſpecialibus teſtamenti, teſtatorem in omnem caſum & euentum deficiente inſtituto ſubſtitutum capere voluiſſe, & tunc ſtarem cum glo.in d.§.extraneo quas per hoc credo ſatis concordare. Aduertendum tamen in ſecundo caſu, qui eſſent illi qui eſſent ſubſtituti. Nam ſi eſſent ſubſtituti venientes ab inteſtato, tunc ex generali intellectu verborum & mente teſtantis dicerem adhuc 81

illa

illa verba ciuilia trahi ad fideicommiſſum per l. ex teſtamento. C. de fideicom. quæ lex multas extendit in vltimis
82 *voluntatibus interpretationes.* †*Tertius effectus expreſſæ pupillaris ſubſtitutionis eſt, quod excludit viam inteſtati quamdiu poteſt ff. de acquir. here. ſic & taliter, ꝙ omnia bona pupilli etiam legitima paterna, tranſeunt ad ſubſtitutum, excluſis venientibus ab inteſtato pupillo. etiam excluſa matre & alijs aſcendentibus, quos aliàs filius præterire non potuiſſet, ſi teſtatus fuiſſet. l. ſed ſi plures. §. ad ſubſtitutos. ff. de vulga. & l. Lucius. eod. titu. & in l. Papinianus § ſed nec impuberis. ff. de inoffic. teſtam. & ex-*
83 *preſſius in c. ſi pater. de teſt. lib. 6.* †*Sed iterum quæro, an quemadmodum ſubſtitutio pupillaris excludit venientes ab inteſtato, pariter excludat monaſterium quod ingreſſus eſt pupillus. Et dic, quod aut ingreditur pupillus monaſterium viuo patre aut mortuo. Si viuo: tunc iterum diſtingue, quia aut volente patre aut nolente ſi volente, tunc tenet ingreſſus per c. ſignificantem, de regulari. & tranſe. ad religio. et exit patriã poteſtatem per ingreſſum religionis, per ea q̃ leguntur & notantur in l. cũ prætor. in fi. ff de iudi. & in aut. ingreſſi. in illis verbis, ſe & ſua. C. de ſacroſ. ec. perditq́; ex ipſo ingreſſu teſtamẽti factionẽ: vt in d. aut. ingreſſi. & pupillaris ſubſtitutio nõ poteſt fieri recaſuro in alterius poteſtatem. l. 2. ff. de vulg. Cuiuſmodi eſſet talis pupillus, qui recaderet in poteſtatem monaſterij ſui. & ſui abbatis: vt in aut. de monachis. §. cogitandũ: merito diceremus, his cõcurrentibus expiraſſe pupillarẽ viuo patre & venire monaſteriũ ꝙ loco filij habetur: vt in aut. de ſanctiſ. epiſ. §. etiã. ſed hoc de præſenti. Si vero ingreditur monaſteriũ inuito patre, nõ valet ingreſſus: quia cõpetit patri reuocatoria, per ea quæ volunt Dd.*

in

in c.1. & in c.porrectum. & in plurib. alijs cc. de regula. & tranſeunti.ad religio. Et ſi per ingreſſum factum nolente patre non expirat pupillaris. Sed ſi decederet in pupillari ætate, poſt ingreſſum, mortuo patre, eſt maius dubium, monaſterium venire ab inteſtato, quaſi ille talis ingreſſus non fuerit perfectus ſed reuocabilis ad nutum ingredientis, vſq; ad annos pubertatis, probationis, & pfeſſionis, & repetere bona paterna per c.cum ſumus de regula.& tranſe.ad relig. Et tunc hoc caſu dicerem, venientes ab inteſtato excludere monaſterium, quia ingreſſus prædictus reputaretur inualidus, per lec. & nota in d.c. cũ ſumus.& in c.ad noſtrã.de regu. & in c.1.eo.tit.lib.6. Secundũ membrum.ſ.quando mortuo patre ingreditur deciſum eſt in c. in præſentia. de probatio. & ibi vide. †Quæro an pupillaris tacita excludat matrem puberis. 84
tex.eſt, ꝙ non in fi.C.de inſtit.& ſubſti ſub condi.fac.& allegatur caſus in l.precibus.in prin.C.eo. Illa tamẽ varia intelliguntur, quia quidã intelligunt, ꝙ eo caſu, quo mater ſuperuiueret filio, tacita pupillaris non continetur in vulgari expreſſa.& ſic intelligunt.d. l fi. Hoc dicit gl.in l.centurio ff.eod. Alij intelligunt, ꝙ imo, & tunc intelligatur contineri, ſed non admittatur contra matrem, & hoc innuit textus in d.l.fin. qui dicit reſpuendam & hoc plus placet. Et eſt magnus effectus: quia ſi non contineatur, & mater repudiet hereditatem impuberis defuncti, non admittetur ſubſtitutus, ex tacita pupillari vtpote non contenta. Si vero continetur, ſed non ſit efficax, contra matrem admittetur ſubſtitutus, matre repudiante, cum ad effectum, de quo quæritur, perinde ſit, ac ſi mater non ſupereſſet: quia tunc cum mater repudiat, non poteſt dici admitti contra matrem. Dico tamen ſemper

conſi-

*conſiderandum fore an ſint ſubſtituti venientes ab inte-
ſtato vel ne: quia ſi ſint ſubſtituti venientes ab inteſtato:
tunc non continebitur. Si vero non ſint inſtituti venien-
tes ab inteſtato: tunc continebitur, fauore matris, ſumen
do ſemper argumentum ex d.l. ex teſtamento. C. de fi-
deicommiſſis. iuncta æquitate l. cum acutiſſimi. in fine. eo.
tit. & l. Lucius Titius qui fratrem. in fine. ff. de hæredibus
inſtituen. Per quæ iura debemus ſemper cõiecturare, men
tem teſtantis fuiſſe ordine charitatiuo ad ſuam ſucceſſio-
nem, hæreditatem, & bonorum poſſeſſionem, quos in te-
ſtam nto nominauit: aut ſubintellexit vocari voluiſſe. Et
quia veriſimilius eſt propriam agnationẽ prætuliſſe vxo-
ri, quæ nullo agnationis iure ad eum pertinebat, dicerem
quod eo caſu ſubſtituti excludunt matrem. per l. Lucius.
ff. de vulga. l. precibus. C. eo. primo reſponſo. l. Papinianus
§. ſed nec impuberis. ff. de inofficio. teſtamen. & c. ſi pa-
ter. de teſtamen præalleg. lib. 6. Vbi vero non ſunt ſubſti-
tuti venientes ab inteſtato, tunc non repellerent matrem,
quoniam, licet non ſit agnata vel cognata, eſt tamen affi-
nis & principium affinitatis et de perſonis quas prætor ad
ſucceſſiones vocat: vt in rubro & nigro. C. vnde vir &
vxor & tamen prætor nec 12. tabu. non vocant ad ſucceſ
ſiones, niſi venientes ab inteſtato, ex iure, vel prætoris di-
ſpoſitione, & eandem mentem cenſendus eſt teſtator ha-
buiſſe, cum ſit ſuper charitate fundata: & quod per hæc
teſtator vxorem præferre voluerit in ſua ipſius teſtatoris
ſucceſſione extraneis, licet ſubſtitutus præſtat argumen-
tum per lec. & not. per Dd. in l. Gallus §. quidem recte. ff.
de liberis & poſthumis. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad
85 Trebellianum. l. Titia Seio §. Seio. ff. de legatis. 2. † ma-
ximam enim partem conferunt pietas & charitas ad li-
mitan-*

mitandas & interpretandas decedentium voluntates.d. c.ſi pater.iuncta l.precibus praalleg. Vbi autem conſtaret de voluntate teſtantis, matrem excludere volentis, hoc indubium eſſet: quia tunc mater repelleretur per l. iam hoc iure.§.fi.ff.de vulga.& per l.in teſtamento.in fi. C.de teſtamen.mili.& l.quamuis.C. de impube. & alys ſubſt per quas ll.lmitatur.l fi.C.de inſti.& ſubſti qua nõ admittit tacitam pupillarem contra matrem.vt illa.l.finalis intelligatur & intelligi debeat, vbi non apparet de contraria voluntate teſtantis. Alia vero leges intelligantur.quãdo apparet de cõtraria voluntate, & cui concor. videtur gl.in d.l.precibus. †Quando aũt & quibus caſibus intelligatur teſtator matrẽ ſuccedere noluiſſe?dic ꝙ tã ex verbis deſcriptis in teſtamẽto q̃ etiam prolatis,extra teſtamentũ per teſtatorẽ. & primò ex his teſtator dixit extra teſtamentũ: vt ſi dixiſſet,ſi filius meus moreretur,nollem matrẽ eius habere vnũ obolum:vel ſimilia.ar. l.quoties.§.1.& quod notatur ibi.ff.de hared inſt.Secundò ex verbis poſitis in teſtamento vt ſi relinquit aliquid matri volens eã contentã: & ꝙ plus,de bonis ſuis petere nõ poſſet.arg.l. Paul a Callinico.§.1. de leg. 3.eadem eſt præſumptio,ſi vir aliquid reliquit vxori:dum viduatẽ vitam duxerit, & ipſa tranſit ad ſecunda vota. Nã ea ratione qua voluit teſtator eam priuari illo relicto, in perſonam ſubſtituti alterius pupilli, per curſum & ſucceßionẽ tẽporis,ꝑ tranſitum ad ſecũda vota, poteſt præſumi,ꝙ voluit ipſam excludi per dictũ tranſitum ex tacita pupillari.Tertiò ex cõditione perſona matris,& conſimiliũ perſonarũ de quibus excludẽdis agatur, vt puta propter inimicitias graues ſeu capitales.vt l 3.in fi.& l.ſi inimicitia ff.de his quibus vt indig.& l.fideicõmiſſum C.de fideicõ. 86

Quartò ex conditione perſonæ ſubſtitutæ: vt quia frater pupilli filius teſtatoris, eſt ipſi pupillo ſubſtitutus vulgariter. argu. l. cum acutiſſimi. cum ſimilibus. C. de fideicom. idẽ in matre defuncti pari ratione. ſecus in fratre teſtatoris patruo pupilli. ar. l. 3. 2. reſpon. ff. de leg. præſtan. p̃miſſa colliguntur ex dictis Dd l. 2 ff. de vulg. & l precib. C. de impu. & alijs ſubſti. De pupillari vero cõtenta in breuilo
87 *qua & cõpendioſa infra ſuis locis dicemus. † Itẽ quæro an in caſibus in quibus mater tanq̃ indigna repellitur à ſucceſſione filij: puta quia intra annum pupillo tutorem non petijt, iuxta l. ſciãt. C. de legi. hære. vel quia aliquid turpe ſeu inhoneſtũ etiam poſt mortẽ viri perpetrauit, iuxta no. in l. fideicõmiſſum. C. de fideicommiſ. nunquid veniet ſubſtitutus? & dic ꝙ ita: quia poſtquã deficit vel ſubducitur de medio mater, quæ impediebat tranſmiſſionẽ ad venientes ab inteſtato, ſublato dicto impedimento, venient ſubſtituti aut alij defectu ſubſtitu. venientes ab inteſtato per l. quãdiu poteſt. ff. de acquir. hære. & l. 2. § ſi ff. ad Tertyl. & l. 1. § pe. & l. ſi poſt mortẽ. § liberi ff. de con*
88 *tra. tab. & l. pater filiũ cũ ſua gl. ff. de inoff. teſta. † Poſt hæc q̃ritur, an tacita vulgaris contenta in expreſſa pupillari excludat matrẽ? videtur ꝙ non, à paritate rationis: q. a ſi tacita pupillaris nõ excludit eã. ergo nec tacita vulgaris in contrariũ facit: quia nõ reperitur iure cautũ, ergo non eſt dicendum, vt in aut. de trien. & ſemiſ. § conſideremus. Itẽ quia de ſeparatis non eſt recta illatio. vt l. Papinianus exuli. de mino. Bart. in d. l. Circa tertiũ effectum vulgaris, dicit, ꝙ contra matrẽ pupilli admittitur ipſa tacita vulgaris & ſic ſubſtitutus vulgariter p̃fertur matri. & hoc modo intelligitur glo. in l. ſi. C. de inſti. & ſubſti. ſed cõtra matrẽ ipſius teſta. tacita vulg. nõ admittitur:*

titur: & ſic eo caſu ſubſtituto, hac mater p̃fertur, ſumpto arg. à paritate rationis, q̃ eſt in pupil. Patet ergo ex prædictis, ꝗ regulariter tacita pupillaris nõ admittitur contra matrẽ pupilli ꝗ eſt verũ: niſi de volũtate cõtraria teſtatoris appareat, ad quã ꝓbandam ſufficerẽt duo teſtes. quo caſu tacita reſoluitur in expreſſã. vt hac habẽtur. & no. ꝑ gl. & Dd. in l. in teſtamen. in fi. C. de teſta. mi. & l. precibus. C. de impu. & alijs ſubſti. facit. l. hæredes palã §. ſed ſi notaui. ff. de teſta. & ſic eſt vnus caſus, in quo tacita pupillaris matrem excludit. Alius eſt caſus, videlicet quando frater ipſius pupilli eſt ſibi vulgariter, ſeu aliter ſubſtitutus quo caſu p̃ſumptio eſt, ꝗ teſtator filiũ prædilexerit ipſi matri, ideoq́; matrẽ excludere voluerit. ar. in l. cũ acutiſſimi. C. de fideic. & l generaliter. C. de inſtit. & ſubſt. & l. cũ auus. ff. de cõdi. & de. quã opi tenet gl. in d. l. precibus & cõmuniter Dd. in d. l. fi. C. de inſt. & ſubſt. Alius caſus eſt, videlicet quando ipſi pupillo eſt ſubſtituta mater teſta. tũc. n. mater pup. ꝑ eã excluditur: q. a p̃ſumptũ eſt in eadẽ ſubſtitutione tã expreſſa vulgari q̃ tacita pupillari, teſtatorẽ p̃dilexiſſe matrẽ ſuã eius vxori. ar in aut. defunct. C. de ſuis & leg. hæ. & l. 3. poſt prin. ff. de leg. p̃ſtan. Itẽ fallit quãdo ipſa mater pupilli peccauit cõtra eius virũ teſtatorẽ in vita ſua, quo caſu ipſa mater excluditur, ſecũdũ Bar. q. a p̃ſumitur teſtator, aliũ ſubſtituẽdo ipsã odio habuiſſe, & ſic eã excludere voluiſſe. ar. in l. 3. in fi. & l ex parte. ff. de adi. le. & l. fi. amicitia. ff. de his q. vt indig. idẽq́; dicendũ ſecundũ eũ, etiã ſi poſt mortẽ ſtupрũ cõmiſit. arg. l. fideicõ. & ꝗ ibi not. C. de fideicõ. & in hoc nõ conſentio, nã quomodo volũtas teſtantis põt extendi ad caſum inexcogitatũ? Item excluditur ab hæreditate pupilli, etiam ſi expreſſè eſſet ſibi ſubſtituta, ſi ipſa

mater peccauit in pupillum, non petendo ſibi tutorē ante tranſitum ad ſecunda vota, vt in l. 2. in fi. ff. ad Tertyl. & in l. 1. §. pe. ff. de contra tab. & l. oēs. C. ad Ttertyl. & l. ſciant. C. de le. he. licet in pup. caſibus ab hac pe. ex. vt no. per gl. in l. mater. C. ad Tertyl. Sed pone, ꝙ pater inſtituerit nepotē ex filio & ei ſubſtituerit filiū ipſius teſtatoris, patruūq́; ipſius nepotis, nulla adiecta conditione extantiū liberorum, accidit, ꝙ decedit nepos inſtitutus relictis li-
89 *beris & patruo ei ſubſtituto.* † *Quæritur an patruus ſubſtitutus excludat liberos nepotis? & hincinde poſſet argui. caſus eſt deciſus per l. cum auus filium. ff. de condi. & demon. videlicet quod liberi nepotis inſtituti excludunt fratrem ſubſtitutū, quod not. Nam illa l. mirabiles parit in vltimis volūtatibus effectus, in eo, ꝙ vult ipſa lex quod omnes caſus quos veriſimiliter teſtator explicare debuiſſet, præſumantur per errorem ſcribentis teſtamentū omiſſi, & ꝙ præſumatur plus dictū & diſpoſitū per teſtatorē q̄ in ſcriptis redactum per notarium vel tabellionē, maximè vbi illos caſus omiſſos adminiculatur pietas, vt in d. l. cum auus, vel charitas, vt in c. ſi pater & in l. cum acutiſſimi & in l. Lucius. & l. ex teſtamento præalle. per quas leges innumerabiles poſſunt dirimi quæſtiones, quæ cadunt ſuper interpretationibus & ambiguitatibus vltimarum decedentiū voluntatum, ita ꝙ coniectura volūtatis teſtantis ſumi debeat in ambiguis pro illa parte, quā pietas vel charitas coadiuuant vt ſæpe ſupra dictū eſt & in-*
90 *fra dicetur.* † *Iterū q̄ro, quid ſi auia paterna, hoc eſt, mater teſtātis eſſet ſubſtituta vulgariter nepoti impuberi, an tacita pupillaris ſub illa vulgari cōprehenſa, excludat matrē impuberis? & videtur ꝙ nō. Quia proximior eſt mater impuberi q̄ ſit eius auia. Et ideo gl. in aut. defuncto. C. ad*

Tertul.

*Tertul.præfert patrem auo & matrē auiæ. In oppoſitum
tamen eſt veritas. quia inſpici debet mens teſtantis, qui
æquali gradu dilexiſſe præſumitur matrē ſuam & filium
ſuum. ar.l.iſti quidem.ff.quod me.cau.& l.cum furioſus
in prin.C.de cura.furio. Et ideo q̄a maior arguitur affe-
ctio & charitas teſtatoris in eius matre q̄ vxore, dicerem
ꝙ auia per tacitā pupillarē excludit matrē, & maximè
in bonis teſtatoris, quia etiā ab inteſtato ita futurū eſſet,
per d.auten.defuncto. Licet forte in bonis aliūde quæſitis
pupillo, eſſet maius dubium, quia in illis ſuſpiciendus eſt
animus filij hæredis & non teſtatoris. & quia veriſimilius
eſt, q̄ ſi dictus pupillus pubes factus teſtatus deceſſiſſet, po-
tius eius matrem quā auiam inſtituiſſet, dicerem quod in
bonis aliunde quæſitis mater excluderet auiā, per ea quæ
leguntur & notātur per Dd.in d.aut.defuncto.C.ad Ter
tyl.& in l.ꝙ ſcitis.C.de bo.quæ libe.† Quæro etiā an ta- 91
cita pupillaris cōtenta in vulgari excludat fratrē vtroq;
latere, vel vno.ſ.ex parte patris tantū coniunctū? & dic
ꝙ nō, ex præſumpta voluntate defuncti.ar.d.l.cum acu-
tiſſimi & conſociabus ſuis ſæpe ſupra allegatis faciunt quæ
habētur in l.cum quidā.C.de impu.& alijs ſubſt. Quar-
tus effectus eſt ꝙ hæres extraneus datus pupillo & ei ſub-
ſtitutus pupillariter cogitur & paternā agnoſcere hære-
ditatem.& ſic vel vtranq; omittere, vt l.quidā elogio.C.
de iure delib. Quintus effectus eſt, ꝙ per eam ſit neceſſa-
rius pupillo, qui aliàs eſſet neceſſarius teſtatori.l.ſed & ſi
plures.§.poſſum.ff.de vulg. Et eſt effectus huius commo-
ditas talis, ꝙ ex vi huiuſmodi exiſtentiæ hæredis tranſ-
mittitur hæreditas pupillaris etiā non agnata, eadē ra-
tione qua paterna per l.idē eſt & ſi teſtamento in fi.ff.de
mili.teſta.q. effectus nō eſt modicus ꝓpter contrariū de l.*

92 ſi infanti. C. de iure delib.† Nunc videndum ſeu quærendum eſt, quando & qualiter operentur dicti effectus? & dic requiri neceſſario, quod pupillus decedat in pupillari ætate. quia per aduentum pubertatis expirat pupillaris ſubſtitutio. l. in pupillari ff. de vulg. l. cum quidã. C. de impu. & alijs ſubſtit. Et ideo quando pupillus decedit in pupillari ætate, incipiunt operari dicti effectus. Pro quo diſtinguendum eſt: quia aut eſt facta ſub duplici conditione copulatiuè ſcilicet ſi hæres erit et in pupillari ætate deceſſerit: & tunc oportet vtranque cõditionem impleri: aliter nõ habet effectũ dicta pupillaris ſubſtitutio: per lec. & no. in l. ſi hæredes plures. ff. de condi. inſti. vel ſecũdo, ſub vna tantum cõditione: videlicet ſi hæres non erit: & tunc aut eſt facta per verba directa: puta hæres eſto: vel te hæredẽ inſtituo: & tunc ſubintelligitur pupillaris ſub dicta vulgari expreſſa. l. in pupillari. & l. verbis. ff. de vulg. & vtraque pro expreſſa habetur: niſi obſtaret fauor matris: vt ſupra viſum eſt. Aut eſt facta per verbum commune ſubſtituo: & tunc iterum ſubintelligitur pupillaris ſcilicet ſi in pupillari ætate deceſſerit. l iã hoc iure. ff. de vulg. Quia verbum hæredem directum, trahit verbum ſubſtituo obliquum ad naturam directi. l. ex duobus. ff. de vul. Aut fit ſubſtitutio pupillaris ſub expreſſione conditionis, ſi intra pupillarem ætatem deceſſerit: quæ eſt vnica conditio. Et tunc aut eſt appoſitum verbum, mihi, aut verbum, tibi, aut æquipollens, aut vtrunque aut neutrum. Primo caſu quando eſt appoſitum verbum mihi: vt quia dixit, ſi filius in pupillari ætate deceſſerit, mihi hæres eſto: vel Titium hæredem mihi ſubſtituo. tunc ad huius effectum ſubintelligitur neceſſario conditio, ſi hæres erit, propter verbum mihi: non enim poſſet ſubſtitutus vt pupillaris

laris hæres eſſet teſtatori, vel teſtanti ſubſtitutus, niſi pupillus fuerit patris hæres immediatus & filio ſubſtitutus mediatus: vt l. paterfam. in fine. ff. de priuile. credi. vtraque ergo conditione exiſtente habet effectum pupillaris ſubſtitutio & non ante. Secundo caſu quando eſt appoſitum verbum, ſibi, vel ei vel æquipollens: vt quia dixit, ſi filius in pupillari ætate deceſſerit Titius, ei hæres eſto, vel Titium ei ſubſtituo, & tertio & quarto caſu quando vtrunq; horũ verborum, mihi & ſibi, vel æquipollens eſt appoſitum, ſeu quando neutrũ eſt appoſitum: vt quia dixi Titium pupillariter ſubſtituo: vel Titius ſubſtitutus hæres eſto: tunc in omnibus iſtis caſibus ineſt pupillaris in vtrũq; caſum, ſcilicet ſi pupillus hæres non ſit ad bona impuberis tantum: & ſi hæres ſit ad omnia bona: vt colligitur in dictis iuribus. † Finitur autem pupillaris vndecim modis. 93
Primo pubertate: vt l. in pupillari. ff. de vulg. & ſufficit tempus in quo poteſt teſtari: quod ponitur in l. ex qua ætate. ff de teſta. Secundo per aliud teſtamentum, quod valet: vt l. ſi quis cum §. fin. de vulga. Tertio agnatione poſthumi: vt l. ſi pater filium. ff. eo. tit. licet hodie per aut. ex cauſa in d. caſu: & quando rumpitur per querelam totum, conſeruentur tabulæ pupillares, iuxta ea quæ ponuntur per Dd. in l. 1. in ſi. ff. eod. tit. & in d. l. in pupillari. Quarto ſi non adeatur hereditas ex paterno teſtamento: vt l. 2. §. adeo ff. eo. niſi per aliud ius ſubſtituatur: puta quia fraudulosè ſit omiſſa cauſa teſtamenti: quia talis fraus non præiudicat pupillari ſubſtitutioni. l. 2. §. plane. ff. de vulga. Secundo poteſt ſuſtineri ſi inſtitutus erat ſuus: quia ſuitas quæ cauſat exiſtentiam hæredis confirmat tabulas pupillares. l. ſi filius qui patri. ff. de vulg. l. Iulianus. ff. de acquiren. hæredit. Quintò ſi teſtator

 fue-

fuerit deportatus, vnde irritatur eius teſtamentum. l. ſi quis. filio. §. irritū. ff. de iniuſt. rup. vel ir. teſt. & alijs modis ibidem poſitis, quibus mo teſt. irritātur. Sextò capitis diminutione: etiam minima pupilli vt §. alio. Inſtit. quib. mod. teſta. infir. quæ ſubſtitutio licet deſinat ipſo iure: tamen in effectu remanet valida: quia debetur hæreditas ex ſubſtitutione illis qui ſuccederent, ſi adoptio facta non eſſet l. non aliter. & l. his verbis. ff. de adop. quia fit in fauorem filij: Secus in magna capitis diminutione: quæ fit in odium eiuſdem. quia tunc remota minori ætate vitiantur tabulæ pupillares. vt no. in dicta l. in pupillari. Septimò taxatione temporis teſtantis: vt l. ſi ita quis. ff. eodem titu. Octauò per ingreſſum ipſius pupilli ad religionem ex diſpoſitione Papæ: ſecus ex diſpoſitione parentum: cum talis poßit pœnitere, & non ſit perpetuo traditus: vt ſuprà dictum eſt in præcedentibus. Nonò per emancipationem ipſius pupilli ante mortem patris. vt l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulg. Idem ſi impubes habuit filium, quia malitia ſuppleuit ætatem gloſſ in c. impuberes. de deſpon. impub. Decimò finitur ſubſtitutio pupillaris, propter defectum ipſius ſubſtituentis: vt ſi eſt facta ſub conditione extrinſeca, quæ defecit: vt l. qui liberis. 2. reſpon. ff. de vulg. ſ. quando hæreditas ex alio iudicio quā paterno aditur. Vndecimò expirat alio filio in eiuſdem poteſtate conſtituto, ſub poteſtatiua conditione, in vltimo vitæ exitu, non implebili, inſtituto moriente, nomine vulgariter ſubſtituto. vt l. ſi. verſic. qui ſi neminem. ff. de condi. inſti. Secus ſi habet vulgarem ſubſtitutum: vt ea. l. §. nam ſuperior. quod membrum non proſequor: ſed omitto, quia licet ſint ſubtilia: ſunt tamen parum practicabilia: cum vix, imo nunquam viderim accidere caſum

ſeu

ſeu caſus d.l. final. Item expirat in totum rupto teſtamento per querelam, ſecus ſi in tempore expugnato: vt l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. de inofficio. teſtamen. ff. Secus ſi per l. contra tab. ruptum ſit: quia firma manet pupillaris: vt l. ex duobus. in fi. §. fi. l. ſequen. ff. de vulg. & in auten. ex cauſa. & ibi Dd. C. de lib. prate. vel exhare. † *De exemplari quæ humanitatis intuitu parentibus indulta eſt multa ſecundum doctrinam doctorum dici ac deduci poſſent. Nam licet parum ſit in vſu: multas tamen habet in ſe & eius materia ſubtilitates: veruntamen quia ſubtilitates parum practicæ ſunt occurrentes & minus commoditatis afferentes, ab initio proteſtatus ſum huic opuſculo non annectere aliqua minus neceſſaria pauca de parum vtili & occurrenti materia infr. dicam.* 94
† *Dicitur autem exemplaris: quia ad exemplum pupillaris fuit introducta: per l. humanitatis. C. de impu. & aliis ſubſtit. & per ea quæ legun. & not. in §. qua ratione. Inſti. de pupil. ſubſti. & ibi gloſſa.* † *quæ ſimilitudo cauſatur ex duobus, ſcilicet ex miſeranda ineptitudine ex parte eius, cui fit ſubſtitutio, & ex charitatiua aptitudine eius qui facit dici, & ineptitudine eius, cui fit. Et primo pupillaris: quia pupillus teſtari non poteſt. l. ex qua ætate. ff. de teſtamen. congruum enim erat vt pater eum habens in poteſtate ſibi & filio teſtaretur. l. moribus. in princip. ff. de vulga. Et quia ſimile eſt, quem eſſe impeditum mentis captione vel ætate, ad teſtamenti factionem actiuam. l. Synium. C. qui teſta. face poſ. vel non. & l. 2. ff. eod. merito voluerunt iura ſuccurrere hoc impedimento præpeditis:* † *quia honor eſt habere hæredem: per lec. & not. in l. habeat. C. de ſac. ſanct eccl. conceſſa igitur fuit facultas parentibus ſupplere defectum mentis liberorum: &* 95 96 97

hoc ex parte parentum. Ex parte vero liberorum pariter congruum fuit prouideri: quia non minus impeditur quis morbo, quam ætate teſtari: vt in iuribus præalleg. Subuenitur igitur liberis à parentibus altero modorum prædictorum impeditis. Et pro breui reſolutione videndum in quo conueniunt & in quo diſconueniunt pupillaris et exemplaris, per quæ videbimus ea, quæ ſunt neceſſaria ad
98 *practicā exēplaris.† Conueniūt igitur primo in hoc, quod quemadmodum ad validitatem pupillaris ſubſtitutionis requiritur, quòd is cui pupillariter ſubſtituitur, ſit de liberis. ff. de vulga. ſic & in exemplari. d. l. humanitatis. Secundo quemadmodum in pupillari oportet, quòd pater ſibijpſi faciat teſtamentum, ſi ſit paganus: licet ſecus in milite, propter priuilegium militare. l. 2. §. quiſquis autem. & § prius autem. ff. de vulg. Similiter etiam requiritur in exemplari, quòd parentes teſtentur: vt in dicta l. humanitatis in illis verbis, liceat eiſdem parentibus legitima portione ei vel eis relicta, quos voluerit his ſubſtituere &cæt. Tertio requiritur in pupillari, quòd impubes ſit inſtitutus: aut iuſte exhæredatus. d. l. 2. circa principium, & theoricam gloſſ. in §. non ſolum. Inſt. de pupil ſubſt. ita etiam in exemplari: vt in d. l. humanitatis. & in verbis præannotatis. Quarto, ſicut requiritur in pupillari ad eius validitatē, quòd pupillus decedat in pupillari ætate: ſic etiam requiritur in exemplari, quòd liberi tales, quibus ſit, decedant in mētis captione. d. l. humanitatis. verſic. ita tamen. Et quinto, puta quemadmodum aduenien te pubertate expirat pupillaris: ita per reſipiſcentiam ſeu mentis conualeſcentiā expirat, exemplaris. vt in d. verſi.*
99 *ita tamen.† Differunt tamen in aliquib. pupillaris & exemplaris. primo quia pupillaris habet taxatum tempus*
infra

infra quod fieri poteſt: ſcilicet vſq; ad 12 annos in filia: et 14. in filio d. l. 2. ff. de vulga. in princip. In exemplari vero nullum eſt taxatum tempus: ſed cuiuſcunque temporis vel ætatis fuerit mente captus, poteſt ei ſubſtitui. d. l. humanitatis. indiſtincte loquentis. Secundo differunt: quia in pupillari eſt in arbitrio parentum, ſcilicet patris, aui, vel proaui ſubſtituere quaſcunque perſonas honeſtas: ſecus in exemplari: quia neceſſario habet mente capto ſubſtituere eos, qui ſucceſſuri eſſent ab inteſtato dementi, vel mente capto. d. l. humanitatis. in fin. Tertio diſconueniunt in eo, quòd pupillarem ſubſtitutionem non poſſunt facere parentes linea fœminea, cum non habeant liberos in poteſtate. C. de patria poteſta. l. finali. & §. fœmina. Inſtit. de pat. po. quod ad vtilitatem pupillaris ſubſtitutionis requiritur. d. l. 2. in prin. ff. de vulg. tamen exemplaria poſſunt facere vtrique parentes, tam linea maſculina, quam linea fœminea: vt in d. l. humanitatis. & l. ſi facto. ff. de vulg. cum ibi not. Quarto poteſt aſsignari pro conuenientia & diſconueniētia, propter varias opin. Dd. de quibus in l. ſi filius qui patri. ff. de vulg. opinantium in illo articulo: an exiſtentia ſui hæredis confirmet tabulas pupillares tam fauore ſuorum, quam extraneorum: poſſumus tamen aſsignare aliqualem differētiam: quia ad validitatem pupillaris, oportet quòd hæreditas paterna adeatur, aut doloſe adiri omittatur: vt ſupra dictum eſt in pupillari: in exemplari non ſic: ſed cum diſtinctione. Quia aut ſolus mente captus eſt inſtitutus à parente, in cuius eſt poteſtate. Et tunc ſola exiſtentia hæredum confirmat exemplarem, ſicut pupillaris. vt in l. final. §. 1. C. de cura. fu. & l. ſi filius qui patri. ff. de vulg. Si vero non erat in poteſtate, vel erat, et habebat cohæredē, etiā requi-

requiritur aditio hæreditatis. vt l. apud Iulianum. §. idem Iulianus. ff. ad Trebel. vel agnitio bonorum poſſeſſionis per curatorem mente capti: vt d. l. fi. §. 1. C. de cura. fu. alias ſi nec hæreditas adita, nec pro adita habita ſit, nec bonorum poſſeſſio agnita, expirat exemplaris ſicut pupillaris, qua abſtinente filio ex prætoris beneficio non ſuccederet ex pupillari, niſi eſſet, quòd ius ciuile neceſſitate filium fingit, ex dicta neceſſitate filium hæredem extitiſſe: & ſic hæreditatem pro adita habitam & tabulas pupillares confirmatas fuiſſe & eſſe. Item quinto differunt: quia pupillaris expirat media capitis diminutione. l. ſi arrogati. ff. de tutelis: ſecus in exemplari. Item expirat pupillaris, ſi filius viuo patre exeat de eius poteſtate, ſecus in exemplari, in qua non requiritur patria poteſtas; vt ſuperius viſum eſt. Item differunt: quia pupillaris non poteſt expirare agnatione poſthumi: quia in illa ætate non poteſt habere liberos. Exemplaris tamen poteſt deficere agnatione poſthumi: quia trahitur etiam ad ætatem, in qua mente captus poteſt etiam habere liberos. d. l. ex facto. ff. de vulgari ſubſtit. poſt principium. verſic. igitur etiam. Per hoc tamẽ non negatur, quòd ſi ſupra naturam pupillus impregnaret, prout referunt canoniſtæ. in c. de illis. de deſpon. impu. tunc talis agnatio faceret expirare pupillarẽ, vt volunt Dd. in d. l. 2. ff. de vulgari. Et ex hac differentia poſſet reſultare alia, quòd exiſtentia ſui hæredis regulariter non poteſt conualidare tabulas pupillares, ſed bene exemplares per rationem ſupradictam. Et dixi regulariter, propter ea quæ volunt Dd. in d. l. ſi filius qui patri. ff. de vulg. & pupil. Cæteras conuenientias & diſconuenientias ipſi quilibet faciliter colligere poſſunt. Venio igitur ad quæſtiones practicabiles. Et primo quæro

†an ad ſubſtitutum exemplarem tranſeant omnia bona 100
quemadmodum ad pupillarem per §. ad ſubſtitutos.in l.
ſed ſi plures. ff. de vulga. & dic quòd ſic,quia ad exem-
plum pupillaris inducta eſt, vt d. l. humanitatis, & Inſti.
de pupill.§.qua ratione &cæt.ergo ad omnia bona trahi-
tur, maximè, quia per iſtam non poſſunt excludi proxi-
miores.qui bona eſſent habituri, imo debent ſubſtitui : vt
d. l. humanitatis. Item hæc ſubſtitutio eſt teſtamentum
mente capti : vt l. ex facto. ff. eod. ergo continet omnia
bona:vt l.ius noſtrum.de reg.iuris. Nec obſtat. l.huma-
nitatis, quæ dicit de legitima. quia non dicit ſubſtituti in
legitima,ſcilicet ſimpliciter , ſubſtituti legitima relicta.
Vnde & ſi in legitima ſubſtitutio valeret. ergo in omnib.
bonis ſuis:vt l. 1. §. ſi ex fundo.ff.de hæredi.inſti.& l.cõ-
hæredi.§.ſi..de vul. & pupil. quòd omnia bona cõtineat.
& per hanc ſubſtitutionem fiat hæres mente capti,proba-
tur aperte in d.l. ex facto. cũ dicit, quia nil intereſt aliũ
hæredem &c. Ergo ſubſtitutus erit futurus hæres ex te-
ſtamento,ergo in omnibus bonis.Et hæc vera ſunt.ſi ſit fa-
cta à parentibus naturalibus,de quibus loquitur.l. huma-
nitatis. † Quæro etiam quando & qualiter expirat 101
exemplaris? & dic quòd primo expirat, quando parentis
teſtamentum capitis diminutione infirmatur. arg. §.alio
autem modo.Inſt qui.mo.teſt.infir. Item expirat.ſi pater
ſeu parens reuocet teſtamentum ſuum, vel cancellet pro-
priam ſubſtitutionem, quia mutata intelligitur volun-
tas.arg.l.proxime. ff.de his quæ in teſt. delen. Item expi-
rat ſi patris vel parentũ teſtamentũ reſcinditur,ſeu rum-
pitur natiuitate poſthumi,vel reuerſione eius quem pater
falſa opinione præſumpſerat obijſſe.arg. l. ſi cum vel in v-
tero.C.de milita.teſta.& l.epiſtolam. in prin. ff. ad Treb.

Item

Item expirat ſi ſubſtitutio facta dementi efficiatur quaſi caduca: vt quia moriatur ſubſtitutus ſuperſtite teſtatore, vel mente capto. arg. eorum quæ leguntur & notantur in §. pro ſecundo. in l. vnica. C. de cadu tollen. Item ſi mente captus reſipuerit: vt d. l. humanitatis. Item ſi eidē demen ti filius natus fuerit, qui non reperiatur ei ſubſtitutus, vel in aliquo inſtitutus. d. l. ex facto. ff. de vulgari. Item ſi dictus mente captus habeat dilucida interualla, et tempore dilucido delictum cōmittat, per quod deportetur. argumento eorum: quæ leg. & notan. in l. ſi quis poſthac. C. de bonis proſcrip. Plura alia poſſent deduci concernentia materiam inſtitutionis: ſed quia, vt iam præmiſi parum eſt in vſu: & per conſequens parum affert vtilitatis: cætera

102 relinquo. † Venio igitur ad materiam breuiloquæ ſeu reciprocæ ſubſtitutionis, quæ ſatis eſt in vſu, & in vocabulo non facio vim, ab aliquibus enim appellatur reciproca, ab aliquibus breuiloqua: de quo in l iam hoc iure. in tex. gl. & commentis. ff. de vulg. & eſt de ſubſtitutionibus nominatis gl. ſuper rub. ff de vulg. & Inſt. de pupill. Poſſent tamen nō abs re miſta nuncupari, quia per eam commiſcentur ſeu verius copulantur vulgaris & pupillaris, quando breuiloqua fit perſonis habilibus ad vtramque ſubſtitutionem, de qua quidem ſubſtitutione tractat l. Lucius. ff. de

103 vulga. & ibi Dd. † Quæro igitur primo quotuplex eſt ſubſtitutio breuiloqua ſeu reciproca? et dic, quòd latè ſumpto vocabulo ſubſtitutionis, quòd eſt triplex, vna directa ſimplex, de qua præſens eſt aſpectus. & hac poteſt comprehendere vulgarem & pupillarem. Item & exemplaris iuxta perſonarum habilitatem. Alia reciproca compendioſa. de qua infra dicam. Alia obliqua, nam fideicommiſſaria poteſt fieri reciprocè ſeu breuiloquè: vt l. hæredibus

dibus. & l.haredes mei.§.cum ita.ff. ad Trebellianum.† 104
Igitur quæro quibus modis fiat directa? dic quòd communis ſeu regularis forma verborum eſt: vos inuicem ſubſtituo: vt d.l.Lucius.& l coharedi.§.ex his verbis.ff.de vulgari & l.ex teſtamento.ff de milita teſtamen. cum multis ſimilibus. Idem ſi diceret, inuicem ſubſtituti, ſumpto verbo.l.cum in teſtamento §.hac verba.ff.de hared.inſt. Idem ſi diceret, inſtituti, omiſſo verbo, inuicem: vt dicto.§.hac verba.2.reſp. Et per hac dico, quòd ſi plurib.inſtitutis, dicat vos ſubſtituo omiſſo verbo, inuicem, eſſet breuiloqua & reciproca ſubſtitutio rectè facta: vt dicto.§.hac verba.in fi. Item multo magis, ſi diceret, vos reciproce ſubſtituo.arg.d l.iam hoc iure. Et idem ſi diceret, vice mutua vos ſubſtituo. vt in l.coharedi.§.qui diſcretas.ff.de vulgari. Item ſi diceret, vnum alteri ſubſtituo. Nam valet tantum vnum alteri, quantum inuicem.d.l. ex teſtamento.et ſic de ſimilibus verbis æquipollentibus.† Quæro quis ſit effectus breuiloquæ? Et dic, quòd conſideranda ſunt qualitates perſonarum inſtitutarum. Nam aut vterque eſt pubes, aut vterque impubes, aut vnus pubes: alter impubes: & quando vterque eſt pubes, quia pupillaris ei fieri non poteſt: non poteſt talis verborum conceptio continere pupillares, cum non conueniant perſonis, per ſæpe dictam l.2.ff.de vulg. ſed continere poterit duas vulgares conuenientes puberibus, per l.1. eodem titul. Vbi autem vterque eſſet impubes, quia in perſona cuiuſlibet impuberis concurrere poſſunt duæ ſubſtitutiones, ſcilicet vulgaris & pupillaris. dicemus, quòd in reciproca duobus impuberibus facta continentur quatuor, ſcilicet, vna vulgaris pro quolibet, quæ ſunt duæ; & vna pupillaris pro quolibet, q̃ ſunt aliæ duæ, et ſic ſunt quatuor et hoc ſatis groſſũ 105

eſt

eſt per lec.& no.per do.in d.l. Lucius. & in l.teſtamento. C.de impu.& al.ſubſti. & ſunt gl.nigra in c.ſi pater. de teſta.li.6.& in l.iam hoc iure.ff.de vulg. Et generaliter hac ſubſtitutio breuiloqua comprehendit omnes ſubſtitutiones,qua poſſunt cōpetere perſonis & verbis,quib.fit:vt in notatis in dictis iurib. Hac tamen ſubſtitutio poteſt fieri adhuc duobus modis. Primo ſub breuiloqua conceptu pradicto,ſine aliqua adiectione conditionis. Secūdo cum aliqua adiectione conditionis. Primo caſu,ſcilicet quando fit ſimpliciter ſine conditione de patre ad liberos in po teſtate conſtitutos. Et tunc continet illos quatuor,quos pramiſimus.Si autem aliquibus alterutra tantum conuenit, & aliquibus vtraq;.aut cuilibet ipſorū altera tantū, videntur ſibi inuicem ſubſtitui,in illa tantū ſpecie ſubſtitutionis,in qua perſona & qualitates conueniunt. Nam oportet perſonas in his cōuenire,ita qd ſi omnibus ſola vulgaris conueniat,ſola cōtinet vulgares.Si vero omnib.pupillaris conueniat et hareditatem adiuerit,expiratis vulgaribus per aditionem remanent pupillares,vſq; ad tempus pubertatis.Siquidem aliquibus alterutra tantum conuenit & aliquibus vtraq; tunc illi quibus altera tantum conuenit,videntur ſibi inuicē,& etiam alijs,quibus vtraque cōuenit iuxta paritatē in illa concurrentē ſibi tantū conuenientē,eſſe ſubſtituti. Alij vero, quibus vtraq; conuenit videntur , ſibi inuicem in vtrumq; caſum. alij vero in illum tantum, qui eis conuenit , ſubſtituti, vt in dictis iuribus. Sed iterum ſubdiſtinguendum eſt de principali inſtitutione qua fit multipliciter. Nam quandoq; fit ſub ſpecie mere vulgaris ſcilicet ſi haredes non erūt,et quandoq; ſub ſpecie mere pupillaris ſ ſi in pupillari atate deceſſerint. Et quādoq;& tertio ſub ſpecie mere compendioſa,

vt,

vt, quandocunq; deceſſerint. In primo caſu tunc continet vulgarem expreſſam in perſonis cuiuſlibet ſubſtitutorum. Veruntamen hoc caſu, illæ tales ſunt expreſſæ in perſonis habilibus.d.l.iam hoc iure.ff. de vulgari. ſubſt. cum ſi.Secundo caſu, quando fit ſub conditione pupillaris & perſonæ ſint habiles, quia vterque hæredum impubes. tunc continet pupillarẽ in caſu exiſtentiæ hæredis.Tertio verò caſu, quando vtriuſq; ſubſtitutionis ſcilicet vulgaris & pupillaris conditio eſt expreſſa, ſcilicet ſi hæredes non erunt, vel erunt, & in pupillari ætate deceſſerint,eos inuicem ſubſtituo,tunc ſunt ſpecialiter, & expreſſe vulgares & pupillares,licet reciprocæ. Quarto modo fit ſubſtitutio reciproca ſub conditione compendioſa, puta quia pluribus hæredibus inſtitutis teſtator dixit:quandocunque deceſſerint, eos inuicem ſubſtituo: & hæc ſubſtitutio continet vulgares & pupillares, ſi conueniant perſonis & temporibus, vt dictum eſt, & vltra hæc duas fideicommiſſarias. Et dicemus, ſic, quòd à tempore mortis teſtantis vſque ad tempus aditionis dicentur vulgares, quæ per aditionem expirabunt & à tempore aditionis vſque ad tempus pubertatis pariter dicentur pupillares,quæ per euentum pubertatis ſimiliter expirabũt.Et ſic iſtæ quatuor ſubſtitutiones directæ.ſ.duæ vulgares, & duæ pupillares expirant modis præmiſſis aditione & pubertate, quæ poſt ſe relinquunt fideicommiſſarias, in vim illius diſtributiui temporis,quandocunq;. Quia ſi nón eſſet illa clauſula diſtributiua, quandocunque deceſſerint, euenta pubertate ceſſarent omnes directæ ſubſtitutiones. Sed propter diſtributionem prædictam,tranſeunt directæ in fideicommiſſarias,prout hæc omnia probantur in præalleg.l.iam hoc iure.ff.de vulg.& l.Titius.ff.de hære.inſti.tu.& l. Lucius,

de le.2.& l.recuſare.§.Titius.ff.ad Trebel.& l.Titia.§.Seia.& l.hæredes mei § cum ita.ff.ad Treb.cum multis ſimilibus. Quinto caſu fieri poteſt ſubſtitutio breuiloqua ſub aliqua extrinſeca conditione, puta: ſi nauis ex Aſia venerit.& iterum continet omnes directas, dũ tamen conueniat perſonis & temporibus per lecta & notata in l.qui liberis.in princip.ff.de vulga.& pupil.& in l. ſuus quoq;.ff.de hære.inſti. Poteſt etiam addi ſextus modus ſubſtitutionis reciprocæ puta ſi inſtitutis duobus hæredibus, Titio & Seio impuberibus, teſtator dicat, ſi Titius hæres erit, et in pupillari ætate deceſſerit, eos inuicem, aut alterum alteri ſubſtituo, vel Titium Seio: ſeu Seium Titio. Nam vltima verba faciunt reciprocam ſubſtitutionem per l. Sextiliam.d.l.3. Num licet videatur plurima verborum ibi congeries vltima tamen verba declarant reciprocam.

105 †*Poteſt hic de pluribus exemplis reciprocæ ſubſtitutionis quæri, quas vel quales contineant ſubſtitutiones, puta de duobus impuberib.& vno pubere inuicẽ ſubſtitutis: & de tribus impuberibus, quorum vnus eſt exhæredatus. vel de duobus impuberibus quorum vnus eſt inſtitutus, & alter exhæredatus, vel de duobus filijs vno impubere & altero pubere furioſo. vel de duobus impuberibus furioſis, & de multis alijs ſimilibus exemplis, quæ quæſtiones mouentur per Dd.in præalleg. iurib. Et poſt plura verba, reſolutio eſt, quòd teſtator videtur ex verbis reciprocis tot facere voluiſſe ſubſtitutiones, quod conuenire poßit perſonis, temporibus & rebus, ne ad imparia iudicentur ſubſtituti, per l.iam hoc iure.ff. de vulg.ſæpe alleg. Et quia vna determinatio recipiens plura determinabilia determinare debet ea æqualiter, maximè in materia in qua ſumus.ſ.ſubſtitutionũ.l.Lucius.ff.de vulg.l.in teſtam.C.de mil.teſt.l.*

hæredi

hereditatem. C. de impub. & al. ſubſtit. Et ideo facile eſt viro legali, & practico conſiderare ex qualitate perſonarum & temporum, quæ & quales ſubſtitutiones poſſint reciprocis ſeu breuiloquis verbis comprehendi, ſeruata prædicta regula. ſ quòd conueniat omnibus ſubſtitutis. Et quòd regulariter omnium ſubſtitutorum ſubſtitutiones determinantur, per regulã prædictam, quòd vna determinatio reſpiciens plura determinabilia, debet ea determinare æqualiter, per d. l. iam hoc iure ff. de vul. & l. quamuis. C. de impub. quæ ad hoc allegantur. † Quæro an 107
breuiloqua facta impuberibus contineat ſeu trahatur ad fideicommiſſariam? Et videtur quòd ſic. per l. qui plures. ff. de vulga. In oppoſitum facit, quia ſubſtitutio quæ ſemel valet iure directo. amplius non debet obliquari. l. verbis ciuilibus. & l. pupillari. ff. de vulgari. ſubſtit. vide infr. in materia fideicommiſſaria. † Quæro, teſtatur ha- 108
bens tres liberos ex duabus vxoribus ſubſtituit reciproce, vnus repudiat aut decedit. quæro, an frater in vtroque latere coniunctus excludat alium vno tantum latere. an vero in vim generalium verborum reciprocorum veniant omnes? quæſtio eſt diſputata per Dd. ſed concluſio communis videtur, quòd omnes veniant, non facta differentia, ſi vno vel duobus lateribus ſint coniuncti. per l. cohæredi. §. qui patrẽ. ff. de vul. & per l. fin. in fi. ff. ad Treb. Et ratio eſſe poteſt, quia iſta ſubſtitutio fuit coniuncta ſecus ſi fuiſſet diſcreta & ſeparata, vt in d. l. cohæredi. §. qui diſcretas. † Vlterius quæritur, retentis terminis reci- 109
proca impuberibus facta vno adeunte, alio non, vel vno pubeſcente, alio non, quæritur an extinguatur vulgaris in perſonam adeuntis, vel pupillaris in perſonam adhuc impuberis? Et hæc quæſtio pariter diſputatur per Dd.

 ſed

ſed concluſio eſt, quod non, quia cenſetur ab initio vtrique particulariter facta. Et caſus ſuperueniens non facit præſumi ceſſare voluntatem ab initio conceptam. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. ff. de le. 3. & pro hac parte facit. l. Lucius. ff. de vul. in ſuo intellectu. facit etiam l. qui plu
110 *res, illo eod. tit. † Similiter quæro, teſtator vnum inſtituit in re certa & alios fecit vniuerſales: & omnibus breuiloque ſuſtituit: an inſtitutus in re certa cẽſeatur ſubſtitutus alijs & econtra? & dic quòd non per § qui diſcretas. in l. cohæredis. ff. de vulg. ſup. ſæpe alleg. Reliqua de materia reciproca poſſunt elici ex tractatibus præcedentib. vulgaris & pupillaris ſubſtitutionis componendi reciprocam, ad quos me latius remitto. Vltimo prægnans & ambigua reſtat tractanda cõpendioſæ ſubſtitutionis materia, quæ licet per Dd. trita ſit, in multis tamen adhuc remanet perplexa, ambigua, & inuoluta, intantum, quòd in pluribus opus eſſet nouis legibus pro enodandis aliquibus articulis,*
111 *de quibus infr. dicetur. † Dicitur igitur compendioſa ex eo, quod ſub compendio verborum plures ſubſtitutiones pluresq́; ætates & tempora comprehendantur & detrectantur teſtamenta militaria, cum vt plurimum omnes teſtentur iure communi, paganico & non priuilegiato, antequàm accedant ad exercitum: & ſic raro contingit apud nos quæſtio de teſtamento militis. prout atteſtari poſſum, qui iã 20. annis aut circa practicæ operã dedi, &*
112 *nullum vidi in contentioſo iudicio deductum † De raro igitur contingentibus non ſentio in hoc opuſculo fiendam mentionem ſed de communiter accidentibus & fructum*
113 *ſeu commodum afferentibus. † Fateor tamen, ꝙ non eſt poßibile quæſtiones paganicas ſine militarib. expediri, & ſi non principaliter, ſaltè incidenter, per modum oppoſitorum.*

torum. Qua de re expediendo paganas diſpoſitiones tangentur & expedientur, ſaltem quantum oppoſito ſeruiunt militares. Redeo igitur ad diſtinctionem verborum per quæ pagani ſubſtituunt. † *Nam quædam ſunt vt ſæpe* 114 *dictum eſt, verba mere directa: quædam mere obliqua: et quædam communia ſeu analoga de quibus tetigi ſupr. in prin. huius tractatus ſubſtitutionum & eo recurre. Et breuiter attingo materiam ſine intricatione & cauillatione textuum & veritatis.* † *Secundum membrum quando* 115 *ſubſtitutio fit per verba mere obliqua, nõ habet dubium, ſiue à milite, ſiue à pagano fiat: quia ſemper cenſetur fideicommiſſaria, vt ſi fiat per verba rogo, volo, peto, mando, & ſimilia exigentia miniſterium alterius ad tranſmiſſionem hæreditatis, prout ſonant leges, eod. tit. ff. & C. ad Trebel & Inſti. de fideicom. hæred. §. in primis, & multis ſimilibus, facit optime. l. vbi pure in princip. ff. ad Trebell.* † *Fallit in perſonis, in quibus cadit fictio iuris in-* 116 *ter grauatum & ſubſtitutum, pro vna & eadem perſona reputatis, vti de patre & filio: domino & ſeruo, de primo ſcilicet filio habetur in l. final. C. de impu. & alijs ſubſtitu. de ſeruo. C. de hæred. inſtit. l. neque per ſe. & ff. de leg. 1. l. ſi mihi & tibi. §. regula. Quo caſu, licet verba de ſe importent fideicommiſſum, pater tamen & dominus recipiunt iure directo, ceſſante miniſterio neceſſitatis perſonæ tranſmittere debentis, vt in dictis iuribus.* † *Videamus* 117 *ergo nunc, quando eſt facta ſubſtitutio à pagano, per verba mere directa, cum diſtributiuo, quandocunque, vt fit communiter apud nos, in quo membro varij varia dicunt. Nam legiſtæ vt plurimum pro expedito habent quòd infra tempora pupillaris ætatis euaneſcat in totum, per l. verbis ciuilibus. & l. centurio. & l. precibus. C. de impu.*

impu. & alijs ſubſt. Canoniſtæ vero, vt plurimũ in c. Raynucius & c. ſi pater. præalleg. tenere videntur quòd infra tempora pupillaris ætatis valeat iure directo ſicut legiſtæ volunt, ſed poſt pubertatem non expiret totum, vt volunt legiſtæ, imo quòd per vim diſtributiuorum verborum prædictorum, verba directa trahuntur ad fideicommiſſum. Nam & hoc lege probant, quia verba directa impropriantur & trahuntur ad fideicommiſſum l. filiusfamilias. §. vt quis hæredem. ff. de leg. 1. et l. Imperator. §. cum quidam. ff. de lega. 2. quæ impropriatio ſumitur in dictis iuribus ex coniecturata mente teſtantis quod videtur ſimiliter poſſe & debere fieri in alijs caſibus. Et pro iſtis canoniſtis faciunt dicta in c. Raynucius & c. ſi pater, coniungendo vnum cum altero, & canoniſtarum ſententia ſolũ tendit ad conſtructionem & fauoriſationem voluntatis defuncti, & interpretatio legiſtarum ad deſtructionem contra diſpoſitionem. c. cum dilectus, de dona. in ratione ſui, in eo quòd dicit, quòd in vltimis voluntatibus ambiguis cadit interpretatio extenſiua, de qua loquuntur Dd. in materia ſtatutorum municipalium. in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iur. Et iſtud non reputo modicum
118 *fundamentum † vt ſemper extendamus voluntatem defuncti, iuxta eius mentem, & vt magis valeat quam pereat. l. ſi miles qui. ff. de mil. teſti. vbi probatur, quòd præſumendum non eſt, teſtatorem aliquid ambiguum poſuiſſe in ſua diſpoſitione, per quod poſſit eius ſupremum iudicium impugnari, facit ad idem. l. quamdiu inſtitutus, &*
119 *l. quamdiu poteſt. ff. de acqui. hæred. † Verumtamen eſt, quod ad adminiculandum iſtam teſtatorum ambiguæ voluntatis extenſiuam interpretationem oportet quod concurrant alia. ſ. Primo veriſimilitudo voluntatis teſtantis,*

quæ

*quæ eſt ſumenda ex eo, quod veriſimiliter quilibet pru-
dens teſtator voluiſſe vel intellexiſſe crederetur: & ſig-
nanter circa prælationem perſonarum ſibi magis coniun-
ctarum, vt eas ſemper prætuliſſe videatur in ambiguitate
ſermonis, per ſæpe allegatas. ll. l. generaliter. §. cum autē.
C. de inſtit. & ſubſti. & l. cum quidam. C. de impu. & l.
Lucius Titius. ff. de hæred. inſti. & per l. ex teſtamento. &
l cum acutiſſimi. C. de fideicōmiſ. & Inſt. de pupil. ſubſti.
§. vel ſingulis. & in l. conficiuntur. ff. de iure codicil. et l.
ſi pater impuberis. ff. de vulg. cum multis alijs ſimilib. Se-
cundo debet concurrere aptitudo verborum teſtantis, ita
quod ſint apta nata recipere talem interpretationē, quia
non eſſent omnino impropriãda. per lect. & nota. in l. li-
berorum. §. quod tamen Caſſius. ff. de le. 3. & in c. præte-
rea de ſponſa. & gloſſ. in cle. pleriſq; de elec. C. de teſta. l.
verba. † Verbum autem diſtributiuum, quandocunq; ad- 120
aptat & diſponit verba mere directa, quæ de ſua natura
non excederent pupillarem ætatem vel tempus aditionis
ad tempus pubertatis, & tempus poſt aditionem, nā alias
ſuperflueret illud diſtributiuum, quandocunq;, quod non
eſt dicendum, per lec. & nota. in c. ſi Papa. de priuile. in
6. verba enim debent de aliquo operari, vt in d. c. ſi Pa-
pa. & in l. ſi quando ff. de leg. 1. † Et ſic, cum quæritur an 121
ſubſtitutio compendioſa facta pagano, verbis directis im-
puberi, cum diſtributiuo temporis poſt pubertatem, va-
leat iure fideicommiſſi? concordando iura diſtinguerem
ex mente iurium, quia aut mater eſt in medio vel non: ſi
non eſt in medio indubium eſt, quod valet iure fideicom-
miſſi, quia intra volentia expirare hoc introduxerunt fa-
uore matris. l. fi. C. de inſt. et l. precib. C. de impu. vbi ergo
mat er nō eſt in medio ceſſat ratio illarū legū. Ergo lex p*

lect. & nota in l. cum mulier. ff. ſoluto matrimonio. & in l. adigere. §. quamuis. de iure patro. Matre vero exiſtente in medio, ſubdiſtinguendum eſt, qui & quales ſunt ſubſtituti. nam qualitas ſubſtitutorum variat totam iſtam interpretationem extenſiuam. Et diſtinguo ſic. Aut ſunt ſubſtituti tales, in quos cadit ex parte teſtantis charitas, puta proximiores qui ſucceſſuri eſſent ab inteſtato: quia proximioribus noſtris magis tenemur, quam remotioribus, ſecundum ordinem charitatis, vt in præalleg. ll. generaliter. §. fi. l. cum quidã. l. Lucius. l. cũ acutiſſimi. & ſimilibus. vt ſunt tales, in quos cadit pietas, vt quando ſubſtituuntur pauperes, pia cauſa, vel pia loca: aut econtrario ſunt ſubſtituti tales, in quos non cadit charitas, vel pietas: in primo caſu ſubdiſtinguendũ eſt, an ſubſtitutus decedat impubes, tunc ſi in ſubſtitutos cadat charitas vel pietas, valet iure directo & excluditur mater, etiam à legitima pupilli, vt in d. c. ſi pater, & in l. Lucius. ff. de vulga. quod ſentit gloſſ. fin. in fin. d. l. precibus, quia perſona & bona ipſius iuris fictione erant in poteſtate patris, nec fit iniuria matri ex perſona filij, qui relinquere non potuit, propter ætatem: nec ex perſona patris: quia matri filij pater relinquere non tenetur, cum ibi ſit extranea. l. Papinianus. §. ſed nec impuberum. ff. de inoffic. teſtam. Sed ſi in ſubſtitutos nõ cadat charitas vel pietas, tunc ex coniectura ta mente teſtantis, qua non præſumitur matrẽ voluiſſe omnino priuari liberorum ſucceſſione, & in extraneos transferri, ſaluam habet legitimã mater, per gl. in l. precib. C. de impu. & in l. ex trib. C. de inoffi. teſta. ex æquitate. l. humanitatis. C. de imp. arguẽdo de exẽplari ad pupillarẽ, quæ in hoc parificantur, vt mater habeat ſolatiũ liberorũ amiſſorũ. l. vnica. C. de his qui ante apertas tabulas.

tabulas.l.fina.C.de inſtit.& ſubſtit.ſecundum vnum intellectum. Si vero pubes decedat,& in ſubſtitutos cadat charitas vel pietas, tunc quia talem ætatem attigit, in qua potuit teſtari, & in qua pater pro eo teſtari non potuiſſet: tunc eſt conſideranda veriſimilitudo voluntatis puberis non patris. Et quia veriſimiliter pubes ille matrē non præterijſſet, & tunc,quanquam in ſubſtitutos caderet chaaitas vel pietas, obligatur fauore matris, quæ vltra legitimam detrahit Trebellianicam, per dicta iura. Si vero in ſubſtitutos non cadat charitas vel pietas & pubes decedat, obligatur vt in præcedenti dictum eſt. Si vero decedat impubes, tunc ſalua ſit legitima matri per l.quoniam in prioribus.C.de inoffi.teſta. Quia tunc omnino grauatur filius in legitima, inquantum deferretur penitus extraneis relicta propria matre,quod non eſt rationabile. Nec obſtat vt dictum eſt.d.l.ex tribus.c. Raynutius & c.ſi pater.quia ſubaudiendum eſt ibi fuiſſe ſubſtitutos tales, in quos cadebat charitas vel pietas, & hoc etiam textus illi aperiunt:& apparet ex eorum tenoribus. Et in contrarijs habemus ſubintelligere ſubſtitutos tales,in quos non cadebat charitas vel pietas. Et ſecundum hanc diſtinctionem reducimus voluntatem ambiguam teſtantium ad interpretationem & veriſimilitudinem diſpoſitionis, quam quilibet prudens teſtator habuiſſe præſumeretur. Nam aliam ſumere interpretationem non eſſet ſani intellectus, imo eſſet contra omnem veriſimilitudinem voluntatis teſtantis. Si vero ſubſtitutio compendioſa fiat à pagano puberi cum diſtributiuo omni tempore valet vt fideicommiſſaria.arg.l.Scæuola. ff.ad Trebel.& per rationem generalem,quæ ſe habet vt res potius valeat quàm pereat.l.quoties.ff.de re.du.& l.

122 quoties.ff.de vſufru. † Nunc reſtat de ſubſtitutione compendioſa facta à pagano filio impuberi per verba communia ſeu analoga vti eſt verbum, ſubſtituo, & ſimilia de quibus ſupra dictum eſt in princip. tractatus quæ hic non repetuntur: & cum diſtributiuo. Et in hoc membro ſimiliter varij varia dicunt. Nam quidam dicunt eam omni tempore eſſe fideicommiſſariam, ex eo quod verba communia ſunt apta ad fideicommiſſum.l.generaliter. §.fi.C.de inſtit.& ſubſti.ſub condi.fac.& l.Titia.§.Seia. ff.de leg.2.& l.hæredes mei.§.cum ita.ff. ad Trebellia. & hanc opinionem tenuit glo.in dictis ll.l.centurio. & in l.precibus & C.de inoffi.teſta.l. ex tribus.ſed gl.in §.qua ratione Inſti.de pupil.dixit quod valet iure directo, infra pupillarem ætatem.& poſt trahitur ad fideicommiſſariã & aliqui Dd.ſequuntur primas gloſſ.& alij gloſſ.in d.§. qua ratione. Ego autem diſtinguerem, vt in præcedenti membro, videlicet quod aut mater eſt in medio vel non, et ſi non ſit: non eſt curandum de eius fauore. ſi vero ſit in medio: iterum ſubdiſtinguerem, vt in præcedenti membro, quia aut ſunt ſubſtituti tales in quos cadit charitas vel pietas, & procedit glo in §.qua ratione iuxta theoricam.c. Raynucius. & c.ſi pater præalleg.in quibus ſubſtitutiones fiebant per verba communia ſcilicet ſuccedat: perueniat: pertineat: & ſimilia, puta, moriatur, & in c.ſi pater.in quo eſt verbum, moriatur, quod interpretatur intra tempus pupillaris ætatis directum, ex eo quod pauperes erant ſubſtituti in quos cadit pietas. & c. Raynucius in quo eſt verbum, ſuccedat, interpretatur eam, poſt pubertatem fideicommiſſariam, & hoc fauore ſubſtitutorum qui erant de proximis in quos cadit charitas. Vbi autem eſſent ſubſtituti tales in quos non cadit charitas vel

vel pietas,& mater eſt in medio,tunc ſtarem cum glo.in dictis ll.l.centurio precibus. & ex tribus. Et ex his facilis patet reſponſio ſi fierent argumenta de dictis legibus vel capitulis, matre exiſtente in medio, vt dicamus intelligi de hæredi. c. Raynucius. *& c. ſi pater, quando in ſubſtitutis cadit charitas vel pietas,& dictas gloſſas cum iuribus in eis allegatis in dictis legibus centurio precibus. & ex tribus. quando ſunt tales ſubſtituti, in quos non cadit charitas vel pietas, nec diſſonat à iure hæc diffinitio per quam iura iuribus concordantur imo conuenit † quia* 123 *verba communia ideo dicuntur communia , quia poſſunt referri ad plura ſignificata vel ad plura tempora.l. iam hoc iure.ff.de vulg.& l cohæredi.§.fin.eo.titu.l.his verbis in prin.ff.de hære inſti. iuncta l.facta.in princip.ff. ad* Trebel. *& ibi notatur & in l.* Scæuola *eo.tit.† Quæro,* 124 *paganus teſtator ſubſtituit filio inſtituto tantummodo, per verba: ſi ſine liberis deceſſerit, quæritur an ſit idem iuris, quod quando per diſtributiuum,quandocunq;, hoc eſt quærere,an ſit fideicõmiſſum pro toto tempore,& dic ꝙ quia pupillus,quod decedere ſine liberis in pupillari ætate,vel poſt pupillarem ætatem, imo etiam in ſenio & decrepitu, illa verba, ſi ſine liberis deceſſerit: tantũ importare videntur, quantũ illa verba,quãdocunq; deceſſerit. licet gl.magna in d.l.precibus faciat eã omni tempore fideicõmiſſariam. Ego tamen puto eã in pupillari ætate directam.& poſt,adueniente pubertate obligari. cũ diſtinctionibus tamen præmiſſis, quando ſit per verba diſtributiua.ſ.vt cõſideretur an mater ſit in medio, & an ſint ſubſtituti tales, in quos cadat charitas vel pietas. Nec obſtat ratio.d.gloſſ. quia reſpondeo, quod illa verba,ſi ſine liberis,compendioſè prolata, ita bene poſſunt comprehen-*

prebendere vulgares pupillares, ſicuti diſtributiua illa, quandocunq;, & talis videtur eſſe qualibet ſubſtitutio, qualem admittit quodlibet tempus cui adaptatur, vt notatur in d. l. centurio & c. ſi pater. ad quod adaptatur communis vſus teſtantium, qui talibus verbis, ſi ſine liberis communiter vtuntur, credentes illa verba, ſi ſine liberis, referri ad omnia tempora, quicquid ſubtilizēt Dd. & iuris interpretes. Et ideo, quia vt ſæpe dixi, in interpretandis vltimis voluntatibus decedētium maximè attendendum eſt id, quod veriſimiliter voluiſſe creduntur teſtatores: quia teſtatoris voluntas debet interpretari ex mente. l. 2. C. de li præte. & ſecundum æquitatem. l. in his ff. de condi. & demon. & per alia iura ad hoc vulgata. Et iſte vſus loquendi ſeu ſubſtituendi communiter ita interpretatur ſecundum vulgarem intellectum, qui attendi debet per lec & nota. in l. cum delanionis. §. aſinam. ff. de fun. inſtru. Eſto igitur, & te areſta cum dicta communi & vulgari verborum interpretatione, per ea quæ leguntur & notantur in l. liberorum. §. quod tamen Caſſius. ff. de lega. 3. & l. Labeo. de ſupel. leg. & d. l. cum delanionis. §. aſinam. 22. q. 5. c. humanæ. de verb. ſig. c. intelligentia. & quicquid ſit in contrarium pro argumento ſenſus prouinciæ noſtræ, eam quam præmiſimus recipit interpretationem, quam ſequor per c. certificari. de ſepul. Et ſenſus cuiuſlibet prouinciæ interpretationibus ſiēdis attendendus eſt, per ea quæ leguntur & notantur in c. certificari de ſepul.

125 † Item quæro quid iuris ſit, quando verba directa, communia vel analoga ſunt mixta in ſubſtitutione. Et dic per membra ſequentia, quod aut vnus eſt ſubſtitutus ſimpliciter per verba directa: alius vero non ſimpliciter, ſed in certa portione, per verba communia,

&

*& tunc ſubſtitutus ſimpliciter per verba directa admit-
tetur directè, vt hæres: alius vero vt fideicommiſſarius:
quia verbum commune non trahitur ad ius directum, vbi
alius eſt hæres vniuerſalis: vt l. his verbis, cum ibi notatis.
ff. de hære. inſtit. Quandoq; vtrunq; ſubſtituit incerta
portione: vnum per verbum directum in vna, alium per
verbum commune in alia, nullo ſimpliciter inſtituto, &
tunc inſtitutio per verbum commune trahitur ad dire-
ctum, quia in illa portione nullus eſt inſtitutus. Quandoq;
vnum ſubſtituit in certa portione, per verbum directum,
alium in alia portione per verba meré obliqua. & tunc
ſubſtitutus directè totum capit vt hæres: vt l. cohæredi. §.
cum filiæ. ff. eodem. Alius eſt fideicommiſſarius in ſua por-
tione per verbum commune. Alius in certa portione per
verbum obliquum: tunc vtraq; ſubſtitutio eſt obliqua, quia
verbum commune ita trahitur demum ad directum, ſi
additur vniuerſalitati ſeu totalitati bonorum: vt d. l. his
verbis. Ex quo ergo alia portio eſt expreſſè per fideicom-
miſſum relicta: ſic iſtud verbum commune dubium in-
terpretatur vt fideicommiſſum, & ſic per obliquam ſub-
ſtitutionem alia declaratur etiam eſſe obliqua, arg. l. ſi* 126
ſeruus plurium in fin. ff. de le. 1. † *Poſtremò quæritur per
quem modum expiret ſeu impediatur inſtitutio compen-
dioſa à pagano facta? & dic quod tot quot modis expi-
rant particulares ſubſtitutiones in ea comprehenſæ de
quibus ſupra vidimus in tractatu ſingularium ſubſtitu-* 127
torum. † *Quæro ab extra de tali quæſtione: Teſtator in-
ſtituit filium & inde ſubſtituit compendioſè hoc modo:
quandocunq; filius meus deceſſerit, lego tali bona mea,
qualis iudicabitur hæc ſubſtitutio, ſcilicet directa in pupil
lari & fideicommiſſaria poſt pupillarem: an vero ſemper
fidei-*

fideicommiſſaria? & dic, q aut ille cui ſit ſubſtitutio, ſuit hæres per aditionē, aut non: primo caſu valet ſubſtitutio iure legati fideicommiſſi. arg. l. cogi. §. ſi quis hæres. ff. ad Treb. Si vero dictus inſtitutus nō fuerit effectus hæres per aditionē, tunc in pupillarē ætatem inſtituti valet, vt directa ex eo, quia verbum lego trahitur de ſua natura ad ſubſtitutionem. l. filium. §. ſi legata. ff. de lega. præſtan.

128 *† Quæro teſtator dicit, filio meo impuberi, ſi deceſſerit, talem ſubſtituo: an per hoc verbū, impuberi, videatur limitata ſubſtitutio ad tempus pupillaris ætatis. Et diſtingue quia aut verbū, impuberi, adijcitur verbo diſpoſitiuo, ſicut verbo inſtituo, vel ſubſtituo, aut verbo executiuo puta ſuccedāt vel accipiant. In primo caſu tunc verbū impuberi nō limitat: ſed demōſtrat qualitatē inſtituti. l. Mauia in prin. ff. de ali. & ciba. lega. In ſecundo vero caſu. ſ. quādo verbo executiuo, tunc coarctat ſubſtitutionem ad tēpus pupillaris ætatis. l. 3. ff. de aur. & ar. le. Plures aliæ et quaſi innumeræ quæſtiones poſſent moueri circa materiā fideicōmiſſariarum ſubſtitutionū: ſed quia ſtylus notariorum apud nos intantum inoleuit, q omnes ferè clauſulas neceſſarias ad tollendas dubitationes aboleant per modū codicillaris clauſulæ infra ſcriptæ, ideo illas quæſtiones o-*

129 *mitto. † Tenor vero dictæ clauſulæ eſt talis. Et hanc dicit eſſe vltimā voluntatem ſuā, quam vult valere omni meliori modo forma, via, & iure quibus poteſt & debet: & ſi nō valeat vel valebit iure teſtamēti, valeat ſeu valebit iure codicillorū, aut alterius cuiuſlibet vltimæ volūtatis.*

130 *† Iſta enim clauſula in fine appoſita videtur in qualibet parte teſtamenti repetita. l. Titia. §. fi. ff. de verb. oblig. & ideo iſta verba conuertunt ſubſtitutionem directā in fideicōmiſſariam: vt volunt Dd. in l. verbis ciuilibus. ff. de*

vul.

vul.& in l.precibus.C.de impube. & alijs ſubſt.facit.l.ſi frater tuus.C.de fideicommiſſa.& gl.fi.inſt.de pu.ſubſt. in §.maſculo. † *Maximè etiam confert in iſtis vltimis voluntatibus teſtantis coniecturata voluntas per l.in conditionibus 1.in princi ff.de condi. & demonſtra. Secundo perſona inſtituti,ſcilicet, an ſit de liberis, per l. hac conſultiſſima.§.ex imperfecto.C.de teſt.vel venietis ab inteſtato.l.ex teſtamẽto.C.de fideicommiſ.vel in quos cadat pietas vel charitas,vt ſupra dictum eſt. Tertiò verba,per quæ fit inſtitutio vel ſubſtitutio, & ſignanter vis clauſulæ codicillorum præmiſſæ, cuius vires ponũt & extendunt Dd.in l.1.ff. de iure codicillorum.& l.fin.de codicil. Nam vbi hæc concurrunt,in multis flectuntur iuris rigores,& exuberant fauore ſubſtitutorũ interpretationes.* 131

† *Vltimò quæro, quia ſæpe contingit,quod in vltimis voluntatibus coniungũtur plures hæredes,vel plures ſubſtituti, qualiter ſuccedere debeant tales coniuncti Dd. tractant hanc materiam in l.re coniuncti.ff.de leg.3.& in pluribus alijs iuris partibus & pro breui ſummula diſtingue, quia aut teſtator vocauit tales nominibus proprijs aut appellatiuis. Si proprijs,aut expreſſit portiones, aut non: ſi expreſſerit portiones, tunc ſeruandæ ſunt illæ: ſi vero teſtator non expreſſerit portiones, tunc ſubdiſtingue, quia aut ſunt omnes poſiti in vna oratione,aut in diuerſis: ſi in vna veniunt per viriles portiones, niſi onus iniunctum aliud inducat: vt notat glo.in l.1. C.de impu. & ali.ſubſtit. Aut vero ſunt poſiti in diuerſis orationibus, & tunc poſiti in vna oratione vocantur per viriles, reſpectu alterius: pro hoc eſt.l.Titius. & l.interdũ.2.reſpon.ff.de hære.inſt.Secũndo caſu principali,quãdo vocãtur p nomina appellatiua: & tũc aut tales ſunt hæredes inſti-* 132

inſtituti: aut non: ſi ſunt inſtituti: tunc veniunt pro hæreditarijs portionibus. l. ſi plures. & l. qui cum plures. ff. de vul. ſiue depoſitio fiat per verbum diſtributiuũ ſingulare: vt in dictis ll. ſiue plurale. l ſi pater. eo. tit. niſi ex verbis expreßis aliud conſtaret de voluntate teſtatoris. l. Lucius teſtamento §. Lucius. ff. de lega. 2. aut ex his aliqui non fuerunt inſtituti: vt ſi ſubſtituit hæredes ſuos & fratres: & tunc inſtituti reſpectu fratrum veniunt per viriles portiones, licet poſtea inter ſe diuidant pro hæreditarijs portionibus. Fratres autem diuidunt inter ſe pro viribus cum non fuerint hæredes inſtituti. Tertio caſu principali, aut ſignum diſtributiuum fuit appoſitum nominibus appellatiuis: & tunc veniunt per viriles: aut nullum ſignum diſtributiuum fuit appoſitum: & tũc vocati per talia appellatiua faciunt vnam partem, & adiunctus aliam. l. ſi pater. ff. de vulg. de quo latius vide per docto. in iuribus præallegatis.

De legatis rubrica 4.

SVMMARIA.

1 Legati titulo bona particularia decedentium transferuntur.
2 Legari quis poſsit.
3 Legari cui poſsit.
4 Hæredem inſtituere & legatum relinquere quid differant.
5 Regulæ Catonianæ quando locus ſit.
6 Legari quid poſsit.
7 Legari quomodo poſsint res extranei.
8 Legari quomodo poſsit res ſua, pignori obligata.
9 Legari poteſt res, quæ non eſt in rerum natura.
10 Legata rerum futurarum debentur integrè, etiamſi nõ proueniant integrè.

11 Teſta-

11 Teſtatore legatum poſtquam reconualuit, legatario ſoluente, poſt mortem eiuſdem legatarius legatum iterum petere nequit.
12 Legari poteſt optio ſeruorum &c.
13 Legari poteſt licentia cædendi lapides in lapicidina.
14 Legari poteſt res communis.
15 Ius accreſcendi habet locum in legatis.
16 Legatis rebus accreſcentia viuo teſtatore, cedunt lucro legatarij. item & fructus.
17 Legatis rebus diuiſionem non recipientib. quatenus æſtimatio præſtanda ſit.
18 Area legata, domuncula in ea ædificata, etiam nō expreſſa cedit legato.
19 Legato inſtrumento alicuius debiti, an debitum legatum eſſe videatur.
20 Legata ſpecie quatenus interitu rei liberetur.
21 Legata ſub conditione, quatenus deficiente conditione debeantur.
22 Legatum mutatum non mutata voluntate quatenus debeatur.
23 Relicta ab inſtituto an cenſeantur repetita à ſubſtituto.
24 Legato coniunctim duobus fundo, & alter volens reddere pretium quatenus admittatur.
25 Filius prælegatū accipiens, & poſtea hæres inſtitutus, abſtinēdo ab hæreditate, quatenus perdat legatum.
26 Relictum fratri, vt ex damnato coitu natis liberis illud reſtituat. an ad reſtitutionem ex pacto iſto ſecreto frater teneatur?
27 Legata tacitalia pro non ſcriptis habentur.
28 Legato fundo vt alienetur, an valeat tale legatum.
29 Teſtatore inſtituente duos hæredes, vnum in 8. vncijs & alterum in 4 & in eodem teſtamento ab hæredib. ſuis, legante Sempronio 12. qualiter legatum p dictos hæredes ſolui debeat?
30 Legato fundo, teſtatore ſuperuiuente accreſcente & deinde eodem decedente an fundus cum accremento præſtari debeat.

31 Legato omni blado quod in horreo eſt an bladum poſtea illatum debeatur?

32 Legatum à legatario legatũ, ab hærede legatarij præſtandum eſt.

33 Legato vſufructu ad certum tempus & legatario infra illud tempus decedente, an ad hæredem legatarij pro reſiduo temporis tranſeat.

34 Legato fundo empto nondum ſoluto an hæres teneatur ſoluere pretium.

35 Legato calice eccleſiæ alicui, nec adiecto de quo pondere, valore, vel metallo, debetur de meliori, quo eccleſia vtitur.

36 Legata vinea poſt decem annos præſtanda, an lapſis annis fructus medio tempore percepti debeantur.

37 Legato boue ſine culpa hæredis mortuo, an corium debeatur legatario.

In legatis vt ſubſtitui poteſt, an ſic in donatione cauſa mortis ſubſtitui poſsit.

38 Hærede rogato reſtituere, quicquid tempore mortis ſupererit, etiã empta & permutata prædia debētur.

39 Legata quatenus debeantur teſtamento rupto.

40 Debitor quatenus creditori ſuo legare poſsit.

41 Legata præteriti temporis non trahuntur ad ea quæ futuri temporis.

42 Legata dos arbitranda per fratrem, eo mortuo per alium arbitrabitur.

43 Legatum quatenus iure inſtitutionis intelligi debeat.

44 Legatis ouibus an agni contineantur.

45 Legatis equis an equæ contineantur.

46 Legata lana, quæ debeatur.

47 Legatis omnibus mobilibus an veniant pecuniæ in capſis exiſtentes.

48 Legata domo cum omnibus quæ in ea ſunt, non veniunt merces.

49 Legata domo quæ comburitur, quatenus extinguatur legatum.

50 Legato argento, quid veniat.

51 Legato panno veſtes non continentur.

52 Legā

52 Legatis pluribus factis, & deinde pluribus hæredibus factis, ab omnibus reliquiſſe videtur.

53 Legatum vxori relictum, donec caſtè viuat, an perdit illud, ſi nubat.

54 Legato vſufructu omnium bonorum vxori, an ne per iudicem conſtitui debeat.

55 Legato vſufructu vxori, quid iuris ſit de ſuperfluo.

56 Legato lecto, etiam cortinæ debentur.

57 Legato fundo vel domo, an veniant debita per colonum vel inquilinum.

58 Legata domo, an cenſeatur legatum balneum vel hortus.

59 Legatum ad piam cauſam an poſsit commutari ad aliam magis licitam.

60 Legatæ rei valor à quo tempore exiſtimari debeat?

61 Legata vt debeantur, requiritur aditio hæreditatis.

62 Legatum viro intuitu vxoris factum vir inuita vxore exigit.

63 Legatum ſi alter ex duobus ſub conditione poteſtatiua implet, alter non, impléti accreſcit pars alterius.

64 Legatum alimentorum eſt legatum præ cauſa.

65 Laicus legati nomine ad pias cauſas poteſt conueniri coram iudice laico.

66 Legato alicui impuberi alimenti nomine præſtandos, de quo impubere teſtator ſenſiſſe videatur.

67 Teſtatore cõducente ad certũ tempus fructus alicuius caſtri, deinde veniens ad mortem legante eoſdẽ qs reſiduum pretij locationis tenebitur ſoluere.

68 Teſtatore legante manſum ſuum etiam aliæ pertinentiæ veniunt.

69 Inimicitijs inter teſtatorem & legatarium exortis, an tacitè legatum cenſeatur eſſe reuocatum.

70 Legatum coniunctæ perſonę relictum, an per tacitas ademptiones cenſeatur eſſe ademptum.

VISO de titulis vniuerſalibus, quibus bona decedentium transferuntur: videndum reſtat de particularibus, hoc eſt, † quomodo titulo legati bona particu-

laria decedentium ad legatarios particulares transferantur. Pro quo pramitto tria quaſita. Primò quis legare poſsit. Secundò cui. Tertiò quid. Ad primum reſpondeo
2 *† quod poteſt legare is ſolus, qui poteſt facere teſtamentum. ff. de lega. 1. l. 2. Fallit ad pias cauſas, in quibus non valens teſtari, poteſt legare: per lec. & nota. in c. ad hac.*
3 *de teſt. † Ad ſecundum reſpondeo, ꝙ ei legari poteſt, qui poteſt hæres inſtitui: veruntamen circa hac conſiderãda ſunt perſona legantium & legatariorum et tempora. Nã incapacibus relinqui non poteſt: ſicuti nec hæredes inſtitui poſſunt: vt ſupra viſum eſt. C. de hared. inſti. l. 1. & ibi*
4 *notatur. † Differentia tamen eſt inter hæredem inſtituere & legatũ relinquere: quia oportet ꝙ hæres inſtitutus ſit tam à tempore teſtamenti q̃ mortis q̃ etiam aditionis habilis ff. de hare. inſti. l. ſi alienum. §. in extraneis. & Inſtit. de hare. quali. & diffe. §. in extraneis. quod procedit tam in ſuis quàm neceſſarijs in d. l. ſi alienum. 1. reſponſo. Sed in legatis & mortis cauſa donationibus, ſatis eſt, ꝙ tempore mortis teſtatoris legatarius vel donatarius ſit habilis. ff. de dona. cauſa mor. l. in mortis. & de condi. & demon l. eum qui. & ff. de iure fiſci. l. non intelligitur. §. quando. nec obſtat regula Catoniana. de qua Inſtitu. de*
5 *leg. §. an ſeruo: † quia illa intelligitur cum deficit legatum ex perſona relinquẽtis & legatarij ſimul: vt in pradicto §. an ſeruo. & C. de leg. l. ſeruis. ſecus ſi deficiat propter perſonam legatarij tantum: vt in d. §. an ſeruo. cum ibi not. hæredi tamen à ſeipſo legari non poteſt: ſed à cohærede poteſt: & vocatur prælegatum: quod licet ille cohæres prælegatarius repudiet hæreditatem: nihilominus petere poterit legatum: quamuis non tenuerit pro ea parte, qua ipſe hæres erat: vt. ff. de lega. 1. l. qui filiabus.*

bus. in fin. † *Ad tertium, quo quærebatur, quid legari poßit? reſpondetur quod poteſt legari non ſolum res teſtatoris: ſed etiam hæredis. ff. de leg. 2. l. vnum. §. ſi rem tuã.* 6
† *Item extranei res poſſunt legari: quod an et qualiter procedat, diſtingue: quia aut teſtator legat rem alienam, ſciens alienam, aut legat rem alienam credens eſſe ſuam. Et primo caſu, ſi ille alius habeat rem venalem, compellitur hæres emere & tradere legatario. ſi vero nolit vendere, ſoluitur æſtimatio. ff. de leg. 3. l. dubium. §. vlti. Si autem teſtator ignorans rem eſſe alienam credens eſſe ſuam legauerit, iterum diſtinguendum eſt: quia aut legatarius eſt extraneus teſtatori, aut de coniunctis perſonis teſtatoris. In primo caſu non debetur legatum nec exiſtimatio, niſi eſſet talis perſona, cui alias fuiſſet relicturus etiam rem alienam: per lec. & not. in l. cum alienam. C. de leg. Secundo caſu ſic.* 7
† *Sed iterum quæro: ſi teſtator legauit rem ſuam iam per eum pignori obligatam, quæritur an hæres eam luere teneatur, & diſtingue: aut ſciuit aut ignorauit: & iterum aut legatur coniuncto aut extraneo. Primo caſu valet ſi ſciuit: & tenetur hæres luere: etſi ignorauit legatarius. Secundo caſu quando coniuncto, iterum luit hæres. ſed ſi extraneo diſtinguitur: quia aut creditum abſorbet legatum aut non. primo caſu tenetur hæres luere: ſecundo nõ: prout hæc probari videntur in l. obligata prædia. C. de fideicommiſ. & in l. ſi res obligata. ff. de lega. 1.* 8
† *Item legari poteſt res, quæ non eſt in rerum natura, ſi tamen futura ſit: veluti fructus qui in tali fundo naſcentur: vel fœtus pecudum. Inſtit. de lega. §. ea quoque res. & ff. de legatis 1. l. 1. quod in rerum.* 9
† *Sed iuxta hæc quæro: ſi teſtator legauerit decem ſextaria frumenti ex tali fundo,* 10

 vel

vel duo modia vini ex tali vinea, ſeu decem agnos ex tali grege: an ſi tantus fructus vel tantus fœtus non naſcatur: debebuntur integraliter per hæredem? Et dic quod ita, per lecta & nota in l. quidam teſtamento. in princip. ff. de lega. 1 & per l. Paulo Callimacho. §. fina. aliàs eſt l. Iulius Seuerus. ff. de leg. 3. & per l. Lucius. ff. de alimen. & ciba. lega. cum vtrobique no. Nam campum, vineam, vel gregem magis demonſtrationis quàm conditionis gratia, appoſuiſſe videtur: vt in dictis iuribus.

11 † Iterum quæro: ſi teſtator legauerit & deinde conualeſcat & ſoluat legatario: deinde teſtator decedat: an legatarius poterit iterum petere legatum ab hærede? dic quod non: quia legata ſolui poſſunt per teſtatorem eo viuo, & ſoluendo liberat hæredem. per l. Lucius Titius in teſtamento ſuo. in princip. ff. de lega. 2. gloſſ. in Clemen. dudum. de ſepulturis.

12 † Item legari poteſt optio ſeruorum, iumentorum, vel veſtium, & ſimilium: vt ff. de optio. lega. quaſi per totum.

13 † Item legari poteſt, vt liceat alicui in lapidicina vel ſylua cædua cedere lapides, vel legere ligna cædua ff. de leg. 1. l. apud Iulianum §. ſi quis. cum ibi nota. Veruntamen facultas non tranſmittitur ad hæredes, niſi teſtator hoc expreſſè diſpoſuerit vt in d. §. ſi quis alicui.

14 † Item legari poteſt res communis teſtatori & alteri: & tunc partem ſuam teſtator duntaxat legaſſe cenſetur. ff. de leg. 1. l. ſerui electione. §. fin. Quæro, teſtator vnicam habens filiam, in ſuo teſtamento retinuit vnam ſummam, puta mille librarum pro filiabus ſuis maritandis, intendens tam de iam natis quàm de poſthumis, nulla naſcitur: quæritur vtrum heres ſoluere teneatur integra mille ſuperſtiti. Dic quod ſic l. qui quartam §. fin. ff. de leg. 1.

15 † Item ius accreſcendi habet locum in legatis.

d.§.ſi.cum l.ſeq.pro quo faciunt notata in l.à Titio.ff. de verb.obli. Quæro ad idem,teſtator diſpoſuit,quod ſi aliqua filia ſibi naſceretur hæres centum daret,pro ea maritanda naſcuntur duæ: an cuilibet centum debebuntur. Dic quod ſic:per l. qui filiabus.§.ſi quis ita.ff. de legatis † Quæro, vtrum ea quæ accreſcunt rebus legatis viuo 16
teſtatore cedant lucro legatarij? dic quod ſic : per l.& grege.ff.de legat.1. quod intellige ex tempore moræ: vt in l.quæſitum.§.fin.ff.de leg.1.per quam probatur quod oportet quod interpellatio ſit iudicialis & per litis conteſtationem,veruntamen de materia moræ latius vide in l. ſi quis ſeruo.ff. de lega.2.& C. de vſuris. auten. ad hæc. vbi videntur Dd.velle quod ſufficiat interpellatio extraiudicialis. hoc tamen remittendum credo arbitrio iudicis,iuxta qualitatem perſonarum arbitrãdum. Sed quæro quid de fructibus? Dic ꝙ cedunt lucro legatarij à tempore moræ hæredis.ff. de lega.1. l.ſi quis bonorum.ante moram vero ſunt hæredis. † Item pone: teſtator legauit 17
ſextam partem domorum, terrarum, & vinearum ſuarum Sempronio, euenit quod dictus Sempronius petit de qualibet domo,de quolibet prædio,de qualibet vinea ſextam partem: hæres dicit quod non poſſunt commodè diuidi?ſed eſt paratus ſoluere æſtimationem.quæritur an ſit audiendus hæres?dic,quod ſi res eſt indiuiſibilis de ſui natura, vel etiam quando diuiſio eſſet incommoda hæredi, habet optionem hæres ſoluendi æſtimationem. l.non amplius.§.cum bonorum.ff.de lega.1. Si vero hæres non habeat pecunias paratas ad ſoluendum æſtimationem, poterit adire iudicem & vocato legatario petere committi expertos , qui in vno vel duobus prædijs aſſignent partes cæterorum.l poteſt autem hæres.ff.de leg.2.

Pone teſtator legauit vnam de vineis ſuis· vnum de equis ſuis, vel vnam de taſſeis ſuis : & ſic de alijs. In optione erit hæredis quam vineam, quem equum, vel quam taſſeam dare voluerit : duntamen non det de deterioribus: ſed de mediocribus.l.legato generaliter ff de leg.1.Item pone, quod teſtator legauit lanam vxori ſuæ: deinde ex lana fit veſtimentum : quæritur, an vxor petere poterit illud veſtimentum.dico quod ſic. l. ſeruum filij §. ſi pocula. verſicu. item ſi lana.ff. de lega. 1. † *Sed pone:*

18 *teſtator legauit aream, & nihil dicit de domuncula in area ædificata : quæritur vtrum cedat legato? dic quod ſic. dicta.l. ſeruum filij. §. ſi area. ſiue tunc eſſet conſtructa domuncula, ſiue poſt teſtamentum fuerit conſtructa.l ſi area.ff. de leg. 2.* † *Quæro : teſtator legauit in-*

19 *ſtrumentum alicuius debiti : an debitum legaſſe videatur? dic quod ſic : vt in d l ſeruum filij §. eum qui chirographum. Sed pone quod ex decē debitis in inſtrumento, ſoluta erant quinq; : an hæres teneatur in plus quàm ſit debitum : dic quod non : ſed liberatur cedendo legatario actiones reſtantis debiti. d. l. ſeruum filij. §. ſed ſi nomen.* † *Quæro, ſi fundus, animal, veſtis, vel ſimilia le-*

20 *gata pereant : an hæres tenebitur ad æſtimationem? dic ꝙ aut hæres eſt in mora tradendi, ſoluendi, vel relaxandi vel non. primo caſu tenetur, ſecundo non l. cum hæres. §. fin. & l. huiuſmodi. §. ſi cui homo. ff. de leg. 1. dicitur eſſe in mora hæres cum præſtare poſſit, & non præſtat. ſi autem iuſtè impediatur, puta quia non habet pecuniam legati numeratam, vel etiam alienam ab eo legatam, & ita cito emere & expedire non poteſt, rigor temperandus eſt, & danda dilatio arbitrio iudicis. l. ſi domus. §. in pecunia. ff. de leg. 1.* † *Quæro : teſtator*

21 *lega-*

legauit alicui filiæ decem, cum ad annos nubiles peruenerit. decedit ante annos nubiles relicta matre: quæritur an matri debeantur illa decem vel remaneant penes hæredem? Dic quòd ſi filia erat extranea teſtatoris: vel etiam ſi erat filia propria teſtatoris: vel etiam ſi erat filia propria teſtatoris: ſed ei relinquebantur illa decem vltra portionem legitimæ. propinquior dote ſeu tribumento, nõ debentur matri: ſed remanent penes hæredem. l. ſi cui legetur. in princ ff de lega. 1. Pone, teſtator legauit primo filio ſuo quandam ipſius teſtatoris domũ, caſu quo dictus Sempronius promoueretur ad ſacros ordines, mortuo teſtatore Sempronius delibera promoueri: hæres expetit ſibi domum: Sempronius illam ædificat: poſtea pœnitentia ductus ad nuptias conuolat: hæres repetit domum propter defectum conditionis: Sempronius dicit, ſolue mihi expenſas: quæritur an hæres teneatur? dic quòd non. per l. ſumptus. ff. de lega. 1. † Pone teſtator legauit domum 22
quandam, ſuperuiuit multis diebus: exuitur aut demolitur domus & eam reficit teſtator: deinde non mutata voluntate decedit: quæritur an debeatur domus? diſtingue: quia in totum fuit deſtructa & refecta aut in parte, primo caſu non debetur. l. ſi ita legatum ſit. §. ſi domus. ff. de lega. 1. † Item quæro an relicta ab inſtituto 23
cenſeatur repetita à ſubſtituto? & iſta materia repetitionis eſt in pluribus iuris partibus tractata, videlicet in l. licet Imperator. ff. de leg. 1. & l. Celſus. ff. de legatis. 2. & in l. ſub conditione. ff. de hæred. inſtituend. & in l. non iuſtam. C. ad Trebellia. Et breuis reſolutio eſſe videtur in tribus membris. Aut eſt clarum teſtatorem voluiſſe repetere, & ſine dubio debetur à ſubſtituto. Aut eſt clarum, quòd noluit repeti quod contingit multis modis. Primo

quia hoc arguunt verba voluntatis teſtantis vel ratione differentia qualitatum inſtituti & ſubſtituti, & rerum ſubſtitutarum & tunc non debentur à ſubſtituto. Aut & tertio caſu ſumus in dubio, an voluerit vel noluerit repeti: & tunc in dubio cenſetur repeti à ſubſtituto. d. l. licet Imperator. ff. de leg. 1. quòd limita verum, ſi illud relictum ad ſubſtitutum peruenerit, quia ſi non perueniſſet ad ſubſtitutum, repetitio nihil operaretur, nec ab eo deberetur, per l. fideicommiſſum quod à legatario. ff. de leg. 1. Quæro de ſæpiſſime contingenti quæſtione, teſtator maritauerat filiam, dederat centum in dotem: poſtea veniens ad mortem, condidit teſtamentum, in quo filiam in quinq; ſolidis & in centum, dotis nomine datis inſtituit, quæritur an gener petere poſſit centũ ex dote: et filia alia centũ ex teſtamento? dic quòd nõ cenſetur repetita ſumma l. huiuſmodi. §. cum pater. ff. de leg. 1.

24 *† Quæro fundus eſt legatus coniunctim duobus ſ. Titio & Mauio Titius eſt contentus recipere æſtimationem legati in pecunia et cap. Mauius totum vendicare vult, & eſt contentus reddere pretium æſtimationis partis conlegatarij: quæritur vtrum admittatur? Dic ꝙ non, per l. duob. coniunctim. ff. de leg. 1.*

25 *† Quæro, pater teſtando prælegat filio: poſt hæc ipſum prælegatarium & alium filium cohæredes inſtituit, prælegatarius abſtinet ab hæreditate, quæritur an perdat legatũ? Diſtingue, quia aut cum cauſa vel ſine cauſa abſtinet, ſi cum cauſa non priuatur. l. filio pater. ff. de leg. 1. Sed ſi ſine cauſa legitima, priuatur tanquam indignus per lec. & no. in l. quæſtiones. & aut. hoc amplius. C. de fideicom.*

26 *† Quæro de alia ſæpe occurrenti quæſtione, maxime inter nonnullos viros eccleſiaſticos, in quos cauſa non acceptandi votum caſtitatis peruenit, qui ex concubinis*

ſuſpectis

ſuſceptis liberis, relinquere cupiētes legant fratribus ſuis, dictorumq́ liberorum patruis vel alijs capacibus, cum pacto ſecreto, per cautionem priuatam inter eos corroborato, quòd dictis naturalibus & ex damnatu coitu natis reſtituere teneantur, quaro an valeat tale relictum? & videtur quòd ita per lec. & no. in l. ſi fidei mea. ff. de leg. 3 in oppoſitum tamen eſt veritas, per l. tacitis. ff. de lega. 1. Et ad l. ſi fidei mea reſpondetur, quòd ibi fidei alterius cōmittebatur ſine fraude. Sed quia in caſu pramiſſo eminet fraus, procedit. l. pradicta in tacitis,† & tacitalia legata pro non ſcriptis & non relictis habentur. l. turpia, in prin. ff. de leg. 1. †Quaro, teſtator legauit fundum cum conditione quòd alienetur, an talis conditio teneat? hac quaſtio habet multas iurium altercationes, de quibus per Dd. in l. fi. C. de indicta viduitate. & in l. 2. C. de vſuca. pro emptore. & in l. voluntas. C. de fideicom. et in l filiusfa. §. diui. 2. ff. de leg. 1. Ha ſunt gloſſ. contraria. Nam gl. in d. l. 2. C. de vſuc. pro empto. & in d. §. diui. videntur contraria. pro quarum concordia diſtingue, quia aut teſtator ſimpliciter prohibet ſine cauſa legitima alienationem, aut cum cauſa legitima, in primo caſu non procedit. pro quo faciunt lect. & no. in l. Titio centum in prin. ff. de condi & demon. & in l. peto. §. fratre. ff. de leg. 2. ſed talis prohibitio non impedit neceſſariam alienationem, puta ad ſatisfaciendum creditoribus. l. pater filium, in princip. ff. de leg. 3. de hoc tamen plenius me remitto ad notata per Dd. in dictis iuribus: quia longius & valde diſputatus eſt articulus. † Quaro teſtator inſtituit duos haredes vnum in 8. vncijs, & alium in 4. & in eodem teſtamento ab haredibus ſuis legauit Sempronio 12. quaritur qualiter ſolui debeat legatum per dictos hare-

27 28 29

hæredes? Dic, quod ſi hæredes nominati ſunt proprijs nominibus, tunc quilibet ſoluit mediam partem legati. Sed ſi nominati non eſſent proprijs ſed appellatiuis: ſcilicet ſub verbo hæredis, tunc ſoluent ſecundum hæreditarias portiones: ſcilicet inſtitutus in 8. vncijs 8. & inſtitutus in 4. quatuor. l. ſi hæredes nominati. l. ſi ex toto l. turpia. ff.
30 *de leg. 1. cum ibi notatis. † Quæro, teſtator legauit fundum: ſuperuixit multis diebus, quo viuente fundus accreuit, deinde decedit teſtator, legatarius petit legatũ cum accremento, hæres vult reſtituere fundum ſine accremento, quæritur quid iuris? diſtingue aut teſtator eo viuo poſſedit accrementũ ſeorſum a fundo, aut nõ: primo caſu nõ debetur legatario, ſecũdo debetur, per caſum. in l. cũ fun*
31 *dus nominatim. ff. de leg. 2. † Quæro, teſtator legauit omne bladũ quod habebat in tali horreo, legatarius forte domeſticus teſtatori maiorem bladi quantitatem intulit: quæritur an illa debeatur? Dic quòd non per l. cum ita*
32 *legatur, in princ. ff. de legat. 2. † Quæro an ita à legatario legari vel fideicommitti poſſit, vt defuncto legatario, hæres legatarij reſtituere cogatur? Dic quòd ſic, in d. l.*
33 *cum ita legatur. §. quod à legatario. † Quæro, teſtator legat vſumfructum ad 5. annos, moritur infra duos legatarius, an tranſeat ad hæredem legatarij pro reſiduo temporis? dic quòd ſic. l. vxori vſufru. §. quæſitum. ff. de vſufruct. leg. Finito vero tempore reuertitur ad hæredem*
34 *per gloſſ. ſingularem. in l. fin. C. de leg. † Quæro, legatur fundus emptus, ſed nondum ſolutus, an hæres teneatur ſoluere pretium? dic quòd ſic, per lec. & no. in l. his verbis. §. final. ff. de leg. 3. Quæro, legatum efficitur caducum ad quem tranſit? Dic quòd remanet penes hæredem. l. alumnæ. §. Titia. ff. de adi. lega. & l. Titia. ff. de annuis*

lega.

lega. & per hoc potes multas quæſtiones ſoluere. † Quæro 35 *quid ſi teſtator legauit, calicem alicui eccleſiæ, nec adiecit, de quo pondere vel valore, nec de quo metallo, modo quæritur de quo valore vel de quo metallo debeatur? Dic quòd de meliori metallo, quo dicta eccleſia vtitur in ſimilibus vaſis arg. ff. de auro & argento. lega. l. Titia. §. Sempronius. & de condi. & demon. l. 2. §. teſtamento in fin. Item quid ſi teſtator dixerit, lego talem rem Deo vel Chriſto, cui debeatur? reſpondeo illi eccleſiæ vbi teſtator habet domicilium, in aut. de eccle. tit. §. ſi quis in nomine arg. ff. de cond. & dem. l. qua conditio. §. ſi. † Quæro. teſtator legauit vineã Titio, quã poſt decem annos expediri voluit. quæritur lapſis annis, an debeantur fructus percepti tempore intermedio? Dic quod aut tempus fuit adiectum fauore hæredis, aut fauore legatarij. Nam fructus ſunt illius in cuius fauorem tempus fuit adiectum. l. ſi ita relictum. §. Pegaſus. ff. de legatis. 2. Pone quòd duo teſtamenta exhibentur eodem die facta. an legatarij in vtroq́, an in altero: & ex quo debebuntur? Dic quòd ea in quibus minus relinquit per l. Sẽpronius Proculo. ff. de leg. 2. † Quæro, legatus eſt bos: moritur ſine culpa hæredis, an* 37 *debeatur corium legatario? Dic quòd non per l. mortuo boue. ff. de le. 2. † Quæro an quemadmodũ in legatis ſubſtitui poteſt. l. ſi legata. C. de lega. an idem in donationibus cauſa mortis? Dic quòd ſic per lect. & not. in l. vt hæredibus. ff. de le. 2. † Quæro. rogatus eſt hæres reſtituere,* 38 *quicquid ex hæreditate tempore ſuæ mortis ſupererit: hæres multis annis vixit, & plurima prædia permutauit: aliqua vero vendidit, & ex precijs alia cõparauit: quæritur an permutata et empta veniant in reſtitutione fideicommiſſi? Dic ꝙ ſic, per caſum, in l. Imperator. §. ſi. cũ l. ſeq.*

ff. de

39 *ff. de le. 2.† Pone teſtator inſtitutis filijs ab eis legauit domum, irritatur teſtamentum propter præteritionem vnius liberorum & veniunt ab inteſtato rupto teſtamẽto, quæro an legatum debebitur. Dic quòd ſic per auten. ex cauſa. C. de libe præteri vel exhæreda. Sed reſtat dubium an idem ſit, ſi teſtamentum rumpatur propter defectum ſolennitatum? dic quòd non: quia tunc non debentur legata. C. de fideicom. l. ex teſtamento. & C. de teſt. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto: & extra de teſta. c. cum tibi niſi venientes ab inteſtato eſſent rogati ff. de inoffi. teſta. l. Titia & l. 1. C. de fideicommiſ. liber. vel quia in teſtamento eſt clauſula codicillaris, vt d. l. ex teſtamẽto. Similiter legata non debentur, ſi teſtamentũ natiuitate poſthumi rumpatur. C. de poſthu. her. inſt. l. 1. Quæro, qualiter cenſentur rogati venientes ab inteſtato? dic quòd ſi teſtator dixit, quòd voluit legata ſolui per quemcunq; hæredem ſecundum gl. in l. ex duob. §. 1. ff. de vulg. Caute*
40 *ergo facies teſtamentum ſi ſic diſponat. † Quæro, teſtator debitor Titij omnia bona ſua, & ſpecialiter quandam vineam obligauerat, deinde in teſtamento ſuo dictam vineam creditori legauerat, petit creditũ ex ſtipulatione, & legatum ex teſtamẽto quæritur an poſſit? dic quòd ſic, niſi conſtet teſtatorẽ ſe liberare volendo à credito legaſſe. l. creditorem. ff. de leg. 2.*
41 *† Quæro, legat teſtator debitori ſuo quicquid ſibi debet, ſuperuiuit teſtator, & multas alias ſummas mutuat legatario: deinde teſtator defuncto hærede repetit credita, tempore teſtamẽti, contra legatarius dicit omnia in legato veniſſe, quid iuris? Dic in legato veniſſe ſolum, quæ debebantur tempore conditi teſtamenti. l. vxori ſuæ. §. vxori ſuæ ff. de leg. 3. Et idẽ in legato facto vxori de iocalibus, quia poſt teſtamentũ empta*

non

non veniunt in legato vt ibidem.† Quæro, de ſæpe contin- 42
genti quæſtione, teſtator ordinat, quòd filia ſua mariten-
tur arbitrio Titij fratris ſui, mortuo teſtatore decedit Ti-
tius ante arbitratũ, quæritur an dos per alium arbitran-
da debebitur? dic quòd ſic, & arbitrabitur ſecundum di-
gnitatem, facultates, & numerum liberorũ teſtatoris. l. ſi
filia pater. ff. de leg. 3. † *Quæro, de quæſtione ſæpe occur-* 43
renti: teſtator habens duas vel plures filias primæ iure in-
ſtitutionis legat centum, quæ ſolui vult per hæredẽ. infra
annum, poſt hoc dicit. itẽ lego ſecundo filiæ meæ alia cen
tum & non dicit iure inſtitutionis, an per hoc cenſeatur
præterita & poſſit rumpere teſtamentũ? Et videtur ꝙ ſic,
per tex. & no. in §. aliud quoq; in aut. vt cũ de ap. cogno.
& in aut. ex cauſa. C. de lib. præt. Sed dic contra, propter
ſubauditionem repetitionis. Nã legando ſecundæ centũ,
intelligitur repetijſſe illa verba iure inſtitutionis, per not.
in l. repetendis. ff. de le. 3. & in c. Raynucius de teſta. & in
c. 1. eo. ti. lib. 6. † *Quæro, teſtator legauit oues, an contine-* 44
antur agni? dic quòd non. l. legatis ſeruis. §. ouib. ff. de le-
gatis 3. Sic nec econtra legatis agnis oues continebuntur.
l. cum quæreretur. in prin. eod. tit. & vſq; ad quod tempus
agni appellentur? dic vſq; ad annum. vt in d. l. cum quæ-
reretur, niſi aliud haberet conſuetudo loci, vt in d. §. oui-
bus, quæ conſuetudo attendenda eſt ex interpretatione
verborum. l. cum de lanio. §. aſinam de fundo inſtructo. † 45
Quæro, an legatis equis contineantur equæ. dic quòd ſic,
vt l. legatis. §. iumentis. Quid ſi teſtator legauit peco-
ra ſua, quæ animalia venient in legato? Dico quòd omnia
quadrupedia, quæ paſcuntur. d. l. legatis. §. pecorib. ff. de
leg. 3. Sed ſi legetur grex ouium, tunc continebũtur agni
& arietes. l. ſeruis legatis. §. final. de lega. 3. Quæro, ſæpe

contingit quòd iſti ruſtici legant multos ſuos aratorios ſuperuenientes, teſtator commutat mulos in mulas, an mulæ veniant in legato? dic quòd ſic. l. qui duos mulos ff.
46 *de leg. 3.* † *Quæro teſtator legauit lanam, quæritur quæ lana contineatur, an lota & non lota, neta & non neta? dic quòd ſic, & generaliter omnis lana quæ non eſt adhuc contexta, dum tamen non ſit tincta l. ſi cui lana in principio. & in §. lanæ. ff. de leg. 3. & in hoc differt à lino legato: quia appellatione lini venit etiam contextum. d. l.*
47 *ſi cui lana. §. lino.* † *Quæro, teſtator legat omnia mobilia ſua vni ex liberis ſuis, an in legato veniant pecuniæ in capſis exiſtentes? Dic quòd pecuniæ quas teſtator habebat, pro mercando vel mutuando, non continentur, ſed illæ ſolum, quas cuſtodiæ cauſa in capſis repoſuerat, & quas vulgus appellat apud nos denarios inyoſtos. i. popidos, gallis mignotz. l. ſi chorus. §. his verbis. ff. de leg. 3. Et idem dicendum eſt de alijs mobilibus mercimonij cauſa*
48 *diſpoſitis. l. generali. §. vxori. ff de vſufr legato.* † *Item legata domo, cum omnibus quæ in ea ſunt, non veniunt merces. l generaliter. §. 1. ff de vſufructu legat. l. prædia. §. liberto. ff. de fundo inſtruct. vbi gloſſ magiſtra, in materia acceſſionis legatorum, quæ finaliter vult in omnibus acceſſionibus attendi veriſimilem voluntatem defuncti. Et ſic legata domo, non veniunt pecuniæ Kalendariæ, vel appoſitæ cuſtodiæ cauſa in capſis. l. vxorem. §. legauerat.*
49 *ff. de lega. 3.* † *Quæro, legata domus comburitur, quæritur an extinguatur legatum? Dic, quòd ſi in totum comburatur, extinguitur, nec reconualeſcit, ſi per hæredem poſtea reficiatur. ff. de conditio. indebi. l. qui exceptionem. Secus ſi pro parte comburatur ff. de lega. 1. l. ſi ita*
50 *legatum. §. fina. cum ſuis concor.* † *Quæro, an legato argento*

gento

gento veniant cyphi vel alia vaſa conflata? dic quòd ſic l. cum aurum. ff. de auro & argento leg. in princ. & l. lana. §. finali. ff de lega. 3. Item an veniant nummi argentei? dic quòd non. l. Quintus in princip ff. de auro & argento lega. Fallit ſi teſtator legaret argentum operatum ſeu laboratum vt ibidem. † Quæro, teſtator legauit vxori 51 ſuæ pannos. qui erant in tali arca, an veſtes continebuntur? Et videtur primo, quòd debeatur veſtis. per l. ſeruum filij. §. ſi pocula ff. de leg 1. Sed dic quòd non continetur, niſi ſola rudis materia panni. ſcilicet quæ non eſt in ſpeciem tranſlata, quia legato marmore non debentur ſpecies de marmore ſed ſola rudis materia marmorum. ff. de leg. 3 l. quæſitum. §. illud fortaſſe. Item lana legata indiſtincte non debetur lana tincta ff. de lega. 3. l. ſi tibi lana in princip. Item lignis legatis, non debentur niſi ligna ad comburendum. materia autem ad ædificium parata, non debetur. ff. de leg 3 l. ligna. & dic quòd ex legato generis regulariter non debetur niſi rudis materia, & non quod in aliquam ſpeciem tranſlatum eſt. d. §. illud fortaſſe, hoc verum, niſi aliud ſenſerit teſtator. ff. de auro & argento. leg. l pediculis § Labeo. Item niſi adijciatur legato ſignum vniuerſale. ſcilicet omne, vniuerſum, totum, quocunque, vel his ſimile: quia tunc ſpecies legato cedunt: de lega 3. l. hæres meus. §. 2. & de auro & argento. leg l. 3. Et ad §. ſi pocula. reſpondetur, quòd ibi dies legati ceſſerat antequam ex lana fieret veſtimentum. Sed vbi ex lana fit veſtimentum antequàm dies legati cedat ſecus, per l. lana l gata ff. de le. 3. debebitur tamen æſtimatio lanæ: quia factum hæredis non debet obeſſe legatario, vt ſupr. viſum eſt. † Quæro teſtator fecit plura legata, poſt quæ dicit: quæ quidem le- 52

gata per hæredem meum infraſcriptum ſolui volo. & deinde facit plures hæredes, an intelligatur ab omnibus reliquiſſe: dic quòd ſic.l.ſi plures ſunt gradus.ff de leg.3.

53 † *Quæro teſtator legauit vxori, donec caſte vixerit nunquid perdit legatū ſi nubat? Et primo videtur quòd non: quia non videtur deficere conditio, quia matrimonium eſt res honeſta: vt in autent. de nup.in princip. 28.q.1.c. ſic enim 33.q.2.c.2. Item ex hoc induceretur viduitas, quod eſt prohibitum.l.2.C.de indi. vidui.tol. Ad idem facit.ff.de condi.& demon l.cum tale.§.Mæuia. Et contra quòd ſic, quia deficit conditio, quia coitus & caſtitas opponuntur, ergo perdit legatum, per aut.de nup.§.quia vero, quæ ponitur in d.l.2 vnde nubendo vel luxurioſe viuēdo legatum perdit: vt notatur in d.§. Mæuia. Sed verius eſt, quòd debeatur: quia in caſu propoſito non fuit adiecta conditio expreſſa non nubendi, ergo nec deficit: quia non facit contra voluntatem mariti nubendo.quia hoc expreſſe non prohibuit. Item in his quæ tam cito: ſcilicet intra annum luctus nubunt, videtur facta prohibitio, ergo non in alijs, argu.ff.de iure patro l adigere.§.ſi.Nam etiam mulier ſecundo nubens, caſtitatem ſeruat, vt in auten.de nup.§.ſin autem.et idem extra de diuor.c.gaudemus in ſi.ad hoc tex.notabilis.in l.mulier.§.cum proponeretur.ff.ad Trebel & ibi Dd.Et quia fauore matrimonij debemus iudicare, argu.ff.de reg.iu.l.in ambiguis.& l.in teſtamentis.eod.tit. & quia non fuit expreſſa conditio nuptiarum, tacite ſubintelligi non debet, per lect.& not.in auten.hoc locum.C.de ſecun.nup. Cæterum conditio, quæ tacite ineſt, non reddit legatum conditionale.ff.de condi.& demon.l conditiones quæ extrinſecus, vnde dicunt quidam ſufficere, quòd non nubat.*

nubat, infra annum, quod mihi videtur iuri conſonum, propter lect. & no. in dictis iuribus.† Item quæro, maritus 54 relinquit vxorem ſuam dominam & vſufructuariam omnium bonorum ſuorum, modo quæritur vtrum ipſamet vxor debeat accipere ſibi neceſſaria, an vero debeãt conſtitui per iudicem & ſibi tradi per manus hæredum? Primo videtur, quòd per manus hæredum habere debeat, & ab eis accipere, quia illa verba adaptãtur ad legata, quæ conſtat debere conſtitui per manum eorum, qui per teſtatorem vel iudicem fuerunt deputati, de ali. & ciba. l. 3. & l. verba. & l. pecuniæ ſortem. & l. cum alimenta. in princ. & l. 2. Item ſi legantur alicui fructus vel redditus hæreditatis vel alicuius partis, legatarius nõ debet petere, non autem poteſt ipſe percipere, quia tale legatum aſſimilatur legato rei corporalis. ff. de vſufruct lega. l. Sempronio alias eſt. §. et l. patrimonij: & l. fundi Trebatiani, eo. tit. cum ergo debeat fructus percipere, ſequitur quòd de manu hæredis, non autem ſua auctoritate, & econtra videtur, quòd illa verba dominam & vſufructuariam, in ſucceſsione bonorum intelligũtur, quòd habeat ius vtendi & fruendi iure cõmuni ſcripto. ff. de vſufru. elationes ad eam pertinere debẽt, & de ſua manu propria recipere. ff. de vſufruct lega. l. vxori. Et per illa verba videtur vſufructuaria omnium bonorum de dictis legatis. & ideo de manu ſua propria percipere poteſt, vt plene notatur in d. l. fundi Trebatiani. Itẽ quia legare fructus annuos et legare fructũ ſunt paria. ff. de vſufru. lega. l. ſi quis. & l. cum ita. vnde dico quod ſi mandaſſet neceſſaria vxori dari, & tunc eſt legataria ſimpliciter, & non fructuaria, & tunc habet neceſſe petere, et de manu hæredis percipere, vt d. l. ſi patrimonij, & nota: ff. de vſufr. le. l. ſi quis. Sed per præ-

dicta verba vſufructuariam poterit de manu ſua percipere fructus & redditus ſibi ſufficientes & non habet expectare quod de manu hæredum ſibi dentur. ff. de vſufr. &
55 *ha. l. fundi. & l. ſi habitatio. §. ſi vſus fundi.* † *Quæro ſi fructus plus aſcendant quàm ſint neceſſarij vxori, quid fiet de illo pluri? dic quòd ſi ſint liberi ex illo matrimonio debent illis reſeruari per gloſſ. ad hoc approbatam in præallegata autent. hoc locum. C de ſecundis nup. vbi autem non ſunt, debent diſponi pro libito de reſiduo, vt vult di-*
56 *cta gloſſ.* † *Quæro teſtator legauit lectum an intelligatur legaſſe cortinas, dic quod ſic. l. liberorum. §. fin. & ibid.*
57 *gloſſ. de le. 3* † *Quæro legatur fundus vel domus an veniant arreyragia debita per colonum vel inquilinum? dic*
58 *quòd non, per l. prædijs. §. 1. ff. de le. 3.* † *Quæro, legatur domus, an cenſeatur legatum balneũ vel hortus. dic quòd ſi ex domo eſt ingreſſus ad balneum vel hortũ, quia tunc gratia domus cenſetur comparata, domui legatæ cedunt.*
59 *l. pradij. præallegata in §. balnea. & §. qui domũ.* † *Quæro, an legatum factum ad aliquam piam cauſam poßit commutari in aliam magis licitam. dic quòd ſic, arg. lec. & not. in l. legatum. ff. de vſu lega. & in l. finali. ff. de*
60 *ope. publicis.* † *Quæro, à quo tempore exiſtimari debet valor rei legatæ? dic quòd à tempore conditi teſtamenti ſeu legati relicti, per §. filio ex parte. in l. nomen. ff. de legat. 3. Et hinc ſequitur quòd legans liberationem, intelligitur legare de præteritis & præſentibus, non autem*
61 *de futuris debitis. l. Aurelius. §. Titius. ff. de libe. lega.* † *Quæro an requiratur ad hoc, quòd legata debeantur quòd hæreditas adeatur? Dic quòd ſic, per lect & not. C. de cadu. tollen. l. 1 § in nouißimo. Et idem eſt, ſi teſtamentum rumpatur vel annulletur, quia oportet adiri hæreditatem.*

tatem per hæredes ab inteſtato venientes. l. qui filio. §. 1. & ibi gloſſ. ſuper verb. ex codicil. ff. de hæredi. inſtituen. † Quæro, legatum factum eſt viro intuitu vxoris: an vir inuita vxore exigit legatum? dic quòd ſic per l. Titio centum. §. Titio genero. ff. de condi. & demon. † Quæro, legatum ex duobus ſub conditione poteſtatiua alter implet: alter non: an implenti accreſcat pars non implentis? & dic quòd ſic, ſi vtriuſque conditionem adimpleat per caſum in l. ſi quis. in §. fina. ff. de condi. & demon. † Quæro an legatum alimentorum ſit legatum piæ cauſæ? dic quòd ſic per lec. & no. in l. patrem. C. de nup. † Sed iterum iuxta hæc quæro, an pro legato alimentorum, ſeu quod ſit pro anima, quod piorum appellatione continetur, per lec. in l. ſi quis Titio iuncta gloſſ. ff. de le. 2. & idem ſi relinquitur alicui pauperi parenti, per gloſſ. in c. 2. de ſepul. vel alij cuilibet pio, poſſit laicus conueniri coram iudice eccleſiaſtico? Dic quòd ſic, ar. lec. & no. per Dd. in c. Ioannes de teſtamen. & in cle. diſpendioſam de iudi. & in l. profectitia. ff. de iure do. & in l. Mela. ff. de ali. & ciba. le. & in l. fina. ff. de appell. reci. † Pone teſtator legauit alicui impuberi alimenta præſtanda per hæredem, donec ille talis impubes ad annos pubertatis peruenerit. quæro de qua pubertate ſenſiſſe videatur teſtator, an de plena vel pleniſſima. Et dic quòd de pleniſſima per l. Mela. ff. de alimen. & ciba. le. † Iterum quæro teſtator conduxerat ſeu arrendauerat ad triennium vt ſæpe contingit fructus alicuius caſtri vel loci, & tempore locationis ſoluit aliquam partem precij. deinde veniens ad mortem legat dictum arrendamentum, nunc arrendans ſeu locans petit reſiduum precij locationis ſeu arrendamenti. quære

Marginal numbers: 62 (Quæro, legatum factum), 63 (Quæro, legatum ex duobus), 64 (Quæro an legatum alimentorum), 65 (Sed iterum), 66 (Pone teſtator), 67 (Iterum quæro)

quis ſoluere tenetur hæres, vel legatarius? Dic quod hæres
per l. qui concubinam. alias incipit quæ quatuor. §. quæ
68 *hortos. ff. de lega. 3.* † *Quæro teſtator legauit manſum ſu-*
um quem habet in parochia ſancti Coſmæ, ille manſus ha-
bet aliquas pertinentias in parochia de Clarenſaco. an il-
læ pertinentiæ venient in legato? Dic quòd ſic, per caſum
ad hoc notabilem in l. patronus. §. Sempronius. ff. de leg.
69 *3.* † *Quæro poſtquàm teſtator teſtatus fuit, ſuperuixit, &*
eo pendente ſuborta fuerunt inimicitiæ inter teſtatorem
& legatarium, an cenſeatur tacite ademptum legatum,
diſtingue, quia aut culpa legatarij ſuborta fuerunt ini-
micitiæ, aut culpa teſtatoris. Primo caſu cenſetur adem-
ptum per gloſſ. Inſtit. de ademp. leg. Secundo vero caſu
not per gloſſ. in l. cum tabulis. §. 1. ff. de his quibus vt in-
70 *dig.* † *Item nota quòd legatum coniunctæ perſonæ, puta*
filio vel filiæ per tacitas ademptiones non cenſetur adem
ptum, niſi interueniat expreſſa. Caſus eſt in l. pen. §. fin.
ff. de ademptis le. Nec obſtat gloſſ. quæ ibidem vult quòd
probetur teſtatorem adimere voluiſſe, per coniecturam
& tacitam voluntatem, quia contra gloſſ. facit. l. Lucius
Titius, in teſtamento ſuo. ff. de le. 2. quæ vult onus incum-
bere hæredi probandi teſtatorem reuocare voluiſſe, ma-
ximè vbi per modum legati fideicommiſſarij eſt reli-
ctum, vt ibi videtur eſſe caſus. Cætera concernentia ma-
teriam ademptionis legatorum quilibet per ſe perſcruta-
ri poteſt.

QVARTA

QVARTA PARS TRACTATVS IVDICIALIS.

De Iudicijs, rubrica 1.

SVMMARIA.

1 Iudicium ordinarium decem terminos requirit.
2 Tempus præmeditationis ſeu conſultationis ante citationem eſt primus terminus.
3 Iudicium omne regulariter requirit actorem & reum.
4 Actoris in ius vocare volentis ſuum debitorem cautelæ.
5 Actor in ius vocare volens ſe ante omnia qualificare debet, vt habeat perſonam ſtandi in iudicio.
6 Actor præmeditabitur, vt habeat iuſtam cauſam litigandi
7 Actor videat an reus habeat legitimam perſonā ſtandi in iudicio.
8 Actor coram iudice competenti cōtra reū experietur,
9 Actor reum citari faciet, neceſſario.
10 Citatio eſt iuris naturalis,
11 Citatio omiſſa reddit iudicium nullum,
12 Litis conteſtatio an ſit exordium litis.
13 Citatio eſt de pçrparatorijs iudicij.
14 Actor poteſt reum ex vrbanitate ante citationem monere ad ſatisdationem.
15 Citandus an ſit reus in iudicio præſens.
16 Citationis effectus eſt comparitio.
17 Citationis formalia.
18 Cautionis formalia.
19 Libellus ſine cauſa non procedit.
20 Promiſsio ſine cauſa non ſubſiſtit.
21 Tranſigere volens ſuper alimentis ſine cauſa, non auditur.
22 Citati, iudicialiter reperti cautela.
23 Citatio eſt ſecundus terminus iudicij.
24 Citatio eſt de ſubſtantia iudicij.

25 Citatio abſque iudicis iuſſu fieri non debet.
26 Citationis abſque iudicis iuſſu practica.
27 Citari quæ perſonæ non poſsint.
28 Citatio congruo tempore fieri debet.
29 Citati ad diem feriatum practica.
30 Citatio ad domum facta quatenus valeat.
31 Citatio ad domum vbi fieri debeat.
32 Citatus latitans pro perſonaliter citato habetur, in ciuilibus: ſecus in criminalibus.
33 Reus criminis citandus eſt perſonaliter.
34 Citatio per proclama cum ſono tubæ fit contra eos qui perfecte neſciuntur.
35 Citatio in perſonã procuratoris an & quando valeat.
36 Citatio quomodo fieri debeat, principali abſente.
37 Citatio qua cautione facienda pro creditorib. vt debitoris abſentis bona diſtrahantur
38 Citatio in actione reali cõtra abſentem qualiter fieri debet.
39 Miſsio in poſſeſsionẽ contra abſentẽ quomodo fiat.
40 Contra quos fit miſsio in poſſeſsionẽ audiuntur intra annum.
41 Contra reos criminum abſentes quomodo procedatur.
42 Prouincia quælibet ſuo ſenſu abundat.
43 Annotantur bona criminoſorum fugitiuorum.
44 Contra criminoſos abſentes, quorum annotata ſunt bona, quomodo procedatur.
45 In criminalib. quatenus procurator admittatur.
46 Contra abſentem criminoſum qualis procurator interuenire poſsit.
47 Citari quomodo debeat criminoſus.
48 Criminoſus citatus auditur intra annum purgando contumaciam,
49 Criminoſus poſt annũ veniens quomodo ſe purget.
50 Criminoſorum bona reſeruantur hæredibus in duobus caſibus.
51 Citatio ad duos vel tres dies facta, quomodo computanda ſit.

52 Citatum ſe non eſſe aſſerens, an ſit audiendus.
53 Communitas vel collegium quomodo citetur.
54 Citari an poſsit perſonaliter comparens in cauſis criminalibus.
55 Citatus ter, vel ſemel peremptoriè, & poſt terminum per iudicem contumax pronunciatus, an huiuſmodi ſententia valeat?
56 Iudex non debet feſtinare ad decretandum.
57 Contumacia accumulat pœnam.
58 Contumacia actoris eſt maior, quàm rei.
59 Dilationes à iure conceſſæ an poſsint abbreuiari.
60 Citatio an ſit neceſſaria in productione inſtrumentorum, ſicut in productione teſtium.
61 Citatio an ſit neceſſaria ad videndum taxari expenſas & quid de practica curiarum.
62 Citationis generalis ad totam cauſam effectus.
63 Citatus non comparens propter legitimum impedimentum, an teneatur ad refuſionem expenſarum, antequam audiatur?
64 Clauſulæ citationis: ſaluis ſuis legitimis exceptionibus, effectus.
65 Dilationum materia hodie vt plurimum eſt in arbitrio iudicis.
66 Citatus ad locum non tutum, non arctatur comparere.
67 Citari qui debeant.
68 Citatio per proclama publicum & ſonum tubæ quando locum habeat.
69 Citandi quomodo ſint intereſſe habentes.
70 Citandi qualiter ſint vagabundi & non habentes domicilium.
71 Comparitio eſt tertius terminus iudicij.
72 In comparitione diſtinguendæ ſunt quatuor qualitates.
73 Comparente vtroq;, actore & reo, iudicium rectè fundatur.
74 Comparẽte neutro, nec actore nec reo, nullæ ſunt partes iudicij.

75 Edictum circumducitur non comparitione partium.
76 Comparente actore & non reo proceditur ad peremptorium edictum, & poſtea ad immiſsionem &c,
77 Comparente reo & non actore, competunt reo duo remedia: abſolutio ab inſtantia iudicij: & citatio peremptoria contra actorem ad videndum iuſtificari exceptiones peremptorias.
78 Excipiendi terminus eſt quartus terminus iudicij.
79 Exceptiones quæ ſint proponendæ.
80 Exceptiones contra perſonam partis quæ.
81 Exceptiones contra iudices quæ.
82 Exceptiones contra iudices tutius prius quàm contra perſonam ſunt proponendæ. & quare.
83 Exceptiones contra reſcriptum.
84 Surripere & abripere reſcripta, quid differant.
85 Reſcripta citationis non debent eſſe ſubannata.
86 Reſcriptum an poſsit exequi, ſi infra annum moriatur impetrans.
87 Exceptiones contra libellum.
88 Iudex poteſt præfigere terminum reo ad proponendum exceptiones dilatorias.
89 Reus volens recuſare iudicem, debet comparere cum proteſtatione &c.
90 Recuſantur diuerſimodè ordinarius & delegatus iudex.
91 Libellus eſt offerendus Iudici non ſuſpecto.
92 Libellus petitus non oblatus reddit iudicium nullum.
93 Libello oblato datur terminus deliberandi.
94 Libelli criminales parum in vſu habentur, & quare.
95 Libellus in actione furti manifeſti.
96 Actiones pœnales non ſunt in vſu, & quare.
97 Libellus in actione furti non manifeſti.
98 Actionum furti manifeſti & non manifeſti differentiæ.
99 Iniuriarum actio eſt duplex.
100 Iniuriarum ciuilis actio ex lege Cornelia quando competat.

competat.
101 Iniuriarum actionis vtriuſq; effectus.
102 Libellus in actione iniuriarum.
103 In iniuriarum actione tempus ponendum eſt. & quare.
104 Iniuria aggrauatur per circunſtantias.
105 Iniuriam non facit,qui aggreſſus,ſe defendit.
106 Iniuria non fit,ſine animo iniuriandi.
107 Iniuriandi animus vnde arguatur.
108 Iniuria verbalis contrarijs verbis licitè repellitur.
109 Iniuria infertur tribus modis, facto, verbis & ſcriptis.
110 Conuicium quomodo fiat.
111 Infamia quomodo fiat.
112 Iniuriarum actio contra quos competat.
113 Iniuriarum actio ad ſolam vindictam prodita eſt.
114 Iniuria diſsimulatione aboletur.
115 Iniuriarum duæ practicæ,ne aboleantur.
116 Proteſtationis effectus.
117 Iniuriarum actio eſt odioſa, & ideo merito reſtringenda.
118 Libello iniuriarum ad vtrumque, ſi ad emendam bonorum, & damni reſtitutionem, concludi debet.
119 Denunciationis generalis & ſpecialis perſequendorũ criminum practica.
120 Denunciare qui poſsint.
121 Denunciantium & non probantium pœna.
122 Denunciationis forma.
123 Teſtes quomodo examinandi in denunciatione.
124 Atteſtationibus publicatis in materia denunciationis, an poſsint alij teſtes produci.
125 Criminoſus ſine decreto iudicis capiendus non eſt. fallit &c.
126 Inquiſitionis proceſſus.

127 In-

127 Inquiſitio habet locum in tredecim caſibus de iure ciuili.
128 Inquiſitio habet locum in omni crimine de iure canonico.
129 Inquiſitionis præambula requiſita.
130 Iudicis officium in inquiſitione.
131 Inquiſitionis & denunciationis paritas in incarceratione.
132 Iudicis contra incarceratos reos proceſſus forma.
133 Mori volens audiri non debet.
134 Confeſsio vnica rei criminis, ſi de caſu cõſtet, an ſufficiat ad condemnandum.
135 Reus incarceratus quatenus à carcere relaxandus, vel in eo detinendus.
136 Mulier rea incarcerata, relaxatur præſtita iuratoria cautione.
137 Torqueri an quis poſsit pro omni crimine, extantib. contra eum indicijs.
138 Crimina leuia & grauia quæ ſint.
139 Crimina per reos negata quomodo probentur.
140 Crimine non probato, reus relaxandus eſt.
141 Purgatio conceditur reo, crimine ſemipleno probato.
142 Iudex bonus debet potius celare innocentiam quàm culpam.
143 Purgationis rei formæ.
144 Aduocati officium in defenſionibus reorum.
145 De hæreſi non cognoſcit iudex temporalis.
146 De ſortilegio cognoſcit iudex temporalis.
147 Vniuerſitates Galliæ quæ ſint.
148 Procuratoris fiſcalis officium contra criminoſos.
149 Iudicis officium in ſententiando contra criminoſos.
150 Sententiæ tenor in criminalibus.
151 Cauſarum protelatio iuſtitiam offendit.
152 Formularum actionum ſublatarum cauſa.
153 Eruditionis actionis cauſa.
154 Editio quomodo fiat, non refert.
155 Actionum diuiſio in vniuerſales, generales & particulares.

156 Libel.

156 Libellus continere debet rem quæ petitur, & ius quod petitur.
157 Libellus in vniuerſalibus & generalibus iudicijs ſufficiens eſt, ſi generaliter concludat.
158 Publiciana actio vbi & quando locum habeat.
159 Rei vendicationis & publicianæ differentia.
160 Libellus in actione publicianæ, & nu.162.
161 Libellus antequam edatur, actor videre debet, an ſibi competant neceſſaria, & quæ illa ſint.
163 Clauſula, ſaluo iure addendi &c.
164 Rei vendicatio & publiciana eodem libello cumulari poſſunt.
165 Malæfidei poſſeſſor reſtituit omnes fructus à tempore occupationis.
166 Reſciſſorium iudicium præſupponit reſcindens.
167 Libellus in actione reſciſſoria.
168 Libellus in actione ſeruiana & q.ſeruiana.
169 Libellus actionis vtilis in rē quæ datur ſuperficiario.
170 Libellus actionis redhibitoriæ.
171 Libellus actionis quanto minoris.
172 Libellus actionis ex empto.
173 Libellus actionis ex vendito.
174 Libellus actionis locati & conducti.
175 Libellus actionis pro ſocio.
176 Libellus actionis communi diuidundo.
177 Libellus actionis de permutatione.
178 Libellus actionis ex donato.
179 Libellus actionis tutelæ.
180 Libellus actionis de compromiſſo emphyteuſeos.
181 Libellus actionis petitionis hæreditatis ex teſtamēto.
182 Libellus actionis quando petitur hæreditas, in vim ſubſtitutionis.

VLTIMVM quod nobis reſtabat dicendum & tractandum, eſt & erat materia iudicialis, per quam quo quis ordine & cautela experiatur in criminibus, contractibus, & vl-

*& vltimis voluntatibus, practicabitur. Et vt eundem ſem
per ſeruemus ſtilum, primum de criminibus eſſet agen-
dum, veruntamen quia tam ad contractus quàm etiam
vltimas voluntates multa concurrunt crimina: ideo illa
1 promiſcuè loco præambuli tractabimus. † Generaliter
igitur & primò præmittendum eſt, ꝙ in omni iudicio or-
dinario aſsignantur decem tempora vel decem termini
2 qui cõmuniter in iudicijs obſeruantur. † Primum igitur
tempus, quod eſt ſpectandum ſeu conſiderandum & ad-
uertendum apud quemlibet practicum, eſt tempus præ-
meditationis ſeu conſultationis ante citationem ſeu pro-
3 motionem ad cauſam. † Et quia regulare eſt, quod in
4 omni iudicio interueniunt actor & reus. † videndum eſt
primò de cautelis, quas obſeruare debet actor in ius voca-
re volens ſuum debitorem. Quarum vna eſt vtilitatis,
5 alia neceſsitatis: alia vero vrbanitatis. † Vtilitatis primo
eſt, videlicet quod cauere debet actor antequam citet
partem ſuam, ſi ipſemet habeat legitimam perſonã ſtan-
di in iudicio, & petendi quod petere intendit. l. 1. C. qui
legi. perſonis. Et ſi non habeat, faciat ſe habilitari per pa-
trem vel dominum, tutorem vel curatorem, epiſcopum
6 vel abbatem. † Debet etiam præmeditari & conſulere,
quod habeat iuſtam cauſam litigandi: aliàs caderet ab
7 expenſis. l. eum quem temerè. ff. de iudicijs. † Item de-
bet conſiderare, ſi reus pariter habet legitimam perſonã
vt non recipiat eum niſi habilitatum, vt dictum eſt in
8 in ipſo actore. † Item etiam cauere debet quod trahat
reum coram competenti iudice. Nam aliàs inuanum &
inutiliter laboraret & caderet ab expenſis. C. ſi à non
competenti iudice. l. 1. & 2. † Neceſsitatis eſt quod pars
9 cum qua actor experiri intendit vocetur. nam contra*

par-

partem non vocatam vel inauditam, nihil ſtatuere poſ-
ſumus.C.de cau poſſeſſ. & proprie.† citatio enim eſt de 10
iure naturali. notatur in Clemen. paſtoralis. de re iudi-
ca. Eſt ergo de neceſſitate vocanda pars ab omni iudi-
cio,quia quodlibet iudicium ab ea parte quæ eſt de in ius
vocando ſumit exordium : vt nota.extra de procurato-
ribus.c. in noſtra. in fine. & C. de ſenten. & interlocu.
omnium iudicum.l prolatam. † aliàs iudicium eſſet nul- 11
lum:vt in dictis iuribus.& Inſti. de offi.iudi.in prin.& in
§.omnem.in auten. de litigio.colla x.gloſſ in c pruden-
tia.§.1.de offic.deleg. dicit quod citatio eſt de proceſſu.
† Alij vero dicunt quod iudicia ſumunt exordium à litis 12
conteſtatione : vt in auten.de litigio.§. ſi vero à præſide.
& C. de iudi. l. apertiſſimè. & ſumunt occaſionem ex
eo quod poſt litis conteſtationē non poteſt forum declina-
ri.ff. de iudi.l. 1. & 2. & C. de litis conteſtatione.l.1.
Quicquid tamen ſit,dicere poſſumus† quod citatio ſeu vo 13
catio partis ſit de prioribus & ceſſent talibus requiſitis,
imo de formalibus ad iudicium, ex eo quod omiſſio il-
lius reddit iudicium retrò nullum per lecta & not.in l.de
vnoquoque.ff.de re iudi.& in c.1.de cau.poſ.& proprie.
† Aliud eſt quæſitum de vrbanitate, ſcilicet ꝙ antequam 14
actor reum pulſet in iudicio, eum moneat ad ſatiſdatio-
nem.arg.l.quidā vberius ff.de ſerui.vrb.prædio. & C.de
pig.l.debitores. Sed circa hæc inſurgit talis q̄ſtio. † Quid, 15
ſi aliqs eſt præſens in iudicio cōtra quē petat actor ius fie
ri de eo,reus interrogatus dicat domine iudex,nolo ad p̄-
ſens reſpōdere,ſed faciat actor me ſolenniter citari quia
volo habere dilationem: actor vero inſtat ꝙ reus reſpon-
dere debet : quia eſt præſens: modo quæritur quid iuris?
Et primò videtur, quod non teneatur reſpondere, quia

inte-

intereſt citati habere dilationem ad quærendum aduocatos & procuratores, quorum conſilio ille reſpondeat ff. ex quibus cauſis maio. l. ab hoſtibus. & l. eadem. §. fina. Econtra videtur quod reſpondere ſeu libellum accipere
16 cogatur ſine aliqua citatione. † Effectus enim citationis eſt comparitio: ideo enim citatur vt compareat. igitur vt circuitus euitetur, videtur fruſtratoria alia citatio ff. de conditio. indebi. l. dominus. Et quia certus certificari non debet. ff. de actio. emp l 1. Ad idem, quia denunciatio quæ fienda eſt venditori, vt aſsiſtat in iudicio euictionis: vt. ff. de euic. l. in rem. §. fina. ſufficit, ſi fiat venditori præſenti, vt in eo. titu. l. ſi omne. § fi. imo ſi ſciat venditor abſq; denũciatione ſatis eſt. & notatur. C. eo. tit. l fundi. & ibi Dd. Et ideo verius videtur quod non ſit opus citatione offeratur ergo reo præſenti libellus, & infra terminum deliberationis poterit aduocatum quærere & interim iurium ſuorum remedia præparare quare prædicta ll. non obſtant: fallit in his, quibus competit ius reuocandi domum, de quibus in l. 2. §. legatus. ff. de iudi. cum ibi notatis. C. vbi de crimi. ag. opor. l. 1. Si tamen eſſet cauſa vel negotium, cui oporteret reſpondere, tunc credo quod eſſet neceſſaria citatio, & per hoc apparet quod ſine cauſa
17 non valet citatio. † Nam citatio debet eſſe certa: vt extra de offi. c. prudentiam. Si ergo deficit cauſa, cenſetur nuda & indiſcreta. & ideo non valet per lecta & notata.
18 in c. ſi epiſcopus in quæſtio. 2. † Sicut & aliàs dicitur de cautione ſine cauſa, quæ indiſcreta dicitur & indeterminata: extra de fide inſtru. c. 1. ff. de proba. l cum de in-
19 debito. † Item libellus ſine cauſa non procedit ff. de eden.
20 l. 1. C. de anna. excep. l. fin. & ibi de hoc notatur. † Sic etiam promiſsio ſine cauſa non tenet. ff. de do. excep. l. 2. §. circa.

circa.† Item volens tranſigere ſuper alimentis ſine cauſa 21
non auditur.ff.de tranſac.l.cum hi.§.ſi prætor. † Sit ta- 22
men cautus ille talis iudicialiter repertus in reſponden-
do: quia ſi allegat defectum citationis non excuſatur à
comparendo: ſed ſi allegat defectum non deliberationis
auditur, per ea quæ leguntur & notantur in d.l.1.ff.de
iudi.& in c.1.eo.tit. † Secundum ergo tempus eſt tempus 23
citationis† quæ citatio eſt de ſubſtantia iudicij.§.omnem 24
in aut.de litigio colla.8.pro quo eſt notandum, quod talis
citatio fieri debet mandato iudicis, vt in auten.de man.
prin.§.eo non pmittente.† Nemo enim citandus eſt abſq; 25
iudicis iuſſu.ff.de in ius voc.l.ſed ſi §.prætor etiã in cri.C.
de exhib.re l.nullus & l.neminem.† Ad tollendũ tamẽ 26
oẽs nullitates, quæ oriri poſſunt ex citatione facta ſine
mandato iudicis, curia præſidalis Nemauſii obſeruat in
vrbe, ꝙ ſeruien. poſſunt citare quoſcunq; in dicta ciui-
tate repertos ex generali mãdato eis ſuper hac conceſſo,
& eſt bona practica propter vagabundos, quia interim,
quo quis vacaret circa mãdatum iudicis obtinendũ, poſ-
ſet reus ſe abſentare. Et hæc practica pbatur per gl.in l.cũ
proponas.C.quomodo & quãdo iudex, prætor † tamen 27
contra oẽs non decreuit edictum citatoriũ, eo ꝙ excipi-
untur perſonæ de quibus.ff.& C.de in ius vocando, contra
quas non redditur iudicium, puta ſi vocãs ſit in poteſtate
vocati, vti filius aut ſeruus, qui ſi exiuerint poteſtatẽ per
manumiſſionem vel aliàs poſſent venia à iudice impetra-
ta eos vocare, & dixi à iudice: quia iudex decernere de-
bet edictum de citando ad inſtantiam partis per ea quæ
leguntur & notantur in l.omnes §.verum ſi apparitor.
C. de epiſcopis & clericis, Quod autem dixi de exi-
ſtente in poteſtate fallit in filiofamil. habente bona ca-

28 *ſtrenſia.ff.de iudi.l lis nulla:cum ibi notatis.* † Requiritur *etiam quod citatio fiat congruo tẽpore: quia incongruo comparere nõ tenetur citatus.l.dies feſtos.C.de ferijs.& l.in fi.ff.ſi quis in ius voca.nõ ierit. Quinimo tenetur citãs ad expẽſas citato per lect.& no.in l.2.§.ſi dubitetur.ff.de*
29 *iudi.& in l.fi.ff.de iuriſ.om.iu.& in l.1.ff.de ferijs.* † Ex *communi tamen vſu,ſtylo & obſeruantia curiarum intro ductum eſt, ꝙ citatus ad diem feriatã,comparere tenetur die nõ feriata inde ſequenti,ex eo quod effectus ipſius citationis cõfertur & trahitur ad eum diem,ad quẽ citari potuit vt volunt Dd.in ll.præalle.dies feſtos:de ferijs facit optimè.l.in tempus.ff. de hæredi. inſt.& l.2 §.ſi qꝫ in iudicio.ff ſi quis cautionibus: & melius in c.veniẽs,de*
30 *accuſa.* † *Quæro, an valeat citatio facta ad domum ſic, taliter,& in tantum, quod per eam arctetur citatus? Et diſtingue ex mente Dd.in l.4.§.toties.ff.de dam.infect. & in l.1.§.1.ff.de libe agno.& in l. aut qui aliter.§.2.ff. quod vi aut clã.de do.& contu.c.cauſam quæ.& ibi bona glo. quæ dicit,ꝙ ſi citãdus poſſit perſonaliter reperiri, citatio in perſonam eius fienda eſt c.1. qui matri. accuſa. poſſ c.ex tua de cleri. non reſiden. Aut ſic, & taliter, quod ad eius notitiam perueniat.§.fi. Inſt.de pœna teme. litigan. Si vero non poteſt perſonaliter apprehendi, puta quia eſt abſens: à prouincia vel ciuitate, & cauſa ꝑ qua citatur celeritatẽ exigit, & tunc poteſt citari ad domũ, vt in ꝑalle c.cauſam q̃ de do. & contu. & in c.fi. de eo q̃*
31 *mit.in poſ.* † *Et dicitur citatio in domicilio facta, quãdo fit in ea domo,in qua citatus habitat: q̃a ſi citaretur in do mo ſua in qua nõ habitat, non valeret citatio vt in dictis iuribus. Veruntamen ſi plura habet domicilia indeterminata ſufficit citatio in altera,ex mẽte gl.in l.fi.C.de longi*

tempo.

tempo.praſcrip. † *Aduertēdum tamen,quod latitans vel* 32
doloſè abſentans ſeu alias agens & faciens, quominus citatio ad eum perueniat, ꝑ praſentialiter citato habetur, vt volunt Dd. in dictis iuribus: quaſi velint dicere quod tantū valet in eo caſu ac facta in perſona Dd. c. cauſam qua faciunt lect. & not. in c. cum olim de dolo & contu. Iſta tamen fictio non habet locum in criminalibus, per ea qua le. & no. in l. abſentem. ff. de pœnis: & in c. quiſquis. 4. quaſt. 5. † *Nam reus criminis perſonaliter eſt citandus,* 33
aliàs proceſſus eſſet nullus: ſed etiam in criminibus quoad annotationem bonorum ſufficiat citatio ad domū iuxta theoricam titu. de requi. re. de quo dicetur infra ſuo loco.
† *Sed pone quod perfectè neſcitur qui ſunt, ſcietur per ꝓ-* 34
clama cum ſono tuba ſecundum glo. in l. hoc autem. ff. ex qui. cau. in poſ. ea & ita practicatur. † *Quaro etiam, an* 35
& quando valeat citatio in perſonam procuratoris. Diſtingue, ꝙ aut quarimus de citatione ad introductionem litis, aut de citatione ad perſecutionem. Primo caſu neceſſaria eſt partis citatio, per ea qua leguntur & notātur in c. 1. de procurato. & in c. cauſam qua. de dolo & in l. itē veniunt §. petitam ff. de peti. hared. niſi ille talis citandus malitioſe vel doloſe ſe abſentaret, & de cuius dolo vel malitia appareret, quia tunc admitteretur citatio in ꝑſonam procuratoris generalis ad lites, argum. eorum qua legun. & no in cle. inſtrumento. de procu. & in c. 1. de iudi. & in d. c. cauſam qua. de dolo. Si vero non eſſet ꝓcurator generalis, ſed ſpecialis ad vnam litem pendentem vel terminatam, q̄a talis procurator nō cōpellitur alias lites ꝓſequi per d. cle. inſtrumento. & l. inuitus C. de ꝓcu. non valeret citatio tanq̄ non arctans citatū, pro eo ꝙ ex ea non poſſet cauſari iudiciū cuius natura eſt vt reddatur in

inuitum. l. inter ſtipulantem. §. 1. ff. de verborum obliga. de hac materia vtrum citatio valeat in perſonam procuratoris. vide in l. eum qui. C. de procura. & in l. oſſa. § fina. ff. de reli. & ſump. fune. & in l ſi. ff. de vi & vi arma. Secundo vero caſu ſcilicet quando citatio fit ad proſecutionem litis, tunc valet citatio in perſonam procuratoris domini litis effecti l. ſi dictum. §. ſi præſente. ff. de euic. & notatur in d. c. cauſam quæ, de dolo & contuma. l. item ait. §. hoc autem. ff ex qui. cau. ma. Vbi tamē vterq; eſſet
36 *præſens. ſ. tam dominus q̄ procurator, vtile foret vtrūq; vocari: vt in dictis cc. quiſquis. & c. cauſam quæ. † Sed ponamus ꝙ principalis ſit abſens: nec procuratorem dimiſerit & ſe abſentauerit: quæritur quo iure, ſiue quo remedio prouidebitur creditori? Et diſtingue: quia aut proponitur petitio ciuilis aut criminalis: ſi ciuilis ſeruanda eſt theorica & practica. l. cum proponas. cum ſua aut. ei qui iurat. C. de bonis auto. iud. poſſ. videlicet vt creditor adeat iudicem, & petat ſe mitti in poſſeſsionem bonorum debitoris abſentis: qui quidē iudex ſtatim ex ſuo officio animum ſuum informare debet, ſi appareat de credito vel debito: & ſi ſit purū vel ſub cōditione: & ſi debitor ſit maior vel minor compos vel incompos mentis: & ſi abſens ex iuſta cauſa vel doloſa: vt iuxta eam quam ſumpſerit informationem animum ſuum declaret ad prouidendum creditori. Nam ſi ſit purum, à maiore, & compote doloſè ſe abſentante debitū: poſt edicta iubentur vendi bona debitoris, ꝑ menſura debiti: vt in d. aut. ei qui. & in l. Fulcinius. §. 1. 2. 3. ff. eo ti. Si autē non latitat in fraudem: ſed eſt abſens ex iuſta & ꝓbabili cauſa. Et iterum aut eſt maior vel minor, ſi minor ꝓceditur iuxta theoricam. l. ſi minor. cum ſeq. ff. de bo. auto. iu. poſ. Sed quia communiter*

àtu-

à tutoribus vel curatoribus defenduntur, non inſiſto. Sed vbi maior non latitat tunc creditores mittuntur in poſſeſſionem omninm bonorum. ff. ex quibus cauſis maio. in integrum reſtitu. l. item ait. §. hac autem. & ff. de acquirenda poſſeſſio. l. poßidere. §. vltimo. Et audiuntur debitores ad luendum bona intra biennium vel quadriennium. Poſt vero venditiones autoritate iudicum, & ſeruatis edictis ac ſolennitatibus diſtrahendorum pignorum factis, rata manent in l. fi. C. de bonis auto. iu. poſ. & l. fin. C. de iure dominij impet. quæ procedunt in viris contumacibus. Nam ſi ab aliquibus defenderentur non haberent locum. † Et ideo cautè fiet, ſi creditor volens pro credito facere diſtrahi bona debitoris abſentis, obtineat à iudice edictum citatorium per quod in defectu debitoris non comparentis vel ſe exhibentis facit euocari per proclama publicum in locis & temporibus conſuetis iuxta conſuetudines locorum omnes & quaſcunque perſonas, ius, actionem ſeu defenſionem in bonis illius talis abſentis habere prætendentes, qui ſi non comparuerint & defenſioni ſe non iniecerint, & cautionem debitam non præſtiterint, non impeditur miſſio: aliàs ſecus. ff. ex quib. cau. maio. in integ. reſti. l. item ait. §. vlti. & præalle. l. Fulcinius. §. 1. Quicquid tamen ſit, in tempore edictorum & etiam in modo ſubhaſtationum & liberationum, primò recurritur ad ſtylos curiarum: deinde ad conſuetudines locorum. Vltimò ad iuris communis diſpoſitionem: de qua ſupra. † In ſecundo vero caſu, quãdo intentatur actio realis contra abſentem: & tunc aut vocatus latitat vel eſt abſens: aut cum dolo deſiit poßidere. Primo caſu quando latitat fit mißio omnium bonorum, ſi ad omnia agatur: vel rei petitæ, ſi ad vnam rem agatur. ff. qui ex 37 38

39 cau in poſſ ea.l. Fulcinius.§.item videamus. † Contra vero abſentem fit miſſio pro menſura per l. Celſus.eo.tit. & C. vbi in rem actio l.ſi quis. & C.de praeſcrip.triginta vel quadraginta ann l.ſi quis § pe. Et interuenit etiam in hoc caſu quadã ſummaria cognitio:vt praalleg.l ſi q.s C.vbi in rem actio. In tertio caſu quando dolo deſiit poſſidere fit miſſio in poſſ.bono. dolo poſſidere deſinentis pro aeſtimatione rei petita ad inſtar actionis perſonalis.argu. lect.& not.in aut. de exhi. & intromit.re.§.ſi vero qui-

40 dam. † Notandum etiam,quod hi contra quos fit miſſio, audiuntur intra annum & cum cautionibus:de quibus in dictis iuribus l.ſi quis.§.penul.C. de praeſcrip.triginta vel quadraginta ann. & in l. cum proponas.cum ſua aut.ei qui iurat. C.de bo.aut.iu.poſ.Quando autem miſſi in poſſeſſionem faciant fructus ſuos no.in dictis iuribus. Caetera vide in ſum.ti.praed.de bo.aut.iu poſ.quantum ad ea quae

41 concernunt ciuilitatem. † Qualiter vero contra reos criminum abſentes & latitantes procedatur? Et dic,ꝙ requirendi ſunt hi,qui poſſunt iuridicè accuſari.de quibus. C.de accuſationibus. quaſi per totum: & quaſi idem effectus quoad bona, inſurgit ex euocatione debitoris ciuilis ſeu debitoris abſentis: qualis inſurgit ex annotatione bonorum rei criminis latitantis vel abſentis: reſpectiuè tamen ſecundum diuerſas qualitates. Proceditur autem in huiuſmodi accuſationibus aliter & aliter ſecundũ diuerſitates & ſtylos curiarũ. Nam in aliquibus iure cõſuetudinario aliter ꝑceditur. quã in primo iure ſcripto:& in talibus locis in quibus ſtatuta municipalia locũ ſibi vendicant,ſeruandus eſt ſtylus locorum vel prouinciarum in quibus fiunt actus executoriales bonorum.ar lect.& not. in l.ſi fundus.ff.de euic.& in c. Raynucius.de teſta & in

c.I.

c.1.de conſue. Et ideo circa hæc, certa non poteſt aßignari doctrina, ex eo ꝙ videmus tot & tantas crebreſcre vrbium, villarum, & pagornm conſuetudines ſeu municipales ſtylos & ordinationes, ꝙ certa apud nos non valet in partibus aßignari doctrina, † quia quaelibet prouincia ſuo 42
ſenſu abundat c. certificari. de ſepul. Quantum tamẽ eſt de iure communi, iudex ſeu alius qui iuriſdictioni praeeſt, bona reorum criminaliũ poſt commiſſa abſentantium ponit ad manum curiae, penes cuius iuriſdictionem crimina cõmiſſa ſunt, † ꝙ iura appellant annotare. ff. de exhi. re. 43
l. annotationem. † Et facta huiuſmodi reductione ſeu an- 44
notatione bonorũ ad manum curiae tanquam de bonis fugitiui & dolo ſe abſentantis proceditur contra eum per edicta. Nam primò vocatur dictus reus, quod compareat perſonaliter reſponſurus titulis praeuentionalibus contra eum formatis: & ſic fit dictum adiornamentum ſeu dicta citatio ad perſonaliter comparẽdum: † quia in crimini- 45
bus regulariter non admittitur procurator: per ea quae le. & not. in c. in noſtra. de procu. Diſtinguendum tamen eſſet inter cauſas merè criminales & mixtas. Nam ſi ſit cauſa criminalis ex qua non ſubſequitur mors delati, ſed relegatio vel minor pœna: puta amotio ab ordine: tunc poteſt conſtitui procurator, cum & pœna relegationis infligatur abſenti accuſato: ſicuti & in pecuniaria cauſa fertur contra abſentem ſententia vt. ff. an per alium cauſa ap. l. 1. & de pœnis l. abſentem. nec diſtinguo in capitali cauſa an ſit lis conteſtata contra reum aut non: vt C. de procu. l. nihil. & l. nulla. † Poteſt tamẽ ꝓcurator in- 46
teruenire etiam minor, vel fœmina, & qui aliàs non poſſunt procuratores eſſe, non vt defendant iura principalis cauſae, ſed cauſas abſentiae accuſati proponant. vt. ff. de

procu.l.ſeruũ §. publicè & l.abſentis & de accu.l.reos. qui ſi non compareat aut excuſatorem legitimum mittat,
47 *& tria edicta ſuſtineat, † quæ edicta fieri debent per literas requiſitorias magiſtratus, penes quem degit & per talia interualla, infra quæ ſeu eorum alterum citatus ſeu adornatus comparere poſſet: iuxta lec & no.in l.*
48 *1.C.de requir.re.† & ſi talis reus compareat, vel ſe exhibeat infra annum, auditur purgando morã ſe defendendo & iudicio parendo d.l.1. de requi re. Sed ſi venerit intra annum & nondum edocto de ſuis defenſionibus ſeu innocentijs: hoc eſt, ipſo nondum purgato ab impoſitis deceſſerit pceſſus defenſionalis tranſmittitur ad heredes.d. l.1. C.de requi re.in fi. & ff eo.l.1 in fin.& l.1.C. ſi pen. ap.mors interuene.*
49 *† Si vero reus veniat poſt annum & ſe purget: nihilominus in odium contumaciæ quam in non comparendo contraxit duplici dãno afficitur. Nam primò bona nõ recuperat etiã purgata contumacia: per ea, quæ leg. & not. in l.quicunq;.C. de requi re. ſiue edocto. de viris innocentijs iuſtificationibus & purgationibus ſuis ſiue non: per caſum in d.l.quicunq;.in fi. Purgatur tamẽ hac contuma. per contrariam negligentiam fiſci: puta ſi fiſcus per viginti annos ceſſauerit requirere reum abſen-*
50 *tem: per ea quæ le. & not.in l.querela.C. de fal. † Sunt ergo duo caſus in quibus bona reſeruantur ſucceſſoribus, in alijs criminibus quàm læſæ maieſtatis. Primus, ſi reus intra annum venerit, & proceſſum ſuum defenſionalem inchoauerit. Secundus ſi fiſcus qui diligentare debuit per 20.annos ceſſauerit ff. de exhi.re.l 1.§.præſides. & §.ſed & Papinia. Grauatur & ſecundò reus criminis contumax & non comparens, quia non ſolum bonorum: ſed etiam famæ patitur iacturam: vt in d.l.fi.C. de requi re.*

†Item quæro, circa iſtam materiam citationis, ſi fiat citatio ad duos vel tres dies: nunquid computabitur ſecundus vel tertius in citatione vt in illo die poßit comparare citatus: an vero ante illum diem comparere teneatur? dic quod ille vltimus dies in citatione expreſſus cedit pro dilatione, ac in ea concluditur. ff. de verb. obli. l. qui Kalendis. et l. eum qui ita ff. de adul. Nā licet ſit appellandū infra 10. dies: vltima tamen comprehenditur. vt no. 2 q. 6. quaſi per totum. & ff de ſucceſſ edict. l. 1. §. quod dicimus. Et per d. l. probatur, quod ſi datur terminus vt ſoluas, vel proponas vel facias de iure tuo vſque ad 10. dies: vel hinc ad 10. dies: quod tunc illo 10. die fieri & proponi poterit, quia totus ille dies cadit in dilatione: vt not. Inſti. de ver. obl §. ſi in diem. Et licet in citatione expediatur pronunciatio verbotenus, reliquum tamen cauſæ cognitionem requirit. ff. de offi. procon. l. cum quicquā § vbi decretum. ff. de mino. in cauſis. l. de vnoquoq;. de re iudic. 51

† Quæro: quia de iure communi pro expedito habetur quòd relationi nuncij ſeu ſeruientis iurati creditur. ff. de reb. eorum. l. magis puto. §. ne tamen. & in c. parati de app. nunquid aſſerens ſe non eſſe citatum admittetur ad probandum iſtam negatiuam? Et dic quod ita: ſi ſit talis quæ poßit veriſimiliter probari per coarctationem temporis vel loci. arg. eorum quæ leg. & not. in c. conſanguinei. de re iud. & in l. 2. ff. de prob. et in l. non nudis. C. eo. & in c. cum eccleſia. de cauſa poſſ. † Quæro qualiter communitas vel collegium citetur? dic quòd in perſonam maioris communitatis: vt prælatorum vel ſyndicorum. l. aliud. §. refertur. ff. de reg. iur. c. ſi capitulo. de conceſ. præb. libr. 6. l. municipibus. de cond. & demon. † Quæro an in cauſis criminalibus poßit citari perſonaliter comparens? Et dic 52 53 54

 quod

quòd ita,in caſibus de quibus per glo. & Dd in cap.fin.de procu.& l.1.in prin.ff.eod.tit.C.de his qui ve. ata. impe. l.3.& ff.ex quib.cau.in poſ ea l. ait prætor.in c.paſtoralis. de iudi.qui omnes caſus ſub vna conſideratione reſoluuntur : videlicet quoties iudici neceſſarium,opportunũ aut vtile videbitur. Nam ex multis poteſt ſuum animum informare partis principalis miniſterio, quod non poſſet procuratoris medio: iuxta not.in c paſtoral. de iudi. Et ideo in his nõ poteſt certa regula dari cum ex arbitrio de
55 pendeant iudicantis. † Quæro etiam de ſæpe contingenti quæſtione: citatur quis ciuiliter tribus edictis vel vno peremptorio pro omnibus.ff.de re iudi.l.cõtumacia.§.1.quod compareat in vlt. hora termini nec poſt.actor vero comparens accuſauit in termino contumaciam eius : deinde iudex non in die termini,nec in die ſeq. ſed poſt duos vel plures pronunciat contra contumacem: quæritur an valeat? Et primo videtur quod non:quia circumductum videtur edictum ff.de iud.l. & poſt edictum.§.circunducto.extra de offi.dele.c. conſuluit. & ideo ex integro videtur citandus.ext. de dolo & contu c.actor.lib.6. Prædictus namq; proceſſus videtur nullus ipſo iure & citra appellationem.C.quomodo & quando iudex. l. 1. Econtra videtur quod valeat:quia iudici nõ imponitur neceſſitas pronunciãdi vt in d.l.1. Quia poteſt differre & expectare reum,an in ſua cõtumacia perſeueret:vt in eo.ti.l.conſentaneum,extra de dolo & contum.c. cum dilecti. Item quia non videtur fieri iniuria abſenti,ſed gratia in expectando quod quidẽ iudex facere poteſt.d.l.conſentaneũ,
56 niſi finiatur eius officiũ.d.c.conſuluit.imo † nõ debet prætor feſtinare ad decretũ interponendũ.ff.de dam.infec.l. ſi finita.§. ſi forte & ibi not. Item ſicut admittitur reus

poſt

poſt quinq; vel plures dies ad purgandũ moram. l. & ſi poſt tres. ff. ſi quis cautio ſic licet expectare iudici reum contumacẽ, imo eum expectando: ſi non veniat tanto ma ior eſt contumacia, ext. vt lite non conteſta. c. quoniam frequenter. & de offi. deleg. c. ſane. & d. c. cum dilecti. † 57
Nam cõtumacia accumulat pœnã. ff. de pœnis. l relegati. C. de her. aut. gazaros. ext. eo. tit. c. excommunicamus. quæ quidem contumacia multis modis coercetur. ff. de regulis iur. l. non videtur. & in c quoniam contra, de prob. Quanto magis ergo durat cõtumacia, tanto magis durat culpa. Et ideo non mitius ſed grauius punienda eſt: quia pro modo culpæ eſt pœna infligenda. ff. de pœnis. l. reſpiciendum, in prin: nec ideo iudex videtur eſſe in mora. arg. ff. de iniurijs l. ſciendum. ext. de elect. c paſtoralis. & ibi notatur, per lapſum termini videtur abſolutus reus, ext. de dolo & contum. c. cum dilecti. § præterea, in fi. et hoc rationis eſt: quia non eſſet æquum, quod differente iudice actor aßiſtens, ſub iure priuaretur ſine culpa. ar. C. de inoffi. teſta l. ſi qui in ſuo. Ad contraria allegata reſpondeo primo ad §. circunducto, quod non loquitur in reo ſed in actore contumace, † *cuius eſt maior contumacia quam* 58
rei: vt in d. c. actor. Item ad alia contraria dic, quod loquuntur in diffinitiua ſententia quæ cum maiori ſolennitate ferenda eſt. C. de ſentent. l. cum ſententia. † *Item* 59
circa hæc quæro an iudex poßit abbreuiare dilationes à iure conceſſas? Et dic breuiter quod ita cum cauſa. ſine cauſa vero non. per ea quæ leguntur & notantur in l. 2. ff. de re iudica. vide melius & moderne in cle ſæpe. & ibi Cardinalem, de verb ſignif. † *Quæro an citatio ſit ne-* 60
ceſſaria in productione inſtrumentorum ſicut in productione teſtium? dic quod ſic, alias productio facta parte abſente

abſente non valet ad probationem, per l iudices. C. de fi-
61 *de inſtrumen.* † *Quæro an citatio partis condemnatæ in expenſis vel ad fructus ſit neceſſaria ad taxationem expenſarum vel fructuum? & dic quòd non, de iuris rigore, quia illi ſunt actus, qui non poſſunt impediri per præſentiam partium, ex eo quòd dependent ex arbitrio iudicis. & actus qui dependent ex arbitrio iudicis non impediuntur per non vocationem partis. ar. lect. notat. per Dd. in l. nam ita diuus. ff. de adop. & ff. de ven. inſpi. l. 1. §. denunciari. quare in præmiſsis & ſimilibus caſibus non eſt neceſſaria partis vocatio, per ea quæ volunt Docto. in c. 1. de iudicijs. & in c. Albericus. de teſti. & in l. ſed ſi hac. §. prætor. ff. de in ius vocan. Practica tamen curiarum noſtrarum vocari iubet ſaltem procuratores. Et eſt bona*
62 *practica ad euitandum iurium ambiguitates.* † *Quæro, quid operetur citatio generalis ad totam cauſam qua multitudines vtuntur? Et dic quod talis citatio hunc habet effectum, quod poteſt contra citatum procedi vſq; ad ſententiam incluſiue, ſine alia citatione. Veruntamē ſi poſt citationem generalem ſemel comparet expirat vigor edicti. Primum probatur ex dictis Dd. in c. 1. de iudi. & in c. final. de dolo & contuma. & in l. conſentaneum. C. quomodo & quando iudex. Secundum vero in l. & poſt*
63 *edictum. §. circumducto. ff. de iudicijs.* † *Quæro reſpectiue ad præmiſſas quæſtiones, pone quod citari faciēs ſiue in vim generalis ſiue ſpecialis edicti, non comparet propter legitimum impedimentum quod petitur: antequam audiatur teneatur refundere expenſas? dic quod non, per lecta & nota in c. venerabilibus & idem, de ſent. excommu. lib. 6 Et hinc multi docti iudices ſumunt practicam, quod quando laxant cōtra aliquos literas cōtumaciales*

adij-

adijciunt talem † clauſulam ſaluis ſuis legitimis excuſa- 64
tionibus. Curiæ vero præſidalis Nemauſenſis prædicta,
tempore nimium, frigorum, inundationis aquarum, peſtis,
aut incurſus gentium, armorum, quod ſæpe apud nos con-
tingit, conſueuit interdicere: ne expediantur literæ con-
tumaciales. de 6. 8. aut decem diebus infra quos ſi con-
tumax veniat auditur ſine expen. propter præſumptio-
nem veriſimilem impedimenti, quod æquum eſt & tole-
rabile: quia materia † dilationum hodie eſt vt plurimum 65
in arbitrio iudicis, per lecta & notata in d. l. 2. ff. de re
iudicata. † Et ideo citatus ad locum non tutum, non ar- 66
ctatur comparare. nota de appellatio. ca. ex parte & in
clementi paſtoralis. & ibi glo. ſuper verbo notorium. de re
iudi. † Quæro qui debent citari dic generaliter omnes 67
quorum intereſt. l. in cauſa. §. cauſa cognita. ff. de minori.
l. de vno ff. de iud. c. inter quatuor. de maioritate & obe-
dientia. † Et quando neſciuntur ſpecialiter quorum inter- 68
eſt, vocantur per proclama publicum & ſonum tubæ. glo.
in l. hoc autem ff. ex quibus cauſis in poſſeſſ. ea. † Quæro 69
reſcriptum continet quod ſi tali &c. conſtiterit &c. an
vocandi ſint intereſſe habentes cum non exprimatur vo-
cari debere. Reſpondeo quod ita per gl. in cle. ſi. de cenſi.
ſuper verbo conſtiterit. & alia in cle. 2. de pœnis. text. &
gl. in c. reprehenſibilis de appell. quod not. quin ſæpe con-
tingit. † Quæro qualiter ſint citandi vagabundi qui nullũ 70
habent domicilium. Reſpondeo ex mente gl. magna. in l.
ſi. C. de lon. tem. præſcrip. & in c. ſi de eo qui mit. in poſ.
quod vocari ſeu citari debent more abſentium, de quo-
rum forma ſupra viſum eſt. Cætera pertinentia ad cita-
tiones vide in dictis iuribus per Dd. & in gl. magna. in c.
vnico. de mili. vaſallo qui contu. eſt, in vſibus feudorum.

Item

71 † Item tertium tempus eſt temporis comparitionis in iu-
72 dicio, † in quo ſunt diſtinguenda quatuor qualitates. nam primo aut comparet vterque, aut ſecundo neuter, vel tertio actor & non reus: ſeu quarto econtra reus & non a-
73 ctor. Primus caſus indubius eſt † quia vtroque comparente iudicium recte fundatur, argum. c. forus. §. in omni de verbor. ſignifi. & in l. properandum, in princip. C. de iu-
74 di. † Secundo vero caſu quando neuter comparet, tunc
75 nullæ ſunt partes iudicij: † quia non comparitione partium circunducitur ſeu pro cancellato habetur edictum, per l. & poſt edictum. §. circunducto. ff. de iudicijs & iudex non impartitur officium ſuum requiſitus iuxta lect. & not. per Dd. in c. 1. & in capitu. cauſam quæ. de iudi.
76 quare &c. † In tertio vero caſu, ſcilicet quando comparet actor & non reus, tunc repetenda ſunt edicta in tantum, quod perueniatur ad peremptorium, ſi tanta fuerit rei contumacia. qui reus ſi pertinaciter ſuſtinuerit patietur contra ſe miſsionem in poſſeſsionē, vt ſup. in præcedentibus dictum eſt. Veniens tamen intra peremptorium, auditur, reſeruatis expenſis in finem litis ſi ſine dolo vel malitia comparere omiſerit, puta quia citatio facta fuerat in domicilio vel in perſonam procuratoris. ar. l. 1. ff. ſi quis ius dicen. non obtē. & l. contuma. ff. de re iud. vbi autem doloſe aut malitioſe comparere omiſiſſet, & inde ante peremptorium compareret, non audiretur ſine confuſione ex pen. per l. ſcimus. C. de iudi. & l. non ignoret, cum ibi notatu. C. de fruc. & li. expen. & in c. ſi de do. & contuma. & iſte intellectus colligitur ex § ſin autem reus, relato ad §. ſi quidem pars actorum, propter verbum, fatigetur, ibi poſitum in l. properandum. C. de iudi. quod verbum denotat dolum & malitiam, & ſemper præſumitur
dolus

dolus vel malitia vbi fuit repertus perſonaliter, per ea quæ leg.& not.in c.1. de iudi.& in d.l.1. ff. ſi quis ius dicen.non obtem † Quarto vero caſu,quando reus eſt præ- 77 ſens & actor abſens competunt reo duo remedia. ſcilicet quod petat cancellari edictum,hoc eſt, abſolui ab inſtantia iudicij,per l. & poſt edictum ff de iudi.& impetrare à iudice quod vocetur actor per edicta vſq; ad peremptorium,item proſecuturus inſtitutum et vſurus proponi, deduci & iuſtificari per ipſum reum exceptiones peremptorias, qui ſi non compareat,poterit reus lapſo anno ſuas exceptiones deducere & iuſtificare & ipſis iuſtificatis diffinitiue abſolui & actori perpetuum ſilentium in odium contumaciæ imponi. & eadem ſententia in omnibus expenſis erga reum propter victoriam condemnari prout hæc probantur in anten.qui ſemel.C. quomodo & quando iudex.& §. & ſi quidem pars aut.cum §. ſequ.l.properandum,prædicta.C. de iudi. iuncta l.circa.ff. de prob. & ſic per alteram iſtarum duarum viarum ſuccurritur ſeu ſubuenitur reo aduerſus actorem latitantē ſeu litem inſtitutam proſequi nolentem. † Quartum vero tempus 78 eſt tempus proponendarum exceptionum, & inter cæteras † proponendæ ſunt exceptiones reſpicientes perſonam 79 partis, vel perſonam iudicis vel reſcriptum ſi fuerit delegatus.† Et dixi circa perſonā partis:puta quia reus dixit 80 actorem fore excōmunicādū, & per conſequēs repellendum ab agendo,per ea quæ leg. & no in c. intelleximus de iudicijs,et in c.pia. de exce. li.6.† Et contra iudicem cum 81 dicit eum ſuſpectum,cum ſit eius inimicus, vel aduerſarius,de familia,vel conſanguineus actoris, aut ex alia iuſta cauſa ſuſpectus, quæ quidem cauſæ enumerantur in iure per Dd. in c. cauſam quæ inter. de iudi. & in l. cum

ſpiri-

ſpirituali de appell. & in c. ſuſpicionis. de offi. dele. & in c. legitima de appel. lib. 6. l. apertiſſimi. C. de iudicijs. aut.
82 *& conſequenter. C. de ſenten. & interlo. omn. iudi.* † *Tutius eſt igitur iudicem primo recuſare, ne ſi forte in perſonam exceptionem opponeret, & in ea obtineret ad recuſationem iudicis ſero recurreret, vt ff. de iudi. l. 2. in prin. Nã cum pro ſe recipiendo interlocutoriã iudicẽ approbauit, nõ poterit poſtea reprobare. vt ff. de neg geſt. l. Pomponius. & C. de teſtib. l. ſi quis teſtib. & C. de ſenten. & interlo. om. iudi. l. penultim. Secus autem ſi ſuccumberet cum vtraque via eius declinare intendat examen. vt C.*
83 *de inoff. teſta. l. ſi quis.* † *Opponi poteſt contra reſcriptum, primo falſitas, ſi falſum ſit. de crimi. Falc. per totum: quarum falſitatum detegendarum practica habetur in c. licet de cri fal. & in c. inter dilectos de fide inſtrum. Item quod eſt contra ſtilum reſcribentis, de quo in c. quam gra*
84 *ui. & de cri fal. de reſcrip. c. eam te. et c. conſtitutus.* † *itẽ quod eſt impetratum tacita veritate. quod eſt ſurripere, & expreſſa falſitate quod eſt obripere: & prout hæ duæ differentiæ vocabulorum obripere & ſurripere probantur per l. 1. & fi. C. ne rei dominicæ vel templo. & l. ſi quis obrepſerit. ff. de fal. & in c. ſuper literis extra de reſcrip. in anti. ad quod pauci practici aduertũt: ſed vnum pro alio ponunt. Et quod per hæc impugnetur reſcriptũ iura ſunt vulgata. Poſſet tamen alleg. c. ſuper literis, de reſcrip. iã ſup. alle. item opponitur, quod obijt impetrans vel impetratus priuſquã citatio fieret. de off. dele. c. cum olim, de reſcrip. ca. ſignificauit. l. 2. ff. quæ ſenten. ſine ap. reſcin. ca. fi. de reſcrip quod qualiter ꝑcedat notatur in d. iurib. & infr. aliquid dicetur, quia magnas habet diſtinctiones hæc materia. Item quod obijt concedens, de officio deleg.*

c. licet

c.licet & c. gratum & c.relatum. & ff. de iuriſ. omnium iudicum.cũ l.& quia.ff de iudi.l.mortuo.† Itẽ quod 85 eſt ſubannatum hoc eſt elapſus annus ab impetratione. Et quantum attinet ad ſtylum præſentis regni, omnia reſcripta facta ſunt annualia, iuxta theoricam .c.plerunque de reſcript. & contra theoricam l.falſo. C. de diuerſ. reſcrip.Itẽ impugnatur ex eo, quod non facit mentionem de alijs præcedentibus mandatis.c.certum.de reſcrip.de officio de leg.cap.2. Item quòd tacetur in eo ſtatus cauſæ. c.inter monaſterium.de re iudi.C.quomodo et quando iudex auten. quiſemel. Et ideo apud nos non opus eſt noua impetratione per quam rex mandat quod vult mandatum exequi, non obſtante ſubannatione: & ita per omnia parlamẽta & curias præſidales huius Francorum regni practicatur. † Sed dubium eſt ſi infra annũ 86 moriatur impetrans vel impetratus an poterit exequi reſcriptum? Varij varia dicunt.Reſolutio tamẽ eſſe videtur ex mente iurium & doctorũ in locis præall. & in ca. ſi autem aliquis.& c. ſignificauit.de reſcrip.& in ca.quia.de iudi. ꝙ ea quæ ex iuris miniſterio ſeu diſpoſitione tranſeunt actiue vel paſsiue,ceſſante quocunq; reſcripto ad impetrantem vel impetratũ ſeu hæredem vel ſucceſſorẽ impetrantis aut impetrati, poſſunt per eos,ad quos tranſeũt etiam mediante reſcripto in iudiciũ deduci. Sed ea quæ non tranſeunt iuris miniſterio aut diſpoſitione ad impetrantes vel impetratos ſeu eorũ hæredes vel ſucceſſores non poſſunt vigore illius antiqui & ſubãnati reſcripti, vel etiam non ſubannati per iam defunctos vel contra defunctos impetrati cõtenta in reſcripto in iudiciũ deduci. Sed opus erit renouatione reſcripti: vt ſup.dictum eſt. Et per hanc breuem doctrinam & reſolutionem ſoluũtur multa

intricationes quæ poſſent fieri & adduci in materia re-
87 ſcriptorum. † Conſueuerunt etiam multa opponi contra libellum, de obſcuritate, & multis alijs, quæ notantur tā in gloſſ. quam in tex. vt ff. de rei ven. l. in rem. ff. depoſiti.
88 l. 1. §. ſi quis argentum ff. de ferijs. l. in actionem. † Aduertendū tamen eſt quòd iudex poteſt præfigere terminū reo ad proponendum exceptiones dilatorias, vt in c. paſtoralis. de excep. Poſt quem terminum non auditur regulariter proponere volens. Et dixit regulariter propter tres ca
89 ſus exceptos in dicta decre. paſtoralis. † Cauere tamē debet reus comparere volens vt comparando coram iudice quem recuſare intendit non compareat ſimpliciter: ſed cum proteſtatione vt proteſtetur quòd comparet citra omnem conſenſum indebitum iuriſdictionis attributionem & iuriſdictionis prorogationem quam iuriſdictionem in ipſum iudicem recuſandum minime facere approbare intendit niſi & quatenus à iure arctaretur, & illico eum recuſet in ſcriptis ſi caſus exigat & ſimul & ſemel arbitros pro ſui parte eligat & niſi recuſatio admittatur appellet & ſi iudex vellet quòd arbitri cognoſcerent de dicta ſuſpicione poterit ſemper comparere citra conſenſum
90 indebitum. † Aduertendum tamen eſt, quòd non eodem modo recuſaretur ordinarius quo & delegatus ſuſpectus recuſatus probatis ſuſpicionum ac recuſationum cauſis in totum repellitur per ea, quæ leg. & no. in c. ſuſpicionis de offi. dele. & in ſuis concor. Secus eſt in ordinario qui non in totum recuſatur ſed alius ſibi adiungitur ſeu aſſociatur in aut. vt diffe. iudi. §. ſi vero contigerit, licet aliqui tenuerint contrarium, vt refert gloſſ. in ſup. alleg. aut. & conſequenter. Communis tamen vſus conſuetudo & ſtylus apud nos occitaneos approbat primam ſententiam ſcili-
cet

cet quòd non in totum recuſetur ſed alius ſibi aſſocietur. † Si vero reus iudicem ſuſpectum nõ habeat poteſt petere 91 offerri libellũ iuxta aut. offeratur. C. de litis cõteſtat. & extra de libel. obla. quaſi per totũ,† qui ſi non detur pe- 92 titus reddit iudicium nullum. gl. in cle. ſæpe. de verbor. ſignific. † Oblato vero libello habet diem ad deliberan- 93 dum, poteſt etiam petere diſtributionem procuratoris, aduocati, ſeu conſilij, & dabitur, prout probatur ex d. aut en. offeratur & in l. rem nouam. C. de iudi. iuncta l. non videtur. ff. de iudi. in quibus iuribus proxime dicta probantur. Et quia proxime dictum eſt, quòd actor tenetur edere libellum, videndum eſt ſummatim de principalibus verbis requiſitis in libellis, quarumlibet actionum, omiſſis alijs ſuperfluitatibus, ne vltra propoſitum noſtrum, opuſculum præſens dilatemus. Igitur præmiſſum ordinem ſcilicet deducendo practicabilia & omittendo non practicabilia inſequendo libellos paucos criminales: † quia apud nos parum in vſu habentur, ex eo quod om- 94 nes proceſſus criminales per modum inquiſitionis exordiuntur, mediantur, & terminantur, adduco. Reſiduum vero ſuppletur in materia inquiſitionali de qua infra dicam. Sed ne omnino illorum practica omittatur, poteſt ſic in actione manifeſti furti magis contingenti libellus formari? † Coram vobis clariſſimo magi. & potenti 95 viro domino ſeneſcallo prouinciæ Bellicardi & Nemanſi præſide ſeu veſtro locum tenenti alterove quolibet veſtri vicepræſidente, dicit, ponit, aſſerit, & quatenus opus erit, citra tamen onus cuiuſlibet ſuperfluæ & non neceſſariã probationis iuſtificare intendit, Titius de Nemanſo contra Sempronium Montiſpeſſulani ſeu quamcunq; partem aduerſam. Etiã per modum ſummariæ petitionis ad

victoriam cauſa obſeruandam ſufficienter quòd anno D. M. 478. & die 17. menſis Auguſti. Item dicendo de alio tempore de quo per proceſſum apparuerit, quòd dictus reus Deum præ oculis non habens, alienis inuidens, & de alieno locupletare ſatagens, die prædicta hora prima poſt meridiem vel circiter furtiue ſurripuit dicto Titio quandam veſtem panni rubei perpigniani ex domo habitationis ipſius actoris, ſecumq́ inuito ipſo actore dictam veſtem contrectando detulit, quam cum deferret, fuit deprehenſus cum dicta veſte, per eum, vt dictum eſt, furata & contrectata: quæ quidem veſtis communi æſtimatione valebat tempore contrectationis decem libras turon. iudiciali vero taxatione ſalua. Quare ex his & alijs ex proceſſu reſultantibus petit dictum reum in quadruplo vna cum omnibus expenſis factis & fiendis, de quibus per expreſſum proteſtatur erga dictum actorem condemnari condemnatumq́ ad dandum & ſoluendum prætura viribus cogi & compelli & alias ius & iuſtitiam ſibi fieri & adminiſtrari, veſtrum benignum quod quale ac quantum decet officium, etiam loco actionis ſi opus fuerit, humiliter implorando.

96 *† Hæ tamen pœnales actiones nihil aut parum ſunt apud nos in vſu, quia ſufficit quòd damnũ paſſis reſtituantur ablata iudicis officio, perquirentis de criminibus, ad cuius officium ſpectat primo læſis damna reſarciri facere, prout facere tenentur per vulgatam theoricam. §. quos ſi delinquentis. in auten. de manda. princip. col. 3. & §. duplum. Inſtitu. de actioni. l. in hoc iudi-*

97 *cio. ff. de ſeruo corrupto. † In actione vero furti non ma-*

98 *nifeſti formatur libellus aliter, ex eo † quòd differentia eſt inter actionem furti manifeſti, & actionem furti nõ manifeſti, quia actio furti manifeſti eſt prætoria, & actio*

furti

furti non manifeſti ciuilis: & illa temporalis hac vero perpetua. Inſtitut. de perpe. & tempo. actio. §. 1. & ratio eſt, quia quanto pœnaliores ſunt tanto magis ſunt temporales & tranſitoriæ quo ad pœnam: quia quo ad rei perſecutionem ſunt perpetuæ per conditionem furtiuam ex lect. & nota. ibidem. & C. de condi. furti. l. 1. & Inſtit. de noxa. actio. §. ſunt omnes. & Inſtitu. de oblig. quæ ex delict. naſ. §. manifeſtus & ſeq. & §. pœna. & § fina. In hoc tamen diuerſificãtur libelli: quia in actione furti non manifeſti non eſt neceſſarium exprimi quòd fuerit deprehenſus fur cum re furtiua in narratione, & etiam in concluſione concluditur ad duplum & non ad quadruplum. Poſſemus etiam formare libellum in actione furti aduerſus nautas & in actione vi bonorum raptorum & ſimilium. Sed quia, vt præmiſi, apud nos non ſunt in vſu: ideo membranas non occupo verum in præſenti prouincia ſunt multi viri ceruicoſi, ex eo quod maxime regnat cholera, propter aeris diſpoſitionem & multum frequentantur actiones iniuriarum: ideo de eis ſubiungo libellum. † Præ- 99
mitto tamen pro euidentia quòd actio iniuriarum eſt duplex, quædam eſt ciuilis alia prætoria. † Et ciuilis eſt illa, 100
quæ deſcendit ex lege Cornel.: quæ competit in tribus caſibus: puta ſi quis pulſauit, verberauit, vel domum introiuit. ff. de iniurijs. l. lex Cornelia. in alijs vero caſibus eſt prætoria. † Idem tamen reſultat in vtraque effectus, ſci- 101
licet vindicta, & perſecutio iniuriæ Inſtitut. de iniurijs. § penul. & ff. de iniurijs. l. iniuriarum. & ex vtraque poteſt quis ciuiliter & criminaliter agere, vna tamen via electa, ceſſat alia. ff. de iniurijs. l. quod ſenatus. et l. prætor. § . 1. Et hoc ideo, quia vtraq; actio ſiue ciuilis, ſiue criminalis tendit ad vindictam, vt dictũ eſt. Sed ex ciuili reſtat

Kk 3 actio,

actio ſeu perſecutio damni. ff, de iniurijs. l. idem apud. §.
102 *ſi quis ſeruo verberato: formatur igitur ſic libellus.* † *Coram vobis clariſſimo magno & potenti viro, &cæt. quòd ipſo Titio actore exiſtente die 19. menſis Auguſti proxime præteriti hora tertiarum vel circa in arenis Nemanſii ante eccleſiam ſancti Petri. & in comitiua plurium nobiliū perſonarum, pacifice conſeruando, neminiq́ iniuriam inferendo, ſuperuenit ibidem dictus Sempronius reus, qui animo iniurioſo ipſum actorem prouocauit & incitauit per rixoſas & iniurioſas allocutiones. & quāquam dictus actor ipſum reum dulcibus & placabilibus verbis refrenare & mitigare niteretur, dictus tamen reus ſemper magis atque magis inſiſtebat & in iniurias prorumpebat, & intantum quod in ipſum actorem talia verba ſeu in effectu ſimilia, bonorum nominis & famæ ipſius actoris denigratoria & infamatoria iniurioſe protulit, dicens, ribault larron tu ne fais que de rober. Et quia dictus actor talia ſibi imponendo dixit, quod mentiebatur dictus reus non contentus de verbalibus iniurijs præfatis ad reales & facti iniurias proceſſit, & in perſonam ipſius actoris irruit, et cum pugno pluribus ictibus ipſum actorem in faciem percuſſit, liuores & concuſſiones fecit, & alias iniurias plurimas intulit: quas quidem iniurias dictus actor mox ilico & incontinenti ad animum reuocauit, & iterum reuocat, nolēs tales & tam atroces iniurias ſibi illatas fuiſſe pro ſumma mille librarum turonenſ. quinimo malit tantum perdidiſſe quā dictas iniurias ſuſtinuiſſe vel paſſus fuiſſe & ad quam quidem dictas iniurias exiſtimat, iudiciali tamen veſtra ſemper taxatione ſalua. Quare ex his & alijs ex proceſſu reſultantibus agit dictus actor contra dictū reum, & petit per vos veſtramq́ diffinitiuā ſenten-*

ſententiam pro ſuorum nominis & famæ reintegratione dictum reum ad publice diſſonandum, profitendũ, & declarandum dicta verba diffamatoria & iniurioſa fuiſſe per eum inconſulte & contra veritatem dicta et prolata, & pro ſatiſfactione iniuriarum prædictarũ ad dandum & ſoluendum eidem actori ſummam prædictam mille librarum Turonen. iudiciali tamen veſtra, vt ſæpe dictum eſt, taxatione ſalua, vna cum omnib. expenſis factis et fiendis, de quibus dictus actor per expreſſum proteſtatur, condemnari, condemnatumq́; cogi & compelli, vijs iuris & remedijs oportunis, & alias petit in omnib. ius et iuſtitiam ſibi fieri & adminiſtrari, veſtrum benignum quod, quale ad quãtum decet officiũ humiliter, etiã loco actionis ſi opus fuerit implorando. Quia ſup. in prima parte vbi de criminib. tractaui de hac materia iniuriarum nil tetigi, hic aliqua pauca practicabilia dicam, ordinem libelli prædicti inſequendo, primo quidem poſui menſem Auguſti proxime effluxi. † Tempus ponitur, propter ea quæ le- 103
gun. & notantur in § atrox. Inſtit. de iniurijs. Et ad demonſtrandum, quòd infra annum intentatur actio, propter prætoriã actionem, quæ deducitur in verbali iniuria quæ anno finitur vt ſupra dictum eſt. Item ſubiunxi illa verba, hora tertiarum etc. vſq; ad verba perſonarum.
† quia per illas clauſulas aggrauatur iniuria. Nam tem- 104
pus locus & perſona, in quibus, et per quas infertur, & magnitudo vulneris, ac etiam verberum acerbitas, aggrauant iniuriam, per ea quæ leguntur & notantur. ff. de iniurijs. l. prætor. §. vl. & l. vulneris. & l. ſi eſt quæſtiõis. et l. ſed vnius. §. quidã. ff. de iniurijs. & Inſt. eo. §. atrox. et §. pœna et in c. cũ te. de re iud. cũ ſuis cõcor. dicitur etiã pacifice, quia ſi actor fuiſſet incitator et ꝓuocator rixæ ſeu

iniuriarum,magis eſſet ei quam reo imputandū. arg.lect. & nota.per gl.in l.ob hæc verba.ff de his qui not infa.l.1.
105 §.cum arietes. ff.ſi quadrupes pauperiem feciſ.di. † quia non poteſt dici iniuriam feciſſe qui ad ſui defenſionē incontinēti & eo modo quo aggreditur,ſe defendit.hoc eſt ſi cum armis inuadatur,armis reſiſtat,& ſi verbis,verbis. arg.lecta & nota.in l.vt vi. ff. de iuſtit. & iur. & in l.ſi quis percuſſorem.C. ad legē Corn. de ſica.Sed ſi excederet modum in repellendo iniuriam,puta quia aggreſſus verbis,armis reſiſteret & reſiſtendo pulſaret vel vulneraret,teneretur ciuili actione iniuriarum per lecta & notata in l.ſententiam §. qui cum aliter. ff. ad legem Aquil. & etiam ad reſtitutionem damni illati.per l. item apud Labeonē.§.ſi quis ſeruo verberato. ff.de iniurijs. & hinc dici metrice ſolent verſus.

Res dare pro rebus,pro verbis verba ſolemus.
Pro bufis bufas,pro truffis reddere truffas.

Hoc eſt dictum,quod temperamentum habendum eſt in
106 reſiſtendo iniurijs verbalibus & facti † Dictum eſt etiam animo iniurioſo:quia ſi aliquis truffando ſeu iocando pulſet vel buſonet,non tamen animo iniuriandi,ſed forte iocandi,non tenetur actione iniuriarum, per ea quæ leguntur & notantur.in l. illud peræque.ff.de iniurijs.& in l.ſi
107 non conuicij. C. de iniurijs. † Et arguitur animus ex actu per lect.& no.1.c.de præſumptio.Dictum eſt etiam quod mentiebatur, ad demonſtrandum quod illa verba non irrogabant iniuriam. Nam licitum eſt verbis diffamatorijs iniuriato iniuriam refellendo iniurianti dicere, tu mentiris.per ea quæ leg. & not.in l. ſi quis extraneus in
108 prin.ff.de acqui hære.& in c.eam te.de iureiuran. † licitum enim eſt iniuriā verbalē contrarijs verbis expellere.

ff.de

ff.de procura l.quæ omnia, & æquipollentibus defenſare dum tamen incontinenti & cum moderamine vt ſupra dictum eſt,fiat,per l eum qui nocentem in princ.ff.de iniurijs.† *Et eſt ſciendum quod iniuria tripliciter infertur* 109
facto vt in exemplis ciuilibus aſsiduis ſupra dictum eſt. Et verbis vt ſupra etiam exemplificatum eſt. † *Notandum* 110
tamen,quod verbalis,quæ fit cum tumultu & in cœtu dicitur propriè conuicium. † *ſed illa quæ non fit in cœtu nec* 111
cum tumultu propriè dicitur infamia.l. Item apud.§ cui nō ſine cauſa.ff.de iniurijs.probatur in l.1.§.cum patronus.ff.de offi.præfecti vrbis. Et tertiò ſcriptis:vt C.de famoſis libellis per totum.† *Et competit actio non ſolū con-* 112
tra inferentem iniuriam,ſed etiam contra mandantem, vel auxiliātem. Inſt.de iniurijs.§ non ſolum.& ff.de iniurijs l.non ſolum 1,reſpon.& §.ſi mandatum.& §.Proculus.† *Item notandum quod actio iniuriarum non datur* 113
hæredi iniuriati, nec contra hæredem iniuriantis,niſi lite conteſtata, ex eo, quod ad ſolam vindictam prodita eſt: vt Inſtit.de iniurijs.§.non omnes. & §.pœnales.1.ff.de iniurijs.l.iniuriarum.† *Expirat etiam per diſsimulatio-* 114
nem. Inſtit.de iniurijs.§.vlti. †*& ideo hinc inoleuerunt* 115
communes duæ practicæ. Prima quia iniuriati illico reuocant ad animum,vt ſupra in libello poſitum eſt,ad denotandum,quod non diſsimulant,nec pro non iniuria habent. Et pariter ſecunda, quod iniuriati illico reuocata iniuria ad animum proteſtantur quod non intendunt illam talem iniuriam per diſsimulationem remittere,& illa talis proteſtatio, quæ etiā communiter fit in iudicijs, præſeruat iniuratum ne bibendo, comedendo, loquendo vel operando cum iniuriante remittere videatur iniuriā ſibi illatam,† *quia proteſtatio præſeruat ius in futurum* 116

per iura vulgata. Dictum eſt etiam, mallet perdidiſſe & non lucratus fuiſſe ex eo, quod facilius taxaret paſſus iniuriam in bonis non acquirendis, ſeu in lucris ceſſantibus ad mille libras, quàm in bonis acquiſitis perdendis vel exponendis ad quingẽtas. & quia iſta actio eſt vindictæ per-
117 *ſecutiua, vt ſæpe dictum eſt, † & ſic odioſa, merito debet reſtringi & refrenari animus agentis ad minorem ſummam, quod euenit, dum actor in libello deſcribit ſe malẽs tantum perdidiſſe, pro quo faciunt lect. & no. per glo. ſuper verbo damnis. in c. 2. de off. ordi. lib. 6. & ea quæ habentur in l. conſtitutionibus. §. etiã. ff. de iniurijs. & Inſti. eo. §. pœna. Dictũ eſt etiã ad diſſonandum &c. vt nõ ſolum ꝓuideatur reo: ſed etiã conſcientia rei. Nam ex doctrina euangelica cautũ habemus ꝙ ſi quis dixerit fratri ſuo racha, reus erit cõſilio. Si vero dixerit fatue, reus erit iudicio, & iterum ſi quis habet rancorẽ cum fratre ſuo, offerre volens munus ad altare, debet dimittere munus, et prius accedere recõciliari fratri ſuo, & inde munus offerre. facit. c. ſi quis contriſtatus. 90. diſt. Congruũ enim eſt, ꝙ iniuria omne damnum reſarciat vt in prædictis iuribus. Petitio vero pecuniaria, venit ex æſtimatione læſionis*
118 *illatæ per reum & paſſæ per actorẽ: vt ſupra dictũ eſt. † & ꝙ poſſit eodem libello concludi ad vtrunq; ſ. ad emendã bonorũ & damni reſtitutoriam. probatur. l. itẽ apud Labeonem. §. ſi quis ſeruo. in l ſcientiam, præalle. Cætera ad hãc actionem & libellum pertinentia quilibet theoricus & practicus aduocatus ex iuribus prædictis, cum in eis notatis, colligere poteſt, & hæc ſufficiant quando ꝓceditur per actionem. Sed quia ꝓceditur aliquoties per viam denuntiationis, & aliquoties per modum inquiſitionis, maximè in iniurijs factu, ex officio iudicis, quod fieri poteſt*

etiam

etiam ſi iniuriatus iniuriam remitteret, de quo per glo in l. diuus ff. de ſenatuſc. Syllan. de reſtit. ſpo. c. ſollicitè. de iureiuran. c. ad noſtram, ideo iſta duo membra proſequor, quorum practica communis eſt ad omnia crimina. Et primò aggredior articulum denunciationis. † Quæro 119
igitur de practica tenenda, quando crimina proſequuntur per modum denunciationis generalis, de qua tractatur in l. diuus. ff. de cuſtodia & exhibitione reorum & l. ab accuſatione. ff. ad Turpil. & in l. 1. C. de decurio. libr. 12. & in l. ea quidem. ff. de accu. & in iſta generali, quia officio iudicis expeditur. c. Romana. § ſane. de cenſi. lib. 6. non curatur de præcedenti admonitione. Sed quãdo contra aliquem proceditur per modum ſpecialis denunciationis, aduertendum eſt quod de iure canonico quilibet, qui bono zelo vel proprio intereſſe mouetur ad denunciandum, admonere debet reum, vt ſe corrigat. vt in c. qualiter & quando. de accu. & in c. cum i & a. de re iudi. & in c. licet Hely de ſymo. † De iure autẽ ciuili admit- 120
tuntur ad denunciandum ſoli officiales ad hoc deputati, vt d. l. diuus, & quod nota. in l. ea quidem. C. de accu. & in l. reſcripto. § ſi accuſatorem. ff. de mu. & ho. Sed apud nos admittuntur ad denunciandum omnes intereſſe habentes, quod videtur eſſe tolerabile, etiam de iure ciuili, per ea quæ leguntur & notantur per Dd. in l. 1. § incidit. ff ad Turpil. & in l ſciuerit. C. de excu. tu. & in l. nulla. C. de delato. eo. ti. li. & in c. 2. & 3. c. dilectus. de accu. & in c licet, Hely de ſymo † veruntamen tales pro quaſi ex- 121
cuſatoribus habentur, ſic & taliter, ꝙ ſi doloſa fuerit denunciatio & denũciatus abſoluatur, tenetur talis denunciator ad omnes expenſas, quas fecit denunciatus ſe defendendo, per lect. & not. in dictis iuribus. Et vltra

hac

nec punitur extraordinariè per lec. & no. in l. ab accuſatione. §. num citatorem. ff. ad Turpil. & in d. l. ea quidem. & in c fi. de calumniatoribus, imo ſecũdum aliquos poteſt puniri eadem pœna qua puniretur denunciatus, ſi eſſent vera quæ ſibi imponuntur, per lec. & no. in c. ſuper his. §. nunciatores. de accuſa. & in c. qualiter & quando,
122 *in gloſſ. penul. eodem titulo. † Cum autem quis denunciatur de crimine. tunc de iure ciuili ſuper denunciatione formanda eſt per iudicem inquiſitio quæ ſic communiter ſolet formari. Nam præmittitur titulus talis. Cum nuper ad denunciationem talis &c. iuncta querimonia domini procuratoris regij. Sed ſi procedatur per inquiſitionem abſq; denunciatione dicetur ſic. Cum nuper publica fama inſinuante, vel facti euidentia demonſtrante: ad præſentis curiæ clariſſimi magni. & potẽtis viri domini ſeneſcalli bellicardi & Nemauſi peruenerit auditũ, talem commiſiſſe, plura crimina & ſignanter raptũ, furtum, & homicidium &c. in perſonã talis, & talis de quibus nulla fuit ſubſecuta punitio: quod quã cõuenerit reipublicæ ne crimina remaneant impunita, & quod pœna vnius ſit metus multorum, & talia vel ſimilia ſeu grauiora committere attentantes, ſi non virtutis amore ſaltem metu pœnæ coarceantur. Igitur dictus dominus ſeneſcallus inſtante, promouente, & proſequente dicto domino regio procuratore ad verificationem præmiſſarum per talem &c. commiſſarum per ea ad ea deputatũ vel per eius locumtenentem infraſcriptum procedi fecit. Hinc ſi quidem fuit & eſt, quod anno domini. 1478. & die 20 menſis Auguſti: dictus dominus locumtenens vel commiſſarius ad veritatẽm ſciuiſſe dicuntur pro veritate ſcienda & teſtimonio ferendo per talem ſeruientem regium, ita feciſ-*

feciſſe referentem ad hos, diem, locum, & horam euocari facit, quos ſiquidem teſtes comparētes dominus locum tenens ſeu commiſſarius iurare fecit, recepit, & examinauit quidem teſtes vnus poſt alium de & ſuper præmiſſis, teſtificati fuerunt vt in ipſorum & cuiuſlibet eorum depoſitionibus infraſcriptis continetur. † Et aduerte, quia 123
licet multæ ſunt ſolennitates à iure introductæ in materia inquiſitionis, hodie tamen iudices & officiales illis omiſſis & ſupradictis ſummariè ſeruatis procedunt, eorum ſumentes practicam ex l. congruit. ff. de offic præſi. & in aut. de colla. §. iubemus autem. C. de cuſto. & exhib. reo. l. 1. de offi. ordi. c. 1. glo. in c. bonæ. de elect. & in c. qualiter de accu. Et nota, quod non dicitur, quod fuerint producti, iurati, recepti, parte præſente vel vocata, quia ibi proceditur ex officio curiæ veritatem inquirendo, non eſt neceſſaria partis citatio in productione teſtium, per ea quæ volunt Dd. in c. qualiter & quando la. 2. de accuſa. licet aliqui voluerunt contrarium. Vſus tamen conſuetudo & ſtilus primam approbat, videlicet, quod dum teſtes recipiuntur ex officio iudicis, pro veritate habenda, non vocatur pars. Veruntamen ex illa tali teſtium depoſitione non proceditur niſi ad inquiſitionem & non ad condemnationem. Nam tunc producendi eſſent parte præſente vel citata. l. ſi quando. C. de teſt. Vbi tamen non examinantur ad fines inquirēdi, ſufficit ipſos examinari etiam parte non vocata, quia licet non faciant plenam fidem ad condemnationem, faciunt tamen talem qualem probationem ad inquiſitionem ſufficientem. arg. le. & no. per glo. & Dd. in l. poſt legatum. §. hærede vero. ff. de his quibus vt indig. & in prædicta l. ſi quando, & per hæc concordantur prædictæ duæ opiniones Dd. in d. c. ſi quando,

vt

vt opinio tenentium, quod pars debeat citari quando teſtes examinantur per modum inquiſitionis, intelligatur quando iudex intendit procedere ex illorum depoſitione ad condemnationem, opinio vero aliorum tenentium non eſſe neceſſariam, procedat quando iudex teſtes recipit ad
124 fines inquirendi & non condemnandi &c. † Sed quaritur an publicatis atteſtationibus poßint alij teſtes ad probandum latius crimen produci & examinari. Diſtingue aut inquiritur officio curia aut ad partis habentis intereſſe denunciationem. primo caſu poſſunt, per ea qua leguntur & notantur in c. in primis. 2. q. 1. & ea q. 5. habet & in c. cum clamor. de teſti. Secundo vero caſu non propter dubium ſubornationis per iura ad hoc vulgata. Notandũ eſt, vbi dicitur ꝙ teſtatur denunciationi iuratoriũ, curiarum, vel villarum vti ſeruientium & banneriorum ꝙ hoc recipit diſtinctionem. Nam quadam ſunt crimina grauia & in iſtis non creditur eis: alia ſunt leuia: & in his creditur. arg. lect. & no. l. 1. § ſi quis. ff. de off. praf. vr. Sed non in grauioribus: vt dictum eſt per lect & no. in dictis ll. diuus. & ea quidem & in d. c qualiter faciunt lect. & no in c. cu parati. de appel. & hac diſtinctio placet: quia vt plurimum tales ſeruientes & bannerij ſunt viri fama tenuis: & hoc videmus per experientiam: & ideo minus eis credendum: per l. 3. §. iu magis. ff. de teſti & maximè in grauioribus, in quibus pœna corporalis infligitur: & per conſequens cautius agendum c. vbi maius. de elect. lib. 6. & in talibus teſtes debent eſſe omni exceptione maiores & luce meridiana clariores l ſciant cuncti C. de proba. & viles aut infames denunciatores non ſunt admittendi c cum in tua. de ſpon. Item nec inimici. de accuſa. c. cum dilectus. & c. cum oporteat. item nec petens puniri

denun-

denunciatum: quia non debet denunciare vt puniatur: ſed vt ad pœnitentiam reducatur: vt no. in d. c. qualiter & quãdo. et in c. ſi peccauerit. 2. quæſt. 1. Facta igitur teſtium examinatione, ſi criminis qualitas captionẽ & detentionem perſonæ exigat: puta quia eſt tale crimen pro quo pœna ſanguinis de iure infligitur: vt not. in præalleg. l. diuus. ff. de cuſt. reo. & tunc iudex decernit talem criminoſum capiendum: † nam nemini licet ſine decreto iudicis aliquem criminoſum capere vel incarcerare: vt C. de exhi. re. l. fi. Sed hoc caſu fallit in aliquibus criminibus, in quibus eſt permiſſum capere criminoſos, etiam ſine decreto iudicis, ad fines tamen ducendi ad præſidẽ, prætorem, vel alium iudicẽ, ad quem notitia & punitio pertinet. Et primò in falſo monetario C. de fal. mone. l. 3. in prin. Secundò in deſertore militiæ. Tertiò in latrone publico. Et quartò in raptore virginis. nã cum illos liceat offendere: multo magis capere & iudici præſentare inuitos C. quando liceat vnicuiq; ſine iudice. l. 1. & 2. C. de raptu. virg. l. 1. Et idem dici poſſet quintò in fure fugiente cum re furata. argu. lect. & no. in l. interdum. §. qui furem. ff. de fur. accedunt lect. & not. in c. 5. ff. ad l. Iul. de adul. nam per iuſtitiæ auxiliũ adhibetur. Quia hucuſq; peruentum eſt ad incarcerationem delati, & quod reſtat de p̃ceſſu, cõmuniter eſt ad proceſſum inquiſitionalẽ & denunciationem: ideo præmitto generalia inquiſitionis, vt præmiſi generalia denunciationis: vt inde perueniam ad reſiduum practicæ proceſſus agitandi in vtroque. † Præmitto igitur ad materiam inquiſitionis, quod inquiſitio fit ex mero iudicis officio inquirentis, prout leg. & not. per gloſſam. & Dd. in l. 2. §. ſi publico. ff. ad l. Iuliam. de adul. & ff. de off. præſi. l. cõgruit. & ff. de magiſt. cõue. l. 1. §. ſi præ-

125

126

ſi praſes. ff. de ſenatuſc. Silla. l. 1. §. quaſtionem & in c. 1. de or. cog. Et no. quod ſiue inquiratur de crimine proprio motu iudicis, ſiue ad alterius denũciationem, ſemper expeditur officio iudicis: vt nota. in c. qualiter & quando.
127 de accu. in magna gloſſa. † Et licet de iure ciuili non procedatur: niſi in. 13. caſibus per inquiſitionẽ, de quibus per
128 Dd. in d. § ſi publico. & in d. l. ea qu dem. † de iure tamẽ canonico in omni crimine poteſt procedi per inquiſitionẽ: vt in d. c. qualiter & quando. de accuſ. & notatur in c. 1. vt eccle. benefi. ſi. di. confe. & illam iuris canonici diſpoſitionem apud nos ſeruant communiter practici iudices.
129 † Sunt tamen aliqua praambula requiſita antequam iudex procedere poſſit. Primum, quod procedat infamia contra eum, contra quem inquiritur Et dico infamia ſcilicet de crimine de quo inquirendum eſt. Item quod ſit ſubditus inquirenti. Item quod non ſolum ab vno: ſed à pluribus ſit infamatus. Item quod non à malis & indiſcretis: ſed à certis & fide dignis. Item quod non ex malitia vel odio: ſed iuſtitia zelo moueantur. Nam ſicut in accuſatione pracedere debet inſcriptio: ita in inquiſitione famoſa inſinuatio. Et hac omnia probantur in praallegatis capitulis c. ſuper his. & c. qualiter & quando. & in c. cum oporteat. de accuſa. Item requiritur quod ſit tale crimen cuius punitio interſit reipub. vt in c. inquiſitionis. de accu.
130 † Facta igitur inquiſitione, ſi iudex cognoſcat ſecundum acta & probata fore capiendum, facit eum capi & incar
131 cerari: † & ſic ſumus tunc in paritate denunciationis & inquiſitionis: quia in denunciatione ſupra dictum eſt vſque ad incarcerationem incluſiuè: & hic ſimiliter in inquiſi-
132 tione. † Intruſis igitur reis criminum, ſiue per viam denunciationis, ſiue per viam inquiſitionis, incipit iudex forma-

formare proceſſum, & adito incarcerato inquiri ab eo de veritate impoſitorum: & tunc aut reus eſt paratus reſpondere aut non: puta quia vult deliberare & habere copiam titulorum: quo caſu facienda eſt ſibi copia titulorum ſeu capitulorum contra ipſum impoſitorum, & ſuper quibus contra eum inquiritur, vt facta & data dicta copia habeat facultatem reſpondendi & ſe defendendi: vt in d. c. qualiter & quando. & in c. ex tenore. de teſti. Data vero & habita copia & dilatione ad reſpondendum: & euento termino reſpondet reus: & ſiquidem confiteatur crimen & ſe culpabilem, tunc iterum ſubdiſtinguendum eſt: quia aut conſtat de crimine: puta quia occiſus fuit is, de quo impeditur denunciatus vel inquiſitus. Aut nõ conſtat: & ſi non conſtat primò inquirendum eſt, an caſus impoſitus euenerit. Nam aliàs accidit, ꝙ dum condemnatus ad patibulum duceretur tanquam homicida, ſuperuenit ille, de cuius morte inculpabatur, viuus & illæſus: quo viſo per iudicem, tanta fuit iudex animi perturbatione motus & irretitus, quod præ dolore mori credidit.
† Et ideo conſulo, vt omnino conſtet iudici de caſu etiam 133
confeſſato per inquiſitum vel denunciatũ, antequam eũ condemnet ad mortẽ: quia multi ſunt rei, qui tædio vitæ, vel impatiẽtia ſunt contenti mori. l. non tantũ. ff. de app. & plures ſeipſos deferunt: & ideo obuiandũ eis, quia volens mori audiri non debet: vt in d. l. non tantum. Conſtare igitur debet de caſu per l. 1. §. itẽ illud faciendũ. ff. de ſenatuſc. Sylla. Nec valet confeſſio etiã volũtaria, ad condemnandũ, niſi cõſtet de caſu: per le. & no. in d. §. itẽ illud ſciendũ. & l. 1. §. ſi quis vltro. ff. de quæſtio. † Sed po- 134
namus, quod conſtet de caſu, & quod interuenerit vnica confeſſio rei: quæritur an illa vnica confeſſio ſufficiat ad

condemnandum? glo ſunt ſuper hoc contraria. Nam glo. in l.1.ff.de cuſto.& exhi.re.& l.ſi quis in ea.C.eo.tit.tenent, quod vnica confeſſio non ſufficiat: ſed quæritur ſecunda, per quam proceditur in pœna: idemq́, ſentit gloſſ. in l.1.§.diuus Seuerus.ff.de quæſtio. In contrarium vero facere videntur gloſſ. in l.proinde.ff. ad l. Aquil. & l.1. C. de confeſ. & l.ſi debitori.ff. de iudi. cum ibi no.pro quarum quidem glo.concordia diſtinguendum eſt: quia aut quis confitetur ſponte, aut metu tormentorum. Et ſi ſponte: tunc ſufficit vna confeſſio: vel in primis gloſſ. Si vero metu tormentorum: tunc requiritur ſecunda confeſſio ſpontanea primæ confirmatoria: per lect. & not. in l.ſi confeſſus.ff.de cuſto.& exhi.reo.& l.1.§.quæſtioni.& §.ſed an vltro.ff. de quæſtioni. Vbi autem reus negat ſe culpabilem: tunc procedit iudex ad recipiendum probationes & iudicia. Et ſiquidem probatur plenè & clarè delictum, condemnabit eum ex illis clāris probationibus, quæ in criminibus exiguntur.l.ſciant.C.de probatio.fac. l.1.cum ibi not.C.quo.appel.non rec. Si autem probationes non ſunt plenæ & claræ: ſed quædam indicia & ſemiplenæ probationes: tunc conſiderabit iudex qualitatem criminis: videlicet an ſit leue vel graue: & quæ & qualia ſint hæc indicia, & an ſufficiant ad torturam vel non: vt l.abſentem.in princi.& l.aut facta.ff. de pœnis.&

135 infrà dicam. †Interim autem pendente huiuſmodi proceſſu ſi ſit pro delicto imponenda pœna corporalis: tunc reus detrudetur in carcerem. Si aũt ſit ſola pœna imponenda pecuniaria: tunc datis idoneis fideiuſſoribus, relaxabitur: vt hæc habētur in l.ſi cōfeſſus.& l.1.eo.l.diuus.ff.

136 de cuſto.& exhi.reo. †Fallit aũt in muliere, quæ ſi nõ poſſit dare fideiuſſorem ſtatur iuratoriæ ſuæ cautioni: vt in

aut.

aut. vt nul. iudi. §. fi. Cum autem pro delicto quis eſt incarceratus, tenetur iudex infra mẽſem cauſam examinare, relaxando vel condemnando: vt l fin. C. de cuſto. & exi. reo. † Supereſt nunc quærere: an pro omni crimine poſſit 137
quis torqueri extantibus indicijs contra eum? quia nõ extantibus indicijs non debet quis regulariter ſubijci tormentis vt l. 1. poſt prin. & l. vnus. §. in ea cauſa. ff. de quæſtio. & breuiter dic, ꝙ ſi loquatur in ſeruo. tunc ille poteſt arbitrio iudicis ſubijci tormentis, tam in cauſa pecuniaria quàm criminali: vt habetur & nota. in l. diuus. ff. de quæſtioni. Si vero loquitur in libero homine: tunc in cauſis ciuilibus: nullo modo torquendus eſt. In cauſis autem grauibus & criminalibus tantum torqueri poteſt. In leuibus autem criminibus nequaquam: vt habetur in l. dictum. ff. de quæſtionibus. & habetur & nota. in l. 1. C. de quæſtioni. cum ſi. † Quæ autem ſunt leuia, & grauia cri- 138
mina, ius appellat publica. Cano. vero aliter diſtinguunt. Nam leuia ſunt, quibus quis damnatur temporaliter: grauia vero ſunt, quibus damnatur æternaliter, quæ enumerantur in c. ſi quis. 25. diſtinctio. Proportionando igitur pœnas ciuiles canonicis, dicere poſſumus, quod crimina grauia ſunt, quorum pœna tollit vitam. Leuia vero ſunt, quorum pœna non tollit vitam, ex mente dictorum iurium & notatorum in illis. Si vero reus neget delictum: tunc recurrendum eſt ad probationes. † Nam 139
ex multis & varijs modis inſurgit probatio delicti: puta per teſtes, per inſtrumenta, per argumenta, per famam, & indicia. de quo inferius ſub parte ſeu rubricella de probationibus dicetur: & eo remitto. † Vbi vero crimen 140
non probatur contra delatum, nec plenè nec ſemiplenè: tunc liberè relaxandus eſt: quia actore non probante &c.

141 † Sed ſi probatum ſit plenè vel ſemiplenè, ſic & taliter, ꝙ oporteat reum purgari per defenſiones, ad quas dandas petat ſe admitti, debet ſine dubio ad illas dandas admitti: quia defenſio eſt de iure diuino, naturali, & humano permiſſa: & debet iudex concedere & dare copiam titulorum & reſponſionis reo: per d.c. qualiter & quando. facit. c. 1. de accuſa. lib. 6. etiam copiã aliorum actorum, ſi requiratur per reum. l. is apud quem cum ibi nota. C. de edendo. & ex officio ſuo prouidere reo. de aduocato ſeu defenſore: per lect. & no. in l. etſi non defenderetur. ff. de
142 pœnis. & in l. 1. ff. de quæſtionibus. † eo quod bonus iudex potiùs zelare debet rei innocentiam quàm culpam. His igitur ſic actis & expletis, reus ſeu eius ꝓcurator, vel aduocatus poteſt, ſi vult, petere recuſari ſeu repeti informationes, & de innocentia ſicuti de culpa inquiri, & fortè per alium notarium vel commiſſarium: quod vtiq; concedendum eſt. argumento lecta. & nota. in l. ſi quis. C. de bonis proſcript. & in præal. l. diuus. ff. de cuſto reorum. Et cum his ſi recenſitis releuet, relaxatur: non tamen abſoluitur: quia ſi ampliores ſuperuenirent informationes recaperetur, relaxatione non obſtante. argumento lect. & notata in l. licitatio. §. ſocijs. ff. de publicanis. & in c. latores. c. tenor. de re iudicata. gloſſ. in l. diuus. ff. de ſenatuſc. Sylla. Si vero recenſio non releuat, ſuas dat defenſiones contra impoſita & intitulata, quæ ſic, vt ſequitur, poſſunt formari & multipliciter exordiri, ſecundum varios aduocatorum ſtylos & ritus curiarum. Nam primò poſſunt principiari: vt ſupra dictum eſt in articulis primi & ſecundi capitum: vel per modos ſequentes primò.

143 † Vt vobis clariſſimo magnifico &c. conſtet & legitimè appareat de innocentijs, inculpabilibus, & legitimis defenſio-

ſenſionibus talis: vel ſic &c. adeo quod vobis & cætera. Vel ſic. Ad fines & effectus, quod vobis &c. vt in primo, vel ſic. Bonorum iudicium eſt delectari in odore bonæ famæ & innocentia ſubditorum, & voluntariorum ac malignorum deferentium, ſeu denunciantium veneficas linguas & nociuos appetitus reprimere: vel ſic. Nulla poteſt deterior in vrbe inueniri peſtis, quàm detrahentis proximo lingua famam proximi contaminans, eo quod tres offendit, Deum videlicet, iudicem, & proximum. Pluribus alijs modis & quaſi innumerabilibus poteſt quis exordiri: quia exordium ſtat ad placitum exordiri volentium, dum tamen exordium ſeu principium intendit defenſionales, veras & iuridicas in ſe habere narrationes. Proſequor ergo. Conſtet & legitimè appareat de innocentijs, inculpabilibus legitimisq; defenſionibus, talis &c. delati præuenti ſeu inquiſiti, ipſumq; ad malam, iniuſtam, doloſam, & iniquam nonnullorũ ſuorum maleuolorum & inimicorum delationem, inſtigationem, ſeu denunciationem fuiſſe, domino regio procuratore promouente & proſequente, criminaliter præuentum & in proceſſu inuolutum. Et per vos veſtramq; diffinitiuam ſententiam dictus &c. delatus præuentus ſeu inquiſitus pronuncietur & declaretur innocens, exoneratus, et minimè culpabilis, ſibi impoſitorum, et vt ab eiſdem impoſitis eadem veſtra ſententia abſoluatur, et ab impetitione dominij regij procuratoris relaxetur, eidémque domino procuratori perpetuum ſilentium imponatur. Dicti verò denunciatores in omnibus damnis, intereſſe, et expenſis, erga eundem delatum præuentum ſeu inquiſitum condemnentur condemnatiq; ad reſarciendum et ſoluendum cogantur et compellantur, et alias

ius & iuſtitia eidem prauento & intitulato fiat & administretur. Ad hos ſiquidem fines &c.cape vt ſupra in practica primi & ſecundi capitum.ll.regiarum. Proteſtatur tamen inprimis. Cape etiam vt ſupra. Inprimis igitur dicit,ponit,aſſerit,& quatenus opus erit,prout ſupra,iuſtificare intendit, quod ipſe prauentus ſeu denunciatus à nobilibus,catholicis,legalibus,probis,honeſtis,& in omni genere virtutis exercitatis parentibus ſeu genitoribus traxit originem.

144 *† Notandum hic per modum interpoſitionis, quod aduocatus quum defenſiones dictat articulando, debet habere reſpectum ad ea,de quibus intitulatur vel prauenitur reus, & ſecundum crimina, quæ imponuntur ponere & articulare,pro defenſione virtutem oppoſitam vitio impoſito,exempligratia:ſi intituletur de concuſſionibus, ponat & articulet de probitate & legalitate parentum intitulati ſeu prauenti,& ſi intituletur ſortilegio articuletur quod eſt catholicus. Et ſi intituletur de verberio & homicidio, articuletur quod ſemper fuit pacificus non rixoſus:ſed manſuetus:& ſic de alijs. Proſequor ergo ſupponendo, quod iſta tria crimina fuerint impoſita : ſcilicet furtum, homicidium:*

145 *& ſortilegium.dixi de ſortilegio,& non de hæreſi:† quia de hæreſi non poteſt cognoſcere,ipſe Seneſcallus nec quiuis alius iudex temporalis per c. vt inquiſitionis.§.prohi-*

146 *bemus.de hæreticis.libro ſexto. † Sed de ſortilegio,cum ſit crimen commune,poteſt cognoſcere iudex temporalis:vt ibidem. Ponamus ergo et continuemus. Item dicit & ponit quod dictus intitulatus & prauentus veſtigia dictorum parentum ſuorum inſequens toto tempore vitæ ſuæ fuit & eſt catholicus,legalis,probus,honeſtus, & in omni genere virtutis virtuoſus, abſque eo & præter*

id,

id, quod idem intitulatus ſeu præuentus aliqua laborauerit infamia, ſiniſtra ſuſpicione eſt aut mala fama. Item quod à primæuis & tenellis ſuis annis fuit artibus liberalibus eruditus, pacificè, probè, legaliter, catholicè, & honeſtè ſe habendo & conuerſando. Item quod expletis primis artium rudimentis ad maiora ſuſpirans, facultati legali & canonicæ operam dedit, † & 147 in vniuerſitatibus Occitanis, videlicet Tholoſæ, Caturn. Montiſpeſſulani & Valentiæ: ac etiam Gallicanis, vti Pariſiis, Aureliæ, Biturigibus, Andegaui & Pictauij, & aliis iuri operam accuratè dedit, ſemper probè, & legaliter, pacificè & quietè, catholicè & virtuosè, ſe habendo, & conuerſando. Item quod intantum profecit, quod ſuis exigentibus vigiliarum meritis fuit ad magiſterij & doctoratus gradus in præmiſſis facultatibus merito ſublimatus. Item quãquam virtus virtuoſos actus parit, quanquam ideo homines intellectu vigentes, tanquam virtuoſiores, aliorum ſunt domini & rectores, fuit dictus præuentus & intitulatus in iudicem ordinarium ciuitatis Nemanſii per regiam poteſtatem promotus & inſtitutus. Item quod dictum officium iudicaturæ, rectè, ritè, probè, & legaliter exercuit, iuſtitiã abſq; vlla perſonarum acceptatione miniſtrando. Item negat quod per aliquod datum vel promiſſum, dilectum vel oditũ, ſeu metuitum, in aliquam ſiniſtram cognoſcendo vel iudicando declinauerit partem, aut aliquam incurrerit concuſſionem. Item & quod ſemper pacificè & quietè inter omnes conciues ſe habuit, & conuerſatus fuit, omnibus prodeſſendo & neminem lædendo ſeu offendendo. Item negat ſe dictũ &c. verberaſſe vel occidiſſe, & ei vel cuiquam alteri via facti ſeu aliàs in corpore nocuiſſe,

vulnera, liuores, vel concuſſiones intuliſſe. Item quod ſem per catholicè & virtuoſe vixit, & ſe habuit, eccleſiam frequentando miſſas, horas, ſermones, & alia diuina officia piè & deuotè, temporibus ab eccleſia diſpoſitis & ordinatis, eccleſiaſtica ſacramenta recipiendo: & aliàs in omnibus prout quemlibet decet verum catholicum & orthodoxum ſe habendo. Item negat ſe vnquam quicquam erroris aut ſuperſtitionis fidei catholicæ contrariũ credidiſſe, feciſſe, vel egiſſe, facientibuſq́ credentibus ſeu agentibus conſenſiſſe. Item quod denunciatio ſeu inſinuatio, quæ contra ipſum intitulatum ſeu præuentum inſurrexit, preceſſit ab inimicis ſeu maleuolis: & potius typo malitiæ quàm zelo iuſtitiæ inſtigantibus: prout latius, dum contra teſtes opponetur & obijcietur, ſuo loco demonſtrabitur. Item ex his apparet dictum intitulatum ſeu præuentum fuiſſe & eſſe à ſibi impoſitis innocenter exoneratum, & minimè culpabilem ad malam & iniuſtam cauſam indebitèq́ & iniuſtè intitulatum, & præuentum & in proceſſu criminali inuolutum fuiſſe, & petitum, et per conſequentiã in via abſolutionis relaxationis fore & eſſe. Item quod præmiſſa &c. cape reſiduum vt ſupra in practicis. ll. regiarum. Aduertendum, quod in iſtis & ſuperioribus articulorum formis, iura non deduxi vel deduco, ex eo quod iura adaptanda ſunt ſecundũ facta: quia ex facto ius oritur. l. ſi ex plagis. §. inclino. ff. ad legem Aquiliam. Sed quilibet peritus illa faciliter iura deducere poterit adaptãdo ſermones ſuos iuridicos, ſecũ
148 *dum materias ſubiectas. † Nunc vero reſtaret vidẽdum, qualiter ſe debet habere ꝑcurator fiſcalis in replicando: ſed quia vltra q̃ deceret ſunt triti & cauti, ita vt etiam ſub colore officij ꝓ caſibus quibuſlibet et qui ad ciuile pertinent*

tinent

tinent examinent, ſubſtitutos in cauſam criminalem trahant, vt le. & not. in l. ſeueriter. C. de excu. tuto. & in l. vniuerſi. C. vbi cau. fiſ. ideo eorum nolo multiplicare cautelas: quia ſufficit diei malitia ſua. Et ideo præſuppoſito, quòd ſi procurator fiſcalis replicauerit & intentionem curia latius fundauerit, per teſtium depoſitiones vel alias productiones: tunc delatus ſeu inquiſitus poterit obÿcere ſeu opponere contra teſtes & documēta, ſecundum quòd teſtium & documentorum qualitas exigit. Et de obiectionibus contra teſtes ſupr. aliquid dictum eſt in practica, caſu nouitatis, & aliquid tam de teſtibus quam documentis infra in materia probationum dicetur. † Præſup- 149
poſito igitur proceſſu, vſque huc iudex antequam ad aliquam procedat ſententiam conſiderare debet, quòd omnia talia requiſita in tabulis, fuerint obſeruata. Et primo an informationes facta contra delatum fuerint valida ad captionem. C. de bo. proſcript. l. ſi quis, circa fi. & l. 2. C. de exhib. reis: quia ſine talibus non proceditur, niſi in flagranti crimine proceſſum eſſet ad captionē. ff. de ſenatuſ. Sylla. l. 1. §. quæſtionē. facit c. euidētia, de accuſa. Secundo debet cõſiderare, an teſtis ꝑ cuius depoſitionē proceſſit ad captionē, vel ad quæſtionē eſſet omni exceptione maior, q̃a ꝑ depoſitionē vnius teſtis niſi ſit omni exceptione maior, nō debet procedi ad quæſtionem, per lect. & no. in l. 1. §. quæſtionē: & in l. maritus. ff. de quæſtio. & infr. latius in materia probationum dicetur. Tertio debet aduertere, an ſit plene vel ſemiplene probatum: & dico ſemiplene, puta per vnum bonum teſtem, & per famam, & ſit ſuſpectus, & fuerint indicia contra eum. nam licet ex his non poſſet condemnari, tamen ſi crimen ſit graue, condemnatur ad quæſtionem, vel datur in exiliū ad tempus.

probatur. C. de quæſtio. l. 1. & l. maritus, & debet interloqui ad quæſtionandum & ſi appellet: appellatio eſt admittenda. probatur, C. qui appel. non re. l. ante ſententiæ tēpus. Quarto, quòd ſi non ſit locus quæſtioni in dubio abſoluitur. Sed ſi confitetur ſine tormentis, vel perſiſtat in confeſſione, probatur clare per duos teſtes vel per plures non reprobatos, condemnatur vt iuris eſt. probatur. ff. de pœnis. l. abſentem: & ſi probetur, licet neget poteſt ad mortem condemnari, ſi clare probatur, vt C. de pœnis. l. qui ſentētiam. & de quæſtio. l. ſi decurio. Quinto, quòd vbi agitur ex officio, pœna eſt arbitraria, & pœna corporalis poteſt conuerti in pecuniariam vel aliam minorem corporalem quam lege caueatur, gloſſ. in l. qui falſa vel varia. ff. de teſtib. in c. inquiſitionis, de accuſa. niſi ſit crimen horribile: quia tunc poſſet ſuperior ſententiam reformare per lect. & nota. de pœnis. l. hodie. Item vbi non eſt certa pœna in iure ſtatuta arbitrio iudicis imponitur: ſed debet ſeruare æquitatem, ne ſit nimis grauis ſeu aſpera iuxta delictum, probatur. ff. de effractor. & expilato. l. 1. §. expilatores. de offic. delega. c. de cauſis: & in d. l. hodie. Et hæc procedunt vbi reus fuit captus vel comparuit: ſed ſi reus non fuerit captus, nec comparuerit. ſed contumaciter ſe abſentet, tunc citatur perſonaliter compariturus, titulis contra eum formatis, reſponſurus. Quod intelligo, quando crimen eſt tale, in quo non admittitur procurator: qui ſi non compareat citatur ſecundo cum pœna. Tertio ſi non reperiatur, voce præconis: & ſi nec compareat, ponuntur bona delati ſub inuentario ſub manu curiæ à qua emanat inquiſitio, & iterum voce præconis per tria edicta citatur, quorum vltimum eſt peremptorium, ſub pœna annotationis bonorum iam captorum & in-

& inuentarizatorum, qui ſi non veniat ſeu compareat in termino peremptorio, bona annotantur. Veruntamen ſi veniat & ſe exhibeat infra annũ, auditur & recuperat bona, et expectatur euẽtus finis litis. Si vero non cõpareat ponitur in banno, prout hæc probantur. C. de requi. reis. l. 2. & fin. in d. l. ſi quis. C. de bonis proſcriptis. & C. de apparito, præfecti vrbi, l. prætor. lib. 12. & in pœnam contumaciæ, ſi non veniat infra annum perdit bona: ſed per hoc non clauditur ſibi via defenſionis, quia ſemper auditur in ſuis iuſtificationibus: quia probatio criminis ex coniectura, contumacia eſt ficta, per quam nullus ſane mentis iudex condemnat ad pœnam corporalem per lecta & nota. in l. ſciant cuncti. C. de probationib. Sed bene poteſt punire contumacem in annotatione bonorum, vt hæc probantur in præallegatis iuribus, & aliqua dixi ſupra circa ſecundum tempus. His ſiquidem, vt præmiſſum eſt, viſis, clauditur proceſſus ad ius ſeu ad audiendum ſententiam, quo clauſo, iudex ſi caute procedere velit, debet illum in iuriſperitorum conſilio reportare, ſeu referre, & narrato prius palam & publice proceſſus tenore, ſaltem in ſubſtantia poterit ſententiam ferre, ſecundum veram & communem opi. & maxime mitiorem & humaniorem, quam ſequi tutius eſt ſententiam, cuius quidem ſententiæ tenor poterit eſſe talis.

† Et nos Seneſcallus prædictus viſis, & diligenter iuriſperitorum noſtræ præſidalis curiæ conſilio totius præſentis 158
proceſſus, meritis appenſatè, diligenter, & accurate examinatis. Quia per proceſſum defenſionalem dicti rei præuẽti, denũciati et intitulati elicitur intẽtio, pcurator noſtræ curiæ: ideo ex his & alijs ex proceſſu reſultantib. per hanc noſtram diffinitiuam ſententiã, quam pro tribunali

more maiorum noſtrorum ſeden. in his ſerimus ſcriptis, dicimus, pronunciamus, & declaramus dictum reum denunciatum & prauentum non fuiſſe vel eſſe criminum ſibi impoſitorum culpabilem. Quinimmo à dictis criminibus ſibi impoſitis fore, & eſſe abſoluendum, ac ab impetitione procuratoris prædicti abſoluẽdum, dictoq́ procuratori regio perpetuum ſilentium imponendum, & quem eadem noſtra ſententia abſoluimus & ab impetitione dicti procuratoris relaxamus, perpetuum ſilentium eidem procuratori imponendo, expenſas hincinde factas ex cauſa compenſando: Et ex iſta abſolutoria poteſt elici forma condemnationis. Aduertendum eſt tamen, quòd ſua ſententia ſaluare actionem iniuriæ damnatorum, intereſſe, & expen. denunciatio contra deũciantes, & adÿcietur ſententia in fine talis clauſula: dicto renunciato & prauento, ſupra, denunciantes actionem ſuper damnis, iniuria, intereſſe, & expenſ. dum & quando contra illos experiri voluerit reſeruantes. Et huius ratio eſt, quia iudex ſuper his fuerat in exordio articulorũ defenſionalium de iuſtitia adminiſtrãda requiſitus quia multa ſunt q̃ ſunt in arbitrio iudicis, vbi vero denunciatus vel prauentus non releuaretur per defenſiones, ſed illis non obſtantibus remaneret intentio fiſci ſeu procuratoris regÿ fundata, tunc ferenda eſſet ſententia, & condemnari deberet reus ſeruata iurium theorica prædicta, qui ſi condemnetur, poterit ſententiam exequi, cum diſtinctione tamẽ infraſcripta, videlicet quòd vbi eſt pœna corporalis, & reus non eſt conuictus & confeſſus, auditur appellans per l. 1. C. quorum ap. nõ reci. Sed ſi non appellet poterit mandari executioni, vel etiam ſi appellet, dum tamen fuerit conuictus et confeſſus in d. l. 1. Si vero non ſit conuictus nec

con-

confeſſus, auditur appellans, & differenda eſt executio, donec ſententia per ſuperiorem confirmetur vel infirmetur, prout notatur in d. l. 1. & l. reus. & l. ne diu. C. de pœnis: & in c. quærenti, de officio deleg. Poſt hæc igitur dicendum eſt de actionibus ciuilib. Et primo de generalib. inde vero de particularibus dicamus: ſed præmittenda ſunt aliqua conſiderabilia in hac materia libellorũ. † Primum, quod noſtris temporibus principaliter attendere debemus, breui calle lites & cauſas ad finem & finalem effectum deducere. Nam immortalitas & longa ſeu exoſa cauſarum protelatio iuſtitiam offendit quæ ius ſuum poſtulanti reddi præcipit † Et ideo antiquitus, ſecundum primariam iurium introductionem fuiſſet formale actionum pro veritate victoriæ cauſarum introducta, & quia qui ſyllaba ceciderat, cadebat à toto, vt in rubro & nigro. C. de for. & impe. ac. ſubla. quodq́ tam illis quàm biſce temporibus tanta eſſet, & ſit formularum actionum cumulatio, quòd in eis caute experiẽdum eſt homini. vix ſufficiebat ætas, quinimmo cautelæ ſuperabant ætatem. & ad id deueniebatur, quòd multi iuſtas improſecutas & indefenſas relinquebant merito cauſas. ideo fuit introductum ætatibus ac malitijs hominum conſultum, quòd dictæ formulæ præponendarum actionum de medio tollerentur, prout in dictis rubro & nigro. Nec mirandum eſt, quia hoc reipublicæ expedit, videlicet quòd ſecundum mores hominum ſtatuta mutentur, vt in c. non debet. & conſan. & affi. † Et ideo hodie nihil aliud expectamus in forma libellorum, niſi quòd per cauſam editam reus poſſit certiorari, quia pro nulla alia cauſa ſit editio actionis, niſi vt reus poſſit plene deliberare, cedere, an contendere debeat, vt ff. de edendo. l. 1. Vnde ſi aliter

151 152 153

ſit

ſit certioratus, qualitercunq; ſatuſfactum eſt edicto vel voluntati iurium. Et ideo dicimus, quòd ſemper ita facienda eſt editio iuris ſui ab actore, quod expeditione facta poßit reus deliberare &c. Et illud qualitercunq; fiat, ſiue per editionem ſolius actionis, ſiue ſolius actionis cauſæ vel
154 alio modo, non curamus. † Et non refert, qui, qualiter, vel à quo fiat, dummodo fiat. argum. ff. de verbor. obligat. l. cum ſeruus. C. ſi manci. ita ve. ne proſti. l. fina. ſi mancipi. ita fue. aliena vt ma. l. ſi. ff. de peti. hæredi. l. item veniūt.
155 §. quod ergo. † Notandum etiam eſt, quòd nos habemus actiones generales & vniuerſales, ac etiā particulares. Vniuerſales vti petitionē hæreditatis: generales vti actionem tutelæ particulares, vti actionem locati, venditi, &
156 ſimiles de quibus infra dicetur. † Similiter aduertendum eſt, quod regulariter res quæ petitur, & ius quod petitur, deſignari debet in libello, per ea quæ leguntur & notantur ext. in tit. de libel. obla. & in l. ſi in rem. ff. de rei ven. & pariter. ff. de cenſi. l. forma. C. de bo. proſcri. l. ſi quis, in auten. de litig. §. ad explanandum. C. de epiſc. & cler.
157 aut. generaliter. † Fallit tamen in vniuerſalibus & generalibus iudicijs, in quibus non oportet ſingulariter deſignari, ſed ſufficit generaliter comprehendi, videlicet poſt narrata, concludere, peto hæreditatis petitione hæreditatem Titij totam, vel ſaltem quotam portionem, ſi poßibile ſit illam quotam deſignari. Sed ſi ſit impoßibile propter dubium euentum deſignari quotam, ſufficit petere in genere, vt ff. ſi pars hæred. peta. l. 1. §. final. & l. antiqui. Et quod non ſit neceſſe exprimi, probatur. quia & ſic videmus in ſententia quæ fertur ſuper petitione hæreditatis, vt hæc omnia comprobantur. ff. de pet. hær. l. 4. & l. ſi quo tēpore. et C. de pet. hær. l. 1. Dixi ſecundo ꝙ habemus actionem

actionem generalem ſicuti tutelæ. Et iterum ſufficit generaliter exprimi res, quæ petuntur. ſ. rationem reddi & reliqua præſtari prout hæc probantur. C. arbitrio tutelæ. l. tutor. & l. curator. & l. fi. ff. de tute. & ratioci. diſtrah. l. 1. §. officio. & de his ponentur formæ inf. poſt libellos particulares: et licet ordinate hic caderent, congruum tamẽ fuit, propter practicã legum regiarum, quæ poſt dictos libellos & pro exercitio dictarum actionum ſubiunguntur, poſtponere. Supeſt vt de particularib. aliqua exẽplo tenus ſubnotemus. † Et primo de publiciana, quæ inter vendicatorias generalior eſt, quæ intentatur ab eo qui non eſt verus dominus, ſed putante ſe dominum ex aliqua cauſa. ff. de publicia. l. 1. & ideo quia ille talis vendicans eſt in perplexo & dubio, quia licet ſciat ſe non eſſe verum & indubitatum dominum: † & ſic ſibi non cõpetere directam rei vendicationẽ, q̃ vero domino datur. ff. de re. ven. l. officiũ. Ecõtra vero non arbitratur, omnino ſe nõ eſſe dominũ ſed cogitat ſe dominum effectum per vſucapionẽ vel præſcriptionem, ideo neceſſarium fuit adinuenire vnũ modum per quem illa talis dubia vendicatio proponeretur, q̃ fuit actio publiciana, in qua altero de duob. modis poteſt concipi libellus primo ſic proſaice: † Coram vobis &c. magnifico & potẽti viro domino Seneſcallo Bellicar. & Nemanſi ſeu veſtro locum tenente: dicit, ponit, aſſerit, & quatenus opus erit citra onus cuiuſlibet ſuperfluæ et non neceſſariæ pbationis iuſtificare intẽdit Titius ſeu eius procurator pro eo, aduerſus ſeu cõtra Semproniũ ſeu aliam quamcunq; partem aduerſam. etiã per modũ ſummariæ petitionis ad victoriam cauſæ obtinendã ſufficientis, ꝗ ipſe Titius bona fide ac titulo puræ, perfectæ ſimplicis & irreuocabilis venditionis emit à Caio forte non domino, quẽ tamen domi-

158

159

160

num tunc eſſe credebat quendam equum pili nigri, habentem pedem dextrum à parte anteriori album, & vnum oculum varium, vel vnum pratum ſitum in territorio Nemanſi, loco dicto in prato maiori confron. ab vna parte, ſcilicet ab oriente cum riparia veſtri & ab alia parte videlicet ab occidente cum prato lepro ſorum dicta villa precio &c. per ipſum actorem realiter ſoluto aut ſaltem per ipſum reum pro recepto habito, quod quidem pratum tenuit & poſſedit pacifice à decem annis inter praſentes vel 20. inter abſentes, ſecundum caſus accidentiam, vel ſi de equo concludas quatuor annis palam et publice: & quod quidem pratum vel quem quidem equum dictus Sẽpronius reus de pſenti detinet & occupat: illudq́ ſeu illum reddere & reſtituere contradixit, licet facultatem reſtituendi habuerit atque habeat atque de reddendo & reſtituendo fuerit ſapiſſime per dictum Titium requiſitus: quare ex his petit per vos prafatum dominum declarari dictum pratum vel equum iure dominij vel quaſi eidem actori pertinuiſſe vel pertinere, dictumq́ reum ad reddendum & reſtituendum eidem actori dictum pratum & equum vna cum fructibus de iure debitis ac etiam omnibus expenſis factis & fiendis, eadem veſtra ſententia condemnari, condemnatumq́ cogi & compelli vi iuris & remedijs opportunis, & alias petit in omnibus iuxta pranarrata ius & iuſtitiam ſibi fieri & adminiſtrari, veſtrum quoq́ quale ac quantum decet officium humiliter etiam loco actionis, ſi opus fuerit, implorando.

161 *† Aduertendum tamen quod antequam actor ſuum det libellum conſiderare debet, an ſibi competant omnia neceſſaria, ad intentandum Publicianam, primo quod emerit bona fide. l. eum qui §. prator ait: & ſi. ff. de Publiciana. Secundò*

Secundo quod ſit talis res quæ per emptorem poßit præſcribi.l.ſiue autem hæc.§.actio.eod.titul. Tertio, quòd ex titulo de iure permiſſo acquiſierit.l.quicunq;,in princ. eod.titul. Quarto quod res poterit alienari.l.cum ſponſus.§.ſi res, eo.titul. Quinto quod res fuerit tradita. l.1. eod.tit. quia niſi ipſi actori præmiſſa competerent temere ageret, vt colligitur in dictis iuribus: & in c. abbate, de regul.iur.lib.6.vel ſic articulate poteſt liberari.† Coram 162 *vobis vt ſupra in proſaico vſque ad verba ſufficienter ſequentia. Proteſtatur tamen in primis, quod per aliqua quæ dicat, faciat, proponat, vel confiteatur dici fieri, proponi vel confiteri faciat non intendit parti aduerſæ iniuriari: ſed nec quicquam de ipſius partis aduerſæ intentione confiteri & minus iuri ipſius actoris in aliquo præiudicari vel derogari. Et ſi ſecus contingeret quod non credit, id totum ex nunc prout ex tunc & econtra caſſat, reuocat, & annullat, proq; non dictis, factis propoſitis vel confeſſatis vult haberi & intendit. In primis igitur dicit, & proponit quod an. Domini M. 478. & in menſe Iulij idem dicendo de alio tempore de quo apparuerit Caius habebat, tenebat, & poßidebat tanquam ſuum & pro ſuo quoddam pratum vel quendam equum &cæt. deſignat vt ſupra. Item quod tunc temporis publice apud omnes de eo notitiam habentes reputabatur verus dominus dicti prati vel equi. Item quod ſi conſtet vel appareat dictum Caium tunc temporis non fuiſſe dominum, negat ipſe ſe de illo non domino fuiſſe certificatum. Item dicit & ponit quod dicto anno &c. mẽſe & die 22. eiuſdem menſis fuit tractatum de emptione & venditione dicti prati vel dicti equi inter Caium & vendentem ex vna, & dictum actorem emẽtem ex altera. Item quod*

poſt tractatus inuicem habitos, proceſſum fuit ad contractum, ſic & taliter, quòd dictus Caius gratis & ſponte titulo͂q; pura, perfecta, ſimplicis et irreuocabilis venditionis vẽdidit eidem actori ſtipulan. & ementi dictum pratum vel equum tali precio &c. inter eos conuento. Item quòd dictus actor eidem Caio dictum precium prati vel equi &c. inter eos conuentũ realiter ſoluit, vel ſi non fuerit realis ſolutio, articulabitur, quod dictus Caius de dicto precio inter eos conuento fidem habuit, vel pro ſe bene ſatisfacto & contento tenuit, eundemq́; actorem emptorem quittauit quittatumq́; haberi & teneri voluit, omne ius, poſſeſſionem & actionem à ſe abdicando & in dictum emptorem transferendo. Item quòd medio venditionis prædicta dictus actor & emptor realem, corporalem & actualem poſſeſſionem dicti prati vel dicti equi, extunc adeptus fuit, illamq́ue expoſt palam & publice tenuit & poſſedit. Item quòd ex his apparet ipſum actorem & emptorem prædictum pratum tenuiſſe & poſſediſſe ſpacio decem annorum inter præſentes vel dictum equum per quatuor annos, & ſic de iure præſcripſiſſe vel vſucepiſſe. Item quòd ex his non licuit dicto Sempronio reo de facto in dicto prato ſe intrudere, vel equum vel pratum detinere, ſeu occupare, prout de facto detinet & occupat: ipſumq́; pratum vel equum reddere vel reſtituere contradixit, recuſauit in ipſius actoris præiudicium, quanquam facultatẽ in reſtituendo habuerit et habeat, deq́; reddendo & reſtituendo fuerit ſæpiſſime requiſitus. Item quòd pariter ex his conſtat et apparet, ipſum reũ fuiſſe & eſſe illegitimũ dicti prati vel dicti equi detentorẽ. Item quòd præmiſſa ſunt vera, notoria, & manifeſta, de eodẽq́; fuit & eſt vox & fama publica in præmemoratis locis, et circunui-

cunuicinis, inter omnes de præmiſsis noticiam habentes. Quare ex his petit dictus actor ſeu eius procurator per vos præfatum dominū &c. vt cape ſupra in proſaico libello. Potes ſubiungere poſt cōcluſionem vnum articulum proteſtationum quem practici apponere ſolent, videlicet. † 163
Dans præmiſſa ſaluo iure addendi, diminuendi, corrigendi, emendandi & in melius reformandi. Poſtremo vero ponitur interrogatorium, per quod petitur ante omnia interrogari reus, ſi teneat, & ſi poſsideat, & ſi in totum vel pro parte: et ſi pro parte, pro qua. Et nota, quod ſi reus reſpondet libello nondum reſponſo interrogatorio, nulliter conſtatur gloſſ. in l. qui petitorio. ff. de rei vendic. & aduerte, quia dum libellus datur, & lis ſuper eo conteſtatur, lite conteſtata, actor ſeu eius procurator reproducit aſſertiones contentas in libello propoſitionibus & articulis, & poteſt petere ſi vult ſingulariter ſingulis, per eum reſponderi, vel ſi velit ilico intrare probationes & petere ad probandum admitti: ſed hæc relinquuntur peritis procuratoribus qui ſecundum contingentiam cauſarum viam quam maluerint ſequantur. Sciendum tamen eſt, quod dum ſuper libello proſaico lis conteſtatur, oportet exinde ponere & articulare, in quo ſeruatur alia forma principiandi & finiendi poſitiones & articulos, vt ſequitur Vt vobis magnifico & potenti viro &c. vel ſic. Adeo quod vobis magn. &c. vel ſic, ad fines & effectus quod vobis clariſsimo, magnifico & potēti viro domino Seneſcallo belli. & Nemanſii ſeu veſtro locum tenen. & veſtra venerabili præſidali curia cōſtet et legitime appareat de aſſertis in libello corā vobis pro parte Titij contra Sempronium tradito, deq̃ bonis iure et iuſtitia rectaq̃ intentione ſeu defenſione dicti rei et per vos veſtrāq̃ diffinitiuā ſen-
 tentiam

tentiam concluſiones ipſius libelli aut alia quacunq; iuridica eidem actori adiudicentur, & alia & ius & iuſtitia eidem actori fiat & adminiſtretur, ad hos ſiquidem fines & alios quoſcunque ſibi meliores & vtiles parti vero rei praiudiciales dicit, ponit, aſſerit: & quatenus opus erit, circa onus cuiuſlibet ſuperflua & non neceſſaria probationis iuſtificare intendit dictus actor ſeu eius procurator pro eo, ſequentia proteſtatur, tamen cape vt ſup. in libello articulato. Inprimis igitur dicit & ponit &c. cape vt in libello articulato.

Concluſio.

Concludit igitur dictus actor ſeu eius procurator, vt in præſenti intendit, petens quatenus præmiſſa in facto conſiſtunt, & probatione egent, ſe ad probandum admitti, quatenus vero in iure, ius & iuſtitiam ſibi fieri & adminiſtrari, veſtrum benignum, quod quale aut quantum decet officium, humiliter etiam loco actionis, ſi opus fuerit, implorando. Quæ dat ſaluo iure latius ponendi & articulandi, emendandi, corrigendi & in melius reformandi. Præmiſſæ formulæ multas habent clauſulas prægnantes quas ſi explicari ex dictis dictorum libellantium & ſuper omnibus clauſulis apoſtillare vellem: hoc breue opuſculum nimis dilatarem: ſed ideo relinquo cogitandum ſpeculatiuis viris.
164 *† Notandum eſt quod multi libellantes ſolent accumulare in eodem libello directam rei vendicationem & etiam publicianam hoc modo. Peto talem rem iure dominij vel quaſi mihi pertinentem. Nam per hoc quod dicunt iure dominij proponunt directam rei vendicationem: in hoc vero quod dicunt, vel quaſi, proponunt publicianam. Et licet dicta forma libellandi eſſet impugnabilis propter alternationem quæ*

de iure reprobatur. ff. de tribu. l. quod in hæredem. §. eligere. & ff. de regul. iur. l. nemo. §. quoties. cum multis ſimil. De communi tamen vſu & cautela iudiciorum apud nos indiſtincte recipitur talis libellus. per ea quæ legun. & notant. in l. vbi autem. §. qui illud. ff. de verbo. oblig. & in c. abbate de re iudi. in 6. Et dictum eſt copulatiue, habet, tenet & poſsidet, & facultatem &c. quia non ſufficeret habere facultatem reſtituendi, niſi etiam poſsideret, vt legitur & notat. l. 2. de vſuca. ſufficit tamen probare reum poſſediſſe tempore litis motæ. l. nō ignorabit. C. ad exhib. & quia ſupra in libello publiciano concluſimus ad fructus: & hoc ſatis iuri conuenit, per ea quæ legun. & notan. in l. eũ qui. §. in publiciana. ff. de publ. & in l. ex diuerſo: & l. Iulianus. §. 1. & 2. & in l. fi. ff. de rei vend. Et per ea quæ ſup. dicta ſunt de publiciana ſatis apparet forma libellandi in directa rei vendicatione, ſcilicet omittenda verba quē dominum eſſe credebat. Et illa, iure dominij vel quaſi, & in cæteris planũ eſt, quia libellus in rei vendicatione directa nihil habet ſubtilitatis, eo quod in iure & practica eſt tota eius forma, per lec. & not. in l. in rē. ff. de rei ven. & in l. vnica. C. de alie. muta. iud. cauſa fact. † Notandum tamen circa petitionem fructuum, 165
quia ſi detentor fuerit malæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere omnes fructus à tempore occupationis ante litem & poſt litem perceptos ſiue fuerint naturales ſiue induſtriales, ſi ſtent per rei vendicationem vel publicianam. ff. de rei vendi. l. fructus. Si vero ſunt conſumpti: conditione ex l per l. mala fide. C. de condi. ex l. Sed bonæ fidei poſſeſſor fructus perceptos & conſumptos ante litem conteſtatam ſiue naturales ſiue induſtriales facit ſuos, Inſtitut. de rerum diuiſ. §. ſi quis à non domino. C. de

rei vend.l.certum.ff.eod.l.ex diuerſo.§.1.& l.fructus, ſi vero non ſint conſumpti,ſed ſtent, tunc reſtituuntur vt notatur in dictis iuribus. In præceptis vero poſt litem conteſtatam non eſt diſtinguendum: quia ſiue ſint naturales ſiue induſtriales reſtituit, nec facit ſuos vt colligitur ex notatis in dictis iuribus. Vnum tamen eſt.quod ſi fecit ſumptus, vel fuit hypothecatus compenſantur fructus,per lect.et not.in l.ſumptus.et in l.emptor.ff.de rei vendicatione.

De reſciſſoria.

De certis libellorum ſuſceptorum formis nil exordiemur: ſed ſolummodo ſubſtantialia verba requiſita apponi poſt illa quod ipſe &cat. Perſequimur prout in proxima ſequitur ſcilicet in reſciſſoria,in qua actione veteres fecerunt vim, an in eodem libello poſſint proponi, iudiciumue ſcindens & reſciſſorium. Nam aliquibus videbatur quod quia vnum eſt præparatorium alterius,non poterat
166 *ſimul intentari, † quia reſciſſorium præſupponit reſcindens. Nam ſine reſcindenti actio extincta non reuiuiſceret,per ea quæ leguntur & notantur in l.final.C.ex quibus cauſis maio.& in l.in actionibus.§.ſed cum reſciſſa.ff.de actio.& oblig. Veruntamen quia boni & æqui iudices totum eorum deſiderium & iuſtitiæ zelum defigere debent in abbreuiandis & decidendis litibus.l.properandum.C.de iudicijs.c.final.de do.& in alijs pluribus iuris partibus,hodie aqud nos inoleuit practica,quam arbitror ſanctam & iuſtam,per lecta & notata in l.ſi qua.ff.ex qui.cau.maio.& in l.2.ff.commu.ff.famil.herciſc.l hæredes.§.de pluribus.melius.in l.ait prætor.§.ſi minor.ff.de iureiurand.per quam vtrumque iudicium ſimul intentatur,& maxime in vim illarum generalium clauſularum*

*larum in libellis apponi ſolitarum, vide licet veſtrum be-
nignum officium &cæt. & alias, petit ius & iuſtitiam,
quæ quidem clauſulæ ſunt magni effectus, per ea quæ vo-
lunt doctores in c. final. de offic. iudic. & in l. edita. C.
de edendo. Et quanquam reſciſſoria competat ei, cuius
res in abſentia probabili & neceſſaria eſt vſucapta vel
præſcripta, cui per beneficium reſtitutionis ſubuenit præ-
tor, vt in l. 1. C. de integ. reſtit. mi. & eodem qui reipub-
licæ cauſa affuerũt. ff. de excepti. l. exceptiones. §. vlti-
mo. quibus ex cauſis maio. l. vltima, ergo quantum meo
propoſito ſeruit extendo illam ad omnem caſum in quo
caderet in integrum reſtitutio. Et ſi competet deceptio
vltra dimidiam iuſti precij, per l. rem maioris. C. de re-
ſcindend. vend. & in omni contractu in quo cadit reſciſ-
ſio: vt quia per dolum & fraudem, vel per vim & metum
quis vendidit, donauit, permutauit, aut alias quolibet
modo alienauit. Et ideo poſt narrata per quæ debuit vel
debet cõtractus vel præſcriptio, ſeu vſucapio reſcindi, con
cludetur ex cauſis narratis ad reſciſsionem ac etiam ad
reſtitutionem quod videtur tollerabile, per ea quæ legun-
tur & notantur. ff. de rei vend. l. ſi autẽ. §. 1. ff. de peculio
quæſitum. & ff. de pigno. acti. l. ſi rem. §. pen. † Et exem- 167
pli gratia in ea poteſt ſic formari libellus. Corã vobis, et.
Cape vt ſupra generalia: & ſequitur quod dictus reus 15.
menſes labuntur, vel circa induxit dictum actorẽ per do-
lum, fraudem & deceptionẽ ad vendendũ quoddã ipſius
actoris pratum valoris centum librarũ Turon. pro 11. libris
Turon. ſic ipſum vltra dimidiam iuſti precij decipiendo.
Et quia de iure tales venditiones debent reſcindi, quibus
dolus dat cauſam contractui, petit dictus actor per vos
& veſtram diffinitiuam ſententiam, dictam venditio-*

nem nullam & inefficacem pronunciari ac declarari, aut ſaltem annullari ac eadem veſtra ſententia dictum reum ad reddendum & reſtituendum eidem actori dictum pratum vna cum fructibus ac expenſis factis, paſſis et ſuſtentis, faciendis, patiendis et ſuſtinendis, per ipſum actorem, de quibus per expreſſum proteſtatur, condemnari etcæt. vt ſupra in alio. Dixi notantur per dolum: quia vbi dolus non dediſſet cauſam contractui, ſed reipſa interueniſſet, tunc contractus non fuiſſet ipſo iure nullus ſeu annullandus, per ea quæ leguntur & notantur, in l elegantér. ff. de dolo. & in l. cauſa. ff. de minoribus: quia tunc etiam eſt in electione rei emptoris aut reddere rem vel ſupplere iuſtum precium. l. ſecunda. C. de reſcindend. vendicatio. & vbi non interueniſſet deceptio vltra dimidiam, nec dolus dediſſet cauſam contractui: ſed tamẽ in modicitate precij inſurgeret aliqualis dolus, qui tamen non dediſſet cauſam contractui: tunc ceſſaret actio reſciſſoria: quia licitum eſt contrahenti aut ſe decipere re ipſa vſque ad mediam, vt in dicta. l. in cauſa § penultim. & ff. locati. l. Item ſi precio. §. vltim. Dixi etiam annullari, propter deceptionem vltra dimidiam interuenientem re ipſa, & non ex doli propoſito: quia tunc non pronunciatur contractus retro nullus: ſed annullatur ex vi actionis propoſitæ: vt in dictis iuribus: & maxime per implorationem officij iudicis. C. quib. ex cauſis maior. l. in contractibus. cum ſimilibus. ad idem poteſt accedere libellus in actione, quæ datur metum paſſo: in qua etiam concurrunt reſcindens & reſciſſorium: in qua actor poſt exordiũ libelli exponit quod reus detinet, & occupat talem rem, quam actor vendidit per metum, & quia venditio per vim & metum extorta de iure

non

non tenet.petit pronunciari & declarari venditionē non tenuiſſe vel tenere debere: & illa non obſtante condemnari reum ad reddendum argumen.eorum quæ habentur in l.metum.ff.quod metus cauſa.& Inſtit.de accu.§.ſequens. Aduertendum tamen eſt,quod hæc actio competit metum paſſo, non ſolum contra metum inferentem: ſed etiam contra poßidentem rem metu venditam vel alienatam. Veruntamen diuerſo calle procedunt libelli: quia tertius non ſuccedens in vitio,liberatur reſtituendo rem:ſed non metum inferens. Item non tenetur poßidens ſine vitio ad reſtitutionem fructuum:ſed vim inferens ſic. Item liberatur poſſeſſor qui poſſedit interitu rei contingente ſine dolo vel culpa ſua: non autem metū inferens,prout hæc probantur.C. de his quæ vi me.ve.cauſa fi.l.ſi vi vel metu.& ff.quod me.cauſa l.ſed & partus. et ff.de his quæ in frau.credi.l.ait.§.per hanc.& C. de agri.& cenſi.l.quemadmodum.& ff. de rei ven.l.ſi nauis.§. vlti.& ff.quod met. cau.l.ſi cum.§.aliquando. et §.ſed et ſi quis per vim & §.1. Et not.quod ſi ille tertius poſſeſſor vendiderit et pretium receperit,et deinde res ſua eſſe deſierit,nihilominus tenetur : quia non debet locupletari cum aliena iactura:vt in d.§.aliquando.& §.Pedius. Et ſimiliter liberari poteſt in vi & impreßione: & generaliter in omnibus ædilitijs actionibus vti redhibitoria:& quanto minori:de quibus aliquid infrà dicetur. Poſſent tamen dictæ actiones vis & metus pœnaliter intentari.vt in d.§.aliquando.et in l.extat.eo.titu. Et quod dictum eſt de reſcißione contractus venditionis ratione minoritatis precij:idem poteſt dici ratione ætatis: vt in minore læſo.C.de in integ.reſti.mi.in l.vlt.C.qui et aduer.quos.l.1. Item ratione ſolēnitatis omiſſæ:vt in prædijs ſeu rebus

minorum. C. de adminiſt.tuto.l.lex quæ tutores. Item in prædijs eccle.aut.hoc ius. C. de ſacroſan.ec.vel in prædijs reip.l. ſi quos.C.de reſc.ven. & in l ſi tempora.C. de fid.inſtr.& iure haſtæ fiſca.li.10.Item ratione pacti nõ ſeruati.C.de pact. inter emp quaſi per tot.maximè quando non obſeruatio reſoluit contractum. Item in pactis commiſſorijs vel adiectionis in diem quæ omnia curioſis lectoribus & practicis relinquamus: quia omnia in pactis exprimere non valemus.

De Seruiana & quaſi Seruiana.

208 †*In his actionibus proponuntur rei venditiones vtiles contra tertios poſſidentes res tacitè vel expreſſè hypothecatas tacitè: vt in Seruiana, Inſtit.de actionibus.§.item Seruiana. & in §.ſequenti. quæ actiones ſũt euocariæ rei hypothecatæ ad fines habendi & intendendi per creditorem. Verumtamen quia eorum forma non eſt apud nos in vſu, quia creditores de alijs remedijs ſibi proſpiciunt & prævident, ideo earum libellos omitto: practicam vero adduco. Pone Titium eſſe debitorem Seio & obligatum viribus alicuius curiæ prout ſemper in omni obligatione fit. creditor conqueritur iudici curiæ, ad cuius vires eſt facta obligatio, & iudex concedit literas creditori ad compellẽdum debitorem per bonorum ſuorum captionem ad ſoluendum creditori: & tunc habitis literis deliberat creditor penès ſe ſi debitor ſit ſoluendo in bonis, penes ſe exiſtentibus & nondum alienatis aut non. Et iterum an alienata eſſent de ſpecialiter vel de generaliter hypothecatis. Nam ſi debitor ſit ſoluendo in bonis nondum alienatis fatuus eſſet creditor perſequi tertios poſſeſſores, vbi à principali poteſt conſequi debitum. argu. lecta. & nota.in dicta auten.præſente.C.de pigno. etiam ſi alie-*

ſi alienata eſſent de ſpecialiter hypothecatis: quia ſufficit ſibi quod ex generali hypotheca penes debitorem remanente debitum aſſequatur: per lec. & nota. in l quamuis. C. de pigno. Debitore vero non ſoluendo exiſtente, tunc creditor facit fieri diligentiam per executorem literarum, de reperiendis bonis debitoris iuxta ordinem. l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudica. ſcilicet primò de mobilibus & ſe mouentibus. ſecundò de immobilibus: & tertiò de nominibus debitorum. Et facta diligenti perquiſitione & nullis repertis: vel repertis ſed non ad ſufficientiam: de quo executor debet facere expreſſam mentionem in ſuis expletis, tunc recurritur ad tertios pignorum poſſeſſores, & fit executio in bonis hypothecatis, licet alienatis. Et tunc aut ille tertius conſentit executioni: aut diſſentit. Et ſi conſentit, res eſt ſine dubio: quia creditor facit ſubhaſtari, vendi, & liberari ſeruata ſolennitate locorum, vbi res quæ diſtrahuntur ſunt ſitæ: per ea quæ leg. & notan. in l. ſi tempora. C. de fide inſtrumen. & iure haſtæ fiſ. libro 10. & in d. §. in venditione. & in auten. hoc ius porrectum. C. de ſacroſanctis eccle. Si vero ille tertius poſſeſſor ſe opponat, aſsignatur ſibi dies coram iudice concedente ad dicendum cauſas ſuæ oppoſitionis, & creditor fundat iudicium per inſtrumentum hypothecarium ad vires curiæ iudicia paſſatim: & ille tertius auditur volens probare bona in quibus facta eſt executio eſſe ſua propria & creditori minimè obligata: qui ſi probauerit, liberatur. Si vero non probet: perficitur executio oppoſitione non obſtante: & ſic creditor faciliter aſſequitur ſuum debitum abſque eo quod per oppoſitiones actionum longiorem faciat proceſſum. Sunt tamen aliquæ curiæ apud nos, quæ volunt, quod ante-

antequam exactionibus hypothecariis vel perſonalibus quis compellatur, ſummetur & requiratur debitor de ſoluendo in eius defectu fiat executio, quæ practica notatur in l. debitores. C. de pigno. & eſt vtilis propter expenſas quæ debentur ex mora: vt ibi volunt Dd. & in l. 2. C. de obſequijs à lib. pa. praſt. Sed ego diſtinguerem ſiue hypothecarijs. de quibus in dicta l. debitores. ſiue perſonalibus. de quibus in §. in perſonalibus. aliàs eſt verſ. in § ſic itaq;. Inſtit. de acti. ſcilicet, quia aut ſint dies appoſiti aut non. Primo caſu pro ſummato & requiſito habetur: quia dies interpellans pro homine inducit moram: & facit committi pœnam. l. magnam. C. de contrahen. & committen. ſtipula l. Traiectitia. §. de illo. ff. de actio. & obliga. cum vbiq; not. Nam tũc poteſt debitor exequi ſine noua ſummatione lapſo die: & tenetur ad expenſas ſecũdum Dd. in dictis iuribus. & in l. ſi reus paratus. ff. de procuratoribus. Secundo vero caſu ſcilicet quando non eſt dies præfinita: tunc vtilis propter expenſas eſt cautela & practica quod debitor interpelletur ſeu ſummetur. & ita intelligo l. prædictam, debitores. Sed non neceſſaria tali neceſſitate, quod illa omiſſa eſſet nulla executio: & hoc clarè aperit dictus §. ſeu verſi. in perſonam.

De vtili in rem quæ datur ſuperficiario.

169 †*Quod reus detinet & occupat talem domum, quam actor conduxit ad longum tempus, vel cuius fructus emit, quam petit ſibi reſtitui &c. Iſte libellus ſumitur. l. 1. §. 1. & 2. & 3. ff. de ſuperficiebus. ſed apud nos non ſuccurritur expulſis per actionem: ſed per interdictum vti poßidetis. iuxta conſilium dictæ l. 1. §. 1. & ſequenti. cuius practica habetur infra in fine libellorum, vbi de legibus regijs adducimus practicam.*

De

De redhibitoria. 170

† *Quod d. reus vendidit mihi quendam equum vitioſum & morboſum, vitijs & morbis latentibus, & quem omni vitio carere ipſum commendando, dicebat, quem emi pretio decem librarum: aliàs non empturus ſi vitia ſciuiſſem. Quare peto quod omnia hincinde data cum acceßionibus vltro citroq́; reddantur & reſtituantur. probatur. ff. de redhibitoria. l. 1. & in pluribus alijs legibus dicti titu. Et nota quod hæc actio poteſt eſſe pœnalis, ſi reus reſtituere differat & poſſet actor cumulare ciuilem & pœnalem. ff. de edil. edic. l. redhibitoria. & vna ſententia terminabuntur ſicut ſupra diximus in reſcindente & reſciſſoria. Et idem poſſumus dicere in omnibus actionibus pœnalibus: & competit etiam ex permutatione. d. l. 1. Sed pro rebus donatis non competit. l. ad res. eo. titu. competit tamẽ vtilis redhibitoria pro libro falſo, pro carne leproſa, pro agro ſalſuginoſo, & generaliter pro omni vitio latenti inhærente rei ante venditionem vel permutationem, dumtamen emens vel permutans ignorauerit prout hæc omnia probantur ex d l. 1. & C. de ædilicijs actionibus. l. ſi prædium. Et debet hæc actio infra ſex menſes intentari. l. ſciendum tamen. §. fin. ff. de ædilitio edicto.*

De quanto minori.

† *Quod reus vendidit mihi equum vitioſum tali vel tali vitio maculatum, quem credebam non eſſe vitioſum precio, decem librarum, quem ſi ſciuiſſem fuiſſe vitioſum non dediſſem vltra ſex. Quare peto condemnari dictum reum ad dandum & ſoluendum mihi quatuor: quia tanto minoris empturus eram. Probatur. ff. de except. rei iudica. l. ſi is qui. §. 1. & l. quod ſi nolit. §. ſi quis egerit. Et* 171

debet

debet hac actio intentari infra annum. l. ſciendum tamen praallega.

Exempto.

172 † *Quod ſi reus vendidit ipſi actori digeſtũ vetus in magno volumine, chartis vitellinis, ex litera Bononica deſcriptum, cuius gloſſa procedunt per capita, literas & virgulas & eſt illuminatum de auro & azuro pretio 20. ſcutorum auri per ipſum actorem eidem reo realiter ſolutorum. Quod quidem digeſtum tradere contradixit et contradicit, licet facultatem tradendi & expediẽdi habuerit & habeat. Quare petit ipſum reum ad tradendũ & expediendum condemnari &c. Et iſte libellus procedit vbi venditor adhuc habet in poſſe ſuo rem venditã: & habet facultatem illã tradendi, iuxta lecta & notata in l. 1. §. de actionibus empti. Sed vbi actor emptor ſuſpicatur quod venditor alibi forte maiori pretio diſtraxerit: Tunc debet libellus alternatiuè concipi. Et illa verba: facultatem reſtituendi habet, non debent inſeri. ſed ſufficit ſimpliciter narrari venditionem & contradictionẽ tradendi. Et concludetur hoc modo. Quare petit dictum reum condemnari ad tradendum dictum librum, aut ad praſtandum intereſſe, quod aſtimat dictus actor quinq; ſcutorum (iudiciali tamen taxatione ſalua) &c. probatur ex lect. & notat. in d. l. 1. ff. de acqui. emp. & ex l. exempto. eod. titu. requiſita ad intentãdum hanc actionem & ſequentem. vide ſuprà parte ſecunda. titu. de emptio. & venditione.*

Ex vendito.

173 † *Quod actor vendidit equũm talem &c. pretio &c. dictumq; equum dicto reo tradidit dictus tamen reus pretium dare & ſoluere, contradicit & contradixit rem & pretiũm*

pretium ſimul penes ſe detinendo & occupando in ipſius actoris maximum praeiudicium. Quare petit &c condemnari dictum reum ad dandum & ſoluendum dicto actori dictum pretiũ vna cum omnibus damnis intereſſe & expen.&c.probatur.ff.de actio. empti.l.exemplo.1.reſpon. & in l.Iulia.§.ex vendito. eodem titu. & C. eod.l.cum venditorem. & l.fructus. Caetera vide ſuprà parte 2.titu. de emp.& vendi.

Locato & conducto.

† *Iſtae actiones ad inſtar duarum praecedentium ſunt introductae.ff.locati.l.1. & Inſtitu. eo in princip. & ideo diligens & ſolers aduocatus faciliter libellos, ex eis conficere poterit. Caetera vide ſuprà parte ſecunda.de locatione.* 174

Pro ſocio.

† *Quod reus habet detinet & occupat talem librum vel talem equũ, qui fuerunt & ſunt ad cauſam ſocietatis inter nos olim vice mutua contractae communes, illoſq; in communione reponere & cõmunicare tenetur quod facere diſtulit & differt &c. Quare petit ipſum condẽnari ad reponendũ in communione. probatur.ff.pro ſocio.l.cũ duobus §.cum duo.& l.ſi quis ſocietatem. Et nota, ꝙ hac actio proponitur vt cõmunia diuidantur finita ſocietate: quia durante ſocietate non cõpetit haec actio ad fines, ꝙ diuidatur per l.tandiu.ff. pro ſocio: ſed bene competit vt reponantur in cõmunione.ff.pro ſocio.l. ſi quis ſocietatẽ. & l.actione.§.nonnũquam. Et ideo peritus & cautus aduocatus conſpicere debet an duret ſocietas, vel an ſit finita: quia ſi duret, debet concludere, ꝙ illa bona cõmunia reponantur in communione, & ad cõmunes vſus ſocietatis. Si vero ſocietas ſit finita, poterit concludere, quod* 175

media

media pars illarum rerum olim communium reddatur, & reſtituatur, tradatur ſeu expediatur actori, tanquam ad eum pertinens, ex vi dictæ ſocietatis olim initæ, contractæ iuris, inter eos, prout probatur ex lec. & notatis in dictis iuribus.

Communi diuidundo.

176 *† Quod talis habet talem vel talem manſum communem æquis partibus mecum, & cum nemo inuitus in communione ſtare compellatur, velimq́ ſeorſum ab eo partē meam poſſidere, ideo peto per veſtram diffinitiuam ſententiam prædictam rem vel manſum diuidendum fore decerni, & declarari, & partem ſeorſum mihi aſſignari & expediri &c. Iſta probantur ex § ſi familiæ. ver. eod. Inſti. de offi iudi. & ff communi diuidundo. l. 1. 2. & 3. in quo iudicio peti poſſunt fructus expenſæ & damna, per lec. & not in § quidam. Inſti de acti. ff. communi diui. l. in communi diuidun. & l. per hoc iudicium § ſicut & l. ſi non omnes. § venit. Et ſi res diuidi non poſſit, diuidatur moditas per tempora vel precia. l. arbor §. aquarum. eo. titu. vel ſorte dirimatur. l. 2. § in tribus. eodem titu. l. inter coheredes. §. qui familiæ. ff. fami. her. l. in tribus. ff. de iudicijs. cum ibi notatis & eſt ſciēdum atq; aduertendū, quod antequam hæc actio tutè intentetur, debet prouideri requiſito. Primum quod res quæ diuidi petitur ſit communis. ff. communi diuidun. l. 1. Secundum, quod aduerſarius fateatur rem eſſe communem. ff. communi diuid. l. 3. aliàs agendum eſſet rei vendicatione pro parte quæ prætenditur. ff. de except. l. fundi. alia plura poſſent adduci quæ poſſent colligi ſupra parte 2 tit. de ſocietate.*

De permutatione.

177 *† Quod ipſe actor permutauit quoddam ſuum digeſtū*

nouum

nouum eum codice ipſius rei, ipſeq́ actor ex parte ſua ſatisfacit ſcilicet, quia digeſtum ſuum tradidit, dictus vero reus codicem vice mutua permutatum eidem actori tradere recuſat, quanq̃ facultatem tradendi habeat, quare petit ipſum condemnari ad tradendum & expediēdum &c. & iſta forma ꝓcedit quando ex parte actoris eſt adimpletum pactum ſeu placitum permutationis. Sed ſi non fuerit adimpletum ex parte actoris, tunc oportet concludere alternatiuè vt in vēditione, ſcilicet ad rei traditionem vel intereſſe, quia ſoluēdo intereſſe liberabitur reus, argumen. lect. & notata. in l. ex placito. & in l. cum precibus. & ſequen. & l. emptionem. C. de rerum permutatione. & in l. 1. ff. eo. Catera requiſita vide ſuprà parte 2. de rerum permu.

Ex donato.

†*Quod reus dedit donatione inter viuos tituloq́ pura perfecta &c. quandam domum ſitam &c. quam quidem dictus donator ex poſt debuit tradere, & expedire, contradixit adhucq́ detinet, tradereq́ & expedire contradicit, licet de illa tradenda, relaxanda, & expedienda fuerit ſæpiſſimè requiſitus. Quare ex his petit &c. condemnari ad relaxandum, dimittendum, & expediendū dictam domum cum fructibus & expenſis &c. Colligitur iſte libellus ex theorica. l. ſicut. C. de actionibus & obligatis. cuius theorica eſt generalis ad oēs contractus, ſi ab initio ſint voluntarij, ex poſtfacto tamen efficiūtur neceſſarij. Et ideo licet ab initio foret voluntarium donāti donare: & ex poſt tamē facto eſt neceſſariū obſeruari, & cōpetit actio donatario, contra donantem vt in § perficiuntur Inſt. de donationibus. & in l. ſi quis argentū. § 1. C. de dona. reliqua vide ſupra parte 2. titulo de dona.* 178

Tutelæ.

179 † *Quod reus fuit legitimus ſeu in teſtamento vel per iudicem, ſup. ſecundum quod caſus euenit datus eidem actori tutor. Qui quidem reus bona ipſius tunc pupilli rexit & adminiſtrauit, fructus, iura, & emolumenta percepit: de quibus nullam rationem reddidit, nec reliqua, quæ ſuperſunt reſtituit. Quare &c. petit condemnari dictum reum ad reddendum plenam & debitam rationẽ, de per eum adminiſtratis, nec non ad dandum, ſoluendum, tradendum, & reſtituendum eidem actori omnia & ſingula bona in inuentario conſcripta ſimul cum fructibus prouẽtibus et redditibus per ipſum habitis. perceptis ex bonis prædictis et cum reliquorum omnium integra ſatisfactione, necnon etiam damnorum intereſſe & expenſarũ præſtatione & redditione: ꝓbatur præſcripta forma in l. 1. §. officio & in l. niſi finita. ff. de tute. & ratio diſ. & in l. 2. & l. rationes. C. de admi. tu. & vtrobiq; per Dd. notantur reqſita ad hanc actionẽ vt ſupra in parte 2. ti. de tut.*

De feudo aperto.

Quod actor infeudauerat eidem reo caſtrum ſancti Coſmæ, & pro quo dictus reus in omnibus capitibus fidelitatis fidelem ſe erga dictum actorem habiturum promiſerat, & iurauerat, his tamen non obſtantibus dictus reus contra naturam feudi & fidelitatis formam, directè veniendo, pluresq; felonias committendo, dictum actorem atrociter verberauit, vel verbis opprobrioſis, procacibus, & contumelioſis iniuriatus fuit &c. Cape articulum infidelitatis qui occurret. Quare ex his petit &c. ex cauſis præmiſſis pronunciari & declarari, dictum reum à iure quod in dicto caſtro habuerat fuiſſe & eſſe priuatum aut ſaltem priuandum, ipſumq; caſtrum ſeu feudum fuiſſe

fuiſſe & eſſe apertum dicto actori & ad dictum actorem reuolutum, eademq́; ſententia petit dictum reum ad reddendum, dimittendum ſeu relaxandum eidem actori dictum caſtrum cum pertinentijs ſuis: nec non omnibus damnis intereſſe & expenſis factis & fiendis, ſuſtentis et ſuſtinendis per dictum actorem condemnari: condemnatumq́; vt ſuprà iſta forma fidelitatis, & de noua fidelitatis forma & ex tit. qui.cau.feu.amitta. 12.q.vlti.c. de forma, de exceſ.prala.c.graue. Cætera requiſita vide ſuprà in contractu feudali parte 2.

De commiſſo emphyteuſis.

† *Hunc libellum poteſ formare ad inſtar præcedentis, mutata narratiua, quia in iſta cauſa commiſſionũ ſunt.ſ. ceſſatio ſolutionis canonis, deterioratio rei, non facta inueſtitura. Recognitio denegata per emphyteutam, quæ vel earum altera ſecundũ quod accidit debet narrari, & ꝙ ſi emphyteuta alienauerit irrequſitio domino, agit dominus directus contra emptorem rei vendicatione: de quo vide ſuprà in tit. de loca.et conduc.parte 2.* 18

De petitione hæreditatis ab inteſt.

Quod Titius deceſſit ab inteſtato ſine liberis, & deſcendentibus, relicto ipſo actore eius fratre vnico, qui eidem ex iuris communis diſpoſitione tanquam proximior in gradu ab inteſtato ſucceſſit. Quam quidem hæreditatem dictus reus detinuit & occupauit, adhuc detinet, & occupat, illamq́; eidem actori reddere & reſtituere recuſauit et adhuc recuſat indebitè et iniuſtè etc. quare etc. ꝓnunciari & declarari. d. hæreditatẽ eidem actori pertinuiſſe & pertinere & eadẽ veſtra ſententia eundẽ reũ ad reddendum & reſtituendũ, dimittendũ ſeu relaxandũ eidem actori dictã hæreditatẽ reſq́; & bona hæredi-

taria vna cum fructibus damnis intereſſe & expen. &c. condemnari &c. probatur ex l.1.2.& 3.ff. de peti. hære. Aduertendum tamen eſt ꝙ aliquoties actori non competit integraliter & inſolidum hæreditas, ſed pro parte vt in rubrica.ff. ſi pars hæreditatis petatur: & tunc practicus aduocatus deliberare debet, an illa pars ſit clara & liquida aut non. Nam ſi eſt clara & liquida debet ſecundum illam partem proponere actionem. l.1. in princip. & §.1.ff. ſi pars hæreditatis petatur. Si vero non eſt liquida puta quia neſcitur, quot partus poſthumorum in vtero habentur & ſic actor de certa quota deliberare non poteſt: tunc admittetur petitio incertæ partis ipſius hæreditatis. d.l.1. in fin. & l. antiqui.ff. ſi pars heredi. peta. & l. cum quidam.ff. de acqui. hæredita.

De petitione hæreditatis ex teſtamento.

181 † *Quod Titius inſtituit hæredem ſuum vniuerſalem ipſum actorem, prout in dicta inſtitutione conſtat in inſtramento publico, in notam ſumpto & recepto, per magiſtrum Petrum Paiani notarium Neman. quã quidem inſtitutionem acceptauit et acceptat ipſe actor, & quam quidem hæreditatem ac bona hæreditaria eiuſdem dictus reus detinet et occupat, reſtituereq́ dimittere, & relaxare eidem actori contradixit & contradicit indebitè, iniuſtè & ſine cauſa. Quare &c. petit & requirit &c. pronunciari & declarari ex cauſis præmiſſis dictam hære ditatem eidẽ actori pertinuiſſe et pertinere ipſumq́ actorem in poſſeſſionem realem dictæ hæreditatis et bonorum immittendum fore & immitti debere, eademq́ veſtra ſententia ipſum actorem in poſſeſſionem amoto dicto reo et alio quolibet illicito detentore & occupatore induci et ipſum*

ipſum inductum manuteneri & defendi, pariterq́; eadē ſententia petit dictum reum ad reddendum & reſtituendum fructus per eum perceptos ſi extant. Sin autem pro illorum valore. 10. librarū Turon. iudiciali taxatione ſalua: vna cum expenſis &c. Fundatur et probatur libellus p lec. & no. in l. fi. C. de edic. diui Adri. tollen. & l. item veniunt. §. fructus. ff. de peti. hære. Quæ autem veniant in reſtitutione hære. vide in l. item videndum. §. fi. cum ſeq. vſq; ad finem tit. ff. de peti. hæredi. quia lōgiſſimum eſſet hæc omnia deducere. Notandū tamen eſt, ꝙ iſte libellus ꝓcedit vbi actor nunq̄ habuit poſſeſſionē hæreditatis, q a ſi habuiſſet vel à prætore vel à iudice quod hodie ſufficit C. qui admit. ad bonorum poſ. l. vltima. & Inſti. de bono. poſ. §. vlti. Et ſi tamen priuatus fuiſſet competere ſibi rei vendicatoria bonorum poſ. et concluderet hæreditatem cum fructibus reſtitui. ff. de peti. hæredi. l. ſed ſi. §. petitio. & Inſt. de act. §. ſequens. & ff. de peti. hæredi. l. item videndum. §. fina. & ff. de poſſeſſoria hære. peti. l. 2. & ff. de peti. hæred. l. item veniunt. § fin. Quod autem dictum eſt de fructibus recipit diſtinctionem de qua per glo. & Dd. in d. §. fructus, et in §. petitam. ea. l.

Quando petitur hæreditas in vim ſubſtitutionis.

† *Quod Sempronius olim ſuum condidit teſtamentū, in quo Seium hæredem inſtituit, eidemq́; ſubſtituit ipſum actorem, per talia verba &c. inſere iuxta diſpoſitionem teſtantis, & quia dictus hæres hæreditatem non adiuit, vel ſi adiuerit ſine liberis deceſſerit, & ex his vel alijs ſecundum caſus accidentia, conditio ſubſtitutionis euenerit & hæreditas dicti teſtantis ad ipſum de iure peruenerit, dictus tamen reus de facto, cum de iure non poſſet,* 182

Nn 3 *dictam*

dictam hæreditatem occupauit et detinuit, & adhuc detinet & occupat illamq́; reddere & reſtituere contradixit & contradicit, licet pluries & debitè requiſitus in ipſius actoris maximũ præiudicium: quare &c. declarari dictum hæreditatem pertinuiſſe & ſpectaſſe pertinere & ſpectare debere dicto actori, ipſumq́; reum ad reddẽdum & reſtituendum dimidiam partem ſi inſtitutus erat filius teſtatoris. Quia ſecundùm communem ſententiam detrahit duas quartas, vt in c. Raynucius. & in c. Raynaldus. de teſta. vel nouem vncias ſi inſtitutus non erat filius, quia alij nõ detrahunt, niſi Trebellianicam vnà cum fructibus perceptis, & qui percipi potuerant à tempore ipſius inſtituti citra, nec non cum omnibus damnis intereſſe & expenſis condemnari &c. Aduertendum tamen eſt quod in materia ſubſtitutionum directarum, quæ directè tranſeunt ad ſubſtitutos, ſine miniſterio hominis, procedit prædictus libellus. ſed in obliquis ſeu fideicommiſſarijs, in quibus bona teſtatoris non tranſeunt ad ſubſtitutum directè, ſed miniſterio hominis, tunc aliter concluditur. ſ. quod ille talis detentor ſi ſit talis, per cuius manus debeat fieri reſtitutio, cogatur ad reſtituendum per l. cogi. & l. nam quod §. 1. & l. poſtulante. ff. ad Trebell. cum ſuis concor. Si vero ille, qui detinet, non ſit talis perſona, per cuius manus debeat fieri reſtitutio fideicommiſſi: tunc prius agendum eſt contra illum qui reſtituere tenetur, vt reſtituat ſaltem verbaliter, per dicta iura cum in eis notatis et demũ facta reſtitutione agat cõtra poſſeſſorem ſeu detentorem, intentando fideicommiſſariam hæreditatis petitionem per l. fina. ff. de fideicommiſſaria hæreditatis petitione de qua ſuprà dictum eſt. Et eſt ſciendum quia in libello concluditur ad fructus, quod

vbi-

vbicunq; hæres vel alius rogatus dare legatum vel reſti-tuere hæreditatem eſt in mora: tenetur ad fructus, non ſolum quos legatarius vel fideicommiſſarius hæres percipere potuit, per lecta & not. in l. apud Iulianum. in princ. ff. de lega. 1. & l. is qui fideicommiſſum. ff. de lega. 3. Et ſecũdum has practicas proceditur de iure communi, veruntamen ſecundum leges regias regni Francorum, in expeditionem poſſeſſoriorum vtiliſſimè introductas, quarum vna vocatur querimonia nouitatis, aut vero querela diſſayſinæ, & quarum vtilitates fundatæ ſunt ſuper theorica. l. is qui deſtinauit. ff. de rei vendicatio. rationes vero illarum ſuper interdictis recuperandæ, & retinendæ poſſeſſionis, etiamq; naturalis, per habentem ciuilem, ſecundum diuerſas practicas, & modos practicandi illarum, in idem effectualiter tendentium, hodie apud nos in vſu & ſtylo tritiſſimarum imo trutinaſſimarum et intantum, quod quia ſtylus & praxis illarum animos ruſticorum pulſauit, deferuntur omnes viæ ordinariæ agendi & experiendi pro hæreditatibus, ſubſtitutionibus, & fideicommiſſa. & intentantur remedia poſſeſſoria, ac ſi ipſo iure eſſent adita, tranſmiſſæ aut reſtitutæ hæreditates. Quæ practicæ, dumtamen eis quis non abutatur, fuerunt ſummæ vtiliter adinuentæ, in fauorem pauperum & ruralium virorum, qui in decem diebus aſſequũtur, quod olim via ordinaria interdictorum in decem annis non aſſequebantur.

Practica legum regiarum rubrica 2.

SVMMARIA.

1 Poſſeſsionum diuiſiones ſecundum ius ſcriptum.
2 Poſſeſsionum ſchema legum regiarum.

3 Poſſeſsionis in genere ſumptæ deſcriptio.
4 Poſſeſsionis veræ ſeu naturalis tantum deſcriptio.
5 Colonus qualem habeat poſſeſsionem.
6 Inquilinus qualem habeat poſſeſsionem.
7 Vſufructuarius qualem habeat poſſeſsionem.
8 Emphyteuta & vaſallus qualem habeant poſſeſsionẽ.
9 Precario poſsidens qualem habeat poſſeſsionem.
10 Superficiarius qualem habeat poſſeſsionem.
11 Interdicta poſſeſſoria cur dentur colono, inquilino, vſufructuario &c.
12 Interdictum poſſeſſorium competit ei, qui emit à non domino, ante completam vſucapionem.
13 Interdicta directa vero domino, vtilia quaſi domino competunt.
14 Interdictorum directorum & vtilium conuenientia & differentia.
15 Dominiũ fictum trãſit in verum vſucapione cõpleta.
16 Poſſeſsionis propriæ tantum, ſeu ciuilis tantum, deſcriptio.
17 Poſsidens ciuiliter quomodo turbetur.
18 Poſsidens ciuiliter quomodo turbetur extra perſonã habentem naturalem poſſeſsionem.
19 Poſsidens ciuiliter ſi ſuccumbat in interdicto, non præiudicatur poſsidenti naturaliter, nec econtra.
20 Poſſeſsionis veræ & propriæ ſeu ciuilis & naturalis deſcriptio.
21 Poſſeſsionis veræ & propriæ &c. effectus.
22 Poſſeſsionis non veræ ſeu precariæ definitio.
23 Precarij duæ ſpecies quæ.
24 Pro precario quod fit ſine præſumptione temporum, quod interdictum competat.
25 Pro precario ad tempus conceſſo quod interdictum competat.
26 Poſſeſsionis impropriæ tantũ, ſeu clãdeſtinæ definitio.
27 Pro poſſeſsione clandeſtina nullum datur regulariter interdictum.
28 Poſſeſsionis clãculariꝫ vitiũ quomodo purgari poſsit.
29 Poſſeſsionis nõ verꝫ & impropriꝫ ſeu violẽtæ definitio.

30 Pro poſſeſsione non vera & impropria nullum datur interdictum.
31 Spoliatus ſeu violentus per omnia venit reſtituendus.
32 Spolians ſeu violentans quomodo vitium purgare poſsit.
33 Pro omni poſſeſsione turbata datur remedium legum regiarum.
34 Legum querimoniæ nouitatis & querelæ diſſayſnię effectus,& vtriuſq; differentia.
35 Forma literarum querimoniæ nouitas.
36 Forma literarum querelæ nouæ diſſayſinę.
37 Practica & proceſſus literarum querimonię & diſſayſinæ impetratarum.
38 Apriſia eſt ſummaria inquiſitio.
39 Spoliatis & violentis iura prouident.
40 Violentia committitur quatuor modis, expellendo, compellendo,inquietando & auferendo.
41 Violentiarum ſpeciebus quomodo occurritur.
42 Forma articulandi ad finem obtinēdi recredentiam.
43 Poſſeſsio quæ ſit.
44 Poſſeſsio plena quæ ſit.
45 Obtinens in poſſeſſorio, non excludit aduerſarium in petitorio.
46 Sententia lata in poſſeſſorio quando noceat in petitorio,& contra.
47 Practica articulantium in poſſeſſorio, per iuſtificationem petitorij.
48 Iudex admittere debet omnes probationes.
49 Proteſtatio practicorum, quod non intendunt petitorium deducere, niſi ad confortationem poſſeſſorij,quid operetur:
50 Forma articulorum poſſeſſorij.
51 Poſſeſsio momentanea quæ ſit.
52 Legum regiarum primum caput quod ſit,& nu 54.
53 Legum regiarum ſecundum caput quod ſit, & nu.55.
56 Poſſeſſorij primi capitis requiſita.
57 In beneficialib. quid probandum.

58 In beneficialibus habens titulum prefertur non habenti titulum.
59 In beneficialibus qui per triennium pacificè poſſedit ſine titulo, præfertur habenti titulum.
60 Forma interlocutionis adiudicationis recredentiæ poſſeſsionis.
61 Forma producendi articulos in ſecundo capite pleni poſſeſſorij.
62 Poſſeſsionem vi, clam, vel precario impetrantem ab impetrato habuiſſe, probatur pluribus modis.
63 Vi poſsidere quid ſit.
64 Clam poſsidere quid ſit.
65 Precario poſsidere quid ſit.
66 Precarij & commodati differentiæ.
67 Interdictum contra precario poſsidentem intentare volenti, quid neceſſarium
68 Probationes factas in ſummario iudicio, non præiudicare in plenario, quomodo ſit intelligendum.
69 Forma latius articulandi.
70 Reo nil debet licere, quia liceat actori.
71 Exceptiones contra dicta teſtium.
72 Teſtes ſibi inuicem contrarij repelluntur.
73 Teſtes quomodo dicantur contrarij.
74 Teſtes varij repelluntur.
75 Teſtes contrarij, varij & vacillantes.
76 Teſtes vacillantes repelluntur.
77 Teſtes periuri repelluntur, & quare.
78 Teſtes infames repelluntur.
79 Teſtes falſarij repelluntur.
80 Falſarij quo ad teſtimonium dicendum qui dicãtur.
81 Teſtes ſingulares repelluntur, & quare.
82 Singulares teſtès qui dicantur.
83 Teſtes ſingulares in quibuſdãm caſib. operantur, quo ad præſumptionem, remiſsiue.
84 Teſtes non iurati repelluntur.
85 Teſtes in facto proprio deponentes repelluntur.
86 Factum proprium quoad teſtimonium dicendum, quod dicatur.

Teſtes

87 Teſtes non reddentes rationem vel cauſam dicti repelluntur.
88 Teſtis non interrogati de cauſa dictũ valet regulariter, fallit vt ibi.
89 Teſtimonium ſuper dominio quale eſſe debeat.
90 Teſtes de alieno auditu deponentes repelluntur.
91 Teſtes de alieno auditu ſuper vetuſtiſsimo negotio deponentes, admittuntur.
92 Teſtes de proprio ſenſu deponere debent.
93 Teſtes de crudelitate deponentes, repelluntur.
94 Inimici capitales à teſtimonio repelluntur.
95 Parens & filius à teſtimonio repelluntur.
96 Frater habens bona communia à teſtimonio repellitur.
97 Mercenarius à teſtimonio repellitur.
98 Teſtes obſcure vel confuſe deponentes repelluntur.
99 Pauper non habens 50. aureos à teſtimonio repellitur, & quare.
100 Paupertas qualis repellat à teſtimonio.
101 Teſtes reportaturi commodum generaliter repelluntur, & qui illi ſint.
102 Exceptiones contra inſtrumenta.
103 Scriptura alia eſt publica, alia priuata.
104 Scriptura publica regulariter probat & fidem facit, niſi ſit raſa &c.
105 Scriptura priuata regulariter non probat.
106 Scriptura qualiſcunq; ex archiuo publico producta facit plenam fidem, ſi habeat ſigneta conſueta.
107 Forma ſententiæ definitiuæ nouæ querimoniæ.
168 Practica & proceſſus legis regię de nouis diſſayſinis, & nu. 113.
109 Literarum querimoniæ nouitatis & literarũ querelæ de nouis diſſayſinis differentiæ triplices.
110 Legis regiæ, turbato aliquo in poſſeſsione, practica.
111 Seneſcallus eſt prouinciæ præſes.
112 Forma querelæ de nouis diſſayſinis.
114 Lex regia eſt ſummaria.

Prote-

115 Proteſtationes in proceſſu querelæ de nouis diſſay-ſinis.
116 Litigandi in ſcriptis modus eſt vtilior, quam verbis.
117 Forma libellandi & articulandi in proceſſu querelæ de nouis diſſayſinis.
118 Forma libelli reconuentionalis in contrarijs poſſeſ-ſorijs.
119 Numerus teſtium vltra decem non admittitur, niſi cum diſpenſatione.
120 Iudex quid conſiderare debeat, vt bene iudicet.
121 Poſſeſsionem per inſtrumenta probare non ſufficit.
122 Turbans aliquem in poſſeſsione an poſsit pœnite-re turba illata, &c.
123 Effectus legum regiarum eſt, quod ablata per turban-tem reſtituantur turbato.
124 Impetratus ſi clariſsime doceret de vero titulo, im-pediretur reſarcimentum ferendum.
125 Sententiæ forma, quando originarius impetratus competat.
126 Sententiæ forma quam impetrans non iuſtificat, vel impetratus opponit.
127 Sententiæ forma pro impetrato contra impetrantẽ.
128 Poſſeſsione ab vtraq; parte probata quid faciendum.
129 Petitorij & poſſeſſorij exiſtente æqualitate quid fa-ciendum.
130 Sententiæ forma, quando pronunciãdum eſt, vti poſ-ſidetis, ita poſsideatis.
131 Teſtium reprobatio non admittitur regulariter in iu-dicio ſummario.
132 A momẽtanea poſſeſsione regulariter nõ appellatur.
133 Appellari poteſt à denegatione copiæ commiſsionis.
134 Appellari poteſt ab arcta dilationis conceſsione.
135 Appellari poteſt à denegatione audientiæ.
136 Iudex faciens litem ſuam tenetur parti ad omnia dam-na & intereſſe.
137 Appellatio ſine iuſta cauſa interpoſita refutanda eſt.
138 Appellationum exordia quomodo formanda.
139 Forma reſpondendi appellationi.

Forma

140 Forma ſeu proceſſus ſecundi capitis legis regię de nouis diſſayſinis.
141 Forma articulandi in ſecundo capite legis regię de nouis diſſayſinis.
142 Forma articulorum replicatorialium.
143 Forma dicendi contra documenta & teſtes.
144 Sententiæ tenor in ſecundo capite legis regiæ de nouis diſſayſinis.
145 Appellationis tenor.
146 Cauſæ ſunt duplices, plenariæ & ſummariæ.
147 Litis conteſtatio non requiritur in cauſis ſummarijs.
148 Litis conteſtatio fit negatiue vel affirmatiue, & ibi de ſingulis.
149 Iuramentum calumniæ poteſt remitti à parte parti.
150 Iuramenti calumniæ ſunt quatuor capita.
151 Iuramentum calumniæ poteſt à iudice exigi.
152 Iurare nolens habetur pro confeſſato.
153 Iuramentum calumnię abſente parte pręſtandũ eſt per procuratorem habentem ad hoc mandatũ ſpeciale.
154 Iuramentum calumniæ expreſſe remitti non poteſt.
155 Reus reſpondens obſcure litem conteſtando compellitur reſpondere pure, ac punitur ac ſi taceret.
156 Reſpondere dubitanti datur tempus ad deliberandũ.

QVanquã in tãtum, vt præmiſi, apud nos inoleuerit dictarum legum ſtylus & practica, quòd quaſi ridiculum videatur aliquid de eis ſcribere, ad inſtructionẽ tamen minorum aduocatorum, aliqua de praxi illarum iuxta ſtylum præſentis præſidatus ſeu Seneſcaliæ Bellicardi & Neman. breuiter ſubnotabo. Et pro euidentia infr. dicẽdorum præmitto, ꝙ poſſeſſio in genere ſubdiuiditur. † Et primo, vt vult Iuriſco. in l. 3. § genera. ff. de acq poſ. 1 *diuiditur in duo membra. ſ. in eam quæ fit bona fide vel mala fide. Alia fit diuiſio in c. cum noſtris. de conceſ. præbend. vbi diuiditur in poſſeßionem iuris tantũ. facti tantum, & poſſeßionẽ iuris & facti ſimul. Alij in ciuilẽ tãtũ,*

natu-

naturalem tantum: & ciuilem ac naturalem ſimul: vt in gloſſ. l. 1. C. de acqui. poſſ. Alij in vacuam & non vacuam gloſſ. in l. fi. C. vnde vi. Alij vero diuidunt in poſſeßionem propriam, impropriam, & improprie ſumptam. Et quanquam prafata diuiſiones & differentia ſint vera: ſunt tamen nouis practicis difficiles. Et ideo quia hoc opuſculum nouis practicis edidi, legis regia poſſeßionem ad clariorem intelligentiam in ſex membra diſtinguere decreui: vt ſequens figura edocet.

2 Poſſeßionum alia eſt:
- Vera tantum, ſeu naturalis tantum,
- Propria tantum, ſeu ciuilis tantum,
- Vera & propria ſimul, ſeu naturalis & ciuilis ſimul,
- Non vera ſeu precaria,
- Impropria tantum, ſeu clandeſtina,
- Non vera & impropria, ſeu violenta,

Capio igitur primum membrum videlicet poſſeßionis vera tantum. Et incipiam eius & caterarum ſpecierum declarationem ad diffinitionē cuiuſlibet ſpeciei. Qua quidem diffinitiones probantur ex iuribus & ſingulis membris ipſarum allegatis. †
3 Quaro igitur primo quid eſt poſſeßio in genere ſumpta. Et eſt inſiſtentia cauſa poßidendi facta, in his quatuor verbis generaliter prolatis comprehenduntur omnes ſpecies & membra pramiſſa figura. Nam ſiue vera tantum ſiue non vera tantum: ſiue propria tantum ſiue impropria tantum: ſiue vera & propria non vera & impropria, ſiue alterius cuiuſlibet ſpecierum, tam in figura, quàm extra ſupra enumeratarum poſſunt ſub his verbis comprehendi, ex quibus prafata diffinitio ſa-

tis poteſt dici generica, pro eo quod diffinitio generica debet eſſe talium verborum conflatu contexta, quòd verba conueniant omnibus ſpeciebus ſub genere contentis, per lect. & nota. in §. plebiſcitum, Inſtitut. de iure natu gen. & ciuili. Quod tamen non faceret, ſi diffiniremus, vt communiter ſolet diffiniri. ſ. ius inſiſtendi rei corporali nō prohibita poßideri. Nam primo verbum ius, non conuenit violenta & clandeſtina, cum ſint præter & contra ius, vt in tit. ff. quod vi aut clam. Et tamen ſunt ſpecies ſub genere contenta. Secundum verbum eſt inſiſtendi ſatis ſcilicet genericum. Tertio, verba rei corporalis, non conueniunt ciuili tantum, cum poßidens non inſiſtit rei. l. ſi quis fundum, cum ibi notatis, in princip. ff. de acquiren. poſſeſſ. Quarto autem & vltimo, verba videlicet non prohibita poßideri, non conueniunt precario ſine tempore, quod licet ſit permiſſum, per hoc tamen non eſt vera poſſeßio, quia reuocabilis eſt ad nutum. ff. de precario, quaſi per totum. Et hæc pauca de diffinitione generica ſufficiant. Et venio ad diffinitiones ſpecificas: primo ad primum membrum, videlicet poſſeßionis veræ ſeu naturalis tantum, diffinitur igitur ſic. † Eſt naturalis inſiſtētia rei ab alio ciuiliter poſſeſſæ, animo vtendi, re poſſeſſa facta. 4
Et hæc dico, quia in poſſeßione vera ſeu naturali tantum conſideratur ſola detentio principaliter, vt vult glo. in l. naturaliter in pri. ff. de acq. poſſ. Et ideo dico, animo vtendi: quia illum animum habent fructuarius, colonus, & inquilinus, qui licet proprie non poßideant per lec. et no in l. 1. & in d. l. naturaliter. ff. de acqu. poſſ. & in §. poßidere, Inſt. de interdic. vere tamē ſeu naturaliter poßidēt, prout poſſeßio ex lata vi & ſignificatione vocabuli comprehendit pedaneā & corporalem poſſeßionem ſeu tenutam. d.

l. 1.

*l.1. in prin. veruntamen eſt, quòd illa talis naturalis poſ-
ſeſſio ſeu tenuta operatur ſuos effectus principales, fauo-
re habentis ciuilem, vti patris, domini, locatoris, conſtitu-
entis & ſimilium. Et filius, ſeruus, colonus, inquilinus, fru-
ctuarius & ſimiles ſunt inſtrumenta naturalia, quibus
poſſeſſio ciuilis exercetur in naturali, per regulam quà
cauetur, quòd is poſſidet, cuius nomine poſſidetur, de quà
in l. quod meo. in princ. ff. de acquir. poſſeſſ: Et quòd ha-
bentibus naturalem ſeu tenutam competant interdicta
poſſeſſoria, ſeu remedia dictarum legum regiarũ: & pri-
5 mo † de colono probatur ex lectis & notatis: in l.1. §. deÿ-
citur, & in l. colonus. verſi. igitur. ff de vi & vi armata. vt
in l. communi diuid. §. neq. ff. commun. diuid. & ad con-
trarium d. l. non ſolum. §. cum hac. ff. de vſucap. reſponde,
vt gl. dicti §. ſuper verbo, recipiẽda, videlicet nullã poſſeſ-
ſionem praiudicialem habenti vtilem, vel nullam. ſ. ciui-
lem, vt vult glo. in eo. §. neq, in verbo poſſideant, & quòd
colonus habeat naturalem, clare tenet glo in l. ſi id quod.
§.1. ſuper verbo intelligimus. ff. de acquirend. poſſeſſ. fa-
6 cit. l. quanquam. ff. quod vi aut clam. † De inquilino
probatur ex lectis & notatis. in l. adem. & l. emptorum.
C. loca. & l. ſi vt certo. §. ſi duobus. ff. commo. cum vtro-
7 biq. notatis. † De vſufructuario ex lect. & no. in l. 3. ff. de
vſufruct. l. in prouinciali §. fi. ff. de operis noui nunciatio.
8 l.1. & fin. ff. vti poſſi. ex §. aeque. Inſt. de act. † De emphy-
teuta & vaſallo probatur ex notatis, in d. l. ſi vt certo. §.
ſi duobus: & in l. 3. § econtrario. ff. de acquir. poſſ. & in l.
ſi finita. §. ſi de vectigalibus. ff. de damn. infect. & in l.
cum ſponſus. § in vectigali. ff. de public. & in l.1. & qua-
9 ſi per totum. ff. ſi ager vectiga. vel emphyt. pe. † De pre-
cario poſſidente probatur ex notatis, ex l. in rebus. §. 1.
& in*

& in l. & habet.§.eũ qui.& in l.qui precario.ff.de preca. cum ſi. Quod autem dixi dari eis remedia poſſeſſoria interdictorum ſeu dictarum legum regiarum, intelligo ad tẽpus colonatus,inquilinatus,vſusfructus,aut precariatus. d.l.in rebus.§.fin.cum l.ſeq.ff. de preca. Emphyteuta vero aut vaſallus habẽt perpetuo, & ſimiliter † ſuperficiarius per lect.& nota.in l.1.§.proponitur:& §. final.ff.de ſuperficiebus,pro quo faciunt lect.& no.in l.litibus. C.de agri.& cenſi lib.11.& eſt glo.in l.3.C.vbi in rem acti. † 11 & licet hi proprie non poßideant, vere tamen poßident. & ideo dantur eis interdicta poſſeſſoria. Sed pone,† ali- 12 quis emit à non domino, quem tamen dominum eſſe credebat,& poſſedit,ſed præſcriptio non eſt cõpleta,an ei cõpetet interdictum,dic quòd ſic:quia vere ſeu naturaliter poßidet.† Et quemadmodum vero domino turbato,com- 13 petunt directa interdicta:ita quaſi domino competunt vtilia,† quorum idem eſt effectus, ſaltem tuẽda poſſeßio- 14 nis: & ideo ante completã præſcriptionẽ cõpetunt vtilia. l.ſi ego.§.1.ff.de publ.l.quoties.ff.ſi ſerui.vend.& in d. §.proponitur:poſt vero completam competunt directa: † 15 quia fictum dominium tranſiuit in verum,per lec.& not. in l.2.& l.ſi emptor.ff.pro empto.& l.non eſt mirũ.ff.de pign.actio. & iſte caſus ſæpe contingit. † Propria vero 16 tantum ſeu ciuilis tantum poteſt ſic diffiniri, eſt ciuilis, inſiſtens rei naturaliter permiſſæ poßideri, alterius miniſterio ſacta. Et dictum eſt alterius miniſterio: quia alterius miniſterio exercetur. l.1.in principio. & ibi gloſſ. ſuper verbo naturaliter. & §. per ſeruum.ead.l.& l. naturaliter.& in l.3.§. ecõtrario. & §. Nerua.ff. de acq. poſſeſſ. & in l.acquiritur.§.non ſolum.ff. de vſucapionib. & dantur ciuiliter poßidenti interdicta ſeu remedia

dictarum legum regiarum.per lecta & notata. in l. clam poßidere § penultimo.& §. qui ad nundinas. & ibi gloſſ.
17 *ff. de acquirẽda poſſeßione.* † *Et intelligitur turbatus poſſidens ciuiliter, cum is, cuius miniſterio ſuam poſſeßionem exercebat, deijcitur à poſſeßione, per lecta & notata. in l. 1. §. non autem cum ſequ. ff. de vi & vi armata. Et ideo, quamdiu poßidens naturaliter tantum non eſt expulſus, non competit interdictum, ciuiliter poßidenti, d. l. 1. §. ſi*
18 *quis. ff. de vi & vi armata.* † *veruntamen poſſet etiam habens ciuilem turbari extra perſonam habentium naturalem: puta quia aliquis tertius vult vſurpare iura feudalia vel emphyteuticaria, quæ domini habent in vaſſallos vel emphyteutas. Nam tunc habens ciuilem, poteſt intentare interdictum, licet non ſit deiectus vaſallus vel emphyteuta à re feudali vel emphyteuticaria, per lecta & notata. in l. 2. C. vbi in rem actio. & in l. cuiuſcunque. ff. de vſufruct. & per lecta & notata. in dicto. §.*
19 *aque. Inſtitu. de actionibus.* † *Vnum tamen nota. quòd ſi habens ciuilem ſuccumbat in interdicto, per hoc non præiudicatur habenti naturalem, nec econtra. per lecta & notata. in l. Pomponius. §. ſi is qui. ff. de acquiren. poſſeſſ.*
20 *& ſuper rubrica. ff. de rei vendi.* † *Vera & propria ſeu ciuilis & naturalis poſſeßio poteſt ſic definiri, eſt iuridica inſiſtentia rei non prohibita, ſed permiſſæ poßideri, per ſe vel ſuo mandato facta: hæc diffinitio omnia membra comprehendit. ſiue quis per ſeipſum ſiue per filium, ſeruum, procuratorem, tutorem, curatorem, creditorem, depoſitarium: aut quemcunque familiarem poßideat: & comprehendit effectus tam naturales quam ciuiles, quia*
21 *ſimul concurrunt.* † *Qui quidẽ effectus probantur ex multis legibus. Nam primò parit vſucapionẽ ſeu proſcriptionem,*

nem. vt in toto titul. ff. de vſucapionibus. & in l. 3. § ex contrario. ff de acqui. vel amitten. poſſ & in l male agitur C. de præſcriptio. triginta vel quadraginta an. & in l. competit. eo. titul. & in l. ſi finita. §. ſi de vectigalibus ff. de damn. infect. cum multis ſimilibus præallegatis. & in hac ſpecie nullum cadit dubium. quin competant interdicta & dictarum legum regiarum remedia, &c. Et pro primis membris hæc ſufficiant. Et venio ad alia. † *Et primo ad non veram ſeu precariam, quæ ſic poteſt diffiniri. eſt ab initio permiſſa inſiſtentia rei, propter ſequentem voluntatis concedentis mutationem, aut temporis effluxionem prohibita.* † *In qua quidem diffinitione duæ ſunt notanda, ſpecies precarij, vna quæ fit ſine præſumptione temporum: alia quæ fit cum præſumptione.* † *Et pro prima competit interdictum precario poſſidenti, contra omnes, excepto concedente, quia turbando reuocat precarium, per quam reuocationem deſinit rogator precarij poſſidere. ff. de preca. Et ipſo deſinente poſſidere, non poteſt intentare interdictum retinendæ: ſed neque recuperandæ, cum non habet ius in re nec ad rem. Sed contra alios tertios habet interdicta ſeu remedia dictarum legum regiarum vtilia, vt ſupra dictum eſt, in vera ſeu naturali tantum, & hoc eſt ſatis expreſſũ, in l. 1. §. fi. ff. vti poſ. & ibi gloſſ.* † *Pro ſecunda vero ſpecie, ſcilicet quãdo eſt conceſſum ad tempus, vt in l. in rebus. §. ſi cum. l. ſequ. in fin. ff. de precario, competit interdictum roganti pro illo tempore, tam contra extraneos, quàm etiã contra concedentem, quia non debet fraudari tempore conceſſo, ex quo concedẽs ſe neceſſitauit tẽpore, per dicta iura, facit quod volunt gloſſ. & Dd. in d. §. final.* † *Nunc de impropria dicendum eſt: & dic quòd impropria tantum eſt idem*

22 · 23 · 24 · 25 · 26 (marginal numbers beside the † marks, in order)

quod clandeſtina & poteſt ſic definiri. eſt in ciuili inſi-
27 ſtentia rei, animo appropriandi facta: † pro iſta nullum datur regulariter interdictum vel competit dictarum legum regiarum remedium. ff. quod vi aut clam, quaſi per totum. ff. vti poſſi. l. 1. in princip. & in fi. gloſſ. C. de ſeruis
28 fug. & dixi regulariter: † quia poteſt vitium clancularia poſſeſſionis purgari, ſi habens ciuilem negligit repetere naturalem quam ſcit occupatam per clandeſtinum poſſeſſorem, quia tunc videtur poſſeſſionem illam habere pro derelicto. l. ſi me in vacuam. §. quod autem. ff. de acquir. poſſeſſ. Et ſufficiet ſi per annum integrum à tempore ſcientiæ occupationis neglexerit, quia interdicta, in quorum locum leges regiæ prædictæ ſubrogantur, ſunt annalia, per lect. & nota. in l. 1. §. final. de interdict. Et tempus debet arbitrari iuxta materiam ſubiectam. argument. eorum quæ vult gloſſ. in l. fructum. §. 1. ff. de vſucap. Et dixi à tempore ſcientiæ, quia ignoranti non præiudicat. l. quamuis ſaltus. ff. de acquir. poſſeſſ. Similiter nec ſcienti: dum
29 tamen intra annum intentet remedia poſſeſſoria. † Vltimo reſtat de non vera & impropria, hoc eſt violenta dicendum: quæ ſic poteſt diffiniri. Eſt iniuſta inſiſtentia a-
30 nimo vſurpandi facta: † et pro iſta nullum datur interdictum aut legum prædictarum regiarum remedium, quia violentus non poßidet. l. finali. in principio. ff. quod vi aut clam, quod maxime dicitur in præiudicium violenti.
31 † Quinimmo violentus, etiam ſi ſine quouis titulo per prius poſſediſſet remedium violentiæ, ante omnia venit reſtituendus. l. incerti iuris. C. de interdict. l. ſi quis conductionis. C. loca. l. momentanea. C. vnde vi. C. ſi per vim vel alio modo. l. 1. c. in literis, de reſtitut. ſpo. cum multis ſimilibus, nec refert quòd violentans potior ſit in titul. per

lect.

lect.in l.1.§.1.ff. quod vi aut clam,† Poſſet tamen purgari vitium, ſi violentans alienaret in bonafidei emptorem, qui per annum poßideret, per lecta. & nota. in l. ſemper. §. hoc interdictum. ff. quòd vi aut clam. & in c. quia: & extra de iudicijs: & ibi Dd.† Generaliter nota quòd in omni poſſeßione turbata datur remedium dictarum legum regiarum, exceptis caſibus fallentiarum praeannotatis ſingulis membris. † Sciendum igitur, quòd in querimonia nouitatis & etiam in querela diſſayſinae proceditur per duo capita, ſcilicet per primum & ſecundum, & ſingulorum capitum vtriuſque legis idem eſt effectus, ſcilicet quod pars potior in pleno poſſeſſorio manu tenetur, & manus regia ac omne aliud impedimentum in rebus contentioſis, per executionem primi capitis appoſitum, tollitur & amouetur, & pars in dicto capite ſecundo ſuccumbens in omnibus tam primi quàm ſecundi capitum condemnatur. Quo vero ad prima capita ipſarum legum eſt differentia, quia ex primo capite querimoniae nouitatis fit ſequeſtratio rei contentioſae ſub manu regia, & neuter contendentium eſt poſſeſſor, donec per iudicem oppoſitionis adiudicetur alteri pretium gaudentiae ſeu recredentiae. Sed in querela noua diſſayſinae remanet poſſeſſor in poſſeßione, ſub manu tamen regia. Praeſupponamus ergo nunc vnam impetrationem in caſu querimoniae nouitatis; & aliam in caſu querelae diſſayſinae. Et inde tranſibimus ad formam practicandi. † Forma igitur literarum querimoniae nouitatis talis eſt, Ludouicus Dei gratia Francorum rex, &c. † Forma vero literarum querelae nouae diſſayſinae eſt talis. Anthonius de lauro miles conſiliarius, &c. Quae forma in tanto vſu habentur quòd non eſt opus inſerere. † obtentis igitur

32
33
34
35
36
37

literis querimoniæ nouitatis, impetrans facit illas primo regiſtrari penes regiſtrum ordinarium curiæ regiæ apud quam fienda imminet executio, & obtinet literas annexas ſeu de pareatis, per quas mandatur primo ſeruienti regio ſuper hoc requirendo quatenus omnia vniuerſa & ſingula in dictis literis querimoniæ contenta exequatur, & hoc ſecundo. Tertia pars impetrans præſentat dictas literas cum annexa vni ſeruienti, & ſi poteſt homini literato, qui ſciat facere proceſſum ſuum, manu ſua propria. Si vero non reperiat talem, habeat alium cum adiectione notarij publici, qui ſuppleat defectũ executoris. Quarto faciat citari partem impetratam, & illam, ſi poſſibile ſit apprehendat perſonaliter, alioquin in domicilio, vt ſupra diximus in tractatu citationis, comparituram ſuper loco contentioſo, die, & hora opportunis, & caueat quòd terminus non ſit arctus: ſed competens, & talis, infra quem poſſit citatus veriſimiliter inſtructus comparere, quia alias citatio non arctaret citatum, cum eſſet indiſcreta, per ea quæ ſupra diximus in materia citationis. Quinto euento termino, executor ſe exhibet ſuper loco contentioſo, ibique præparata aliqua honeſta ſede, propter honorem regis, ſedet, & pars impetrans de nouo quatenus opus eſt, cum modica prælatione alloquitur dictum commiſſarium, dicens. Domine commiſſarie, de mandato veſtro & ad inſtantiam talis vel talis impetrantis fuit adiornatus talis vel talis impetratus, ad hos diem, locum & horam, compariturus, viſurus, per vos procedi ad interminationem & totalem executionem veſtræ commiſſionis. Quare petit antequam ad vlteriora procedatur ſummarium, Apriſiam ſiue informationem per vos fieri, cum teſtibus hic præſen-

præſentibus, ſi iſte ſit locus ad quem pars comparitura fuit citata, & ſi dies & hora, quibus comparere tenebatur, ſint euentæ, & tunc commiſſarius facit ſummariam inquiſitionem, † quam apriſiam dicimus, cum teſtibus ibidem præſentibus de loco, die & hora prædictis, qui ſi ita eſſe reperit, facit fieri audientiam de parte, in cuius præſentia vel contumacia, quæ accuſatur per impetrantem, impetrans narrat ſubſtantialiter contenta ſuis literis, & concludit, in eis ſcilicet ſe manuteneri & parti impetratæ inhiberi ne turbet. Et ſi pars impetrata non compareat: executor manu tenet impetrantem & inhibet, inhiberiq́; mandat, & iubet parti impetratæ, ne de cætero impetrantem turbet, inquietet, ſeu moleſtet in poſſeſſionibus & ſayſinis, in quibus eundem impetrantem fuiſſe, & eſſe reperit, & in ſignum præmiſſorum affigi arma regia floribus lilij depicta, in aliqua parte eminente rei contentioſæ, & hoc de quinto. Sextò his geſtis executor geſta parti impetratæ intimat & inhibet vt ſuprà. Et tunc impetrans reddet quod ſibi videtur. Et de omnibus his executor facit mentionem de ſuo proceſſu. Aduertendum tamen eſt quod aliquoties aliqui impetrati, dum tales ei ſiunt intimationes, ſe opponunt. Sed executor, qui iam functus eſt officio ſuo, eos non recipit, prouidetur tamen de remedio opponenti per iudicem oppoſitionis, ſcilicet per eum, cui oppoſitio dictæ querimoniæ nouitatis dirigebatur, qui quidem iudex concedit literas impetrato, per quas citatur impetrans portaturus literas & expleta, viſurus impetratū ad oppoſitionem admitti. Et tunc impetrans illas & illa portat, quibus portatis iudex admittit impetratum ad oppoſitionem, & facit quod feciſſet executor,

ſi tacitus coram eo comparuiſſet. Notandum tamen, quòd antequam executor vel iudex admittant oppoſitionem, impetratus tenetur reſtituere ablata realiter vel figuratiue, ſuper quo eſt attendendus tenor literarum querimoniæ. Nam ſi mandatur fieri reſtitutionem ſeu reſtabilimentum realiter, oportet quòd etiam fiat realiter, vt forma mandati obſeruetur. c. cum dilecta, de reſcriptis. Si vero mandatur fieri reſtabilimentum ſine illa adiectione realiter, tunc ſtylus habet quòd recipitur figuratiuum, cum promiſſione de faciendo reale arbitrio iudicis curiæ, cui oppoſitio dirigitur. Et hoc vltimum procedit ex eo. quòd verba illa, per quæ mandatur fieri reſtabilimentum. ſine adiectione dictionis reſtringentis, ſignificatiuum ſunt amonologa ad reale, vel ſignificatiuum reſtabilimentum: & quia poſſunt verificari in figuratiuo, executores illam partem tanquam benigniorem ſequuntur, quod videtur etiam conſonum iuri, vt in ſimili dicimus in cautione præſtanda: quia aut adijcitur verbum coartans, puta idonea, vel legitima, vel non. Nam primo caſu non ſuffi[illegible] nuda, vel iuratoria. Secundo ſic, per ea quæ leguntur & notantur in l. ſancimus. C. de ver. ſig. & in cap. 2. de vſuris lib. 6. et in aut. generali. C. de epi. & cle. & in l. vnica. C. de aſſertione tollen. Facto igitur reſtabilimento, altero de prædictis modis, reponitur res contentioſa ad manum regiam, & deputantur ſequeſtri ſeu tertiarij, qui ſub eadem manu regia dictam rem contentioſam ad ſaluum ius habentis lite pendente, & donec aliud ordinetur, gubernant, regunt, & adminiſtrant, & de reddendo computum & reliqua, quando & quibus pertinuerit in forma ſe obligant, & his geſtis recipitur impetrans ad oppoſitionem, et aſſignatur ſibi

ſibi terminus ad illam proſequendam, in curia iudicis oppoſitionis: & hic ordo rectè & iuridicè ſeruatur ad odiũ violentorum, qui non debent audiri poſt, niſi purgata violentia. arg. lec. & no. in l. ſi per impreſsionem. C. quod metus cau. & in c. in literis. & c. ſaepe. de reſtit. ſpo. & in c. redintegranda. 3. q. 1. Et bona ratio eſt: † quia iura voluerunt & volunt prouidere ſpoliatis & violentatis omni via ciuili vel criminali, agendo vel excipiẽdo. vt in c. cum dilectus. & c. ſuper ſpoliatione. de or. cog. & l. 1. §. aequit autem. & §. illud. ff. de vi & vi arma. † Quę violentia committitur altero quatuor modorum ſcilicet expellendo, compellendo, inquietando, & auferendo: vt not. glo. in l. extat. ff. quod me. cauſa. Et de prima ſpecie ſcilicet expulſiua loquitur totus titulus. ff. de vi et vi arm. & C. vnde vi & de reſti. ſpol. in antiq. De ſecunda vero ſpecie ſcilicet de cõpulſiua loquitur totus titulus. ff. & C. quod met. cau. De 3. ſcilicet inquietatiua ſeu turbatiua loquitur totus titu. ff. & C. vti poſſi. De 4. vero et vlt ſcilicet ablatiua loquitur to. titu. ff. vi bono. rap. † Et licet aduerſus dictas violentias & ſpecies violentiarum diuerſis remedijs actionibus et interdictis ſuccurratur: hodie tamen apud nos per alterum remediorum dictarum legum regiarum, quas regia ſtatuta appellamus, nobis et clientulis noſtris proſpicimus per condictionem, dictis ſtatutis & legibus, prout facere poſſumus. arg. lec. & no. in l. 1. ff. & C. de condict. ex lege. & exequimur illas ad inſtar interdictorum ſiue ſit turbata poſſeſsio rei mobilis. ff. & C. vti poſſ. ſiue rei immobilis: vt ff. vtrobi. l. 1. ſiue etiam ſit turbatio iurium ſecundum glo. Dd. in l. 1. C. vti poſ. facit ad idem. l. ſicut. §. Ariſto. & l. 2. in fi. & l. ſi forte. §. ſciendũ. ff. ſi ſeruitus vendi. & not. per glo. ma. in fin. in c. licet. de

39, 40, 41

probat. His vero ſic geſtis & euentatis, die oppoſitionis litigatur caſus per partes, quod appellatur facti verbalis propoſitio. Aliquoties vero partes conueniunt, quod omittatur illa verbalis propoſitio qua omiſſa de conſenſu partium aſsignatur partibus ad proponendum & articulandum ſuper poſſeſſorio, ad fines obtinendi credentiam, in quibus habent deducere recentiores poſſeſsiones, & per magis vltima tempora & expleta, & ſignanter ab anno & die citra, ex eo quod interdicta ſunt annalia, & poſſunt partes ad omnes fines poſſeſſorios ſi velint articulare cum proteſtatione, quod primò fiat eis ius ſuper recredentia obtinenda, & vtroque modo infrà dicitur ar-
42 *ticulandum. † Et primò, quando ſimpliciter articulatur ad fines obtinendi recredentiam, articulatur ſic. Adeo &c. ſic poteſ principiare vel alijs ſequentibus modis vt vobis &c. vel ſic. Ad fines & effectus per vos magnificum & potentem virum, dominum Seneſcallum Bellicardi & Nemanſi commiſſarium in hac parte autoritate regia deputatum, ſtatus cauſæ & rei contentioſæ, de qua infrà dicetur, recredentia tali vel talibus impetranti ſeu impetrantibus per vos & iudicium curiæ veſtræ ſaltem lite pendente præambulæ, & ante omnia adiudicetur aliàs circa hæc & alia ius & iuſtitia ſibi fiat & adminiſtretur: ad hos ſiquidem fines dicit, ponit, aſſerit, & quatenus opus erit, citra tamen onus cuiuſlibet ſuperfluæ & non neceſſariæ probationis, iuſtificare intendit dictus impetrans ſeu eius procurator pro eo ſequentia. Proteſtatur tamen in primis, quod per aliqua, quæ dicat, faciat, proponat, vel confiteatur, dici, fieri, proponi, ſeu confiteri, faciat, non intendit parti impetratæ iniuriari, nec quicquam de eius intentione confiteri, & minus iuris ipſius*

ponen-

potentis in aliquo praiudicari vel derogari.¶ Inprimis igitur dicit, ponit & aſſerit, quod ipſe impetrans certis, iuſtis & legitimis titulis loco & temporibus declarandis, & tamen medio ſui quàm ſuorum prædeceſſorum, à quibus ius titulum ſeu cauſam habuit, & habet: fuit, eſt, ac eſſe debet in vero vſu, poſſeſſione, facultate, & ſayſina ſeu quaſi, habendi, tenendi, & poßidendi caſtrum ſancti Coſmæ cum toto eius territorio, et omnimoda iuriſdictione, diocœſis Neme, & in valle nigra eiuſdem diocœſis. Item in poſſeßione & ſayſina ſeu quaſi, fructus, prouentus, redditus, & emolumenta illius exigendi & recuperandi, exacta & recuperata in ſuos vſus conuertendi, & aliàs de eiſdem, prout quilibet verus dominus & iuſtus poſſeſſor facere poteſt & debet diſponendi. Item in poſſeßione & ſayſina ſeu quaſi in dictis, caſtro, territorio, & iuriſdictione officiarios vti balliuum, iudicem, procuratorem, notarium, ſeruientes, & alios officiarios neceſſarios pro adminiſtratione iuſtitiæ exercenda, iuriſdictionis inſtituendi, inſtitutoſq; habendi & tenendi. Item in poſſeßione & ſayſina ſeu quaſi, omnimodam iuriſdictionem in cauſis tam ciuilibus quàm criminalibus, medio & miniſterio dictorum ſuorum officiariorum exercendi, adminiſtrandi, exerceri ſeu adminiſtrari faciendi. Item quod de dictis vſibus, poſſeßionibus, facultatibus, & ſayſinis, ſeu quaſi medijs prædictis, vſus & gauiſus fuit ab vno, duobus. 3. 10. 20. 30. 40. ita & centum annis citra et vltra, ac per vltima nouißima tempora ſeu expleta, palam, publicè, pacificè et quietè, ſciente, vidēte, patiente, & non contradicente dicto impetrato, & alijs cunctis hoc ſcire & videre volentibus. Item quod ex his non licuit tali impedimento &c. ipſum impetrantem

in

in dictis ſuis vſibus, poſſeſsionibus, facultatibus, & ſayſinis ſeu quaſi turbare, inquietare vel moleſtare &c. Itē quod his non obſtantibus, dictus impetratus ipſum impetrātem ab anno & die citra turbauit, inquietauit, ſeu moleſtauit, ſeu turbari per ſuos ſeruitores & mandatarios fecit, & procurauit ſe, pro domino. de caſtri gerendo, actus iuriſdictionales ſuo nomine exercendo, ſeu exerceri faciendo, fructus, prouentus & emolumenta exigendo, recipiendo, ſeu exigi et recipi faciendo, ipſumq́ impetrantem expellere ſeu expelli facere intendendo, & alias plures turbas, inquietationes, nouitates, & moleſtationes inferendo ſeu inferri faciendo. de quibus per proceſſum liquebit. Item quod ex his dictus impetrans merito querulus ſupplicauit, ſeu doluit, & planxit, & literas veſtræ commiſsionis impetrauit atq́ obtinuit: & per conſequens ſtatus cauſæ ſeu rei contentioſæ recredentia venit & eſt eidē impetranti per vos adiudicandus & adiudicanda. Item quod præmiſſa ſunt vera notoria & manifeſta: de eiſdem eſt vox & fama publica in loco prædicto & omnibus circunuicinis inter notitiam habentes. Concludit igitur vt in præcedenti, intendit & petit quatenus in facto præmiſſa conſiſtunt & probatione egent, ſe ad probandum admitti: quatenus vero in iure, ius & iuſtitiam ſibi fieri & adminiſtrari veſtrum benignum officium humiliter implorando. Dans præmiſſa, ſaluo iure latius deducendi, ponendi, & articulandi, emendandi, corrigendi, & in melius reformandi. Et hic modus articulandi procedit, cum articulatur in primo capite non ad omnes fines poſſeſſorios, ſcilicet deducendo ſemiplenum poſſeſſorium pro recredentia obtinenda: dico ſemiplenum illud,
43 *in quo quæritur † de ruda poſſeſsione, nil conſiderato de titu-*

titulo: ſed prout poſſeſſio nuda plus habet facti, quàm iuris. vt in l.1.§.1.ver. ſed pupillus. & §. ſi vir. ff. de acquir. poſſ. & in c. cum noſtris. de conceſ. præb. † Plenum vero poſſeſſorium eſt, in quo adducitur titulus: vt in ſecundis capitibus dictarum ll. prout diffinitio poſſeſſionis quam ponunt Dd. in d. l.1. ſonat, videlicet eſt ius quoddam inſiſtendi rei non prohibitæ poßideri. Nam verbum, ius, ponitur vt ſonet in titulum & nõ in violentiam illa realis poſſeſſio: quia vera poſſeſſio habet in ſe ius: per l peregre. in prin. & l. cum hæredes. ff. de acqui. poſ. & l. nemo. C. eodẽ titulo & in l. non ideo. C. de lib. cau. & per lec. & not. in d. c. cum noſtris. † Verum tamen eſt, quod etiam ſi impetrans obtineat in pleno poſſeſſorio, ſeu ſecundis capitibus ipſarum legum, per hoc tamen non præcluditur via petitoria impetrato in poſſeſſorio ſuccumbenti: quia poterit contra reſarcitum, reſarcimento non obſtante, intentare petitorium, ex eo, quia petitorium & poſſeſſorium nihil habent commune, nec vnum parit exceptionem rei iudicatæ in alio: per lec. & not. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. poſſ. & in c. paſtoralis. & ibi glo. et Dd. de cauſa poſ. & proprie. et in c. ſignificauerunt. extra. de teſtit. licet ſit fienda differentia inter poſſeſſorium adipiſcendæ vel retinendæ poſſeßionis: vt not. in d. iuribus. † Et vt aliquid ex practica attingamus: videlicet quando ſententia lata ſuper poſſeſſorio noceat petitorio vel econtra. poſſumus ſic diſtinguere faciendo tria membra. Quia aut loquimur de poſſeſſorio recuperandæ: aut de poſſeſſorio retinendæ: aut de poſſeſſorio adipiſcendæ poſſeßionis. Primo caſu ſententia ſuper petitorio lata nõ impedit agere poſſeſſorio recuperandæ poſſeßionis, pro fructibus perceptis vel qui percipi potuerunt à tempore deiectio-

(Margin: 44, 45, 46)

iectionis.per c grauius de reſtit ſpo. quos non conſequentur per rei vendicationē niſi à tempore litis conteſtatæ.l. certū.C.de rei vendi. Item proficit ſibi ad conſequendū mobilia etiam aliena quæ erant in re inuaſa.l.1.§ ſi fundus.ff de vi & ar. Secundo vero caſu,quando agitur interdicto retinendæ, dicimus quod agenti poſſeſſorio hoc interdicto regulariter non obſtat ſententia lata in petitorio,ſi de eius iuſta poſſeßione conſtet:vt ſentire videtur glo.in l.ſi de eo.§.fi.ff.de acqu.poß. Si vero non conſtet de eius poſſeßione perfectè:puta quia eius probationes ſuper poſſeſſorio eliduntur per paritatem contrariarum poſſeßionum: certè tunc ſententia lata ſuper petitorio prodeſſet,& faceret ſuccumbere ſuper poſſeſſorio illum,contra quem eſſet lata ſententia in petitorio: per lect. et nota.per Dd. in l.1.C. vti poßi. & in d.§. nihil commune. Nam vtroq; æqualiter probante poſſeßionem, æqualiter proficit probatio in poſſeſſorio. Sed ſi poſſeßio vnius per titulum iuuatur,ille obtinebit: & hinc inoleuit illa apud
47 nos practica: † quod articulantes in poſſeſſorio adminiculantur illud per deductionem & iuſtificationem petitorij: præcedente tamen proteſtatione,quod non intendant deducere petitorium,niſi ad confortationem poſſeſſorij.& hoc ad cautelam,ne ſi ſuccumberent in poſſeſſorio,cum quo ſimul petitorium deduxiſſent,pareret eis in petitorio exceptionem rei iudicatæ, quæ practica ſumpta eſt ex theorica Dd. in c.cum dilectus.de ord.cog.nec
48 dicuntur impertinētes tales articuli:† quia iudex admittere debet omnes probationes facientes pro fundanda intentione partis ſiue plenæ ſiue ſemiplenæ ſint.per lec.& no in l.ad probationem.C.de prob. In tertio vero.ſ.quando agitur interdicto adipiſcendæ: tunc ſi pro impetrato
lata

lata fuerit prius ſententia in petitorio, diſtinguendum eſſet: quia aut ille talis impetratus fuerat victus in petitorio: quia non potuerat docere de iure ſuo: & ſic per excluſiones. Et tunc ſecundum vnum intellectum Dd. in d. §. nihil commune, talis exceptio proprietatis non impedit interdictum nec executionem querimoniæ prædictæ. Sed ſi impetratus ſuccubuiſſet in petitorio, poſtquam plenè de iuribus ſuis edocuiſſet, puta quia pars aduerſa de potentioribus & melioribus iuribus & titulis edocuiſſet: tunc exceptio dominij in promptu probata impedit executionem legis regiæ, quærimoniæ nouitatis ſeu ſtatuti querelæ: per lec. & not in l. ſi de vi. ff. de iudi. & in c. cum dilectus. de cauſa poſ. & prop. & in c. literas. de reſti. ſpo. quia iuſtior eſt proprietatis cauſa q̃ poſſeſſionis. l. bonæ fides. ff. depoſiti. † Et ideo apud nos, vt prædixi, aduocati 49
& practici præmiſſa proteſtatione, ꝙ non intendunt petitorium deducere, niſi ad confortationẽ poſſeſſorij, deducunt petitorium, maximè in ſecundo capite dictarum ll. querimoniæ nouitatis & querelæ de nouis diſſayſinis, quia ſufficit iudici, vndecunq; veritas eluceſcat, & animi ſui motum ex pluribus probationibus & indicijs informare debet, vt in c. iudicantem. 30. q. 5. Cum vero articulatur in primo capite dictæ querimoniæ nouitatis vt in pleno poſſeſſorio omnes articuli prædicti poſſeſſorij deducuntur. Sed aliqui petitorium concernentes præponuntur aut ſimul cum illis deducuntur ſecundum quod congruentius adaptantur. quorum quidem articulorum forma talis eſt. † Vt vobis, vel ſic. Adeo quod vobis vel ſic. 50
Ad fines effectus quod vobis magnifico & potenti viro domino Seneſcallo Bellicardi & Neman. commiſſario in hac parte ſpecialiter deputato, ſeu veſtro locum tenenti
veſtra

veſtræ venerabili præſidali curiæ conſtet, & legitimè appareat, de bonis iure, et iuſtitia, rectaq́ intẽtione talis etc. Literarum veſtræ commiſsionis impetrantis et de iure iniuſtitia malaq́ & peruerſa appoſitione, exceptione ſeu defenſione talis &c. impetrati, deq́ poſſeſsionibus, vſibus, facultatibus & ſayſinis ſeu quaſi ipſius impedimẽtis, turbis, nouitatibus & impedimentis, per impetratum illatis, in literis veſtræ præfatæ commiſsionis latæ deſcriptis & mentionatis, & inferius latius exprimendis & declarandis. Et vt per vos veſtramq́ diffinitiuam ſententiam dictus impetrans in ſuis iam dictis vſibus, iuribus, poſſeſsionibus, facultatibus, & ſayſinis ſeu quaſi manuteneatur & conſeruetur, & manus regia ac omne aliud impedimentum in dictis caſtro, territorio, iuriſdictione, & alijs rebus contentioſis appoſitum tollatur et amoueatur, dictus vero etc. impetratus tanquam temerè opponens in omnibus expenſis factis et fiendis, de quibus dictus impetrans contra eundem impetratum per expreſſum proteſtatur, condemnetur, condemnatuſq́ cogatur & compellatur. Et in eum caſum in quem cauſa præſens tractum haberet ſtatus, cauſa, et rei contentioſæ recredentia ſaltem lite pendente ante omnia præambula eidem impetranti adiudicentur, & aliàs ius et iuſtitia eidem impetranti fiat et adminiſtretur. Ad hos ſiquidem fines et alios quoſcunque ſibi meliores et vtiliores, parti vero aduerſæ damnoſos et præiudicabiles dicit, ponit, aſſerit, et quatenus opus erit, citra opus cuiuſlibet ſuperfluæ et non neceſſariæ probationis iuſtificare intendit dictus impetrans ſeu eius procurator pro eo ſequentia. Proteſtatur tamen in primis, cape vt ſupra, in præcedentibus. His igitur et alijs proteſtationibus in talibus fieri et proponi ſolitis, pro factis præmiſsis,

miſſis, & in qualibet parte litis ſeu præſentis proceſſus & repetitis habitis: dicit, ponit & aſſerit prout ſupra &c. quod fuit in rerum natura Titius ipſius impetrantis pater, ac dum viueret, dominus poſſeſſor caſtri, territorij, iuriſdictionis & pertinentiarum ſancti Coſmæ in valle nigra Nemeſenſis diocœſis. Item quod dictus Titius, quandiu in humanis egit, fuit ab omnibus de eo notitiam habentibus verus dominus & poſſeſſor dictorum caſtri territorij iuriſdictionis & pertinentiarum habitus tentus & reputatus. Item quod dictus Titius, quandiu vixit, omnes actus poſſeſſorios tam per ſe, quàm per officiarios ſeruitores & mandatarios ſuos exercuit, ſeu exerceri fecit, cauſas ciuiles & criminales quaſcunq; audiendo, examinando, & terminando fructus, prouentus, & emolumenta, quæcunq;, exigendo, percipiendo, & in vſus ſuos conuerti faciendo, & aliàs de eiſdem diſponendo, prout quilibet verus dominus & iuſtus poſſeſſor de re ſua prima facie diſponere poteſt atq; debet, palam, publicè, pacificè, & quietè. ſcientibus, videntibus, patientibus, & non contradicentibus quibuſcunq; hoc ſcire & videre volentibus. Item quod dictus Titius ipſius impetrantis pater ab humanis. 10. anni lapſi ſunt, inteſtatus, relicto ipſo impetrante ſuo vnico filio deceſſit. Item quod dictus impetrans pro hærede vniuerſali dicti quondam Titij ſui patris ſe geſſit à tempore mortis ſeu deceſſus dicti quondam ſui patris citra, & adhuc de præſenti gerit. Item & quod poſſeſſionem corporalem, realem & actualem hæreditatis & bonorum quæ fuere dicti quondam ſui patris, dicto eius patre de medio ſublato, adeptus fuit, habuit, tenuit, & poſſedit, vſq; in diem turbarum, nouitatum & impedimentorum, ab anno & die citra, per di-

Pp *ctum*

ctum impetratum ſibi illatarum & praſtitarum, de quibus infrà dicetur. Item quod medijs, titulis, & iuribus prædictis, & tam in medio ſui quàm ſuorum prædeceſſorum, quorum poſſeßionibus accedit, & à quibus ius titulum, ſeu cauſam habet, & habuit, fuit, eſt, ac eſſe debet in iuris vſu, iure, facultate, poſſeßione et ſayſina ſeu quaſi habendi, tenendi, & poßidendi prædictum caſtrum, territorium & iuriſdictionem cum pertinentijs vniuerſis. Item in poſſeßione et ſayſina &c. Cape vt ſuprà in primis articulis proximè præcedentibus, in quibus deducitur poſſeſſorium, et conclude vt in eis, quia concluſiones ſunt eadem, eo quod referuntur ad fines propoſitos & intentos in exordio articulorum præmiſſos. Datis igitur & redditis articulis per impetrantem debet vicißim & eodem contextu impetratus dare ſuos, ſi vult ſuper ſimplici poſſeſſorio, ad fines recredentiam obtinendi, vt dictum eſt, impetranti vel ſuper pleno poſſeſſorio, & cum cautela ſuprà poſita in articulis impetrantis, mutatis tamen mutandis, in præfationibus articulorum, vt loco impetrantis ponatur impetratus, quæ mutationes faciles et groſſæ ſunt. quare aliter non inſiſto. Quibus quidem articulis hincinde datis & redditis, iudex admittit eos, ſaluo iure impertinentium & non admittendorum, iuxta theoricam. gloſſ. in c. 2. de confeſ. libr. 6. & in cle. conſtitutionem. de elect. in cle. & partes faciunt earum inqueſtas ſeu probationes ſuper eorum articulis. Et dictas inqueſtas ſeu probationes clauſas ſeu ſecretas curiæ reportant, quod eſt octauum. Reportatis vero inqueſtis ſeu probationibus ſuper iam dictis articulis factis, recipiuntur per iudicem inqueſtæ ad fines iudicandi ſuper recredentia poſſeſſorij, nec fit hoc capite aliqua

publi-

publicatio reſpectu partium: ſed iudex ſecretè in ſuo conſilio examinat proceſſum & probationes & adiudicat poſſeſſorium id eſt recredentiam lite pendente illi, quem inuenit nouiſſimam ſeu recentiorem non clandeſtinam, precariam, violentam, vitioſam, aut improbam poſſeſſionem habuiſſe & habere. † Et hæc adiudicatio non eſt niſi 51 *quædam prouiſio momentanea, de qua loquitur titulus. C. ſi de momentanea poſ. fuerit appel. & C. qui legitimam perſonam in iudicijs ha vel no. l. fi. Nam ſæpenumero vidi accidere in practica, quod ille qui obtinebat recredentiam in ſemipleno ſeu ſummario poſſeſſorio, †quod nos primum caput dictarum legum regiarum ap-* 52 *pellamus, ſuccumbebat in pleno poſſeſſorio, † hoc eſt in* 53 *ſecundo capite dictarum ll. quia in ſecundo capi. maximè habetur reſpectus ad titu. licet etiam habeatur reſpectus ad poſſeſſorium. Et ſic eſt ordo conuerſus in primo & ſecundo capitibus dictarum legum. † Nam in primo* 54 *cap. principaliter habetur reſpectus ad poſſeſſionem & conſequenter aliqualiter ad titulum coadiuuando & confortando poſſeſſorium. † Sed in ſecundo capite econ-* 55 *uerſo principaliter habetur reſpectus ad titulum ſeu proprietatem, & conſequenter ad poſſeſſionem coadiuuando proprietatem, quia quantuncunque bonū titulum quis haberet ſi non habuiſſet aliqualem poſſeſſionem, non obtineret in ſecundo capite, quia vtrumque caput tractat de poſſeſſorio, licet alio & alio reſpectu, vt dictum eſt. Sed antequam iudex ad ſuam procedat in ſecūdo capite diffinitionem, multa habet conſiderare de quibus infrà ſuo loco dicetur. † In primo vero capite quoad indicatio-* 56 *nem poſſeſſorij: ſufficit probaſſe recentem poſſeſſionem, quia poſſeſſio antiqua quantumcunque longæua, non*

*ſufficeret ad obtinendum in primo capite, nec eſt neceſſe
in ipſo primo capite probare dominium vel quaſi rei con-
57 tentioſæ, † niſi in cauſis beneficialibus per regulam pri-
58 mam de regulis iuris lib. 6 quoniam † in beneficialibus ha-
bens titulum, præfertur etiam in poſſeſſorio non habenti:
59 † fallit ſi poſſeſſor poſſediſſet pacificè per triennium per
lect. & nota. in cle. vnica. de ſequeſtra. poſſeſ. & fru. &
magis modernè in c. quicunq; non violentus titu. de pa-
cifi. poſ. in ſacris Baſil. conſilijs & pragmatica ſanctio-
ne, vel niſi eo caſu quo vterq; tam impetrans quàm im-
petratus æqualiter docerent de poſſeſſione. Nam tunc
vtile eſt docere. de titu. ad confortationem & colora-
tionem poſſeſſorij. Nam ille qui de dominio vel quaſi ſi-
mul cum poſſeſſorio melius probat, vincit in primo capite
per doctrinam Dd. in d. l. 1. C. vti poſſidetis. & in d. c. licet
60 de probatio. † Forma autem interlocutionis, adiudica-
tionis, recredentiæ, poſſeſſionis, quæ fit per iudicem com-
muniter eſt talis. Viſis cunctis hincinde per vtramq; par-
tium coram nobis deductis, productis, & iuſtificatis, ſta-
tum cauſæ ſeu rei contentioſæ recredentiam adiudica-
mus Titio impetranti lite pendente, & donec aliud per
vos, partibus latius auditis, fuerit ordinatum, literas &
ſeruientes ſuper his concedendo. Et pariter ordinatur
& adiudicatur impetrato mutatis mutandis. Decimò,
adiudicata, vt dictum eſt, recredentia alteri partium,
aſſignatur parti contra quam adiudicatus eſt, terminus
ad ponendum & articulandum in ſecundo capite, & per
modum plenipoſſeſſorij, quod apud nos appellamus dare
facta contraria, quæ dantur prout in proximè præce-
dentibus articulis, mutatis mutandis: quia dicti articuli
narrant & concludunt pro impetrante & reſarcito, iſti
vero*

vero narrare & concludere debent pro impetrato, in quo ſeruatur alius modus faciendi præfationem ſiue inten- 61 *tionem articulorum:* † *qui modus poteſt eſſe talis. Adeo quod vobis &c. vel ſic. Vt vobis magnifico &c. vel ſic. Ad fines & effectus quod vobis magnifico & potenti viro domino Seneſcallo Bellicar. & Nemen. commiſſario in hac parte ſpecialiter deputato ſeu veſtro locumtenenti, & veſtra venerabili præſidali curia conſtet & legitimè appareat de bonis iure & iuſtitia, deq́ veris & iuſtis poſſeßionibus, facultatibus & ſayſinis, ſeu quaſi, necnon recta & iuridica oppoſitione & defenſione Sempronij impetrati & opponentis in materia querimoniæ & nouitatis, aduerſus impetrationem & executionem dictæ querimoniæ pro parte & ad inſtantiam Titij & inſuper rebus contentioſis in dictis literis querimoniæ mentionanatis. & infrà latius ſpecificandis, mentionandis & declarandis, deq́ non iure, iniuſtitia, mala intentione, ac etiam doloſa, vexatiua, temeratiua, & iniuſta impetratione dictæ querimoniæ ipſius impetrantis, & vt per vos veſtramq́ diffinitiuam ſententiam dicatur, pronuncietur, & declaretur dictum Titium impetrantem ad malam & iniuſtam cauſam ſe doluiſſe & planxiſſe & exequi feciſſe, dictum vero Sempronium impetratum ad bonam & iuſtam cauſam ſe aduerſus impetrationem & executionem dictarum literarum oppoſuiſſe, pariq́ & eadem veſtra ſententia dictus Sempronius impetratus manuteneatur, & conſeruetur in dictis ſuis iuribus, vſibus, facultatibus, poſſeßionibus, & ſayſinis de quibus latius infrà dicetur manuq́ regia ac omne aliud impedimentum. Cape reſiduum vſque ad finem vt in præcedentibus articulis. Cape etiam proteſtationes vt ſupra.*

Super articulis non poteſt certa forma dari, quia articulatur ſecundum quod impetratus habet exceptiones & defenſiones. Sed quilibet cautus aduocatus faciliter hoc perpendere poteſt. Et pro oppoſitione ſeu defenſione impetrati, aduertendum eſt quod ſi ipſe impetratus probaret, poſſeßionē impetrantis fuiſſe habitam ab ipſo impetrato, vi, clam, vel precario, tunc non prodeſſet impetran

62 ti talis poſſeßio. l. 1. in principio. & § ſi ff. vti in poſ. † Probatur autem quod vi, clam, vel precario, poſſederit impetrans ab impetrato pluribus modis. primò probando de ipſius impetrati antiquiori poſſeßione. nam tunc ſequens poſſeßio impetrantis præſumitur clandeſtina vel violenta, niſi impetrans probet titulum legitimum ſuæ poſſeßionis, vt volunt Dd. in præallegato. c. licet. de proba. & in præalleg c. ſæpe. de reſtitu. ſpolia. & in d. l. 1. ff. vti poſſidetis: & dictum eſt ab impetrato: quia nil prodeſſet ipſi impetrato violenta, clandeſtina, vel precaria poſſeßio quam haberet impetrans ab alio, quàm ab impetrato, per ea quæ leguntur. & no. in l. 1. in fi. & l. 2. ff. vti poſſ. & in l. 1. §. quod vi aut me. ff. de vi & vi armata. & in c. 1. de reſtit. ſpo. Quid autem ſit vi, clam, aut precario poßidere: notat gloſſ. in l. 1. §. quod ait prætor. ff. vti poſſidetis:

63 † & poteſt quis dici à me vi poßidere, cū me prohibet ædificare, reficere, vel colere, ſeu ſimilia facere. ff. de vi & vi armata. l. vim facit: & ita ponitur primus caſus illius legis, ſi duo. ff. vti poßidetis. Nam qua ratione vi me prohibet ne poßideam, eadem ratione vi facit: vt ipſe poßidere videatur: & violentia quæ mihi auferre poſſeßionem videtur, illi poſſeßionem attribuere reputa-

64 tur. † Clam vero quis à me poßidere dicitur, cum clanculo, me abſente, ſibi poßidere quis volens, ingreditur

fundum

fundum meum, quem ego poſſideo: nec inde ſuſpicor me poſſe repelli: & ita me abſente & inuito ſæpiſſimè facit. ff. quod vi aut clam. in l. 2. §. vltimo. † Precario autem 65
quis à me poſſidet, quando eius precibus aliquam rem ei petenti vtendam conceſſi, quandiu mihi concedenti placuerit, & ab eo recepturus quamprimum mihi libuerit, & eſt quaſi ſimile incommodato: nam quando commodator rē ſuam ſic cōmodat, vt nō faciat rem accipientis, ſed vt re commodata eum vti permittat. ff. de preca. l. 1.
† Eſt tamen differentia inter commodatum & preca- 66
rium: & ideo ſunt diuerſi tituli, ſed non quātum ad propoſitum attinet, quia in rebus mobilibus & immobilibus & in ſeruitutibus, veluti, ſi me precario rogaueris, vt per fundum meum ire vel agere tibi liceat, vel vt in tectū vel domus meæ ſtillicidium, vel tignū immiſſum habeas, ſemper præſumitur precaria. ff. de precar. l. 2. §. vlt. & l. 3. &
4. in prin. † Vnum tamen eſt notandum, ꝙ intentare vo- 67
lens interdictum contra precario poſſidentem & recuſantem relaxare, per quā recuſationem incipit turbare, debet primò reuocare precarium, quàm iam intentare interdictum, vt detinens & impediens reperiatur ſine poſſeſſione, per theoricam dictorum iurium. Et his geſtis impetrans qui fuit reſarcitus, ſi vult, poteſt replicare contra facta ſeu articulata opponentis, ſuper quo attenditur hac cautela. Quia ſi impetrans reſarcitus in primo capite poſſeſſorij articulauerit & deduxerit ad omnes fines, & ſentiat ſe ſatis munitum iuribus & probationibus ex illa prima inqueſta ſeu ex illis primis probationibus, poteſt ſi vult ad euitandum expenſas ſeu ſumptus reproducere primam inqueſtam, ad eligendum intentionem

opponentis, quia in eo mos eſt ſibi gerendus ad abbreuiandum litem. argu. lec. & nota. in l. circa. de probatio. Nec obſtat, quod communiter dici ſolet, videlicet quod
68 probationes † factæ in ſummario iudicio non præiudicant in plenario, per lec. & not. & per Dd. in c. veniens. la. 2. de teſtibus. & in c. ſollicitè. de reſtitu. ſpoliat. & in l. ait prætor. §. 2. ff. de iureiuran. & in multis alijs iuris partibus: quia hoc verum eſt, quando ſummarij & plenarij iudicij ſunt diuerſi effectus. ſecus ſi idem ex vtroq; reſultet effectus, hoc eſt, quod ſententia lata in ſummario, quia tūc atteſtationes & probationes factæ in ſummario, proſunt in plenario per lec. & nota per Dd. in c. inter dilectos. §. porro. de fide inſtrumen. & in l. à diuo Pio. §. ſi ſuper rebus. ff. de re iudica. & in l. Titio. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iur. vt ſentiunt effectualiter in dictis iuribus Dd. Quia nunc ſic eſt, ꝙ ex primo & ſecundo capitibus idem reſultat effectus, ſcilicet vt indebitè turbatus, impeditus, vel moleſtatus in ſua poſſeßione pacificus remaneat & turbæ, inquietationes, & moleſtationes tollantur: conueniens eſt vt probationes factæ in primo capite poſſeſſorij proſint in ſecundo, cum pro vno proceſſu habeantur, & de ſua natura ſecundū caput trahit ad ſe primum, & licet videretur primum caput finitū per adiudicationē recredentiæ, hoc tamē non eſt verū: quia imo remanet pendens, & ſub futuro ſentētia in ſecūdo capite ferēda euentus & ex interlocutione in primo capite, nō fit quadā niſi prouiſio, ad fines, ꝙ poſſeſſor remaneat poſſeſſor lite pēdente, nec cogatur litigare ſpoliatus. c. frequens. de reſtitutione ſpoliato. in 6. & ideo cum non cenſeantur diuerſi proceſſus, probationes factæ in primo capite probant & faciunt fidem in ſecundo, & hoc iure indiſtinctè

apud

apud nos vtimur, &c. Si verò reſarcitus non confidat in probationibus ſuis factis in primo capite, et latius velit deducere, ponere & articulare, hoc facere poteſt, exordieturq́ præfationem ſuorum articulorum vt ſequitur.† Ad 69
repellendum. vel ſic. Ad elidendum quædam ſomniata doloſe & adinuentè ad longè à veritate deducta, pro parte Sempronij impetrati & opponentis in præſenti cauſa querimoniæ & nouitatis coram vobis magnifico & potenti viro domino Seneſcallo Bellicardi et Nemēſis. ſeu veſtro locumtenenti commiſſario in hac parte ſpecialiter deputato. inter ipſum Sempronium opponentem ex vna: & Titium prædictum impetrantem ex altera, & vt illis non obſtantibus nulloq́ per vos reſpectu ad ea habito concluſiones pro parte ipſius Titij impetrantis iampridem adiudicari petitæ, & ex aduerſo deductis, productis & iuſtificatis non obſtantibus eidem Titio impetranti per vos veſtramqúe diffinitiuam ſententiam adiudicentur, & adiudicando dictus impetrans in ſuis ſæpè dictis iuribus, vſibus, poſſeſſionibus, facultatibus, & ſayſinis ſeu quaſi manuteneatur & conſeruetur manus regia, & omnia impedimenta appoſita tollantur & amoueantur: dictus verò impetratus & opponens in omnibus expenſis factis & fiendis, de quibus contra eum dictus impetrans proteſtatur, condemnetur. & alias ius & iuſtitia eidem impetranti fiat. & adminiſtretur, inuando proprietatē, quia quantumcunq́, &c. reſiduum cape vt ſuprà in præcedentibus articulis. Quomodo verò ad articulos replicatorios ſubordinandos poſt prædictum intendit, non poteſt dari regula, quia illud relinquitur contingentiæ facti & peritiæ aduocati. Sciendum eſt etiam, quod quia † nil de- 70
bet licere reo, quin liceat actori nec econtrà, quemadmo-

dum impetratus defendit contra facta ſeu articulata impetrantis vt in proxima praecedenti forma: ſic etiam poteſt impetrans replicare contra facta & articulata impetrati: ſic tamen & taliter quod non excedatur vltra tertiam inqueſtam ſeu teſtium productionẽ iuxta lec.& no.in c.vltra.de teſtibus: fit inqueſta & reportatur. Vndecimo his actis & geſtis ſi volũt poſſunt obijcere contra teſtes & contradicere documentis productis. Et quia cauſa obijciendi contra teſtes & cõtra dicendi documẽtis productis, ſunt multa, nõ poſſunt in hoc breui opuſculo ſingulas enarrare: ſed aliquas magis occurrentes paucis verbis
71 adduco. † Primo igitur opponi poteſt contra teſtes, quod
72 ſunt ſibi inuicem contrarij. † Nam teſtes ſibi inuicem contrarij repelluntur à teſtimonijs, vt in c. licet cauſam. de probationibus. c. ſollicitudinem in fine de appellationib. l.1.in pr.& l.ob cauſam. §. ſi teſtes.& l. qui falſa vel varia. ff. de teſtibus. 3. quaeſtione. 9. nihil omnibus. 4. quaeſt. 3. verſic. item qui falſo. † Et dicuntur contrarij dupliciter
73 vel quia vnus ſibijpſi contrariatur, vel quia vnus alteri in depoſitione eſt contrarius: vt notatur dictis iuribus. † Opponitur ſecundo contra teſtes quòd ſunt varij, quo-
74 rum teſtimonium pariter repellitur. c. praeterea. de teſti. cog. † Et aſſignatur differentia inter contrarios, varios,
75 & vacillantes. Nam contrarij dicuntur, qui ſuper vno capitulo dicunt contractum factum fuiſſe Nemanſii: & in alio dicunt celebratum fuiſſe in monte Peſſulano. Varij vero ſunt qui primo dicunt vnum ſcilicet Titium aggreſſum fuiſſe Sempronium. & in alio dicunt Semproni-
76 um aggreſſum fuiſſe Titium, quod eſt totũ contrarium. † Vacillantes vero dicuntur illi qui dubitando aut timẽdo loquuntur. ff. de falſis. l. eos qui. ff. de teſtibus. & l. 2. qui falſa

falſa: quoniàm omnium teſtimonium eſt nullum: per lec.
& not. in l. nullum C. de teſtibus. † Opponitur & tertio, 77
quòd ſunt periuri, qui enim periurus eſt à teſtimonio faci-
liter repellitur, ex eo quod præſumitur faciliter deierare:
vt in c. teſtimonium. de teſtibus. & in c. accuſatus. §. licet.
de hære. libro 6. notatur in l. Lucius. ff. de his qui notan-
tur infamia. † Quod procedit nō ſolum in periurio: ſed e- 78
tiam in omni crimine irrogante infamiam. per lecta &
notata in c. teſtimonium. de teſtibus. & in c. cum opor-
teat. de accuſationibus. ff. eodem. l. Iulianus. † Quarto op- 79
ponitur quòd ſunt falſarij quorum teſtimonium ſimili-
ter reprobatur. c. 1. de falſis. † Et dicitur falſarius, hoc 80
caſu, quando corruptus dedit teſtimonium. vel inſtructus,
& ſubornatus teſtificatur. C. eodem. l. ſi quis. & l. eos.
& c. 1. & c. ſicut nobis. eo. ti. † Opponitur & quinto quòd 81
ſunt ſingulares † & dicuntur ſingulares quando vnus ſo- 82
lus de aliquo teſtificatur, nec habet alium ſibi conteſtem
concordantem, in depoſitione eius cum ipſo. Et ideo eius
teſtimonium non valet tanquam ſingulare ſeu vnius: ex
eo quòd in omni iure diuina videlicet & humano requi-
ritur teſtimonium duorum vel trium. l. iuriſiurandi. C.
de teſtibus. cap. licet ex quadam. de teſtibus cap. licet. §.
quanquam. de probatio. † Sunt tamen aliqui caſus, in 83
quibus operatur vox vnius ſaltem ad præſumptionem, de
quibus per gloſſ. in c. nuper. de teſtibus. † Sexto opponitur. 84
quod depoſuerunt non iurati. & ſic eorum depoſitio non
valet. d. l. iuriſiurandi. C. de teſtibus & c. nuper. de te-
ſtibus. † Opponitur ſeptimo, quòd in facto proprio de- 85
ponunt, quorum teſtimonium non eſt recipiendum. 4. q.
3. verſi. nullus. & in c. inſuper. de teſtib. & in l. omnibus.
C. de teſtibus. & in l. nullus. ff. de teſti. † Et dicitur factū 86

pro-

proprium, hoc caſu omne illud, ex quo poteſt teſtis commodum ſingulariter reportare, vt dictis iuribus, & in c. cùm nuncius. de teſtibus. cum ibi notatis: faciunt etiam lecta. & notata in l. intantum. §. vniuerſitatis. ff. de re. di. Et dictum eſt ſingulariter, quia ſi vniuerſitatis, non per modum ſingularium, tunc valeret teſtimonium, ſecundũ
87 *doctrinam doctorum in dictis iuribus.* † *Octauo opponitur quod non reddunt rationem vel cauſam eorũ dicti, quod tamen requiritur ad validitatem atteſtationis teſtu, per lecta. & notata per doctores in l. ſolam. C. de teſtibus. & in l. cum his. §. nihil. ff. de trãſactionibus. & in c. cum cauſam. de teſtibus: & ideò ſi teſtis interrogatus ſuper aliquo capitulo dicat contenta in ipſo capitulo eſſe vera, & interrogatus de ratione & cauſa ſcientia dicat, quia audiui ſic à pluribus perſonis dici, certè talis ratio vel cauſa tanquàm friuola confundit dictum teſtis præcedens, quo dixerat contenta eſſe vera: vt nota. in l. teſtium. C. de teſtibus. & in c. licet ex quadam. de teſtibus.*
88 † *Vbi autem teſtis non interrogaretur de cauſa valet dictum eius regulariter: vt in d. l. ſolam. C. de teſtibus cum ibi notatis. Fallit vbi eius dictũ eſſet potius iuris quàm facti: quia tunc etiam non interrogatus debet reddere rationem ſui dicti: puta*
89 † *cùm deponit ſuper dominio: quia debet dicere cauſam dominij: puta quod vidi aliquem ſe gerere pro domino, & gaudere tanquàm dominus tempore longo & longiſſimo, argumen. l. Titia. ff. de ſolutio. & l. 2. C. de acqu. poſſ. faciunt lecta. & notata in d. c. cum cauſam. de teſtibus.*
90 † *Opponitur nono quod de alieno auditu teſtificatur, quia quilibet teſtis de proprio ſenſu debet deponere vt notatur d. l. teſtium. C. de teſtibus. & in d. c. licet ex*
91 *quadam, de teſtibus. in fin.* † *Et hoc verum eſt, cùm teſtis*

deponit

deponit ſuper facto recenti, quia ſi deponeret ſuper vetuſtiſſimo negotio, tunc bene valeret teſtimonium de alieno, per ea quæ leguntur & notantur. in l. ſi arbiter. & in l. ſenſus. ff. de proba. & in l. 2. §. antepe. ff. de aqua plu. arcen. & glo. in d. c. licet. † teſtis enim de proprio ſen- 92
ſu conuenienti rei, ſuper qua deponit, deponere debet. 14. q. 2. ſuper de teſti. c. cum cauſam quæ & c. præterea. 4. quæſtione 3. §. alia eſt. C. de teſti l. teſtium. † Decimo op- 93
ponitur, quod deponunt de credulitate, quia ad officium teſtis pertinet deponere ſic eſſe, vel non aut ſic ſe credere vel non credere. 3. q. 9. c. teſtes. & notata in d. l. teſtium. Item quòd eſt inimicus capitalis aut alias magnus inimicus. in autent. de teſtibus. §. ſi vero quis dicat. † Item 94
quòd eſt parens vel filius eius pro quo atteſtatur. l. parentis. C. de teſti. † Item quòd eſt frater habens bona com- 95
munia. C. eodem. l. 2. & c. multis eod. tit. † Item quòd eſt 96
mercenarius: per lec. & not. in l. 1. §. ſi ſeruus. ff. de quæſt.
† Item quòd deponit obſcure vel confusè. 4. q. 3. verſi. in 97
teſtibus. 2. c. cum clamor de teſt. c. præterea. de teſtib. co- 98
gen. & in aut. teſtes. C. de teſti. † Item quòd eſt pauper, 99
non habens 50. aureos in bonis contra quem præſumitur, in aut. de teſti. §. 1. & § ſancimus. 2. q. 1. in primis. verſ. ſed & de perſonis. & § prohibētur. l. 3. §. 1. ff. de teſti. † quod 100
procedit, quando propter paupertatem viuit inhoneſte, quia ſi non obſtante paupertate eſſet honeſta perſona, valeret eius teſtimonium, per lect. & not. in c. ſi qui teſtium. de teſti. † Item quòd reportaturus eſt commodum propter 101
ſimilitudinem cauſæ. c. perſonas. de teſti. vel propter honorē victoriæ. c. Romana de teſtib. in 6. ff. eo. l. ſi. vel quia venditor propter commodum euictionis, vel donator, vel fideiuſſor, & generaliter oēs, qui reportaturi ſunt cōmodum

dum per d.l.omnibus.C.eod.l.nullum.ff.eod. Alios caſus, cauſas & modos opponendi contra teſtes quilibet curioſus & cautus aduocatus ex doctrina doctorum in dictis iu
102 ribus colligere poteſt. † Cõtra inſtrumẽta ſeu documenta multipliciter poteſt opponi ſeu contradici, ſuper quo atten
103 dendum eſt primo, qualis ſit ſcriptura. † ſ an publica vel
104 priuata † quia publica ſcriptura regulariter probat & fidem facit dum tamen non ſit raſa, viciata, aut alias ſuſpecta: vt in autenti. de fide inſtrum. §. ſi vero moriantur alias non ſtatur ei. c. ex literis: & c. inter dilectos de fide inſtrumento l. 2. ff. eo. imo vtens punitur. l. ſi veteris. C.
105 de fide inſtrum. † E contrario vero ſcriptura priuata regulariter non probat per lecta & notata per doctores in l. rationes. C. de probatio. & in l. admonendi. ff. de iure-
106 rando. & in l. quadam. §. nummularios. ff. de eden. † Scriptura tamen qualiſcunq; ſit ex archiuo publico producta facit plenam fidem, ſecundum gloſſ. in c. cum cauſam: de probatio. dumtamen habeat ſigna conſueta ſecundum gloſſ. in c. ad audientiam: de præſcript. Alia quæ poſſunt dici vel obijci in ſcripturas publicas & priuatas poteſt diligens & accuratus aduocatus colligere ex dictis doctorum in præallegatis iuribus, & prout neceſſitas ca-
107 ſuum occurrentium dictabit. † Duodecimo & vltimo præmiſſis omnibus geſtis concluditur in cauſa, & fertur ſententia diffinitiua, pro impetrante vel impetrato ſubſequenti verborum vel ſimilium forma. Viſo proceſſu & eius meritis in peritorum curia noſtra conſilio mature & accurate examinatis, per hanc noſtram diffinitiuam ſententiam, quam more maiorum noſtrorum pro tribunali ſedentium in his ferimus ſcriptis, pronunciamus, & declaramus præfatum Titium impetrantem ad bonam

& iuſtam.

& iuſtam cauſam ſe doluiſſe & planxiſſe literas querimonia noſtra commiſſaria impetraſſe & exequi feciſſe. Dictum vero Sempronium impetratum, ad malam & iniuſtam cauſam ſe oppoſuiſſe, & per conſequens dictum impetrantem in ſuis vſibus, iuribus, poſſeßionibus, facultatibus, & ſayſinis ſeu quaſi, in dictis literis & proceſſu mentionatis & declaratis manumittendum, manumque regiam & omne aliud impedimentum tollendum fore, & quem hac eadem noſtra ſententia manu tenemus & conſeruamus, manumq́ue regiam & omne aliud impedimentum tamen oppoſitum tollimus & amouemus. Pariq́ue & eadem noſtra ſententia dictum Sempronium impetratum dicto Titio impetranti procuratorum ipſarum partium miniſterio in omnibus expenſis hucuſque factis condemnamus, illarum taxatione nobis & curia noſtra in poſterum reſeruata. A qua ſententia poteſt ſi vult condemnatus appellare, cuius appellationis forma elici poterit ex generali forma appellationum, qua ponitur infra prope finem operis. Et hac ſufficiunt pro eruditione nouorum aduocatorum quo ad generales terminos tenendos in practica primi & ſecundi capitum legis regia querimonia & nouitatis. † Nunc vero 108
ad practicam legis regia querela de nouis diſſayſinis ſtylum verto: in qua terminos generales & practicabiles proſequar: & in multis ad practicam pracedentis legis me remittam, quia in multis leges regia pradicta ſimbolizant, & in forma ponendi, & articulandi, & in pluribus alijs terminis, de quibus per diſcurſum practica dicta legis dicetur. Et merito in multis conueniunt practica & ſtylus ipſarum legum regiarum, quia etiam ipſarum idem reſultat reſpectu impedientiũ & impetra-

torum

torum effectus, prout ſingula membra diſcurrendo appa-
109 rebit. † In eo tamen primum differunt, quia litera queri-
moniæ nouitatis obtinentur à principe: ſed literæ querelæ
de nouis diſſayſinis obtinẽtur à præſidibus prouinciarum.
ſ. Seneſcallis vel Balliuis ſeu Viguerijs, regis ſuffraganeis,
et ſub alternis præſidũ. Secundo quia in caſu nouitatis fit
ſequeſtratio rei contentioſæ et in ſtatuto querelæ de nouis
diſſayſinis reſarcitus diſſarcitus, vt ſup. dictum eſt. Tertio
quia literæ querimoniæ nouitatis principaliter dantur
pro vi expulſiua: & literæ querelæ de nouis diſſayſinis dan
tur principaliter pro vi inquietatiua ſiue turbatiua. Sed
hodie ſunt apud nos exequatæ dictæ querimoniæ quo ad
110 cauſas impetrandi. † Turbato igitur aliquo in ſua poſſeſ-
ſione ex regia querela de nouis diſſayſinis de remedio
prouidet. Et quæ quidem lex ita practicatur. Nam primo
111 turbatus recurrit † ad Seneſcallum, præſidem prouin-
ciæ, vel ad Balliuos ſeu Viguerios regios, qui quo ad
hæc adeuntur, & narrata querela obtinent literas ſuper
d. l. regia, querelæ de nouis diſſayſinis fundatas tenoris hu
112 ius. † Antonius &c. vel Ioãnes Balliuus: vel Paulus Vigue
112 rius &c. † Obtẽtis igitur dictis literis adit impetrans com
miſſarium ſibi deputatum & datum per Seneſcallum,
Balliuum, vel Vigueriũ: cui quidem commiſſario præſen-
tat literas, ſuæ commiſſionis petens & requirens per eum
procedi ad incumbentia dictæ ſuæ commiſſionis. Et tunc
dictus commiſſarius concedit literas parti impetranti, ad
citari faciendum per eum impetrantem compariturum
coram ipſo commiſſario ſuper loco contentioſo, vel altera
parte eiuſdem, pro cæteris partibus & locis electa: & ſpe-
ciali aſſignata ad certũ diem & horam diei, puta primæ,
tertiarum meridiei, veſperarum, vel completorij, viſurus
per

per eum procedi ad interminationem & totalem executionem contentorum in literis ſuæ commiſſionis. Et ad omnes ac ſingulos actus etiam vſq; ad ordinationem incluſiue, & continuatione dierum, horarum, & locorum per ipſum commiſſarium fiẽda, quæ citatio peremptoria licet regulariter non poſſit fieri vno edicto, per ea quæ legun, & notantur in l. ad peremptorium. ff. de iudi. hic tamen in caſu, in quo agitur de momentanea poſſeſſione & leui præiudicio apud nos iuxta ſtylum dictæ legis regiæ, quæ ſummariam importat cognitionem, admittitur, ac in vſu & ſtylo habetur etiam ex iuris communis diſpoſitione, per ea quæ leguntur & notantur per docto. in cle. ſæpe de verbor. ſignific. & in l. conſentaneum: & autent. qui ſemel. C. quomodo & quando iudex: & in l. contumacia. §. 1. ff. de re iudicata. Veruntamen licet pars impetrata fuerit citata vno edicto peremptorio pro omnibus, tamen pro vberiori iuris cautela conſueuerunt commiſſarij in termino ordinationis ferendæ iterato citari facere partem ad illum actum: ſcilicet ad videndum ordinari, quæ cautela fundari poteſt ſuper theorica. gloſſ. c. cum qui. de dolo & contuma. in 6. Cætera de materia citationis, vide ſupra in rubricella de citatione vbi ſatis dictum eſt, & hæc de ſecundo ſufficiant. Tertio euento termino citationis, commiſſarius ſe exhibet ſuper loco contentioſo, ad quem eſt facta citatio: & ibidem ſuper aliqua præparata ſede honeſta ſedente, comparet impetrans, qui ſuo vel alicuius cauſidici ſeu aduocati organo ſummatim exponit ſe fuiſſe turbatum per impetratum in ſuis poſſeſſionibus, & ſarcinis rei contentioſæ, propter quod recurſum habuit ad dominum Seneſcallum, Balliuum vel Viguerium, ſecundum quòd emanauit commiſſio & literæ,

 quas

quas ſuper. l. regiæ querelæ de nouis diſſayſinis fundatas dicto domino commiſſario directas & alias præſentatas obtinuit: & quas quidem literas iterum & ex abundanti eidem commiſſario præſentat & exhibet, petens, ſupplicans, & requirens per dictum commiſſarium procedi ad interminationem & totalem executionem contentorum in dictis literis ſuæ commiſſionis. Qui quidem commiſſarius dictis literis commiſſionis cum honore & reuerentia debitis receptis, facit fieri illarum lecturam: qua facta aſſumit ſeu adiungit ſibi duos probos & honeſtos viros, quos hincinde ſedere facit, deinde facit ſummariam apriſiam cum probis teſtibus præſentibus, de loco & hora citationis, ſcilicet ſi locus vbi ſedet, eſt locus ad quem fuit citatus impetratus, & de die & hora, ſi eſt dies & hora diei euenta, ad quam comparere in prædicto loco fuerat pars citata: & comperto ex dicta inquiſitione ſummaria ita eſſe, iubet fieri audientiam de parte, cuius. ſi non comparet, contumacia per impetrantem accuſatur, & in eius contumaciam procedi petitur, vel in eius præſentia ſi compareat. Et ex his impetrans in contumacia impetrati iam accuſata, vel in eius præſentia, ſi compareat litigat, caſum ſuum iuxta contenta in dictis literis ſuæ commiſſionis proponendo. Sed antequam litiget, præmittit ſolitas fieri proteſtationes ſequen. † In-

114 primis proteſtatur dictus impetrans, quòd per aliqua quæ dicat, faciat, proponat, vel confiteatur, dici, fieri, proponi, ſeu confiteri, faciat, non intendit parti impetratæ iniuriari, nec petitorium cum poſſeſſorio niſi ad confortationem ipſius poſſeſſorij commiſceri. Sed neque quicquam de dictæ partis impetratæ intentione confiteri & minus iuri ipſius ponentis in aliquo præiudicari vel derogari:

gari: quas quidem proteſtationes & alias neceſſarias & fieri ſolitas in qualibet parte proceſſus pro factis & repetitis vult & intendit haberi. Et hu præmiſſis proteſtationibus exorditur litigatum ſuum narrando iura, poſſeſſiones, vſus, facultates, & ſarcinas, turbas & impedimenta deſcriptos, deſcriptas, deſcripta in literis: & etiam latius ampliando vel reſtringendo cum etiam illa facultas ſibi concedatur ex tenore literarum commiſſionis. Eſt tamen in optione impetrantis in verbo litigare, vel in ſcriptis per modum articulorum deducere: † & ſanior & vtilior via eſt deducere in ſcriptis. Quod ſi in ſcriptis & in articulatis quis deducere voluerit, eundem modum, quem præmiſimus in l. querimoniæ nouitatis tenere poterit, ſaluo quod ibi in exordio dicit. † Ad fines & cæt. quod vobis domino Seneſcallo, Balliuo: Viguerio vel iudici, & cæt. ponitur, quòd vobis domino Ioanni vel Petro &c. commiſſario ad exequendum ſtatutum querelæ legis regiæ de nouis diſſayſinis impetratum & obtentum pro parte Titij contra Sempronium, ad cauſam rerum contentioſarum in literis veſtræ commiſſionis mentionatarum & declaratarum, & latius mentionandarum & & declarandarum ſpecialiter, per dominum Seneſcallum, Balliuum vel Vigueriũ deputato, cõſtet & legitime appareat de poſſeſſionibus, iuribus, vſibus, facultatibus, & ſayſinis, turbis, nouitatibus, impedimentis, & diſſayſinis in dictis literis literis veſtræ commiſſionis pro parte ipſius impetrantis mentionatis declaratis & ſpecificatis. Et vt conſtituto vobis de permiſſis, & alijs conſtare mandatis, ſaltem ad ſufficientiam per vos dicatur, pronuncietur, & declaretur locum fuiſſe & eſſe ſtatuto legis regiæ querelæ de nouis diſſayſinis prædicto, quòd etiam

116

117

locus debati & res contentioſa reſarciatur & reſtabiliatur, turbaq́ nouitatis & impedimenta appoſita & appoſita tollantur & amoueantur, ad vtilitatem dicti litij impetrantis & alias in omnibus, & circa omnia per vos procedatur, iuxta mentem, tenorem, ſtylum, et practicam dictæ legis regiæ. Ad hos ſiquidem fines & alios &c. Cape reſiduum vt ſup. Datis igitur & redditis articulis prædictis, vel facto litigato verbali, vt dictum eſt, dictus impetrans dicit quòd de mandato dicti commiſſarij quod producit, cũ executione citari fecit certos teſtes, de quibus petit audientiam fieri, & ipſos ſi compareant, recipi & examinari. ſi vero non compareant, contumaces reputari, & in eorum contumacia ac defectu iterato, eos eorum ſumptibus & expenſis & ſub pœna citari. qui quidem commiſſarius per ſuum notarium & proceſſus ſcribam facit fieri audientiam de dictis teſtibus. qui ſi compareant, iurant in manibus commiſſarij, ſuper ſancta Dei Euangelia, de veritate dicenda ſuper his, de quibus ipſos interrogari & examinari continget, & quòd precibus, precio, amore, vel odio à veritate non deuiabunt. Ipſis vero teſtibus iuratis, commiſſarius interloquitur, quòd ipſos recipit more teſtium de iure recipiendorum, non cõparentes vero & debite citatos ponit in contumacia & defectu ordinando, quòd citentur iterato eorum ſumptibus, & ſub pœna decem marcarum argenti domino noſtro regi applicanda: Qui ſi ſic iterato comparere nolint mulctantur & pignorantur, donec veniant perhibituri teſtimonium veritatis, & hoc quarto. Quinto commiſſarius procedit ſuper loco contentioſo ad examinationem teſtium vt melius valeant deponere. ar. lect. & not. in l. ſi irruptione. ff. finium reg. attamẽ bene poſſent alibi examinari

nari: dumtamen ſuper loco fuerint recepti, & locus contentioſus ſemel fuerit ſubiectus oculis ipſorum teſtium: quia per hoc ſatiſfactum eſſet iuri communi, & etiam diſpoſitioni d. legis regia, querela de nouis diſſayſinis, qua mandati locum dabat cum probis viris. i. teſtibus adiri, & de veritate cum eiſdē probis viris ſeu teſtibus inquiri. Ad tollendum tamen omnem ſcrupulum, commiſſarij, ſi loca & temporum diſpoſitiones hęc patiantur, examinare conſueuerunt teſtes ſuper loco: vel ſi loca & tempora hoc non patiantur, de partium conſenſu, de quo cōſtat in ꝓceſſu ſibi in diuerſorio vel in alio loco apto examinant teſtes, & in his non eſt magna vis. Sexto, examinatis dictis teſtibus, commiſſarius interrogat impetratum: ſi præſens ſit, vel eius procuratorem, qui pro eo interuenit, ſi vult aliqua deducere, producere, vel iuſtificare: & tunc dictus impetratus poteſt deducere alteram trium exceptionum ſecundum ſtylum & practicam. d. l. regia admiſſibilium ſcilicet litis pendentiam ſeu præuentionem cauſa in poſſeſſorio alibi pendentem, de eadem re inter eaſdem partes, & eodē modo agendi iuxta theoricā. et l. et an eodem. ff. de excep. rei iudi. Vel quòd alias executa fuit ſimilis querela vel æqualis, ſcilicet querimonia nouitatis quod appellamus caſum ſupra caſum: quod non eſt permiſſum: quia executio vnius partis, parit exceptionem rei iudicata in altero, maxime concurrentibus præmiſſis, exceptio rei iudicata impedit curſum cuiuſlibet litis. vt in c. exceptionem. de lit. conteſt. libr. 6. & de hoc pœnaliter prohibens quæ appellatur, lex deſino, alias ſine gradu: quòd ſi reperiatur executa querimonia ſupra querimoniam vel caſus ſupra caſum, quod idem eſt, annullatur ideo executio expen. impetrantis per iudicem commit-

tentem,quia commiſſarius de validitate vel inualiditatę expletarum non habet cognitionem: Vel tertio poteſt impetrans deducere contrarias poſſeßiones poſſeßionibus impetrantis, & illas probare & iuſtificare,quas ſi probauerit & iuſtificauerit meliores,iuſtiores, & recentiores obtineret contra impetrantem, iuxta mentionem ſuorum
118 articulorum,quæ differt ab intentione impetrantis. † Et ideo impetratus ſuos articulos contrarias poſſeßiones continentes,exorditur, vt ſequitur. Vt vobis venerabili &c. commiſſario:vel ſic,ad fines quod vobis &c. aſſertum cõmiſſarium ad exequendum ſtatutum querelæ legis regiæ de nouis diſſayſinis impetratum per Titium contra Sempronium ad cauſam rerum contentioſarum,mentionatarum & declaratarum in literis veſtræ commißionis veſtramq́ ſententiã ſiue ordinationẽ dicatur,pronũcietur, & declaretur non fuiſſe, vel eſſe locum ſtatuto querelæ legis prædictæ. Et per conſequens,dictus impetratus ab impetratione dicti impetrantis relaxetur: dictus vero impetrans in omnibus expenſis factis & fiendis,de quibus idem impetratus per expreſſum proteſtatur, condemnetur,& alias ius & iuſtitia eidem impetrato fiat & adminiſtretur:ad hos ſiquidem fines etc.cape vt ſup. Aduertendum tamen eſt quòd quãdo impetratus ſcit ſe habere bonas et validas poſſeßiones, & ſayſinas, ſi velit vtiliter procedere, poteſt impetrare aliam commißionem, per quam mandetur eidem commiſſario,vel ei alteri adiuncto,quo faciliter adiungitur,quando habet primum ſuſpectũ: vt quotidie videmus fieri,et ſatis poteſt de iure ſuſtineri: quia in his vterq́ eſt actor et reus,per lec. & no. in §.3. Inſt. de interdic.quòd ipſum impetratum audiant in dictis ſuis contrarijs poſſeßionib.& ſayſinis:et partem melius probantẽ & po-

& potius ius in poſſeſſorio habentem reſarciant, et alias partibus iuxta mentem.ſtylum et practicā dictæ legis regiæ querelæ de nouis diſſayſinis, cuius tenor etiā in dictis literis inſeritur, iuſtitiā miniſtrēt. Hoc effectualiter continent illæ literæ: & hoc caſu impetratus non articulat, ad fines in proximo præce. intentione ſcriptos. ſ. ꝙ ſimpliciter pronuntiet, non eſſe locū ſtatuto: ſed cōcluditur etiam vt ipſe reſarciat, poſſeſſionib. & ſayſinis ex aduerſo per impetrantē deductis non obſtātibus: et cuius quidē intentionis ſeu præfationis tenor talis eſt. Vt vobis dominis cōmiſſarijs etc. vel ſic. Adeo ꝙ vobis etc. vel ſic. Ad fines et effectus quòd vobis venerabilib. viris dominis etc. commiſſarijs in hac parte ſimpliciter deputatis ad exequendum ſtatutum querelæ legis regiæ de nouis diſſayſinis hincinde impetratū et obtentū, per Titiū originariū et Semproniū conſecutiuū impetrātes et impetratos, cōſtet et legitime appareat, de veris, iuſtis, et legitimis poſſeſſionib. et ſayſinis d. Sēpronij: deq; turbis, nouitatib. & impedimētis per d. Titiū ſibi illatis in dd. literis veſtræ cōmiſſionis mentionatis ſpecificatis & infra latius ſpecificandis. et declarandis: & conſtituto vobis ſaltē ad ſufficientiam de conſtare mandatis, per vos veſtrāq; ſententiā ſeu ordinationē dicatur, pnuncietur et declaretur, locū fuiſſe & eſſe ſtatuto querelæ regiæ de nouis diſſayſinis, prædicto ipſius Sēpronij impetrato & obtento, ex aduerſo p parte, d. Titij deductis, productis, allegatis & iuſtificatis nō obſtantibus & per conſequēs locus debati ſeu res cōtentioſa reſarciatur et reſtabiliatur ad vtilitatē d. Sēpronij et alias per vos in omnibus & circa omnia &c. Cape reſiduū vt ſup. Productis igitur dictis articulis admittitur ad probandū, et producit teſtes ſuos, q. examinātur: vt ſup. dictū eſt de teſtib.

originalis impetran. & ſeruatis cautelis præd. in origina-
li impetrantis in productione teſtium ſeruari declara-
tis. Aduerte tamen, quod in articulis turbæ iſta Sem-
pronius impetratus, qui nunc efficitur impetrans, non ha-
bet neceſſario deducere alias turbas, quàm impetratio-
nem & executionem Titij originalis impetrantis, quæ
ſunt formalis turba ipſi Sempronio. Sed ſi alias reales
turbas habeat: puta quia Titius ſe pro domino rei conten-
tioſæ geßit: fructus percepit, aut ipſum Sempronium poſ-
ſidere probibuit ſeu impediuit: vel ſimilia fecit: poterit
pro abundantiori cautela illas turbas ſpecialiter dedu-
cere. Sciendum tamen eſt quod in dictis primis capitibus
ll. regiatum prædictarum ſecundum ſtatuta præfatæ cu-
119 riæ reprimitur numerus effrenatus teſtium: † ita quod
non eſt permiſſa examinatio vltra numerum 10. quæ pro-
hibitio fundari poteſt per c. ſignificauerunt. cum ſeq. ex-
tra. de teſti. & in c. de teſtibus. eodem tit. & in l. 1. in fine.
ff. de teſt. attamen vbi eminet multitudo articulorum
ſeu capitulorum probandorũ per teſtes, tunc faciliter di-
ſpenſatur ſuper ampliori numero, ne ius partis ꝓbantis in-
opia probationũ pereat: quia ꝓbationes non ſunt illo caſu
coanguſtandæ. Septimò factis hincinde inqueſtis ſeu rece-
ptis atteſtationibus per commiſſarium ſeu cõmiſſarios, &
omnibus productis, per vtranq; partium receptis, commiſ-
ſarius vel commiſſarij procedit ſeu ꝓcedunt ad ordinatio
nem ſecundum tamen diuerſos titulos prædictos, qui ſunt
tres; de quibus in forma ſententiarũ ſiue ordinationũ di-
cetur. Sed Seneſcallus Bellicardi et Carſione cõmiſſarius
non conſueuit procedere ad ordinationem: ſed remittit
curiæ committẽti, in qua comparentibus partibus, viſo ꝓ-
ceſſu, fertur ordinatio ſuper. d. 1. c. Sed hoc non variat

ius

ius partium neq; ſubſtantiam. ll prædictarum. Sed antequam commiſſarius ſeu commiſſarij procedat ſeu procedant, conſiderare debet vel debent, ad fines bene vel rectè iudicandi, tam ex parte impetrantis quàm ex parte impetrati, ſequentia.† Et primò ex parte impetrantis at- 120
tendere debet quod impetrans ex parte ſui probet turbã & diſſayſinam: per lec. & no. in §. retinendæ. & in §. com modum. Inſt. de interdictis. & in l. 1. §. quod ait prætor. ff. vti poßi. & in l. 2. C. eod. & præſumitur probata poſſeſſoris contumacia ſi probetur ante turbam & tempore turbæ poſſediſſe, vt volunt Dd. in l. non ignorabit. C. ad exhiben. & in l. ſiue poßidetis. C. de probationibus. & dicitur probare turbam ſufficienter, probato quocunq; actu, per quem impetratus non ſinitur liberè & quietè poßidere: per lecta & not. in prææalleg. l. vim facit. ff. de vi & vi arma. & in l. vim facit. ff. quod vi aut clam. nec requiritur dè neceßitate quod turbans prætendit ſe poßidere: ſed ſufficit turbam illatam fuiſſe: puta præcidiſſe arbores: fructus collegiſſe: colonum expuliſſe: laborantem cenſum vel canonem ſoluere prohibuiſſe, vel quod aliud damni vel inquietationis intuliſſe: per gloſſ. d. l. 1. ff. vti poſ. in §. huiuſmodi autem interdicti: & §. reſtituendæ: facit l. ſi domino in patre & §. ſi vicinus. & §. item videamus. ff. vti poßidetis, quinimo etiam ſi inhibitus per literas manutenentiæ ne turbet ſe opponat, conſueuit talis oppoſitio accipi pro turba, quæ practica inoleuit ex dictis Dd. in c. mandatum. de reſcriptis & in c. ſuborta. de re. iu. & hoc iure vtimur. † Notandum tamen eſt, quod non ſufficeret 121
probari poſſeßionem per inſtrumenta, per lec. & not in l. minus inſtructus. C. de acquir. poſ. & in l prædia. ff. eo. & in c. inter dilectos. de fide inſtrum. † Quæritur, an turba 122

illata poſſit turbās pœnitere, ſic & taliter, quod turbatus non poſſit contra eum intentare remedium dictarum legum. & videtur quod turbans eſſet audiendus, dumtamen offerret omnia integrè emendare & reparare, arg. lec. & no. in l. ſi reus paratus. ff. de procuratoribus. & Inſt. de officio iudicis. §. fin. & l. fideiuſſor. ff. de doli exceptione. Si vero non offerat omnia integrè emendare & reparare, non impediret eius pœnitentiam per lecta & notata in l. inſulam. ff. de verborum obligationibus. & in d. l.
123 *§ fina. ff. vti poſſidetis. † quia effectus dictarum legum eſt, quod ablata per turbantem reſtituātur turbato, & quod à cætero non moleſtet ſeu turbet. l. penul. ff. de aqua quotidiana & æſtiua. Sed ſi turba fuerit facti, non debet de facto reparari. Habet etiam impetratus alia remedia, de quibus ſupra dictum eſt in practica querimoniæ caſus nouitatis & eò remitto, ne repetita membranas occupent.*
124 *† Quæri tamen poteſt, an ſi impetratus clariſsimè doceret de vero titulo impediret reſarcimentum ferendum? & videtur prima facie, quod deberet impedire, per regulam iuris, dolo facit & per l. dolo. ff. de doli exceptio. & per gloſſ. in d. l. ſi de vi. ff. de iudi. In contrarium facit text. & gloſſ. in l. ſi de eo. §. ſi ſeruum. ff. de acquiren. poſſeſ. accedunt lect. & not. in c. paſtoralis præal. de cauſa poſ. & proprie. & in c. licet cauſam. §. ex præmiſsis. verſic. maximè. extra de proba. & ideo eſt pro hac parte bona, quia petitorium & poſſeſſorium nihil habent commune. præal. §. nihil commune. in l. naturaliter. ff. de acquiren. poſſeſ. tum & alia ratione, ne quis in ſua cauſa ius ſibi dicat, autenti. propria in rubro & nigro. C. ne quis in ſua cauſa. & C. quando liceat vnicuiq;. & in l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. Cætera vide in præcedenti l.*

queri-

querimoniæ nouitatis, quæ poſſunt practicæ huius legis regiæ, de nouis diſſayſinis adaptari. Octauò his omnibus completis commiſſarius procedit ad ſuam ordinationem quæ diuerſificatur tripliciter, ſecundum triplicem modum experiendi ſupra permiſſum. Nam aut impetrans ſolus facit proceſſum, ſic quod impetratus nil obſtat vel opponit, & tunc fertur vno modo ſententia. Aut impetrans non iuſtificat, ſed impetratus opponit, & obſtat propter liquidas contrarias poſſeſſiones, & tunc fertur alio modo. Aut & tertiò originarius impetratus pariter coimpetrat: vt ſuprà dictum eſt, & tunc fertur ſententia in alia forma. quarũ formæ ſequuntur & poſſunt eſſe tales: Et primò quando impetrans ſolus facit pceſſum ſic, ꝙ impetratus nil obſtat vel opponit, poteſt ſic formari ſententia.† Viſis noſtræ commiſſionis literis, necnon deductis, 125 *productis, probatis, & iuſtificatis, per dictum Titium impetrantem, quia nobis conſtitit & conſtat ſaltem ad ſufficientiam de contentis in dictis literis dictæ noſtræ cõmiſſionis ratio legis regiæ prædictæ mentem noſtræ commiſſionis tenorem ſtylumq́ꝫ & practicam curiæ domini committentis inſequentes. pronunciamus & declaramus locum fuiſſe & eſſe ſtatuto querelæ legis regiæ de nouis diſſayſinis, & propterea locum debati fore & eſſe reſarciendum & reſtabiliendum ad vtilitatem dicti Titij impetrantis, quem noſtra præſenti ordinatione reſarcimus & reſtabilimus, turbas, nouitates, & alia impedimenta tollendo & amouẽdo, debatumq́ꝫ rem contentioſam, & per partes interdictas ad manum regiam tanquam ſuperiorem ponimus & reducimus, inhibendo & inhiberi mandando dicto Sempronio impetrato ne in præiudicium dicti reſarcimẽti manuſq́ꝫ regiæ appoſitionis quicquam attentet,*

tentet, & vel innouet, attentariq́; ſeu innouari faciat vel procuret per ſe: vel per alium directè ſeu per obliquũ, & in ſignum omnium præmiſſorum arma regia floribus lilij depicta in altera parte loci contentioſi iubemus affigi, aſsignantes partibus, ſi ſuper ſecundo capite dictæ legis experiri voluerint ad talem diem &c. in curia domini talis vel talis à qua noſtra emanauit commiſsio literas & ſeruien. ſuper hoc procedendo, & hoc nono. Decimò, lata dicta ordinatione, commiſſarius concedit literas executorias dictæ ſuæ ordinationi parti reſarcitæ pro illa executione demandanda & in vim illius compellitur turbator, inquietator, ſeu moleſtator ad fructuum per eum medio turbæ inquietationis ſeu moleſtationis præceptorũ reſtitutionem, per l. 1. §. ex die, cum ibi notatis. ff. de vi & vi arma. & l. videamus. §. in Fauiana. ff. de vſuris: cum ſimilibus: & ſi opus eſt ipſemet cõmiſſarius partem ad hoc

126 prætura viribus conſtringit. † Secundo vero caſu ſcilicet quando impetrans non iuſtificat, vel iuſtificat ſed impetratus opponit & obſtat, propter liquidas contrarias poſſeſsionis deductiones & iuſtificationes, & tunc fertur vt ſequitur ſententia. Viſis noſtræ commiſsionis literis necnõ hincinde deductis, productis, probatis, & iuſtificatis per vtranq; partium cum nobis non conſtiterit ſeu conſtet ad ſufficientiam de conſtare mandatis narratis & expreſsis in literis noſtræ commiſsionis: imo pronunciamus & declaramus non fuiſſe vel eſſe locum ſtatuto querelæ legis regiæ de nouis diſſayſinis pro parte Titij contra Sempronium impetrato, & per conſequens nos non poſſe procedere ad vlteriora noſtræ dictæ commiſsionis, niſi in aſsignando dicto impetranti ad comparendum coram domino noſtro committente viſurum ad cauſam temere

impe-

impetrationis ſe condemnari, erga impetratum in expen. & quem noſtra præſenti ordinatione ad diem &c. immediatè ſequentem aßignamus literas & ſeruientem ſuper his concedendo. Tertio autem caſu ſcilicet quando originarius impetratus pariter comparet, tunc ſi originarius impetrans potioribus iuribus & poſſeßionibus fulciatur, fertur pro eo ſententia: vt ſuprà dictum eſt.† Si vero 127
impetratus & ſecundo loco impetrans ſimiliter melioribus iuribus, poſſeßionibus fulciatur: fertur pro eo contra originarium impetrantem ſententia ſeu ordinatio, & forma vnius eſt forma alterius, vt ſequitur. Viſis noſtræ commißionis literis, necnõ hincinde per vtranq; partium deductis, productis, probatis, & iuſtificatis vt ſuprà in prima forma, pronunciamus & declaramus fuiſſe & eſſe locum ſtatuto querelæ legis regiæ de nouis diſſayſinis, ꝑ parte Titij contra Sempronium, vel econtra prout caſus euenit, impetratum ex aduerſo pro parte talis vel talis, ſupple contra quem refertur reſarcimentum, deductis, productis, allegatis, & iuſtificatis non obſtantibus, & per conſequens turbas nouitatis & impedimẽta appoſita & oppoſita fore & eſſe tollendas, amouendas, & quæ noſtra præſenti ordinatione tollimus & amouemus, debatum & rem contentioſam ad manum regiam tanquam ſuperiorem &c. Cape reſiduum vt in prima & de executione eiuſdem vt ſuprà dictum eſt poſt primam formam.† Ad- 128
uertendum tamen eſt, quod in vtraq; lege regia prædicta poteſt euenire caſus, quod vtraq; partium æqualiter probat poſſeßionem & titulum: & iſte eſt caſus multum inopinatus, commiſſarijs etiam executoribus dictarum legum, nec reperitur alia via tutior cõmiſſarijs, quàm remittere cauſam decidendam conſilio curiæ, cuius eſt co-

gnitio

gnitio ſecundi capitis, in qua quidem curia ſpeculari debet, ſi ſit omnimoda paritas tituli & poſſeſsionis, q. a quantumcunq; parua inſurgat diſparitas, ſufficeret pro reſarcimento ferendo, in fauorem præcellentis in petitorio vel poſſeſſorio. argum lec. & not. in prædicta l. 1. C. vti poſsi-de. & in c. licet. de probat. ita quod vbi vterque probaret recentem, antiquam poſſeſsionem, ſed vnus antiquiorem de vno anno, vel fortè minus illa pauca diſparitas ſufficeret. ar. lec. & no. in dictis iuribus & in c. cum eccleſia.
129 de elec. † Vbi vero tanta eſſet petitorij & poſſeſſorij æqualitas, quod vix vel raro contingit, tunc pronunciandum eſſet vti poſsidetis ita poſsideatis, ex mente dictorum iurium cum aditione tamē prohibitionis in ſententia, ne altera ipſarum partium ad arma ſeu viam facti procedere haberet. ſub pœna, & poſſet eo caſu talis formari ſenten-
130 tia. † Viſis cunctis quæ hincinde per partes coram nobis deducta & iuſtificata iura poſſeſſoria partium æqualia reducuntur, ſic & taliter, quod ſine pleniori iuris & poſſeſſorij partium prædictarum examinatione, pro præſenti non poſſumus alteri partium iam dictarum ſtatum cauſæ ſeu rei contentioſæ recredentiam adiudicare: ideo per hanc noſtram ſententiam ſeu ordinationem pronunciamus & declaramus, quod partes prædictæ vt hucuſq; poſſederunt in futurum ſub manu tamen regia poſsideant omnem portum & vſum armorum ac omnem viam facti, dictis paribus, ſub pœna centum marcarum argenti. 25. 50 100. mille &c. ſecundum qualitatem perſonarum mulctandarum, domino noſtro regi applicanda, interdicendo. Et hoc totum per modum prouiſionis, & donec partibus latius auditis per curiam, à qua noſtra emanauit commiſsio, aliud fuerit, aſsignando dictis partibus legi-

legitimè comparituris in dicta curia ad diem &c. de dictis eorum iuribus, & poſſeſſionibus, latius docturis & iuſtificaturis, vt cunctis viſis partibuſq; prædictis latius auditis, per eandem curiam ordinari valeat, quod iuſtũ fuerit, & rationis literas & ſeruientẽ ſuper his concedendo. Ego tamẽ tutius reputarem, ꝙ hoc caſu practicaretur ſequeſtrũ ad inſtar legis querelæ nouitatis, ne partes ſub colore proximæ dictæ ſentẽtiæ, ꝓhibitione non obſtante, venirent ad arma, & eſſet conſultius proceſſum, de quo ſuprà dictũ eſt in practica dictæ legis querimoniæ nouitatis practicare quæ ſequeſtratio de iure hoc caſu ſatis videtur permitti, p lec. & no. in l. æquiſſimum. in prin. ff. de vſufr. per quã probatur quod debet iudex prouidere, ne partes contendentes veniant ad arma. Notandum quod in iſtis primis capitibus dictarum legum regiarum, duo regulariter ceſſant. Primò obiectus contra teſtes: ſecundò appellatio ab ordinatione. Et dico primò obiectus contra teſtes ſalua diſtinctione quæ ſequitur. † Nam licet regula- 131
riter teſtium reprobatio non admittatur in iudicio ſummario per lec. & no. per Dd. in d. c. veniens. de teſti. ex eo, quod primum caput dictarum legum eſt ſummarium, & obiectus teſtium altam exigunt indaginem: vt ſuprà viſum eſt in caſu nouitatis: & iuris eſt, quod exceptio requirens altiorem indaginem quàm iudicium vel cauſa ad quod vel quam proponitur, defertur in alio iudicio ſecundũ lec. & no. per Dd. in l. 2. C. de edic. diui Adri. tollen. vbi vero non requirit altiorem indaginem, ſed illicò poſſunt expediri, & tunc debent admitti arg. notatorum in c. paſtoralis. §. præterea. de offic. deleg. & in c. non ſolum. de app. lib. 6. & in l. ait prætor. ff. de iureiu. Dixi ſecundò ꝙ non admittitur appellatio: et hoc regulare eſt in

rubro & nigro cum ibi lec. & not per glo. & Dd. C. ſi de momentanea poſſeſſione appellatum fue. Veruntamen cir
132 *ca hoc cadit diſtinctio quia licet regulare ſit † quod ab adiudicatione momentaneæ poſſeſſionis non appelletur: poteſt tamen à medijs, per quæ ad dictam adiudicatio-*
133 *nem peruenitur appellari puta † à denegatione viſionis ſeu conceſſionis copiæ commiſſionis, quia quilibet commiſſarius præſumitur priuata perſona, niſi doceat de ſua cō-*
134 *miſſione, per lec. & no. in c. cum in iure. de offi. dele. † vel ab arcta dilationis conceſſione, per lec. & not. in c. prete-*
135 *rea. de dilatio. † vel à denegatiōe audiētiæ. ar. lec. & no. in l. fi. §. illud in fi. C. de tem. appel. et in c. cū ſit generale de foro compe. quia non ſolū permittitur à talibus appellari, imo etiam in partem formalem iudex accipitur vt in c. dominus. 23 q. 2 faciunt lec. & not. in c. fi. de reſcriptis: et hinc vidi ſæpiſſimè apud nos practicari, quod commiſſarij qui circa præmiſſa delinquebant ex ordinatione curiæ, viſo proceſſu abuſiuè per eos facto, adiornabantur inſtante procuratore regio intitulato contra eos reſponſuri, & merito, per ea quæ leg. et not in l. fin. C. de pœna iudicis qui malè iudica. & 2. q. 6. c. hoc etiam. & in c. cum æterni. de re iu. in ſexto: & ideo caueant ſibi tales commiſſarij, quod præce, pretio fauore, vel odio non procedant ſed regulatè, iuridicè, ritè, ac rectè exequantur, quia quanquam prima capita dictarum legum ſint ſummaria, non tamen adeo ſunt ſummaria, quin partes audiantur per lec. & not. in cle. diſpendioſam. de iudicijs et in cle. ſæpe. de verb. ſig. & in l. etiam. §. vl: i. ff. de minoribus. & in l. illata. C. de fide inſtru. & in aut. ſi quis in aliquo. C. de edend. in c. Albericus de teſtibus & in pluribus*
136 *alijs iuris partibus, † & iudex vel commiſſarius faciens*
litem

litem ſuam tenetur parti ad omnia damna & intereſſe, ſecundum lec. & not. in d. l fin. C. de pœna iudi. cum ſequentibus iuribus praalle. Et ideo cauti debent eſſe tales commiſſarij & iudices primorum capitum dictarum legum, ꝙ omnia prudenter faciant, quia melius eſt modicũ tardare, quàm præcipitanter & temerè procedere, & ſe periculis ſpiritualibus & tẽporalibus exponere. † Vbi vero appellatio ſine iuſta cauſa vel grauamine interponitur 137
ipſe commiſſarius iuſtè illam refutare poteſt et debet per lect. & not. in c. cum appellationibus friuolis. de app. lib. 6. & poteſt eſſe forma appellandi talis. † Aduertendum 138
eſt præambula, quod in exordijs appellationum interponendarum non poteſt certa forma dari: quia exordia nõ ſunt de ſubſtantia: & ideo fiunt ſecundum motum animi dictantis, aliqui enim ſic, vt ſequitur exordiuntur. Exiſtens coram vobis & cætera. Vel ſic. Conſtitutus coram vobis &c. Comparens coram vobis &c. vel ſic. Veniens coram vobis &c. vel ſic. Secundum trutinatam formam appellationis remedium &c. Alij vero magis rhetoricè & in practica triti exordiuntur ab aliquo eleganti dicto: ſuper quo tanquam in cardine reuoluitur appellandi cauſa & retento themate præmiſſorum grauaminum ſcilicet denegationis, viſionis ſeu cõceſſionis copiæ commiſſionis, & dationis arte dilationis, ac denegationis audiẽtiæ. Dictum exordiũ communẽ habens reſpectũ ad dicta tria grauamina poteſt eſſe tale. Scriptum eſt. ꝙ in iudicijs nõ debet eſſe acceptio perſonarũ: vt in c. nouit. de iudi. vel ſic. Potiſſima iudiciorũ pars conſiſtit in partiũ diſceptatione per lec & no. in c. 1. de ſequeſtra. poſ. & fruc. quia negotiorum merita partium aſſertione panduntur. C. ſi per vim vel alio modo: et cũ ita ſit ꝙ vos venera-

nerabilis vir domine talis &c. commiſſarius aſſertus ad exequendum primum caput l. regiæ querelæ. de nouis diſſayſinis pro parte & ad inſtantiam Titij cõtra me Sempronium impetratum, quo zelo dictus neſcitur, denegaueritis mihi viſionem ſeu copiã literarum veſtræ prætẽſæ commiſsionis. Et his non contentus tamen corã vobis compariturum infra trium horarũ ſpatium in loco contentioſo aſsignaſtis. quod mihi impoſsibile erat, ex eo quod domicilium meum, in quo morã facere conſueui, diſtabat et diſtat à loco prædicto contentioſo quatuor leucis, & ſic non fuit mihi poſsibile quod in tam breui termino inſtructus coram vobis comparere potuerim. Et licet ex poſtfacto, et quamprimum potui, corã vobis comparuerim, & ad deducendum, probandum & iuſtificandum iura mea tamẽ admitti petierim: vos tamẽ grauamina prædicta iampridem mihi illata multiplicando me admittere et audire noluiſtis, quinimo præcipitãter & me inaudito ad veſtrã talem qualẽ, nullam, abuſiuam, iniquam, & iniuſtã proceſsiſtis ordinationẽ, per quã me iuſta, legitima, pacifica, & quieta mea poſſeſsione iure incognito fauore nimio dicti Titij impetrantis priuaſtis, & alia plura grauamina, de quibus per proceſſum liquebit, mihi intuliſtis, amplioraq́ inferre comminati fuiſtis, ex quibus & alijs ex proceſſu reſultantibus ſentiens me ſupra modum oppreſſum & aggrauatum, timenſq́ magis atq; magis in futurum opprimi et aggrauari à vobis totaliq́ veſtra poteſtate, audientia & cognitione, dictiſq́ grauaminibus mihi illatis & inferri amplius comminatis, in & cum his ſcriptis prouoco & appello, ad sereniſsimum & chriſtianiſsimum dominum noſtrum regem, eius metuendam parlamenti ſupremam curiam, necnon ad dominum &c, et ad illum

ſeu

ſeu ad illos, ad quem vel quos mea præſens appellatio deuolui de iure, ſtylo, vel cõſuetudine potuerit ſeu debuerit, petens Apoſtolos & literas dimiſſorias ſemel, ſecundo & tertio ſæpius inſtanter et inſtantiſsimè mihi dari & concedi petendo à quorum denegatione iterum, prout et ad quos ſupra prouoco & appello, proteſtans de huiuſmodi mea appellatione proſequenda via nullitatis, querelæ, iuſtitiæ, defectus, abuſus ſeu iniquitatis, aut alia qualibet via iuridica & mihi permiſſa, ſubmittẽs me & bona mea protectioni & ſaluegardiæ domini ſeu dominorum prædictorum, inhibens, quantum de iure poſſum, & valeo, vigore meæ præſentis appellationis, ne quicquam in contrariũ & mei præiudicium attẽtare ſeu innouare habeatis, de quibus et reſpõſione peto inſtrumentum à vobis notario, teſtes præſentes inuocando. † Forma vero reſpõdendi appellationi poteſt eſſe talis. Viſa tali quali cedula appellatoria, nobis pro parte Sempronij impetrati reddita, in qua ſe per nos grauatũ fuiſſe prætendens à nobis appellare ſatagit, quanquam dicta appellatio tanquã ſuper merè falſis et doloſè adinuentis fundata, reſpõſione non mereatur, attamen ne aures dominorũ ad quos appellare ſatagit, falſis & doloſis grauaminum adinuẽtionibus imbuerentur, duximus, vt ſequitur, reſpondendum. Et primò ad id quod dicitur, nos viſionem ſeu copiam noſtræ cõmiſſionis denegaſſe contrarium apparet ex actis et proceſſu corã nobis agitato per cuius tenorẽ apparet, ꝙ dicto impetrato viſionem & copiam dictæ noſtræ commiſſionis votiuè cõceſſimus. Ad ſecundũ vero ex aduerſo grauamẽ prætenſum, de arctatione dilationis, reſpondemus, ꝙ appellare, nitens ex eo, ꝙ ſe grauatum legitimè prætendere non poteſt, quia dictus Sempronius impetratus fuit 139

de die ad diem citatus, compariturus ad locum cõtentioſum diſtantem à loco ſuæ habitationis per duas leucas, & ſic apparet quod habuit ampliſsimam dilationem ad comparendum. Quo vero ad tertiũ et vltimum grauamẽ ſuper denegatione audientiæ fundamentum, reſpõdemus ꝙ totum oppoſitum eſt veritas, vt ex tenore proceſſus coram nobis agitati apparet. Nam ſemper & continuè obtulimus dicto Sempronio impetratò & appellare nitenti ipſum benignè audire in omnibus admiſsibilibus, & ſic ex his apparet ipſum ſine cauſa aut ſaltem ſine legitimo grauamine appellare. Quare ex his & alijs ex proceſſu reſultantibus, dictam eius appellationem tanquam friuolam & inanem à nullo ſaltem legitimo grauamine interiectam peccantem, qua in materia & forma non admittimus, dictam reſponſionem pro apoſtolis refutatorijs, cum dimiſſorijs non ſit locus, honore tamen & reuerentia dominorum ad quos appellare nititur, ſemper
140 *ſaluis concedendo † Expedito igitur, vt præmiſſum eſt, primo capite dictæ l. regiæ querelæ. de nouis diſſ.yſinis fit tranſitus ad ſecundum vt ſequitur. Nam die aſsignata partibus per commiſſarium primi capitis proceſſuris, ſuper ſecundo, in curia, à qua ſua emanauit commiſsio, comparet pars reſarcita, cum proceſſu ſeu expletis primi capitis, ſi illum tam cito habuiſſe potuerit, aut cum literis reſarcimenti, in quibus inſerit ordinatio reſarcimenti, & in præſentia partis contra quam proceſsit reſarcimẽtum, ſi cõpareat vel in eius contumacia petit procedi ſuper dicto ſecundo capite, & procedendo, niſi pars aduerſa det factã ſeu ponat, det et articulet ttur de iure ſuo, petit reſarcitus ſe diffinitiuè manuteneri, & manum regiam ac omne aliud impedimentũ in re contentioſa appoſitũ tolli & amo-*

& amoueri ad vtilitatem ipſius impetrantis, & tunc aut pars impetrata & citata captat terminum ad hoc faciendum, aut nō, puta quia non comparet, primo caſu petit copiam expletorum primi capitis, & terminū congruum ad dandum facta, hoc eſt deducendū ponendum, & articulandū latius de iure ſuo, quæquidem copia & dilatio ſibi conceduntur. Impetrans vero & reſarcitus petit interim, quod reſarcimentū ſuum ſortiatur effectum, ſuper quo interloquitur iudex. Si non impugnetur ordinando, interim illud ſuum debere ſortiri effectum, & ſuper hoc concedit literas ſuas. Si vero impugnetur, puta de nullitate, quia impetratus dicit expleta nulla, ex eorum tenore deducens nullitates in ſcriptis, quas reperit reſultare ex actu, & tunc talis nullitas in promptu propoſita & pbata impedit ſortimentum dicti reſarcimenti, donec viſis expletis appareat, ſi proceſſus ſit validus vel nullus, per l. 4. §. condemnatum cum ibi lectis & notatis. ff. de re iudi. Sed appunctat inde nil noui fieri, donec viſis expletis ſeu proceſſu primi capitis aliud fuerit ordinatum. Si vero aliud proponatur ad impedimentum ſortimentum dicti reſarcimenti, quod altiorem indaginem exigat: tunc talia non impediunt ſortimentum, imo ordinat iudex reſarcimentum ſuum ſortiri effectum. Cum vero impetratus eſt contumax, & non comparet, iudex concedit literas impetranti ad iterum citari faciendum impetratum, proceſſurum in cauſa dicti ſecundi capitis, & cum intimatione, quod impetrans & reſarcitus diffinitiuè & fortius manutenebitur, & quod manus regia tolletur ad vtilitatem impetrantis & reſarciti, & ſuper hoc concedit ſuas literas quas exequi facit pars, interim reſarcimentum ſortitur effectum. Adiornata igitur parte

 impe-

impetrata, compareret impetrans ad diem aſſignatam, qui in præſentia partis ſi compareat, aut in eius contumacia, quam accuſat, petit ſe manuteneri diffinitiuè, & manum regiam tolli ad ſui vtilitatem, cum expenſis et ſi citatus non compareat: manutenetur impetrans, et tollitur manus regia ad ſui vtilitatem, & condemnatur impetratus in expenſis. Si vero citatus compareat & velit de iure ſuo docere, audiatur, & copia proceſſus primi capitis ſibi conceditur ſuis ſumptibus et expenſis qua quidē copia habita dat, ponit, & articulat de iure ſuo, ſub forma ſequenti.

141 *† Adeo ꝙ vobis domino, ſuper, à quo emanauit commiſſio, et cui ſecundi capitis cognitio pertinet &c. vel ſic. Vt vobis vel ſic. Ad fines & effectus ꝙ vobis clariſſimo, magnifico & potēti viro domino Seneſcallo Bellic. & Nem. ſeu veſtro locūtenen. & veſtræ venerabili præſidali curiæ conſtet et legitimè appareat de bonis iure & iuſtitia, rectaq́; oppoſitione & defenſione iuſtis et legitimis poſſeſſionibus, vſibus, iuribus, facultatibus & ſayſinis ſeu quaſi Sēpronij impetrati deq́; malo iure, iniuſta cauſa et temeraria impetratione, nullaq́; & abuſiua per commiſſarium primi capitis ſtatuti querela legis regiæ, de nouis diſſayſinis ꝑ parte Titij impetrātis executione & vel per vos veſtramq́; diffinitiuam ſententiam dictus Sempronius impetratus in dictis ſuis poſſeſſionibus, iuribus, vſibus, facultatibus, & ſayſinis ſeu quaſi manuteneatur & conſeruetur, manusq́; regia ac omne aliud impedimentum in rebus contentioſis appoſitum tollatur, & amoueatur ad vtilitatem dicti Sempronij, dictus vero Titius, tanquam temerè impetrans in omnibus expenſis factis & fiendis de quibus dictus Sempronius proteſtatur, condemnetur, condemnatusq́; cogatur & compellatur, & aliàs ius & iuſti-*

iuſtitia eidem Sempronio fiat & adminiſtretur. Ad hos ſiquidem &c. Cape vt ſuprà. Datis igitur dictis articulis, iudex eos admittit ſaluo iure impertinentium & non admittendorum, & fit inqueſta, ſeu recipiuntur atteſtationes ſuper eis, & curiæ reportantur, quibus reportatis, ſi impetrans reſarcitus velit replicare, latiusq́ ponere & articulare de iure ſuo, admittitur: quo admiſſo deducit, ponit, & articulat vt ſequitur. † Ad repellēdum quædam pro parte Sempronij impetrati contra Titium impetrantem inciuiliter, iniuſtè, doloſè, adiunctè, & impertinenter deducta, et vt illis non obſtantibus, per vos magnificum & potentem &c. veſtramq́ diffinitiuam ſententiam dicatur, pronuncietur, & declaretur per commiſſarium primi capitis dicta l. regia bene & debitè fuiſſe proceſſum, cognitum, & ordinatum, & pro parte dicti Sempronij opponentis perperam indebitè, & iniuſtè oppoſitum: & per vos veſtramq́ præfatam ſententiā dictus impetrans ex aduerſo deductis, productis & iuſtificatis non obſtantibus, in dictis ſuis poſſeſsionibus, iuribus, facultatibus & ſayſinis ſeu manuteneatur et conſeruetur manuſq́ regia, ac omne aliud impedimentum in dictis iuribus contentioſis appoſitum tollatur & amoueatur ad vtilitatem dicti Titij impetrantis. Dictus vero Sempronius impetrans & opponens in omnibus expenſis, factis & fiendis de quibus in contrarium proteſtatur, condemnetur, condemnatusq́ cogatur & compellatur, ad hos ſiquidem etc. Cape reſiduū vt ſuprà. Datis igitur prædictis articulis, & ad probandum, ſaluo iure impertinētium et non admittendorum, amiſsis fit inqueſta ſeu recipiuntur atteſtationes, & facta ꝑducuntur, et ſi Sēpronius impetratus velit replicare admittitur et replicādo impugnat 142

articulata Titÿ impetrantis. Et ſtylus replicandi ſatis poteſt colligi ex præcedentibus, & pariter faciet ſuper articulis ſuis inqueſtam ſeu atteſtationes & reportabit curia, & pariter vice mutua Sempronius, ſi velit duplicabit. & ſic hincinde fient pares in numero inqueſtæ quia nihil debet licere impetrãti, quin liceat impetrato. Et his geſtis cõcluditur proceſſus, niſi partes velint obÿcere vel contradicere teſtibus & documentis, qꝫ eis licet, ſi velint, & ſuper obiectibus & contradictis quatenus in facto conſiſtunt, facere inqueſtas ſeu recipi facere atteſtationes et illas reportare curiæ & in eiſdem & obiectibus & contradictis poteſt obÿciens vel contradicens de iuribus ſuæ partis per deductionem & allegationem rationum & iurium edocere, in quibus quidem obiectibus & contradi-
143 ctis & allegationibus poterit obÿciens & contradicens & allegans, vt ſequitur, intendere & exordiri. † Vt per clariſsimum, magnificum, & potentem virum &c. nullus reſpectus habeatur in iudicando, proceſſum ſuper ſecundo capite legis regiæ querelæ, de nouis diſſayſinis coram vobis exorditum, & pendentem, indeciſum, inter Titium impetrantem & certum impetratum, ad teſtificata producta & allegata pro parte dicti Sempronÿ: & quod illis non obſtantibus concluſiones pro parte ipſius Titÿ impetrantis ſæpe ac repetitæ, aſſumptæ & adiudicari petitæ eidem adiudicentur: & aliàs ius & iuſtitia &c. Cape reſiduum vt ſuprà & de obiectionibus contra teſtes pariter ſuprà in caſu nouitatis. His igitur omnibus ſic geſtis, aſsignatur partibus ad audiendum ſententiam in cauſa ferendam. ad certam diem tunc futuram. Et poteſt iudex iterum. ſi cauſam habeat dubiam reportare in conſilio curiæ ſuæ & iuxta dicti conſilÿ deli-

deliberationem ferre ſententiam, cuius tenor poteſt eſſe talis. † Viſo proceſſu, & eius meritis in petitorium curia 144 *noſtra conſilio mature & accurate examinatis, per hanc noſtram diffinitiuam ſententiam, quam more maiorum noſtrorum pro tribunali ſedentes in his ferimus ſcriptis, pronunciamus, & declaramus per commiſſarium primi capitis bene & debite fuiſſe proceſſum & reſarcitum, dictumq; Titium impetrantem fore & eſſe fortius manutenendum, manumq; regis & omne aliud impedimentum appoſitam & appoſitum tollendam et amouendum. Et quem noſtra eadem ſententia manutenemus & conſeruamus, dictamq; manum regiam & alia quaecunque impedimenta tollimus & amouemus, dictum Sempronium impetratum praefato Titio impetranti procuratorum ipſarum partium miniſterio in omnibus expen. hucuſque factis condemnando, illarum taxatione nobis et curiae noſtra in poſterum reſeruata. Et quia haec ſententia eſt diffinitiua, poteſt grauatus verbaliter appellare, cui appellanti tenetur iudex reſpondere & deferre per l. quoniam iudices. C. de appell. cuius quidem reſponſionis tenor poterit eſſe talis.† Et nos iudex praedictus intenti reſpondemus, quod intendimus bene & iuſte iudicaſſe, & vos in* 145 *nullo grauaſſe, & per conſequens dictam veſtram talem qualem appellationem minime fore admittendam, prout nec admittimus, niſi et inquantum domini ad quos appellare nitimini, illam duxerint admittendam praeſentem reſponſionem Apoſtolis debitis, honore tamen & reuerentia dictorum dominorum, ad quos appellare ſatagitis, ſemper ſaluis, concedendo. Oblatis igitur libellis praedictis, proceditur quinto ad litis cōteſtationem, in quo praemitto quod † cauſae quae in iudicijs aguntur ſunt in duplici* 146

 diffe-

differentia. Nam quædam ſunt in quibus plenaria, quædam vero, in quibus ſummaria requiritur cognitio de quibus in cle. diſpendioſam de iudi. & in cle. ſæpe. de verb.
147 *ſignifi.* † *Et in iudicijs in quibus proceditur ſummarie nõ exigitur formalis litis conteſtatio: quia ſufficit quæcunque iudicialis contradictio, vt in c. quoniam frequenter, vt lit. non conteſt. & per lec. & not. per Dd. in l. ſi fundus. §. in vendicatione. ff. de pig. & in l. inſtrumẽta. C. de prob.*
148 *& in l. ſancimus. §. cum autem. C. ad Treb.* † *Fit autem litis conteſtatio negatiue vel affirmatiue. De negatiua litis conteſtatione ſatis aperit. l. 1. C. de litis conteſt. & l. 2. C. de iura. calum. & c. 1. de li. conteſt. De affirmatiua vero loquuntur. l. Iulianus. ff. de confeſ. l. ſi debitori. ff. de iudi. & l. proinde. §. vl. ff. ad l. Aq. Qualiter autẽ fiat litis conteſtatio, iura prædicta ſatis aperiut nã fit ſeu fieri poteſt, vt dictum eſt, negatiue vel affirmatiue. Et quando fit negatiue probata intentione agentis, ſequitur cõdemnatio. Si vero fiat affirmatiue, nullæ ſunt partes iudicis in cognoſcendo: ſed tantummodo in pronunciando, & ita*
149 *intelligatur. §. fin. l. proinde præall.* † *Circa vero tempus litis conteſt. aliquando incidit iuramenti calumniæ præſtatio & dixi aliquando quia tacite poteſt remitti à parte parti. ar. no. ff. de procura. l. filiusf. §. veterani. Et ideo cõſiderare debet actor, ſi expedit ꝙ iuretur in cauſa de ca*
150 *lũ.* † *Quod quidẽ iuramentũ cõtinet 4. capita, vnde verſ.*

Illud iuretur quod lis ſibi iuſta videtur.
Et ſi quæratur: verum non inficietur.
Vt lis tardetur dilatio nulla petetur.
Nil promittetur vt falſa probatio detur.

151 † *Si autem tale iuramentum calumniæ omittatur, non autem expreſſe poteſt iudex exigere ex officio ſi velit. Et*

tunc eſſet dãda dilatio ad iurandum de calumnia ſi petatur.† Et ſi vna pars iuret & alia nolit iurare, aſſerta in 152 *libello contra eum habentur pro confeſſatis.† Et principa* 153 *les perſonæ, ſi ſint præſentes, tenentur iurare. ſi autem ſint abſentes: poſſunt iurare per procuratorem habentem ad hoc mandatum ſpeciale, vt in d.l.2.C.de iura. calum. & auten. ibi poſita: & in c.1. quaſi per totum, de litis conteſta. Vbi autem petitur præſtari hincinde iuramentum primo præſtandum eſt, ab actore quam ab reo vt in d.l.2. in prin. C. de iura. calum.† Et licet vt dictum eſt poſſit ta* 154 *cite remitti iuramentum calumniæ, non tamen expreſſe. d.l.2.§. ſed quia veremur.† Notandũ, quod ſi reus reſpon* 155 *deat obſcure litem conteſtando compellitur reſpondere clare, alioquin punitur ac ſi taceret, vt ff. de interro. ac. l. de ætate. §. qui tacuit. & §. quod autẽ. & §. nihil intereſt, † ſi autem dubitat datur ei tempus ad deliberandum, niſi* 156 *eſſet perſona ſuſpecta ad malignandũ. ff. de interro. ac. l. qui interrogatur, & ff. qui ſatiſda. cogun. l. ſi fideiuſſor. Hæc pauca de iuramento calumniæ, pro nunc ſufficiant: quia cætera faciliter poſſunt videri & haberi per lect. & no. in præal. iuribus.*

De probationibus, rubrica 3.

SVMMARIA.

1 Probatio eſt anima proceſſuum.
2 Probationum requiſita quatuordecim.
3 Teſtes ſunt producendi præſente parte aduerſa, vel ea per contumaciam abſente.
4 Teſtes iurati producendi ſunt.
5 Teſtium ſumptus pars producens miniſtrare debet.
6 Interrogatoria teſtium quomodo fieri debeant.
7 Interrogatoria in ſcriptis redacta iudici ſunt tradẽda.
8 Teſtes vltra tertiam productionem produci non debent, niſi cum ſolennitate.

Teſtium

9 Teſtium productio quot dilationes requirat, de iure & conſuetudine.

10 Teſtis obſcure deponens, poteſt dictum ſuum interpretari.

11 Teſtis errorem ſuum in continenti corrigere poteſt.

12 Publicatione teſtium facta, iudex eorum depoſitiones examinat.

13 Teſtes quo caſu iterum ſint examinandi.

14 Teſtes compelluntur per iudicem teſtificari in ciuilibus, ſecus in criminalibus.

15 Teſtium effrenatam multitudinem iudex pati non debet.

16 Teſtium effrenata multitudo eſt vltra quadrageſimũ numerum.

17 Teſtes lite non conteſtata, non admittuntur, ex parte actoris, niſi in caſibus &c.

18 Teſtes ſuos reus producere poteſt.

19 Teſtis cauſam ſui dicti exponere debet.

20 Teſtificatis didicitis ab altera parte, nullo modo de cætero teſtes producendi ſunt.

21 Poſt didicita teſtificata, quibus caſibus liceat de nouo teſtes producere.

22 Teſtes non tenentur reddere rationem ſui dicti, niſi fuerint requiſiti & quibus caſibus fallat, & nu. 35.

23 Actori volenti probare intentionem ſuam per teſtes vel inſtrumenta, quid incumbat.

24 Interrogatoriorum materia, remiſsiue.

25 Probare volenti quæ & quales dilationes concedantur.

26 Dilationes longiores dantur pro teſtibus examinandis & producendis, qui extra prouinciam vel vltra mare degunt.

27 Teſtium examinatio quomodo per literas commiſſarias iudici, ſub quo degunt, committatur.

28 Teſtium examinatio committitur hodie notario cauſę, in ciuilibus, ſecus in criminalibus.

29 Actoris intentione probata, admittitur reus, cum iiſdem dilationibus ad probandum.

Iudex

30 Iudex ad quaſdam qualificationes teſtium aduertere debet.

31 Bonitas rei alia eſt intrinſeca, alia extrinſeca.

32 Teſtes ſuper qualitatibus intrinſecis interrogati debent reddere rationem ſui dicti.

33 Dictum teſtis debet concludere.

34 Teſtes ſuper qualitatibus extrinſecis interrogati, nō tenentur reddere rationem ſui dicti.

36 Teſtes tenentur reddere rationem ſui dicti, etiam nō interrogati, interrogati ſuper his, quæ ſenſu non percipiuntur.

37 Teſtis ſuper dominio interrogatus, rationem ſui dicti, reddere tenetur.

38 Dominij probatio difficilis eſt.

39 Dominium probandi tres ſunt modi magis vſitati: fama, proſcriptio, & præſentia teſtis in traditione.

40 Præſcriptio eſt vnus modorum acquirendarum rerum.

41 Teſtis deponens ſe vidiſſe aliquem poſsidere tale prædium &c. non adijciens rationem dicti, ſan probet.

42 Poſſeſsio habet plus facti quam iuris.

43 Teſtes in actib. poſſeſſorijs deponentes, ſi de diuerſis actibus, & diuerſis temporib factis deponāt, an reputentur ſingulares, & probent, ſufficienter.

44 Teſtimonium de auditu, quatenus valeat.

45 Teſtimonium de crudelitate, vel quia dicat ſe credere, quatenus valeat.

46 Teſtis deponens ſuper moribus hominis, qualem debeat aſsignare rationem.

47 Teſtis deponens ſuper promiſsione quatenus probet.

48 Senſus viſus eſt elegantior inter ſenſus corporeos & alios comprehendit.

49 Teſtis ſi dicat pro ratione ſui dicti, ſe fuiſſe præſentem, an ratio ſit valida.

50 Teſtis deponens per verbum videtur, vel ſibi videri, an probet.

Teſtibus

51 Teſtibus de voluntate partium in turma examinatis, an pars contra quam fuerunt producti, poſsit per alios contrarium probare.
52 Teſtes familiares & domeſtici quatenus probent, & indicium faciant.
53 Teſtis dicens aliquem fuiſſe in poſſeſsione tanto tempore, cuius initij non extat memoria &c. quatenus probet.
54 Teſtis ſubditi producentis tuſtimonium an valeat.
55 Rex Galliæ non cognoſcit ſuperiorem.
56 Teſtibus productis de vniuerſitate an ſtetur, quando agit vniuerſitas contra aliam vniuerſitatem, vel vnum particularem.
57 Teſtibus productis & examinatis, ſed nondum publicatis, an in alia cauſa deinde ſuſcitata, ijdē fidem faciant.
58 Crimina quib. modis probentur.
59 Crimina an poſsint per inſtrumenta probari.
60 Crimina qualiter per teſtes probentur.
61 Teſtis vnius dictum an ſufficiat ad torturam.
62 Indicia quædam ſunt dubitata, quædam indubitata.
63 Indicia indubitata an ſufficiant ad condemnationē.
64 Indicia indubitata, quæ.
65 In dubijs tutior via eſt tenenda.
66 Indicia non euidentia, quæ.
67 Indicia non euidentia quomodo probentur.
68 Probationes quæ habentur per facti euidentiā ſunt validiſsimæ.
69 Indicia quando locum habeant.
70 Torqueri qui poſsint.
71 Mulier pregnans non torquetur nec punitur.
72 Impubes non torquetur.
73 Decrepitus (i. qui annū 70. egreſſus eſt) nō torquetur.
74 Milites & decuriones non torquentur.
75 Clerici ſinne verberibus vel tormentis ſubijciendi.
76 Teſtes qui & quales torqueantur tam in ciuilibus quā criminalibus.

Tormenta

77 Tormenta ſintne in omni cauſa tam ciuili quã criminali adhibenda.
78 Milites ignominia miſsi & decuriões macula aſperſi, torquentur,
79 Tormẽtis iudex confeſsionẽ extorquẽs à reo indicijs non præcedentib. & ab eo, qui torqueri non poteſt, an idem reus ex tali confeſsione obligetur.
80 Quæſtio ſeu confeſsio die feriato facta an valeat.
81 Reo condẽnato, an videatur cõdemnatus fideiuſſor ad id pro quo fideiuſsit vt in e poſsit fieri executio.
82 Reus an poſsit ſæpe torqueri.
83 Indicia noua quæ ſint.
84 Quæſtionatus, an debeat interrogari de ſuis conſocijs & receptatoribus eorum.
85 Fama publica quatenus probet.
86 Probatio ſimpliciter ad actum referri debet.
87 Fama probata an ſit ſufficiens ad torquendum.
88 Fama probata ad quid proderit.
89 Ex ſemiplena probatione defertur iuramentum in ciuilibus.
90 Mulieris teſtimonium an probet in delictis.
91 Teſtimonium ferre eſt dignitas.
92 Teſtimonium minoris 25. annis, an admittatur in delictis.
93 Confeſsio criminoſi, quatenus crimen probet.
94 Error facti poteſt quandocunq; reuocari ante ſententiam probato errore.
95 Confeſsio in tormentis omittitur ſæpe contra veritatem.
96 Reus in confeſsione in tormẽtis facta perſeuerans, & ſi de caſu confeſſato conſtiterit, poteſt condẽnari.
97 Iudex debet ſe habere caute in condemnando reum ad mortem.
98 Septimus terminus proceſſus eſt tempus excluſionis ad plus probandum per teſtes, & illorum publicationes.
99 Excluſio iudicis ſine conſenſu partium facta, nõ claudit viam probandi partibus &c.

Exclu.

100 Excluſione de conſenſu partium per modum renunciationis facta, probationes poſtea nõ admittũtur.
101 Productio inſtrumentorum ſemper fieri poteſt.
102 Curia quælibet in ſuo ſtylo & practica abundat.
103 Octauus terminus proceſſus eſt terminus excipiendi contra teſtes.
104 Nonus terminus proceſſus eſt renunciatio & concluſio in cauſa, & aſsignatio ad ſententiam.
105 Iudex interrogabit ſæpe partes, an velint plus probare, ante concluſionem in cauſa.
106 Informationes iuris quando ſint exhibendæ.
107 Concluſio in cauſa fit tacite & nõ expreſſe in aliquib. curijs.
108 Informationes iuris quare in fine cauſæ fiant.
109 Decimus terminus proceſſus eſt tempus ſententię ferendæ.
110 Iudex quatenus conſilio Iuriſconſultorum aequieſcere debeat.
111 Iudex in dubio ſequi poteſt conſilium.
112 Syndicari non poteſt iudex ſequens conſilium.
113 Sententiæ præcipitatæ & indeliberatæ triſtem ſolẽt parere exitum.
114 Sententia quæ continere debeat.
115 Sententia debet fieri in publico.
116 Sententia ferri debet vtraq; parte præſente.
117 Sententia ſecundum ordinem iuris ferenda eſt.
118 Sententia certa eſſe debet.
119 Iudex lata ſententia definitiua definit eſſe iudex.
120 Iudex lata ſentẽtia definitiua quid addere, deminuere vel mutare poſsit.
121 Iudex debet victum victori condemnare in expenſis.
122 Iudex ſententia diffinitiua lata, & cognoſcens ſe male iudicaſſe neq; fuerit appellatũ, qualiter ſibi conſulere poſsit.
123 Iudex ſuperior conſultus vt ſententiam inique ab inferiore latam & à qua non eſt appellatum, reſcindat, qua practica vtetur.

Senten-

124 Sententia lata,& re in qua fienda eſt executio,exiſtente penes tertium,an iſte tertius impediat executionem.

125 Sententiæ executio quib. modis impediri poſsit ſine appellatione.

126 Proceſſus in cauſa appellationis.

127 Appellandum eſt infra decem dies.

128 Appellari poteſt à definitiua ſine ſcriptis.

129 Appellatur ſemper ab interlocutoria in ſcriptis.

130 Appellans ab interlocutoria petet apoſtolos infra triginta dies.

131 Appellatione à definitiua interpoſita iudex ilico reſpondebit de apoſtolis.

132 Triginta dies qualiter in appellatione computentur.

133 Triginta dies appellationis per iudicem abbreuiari poſſunt.

134 Appellante non comparēte in termino aſsignato ad recipiendum apoſtolos,appellatio erit deſerta.

135 Appellatio cenſetur deſerta, partibus in termino à iudice ſtatuto, non comparentibus.

136 Appellans non comparens habetur pro contumace, &c.

137 Appellans poteſt facere citari iudicem à quo, ſi ſua putauerit intereſſe, &c.

138 Ad appellationem proſequendam quale & quantum tempus detur.

139 Fatalibus lapſis cenſetur appellatio deſerta.

140 Fatale ſecundum impeditus proſequi per iudicem vel partem, reſtituitur.

141 Libellus appellatorius datur in cauſis appellationum &c.

142 Iudex appellationis poteſt facere reuocari omnia innouata & attentata poſt appellationem, & quando.

143 Poſſeſsione ſua vtens non attentat.

144 Iudex appellationis mandat ſuam ſententiam executioni iudici ordinario.

145 Appellari tertio non debet in vna cauſa.

146 Appellationis proceſſus inſtituitur ſecundum ius commune.
147 Proceſſus in ſcriptis qui appellentur.
148 Appellatione deſerta, poteſt nihilominus attentatorum fieri reparatio.
149 Attentorum reparatio fit, ſiue appelletur à definitiua ſiue ab interlocutoria.
150 Attentata ante prohibitionem non reparantur, contra iudicem.
151 Appellatione deſerta, iudex à quo ſententiam mandat executioni.
152 Criminoſus detentus appellans debet mitti ad iudicem ad quem.
153 Procurator quatenus in cauſa criminali admittatur ad defendendum.
154 Abſentia voluntaria non probat excuſationem.
155 Acta quibus ex cauſis annullentur.
156 Reuocatio procuratoris poſt litem conteſtatam quatenus annullet acta.
157 Citatio omiſſa quatenus annullet proceſſum.
158 Annullatur proceſſus ſi primo agatur ſuper poſſeſſorio retinendæ, & ante finitam inſtantiam offeratur libellus in petitorio.
159 Annullatur proceſſus, ſi intentetur alia actio quam debet.
160 Annullatur proceſſus, ſi agatur inter patrem & filium venia non petita.
161 Annullatur proceſſus, ſi agatur cum falſo tutore.
162 Annullatur proceſſus, ſi agatur cũ datiuo tutore, cum legitimus debeat eſſe.
163 Annullatur proceſſus, ſi cum teſtib. pecunia corruptis procedatur.
164 Annullatur proceſſus, ſi ex falſis inſtrumentis procedatur.
165 Annullatur proceſſus, ſi habeat locum legitima tutela, & proximior non fuerit datus &c.
166 Annullatur ꝓceſſus ſi aliqua perſona in cauſa ratione proximitatis agat & alius præcedat eum in gradu.

167 Annullatur proceſſus, ſi ordo in actionibus & exceptionibus proponendis perturbetur.
168 Annullatur proceſſus, ſi agens non habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio.
169 Annullatur proceſſus, ſi filius agat ſine conſenſu patris pro reb. in quibus pater habet vſumfructum.
170 Annullatur proceſſus, ſi tutor agens nõ fecit inuentarium.
171 Annullatur proceſſus coram non competente iudice factus.
172 Annullatur proceſſus, ſi delegatus exequatur contra formam reſcripti.
173 Annullatur proceſſus, ſi iuramentum calumniæ præſtari requiſitum, prætermittatur.
174 Annullatur proceſſus, ſi teſtes producãtur abſente vel non vocata parte.
175 Annullatur proceſſus, quando ſententia fertur parte non præſente vel vocata.
176 Annullatur proceſſus, quando fertur ſententia definitiua ſine ſcriptis.
177 Annullatur proceſſus, quando iudex corruptus vel concuſſus venalem profert ſententiam.
178 Nullitate proueniente circa ſententiæ prolationem, annullatur ſaltem terminus ſententiæ.
179 Annullato proceſſu, ex integro de nouo agendum eſt.
180 Reus petens abſolui ab inſtantia annullata, abſolui debet.

NVnc ſexto loco de probationibus dicendum reſtat † in quibus anima proceſſuum conſiſtit. Sed 1
quia materia eſt de ſe in vtroque iure diffuſa, quam hic repetere eſſet operis nomen tollere: ideo aliqua pauca practicabilia, & ſæpius contingentia adducam, & primo generaliter † requiſita ad materiam probationum: † pri- 2
mum quòd p̃ſente parte aduerſa debẽt produci teſtes, vel 3

abſente, ſi pars aduerſa abſens ſit per contumaciam: vt
4 *C. de teſtibus. l. ſi quando. c. in nomine domini. de teſti.* † *Secundum quòd debent eſſe iurati. vt praal. l. ſi quando.*
5 *& l. iuriſiurandi. eod. tit.* † *Tertium, quia expreſſe miniſtrari debent ſumptus à parte qua producit. C. de teſtib. l.*
6 *quoniam liberi.* † *Quartum quòd ſuper circumſtantijs à parte, contra quam producũtur, vel eius aduocato interrogatoria fieri poſſunt. ff. de interro. actio. l. 2. cum multis ſeq. & hoc in ciuili. In criminali vero habetur. ff. de quae-*
7 *ſtio. l. 1. §. qui quaeſtionem,* † *& redacta in ſcriptis conſueuerunt tradi iudici, vt per ipſum fiant. Nam ſi pars ipſa per ſe interrogaret: quodammodo videretur didiciſſe teſtificata: & ideo quanquam à parte tradantur, fiunt tamen per iudicem, vt in dictis iuribus. de quo vide glo. in c.*
8 *penult. de iuramen. calum.* † *Quintum, quòd ex quo quis teſtes produxerit ter: non poterit quarto producere, niſi cum ſolennitate, qua habetur in §. quia vero multi. in au-*
9 *ten. de teſti. & in c. vltra tertiam. de teſtibus.* † *An autem danda ſit tantum vna dilatio. & quòd ex cauſa plures productiones fieri poſſunt, vel plures dilationes danda ſint, habes notatum in d. §. quia vero. & ff. de prato. ſtipul. l. vltim. & d. c. vltra. de teſtibus. De conſuetudine autem poteſt, quia conſuetudo optima legum interpres eſt. ff. de legib. & ſenatuſconſultis. l. ſi de interpretatione,*
10 *poteſt iudex plures ex iuſta cauſa dare dilationes.* † *Sextum, quòd ſi teſtis verbum obſcurum poſuit, poterit declarare, cum eius qui dicit ſit interpretari. ff. de pratoria ſtipulat. l. imperatoris. & ff. de verborum obligationibus. l. in conuentionalibus. & ff. de iudic. l. ſi quis intentione,*
11 *C. de legibus & conſtitutionib. l. ſi imperialis.* † *Poteſt etiam teſtis, ſi in teſtificando errauerit non ſtudioſe, inconti-*

continenti ſe corrigere: vt de teſtibus cogendis.c. prate-
rea.† Septimum, quòd iudex poſt publicationem teſtes 12
examinat, ſi confuſe fuerint teſtificati: vt ff. de quæſtio-
nibus.l.repeti. & de teſtibus.c.cum clamor.† In caſu ta- 13
men, licet confuſe non dixerint, tamen nihilominus exa-
minantur iterum, ſi aduerſario placuerit, etiam ſuper
eodem & ad idem admittuntur: vt de teſtibus. c. veni-
ens.† Octauum quòd iudex ex officio ſuo teſtes compellit 14
teſtificari, & ad teſtimonium venire: vt C. de teſtibus.l. ſi
quando. & C. quemadmodum teſtamen. aperian. l. te-
ſtamenti. In criminalibus autem cauſis ſecundum ca-
nones teſtes non compelluntur: vt de teſtibus cogendis. c.
dilectorum. cum ibi notatis.† Nonum, quòd iudex non 15
debet pati effrenatam multitudinem teſtium produci. de
teſtibus. ff.l.1.§.quanquam.† Effrenata multitudo in- 16
terpretatur vltra quadrageſimum numerum. de teſtib.c.
cum cauſam. vel iudicis arbitrio: vt ibi nota.† Decimum, 17
quòd teſtes lite non conteſtata nunquã admittuntur ex
parte actorum niſi in caſib. in aut. de teſti.§.quia vero &
vt lit. non conteſt.c. quoniam frequenter. circa prin. Quo
etiam caſu reo monito & non cõparente, ſiue malitia, vt
inueniri non poſſit, ſe abſente, admittuntur, & valebunt
eorum atteſtationes, dummodo conueniat reum infra an-
num, vel ſaltem denũciet receptionem teſtium: alias non
valet: vt d. decret. quoniam frequenter.† Reus teſtes ſuos 18
producere poteſt, cum non ſit in eius arbitrio differre.l.pu
re.in fi. ff. de doli excep. & C. de temp. in integ. reſt.l.pe-
tendæ & C. de dila.l. ſi quando.† Vndecimũ, ꝙ teſtis cau 19
ſam ſui dicti debeat exponere. quod ſic intelligo, ſi fuerit
requiſitus: vt C. de teſti.l.1.et l. ſolã. eo. ti. Et ſuper circun
ſtãtijs ſingulis prudẽter ſunt inquirendi, ſupple de cauſis,

loco, tempore, fama, viſu, auditu, ſcientia, credulitate,
20 *& certitudine. de teſtib. c. cum cauſam.* † *Duodecimum, quòd ſi altera partium didicerit teſtificata, nullo modo de cætero poterit teſtes producere. in auten. de teſtibus. §.*
21 *quia vero & in Clementin. 2. de teſtib.* † *Aduertendum tamen eſt, quòd vbi ſupra dixi, nō licere poſt didicita teſtificata producere de nouo teſtes: fallit primo, ſi facto partis aduerſæ vel iudicis fuerit impeditus. argu. lect. & not. in l. officium. cum ſua gloſſ. in princ. ff. de rei vendi. Secundo fallit, ſi culpa iudicis vel commiſſarij examinantis non fuerint debite examinati ſuper interrogatorijs, poſitionibus, vel articulis: per lecta & notata. in auten. at qui ſemel. C. de proba. Tertio fallit in minore, milite, muliere, & ruſtico: per not. per Dd. in l. vbi. ff. de eden. Item fallit in criminalibus & matrimonialib. cauſis. per lecta & notata. per Dd. in c. lator. & in c. tenor. de*
22 *re iudica.* † *Et not. regulariter quòd teſtes non tenentur reddere cauſam ſeu rationem ſui dicti, niſi fuerint requiſiti. Fallit, quando interrogantur ſuper his, quæ ſenſu corporali non percipiuntur: puta ſi interrogentur de dominio, vel de qualitatibus intrinſecis: puta ira, vel ebrietate & ſimilibus: quia tunc tenentur reddere cauſam ſui dicti, etiam ſi non fuerint interrogati: per lecta & nota. per Dd. in l. ſolam. C. de teſtibus. & in c. cauſam. de teſti. Et ratio eſt euidens in iſtis caſibus: quia teſtis probare debet iudici. l. 3. §. tu magis. ff. de teſtibus. Sed vbi teſtis deponit de re non ſenſibili ſed intelligibili, non probat iudici, &*
23 *niſi dicat cauſam intelligentiæ, quare &c.* † *Decimotertio, conſiderare debet actor, ſi velit probare per teſtes vel inſtrumenta: quia expedit, quòd ipſe actor primo reddat poſitiones facti, ex quib. ſi probentur, debeat reddi con-*

cluſio

cluſio in ſententia, & actor poſitiones affirmat medio iuramento, aſſerendo & dicendo, quod credit eas fore veras, ſi requiratur ex parte rei, & demum petat ſuis poſitionibus reſponderi, per verbum credit vel non credit: & perſonam propriam rei, ſemoto procuratore, & quocunque alio inſtructore, medio iuramento per ipſum reum praſtito, ad hoc vt actor releuetur ab onere probandi, & ſi reus iuſſus per iudicem reſpondere recuſet, poſitiones debent haberi pro confeſſatis: vt in c. 2. de confeſ. li. 6. & practicam ponendi & articulandi poſuimus ſup. in practica legum reg. vide gloſſ. in c. 1. de confeſ. lib. 6. & eo recurre: quia optime & ad plenum ibi melius quam alibi videbis.† 24
De materia vero interrogatoriorum. vide in c. pen. de iura. calum. & ff. de interrog. actio. quaſi per totum.† Decimoquarto eſt notandum, quòd ad probãdum poſitiones conceduntur actori, qui primo debet facere ſuũ curſum, prima, ſecũda, & tertia, dilationes & quarta cũ iuris ſolennitate: quæ ſolẽnitas eſt, vt ille qui petit, iuret quòd eã non petit, cauſa malitiæ ſeu prolõgationis: nec dicta teſtium didicerit, nec potuerit habere teſtes, vel neſciebat eos, vel quia de nouo peruenit ad eius notitiam: & iſtæ dilationes debent eſſe cõpetentes.† Sed ſi teſtes eſſent extra 26
prouinciã vel regionẽ, vel vltra mare, dantur longiores, ad probandum producendumque inſtrumenta: vt C. de dilationi. l. 1. † Vel committitur examinatio teſtium per li- 27
teras commiſſorias, cum titulis interclusis, vt partium parcatur laboribus & expenſis, deſtinatas iudici, ſub quo teſtes morantur expenſis producentis: vt hæc probantur: C. de teſtibus. autent. at qui ſemel. & autent. apud eloquentiſſimum. C. de fide inſtrum.† Hodie tamen apud 28
nos cõmittitur notario cauſa, aut aliis locorũ ordinariis

 non

non ſuſpectis: quod ſatis procedit in ciuilibus cauſis: per lect. & not. in dictis iuribus. In criminalibus vero, quicquid obſeruet practica, ego, vbi eſſem iudex, vellem per meipſum interrogare: nec proprio fratri committerem: ſed ſtarem cum theorica, dicta aut. in ſi. propter pericula, quæ vertuntur in criminalibus cauſis, quæ quilibet practicus poteſt conſiderare. pro quo optime faciunt quæ ha-
29 bentur in l. curent. ff. de teſti. † Item poſtquã actor probauerit, reus admittitur ad deducendum ius ſuũ, & ad probandum dantur dilationes ſibi, prout dantur actori. Ex quo not. quòd actor facit primo curſum ſui proceſſus: & poſtea reus facit hoc, & probat exceptiones ſuas: vel ad-
30 mittitur ad probandum. † Supereſt videre de aliquibus qualitatibus ſeu qualificationibus dictorum teſtium, ad quas aduertere habet iudex. Et primo ponamus, quod teſtis deponat de valore mundi, dicens valere decem: quæ-
31 ritur an eius teſtimonio ſtetur? Pro quo diſtingue, † quòd valor, bonitas & certe qualitates poſſunt eſſe in duplici differentia: aut enim ſunt intrinſecæ aut extrinſecæ. Et iterum aut percipiuntur cum diſcurſu aut ſine diſcurſu:
32 † et in primis caſibus. ſ. quando qualitates ſunt intrinſecæ & percipiuntur cum diſcurſu: tunc teſtes tenentur reddere cauſam & rationẽ ſui dicti: puta valorẽ fundi: quia eſt pinguis & frugifer: ex quo annis ſingulis ſeritur et fructificat. De equo: quia equitauit in comitatiua in qua erat, et cõcepit, quòd bono corde itinerat, bene bibit, bene comedit, eſt cordatus et non rigidis tibijs: eſtq; iuuenis ſe-
33 cundũ aſpectũ dentiũ, & ratio eſt, † quia dictũ teſtis de-
34 bet concludere: per lec. & not. in c. in pñtia. de prob. † In ſecundo vero caſu quando qualitates rei ſunt extrinſecæ et percipiuntur ſine diſcurſu: vt in pannis laneis vel lineis, & vaſis

& vaſis ligneis, & ſimilibus: & tunc quia tales qualitates ſenſu ſine diſcurſu percipiuntur, valet depoſitio teſtis ſine redditione rationis, ſi non fuerit de ratione redden-da interrogatus: et ita limitatur l. ſolam. & l. teſtium. C. de teſtibus. & c. cauſam. de teſtibus. cum ſimili. † Dixi 35
ſuprà, quod teſtis non requiſitus non tenetur reddere rationem ſui dicti: per nota. Dd. in dictis iuribus. Et ratio eſt quia non debet eſſe verboſus. i. ad plura reſpondere quàm non interrogetur. † Veruntamen ſi interrogetur 36
ſuper his quæ ſenſu nõ pcipiuntur: † puta de dominio, tene- 37
tur reddere rationem ſui dicti: vt ſuprà dictum eſt. † Pro- 38
batio tamen dominij difficilis eſt: de quo per Dd. in l. proprietatis. et in l. cum res. C. de fide inſtrumen. † Tres ta- 39
men ſunt modi magis vſitati probandi dominium. Primus per famam publicam, per quam reputatur talis dominus talis rei, de quo eſt gl. in l. at qui natura. ff. de neg. geſt. Secũdus modus eſt præſcriptionũ: puta quia teſtis dicit ꝙ talis eſt dominus talis prædij, quia vidit eum tenere et poßidere palã et pacificè tam per ſe quàm per ſuos præ deceſſores, non ſolum 10. imo 20. annis & vltra. † Et quia 40
præſcriptio eſt vnus de modis acquirendarum rerum per iura vulgata, ſatis reddit rationem teſtis. Tertius, ſi dicat ſe fuiſſe præſentem, dum talis ſibi vendidit vel permutauit ſeu donauit & tradidit. quia licet dominium ſine poſſeßione quæri poßit: non tamen ſine traditione per lec. & nota. in l. traditionibus. C. de pactis. & in l. ſi fundum: vbi gloſſ. ff. de fun. do. & in l. 1. l. & ideo. ff. de conditio. furti. & in l. 2. & 3. ff. de publiciana. † Sed quæritur, ſi 41
teſtis deponat de poſſeßione alicuius prædij, dicens talem vidiſſe poßidere tale prædium, & non adiecit rationem dicti an probet? videtur quod non: quia poſſeßio eſt ius

 inſi-

inſiſtendi rei non prohibita poßideri. vt definiunt Dd in l.1 ff. de acquiren. poſſeſ. & ſic, cum teſtis deponat ſuper illo de iure, videretur quod deberet reddere rationem ſui dicti etiam non interrogatus: per ea quæ ſupra dicta ſunt. In oppoſitum tamen eſt veritas: quia tale teſtimonium admittitur per glo. in l. ſtipulatio iſta. §. hac quoq;.
42 *ff. de verborum obligationibus. Et ratio eſt: † quia poſſeßio plus habet facti quàm iuris: maximè in profanis: per lecta & not. in c. noſtris. de conceſ. praben. Et ideo, quia plus habet facti quàm iuris valet dictum teſtis ſuper ea deponentis, non reddita ratione, niſi fuerit interrogatus: vt ſæpe dictum eſt.*
43 *† Et iterum quæro: ſi teſtes deponãt ſingulariter in poſſeßione ſeruitutis, ſeu aliàs in actibus poſſeſſorijs: puta dicamus vnius prati, et producuntur tres teſtes, quorum vnus dicit rigari, alter ſiccari, alter herbam colligi vidiſſe: & ſic ponunt de diuerſis actibus et diuerſis temporibus factis, an videantur ſingulares & non probare ſufficienter? videtur quod ſic: quia teſtes ſingulares non probant regulariter: ſed fallit in ſeruitutibus, quia omnes iſti actus tendunt ad vnum finem. ſcilicet ad finem probandi facultatem percipiendi fructus. Et quia rigare & farcare ſeu ſiccare ſunt præordinatiua collectionis herbæ, videntur omnes ad eundem finem depoſitionis tendere, & eorum ſtatur depoſitionibus, ſecundum doctrinam Dd. in l. vbi numerus. ff. de teſtibus.*
44 *& in c. in nomine domini. eo. titu. † Quæro: teſtis interrogatus ſuper contentis in aliquo articulo dicit veram eſſe: quia ſic dici audiuit: quæritur an valeat eius depoſitio? & dic quod non: per no. in d. l. teſtium. C. de teſtibus. & ff. de aqua pluuia arcenda. l. 2. §. idem Labeo. la. 3. Et iſta quæſtio incidit in aliam, videlicet an teſtimo-*

nium

nium de auditu dicti ſit validum? videtur quod non: per no.in dictis iuribus In oppoſitum faciunt lec. & notata. in l.curent.ff.de teſt. Pro concordia ſic diſtingue: quia aut teſtis deponit ſe audiuiſſe ab alio auditore extraiudiciali: puta referendo vel fabulando de geſtis per eum viſis: & tunc tale teſtimonium de auditu alieno non probat: per illam autenti. multo magis. C. de ſacroſanctis eccleſiis. licet illud quod magis videtur ineſſe non ineſt: nec illud quod minus, ſed magis videretur ſtandum dicto, de cuius relatu deponit quam ſuo: & tamen non ſtatur: quia extra iudicium fabuloſè & recitatoriè dictum eſt, & teſti non creditur, niſi producto parte præſente vel contumace, recepto per iudicem iuramento & examinato, per iura vulgata iam præallegata. ergo multo minus creditur recitandi. Sed vbi teſtis diceret ſe audiuiſſe Titium deponentē ſuper tali vel tali materia, dū interrogaretur per talem vel talem iudicem ſeu commiſſarium, qui interrogatus dixit & depoſuit ſe tale quid vidiſſe vel audiuiſſe. Nam tunc tali teſtimonio bene ſtaretur: per lect. et notata. in d.l.curent. & in d.l.teſtiū. C. de teſtibus. † Quæro, teſtis deponit ſe credere eſſe vera: 45
quæritur an eius dicto ſtetur ſine alia ratione vel cauſa dicti? Diſtingue: quia aut deponit ſuper peritia alicuius artis, aut ſuper alia re non dependente ex peritia artis. Primo caſu valet depoſitio, argumento lect. & notata. in l.1.ff.de ventre inſpiciendo. In ſecundo vero caſu non valet nec arctat: vt ibi notatur. & in c. licet ex quadam. de teſtibus. Quod autem teſtimonium de credulitate non ſit ſufficiens probat gloſſa. rela. ad text. in d.l.1. de ventre inſpicien. & accedunt lect. & notata. in l.quid tamen. §. ſi arbiter. ff. de arbitris. † Quæro, teſtis interrogatur de 46
mori-

moribus hominis, qui ſenſu propriè non percipiuntur, quæ vel qualis debeat per eundem teſtem ratio aſsignari? Et dic, quod ad probandum bonos mores hominis, oportet quod teſtis deponat de bonis & virtuoſis operibus eius, de cuius moribus tractatur. Nam ſcriptum eſt in euangelio, quod à fructibus eorũ cognoſcetis eos. de quo per gloſſam in l. quod ſi nolit. §. qui mancipia. ff. de ædili. edicto. Et ſicut benefactum bonum præſumitur habere auctorem. c. in præſentia. de renun. c. fina. de præſumptionibus. iunctis nota. in l. 1. C. de contrahen. empt. ita malefactum prauum præſumitur habuiſſe auctorem. l. nam ludis. ff. ad legem Aquiliam. faciunt nota. in c. de præſumptionibus. &
47 *in c. Oſius. de electio. † Item quæro quod ſi teſtis deponat ſuper promiſsione & dicat, quod vidi dum Titius promiſit Sempronio decem, an valeat talis depoſitio? Et videtur, quod non, quia non deponit per proprium ſenſum. Nam promiſsio fit ore & percipitur aure, & per conſequẽs deberet deponere quod audiuit, et non quod vidit. In oppoſitum tamen eſt veritas, ex eo quod in materia probabili accipimus ſenſum viſus communiter ſe habentem ad om-*
48 *nes, tanquam † elegantiorem inter ſenſus corporeos, vt alios comprehendat, et teſtis deponens ſe vidiſſe promittere, interpretatur. i. audiuiſſe, ſecundum doctrinam doctorum. in præallegatis iuribus. & in c. teſtem. 3. quæſt. 9.*
49 *† Item pone, quod teſtis dicit pro ratione ſui dicti, ſe fuiſſe præſentem, quæritur an hæc ratio ſit valida? Videtur quod non. quia potuit eſſe præſens et non audiens vel videns. Sed dic quod immo valet, quia ex quo reddit rationem quod fuit præſens, videtur reddere rationem de omni ſenſibili apto actui, de quo deponitur, puta ſi eſt res quæ viſu percipitur: intelligatur ſe vidiſſe. & ſi aure, ſe audi-*

audiuiſſe, & ſi tactu,ſe palpaſſe per ſæpe allegatam.l.teſtium. C. de teſtibus. in illis verbis: quæ ſub præſentia eius &c.faciunt lecta.& notata. in §.ſi vero abſint, in autentica.de hæredi.& Falcid. in lege diem proferre.§.corã. ff.de arbitr. †Sed pone quod teſtis deponit per verbum 50
videtur,an probet? & iſta quæſtio deciditur per quæſtionem,quam ſuprà poſui de verbo credit,& ibi vide.†Pone 51
quod teſtes de voluntate partium examinantur in turma,vt ſæpe contigit,an prius, contra quam fuerunt producti,poterit per alios contrarium probare? Dic quod non, quia pro publicatis habentur. glo.in l.minimè.ff. de legibus.†Quæro ad idem,ſæpe contingit,quod in materia 52
poſſeſſoria producuntur teſtes familiares, domeſtici, qui regulariter nõ probant,licet in aliquibus caſibus,de quibus in l. conſenſu. C. de regu.probent, an ſaltem faciant indicium? dic quod ſic,per tex. in l.ſi quando. C.vnde vi. †Pone, teſtis dicit talem fuiſſe in poſſeßione & ſayſina 53
tanto tempore,cuius initij memoria non extat in contrarium,an valeat eius depoſitio? dic quod ſic,ſi dicat ita ſemper vidiſſe & à maioribus ſuis dici audiuiſſe. ita tex.in l. 2.§.idem Labeo.la.2.ff.de aqua pluuia arcen.†Item pone,quod teſtes qui producuntur ſunt ſubditi producen- 54
tis,an valeat eorum teſtimonium? Et dic quod aut producens recognoſcit ſuperiorem aut non. In primo caſu iterum ſubdiſtingue: quia aut teſtes ſunt tales,quibus poteſt imperari aut non. Primo caſu non valet eorum depoſitio per lect & no. in c.1.3.q.5.& in c.in literis.& ibi glo.& Dd.extra.de teſti. Si vero non recognoſcit ſuperiorem, †vti rex noſter,tunc non valet teſtimonium per 55
lect. & nota.in l.eos.C. de teſti. Omnia tamen ſunt in arbitrio iudicis, qui conſiderare habet ſeueritatem aut man-

manſuetudinem domini, ita quod ſi ſeruus præſumat coactionem, ſi ſit manſuetus aut non, & ſecundum hoc vel illud adhibere vel non adhibere fidē teſtibus perſæpe alle.
56 *§. tu magis. in l. 3. ff. de teſtib.* †*Quæro, de ſæpe in materia poſſeſſoria occurrenti quæſtione. Agit vniuerſitas contra aliam vniuerſitatem, vel vnum particularem, an ſtetur teſtibus productis de vniuerſitate? quæſtio tangitur per* Dd. *in c. ſuper. & in c. cum nuncius. de teſtibus. & in l. intantum. §. vniuerſitas. ff. de rerum diui. & in l. parentes. & l. etiam.* C. *de teſtibus. Et reſolutio conſiſtit in duabus conſiderationibus, quas prudens iudex conſiderare debet, & quod arbitrium iudicis multum confert in approbandis vel reprobandis teſtibus. d. §. tu magis. Quarum quidem conſiderationum vna reſpicit factum, & alia ius prima quæ reſpicit factum, eſt conſiderare an vtilitas quæ poteſt euenire teſti ex ſua diſpoſitione, eueniat immediatè vel mediatè ad ipſum teſtem, hoc eſt ſuo proprio & non alterius miniſterio. An vero mediatè & alterius miniſterio, prout de vtroq; membrorum prædictorum latè exemplificant* Dd. *in præallega. iuribus. Secunda vero conſideratio quæ eſt circa ius, eſt an probationes poſſent fieri per alios, quàm de vniuerſitate, an vero non. In primis caſibus quando commodum euenit mediatè, & alterius miniſterio & non poteſt commodè per alios probari, tunc indiſtinctè admittuntur. In ſecundo vero caſu, ſcilicet quando euenit immediatè & ſine alterius miniſterio, vt in iure depaſcendi, legitimandi, & ſimilibus, & poteſt per alios probari, et non admittuntur. hæc eſt reſolutio doctorum in dictis iuribus, quæ videtur ſatis veritati & æquitati amica.*
57 †*Quæro teſtes ſunt producti in aliquo proceſſu & examinati,*

ſed

ſed nondum publicati, & cauſa ſic relinquitur imperſecuta, deinde ſuſcitatur alia quaſtio, ſeu aliud nouum iudicium inter eaſdem partes, vel alias, an probationes prædictæ nondum publicatæ faciant fidem? dic quod non per gloſſam in l. iudicati. ff. de re iudi. & no. per Dd. *in d. l. ſolam.* C. *de teſt.* † *Nunc de probationibus criminalium cauſarum videamus, hoc eſt quibus aut qualibus modis probentur crimina? & dic quod crimina poſſent probari per inſtrumenta, per teſtes, per indicia ſeu argumenta, per famam, & confeſsionem. quæ membra ſummatim proſequar.* 58 † *Primò quæro, an crimina valeant ſeu poſsint probari per inſtrumenta? & videtur* ꝙ *non, per lec. et no. in c. cum in eccleſiis. de maio. & obedien. & in c. Epiphaniũ. 5. q. 6. Ecõtra videtur* ꝙ *imo: quia iudex debet informare animũ ſuum per omnem ſpeciem probationis. ff. de teſt. l. 3. §. eiuſdem. Item quia coniuratio vel conſpiratio aliquorum conſpirantium vel coniurantiũ in malũ publicum vel priuatum, vt plurimũ fit per inſtrumenta vel per ſcripturas, ergo per talem ſcripturã probatur, ar. lec. & no. in l. 1. ad l. Iul. ma. de hoc tamẽ latius infrà in aliis mẽbris dicetur.* 59 † *Quæro qualiter* ꝓ*bentur crimina per teſtes? & dic,* ꝙ *per teſtes omni exceptiõe maiores, et clarè deponentes vt in l. ſciant cuncti. cum ſua materia.* C. *de proba.* 60 † *Sed inſurgit dubium, an ex dicto vnius teſtis poſſit quis torqueri & ad confitendum crimen, cogi, cauſa plenæ probationis habendæ? & videtur quod non: quia ad hoc quod quis torqueatur, requirũtur plura indicia: per lec. & not. per Dd. in l. fi. C. de* ꝓ*ba. & in l. 1. & l. maritus. ff. de quaſt ſed vnus teſtis vnicũ facit indiciũ. l. Theopompus. ff. de dote præl. & per vnicũ præiudiciũ vt prædictũ eſt, vnius teſtis, & hoc videtur quaſi expreſſum in l. mari-* 61

ritus.ff.de quæſtioni. & in l. 1 & l.milites.C. eo. indicia enim in plurali. & non in ſingulari præcedere debent, vt dictis iuribus. & vbi pluralitas requiritur, nõ ſufficit vnitas.ff.de iti.actuq́ pri.l.1.§. hoc interdictum. & l. vbi numerus.ff.de teſti. Præterea in criminalibus, vbi tormenta exiguntur l. diuus.ff.de quæſt. dictum vnius teſtis non facit ſemiplenam probationem.ff. de re iudi.l.3.& c. veniens.de teſti. ergo per dictum vnius teſtis non debet torqueri. Econtra videtur, quod ſic, quia licet per dictum vnius teſtis, quàm per plura inditia non fieret plena probatio, nec ſufficiunt ad condemnationem, quia nemo ex præſumptionibus condemnatur.ff. de pœnis l. abſentem: tamen ex pluribus teſtibus poteſt quis condemnari per iura vulgata. Pro quorum concordia diſtinguendum eſt,
62 *quod indicia ſunt in duplici differentia. † Nam quædam*
63 *ſunt indicia indubitata, & quædam dubitata. † Et iterũ quæro an per indubitata procedatur ad condemnationẽ? & videtur quod non.C. de quæſtio.l.militi. nam in probationibus debent eſſe probationes luce clariores l.fi.C. de proba. quia nemo vt ſupra dixi, debet ex præſumptionibus condemnari: vt d.l.abſentem.ff.de pœnis.& 2.quæſtio.1.in prin. imo ſanctius eſt abſoluere vt ibi. Contrarium colligitur ex d.l.fi.in tex. & glo. Nam vbi ſunt indicia indubitata, quæ etiam adiuuantur ab aliјs adminiculis circa factum, de quo quæritur, contingentibus, videtur tunc ad condemnationem poſſe procedi per d.l ſciant.q.a & quæ non proſunt ſingula, multa iuuant vt no.ff. de teſti.l.3.extra. de ſucceſſio. ab inteſtato c. vltimo, verbi gratia, occiſus eſt Petrus, & non probatur de occiſione: quia*
64 *nemo vidit eum occidi, ſed probatur, † quia Titius viſus eſt ſolus cum dicto Petro: et etiam fuit viſus cum gladio*
ſangui-

ſanguinolento fugere de loco, & probatur quod Titius erat inimicus dicti Petri occiſi. Item probatur contra Titium de publica fama, certè prædicta viderentur indubitata indicia coadiuuantibus prædictis adminiculis, ſcilicet inimicitia & fama publica, quod videtur ſufficere ad condemnationem. Nam ex prædictis poſſet dici, quod vix reus poſſet negare vt C. de pœnis l. qui ſententiam, nam præſentia in loco maleficij facit contra præſentem. ff. de his qui deie. vel effude. l. 1. Item gladius ſanguinolentus, qui non eſt ſine ſanguinis effuſione cruentatus, vt ex euidentia facti oſtenditur. Item fuga: quia fuga accuſat fugientem. in autenti. de teſtibus. § ſi vero noluerit, & habetur pro confeſſo C. de aſſeſſo. l 3. vnde ſua ſcientia & fuga eum condemnat. ff. de ſuſp. ctis tutoribus. l. impuberibus. in fine. & ff. de teſtibus. l. 3. vnde ex prædictis tam indubitatis & probabilibus indicijs & euidentibus adminiculis poſſet ferri hoc caſu condemnatio. vt dicta l. 3. Sunt enim prædicta præſumptiones quibus ſtandum videtur, donec contrarium probetur. ff. quod metus cauſa. l. vltima. Nam ex articulis cauſa deciditur. vt c. forus. de verborum ſignificatio. iſta procedere viderentur de ſtricto iuris rigore. ſed primæ rationes ſunt tutiores & æquiores. nam occiſus potuiſſet eſſe inuaſor & occidens inuaſus & ſe defendendo potuiſſet cruentaſſe cultellum, bene debitè & inculpatè ſe defendendo, per lecta & notata in l. vt vim. ff. de iuſtitia & iure. & l. 1. §. qui cum telo. & l. ſi quis percuſſorem. C. ad l. Corneliam. de ſica. Et ideo dicerem vltra præmiſſa requiri confeſſionem, per quæſtionem, & perſeuerantiam ſine quæſtione, aliàs ex illis indicijs nunquam condemnarem ad mortem: ſed ſtarem cum primis

iuribus ſcilicet cum l.1.de quaſtionibus.& l.militis.C.eo-
dem.& l. qui ſententiam,hoc clarè probantem.C.de pœ.
65 † quia in dubijs tutior via eſt tenenda & vbi maius peri-
culum,ibi cautius agendum:vt notatur in dicta l.fina.C.
66 de proba. † Sunt præterea quædam alia indicia non om-
nino euidentia vel indubitata,ſed tamen aliquo modo
propinqua, per quæ proceditur etiam ad tormenta,puta
ſi homicidium fuerit commiſſum in aliqua domo ſeu ca-
mera, quæ habet tantum vnum exitum, per quem tunc
fuit viſus reus exire cum armis cruentatis & pallidus in
facie vel in loco delicti,in agro vel vinea à longè fuit vi-
ſus reus, quando ducebat arma contra illum,qui fuit oc-
ciſus, vel ſi apud reum reperiuntur aliquæ res,quæ fue-
runt apud occiſum tunc temporis, vel ſi dicatur quod
mandato Titij, vel ſi Titius iactaſſet ſe de offendendo vel
occidendo illum, qui poſtea occiſus reperitur vel offen-
ſus. Item quia talis eſt iſte reus,quod veriſimiliter talia
perpetraſſet, vel prædicta eſt ſolitus facere,vel forte reus
extra iudicium hoc delictum fuerit confeſſus,licet non
faciat plenam probationem contra eum argumen.ff. de
probatio.l.fina.faciunt quæ habentur & not.ff.de adul-
te.l.1. Item ſi delictum committatur nocte, & fuerit
inuentus ibi reus illo tempore, bene præſumptio eſt con-
tra eum. quia tenebræ ſunt aptæ ad malum committen-
dum.vt ff.de ven.inſpi.l.1.§. tria luminaria,& quia nox
aggrauat delictum.C. de adul l. Gracchus.ff. de effrac.
l.finali. Prædicta autem & alia innumerabilia indicia
poſſunt occurrere ſecũdum factorum varietatem,et ideo
non poſſet certa doctrina comprehendi. argum.ff.de teſt.
l.3.§.eiuſdem, quia plura ſunt negotia quàm vocabula.
67 ff.de præſcrip.verbis in l.natura. † Prædicta autem indi-
cia,

cia, de quibus ſuprà exemplificauimus, poſſunt his legibus approbari. ff. de ven. inſpi. l. 1. §. in quo, & de damno infecto. l. quod conclaue. in fine. ff. de teſtib. l. 3. in principio. de quaſtionibus. l. de minore. §. finali. Nam pallor contra percuſſorem facit praſumptionem vt nota. C. vnde vi. l. 1. quandoq; contra portantem arma & arma tenentem praſumitur in l. 1. in principio. de ſica. ff. quia eorum vſus eſt interdictus, in autentica, de armis, per totum. Item probatur contra eum, eo quod eſt deprehenſus in facinore. ff. de fur. l. 5. & in auten. de defen. ciui. §. fideiuſſores. Item probatur quod receptatores vel conſocij ſunt criminis: & ideo cum criminoſis puniuntur. ff. de recepta. per totũ. Item & de fama habetur. ff. de arb. l. licet & ibi no. C. quod me. cau. l. metum. C. ex qui. cau. ma. l. 2. & propter minas & iactationes factas ab initio ſecuta poſtea iniuria contra minantem praſumitur. C. de adult. l. ſi quis. ff. de accu. l. ſicut, de pignorat. acti. l. vel vniuerſorum. Item quia ſolitus. ſoliti enim actus magnã praſumptionem inducunt. de epiſcop. audien. l. 2. ad idẽ ff. de re militari. l. 2. §. is qui. & l. non omnis. §. à barbaris & extra de pigno actio l. illo. facit etiam ad corroborationem pramiſſorum, quia indicia pradicta inſurgunt ex quadam facti euidentia, qua facit quãdam probationis ſpeciem c. cum ad ſedem. de reſt ſpo l ſi irruptione. ff finium regum †nulla enim ſunt validiores probationes quàm qua fiunt vel qua habentur per facti euidentiam. extr. de iureiuran. c. ad noſtram. item ex qualitate facti capitur coniectura. ff. de donatio. inter virum & vxorem. l. virorum. Item etiam ex qualitate perſonarũ aliquid praſumitur. ff. de probatio. l. Proculo. & l. ſi ſeruus communis. de donatio. inter virum & vxorem. & 68

per eā quā not. extra. de praben.c. niſi.C. de ſuſpec.tu.l. pietatis.ff. de rei vendi. l in fundo cum ſi. Hæc autem ſunt vera, niſi perſonarum conditio tormenta non patetur vt d.l.milites.C. de quæſtionibus. quod dic, vt inſrà dicetur.

69 † Nota tamen quod prædicta indicia locū habēt tum demū, quando conſtat maleficiū eſſe commiſſum.ff. de ſenatuſconſul.Sylla l.1.§. item illud, aliàs autem fruſtrà quæreretur de indicijs & coniecturis habendis, quia eius quod non eſt, nullæ ſunt cauſæ.vt ff.de iure codicil. l.quidam referunt.

70 † Sed iuxta præmiſſa quæro, nōne indiſtinctè quilibet & cuiuſlibet conditionis torqueri poſſit? Item an in omni crimine ſit ad tormenta procedendum? & dic, ꝙ regulariter tam liberi quàm ſerui, & tā mares quàm fœminæ, ac etiam teſtes poſſunt torqueri.ff. de quæſtionibus.l.vnius.& in autentica.de teſtib.§. ſi vero.col.4.

71 † Sed mulier prægnans non torquetur, ſed nec punitur.no. in l.prægnantis.ff. de pœ.

72 † ſimiliter non torquetur impubes.l.1.§.impubes.ff. de ſenatuſ.Sylla.faciūt quæ habentur in l. de minore. & l.ex libero.§ minore ff. de quæſtionibus.

73 † Item in decrepita ætate conſtitutus non torquetur. ff. de ſenatuſc.Sylla.l.3.§.ignoſcitur & dic ꝙ decrepitus eſt à 70.anno ſupra.ff.de iure immunit. l.maiores.

74 † Item milites & decuriones nō torquentur.ff. de quæſtionibus.l.militis.& l.decuriones.& l.diuo Marco.ff. de decu.l.fin.& per hoc idem in militibus qui militant, non tamen videtur idem in militibus noſtri temporis, quia ipſi cum non vacent curiæ & expeditioni reipub. hoc priuilegio non gaudent, vt nota.in autentica.de man da.prin.§ finali. & argumento de epiſco. & cleri.aut. generaliter, tamen in caſibus poſitis in dicta l. de minore.& de re militari.l.prætor.& l.proditores torquētur.

Quid

† *Quid de clericis an ſint verberibus vel tormentis ſubij-ciendi? & videtur quod non. C. de epiſco & cleri. l. preſ-byteri & 2. quæſtio. 1. c. illi. Sed dic quod clerici minores pro criminibus quæſtionantur. vt nos 5. q. 5. c. illi. Item nota quod clerici non poſſunt torqueri à laico, ſed ab epi-ſcopo; vt extra depoſi. c. 1.* † *Item dic quod teſtes torquen-tur, tam in ciuili quàm in criminali, vt ſi eſt ſeruus vel vtilis perſona vel etiam liber, ſi ſit crimino ſus, vel infa-mis, vel excommunicatus, vel ignotus, tales enim non re-cipiuntur ad teſtimonium, niſi cum quæſtionibus, etiam ſi ſint clerici, & de hoc plenè. 15. quæſt. 5. in principio. & in autentica. de teſtibus. §. nos igitur. Ad ſecundum quæ-ſitum,* † *nunquid in omni cauſa ſit habenda quæſtio & adhibenda tormenta? Dic primò, videtur quod in omni cauſa tam ciuili quàm criminali, quæſtio poßit haberi tor-mentorum ff. de quæſtionibus. l. diuus, torquentur enim in caſu. ſcilicet quando veritas aliter haberi non poteſt. vt d. l. diuus. Sed in contrarium videtur in l. diuo. C. eo. titu. vbi dicitur in cauſa ciuili, quaſi prohibeatur in le-uioribus delictis, vt ff. de quæſtio. l. edictum. ergo & hoc caſu vbi minor eſt ratio, & hoc eſt verum, quod intelli-ge in liberis perſonis. l. quicunque cum ſimilibus. C. de ſer-uis fugi.* † *Notandum tamen eſt, quod vbi dixi quod mi-lites & decuriones torqueri non debent, fallit in militi-bus ignominia mißis & in decurionibus macula pudoris aſperſis. l. milites. & l. decuriones. C. de quæſtioni. Et ratio eſſe poteſt, quia in talibus reatibus omnem honorem excludit. l. 1. C. vbi ſenato. vel clariſ. vi. & cum propter honorem militarem vel decurionatus ad hoc eſſent priui-legiati ne torquerentur, ille honor præteritus per eos nũc perditus, eos non iuuat. Torquentur etiam decuriones in*

75 76 77 78

alio caſu.ſ.quando ante decurionatum geſſerunt officiũ tabellionis. & quaritur de fide ſcriptura ipſorum. Nam illo caſu poſſunt torqueri vt aperiant veritatem. C.*ad l.*
79 *Corne.de fal.l. ſi quis decurio.* † *Item quaritur,quid ſi iudex extorquet per tormenta confeßionem à reo,indicijs non pracedentibus, & ab eo qui torqueri non potuit, nunquid reus ex tali confeßione obligetur? Et primò videtur quod ſic: quia licet fieri non debuerit,tamen ex quo confitetur,videtur tenere arg.ff.quando appel.ſit.l.1.§.* ꝙ *ſimili modo et facit.ff.quod me.cau.l.fi.§.fi.ad idẽ facit:quia ſi quis coactus promittit,poſtea ſoluit* ꝙ *promiſit,non repetit.l.2.C.* ꝙ *met.cau. & ibi no.& multa prohibentur fieri,qua tamen facta tenẽt.ff.ad Treb.l.ſeruo inuito §.cum prator. Econtra,*ꝙ *non obligetur reus,quia factũ eſt cõtra legis prohibitionẽ. ergo pro nõ facto eſt habendũ l. non dubiũ.* C. *de leg. vnde nec extorqueri debuit,nec ex tortura reus conuincitur.ff. de dam.infect.l. fluminũ §.vitium.ff.vt in poſſ.le.l.in prin. Item ſicut nõ praiudicat ſententia à nõ ſuo iudice lata,nec cõfeßio corã iudice non ſuo.c.at ſi clerici. de iudi. & argum.*C.*de appel.l.nominationes. Et hac eſt veritas qua probatur.ff.*
80 *de quaſtionibus.l.1.§.diuus.in fi.l.ciues.§.2.* † *Quaro an quaſtio, ſeu confeßio facta die feriata valeat? dic quod non, ſi ſit facta tortura die feriato,quia tunc nec tortura nec confeßio nec aliquis actus iudiciarius valet.* C.*de ferijs.l.dies feſtos.& l.oẽs.ext eo.c.cõqueſtus.ſic etiam poſſet dici circa damnationem fideiuſſorum in cauſa criminis facta in die feriato,qua datur in cauſa criminis.* C. *qui accu.nõ poſ.l.3.& quia condemnato reo ſit executio in fideiuſſores.*C.*de vſu rei iudi.l.fi.§.ſi forte. Ergo valet*
81 *obiectio,cum talis prohibetur datio.* † *Quaro an condemnata*

nato reo, videatur condemnatus fideiuſſor ad id, pro quo fideiuſsit, vt in eum poßit fieri executio? dic quod ſic in fideiuſſore iudicij, cum promiſit iudicatum ſolui. Secus ſi promiſit de iudicato ſiſti tantum, quia tunc condemnato reo abſoluitur fideiuſſor. ff. de fideiuſſoribus. l. græcè. §. an ergo, quod intellige ſecundum ea quæ notantur. ext. de iniurijs & dam. da. c. 1. in 6. in gloſ. ſuper verbo, quod eſſe non debet. † Item, quæro an reus poßit ſæpe torqueri, ſeu an quæſtio poßit repeti? Dic quod ſi tortus negauerit, & tortus in negatione perſeuerauerit, amplius non eſt torquendus, ſine nouis indicijs: per lecta & nota. per Dd. in l. repeti. ff. de quæſtio. † & dicuntur noua indicia: puta quia teſtes prius dixerant vidiſſe ingredi domum occiſi & vnicum oſtium. Nunc alij dicunt vidiſſe exire per idem oſtium cum gladio ſanguinolento, & ſimilia, tunc poteſt repeti. attamen iudex in tali repetitione debet adhibere temperamentum. ff. de quæſtio. l. de minor. §. tormenta. & conſiderare qualitates perſonarum torquendarum, & grauius vel remißius procedere qualitate penſata. l. 1. §. quæſtioni. ff. de quæſtio. & ff. de termino amo. l. 2. cum ſimilibus. † Quæro an quæſtionatus debeat interrogari de ſuis conſocijs & de receptatoribus eorum? dic quod ſic, vt ff. de cuſto. reo. l. diuus. & l. 2. & idẽ in alijs criminibus, exceptis quæ notan. C. de accuſationibus. l. fina. In alijs autem criminibus non eſt de alijs ſocijs interrogandum pluribus rationibus. Primò, quia ſocio criminis non creditur. C. de maleſi. l. fina. & de teſti. l. quoniam liberi. nam laborant eodem morbo. extra. de teſti. c. perſonas. Item quia correo non creditur. C. de quæſt. l. ſicuti. aliàs incipit pars. Item, quia teſtes debent eſſe omni exceptione maiores. C. de contrahen. & cõmit. 82 83 84

ſtipulatur l.optimam.ext.de teſtibus c.licet ex quadam, vnde non facit probationem. vt no. in d.l.fina.ſi tamen procedat præſumptio contra eum nominatim, tunc confeſſio cor rei facit aliqualem præſumptionem contra illum: vt ibi notatur, quoniam quæ per ſe ſingula non ſufficiunt, multa iuuant: vt no. in d l.fi. vnde non nocet alteri quantum ad aliquam præſumptionem, ſed contra alios criminoſos non ſocios poſſet dici, quod dictum rei ſit pro teſtimonio vnius teſtis. vnde forte ſufficeret ad tormenta

85 contra illos, per ea quæ dixi ſuprà.† Quæro nunc de probatione, quæ fit per famã, hoc eſt, teſtis dicit, quod publicè dicitur talem occidiſſe: nũquid ex hoc fama publica erit probata. & videtur quod non: quia iſta ratio ſcilicet ꝙ publicè dicitur, non eſt ſufficiens ad probationem famæ: quia gloſſæ communiter dicunt, ꝙ teſtes qui de fama deponunt, debent dicere maiorem partem populi ita ſentire, vt nota.ff.de teſtibus.l. 4. §.eiuſdem. & cum in quæſtione propoſita non ſic ſe habeat depoſitio, concluditur ꝙ fama nõ ſit probata ſufficienter: & ad hoc accedit, ꝙ dicitur, quod fama eſt cõmunis opinio.ſ.cõmunis opinio nõ colligitur ex opinionibus ſingulorũ, vel ex eo quod publicè dicitur: ſed ex opinione & æſtimatione vniuerſorum, vt colligi poteſt ex notatis. in c.veſtra.de cohabitatione clericorum & mulierum.ff.de fundo inſtru. inſtrumentoq́ lega.l. cum de lanionis.§.1. Cum igitur depoſuerunt teſtes publicè & palam eſſe: ideo quia ita dicebatur, non ſequitur communem opinionem vel famam eſſe probatam, pro quo faciunt lecta & notata. in c.

86 cum in apoſtolica. & c.cum in tua.de ſponſalibus.† Simpliciter ergo & ſine determinatione probatio referri debet ad actum, & interpretatio ad eam partem, quæ

minus

minus odij continet trahi. ff. de pœnis l. ſi preſes, & de ſuſpect. tutori. l. quid ergo, ſed quod intelligitur probatum continet odium, igitur repellendum. In oppoſitum eſſe videtur, quòd per præmiſſa fama ſit probata, per ea quæ leg. & not. in l 3. §. ſed quia publice. ff. ad Macedo. Iudex tamen ex præmiſſis animi ſui motum, informare poterit. Et ponamus famam eſſe probatam. † quæro an talis fama ſit ſufficiens ad torquendum? Et dic quòd non, quia fama non facit niſi vnum indicium, & per vnicũ indicium non proceditur ad torturam per lec. & not. in l. 1. ff. de quæſtio. Item fama non facit indicium: ſed coadiuuat & confirmat. vt ſupra dictum eſt, vtputa facta eſt probatio per teſtes, qui non ſunt omni exceptione maiores, vel qui ſunt inimici, non tamen capitali inimicitia. Nam quamuis non eſſet eis alias danda fides plena, vt l. optimam. C. de contrahen. & committenda ſtipulat. & nota. extra de ſimonia. c. per tuas. §. 1. aßiſtente tamen fama publica confirmantur eorum teſtimonia: & ita intelligitur gloſſ. l. 3. ff. de teſt. Sed aliquis vno ſolo indicio non torquetur etiam exiſtente fama, quæ ſolum coadiuuat & non probat: vt not. ff. de teſt. l. 3. extra de teſt. c. veniens. vide gloſſ in c. cum in dioceſi. de vſuris. & in c. cum cauſam. de probationibus. vbi nulla fama eſt apta ad condemnandum: nec ego ex fama ſine alijs probationibus condemnarem: quia potius facit præſumptam quã veram probationem per lect. & nota. in l. abſentem. in prin. ff de pœnis. † Si quæras ergo de quo proderit illa fama? dic quòd nihil de per ſe. ſed adminiculata indicijs vel ſuſpicionibus: vt l. penultim. & fi. ff. de quæſtio. Nam tunc ſufficeret ad torturam. † In ciuilibus autem cauſis non ſolum coadiuuãte fama ex vno teſte ſed ex qualibet

87
88
89

ſemiplena probatione defertur iuramentum. vt notatur. C. de rebus credi. l. in bonafidei. & l admonendi. ff. de iureiuran. imo ex multis indicijs videtur plena probatio indicij in cauſa ciuili. argu. C. de proba l. proprietatis. l. ſciant. C. de rei vendi l. indicia. ff. de præſcr. ver. l. ſolēt. C. qui teſta. face. poſſ. l. hac conſultiſſima. & extra. de hære. c. excommunicamus. in fi. & in multis alijs locis.
90 † Item quæro an per teſtimonium mulierum in delictis probetur delictum per famam ſeu indicium? Et videtur quòd non per c. forus. de verb ſignifi. niſi procederetur per viam inquiſitionis. vt in c. quoniam. de teſti. ſed dic, quòd illud eſt verum de iure canonico: ſed de iure ciuili, & communi obſeruantia curiarum, mulieres in criminibus ad teſtimonium admittuntur, cum expreſſe non prohibentur: quia edictum de teſtibus eſt prohibitorium. ff. de teſti. l. 1. Cum ergo non prohibeantur mulieres, admittuntur. ff. ex quibus cauſis maio. l. necnon. §. quod eis. Præterea probatur ex eo, quòd mulier in teſtamento eſt prohibita ferre teſtimonium. ff. de teſtamen. l. qui teſtamento. §. mulier: per quod relinquitur, quòd regulariter admittitur: quia exceptio regulam firmat. l. nam quod. §. final. ff. de pœn. leg. ff. de reg. iuris. l. 1. præterea ſi delictum commiſſum non poteſt probarj per mares, quia forte ibi nullus erat, et ſi fœmina non teſtificētur, crimen remanebit impunitum, quod eſſe non debet. l. ita. ff. ad l. Aqu. & pœnam ob maleficia ſolui, magna ratio ſuadet. ff.
91 de fid. & man. l. ſi à reo. † Item ferre teſtimonium eſt dignitatis. 32 q. 5. c. præceptum, à qua non repellitur magis fœmina quàm maſculus, nec in hac inuenimus deteriorem conditionem generis maſculini, quam fœminini, ergo
92 & cæt. † Quid de minore 25. annis, vide in l. inuti. & l.
teſti-

teſtimonium.ff de teſtibus, vbi habetur quòd minores 20. annis non admittuntur in criminali ad teſtimonium, licet faciant indicium, quod limita vt ibi per Dd. † Poſtremo 93 reſtat videndum de probatione criminis per confeſſionem criminoſi. Vnde ſciendum eſt, quòd criminoſi duobus modis confitentur, ſcilicet per tormenta vel ſponte. In primo, ſcilicet quando per tormenta vel aliter inuiti confitentur, tunc auditur reus reuocare volens, quia talis confeſſio nõ eſt plena ſed ſemiplena, etiam ſi in ea perſiſtat, per lecta & notata in l. 2. ff. de cuſto. reo. Et dicitur perſiſtere in confeſſione, quando extra tormenta & præſentiam illorum perſeuerat: & hinc inoleuit practica iudicum, qui poſt confeſſionem factam in tormentis coram ſe, & extra tormenta ac præſentiam tormentorum adduci faciunt reum ad ſciendum, ſi perſeuerat, vel ne, iuxta doctrinam Dd. in d. l. 2. faciunt lec. & not. in c. quid ergo 11. q. 3. & l. 1. §. ſi quis vltra. ff. de quæſtio. ſi vero confeſſio non fuerit meticuloſa, ſeu metu tormentorum extorta, admittitur reuocatio, dum tamen cauſam adijciat reuocandi: puta quia dixit quòd per vim & metum carceris ſeu tormentorum vel alias erronee confeſſus eſt ſe delictum perpetraſſe contra veritatem. argu. lect. & nota in l. ſi domus §. qui confitetur. ff. de leg. 1. † 94 Conſtat enim quòd error facti poteſt quandoque reuocari ante ſententiam probato errore. C. de iuris & facti ignorantia. l. error. & l. creditor. §. iuſſus. ff. de appellat. & in c. vltimo. de confeſſ. quæſtioni enim habitæ fides non ſemper adhibenda eſt, quia periculoſa probatio eſt † Nam ſæpe contra veritatem emittitur confeſſio 95 in tormentis, eo quòd plerique in tormentis tanta ducuntur impatientia, vt non ſolum de ſe confiteantur, quin

immo

immo etiam alios innocentes criminentur. Quare ſi confeſſione non obſtante apparet de innocentia confitentis, liberari debet. ff. de quæſtio. l. 1. § diuus. & §. ſi quis vltro. Et ideo cautos imo cautiſſimos eſſe oportet iudices circa ea. ne dum reos contra veritatem per tormenta confeſſos, ſe iuſte condemnare putant, ſeipſos coram æterni iudicis tribunali æterno iudicio ſubijciant, per ea quæ leguntur & notantur in c. cum æterni, de re iudi. libr. 6.
96 † Vbi vero reus perſeuerat in confeſſione, & conſtat de caſu confeſſato, poteſt condemnari, ſecundum theoricam Dd. in d. l. 2. in l. & ſi confeſſus. ff. de cuſtod. reo. & in cap. 2. de confeſ. c. qualiter. la. 2. de accu. c. final. de celebra. miſſa. † In omnibus tamen caute ſe debet habere
97 iudex, quia dubia eſt condemnatio quæ fit ex ſola partis
98 confeſſione. † Septimum tempus aſſignant aliqui tempus excluſionis ad plus probandum per teſtes & illorum publicationes, quod vno contextu fieri ſolet, & copia proceſſus fit partibus, originali remanente penes iudicem vel notarium, ſecundum ſtylos curiarum, de quo in c.
99 quoniam contra falſam. de probationib. † Sciendum tamen eſt quòd ſola excluſio iudicis ſine conſenſu partis facta, non claudit viam probandi parti, quo minus teſtes, qui fuerant abſentes, nunc de nouo recipiantur, ſi ad eius notitiam peruenerunt, & examinari poſſunt, dum tamen teſtificata non didicerit, & quòd calumnioſe hoc non poſtulet, iurauerit, prout hæc probantur in autent. de teſtibus. § quoniam. & §. quia vero & §. illud
100 cum. & §. ſi vero. † Vbi autem excluſio fieret de conſenſu partis per modum renunciationis & concluſionis in cauſa. de quo in autent. iubemus. C. de iudi. & in d. c. quoniam contra falſam. tunc non admitterentur, per
lecta

lecta & notata in dictis iuribus propter dubium ſubor-
nationis. † Reſpectu vero inſtrumentorum & documen- 101
torum non fit proprie excluſio. quia ſemper poſſunt pro-
duci, & non ſolum quarta, imo etiam 6. 7. & 8. dilatio
dari ex cauſa illa producenda: quia in illis ceſſat dubi-
um ſubornationis, & hoc iure curiæ noſtræ in partibus v-
tuntur & ad impugnationem illorum datur dilatio par-
ti, vel ſi pars malit ad tempus diſputationum dicta im-
pugnationes reſeruantur, in hoc tamen non eſt vis. Nam
† quælibet curia in ſuo ſtylo & practica abundat. † Octa- 102
uum vero tempus, quod eſt de obiectionibus contra te- 103
ſtes expeditum, eſt ſupra in practica caſus nouitatis.
† Nonum tempus aſſignatur tempus renunciationis & 104
concluſionis in cauſa, & aſſignatio ad ſententiam, quæ
ſimul fiunt, de quibus habetur. C. de iudi. in d. autent.
iubemus. & c. quoniam contra falſam, extra de probatio-
nibus. † Iudex tamen ſæpe & ſæpius vtranque partem in- 105
terrogat ante concluſionem cauſæ vtrum voluerit plus
probare, vel aliud iuſtum dicere, & ſi partes dixerint
quod non, poteſt in cauſa concludere & aſſignare parti-
bus terminum ad ſententiam ferendam. vt C. de iudi. l.
iudices & ff. de interroga. ac. l. penult. † Et antequam ſit 106
renunciatum & concluſum in cauſa, debent tradi alle-
gationes iuris per partes, aliàs non admittentur de iuris
rigore poſt renunciationem & concluſionem, † verum 107
tamen in curia noſtra, vt prædixi, non fiunt expreſſæ re-
nunciationes & concluſiones in cauſa, ſed tacitæ, ſcili-
cet per aſſignationem & ſententiam, iuxta gloſſ. circa fi-
nem, in cle. ſæpe. de verb. ſignif. & per c. cum dilectus cum
ibi no. de fide inſtrum. Et ideo producunt partes quacun-
que genera documentorum & iuris allegationes ante
ſen-

ſententiam, & ſi nolunt dare in ſcriptis iuris allegationes, illas reſeruant deducendas verbaliter ad tempus diſputationum iurium partium, ſcilicet dum proceſſus re-
108 fertur ſeu reportatur in conſilio. † Sed quæ eſt ratio, quare fiunt allegationes iuris in fine cauſæ dum ius ſit finitum & certum: vt l. in omni parte ff. de iuris & facti ignorantia reſpon. quòd illud ſit ad maiorem facti euidentiam: & declarationem animi iudicis ſic. C. de bon. quæ lib. l.
109 non ſine ratione, &c. † Decimum & vltimum tempus eſt tempus probationis ſententiæ, quam ſententiam iudex nõ debet proferre ſubito, ſine deliberatione præhabita conſi
110 filij ſui vel alterius: † quia licet alienum petierit conſilium non neceſſitatur illud ſequi, ſi videat quòd tale conſilium à vero deuiet. per lecta & notata. in c. ne innitaris de conſti. & C. de rela. quaſi per totum: & clarius Exod. 23. cap. vbi habetur. Nec in iudicio plurimorum acquie-
111 ſces vel ſententiæ, vt à vero deuies. † In dubio tamen tutius eſt iudicem ſequi conſilium: quia conſilium eum re-
112 leuat à dolo, † & ne poſſit ſyndicari. vt notatur per Dd. in l. 1. C. vt omnes iu. poſt depoſitam adminiſtrationem. & l. 1. ff. de leg. & in d. c. ne innitaris. & in c. cum olim. et in c. cum dilecti. de arbit. & in c. calumniam, de pœnis,
113 per doctores. † Præcipitata quidem & indeliberata ſententia, triſtem ſolent parere exitum: quia frequenter annullantur, vt infra dicetur. vbi de cauſis per quas annul-
114 lantur proceſſus, tãgemus. † Et nota quòd ſentẽtia continere debet condemnationem vel abſolutionem, alias non valet, vt ff. de ſenten. ex pericul. reci. l. præſes. gloſſ. in l. 1. C. ſi aduerſ. rem iudicatam. l. in ſumma. & ff. de arbit. l. quid tamen. §. ſi arbiter. & ff. ſi cert. pet a. l. certum eſt.
115 † Debet fieri ſententia in publico, non in ſecreto: vt C. de

C. de ſenten. & interlo. om. iud. l. cum ſententiam. i. vbi dari conſueuit ſaluo iure maiorum. vt ff. de iuſtit. & iur. l. penult. non autem in turpi loco. vt ff. de arbit. l. ſi cum dies. §. penultim. † Item vtraque parte præſente. ff. de re iu. l. quæſitum. & C. quomodo & quando iudex. l. ea. 116
† Item in ſententia ferenda iudex ſeruare debet ordinem 117
iuris. vt ff. de ſen. & interlo. om. iudi. l. prolatam. † Item 118
non incerta ſed certa eſſe debet. vt C. de ſent. quæ ſine cer. quant. per totum & Inſti. de actio. §. curare. † Item iu- 119
dex lata ſententia diffinitiua deſinit eſſe iudex cum functus ſit officio. vt ff. de re iudi. l. iudex. & extra de off. dele. c. in literis. † & ideo de cætero nihil poteſt addere, vel 120
diminuere vel mutare, niſi quo ad grammaticam, vt dictum eſt, vel niſi in mulcta, quæ remittitur propter inopiam, vt C. de modo mulct. l. fi. & ff. de offi. præſi. l. illicitas. §. vlti. vel niſi ſuppleat ea quæ pertinent ad conſequentiam, vt de expenſis & ſimilibus, & hoc eadem die, vt ff. de re iud. l. Paulus la. 1. & C. de fructi. & lit. expen. l. determinato, † debet enim iudex victum victori condemnare 121
in expenſis, nec enim debet eſſe leg. clementior, vt hic probatur & in aut. de iudi. §. oportet. coll. 6. Si tamen proſpicit neutrum ex ſua ſententia condemnandum in ſumptibus, eadem ſua ſententia decernat: vt in d. §. oportet. ver. ſi enim proſpicit. † Sed quæro: iudex poſt latam ſen- 122
tentiam diffinitiuam ſiue in criminali, ſiue in ciuili cognoſcit ſe male iudicaſſe: & à ſententia non eſt appellatum, & forte ex ſententia criminali imponitur pœna mortis. quæro qualiter conſulet ei. Et videtur quòd non poſſit ſibi ſuccurri de aliquo conſilio: quia ſententiam ſuam non poteſt reuocare: per d. l. iudex. ff. de rê iudic. quia ſiue bene, ſiue male iudicauerit functus eſt

offi-

officio ſuo: vt in d. l. iudex. & in cap. in literis. de offi. de leg. Dic quòd licet non poſſit ſententiam reuocare: quia ſiue bene ſiue male iudicauerit functus eſt officio ſuo: vt in dictis iuribus. ad cautelam tamen ſui poterit conſulere ſuum ſuperiorem, qui ſententiam reformaturus erat, ſi appellatum fuiſſet, arg. lect. & no. in l. 1. in fi. ff. de quæ-
123 *ſtio. et interim differre executionem. † Sed iterum reſtat dubium: caſu quo ille ſuperior conſultus nolit ſe intromittere ex eo, quòd cauſa non deuoluitur ad eum per cauſam reformalem: quia ſine recurſu reformali non debet ſe intromittere: per lect. & not. in capitul. Romana. de appel. lib. 6. Quid fiet, et quo remedio ſubuenietur ei? practica poteſt eſſe duplex, quòd ipſemet iudex fingat vnum tertium, qui ſupplicet iudici, ad quem ſignificandum, quòd ipſe iudex inique & iniuſte condemnauit ad mortem talem, requirens per modum querelæ & defectus iuſtitiæ priſonerium adduci, proceſſum reuideri & ſententiam reformari: iuxta lecta & notata. in l. eos. C. de appell. & in l. autentica. in medio litis non fieri ſa. ſub. & in prædicto c. Romana. & tunc ille talis iudex ſuperior per querelam aditus neceſſarius in vim ſupplicationis admittet ſupplicantem ex theorica. l. non tantum. ff. de appellat. Ex quo admittuntur appellantes pro parere volentibus: & hoc modo ille iudex ſuperior reformabit iudicium inferioris. Alia poteſt eſſe practica, quod idem iudex faciat ſeipſum audiri per requeſtam, allegando in requeſta reum fuiſſe notorie læſum ex ſententia, & petere in integrum reſtitui ex generali clauſula edicti reſtitutorij: tunc iudex cognito grauamine poterit reſtituere. quia licet per ſententiam expiret officium iudicis mercenarium, non tamen expirat nobile, ex quo pendet reſtitu-*

reſtitutio: per lecta & notata. in l. in cauſa. la. 2. §. fi. alias eſt. l. in precio. ff. de mino. & l. diuus. ff. de integ. reſti. facit. l. 1. §. cæterum. ff. de poſtulan. In qua prætor per remedium reſtitutionis remittit infamiam. Sed huic practicæ contrariari videtur. l. 1. §. final. ff. de quæſtio. quæ dicit reſcribi deberi ſuperiori. Et ideo pro concordia vt in aliquo caſu procedat hæc practica dicerem conſiderari debere primo eminentiam grauantis: ſecundo miſeriam grauati. Exemplum primi: puta quia ſententia data eſſet à ſupremis iudicibus. ſcilicet præfecto pratorio, vt ſentire videtur gloſſ. in l. vnica. C. de ſenten. præfect. præto. Exemplum ſecundi: ſcilicet quia minor, prout ſentire videtur gloſſ in d. l. in cauſa. Et his concurrentibus tunc procedat. §. final. in l. in cauſa. Sed vbi iudex non eſſet ſupremus, imo ſubalternus, tunc procedat practica. §. final. in l. 1. ff. de quæſtio. etiamſi condemnatus eſſet minor. Puto tamen primam practicam eſſe tutiorem, propter dubium ſyndicationis. Nam plures æmuli poſſent impingere iudici reſtituenti, quod concuſſus vel pecunia corruptus reſtituiſſet. Lata ſententia ſi appellatur habes formam appellandi ſupra in practica. ll. regiarum. Si vero non appelletur mandatur executioni contra reum. † Sed ponamus in ſententia ciuili, quod res in qua 124
imminet fienda executio, ſit penes tertium, iuxta theoricam. l. à diuo Pio. §. ſi ſuper rebus. ff. de re iu. nunquid ille tertius impediat executionem indiſtincte. Dic aut tertius ſciuit rem fuiſſe in iudicium deductam, aut ignorauit: primo caſu ſubdiſtingue, quia aut tertius potuit impedire iudicium aut non. Primo caſu, ſi res fuerit in iudicium deducta per reum, qui potuit in iudicium deducere in præiudicium tertij ſcientis, oppoſitio tertij non

impedit. Sed ſi eo ignorante, aut ſciente quando reus non potuit rem in iudicium deducere, tunc ſubdiſtingue, quia aut fit executio in alia re quam petita, & iterum ſubdiſtingue, quia aut victus poßidet, aut tertius. Primo caſu nō impedit, ſecundo caſu ſubdiſtingue, quia aut ille tertius poßidens habet cauſam ab alio, quam à victo, aut à victo. Primo caſu, ſcilicet ſi habet cauſam ab alio quam à victo impedit. ſed ſi habet à victo, non impedit. iſta theorica colligitur ex dictis Dd. in d. §. ſi ſuper rebus. & in l. ſape. ff. de re iu. & in c. penultim. de re iudic. & in c. veniens.
125 de ſponſali. & in c. quia vero, de iudi. † Poteſt tamen ſententia executio impediri etiam per condemnatum, abſque eo quod appellet, ſcilicet per in integrũ reſtitutionẽ, dictum eſt. Secundo per modum nullitatis, maxime vbi ſtatim apparet de illa, per lecta & notata in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. & in prædictis iuribus, de qui-
126 buſdam nullitatibus infra latius dicetur. † Nunc reſtat videre quas cautelas obſeruare debeant practici in pro-
127 ſecutione appellationis. † Et dic primo quod infra 10. dies appelletur, vt autentica. hodie. C. de appella. ſiue grauamen ſit iudiciale ſiue extraiudiciale. c. concertationi. de appellat. lib. 6. Item adhærentes debent infra 10. dies de-
128 clarare. gloſſ. in c. vt circa. de elect. libr. 6. † ſecundo quòd diffinitiua ſententia lata ſufficit, dum tamen illico appelletur, dicere appello ſine ſcriptis & cedula. Sed ſi poſt appellatur debet appellari in ſcriptis, per lecta & notata in l. 2. ff. de appella. & notatur. C. de appell. l. eos. §. 1.
129 & l. litigatoribus. eodem titulo. † Sed ab interlocutoria ſemper appellatur in ſcriptis. c. 1. eodem tit. libr. 6. & ibi
130 vide. † Tertio quod appellans ab interlocutoria petat apoſtolos infra triginta dies, ſemel, ſecundo, tertio, ſæpius, inſtan-

inſtanter, & inſtantiſsime, & quod infra triginta dies iudex concedat apoſtolos, alias punitur & proſequitur appellans ſuam appellationem de appellatio. c. ab eo. & c. cordi. eod. titul. libr. 6. & C. eod. l. quoniam iudices. † Cum vero à diffinitiua appellatur iudex debet illico 131
reſpondere appellationi, alias punitur vt in d. l. quoniam. Et appellans poteſt ſuam releuare appellationem, vt in dictis iuribus quæ ſunt ſatis in practica vulgata. † Quar- 132
to quod tales triginta dies computentur à tempore latæ ſententiæ vel grauaminis vel ſcientiæ. vt C. de appellat. l. iudicibus & cat. ab eodem titul. libr. 6. † Quinto quod 133
iudex poteſt abbreuiare illos triginta dies, retento iuris termino, † & niſi appellans in termino aſsignato compa- 134
reat ad recipiendum apoſtolos, appellatio erit deſerta, vt in Clemen. quamuis rigor. de appellat. & in c. 1. eodem. titul. libr. 6. † quòd iudex poteſt ſtatuere ambabus par- 135
tibus terminum ad proſequendum appellationem coram iudicibus ad quem appellatur & ſi appellans non compareat in termino aſsignato reputabitur contumax, & appellatio habebitur pro deſerta, vt c. ſæpe. de appellationibus. & c. ſignificauit. eodem titul. dum tamen terminus fuerit competens & legitimus per lect. & not. in c. abbate. de appel. † Et ſi appellatus non compareat, habetur pro 136
contumace, & condemnabitur in expenſis & procedetur in appellatione. c. cordi. de appellat. libro. 6. Secundum tamen ſtylum curiarum noſtrarum citatur iterum appellatus quaſi non compareat, lis habetur pro conteſtata ex priuilegio cauſarum, appellationem proſequitur appellans in contumacia appellati iuxta theoricam. l. ampliorem. C. de appellat. & in d. c. cordi. † Septimo, quod il- 137
le qui appellat poteſt adiornari facere iudicem à quo

 appel-

appellatur, ſi ſua putauerit intereſſe, & partem appellatam coram iudice appellationis, vel alio. ad comparendum coram dicto iudice appellationis proceſſurum in cauſa appellationis cum appellatur ad certam diem competentem, per literas iudicis appellationis ad hoc decretatis, iuxta theoricam c. Romana. §. final. de appellat. libro 6. ſecundum iura antiqua pars appellans poſſet ſuæ appellationi terminum præfigere & talis præfictio valeret tantum, ac ſi eſſent citati per literas iudicis appellationis, vt nota. in c. Nicolao. de appellation. Hodie tamen ſtylus ſeruat ius nouum, ſcilicet quod citatur appellatus, per literas iudicis appellationis. Cætera requiſita ad validitatem appellationis: vide in c. 1. de appellat.

138 *libro 6. in text. & gloſſ. † Octauo datur appellanti annus ad proſequendum appellationem, & computatur à tempore latæ ſententiæ ſiue grauaminis, vel à tempore ſcientiæ, & ille annus vocatur primum fatale, & ſi appellans fuit impeditus primo anno, ex iuſta cauſa*

139 *habebit ſecundum fatale, † & ſi fuerit negligens tempore fatalium, appellatio erit deſerta lapſu fatalium & appellans in expenſis condemnabitur. l. 1. & autenti. ei*

140 *qui C. de temp. appell. † Item ſi in ſecundo fatali impeditur per iudicem, vel per partem, tunc reſtituitur officio iudicis, vt notatur in d. autenti. ei qui alle. c. ex ratione.*

141 *de appella. † Nono, quod in cauſa appell. datur libellus appellatorius, & iudex appellationum in contumaciam partis poteſt habere pro reſponſo & lite conteſtata. l.*

142 *ampliorem. C. de appellat. † Decimo iudex appellationis poteſt facere reuocari omnia innouata & attentata poſt appellationem, & antequam lis conteſtetur, c. non ſolum. de appellat. libr. 6. quod intellige quando eſt*

quæſtio

quæſtio proprietatis. † Sed ſi eſſet queſtio inter partes de 143
poſſeſsione & vtraque prætenderet ſe poſsidere, non cadit attentatorum reuocatio: quia qui vtitur poſſeſsione ſua non attentat, vt nota gloſſ. in capitulo, non ſolnm. † Vn- 144
decimo, quod iudex appellationis debet mandare ſuam ſententiam executioni, vel mandare iudici ordinario quòd exequatur. l. eos. C. de appellat. † Duodecimo, 145
quod in vna cauſa non debet tertio appellari. l. 1. C. ne liceat in vna & eadem cauſa tertio appell. c. ſicut de appellat. Decimotertio, † quod in alÿs punctis, additamen- 146
tis, dilationibus, & probationibus ſeruatur ius commune, vt in cauſa principali, exceptis quibuſdam caſibus ſpecialibus in conſiſtorio principis, vbi non currunt fatalia, nec dantur dilationes ordinariæ, ſed cauſa appellationis diffinitur per proceſſum cauſæ principalis. l. ſi appellationem. l. in offerendis. C. de appellat. † Et appellantur 147
tales proceſſus in ſcriptis, in curÿs ſupremis huius regni, hoc eſt, quia ſine nouis deductionibus ex actis primæ inſtantiæ iudicantur. † Item nota quod licet appellatio 148
deſereretur, poterit tamen attentatorum fieri reparatio. quia attentata non tranſeunt in deſertionem. per lecta & notata. in c. ex parte, de reſcriptis. † Item ſiue 149
appellatur à diffinitiua ſiue ab interlocutoria, fit attentatorum reparatio, per lecta & notata. in c. 1. de dilatio. & in c. non ſolum. de appellat. libro. 6. † Sed attentata 150
ante inhibitionem non reparantur contra iudicem. quia manus non ſunt ei ligatæ ante prohibitiones. vt nota. d. c. non ſolum. † Quæro an appellatione deſerta liceat iu- 151
dici à quo ſententiam ſuam mandare executioni? Et dic quod ſic; per lecta & notata. in l. quoniam. & in l. eos. C. de appellation. & in c. perſonas de appellat. etiam

ſi detuliſſet appellationi. vt vult gloſſ. in c. cum appella-
152 tionibus in verbo tenenda. de appellat. in 6. † Item nota, quod criminoſus detentus appellans, debet mitti ad iudicem ad quem iuxta lecta & notata. in l. eos. 1. §. ſuper his. C. de appell. & actuum. 25. cap. vbi loquitur tex. de Paulo dicens, ad Cæſarem appellaſti ad Cæſarem ibis, & ibi ſibi prouidetur de defenſore iuxta theoricam. l. ſi non defendantur. ff. de pœnis vt ſupra viſum eſt. & inde facto proceſſu datur ſententia confirmatoria vel informa-
153 toria, vel etiam reformatoria, vt ſupra viſum eſt. † Sed quæro an procurator admittetur in cauſa criminali ad defendendum? videtur quod non. ff. de public. iudi. l. penultim. §. ad crimen. Sed diſtingue. nam aut cauſæ ſunt meræ criminales aut mixtæ. Et iterum aut agitur de crimine criminaliter aut ciuiliter. Et iterum aut procurator comparet ad confitendum cauſam principalem: aut allegandum cauſas abſentiæ & eas probandum. In primis caſibus non admittitur, ſi criminum pœna eſt relegationis vel maior. vt d. §. ad crimen. & ff. an per alium cauſa appellationis. l. 1. In ſecundis caſibus quando ſunt mixtæ, aut intentantur ciuiliter, & procurator venit excuſando. Et tunc admittitur procurator, extr. de procura. ca. tria. & de accu. ſuper his. in fine. Et dixi procuratorem in criminibus pœnam maiorem continentibus non admitti ad defendendum reum à crimine obiecto. ſed ad allegandum cauſas abſentiæ, etiam ad eas proponendas bene admittitur per § publice, in l. ſeruum quoque. ff. de procur. Item admittitur procurator in criminalibus ad excipiendum, & exceptiones pro reo proponendum & probandum, non dico excipiendo, vt excuſet reum à crimine de quo eſt inculpatus, ſed proponendo dila-

dilatorias exceptiones vel declinatorias, quæ veniunt proponendæ & examinandæ ante litis conteſtationem, vt ſi excipiatur quod reus eſt alterius fori, vel quia reſcriptum non valet, vel quia iudex eſſet excommunicatus vel incompetens: & ſic de alijs huiuſmodi exceptionibus, vt notatur in c. veniens. in gloſſ. de accuſ. Quod autem eſt dictum procuratorem poſſe allegare cauſas abſentiæ, intelligitur de abſentia quæ habet iuſtam rationem. ff. de public. iudi. l. penultim in fin. † Quia voluntaria abſentia non probat excuſationem. vt ibi faciunt lecta & notata. in c cum Bertoldus. de re iud. cum concor. † Vltimo quæro, quot & quales ſint cauſæ quibus acta annullantur. † Et dic quod primo annullantur, ſi litis conteſtatio fiat cum procuratore, & fiat tranſlatio in alium ſimilem nulla prioris mentione habita, vel ſine eius voluntate tranſlatio eſt facta. ff. de procu. l in cauſa. & l. poſt litem. C. de procur. l. procuratoribus. & ff. de procu. l. Paulus, cum ſimilibus. Item ſi dominus comparet, non proteſtatus, quod non intendit reuocare procuratorem ſuum. quicquid poſtea cum illo procuratore agitur, eſt nullum, niſi ratificetur expreſſe vel tacite per appellationem. ff. de mandat. l. qui mutuam. & de procurat. l. licet. & rem rat. hab. l. 3. §. ſi. † Item ſi procedatur ſine citatione ſecundum illos dicentes. citationem eſſe de ſubſtantia iudicij. vt in autentic. de liti. §. omnem, collat. 8. de quo ſupra vbi de citatione dictum eſt. † Item ſi agat primo ſuper poſſeſſorio retinenda, & ante finitam inſtantiam offerat libellum in petitorio, quia quicquid ſuper petitorio proceditur, ante litem finitam in poſſeſſorio, totum eſt nullum. ff. de iudi. l. ſi. de vi. in princ. † Item & generaliter, ſi intentetur alia

Margin numbers: 154 (at "abſen-"), 155 (at "Vltimo"), 156 (at "conteſtatio"), 157 (at "ſi-"), 158 (at "retinenda,"), 159 (at "alia").

actio quam debeat. vt l. 1. §. 1. ſi pars hæredi.petatur.
160 † Item ſi agatur inter patrem & filium venia non petita
& obtenta ff.de in ius voc.l.1.& 2.& l fi.C.de in ius vo.
161 † Item ſi agatur cum falſo tutore. vt l. 1.ff.quod fal tu.et
172 act.† Item cum agitur cum datiuo tutore cum legitimus
debeat eſſe:quia nihil valet.vt C.de epiſ.audien.l.de crea
163 tionibus. † Item ſi cum teſtibus pecunia corruptis proce-
164 datur.ff.de re iud. l. diuus † Item ſi ex falſis inſtrumen-
165 tis.l 1.& 2.& final.C.ſi ex fal inſtrumen † Item ſi ha-
beat locum legitima tutela et proximior nõ fuerit datus:
dum tamen eſſet idoneus:quia quicquid agitur cũ illo qui
nõ eſt proximior,eſt nullum.vt l.ſi ſororis.C.qui da.tuto.
166 non poſſ. Et notatur plene de iſta materia.C.quando mu
li tu.offi.fun poſ.auten mater in ſi illius auten.† Item ſi
aliqua perſona in cauſa ratione proximitatis agat, & a-
lius præcedat eam in gradu vt ff. de inoffic. teſtamen. l.
167 poſthumus.§.1.& §.fina. † Item ſi ordo perturbetur in a-
ctionibus & exceptionibus proponendis, quando vna eſt
alteri præparatoria: & ſi pars vertatur non valet quod
agitur, vt in actione ad exhibendum,vt notatur in l.3.§.
eſt autem. ff. ad exhibend. & in c. exhibita.de iudicijs.
168 † Item quando ille qui agit non habet legitimam perſo-
nam.vt in pupillo ſine tutore. & minore ſine curatore. C.
qui legitimam perſo. l. fin.ſed ſi pro eis iudicatum fuerit
169 valet.l. non eo minus. & l. neque. C.de procura.† Item ſi
filius agat ſine conſenſu patris pro rebus, in quibus pater
habet vſumfructum. C.de bonis quæ lib. l.cum oportet.
§.neceſſitate. Nec valet ratihabitio facta per patrem.
vt ibi not. Sed in illis in quibus pater non habet vſumfru-
ctum poteſt filiusfamilias eſſe in iudicio ſine conſenſu pa-
tris. vt nota.gloſſ. in l.ſi infanti. C. de iure deliberandi.

†Item ſi obijciatur tutori agenti, quod non fecerit inuen 170
tariũ. C. de arbitris.l.tu l.fi.& ff. de adminiſtratio.tu.l.
qui repertorium.† Item & præcipuè annullatur proceſſus 171
coram incompetenti iudice factus. C. ſi à non competen.
iudi.l.1.et 2.niſi eſſet talis iudex cuius incompetentia poſ
ſet tacitè ratificari.ff. de iudi l.1.& 2.C.ſi à non compe-
ten.iudi.l.1. Et poteſt dici incompetens delegatus proce-
dens in vim reſcripti ſurreptitij.c.conſtitutus, de reſcri-
ptis.c.ad audientiam.de conceſ. prabendæ.c.ſi motu pro-
prio.de præben.lib.6. † Item eſt nullus, ſi delegatus exe- 172
quatur contra formam reſcripti.c.cum dilecta.de reſcri.
c.venerabili.de officio delegati. Item ſi omittatur petiti
libelli oblatio.glo in clemen ſæpe. de verborum ſignifica-
tione. Et faciunt lecta & notata in autentica offeratur.
C.de lit.conteſta. † Item iuramenti calumniæ præſtari 173
requiſiti prætermiſſio: vt ſuprà viſum eſt in iura.calum.
l.1.§.ſed quia veremur. cum ibi nota.C. de iureiurando
propter calumniam dand. † Item ſi teſtes producantur 174
abſente vel non vocata parte.C.de teſti.l.ſi quando.et c.
in nomine domini. de teſti. † Item ſi feratur ſententia 175
parte non præſente, vel vocata.l.1.§.pe.ff.quæ ſenten ſine
appella.reſcin.& gl.in c tenor.de re iudi.† Item ſi ſenten- 176
tia diffinitiua feratur ſine ſcriptis, niſi in caſibus exceptis
per glo. in c.fin.de re iudi.lib.6. † Item & quando iudex 177
corruptus aut concuſſus venalem profert ſententiam: per
l.venales C quando prouo.non eſt neceſſe.quod ſi ſerua-
retur, multi proceſſus annullarentur, de quo vide ſuprà
parte prima, titulo de concuſſ. † Notandum tamen quod 178
quando nullitas prouenit circa ſententiæ prolationem: vt
in duobus proximè præcedẽtibus caſibus, tunc annullatur
terminus ſententiæ, & cætera acta firma manẽt: per lecta

& notata in c. Piſanis. de reſtitutione ſpoliatorum & ff.
179 *de iudic. l. 1. & l. poſt edictum.* † *vbi autem annullatur proceſſus: tunc ex integro de nouo agendum eſt: hoc eſt libellus dari litis conteſtatio fieri: per lecta & notat. in c.*
180 *dudum. la. 2. de electionibus.* † *Et ſi reus petat abſolui ab inſtantia annullata, debet abſolui. ff. de accuſationibus. l. libellorum. §. filius. Apud nos tamen pro validatione actorum nobis prouidemus per remedium leg. vſu. ſcilicet per impetrationem à principe: qui proceſſus patientes defunctus, dumtamen non deficiant in formalibus & ſubſtantialibus, faciliter habilitat: vt partium parcatur laboribus pariter & expenſis: quod legi conuenit ſummi & aeterni Dei, cui ſit laus, honor, & gloria per infinita ſecula. Amen.*

DEFEN-

DEFENSORIVM IVRIS IOANNIS MONACHI I. C. CLARISSIMI.

SVMMARIA.

1 Opuſculum hoc cur defenſorium iuris appelletur ab autore.
2 Autoris petitio.
3 Opuſculi præſentis tituli 19.
4 Iudices ordinarij qui ſint.
5 Arbitri qui ſint.
6 Delegati iudices qui ſint.

QVIA bonæ rei dare conſilium, & præſentis habetur vitæ ſubſidium, & æternæ remunerationis cernitur expectare pręmium. *12.* q. *2.* c. bonæ rei. Ideo ego Io. Monachi vidés reos propter malitiam actorum fatigari laboribus & expenſis. † præſens opuſculum de cor- 1
pore canonum, decretalium, ac legum collegi, prout potui, iuris defenſorium illud denominans: eo quod reus per eius doctrinam contra actorem tueri ſe valeat, exceptiones rei vtiles in eo ponens. nam exceptiones rei dicuntur. ff. de excep. l. *2.* Si enim veritas non defenſatur, opprimitur. † Rogo ergo omnem huius opuſculi le- 2
ctorem,

ctorem, vt Deum pro me deprecetur. loquor enim nunc pro tempore, quo loqui non poſſum. Vnde petitio mea eſt pro lege habenda, vt in autent. de nup. 22. q. 4. c. vnuſquiſque. vbi petitur Ambro. Et ſit petitio tua lex. Nam naturali æquitate tenetur quilibet de bono faciendo ei, qui ſibi bonum fecit. ff. de peti. hæred. l. ſed & ſi
3 §. conſuluit. †Præſens opuſculum ergo per 19. titulos diſtinguitur, vt facilius in eo quod quæritur, inueniatur.

TITVLI LIBRI.

Contra reſcriptum.	*tit. 1.*
Contra iudices.	*tit. 2.*
Contra arbitros.	*tit. 3.*
Contra actorem.	*tit. 4.*
Contra procuratorem.	*tit. 5.*
Contra procuratorium.	*tit 6.*
Contra aduocatos.	*tit. 7.*
Contra libellum.	*tit. 8.*
Contra teſtes.	*tit. 9.*
Contra interrogatoria.	*tit. 10.*
Contra inſtrumenta.	*tit. 11.*
Contra priuilegium.	*tit. 12.*
Contra teſtamentum.	*tit. 13.*
Contra poſitiones.	*tit. 14.*
Contra ſententiam.	*tit. 15.*
Contra appellationem.	*tit. 16.*
Contra electionem prælatorum.	*tit. 17.*
Contra præſcriptionem & vſurpationem.	*tit. 18.*
De inſtantia iudicij.	*tit. 19.*

Qui-

Quibus modis iudicium & inſtantia perit, videamus. † Iudices alij ſunt ordinarij, qui ab apoſtolico, vt eccleſiaſtici: vel ab Imperatore, vtpote ſeculares, legitimam accipiunt poteſtatem. 4
† alij ſunt arbitri, qui nullam poteſtatem habēt, ſed cum conſenſu litigantium in iudices eliguntur, in quos promittunt vt eorum ſententiæ ſtetur. 2.q. 6. à iudicibus & l. ſæpe. de arbi. † alij ſunt 5 6
iudices delegati, quibus audientia per reſcripta ſeu alia autoritate à ſuperioribus delegātur, extra. de offic. & po. iudi. dele. per totum. Vnde de exceptionibus contra reſcriptum primò videamus.

Exceptiones contra reſcriptum. titulus 1.

1 Reſcriptum per ſuppreſsionem veri & ſuggeſtionem falſi impetratum, non valet.
2 Veritas & falſitas qualis in reſcriptis attendatur.
3 Reſcriptum contra ius diuinum impetratum non valet.
4 Reſcriptum contra ius naturale vel poſitiuum impetratum, non valet.
5 Reſcriptum contra fiſcum vel vtilitatem publicam impetratum non valet.
6 Reſcriptum papale ſuper re quæ forum ſeculare contingit, impetratum non valet cum effectu, & quomodo.
7 Reſcriptum, quo Papa mandat aliquibus iudicibus excommunicatum abſoluendum, de ſufficiēti cautione præſtanda, non habita mentione, non valet.
8 Reſcriptum eliditur propter tempus datæ, & quomodo.
9 Reſcriptum ſecundo impetratum ſine mentione primi, non valet cum effectu, niſi &c.

10 Reſcri

10 Reſcriptum in alicuius iniuriam vel præiudicium impetratum quatenus valeat.
11 Reſcriptum diuerſarum manuum non valet.
12 Reſcriptum falſitatem continens, non valet.
13 Reſcriptum raſum, vel ſcripturam linearem habens, non valet.
14 Reſcriptum generale, cui per ſpeciale derogatur, non valet.
15 Reſcriptum re iudicata terminatum quatenus valeat.
16 Reſcriptum à clerico non tonſurato impetratum, nõ valet.
17 Reſcripti abſolutionis generalis, eius qui ſuper pluribus articulis excommunicatus eſt, impetratio non valet.
18 Reſcripta ſibi inuicem contradicentia non valent.
19 Reſcriptum, in quo impetrantis nomen tacetur, non valet.
20 Reſcriptum non faciens mentionem proceſſus vel ſeriei negotij, non valet.
21 Reſcriptum ſuper proceſſu prius coram alio iudice facto impetratum, non valet.
22 Reſcriptum contra priuilegia vel perſonas priuilegiatas impetratum, non valet, niſi priuilegiorum fecerit mentionem.
23 Reſcriptum ad quoſcunq; iudices vel ſuper omnibus cauſis impetratum, non valet.
24 Reſcriptum à regulari vel monacho ſuper adminiſtratione perpetua impetratum, non valet.
25 Citari nõ poteſt dignior perſona per literas ſedis apoſtolicæ, quàm eſt in literis nominata.
26 Citatus ſuper maiori negotio quàm in literis cõtinetur, non tenetur reſpondere.
27 Reſcriptum maius negotium continens quàm vt poſſit impetrans defendere, ad minus tenetur reſpondere &c.
28 Reſcriptum in quo decimæ confirmantur, non valet.

29 Re-

29 Reſcriptum per poſſeſſorem ſuper proprietate impetratum, non valet.

30 Reſcriptum non habens clauſulam: quod ſi ita eſt, non valet.

31 Reſcriptum præcipiens aliquid fieri, altera parte non per contumaciam abſente, non valet.

32 Reſcriptum diocœſin rei & actoris non continens, nō valet.

33 Reſcripta papæ mandantes diuerſos recipi, quatenus valeant.

34 Reſcriptum papæ de beneficij collatione quas conditiones requirat ſubintelligendas, vt valeat.

35 Reſcriptum ſine ſpeciali mandato impetratum quatenus valeat vel non valeat.

36 Reſcriptum, quo quis trahitur extra diocœſim vltra vnam dietam, quatenus valeat.

37 Reſcripti clauſula: quidam alij, quid operetur.

38 Reſcriptum tacita veritate quomodo impetretur; & quibus modis eadem tacita, non valeat.

RESCRIPTUM diligenter eſt inſpiciendum & conſiderandum.† Vtrum per ſuppreßionem veri & ſuggeſtiones fuerit impetratum,† & intellige talem veritatem & falſitatem. quam ſi ſuperior ſciuiſſet non dediſſet literas. Et dicendum; quod talē reſcriptum ſeu autenticum non valet, nam per exceptionem elidi poteſt.† Item non valet ſi contra ius diuinum impetratum fuerit. 25. q. 1. ſunt quidam.† Item non valet, ſi contra ius naturalē vel poſitiuum. † vel contra fiſcum vel vtilitatem publicā impetratum fuerit. 16. q. 6. c. placuit. C. vnde vi l. autoritatem. C. lib. 11. de nauibus non excu. l. multi. & 25. q. 1. c. 1 2 3 4 5

ideo;

ideo. Et hoc verum eſt, niſi de illo canone fecerit mentiónem vel appenſionem de non obſtante tali lege. vel canone. aliàs contra ius ſcriptum non valet impetratum, niſi forte proſit impetranti, & nulli noceat ibidem. 25.q.2.c.
6 reſcripta. † Item ſi reſcriptum papale fuerit impetratum ſuper re, quæ forum ſeculare contingit non valet cum effectu. nam per exceptionem eliduntur, ext. de fo. compe. c. ex tenore. & c. ex parte, ſic & de app. c. ſi duobus, & hoc intellige, ſi ſuper proprietate rei fuerit impetratũ. ſecus ſi ſuper poſſeſsione, quia ſuper poſſeſſione poteſt coram iudice ſpirituali cauſa ventilari, ext. de fo. compet. c. ex parte B. & de iudi c. cæterum. Quidam tamen intelligũt
7 hoc coram ordinario & non corã delegato. † Item ſi papa mandat aliquibus iudicibus, quod excommunicatum abſoluant. & de ſufficienti cautione præſtanda, quod pareant mandatis eccleſiæ non fecerit mentionem, non valet. ext. de ſequeſ poſſ. c. ad hoc in fi. quia ſufficiens cautio debet præſtari, vt lit. non cõteſt. c. quoniam. §. in alijs.
8 † Item reſcriptum eliditur, ſi tempus datæ diligenter attendatur. ext. eo. tit. c. eã te. ff. de preci. imper. off. l. 1. & l. vniuerſis. Et intellige ſi pro alio impetrauit. pro ſe enim valet. Idem dicitur de quolibet regulari, niſi pro monaſterio ſuo impetrauit, abbate nihilominus impetrãte, ext. de poſtulando. c. ex parte. & ne cle. vel mo. in rubro.
9 † Item reſcriptum ſecundo modo impetratum non valet cum effectu, niſi de primo faciat mentionem. ext. de reſcript. c. cæterũ. extra. de offi. iudi. dele. c. ſanè. & c. ex literis. hoc intellige quando ambo reſcripta ad diuerſos iudices diriguntur, ſecus quando ad eoſdem vt in d. c. ſanè. eo. ti. c. 1. extra de appel. c. ſignificauit. Si vero in poſteriori reſcripto fuerit expreſſa mentio de primo, tunc ipſo iure non

non valet primum, extra de ſen. & re iudi. c. inter monaſterium. † Item reſcriptũ non valet ſi in alicuius iniuriam 10
vel praiudiciũ fuerit impetratum. & hoc intellige ſi magna ſit iniuria. nã parua toleratur. 25. q. 2. nec dãnoſa, ext. de auc. & vſu. pal. c. ex tenore & de off. iudi. ordi. c. licet. Et hoc intellige niſi princeps illud reſcriptum tam q̃ ex certa ſcientia alicui dixerit concedendum. † Item 11
reſcriptum de diuerſis manibus ſcriptum nõ valet. extra de cri fal. c. licet. † Item ſi falſitas ibi fuerit non valet, 12
ext. eo. ti. c. ad audientiam. contrarium habes, de fide inſtru. c. ex parte. † Item ſi charta raſa fuerit, & poſtea ibi- 13
dem fuerit ſcriptum, vel ſi fuerit ſcriptura linearis non valet cum effectu, ext. de cri. fal. c. licet. de reli. do. c. cum venerabilis. de fide inſtrum. c. inter dilectos. † Item ſi ge- 14
nerale ſit ſcriptum & per ſpeciale derogetur eidem, ext. eo. ca. 1. de offic. lega. c. ſtuduiſti. † Item ſi reſcriptum 15
ſit re iudicata terminatum, non valet niſi de illa fecerit mentionem. vel niſi de illa ſententia infra decennium fuerit prouocatũ, extra de ſen. & re iudi. c. inter monaſterium. de fide inſtru. c. inter dilectos. † Item ſi reſcriptum 16
à clerico non tonſurato fuerit impetratum, non valet, niſi poſt datam tonſurã. ext. de tranſac. c. ex literis. † Item 17
ſi excommunicatus ſuper pluribus articulis, reſcriptum abſolutionis generalis indiſtinctè, ſi impetrauerit non valet, niſi expreſſè de quolibet articulo fecerit mentionem. ext. de offi. iudi. ordi. c. ex parte. & de ſen. ex. c. cum pro cauſa. non tamen tot ſunt neceſſaria abſolutiones. quot fuerunt excommunicationes. vt ibi in glo. ſi. prope ſi. † Itẽ 18
ſi reſcripta ſeu inſtrumenta ſibi inuicem contradicant, non valet. extra. de proba. c. poſt ceſſionem. de fi inſtru. c. ſcripta. † Item ſi impetrans nomen ſuum tacuerit, 19

20 ext.eo.titu.ad aures. † Item ſi in ſcripto non fiat mentio
21 de proceſſu vel ſerie negotij. † Item ſi aliquis proceſſus eſt
factus prius coram alio iudice, non valet, extr. de ſen. &
re iudic. c. inter monaſterium. & de cohabi. cle. & mu-
22 lie. c. ſuper eodem. & eo. titu. c. dilectus. † Item ſi reſcri-
ptum fuerit impetratum contra aliqua priuilegia, vel
contra priuilegiatas perſonas, non valet niſi de priuile-
gijs fecerit mentionem. extra. eo. tit. c. cum ordinem. de
23 ſen. & re iudi. c. inter monaſterium. † Item ſi reſcri-
ptum fuerit impetratum ad quoſcunque iudices, nullo
nominato, vel ſuper omnibus cauſis. nulla expreſſa, non
24 valet. extra. eo. titu. c. nonnulli. † Item ſi quis regularis
vel monachus reſcriptum impetrauit ſuper adminiſtra-
tione perpetuanda, non valet, ext. de confir. vti. vel in-
25 uti. c. porrecta. † Item dignior perſona, quàm eſt nomi-
nata in litteris, non poteſt citari per literas ſedis apoſto-
26 lica. c. ſedes apoſtolica. eo. titu. † Item ſi quis vocetur
ſuper maiori negotio quod in literis continetur, non te-
27 netur reſpondere ibidem. † Item ſi maius negotium vel
maior perſona in literis habeatur, quam vt poſſit inter-
pretans defendere, ad minores tenetur quis reſponde-
re, donec illud negotium maius vel maior perſona præ-
28 citata fuerit in iudicio, vel ventilatum ibidem. † Item
reſcriptum in quo decimæ alicuius confirmantur, non va-
29 let. 16. q. 3. § præſcriptionum. † Item ſi impetratum fue-
rit per poſſeſſorem ſuper proprietate non valet de ſeque.
30 poſſeſ. c. 1. de iudi. c. ſignificauerunt. † Item reſcri-
ptum non valet, niſi illa clauſula ibi contineatur, quod
31 ſi ita eſt, eo. titu. c. ſedes 25. q. 2. c. dicenti. † Item re-
ſcriptum non valet, quod præcipit aliquid fieri, altera
parte

parte abſente non per contumaciam, ext. de maio. & obe. c. inter quatuor. † *Item reſcriptum non valet, ſi diœceſis de quibus reus & actor exiſtant, ibidem non nominentur. eo. titu. c. ſignificante.* 32 † *Item ſi papa mandat vt Ioannes recipiatur in eccleſiā talem &c. & primò mandauit quod Henricus bidem accipiatur. non valet, niſi ſecundæ litteræ de primis fecerint mentionem. & mandatum hoc intellige, ſi idem papa hoc mandaſſet. ſecus ſi alius papa eo. titu. c. ex literis.* 33 † *Item habens beneficium quamuis modicum, niſi de ipſo fecerit mentionem, reſcriptum de alio obtinendo non valet, eod. titul. c. ſi opponente. & multæ aliæ conditiones ſubintelliguntur, ſine quibus literæ non valent. puta ſi non eſt clericus. extr. de tranſact. c. ex literis item ſi vult in eccleſia reſidere. ext. de cle. non reſi. c. relatū. item vt ſit dignus, eo titu. c. cum adeo. item ſi in eccleſia tot ſuſtentari poſſent, de vi. & ho. cl. c. quoniam. item ſi archiepiſcopus vel epiſcopus exeat ſuam diocœſin, & exiſtens contra diocœſin delegat aliquam cauſam non valet. ff. de iur. ordi. iudi. l. extra. item ſi habet iuſtam cauſam excuſationis. eod. titu ſi quando. item ſi papa loquitur in reſcripto vni perſonæ in plurali non valet. quantacunq; ille cui loquitur ſit dignitatis. ext. de crimi. fal. c. quàm graue.* 34 † *Item ſi reſcriptum fuerit impetratum ſine ſpeciali mandato non valet. eo. titu. c. nonnulli niſi impetrans ſit de illis perſonis, à quibus mandatum non exigitur, ibidem. & hæ perſonæ ſunt parentes, affines, & liberi. ff. de procura. Sed hæc exceptio hodie locum habet in audientia literarum, non in negotio iudicum.* 35
† *Item ſi quis trahitur ad iudicium extra diocœſim* 36

vltra vnam dietam, non valet, eo. ti. c. ſtatutum. lib. 6. niſi
literæ de communi conſenſu partium fuerint impetratæ.
vel niſi de hac conſtitutione expreſſam fecerint mentio-
37 *nem. eo. tit. c. nonnulli. † Item per illam clauſulam, qui-*
dam alij, non debent vltra quatuor conueniri, extra. de
reſcrip. c. cum in multis. libr. 6. & illæ perſonæ, quæ nomi-
natæ ſunt in reſcripto debent primo conueniri, & alij
38 *quatuor in citatorio poni. † Item litera tacita veritate*
multis modis impetratur. ſed non valet, ſcilicet dum im-
petrator tacuit ſeriem facti, extra. de coha. cle. & mu.
c. ſuper eo. item ſi tacuit beneficium minus. eo. tit. c. po-
39 *ſtulaſti. † Item ſi tacuit iuramentum eo. tit. c. conſtitui-*
40 *mus. † Item ſi tacuit ſtatutum numerum canonicorum*
extra. de præben. c. pro illo. Item ſi tacuit quod præben-
da non vacaret, ext. de conceſſ. præben. c. cum noſtris.
item ſi tacuit excommunicationem. ext. de procu. c. in
noſtra præſentia, item ſi tacuit appellationem ad ſedem
apoſtolicam factam. ext. de confir. vti. et inuti. c. memo-
ria. item ſi dicit ſe habere monitorias, cum non haberet
& impetrauit executorias, non valet, eo. titu. c. ex inſi-
nuatione. item ſi dicit de diocæ. cum ſit de ciuitate tali,
vel econtra non valet, eo. titu. c. Radulphus. & c. ſignifi-
cante. Et hæc de reſcriptis ſufficiant cauſa breuitatis.

Exceptiones contra iudices tit. 2.

SVMMARIA.

1 Iudex eſſe non poteſt, excommunicatus.
2 Iudex ſuſpectus poteſt recuſari.
3 Iudex habens cauſam conſimilem poteſt vt ſuſpectus remoueri.

4 Iudex

4 Iudex qui eſt aduerſario multum familiaris, poteſt vt ſuſpectus recuſari.

5 Iudex ſocius et concanonicus vt ſuſpectus remoueri poteſt.

6 Iudex dominus impetrantis vt ſuſpectus recuſari poteſt.

7 Iudex vaſallus impetrantis poteſt vt ſuſpectus recuſari.

8 Iudex inimicus poteſt recuſari.

9 Iudex exiſtens conſanguineus inimici poteſt recuſari.

10 Iudex habens cauſam cum altera partium poteſt recuſari.

11 Iudex qui eſt de familia poteſt recuſari.

12 Iudex poteſt vt ſuſpectus recuſari ſi actor eſt iudex illius.

13 Suſpicionis proceſſus tam de iure ciuili quàm canonico.

14 Iudex oriundus de terra impetrantis poteſt tanquam ſuſpectus recuſari.

15 Iudex eſſe non poteſt ſeruus.

16 Iudex eſſe non poteſt infamis.

17 Iudex eſſe non poteſt minor 18. annis.

18 Iudex eſſe non poteſt, ſi in eadem cauſa fuit aduocatus vel procurator.

19 Iudex eſſe non poteſt laicus in re eccleſiaſtica.

20 Iudicis delegati & ordinarij differentia &c.

21 Iuriſdictio expirat, ſi tempus, ad quod data eſt, tranſactum eſt.

22 Dilatio Vltramarina vltra nouem menſes protendi non poteſt.

23 Archiepiſcopus quatenus ſit iudex in cauſa ſui ſuffraganei.

24 Iudex delegatus poſt annum ſoluere poteſt, quæ ligauit.

25 Iudicibus pluribus exiſtentibus vnus ſine alijs citare non poteſt, nec in cauſa procedere, niſi &c.

26 Iudex eſſe non poteſt ſurdus, lunaticus, perpetuo furioſus,

rioſus,& mutus.

27 Mulier quatenus iudex eſſe poſsit vel non.

28 Iudex eccleſiaſticus quis eſſe poſsit.

29 Cauſæ eccleſiaſticæ in locis inſignibus ventilandæ ſunt.

30 Iudicibus pluribus commiſsione facta vno decedente alij procedere non poſſunt.

31 Iudex prior reuocatus,de cauſa ſibi commiſſa cognoſcere non poteſt.

32 Iudex non poteſt eſſe hæreticus.

33 Iudex poteſt vt ſuſpectus recuſari,ſi cauſa in aliquo eũ tangit.

34 Iudex ſubdelegatus alij cauſam ſubdelegare non poteſt & nu.38.& nu.40.

35 Iudex delegatus quatenus in cauſa criminali iudicare poſsit.

36 Subdelegatus non poteſt eſſe iudex in cauſis non pertinentibus ad iuriſdictionem delegantis.

37 Iudex non debet contra formam reſcripti aut iuriſdictionem aliquid agere.

39 Iudex delegatus quatenus alteri partium vt perſonaliter coram ſe compareat,mandare poſsit.

41 Iudex à quo poſt appellationem ritè factam,cognoſcere non poteſt.

42 Monachus vel canonicus nõ poteſt eſſe iudex in cauſa ſeculari.

43 Iudice maiore negotium reuocante minor cognoſcere non poteſt.

44 Iudex eſt mediator inter actorem & reum.

45 Exceptiones non ſunt ſimul proponendæ.

QVIA plures eſſe iudices appetunt, qui tamen de iure eſſe non poſſunt, idcirco contra eos exce- [1] *ptiones interſerere hic placuit. Excommunicatus iudex eſſe non poteſt,extra. de ſen. & re iudi.c.ad probandum, & de except.c.cum inter priorem. c. dilecti filij.& c.exceptio-*

ceptionẽ.& de off.iudi.dele.c.prudentiam. † Item ſi iu- 2
dex ſuſpectus fuerit poterit recuſari 3.q.5.c.vlti. ext.de
excep.c.inter priorem, de appella.c.poſtremo. & c.pro-
poſuit. Et intellige ſi ſit ſuſpectus ex cauſa rationabi-
li. puta quia eſt conſanguineus partis aduerſæ. Et hoc
intellige ſecundum ius canonicum, tam de iudice ordi-
nario quàm delegato. Ordinarius enim recuſari poteſt
ext.de for.compe.c.licet.de appel.c.cum ſpeciali. † Item 3
ſi habet cauſam conſimilem poteſt vt ſuſpectus recuſa-
ri.extra.de iudi.c.cauſam. † item ſi aduerſario multum 4
eſt familiaris. extra. de offi. delega.c.inſinuante.& de
purga.can.c.cum imminente.† Item ſi ſit ſocius vel con- 5
canonicus eius, ext.de offi.dele.c.cum canonicus. † Item ſi 6
ſit dominus impetrantis.eo.tit. cauſam quæ.3.q.5.accu- 7
ſatores.11.q.3.quatuor. † item ſi ſit vaſallus impetrantis
22.q.5.de forma.extra.vt lit.conteſt.accedens. † Item 8
ſi ſit inimicus eius.extra. de excep. cum inter priorem.&
ferè in omnibus.cc.ſupra allegatis. † Itẽ ſi iudex eſt con- 9
ſanguineus inimici mei. extra.vt lit. non conteſta c.ac-
cedens. † Item ſi iudex habet cauſam cum altera par- 10
tium poteſt vt ſuſpectus recuſari. extra. de offi. delega.
c.cum ſuper abbatia.de pur. can. c.§.cum in iuuentute.
† Item ſi actor eſt de familia iudicis. ext. vt lit.non con- 11
teſt.c.accedens.& ff. de iur. omn.iudi. l.qui iuriſdictio-
ni.vbi dicitur. qui iuriſdictioni præeſt, neq; ſibi ius dice-
re debet neq; vxori, neq; liberis, neq; cæteris quos ſecum
habet. † Item ſi actor eſt iudex illius iudicis, talis iu- 12
dex poteſt haberi vt ſuſpectus. tales enim iudices poſ-
ſunt refutari.C. de iudic.l.properandum. † Nota quod 13
ſecus eſt de iure ciuili.& ſecus eſt de iure canonico, opor-
tet enim vt cauſa ſuſpicionis allegetur coram iudice.

vt probetur coram arbitro electo à partibus,ext.de appel.
cum ſpeciali.eo.ti.ſecũdo requiris. Itẽ de iure vero ciuili
non oportet cauſam ſuſpicionis allegare nec probare.ſed
ſufficit dicere habeo te ſuſpectum eo.titu.ſecundo requi-
14 ris in glo. † Item ſi iudex eſt oriundus de terra impetran-
tis poteſt ab alia parte vt ſuſpectus haberi.vt lite non
conteſt.c.accedens.ſed illa exceptio ſula non ſufficit,ſed
15 bene valet cum alijs vt not.in d.c. † Item ſeruus iudex
16 eſſe non poteſt.3.q.8. † Infamis. † Item quod minor.18.
17 annis iudex eſſe nequeat etiam de conſenſu partium.
nullus enim delegare poteſt cauſam minori:18.annis.ni-
ſi ſolus princeps extra.de offic.dele. c.cum viceſimum.&
hoc eſt verum in delegato. Ordinarius enim non po-
teſt eſſe iudex niſi 25. annum attigerit ibidem.& ex-
18 tra.de elect.c.cum inter. † Item ſi in vna cauſa fuit ad-
uocatus vel procurator poſtea non poteſt eſſe iudex in
eadem 2.q 6.ſtatutum.ff. de iuriſdict.omn.iudic.l.præ-
19 tor. † Item laicus non poteſt eſſe iudex in re eccleſiaſti-
ca.extra.de iudi.decernimus:& c.at ſi clerici 11.quæſtio.
20 1.placuit. † Iudex delegatus ex quo ſententiam bene
vel malè tulit poſtea de illa cauſa ſe intromittere non
debet. extra de offic.iudi.deleg.quærenti.& c.venera-
bilis.& c.in literis. Secus eſt de ordinario qui ſuper ac-
ceſſorio poteſt expreßè cognoſcere.ff.de re iudic.l.Pau-
lus. Item delegatus iudex & recuſatus probata cau-
ſa ſuſpicionis poteſt alicui non ſuſpecto cauſam ſubde-
legare.ext.de appell.cum ſpeciali.& c.ad hoc.& c.cum
21 ceſſante in fi. † Notandum,quod ſi iuriſdictio ad tempus
data fuerit, eo tranſacto expirat iuriſdictio,niſi de con-
ſenſu partium fuerit prorogata,ext.de off.iudi.dele.c.de
22 cauſis. † In vltramarina dilatione iudex vltra nouem
menſes

menſes dare non poteſt, etiam conſentientibus partibus. 3.q.3.§. ſpacium.c. induciæ. Item ſi proprium nomen mulieris fuerat expreſſum poſt mortem eius non poteſt cognoſcere de cauſa, eod titul.c. cum olim.† Item archi- 23 epiſcopus de cauſa ſui ſuffraganei intromittere ſe non debet, niſi per appellationem, cauſa ad ipſum fuerit deuoluta. extr. de offic. dele.c. cum non ignores. de off. iudi. ordi. c. paſtoralis, niſi epiſcopus fuerit negligens vel iuſtitiam neglexerit facere. Item per mortem mandatoris re integra. extra de offi. dele.c. gratum. & c. relatum. & c. licet. † Item iudex delegatus poſt annum poteſt ſoluere 24 quæ ligauit, eo. tit. quærenti. † Item ſi fuerint plures iudi- 25 ces, vnus citare non poteſt, ſine alijs: nec in cauſa, procedere, niſi in commiſſione dictum fuerit, quòd ſi non omnes intereſſe poteritis. Et hoc verum eſt, niſi iudex abſens per certum nuncium vel literas oſtenderit ſe intereſſe non poſſe, ext. eo. ti. c. prudentiam. & c. cauſam matrimonij. † Item ſurdus, lunaticus. & perpetuo furioſus non poteſt 26 eſſe iudex. nec mutus. ff. de iudi. l. cum prætor. ver. eſt autem. † Item mulier non poteſt eſſe iudex. 3.q.7.§. tria. 27 ca. infamis. 33. q. 5. c. mulierem. ff. de re. iu. l.2. Si contrarium inuenitur & intelligitur de conſuetudine approbata. ext. de arb. c. dilecti filij, vel à principe impetratur. 2.q.5. Mennam. † Item nemo poteſt eſſe iudex eccle- 28 ſiaſticus, niſi habeat aliquam dignitatem, vel niſi ſit in eccleſia collegiata canonicus, † nec cauſa debet ventilari 29 niſi in ciuitatibus vel in locis inſignibus vbi inuenitur copia peritorum. nec etiam de conſenſu partium, vt in titul. de reſcrip. c. ſtatutum. libr. 6. & eſt concilium Lugdun. † Item ſi cauſa eſt commiſſa pluribus iudicibus, tunc v- 30 no decedente alij non poſſunt procedere, niſi in com-

miſſione contineatur, extra de offic. iudicis. deleg. c. vno
31 *delegato.† Item ſi cauſa fuerit alteri commiſſa per mandatum faciens mentionem de priori, prior iudex non poteſt poſtea cognoſcere de illa cauſa, extra de offic.*
32 *deleg. c. paſtoralis.† Item hæreticus iudex vel teſtis eſſe*
33 *non poteſt, extra de hæreti. c. excommunicatus. † Item ſi cauſa in aliquo tangit iudicem, poteſt tanquam ſuſpe-*
34 *ctus recuſari. 3. q. 5. c. vltim. † Item ſi ſit niſi delegato ſubdelegatus ab aliquo delegato principis non valet, ext. de app. c. cum cauſam, & de offi. iudi. dele. c. ſuper quæ-*
35 *ſtionum. † Item ſi ſit delegatus in cauſa criminali ſecundum leges non valet. niſi à principe delegetur. 9. q. 3. c. ſaluo. ff. de offi. proco. l. ſolent. ſecus eſt ſecundum canones,*
36 *ext. de offi. iud. dele. c. ſuper quæſtionum.† Item ſubdelegatus eſſe non poteſt ſi cauſa ſibi commiſſa quæ non pertinet ad iuriſdictionem delegantis, ext. de reſcript. c. ſuper literis. de pe. & re. ſc. qui autem. Nam quod fit coram non competenti iudice, non valet, extr. de iudi. c. at ſi cle-*
37 *rici. & de conſu. c. ad noſtram. † item ſi iudex contra for-*
38 *mam reſcripti aut iuriſdictionem aliquid egerit, non valet extra de reſcript. cum dilecta.† Item cui delegata eſt inquiſitio, vel quod prouideat alicui eccleſiæ de prælato: alteri ſubdelegare non poteſt etiam de conſenſu partium,*
39 *ext. de offi. dele. c. vlt. & de reſcrip. c. cum dilecta. † Nota iudex delegatus non poteſt mandare alterutri partium coram ipſo perſonaliter comparere, niſi in cauſa criminali, vel pro veritate dicenda, vel pro iuramẽto calumniæ præſtando. vel niſi fuerit ſpecialiter demandatum, extra de iudi. c. iuris eſſe ambiguum. & eſt confirmatio concilij Lugdunen. libr. 6. hæc locum habet in cauſis priuatorum, ſecus in cauſa collegij vel vniuerſitatis, extra*

de procu.c.1.& c.quia in cauſis.† *Item cui mandatur aliquod negotium perſonaliter exequi, ſubdelegare non poteſt. niſi de conſenſu partium in quibuſdam caſibus, extra de reſcrip.cum dilecta.& de offi.iudi. deleg.c.vlti.* 40
† *Item poſt appellationem rite factã iudex à quo eſt appellatum, cognoſcere non poteſt de cauſa. extra de appel. c.1.* 41
† *Item monachus vel canonicus in cauſa ſeculari non poteſt eſſe iudex, extra ne cleri.vel mona.c.ſed nec.& c. clericis.* 42
† *Item ſi maior iudex negotium reuocauerit minor poſtea de illo cognoſcere non poteſt. extra de elect. in cauſis.ff.de iudi.l.iudicium.* 43
† *Item iudex debet quaſi mediator eſſe inter actorem & reum.30.q.vltim.c.vltimo. aliter poſſet vt ſuſpectus recuſari.* 44
† *Nota, cautelam debes adhibere, vt exceptiones non ſimul proferantur, ſed ſingula in ſingulis, vt ſi cadas ab vna, procedas ad aliam.* 45

Exceptiones contra arbitros, tit.3.

SVMMARIA.

1 Arbiter eſſe non poteſt ſeruus.
2 Arbiter eſſe non poteſt pupillus, furioſus, mutus, vel ſurdus.
3 Arbiter eſſe non poteſt minor 25.annis.
4 Arbiter nemo eſſe poteſt in re propria.
5 Arbitri ſententiæ ſtandum eſt, ſiue ea æqua ſit ſiue iniqua.
6 Mulier quatenus arbitri officio fungi poſsit.
7 Iudex ordinarius quatenus arbiter eſſe poſsit.
8 Arbitrium in quib.cauſis non teneat.
9 Arbiter eſſe non poteſt infamis.
10 Compromiſſum nomine alieno factum non valet.
11 Compromiſſum per pupillum ſine tutore factũ, non valet.

12 Arbitrium ſine pœna non valet.
13 Arbitrium claudicans non valet.
14 Arbitrium tertij quatenus admittendum.
15 Arbitrium non valet, ſi dies in eo appoſita, tranſacta ſit.
16 Arbitrium die feriata & altera parte abſente prolatū, non valet.
17 Compromitti non poteſt in laicum ſuper re eccleſiaſtica.
18 Compromiſſum quibus modis ſoluatur.
19 Reconuentio non habet locum coram arbitro.
20 Compromiſſum ad hæredes compromittentis non extenditur.
21 Arbitris pluribus electis, omnes intereſſe debent arbitrio.
22 Arbiter debet ſententiam ferre in ſcriptis.
23 Arbiter non poteſt punire contumacem, niſi hoc in arbitrio expreſſum ſit.
24 In arbitrium veniunt ea, de quibus actum eſt, vt veniant.

QVoniam arbitria ad inſtar iudiciorum ſunt redacta. ff. de recept. ar. l. 1. ideo poſt tractatum contra iudices, aliquid contra arbitros, & in quos eſt
1 *compromiſſum, audiamus.* † *Seruus non poteſt eſſe ar-*
2 *biter. ff. de arbitris l. prodigus. §. in ſeruum.* † *Item pupillus, furioſus, mutus, vel ſurdus, non poteſt eſſe arbiter. 3.*
3 *quæſtione 7. §. tria. ff. de arbit. l. ſed ſi in ſeruum.* † *Item nec minor viginti quinque annis. ibidem. l. ſi in ſeruum.*
4 *& ff. de recept. ar. l. cum lege.* † *Item in re propria nullus poteſt eſſe arbiter. ff. de arbi. l. penultim. nam arbiter*
5 *cognoſcit ad modum iudicis.* † *Et ſententiæ arbitri ſtandum eſt, ſiue ſit æqua ſiue iniqua. & ſibi imputet qui eum elegit. ff. de arbit. l. diem. §. ſtari. Et ſi ille inique pro-*

procedit, reducitur ad arbitrium boni viri. ff. pro ſocio. l. ſi ſocietatem. † *Item mulier non poteſt eſſe arbiter. ff. de re iud. l. fœmina intellige niſi ſit fœmina excellens, vel de conſuetudine approbata, ext. de arbit. c. dilecti filij.* † *Item ſi iudex fuerit ordinarius alicuius rei in eum compromitti non poteſt ff. de arbi. l. ſed ſi in ſeruum. §. 2. & hoc intellige ſecundum leges, nam ſecundum canones tam in delegatum quàm in ordinarium compromitti poteſt, extra de arbit. c. cum tempore. c. cum olim. & de elect. c. cauſam.* † *Item in cauſa criminali. vel liberali, nõ tenet arbitrium extra de teſti. c de teſti. de iureiur. c. penultim. nec in pupillari actione, nec in matrimoniali. ff. eodem titul. l. non diſtinguemus. Item ſi de cauſis reſtitutionum agi debet, ibidem. l. vltim. niſi quando incidentaliter illa cauſa mouetur. ff. de iudi. l. quoties.* † *Item infamis non poteſt eſſe arbiter. 3. q. 7. §. tria. & ff. eodem titul. l. pedibus.* † *Item ſi quis compromittit nomine alieno non valet. ff. eodem titul. l. non diſtinguemus.* † *Item ſi compromiſſum ſit per pupillum ſine tutorum autoritate non valet. ff. eodem titulo. l. ſi pupillus.* † *Item ſi ſine pœna fuerit compromiſſum, vel ſine eo quod obtinet vicem pœnæ, non valet cum effectu, quia partes non tenentur ſeruare ſententiam arbitri niſi velint, ſi pœna non fuerit appoſita. C. de arbi. l. 1. vel iuramentum ſecundum canones. extra eod. titul. c. cum ipſe. Tamen bene valebit licet pœna non ſit appoſita ſi partes poſt ſententiam taciturnitate confirmauerunt, & tamen actori dabitur actio & reo exceptio. extra eodem titul per tuas C. eodem titul. l penultim. §. 1. & 2.* † *Item ſi compromiſſum claudicat. ff. eodem titul. l. diem. §. penultim.* † *Item ſi pronunciatio arbitri in inſtru-*

6 7 8 9 10 11 12 13 14

mento

mento non ſit collecta, vel in arbitrium tertij nulla perſona expreſſa ſit compromiſſum, non valet, extra eodem titul.c. innotuit. & ff. eodem titul. l. Item ſi vnus.§. ſi in duos. Contrarium tamen videtur, extr. de app. cum ſpeciali. Solutio, in cauſa recuſationis à iure conceditur aſſumi tertius arbiter: quia illi arbitri non dicuntur veri arbitri: ſed quaſi iudicis vicem ſapiunt. extra de offi. de-
15 leg.c. ſuſpicionis. † Item ſi dies appoſita eſt in compromiſſo. ea tranſacta quicquid dicit arbiter, non valet. extra
16 de offi. iudi. deleg. c. de cauſis. † Item ſi die feriata pronunciatum fuerit cum altera parte abſente, non valet, extra de for. comp. cap. vltim. ff. eodem titul. l. diem.§.
17 ſi quis. † Item ſuper re eccleſiaſtica in laicum, compromitti non poteſt, extra eodem titul. contingit & de iudi.
18 decernimus. † Item poteſt obijci compromiſſo quòd ſolutum ſit. ſoluitur. n. pluribus modis puta die, morte, ac ſtipulatione, iudicio, pacto, ſatiſdatione. ff. eodem tit. l. non diſtinguemus. in prin. Item poteſt obijci, quòd in ſe non
19 ſuſcepit arbitrium. ff. eodem titul. l. 3.§. 1. † Item coram arbitro non habet locum reconuentio, extra eodem tit.
20 cum dilecti. † Item compromiſſum non extenditur ad compromittentis hæredes, ſi de eis non caueat, ibidem.
21 ff. eodem titul l. diem.§. 1. † Item ſi plures arbitri fuerunt omnes intereſſe debent arbitrio. ff. eodem tit. l. ſicuti. niſi aliud dictum ſit in compromiſſo. ff. eodem titul. l. non
22 diſtinguemus.§. cum in plures. † Item poteſt obijci quòd arbiter non tulit ſententiam in ſcriptis, quod debet facere. C. eod. tit. l. cum in arbitrio.§. 2. niſi aliud dictum ſit
23 in compromiſſo. ff. de iudi. l. 2. † Item arbiter non poteſt punire contumacem niſi expreſſum fuerit in compro-
24 miſſo. ibidem.§. vltim. † Nota ea ſola veniunt in arbitrio de

de quibus actum eſt vt veniant. ff. eodem titul. l. ſi cum dies. §. 1. extra eodem titul. cum dilectus. Et tantum de *iſto.*

Exceptiones contra actorem, tit. 4.

SVMMARIA.

1 Actor excommunicatus non poteſt ſtare in iudicio.
2 Reus excommunicatus repellitur à limine iudicij.
3 Exceptio excommunicationis poteſt contra quoſcunque & quandocunque opponi.
4 Actori non debet reſpondere reus coram diuerſis iudicibus ſi plures habeat perſonales actiones.
5 Reus reconueniēdo ſub actoris iudice litigare cogitur.
6 Monachus ſine licentia abbatis in iudicio eſſe non poteſt, & nu. 8.
7 Abbas ſine literis capituli ſui in iudicio eſſe non debet.
9 Filius ſine licentia patris agere quando poſsit aut non poſsit.
10 Exceptio p̄ſcriptionis obijcitur petenti poſt 30. annos.
11 Spoliatus ante reſtitutionem non tenetur reſpondere.
12 Loci inhoneſti vel non ſecuri aſsignatio impedit reſponſionem.
13 Clericus quibus interuenientibus in iudicem non ſuum conſentire poſsit.
14 In cauſa criminali non tenetur quis reſpondere in quadrageſima.
15 Actor minor 25. annis non poteſt agere in iudicio ſine tutoris autoritate.
16 Minor quibus caſibus agere poſsit ſine tutoris autoritate.
17 Periurus & infamis quib. caſibus agere poſsint.
18 Filius agens contra parentes audiri non debet.
19 Libertus contra patronum agere non poteſt, niſi venia impetrata.

Conſors

20 Conſors litis audiri non debet ſine mandato.
21 Actori petenti fundum, non prius reſpondendũ eſt, quam fundus oſtendatur, &c.
22 Tempus qualiter currat contra aliquem.
23 Procurator ad totam cauſam conſtitutus poſtea reuocari non poteſt.
24 Actor citatione emiſſa non comparens condemnatur in expenſis.
25 Mulieres quatenus agare poſsint.
26 Laicus quatenus clericum accuſare poſsit.
27 Conſpiratores & inimici capitales in nulla cauſa ad accuſationem admittuntur.

1 *NVNC contra actorem videamus.* † *Actor excommunicatus nonpoteſt ſtare in iudicio.nec tenetur ei reus reſpondere,extra de offic. deleg.c.prudentiam & ext.de except.c.dilecti. & c.cum inter priorem. & c.*
2 *pia.* † *Et de reo excommunicato idem dicendum eſt,quòd actor non poteſt reconueniri, extr.de except.c.cum inter*
3 *priorem.* † *vbi & exceptio excommunicationis tam contra iudicem quàm contra actorem, quàm etiam contra reum ſemper poteſt opponi,tam ante lit. conteſta. quàm poſt,extra de except. ver. ne quis excommunicato com-*
4 *municare cogatur.c.exceptionem.* † *Item reus actori non debet reſpondere ſi plures habeat perſonales actiones contra eundem, coram diuerſis iudicibus, extra de reſcript. c. ex tenore, & eodem titul. c. diſpendia. libro 6. quod*
5 *eſt conſilium Lugdunenſ.* † *Item ſi reus contra actorem agere voluerit, oportet ipſum ſub actoris iudice litigare, in modum reconuentionis. Actorem.n. ad alium iudi-*
6 *cem trahere nonpoteſt, ibidem.* † *Item monachus ſine licentia abbatis conuenire vel non conueniri non poteſt extra de iudi.c.cauſam.16.d.c.placuit.* † *Idem di-*
7 *citur de abbate , quòd ſine literis capituli ſui admitti*

non

non debet, niſi bona fuerint diuiſa, extra de reſcript. c. edoceri. & de reli. domi. c. cum dilectus. † *Si tamen monachus fuerit in ſcholis cauſa ſtudij vel alia iuſta de cauſa, de licentia ſui abbatis, agere poteſt, & reſpondere, extra de accuſ. c. ex parte. Et ſi percuſſus fuerit, exiſtens intra clauſtrum, ipſe non aget, ſed monaſterium vel ſyndicus monaſterij. nec poteſt tunc remittere iniuriam ſibi factam, extra de ſenten. excom. c. parochianos, in gloſſ. Item monachus abbatem in ius trahere non poteſt, niſi fuerit à principe impetratum. C. de in ius vocand. l. 1. 2. & 3.* † *Item filius ſine licentia patris agere non poteſt, extra de procu c. 1. Et fallit in cauſis, caſtrenſis peculij. Inſtitut. de pa. po. §. ius autem poteſtatis.* 8

9

10 † *Item ſi aliquis petat debitum vel aliud perſonale, & per triginta annos non petierat, ei poteſt obijci preſcriptio. C. de anna. except. l. 1. §. ad hac.* † *Item ab aduerſario* 11
ſi fuero ſpoliatus, ſibi non teneor reſpondere quouſque fuero reſtitutus, extra de ordin. cognit. c. ſuper ſpoliatione de reſtitut. ſpol. c. 1. & 3. q. 1. per totum. † *Item ſi* 12
inhoneſtus vel nonſecurus locus alicui fuerit aſſignatus, nec tenetur reſpondere neque tenetur comparare, extr. vt lit. non conteſta. c. accedens. † *Item clericus non poteſt* 13
conſentire in iudicem non ſuum, niſi duo concurrant, ſcilicet quòd iudex ſit perſona eccleſiaſtica, & voluntas diœceſani ſui accedat, extra de fo. compe. c. ſi diligenti. † *Item in cauſa criminali non teneor in quadrageſima reſpondere. C. de feri l. quadraginta. Iſtud* 14
propter contrariam conſuetudinem hodie non ſeruatur. † *Item actor minor viginti quinque annis non poteſt a-* 15
gere in iudicio ſine autoritate tutoris. C. qui legi. perſo. ſtan. habeat in iudi. l. 1. & 2. † *Nota tamen caſus, in qui-* 16

bus minor poteſt agere ſine autoritate tutoris, primus eſt in voto. 20.q.2.c.1.& 2. Secundus cum agit de thoro violato. ff. de adulter. l. ſi maritus. §. lex. Tertius cum mortem patris exequitur, vel cum agit de teſtamento patris. 15.q 3. de crimine. Quartus cum agit de recuperanda poſſeßione. C. qui legit. perſon. habēt ſtan. in iudi. l. vltim. Quintus cum impetrauit veniam ætatis. C. de his qui ve. ata. l. 2. Sextus cum agit de libero homine exhibendo. ff. de liber. homin. exhib. l. 3. Septimus cum agit negotia alterius. ff. de minorib. viginti quinque annis. l. cum mandato. Octauus in cauſa matrimoniali. ext. de reſtitut. ſpol. c. ex parte. Et in quibuſdam caſibus
17 *qui notantur. 2. q. 7. c. quæritur.* † *Item periurus, vel alius infamis poteſt accuſare. Primo in crimine ſymoniæ, extra de ſymonia. c. tanta eſt labes. Secundo in crimine læſæ maieſtatis. 15. q. 3. c. penultim. extra de confeſ. c 1. Tertio cum ſuam vel ſuorum iniuriam proſequitur. 4. q. 6. c. omnibus. Quarto in crimine hæreſeos.*
18 *2. q. 7. c. ſacerdotes.* † *Item ſi filius agit contra parentes vel contra eos ſub quorum poteſtate eſt audiri non debet. C. de papo. l. congruentius. Et intellige niſi in caſtrenſi peculio vel quaſi caſtrēſi. ff. de iud. l. Iulianus. Idē dicitur de filijs emācipatis niſi venia impetretur. Inſt. de*
19 *pœna. te. litig. §. vl.* † *Item libertus contra patronū agere non poteſt niſi prius venia impetrata. l. 2. C. de in ius voc. Idem dico de libertis & liberis contra parentem patro-*
20 *numue agentibus. Inſtitut. de pœna te. liti. in fine.* † *Item eiuſdem litis conſors ſi voluerit agere pro conſorte ſine mandato audiri non debet, etiam præſtita cautione, niſi poſt litem conteſtatam. C. de conſor. eiuſdem litis. l. 1.*

l. 1. † *Item ſi actor petit fundum, non debet reſponderi,* 21
niſi fundo qui petitur oſtenſo, extra de libelli oblation. c. 2. & debet exprimi nomen fundi. & nomen vicini fundi. ff. de cenſi. l. forma. Item videas quam actionem actor intendat. vtrum temporalis vel perpetua. Si temporalis eſt, & ſit tempus tranſactum intra quod debuiſſet egiſſe, amodo agere non poteſt cum effectu. † *No-* 22
ta qualiter tempus currat contra aliquem. decem dies currunt contra non appellantem. extra de appellat. c. ſi tibi. & de elect. c. cum dilectus. Item quantum tempus currat contra electum petentem conſecrationem. 100. diſtinct. c quoniam quidam. item tempus ſex menſium currit in beneficiorum collatione. nam poſtea collatio deuoluitur ad ſuperiorem, extr. de prabend. c. de multa. Item tempus currit contra electum ad prælaturam qua infra ſex menſes debet petere confirmationem, extra, vt lite conteſt. c. quoniam. Item tempus vnius anni currit contra volentem agere actione iniuriarum: quia iniuria poſt annum intentari non poteſt. C. de iniurijs. l. ſi non conuicij. Item tempus currit contra reſcriptum papale, intellige ſi impetrans eo vſus non fuerit, dum tamen copiam iudicis habere potuit. & cum aduerſarius reſcriptum impetrauit, extra de reſcriptis. c. ſi autem. Item tempus currit in quibuſdam caſibus qua notantur, extra vt lite non conteſtata c. quoniam frequenter. De hac materia dicam plenius infra. in titulo de preſcript. † *Item qui conſtituit procurato-* 23
rem ad totam cauſam, poſtea non poteſt illum reuocare, niſi ex iuſta cauſa, aut integra adhuc exiſtente cauſa. ff. de procurat. l. ante litem. & l. ſequent. † *Item* 24
actor qui fecit citari ad aliquem terminum aduerſarium

veniente reo, ſi non venit actor, condemnatur in expenſis
25 *extra de dol. & contum. c. actor. libro. 6.* † *Item ſi mulier velit agere nomine filij vel alterius audiri non debet, niſi ſit tutrix, de regul. iur. l. fœmina. Excipiuntur*
26 *quidam caſus. ff. de procura. l. fœmina.* † *Item laicus non poteſt clericum accuſare etiam in cauſa criminali, niſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur, extra de teſtib.*
27 *c. de cætero.* † *Item conſpiratores & inimici capitales in nulla cauſa ad accuſationem admittuntur, extra de ſymo. c. licet Hely. 2. q. 1. c. conſpirationem. Et tantum de iſto.*

Exceptiones contra procuratorem, tit. 5.

SVMMARIA.

1. Procurator quis ſit.
2. Oeconomus quis ſit.
3. Syndicus quis ſit.
4. Actor quis ſit.
5. Procurator excommunicatus aut ſub excommunicato conſtitutus, poteſt repelli.
6. Procurator ſine clauſula ratihabitionis cõſtitutus, poteſt repelli.
7. Procurator non poteſt recipere ſolutionem debiti, nec liberare debitorem abſq; mandato ſpeciali &c.
8. Procurator iuramentum deferre non poteſt, ſine ſpeciali mandato.
9. Literæ papales non impetrantur ſine ſpeciali mandato.
10. Procurator à prælato ſine conſenſu capituli conſtitui non poteſt &c.
11. Mulier in quibus caſibus procuratrix eſſe poſsit.
12. Minor 25. annis procurator eſſe non poteſt &c.
13. Procurator eſſe non poteſt criminaliter notatus, niſi &c.

14 Procurator conſtitui poteſt in cauſa criminali criminaliter intentata.
15 Miles procurator conſtitui non poteſt.
16 Procurator niſi poſt litem conteſtatam ſubſtituere non poteſt.
17 Procurator actoris quomodo cauere debeat,
18 Maritus in quibus cauſis procuratoris officio fungatur.
19 Procurator poſteriore dato, prior cenſetur reuocatus.
20 Procurator in popularib. actionibus quomodo conſtituatur.
21 Procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus, & mandatum tranſgrediens, audiri non debet.
22 Procuratorium quid continere debeat,
23 Procuratores eſſe non poſſunt ad ſacros ordines promoti.
24 Monachus quatenus procurator eſſe poſsit.
25 Prælatus depoſitus poteſt eſſe procurator.
26 Procurator quatenus ſatisfacere debeat.
27 Procurator non valet, domino moriente, re integra.
28 Procuratoribus duobus niſi in ſolidum datis, alter ſine altero agere non poteſt.
29 Procurator non poteſt eſſe infamis, nec pecuniam recipere.
30 Procurator eſſe non poteſt ingratus.
31 Oeconomus quis & qualis conſtitui debeat.
32 Syndicus & Oeconomus à quib. repelli poſsint.

SVperius contra actorem diximus: ſed quia actor per procuratorem ſæpe experitur. ideo nunc contra procuratorem, videamus. Primo quis ſit procurator. quis œconomus ſyndicus vel actor. † Procurator eſt, qui aliena 1 *negotia mandato domini gratuitò adminiſtrat. ff. de procu. l. 1. † Oeconomus, cui res eccleſiaſtica gubernanda* 2 *mandatur. 89. di. c. quia in quibuſdam. † Syndicus dicitur* 3

 defenſor

defenſor clerici vel collegij. ff. quòd cuiuſque vniuerſi.
4 *l.1.* † *Actor dicitur ſimiliter, qui ab vniuerſitate conſtituitur, vt in l. præallegata. item iure canonico ſæpe vnus pro alio ponitur .1. q.2.c. ſaluator, extra de procurat.c.*
5 *quia in cauſis.* † *Si aliquis procurator fuerit excommunicatus non valebit, ext. de probat.c. poſt ceſsionem, & de officio iudicis. dele. c. prudentiam. item ſi ſit conſtitutus ſub excommunicato poteſt repelli. extra de procuratore.*
6 *c. vltim.* † *Item niſi procurator habeat vbi contineatur expreſſa illa clauſula, de. ratihabitione. quamuis habeat literas procuratorias generales, poteſt repelli, extra de procurator. c. 1. de reli. do. c. cum dilectus, de officio iudicis. deleg. c. coram. Et hoc intellige, niſi vellet dare cautionem fideicommiſſariam. Item procurator quandoque habet mandatum ſpeciale, extra de*
7 *arbitr.c. per tuas.* † *Item ſolutionem debiti, recipere non poteſt, niſi ad hoc habeat mandatum ſpeciale. ff. de ſolut. l. vero. vel niſi ei ſit mandata omnium bonorum adminiſtratio generalis, Inſtitut. de rerum diuiſ. §. nihil. Item non poteſt liberare debitorem abſ-*
8 *que mandato ſpeciali. ff. de accept. l.3.* † *Item iuramentum deferre non poteſt nec offerre ſine ſpeciali mandato, niſi fuerit generalis procurator. ff. de iureiurand.*
9 *l. iuſiurandum.* † *Item oportet quòd impetrans in literis papalibus habeat mandatum ſpeciale. extra de re-*
10 *ſcriptis. c. non nulli.* † *Item ſi propoſitus, abbas, vel quilibet prælatus eccleſiæ conſtituit procuratorem ſine conſenſu conuentus ſui vel capituli, non valet, extra de arbitr. c. per tuas, & extra de reſcriptis. c. edoceri. Et intellige cum iſta diſtinctione, quia aut bona ſunt diſtincta tunc valet, aut non, tunc non valet, vt in prædicto*

dicto.c. edoceri. de reſcriptis. † *Item mulier procura-* 11
*trix eſſe non poteſt. 3.q.7. §.tria. ff. de reg. iur.l. fœmi-
næ. Excipiuntur tamen caſus in quibus mulier procura-
trix eſſe non poteſt. Primus ratione adminiſtratio-
nis, ſi forte eſt abbatiſſa.extra de confir. vti. c.cum di-
lectus. Secundus quando conſtituta eſt in rem ſuam.
C.de procuratore.l. quia abſente,in fine. Tertius quan-
do mandatæ vel conceſſæ ſunt ſibi actiones. C.de procu. l.
quia abſente. Quartus quando mulier officio tutoris
fungi poteſt. 9.q. 1. c. penultimo. Quintus quando fœ-
minis pro parentibus languentibus agere permittitur.
ff. de procurator. l. fœminæ. Sextus licitum eſt ma-
trem pro filij libertate litigare. ff. de lit. cauſa. l. am-
plius.* † *Item minor viginti quinque annis procurator eſ-* 12
*ſe non poteſt. ff. de procuratore. l. minor. Item ſi conſti-
tutus ſit minor non valet procuratio ſine autoritate tu-
toris. C. eodem. l. neque, exceptis caſibus notatis ſupra
contra actorem.* † *Item ſi ſit alicui obiectum crimen* 13
*criminaliter, procurator eſſe non poteſt, quouſque inno-
centem ſe oſtendat, vel poſt annum obiecti criminis. C.
eodem titul.l.reum criminis.extra de accuſat. epiſcopus.
& c. cum pe. manconella.* † *Item in cauſa criminali,* 14
*cum agitur criminaliter, procurator conſtitui non po-
teſt. 5. q. 3. c. in criminalibus, extra de accuſat.c.veni-
ens. Tamen in quibuſdam caſibus conſtituitur procu-
rator ad excipiendum.* † *Item miles non poteſt conſti-* 15
*tui procurator. C. de procurator. l. militem. & l.qui ſti-
pendia. Item intellige niſi in rem ſuam. Et intellige de
militibus qui de publico ſalarium accipiunt, & qui iu-
rant communicare rem pro republica. vt in l. qui ſti-
pendia.* † *Item ſi procurator à procuratore fuerit ſub-* 16
 ſtitutus

ſtitutus non valet niſi poſt litem conteſtatam. ab eo qui habet mandatum ad totam cauſam. C. de procur. l. nulla. in fin. extra de reſcript. c. ex parte dani. in fin. & in gloſſ. circa finem. Et hoc verum eſt niſi fuerit ma-
27 *triſua datus. C. de donation. l. illam.* † *Item ſi procurator actoris voluerit cauere de rato & defendendo, ſi reconueniatur, poteſt repelli, quamuis habeat mandatum vel literas. ff. de procur. l. non ſolum, hoc verum eſt, niſi ſit procurator ex cauſa lucratiua, vel neceſſita-*
28 *te & non fraudis. ff. de procurat. l. non ſolum.* † *Item maritus ſi habeat literas procur. ab vxore non debet admitti in alijs, quia quod in vno permittitur, in alijs pro-*
29 *hibetur. C. eodem titulo. l. maritus.* † *Item ſi duo procuratores dati ſunt diuerſis temporibus. primus non*
20 *valet, extra eodem titul. c. non iniuſte.* † *Item procurator in cauſa populari interuenire non poteſt, niſi quantum tangit priuatum commodum. hoc verum eſt ex parte actoris. Secus in reo qui poteſt procuratorem*
21 *conſtituere. ff. de populari action. l. qui populari.* † *Item ſi procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus, tranſgreditur mandatum, audiri non debet, extra de officio iudicis. deleg. c. cum olim. C. de tranſactionibus. l. tranſa-*
22 *ctionis.* † *Item in literis procuratoris contineri debet, ad quid procurator ſit conſtitutus, puta ad agendum vel defendendum. ext. de procurat. c. conſtitutus.*
23 † *Item monachus, canonicus regularis. & omnes ad ſacros ordines promoti. & qui de eccleſiaſticis beneficijs ſuſtentantur, prohibentur eſſe procuratores vel aduocati, niſi in caſibus. extra de poſtu. per totum extra, ne clericus vel monachus, per totum. 16. q. 1. c. placuit. In caſibus. n. iſtis bene poſſunt; ſcilicet pro miſerabi-*
libus

libus perſonis pro eccleſiis ſuis pro perſonis coniunctis. dum neceſſitas imminet. 3. q. 7. §. tria. † Similiter monachus 24
poteſt eſſe procurator in cauſis monaſterij abbate impe-rante. extra. de tranſac. cum contingat. † Item prælatus 25
depoſitus procurator poteſt eſſe. 3. q. 7. §. tria. † Item 26
procurator ſatisfacere debet, niſi dominus fideiuſſor exi-ſtat iudicatum ſolui ſub hypotheca rerum ſuarum. ff. eo. tit. l. ſi procurator. † Item procurator non valet, vbi do- 27
minus moriatur re integra. extra. de offi. dele c. gratum. & c. relatum. Item nota ſupra titulum contra actorem de filioſa. † Item ſi duo procuratores ſimul dati, niſi den- 28
tur inſolidum alter ſine altero agere non poteſt nec de-fendere. Item procurator hæreditatis abiudicari non po-teſt. ff. de acq. hære. l. Paulus. † Item infamis non poteſt 29
eſſe procurator. 3. q. 7. c. infamis. extra. de iudi. c. cum de-putari. Item ſi obijcitur procuratori quod recepit pecu-niam pro procuratione, non tanquam locator qui locauit operas ſuas. ff. man. l. 1. & 2. vbi dicitur. Cum mandatum vero receperis gratuitum, tanquam procurator recipere non debes. ibidem in glo. ſed non ſua. † Item ingratus pro- 30
hibetur eſſe procurator. 2. q. 1. prohibetur. † Contra œco- 31
nomum dici poteſt quod debet conſtitui autoritate epi-ſcopi vel prælati. 9. q. 3. cum ſimus. extra. de ſyndico. c. vnico, & debet eſſe clericus in ſpiritualibus. in temporali-bus autem poteſt eſſe laicus. 77. diſt. in ſingulis. Item œco-nomus debet eſſe de gremio illius eccleſiæ, à qua conſti-tuitur, aliter non valet. 15. q. vltima. quando. 89. diſt. quia. † Item ſyndicus et œconomus repelli non poſſunt, niſi 32
à tota vniuerſitate, cum à duabus partibus fuerint con-ſtituti. ff. quod cuiuſq; vniuerſi. l. nulli. & l. 2. Item niſi

12 Arbitrium ſine pœna non valet.
13 Arbitrium claudicans non valet.
14 Arbitrium tertij quatenus admittendum.
15 Arbitrium non valet, ſi dies in eo appoſita, tranſacta ſit.
16 Arbitrium die feriata & altera parte abſente prolatū, non valet.
17 Compromitti non poteſt in laicum ſuper re eccleſiaſtica.
18 Compromiſſum quibus modis ſoluatur.
19 Reconuentio non habet locum coram arbitro.
20 Compromiſſum ad hæredes compromittentis non extenditur.
21 Arbitris pluribus electis, omnes intereſſe debent arbitrio.
22 Arbiter debet ſententiam ferre in ſcriptis.
23 Arbiter non poteſt punire contumacem, niſi hoc in arbitrio expreſſum ſit.
24 In arbitrium veniunt ea, de quibus actum eſt, vt veniant.

QVoniam arbitria ad inſtar iudiciorum ſunt redacta. ff. de recept. ar. l. 1. ideo poſt tractatum contra iudices, aliquid contra arbitros, & in quos eſt
1 compromiſſum, audiamus. † Seruus non poteſt eſſe ar-
2 biter. ff. de arbitris. l. prodigus. §. in ſeruum. † Item pupillus, furioſus, mutus, vel ſurdus, non poteſt eſſe arbiter. 3.
3 quæſtione 7. §. tria. ff. de arbit. l. ſed ſi in ſeruum. † Item nec minor viginti quinque annis. ibidem. l. ſi in ſeruum.
4 & ff. de recept. ar. l. cum lege. † Item in re propria nullus poteſt eſſe arbiter. ff. de arbi. l. penultim. nam arbiter
5 cognoſcit ad modum iudicis. † Et ſententiæ arbitri ſtandum eſt, ſiue ſit æqua ſiue iniqua. & ſibi imputet qui eum elegit. ff. de arbit. l. diem. §. ſtari. Et ſi ille inique pro-

procedit, reducitur ad arbitrium boni viri. ff. pro ſocio. l. ſi ſocietatem. † Item mulier non poteſt eſſe arbiter. ff. de re iud. l. fœmina intellige niſi ſit fœmina excellens. vel de conſuetudine approbata, ext. de arbit. c. dilecti filij. † Item ſi iudex fuerit ordinarius alicuius rei in eum compromitti non poteſt ff. de arbi. l. ſed ſi in ſeruum. §. 2. & hoc intellige ſecundum leges, nam ſecundum canones tam in delegatum quàm in ordinarium compromitti poteſt. extra de arbit. c. cum tempore. c. cum olim. & de elect. c. cauſam. † Item in cauſa criminali. vel liberali, nõ tenet arbitrium extra de teſti. c de teſti. de iureiur. c. penultim. nec in pupillari actione, nec in matrimoniali. ff. eodem titul. l. non diſtinguemus. Item ſi de cauſis reſtitutionum agi debet, ibidem. l. vltim. niſi quando incidentaliter illa cauſa mouetur. ff. de iudi. l. quoties. † Item infamis non poteſt eſſe arbiter. 3. q. 7. §. tria. & ff. eodem titul. l. pedibus. † Item ſi quis compromittit nomine alieno non valet. ff. eodem titul. l. non diſtinguemus. † Item ſi compromiſſum fit per pupillum ſine tutorum autoritate non valet. ff. eodem titulo. l. ſi pupillus. † Item ſi ſine pœna fuerit compromiſſum, vel ſine eo quod obtinet vicem pœnæ, non valet cum effectu, quia partes non tenentur ſeruare ſententiam arbitri niſi velint, ſi pœna non fuerit appoſita. C. de arbi. l. 1. vel iuramentum ſecundum canones. extra eod. titul. c. cum ipſe. Tamen bene valebit licet pœna non ſit appoſita ſi partes poſt ſententiam taciturnitate confirmauerunt, & tamen actori dabitur actio & reo exceptio. extra eodem titul per tuas C. eodem titul. l penultim. §. 1. & 2. † Item ſi compromiſſum claudicat. ff. eodem titul. l. diem. §. penultim. † Item ſi pronunciatio arbitri in inſtrumento

6 7 8 9 10 11 12 13 14

mento non ſit collecta, vel in arbitrium tertij nulla perſona expreſſa ſit compromiſſum, non valet, extra eodem titul.c. innotuit. & ff. eodem titul. l. Item ſi vnus. §. ſi in duos. Contrarium tamen videtur, extr. de app. cum ſpeciali. Solutio, in cauſa recuſationis à iure conceditur aſſumi tertius arbiter: quia illi arbitri non dicuntur veri arbitri: ſed quaſi iudicis vicem ſapiunt. extra de offi. de-
15 leg. c. ſuſpicionis. † Item ſi dies appoſita eſt in compromiſſo. ea tranſacta quicquid dicit arbiter, non valet. extra
16 de offi. iudi. deleg. c. de cauſis. † Item ſi die feriata pronunciatum fuerit cum altera parte abſente, non valet, extra de for. comp. cap. vltim. ff. eodem titul. l. diem. §.
17 ſi quis. † Item ſuper re eccleſiaſtica in laicum, compromitti non poteſt, extra eodem titul. contingit & de iudi.
18 decernimus. † Item poteſt obijci compromiſſo quòd ſolutum ſit. ſoluitur. n. pluribus modis puta die, morte, ac ſtipulatione, iudicio, pacto, ſatiſdatione. ff. eodem tit. l. non diſtinguemus. in prin. Item poteſt obijci, quòd in ſe non
19 ſuſcepit arbitrium. ff. eodem titul. l. 3. §. 1. † Item coram arbitro non habet locum reconuentio, extra eodem tit.
20 cum dilecti. † Item compromiſſum non extenditur ad compromittentis hæredes, ſi de eis non caueat, ibidem.
21 ff. eodem titul l. diem. §. 1. † Item ſi plures arbitri fuerunt omnes intereſſe debent arbitrio. ff. eodem tit. l. ſicuti. niſi aliud dictum ſit in compromiſſo. ff. eodem titul. l. non
22 diſtinguemus. §. cum in plures. † Item poteſt obijci quòd arbiter non tulit ſententiam in ſcriptis, quod debet facere. C. eod. tit. l. cum in arbitrio. §. 2. niſi aliud dictum ſit
23 in compromiſſo. ff. de iudi. l. 2. † Item arbiter non poteſt punire contumacem niſi expreſſum fuerit in compro-
24 miſſo. ibidem. §. vltim. † Nota ea ſola veniunt in arbitrio de

de quibus actum eſt vt veniant. ff. eodem titul. l. ſi cum dies. §. 1. extra eodem titul. cum dilectus. Et tantum de iſto.

Exceptiones contra actorem, tit. 4.

SVMMARIA.

1 Actor excommunicatus non poteſt ſtare in iudicio.
2 Reus excommunicatus repellitur à limine iudicij.
3 Exceptio excommunicationis poteſt contra quoſcunque & quandocunque opponi.
4 Actori non debet reſpondere reus coram diuerſis iudicibus ſi plures habeat perſonales actiones.
5 Reus reconueniẽdo ſub actoris iudice litigare cogitur.
6 Monachus ſine licentia abbatis in iudicio eſſe non poteſt, & nu. 8.
7 Abbas ſine literis capituli ſui in iudicio eſſe non debet.
9 Filius ſine licentia patris agere quando poſsit aut non poſsit.
10 Exceptio pſcriptionis obijcitur petenti poſt 30. annos.
11 Spoliatus ante reſtitutionem non tenetur reſpondere.
12 Loci inhoneſti vel non ſecuri aſsignatio impedit reſponſionem.
13 Clericus quibus interuenientibus in iudicem non ſuum conſentire poſsit.
14 In cauſa criminali non tenetur quis reſpondere in quadrageſima.
15 Actor minor 25. annis non poteſt agere in iudicio ſine tutoris autoritate.
16 Minor quibus caſibus agere poſsit ſine tutoris autoritate.
17 Periurus & infamis quib. caſibus agere poſsint.
18 Filius agens contra parentes audiri non debet.
19 Libertus contra patronum agere non poteſt, niſi venia impetrata.

Conſors

20 Conſors litis audiri non debet ſine mandato.
21 Actori petenti fundum, non prius reſpondendú eſt, quam fundus oſtendatur, &c.
22 Tempus qualiter currat contra aliquem.
23 Procurator ad totam cauſam conſtitutus poſtea reuocari non poteſt.
24 Actor citatione emiſſa non comparens condemnatur in expenſis.
25 Mulieres quatenus agare poſsint.
26 Laicus quatenus clericum accuſare poſsit.
27 Conſpiratores & inimici capitales in nulla cauſa ad accuſationem admittuntur.

1 *NVNC contra actorem videamus.† Actor excommunicatus non poteſt ſtare in iudicio. nec tenetur ei reus reſpondere, extra de offic. deleg. c. prudentiam & ext. de except. c. dilecti. & c. cum inter priorem. & c.*
2 *pia.† Et de reo excommunicato idem dicendum eſt, quòd actor non poteſt reconueniri, extr. de except. c. cum inter*
3 *priorem. † vbi & exceptio excommunicationis tam contra iudicem quàm contra actorem, quàm etiam contra reum ſemper poteſt opponi, tam ante lit. conteſta. quàm poſt, extra de except. ver. ne quis excommunicato com-*
4 *municare cogatur. c. exceptionem. † Item reus actori non debet reſpondere ſi plures habeat perſonales actiones contra eundem, coram diuerſis iudicibus, extra de reſcript. c. ex tenore, & eodem titul. c. diſpendia. libro 6. quod*
5 *eſt conſilium Lugdunenſ. † Item ſi reus contra actorem agere voluerit, oportet ipſum ſub actoris iudice litigare, in modum reconuentionis. Actorem. n. ad alium iudi-*
6 *cem trahere non poteſt, ibidem. † Item monachus ſine licentia abbatis conuenire vel non conueniri non poteſt extra de iudi. c. cauſam. 16. d. c. placuit. † Idem di-*
7 *citur de abbate, quòd ſine literis capituli ſui admitti*

non

non debet, niſi bona fuerint diuiſa, extra de reſcript. c. edoceri. & dereli. domi. c. cum dilectus. † *Si tamen monachus fuerit in ſcholis cauſa ſtudij vel alia iuſta de cauſa, de licentia ſui abbatis, agere poteſt, & reſpondere, extra de accuſ. c. ex parte. Et ſi percuſſus fuerit, exiſtens intra clauſtrum, ipſe non aget, ſed monaſterium vel ſyndicus monaſterij. nec poteſt tunc remittere iniuriam ſibi factam, extra de ſenten. excom. c. parochianos, in gloſſ. Item monachus abbatem in ius trahere non poteſt, niſi fuerit à principe impetratum. C. de in ius vocand. l. 1. 2. & 3.* † *Item filius ſine licentia patris agere non poteſt, extra de procu c. 1. Et fallit in cauſis, caſtrenſis peculij. Inſtitut. de pa. po. §. ius autem poteſtatis.* † *Item ſi aliquis petat debitum vel aliud perſonale. & per triginta annos non petierat, ei poteſt obijci preſcriptio. C. de anna. except. l. 1. §. ad hac.* † *Item ab aduerſario ſi fuero ſpoliatus, ſibi non teneor reſpondere quouſque fuero reſtitutus, extra de ordin. cognit. c. ſuper ſpoliatione de reſtitut. ſpol. c. 1. & 3. q. 1. per totum.* † *Item ſi inhoneſtus vel nonſecurus locus alicui fuerit aſsignatus, nec tenetur reſpondere neque tenetur comparare, extr. vt lit. non conteſta. c. accedens.* † *Item clericus non poteſt conſentire in iudicem non ſuum, niſi duo concurrant, ſcilicet quòd iudex ſit perſona eccleſiaſtica, & voluntas diocœſani ſui accedat, extra de fo. compe. c. ſi diligenti.* † *Item in cauſa criminali non teneor in quadrageſima reſpondere. C. de feri l. quadraginta. Iſtud propter contrariam conſuetudinem hodie non ſeruatur.* † *Item actor minor viginti quinque annis non poteſt agere in iudicio ſine autoritate tutoris. C. qui legi. perſo. ſtan. habeat in iudi. l. 1. & 2.* † *Nota tamen caſus, in qui-*

8 9 10 11 12 13 14 15 16

l. 1. † Item ſi actor petit fundum, non debet reſponderi, 21
niſi fundo qui petitur oſtenſo, extra de libelli oblation. c.
2. & debet exprimi nomen fundi. & nomen vicini fun-
di. ff. de cenſi. l. forma. Item videas quam actionem a-
ctor intendat. vtrum temporalis vel perpetua. Si tem-
poralis eſt, & ſit tempus tranſactum intra quod debuiſ-
ſet egiſſe, amodo agere non poteſt cum effectu. † No- 22
ta qualiter tempus currat contra aliquem. decem dies
currunt contra non appellantem. extra de appellat.
c. ſi tibi. & de elect. c. cum dilectus. Item quantum tem-
pus currat contra electum petentem conſecrationem.
100. diſtinct. c quoniam quidam. item tempus ſex menſi-
um currit in beneficiorum collatione. nam poſtea collatio
deuoluitur ad ſuperiorem, extr. de præbend. c. de multa.
Item tempus currit contra electum ad prælaturam qua
infra ſex menſes debet petere confirmationem, extra, vt
lite conteſt. c. quoniam. Item tempus vnius anni currit
contra volentem agere actione iniuriarum: quia iniu-
ria poſt annum intentari non poteſt. C. de iniurijs. l. ſi
non conuicij. Item tempus currit contra reſcriptum
papale, intellige ſi impetrans eo vſus non fuerit, dum
tamen copiam iudicis habere potuit. & cum aduer-
ſarius reſcriptum impetrauit, extra de reſcriptis. c. ſi
autem. Item tempus currit in quibuſdam caſibus qua
notantur, extra vt lite non conteſtata c. quoniam fre-
quenter. De hac materia dicam plenius infra. in ti-
tulo de præſcript. † Item qui conſtituit procurato- 23
rem ad totam cauſam, poſtea non poteſt illum reuoca-
re, niſi ex iuſta cauſa, aut integra adhuc exiſtente cau-
ſa. ff. de procurat. l. ante litem. & l. ſequent. † Item 24
actor qui fecit citari ad aliquem terminum aduerſarium

veniente reo, ſi non venit actor, condemnatur in expenſis
25 *extra de dol.& contum. c.actor.libro. 6.* † *Item ſi mu-*
lier velit agere nomine filij vel alterius audiri non de-
bet, niſi ſit tutrix, de regul. iur. l. fœmina. Excipiuntur
26 *quidam caſus. ff. de procura. l. fœmina.* † *Item laicus non*
poteſt clericum accuſare etiam in cauſa criminali, niſi
ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur, extra de teſtib.
27 *c. de cætero.* † *Item conſpiratores & inimici capitales in*
nulla cauſa ad accuſationem admittuntur. extra de ſy-
mo. c. licet Hely. 2. q. 1. c. conſpirationem. Et tantum de
iſto.

Exceptiones contra procuratorem, tit. 5.

SVMMARIA.

1 Procurator quis ſit.
2 Oeconomus quis ſit.
3 Syndicus quis ſit.
4 Actor quis ſit.
5 Procurator excommunicatus aut ſub excommunicato conſtitutus, poteſt repelli.
6 Procurator ſine clauſula ratihabitionis cõſtitutus, poteſt repelli.
7 Procurator non poteſt recipere ſolutionem debiti, nec liberare debitorem abſq; mandato ſpeciali &c.
8 Procurator iuramentum deferre non poteſt, ſine ſpeciali mandato.
9 Literæ papales non impetrantur ſine ſpeciali mandato.
10 Procurator à prælato ſine conſenſu capituli conſtitui non poteſt &c.
11 Mulier in quibus caſibus procuratrix eſſe poſsit.
12 Minor 25. annis procurator eſſe non poteſt &c.
13 Procurator eſſe non poteſt criminaliter notatus, niſi &c.

14 Procurator conſtitui poteſt in cauſa criminali criminaliter intentata.
15 Miles procurator conſtitui non poteſt.
16 Procurator niſi poſt litem conteſtatam ſubſtituere non poteſt.
17 Procurator actoris quomodo cauere debeat,
18 Maritus in quibus cauſis procuratoris officio fungatur.
19 Procurator poſteriore dato, prior cenſetur reuocatus.
20 Procurator in popularib. actionibus quomodo conſtituatur.
21 Procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus, & mandatum tranſgrediens, audiri non debet.
22 Procuratorium quid continere debeat,
23 Procuratores eſſe non poſſunt ad ſacros ordines promoti.
24 Monachus quatenus procurator eſſe poſsit.
25 Prælatus depoſitus poteſt eſſe procurator.
26 Procurator quatenus ſatisfacere debeat.
27 Procurator non valet, domino moriente, re integra.
28 Procuratoribus duobus niſi in ſolidum datis, alter ſine altero agere non poteſt.
29 Procurator non poteſt eſſe infamis, nec pecuniam recipere.
30 Procurator eſſe non poteſt ingratus.
31 Oeconomus quis & qualis conſtitui debeat.
32 Syndicus & Oeconomus à quib. repelli poſsint.

SVperius contra actorem diximus: ſed quia actor per procuratorem ſæpe experitur. ideo nunc contra procuratorem, videamus. Primo quis ſit procurator. quis œconomus ſyndicus vel actor. † Procurator eſt, qui aliena 1
negotia mandato domini gratuitò adminiſtrat. ff. de procu l. 1. † Oeconomus, cui res eccleſiaſtica gubernanda 2
mandatur. 89. di. c. quia in quibuſdam. † Syndicus dicitur 3

*deſenſor clerici vel collegij. ff. quòd cuiuſque vniuerſi.
4 l. 1. † Actor dicitur ſimiliter, qui ab vniuerſitate conſti-
tuitur, vt in l. præallegata. item iure canonico ſæpe vnus
pro alio ponitur. 1. q. 2. c. ſaluator, extra de procurat. c.
5 quia in cauſis. † Si aliquis procurator fuerit excommu-
nicatus non valebit, ext. de probat. c. poſt ceſſionem, & de
officio iudicis. dele. c. prudentiam. item ſi ſit conſtitutus
ſub excommunicato poteſt repelli. extra de procuratore.
6 c. vltim. † Item niſi procurator habeat vbi continea-
tur expreſſa illa clauſula, de. ratihabitione. quamuis
habeat literas procuratorias generales, poteſt repel-
li, extra de procurator. c. 1. de reli. do. c. cum dilectus,
de officio iudicis. deleg. c. coram. Et hoc intellige, ni-
ſi vellet dare cautionem fideicommiſſariam. Item pro-
curator quandoque habet mandatum ſpeciale, extra de
7 arbitr. c. per tuas. † Item ſolutionem debiti, recipe-
re non poteſt, niſi ad hoc habeat mandatum ſpeciale.
ff. de ſolut. l. vero. vel niſi ei ſit mandata omnium bo-
norum adminiſtratio generalis, Inſtitut. de rerum di-
uiſ. §. nihil. Item non poteſt liberare debitorem abſ-
8 que mandato ſpeciali. ff. de accept. l. 3. † Item iura-
mentum deferre non poteſt nec offerre ſine ſpeciali man-
dato, niſi fuerit generalis procurator. ff. de iureiurand.
9 l. iuſiurandum. † Item oportet quòd impetrans in li-
teris papalibus habeat mandatum ſpeciale. extra de re-
10 ſcriptis. c. non nulli. † Item ſi propoſitus, abbas, vel qui-
libet prælatus eccleſiæ conſtituit procuratorem ſine con-
ſenſu conuentus ſui vel capituli, non valet, extra de ar-
bitr. c. per tuas, & extra de reſcriptis. c. edoceri. Et in-
tellige cum iſta diſtinctione, quia aut bona ſunt diſtin-
cta tunc valet, aut non, tunc non valet, vt in præ-
dicto*

dicto.c. edoceri. de reſcriptis. † *Item mulier procura-* 11
*trix eſſe non poteſt. 3.q.7.§.tria.ff. de reg. iur.l. fœmi-
na. Excipiuntur tamen caſus in quibus mulier procura-
trix eſſe non poteſt. Primus ratione adminiſtratio-
nis, ſi forte eſt abbatiſſa. extra de confir. vti. c. cum di-
lectus. Secundus quando conſtituta eſt in rem ſuam.
C. de procuratore. l. quia abſente, in fine. Tertius quan-
do mandatæ vel conceſſa ſunt ſibi actiones. C. de procu. l.
quia abſente. Quartus quando mulier officio tutoris
fungi poteſt. 9.q.1.c. penultimo. Quintus quando fœ-
minis pro parentibus languentibus agere permittitur.
ff. de procurator. l. fœmina. Sextus licitum eſt ma-
trem pro filij libertate litigare. ff. de lit. cauſa. l. am-
plius.* † *Item minor viginti quinque annis procurator eſ-* 12
*ſe non poteſt. ff. de procuratore. l. minor. Item ſi conſti-
tutus ſit minor non valet procuratio ſine autoritate tu-
toris. C. eodem. l. neque, exceptis caſibus notatis ſupra
contra actorem.* † *Item ſi ſit alicui obiectum crimen* 13
*criminaliter, procurator eſſe non poteſt, quouſque inno-
centem ſe oſtendat, vel poſt annum obiecti criminis. C.
eodem titul. l. reum criminis. extra de accuſat. epiſcopus.
& c. cum pe. manconella.* † *Item in cauſa criminali,* 14
*cum agitur criminaliter, procurator conſtitui non po-
teſt. 5. q. 3. c. in criminalibus, extra de accuſat. c. veni-
ens. Tamen in quibuſdam caſibus conſtituitur procu-
rator ad excipiendum.* † *Item miles non poteſt conſti-* 15
*tui procurator. C. de procurator. l. militem. & l. qui ſti-
pendia. Item intellige niſi in rem ſuam. Et intellige de
militibus qui de publico ſalarium accipiunt, & qui iu-
rant communicare rem pro republica. vt in l. qui ſti-
pendia.* † *Item ſi procurator à procuratore fuerit ſub-* 16

 ſtitutus

ſtitutus non valet niſi poſt litem conteſtatam. ab eo qui
habet mandatum ad totam cauſam. C. de procur. l. nul-
la. in fin. extra de reſcript. c. ex parte dani. in fin. &
in gloſſ. circa finem. Et hoc verum eſt niſi fuerit ma-
27 *tri ſuæ datus. C. de donation. l. illam. † Item ſi procura-*
tor actoris voluerit cauere de rato & defendendo, ſi
reconueniatur, poteſt repelli, quamuis habeat manda-
tum vel literas. ff. de procur. l. non ſolum, hoc verum
eſt, niſi ſit procurator ex cauſa lucratiua, vel neceſſita-
28 *te & non fraudis. ff. de procurat. l. non ſolum. † Item*
maritus ſi habeat literas procur. ab vxore non debet ad-
mitti in alijs, quia quod in vno permittitur, in alijs pro-
29 *hibetur. C. eodem titulo. l. maritus. † Item ſi duo pro-*
curatores dati ſunt diuerſis temporibus. primus non
20 *valet, extra eodem titul. c. non iniuſte. † Item procura-*
tor in cauſa populari interuenire non poteſt, niſi quan-
tum tangit priuatum commodum. hoc verum eſt ex
parte actoris. Secus in reo qui poteſt procuratorem
21 *conſtituere. ff. de populari action. l. qui populari. † Item*
ſi procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus, tranſgre-
ditur mandatum, audiri non debet, extra de officio iu-
dicis. deleg. c. cum olim. C. de tranſactionibus. l. tranſa-
22 *ctionis. † Item in literis procuratoris contineri de-*
bet, ad quid procurator ſit conſtitutus, puta ad agen-
dum vel defendendum. ext. de procurat. c. conſtitutus.
23 *† Item monachus, canonicus regularis. & omnes ad ſa-*
cros ordines promoti. & qui de eccleſiaſticis benefi-
cijs ſuſtentantur, prohibentur eſſe procuratores vel
aduocati, niſi in caſibus. extra de poſtu. per totum ex-
tra, ne clericus vel monachus, per totum. 16. q. 1. c. pla-
cuit. in caſibus. n. iſtis bene poſſunt; ſcilicet pro miſerabi-

libus

libus perſonis pro eccleſiis ſuis pro perſonis coniunctis. dum neceßitas imminet. 3.q.7.§. tria. † Similiter monachus 24
poteſt eſſe procurator in cauſis monaſterij abbate imperante. extra. de tranſac. cum contingat. † Item prælatus 25
depoſitus procurator poteſt eſſe. 3.q.7.§. tria. † Item 26
procurator ſatisfacere debet, niſi dominus fideiuſſor exiſtat iudicatum ſolui ſub hypotheca rerum ſuarum. ff. eo. tit. l. ſi procurator. † Item procurator non valet, vbi do- 27
minus moriatur re integra. extra. de offi. dele c. gratum. & c. relatum. Item nota ſupra titulum contra actorem de filioſa. † Item ſi duo procuratores ſimul dati, niſi den- 28
tur inſolidum alter ſine altero agere non poteſt nec defendere. Item procurator hæreditatis abiudicari non poteſt. ff. de acq. hære. l. Paulus. † Item infamis non poteſt 29
eſſe procurator. 3.q.7.c. infamis. extra. de iudi. c. cum deputari. Item ſi obijcitur procuratori quod recepit pecuniam pro procuratione, non tanquam locator qui locauit operas ſuas. ff. man. l. 1. & 2. vbi dicitur. Cum mandatum vero receperis gratuitum, tanquam procurator recipere non debes. ibidem in glo. ſed non ſua. † Item ingratus pro- 30
hibetur eſſe procurator. 2.q.1. prohibetur. † Contra œco- 31
nomum dici poteſt quod debet conſtitui autoritate epiſcopi vel prælati. 9.q.3. cum ſimus. extra. de ſyndico. c. vnico, & debet eſſe clericus in ſpiritualibus. in temporalibus autem poteſt eſſe laicus. 77. diſt. in ſingulis. Item œconomus debet eſſe de gremio illius eccleſiæ, à qua conſtituitur, aliter non valet. 15. q. vltima. quando. 89. diſt. quia. † Item ſyndicus et œconomus repelli non poſſunt, niſi 32
à tota vniuerſitate, cum à duabus partibus fuerint conſtituti. ff. quod cuiuſq; vniuerſi. l. nulli. & l. 2. Item niſi

conſtituatur ad præſentes lites, nō valet ibidē. vnde verſ.
Eſt procurator, ſyndicus, actor, tutor œcos.

Exceptiones contra procuratorium tit. 6.

SVMMARIA.

1 Procurator non erit, qui dicit ſe illum eſſe, de quo litera facit mentionem.
2 Procurator non conſtituitur, niſi domino iurante de calumnia.
3 Contra procuratorium quæ obijci poſsint.
4 Inſtrumenta & depoſitiones teſtium eandem vim obtinent.
5 Cautio indiſtinctè loquens nullius eſt momenti.
6 Procurator certus conſtitui debet.

Poſt tractatum contra procuratorem, modo contra
1 *procuratorium videamus.* † *Si quis dicit ſe eſſe illum latorem præſentium, de quo litera facit mentionem, non erit procurator talis. quia in re propria nemo teſtis idoneus reperitur. 4.q.3.c.1.ff. de teſta. tuto. l. duo ſunt. Non enim eſt credendum ei, qui ſe aſſeuerat eum, de quo litera facit mentionem: quia quilibet contra ſe teſtimo-*
2 *nium ferre poteſt, pro ſe vero nunquam. 14.q.2.* † *Item non poteſt conſtitui procurator niſi dominus iurauerit de calumnia. C. de iureiur. propter calum. dan. l. 2. §. ſin autem. Cum ergo dominus non iurauerit de calumnia. non*
3 *valet procuratorium.* † *Item contra inſtrumentū obijcitur, quod iſti literæ non eſt credendum, niſi intra territorium eiuſdem iudicis. à quo emanauit. quia extra territorium ius dicenti impunè non paretur. ff. de iuriſdic. omni. iudi. l. vltima. Item iudici non eſt credendum, nec ipſe admit-*

admittetur ad teſtimoniū, vt teſtis, niſi tanq̃ à priuata perſona, ergo nec eius inſtrumento erit credendum, quia ſi principale non valet nec acceſſorium. de ſi inſtru. inter dilectos. † Item in litibus eandem vim obtinent inſtrumenta & depoſitiones teſtium. C. de ſi. inſtru. l. in exercendis. ſed teſtimonio illius non credetur. ergo nec eius inſtrumento. † Item obijcitur ſibi cautio, quæ loquitur indiſtinctè, quia non dicit cui promiſit. vtrum ei à quo literæ emanauerint, vel parti aduerſæ, vel ei ad quem veniunt, ſic cautio indiſtinctè loquens nullius eſt momenti. ergo nec illa valet. ff. de proba. l. qui. Item ſi dicit, quod promiſit procuratori, promiſsio eſt nullius valoris. neque ſortitur effectum, quia non ſequitur datio. & ſic eſt nuda. ſed ex nudo pacto non oritur actio. ergo nulla eſt promiſsio. ff. de pact. l. iurisgentium. § ſed cum. Item ſi dedit ei poteſtatem iurandi. de calumnia non valet. quia principalis eſt perſona, de iudi. c. paſtoralis. Item ſi dat ei poteſtatem procuratorem ſubſtituendi, conſtat quod ante lit. conteſt. non poteſt. quia non eſt dominus litis, ergo ſi poteſt conſtituere, conſtituat poſt lit. conteſt. ſed tunc poſſet facere ſine mandato, ergo ſuperfluè ponitur hæc clauſula procuratorij. † Item dominus non poteſt conſtituere, niſi certum procuratorem. ff. de procu. l. 2. ſed nemo poteſt plus iuris in aliū transferre quàm ipſe habet. ext. de iure pat. c. iura. ff. de re. iur. l. nemo, ergo nec pcurator poteſt procuratorem incertum conſtituere. Item dat ei poteſtatē faciēdi omnia quæ ipſe faceret ſi præſens eſſet. Sed dominus poteſt cōſtituere pcuratorem ante lit. conte. ergo & pcurator. qđ eſt falſum, ergo ineptè ponitur hæc clauſula. Itē pcurator promittit dominū ſuum ratū habiturū ergo pmittit falſū & alienū quod non pōt q̃ iura hæc vetāt. ff.

4 (margin, beside "instrumenta")
5 (margin, beside "indiſtinctè")
6 (margin, beside "certum")

de verbo oblig. l. ſtipulationum. Item ſi ponitur hæc clauſula ratum habiturum quicquid pro domino dixerit procurator: non valet ad faciendum, quia conſtituitur ad dictum & ita iudicium claudicat, quod non debet. extra de excep. cum inter priorem. Et tantum de procuratorio.

Exceptiones contra aduocatos tit. 7.

SVMMARIA.

1 Aduocare ſiue poſtulare quid ſit.
2 Aduocare non poſſunt, ſurdus, cæcus, mutus perpetuò furioſus, minor 16. annis, item hæreticus, Iudæus infidelis &c.
3 Aduocare quatenus poſsint vel non poſsint clerici.
4 Aduocare prohibitum eſt procacibus, garrulis & improbis.
5 Aduocare non poteſt infamis.
6 Aduocare non poteſt excommunicatus.
7 Aduocare non poſſunt publicè pugnantes.
8 Aduocare non poteſt mulier.
9 Aduocatus ſtare debet tempore aduocationis, nec repetere ſemel dicta.
10 Aduocatus admonitus à iudice & patrocinium denegans, repelli poteſt.
11 Aduocatus debet eſſe literarum peritus.
12 Aduocati eſſe non poſſunt tabellio vel ſeruus.

QVia aliquando ad cauſas vocantur qui aduocati iuris eſſe prohibentur. ideo contra aduocatos nũc videamus. Et primò quid ſit aduocare ſiue poſtulare.
1 † *Eſt enim deſiderium fratri vel amico in re apud eum qui iuriſdictioni præeſt exponere vel alterius deſiderio*
2 *contradicere. 3. q. 7. c. infames. Surdus, cæcus, mutus, ſiue perpe-*

*perpetuo furioſus. minor. 16. annis non poſſunt eſſe aduo-
cati, ibidem & ff. de poſtu. l. 1. item hæreticus, iudæus, vel
alius infidelis contra chriſtianum non poteſt aduocare.
ext. ne cle. vel mo. quaſi per totum, de poſtu c. ex parte.
& intellige niſi in caſibus de quibus ſuprà. c. contra procu
ratorem. † In ſacris vel minoribus ordinibus conſtitutus, 3
dummodo beneficio eccleſiaſtico ſuſtentetur, de aduoca-
tione coram iudice ſeculari poteſt repelli, presbyter etiã
coram iudice eccleſiaſtico, niſi pro ſeipſo vel etiã pro mi-
ſerabilibus perſonis, ext. de poſtu. c. 1. 2. & 3. q. 7. c. infa-
mes, vbi plenè dicitur, quæ perſonæ poſſunt procurare &
quæ nõ. Item nullus clericus debet aduocare coram iudi-
ce ſeculari. ext. ne cle. vel mo. per totum & intelligè ma-
ximè in cauſis criminalibus & in cauſis ſanguinis. † Item 4
procacibus & garrulis & improbis prohibitum eſt aduo-
care. C. de poſtu. l. quiſquis. & C. de aſſeſſo. l. vlti. † Item 5
infamis non poteſt aduocare. 3 q. 7. infamis. §. tria exce-
ptis his, quæ hic enumerantur. † Item excommunicatus 6
aduocare nõ poteſt. extra. de hære. c. excommunicamus.
† Item nec publicè pugnantes. 3. q. 7. c. infames. §. item. 7
† Item mulier aduocare non poteſt. 3 q. 7. §. tria & illud 8
vide. † Item aduocatus ſtare debet tempore aduocationis 9
C. de poſtu. l. quiſquis. in fi. & non debet iterare quod ſe-
mel fuit peroratus, de appel. l. vlt. † Item ſi quis aduoca- 10
tus admonitus à iudice, vt alicui perſonæ præſtet patroci-
nium. & non obtemperat, poteſt repelli, niſi ſe rationabili
cauſa excuſauerit. 3. q. 7. c infamis. §. tria. † Item nullus 11
debet eſſe aduocatus niſi peritiam habet litteralem. C.
de aduo. diue l. nemini. & l. iubemus. & C. de poſtu. l. 2.
† Item tabellio vel ſeruus non debet aduocationis of- 12
ficium exercere. C. de poſtula. l. nec cæterorum. C. de ta-
bellio.*

bellio. l. generaliter. Et hac de aduocatis ſuffici-unt.

Exceptiones contra libellum tit. 8.

SVMMARIA.

1 Libellus quid ſit.
2 Libellus ad quid offeratur.
3 Libello oblato dantur reo viginti dierum induciæ.
4 Libellus quid continere debeat.
5 Libellus criminalis quid continere debeat.
6 Libello obſcuro non cogitur reus reſpondere.
7 Libellus non continens cauſam vel actionem petentis, non valet.
8 Libellus generalis reprobatur, & quare.
9 In libello quæ ſint exprimenda.
10 Libellus ineptus reijcitur.
11 Libellus quo reus certificari non poteſt, quid actor petat, reijcitur.
12 Libellus poſt litem conteſtatam offerendus eſt.
13 Libellus quibus caſibus non offeratur.
14 Libellus an de conſenſu partium omitti poſsit.
15 Stipulatio non valet, niſi cauſa ſubſit.
16 Stipulatio quid ſit.
17 Libellus in cauſa criminali vt valeat, quæ requirantur.
18 Libellus in denunciatione, quæ requirat.
19 Libellus in inquiſitione qualis eſſe debeat.
20 Libellus in cauſa criminali ciuiliter intentata quid continere debeat.
21 Proteſtatio requiſita in libelli oblatione.

CVm ad actoris petitionem cognoſcendam in iudicio libellus offeratur, quandoq; obſcurè, quandoque ineptè: ideo vidēdum eſt quid ſit libellus. & ad quid
1 *offeratur. † Libellus eſt enim petitio actoris ſcripta, conti-nens*

nens nomen iudicis, actoris, rei: rem quæ petitur, & cauſam petendi. extra. de libel. ob. c. 1. 2. & 3. † Libellus offertur ad hoc vt reus valeat deliberare, vtrum velit contendere vel liti cedere. ff. de eden. l. 1. in princip. † Ideo reo. 20. dierum induciæ ad deliberandum poſt libelli oblationem conceduntur. 3. q. 3. §. ſpatium. † Libello poteſt quis obijcere, quod non tenetur reſpondere. niſi nomen iudicis. & actoris. & rei. & res quæ petitur contineatur. ff. de rei vendi. l. ſi in rem. & † ibi debet cõtineri dies, menſis. & annus dati libelli. 3. q. 3. §. ſpatium. & hoc intellige in cauſis criminalibus. † Item ſi libellus obſcurus fuerit, non debes ei reſpondere. ext. de teſti. c. cum clamor. de dila. c. cum litera. † Item ſi non contineat cauſam vel actionem petentis non valet, ext. eo. titu. c. 2. & 3. † Item libellus generalis reprobatur. ff. de iure fiſ. l. ita, quia generalitas parit obſcuritatem. ff. de pact. l. veterani. & de ſolu. l. cum Stichus. † Item in actione reali improbatur, niſi proprium nomen fundi exprimatur, vel niſi actio ad oculum oſtendatur. Et ſi nomen proprium non habet duo proximi nominentur. ext. eo. tit. c. 2. Item ſi petitur aurum vel argentũ debet exprimi materia et pondus ſi ſeruus debet exprimi nomen eius: ſi pannus, color debet exprimi: ſi animal, debet exprimi aſinus vel bos. & vtrum ſit albus vel niger. ſi aliqua res menſurabilis petatur, vt vinum, debet exprimi quot menſuræ petantur. Item ſi petitur cyphus vel aliud vas, debet exprimi forma. vtrum ſit rotundum vel quadratum. vel cum ſculptura. ff. de rei ven. l. ſi in rem. † Item ſi libellus ineptus fuerit, poteſt reprobari. & actor non debet admitti. ext. de iudi. c. examinatam. † Item libellus reprobatur niſi per eum reus certificari poſſit, quo iure actor

[Margin numbers, right: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11]

12 actor agere velit.ff. de eden.l.1. †Nota ſi libellus offera-
13 tur ante lit.conteſt.non valet.3.q.3.§.ſpacium. † Exci-
piuntur quidam caſus in quibus libellus non offertur. Pri-
mus eſt vilium perſonarum. ſecundus eſt cum epiſcopus
inter ſuos ſubditos cognoſcit. tertius in caſu ambiguita-
tis.C. de ambigu.l.1. quartus in ſuſpecto tutore. quintus
in criminibus notorijs. extra. de accu.c. euidentia.ſextus
in leuibus criminibus.ff. de accu.l.leuia.ſeptimus in char-
ta falſa coram iudice producta. & teſte falſo.C. de pro-
14 ba.l.vltima. †Quaritur vtrum libellus conſenſu partium
poteſt remitti? dico quod non: quia eſt de ſubſtantia iudi-
cij, idem de lit.conteſta. ideo remitti non poteſt.extra de
15 ferijs.c.vlti.3.q.5. accuſatoribus. † item ſi petis aliquid
à me actione ex ſtipulatu. non teneor libello reſpondere,
niſi in eo ponatur cauſa ſtipulationum, nam ſtipulatio nõ
valet niſi cauſa ſubſit.ff. de condi.ſine cauſa.l. qui ſine
16 cauſa. † Nota, ſtipulatio eſt ſolennis promiſſio, quando
17 praceſſit interrogatio & ſubſecuta eſt reſponſio. † Item in
cauſa criminali non valet, ſi actor ſe non obligat ad talio-
nem.3.q.6.c.1.& 5.q.6.c.2. Item ſi non continet nomẽ
iudicis.2.q.8.§.vlti. Item ſi agit in modum accuſationis
poſt electionem confirmatam non valet, niſi ſe obliget ad
18 pœnam.extra.de accu.c.ſuper his.† Item ſi eſt denuncia-
tio, & non ponitur in libello, quod te charitatiuè admo-
nuerim, non valet. extra.de ſymo.c.licet Hely. extra.de
19 iudi.c.nouit. † Item ſi agatur per modum inquiſitionis,
vt quia pralatus ex officio ſuo procedit in cauſa, non da-
tur libellus, ſed capitula, ſuper quibus clamor praceſſit, di-
cenda ſunt tibi. vt habeas copiam defendendi te, & de-
bes eſſe praſens cum ſit inquiſitio. nam & abſenti inqui-
ſitionem ſuam ferre non poteſt, niſi contumaciter ſe ab-

ſenta-

ſentauerit.ext.de accu.c.qualiter & quando. ext.de ſymo.c.licet Hely. †Item ſi agitur de crimine ciuiliter, debet poni in libello iniuria quam feciſti in aliquo loco vel in membro, aliter non valet de pe.di.i.c.aut facta. 20 *† Et nota diligenter, quando libellum recipis, debes proteſtari, quod illum recipis ſaluis exceptionibus tibi de iure competentibus tam contra reſcriptum: quàm contra iudicē: & tam contra actorem quā contra libellum.extra eodem tit c.vlti.ſi non fuerit proteſtatum, tunc nocebit.31.quæſtione 2.c. Lotarius.vnde verſus.* 21

Conuenti nomen & nomen conuenientis:
Iudicis & menſis, rem quam vis, ſcribere debes.

Exceptiones contra teſtes tit.9.

SVMMARIA.

1 Teſtis domeſticus repellitur.
2 Teſtes domeſtici qui ſint.
3 Teſtis infamis repellitur.
4 Infames qui ſint, vt teſtificari non poſsint.
5 Teſtes infames teſtificantur in enormi crimine.
6 Teſtis inimicus repellitur.
7 Conſpiratores & capitales inimici ad accuſationem teſtium non admittuntur.
8 Teſtis non iurati teſtimonium non valet.
9 Teſtis de certo tempore mentionem non faciens, non plenè probat.
10 Excommunicati teſtimonium non valet.
11 Teſtificari non poteſt pater contra filium, & contra.
12 Pater poteſt eſſe teſtis pro filio in tribus caſibus.
13 Frater quatenus pro fratre teſtimonium ferre poſſit.

14 Teſtis nemo eſt in re propria.
15 Socius quatenus pro ſocio teſtificari poſsit.
16 Pubes an poſsit teſtificari.
17 Seruus an liber factus poſsit teſtificari, de his quæ vidit in ſeruitute.
18 Criminoſi prohibentur eſſe teſtes.
19 Mulier quatenus ad teſtimonium admittatur.
20 Teſtimonium vnius quatenus valeat.
21 Teſti vnico in quibus caſibus credatur.
22 Monachus teſtis eſſe non poteſt.
23 Socius criminis teſtis eſſe non poteſt.
24 Seruus teſtis eſſe non poteſt.
25 Libertus quomodo contra patronum poſsit teſtificari.
26 Teſtimonium conducti & locati non valet.
27 Teſtis obſcurè loquens reijcitur.
28 Teſtis dictum parte aduerſa non vocata non valet.
29 Infidelis contra fidelem non poteſt teſtificari.
30 Teſtis debet de viſu deponere.
31 Teſtis de eo quod ſub eius præſentia factum eſt, deponere debet.
32 Teſtis debet reddere cauſam ſui dicti.
33 Teſtis quatenus propter paupertatem reijciatur.
34 Teſtes vltra tertiam vicem produci non debent niſi &cæt.
35 Teſtes honeſti præferuntur inhoneſtis.
36 Teſti maſculo potius creditur quàm fœminæ.
37 Teſti diuiti quàm pauperi potius creditur.
38 Teſtium qualitas quàm multitudo potius eſt attendenda.
39 Proteſtatio qualis coram iudice fieri debeat, exceptione propoſita.
40 Teſtes plures quàm duo in quibus caſibus recipiantur.
41 Teſtes in teſtamento quot requirantur.
42 Teſtes in codicillis quot requirantur.
43 Teſtes in donatione cauſa mortis quot requirantur, &cæt.

44 Teſtes ad probandam ſolutionẽ debiti in ſcriptis conceptam quot requirantur.

45 Teſtes quando dominns dat ſeruo libertatem, quot requirantur.

46 Teſtes ad probandum depoſitum, quot requirantur.

Quia licet ad claritatem veritatis neceſſarij ſint teſtes: plures tamen ad teſtandum producuntur qui de iure repelli poſſunt. idcirco cõtra teſtes aliquid videamus. † *Teſtis domeſticus à teſtimonio repellitur, ext. de teſta. c. in literis.* † *Domeſtici autem dicuntur omnes qui ſunt de familia huius, d. c. in literis. Item parentes omneſq́ propinqui familiares, liberi, & ſerui. nurus. C. de verbor. ſignific. l. vltima. Item omnes familiares, quibus producens poteſt imperare ratione patriæ poteſtatis obedientiam vel iuriſdictionem. ff. de teſti. l. in l. 3. quæſt. 5. c. accuſatores. Item affinis reputatur domeſticus. 3. quæſt. 9. §. abſens. 2. Item mercenarius. C. de quæſt. l. ſeruos. ff. de pœnis. l. reſpiciendum. §. furta. Item conſanguinei. 3. quæſt. 5. c. 1. Item vir & vxor alter pro altero habetur pro domeſtico. ff. de iudic. l. interdum. Item priuigna & nurus Inſtit. de nupt. §. affinitatis. Item pater filio, & filius patri Inſti. de teſta. §. in teſtibus. Item coloni vel aſcriptitij dicuntur domeſtici, C. de quæſt. l. pridem.* † *Item ſi teſtis eſt infamis, repelli poteſt,* † *vt qui lenocinium fecerit ipſe, et quæſtus cauſa eſt infamis cũ alijs multis. ff. de his qui not infa. l. 1. & inter illas ponitur ioculator, et omnis perſona leuis, quæ frequẽtat tabernam, ext. de accu. c. ſi conſtiterit. Idem de facientibus vilia officia. vt in gl. l. 1. §. caupones. ff. nau. caupo. ſta. l. luſor. ext. de exceſ. præla. c. inter dilectos. Itẽ vilis officij vt q̃ mũdãt latrinas. et balneatores. 4. q. 3. §. in primis*

[margin: 1 (beside "ext. de"), 2 (beside "omnes"), 3 (beside "repelli"), 4 (beside "cauſa eſt")]

5 ext.eo.tit.c.1.& meretrix.ff. de teſti.l.2.& 3. † Infames tamen in enormi crimine poſſunt teſtari. de ſymo.c. licet Hely.& c.tanta. Item raptor, latro,& quilibet infamis.eo.tit.c.ex parte, & periurus.eo.tit.c.ſub nobis.&
6 plures modi infamiæ reperiũtur.6.q.1.c.infames.† Item ſi teſtis eſt inimicus, repellitur. ext. de accu. c. cum oporteat.3.q.5.c.2. Sed quod inimicitia repellãtur, relinqui-
7 tur arbitrio iudicantis.ff.de quæſti.l.1.† Nota tamen conſpiratores & capitales inimici in nullo caſu ad accuſa-
8 tionem teſtium admittuntur ext.de ſymo.c.per tuas.† Itẽ niſi teſtis iuratus deponat eius teſtimoniũ, non valet. ext.
9 de teſti.c.nuper. † Item teſtes non plenè probant, niſi de certo tẽpore fecerint mentionem, ext. de fi.inſtru. c.cum
10 Io.ext.de proba.c.in præſentia. † Item teſtimonium excommunicati non valet.ext.eo.tit.c.veniens.† Item pa-
11 ter non poteſt teſtificari contra filium, nec pro filio.nec econtra filius pro patre aut contra patrem.4.q.3.c.ſi te-
12 ſtes.† In tribus tamen caſibus pater poteſt eſſe teſtis pro filio.Primo in teſtamento filij teſtantis de caſtrenſi peculio ff.de teſta.l.qui teſtamento.§.1. Secundo ad probandum genus vel originem.ext.qui fi.ſint legi.c.trãſmiſſio. Tertio in cauſis matrimonialibus. extra.de ſen.& re iudi.c.
13 tenor.† Frater tamen pro fratre & cõtra fratrem poteſt teſtari, niſi habeant omnia bona in communi, quia tunc
14 intelligeretur ſuam cauſam agere.ff.de teſti.l.1.† Sed in re propria nullus eſt idoneus teſtis.4.q.3.§.item nullus.
15 † Sed vtrum ſocius cum ſocio poteſt ferre teſtimoniũ.diſtingue an ſentit lucrũ, an damnum, ſi teſtis ſentit dam-
16 num, poteſt.c.de teſti.l.omnibus.† Itẽ generaliter in omni cauſa minor 14.annis non poteſt eſſe teſtis.4.q.3.§.nota. ext.eo.c.1. Quod factus pubes poteſt ferre teſtimoniũ de

his

his, quæ vidit impubes habes 37. diſt. c. relatum. † Seruus 17
autem factus liber poteſt ferre teſtimonium de his quæ vidit in ſeruitute. ff. de verb. ſign. l. notionem. † Item pro- 18
hibentur omnes criminoſi. ext. de teſti. ſuper eo. hoc habet locum præterquã in criminibus excep. ext. de ſymo. c. licet Hely. vt ſuprà patuit. † Item ſecũdum canones mulier in 19
cauſa criminali ad teſtimoniũ non admittitur. ſed ſecundum leges non prohibetur. 30. q. 5. c. mulierem. ext. de verb. ſig. c. forus. Item in teſtamentis mulier nõ poteſt eſſe teſtis. Inſti. de teſta. §. teſtes. Sed in alijs cauſis non prohibetur. extra. de teſti. c. quoniam aliqua. † Item teſti- 20
monium vnius non valet, ext. eo. tit. c. licet. & 4. q. 3. c. itẽ in criminali. † Nota tamen caſus in quibus vnico teſti cre- 21
ditur, primus eſt, cum dubitatur an eccleſia ſit conſecrata. de conſecra. diſtin. 4. paruulus. & generaliter vbi nulli nocetur, ibi creditur vnico teſti. † Item mónachus teſtis 22
eſſe non poteſt. extra ne cle. vel mo. per totum, quia monachus funeſtam vocem habet. C. de his qui accuſ. non poſ. l. ſi quis. vbi dicitur funeſtam vocem iudicari potius oportet, quã audiri. Et intellige niſi pro ſua eccleſia. ext. eo. ti. c. inſuper. & ext. de iureiur. c. niſi. † Item ſocius cri- 23
minis non admittitur ad teſtimonium. ext. eo. tit. c. veniens, niſi in criminibus exceptis. † Item ſeruus non admit- 24
titur, ext. de ver. ſign. c. forus. 3. q. 5. nullus ſeruus. † Item 25
libertus contra patronum nõ poteſt teſtari. 4. q. 3. §. item l. Iuliam. & ſi fecerit redigitur ad ſeruitutem. extra de ſeruis non ordi. de famulis tamen per alios & contra alios poteſt teſtari. C. de poſt. l. nec cæterorum. & ſi contra patronum accuſator vel teſtis fuerit, ante litis exordium capite puniendus eſt. 12. q. 2. c. qui manumittitur. niſi in criminibus exceptis, & in crimine fraudati

 cenſus.

26 *cenſus.12 q.2. † Item teſtimonium conducti & locati teſtis non valet. vbi.ſ.aliquid accepit pro teſtimonio ferendo vel non ferendo. vel vbi aliquid ſibi promiſſum fuerit, & ob hoc teſtimoniũ obtulerit, ext.de teſt.c.1.& c.ſicut.*
27 *& ext.de proba.c. licet. 4.q.3.§.item in criminali. † Itẽ ſi teſtis obſcurè vel confusè loquitur, non valet, niſi iterũ*
28 *deponat, ext.eo.tit.c.cum clamor. † Item teſtis non valet, niſi ad eius receptionẽ vel depoſitionem pars aduerſa fue*
29 *rit euocata. ext. eo.ti.c.2. † Item infideles contra fideles non poſſunt ferre teſtimonium. eo.tit.c. licet vniuerſis.c.*
30 *iudæi. † Item teſtis non valet niſi de viſu & auditu depo-*
31 *nat.eo.tit.c.præterea.& c.cũ cauſa. † Item teſtes de alijs cauſis & negotijs teſtimonium dicere non debent, niſi de his qui ſub eorũ præſentia facta eſſe noſcuntur. 3.q.8.te-*
32 *ſtes. † Item teſtis dictum nõ valet, niſi reddat cauſam dicti.eo.tit.c.cũ cauſam.ext.de ſen.& re.iu.c.ſicut.intellige ſi de ſua ſententia interrogetur. item gener ꝓ ſocero et*
33 *econtra teſtes eſſe nõ poſſunt.4.q.3.§.itẽ. † Item nota contra teſtes poteſt obijci ꝙ non valeat eorũ teſtimonium niſi habeant 50. aureos in bonis. nã aliter propter paupertatem ſuſpectus eſt.2.q.1.c.in primis, circa mediũ.& 4.q.3. §.itẽ in criminali. Et intellige de nõ volũtaria pauperta-*
34 *te. † Itẽ teſtis nõ valet, vbi receptus fuerit in quarta ꝓductione, niſi actor iuret, ꝙ nec ipſe nec aduocatus eius teſtari docuerunt nec teſtimonia aliorũ perſcrutari, nec ꝓpter dolum aut aliquam malitiam quartam productionem*
35 *petiuit. ext.eo.tit.c.vltra tertiam.& c.in cauſis. † Item potius credendum honeſtioribus vel dignioribus quã alijs*
36 *ext.eo.tit.c.in noſtra.4.q.3.§.item. † Item potius credendum eſt maſculo quàm fœmina.ext.de verb.ſig.c.fo-*
37 *rus. 4.q.3.§.item. † Item magis creditur diuiti q̃ pauperi*

periibidem. † *Item nota multitudo teſtium non eſt atten* 40
denda vel attentanda in depoſitionibus teſtium ſed qualitas, ext.eo.ti. in noſtra. & c.licet.4.q.3.§.item. Et vide.4.q.3.c.1. vſq; ad finem. Nota, quando exceptionem coram iudice propoſuiſti, debes proteſtari & dicere: has alternatim propono & eas ſic admitti peto proteſtor etiã quod non obligor præciſè ad comprobandum omnes & ſingulas exceptiones, quas propoſui, ſed ſolum ad eas, quæ in iure ſufficiunt ad victoriam. Item nota, quamuis regulariter ſit verum ꝙ in omni cauſa duo teſtes probatæ vitæ & conuerſationis honeſtæ ſufficiunt.ext.eo.titu.licet vniuerſis. & c.in omni negotio, excipiũtur tamẽ caſus, in quibus teſtes exigũtur plures. Primus vbicunq; præſul accuſatur enormiter.2.q.4.præſul. vbi dicitur. Præſul non damnetur niſi cum 72.teſtibus. Presbyter autem cardinalis niſi cum 64.teſtibus. Diaconus vero cardinalis, niſi cum 27. Subdiaconus, accolitus, exorciſta, lector, hoſtiarius, niſi cum ſeptem teſtibus condemnatur. † *Item in te-* 41
ſtamento ſeptem teſtes ſunt neceſſarij ſecundum leges.C. de teſta.l.hac conſultiſſima. Sed ſecundum canones ſufficiunt duo vel tres in teſtamento, coram presbytero ſuo ad hoc ordinato.extr.eo.titu.c.cum eſſes. & c.relatum, & in teſtamento, niſi fuerint ſpecialiter rogati, non valet.ff.de teſta.l.hæredes.§.in teſtamentis. † *Item in codi-* 42
cillis quinq; ſunt teſtes neceſſarij, ſecundum leges.C.de codicillis.l.vltima. † *Idem numerus teſtium requiritur* 43
in donatione facta cauſa mortis.C. de donati.cau.mortis.l.vlt. † *Idem numerus requiritur ad probandum ſolu-* 44
tionem debiti in ſcriptis contentam.C. de teſti.l. teſtium. † *Idem numerus requiritur quando aliquis dat ſeruo* 45
ſuo libertatẽ per literas ſuas, ext.de fi.inſtru.c.cũ Ioãnes
 in

96 *in gloſſa. verſ. ſi quaris.* † *in depoſitione etiam alicuius rei requiruntur teſtes. ext. de fide inſtru. c. ſi cautio.* Et hoc *intellige quando depoſitum excedit auri libram. C. ſi ag. veſt vel. emphy. pe. l. vlti. Nota verſus in quibus continentur exceptiones contra teſtes.*

Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, forma.
Et fortuna, fides, in teſtibus illa requires.
Et conſanguinei, pariterq́ʒ domeſtic turba.
Et clerus laicum à ſe fugat & viceuerſa.
Res, perſona, gradus, locus, hiis ſunt conſona tempus.

Exceptiones contra interrogatoria tit. 10.

SVMMARIA.

1 Interrogatoriorum origo.
2 Interrogatoria quomodo formanda. nu. 19.
3 Interrogatoria quæ per iudicem proponenda.
4 Teſtis eſſe non poteſt, qui fuit in eadem cauſa iudex vel aduocatus.
5 Teſtis eſſe non poteſt, qui fuit in eadem cauſa procurator vel executor.
6 Teſtis habens cauſam contra quam produntur, poteſt vt ſuſpectus repelli.
7 Teſtis qui in cauſa criminali ſemel teſtatus eſt, poſtea contra eundem teſtificari non poteſt.
8 Teſtis dictum ſuum in continenti corrigere poteſt.
9 Teſtis titubans pro ignorante habetur.
10 Teſtes de tempore, loco, & perſona conuenire debent.
11 Teſtes contrarij non valent.
12 Teſtis, cui crimen obijcitur quod tãgit cauſam de qua agitur, repellitur.
13 Teſtes ſigillatim recipi debent.
14 Accuſatus pendente accuſatione teſtari non poteſt.
15 Laicus in cauſa criminali contra clericum teſtari non poteſt.

16 Teſtis ex auditu deponens quatenus recipiatur.
17 Teſtis de auditu deponens quib. caſibus recipiatur.
18 Teſtes quib. caſibus lite non conteſtata recipiantur.

QVoniam aliquando teſtes minus vera deponūt et exemplo † Danielis propheta iudices interrogationibus falſitatem deprehendunt. ideo poſtquam dictum eſt contra teſtes, ſubiungamus nunc qualiter aduocatus rei formare debet interrogatoria contra teſtes. † Scribitur ergo ſic, Domine iudex quæratis à teſtibus partis aduerſæ & ab vnoquoque ſingulariter ſuper quolibet articulo de dicti ſui cauſa, de loco, de finibus loci, de tempore, de auditu, de viſu, de ſcientia, de fama, de omnibus circunſtantijs quæ poſſunt & debent animum veſtrum ad ſententiandum inclinare, & quæ iura dicunt & quæ decernuntur eſſe quærenda à teſtibus. Et deſcendatis ſic ad ſpeciem. Si teſtis dicit, quòd Elizabeth contraxit matrimonium cum Ioanne quæratis ſuper illo articulo, quomodo ſciat de viſu & auditu. Et ſi dixerit de viſu, quæratis quo loco viderit, vtrum in domo vel extra domum. Si dixerit in domo Petri. quæratis in qua parte domus. item quæratis, ſi domus illa ſit lignea vel lapidea. item quæratis quis fuerit præſens, & vtrum etiam alij quàm per eum nominentur. Item quæratis vtrum dicti contrahentes ſtabant & ſedebant. Item quibus veſtibus erant tunc induti. Item quæratis per quæ verba contraxerunt. & vtrum vir vel mulier contractum prius poſtulauerat. Item quæratis an animo contrahendi vel ludo dixerit illud. Item quæratis ſi aliquis metus interuenerit, vel aliqua coactio contrahendi vel ſponte contraxerint. Item quæratis quantum tempus ſit elapſum, quo hoc factum 1 2

fuerit, & quo anno, & qua parte anni. quo menſe. qua die, qua ſeptimana. qua hora diei, an aura fuit ſerena vel nebuloſa. item queratis quis tunc erat epiſcopus, iudex, vel rector loci illius. Item queratis, an fuit rogatus venire ad videndum hoc quod fiebat. vel ſi ſponte veniſſet, item vtrum ipſe ſciebat, vel ſcit aliquod impedimentum. item quaratis ſi promiſſum fuit ei aliquod vel datum ſit, vt ſic deponat. & ſi ſperat damnum vel lucrum de cauſa illa. item quaratis vtrum ſit inimcus illius contra quem inducitur vel ſpecialis amicus inducentis. Si autem dixerit, quòd extra domum fuerit contractum matrimonium quaratis an in vinea vel in via. Si in via, queratis, in qua, & queratis de circumſtantijs illius via. Si dixerit in campo. queratis cuius erat ille campus, & ſic de alijs. Si dixerit quòd audiuit queratis à quo vel à quibus: & faciatis ſpecificare nomina eorum. Si tunc teſtes varij fuerint & vacillauerint in teſtimonio non valet. 3. q. 9. pura. 4. q. 3. §. item

3 in criminali. † *Item iudex habet interrogare an amore, timore, odio, commodo, vel promiſſo. aut quomodo, & qualiter. extr. de teſtibus. c. quotiens. 4. q 3. §. item.*

4 † *Item ſi teſtis in eadem cauſa ſit iudex vel aduocatus non valet, extr. de teſtibus. c. dilectus. & c. Romana.*

5 libro 6. † *Item qui fuerit procurator vel executor pro Iohanne, contra. B. poſtea in eadem cauſa pro Iohanne contra. B. non poteſt eſſe teſtis. ibidem c. Romana. libr. 6. Sed credo quòd pro B. poteſt teſtificari, quia hoc non*

6 inuenio prohibitum. † *Item ſi cauſam habeat contra quam producitur. quia videtur ſuſpectus, poteſt repelli. extr. de pur. ca. cum in iuuentute. extra de iudic. c. cau-*

7 ſam qua. † *Item ſi quis in cauſa criminali ſemel tulerit*

teſti-

teſtimonium contra aliquem, & poſt iterum venit in aliqua alia cauſa contra eundem, teſtificari non poteſt. quia præſumitur eſſe inimicus, extr. de accuſationib. c. meminimus. † *Item ſi teſtis voluerit corrigere dictum ſuum non poteſt: niſi incontinenti antequam à præſentia iudicis recedat, extra de teſtibus, c. præterea cum.* † *Item teſtis titubans pro ignorante eſt habendus, ideo repellitur, extr. de pœnis. c. ſuper his.* † *Item niſi teſtes de tempore. & loco & perſonis conueniant, non valent, extr. de teſtibus. c. cum cauſam. 3. q. 8. nihilominus.* † *Item teſtes contrarij non valent. extr. de teſtibus. c. in noſtra.* † *Item ſi crimen obijcitur teſti, quod tangit cauſam, de qua agitur, repellitur & punitur. ext. de except. ca. 1.* † *Item, ſi teſtes non fuerunt recepti ſigillatim, non valet, extr. de elect. c. quia propter. c. de accuſat. inquiſitionis.* † *Nota accuſatus pendente accuſatione non poteſt ferre teſtimonium. 2. q. 7. teſtes. extr. de exception. c. denique.* † *Item nota, laicus in cauſa criminali, dum agitur criminaliter, non poteſt eſſe teſtis contra clericum. extr. de teſtibus. c. de cætero, niſi in criminibus exceptis. extr. de ſymonia. c. tanta.* † *Item ſi teſtis tantum loquitur de auditu alieno, vt ſi dixerit, ego audiui ab illo, qui dixit ſe audiuiſſe ab alio, non valet, niſi in cauſis inquiſitionis, ſed contra videtur de teſtibus. c. præterea, ſolutio illud eſt ſpeciale. quia loquitur de præſumptione violenta ex infamia.* † *Nota ergo caſus in quibus teſtimonium valeat de auditu alicuius. Primus in matrimonio & conſanguinitate. 25. quæſtion. 6. c. de parentela, ſecus in ſolutione debiti. 3. quæſtion. 9. c. teſtes.* † *Secundus in conſecratione eccleſiæ,*

Margin numbers: 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17

de

de conſe. diſtinct. 1. de eccleſiarum conſecrationibus.
18 † *Item ſi teſtis receptus fuerit ante litem conteſtatam, non valet niſi in exceptis caſibus. Nota caſus in quibus teſtes lit. nõ conteſt. recipiuntur. Primus quando timetur de morte teſtium. Secundus quando timetur de abſentia eorundem. quia forte volunt peregrinari. Tertius ſi cognoſcatur de electione alicuius confirmandæ. Quartus ſi agitur de matrimonio. & qui conueniendus est, malitioſe ſe abſentat, quia tunc contumax eſt. Quintus ſi ageretur in modum inquiſitionis de crimine alicuius. Hos caſus quinque habes. vt lite non conteſt. c. quoniam frequenter. Sextus cum recipiuntur teſtes ad memoriam præteritorum conſeruandam. ext. de teſtib. c. ſignificauit. Septimus eſt coram iudice appellationis, quia ibi poſſunt teſtes induci lite non conteſtata, extra de procuret. c. in noſtra. Octauus propter actorem ſeu contumaciam abſentis, reus teſtes adducere poteſt lite non conteſtata. extra de dolo & contumacia. c. cauſam. 13. quæſtione 3. c. placuit. §. poteſt. Nonus cum actor non poteſt agere propter iuramentum interpoſitum præcedens, extra de iureiurand. c. ad noſtram. Decimus vbicunque iudicis officium expetit. extra de ſponſ. c. præterea. Vndecimus cum ſpiritualis cauſa tractatur poſt mortem alicuius. ſcilicet cum quis in morte reliquit bona ſua eccleſiæ poſt mortem lite non conteſtata, poſſunt recipi teſtes & teſtantur tunc etiam excommunicati. 23. quæſtione. 2. ſane. Duodecimus vbicunque offenditur publicum commodum. 2. q. 3. c. quia. Decimustertius ſi agitur de ſtatu & libertate eccleſiæ. extra de teſtibus. c. cum olim.*
19 † *Si dixerit de fama queratis, quæ ſit fama & à quibus illa fama ortum habuit, & vtrum illi erant male-*

maleuoli vel honeſti. Similiter quatatis, vtrum illi à quibus audiuit ea, erant bonæ famæ vel malæ. & vtrum erant graues perſonæ vel leues. Item quæratur quotiens audiuit hoc vtrum ſemel vel pluries. Sed quia plura ſunt talia negotia quàm ſunt vocabula. ff. de præſcrip. ver. l. natura. ideo multa talia deficiunt.

Exceptiones contra Inſtrumenta, tit. 11.

SVMMARIA.

1 Inſtrumentum quid ſit.
2 Inſtrumentum vnde dicatur.
3 Inſtrumentorum ſunt duæ ſpecies.
4 Inſtrumenti publici ſpecies quæ.
5 Inſtrumenta propter raſuram, vel innouatione prioris figuræ reijciuntur.
6 Inſtrumenta ſigillo autenticæ perſonæ aut ſubſcriptione carens reijcitur.
7 Inſtrumenrum duos teſtes ſcriptos pręter tabellionem non habens, reijcitur.
8 Inſtrumentum reijcitur, ſi tabellionis perſona ſuſpecta ſit.
9 Inſtrumenti ſeu reſcripti exemplum non facit fidem.
10 Inſtrumentum non continens cauſam debiti non valet.

QVoniam eandem vim depoſitiones teſtium & inſtrumenta obtinent. idcirco poſtquam contra teſtes egimus, nunc contra inſtrumenta videamus. † Inſtrumentum eſt ſcriptura facta ad aſſertionem alicuius rei. † dicitur autem inſtrumentum quaſi inſtruens mentem. † Inſtrumentorum duæ ſunt ſpecies: aliud eſt enim inſtru- 1 2 3

inſtrumentum priuatum, quod eſt ſigillatum ſigillo priuatæ perſonæ tale in iudicio non valet, niſi habeat inſcriptionẽ trium teſtiũ ad huc viuentiũ, extra de fi. inſtr. c. 2. Inſtrumentũ publicũ dicitur, quod habet publicam autoritatẽ.
4 *† cuius plures ſunt ſpecies. Primo dicitur publicũ, quod per manũ publicam. ſ. tabellionẽ in formã publicam eſt redactum, ext. de fi. inſtr. c. ſcriptura. Secundo dicitur publicum, quod ſigillo autentico eſt ſigillatum, ibid. Tertio eſt illuſtrium perſonarum autoritate autenticũ, ext. de confir. vti. vel inuti c. cum dilecta. Quarto quod in iudicio ſcribitur, extr. de fid. inſtru. c. ſcriptura, & tantum de illo. † Primo ergo vide corpus ſcripturæ, & conſidera,*
5 *vtrum ibi ſit raſura vel innouatio prioris figuræ. maxime in loco ſuſpecto. quoniam ſic repelli poteſt, extr. de crim. fal. c. licet. † Item ſi caret ſigillo autenticæ perſonæ aut*
6 *ſubſcriptione, non caret vicio. extr. de fi. inſtru. c. 2. † Item*
7 *niſi ſint duo teſtes ſcripti, præter tabellionem non valet. ibi. † Item ſi ibi ſit perſona tabellionis ſuſpecta, non valet*
8 *extr. de inſtrumen. cum Iohannes. Item vide diligenter quis contraxerit, quis ſtipulatus fuerit, & cui. Item ſi agit vel cõuenitur, qualiter in his procedere debeas. vide Inſt. de inutilib. ſtipul. §. ſi quis alij. † ſi oſtenderit exemplum*
9 *vel reſcriptum non eſt fides adhibenda. extr. de fide inſtrumen. ca. 1. vbi dicit. ſi ſcripturam autenticam non vidimus, ad exemplaria nihil facere poſſumus. † Item oppo-*
10 *nitur inſtrumento quòd non valet niſi ponatur in eo cauſa debendi, ſcilicet ex mutuo, depoſito, vel alia de cauſa. extr. de fi. inſtrum. ſi cautio. Et hæc ſufficiunt de inſtrumento.*

Exceptiones contra priuilegium, tit. 12.

SVMMARIA.

1 Bullæ papales quibus modis falſentur.
2 Priuilegium non valet, niſi oſtendatur principalis conceſsio.
3 Priuilegium quomodo impugnari poſsit.
4 Priuilegium ſuppreſsione veri aut ſuggeſtione falſi impetratum, non tenet.
5 Priuilegium contra ius, vtilitatem publicam, præſcriptionem, vel ius naturale impetratum, non valet.
6 Priuilegium habens generalem clauſulam: nõ obſtante aliqua lege vel canone, non valet.
7 Priuilegium datum perſonæ & datum loco differunt.
8 Priuilegij interpretatio vnde petenda.
9 Priuilegij ad tempus dati conſideratio.
10 Donatio ſub conditione, & donatio ſub modo differunt.
11 Donatio eccleſiæ facta octo caſibus non valet, nec reuocari poteſt.
12 Donatio facta alteri quibus caſibus reuocetur
13 Donatio à matre facta & ad ſecundas nuptias tranſeunte, quibus caſibus reuocetur.
14 Dictio: Atrox, trbus ex cauſis conſideratur.
15 Priuilegium conceſſum ob cauſam quomodo ſit examinandum.
16 Priuilegijs renuncians, ijs vti non poteſt.
17 Priuilegium quo quis abutitur, non valet.
18 Priuilegio, propter delictum ſe faciens indignum, vti non poteſt.
19 Priuilegio contraueniens eo ſe facit indignum.
20 Priuilegio generali per ſpeciale derogatur.
21 Priuilegium alicui exiſtens damnoſum non valet.
22 Prilegium, in quo continetur, quod aliquis ab omnibus ſit immunis, non valet.

SI in iudicio producitur ſcriptura quæ dicitur priui-
1 legium. † vide bullam an ſit papalis. quod cogno-
ſcitur in punctis in barba Petri & Pauli. in filo & in ſti-
lo, ſcilicet & in alijs. in forma ſtyli. & quantitate char-
tæ, extra de crim. fal. c. licet. Item ſi papa vni loquitur
vobis, vel pluribus tibi, non valet, extra de crim. fal. c.
quam graui.

Vnde verſus.

Forma, ſtylus, filum, raſa, membrana, ſigillum.
Hæc ſex falſata dant ſcripta valere puſillum.

2 † Item an priuilegium ſit donatiuum vel confirmati-
uum non valet, niſi oſtendatur principalis conceſſio: quia
vbi principale non tenet nec acceſſorium. extra de fid.
inſtrumentorum. c. inter dilectos, & ibi vide formam re-
3 prehendendi priuilegium. † Si vero principalis conceſſio
apparet cum bulla vel cum ſigillo non vituperato, conſi-
dera diligenter, vtrum concedens poterat concedere vel
non. & impugna ne tranſeat in rem iudicatam. extra de
ſen. & re iu. c. inter monaſterium. Item ſi priuilegium
conceſſum eſt ſecundum ius commune, dic quòd non eſt
priuilegium, cum nihil priuatum offert, extra, de verbo.
ſign. abbate. 3. di. c. priuilegia. 25. q. 1. §. item octaua die.
Item ſi præter ius commune detur. extra de conſuet. c.
cum dilectus. Item ſi datum eſt contra ius commune, vi-
de an illi contra quem datum eſt, aliqua læſio inferatur,
quæ ſi enormis eſt, non tenet, extra de verbor. ſignif. c.
quid per nouale, niſi de lege vel canone, contra quem da-
tum eſt, fecerit expreſſam mentionem. Et intellige ſi eſt
priuilegium imperatoris quantum ad leges. vel Papæ,
4 quantum ad canones. † Item ſi ſuppreſſione veri. aut
ſug-

ſuggeſtione falſi fuerit impetratum, non tenet quia men dax peccator carere debet penitus impetratis. extra de reſcript. c. ſedes. in fin. † *Item ſi contra ius vel vtilitatem* 5 *publicam, vel contra præſcriptionem. ibidem. Item ſi eſt contra ius naturale, non valet. ſi concedens habet ius tollendi illud. caſus. ff. ne quid in loco publ. ſi. l. 2. §. ſi quis.* † 6 *Si vero dicitur in genere, non obſtante aliqua lege vel canone, non valet, quia nulla lex etiam ſcripta vel etiam canon, ius naturale tollit. ff. de regul. iur. l. priuilegia.* † 7 *Nota, magna eſt differentia inter priuilegium datum perſonæ, & datum loco. ſi eſt perſonæ, non tranſcendit vitam perſonæ, extra de regul. iur. c. priuilegia. libr. 6 ſi datum eſt loco. eſt perpetuum, vt diſtinct. 3. quis filius.* † 8 *ſi vero dubium, recurrendum eſt ad perſonam concedentem, extra de iudi. cum veniſſet. Si tamen dator vel conditor haberi non poteſt ſtatur priuilegio, niſi aduerſarius contrarium per teſtes oſtendat, ar. extra de fide inſtrumen. cum io. Et vide ſi agatur reali vel perſonali actione, extr. de lite non conteſtat. c. quoniam frequenter.* † *Item ſi datum ſit ad tempus, vtrum tempus* 9 *ſit finitum. 25. q. 2. §. final. Item vide ſi aliqua conditio ſit annexa, quæ non ſit impleta, quia tunc non valet, extr. de condi. appo. verum vide ſi ſatiſdedit quod promiſit. quia alias non valet, de condi. appo. ſuper eodem.* † *Et nota differentiam inter donationem ſub con-* 10 *ditione & donationem ſub modo. Donatio ſub conditione non tenet niſi adueniente conditione, ſiue ea completa. vt ff. de cond. & demonſtrat. l. qui hæredi. §. vltim. Donatio ſub modo eſt: do tibi manſum vt me paſcas quamdiu vixero: hæc donatio ſtatim tenet & non reuocatur quamdiu modus ſeruatur, extra de condict.*

appellationum.cap.verum in gloſſa. vnde nota differen-
11 tiam. ſæpe tamen vnum ponitur pro alio, ibidem. † Nota
8. caſus, in quibus donatio facta eccleſiæ non valet nec reuocari poteſt. Primo ſi ſub modo facta eſt, & conditio deficit, vt iam dictum eſt. Secundo propter turpe factum appoſitum, extr. de ſymonia.c. de regularibus. & c. veniens. Tertio propter dati enormitatem. 13. q. 2. c. ſi quis iraſcitur. Quarto propter ſequentem procurationem. 17. q. 3. c. quicunque. Quinto propter recipientium fraudem. 17. q. vltim. c. conſtituit. Sexto propter donantis impotentiam. extr. de teſtament. c. filius noſter. Septimo propter cauſæ defectum. extr. de renun. c. ex tranſmiſſa. Octauo propter doni immenſitatem. 12.
12 quæſtione ſecunda.c. ſi quos de ſeruis. † Item nota quinque vel ſex caſus in quibus donatio facta alteri poteſt de rigore iuris reuocari. Primus: ſi donatarius in donatorem manus impias iniecerit. Secundus, ſi atroces iniurias ei infert. Tertius: ſi graue rerum ſuarum ei damnum intulerit. Quartus: ſi graue vitæ periculum ei inferre præſumpſit. Hos caſus quatuor habes extr. de donationibus.c. vltim. Quintus: propter ingratitudinem. Sextus: ſi conditionem appoſitam non ſeruauit, ibidem & C. de
13 de reuocand. donationib. l. vltim. † Item donatio facta à matre, ſi tranſeat ad ſecundas nuptias, ex tribus caſibus poteſt reuocari. Primus ſi filius vitæ ſuæ inſidiatus eſt. Secundus ſi atroces manus in eam iniecerit, Tertius ſi totius ſubſtantiæ molitus eſt iacturam. in au-
14 tentic. de nupt. §. mater. † Et intellige quòd hæc dictio atrox tribus ex cauſis cõſideratur, Inſt. de iniu. §. atrox, vnde verſus.

His tribus ex cauſis iniuria dicitur atrox.

Facti,

Facti, perſona, vel loci de ratione.

† *Item vide ſi priuilegium eſt conceſſum ob cauſam, vtrum cauſa ſubſit vel non. & vtrum fuit cauſa impulſiua. 19. quæſtione. 2. c. quæ ſunt.* † *Item vide ſi renunciauerit facto vel verbo. dic tunc, quòd non valet, extr. de priuileg. c. quidam.* † *Item ſi abuſus fuerit priuilegio, non valet, extr. de priuileg. c. priuilegia, & de reg. iur. c. priuilegium. libro ſexto.* † *Item conſidera diligenter, an propter delictum fecerit ſe indignum, extr. de priuileg. c. tuarum.* † *Item ſi fecerit contra priuilegium, ibidem.* † *Item vide ſi ſit generale vel ſpeciale vel vnum generale & aliud ſpeciale. quia generi per ſpeciem derogatur. vt extr. de reg. iur. c. generi per ſpeciem. lib. 6.* † *Item ſi priuilegium ſit alicui damnoſum. non valet, ext. de deci. c. ſuggeſtum.* 15 16 17 18 19 20

Nota verſus de caſibus quibus perditur priuilegium.

Si facio contra. ſi negligo propter abuſum.
Delictum, damnum, pariterq́ conceſſa poteſtas.

† *Item priuilegium non valet in quo continetur quòd aliquis ab omnibus ſit immunis. idem dic de qualibet ſcriptura. C. de decurionibus. l. exemplo. & l. vacantis. & vt breuiter me expediam. vide c. ex ore. de priuilegijs & de ſent. & re iudic. c. inter monaſterium, & de fide inſtrumen. c. inter dilectos. & ſeptuageſima ſecunda. diſtinct. per totum.* 21

Exceptiones contra teſtamentum, tit. 19.

SVMMARIA.

1 Teſtamentum quid ſit.
2 Teſtamentum vt valeat, quæ conſideranda.

3 Teſtamenti ſolennis requiſita.
4 Teſtamenta facere qui non poſsint.
5 Teſtamentum raſum ſeu viciatum in loco ſuſpecto, non valet.
6 Teſtes in teſtamento qui eſſe non poſsint.
7 Teſtante patre inter liberos duo teſtes ſufficiunt.
8 Miles quomodo teſtetur.
9 Religionem profeſſus teſtari non poteſt.
10 Teſtatore dicente: committo tibi vltimam voluntatem &c. quatenus teſtatus eſſe videatur.
11 Teſtamentum impugnans legato priuatur.

AD faciendum teſtamenta ſciendum, † quòd teſtamentum eſt voluntas ſolennis, qua proteſtatur
1 *quis de rebus ſuis poſt mortem ſuam fiendis. & c. 13. q. 2.*
2 *placuit. † An teſtamentum valeat, prius conſidera, quis fecit teſtamentum, & an ſecundum regulas iuris teſtatus ſit. de numero teſtium. & quòd rogati debent eſſe. di-*
3 *xi ſupra in titulo. de teſtibus. † Teſtamentum niſi ſit vltimum non valet. ext. de celebrat. miſſ. c. cum marthe. Item vide vtrum illa vltima voluntas ſit per aliam poſteriorem immutata. & dic quòd non valet. vt 12. q. vltim. Item teſtamentum non valet, niſi hæres fuerit*
4 *inſtitutus. ff. de his quæ in teſtam. l. vltim. † Item ſi teſtator fuerit furioſus teſtamentum non valet. C. qui teſtament. fac. poſſunt. l. furioſum. Item maſculus qui quatuordecim annos non compleuit, & fœmina duodecim, non poſſunt teſtamentum facere. ff. de teſtament. l qua ætate. Item nec mutus, nec ſurdus poteſt teſtari. C qui teſtamentum facere poſſunt. l. diſcretis. Et intellige de ſurdo à natura, quia ſi à morbo, & ſciat ſcribere bene poteſt. ibidem. Item filiusfamilias non poteſt*

etiam

etiam de voluntate patris niſi de caſtrenſi peculio. C. *de inofficioſo teſtamento.l.penultim. Item infamis ob crimen famoſum.l.is cui. ff de teſtamen extra de hæret. c. excommunicamus. Item captus apud hoſtes ſi faciat teſtamentum non valet, Inſtitut. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. §. vltim. vbi pene omnes prædicti caſus ſunt,in gloſſ. final. Item ſi pater petit filium in teſtamento non valet. ff. de iniuſto rupto & irrit. fac. teſtamento. l. nam et ſi. Item ſi exheredauit ſine cauſa expreſſa & vera ac à iure conceſſa, non valet. C. de poſtum. l. non licet. Caſus autem in quibus filius poteſt exhæredari, habes de iureiurand. & in autenti. vt cum de appell. cog. §. cauſas, colla. 8. † Item ſi teſtamentum fuerit* 5
raſum ſeu viciatum in loco ſuſpecto, non valet. extra de crimin. falſ. c licet, de fide inſtrument. inter dilectos.† 6
Nota, mulier non poteſt eſſe teſtis in teſtamento. ff. de teſtament. l. qui teſtamentum. vbi dicitur mulier in teſtamento teſtimonium dicere non poteſt. Item nemo exiſtens in poteſtate teſtatoris poteſt eſſe teſtis. ff. eodem titulo, l. 1. Item quòd omnes teſtes ſint liberi & puberes, alias non valet. Inſtitut. eodem titul. §. ſed cum aliquis. & §. teſtes. & ſupr. tit. exceptiones contra teſtes. Item niſi teſtes in fine teſtamẽti ſe ſubſcripſerint non valet. ff. eodem titulo. l. hæredes. & illa omnia quæ dicta ſunt, debent in teſtamento ſolenni eſſe. † Et ſecundum leges, 7
quando pater teſtatur inter liberos & nepotes, tunc non eſt neceſſe, quòd tanta ſolennitas adhibeatur. C. *eodem titulo. l. hac conſultiſſima. Sed ſufficit tunc quòd adhibeantur duo teſtes. † Similiter miles poteſt ſuum* 8
teſtamentum facere coram duobus teſtibus. ff. de teſtamento militari. l. diuus. † Nota, nullus poteſt facere 9

13 Reus vt certum debet dat reſponſum ita actor certam facere poſitionem.
14 Poſitioni obſcuræ vel cauilloſæ reus reſpondere non tenetur.
15 Poſitio ſuper articulo præcedente de eadem re facta non eſt admittenda.
16 Reus ſecundum credulitatem in cauſa ciuili reſpondere debet.
17 Reus ex certa ſcientia in criminalibus reſpondere debet.
18 Confeſsio rationi naturali debet conuenire.
19 Poſitiones quouſque in cauſa fieri poſsint.

POſitiones† ſunt inuentæ, vt releuentur partes ab onere probandi, præſertim per teſtes. facilius enim fiunt confeſſiones, quam productiones teſtium, cum teſtes idonei vix inueniantur, & cum labore & expenſ. producantur. 4. quæſt. 3. item in criminali. † Nota, ſex modis actor ab actu iudiciali remouetur per poſitiones minus legitimas. Primus modus, † ſi poſitio fuerit negatiua probari non poteſt. Sed qui ponit neceſſe habet probare quod poſuit. ff. de probationibus. l. 2. † Nota quòd negatiua eſt triplex facti. iuris. & qualitatis. † Negatiua facti eſt duplex, pura, & ſimplex, quæ non habet determinationem loci, vel temporis, vel alicuius rei. & hoc probari non poteſt directè vel indirectè. vt ſi quis dicat ſe nunquam citatum fuiſſe. ext. de elect. c. bonæ. i. Si autem adijciatur tempus, vel locus, vel aliquid ſimile. tunc poteſt probari indirectè. extr. de teſtibus. c. ex tenore. & c. ſeries. † Item negatiua facti probatur cùm habet affirmatiuam implicitam. vt ſi quis dicat quod coactus renunciauit. hoc debet probare, extra de renunciat. c. ſuper hoc. † Negatiua iuris bene probatur. vt ſi negas emancipationem 1 2 3 4 5 6 7

recte factam , hoc debes probare, ff. de probationibus.
l. ab ea parte §. idemq́ue reſpondit. ſi quis negat ali-
8 *quid iuſte factum debet illud probare.* † *Negatiua qua-*
litatis, vt ſi diceres ille non eſt idoneus vel legitimus,
vel non ſoluendo , vel fidelis, hoc debet probare qui
hoc dicit. quia quilibet præſumitur bonus & idoneus,
niſi probetur contrarium. extra. de præſumptionibus.
9 *c. dudum, & de ſcrutat. in ordin. faci. c. vnico.* † *Item*
omnis negatiua, quæ includit in ſe affirmationem, ap-
pellatur negatiua pregnans, & talis negatiua proba-
tur, propter incluſionem affirmationis. extra de proba-
10 *tionibus. c. quoniam, de teſti. c. ex tenore.* † *Secun-*
dus modus eſt, ſi poſitio non facit ad cauſam, vel non
eſt facta ſuper re, de qua agitur in libello, non valet.
verbigratia. Si agitur de rei vendicatione, & actor
petitionem facit ſuper mutuo, depoſito, talis poſi-
11 *tio non valet.* † *Tertius modus eſt ſi poſitio non rele-*
uat ponentem, vel non prodeſt petenti, talis petitio non
debet admitti. extra de excepti. c dilecti filij. Nota
differentiam inter ſecundum & tertium modum. In
ſecundo licet poſitio ſuper re de qua agitur non ſit pro-
bata, tamen monſtrat intentionem ponentis: in ter-
12 *tio autem nihil facit ad negocium de quo agitur.* †
Quartus modus, ſi eſt poſitio pendens ab alia poſitio-
ne, quæ negata eſt, talis poſitio non valet. verbigratia, a-
ctor dicit. pono quòd A. tradidit mihi fundum, reus ne-
gat hoc, Actor poſtea producit aliam poſitionem dicens:
pono quòd A. tradidit mihi fundum talẽ. hæc poſitio nõ eſt
admittenda propter duo. Primo quia non releuat ponen-
tem. quia nuda traditio non transfert dominium. ff. de
acquirend. rer. domin. l. traditio. Secundo quia pendet
ab

ab alia, quæ fuit negata. Vnde ſi reus ad iſtam quæ ad negatiuam dependet, reſponderet: poſſet de facili periuriũ incurrere. Sed iudex debet cautè præcauere, ne det viam periurij s, ext. de iureiur. c. ſi vero.

12 † *Quintus modus, ſi poſitio eſt implicata. quæ fit quando aduocatus duas poſitiones format ſub vna interrogatiõe, ſic quod altera pars eſt vera, & altera falſa. & is qui interrogatur credit poſſe ſimpliciter reſpondere. exemplum: pono te comediſſe in eccleſia, comediſti & eccleſiam non intraſti. non potes reſpondere quod ſic. quia hodie eccleſiam non intraſti. nec potes dicere quod non. quia aliàs non comediſſes.*

13 † *Eſt ergo regula, ſicut reus certum habet dare reſponſum: ita actor certam debet facere poſitionem.*

14 † *Si vero poſitio obſcura vel cauilloſa fuerit, reus reſpondere non tenetur in ſpecu. titu. de poſi. §. 7. ver. 3. quoq;. & ver. 14. quia ſuper re incerta non poteſt ferri ſententia. 11. quæſt. 3. c. graue. nec licet aliquem fratrem ſuum reconuenire circumſcriptione verborum. 22. q. 4. c. vnuſquiſq;. dicat ergo, vel poſitionem facias declarari, vel te non admitto, & ſi ſint poſitiones duæ vel vna implicata, de illa vnam partem diuiſim proponat. vt pono te hodie comediſſe. ad illam reſpondeat reus. credo vel non credo. poſtea procedat ad aliam & dicat. pono te hodie intraſſe eccleſiam. ad illam poſitionem poteſt reſponderi, non intraui. Item aliud exemplum. Pono quod poßides eccleſiam ſancti Viti pertinentem ad monaſterium ſancti Petri, ibi implicantur duo. vnum quod reus poßideat eccleſiam ſancti Viti. & quod eccleſia beati Viti pertineat ad monaſteriũ ſancti Petri ideo debent fieri duæ poſitiones.*

15 † *Sextus gradus eſt, ſi ſit poſitio ſuper articulo præcedente, de eadem re. quod non eſt ponendum. Nam tunc fortaſſe negauit*

quod modo confitetur. tanquam nauta nauigans contra ventum, non eſt audiendus in auten. de his qui ingredi ad
16 *appel. §. 1. col. 2. † Nota in cauſa ciuili debet reſpondere reus poſitionibus ſecundum credulitatem, quia in talibus præſtatur iuramentum calumniæ quod eſt ſecũdum cre-*
17 *dulitatẽ. † Sed in cauſis criminalibus debet reſpõdere ex certa ſcientia. quia in talibus præſtatur iuramentum de*
18 *veritate dicenda, de confeſſis. c. ſtatuimus. libr. 6. † Nota confeſſio ſemper rationi naturali debet conuenire. Vnde ſi aliquem dico filium meum, & ætas non patitur, nõ valet confeſſio. ff de interroga. actio. l. confeſſionibus. § et ſi. Item ſi formidine tormentorum fateatur aliquis contra me, talis confeſſio mihi non præiudicat. niſi poſtea tormento liberatus in eadem confeſſione perſiſtat. ff. de*
19 *quæſtio. l. 1. §. ſi quis. † Item quæritur vſquequo in cauſa poſitiones fieri poſſent & debent reſpondere, quoſq; renunciatum fuerit teſtibus, probationibus, & inſtrumentis. Et hæc de poſitionibus ſufficiant.*

Exceptiones contra ſententiam tit. 15.

SVMMARIA.

1 Sententia quid ſit.
2 Sententiæ concipiendæ forma.
3 Sententiæ varijs modis ſunt nullæ.
4 A ſententijs ipſo iure nullis non appellatur.
5 Sententia lata die dominico vel alio tempore feriato, eſt nulla.
6 Sententia lata tempore meſsium vel vindemiarum eſt nulla.
7 Sententia lata contra abſentem non contumacem, non valet.
8 Abſentiarum quinq; ſunt genera.

9 Sen-

9 Sententia quomodo ſit nulla datis pluribus iudicibus.
10 Sententia infra certum terminum ferenda, & per iudicem eo effluxo pronunciata, eſt nulla.
11 Sententia contra non legitimè citatum lata, eſt nulla.
12 Sententia, in qua mortuus condemnatur, eſt nulla.
13 Sententia continens præceptum impoſsibile, eſt nulla.
14 Sententia ab excommunicato lata eſt nulla.
15 Sententia non oblato libello promulgata, eſt nulla.
16 Sententia, cum falſo procuratore lata, eſt nulla.
17 Sententia contra furioſum lata, eſt nulla.
18 Sententia non ſuper certa quantitate lata, eſt nulla.
19 Sententia iudicis ad certã rem dati, & de alia pronunciantis, eſt nulla.
20 Sententia per ſurreptionem lata eſt nulla.
21 Sententia contra fiſcum, aduocato eius abſente lata, eſt nulla.
22 Sententia contra manifeſtè abſentem cuius procurator pecunia accepta ſe vinci patitur, lata, eſt nulla.
23 Sententia iudicis delegati minoris 18. annorum, eſt nulla.
24 Sententia ordinarij minoris 25. annorum, eſt nulla.
25 Sententia alio die, quàm eſt ad ſententiandũ aſsignata lata, per appellationem retractatur.
26 Sententia alio loco, ad ſententiandũ non aſsignato lata, retractatur.
27 Sententia lata de nocte, poteſt retractari.
28 Sententia de conditione de futuro lata, non tenet.
29 Ssntentia, iuramento calumniæ exacto & non præſtito, lata, retractatur.
30 Sententia pro vel contra filium, ſine conſenſu patris in iudicio exiſtentem lata, retractatur per appellationem.
31 Sententia à iudice non ſedente lata, eſt ipſo iure nulla.
32 Sententia non in ſcriptis lata, eſt nulla.
33 Sententiam quibus caſibus in ſcriptis ferre neceſſe nõ eſt.

34 Sen

34 Sententia licet ſcripta, à iudice tamen non recitata, eſt nulla.

35 Sententia contra minorem 25. annis ſine curatoris autoritate lata, eſt nulla.

36 Sententia à non ſuo iudice lata eſt nulla.

37 Sententia per ſeruum lata, eſt nulla.

38 Sententia per mulierem lata, eſt nulla.

39 Sententia ab hæretico, iudæo, vel alio fidei inimico contra chriſtianos lata, eſt nulla.

40 Sententia eſt aliquando nulla ex parte iudicis.

41 Sententia iudicis ſecularis ſuper re eccleſiaſtica, eſt nulla.

42 Sententia poſt aliam definitiuam per appellationem non ſuſpenſam lata, eſt ipſo iure nulla.

43 Sententiæ quædam reſcinduntur ſine appellatione.

44 Sententia quandoque ratione loci inhoneſti, in quo eſt lata, eſt nulla.

45 Sententia quandoq; ratione ordinis non ſeruati, eſt nulla.

46 In ſententijs criminalibus condemnatur dominus, nō procurator.

47 Condemnatur quandoque procurator, non dominus.

48 Sententia eſt nulla, ſi aliquid de 7. tramitibus iudicij omittitur, vel peruertitur. & qui ſint illi tramites.

49 Sententia contra ius prolata eſt nulla.

50 Sententia eſt nulla, niſi prius lis fuerit conteſtata.

51 Sententia quibus caſibus valeat, lite non conteſtata.

52 Sententia eſt nulla, ſi lite non conteſtata teſtes fuerint recepti, niſi in caſibus.

53 Sententia per falſos teſtes vel per falſa inſtrumenta lata, retractatur per appellationem, vel per in integrum reſtitutionem.

54 Sententia ex falſis allegationibus lata, reſcinditur.

55 Sententia contra abſentem lata, quomodo per in integrum reſtitutionem retractetur.

56 Iudices pœnam pecuniariam remittere poſſunt.

Senten-

SEntentia eſt diffinitio iudicialis, quæ controuerſiis 1
finem imponit pronunciatione iudicis, condemnatio-
nem vel abſolutionem continens, † vt ſi dicat iudex: vi- 2
ſis & auditis confeſſionibus & allegationibus vtriuſque
partis. necnon atteſtationibus ab actore & reo productis
diligenter inueſtigatis & intellectis, conſilio habito iuriſ-
peritorum. talem condemno & abſoluo. &c. vt patet 1. q.
1. in primis. & ext. de ſequeſ. poſ. c. 1. in ſpe. tit. de ſen. §. vt
antem. ver. nos itaq. † Quoniam autem ſententiæ diuer- 3
ſæ à iudicibus proferuntur, quarum aliquæ ipſo iure nul-
læ: aliquæ per reſtitutionem in integrum: aliquæ per ap-
pellationem interpoſitam: aliquæ per ſupplicationem re-
tractantur: ideo contra ſententias aliquid videamus. † Et 4
primò contra illas, quæ ſunt ipſo iure nullæ à quibus non
valet appellari. extra. de vi. & hone. cle. c. cum ab omni.
† Item ſententia lata die dominica vel alio tempore fe- 5
riato non valet. etiam partibus conſentientibus. extra de
fer. c. vlt. ff. de feri. l. ſi feriatis. † Item ſi tempore meſſium 6
vel vindemiarum compellatur quis litigare, exceptione
prius oppoſita ſi ſententia lata fuerit, ibid. † Item ſenten 7
tia lata contra abſentem non contumacem, non valet. 3.
q. 9. c. caueat. † Pro illo nota quinq; genera abſentiarum. 8
Prima eſt abſentia probabilis neceſſaria, vt inimicitia.
Secunda eſt ꝓbabilis tantũ, vt in ſtudio. Tertia neceſſaria
tantũ vt in relegato. Quarta eſt voluntaria vt in merca-
tore. Quinta eſt per contumaciã. Hæc quinq; habes. ff. de
in inte. reſt l. vlt. In prima reſtituuntur ad totã cauſam.
C. de procu. l. quia abſente. In ſecunda ſi nõ fuerit defen
ſus appellãs, auditur. C. quo. & quan. iud. l. ab eo. In ter-
tia cognita cauſa ſubuenitur. In quarta nõ reſtituitur: ſed
læditur per ſententiã, de re iud. l. de vnoquoq;. Itẽ quintò
non

*non auditur appellans, niſi veniat iudice adhuc ſedente
pro tribunali.ff.de in inte.reſti.l.penul. Alios caſus abſen-
tiæ & contumaciæ habes.extra vt lit. non cont.c. quoniã
9 frequenter. † Item nulla eſt ſententia, ſi duo vel plures
ſint iudices. et vnus ſine altero procedit, niſi in delegatio-
ne cõtineatur, ꝙ alter ſine altero procedat ſine manda-
to coniudicis abſentis, ext.de offi.iudi.dele.c.prudentiã.
Item ſi duo iudices diuerſas proferunt ſententias tenet
ꝓ reo. non pro actore. niſi in cauſa fauorabili & in matri-
monio vel teſtamento. hoc eſt verum. ſi ex ordinaria iu-
riſdictione procedit. Si vero ex delegata ex vtroq; ſen-
tentia pendet in arbitrio delegantis. & ſi ex cõpromiſſo
neutra debet habere vigorẽ.ext.de ſent.& re iudi.c.duo-
10 bus.† Item nulla eſt ſententia ſi certum terminũ ſuperior
aſsignauerit, infra quem debet ſententiare. & iudex poſt
datum terminum ſententiauerit, niſi terminus de conſen
11 ſu partiũ prorogetur, ext.de off.dele.c.de cauſis. † Item
nulla eſt ſententia niſi pars contra quam lata eſt tribus
edictis vel vno perẽptorio fuerit euocata.24.q.3.c.de il-
licita.& c.de excõmunicationi. & ſi nõ inuenitur citan
dus, nihilominus ad ſuã domum debet citatio dari. et ſui
amici requirendi ſunt, an ſit aliquis qui velit eum defen-
dere. aliter ſententia nõ valet, ext.de do.& contu.c.cau-
12 ſam quæ & ibi in gl.& c.ſi.† Itẽ nulla eſt ſentẽtia, in qua
mortuus condẽnatur.ff.de ſen.quæ ſine appel.reſcin.l.pe.
intellige niſi in caſibus exceptis.vt in crimine hæreſis.24.
13 q.2.ſane.† Item nulla eſt ſententia quæ continet præce-
ptum impoſsibile: quia nemo ad impoſsibile obligatur.in
14 regula nemo.ext.de re.iu.li.6.† Item ſentẽtia lata ab ex-
communicato, non valet, ext.de ſent.& re iudi.c.ad pro-
15 bandum. † Item ſententia nulla eſt quando libellus non*

eſt

eſt oblatus, extra de libel. ob.c.1.2.& 3. intellige niſi
ſint breuiſſimæ lites et maximè vilium perſonarum. † Itẽ 16
nulla eſt, quæ cum falſo procuratore eſt lata, ext. de pro-
curato.c.in noſtra. Tenet tamen ſententia, quouſq; falſi-
tas fuerit detecta, vt ibidem. & ext. de reſcrip.c.ex par-
te. † Item ſententia lata contra furioſum non valet. ff. de 17
re iudi.l.furioſo. † Item ſententia nulla eſt, niſi lata fue- 18
rit ſuper certa quantitate. intellige quãdo agitur ſub cer
ta ſpecie Inſt.de ac.§.curare. † Item nulla eſt quando iu- 19
dex ad certam rem datus, de alia pronunciat, ext. de off.
iudi.dele.c.ex literis. † Item nulla eſt, ſi per ſurreptionẽ 20
lata eſt.35.q.9.c.veniã.ext.de reſcrip.ad audientiam.2.
in glo. verbo in irritum. † Item nulla eſt contra fiſcũ ab- 21
ſente eius aduocato lata. ff. de iure fiſci.l.ſi fiſcus. ſecus ſi
contra priuatum, lata. † Item nulla ſententia eſt, contra 22
manifeſtè abſentẽ lata cuius aduocato vel ꝓcuratori vel
eius aduerſario datur pecunia vt ſe vinci patiatur. C. de
aduo.diuer.iud.l.1. † Itẽ nulla eſt ſentẽtia iudicis dele- 23
gati qui nõ eſt.18.ann. ext. de off.dele.c.cũ viceſimũ in-
tellige niſi princeps ex certa ſciẽtia cauſam minori cõmit
tat. † Itẽ ſi ordinarius 25.annũ non attingat, ibid. Quan- 24
doq; ſententia eſt aliqua. quandoq; retractatur per appel
lationem &c. † Quando dies eſt aſſignata ad ſententian 25
dum, ſi iudex alio die ſentẽtiauerit partibus ignoranti-
bus vel etiã vna parte, per appellationem retractatur. ff.
de ri.nup.l.palã. † Itẽ ſi locus eſt aſſignatus & iudex alio 26
loco ſententiauerit. C. de ſen. & interlo.om iudi.l.ſi per
errorem. † Item ſententia lata de nocte poteſt retractari 27
ext.de off.iud.dele.c.conſuluit. † Item ſententia de cõdi- 28
tione de futuro ferri nõ debet, lata nõ tenet. ſed per appel
lationẽ quãdoq; retractatur. ext. de ap.c.pterea rẽq; ſiſti

& ext.

29 & ext.de ſen.excom.c.à nobis.2.q.6.c.biduum. † Item ſententia illa retractatur, ſi iuramentum calumniæ exactum in cauſa fuerit & non præſtitum. C.de iur.calum.
30 l.2. † Item ſententia lata pro vel contra filiumfa. exiſtentem in iudicio ſine conſenſu partis, poteſt retractari
31 per appellationem.ff de iudi.l.licet.et l.ſi debitor. † Item ſententia eſt ipſo iure nulla, ſi iudex eam non ſedendo tu-
32 lerit.3.q.3.§ ſpatium. † Item niſi ſententia lata fuerit in ſcriptis, nulla erit.2.q.1.in primis, ext.de proba.c.quoniã
33 contra falſam.iſtud fallit in caſibus. † Primus eſt in vilibus perſonis. Secundus eſt in leuibus criminibus.ff.de accu.l.leuia. Tertius in cauſa matrimoniali.ext.de teſtib. Albertus & alij quidam dicunt quod ſentẽtia poteſt ferri ſine ſcriptis in omni cauſa de conſenſu partium, ſed hoc relinquo diſputationi. Itẽ ſi epiſcopus inter ſubditos ſuos cognoſcit, non eſt neceſſe ſententiam ferri in ſcriptis.11.q.
34 1.c.ſi quiſquam, niſi cauſa ſit criminalis, ibid. † Item ſententia nulla eſt, licet ſcripta ſit, à iudice non tamen recitata. C. de ſen. ex periculis recitan.l.1. immo nulla eſt, ſi cauſam iudex non per ſe, ſed per alium recitauerit, ibidẽ.
35 l.vlti.& extra.de conſue.c.ad noſtram. † Item nulla eſt ſententia lata contra minorem 25. annis ſine curatoris autoritate.C.de his qui ſe perſo.in iudi ſtan.non habent. l.1.2.& 3.niſi in cauſis ſpiritualibus, puta matrimoniali, quam minor per ſe poteſt tractare, ext.de reſti.ſpoli.c. ex parte. Sententia autem pro eis lata tenet.C.de pro-
36 cura.l.non eo minus. † Item ſententia à non ſuo iudice lata non valet, extra de conſue. ad noſtram.& de iudi.
37 c.ſi cleri. † Item ſi ſeruus ſententiam tulerit ipſo iure nul-
38 la eſt.3.q.7.c.1.& extra de reſcript.c.ſciſcitatus. † Item nulla eſt ſententia per mulierem lata, ibid.& ff.de re.iur. l.2.

l.2.aut niſi conſuetudine approbata.vt ext.de arbi.c.dilecti filij.aut à principe.2.q.5.c.in omnes.† Item ſentẽtia 39
ab hæretico,iudæo, vel alio fidei inimico non valet contra chriſtianos.ext.de hære.c.excõmunicamus.† Item nulla 40
eſt ſententia ex parte iudicis:quia iudex eſt ingenuus vel ſeruus.& non poteſt militare,vel habet centũ aureos.C. de pœna iudi.l.2.ff. de arbi.l.non diſtinguemus. † Itẽ nul 41
la eſt ſententia ſi iudex ſecularis ſuper re eccleſiaſtica iudicabit,extra de fo.compe.c.ſi diligenti. † Item ſen- 42
tentia lata poſt aliam diffinitiuam per appellationem nonſuſpenſam, eſt ipſo iure nulla. 2. q.6.§.diffinitiua. Excipiuntur quidam caſus ab hac regula quos require de ſen.& re iudi.c.inter monaſterium.& extra de reſtit. in inte. c.cum ex literis. † Sunt etiam ſententiæ,quæ ſine 43
appellatione reſcinduntur.vt in cauſa matrimoniali quæ non tranſit in rem iudicatam. ext. de ſen.& re iudi.c.lator.† Quandoq; eſt nulla ratione loci inhoneſti,in quo lata 44
eſt ſententia. ext. de appel.c.qua fronte. † Item ratione 45
ordinis non ſeruati. quia iudex debuit condemnare procuratorẽ & condemnauit dominum.C. de ſen.et interlo. om.l.1.† Nota tamẽ,in criminibus condemnatur dominus 46
non procurator.C. de iureiur. l. vlti. † Quandoq; con- 47
demnatur procurator non dominus. extra de proba.c.licet cauſa extra.de fi.inſtrum. c. inter dilectos. † Item 48
nulla eſt ſententia,ſi aliquid de ſeptem tramitibus iudicij omittatur vel peruertatur. Primus trames eſt,vt libellus detur. extra de libelli obla.c.1.& 2. Secundus eſt lit. conteſt extra de lit.conteſt.c. vnico. Tertius vt de calumnia iuretur, & de veritate dicenda in cauſis ſpiritualibus, extr. de electIon.c. dudum. Quartus vt depoſitiones teſtium ſcribantur. ext.de proba. c. quoniam

contra falſam. C. de ſen. & interlo. om iudi. l. prolatam. Quintus vt publicentur, vt in d. l. prolatam. Sextus vt ſen tentia feratur in ſcriptis. 2. q. 1. in primis. & c. longam. Septimus vt ſententia feratur à iudice ſedente pro tribu-
49 nali. C. de ſen. ex periculo recitan. l. 1. & 2. † Item nulla eſt ſententia ſi cōtra ius eſt prolata. 2. q. 6. §. diffinitiua.
50 extra de ſen. & re iudi. c. 1. † Item nulla eſt ſententia, niſi prius lis fuerit conteſtata. ext. vt lit. non conteſt. per to-
51 tum. † Sex caſibus exceptis, de quibus valet ſententia lit. non conteſt. Primus ſi agitur de electione prælati confirmanda vel cauſanda. Secundus ſi agitur de matrimonio criminaliter, & is qui conuenitur mallitioſè ſe abſentauerit, & contumax ſit. Tertius, ſi agitur de crimine per modum inquiſitionis. Hos tres caſus habes. extra vt lit. non conteſta. c. quoniam frequenter. & de accu. c. qualiter & quando. Quartus habetur extra de iureiur. c. ad noſtram. Quintus eſt, actore per contumaciam abſente reo præſente & petente ſe abſolui. extr. de do. & contu. Sextum habes de ſen. excom. c. à nobis. vbi dicitur abſolui poteſt poſt mortem pœnitentia non peracta, ſi pœni-
52 tentia ſigna apparuerint in eo viuente. † Item nulla eſt ſententia ſi lite non conteſta teſtes fuerint recepti niſi in caſibus. Primus, ſi timeatur de morte teſtium. Secundus, eſt de abſentia diuturna. Tertius, ſi cognoſcitur de electione prælati. Quartus, ſi per appellationem ſententia potuit
53 retractari. ff. ad Trebel. l. ſaluo. † Item ſententia lata per falſos teſtes, vel per falſa inſtrumenta quandoque retractatur per appellationem. quandoque per in integrum reſtitutionem. ff. de re iudic. l. diuus. & C. de tempo. in inte. reſtit. l. ſuperuacuam. extra. de proba. c. licet. & de
54 precu. c. in noſtra. C. ad le. Corn. de fal. l. querela. † Item ſi ex

ſi ex falſis allegationibus ſit lata. ff. de iudi. l. ſi prator. Tales autem ſententiæ valent quouſq; falſitas fuerit reuelata, ext. de procu. c. in noſtra. † *Nota ſententia contra* 54 *abſentem lata, ſi abſens per breue tempus iuſtam cauſam abſentiæ ſuæ probauerit, ipſa ſententia per reſtitutionem in integrũ poteſt retractari. ext. de reſti. in inte. c. ex literis. extr. de ſent. & re iudi. cum Bertoldus. C. de procur. l. qui abſente. & ff. de admi. tu. l ſcire oportet. §. ſufficit, vbi dicitur ſi quis propter ægritudinẽ vel aliã neceßitatem, puta maris vel hyemis vel incurſum latronum aut ſimilem cauſam in conſtituto tempore venire non poteſt. ei eſt ignoſcendum. Quomodo ſententia retractetur in cauſa criminali, vide 4. q. 5. quiſquis. de do. & contu. c. veritatis.* † *Nota, iudices pœnam, pro ſententia pecuniaria quæ mulcta vocatur, poßũt remittere ratione paupertatis. C. de modo mul. l. eoſdem. Et hac cauſa breuitatis ſufficiunt.* 55

Exceptiones contra appellationem tit. 16.

SVMMARIA.

1 Appellatio quid ſit.
2 Appellatio à iudice principali vel à curia, non valet.
3 Appellari à ſenatu principis non poteſt.
4 Appellari à ſententia papali non poteſt.
5 Appellatio à ſententia arbitri facta, non valet.
6 Appellatio contumacis non valet.
7 Appellatio à grauamine quatenus valeat.
8 Appellatio extra iudicium infra decem dies interponi debet.
9 Appellatio facta ab eo, qui ſub notorio crimine conuictus ad pœnam damnatur, non valet.
10 Pœna & mulcta differunt.

11 Appellatio non valet, quãdo appellans conſentit poſt app. coram iudice à quo appellauit litigare.
12 Appellatio non valet, niſi appellans infra annum appellatiónem fuerit proſecutus.
13 Appellatio gradatim fieri debet.
14 Appellatio infra decem dies à tempore datæ ſententię interponi debet.
15 Appellari tertiò à definitiua non poteſt.
16 Appellatio non valet, ſi perſona regularis appellet, nec corrigatur.
17 Appellatio contra ordinationem eccleſiæ facta non valet.
18 Appellari ab excommunicatione non poteſt.
19 Appellatio à mero & mixto executore quomodo interponatur.
20 Merus executor quis ſit.
21 Mixtus executor quis ſit.
22 A mero executore quibus caſibus appelletur.
23 Appellatio facta, ne notorium crimen puniatur, non valet.
24 Notorium quid ſit.
25 Appellatio non valet, ſi pactum inter partes fuerit factum, ne appelletur.
26 Appellatio ne excommunicatus abſoluatur, nõ valet.
27 Appellatio generalis non valet.
28 Appellare non poteſt condemnatus de falſa moneta.
29 Appellari non poteſt à grauamine, quod iudex reuocat, ſeu reuocare vult.
30 Appellatio ſuper eo, quod quis fieri procurauit, non valet.
31 Appellari non poteſt in vna cauſa tertio.
32 Appellatio ab Officiali ad epiſcopum non valet.
33 In appellatione quæ ſint exprimenda.

QVoniam contra ſententiam appellationes quandoq; fruſtratoriæ fiunt, ideo poſt tractatum de 1 *ſententijs, de appellationibus videamus.* † *Appellatio eſt à minori iudicio ad maius tribunal prouocatio, iniqui graua-*

*grauaminis vel iniquæ ſententiæ querelam continens.ff.
eo.tit.l.1. † Si appellatur à iudice principali vel à curia,* 2
non valet.9 q.3.c.ipſi ſunt.& c.pater. † Item à ſenatu 3
*principis appellari non poteſt.ff. à quibus appellari non li-
cet.l.1.† Item à ſententia papali, quia eccleſia compara-* 4
tur ſenatui.† Itē appellatio facta à ſententia arbitri, non 5
*valet.2.q.6.c.à iudicibus.& C.de arbi.l.1.& ff.de arb.l.
nõ diſtinguemus.† Itē cõtumacis appellatio nõ valet.ext.* 6
*eo.tit.c.per tuas.niſi venerit adhuc iudice ꝓ tribunali ſe-
dente ff.de in inte.reſti.l.diuus.† Item quãdo appellatur* 7
*à grauamine, appellatio non valet, niſi coram iudice gra-
uaminis cauſa probabilis prætendatur, extra de appel.c.
cordi.libr.6. † Appellatio extra iudicium infra decem* 8
*dies à tempore cognitionis grauaminis in ſcriptis fieri po-
teſt. Intellige niſi appelletur iudice adhuc ſedente pro
tribunali. tunc ſufficit viua voce appellare ab iniqua ſen-
tentia ff. eodem titulo.l.2. † Item appellatio non valet* 9
*facta ab illo qui ſub notorio crimine conuictus, ad pœnam
condemnatur.extra.eo.titu.Romana.lib.6.† Nota dif-* 10
*ferentiam inter pœnam & mulctam. pœna ſtatuitur à
lege ſed mulcta infligitur ab arbitrio iudicis. † Item ap-* 11
*pellatio non valet, quando appellans conſentit poſt ap-
pellationem coram illo iudice, à quo appellauit litigare
vel aliud facere. extra de offic.iudic.delega.c.gratum.
† Item appellatio non valet niſi appellans infra annum* 12
*vel ex cauſa rationabili infra biennium fuerit eam pro-
ſecutus. extra.eod.titu.c.cum ſit Romana. & c. oblatos.
aut ei qui.C.de tempo.ap. Et intellige niſi iudex largius
tempus fuerit moderatus ibid.& intellige infra indictum
terminũ appellationem debet proſequi.c.oblatæ.ver.pars
appellata.ext.de ap.† Itē appellatio debet fieri gradatim* 13

de minore iudice ad maiorem. aliter non valet, extr. eo. tit. c. dilecti filij. tamen appellatur ad papam omiſsis medijs. eo. tit. c. ſi duobus. & c. Romana. lib. 6. Tamen, ſecundum leges, ſi appellatur ad principem omiſsis medijs, princeps remittit appellationem ad quem debuit appellare. ff.
34 *eo. tit. l. imperatores. † Item appellatio non valet, niſi fiat infra decē dies à tempore datæ ſententiæ. 2. q. 6. c. anterioris. ext. de teſti. c. ſignificauerunt. Et dies in quo ſententiatum eſt connumeratur. eo. tit. 2. q. 6. c. anterioris. in*
35 *glo. 2. † Item ſi tertiò à diffinitiua fuerit appellatum, illa appellatio non valet. 3. q. 6. ſi quis. ext. eo. tit. c. directè. ſed cōtra videtur. 1. q. 6. c. quotiens, vbi dicitur, quotiens ſe putauerit quis grauari, appellatur ſolutio, illud quotiens exponitur ibi. ſecundo diffinitiua, vel quotiens grauetur interlocutoria, totiens appellatur ſecundum canones, nōn ſecundum leges.*
36 *† Nota, ſi perſona regularis appellat ne corrigatur, non valet appellatio. ext. eo. titu. c. ad noſtram. hoc niſi corrigens modum excedat. eo. tit. c. de priore. & c. cum ſpe-*
37 *ciali. † Item appellatio non valet quando eſt facta contra ordinationem eccleſiæ. puta ne fiat electio, vel ne procuretur aliqua euidens vtilitas eccleſiæ. Intellige niſi aſsignata fuerit aliqua iuſta cauſa appellationis. extr. de his quæ fiunt à ma. par. c. ex ore. & extra. de elect. c. cum*
38 *nobis. † Item ab excommunicatione non appellatur. ext. de ſententia & re iudicata, c. quod ad conſultationem.*
39 *& ext. eo. tit. c. nouit. † Item à mero executore non appellatur, à mixto autem appellatur, niſi admittat legitimam exceptionē. & hoc ſi partem grauauerit. ext. eo. tit. dilecto. & c. vt debitus honor. † Nota merus executor dicitur quādo ſententia lata eſt ab aliquo iudice ordinario*
& ille

*& ille iudex mandat alteri vt illam ſententiam exequa-
tur. talis executor dicitur merus. ille nõ debet audire ali-
quas exceptiones. nec de ſententia ſe aliquid intromitte-
re niſi ſciret ſententiã eſſe malam puta per falſos teſtes.
& per falſa inſtrumenta latã, tunc niſi excipiatur corã
eo, debet ſuperiori referre, ext. de ſen. & re iu. c. de cætero
& de cri. fal. c. ſuꝑ eo. † Mixtus aũt dicitur, ꝗ habet ali- 21
quã negotij executionẽ annexam, vt cũ iudex ordinarius
mandat alicui dari beneficiũ, dat ſuper illo negotio exe-
cutorẽ, coram tali ꝓponi poſſunt exceptiones & appella-
ri ab ipſo, quantũcunqʒ abſolutè ſcribatur à papa. 25. q.
2. c. dicenti. §. & ſi nõ cognitio. extr. de reſcri. cum adeo.
† Nota quamuis regula iuris ſit ꝙ à mero executore ap- 22
pellari nõ poteſt, excipiuntur tamen octo caſus. Primus ſi
ſi modũ excedit in exequẽdo, ext. e. ti. c. nouit. ext. de off.
iud. dele. c. ſuꝑ quæſtionũ. Secundus, quãdo partes iudicis
vult aſſumere, ext. de off. dele. c paſtoralis. Tertius ſi dolo
aliquid faciat. ff. de neg. geſt. l. 3. §. ſi executor. Quartus
quando executori opponitur excõmunicatio. 11. q. 3. ex-
communicatos. & c. excõmunicato. Quintus quando fa-
cta eſt innouatio ſuper eo, de quo agitur, nã tunc ordo mu
tatur. ff. de re iud. l. 3. Sextus ſi exequendo tempus qua-
drimeſtre præueniat executor. C. de execu. rei iudi. l. vlt.
Septimus ſi executor malè interpretatur ſententiã. ff. de
app. l. ab executore. Octauus quãdo exceptio peremptoria
opponitur per quã ſententia nulla eſſe dicitur, ſi eã execu
tor admittere noluerit. Vnde ab ipſo appellatur. C. de ꝓ-
cu. l. licet. quia audire debet ſe non cognoſcere de cauſa,
ſed debet referri ſuperiori. ext. de offic. deleg. c. paſtora-
lis. † Item appellatio facta ne. ſ. publicum ſeu notoriũ pu- 23
niatur, non valet. ext. eo. ti. cũ ſit Romana. ext. de vſu c.*

 quod

QVoniam pluries † in electionibus prælatorum tam minoris quàm maioris minus canonicè & perperam proceditur. propter quod eccleſia Dei ſæpius graue diſpendium patiuntur & non modicam incurrunt læſionem, vt cum his oporteat ad appellationis ſubſidium conuolare. ideo de electione prælatorum aliquid videamus.
2 † Nota ergo 42. articulos quibus electio viciatur. Primus, ſi fiat electio poſt appellationem legitime interpoſitam, ext. de elec. & elec. po c. conſideramus. Secundus, ſi fiat electio ab excommunicato. eod. titul. c. venerabilem. Tertius, ſi fiat à ſuſpenſo. non valet. eod. tit. c. cum inter, & ext. de conſue. c. cum dilectus Quartus, ſi fiat per abuſum ſecularis poteſtatis, eod. titul. c. quiſquis. Quintus, ſi fiat à minori parte. c. C. eod. titul. c. Romana. Sextus, ſi non fiat à minori vel ſaniori parte capituli. eod. titul. c. cõgregatio. Septimus, ſi electus præſtet aſſenſum electioni ſuæ antequam eligatur, eod. tit c. poſt petitam. Octauus, ſi electio fiat per laicos. eod. titul. c. quiſquis. & c. maſſam. Nonus, ſi fiat ad clamorem populi eod. tit. c. querelam. Decimus, ſi fiat electio corpore prælati mortui, nondum tradito ſepulturæ. eod. titul. c. bonæ memoriæ. Vndecimus, ſi fiat electio clandeſtina. eodem. titul. c. quia propter. Duodecimus, ſi electus habeat duo beneficia curam animarum habentia ſine diſpenſatione. eod. titul. c. dudum. 2. Decimuſtertius, ſi fiat poſt tempus trium menſium in eccleſia cathedrali, eod. titul. c. innotuit. Decimuſquartus, ſi fiat electio de idiota. eod. titul. c. quoniam quidem. Decimuſquintus, ſi fiat de illo qui eſt leuis vitæ. eod. titul c. cum in cunctis. Decimuſſextus, ſi fiat contra formam traditam eis. eod. titul. c. cum dilectus. Decimuſſeptimus, ſi fiat electio habito cõſilio et colloquio

cum eligendo vel cum amicis ſuis, eo. titul. c. noſtri. Decimuſoctauus, ſi fiat electio de minori 25. annis. eod. tit. c. cum in cunctis. Decimuſnonus, ſi electus ingerat ſe adminiſtrationi ante confirmationem, eo. tit. c. noſtri. & c. qualiter. Viceſimus ſi poſt publicationem votorum non ſequatur electio. eod. titul. c. in Genſ. Viceſimuſprimus, ſi commiſſa eſt ſymonia etiam electo ignorante. eo. tit. c. ſi alicuius. Viceſimuſſecũdus, ſi metropolitanus nõ examinat perſonam electi & formam electionis eod. c. cum eccleſia. Viceſimuſtertius, ſi electus patitur defectum in ordinibus. eod. tit. c. dudum. Et ſi electus fuerit intruſus. eod. tit. c. quiſquis. Viceſimuſquartus, ſi eligatur qui poſtulari debet. eod. titul. c. innotuit. & de poſtu c. vltim. Viceſimuſquintus, ſi electionem vel poſtulationem volunt innouare poſt ceſſationem ext. de poſtu c. gratum. Viceſimuſſextus, ſi compromittitur in ſeptem, & tres eligant vnum de illis & alÿ tres extraneum eléctioni. Prima valet, dummodo ipſe conſentiat eod. tit. c. cum in iure. Viceſimuſſeptimus, ſi proceditur ad ſecundam electionem prima non caſſata, non valet eod. tit. c. conſideramus. & c. audito & intellecto. Viceſimuſoctauus, ſi fiat per ſurreptionem. eod. tit. c. cum dilectus. Viceſimuſnonus, ſi fiat aliquo contempto. eo. ti. c. bonæ memoriæ. 2. vbi dicitur contemptus vnius plus nocet, quam contradictio multorum. Trigeſimus, ſi peccant in numero. eod. tit. c. Cumana. & c. in Geneſi. Trigeſimuſprimus, ſi mandatur, quòd electio fiat de conſilio aliquorum, & ſit illis irrequiſitis, non valet, eod. tit. c. cum in veteri. Trigeſimuſſecundus, ſi fiat electio ſecundũ formas traditas, eo. tit. c. quia propter. Trigeſimuſtertius, ſi indignus eligitur electio non valet. & eligentes priuantur poteſtate eligendi ea vice, eo. tit. c. ſcriptum. eo. tit. c.

cum

cum inter canonicos. et c. cum innotuit. Trigeſimuſquartus, ſi non fiat electio in eccleſia cathedrali. viciatur. ſed illud eſt de honeſtate & conſilio, non præcepto, eod. tit. c. cum terra. Trigeſimuſquintus, ſi, qui non eſt monachus, eligatur in abbatem. eo. tit. c. cum ad noſtram. Trigeſimuſſextus, ſi non profeſſus eligitur in abbatē. eo. tit. c. magiſtrum. & c. cum cauſam Trigeſimuſſeptimus, ſi fiat electio conditionalis, puta eligo in decanum ſi vult. vel ſub alia conditione. eo. ti. li. 6. c. in electione. Trigeſimuſoctauus, ſi electio fiat ſub alternatione & diſtinctiōe, vt eligo illum vel illum non valet. ibid. Quadrageſimus ſi electio fiat de perſona incerta. puto eligo quem cantor eligit, ibi. Quadrageſimuſprimus, ſi illi quibus interdictum eſt ne eligant. ſine licentia ſuperioris ſui elegerint. non valet. eo. tit. c. quibus. Quadrageſimuſſecundus ſi aliqui interſint electioni, qui nō ſunt de capitulo, niſi dicāt cauſam quare debeant intereſſe electioni. non valet, eod. tit. c. quia propter.

Exceptiones contra præſcriptionem & vſurpationem, tit. 18.

SVMMARIA.

1 Præſcriptionis ſpecies ſunt duæ.
2 Præſcriptio quadraginta annnorum contra eccleſias neceſſaria eſt.
3 Præſcriptione centum annorum gaudet eccleſia primaria Romana.
4 Præſcriptionis & vſucapionis differentiæ.
5 Præſcriptio non currit in 30. caſibus.
6 Decimarum caſus eſt grauiſsimus punctus contra nos in tota theologia.
7 Arreſtata res præſcribi non poteſt.
8 Bona per prælatum male alienata non præſcribuntur.
9 Colonus, inquilinus, cōductor pręſcribere nō poſſunt.

Poſsi-

10 Poſsidens nomine alieno non præſcribit.
11 Pignus non præſcribitur.
12 Præſcriptio per poſsidentem opponi debet.
13 Præſcriptio interrupta non valet.
14 Præſcriptionis interruptio duobus modis fit.
15 Interruptio ciuilis fit 4. modis.
16 Præſcriptionis requiſita 5. verſibus comprehenſa.

QVia reus per præſcriptionem vel vſurpationem in-
feſtationem actoris ſæpius elidit, ideo de eis nunc
dicendum eſt. Primo quid ſit & quot ſpecies habeat, in
1 *quibus differant & quando non concurrant. † Duæ ſunt*
ſpecies præſcriptionis, vna longi temporis, vt 10. annorum,
inter præſentes, vel 20. inter abſentes. alia longiſsimi tem
2 *poris, vt 30. vel. 40. annorum. † Præſcriptio 40. annorum*
eſt neceſſaria contra omnes eccleſias, etiam ſi vna eccle-
ſia præſcribat contra aliam, 16. q. 3. c. quicunque. & §.
quas actiones, extr. de præſcrip. c. de quarta. & c. ad au-
3 *res. † Ab hac regula excipitur primaria eccleſia, contra*
quam non currit præſcriptio niſi ſpacio centum annorum.
4 *16. q. 3. c. nemo. extr. eod. tit: c. ad audientiam. † Præſcri-*
ptio proprie locum habet in immobilibus, vſucapio vero in
in mobilibus. Item vſucapio completur triennio, præ-
5 *ſcriptio vero non. † Et nota 30. caſus, in quibus non currit*
præſcriptio. Seruus contra obedientiam. eod. titul. c. cum
non liceat, de conſuet. c. cum. T. venerabilis. Secundus,
contra procurationem, quæ datur ratione viſitationis.
extr. eod. c. ex officio. ver. nos ergo. non tamen ex officio.
ſed bona ratione inſtitutionis vel conſuetudinis. 18. q. 2. c.
ſeruitium. Tertius, ſi laicus poſsideat decimas, quas de
iure detinere non poteſt, eas nulla valet præſcribere ra-
6 *tione. † Iſte caſus eſt grauiſsimus punctus contra nos, quæ*

eſt

*eſt in tota theologia. cum nullus dat decimas cui debet
dare & tamen oportet, quòd decimæ dentur. vt extr. de
deci.c.1.& c. quamuis.& cap.vlt.16.q.3.c.placuit. Quar-
tus, contra matrimonium illicite contractum. ext. de con-
ſan. & affi.c.non debet. Quintus, contra votum, extr. de
regula.c. ſicut. Sextus, in publicis ſucceſsionibus, & in a-
grorum poſſeſsionibus quo ad colonum. nec contra hominẽ
liberum. 16.q.3.§ epiſcopus. Septimus, tempore vacationis
eccleſiæ eo.tit.c. 1.& 2.& c.cum nobis. Octauus, tempore
hoſtilitatis publicæ. eod. tit. ex tranſmiſſa. 16.q.3.c.prima
actione. & c.porro. Nonus, contra neruum eccleſiaſticæ
diſciplinæ. ext. de conſue. c. cum inter vos. ext. de elec.c.
cum cauſam. Decimus, ſuper limitibus diœceſis vel paro-
chiarum. eo.tit.c.quia iudicante.16.q.3.c.licet. et tamen
limes prædiorum præſcribi poteſt. eo.tit. c. ſanctorum.16.
q.4.c.volumus. Vndecimus, in rebus quæ de iure communi
poſsideri nõ poſſunt. 13.diſt.c.illud.& 100.diſt.c.cõtra mo
rem. Duodecimus, in iure ſpirituali iniuſto titulo acquiſi-
to. ext. de tranſac.c.præterea. Decimuſtertius, contra viã
publicam. ff. de via pub.l.viam.† Decimuſquartus, cõtra* 7
*rem arreſtatam. Inſtit. de vſuc.§.1.& §. res fiſci. Deci-
muſquintus, contra opus publicum. C. de operi.pub.l.præ-
ſcriptio. Decimuſſextus, contra rem præſidi traditam con
tra legem repetũdarum. ff. ad l. Iul. repetun. l. ꝙ contra.
Decimuſſeptimus, contra rem pupilli nõ venit præſcriptio.
C. in quib. cauſis in int. reſt. l. vlt.& l. adoleſcentiæ. De-
cimuſoctauus, contra fundũ dotalẽ. ff. de fundo.l. ſi fun-
dus. Decimuſnonus, contra vxorem pro dote de neceſsita-
te matrimonij, niſi maritus vergat ad inopiam, extr. de
emp. & ven.c.peruenit, in gl. circa pri. Vigeſimus, in reb.
quæ ſub certa die vel conditione debentur, niſi à tempore,
die,*

*die vel conditione. C.de præſcrip.30. annorum l.cum no-
tiſsimi. Vigeſimuſprimus,contra eccleſiã tempore ſuſpen-
ſionis prælati,ext. de conceſ.præben.c.quia diuerſitatem.
Vigeſimuſſecundus, contra filiosfamilias, quamdiu ſunt
8 in poteſtate patris.C.de anna.exceptio.l.1.§.vltim.† Vi-
geſimuſtertius, ſi ipſi prælati male alienant.16. q.3.c.ſi.
ſa. Vigeſimuſquartus quamdiu prælatus eſt hæreticus.
ext.eod. titul.c.1, Vigeſimuſquintus, ex tempore quo quis
cauſa iuſta impeditus non poteſt agere.de appell.c.ex ra-
tione,& de elect.c.ne pro defectu.extr. Vigeſimuſſextus,
de rebus furtiuis vel alio modo vicioſe poſſeſsis. eod.tit.c.
vigilanti.& c.vltim. Vigeſimuſſeptimus, contra iura ci-
uitatis.C.de aquaduct.l.diligenter, in fi. Vicesimuſocta-
uus, res filij à patre alienata non præſcribitur ſpacio 30.
9 annorum.C.de anna.excep.l.1.§.vltim. † Vigeſimuſno-
nus, præſcribere non poſſunt colonus, conductor, inquili-
nus, vſufructuarius,16.q.3.c.clerici.& c.ſe. extr. eod. tit.
10 ſi diligenti.† Vltimus, nullus præſcribit quod nomine alie-
11 no poßidet. ff.de vſuc.l.ſine poſſeßione. † Ideo nec cre-
12 ditor præſcribit pignus. ff. de vſu.l.non ſolum. † Nota,
præſcriptio non valet niſi per poßidentem fuerit oppoſita,
13 extr.eod.tit.c.cauſam,extr.de proba.c.ex literis.† Item
nota, præſcriptio non valet ſi fuerit interrupta. extr.eod.
14 tit.illud in fi. † Interruptio autem fit duobus modis. ſ. na-
turaliter & ciuiliter. Naturaliter per inundationem ma
ris vel fluminis. ff.de acq.poſ.l.qui vniuerſas,§.item quòd
à.item quotieſcunque per violentam electionẽ vel depul-
15 ſionem ibi.& C.de.l.naturaliter.† Ciuilis interruptio fit
quatuor modis. primo in iudicio. ſ.per libellum principi
oblatum. & hoc tantum valet in annalibus actionibus,
quæ per hoc perpetuantur. C.quando lib.prin. ob. lit.
conte.*

conte. fa. † *Nota praſcriptio vel vſucapio cuiuſcunque* 16 *temporis longi vel breuis non valet niſi interueniant iſta quinque qua continentur in his verſibus.*

Non vſucapies, niſi ſint tibi talia quinq;,
Recta fides, iuſtus titulus, res non vitioſa,
Et res tradatur & tempus continuetur.

Item per querelam iudici factam & ſecutam rei conuentionem. hoc valet in omnibus cauſis ad perpetuandum actiones. 16.q.3.§.poteſt.C. de praſcri. 30.an.l. vl. itē per quaſi conteſtationem, ext. vt lit. non conteſt. c. quoniā frequenter. ſi vero non poteſt lis conteſt. ſufficit iudicem adire & libellum contra abſentem affirmare vel contra eum qui non conueniri poteſt aliqua de cauſa & in querimonia ducere ius ſuum.

De inſtantia iudicij. tit. 19.

SVMMARIA.

1 Inſtantia iudicij quibus modis pereat, vt tamen cauſa non perdatur.
2 Ineptam proponens petitionē cadit ab inſtātia iudicij.
3 Arbitrorum vno moriente, perit inſtantia, niſi aliud exprimatur in compromiſſo.
4 Inſtantia annihilatur ijſdem modis quib. reſcriptum.
5 Iudex delegatus, ſi monachus ſit, an procedere poſsit.

MVltis modis † *perit inſtantia iudicij, vt tamē cauſa non perdatur.* † *Primus ſi quis ineptā proponit petitionem cadit ab inſtantia iudicij. ext. de iudi. c. examinata ff. ſi mē. fal. mo. dix. l. 1. Secūdus, ſi ſentētia lata fuerit à iudice delegato, & executioni mandata ſi non pareatur, poſt annum perdit iuriſdictionem, ext. de of. de le. c.* 1 2

le.c.quærenti.eod tit c.ex literis.Tertius. ſi iudex delegatus eſt infirmus vel de iure,vel de facto impeditus, ext. de reſcrip.c. ſciſcitatus. Quartus,ſi iudex eſt conſanguineus partis. Quintus ſi iudex ex iuſta cauſa fuerit ſuſpectus,ext.de offi.dele.c.inſinuante. Sextus. ſi duo iudices delegati diuerſas dederint ſententias.extr.de ſent. & re iud.c.duobus.Septimus,ſi duo arbitri dederint ſententias,
8 *neutra habeat vigorem,ibid.* † *Octauus,ſi vnus arbitrorum moritur perit inſtãtia, niſi aliud exprimatur in compromiſſo. Nonus,ſi iudex delegatus functus eſt officio ſuo. de offi. dele. c. in literis. Decimus,ſi delegatus remittit cauſam ad delegantem, ibid. Vndecimus ſi vna pars eſt familiaris iudici.eod.titul.c.inſinuante. Duodecimus,ſi vnus iudicum moritur,niſi aliud ſit expreſſum. eod.titul. c.vno delegato. Intellige ſi ex præmiſſis omnibus proprijs delegatio ſit facta. Decimuſtertius,ſi vnus arbitrorum vel compromittentium moritur, niſi aliud exprimatur, ibid. Decimuſquartus,ſi mandator re integra moritur, nam expirante mandato reexpirat mandatum. eod. tit. c. relatum.& c.gratum.in gloſſ. Decimuſquintus,ſi vna pars litigantium re integra deceſſerit, extr. de reſcript. c. ſignificauit. Decimuſſextus,ſi aliquis de crimine per ſententiam abſolutus eſt.extr.de accuſ.c. de criminibus. Decimuſſeptimus,inter dominum et ſeruum,tam in cauſa criminali quàm ciuili.3.q.9.c.pe.& vlt. Decimuſoctauus, ſi cauſa criminalis intra biennium non terminatur. & ciuilis infra annum. C.de iudi.l.properandum.niſi per malitiam partium fuerit prorogatum vel prolongatum, ext.de offi.dele. c. venerabili.in fi. Decimuſnonus ſi ante lit.conteſt.ſe inuicem abſoluant.2 q.3.c.ſi quem. Vigeſimus,ſi vnus litigatorum ſit monachus vel conuerſus. 19. q.3.*

q.3, quia ingredientibus. Vigeſimuſprimus, ſi vna pars litigantium vendit ſe in ſeruum illi contra quem litigat. 3. q.9.c.vltim. Vigeſimuſſecundus, ſi duo petunt equum in ſequeſtro poſitum, ſi equus moritur perit inſtantia. idē de qualib. re ſimili. 2 q. 6. quotiēs et q.1.c.q̄ res. Vigeſimuſtertius, ſi mandator reuocat mandatum, extr. de app.c. vt noſtrum. Vigeſimuſquartus, ſi actor cadat in hæreſim. ext. de hæret.c. excommunicamus.† Sunt plures alij modi quibus poteſt inſtantia annihilari. puta omnes quibus reſcriptum annihilatur, & quibus iudex repellitur, vel actor de quibus ſupra dixi. † Quæritur an iudex delegatus, ſi ſit monachus procedere poßit. poteſt diſtingui, aut lis fuerit coram eo conteſtata ante religionis ingreſſum. an non. ſi lis fuerit conteſtata. tunc de licentia abbatis poteſt procedere in cauſa, ext. de priuile.c. cum olim. ſi autem lis non fuerit conteſtata, perit inſtantia. Et hæc cauſa breuitatis ſufficiant, &c.

4

5

TRACTATVS EXCEP TIONVM D. INNOCENTII QVARTI VTILISSIMVS ET COMPENDIOSISSIMVS.

Tituli ſequentis Tractatus.

De exceptionibus canonicis contra literas & ſigilla. tit.1.
De exceptionibus legalibus contra literas & ſigilla. tit.2.
De exceptionibus contra iudicem. tit.3.
De exceptionibus contra aſſeſſorem. tit.4.
De exceptionibus contra auditorem. tit.5.
De exceptionibus contra locum. tit.6.
De exceptionibus contra citationem. tit.7.
De exceptionibus contra excuſatores. tit.8.
De exceptionibus contra actorem. tit.9.
De exceptionibus contra procuratorem. tit.10.
De exceptionibus contra aduocatos. tit.11.
De exceptionibus contra libellum. tit.12.
De exceptionibus contra teſtes. tit.13.
De exceptionibus contra definitiuam ſententiam. tit.14.

De exceptionibus canonicis contra literas & ſigilla. tit. 1.

SVMMARIA.

1 Literæ & ſigilla quib. modis impugnentur, & nu. 11.
2 Literis generalibus per ſpeciales derogatur.
3 Mandatum in quibus perſonis non requiratur.
4 Priuilegia quomodo impugnentur.
5 Commiſsiones quomodo impugnentur.
6 Abſolutio excommunicationis quomodo impugnetur, & nu. 10.
7 Tempus datæ eſt in literis conſiderandum.

Abſo-

8 Abſolutio ſine ſufficienti præuia cautione de obediendo eccleſiaſtico iudicio non valet.

9 Clericus non tonſuratus impetrans literas nihil agit.

11 Literæ quib. laico decimæ conferuntur, non valent.

Excipitur contra literas & ſigilla multis modis. videlicet, † ſi bulla ſit falſa et ſigillū. 1 vt ext. de cri. fal. c. licet. vel ſi fuerit facta raſura & poſtea ſcriptura. vt in eo. tit. c. licet, ext. de fi. inſtru c. 1. & 2. Item ſi de diuerſis manibus fuerit ſcripta, vt in eo. titul. c. cum olim. Item ſi filum ruptum fuerit, vt de crim. fal c. licet. Item ſi data literarum non apparuerit, de fi. inſtrum. c. inter dilectos. Item ſi charta ſit vetus & litera recens. ibid. Item ſi non ſit publica manu confecta, in eod. titul. Item ſi ſit interlinearis ſcriptura. vt de reli. do. c. cum venerabilis. Item ſi ſit contra ius commune, niſi de hoc faciat ſpecialem mentionem. de reſcript. c. cauſam. Item ſi priuilegium non facit mentionem de priuilegio. de praſcrip. c. veniens. Item ſi litera in ſyllaba, & ſyllaba in dictione, & dictiones in linea magis diſtant à ſe inuicem in vna, quàm in alia, vel linea in chartula, de fide ſid. inſtrumen. c. inter dilectos. §. ſed contra priuilegium, circa. fin. † 2 Item ſi generales literæ fuerint, derogatur eis per ſpeciales. de reſcript. c. 1. Item ſi ſuggeſtione falſi vel ſuppreßione veri fuerint impetrata, de reſcript. c. ſuper literis. Item ſi papa appellat patriarcham vel epiſcopum venerabilem vel omnes alios cuiuſcunque dignitatis fuerint. quia appellat omnes dilectos filios. de cri. fal. c. quam graui. Item ſi exempla ſua commißionis nō oſtendantur. vel tranſſumptum autēticum de fi. inſt. c. 1. Item ſi litera

impetrata ſint ſine mãdato, niſi ſint tales perſonæ de quibus non exigitur mandatum de iure, ſcilicet coniunctæ
3 *perſonæ, de reſcript. c. nonnulli. & c. ex parte.† Lex dicit quòd parentes pro filijs, & filij pro parentibus, & libertus pro patronis ſine mandato admittuntur. ff. de procur. l. ſed hæ perſonæ. Item, ſi vni ſoli, cuiuſcunque ſit dignitatis papa loquitur in plurali, de crim. fal. c. quàm graui. Item ſi impetrans non dicitur vti ſcire, quia ſcilicet non vtitur literis ſuis infra annum, poſtquam habuerit iudicis copiam, de reſcript. c. plerunque. Item ſi non facit mentionem de ſua appellatione, de confir. vti. c. bonæ memoriæ. Item ſi dicatur in ſecundis literis, nullis præiudicantibus iuſtitiæ & veritati, dummodo non faciat mentionem de illis, non valet. d. c. bonæ. Item ſi non fiat mentio de pro-*
4 *ceſſu negotij, de re. iu. c. inter.† Item ſi contra priuilegium vel priuilegiatos impetrentur literæ, non valet, niſi fecerint mentionem de priuilegijs vel ordine, extr. de reſcript. c. cum ordinem. Item ſi confirmat monachum ad prioratum, de confir. vti. vel inuti. c. 1. & 2. Item ſi ſecundæ literæ non faciant mentionem de primis literis. Item ſi nomen dignitatis non exprimatur, de reſcript. c. ad aures. Item dignior perſona non poteſt per literas conueniri, quam quæ nominantur expreſſe in literis, nec eſt effrenata multitudo, ſcilicet non vltra quatuor nec ſupra maiora negotia vel beneficia, quam id de quo ſit mentio in literis expreſſis, nec apponi debet maius negotium. nec dignior perſona propter hoc, vt actor poſſit tranſire ad maiora. quia literæ impetratæ non valerent, de reſcript. c.*
5 *ſedes.† Item ſi duæ commiſſiones in eodem negotio impetratæ fuerint & eadem die ad diuerſos iudices, non valet. de reſcript. ex tenore. niſi fiat forte ad cautelam. ar.*

ff. de

ff. de bonor. poſſeſſ. contra ta. l. 1. † *Si quis abſolutus,* 6
nec faciat mentionem de aliquo articulo expreſſe, pro quo fuerat excommunicatus. de offi. ordi. c. ex parte, de ſen. excom. c. pro cauſa. & c. officij. Item ſi pro rebus quæ ſpectant ad forum ſecularem ſi fuerint impetratæ à papa, non valent. de foro com. c. licet, cum multis alijs de conceſſ. præben. c. dilectus. Item ſi literæ fuerint impetratæ ab excommunicato. de proba. c. poſt conceſsionem, vide. c. 1. de reſcript. lib. 6. nec virtute appellationis. † *Item tem-* 7
pus conſiderandum datæ eſt, de reſcript. c. eam te. Et hoc inuenies innouatum, in c. dilectus. Item ſi quid in primis literis dictum ſit, nec ſecundæ habeant, nec tot am ſeriem rei contineant primarum, non valent, de offi. deleg. c. 2. ff. de leg. 3. l. ſi quis. † *Item ſi abſolutionem mandauerit* 8
fieri alijs, & non facit mentionem expreſſam de ſufficienti cautione præſtanda ab abſoluendo, quòd obediat eccleſiaſtico iudicio, non valet, de ſen. excommun. c. ad hoc, de conceſ. præbend. c. propoſuit. Item ſi literæ contineant diſpenſationem contra ſtatuta canonum ſacrorum, non valet. 20. q. 1. contra ſtatuta. Item ſi à monacho vel regulari canonico impetrantur literæ ſine conſenſu ſui abbatis non valent niſi in cauſis eccleſiæ ſuæ proprijs, de poſtu. c. ex parte. C. de preci. impe. offe. l. vniuerſis. Item ſi non facit mentionem de primis expreſſam, de reſcript. c. cæterum. Et hoc verum eſt, niſi ab eadem parte fuerint impetratæ, de offi. dele. c. ſane. vel eſſent contrariæ. c. cæterum, de reſcrip. † *Item ſi literæ impetratæ fuerint à clerico non* 9
tonſurato, licet poſtea ſe tonſurauerit, de reſcript. c. ex literis. item † *ſi literæ abſolutionis ſunt generales, ſic quod* 10
ſimpliciter aliquis ſit abſolutus non faciendo mentionem de cauſis excommunicationis, non valet, de offi. ordi. c. ex

parte.de ſen. excomm. c. cum pro cauſa. Item cum laicus impetrat literas ſuper rebus fo i eccleſiaſtici, non tangentibus. de fo. cō. c. licet. Item ſi non ſit expreſſus articulus ſuper quo conuenitur, literæ non habent vires quo ad ar-
11 ticulum, de offi dele. c. cum olim. † *Item ſi conferuntur laico decimæ, non valent literæ. 6. q. 8. ſi illo. §. ſi etiã prædia. Item ſi impetratæ fuerint ſuper proprietate, non valent. ff. de acq poſſ. l. nihil eſt. Item ſi expreſſã non faciãt mentionẽ de articulis deductis in iudicio vel ex pſona tantum, cũ qua nõ vult experiri nõ poſſunt extendi ad alios articulos, vel ad aliam perſonam, de off. dele. c. cũ olim. et c. pen. & vlt. Item ſi ſubſcripti deceſſerint & non ſunt ibi*
12 ſigilla autẽtica, vel non ſunt publica † *manu confecta, vel conſcripta de fi inſtru. c. 2. de hac materia copioſe habetur de reſcript. c. ſuper literis.*

De exceptionibus legalibus contra literas & ſigilla. tit. 2.

SVMMARIA.

1 Inſtrumenta quibus modis impugnentur.
2 Inſtrumentum vitiatur, ſi locus celebrati contractus, vel confectionis non adijciatur.
3 Probationum genera duo, teſtis & inſtrumentum ſimilia ſunt.
4 Inſtrumenti tenor quomodo reprobari poſsit.
5 Inſtrumenum habens repugnantia, non meretur fidẽ.
6 Literis papæ quæ obijci poſsint.
7 Falſa Grammatica viciat inſtrumentum.
8 Inſtrumentum non viciat vetuſtas, corroſio murium vel vermium.
9 Probatio inſtrumenti ſuſpecti cui incumbat.

POſt canonum exceptiones paucas legales exceptiones contra inſtrumenta duximus inſerendas. †Poteſt igitur in primo inſtrumento obijci, quòd deſit nomen imperatoris. vel annus imperij, vel cõſulis vel pontificis illius, aut quòd deſit menſis vel dies, vel indictio. cum omnia iſta ſint apponenda, poſſunt dici illegitima, ſi non apponuntur in auten. de exhi. reis. §. ſcimus. † Item ſi locus vbi confectum eſt inſtrumentum & celebratus contractus non ſit ibi ſcriptus. poteſt hoc inſtrumento obijci. † nã duo genera probationũ ſimilia ſunt teſtiũ et inſtrumentũ. C. de fi. inſtr. l. in exercẽdis. Quod igitur requiritur in teſtib. & inſtrumentis, ſed teſtes de loco referunt. ff. de accu. l. libellorũ. C. de contrah. ſti. l. optimã. idẽ ius eſt ergo in inſtrumento. Idem locum habet in omnib. inſtrumentis et reſcr. † Cum aũt tenorẽ inſtrumẽti vis reprobare vt aliqua poſſint obijci, diſtingue. aut inſtrumentũ eſt de obligatiõe. & tunc omnia præſumuntur ſolenniter acta, vt in aut. de fi. inſtr. in fi. ff. de ver. obl. l. ſciendũ, et Inſt. de fideiuſ. §. fi. in fi. niſi quis probet contrarium, quod facere poteſt. ff. de pac. iuriſgen. §. quod vero fere. Si vero inſtrumentum de confeſſione ſit, tunc poteſt obijci contra tenorẽ, eius, quòd loquitur indiſtincte ſic nõ ſit cauſa confeſſionis. ff. de prob. l. cum de indebito. §. vltim. & de do. ma. exce. l. 2. Item poteſt reprobari inſtrumentum ſi probet rem aliter fuiſſe geſtam, quàm continetur in inſtrumẽto quod poteſt fieri. vt C. plus valere quod agitur per totum. & C. de proba. l. cum precibus. Item reprobatur inſtrumentum, ſi probetur tale, quo probato ſtare non poteſt quod inſtrumento continetur. C. de contrah. & com. ſti. l. optimam. in fi. † Item poteſt obijci inſtrumento, ꝙ continet in ſe duo repugnantia vt non adhibeatur fides. ff. de re. iu. l. vbi repugnãtia.

1 2 3 4 5

Item poteſt obijci inſtrumento quòd non ſit autenticum ſed rei exemplum. auten. de fid. inſtrum. §. ſi quis in aliquo. Item quòd non eſt numerus teſtium adhibitus qui in publico inſtrumento debet adhiberi, vt in auten. de fi. inſtrum. §. ſi opus. item ſi non eſt à tabellione publico confectum. vt ſi pro priuata perſona habeatur, cui non adhibeatur fides. vt C. de proba l. inſtrumenta. Item quòd à partibus non eſt ſubſcriptum & ſubnotatum, quod tamen eſſe debet, vt eo. tit. l. contractus. Item poteſt obijci inſtrumento vt reddatur ſuſpectum, ſi quando appareat vnus teſtis, qui continetur in inſtrumento contra iudices, vt ff. quemadmodum teſta. aperian. l. 1. in fi. Item obijcitur inſtrumento: vt habeatur ſuſpectum, ſi non appareat prima ſua forma, ſi ſit in aliquo abolitum vel abraſum vel cancellatum. C. de edict. diui Adri toll. l. 1. & 2. ff. de proba. l. ſi chirographum. Item ſi abſciſum pro nullo habeatur.
6 vt C. ibid. † Item poteſt obijci literis papæ, vel quibuſcunque reſcriptis, quòd per ſurreptionem veritatis vel etiam ſuggeſtionem falſitatis ſunt impetratæ. vt C. ſi contra ius vel vtil. publi. l. vltim. ſed expectabitur ſecunda iuſſio. vt in auten. de manda. prin. §. ſi quis autem. & in auten. vt nul. iudi. §. hoc non. Item ſi ſecunda non faci-
7 ant mentionem de primis, † vel ſi falſa Grammatica eſt, ibidem. vt de reſcript. c. ad audientiam. Si ſuperſedeat prioribus per annum, etiam ſi non fecerint mentionem de illis, conualeſcunt, vt de reſcript. c. plerum-
8 que. † Item ſciendum quòd vetuſtas, corroſio murium, vel aliorum vermium non obijcitur inſtrumento vel literis papæ. vt ff. de poſſeſſ. bonor. ſecundum tabul. H. in
9 gloſſ. vltim. † Item aliud ſciendum, quòd vbicunque inſtrumentum ſuſpectum eſt, incumbit probatio inducenti, alio-

alioquin punitur vt falſarius. vt C. de eden. l. qui accuſare. cum ciuiliter agitur de falſo, ſi criminaliter incumbit probatio ei qui dicit. vt C. ad l. Corn. de fal. l. 2. & C. de aboli. l. fallaciter. in fine.

De exceptionibus contra iudicem tit. 3.

SVMMARIA.

1 Ordinarius non debet ſe immiſcere de cauſa commiſſa à papa pendente iudicio.
2 Iudex laicus de rebus eccleſiaſticis cognoſcere non poteſt.
3 Forum ſortitur quis ex tacita vel expreſſa confeſſione.
4 Actor ſequitur forum rei.
5 Iudex delegatus nō poteſt abſoluere poſt annū, quem ligauit.
6 Iudex excuſatur, ſi eſt commenſalis alterius, vel ſit natus de terra alterius.
7 Iudex ſocius aduerſarij recuſatur.

EXcipitur † ſi ſit ordinarius, non debet ſe intromittere de cauſa commiſſa à papa pendente iudicio, de pur. ca. c. cum dilectus. Item ſi ſit legitimè appellatum ad ſuperiorem. de appel. c. ſignificauit. niſi appellationi renunciauit tacitè vel expreſſè. de officio delega. c. gratum. Item ſi ſit excommunicatus. de re iudi. c. ad probandum. † Item ſi ſit conſanguineus aduerſarij vel fuerit aduocatus in eadem cauſa. de ap. c. poſtremo. † Item ſi ſit laicus iudex & res ſit eccleſiaſtica vel de foro eccleſiaſtico, vel ſi reus ſit clericus. de iudi. c. quanto. & c. at ſi clerici. Itē ſi ſit laicus non debet iudicare de rebus eccleſiaſticis. de iu. pa. c. quod autem. Item ſi coram non ſuo iudice con- 1 2

feſſus vel conuentus fuerit, non nocet. de iudi. c. at ſi clerici. Item ſi non ſit de eodem foro. vt puta ſi nõ habet domicilium in territorio vel ratione officij vel delicti conue
3 *niatur.* † *nec confeſſus eſt tacitè vel expreſsè, quia quis ſortitur forum alicuius pro iſta. de fo. compe. c. licet, nec conuenitur ille ratione delicti nec ratione rei. ille enim debet iudicare de re, puta in cuius territorio eſt res, actor*
4 *enim debet ſequi forum rei. de foro compet. c. cum ſit. Item ſi recuſatus ſit iudex debet cauſam alicui perſonæ idoneæ de cõſenſu partium delegare, de appel. c. cum ſpeciali. Item ſi per ſe vel per alium functus ſit officio ſuo ſemel, amplius non poteſt cognoſcere. de offic. de lega. c. in literis. Item ſi ad certum tempus ſit data iuriſdictio, niſi de conſenſu partium prorogetur, & hoc ante lapſum temporis, de offi. delega. c. de cauſis. Item ſi fuerit archiepiſcopus non debet iudicare de cauſis ſuorum ſuffraganeorum, niſi per appellationem ad eum fuerit cauſa, deuoluta vel à ſuo ſuperiore hoc habeat, de off. delega. c. cum non ignores. Item ſi proprium nomen iudicis fuerit expreſſum, eo mortuo ſucceſſor non poteſt cognoſcere. de offi. leg. c. gratum. Item ſi mandator deceſſerit re integra, niſi facta citatione non poteſt cognoſcere. de off. deleg. c. inſinuante.*

Item ſi præſumatur quod iudex fecerit ſententiam ad voluntatem alterius. de eo qui mit. in poſ. c. cum ſicut.
5 † *Item ſi ſit delegatus poſt annum à tempore latæ ſententiæ, quẽ ligauit nõ poteſt abſoluere. de off. dele. c. quærẽti.*
6 † *Item ſi ſit commenſalis aduerſarij vel ſit natus de terra vel in diſtrictu vel poteſtate ſua, vel ſi non audeat ad iudicem accedere ſine periculo mortis, licet habeat literas de conducto. vt lit. non conteſt. c. accedens. Item ſi ſuper*

priui-

priuilegijs papæ cauſa vertatur non poteſt alius de cauſa illa cognoſcere. de iudi. c. cum conueniſſent. Item ſi altero iudice conſule citatus fuerit reus non tenetur reſpondere. de off. dele. c. prudentiam. & c. cum cauſam.
Item ſi à iudice ſuper aliquo certo articulo appellauerit ad papã poteſt ipſum habere ſuſpectum. de app. c. ad hoc. Item ſi per literas vel per nuncium non excuſauit ſe intereſſe nõ poſſe vel non velle. de off. deleg. c. prudentiam. Item ſi non eſt articulus expreſſus, de reſcrip. c paſtoralis. in fi. non poteſt cognoſcere de illo articulo. de off. deleg. c. cum olim. Item ſi iudicem ſimilis cauſa contingat. iudex poteſt haberi ſuſpectus. de iudi. c. cauſam quæ. † Item ſi ſit iudex ſocius aduerſarij. de off. iu. dele. c. inſinuante: quia ibi erat familiaris aduerſarij. 7
Itẽ ſi aduocatus ſit clericus iudicis, poteſt recuſari ne partem foueat eius, cuius clericus procurator eſt. de app. c. inſinuatum. Item clericus commenſalis nõ poteſt eſſe aduocatus, de off. iudi. c. 1. Item ſi non ſint perſonæ ſecuræ in adeundo iudicio eundo vel redeundo. 3. q. 9. c. hortamur. vt lit. non conteſt. accedens. de appel. c. ex parte. Item ſi contra iuſtitiam iuriſdictionem velit differre. ff. de iuriſd. om. iud. l. extra territorium.

De exceptionibus contra aſſeſſorem tit. 4.

SVMMARIVM.

1 Aſſeſſor quibus ex cauſis recuſari poſsit.

SI grauauerit alteram partem, ſi mãdati † fines excedit poteſt appellari ab eius grauamine. de priui. c ex parte. quæ loquitur de iudicibus. Itẽ ſi nõ habeat perſonã 1

ſtan-

ſtandi in iudicio. vt ſi ſit excommunicatus, vel interdictus, vel ſuſpenſus, vel ſuſpectus. vt dictum eſt de iudice.

De exceptionibus contra auditorem titu. 5.

SVMMARIA.

1 Auditor quibus ex cauſis vt ſuſpectus allegari poſsit.
2 Auditor de conſenſu partium admiſſus quomodo recuſari poſsit.

1 SI grauauerit alterã † partem, ſi mandati fines excedit merito ſuſpectus eſt de offic. dele. c. ſuper quaeſtionum. Nota quod in omnibus caſibus poteſt excipi contra
2 auditorem. quos ſuprà diximus. † non tamen recuſari valet, qui de conſenſu partium admittitur. niſi in ſupradictis caſibus.

De exceptionibus contra locum tit. 6.

SVMMARIA.

1 Citatus vltra duas dietas extra prouinciam poteſt excipere.
2 Citatus ad locum non tutum, venire non tenetur.
3 Citatus ad locum, vbi non eſt iuriſperitorum copia, venire non cogitur.

1 SI vltra duas dietas † citetur extra prouinciam poteſt
2 excipere. de reſcrip. c. nonnulli & c. ex parte. † Item ſi nõ ſit tutum venire ad locum aſsignatum partibus, ve-
3 nire non tenetur, de appel. c. ex parte. † Item ſi ſit locus im minutus, nec ſit ibi iuris peritorum copia. vt de reſcriptis. c. ſtatutum. lib. 6.

De exceptionibus contra citationem tit. 7.

SVMMARIA.

1 Citatio die feriato facta, non valet.

2 Citatio contra rem ruſticam, non valet.

3 Citatio non habens dilationem 20. dierum, non valet.

4 Citatus impeditus venire non cogitur.

5 Citatus ad maius tribunal venire non cogitur.

6 Citatus ante reſtitutionem, non tenetur reſpondere.

7 Citatus veſpere non tenetur reſpondere.

8 Citatio prima ſi fuerit dilatoria, non tenetur citatus comparere.

SI ſit dies feriata vel dominica vel feſtum ſolenne: nō valet, ſi fiat citatio in diebus feſtiuis ſecundum quod notauit Hoſti. de fer. c. conqueſtus. † Item ſi ſit contra rem ruſticam conuentus ff. de feri. l. ſolet. † Item ſi dilationem vel tempus non habuerint. 20. dierum. 3. q. 3. § offeratur. Hoc tamen intelligas hodie eſſe in arbitrio iudicis. de app. c. perſonas. & c. ſeq. de hoc notatur. † Itē ſi valitudine vel tempeſtate fuerit impeditus vel in flumine. ff. ſi quis cau. l. non exigimus. § ſi quis. † Item ſi vocatus fuerit ad maius tribunal ff. eo. tit l. ſi quis ſeruum. † Item ſi ante reſtitutionem fuerit citatus non tenetur reſpondere. de ordi. cogni. c. cum dilectus. † Item ſi fuerit veſpere citatus non tenetur reſpondere. de offi. deleg. c. conſuluit. † Item ſi prima citatio fuerit peremptoria. de dila. c. dilecti. &c. 1 2 3 4 5 6 7 8

De exceptionibus contra excuſatores tit. 8.

SVMMARIA.

1 Excuſare non poteſt ſimplex nuncius.

2 Excuſator non exprimens cauſam abſentiæ, non prodeſt excuſato.

SI ſit ſimplex nuncius non valet, extra de priui. c. ex parte: ſicut mittitur excuſator ſic poteſt mitti procu-

rator

rator.de do.& contu.c.cum dilectus. Et hoc intellige ſecundum quod dicitur de procu. c.querela. † *Item ſi non expreßit cauſam abſentiæ quem excuſat.de off.deleg.c.ſi pro debilitate.*

De exceptionibus contra actorem tit.9.

SVMMARIA.

1 Actor periurus repellitur.
2 Actor qui perpetuo renunciauit rei petitæ,repellitur.
3 Actor repellitur,ſi retro actitata non fuerint in ſcriptis redacta.
4 Actor excommunicatus repellitur.
5 Actor abſolutus non ab eo, à quo debet abſolui, repellitur.
6 Actor,non proſequens appellationem infra terminũ competentem,repellitur.
7 Abbas vel prior non auditur ſine literis capituli.
8 Iudex in propria cauſa repellitur.
9 Actor qui patrocinatus eſt alicui ſuper re quam petit, ſibi præiudicat.
10 Clericus ordinatus quomodo iuret de calumnia.
11 Actor,qui cum potuit contradicere, non contradixit, poſtea non auditur.
12 Actor,qui cum potuit excipere,non excepit,poſtea nõ auditur.
13 Reus æger non tenetur venire.
14 Cautio ſufficiens danda eſt ab actore. & quid de conſuetudine.
15 Debitum perit fruſtra, qui id quod petit,non impedit.
16 Conuentio & reconuentio vna ſententia terminantur.
17 Si de poſſeſsione & de proprietate agitur, iudex de vtroq; cognoſcere debet.
18 Mulier nõ debet manere indotata ꝓpter malitiã viri.
19 Actor non debet venire contra iuramentum ſuum.

Si

SI actor eſt periurus non poteſt habere † rem illam quã 1
petit. nec ipſam petere. de iureiu. c querelam. † Item 2
ſi perpetuò renũciauit rei petitæ. de reſcr. c. ex parte. † Itẽ 3
ſi retro actitata non fuerint in ſcriptis redacta, de pba. c.
quoniã contra. † Item excommunicatus de off. dele. c. pru 4
dentiã. §. ſexta. & de excep. c. à nobis. Itẽ ſi excõmunica
tus non præſtat cautionem ſtare mandatis eccleſiæ, abſolui
non debet, de ſen. excom. c. ꝙ in dubijs. Item ſi aliquis fue
rit excommunicatus, & literas ſpeciales ad aliquos iudi-
ces delegatos vel teſtes ſuæ abſolutionis non habuerit, de
ſen. excõ. c. ſicut nobis. † Item ſi ſit abſolutus, & nõ ab eo, à 5
quo debet abſolui. de off. ord. c. prudentiã. §. ſexta. Si plu
ribus de cauſis fuerit excommunicatus. & ab omnibus nõ
fuerit abſolutus, de ſen. ex. c. cum pro cauſa. & c. officij.
Item ſi ſit libertus vel ſeruus. de ſer. non or. de famulis. ff.
de in ius vo. l. 3. † Item ſi nõ fuerit proſecutus appellatio- 6
nem ſuam intra terminum competentem, valet ſententia
contra ipſum lata. extra. de app. c. Romana. & c. perſo-
nas. † Item ſi fuerit abbas vel prior non auditur ſine lite- 7
ris capituli. de tranſa. c. contingit. de reli. do. c. cum di-
lectus, vbi dicitur quod monachi non audiantur ſine cõſen
ſu ſui abbatis. Item ſi pactum vel tranſactio interuenerit
ſpe ſymoniæ licet facta non fuerit. 2. q. 2. c. quàm pio.
Item ſi de re ſacra vel eccleſiaſtica fuerit tranſactio fa-
cta. de tranſact. c. ex literis. Item ſi non fuerit reſtitu-
tum omne quod zelo bono expendit. de reſtit. in inte. c. 1.
† Item ſi iudex in propria cauſa. C. ne quis in ſuã cauſa. 8
l. 1. Item ſi cauſa ſit criminalis & iuretur de calumnia c.
1. de iura. calum. Item ſi poſt acceptionem literarum res
trãſacta fuerit. & qui poßidet malitiosè ſe abſentauerit.
de alie. iudi. mu. cau. fac. c. 1. † Itẽ ſi fuerit patrocinatus 9
alicui

alicui ſuper rem quam petit ſibi ſit præiudicium. de tranſac.c.ex literis. Item ſi de conſenſu partium iudices fuerint impetrati non poſſunt poſtea recuſari: de cauſa poſ.
10 & propri.c.cum olim. † Item ſi fuerit clericus ordinatus non debet iurare de calumnia ſine conſenſu ſui prælati. de
11 iu.calum.c.1.† Item ſi potuit contradicere & non contradixit, poſt non auditur, extr. qui ma. tri. ac poſſunt. cum
12 in tua. de iure pa.c.ex literis. † Item ſi potuerit excipere & non excepit. ſit ei præiudicium. de priui.c. quia de iure pa.c.ex literis. Item ſi excipiendo confeſſus fuit intentio-
13 nem aduerſarij. de tranſac.c.præterea. † Item ſi reus ſit æger non tenetur venire. de procu.c. querelam. 5.q.3.ſi ægrotans. Item ſi non habuit 20. dierum inducias. 3.q.3.
14 offeratur. † Item ſi non dat cautionem ſufficiẽtem, quod proſequatur litem. aut ſi non potuit, ſtatuat certam pœnam, quam ſe paſſurum promittat vt eo tit. c. offerat. Sed hodie non datur iſta cautio propter contrariam conſue-
15 tudinem. † Item fruſtra petit debitum qui id quod petit non impendit. de vſur.c. Michael. Sed diſtingue, quia ſi reus ſtatim propoſita petitione actoris vult proponere petitionem ſuam nec differre vſq; poſt litem conteſtatam, nec actori tenetur primò reſpondere ſuper petitione rei.
16 ſic intelligitur de or. cog. c. cum dilectus. & intellige † quod conuentio & reconuentio vna ſententia terminantur. & incontinenti vna vertitur poſt aliam. Si autem reus differat proponere petitionem ſuam vſq; poſt litem conteſtatam, poſtea non auditur donec prima cauſa fuerit determinata. Et ſic intelligitur. C. de ſen. & interlo. om. iud. l. quin. & in tali caſu debet fieri reconuentio coram eodem iudice. Item ſi non per ſe proponit factum ſuum, ſed per aduocatum non audit, de iud.c. paſtoralis. Item ſi non

ſi non fuerit requiſitus ante ingreſſum cauſæ. de reſti ſpo.
c cum veniſſent & c. ſeq. † *Item ſi de poſſeſſione & pro-* 17
prietate agitur, iudex de vtroq; cognoſcere debet. de cau
ſa poſ. & proprie. c. vlt. † *Item propter malitiam viri non* 18
debet mulier manere indotata. de pig. c. ex literis. immo
creditoribus præfertur de iure in dote ſua. † *Item actor* 18
non debet venire contra iuramentum ſuum. extra de iu-
reiuran. c. ſi quis.

De exceptionibus contra procuratorem tit. 10.

SVMMARIA.

1 Procurator excommunicatus repellitur.
2 Procurator abbatis ſine capituli affectionibus nõ auditur.
3 Procurator non legaliter miſſus, non auditur.
4 Procuratorium quid continere debeat.
5 Canonicus regularis de conſenſu maioris audiri non debet.
6 Procurator non habens mandatum de rato audiri nõ debet.

SI fuerit excommunicatus † *quãdo incepit procurare.* 1
de proba. c. poſt conceſſionem. † *Item ſi ſit procurator* 2
abbatis, ſine capituli legitimis aſſertionibus, non auditur,
de tranſac. c. contingit. † *Itẽ ſi non ſit legaliter miſſus. de* 3
pcu. c. 1. legaliter. † *Intellige ſic, q debet habere literas* 4
de rata, cõtinentes nomen aduerſarij, nomen pcuratoris,
nomẽ domini, contra quẽ, & in qua cauſa, & nomen iu-
dicis, corã quo litigatur, ratũ habere dominũ, quicquid
cũ eo actu fuerit. ff de procu. vbi expreſſè hæc interponun
tur. Itẽ niſi contineatur in literis pcurationum, articulus
cõuentionis rei de qua agitur, nõ poteſt conſtitui pcurator
p eas. de off. dele. c. cu olim. † *Itẽ ſi ſit canonicus regularis* 5

 ſine

ſine aſſenſu maioris ſui audiri non debet in cauſa propria, de poſtu. c. ex parte. Item ſi ſit ꝓcurator in cauſa criminali. de procu. c. tuæ. ꝙ non poteſt eſſe. de accu. c. veniẽs.
6 *† Item ſi nõ habeat mandatũ de rato. de off. dele. c. corã. Item ſi non probauerit ſe innocentem de obiectis criminibus. C. de procu. l. reum criminis.*

De exceptionibus contra aduocatos tit. *11*

SVMMARIA.

1 Monachus vel canonicus regularis aduocatus eſſe nõ poteſt.
2 Clericus cuiuſcunq; ordinis aduocare non poteſt in foro ſeculari, niſi in cauſa propria, vel pro miſerabili perſona.
3 Infamis infamia iuris vel facti aduocatus eſſe non poteſt.

1 *SI ſit monachus vel canonicus regularis, de poſtu. c. ex parte, niſi in cauſis proprijs. & conſenſu capituli &*
2 *abbatis vt ibi. † Item ſi ſit clericus cuiuſcunq; ordinis non auditur in foro ſeculari. de poſtu. c. 1. niſi in cauſa propria*
3 *ꝓ miſerabili perſona. † Item ſi ſit infamis quacunq; infamia iuris vel facti, vt Inſt. de excep. §. vlt.*

De exceptionibus contra libellum tit. *12.*

SVMMARIA.

1 Libellus obſcurus pro nullo reputatur.
2 Libellus quid continere debeat.
3 Procurator & ſyndicus rem eccleſiæ ſuo nomine petere non poſſunt.

1 *SI ſit obſcurus, quia pro eo nihil reputatur dicere. ff. de interro. act. l. de ætate. §. ſi quis, vbi dicitur, quod nihil intereſt. aut neget aut taceat qui interrogatus obſcurè reſpondeat aut incertum relinquat litigatorem.*

ad

ad idem.ff.de confeſ.l.certum.Item ſi articulus ſuper quo conuenitur non exprimatur, non tenetur reſpondere. de offi.dele.c.cum olim. † *Item ſi non contineatur in libello perſona iudicis, nomen actoris, & id quod petitur.2.q.8. libellorum.* 2

† *Item ſi procurator vel ſyndicus petit rem eccleſiæ. vt C. de epi.& cle.aut. ſed hodie. & ibi nomine ſuo non poteſt petere cum habeat poteſtatem, autoritatem & vtilitatem non directam.indecens enim eſt, quod qui non poteſt alienare, poſſet deducere in iudicium.ff.de iu.delibe.l. ait prætor.* 3

De exceptionibus contra teſtes tit. 13.

SVMMARIA.

1 Teſtes varijs de cauſis repelluntur.
2 Teſtimonium eius qui nõ fuit præſens, & vocatus teſtificatur ſe vidiſſe, non valet.
3 Teſtis, ſi non valuit teſtimonium quod prius dixit, repellitur.
4 Teſtis cui crimen obijcitur, non admittitur quouſque probauerit ſe innocentem.
5 Teſtium quarta productio quomodo admittatur.
6 Teſtium productioni ſi fuerit renunciatum, quomodo amplius produci poſsint.
7 Teſtimonio publicato, valet reprobatio teſtium.
8 Teſtis pretio conductus repellitur.
9 Teſtis de ſuo addens mendacium repellitur.

SI teſtis ſit excommunicatus. † *de teſti.c. veniens.* † *ſi non fuit præſens & vocatus teſtificatur ſe vidiſſe.9. q.3.§.de his.de ſpon.c.ex parte.Item ſi ſit actor & conſiliator in eadẽ cauſa.de teſti.c.inſuper. Item ſi non fuerit præſens quando teſtes iurarunt contra quem fertur teſtimonium. Item ſi ſit laicus contra clericum in cauſa criminali, de teſti.c.de cætero.* 1 2

Item ſi ſit ſolus teſtis.de teſtibus.c.licet. Item ſi ſit eodem crimine infectus.de teſti.c.perſonas.& c.veniens. Item ſi ſit periurus de teſtibus.c ſicut nobis. Item ſi non probatæ
3 vitæ & bonæ conuerſationis & fidei. † Item ſi non valuerit teſtimonium quod prius dixit. Item ſi ſibi inuicem contradicunt,aut ſi ſint ſeculares cōtra clericum.de elect.c. bona.de proba.c.licet. item ſi poſt publicatas atteſtatio-
4 nes depoſuerint,de teſti.c.cum veniſſet.† Item ſi teſti crimen obijcitur non admittitur,quouſq; probauerit ſe innocentem.de teſti.c fraternitatis.& c. teſtimonium. fallit tamen in crimine læſæ maieſtatis,ſymonia & hæreſis. Item ſi ſit criminoſus vel leuis opinionis. de proba.c.licet.
5 † Item ſi in quarta productione nihil ſit ſolenniter adhi-
6 bitum,aliàs fieret contra ius.de teſti.c.in cauſis. † Item ſi fuit renunciatum productioni teſtium; non debent amplius produci,niſi ſuper nouis articulis. de teſtibus c.fraternitatis.& c.tanquam.& c. cum veniſſet.& c.ex tenore,etiam ſi iterum iurent. de teſt.c.fraternitatis.& c.in-
7 timauit.† Item quandò teſtimonium fuerit publicatum; valet reprobatio teſtium.de teſti.c.ex parte. Item ſi ſit infamis,ſuſpectus, vel aliqua macula manifeſta reſperſus; vel ſi opponitur crimen de quo confeſſus vel conuictus eſt. de excep.c.deniq;. de præſum.c.dudum.de off. dele.c.pru-
8 dentiam.§ ſexta. † Et ſi ſit pretio conductus.vel non ſit idoneus vel mutus,de teſti.c.placuit. Item ſi ſit de familia illius qui produxit.de teſti.c.in literis. Item ſi aliquis de ſuo addit mendacium totam ſeriem rei decolorat.3. q.9.c.puta.& c.ſimplex.

De exceptionibus contra diffinitiuam ſententiam tit.14.

SVMMARIA.

1 Sen-

1 Sententia lata à nõ habente iuriſdictionem, eſt nulla.
2 Sententia contra iuris ſolennitates lata, eſt nulla.
3 Sententia à iudice excommunicato lata, eſt nulla.

SI † ſit lata ab eo qui non habuit iuriſdictionem. de conſe. c. ad noſtram. Item ſi non ſit lata in ſcriptis. 2. q. 1. in primis. † Item ſi ſit lata non permiſſo ordine iuris. 2. q. 6. §. diffinitiua. C. de ſen. & interlo. om. iudi. Item ſi ſit lata cõtra ius, de re iudi. c. 1. item ſi ſit lata partibus nõ præſentibus. 3. q. 9. caueant. item ſi ſit lata die feriata. de ferijs. c. conqueſtus. Item ſi ſint plures iudices & vnus ſententiauit. & alter non. 50. diſt. qui diffinitiuam. item ſi ſententia non continet abſolutionem vel condemnationem. C. de ſen. & interlo. om iu. l. præſes. 2. q. 6. diffinitiũ. Item ſi ſit lata à iudice non ſedente pro tribunali. in loco conſueto, vbi ſolet ius reddi. 2. q. 1. c. in primis. Item ſi iudex in fine prolationis non exprimat petitionem actoris & obligationem ratione rei, & eius exceptiones. debet enim hæc omnia & quicquid petitum vel obligatum fuerit ſub breuiloquio proferre. † Item ſi iudex ſit excommunicatus. de re iudi. c. ad probandum. Item iudex ſi ſententiam dicat & per alium legat. C. de ſen. experi. reci. l. 2. &c. 1 2 3

FINIS.

TRACTATVS PRAE-
SCRIPTIONVM D. DYNI MV-
GELLANI LEGVM DOCTORIS.

Tituli ſequentis tractatus.

Præſcriptio 20.horarum	tit.1.
Præſcriptio vnius diei	tit.2.
Præſcriptio duorum dierum	tit.3.
Præſcriptio trium dierum	ti.4.
Præſcriptio 5.dierum	tit.5.
Præſcriptio 9.dierum	tit.6.
Præſcriptio 10.dierum	tit.7.
Præſcriptio 15.dierum	tit.8.
Præſcriptio 20.dierum	tit.9.
Præſcriptio 30.dierum	tit.10.
Præſcriptio 50.dierum	tit.11.
Præſcriptio duorum menſium	tit.12.
Præſcriptio 60.dierum	tit.13.
Præſcriptio 100.dierum	tit.14.
Præſcriptio trium menſium	tit.15.
Præſcriptio 4.menſium	tit.16.
Præſcriptio 5.menſium	tit.17.
Præſcriptio 6.menſium	tit.18.
Præſcriptio 9.menſium	tit.19.
Præſcriptio 10.menſium	tit.20.
Præſcriptio vnius anni	tit.21.
Præſcriptio duorum annorum	tit.22.
Præſcriptio trium annorum	tit.23.
Præſcriptio 4.annorum	tit.24.
Præſcriptio 5.annorum	tit,25.
Præſcriptio 7.annorum	tit.26.
Præſcriptio 9.annorum	tit.27.
Præſcriptio 10.annorum	tit.28.
Præſcriptio 12.annorum	tit.29.
Præſcriptio 13.annorum	tit.30.
Præſcriptio 14.annorum	tit.31.
Præſcriptio 15.annorum	tit.32.
Præſcriptio 17.annorum	tti.33.
Præſcriptio 18.annorum	tit.34.

Prę-

Præſcriptio 20.anno.ti.35. Præſcriptio 25.anno. tit.36.
Præſcriptio 27.anno.tit.37. Præſcriptio 30.annor. tit.38.
Præſcriptio 40.anno. tit 39. Præſcriptio 50.anno. tit.40.
Prẹſcriptio 60.anno.tit41. Prẹſcriptio 70.anno. tit.42.
Prẹſcriptio 100.ann. tit.43. Prẹſcriptio perpetua tit.44.

Præſcriptio 20.horarum tit.1.

SVMMARIVM.

1 Præſcriptio 20.horarum habet locum in viro detinente adulterum deprehenſum.

NOtabiliter collige, quod præſcriptiones quæ ſparſim ſunt poſitæ in corpore iuris ſummariè, dilucidè ac diſtinctè poſſunt cōprehendi. † Notādum in primis, eſt præſcriptio ho- 1 *rarum.20.ſ.de viro, qui debet detinerẹ adulterum deprẹhenſum cum vxore.vt ff.de adu.l.capite.*

Præſcriptio vnius diei tit.2.

SVMMARIA.

1 Præſcriptio vnius diei habet locum in eo qui non appellauit viua voce.

2 Præſcriptio vnius diei habet locum in iudice qui eodē die non suppleuit,quod deeſt latę ſententię.

PRæſcriptio eſt † vnius diei, qui viua vocenoluit appellare,diſſoluta figura iudicij,ſi nō ilico appellauit,po- 1 *ſtea nō auditur ſine libello.vt C.de ap.l. litigatoribus vbi talis caſus eſt:lata ſentētia,vnus ex litigatoribus vult appellare,ſi appellat ſtatim, valet & ſine libello. ſi ex interuallo non valet eius appellatio. niſi detur in ſcriptis.vt d.l.† Eſt et alia.ſ.iudicis,qui ſententiā tulit,q eo die,quo* 2 *diffiniuit,poterit ſupplere ſi quid erratū eſt.vt ecce debebat abſoluere,condēnauit.vel condēnare debebat aduerſariū meum in centū et duobus aſſibus condēnauit in centum tantum:vel quia debebat abſoluere & condemnauit vel econtra :vt ff. de re iudic.l.Paulus.1.*

Præſcriptio duorum dierum tit. 3.

SVMMARIVM.

1 Præſcriptio duorum dierum habet locum in iumento ornato vendito.

1 *PRæſcriptio † duorum dierum eſt, quæ obijcitur ei, qui ornatum iumentum vendidit. vbi ſi non ante biduū emptor ornatum petit, poſtea non habebit. vt ff. de ædil. edic. l. ædiles aiunt. §. vendendi. vt ecce habebam vnum equum vel iumentum & volebam eum vendere. ita quod ipſum ornaui vltra quàm fuerit conſuetum. licitum eſt emptori infra duos dies opponere exceptionem.*

Præſcriptio trium dierum tit. 4.

SVMMARIA.

1 Aduocatus poteſt errorem ſuum infra triduum corrigere.

2 Iudicem ſuſpectum recuſans intra triduum arbitros eligere debet.

3 Fructus proprij in alieno agro intra triduum legendi ſunt.

1 *PRæſcriptio eſt trium dierum, vt in aduocato, † cui licet infra triduum corrigere errorem ſuum, vt C. de erro. aduo. l. vlt. vbi dicitur quod error aduocati litigatoribus obeſſe non poteſt. vt aduocatus debebat proponere vnā actionem. & proponit aliam. tunc licet aduoca-*
2 *to infra triduum corrigere errorem ſuum. vt d. l. † Item*
3 *recuſanti iudicem vt ſuſpectum l. vlt. C. de iudi. † Item legēti fructus propria arboris in agro alieno. vt ff. de glan. le. l. 1.*

Præſcriptio 5. dierum.

SVMMARIA.

1 Præſcriptio 5. dierum quo caſu locum habeat.

2 Nouem dies dantur perſonis defuncti antequam poſſit ab eis peti debitum.

PRæſcriptio eſt † quinq; dierum ſcilicet illius qui † pro- 1
miſit hominem ſiſtere in iudicio certo die, & poſt 2
dies quinque velit exhibere. non poteſt. vt ff. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres.

Præſcriptio nouem dierum, tit. 6.

EST præſcriptio nouem dierum vt non conueniatur quis ex perſona defuncti ante 9. dies poſt mortem connumerandos. vt C. de ſepul. vio. l. cum ſit iniuſtum, & in auten. ſed neque. ibi poſita, vbi dicitur: ſed nec ante nouem dies ab obitu connumerandos, &c.

Præſcriptio decem dierum, tit. 7.

SVMMARIA.

1 Appellari intra quæ tempora oporteat.

2 Dominus an ad appellandum audiatur.

EST præſcriptio decem dierum. C. de appell. auten.
hodie, † vbi dicitur in gloſſ. ipſius, quòd ſi reus fuerit 1
condemnatus à tempore ſententiæ. vt quia erat abſens huius ſpacium decem dierum ad appellandum, & hoc intellige vbi procurator fuit præſens, vel non ſoluendo, vel cauſa iſtius condemnati fuit probabilis. vt in prealleg. auten. in gloſſ. & C. de iudi. l. properandum. & C. de fru. & lit. expen. l. 4. & C. quomodo & quando iudi. l. ab eo, & hoc ſi non fuit defenſus à procuratore & non appella-
uit procur. † Modo quæritur an audiatur dominus ad ap- 2
pellandum? & dic quòd non. C. de procu. l. quia abſente, & C. de iudi. l. properandum. §. fi. & dic vt ibi. & idem eſt in ſententia arbitri. vt C. de arbi. l. pe. §. ſin autem, in gloſſ. Eſt & alia, vt ff. de adi. edict. l. quòd ſi nolit. §. ſi quid, vbi talis ponitur caſus. ego emi à te vnam rem iſto pacto. quòd ſi mihi diſplicuerit, ſit inempta. quam tunc

Ddd 5 debeo

debeo ei reddere infra 10. dies, ſi res non placuerit mihi alias non audiar, elapſis 10. diebus. vt d. l. quòd ſi noluit.

Præſcriptio 15. dierum, tit. 8.

SVMMARIVM.

1 Teſtes de aliena prouincia producti, vltra quindecim dies detinendi non ſunt.

EST *præſcriptio 15. dierum, vt* C. *de teſt. l. ſi quando.*
1 *† vbi dicitur quòd teſtes producti de alia prouincia, ciuitate, vel loco, coguntur ibidem ſtare. vbi ſunt producti per quindecim dies, infra quos iurati debent deponere, & fideiuſſores dare, de non recedendo, & ſi dare non poterint, eorum committatur iuramento, & hoc expenſis producentis, ſed vltra illos 15. dies expectare non coguntur, adeo quòd ſiue iurauerint & depoſuerint infra illos quindecim dies, ſiue non, vlterius non cogantur, vt d. l. ſi quando.*

Præſcriptio 20. dierum, tit. 9.

SVMMARIA.

1 Libello oblato dantur reo 20. dies ad reſpondendum.

2 Iudex delegatus ſuſpectus infra 20. dies recuſari poteſt.

3 Iudici depoſito qualis dilatio detur.

EST *& alia præſcriptio 20. dierũ. vt* C. *de lit conteſt.*
1 *aut. offeratur. de eo qui vult litem conteſtari. † vbi dicitur quòd oblato libello ei qui ad iudicium vocãdus eſt datur ſpacium 20. dierum, in quibus deliberet an cedat vel contendat. vt in prealleg. auten. vbi dicitur exinde*
2 *præbitis ſportulis. & cætera. † Eſt & alia, vt* C. *de ſen. & interlo. om. iu. l. cũ Papinianus, & in aut. ibi poſita. vbi dicitur quòd ſi conuentus corã iudice delegato habet ipſum ſuſpe-*

ſuſpectum poteſt ipſum recuſare infra 20. dies, diebus, 20. elapſis non auditur. vt prædicta aut. † *Eſt & alia quæ da-* 3 *tur iudici, qui depoſito officio, deſinit de cauſa coram eo ſuborta terminanda ſiue criminalis fuerit ſiue ciuilis, vt C. vt omnes iudices tam ciuiles quam mili. l. 1.*

Præſcriptio *30.* dierum, tit. *10.*

SVMMARIA.

1 Exceptio non numeratæ pecuniæ admittitur intra 30. dies à cerditore confeſſo ſibi ſolutum debitum.

2 Pupillo remittitur pœna commiſſi, ſi intra 30. dies vectigal ſoluerit.

3 Via præſcribitur vſu 30. dierum.

4 Pœna ſeuerior iuſſu principis infligenda ad 30 dies eſt differenda.

5 Inuentarium intra quod tempus conficiendum ſit.

6 L. Aquiliæ damnum ex cap. tertio intra 30. dies computatur.

7 Accuſatore defuncto vel impedito nomē rei aboletur, & intra 30. dies repetitio conceditur.

8 Dilatio qualis detur ei, qui reducendus eſt ad componendum res ſuas.

E*ST præſcriptio 30. dierum,* † *vt C. de non num. pe.* 1 *l. in contractibus. §. ſuper cæteris. vbi dicitur quòd ſi creditor fuerit confeſſus ſibi ſolutum eſſe, quod nō erat, vel reddidit inſtrumentum, quod tunc contra debitorem competit exceptio 30. dierum, & elapſis 30. diebus tunc agere non poterit.* † *Eſt & alia, quòd vectigal non ſol-* 2 *uit. vt ff. de publi. l. imperatores. §. idem. & l. interdum. & §. ſi propter.* † *Eſt & alia præſcriptio qui vſus eſt via,* 3 *vt ff. de itine. actuque pri. l. 1. §. hoc interdictum.* † *Eſt &* 4 *alia præſcriptio ſ. illius, qui vult ſæuire contra naturam in ſuis condemnatis. vt C. de pe. l. ſi vindicari.* † *Eſt & alia* 5 *de eo qui debet ſuum inuentarium inchoare, poſtquam nouit aperturam. vt C. de iu. deli. l. ſcimus. §. ſin autem, 1.*

vbi

vbi dicitur, quòd ſi quis de iure hæreditatis defuncti dubitat an debeat adire necne, nõ eſt neceſſe deliberare. ſed tantummodo facere inuentarium et hæreditatem adire, quia recepto inuentario, & adita hæreditate incepit currere dictum tempus, vt in præal. l. 6 † *Eſt & alia quæ incipit currere damnum paſſo ex tertio capite. l. Aquil. vt ff. ad l. Aquil. & Inſtitut. eod. §. capite tertio. vbi dicitur, quòd ſi aliquis interfecerit ſeruum, quòd infra 30. dies nõ ſolum poſſum exigere ab eo pretiũ ſerui. ſed etiã id quod damnificatus ſum. vt quia ſeruus meus erat inſtitutus hæres, & ipſe non poterat adire ſine iuſſu meo, ita quòd fuit interfectus antequam adeat, ego contra interfectorem agere poſſum, non ſolum ad ſerui extimationem, ſed etiam ad extimationem hæreditatis, vt in d. l. ſi ſeruus ſeruum.*

7 † *Eſt & alia, vt ff. de accu. l. 3. §. fi. vbi dicitur quòd ſi quis accuſauerit, & accuſator mortuus fuerit vel impeditus agere quòd tunc reus poteſt agere cõtra eum. vel eius hæredes ad integram ſatiſfactionem.* 8 † *Eſt & alia. vt aut. de exhi. & introdu. re. §. 1. quæ datur ei, qui reducendus eſt ad componendum res ſuas. & ad componendum meſtos penates coram iudice loci vel coram magiſtratibus.*

Præſcriptio 50. dierum, tit. 11.

SVMMARIA.

1 Tutoris vel curatoris excuſatio intra 30. dies admittitur.

2 Iudex depoſitus debet in eadem prouincia 50. diebus commorare.

1 *EST et alia præſcriptio 50. dierum, † vt Inſt. de excu. tu. §. qui autẽ, vbi dicitur, quòd ſi quis datur in tutorem alicuius pupilli, vel curatorem alicuius adulti. & velit ſe excuſare non refert ſi non appellat ſtatim, cum*

poſſit

poſſit ſe excuſare ſpacio 50. dierum, vt d. §. qui autem.† Eſt & alia quod iudex depoſitus ab officio ſuo debet in eadem prouincia vel ciuitate commorare .l. diebus, vt C. vt omnes tam ciui. quam mili. l. 1. 2

Præſcriptio duorum menſium, tit. 12.

SVMMARIA.

1 Litis conteſtatio ab actore intra duos menſes fieri debet.

2 Tortura ſeruorum poſt miſsionem repudij intra duos menſes fieri debet.

3 Inuentarium inceptum intra duos menſes terminari debet.

4 Fiſci debitor qualem dilationem in minoribus ſummis impetrare debeat.

5 Compenſatio contra fiſcum intra duos mẽſes proponenda eſt.

6 Iudex de cauſa criminali cognoſcens ciuiliter, intra duos menſes cauſam terminabit.

7 Religioſi exeuntes ad phyſicam &c. & non redeuntes intra clauſtrum intra duos menſes, excommunicantur.

8 Ancilla vendita vt manumittatur, intra duos menſes manumittenda eſt.

9 Emphyteuta poteſt vendere meliorationes poſt duos menſes denunciatione facta.

10 Inuentarium non conficiens intra quod tempus hęreditati delatæ renunciare debeat.

EST & alia præſcriptio duorum menſium. † vt C. de lit. conte. aut. libellum. vbi actor infra duos menſes cauſæ litem conteſtari debet, alioquin expenſas in duplũ cogitur reſtituere conuento. licet hoc hodie de conſuetudine non ſeruetur, de iure tamen eſt ita. † Eſt & alia præſcriptio, vt C. de adul. l. ſi quæ datur ad ſeruos torquẽdos poſt miſsionem repudij. † Eſt & alia, vt C. de iu. deli. l. ſcimus. §. ſin autem. vbi dicitur quod incepto inuentario 1 2 3

debet

& eſt ratio,quia actor videtur à lite diſcedere velle,cum promittit litem ſe conteſtaturum infra duos menſes à die dati libelli, & non fecit,vt C. de iu.deli l.ſcimus.§.cum igitur.

Præſcriptio *60.* dierum. tit. *13.*

SVMMARIVM.

1 Adulter vxoris à marito intra 60.dies accuſari debet.
2 Litis conteſtatio fiet ab actore intra duos menſes.
3 Empta res ſic,vt ſi diſpliceat ſit inempta, & ſi nihil de tempore actum eſt,intra 60.dies reſtitui debet.

EST & alia 60.dierũ,vt † C. ad l. Iul. de adul. l.iu- 1
re marit.vbi dicitur,quòd ſi maritus vult accuſare
adulterum vxoris,quòd ſi ipſe accuſatur infra 60.dies, be
ne poteſt, & computatur à die commiſsi adulterij, vt ibi
dicitur. Item non cogitur ſe ſubſcribere ad pœnam talio-
nis,nec punitur vt calumniator, ſi non probauerit infra
dictos 60.dies,vt ff.eo.l.quamuis indubitati. & l.ſi is cui.
Eſt & alia quæ datur nomine ornamentorum non præſti-
torum redhibendum.vt ff.de ædil.edic.§.ſinautem.† Eſt 2
& alia,vt C.de lit.conte.l.1.et aut.libellũ,vbi dicitur,quod
ſi actor porrecto libello conteſtatus non fuit litem coram
iudice,quòd elapſis duobus menſibus non auditur,vt ibi.
de hoc. Eſt & alia,vt C.de epi.& cle.au.clericus. & l.
omnes qui.§ in hoc autẽ,vt dicitur,quòd ſi iudex iudica-
uerit in ciuili quòd ſibi competit præſcriptio infra duos
menſes,vt in prædictis.ll. Eſt & alia,vt C.de fi.inſtru.l.
ſancimus quæ obijcitur ei, qui p̃miſit præſentare perſonã
alterius ſine ſcriptis,ſed tamẽ nudis verbis,vt in d. l.† Eſt 3
& alia,vt cũ quis ſic emit rem,vt ſi diſplicuerit ſit inem-
pta,tunc ſeruandũ eſt tempus,de quo eſt actum ſi vero nil
de

de tempore actum eſt: lex ſtatuit ſpacium 50. dierum, infra quos debet emptori rem reſtituere. & pretium habere, vltra non auditur, niſi cum cauſa cognitione. verſatur autem cauſa cognitio, vt ſi iudex, quòd aliqua iuſta cauſa emptor fuerit impeditus, decerneret, vt non reſtitueret, ſi res ſibi diſplicebat, nec etiam vltra illud tempus auditur emptor, vt dictis iuribus. & l. quòd ſi noluit. ff. de adil. edict.

Præſcriptio centum dierum, tit. 14.

SVMMARIVM.

1 Bonorum poſſeſsionem ſibi competere putans proponet hoc intra centum dies.

1 EST *præſcriptio centum dierum,* † *vt C. qui admit. ad bo. poſ poſſunt. l. 1. et Inſt. de bo poſ. § liberis itaque. vbi dicitur, quòd aliquis putat ſibi competere bo. poſ. iure conſanguinitatis, quòd à die mortis defuncti habet ſpacium centum dierum, quibus elapſis non auditur poſtea, vt ibi.*

Præſcriptio trium menſium, tit. 15.

SVMMARIA.

1 Hæreditatis repudiatio expectatur neceſſario ſpatio trium menſium.

2 Inuentarium ſpacio trium menſium perficiendũ eſt.

3 Diſputatio decurionũ origine terminatur ſpatio triũ menſium.

4 Maritus cõfeſſus ſe recepiſſe dotem quam in veritatẽ non accepit, hoc intra 3. menſes proponere debet.

1 EST *præſcriptio trium menſium* † *vt quando hæres dicebat ſe repudiaturum neceſſario hæreditatẽ, expectabatur per ſpacium trium menſiũ. C. de iu. deli. l. ſcimus. §. cum igitur. Eſt & alia præſcriptio quæ obijcitur ei*
2 *qui non pro hærede habetur, vt C. de iu. deli l. fi.* † *Eſt & alia ad inuentarium faciẽdum, primo dantur 30. dies ad*

inci-

incipiendum, qui currũt ſibi à tempore quo ſciuit ſibi hæreditatem delatam ex teſtamento vel inteſtato, poſtea dantur 60. dies ad complendum. & ſic in vniuerſo ſunt tres menſes, & hoc ſi omnia bona ſunt in eodem loco. Si vero abſint ab eo loco, habet heres ſpacium anni ad inuentarium faciendum & complendũ, vt d l ſcimus. C. de iu. deli. † *Eſt et alia, vt cum de decurionum origine diſputatur. vt C. de decu. l generali.* † *Alia eſt quæ cõpetit marito* 3
4
quando cõfeſſus fuit ſe recepiſſe dotem, quam in veritate non recepit, vt in aut de rem non ſo pec ſupra dotẽ l pe. §. ergo, in fi. & aut quòd locum. C. de col. Eſt & alia, vt in aut. cum de ap. cogno. §. 3. Eſt & alia, ſi obijcitur quòd vnus ex litigatoribus renunciat teſtibus ſeu teſtamento, & all. in d. aut. Eſt & alia, ſi nouum opus fuerit nunciatum, & reum ſatiſdare non eſt actum, vt C de no. op nun. l. 1. & C. de edifi. pra. l. vlt. Alia eſt quæ competit creditori hæreditario contra hæredem, vt C. de iu. deli l fi. Alia eſt de eo, qui non debet morari in ſua prouincia, vt C. de aſſer. l. 3. Alia eſt de eo. qui dilationem petit, neq; teſtes, neque inſtrumenta produxit vt C. de dila l. 1. Alia eſt cum matrimonium durauit plus duobus annis, & minus decennio. quia dantur tres menſes & vlterius non auditur. Alia eſt, quæ datur parti quæ vult concludere in cauſa, vt C. de iudi. aut. iubemus, & in aut. vt cum de appell. cog.

Præſcriptio quatuor menſium, tit. 16.

SVMMARIA.

1 Iudicati vſuræ currunt lata ſententia ſpatio 4. menſium.

2. Socius qui impedit refectionem & conferre non vult, conuenitur nomine ſumptuum pro rata poſt 4. menſes.

1 EST *præſcriptio quatuor menſium,* † *vt poſt latam ſententiam iudicati vſuræ currant.vt C. de vſu.rei*
2 *iudi.l.2.* † *Alia eſt, quæ datur ſocio qui impedit refectionem ſi ſocius nolit conferre.vt C. de adi.præ. l. ſi vt proponis,& ff.pro ſocio.l. ſi fratres.§. idem reſpondet. Alia eſt, quæ datur contra tutorem vel curatorem qui cauſam reſtitutionis non pegerit,vt C.de exc.tu.l.quinquaginta.*

Præſcriptio quinque menſium, tit.17.

A *Lia eſt præſcriptio quinq; menſiũ quãdo in eadem prouincia teſtes vel inſtrumẽta producuntur,alia præſcriptio quinq; menſium, de eo qui poteſt redimere ab emptore.vt ff.de ædil.edic.l. ſciendum.§.fi.*

Pręſcriptio 6. menſium. tit. 18.

SVMMARIA.

1 Redhibitoria actio ſex menſibus concluditur.
2 Beneficia conceduntur ſpatio ſex menſium.

1 EST *præſcriptio* † *6.menſium.ſ.in redhibitoria,vt C. de ædil. edic.l.2. Alia eſt.ſ. de eo cui ab hærede ſcripto manente in eadem prouincia querela inofficioſi teſtamenti præparatur,vt C. de inoffi.teſt.l.pe.in fi.aut.§.ſancimus, vbi expeditum eſt: Et alia,quæ impetrauit dilationem,vt de dila.l.1. Eſt & alia de eo qui manumiſit ancillam,vt Inſt.qui & ex quib.cau.ma.§.iuſte aũt.niſi fuerit iuſta cauſa impediens,vt C.de ma.eſt et alia de eo qui vult redimere mancipium.vt ff.de ædil. edic.l.ſciendum. Eſt & alia quæ competit pro relic.ſub condi. vt C. vti*
2 *poſſi.l.1.* † *Alia eſt in beneficijs concedẽdis,vt ext.de conceſ.præben.c.nulla. Eſt & alia quæ datur contra accuſatorem mulieris de adulterio,qui per lapſum ſex menſium remouetur ab actione, & computantur iſti ſex menſes vtiles à die diuortij,vt ff.ad Turpil.l.1.§.accuſationem.*

Præ-

Præſcriptio 9. menſium, tit. 19.

EST & alia præſcriptio 9. menſium, ſcilicet cum de vltramarinis partibus teſtes producuntur. vt C. de dila. l. 1. Eſt & alia, quando aliquis poſt dilationem repetit dilationem, vt C. de iure deli. l. fi.

Præſcriptio 10. menſium, tit. 20.

EST præſcriptio decem menſium, vt in auten. vt liti. iurent.

Pręſcriptio vnius anni, tit. 21.

SVMMARIA.

1 Bonorum poſſeſsio petitur intra annum.
2 Iniuriarum actio anno præſcribitur.
3 Hæreditas aditur per ſcriptum hæredem intra annum.
4 Inuentarium de rebus exiſtentibus alibi, fiet intra annum.
5 Hæres legata & fideicommiſſa intra annum ſoluere debet.
6 Appellatio eſt intra annum proſequenda,
7 Dos ſoluto matrimonio intra annum ſoluenda eſt.

PRæſcriptio eſt vnius anni † qua admittũtur deſcendentes ad bonorum poſſeſsionem & non vltra. † Eſt 2 *& alia, quanto mino. vt ff. de ædil. edic. l. ſciendum. §. fi. C. eod. l. 2. in quibus dicitur, quòd redhibitoria & quanto minoris ſi diſtulit emptor conquerens de morbo vel vicio, vlterius non auditur. Eſt & alia præſcriptio de ſeruo, qui cum ſubtraxit inſcio domino, infra annum tenetur in quadruplum, poſt annum in ſimplum. vt C. de vi. bo. rap. l. ſi res. Alia eſt quæ datur ad bo. pa. C. vnde liberi. l. fin. Alia eſt de eo, qui abſuit cauſa reipublicæ vel alia iuſta de cauſa. vt C. in quibus ca. in integ. reſtit. non eſt ne. l.*

1. ff. ex quibus cau. ma. l. pe. & C. eo. l. vl. Alia eſt de eo, qui alienat cauſa iudicium mutandi, vt ipſe poſtea haberet, vt ff. de alie. iu. mu. cauſa fac. per to. Alia eſt, quæ datur pro homine mortuo, de eo quod deiectum erat, vt ff. de his qui deie. vel effu. §. hac actio. ver. ſi libero homini. Alia eſt de ſeruo interempto, & retro computatione facta, vt ff. ad l. Aq. l. vl. §. ſi ita. Alia eſt, vt ſi quis pecuniam rece-
2 pit, vt negotium aliquod faceret, vt C. de calum. l. 1. † Eſt & alia, vt ſi quis conuitium faceret, vt C. de iniur. l. 1. & l. ſi non conuitij. Alia eſt, vt ſi quis per metum vendidit,
3 vt ff. quòd me. cauſa. l. ſi cum exceptiõe. §. 2. † Alia eſt, vt per ſcriptum hæredem adeatur hæreditas, vt C. de inſt. et ſubſt. l. 4. in fi. Eſt & alia quæ datur pro nomine peculij, vt C. ad Mace. l. Macedoniani. Alia eſt, cum ſeruo, cum peculio precio peculij ſtatuto vendito, vt ff. de pecu. l. & ancilla. §. 2. Alia eſt de eo qui in fraudem creditoris alienauit omnia bona ſua. vt C. de reuo. his qui in fraudem
4 creditoris. l. vl. † Alia eſt, vt fiat inuentarium de rebus exiſtentibus alibi. vt C. de iur. delib. l. ſcimus. §. ſin autem. Eſt & alia de proclamatione in libertatem, ſi citatus nõ
5 venit. vt C. de aſſer. tol. l. 1. §. ſcientes. † Eſt et alia, vt hæres ſoluat legata & fideicommiſſa, vt in aut. de hære. ab inteſt. §. illud. Eſt & alia de creditore, qui rapuit res obligatas. vt C. vi. bo. rap. l. 2. Eſt & alia de eo qui vocauit in iudicium illum, quem vocare nan debuit, vt ff. de in ius vo. l. pe. Eſt & alia de accuſato qui petebat honorẽ, vt ff. de mu. & ho. l. reus delatus. Eſt & alia ſi quis expulſus vi eſt, vt C. de iudi. l. 2. Eſt & alia vt epiſcopus, extra dioc. exiſtens contra ſuã eccleſiã non ſtet, vt in aut. de ſan. epi. §. contra. Eſt & alia de eo, cui imminebat tutoris petitio. vt aut. ſicut. C. de leg. tu. Eſt & alia de eo, qui vocatus ad iudi-

iudicium non venit, vt C. de requi. reis. l. 1.† Alia eſt in 6
cauſa appellationis, vt C. de tem. appel. autent. ei qui.† 7
Eſt & alia de dote ſoluenda ſoluto matr. C. de rei vxor. act. §. ex act. Alia eſt ſi quis ius di. non ob. l. 1. §. fi. Alia eſt quæ obijcitur filijs emancipatis non petentibus bonorum poſſeſsionem, vt Inſti. de bo. poſſ. §. liberis itaque. Alia eſt quæ obijcitur extraneis hæredibus. C. de iure deli. l. cum antiquioribus. Alia eſt, quæ obijcitur poſtulanti ſibi adijci de rebus venditis creditoribus, vt C. de iu. deli. l. vl. Alia eſt quæ obijcitur dominis, quando quis de nouo eſt factus ſeruus, vt in aut. de ſan. epi. Eſt & alia, vt ſi cui relictum eſt vt nubat ſeruo. Eſt & alia quia remouentur ſuſpecti officiales, cum officium recte non adminiſtrant. vt C. de ſuſpe. tuto. l. 1. Alia eſt quæ obijcitur minori. ſ. de dote nõ numerata: vt in aut. de tem. non ſolu. pe. §. generali. Alia eſt ſi maritus ſcripſit ſe dotem recepiſſe quam non recepit, & ſi mortuus infra biennium poſt annum ſoluere compellitur. vt de nõnul. pe. l. 1. Alia eſt de eo qui ſine cõmeatu de caſtris receſſit ſi redire noluerit: vt C. de coll. l. vlt. Alia eſt qua remouentur fortiſſimi milites ſi annonã non petant. vt C. de mili. an. l. 1. Eſt & alia quæ obijcitur vaſallo inueſtituram non petenti. vt in col. quo tempore mili. inueſtit. pe. de. §. 1. Eſt & alia qui interfecit ſeruum, vel pecudem, vt ff. l. Aquil. l. 2.

Præſcriptio duorum annorum, tit. *22.*

SVMMARIA.

1 Exceptio non numeratæ pecuniæ extra biennium proponi poteſt.
2 Actio de dolo intra biennium proponi debet.
3 Actio criminalis intra biennium poſt litem conteſtatã finiri debet.

1 *EST præſcriptio duorum annorũ † quæ datur debitori neganti ſibi pecuniam mutuatam. de verbor.*
2 *oblig.per totum.† Eſt & alia de dolo.vt C.de do.l.ſi.vbi dicitur intra biennium continuum actionem de dolo moueri poſſe, ſiue præſenti, ſiue abſenti. & computatur non à die ſcientiæ, ſed à die commiſſi doli, & nota quòd non perpetuatur hæc actio, lit. non conteſt. nec eſt reperire in alia actione. quod eſt notandum. Eſt & alia de patrimonio fabricenſi. vt C.de fab.lib.11. Eſt & alia de locatione horreorum, vt ff. de loca.l.cum domini. Alia eſt de muliere perfectæ ætatis quæ pignus dedit vel locauit. vt C.ad Vell.l.ſi mulier. Eſt & alia de emphyteuta qui ſe alienat*
3 *eo nomine, vt in aut.de non alie.§.2.† Alia eſt, vt cauſa criminalis intra biennium terminetur, vt C.vt intra certum tempus cri.quaſt.3.l.vltim. Eſt & alia de cri.deſer. prædij.C.de agri.& cen.l.agris.lib.11. Alia eſt de ſubmerſis nauibus.C.de naufra.lib.11.l.pe. Alia eſt de do.fiſci & defenſoris ciuita.C.de aduo.diuer.iud.l.ſancimus. Alia eſt de mortuo in terra tranſmarina legante: vt de leg.l.1. Alia eſt de dormiēte creditore, vt C.de bo.au.iud.po.l.1. Alia eſt de pignore debitoris.vt.C.de iud.do.impe.l.pe.§.ſi. Alia eſt de non nume.pecu. vt C.de non nume. pecu.*

Præſcriptio trium annorum.tit.23.

SVMMARIA.

1 Mulier pro exactione dotis habet triennium.
2 Ancilla empta vt manumittatur ſine adiectione temporis, intra triennium manumittenda eſt.
3 Lis vltra triennium non eſt protrahenda.

Præ-

EST & alia præſcriptio trium annorum † vt in rebus 1
mobilibus, vt Inſtit. de vſu. & C. & ff. per totum.
Alia eſt triennalis, quæ competit mulieribus pro dote ſua, vel exactione dotis, annua, bina, trina die, in primo anno vna pars, in ſecundo alia pars, in tertio anno tertia pars, quæ ſublata eſt, per auten. dotis ex ſtipulatu, per quã videntur omnia immobilia ſtatim redire & mobilia infra annum. vt C. de rei vxo. act. §. cum autem. † Alia eſt cum 2
quis emerit ancillam vt eam manumitteret & non adiecto tempore. vt ff. qui ad lib. ſi ma. perue. l. vltim. Alia eſt ſi diuertat vxor à viro ſi eam cogere non poteſt. vt in auten. de nupt. § circa. & ff. de diuor. & re l. vxoris. † Alia 3
eſt vt lis non protrahatur, vt C. de iud. l. properandum. §. 1. Alia eſt de emphyteuta, C. de iu. emphyt. l. 2. §. ſin autem. Alia eſt de aleatore qui ludit ad tabulas, vt in auten. de ſan. epiſ. §. 1. Alia eſt vt ſeruus ſtet in monaſterio, vt C. de epi. & cle. aut. debet. Alia eſt vt mulier alat filium. vt C. de pa. poteſta. l. nec filium, in glo.

Præſcriptio quatuor annorum, tit. 24.

SVMMARIVM.

1 Præſcriptio quatuor annorum, vbi & quando locum habeat.

EST & alia præſcriptio quatuor annorum. † Et illa primo eſt duplex. vna quæ competit ei qui vi poſsidet bona vacantia, poſtquã fuerunt fiſco denũciata, præſcribit. n. quadriennio etiam ſi non habeat titulum vel bonam fidem, quod eſt mirabile. & hoc eſt ſpeciale propter negligentiam fiſci, qui negligit petere

bona denunciata. vt ff de iure fiſci.l.1.§ diuus pius. Eſt & alia, quæ competit quando fiſcus vendidit rem alienam ſingularem. vel quocunq; titulo alienauit. dominus eius reum non conueniet, cum res eſt alienata, ſed fiſcum, pro aſtimatione rei, poſtea vero non auditur vt Inſtit. de vſuca. in fine C. de quadri præ per totum. Eſt & alia de reſtitutione hæreditatis vt C. de tempo in inte.l.ſi. Alia eſt de creditoribus, vnde petatur: vt C. de bo. aucto. iudi. poſſ.l. vlt.

Præſcriptio 5. annorum tit. 25.

SVMMARIA.

1 De ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæri non debet.

2 Querela inofficioſi teſtamenti poſt quinquennium moueri non debet.

3 Accuſatio adulterij poſt quinquennium inſtitui non poteſt.

1 EST † *præſcriptio quinq; annorum: vt ne de ſtatu defunctorum quæratur. vt C. ne de ſta. defun.l. is quẽ. vbi dicitur quod ſi aliquis deceßit & quinquenniũ tranſiuit, poſt mortem eius ſtatus quæſtio vltra moueri non po*
2 *teſt. † Eſt & alia vt querela inoff. teſta. vt C. de inoff. teſta.l. contra maiores. nam poſt quinquennium repellitur volens agere. Alia eſt de capto ab hoſtibus vt ff de rapto. & poſtliminn. reuer. Alia eſt de nauiculariis & merca-*
3 *toribus. vt C. de naufra. lib. 11.l naue. † Alia eſt de accuſato ex adulterio. vt ff. de adulteris. l. quinquennium. Alia eſt de hæreditate adita, vt ſeparatio fiat, vt ff de ſepara.l 1.§. quod autem. Alia eſt de filio pro patre excluſo qui tacuit vel repudiauit. vt C. de inoffi. teſta l ſi quis. 2. in fine. Alia eſt de morato in libertate poſt manumiſſionem.*

ſionem.vt C.ad Macedo.l.ex eo. Alia eſt de interfecto à familia.ff.de ſena.Syllan l.in cognitione. Alia eſt, quæ fiſco obijcitur iure vectigali.vt C.de vectigal l.2. Alia eſt de colluſione detegenda. vt C. de colluſione detegenda.l. 2. Alia eſt, quæ obijcitur hæredi minori de dote non competenti.vt C. de tempo.in inte.reſtit l aut ſi minor. Alia eſt quæ obijcitur facto maiori petenti rem quã verè vendidit, quando minor erat.vt C.ſi ma fac.l.ſi. Alia eſt de redimendo ab hoſtibus.vt C.de poſtlimi.reuer.l vlti. Eſt & alia de cubicularijs reuocandis, qui ſerui dicuntur.vt C.de præpo.ſa.cu.l.1.lib.12.

Præſcriptio ſeptem annorum tit.*26.*

EST *præſcriptio ſeptem annorum, de pupillo inſtituto in hæredem, vtrum habeat effectum. vt* C. *de iure delibe.l.ſi infanti.*

Præſcriptio *9* annorum tit.*27.*

EST *præſcriptio nouem annorum, vt præſtarentur alimenta ſimpliciter relicta.vt ff. de alimen. le.l.vlti.*

Præſcriptio *10.*annorum tit.*28.*

SVMMARIVM.

1 Præſcriptio decem annorum in quibus caſibus locum habeat.

EST† *præſcriptio decem annorum, quæ obijci poteſt, ſi aduerſarius probauerit poſt latam ſententiam quẽ id dediſſe vel iudicem accepiſſe: vt in aut.vt litigãtes iurent.§.ſi vero. Eſt & alia quæ locum habet in rebus mobilibus inter præſentes. Eſt & alia quæ locum habet inter abſentes, de quibus duabus ſatis dictum eſt Inſt.de vſuca. per totum.C.& ff.eodem. Eſt præſcriptio de ſeruo plu-* 1

gium committente. Eſt & alia de damno ſine tempore. vt ff. de pecu.le. l. ſi peculium. Eſt & alia præſcriptio de debitore fiſci. qui & ſeruũ manumiſit. vt ff. qui & à quibus. l. ſi cum. §. tertio. Eſt & alia quæ inter præſentes bona fide obtinet, vt C. de præſcri. 30. anno. l. ſi quis emptionis. Eſt & alia, qui fecit teſtamentum & nihil oſtendit. vt C. de teſtamen. l. ſcimus. Eſt & alia contra eum, qui vſufructu vel ſeruitute non eſt vſus. vt C. de ſer. & aqua. l. vlti.

Præſcriptio *12.* annorum tit. *29.*

SVMMARIVM.

1 Præſcriptio 12. annorum in quibus caſibus locum habeat.

1 EST *præſcriptio 12. annorum,* † *quæ refertur quoad matrimonium contrahendum & teſtimonium ferendum in cauſa ciuili, & etiam teſtamentum faciendũ, vt Inſti. de nup. in prin. & ff. de teſta. l. 4. & Inſtit. qui. non eſt permiſſ. fa. teſta. §. præterea. Eſt & alia de dote non ſoluta. vt C. de tempo. in integ. reſti. auten. ſi minor.*

Præſcriptio *13.* annorum tit. *30.*

EST *præſcriptio 13. annorum, quæ datur decurionibus. vt C. de ſena. l. 3.*

Præſcriptio *14.* annorum tit. *31.*

EST *præſcriptio 14. annorum, quæ datur maſculo teſtari volenti ſi ſui iuris eſt, & ad matrimonium contrahendum & teſtimonium ferendum in cauſa ciuili, vt C. qui teſta fa. poſſunt. l. ſenium. & l. ſi frater. & in auten. vt ſpon. lar. §. 3.*

Præſcri-

Præſcriptio 15.annorum, tit.32.

SVMMARIA.

1 Poſtulare poteſt quis anno decimoquinto.
2 Manumitti poteſt quis à minore pro procuratore habendo.
3 Clericus minor 15.annis ordinari non debet.

EST *præſcriptio 15.annorum,* † *vt poſtulare quis poſſet, vt in auten. de tem. non ſolu. pecu. ſuper dote. §. generaliter, col. 7.* † *Eſt & alia de manumiſsione facta à minore pro procuratore habendo. vt Inſti. quibus ex cauſis ma. § eadem lege.* † *Eſt & alia; vt clericus non ordinetur, vt in auten. de ſan. epi. § presbyter.* 1 2 3

Præſcriptio 17.annorum, tit.33.

EST *præſcriptio 17.annorum, vt cum quæritur, quis poſtulare poßit, & adoptare, vt ff. de poſtu. l. 1. §. pueritiam, & Inſti. de adoptio. §. minorem.*

Præſcriptio 18.annorum, tit.34.

EST *præſcriptio 18. annorum, ſcilicet in muliere, cum quæritur, quis poſſet ad impetrationem venire, vt C. de his qui ve. ata. impetra. l. 2. §. fœminas. Eſt & alia in arrogatore. vt ff. de adop. l. arrogato.*

Præſcriptio 20.annorum tit.35.

SVMMARIA.

1 Maſculus 20.annorum veniam impetrare poteſt ad vendendum.
2 Poſsidens rem alienam in abſentia domini per 20.annos, præſcribit.

EST *præſcriptio 20. annorum,* † *ſcilicet in maſculo, qui veniam ætatis impetrauit ad vendẽdum, vt C. de his qui ve. ata. impetra. l. 2. in princ.* † *Eſt & alia, de eo qui rem alienam in abſentia domini poßidet, vt C.* 1 2

vt C.de præſcrip.30.anno.l.ſi quis. Eſt & alia de eo qui bona fide in poſſeſſione ſtetit vt C. de lon. tem. præſcrip.l. præſtat. Eſt & alia, quæ circa requirendorum annotatorum bona contra fiſcum obſeruatur. vt ff.de iure fiſci.l. 1.§.1.& hoc poſtquam ſcit ſe poſſe occupare. vt ff.de acq. re.do.l.3. Eſt & alia vt querela falſi.vt de fal.l.querela.& l.cum mora. Eſt & alia de milite à militia dimiſſo. vt C.quando prouo.non eſt ne.l.veteranis.

Præſcriptio 25.annorum tit.36.

SVMMARIA.

1 Maior 25.annis iudicio intereſſe poteſt ſine tutoris autoritate.

2 Legitima ætas intelligitur tempus 25.annorum.

3 Rempublicam adminiſtrare poteſt maior 25.annis.

4 Præſcriptiones ſunt potius exceptiones.

1 *EST præſcriptio 25. annorum.ſ. † cum quæritur an quis poßit in iudicio intereſſe ſine tutoris autoritate? & dicitur quod ſic, ſi præſcripſit tempus 25. annorum, an vero non ſine curatore, vt C. de auto.præſ.l.clarum.*
2 † Eſt & alia, an quis ſit legitimæ ætatis, & videtur quod vbicunque ſit mentio de legitima ætate, intelligitur 25.annorum, niſi aliter dictum ſit in contrarium. vt l.ali.& l.
3 ſi.C.de his qui ve.æta.impetra.† Eſt & alia de eo qui non dedit.vt ff.de mune.& ho.l.ad rempublicam.ff.de eden. l.1. Eſt & alia de mulere quæ peccauit in corpus ſuum.vt in auten. de appel.§.ſi præſtet.col.3. Eſt & alia de eo qui mentitus eſt in ætate. vt C. de his qui ve.æta.impetra.l.ſi. Eſt & alia, de eo qui habet annos 20.& filios quinque, quo-
4 rum quilibet pro vno anno reputatur. vt ff. de mi l.2.† Et nota quod omnes ſupradictæ non veræ præſcriptiones dicuntur, ſed potius exceptiones.

Præſcri-

Præſcriptio 27. annorum tit. 37.

EST præſcriptio 27. annorum qua iuuatur is, contra quem minor in iure reſtitui poſtulat.

Præſcriptio 30. annorum tit. 38.

SVMMARIA.

1 Res aliena ſine titulo & mala fide poſſeſſa præſcribitur 30. annis.

2 Res ſacræ, religioſæ vel publicæ non præſcribuntur.

EST præſcriptio 30. annorum, † quando poßideo rem 1 alienam ſine titulo & mala fide, vel econtra ſi res fuerit vitioſa. † Non tamẽ ſi res fuerit religioſa vel ſacra 2 vel publica cõmuni vſui vel publico deputata, tales .n. nõ præſcribuntur. vt C. de præſcrip. 30. vel 40. annorũ in rubro & nigro. Alia eſt de eccleſia regia vel honorabili loco, vt in aut. de alie. & emphy. §. non eſt. Alia eſt de ſacroſanct. Eccle. aut. quas actiones.

Præſcriptio 40. annorum tit. 39.

SVMMARIA.

1 Actio hypothecaria præſcribitur 40. annis ſi res fuerit à debitore vel eius hærede poſſeſſa.

2 Præſcriptio 40. annorum habet locum in omnibus actionibus quarum præſcriptio eſt interrupta.

3 Res eccleſiaſticæ non ſacræ & immobiles præſcribuntur 40. annis.

EST præſcriptio 40. annorum † quæ habet locũ in hy- 1 pothecaria quando creditor aliquã rem debitoris poßidet, quæ eſt ei obligata, tũc enim 40. annorum ſpacio præſcribitur, ſcilicet ſpacio 30. annorum. vt C. de præſcri. 30. anno. l. cum notiſſimi. † Item hæc præſcriptio habet lo- 2 cum in omnibus actionibus quarum præſcriptio eſt interrupta

rupta lite conteſtata: illa enim non extinguuntur 40. annis, ſecus ſi alio modo eſſet interrupta, vt quia deſinit poſ-
3 *ſidere. vt C. eo. l. vlti. de quo dic vt ſuprà not. † Item in rebus eccleſiaſticis non ſacris & immobilibus habet locum præſcriptio 40. ann. C. de ſacroſan. eccleſ. aut. quas actiones.*

Præſcriptio 50. annorum tit. 40.

SVMMARIVM.

1 Diaconiſſa minor 50. annis ordinari non debet.

1 PRæſcriptio eſt 50. annorum, † *vt non ordinetur diaconiſſa. vt C. de epiſco. & cleri. aut. diaconiſſa. Alia eſt in auten. habita. C. ne fil. pro patre.*

Præſcriptio 60. annorum tit. 41.

PRæſcriptio 60. *annorum. ſ. de eo qui arrogatur per principem. vt ff. de adopt. l. 3.*

Præſcriptio 70. annorum tit. 42.

SVMMARIVM.

1 Septuageſimum annum egreſſus à tutelis & muneribus vacat.

1 PRæſcriptio eſt 70. *annorum, † quæ tribuit à tutelis et muneribus vacationem. ff. de iur. immu. l. maiores ſeptuaginta annis à tutelis & muneribus vacant, ſed qui ingreſſus eſt ſeptuageſimum annum, nõdum egreſſus, hac vacatione non vtetur, quia nõ videtur maior eſſe ſeptuaginta annis, qui annum agit ſeptuageſimum.*

Præſcriptio 100. annorum tit. 43.

SVMMARIVM.

1 Roma-

1 Romana ciuitas & eccleſia gaudēt præſcriptione 100. annorum.

PRæſcriptio eſt 100. annorum, † qua competit ſolum 1 *Romana ciuitati & eccleſiæ. vt. C. de ſacroſan. eccleſ. l. vt inter diuinum, & aut. quas actiones.*

Præſcriptio perpetua tit. 44.

SVMMARIVM.

1 Præſcriptio perpetua habet locum in feudis.

PRæſcriptio perpetua eſt ſine temporis præfinitione, † ſcilicet in feudis, in conſtitu. feudorum. l. imperialem decet ſolertiam. 2

FINIS.

LAVS DEO SEMPER.

ANT 1319421